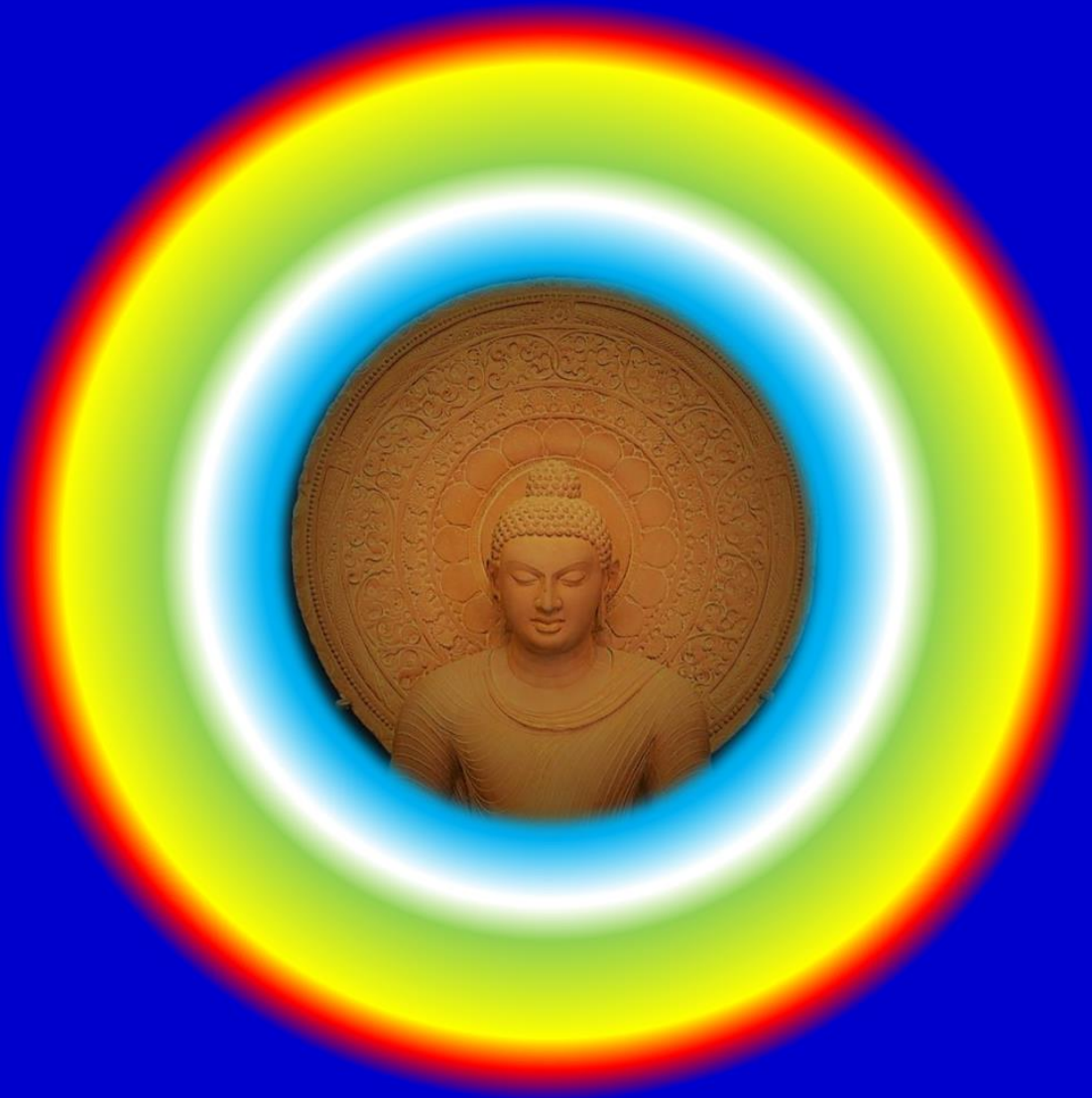

විනය කොෂය.

(ප්‍රථම - ද්විතීය භාගය)

විනය කොෂය

පාලි-සිංහලාර්ථ

ප්‍රථම භාගය

(අ)

පානදුරේ රන්කොත් විහාරාධිපති

''සිරිඤාණ සාසනධජ''

කරගම්පිටියේ ඥානිරතනාභිධාන

අමරපුර නිකායේ අධිකරණ නායක, මහාසංඝරත්න

සඞ්ඝාමිපාදයන් වහන්සේගේ

ශිෂ්‍යවූ

පණ්ඩිත මොරටුවේ සාසනරතන

(අභිධර්ම භාෂා ව්‍යාඛ්‍යා, ලක්දිව ඉතිහාසය අදහස්, සිංහල ශබ්දකෝෂය යන ග්‍රන්ථයන්හි කර්තෘ වූ)

සද්ධිවිහාරික වහන්සේ විසින්

සම්පාදිතයි.

පානදුරේ වදුරාමුල්ලේ ''සිසිර'' නිවෙස වැසි

ඇම්. ඇෆ්ප්. සී. පෙරේරා මහතාගේ

විසින්

පානදුරේ නන්දන යන්ත්‍රාලයේ

මුද්‍රණය කරවන ලදී.

ශ්‍රී: බු: ව: 2499

VINAYA KŌSHAYA

PĀLI – SINHALESE

PART I

A

Edited by

REV. PANDIT MORATUWE SASANARATANA THERA

("Viddya Visarada" Diploma of the University of Ceylon and "Grantha Visarada" Diploma of the Oriental Studious Society)

Pupil of

Ven'ble Karagampitiye Jotiratana Adhikarana Nayaka Maha Thera.

Rankot Viharaya, PANADURA.

Published by

M. F. C. PERERA

" SISIRA "

Wanduramulla, Panadura.

Printed at

The Nandana Press

PANADURA.

1955

සංඥාපනය.

විනය පිටකයට ඇතුළත් පෙළ, අටුවා, ටීකා සහ ප්‍රකරණ පොත්වල ද දක්නා විනය පිළිබඳ වචන අකාරාදි ක්‍රමයෙන් විසතර කළ බැවින් මේ පොත **"විනය කොෂය"** නම් විය. ආචාර්ය **විසුද්ධානන්ද්‍රයන්** අභිධර්ම කොෂයට ම විසින් ලියූ විසතර වර්ණනාව මුද්‍රණය කරවද්දී විනය පිටකය පිළිබඳව මෙබඳු පොතක් ලියැවිණි නම් මැනැවැයි මට හැඟී ගියේය. එබැවින් විනය පිටකය පිළිබඳව දැනට මුද්‍රණය වූ ද, නොවූ ද, පොත් රාශියක් සපයා ගෙණ එම පොත්වල එන විනය පාරිභාෂික වචන එකතු කර, එය අකාරාදි ක්‍රමයෙන් සකස් කොට සවර කාණ්ඩය අවසානය දක්වා විස්තර ද ලියූවෙමි. මෙහි ප්‍රථම භාගය වශයෙන් එම සවරාදි කාණ්ඩය මුද්‍රණයට සූදානම් කළ නමුදු එයට දිගුකලක් ගතවන අතර විශාල විෂයමක් ද දරන්නට සිදුවන බැවින් පිටු 200 කින් පරිමිතවූ අකාරාංශය පමණක් ප්‍රථම භාගය වශයෙන් මෙසේ මුද්‍රණය කරවීමි. මෙබඳු පිටු 500 කින් පමණ පරිමිත වන දෙවන කාණ්ඩය **"ආ"** පටන් **"ඔ"** අන්ත සවරාදි කාණ්ඩය වේ. **ඒ අනුව කාණ්ඩ සතරකින් හෝ පහකින් විනය කොෂය සම්පූර්ණ වනු ඇත.**

පොළොන්නරු යුගයේදී ලියූ **අභිධානප්පදීපිකාව** දැනට පාළිභාෂාවට ඇති ඉතා පැරණි ශබ්දකොෂය වේ. එහෙත් එය ලියන ලද්දේ අකාරාදි ක්‍රමයෙන් නොවේ. එහි දක්නා වචන අකාරාදි ක්‍රමයෙන් සකස්කොට පදසිද්ධි ආදිය දක්වමින් වස්කඩුවේ **ශ්‍රී සුභූති නායක සංඝරාජ මහාස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ** ලියූ **අභිධානප්පදීපිකා සූචිය** ශ්‍රේෂ්ඨ ග්‍රන්ථයකි. **"අභිධාන කොෂ"** නමින් කොෂ ග්‍රන්ථයක් පිළිබඳව විමති විනොදනී ටීකාවේ මෙන් ම සාරත්ථදීපනී ටීකාවේ ද, සඳහන් වන නමුත් එය අද නාම මාත්‍ර ශෙෂය. සමහරවිට මේ **"අභිධාන කොෂය"** **"අභිධානප්පදීපිකාවට** වඩා පැරණි විය හැකිය. ඉංග්‍රීසියෙන් මුද්‍රිත, අකාරාදි ක්‍රමයෙන් ලියූ පාළි ශබ්දකොෂ කිපයක් ම ඇත. මේ අතර මීෑත කාලයේ විසූ ශ්‍රේෂ්ඨ පඬිවරුන් කීප පළක් විසින් ලියූ පාළි—සිංහල; සිංහල—පාළි; ඉංග්‍රීසි—පාළි ශබ්දකොෂ කිපයක් ද වේ. මේ **"විනය කොෂයේ"** වචනයන්ගේ නිෂ්පත්තිය, ප්‍රභවය ආදිය ශබ්දකොෂ ප්‍රතිපත්ති අනුගමනය කරමින් දැක්වීමි. මෙහි බොහෝ කරුණු විනය පිටකයට පමණක් සීමා වුව ද පාළි භාෂාව පිළිබඳ සංක්ෂිප්ත ශබ්දකොෂයක් හැටියට ද මෙය ප්‍රයෝජන ගත හැකිය. විනය පිටකය පිළිබඳව මෙබඳු පොතක් මුද්‍රණය වී ඇති බවක් මම නොදනිමි. එසේ නම් මෙය ලියන්නට ලැබීම පිළිබඳව මම වඩා ලා සතුටු වෙමි. අකාරාදි ක්‍රමයෙන් ශබ්දකොෂයක් පිළියෙළ කිරීමේදී මුහුණ පෑ සුපු දුෂ්කරතා රාශියකි. ඒ සියල්ලට මම ද මුහුණ පෑ වෙමි.

මෙහි උද්ධරණය කළ හැම වචනයක්ම, ඒ වචනය පිළිබඳව ලියූ විසතරය ද, ඇතුළත් පොත්වල පිටු—පෙළ ආදිය ඒ ඒ වචනයන්ගේ විසතරාවසානයෙහි ශබ්දකොෂ ප්‍රතිපත්ති අනුව දක්වා ඇත. එබැවින් යම් වචනයක් පිළිබඳ වඩා විසතර දත යුතු නම් ඒ ඒ පොත්වලින් දැනගත හැකිය. පදසිද්ධි දැක්වීමේදී ව්‍යාකරණ සූත්‍ර දැක්වීමක් නොකොට සූත්‍රයන්ගේ සාරය පමණක් ගරු කෙළෙමි. සමහර වචනවලදී විග්‍රහවාක්‍යාත්මක සාධක මෙහි ඉදිරිපත් කර ඇත. එය තවදුරටත් විමසා බැලීම ධර්ම—විනයධර උගත් ලොකයාට භාරය. එබැවින් **අනමතග්ග, අඩ්ඩුඩ්ඩ, අඩ්ඩකතිය, අජ්ජයධනු, අතුසඤ්ඤතවාසි, අධිකරණ වගග, අවිනිපාත ධම්ම, අණ, අසඛ්ඛකවිඤ්ඤ** ආදී තත්ත්වී දැක්වූ හෙතු සාධක විමසිය යුතුය. **අඩ්ඩුඩ්ඩ** ආදී ශබ්ද කිපයකම නියම අර්ථය කිසිදු ආඥාසයක් නැතිව මින් උගත හැකියැයි සිතමි. **අජ්ජතර, දුද්දුල්ල, අණත්ත** ආදී සතහි දැක්වූ ශබ්දයන්ගේ ඉතිහාසය නිසා සිංහල භාෂාවට ද ප්‍රයෝජනයක් වන්නට පිළිවන.

මෙහි සමහරවිට මගේ නොදැනීම නිසා අනවශ්‍ය වචන ඇතුළත්ව හෝ අවශ්‍ය වචන ඇතුළත් නොව හෝ ඇත. එසේ නම් එය දන්වා එවූ විට දෙවන මුද්‍රණයකදී සකස් කරන්

නෙමි. මේ ප්‍රථම භාගයේ පවා අවශ්‍යයෙන් ඇතැළත් විය යුතු වචන කිපයක් ම උණන පූරණ වශ යෙන් අවසානයෙහි යෙදිමි. මෙබඳු වචන තව ඇතිවිය හැකිය. ඒ සඳහා මෙහි අසුවල් වචනය නැතැයි කියන්නට පෙර ඒ වචනය යෙදිය හැකි හැම් තැනක් ම සොයා බැලිය යුතුය. සම්හරවිට ඔබ සිතන වචනය වෙන විසියකින් මෙහි යෙදෙන්නට පිළිවන.

මෙබඳු වැඩකදී ලොකු ඉඩකඩක් ද, විවේකයක් ද, අවශ්‍යය. එහෙත් ඒ සියල්ලම මට ලැබුණේ නැත. පොත් පත් 10, 15 එක පිට එක තැබූ කුඩා මේසයක ඒ සියල්ල සසඳා බලන්නට ද, විමසන්නට ද, කරුණු උපුටා විසතර ලියන්නට ද සිදු විය. මෙබඳු අනවකාශතා මධ්‍යයේ මෙය සම්පාදනය කළ බැවින් මෙහි ප්‍රමාද දෙෂ ඇතිවනු නිසැකය.

මෙය ලිවීමේදී සම්හර ගැඹුරු, ගැටලු කරුණු පිළිබඳව මිගේ ගුරු කොමුදුරුවන්ගේ පිහට ලබා ගතිමි. එසේම ශාස්ත්‍රාචාර්‍ය පණ්ඩිත **කහඳුගෝදර සියඋතන** සථවිරයන් වහන්සේ සහ පණ්ඩිත **අම්බලම්ගොඩ ධම්මකුසල** සථවිරයන් වහන්සෙද බොහෝ කරුණුවලදී මට උපදෙස් දුන්හ. මෙබඳු යටපුත්තකදී අවශ්‍ය පොත්පත් සොයා ගැණීම ද දුෂ්කර කරුණකි. එහෙත් **පොත්පත් වැඩි හරියක් සපයා දුන් ගරු මිහිරිපැන්නේ ජෝතිපාල, ගරු හොරේතුඩුවේ ධම්ම ඛජ, ගරු හම්බල ධම්මවංස** යන සථවිරයන් වහන්සේලා කෙරෙහි මම කෘතඥ වෙමි. එසේම කළුතර පුලිනතාරාරාම පුස්තකාලයේ තුබූ විනය විනිවිජය ටීකාවේ අඳුරින පිටපත දිමෙන් **බේරුවල සිරිසුමඟල සිරිනිවාස** මහානායක මාහිමියන් වහන්සේ ද, වජිරබුද්ධි ටීකාවේ සිංහල අකුරෙන් ලියූ පිටපත සපයා දිමෙන් **ගරු අඹලියද්දේ සරණතිස්ස** සථවිරයන් වහන්සේද, සමන්තපාසාදිකා අට්ඨවාවට ලියූ ව්‍යාඛ්‍යාවක් වන විනයාර්ථ සමුච්චය නම් පොතේ පුස්තෙළ පිට පත සපයා දිමෙන් පණ්ඩිත **මැදගෙදර ධම්මලංකාර** සථවිරයන් වහන්සේද මට ආධාර වූහ. එසේම මෙහි සම්හර ලිපි ඉංග්‍රීසියට පරිවර්තනය කිරිමේදී **පානදුරේ ශ්‍රී සුමඟල බාලිකා විද්‍යාලයේ** ආචාර්‍ය මණ්ඩලයේ නියුක්ත **මාලිනී ධම්මජ්ජිකර** මහත්මිය සහ **ටර්ලි කුරේ** මහත්මියද, එසේම එම විද්‍යාලයේ **සුජාතා රුද්‍රිගෝ** ශිෂ්‍යාවද උපකාර වූ බැව් දන්වනු කැමැත්තෙමි.

පොත කියවන්නට පෙර මෙහි ඇති උපදෙස් පිළිපැදිය යුතුය. ශුද්ධපත්‍ර බැලීමේදී සිදුවූ වැරැදි කිපයක්ම දක්නා නමුදු එයින් එතරම් අප්‍රිය විපරීතයක් සිදු නොවන බැවින් ශුද්ධපත්‍රයක් නොයෙදිමි. මෙහිදී මා ඇත් උත්සාහය කොතරම් දුරට සඵල වූයේ දැයි මම නොදනිමි. එය ධම්ම විනයධර පඬිවරුන් විසින් විමසිය යුතුය.

අවසාන වශයෙන් **''ලක්දිව මහායාන අදහස්''** නම් ග්‍රන්ථයට මුවුසින් ලියූ සාඥපනයේ අවසාන නගය මෙහි ද ඇතුළත් කරමින් මේ සංඥපනය අවසන් කරමි. එය මෙසේය.

''මෙහි යම් දෙෂයක් වෙයි නම් එය මට ද, සතුති ප්‍රශංසාවත් වෙයි නම් මගේ ගුරු—දෙගුරුන්ට ද ප්‍රයෝජනයක් වෙයි නම් එය ලොකඝාට ද හිමි ය.''

මේබවට, වැඩ කැමැති

මොරටුවේ සාසනරතන සථවිර.

2498
1955 1. 30 වැනි දින
පානදුරේ රත්නොත් විහාරයේදිය.

PREFACE

This book has been entitled the **'Vinaya Kosaya'** as it treats Vinaya terms found in Pali texts, commentaries, glossaries and treatises on the Vinaya Pitaka. When my commentary to **Vasubandhu's** Abhidharma Kosaya was in the press I falt that it would be useful if a work of a similar nature on the Vinaya Pitaka could be produced. Accordingly I collected the technical terms occuring in books and manuscripts on the Vinaya Pitaka & arranged them in alphabetical order & prepared a camprehensive glossary up to the end of the vowels. Although the first part containing all the vowels was ready for the press, yet, as it involves time and expense I have brought out as the first part 200 pages only covering the vowel "ඇ". The second part comprising 500 pages will deal with the remaining vowels ඈ to ඔ. Thus 'Vinaya Kosaya' will be completed in 4 or 5 parts.

Abhidhanappadipika belonging to the Polonnaruwa Period is the oldest available dictionary of the Pali Language. But it is not written in alphabetical order. On this work, Waskaduwe **Siri Subhuti Nayaka** thero produced the valuable work **Abhidhanappadhipika Suci** where the words are arranged in alphabetical order and etymologies given. Though the **Vimati Vinodani Tika** and **Saratthadipani Tika** make mention of a glossary "Abhidhana Kosaya" it remains only in name. Perhaps Abhidhana Kosa may be older than Abhidhanappadipika. Besides the Pali dictionaries written in English, there are several Pali–Sinhalese, Sinhalese–Pali, English–Pali dictionaries compiled by scholars in recent times. In this book I have followed lexicographical methods in giving the etymology etc. of words. Although much of the information is limited to the Vinaya Pitaka this can be used as a Pali dictionary as well, I am all the more happy about this effort as I am not aware of any other work of a similar nature on the Vinaya Pitaka. I must Admit that I too faced the difficulties met with in the compillation of a dictionary.

In keeping with the lexicographical methods, after the explanation of words I have cited the page and line etc. of the authorities from which words and information regarding any words is required it can be easily obtained by reference to these books, In explaining the derivation, I have, at times, prefered giving the gist rather than quoting the rule. In certain instances proofs have been adduced. Further research, I leave to those proficient in the Dhamma and Vinaya. The arguments given for **anamatagga, addhuddha, addhatiya, ajiyadhanu, annunnatavasi atthaka-wagga, avinipatadhamma ana, asankhaccika** etc. should be examined. I feel that, in this way, the exact meanings of words like **addhuddha** can be readly understood. And the historical data given to words like **ajagara, dutthulla, anana** will be useful to the Sinhalese Language as well.

If any mistakes found in this part are brought to my notice necessary corrections can be made in a future edition. I have included at the end a supplementary list of words that should have occured in the first part itself and so feel that there may be more. Before the ommission of a word is pointed out all the instances where this word occurs should be examained as the word may have been introduced in some other form here.

A work of this sort requires means and leisure. The task of comparing, examining and writing had to be done on a small table with a pile of 10 to 15 books. Under these adverse circumstances one cannot but expect shortcomings in a work like this.

I received the assistance of my Preceptor in elucidating certain dificulties. Pandit Kahandamodara Piyaratana thero and Pandit Ambalangoda Dhamma Kusala thero offered me guidance. I am grateful to Rev: Mihiripenne Jotipala, Rev: Horetuduwe Dhammadhaja, Rev: Gampola Dhammawansa for providing me with most of the books. Beruwala Siri Sumangala Siriniwasa Mahanayaka thero supplied me with a manuscript copy of Vinaya Vinichchaya Tika from the Kalutara Pulinatalarama library, Ambaliyadde Saranatissa thero with the copy (written in Sinhalese characters) of the Vajirabuddhi Tika and Pandit Madauyangoda Wimalakitti thero with an ola manuscript of Vinayartha Samuchchaya on the commentary Samantapasadika. I should also mention the names of Miss Malini Wijes"kara and Miss Turley Cooray of the Staff of Sri Sumangala Girl's School Panadura, and Miss Sujata Rodrigo of the same school who were of very great assistance to me in the English translation.

Before perusing this book, this instructions given should be followed. Although several mistakes were detected in the course of proof-reading, I did not include a corrigenda as they were not of a serious nature. I do not know how far my attempt. has been successful. I leave it to scholars well,versed in Vinaya to decide.

I conclude with the last part of my preface to "LAKDIVA MAHAYANA ADAHAS."
"Herein if there be any mistakes, they are mine, any praise should go to my teachers and parents and any benefit to the world."

MORATUWE SASANARATANA THERO.

Rankot Viharaya,
Panadura.
30. 1. 1955.

ප්‍ර ස්තා ව නා ව

ධම්මවිනය, සඩම්ම, පාවචන, බ්‍රහ්මචරිය, අරියවිනය යන නම්වලින් බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන් වහන්සේගේ ශාසනය හැඳින් වූ සේක. බුඩ දෙශනාව ධම්--විනය දෙකින් ම යුක්ත වූ නිසා බොහෝ තැන දක්නේ **"ධම්ම විනය"** කියා ම ය. ප්‍රථම ධම්ම සඞ්ගායනාවට පෙරාතුව සංගීති කාරක මහ රහතන් වහන්සේ ද, **"ධම්ම-විනය දෙක සඞ්ගායනා කරමු"**යි කතිකා කළහ. මෙහි **ධම්ම** ශබ්දයෙන් පස්මහ සඟිය ද, **විනය** ශබ්දයෙන් උභතෝ විභඞ්ග, ඛන්ධක, පරිවාර ඇතුළත් විනය පිටකය ද ගැණේ. අභිධම්ම නමින් හඳුන්වන දෙශනාව ද, ධම්ම ශබ්දයෙන්ම ගත්හ. ශාසනයාගේ චිරස්ථිතිය විනය උඩ ම රඳා පවත්නා හෙයින් ප්‍රථම ධම්ම සඞ්ගායනාවේදී පළමුව විනය ම සඞ්ගායනා කළහ. සත්මසක් තුළ පැවැත්වූ සඞ්ගායනාව අවසානයෙහි බුඩවචනය **රස, ධම්ම විනය, වචන, පිටක, අඞ්ග, ඛන්ධ** වශයෙන් බෙදා වෙන් කළහ. සකල බුද්ධවචනය ම රස වශයෙන් එකකි. ධම්ම-විනය වශයෙන් දෙකකි. වචන සහ පිටක හෙදයෙන් තෙවැදෑරුම් වේ. අඞ්ග වශයෙන් නවයක් සහ සඞ්ඛ හෙදයෙන් අසූඅාර දහසක් ද වේ.

බුඩ දෙශනාවෙහි එක එක වචනයක් පාසා විමුක්තිය ම නිර්‍වාණය ම දෙන බැවින් එසෙම රසය නම් විමුක්තිරසය ම වේ. දෙවැදෑරුම් හෙදයෙහි විනය පිටකය විනය ශබ්දයෙන් ද, සෙසු බුඩවචනය ධම්ම ශබ්දයෙන් ද ගත්හ. වචන වශයෙන් ලැබෙන හෙදයෙහි බුදු වූ කෙණෙහි වදාළ **"අනෙක ජාති සංසාරං"** ආදී දෙශනාව ප්‍රථම බුඩ වචනය වේ. පිරිනිවන් ඇදේ සැතපුණු බුදුරජාණන් වහන්සේ භික්ෂූන් අමතා වදාළ **"හන්දදානි භික්ඛවේ ආමන්තයාමි වෝ වයධම්මා සඞ්ඛාරා අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ"** යන දෙශනාව පශ්චිම බුඩවචනය වේ. මෙ දෙතුරෙහි වදාළ තාක් ධර්‍මය මධ්‍යම බුඩ වචනය වේ. **"යදු හ වෙ පාතු භවතෙ ධම්මං"** ආදි දෙශනාව ප්‍රථම බුඩ වචනය මෙන් සම්භරු සැලකුහයි අටුවාවෙහි පෙනේ. පිටක ප්‍රභෙදයෙහි ලා සූත්‍ර, අභිධම්ම, විනය සි තෙවැදෑරුම් බුඩවචනයෙහි භික්ෂු-භික්ෂුණී ප්‍රාතිමොක්ෂ, උභය විභඞ්ග, දෙවිසි කඳවත්, සොළස පරිවාර යන මෙතෙක් විනය පිටකය මෙන් ද, 1 දීඝ නිකාය, 2 මජ්ඣිම නිකාය, 3 සංයුත්ත නිකාය, 4 අඞ්ගුත්තර නිකාය, 5 ඛුද්දක නිකාය යනු සූත්‍රපිටකය මෙන්ද, 1 ධම්ම සඞ්ගණි 2 විභඞ්ග, 3 ධාතු කථා, 4 පුග්ගල පඤ්ඤත්ති, 5 යමක, 6 පට්ඨාන 7 කථාවත්ථු යන මෙතෙක් අභිධම්ම පිටකය මෙන් ද නියම කර ගත්හ. සූත්‍රපිටකයෙහි ඛුද්දක නිකායට ඛුද්දකපාඨ—ධම්මපද ආදී පොත් පසළොසක් ඇතුළත් වේ. නෙත්තිපකරණ, චතුභාණවාර පාළි පොත් දෙක පෙළ පොත් නමුදු සූත්‍ර පිටකයට අයත් ග්‍රන්ථයන්ගෙන් උඩාන දෙශනාවන්ගෙන් යුක්ත බැවින් ඛුද්දක නිකායට ඇතුළත් නො කළහ. අඞ්ග වශයෙන් ලැබෙනුයේ 1 සුත්ත, 2 නෙය්‍ය, 3 වෙය්‍යාකරණ, 4 ගාථා, 5 උදාන, 6 ඉති වුත්තක, 7 ජාතක, 8 අබ්භූත ධම්ම, 9 වෙදල්ල යන නවයයි. සඞ්ඛහෙදයෙහි විනය පිටකයෙහි සහ සූත්‍රපිටකයෙහි සඞ්ඛ විසිඑක් දහස බැගින්ද, අභිධම් පිටකයෙහි සතළිස් දෙදහසක් දැයි සුවාසූ දහසකි.

ප්‍රථම ධම්මසඞ්ගායනාව අවසානයෙහි විනය පිටකය උපාලි මහරහතන් වහන්සේට භාර කළහ එසේම දීඝනිකාය අනඳ හිමියන්ම ද, මජ්ඣිම නිකාය දම්සෙනෙවි සැරියුත් හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යයනට ද, සංයුක්ත නිකාය මහකසුප් හිමියනට ද, අඞ්ගුත්තර නිකාය අනුරුඬ හිමියනට ද, භාර කොට සිය අනවැස්සනට උගන්වන මෙන්ද නියම කළහ. අභිධම් පිටකය කිසිවකුට භාර නො කොට සියලුදෙනා වහන්සේ ම ධාරණය කළ සේක. ඛුද්දක නිකාය ද කිසිවකුට භාර කළ බවක් සඳහන් නොවේ. ක්ෂුද්‍රක වස්තූන් පන්තිකොට හැමදෙනා වහන්සේ සඟඟ සජ්ඣායනා කළ බව ද, විනය පිටකය සහ අභිධම්පිටකය ද ඇතුළත්කොට ඛුද්දක නිකාය සතළොස් ප්‍රකාරයකින් යුක්ත වූ බව ද, සමන්තර පොතක දක්නේය. පිටකත්‍රයට ඇතුළත් පෙළ පොත්වල අනුක්‍රමාන (=අප්‍රකට) පද වර්ණනය පිණිස බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ම දෙශනා කරන ලද ප්‍රකීර්ණක

(=විස්තර) දෙශනාව අට්ඨකථා **කම්** වූවා **සවිසතර** දෙශනාවෙහි බැස සිටුනා හෙයින් **ඔකඛනතික විනිවජය** නම් ද වන්නීය. පරපුර නො සිඳ ගෙණෙනලද ඒ අටුවා කථා ආචාර්යවරු පොත්වලට නැඟූහ. පිටකත්‍රය වෙන වෙන නම්වලින් ද ඇඳින් වූහ. ඒ අනුව **ආණා දෙසනා, ඝථාපරාධ සාසන, සංවරාසංවර කථා** යනුවෙන් විනය පිටකය ද; **පරමත්ථ දෙසනා, යථාධම්ම සාසන, නාම රූප පරිවෙජ්ද කථා** යනුවෙන් අභිධම්ම පිටකය ද; **වොහාර දෙසනා, යථානු ලොම සාසන, දිසි විනිවෙඨන කථා** යනුවෙන් සූත්‍රපිටකය ද ඇඳින්වූහ.

විනය පිටක

විනය විනය ශබ්දයාගේ අරුත් දක්වන ආචාර්යවරු (අ) විවිධ වූ විශෙෂ ක්‍රම ඇති හෙයින් ද; (ආ) කය වචනයන් හික්මවන හෙයින් ද, **විනය** නමැයි කිහ. මෙහි පූර්ව අර්ථය ගැණීමට නම් විවිධ විශෙෂාර්ථවාචී **වි** උපසර්ගයත්, ක්‍රම වාචී **නය** (වි + නය) ශබ්දයත් සමාසව **විනය** ශබ්දය සිඳියයි ගත යුතුය. විනයයෙහි වනාහි පස්වැදෑරුම් පාමොක් දෙසුම්ය, පරිජි ඇ සත් වැදෑරුම් ඇවැත් ය, ශික්ෂාපද නම් වූ මාතෘකා ය, වස්තු හා පුද්ගලාදිය ද, ඇත නත් වැදෑරුම් ක්‍රම යෝ වෙති. එසේම විනයයෙහි ලොකවජ්ජ ශික්ෂාපදයන්හි මූල **ප්‍රඥප්තිය** දැඩි කරනු පිණිස ද, **ප්‍රඥප්ති**වජ්ජ ශික්ෂාපදයන්හි මූල **ප්‍රඥප්තිය** ලිහිල් කරනු පිණිස ද, යොදන ලද අනු ප්‍රඥප්තීහු ද වෙති. විනය ශබ්දය වි පූර්ව නී ධාතුවෙන් (වි + √නී) සිඳියැති ගත් කල එයින් කය වචන දෙක හික්මවන හෙයින් හෙවත් කයින් හා වචනයෙන් සිදුවන සියලුම අකුසල් වළකා විශිෂ්ට අවස්ථාවකට පමුණුවන හෙයින් විනය නමැයි ගත යුතුය.

පිටක පිටක ශබ්දයාගේ නිරුක්තානුකූල අර්ථය පැහැදිලි නැත. පර්‍යාපත්තියට භාජන වූ බැවින් පිටක නමැයි අටුවාවෙහි දක්නේය. **"මා පිටක සම්පදානෙන"** **"ත්‍රීණිමානි පිටකානි උභතොමාතිකං"** ආදී තන්හි පිටක ශබ්දයෙන් පර්‍යාපත්තිය කියයි වේ. **"අථ පුරිසො ආගචෙජය්‍ය කුදාලපිටකං ආදාය"** **"පිටකෙ නිකඛිත්ත ලොණ මචජ සදිසං එව"** ආදී තන්හි භාජනයක් ද කියයි වේ. පැරණි වෙද මන්ත්‍රයන් නො නැසියදී පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට රැක නැණීමේ ක්‍රමය **පිටක සම්පදා** (පිටක සම්පදා) නමින් පැවැති බව මජ්ඣිම නිකායයෙන් පෙනේ. පර්‍යාපත්ති භාජනාර්ථයෙහි පවත්නා පිටක ශබ්දය විනය ශබ්දය හා සමානාර්ථ (=විනයො ච සො පිටකං චාති) =විනය පිටක නම් වේ. එම විනය පිටකය සම්මා සම්බුද්ධ බැවින් ආඥාවන් පණවන්නට සුදුසුවූ බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ආඥාවන් බහුල කිරීම් වශයෙන් දෙශනා කළ බැවින් **ආණා දෙසනා** යි ද, බොහෝ වරද ඇති සෙය්‍යසක තෙරුන් ආදී දෙස් බහුල සත්ත්වයන් වරදට සුදුසු පරිදි මෙහි (=විනයයෙහි) හික්ම වූ බැවින් **ඝථාපරාධ සාසන** යි ද, කාය වාග්ද්වාර ඇත්හි හික්මීම් සීමාව ඉක්ම පැවැති අධ්‍යාචාර නම් වූ අපරාධයනට විරුද්ධ වූ කුදු මහත් **සංවර**ය් සංවරයන් කියනලද හෙයින් **සංවරා'සංවර කථා** යි ද කියනු ලැබේ. මෙසේ විනයයෙන් අධිශීල ශික්ෂාව හෙවත් කයින් හා වචසින් කෙරෙන තාක් අකුසලයන්ගේ හික්මවීම් ලබන්වසි. සංකෙලෙශ ධර්මයන්ගේ හෝ තම් කෙලෙසුන්ගේ කායවාග්ද්වාරයන්ගෙන් ප්‍රහාණය වන්නේ යයි විනය පිටකය **ව්‍යතික්‍රමණ ප්‍රහාණ** ද වේ. එසේම ධර්ම—අර්ථ—දෙශනා—ප්‍රතිවෙධ යන චතුර්ප්‍රකාර ගම්භීරත්වයෙන් ද යුක්තය. මේ ප්‍රභෙදය මෙසේම සූත්‍ර-අභිධර්ම පිටකයන්හිද ලැබේ. ඒ මෙසේයි

පිටක	දෙසනා	සාසන	සික්ඛා	පහාණ	ගම්භීර			
					1 ධම්ම	2 අත්ථ	3 දෙසනා	4 පටිවෙධ
1 විනයපිටක	ආණාදෙසනා	ඝථාපරාධ සාසන	අධිසීල සික්ඛා	වීතික්කමප්පහාණ	,,	,,	,,	,,
2 සුත්තපිටක	වොහාරදෙසනා	ඝථානුලොමසාසන	අධිචිත්ත සික්ඛා	පරියුට්ඨානප්පහාණ	,,	,,	,,	,,
3 අභිධම්මපිටක	පරමත්ථදෙසනා	යථාධම්ම සාසන	අධිපඤ්ඤා සික්ඛා	අනුසයප්පහාණ	,,	,,	,,	,,

විනය භෙද

මෙසේ ආණා දෙසනා, ඨපාපරාධ සාසන, අධිසීල සික්ඛා යන නාමාඛ්‍යාතරයන් ගෙන් ප්‍රකට වූ විනය, "විශිෂ්ඨ වූ විශෙෂ ක්‍රම" ඇති යන අර්ථයෙන් හෝ "කය වචන දෙක හික්ම වීම්" අර්ථයෙන් හෝ එකක් වුව ද, සංවර විනය, පහාණ විනය යි දෙවැදෑරුම් ද, 1 සංවර විනය, 2 පහාණ විනය, 3 සමථ විනය, 4 පඤ්ඤත්ති විනය යි සිවු වැදෑරුම්ද වේ. එහි **සංවර විනය** නම්: චක්ඛුරාදි ඉන්ද්‍රිය සංවරයයි, **පහාණ විනය** නම්; **තදඞ්ග** වික්ඛම්භන සමුච්ඡේද පටිපස්සඬ්ධි නිස්සරණ යන කෙලෙශ ප්‍රහාණය පිළිබඳ අවස්ථා පසයි. විනය යෙහි ප්‍රකට සමථ විනය, පඤ්ඤත්ති විනය යන දෙක මෙයට තුඩු දී පවත්නේය.

භික්ෂූන් අතර හටගන්නා විවාදාධිකරණ, අනුවාදාධිකරණ, **ආපත්තාධිකරණ**, කිච්චාධිකරණ යන සිව්වැදෑරුම් අධිකරණයන් සමත් කරනු පිණිස පැණවූ 1 සම්මුඛාවිනය, 2 **සතිවිනය** 3 අමූළ්හ විනය, 4 පටිඤ්ඤාතකරණ, 5 යෙභුය්‍යසිකා, 6 තස්ස පාපිය්‍යසිකා, 7 **තිණවත්ථාරක** යන සත ආකාරයක් සමථාධිකරණය **සමථ විනය** නම් වෙයි. (විස්තර අධිකරණ සමථ යනු බලන්නේය.)

පඤ්ඤත්ති විනය; 1 සුත්ත, 2 සුත්තානුලෝම 3 ආචරියවාද 4 අත්තනොමතියයි සිවුවැදෑරුම් වේ. මිළිඳප්‍රශ්නයෙහි **ආහචවපද, රස, ආචරියවංස, අධිප්පාය** යි පිළිවෙළින් මේ සතර හඳුන්වන ලදී. **සුත්ත** නම් විභඞ්ග, ඛන්ධක, පරිවාර යන භෙද ඇති විනය පාළියයි. මාතිකා යනුදු මෙයට ම ඇතුළත් වේ. **විභඞ්ග** නම් භික්ෂු—භික්ෂුණී වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූ ශික්ෂාපද සමූහය යි. එය පාරාජික පාළි—පාචිත්තිය පාළි දෙ පොත්හි ඇතුළත් වේ. චුල්ලවග්ග පාළි—මහාවග්ග පාළි පොත්හි ආ දෙවිසි කදුවත් **ඛන්ධක** නම්. සොළොස් පරිවාරය **පරිවාර** නම්. එය පරිවාර පාළියෙහි දක්නේය. විභඞ්ග—ඛන්ධකයන්හි නිර්දෙශයන්හට උද්දෙශ වූ ප්‍රාතිමොක්ෂය **මාතිකා** නමු. ඒ වනාහි ඒ ඒ ශික්ෂාපදයන්හි **නිදාන**, පුග්ගල, වත්ථු, අඞ්ග, පදභාජනීය, තිකදුක පරිවෙජ්ද, ආපත්ති, අනාපත්ති, අන්තරාපත්ති යන නිර්දෙශපදයන්ගේ උත්පත්ති ස්ථානයෙහි හෙවත් **මාතෘ** ස්ථානයෙහි සිටි හෙයින් **"මාතිකානි උද්දෙසෙ සොහි නිද්දෙසපදානං ජනනිඨානෙ ඨිතත්තා මාතා විය මාතිකා"** යන විග්‍රහය අනුව මාතෘවක් බඳුනුයි මාතිකා නම් වන්නිය. එය භික්ෂු—භික්ෂුණී යනුවෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. **පාතිමොක්ඛ** යනුදු මෙහි මැයි.

ප්‍රාතිමොක්ෂය සහ එහි ප්‍රභෙද

"පාතිමොක්ඛන්ති යන්තං අතිමොක්ඛං අතිපමොක්ඛං උත්තමං සීලං, පාති වා සුග්ගතිං හයෙහි මොක්ඛන්ති දුග්ගතිං හයෙහි යො වා නං පාති තං මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛන්ති වුච්චති" යන ආචාර්ය මතය අනුව උත්තම ශීලය ප්‍රාතිමොක්ෂය යි. යමෙක් මෙය රක්නේද ඔහු අත්තානුවාද පරානුවාදදීන් හා සියලු සංසාර දුකින්හි මුදනුයි ප්‍රාතිමොක්ෂ නම් වේ. එය ද අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය—ආඥා ප්‍රාතිමොක්ෂයයි දෙවැදෑරුම් වේ. අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය උදෙසන්නාහු ලොවු තුරා බුදුවරයෝම වෙති. දීර්ඝායුෂ්ක බුදුවරු ශාසන පර්‍යන්තය දක්වා අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය ම උදෙසති. ආඥා ප්‍රාතිමොක්ෂය භික්ෂූන් විනා බුදුවරයෝ නො ම උදෙසති. අල්පායුෂ්ක බුදුවරුන් ප්‍රථම බොධියෙහිම අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය උදෙසන බැවින් ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේද විසි අවුරුද්දක් පමණ කාලය තුළ අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය උදෙසූහ. අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය නම් පහත සඳහන් ගාථාත්‍රය පමණකි.

ඛන්තී පරමං තපො තිතික්ඛා
නිබ්බාණං පරමං වදන්ති බුද්ධා
න හි පබ්බජිතො පරූපඝාති
සමණෙ හොති පරං විහෙඨයන්තො

සබ්බ පාපස්ස අකරණං
කුසලස්ස උපසම්පදා
සචිත්ත පරියොදපනං
එතං බුද්ධාන සාසනං

අනුපවාදෝ අනුපඝාතෝ—පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරෝ
මත්තඤ්ඤුතා ච භත්තස්මිං—පන්තඤ්ච සයනාසනං
අධිචිත්තෙ ච ආයොගෝ—එතං බුද්ධාන සාසනං

ආඥා ප්‍රාතිමොක්ෂය නම්; භික්ෂු භික්ෂුණීන්ගේ සදෙස වූ කායවාක් සමාචාරයෙහි දශවිධ **අකුසස්** සලකා "මෙනම් වරදෙහි මෙනම් ඇවැතයයි" පැණ වූ ආපත්ති විධි ඇති භික්ෂු භික්ෂුණීන් විසින් අඩ මසක් පාසා උදෙසිය යුතු ප්‍රාතිමොක්ෂයයි. ශික්ෂාපද පැණවීමෙන් පසු ආඥා ප්‍රාතිමොක්ෂය ම උදෙසනු ලැබේ. අපිරිසුදු පිරිස්හි බුදුරජාණන් වහන්සේ අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය නො දෙසත බැවින් පාමොක් උදෙසීම භික්ෂූන්ට ම **නියම කරති.** එවක් පටන් භික්ෂුහු ආඥා ප්‍රාතිමොක්ෂය ම **උදෙසති.**

ප්‍රාතිමොක්ෂය; ශීල ප්‍රාතිමොක්ෂය, ග්‍රන්ථ ප්‍රාතිමොක්ෂය කියා ද දෙවැදෑරුම් වේ. **"පාතිමොක්ඛ සංවර සංවුතෝ විහරති"—"ආදිමෙතං මුඛමෙතං පමුඛමෙතං කුසලානං ධම්මානං තෙන වුච්චති පාතිමොක්ඛං"** ආදී තන්හි ශීල ප්‍රාතිමොක්ෂය හෙවත් ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරශීලය සඳහන් වේ. **"උභයානි ඛො පනස්ස පාතිමොක්ඛානි විත්ථාරෙන සඞ්ගහිතානි හොන්ති"** යනාදී තන්හි ග්‍රන්ථ ප්‍රාතිමොක්ෂය ම ගැණේ. ඒ ග්‍රන්ථ ප්‍රාතිමොක්ෂය; භික්ෂු—භික්ෂුණීන්ගේ වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. එහි 1 නිදානුද්දෙස, 2 පාරාජිකුද්දෙස, 3 සඞ්ඝාදිසෙසුද්දෙස, 4 අනියතුද්දෙස, 5 විත්ථාරුද්දෙස යන උද්දෙස පසකින් යුක්ත වූයේ භික්ෂු ප්‍රාතිමොක්ෂය යි. අනියතුද්දෙසය හැර සෙසු උද්දෙස සතරින් යුක්ත වූයේ භික්ෂුණී ප්‍රාතිමොක්ෂයයි. භික්ෂුණීන් කෙරෙහි අනියත ශික්ෂාවන් නො ලැබෙන බැවින් අනියතුද්දෙසය ද නො ලැබේ. **නිදානුද්දෙසය** නම්; **"සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝෝ"** යනාදීන් ප්‍රකාශිත ප්‍රබඛකරණ, ඤත්තිකම්මවාචා, පත්තකාලයන් ඇතුළත් නිර්දෙශයයි. මෙසේ ම සතර පාරාජිකාවන් ඇතුළත් වූයේ පාරාජිකුද්දෙස ද, තෙළෙස් සඞ්ඝාදිසෙසයන්ගෙන් යුක්ත වූයේ සඞ්ඝාදිසෙසුද්දෙස ද, දෙවැදෑරුම් අනියතයන්ගෙන් අවසන් වූයේ අනියතුද්දෙස ද වේ. **"අවසෙසං සුත්තෙන සාවෙතබ්බං"** යි ප්‍රකාශිත නිස්සග්ගිය, පාචිත්තිය, සුඛපාචිත්තිය, සෙඛියා, පාටිදෙසනීය, අධිකරණ සමථ යන මෙතෙක් සඞ්ග්‍රහ කරණ ලද උද්දෙසය **විත්ථාරුද්දෙස** නම් ද වේ. මෙසේ අඩ මසක් පාසා උදෙසිය යුතු දෙසිය විස්සක් ශික්ෂාපදයන් ඇතුළත් වූයේ භික්ෂු **ග්‍රන්ථ ප්‍රාතිමොක්ෂ** ද, තුන්සිය සතරක් ශික්ෂාවන්ගෙන් යුක්ත වූයේ **භික්ෂුණී ග්‍රන්ථ ප්‍රාතිමොක්ෂ** ද වන්නේය. ග්‍රන්ථ පාතිමොක්ඛ නමින් හඳුන් වන්නේ මේ ශික්ෂාපද සමූහය යි.

විභඞ්ග ප්‍රාතිමොක්ෂ නමින් හඳුන්වන ඒ ශික්ෂාපද සමූහය විස්තර වශයෙන් බෙදා දක්වන හෙයින් පාරාජික—පාචිත්ති පොත් දෙක **උභය විභඞ්ග** නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. මෙහි විභඞ්ග ශබ්දයෙන් කියවෙනුයේ විස්තරයයි. උභය විභඞ්ගයෙහි ඒ ඒ ශික්ෂාපදයන්ගේ වත්ථු-නිදාන-පුග්ගල-පඤ්ඤත්ති-අනුපඤ්ඤත්ති-ආපත්ති-අනාපත්ති යන වාරයන් විස්තර කරන ලදී. භික්ෂූන් උදෙසා පැණ වූ ශික්ෂාපද සමූහය **"මහා විභඞ්ග"**—**"භික්ඛු විභඞ්ග"** යි ද, භික්ෂුණීන් උදෙසා පැණ වූ ශික්ෂාපද සමූහය "භික්ඛුණී විභඞ්ග" යි ද, නම් වේ. **පාරාජික පාළිය**; පාරාජික, තෙරසක, අනියත, තිංසක යන මේ භෙදයන්ගෙන් යුක්තය. **පාචිත්තිය පාළිය** භික්ෂු—භික්ෂුණී යන විභඞ්ග දෙකකින් සහ 1 බුද්ධක, 2 පාටිදෙසනීය, 3 සෙඛියා, 4 අධිකරණ සමථ, 5 පාරාජික, 6 සත්තරසක, 7 නිස්සග්ගිය, 8 බුද්ධක, 9 පාටිදෙසනීය, 10 සෙඛියා, 11 අධිකරණ සමථ යන ඛණ්ඩ එකොළසකින් ද යුක්තය.

ඛන්ධක නමින් ගැණෙනුයේ මහාවග්ග – චුල්ලවග්ග නම් පොත් දෙකයි. එයින් මහාවග්ග පාළිය; 1 මහාඛන්ධක (=පබ්බජ්ජා ඛන්ධක) 2 උපොසථක්ඛන්ධක, 3 වස්සූපනායිකක්ඛන්ධක, 4 පවාරණාක්ඛන්ධක, 5 චම්මක්ඛන්ධක, 6 භෙසජ්ජක්ඛන්ධක, 7 කඨිනක්ඛන්ධක, 8 චීවරක්ඛන්ධක, 9 චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධක, 10 කොසම්බක්ඛන්ධක යනුවෙන් ඛන්ධක දශයකින් යුක්තය. ඛන්ධකයන්ට ඇතුළත් දෙවෙනි ග්‍රන්ථය වූ චුල්ලවග්ග පාළිය; 1 කම්මක්ඛන්ධක, 2 පාරිවාසික

කඛ්ඛික 3 සමූච්චයකඛ්ඛික, 4 සමථකඛ්ඛික, 5 බුද්ධ වත්තුකඛ්ඛික, 6 මෙතාසනකඛ්ඛික, 7 සඞ්ඝ භෙදකඛ්ඛික, 8 වත්තකඛ්ඛික, 9 පාතිමොක්ඛඛ්ඛික, 10 භික්ඛුණී ඛන්ධක, 11 පඤ්චසතිකකඛ්ඛික 12 සත්තසතිකකඛ්ඛික යන මෙයින් යුක්තය.

පරිවාර

විභඞ්ග, ඛන්ධකයන්හි දක්නා ශික්ෂාවන් සොළොස් වැදෑරුම් පරිවාරයකින් යුක්තවූ බැවින් **පරිවාර** නම් වූ, විනය පිටකයෙහි අවසාන ග්‍රන්ථය වන පරිවාර පාළිය; 1 පඤ්ඤත්තිවාර, 2 කතාපත්තිවාර, 3 විපත්තිවාර, 4 සඞ්ගහවාර, 5 සමුට්ඨානවාර, 7 සමථවාර, 8 සමූච්චයවාර යන මහාවාර අටකින්ද, මේ අවම ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ගෙන නැවත අවම වාරයකින්ද දක්වන ලදී. මෙසේ පරිවාර පාළිය ප්‍රධාන වාර සොළසකින් යුක්තය. එහි අනිකුදු අතුරු භෙද රාශියකි. ඛන්ධක-විභඞ්ග-පරිවාර යන භෙදත්‍රයක් ඇති විනය පිටකයට අයත් ග්‍රන්ථ **සුත්ත** නාමයෙන් ව්‍යවහාර කරති. එය මෙහි දක්වූ පරිදි පොත් පසකින් යුක්තය.

සත්තර මහා ප්‍රදේශ

පඤ්ඤත්ති විනයට අයත් ඉතිරි භෙදත්‍රයයෙහි (1 **සුත්තානුලොම**, 2 ආචරියවාද, 3 අත්තනොමති) **සුත්තානුලොම** නම්; සත්තර මහා ප්‍රදේශ සි. එසද ඛන්ධකය-සුත්තනාමය සි දෙවැදෑරුම් වේ. විනය පිළිබඳ විනිශ්චයකදී ඛන්ධකයන්හි එන මහා ප්‍රදේශ සත්තර ද, ඛණ්ඩ පිළිබඳ විනිශ්චයකදී සුත්‍රාත්තයෙහි එන මහා ප්‍රදේශ සත්තර ද ප්‍රමාණකොට ගත යුත්තේය. **ආචරිය වාද** නම්; පන්සියයක් මහරහතන් වහන්සේ විසින් තබනලද අර්ථ කථාවයි. **පාළිමුත්තක විනය, ඔකාසනතික විනිච්ඡය** යනුද එයට ම කියති. **අත්තනොමති** නම්; තුන් පිටකයට අයත් අටුවාවන්හි **ආ චෙරවාදය** වේ. මෙතෙක් මුද්‍රණය නොවූ "**විනයාළඳ සමුච්චය**" නම් ග්‍රන්ථයේ අත්තනොමතිය මෙසේ හඳුන් වන්නේය. "සූත්‍ර අටුවා අභිධම් අටුවා විනය අටුවායෙහි ආවාවූ ත්‍රිපිටක චූළාභයාදී සියලු තෙරුන්වහන්සේගේ වාදය අත්තනොමති නම් වෙයි දතයුතු." මෙයින් අත්තනොමතියට වඩා ආචරිය වාදය ද; එයට වඩා සූත්‍රානුලොමය ද; එයට ද වඩා සූත්‍රය ද බලවත් වේ. සූත්‍රය ධරමාන බුදුන් වැනීය. එබැවින් සූත්‍රය හා සමවේ නම් සූත්‍රානුලොමය ගතයුතුය. නැත නොගත යුතුය. **කප්පිය-අකප්පිය; ආපත්ති-අනාපත්ති;** ගරුක-ලහුකාදී සියලු විනිශ්චයයෙහි ද, **ශික්ෂාපද** සහ ශික්ෂාපද විභඞ්ගයෙහි ද දක්ෂභාවය උදෙසා මේ සත්තරාකාර විනය දත යුත්තේය. මේ සත්තරින් සමවන්නාවූ **කරුණ කරණුත්තරියතා** නම් වන්නීය.

විනයධර භික්ෂුව

මෙසේ විනය දත් ආචාර්‍යවරයා සෙසු කරුණු තුනකින්ද යුක්ත විය යුතුය. එනම්; **1 සියලු විනය පිටකය මනාව දැන සැක රහිතව උගත යුතුය. 2 විනයයෙහි ප්‍රතිමා සිවිය යුතුය. 3 ආචාර්‍ය පරම්පරාව මනාව දැන ගත යුතුය.** මේ කරුණුවලින් යුක්තවූයේ **නියම** විනයධරයා වේ. මෙහි **1 සියලු විනය පිටකය උගැන්ම නම්**; එහිය විනඞ්ග, ඛන්ධක, පරිවාරයන් මනාව ප්‍රගුණ කොට, ධාරණය කොට, ගුරු පා සෙවණෙහි පෙළ අටුවා දෙක අස්වා කිසිතැනෙක සැකයක් නැති අයුරු විනිශ්චය කොට උගැන්මයි. **2 විනයයෙහි සිවිය යුතුය** යන දෙවෙනි ලක්ෂණය නම්; විනයයෙහි ලජ්ජී භාවයෙන් පැවැත්මයි. අලජ්ජී පුද්ගල තෙමේ බොහෝ ඇසූ පිරූ තැන් ඇති බහුශ්‍රුත ලාභ ගරුකව පෙළ වෙනස් කොට ධර්මය අධර්මය කොට විනය අවිනය කොට **සඞ්ඝයා** අතර කලහ ඇති කෙරෙයි. ලජ්ජී පුද්ගල තෙමේ ශික්ෂාකාමී වූයේ සිය දිවි නැසුණු නමුදු පෙළ නො නසයි. ධර්මය ම, විනය ම පවසයි. බුඩවචනය ම ගරු කරයි. තමන් වෙත පැමිණෙන සියලු ප්‍රශ්නයන්හි නො සැලෙයි. තැති නො ගණියි. රන් බඳුනෙහි සිහ තෙල් මෙන් පුරුදු පුහුණු කළ විනය නො නැසිය දී රැක ගණියි. මේ පුද්ගල තෙම විනයයෙහි සිවියේ නම් වෙයි. තුන්වැනි ලක්ෂණය වූ ආචාර්‍ය පරම්පරාව මනාව දැනීම නම්; 3 "**මාගේ ගුරුවරයා අසුවල් ගුරුවරයාගෙන් උගත්තේය. ඒ ගුරුවරයා අසුවල් ගුරුවරයාගෙන් උගත්තේය යි**" තමන්ගේ ආචාර්‍ය පරම්පරාව උපාලි මහරහතන් වහන්සේ දක්වා ගළපා, උන්වහන්සේ ලොවුතුරා බුදුන් වෙත උගත්හයි කිය හැකි පරිදි **ථෙර නරඞ්ගම**, ආචාර්‍ය පරම්පරාව දැනගැණීමයි. මේ විනයධරයාගේ ලක්ෂණත්‍රයයි.

ඒ අනුව ලක්දිව ධම්—විනය පරම්පරාව මෙසේය.

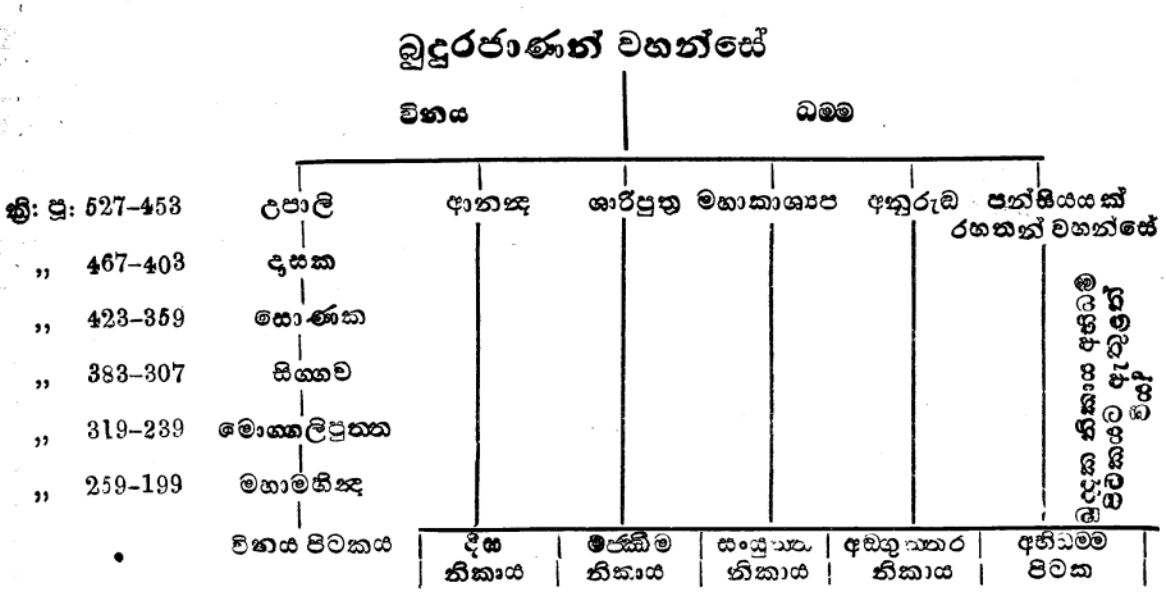

ක්‍රි: පූ: 88 වළගම් අබා රජු දවස මාතලේ අලු ලෙණදී ධම්—විනය දෙක ග්‍රන්ථාරූඪ කරනලදී.

* * *

මෙසේ බුබ වර්ෂයෙන් 236 වැන්නෙහිදී ලක්දිව රජය කර වූ දෙවන පැතිස් රජු දවස මිහිඳු මහරහතන් වහන්සේ විසින් ධම්—විනය දෙක ලක්දිවට ගෙන එන ලදී. සඞ්ගායනා තුනකින් පරිශුද්ධ, සම්පූර්ණ පැවැති නමුදු මහා අරිට්ඨ තෙරුන්ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් සහ දෙවන පැතිස් රජුගේ සහායයෙන් ථූපාරාම චෛත්‍යාසන්නයෙහිදී නැවැත වරක් ධම්—විනය දෙක සඞ්ගායනා කළහ. මේ ධම් සඞ්ගායනාව ලක්දිව බුද්ධාගම ස්ථිරව පිහිටීමේ ලකුණක් විය.

අට්ඨකථා

ධම්—විනය දෙක පිළිබඳව බුදුරදුන් වදාළ විස්තර දේශනාව **"අට්ඨකථා පාළිය"** යි ධම් සඞ්ග්‍රාහක මහරහතන් වහන්සේ විසින් සම්මත කරන ලදී. සමන්තපාසාදි කාවෙහි[1] එය මෙසේ දක්වේය.

"ආචරියවාදෙ නාම ධම්ම සඞ්ගාහකෙහි පඤ්චහි අරහන්ත සන්තෙහි ඨපිතා පාළි විනිමුත්තා ඔක්කන්තනිත්‍ය විනිච්ඡයප්පවත්තා අට්ඨකථා නාම"

මෙසේ **ආචරියවාද** යනුවෙන්වූ හඳුන්වන විස්තර දේශනාව ඇතුළත් අර්ථකථා පාළිය **මහා අට්ඨකථා** නම් වූවාය. සමන්තපාසාදිකාවෙහි[2] **"කතමා මහා අට්ඨකථා සරීරං"** යනුවෙන්වූ ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහි[3] **"එයට බුදුකැලි මහඵුවා ඇත් නොවැ?"** යනුවෙන්වූ විස්තර වනුයේ ඒ **මහා අට්ඨකථාව** ය. මෙසේ සඞ්ගායනා තුනට ම නැඟුණු මේ **මහා අට්ඨකථාව** මිහිඳු මහරහතන් වහන්සේ විසින් ලක්දිවට ගෙන එනු ලැබ පරපුර තොසිඳ රැකෙන්නා ලද්දේ පසුකලෙක රැක ගැනීමේ හෝ පතුරුවා හැරීමේ හෝ පහසුව සලකා ඒ (මහා අට්ඨකථාව) සිංහලයට ද නඟනු ලැබුවාය.

"පරම්පරා භතා තස්ස—නිඤ්ඤා අට්ඨවණ්ණනා
යා තම්බපණ්ණි දීපම්හි—දීපභාසාය සඞ්ගතා"

යි කියන ලද්දේ මේ නිසාය. මෙය ඉතා පැහැදිලිව විනයාලංකාර කතිෘ[4] මෙසේ කියයි.

---

1. ස: පා: 162 2. ස: පා: 1 3. ධ: අ: ගැ: 5 4. වි: ලං: 14

"මහා අට්ඨකථා නාම සඞ්ගීතිත්තයං මාරුළහා තෙපිටකඤ්ච බුඛවචනඤ්ච අට්ඨකථා, සා මහා මහින්දත්ථෙරෙන තම්බපණ්ණිං දීපං ආහතා තම්බපණ්ණියෙහි ථෙරෙහි පඨමා සිහළභාසාය අභිසඞ්ඛතා ච හොති"

සිංහලයට නැගූ මහා අට්ඨකථාව හෙළවුවා නම්නුදු අදුන්වන ලද්දී ක්‍රි: ව: 10 වන ශත වර්ෂය තෙක් පැවැති නමුදු ඉන් පසුව අභාවයට ගියා සේය. බුඛඝොෂාචාර්‍යපාදයන් විසින් ශාස්ත්‍රීය කරගන් මේ මහා අට්ඨකථාව සෙසු ආචාර්‍යවරයන් ද විසින් ප්‍රමාණ කරනු ලැබුවාය. මෙයින් උපුටා ගත් පාඨ ක්‍රි: ව: 909—919 අතර රජය කරවූ පස්වන කසුප් රජුගේ ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ* තන්හි තන්හි දක්නේය. මේ මහා අට්ඨකථාව සිංහලයට නැගූ කාලය අවිනිශ්චිත නමුදු එය වළගම් අභා රජුගෙන් පසුව වූ බවට සාක්ෂ්‍ය සමන්තපාසාදිකාවේ[1] (හේ: වි: 338) ඇත.

අටුවාවක් වනාහි 1 බ්‍යඤ්ජනාසීසය, 2 පදානුගතාසීසය, 3 නිදානය, 4 වසතුය, 5 සම්බන්ධය යන පඤ්චප්‍රකාර වර්ණනාවන්ගෙන් යුක්ත ය. ඒ අනුව පසු කල ලක්දිව විසූ ආචාර්‍යවරයෝ ද අටුවා ලියූහ. එයින් **1 මහා පච්චරියට්ඨ කථා, 2 කුරුන්දට්ඨ කථා, 3 අන්ධකට්ඨ කථා, 4 සඞ්ඛෙපට්ඨ කථා** යන සතර ප්‍රධාන ය. මේ අටුවාවන්ගේ කර්තෘ කාලාදිය පිළිබඳ තොරතුරු ප්‍රකට නැත. මහා අට්ඨකථා, මහාපච්චරියට්ඨකථා සහ කුරුන්දට්ඨකථා යන තුනම සිංහල අටුවා නමැයි බුඛඝොෂාචාර්‍යපාදයෝ සමන්ත පාසාදිකා[2] අවසානයේ කියති. මහාපච්චරී—කුරුන්දී අට්ඨ කථාවන් ගෙන් උඛෘත පාඨයන් ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහි හෝ නො දක්නා බැවින් ඒ වන විට මේ පොත් භාවිත නො වූ සේය. සිඛවළඳ විනිසෙහි එක් තැනෙක කුරුන්දී අටුවාව සඳහන් වුවද එය සමන්ත පාසාදිකාවේ කුරුන්දට්ඨකථාවේ දක්නා මතයක් සිඛවළඳ විනිසෙහි දැක්වීමකි. මේ අටුවාවන් ගෙන් බුඛඝොෂාචාර්‍යයන් විසින් පිළිනන්නා ලද්දේ මහා අට්ඨකථා, මහාපච්චරියට්ඨකථා සහ කුරුන්දට්ඨ කථාවය. සඞ්ඛෙපට්ඨකථා මතය ද සමහර තැන දැක්වූ නමුදු අන්ධකට්ඨ කථාව පිළි ගත්තේ නැත. එය සම්පූර්ණයෙන් ම ප්‍රතික්ෂේප කළහ. අන්ධකට්ඨ කථාව කවරකු විසින් රචිතදැයි අවිනිශ්චිත ය. එහෙත් දක්ෂිණ භාරතීය ආන්ධ්‍ර දෙශීයයකු විසින් රචිත බවට ප්‍රබල සාක්ෂ්‍යයක් සමන්තපාසාදිකාවේ "යම්පන අන්ධකට්ඨකථාසු අපරිකප්පිතෙන පමුඛෙ අනාපත්තීති තුම්යං විනා ජනපියං පමුඛං සද්ධාය කථිතන්ති වුත්තං, තං අන්ධකරට්ඨෙ පාථෙක්කං සන්නිවෙසා එකච්ඡදනා ගබ්භ පාලියෝ සද්ධාය වුත්තං, තං නෙව අට්ඨකථාසු අත්ථි, පාළියං න සමෙති"[3] යනු වෙන් දක්නේය. මෙය තෙළිඟු බසින් ලියන ලදැයි සමහර පඬිවරුන්ගේ[4] මතයයි. එසේ අදහස් කරන්නේ දැන් ආන්ධ්‍රයේ භාෂාව තෙළිඟු නිසා විය හැකිය. ආන්ධ්‍රදෙශයේ බුඛ ධර්මය ව්‍යාප්ත වූ බව සත්‍ය නමුදු, එසේ ම දකුණු ඉන්දියානු පඬිවරයන් බෞද්ධ පත පොත ලියූ නමුදු අන්ධකට්ඨ කථාව ආන්ධ්‍ර භාෂාවෙන් රචිතය යනු පිළිනැණීම දුෂ්කරය. මෙහි දැක්වූ බොහෝ මත නො පිළිගත යුතුයයි බුඛඝොෂාචාර්‍යපාදයෝ අවවාද කළහ. ඒ නිසා මෙය ථෙරවාදයෙන් බාහිර වූ අන්‍ය නිකායිකයන්ගේ අර්ථකථාවක් බව පිළිගත යුතුය.

අශොක රජුගේ අභාවයෙන් පසු මෞර්‍ය අධිරාජ්‍යය ක්‍රමයෙන් පිරිහිණි. එබැවින් ගොදාවරි කෘෂ්ණ නදී අසල ප්‍රදෙශයට පමණක් සීමා වී පැවැති ආන්ධ්‍රරාජ බලය වහා වහා පැතිරෙන්නට විය. මෙහි ප්‍රතිඵලය වූයේ ඩෙක්කානය, අමරාවතිය, ගන්ටාර් දිස්ත්‍රික්කය, හයිද්‍රාබාද්, නාසික් ආදී පළාත් ද ආන්ධ්‍ර බලයට යටත්වීමය. අඛණ්ඩ සම්පූර්ණ රාජබලයක් ලද ආන්ධ්‍රරාජ්‍යය ක්‍රි: පූ: 235 සිට ක්‍රි: ව: 225 අතර කාලය හෙවත් අවුරුදු 450 ක් පමණවූ කාලය තුළ පැවැත්තේය. ආන්ධ්‍ර රාජබලය පැතිරී යෑමෙන් පසු ඒ ඒ පළාත්වල හටගත් බෞද්ධ නිකායයන් අන්ධක නමින් හැඳින් විණි. අන්ධකයෝ නම්; පුබ්බසෙලීය, අපරසෙලීය, රාජගිරික, සිද්ධත්ථික යන මේ නිකායිකයෝ ය.

---

* ධ අ: ගැ: 5, 7, 51, 79, 80, 103, 105, 111, 115, 121, 122, 132, 136, 149, 149 පිටු.

1. ස: ප්‍රා: 338 2 ස: ප්‍රා: 1056 3. ස: ප්‍රා: 545, 546 4. Early History of Buddhism in Ceylon P. 12

කියනලදී කථාවත්ථු[1] අටුවායෙහි; "අභිධම්මාගතා පුබ්බසෙලියා අපරසෙලියා රාජගිරියා සිද්ධත්ථිකා පධානා උපපන්නා නිකායා" යි. මේසේ නිසා අන්ධකට්ඨ කථාව අන්ධකයන්ගේ හෙවත් පුබ්බසෙලීයාදි නිකායිකයන්ගේ විනයාර්ථ කථාවය යි සලකනු සුදුසු ය. ථෙරවාදීන්ට මෙන්ම අනිකුත් නිකායිකයන්ට ද පිටකත්‍රයට මෙන් ම අට්ඨකථාවන් තුබුණු බව මෙහිදී අමතක නොකළ යුතුය. බුදු කාලයේදී ධර්මය පැහැදිලි කරනු පිණිස අටුවාවන් උවමනා නොකළද, උන්වහන්සේ පිරිනිවීමෙන් පැ පසු ධර්මය ප්‍රචාරය කිරීමේ පහසුව උදෙසා එක් එක් ආචාර්‍ය පරම්පරාව මඟින් බොහෝ අටුවා ග්‍රන්ථ නිපදවන ලදී. මෙසේ පළමුවන ධර්මසඞ්ගායනාවෙන් පසු ධර්ම-විනය උදෙසා නිපද වූ අටුවා පොත් ආචාර්‍ය පරම්පරාවල මතානන්තර අනුව බොහෝ වෙනස් විය.

මහාපව්වරිය ආදී සිංහල අටුවාවෝ විනය පිටකය කෙරෙහි බල පෑහ. මිහිඳු හිමියන් ලක්දිව වැඩමවා මෙහි බුද්ධශාසනය පිහිට වූ තැන් සිට අවුරුදු සත්සියයකට ආසන්න කාලයක් (ක්‍රි: පූ: 259 සිට ක්‍රි: ව: 412) මහා අට්ඨකථාව ඇතුළු අටුවාවන්ගෙන් මෙරට ජනතාව ධර්ම-විනය අවබෝධ කර ගත්තාය. මෙසේ තිබියදී ක්‍රි: ව: 412-434 අතර රජය කරවූ මහානාම රජු දවස මෙහි පැමිණි අරිට්ඨ ආචාර්‍යයන් බුද්ධඝෝෂ හිමියන් නිසා අමුතුම කාලපරිවේදයක් මෙ රටට උදාවිය. උන්වහන්සේ අනුරාධපුරයට එළඹ මහා විහාරයෙහි සඞ්ඝපාල සවාමීන් වෙතින් පෙළ-අටුවා දෙක විශේෂයෙන් උගෙන මහා සඞ්ඝයා වහන්සේගේ අනුදැනීම ඇතිව අටුවා පොත් කිපයක් ම පාළි භාෂාවෙන් ලියූහ. එවක මෙරට පැවැති සිංහල අටුවාවන්ගේ ආශ්‍රයෙන් ද, සවයං ලිඛිත වශයෙන් ද පාළි අටුවා ලියමින් ලක්දිව පාළි සාහිත්‍යයේ උද්දීපනය ආරම්භ කළහ. මේ පිළිබඳව මහාචාර්‍ය මල්ලසේකර මහතාණන්[2] මෙසේ කියයි.

> "ලංකාවෙහි පාළි සාහිත්‍යය පිළිබඳ සවර්ණමය යුගය ආරම්භ වූයේ බුඩඝෝෂාචාර්‍යයන්ගේ මේ ශාසන සංග්‍රහයන්ගෙන් බව කිය යුතුයි. උන්වහන්සේගේ කෘතීන් නිසා පාළිභාෂාව අති ව්‍යාප්තියට පැමිණියාය. බුඩඝෝෂාචාර්‍යයන් අනුගමනය කිරීමෙහි ලොල් වූ බොහෝදෙන පාළිභාෂාවෙහි ප්‍රවීණත්වයක් ලැබ ආගමික වූ ද, ශාස්ත්‍රීය වූ ද නොයෙක් ග්‍රන්ථයන් අපළබසින් නිපද වූහ. පාළි ඉගෙනීමේ ආශාව හා ඊට දක්වනලද ගෞරවය කෙතරම් දියුණුවිද යත්? ලෙළදිවි බස යටපත් කොට පාළිභාෂාවෙන් ම සිතිය අදහස් ප්‍රකාශ කිරීම තමන්ගේ පරමාර්ථය බැව් සිංහල ග්‍රන්ථ කර්තෘවරයෝ නිතියව මී කීහ. මෙතැන් සිට අවුරුදු 200 ක් පමණ ඉකුත්වන තුරු ලක්දිව කිසිද ග්‍රන්ථයක් සිය බසින් නොගොතන ලද බව පෙනේ."

විනය පිටකයට සමන්තපාසාදිකා නම් අටුවාව ද අභිධම්ම පිටකයට අත්ථසාලිනී, සම්මොහ විනෝදනී අටුවා දෙක සහ පඤ්චප්පකරණට්ඨ කථාව ද, කළු බුඩඝෝෂාචාර්‍යපාදයෝ සූත්‍රපිටකයේ ප්‍රධාන පෙළ පොත් සතරට ද, අටුවා ලියූහ. උන්වහන්සේ පළමුව ම මෙහිදී ලියූ විශුද්ධිමාර්ගය පිටකත්‍රයට ම සාධාරණ වූ අතර සූත්‍රපිටකය පිළිබඳව ගුරු පොතක් ද වැනි විය. පසුකාලයෙහි විසූ ධම්මපාල ආදී ආචාර්‍යවරයෝ සූත්‍රපිටකයේ ඉතිරි පොත්වලම අටුවා කළහ. ඒ සියල්ල පිළිබඳ කතා කාලාදිය පහත සඳහන් පට්ටිකාවෙන් දන්නේය.

---

1. කථාව: අ: 116 2. The Pali Literature in Ceylon. P. 94

1 විනය පිටකය.

පෙළ		අටුවාව	කර්තෘ		කාලය	
උභය විභඞ්ග	1 පාරාජික පාලි 2 පාචිත්තිය පාලි	1 සමන්තපාසාදිකා (විනය අට්ඨකථා)	බුද්ධඝොෂ ආචාර්ය		5 වන ශතය	
ඛන්ධක	3 චුල්ලවග්ග පාලි 4 මහාවග්ග පාලි					
පරිවාර	5 පරිවාර පාලි					
භික්ඛු පාතිමොක්ඛ භික්ඛුණී පාතිමොක්ඛ		කඞ්ඛාවිතරණී (මාතිකාඨකථා)	”	”	”	”

2 අභිධම්ම පිටකය.

1 ධම්මසඞ්ගණිප්පකරණ	1 පරමත්ථදීපනී සංඛ්‍යාත මූලටීකා	අත්ථසාලිනී	”	”	”	”
2 විභඞ්ගප්පකරණ		සම්මොහ විනොදනී	”	”	”	”
3 කථාවත්ථුප්පකරණ						
4 පුග්ගල පඤ්ඤත්තිප්පකරණ						
5 ධාතුකථාප්පකරණ		පරමත්ථ දීපනී (පඤ්චප්පකරණට්ඨ කථා)	”	”	”	”
6 යමකප්පකරණ						
7 පට්ඨානප්පකරණ						

3 සූත්‍ර පිටකය

1 දීඝ නිකාය	1 මූලටීකා සංඛ්‍යාත මූලටීකා	සුමඞ්ගල විලාසිනී	”	”	”	”
2 මජ්ඣිම නිකාය		පපඤ්ච සූදනී	”	”	”	”
3 සංයුත්ත නිකාය		සාරත්ථප්පකාසිනී	”	”	”	”
4 අඞ්ගුත්තර නිකාය		මනෝරථපූරණී	”	”	”	”
5 ඛුද්දක නිකාය						
1 ඛුද්දක පාඨ		පරමත්ථ ජෝතිකා	”	”	”	”
2 ධම්මපද		”	”	”	”	”
3 උදාන		පරමත්ථ දීපනී	ධම්මපාල	”	”	”
4 ඉතිවුත්තක		”	”	”	”	”
5 සුත්තනිපාත		පරමත්ථ ජෝතිකා	බුද්ධඝොෂ	”	”	”
6 විමානවත්ථු		පරමත්ථ දීපනී	ධම්මපාල	”	”	”
7 පෙත වත්ථු		”	”	”	”	”

පෙළ	අටුවාව	කර්තෘ		කාලය
8 ථෙර ගාථා	පරමත්ථ දීපනී	ධම්මපාල	,,	,, ,,
9 ථෙරී ගාථා	,,	,,	,,	,, ,,
10 ජාතක	පරමත්ථජෝතිකා	බුද්ධඝෝෂ	,,	,, ,,
11 නිද්දෙස (චූල—මහා)	සද්ධම්මපජ්ජෝතිකා	උපසේන	,,	6 වන ශ: ව:
12 අපදාන (ථෙර—ථෙරී)	විසුද්ධ ජන විලාසිනී	මහානාම	,,	7 වන ශ: ව:
13 පටිසම්භිදා	සද්ධම්මපකාසිනී	ධම්මපාල	,,	5 වන ශ: ව:
14 බුද්ධවංස	මධුරත්ථප්පකාසිනී	බුද්ධදත්ත	,,	,, ,,
15 චරියාපිටක	පරමත්ථදීපනී	ධම්මපාල	,,	,, ,,
——	විසුද්ධිමග්ග	බුද්ධඝෝෂ	,,	,, ,,
නෙත්තිප්පකරණ	නෙත්ති අට්ඨකථා	ධම්මපාල	,,	,, ,,
චතුභාණවාර පාළි	චතුභාණවාර අට්ඨකථා	ආනන්ද වනරතන	,,	8 වන ශ: ව:

මෙසේ උභය විභඞ්ග—ඛන්ධක—පරිවාර නම් වූ විනය පිටකයට ම බුද්ධඝෝෂාචාර්‍ය පාදයෝ සමන්තපාසාදිකා නම් වූ අට්ඨකථාව ද, භික්ඛු භික්ඛුණී පාතිමොක්ඛයට මාතිකට්ඨකථාව ද, සැපයී මෙන් විනය පිටකය අටුවාවන්ගෙන් සම්පූර්ණ කළහ. ත්‍රිපිටක උන්වහන්සේ විනය අටුවාව ලියද්දී පුරාණ සිංහල අටුවාවන්ගේ ආශ්‍රයෙන් සව මතාභාතරද දක්වමින්, පර මතයන් ඛණ්ඩනය කරමින් ඉතර මතයන් විවෙචනයට භාජනය කරවූහ. ප්‍රධාන වශයෙන් එබඳු කරුණු ආශ්‍රය කර ගත්තේත් (1) මහා අට්ඨකථා, (2) මහා පච්චරියට්ඨකථා, (3) කුරුන්දට්ඨකථා, (4) සංඛෙපට්ඨකථා, (5) අන්ධකට්ඨකථා යන මේ අටුවා ය. මේ සියල්ලෙහිම ප්‍රමාණවත්ම යන් සලකා ලද්දේ මහා අට්ඨකථාව ය. ඒ ඒ තැන අටුවාවන්හි ආ මතානන්තර සමඟ සසඳමින්, සමන්තපාසාදිකාව ලියද්දී ඒ පැරණි අටුවාවන් පිළිබඳව මැදහත් විවෙචනයක් කළහ.

සියලුම අටුවාවලට සාධාරණ මතයක් මී නම් එබඳු තැන "අට්ඨකථාසු වුත්තං" යි[1] කිහ. බොහෝ තැන කුරුන්දි-මහාපච්චරී මත පිළිනත් නමුදු සමහර තැන ඒ දෙමතයම ප්‍රතික්ෂේප කොට මහා අට්ඨකථා මතය මි[2] පිළිගත්හ. මහා අට්ඨකථා මතය පිළිනත්තේ ද පෙළ හා සම්කර[3] බැලීමෙනි. සම්කර නැතොත් දී මහා අට්ඨකථා මතය වුවද නො පිළිගෙන අනෙක් අටුවාවක[4] ආ

(1) සා: පා: 190, 203, 215, 224, 229, 230, 238, 249, 252, 261, 273, 325, 338, 353, 332, 383, 508 509, 520, 522, 528, 535, 542, 546, 567, 600, 639, 680, 688, 068, 069, 886, 865, 896, 918 994 පිටු.

(2) සා: පා: 203, 215, 224, 229, 230. 237, 272, 273, 276, 279, 281, 306, 335, 358, 375, 382, 387 388, 389, 395, 407, 452, 453, 858, 464, 479, 503, 520, 532, 526, 527, 528, 541, 542, 546 549 550, 558, 557, 565, 566, 567, 508, 578, 589, 597, 600, 601, 602, 606, 607, 608, 609 628, 637; 638, 636, 654, 660, 661, 663, 668, 680, 667, 688, 747, 769, 779, 788, 814, 815 821, 823, 824, 842, 861, 878, 905, 906, 911, 916, 936 පිටු.

(3) සා: පා: 202, 203; 215, 226; 230; 349; 252; 260; 261; 280; 353, 363; 378; 382; 383; 388, 389 406; 411; 412; 419; 430; 452; 479; 498; 515; 525; 535; 543; 553; 566; 578; 597; 600; 602 607; 609; 624; 637; 654; 664; 686; 748; 755; 756; 758; 762; 765; 778; 788; 814; 815; 823 824; 833; 864; 865; 871, 878; 879; 890; 892; 900; 906; 907; 918; 920; 930; 931; 994 1028 පිටු.

(4) සා: පා: 224; 229; 260; 276; 325; 341; 358; 353 පිටු.

(5) සා: පා: 486; 505, 509; 516; 545; 557; 724; 725; 761; 773; 776; 787; 794; 797; 814; 815; 835 පිටු

1 සා: පා: 831. 2 සා: පා: 249; 383; 758. 3 සා: පා: 271; 680. 4 සා: පා: 383.

මතය පිළිගත්ත. එහෙත් මහා අට්ඨකථාවෙහි නොවී නම් සෙසු අටුවාවන්හි දක්නේ නමුදු[1] නොපිළිගත්ත. ඒ අතර ප්‍රමාද ලිඛිත පාඨ මහා අට්ඨකථාවෙහි පවා දක්නා[2] බව ද එසේ ම මහා අට්ඨකථාවෙහි නොපිළිගත යුතු[3] නැන් ඇති බව ද කීහ. සමහර තැන මහාපච්චරී—කුරුන්දී අටුවා ද, සමහර තැන මහාපච්චරී—සඞ්ඛෙපට්ඨ කථා ද[4] සම්මත කළහ. එසේ ම මහාඅට්ඨකථාවෙහි ද මහාපච්චරියෙහි ද, කුරුන්දියෙහි ද නොපිළිගත හැකි[5] නැන් ඇතැයි පෙන්වූහ. ඒ අතර කුරුන්දට්ඨ කථාවේ සමහර මත වෙනම වෙසෙසා දක්වා ඒ පිළිබඳව[6] කිසිවක් නොකීහ. අඞ්ක කථාව සෙසු අටුවාහා නොගැලපෙන[7] බව ද, එසේ ම එහි දක්නේ[8] දුර්ගෝමිත බව ද එබැවින් නොපිළිගත යුතුයයි[9] අවවාද කළහ. එහෙත් එහි සමහර මත විවෙචනයට භාජන කළ නමුදු ප්‍රතික්ෂෙප[10] නොකළහ.

මේ පැරැණි අටුවා ග්‍රන්ථ පමණක් නොව පැරැණි ආවාසී මතද සමන්තපාසාදිකාවෙහි දක්නේය. යම් යම් කරුණු පිළිබඳව දැක්වූ ආවාසී මත අතර (1) මහා පදුම (2) මහා සුමම (3) චූළසුමම (4) උපතිස්ස (5) ආභිධම්මික ගොදත්ත (6) කරවික්කතිස්ස (7) මහාසීව (8) චූළසුමම (9) තිපිටක චූළනාග (10) සඞ්ඝ රක්ඛිත (11) චූළ සුමන (12) අභය (13) මහාතිස්ස යන ආවාසීවරයන්ගේ නම් දක්නේය. ඉතුදු මහාපදුම-මහාසුමම ආවාසීවරයන්ගේ අදහස් වැඩියක් දක්වා ඇත්තේ ය. මේ ආවාසීවරයෝ ද උපතිස්ස තෙරුන්ගේ සහ චූළසුමම තෙරුන්ගේ ශිෂ්‍යයෝ වූහ. මහා පදුම තෙරුන්ගේ මතය දක්වන තැන මහාසුමම තෙරුන්ගේ මතය ද, උපතිස්ස තෙරුන්ගේ මතය දක්වන තැන චූළසුමම තෙරුන්ගේ මතය ද සමහර තැන මේ ආවාසී මත සතර ම ද එක තැන[14] දක්වූහ. මේ පමණක් නොව දීඝභාණක—සංයුත්ත භාණක—මජ්ඣිම භාණකයන්ගේ[15] මතද දක්වා ලූහ. "බාහිර නිදාන වණ්ණනා" නමින් ලියූ දීඝ ප්‍රඥාවභාසිනී ලංකා ශාසනවංශයද, ආවාසීපරම්පරාදීඝ ද විස්තර කළ සමන්තපාසාදිකා ඒකාය අටුවාව මහානාම සිරිනිවාස නම් රජුගේ රාජ්‍යයෙන් විසිවන අවුරුද්දෙහි පමන්ගෙන එක් අවුරුද්දක්හි නිම කළහ.

බුඩඝොෂාචාර්‍යපාදයන් හා සමකාලීනයයි සලකනා බුඩදත්ත ආචාර්‍යපාදයන් විසින් "විනය විනිච්ඡය" සහ "උත්තර විනිච්ඡය" ලියන ලදී. බුඩඝොෂ—බුඩදත්ත ආචාර්‍යවරයන් ගෙන් කවරෙක් පැරැණි දැයි මතභේදාත්මක ප්‍රශ්නයකි. "සමන්තපාසාදිකාව" සහ "විනය විනිච්ඡය" සසඳා බලනවිට පෙණෙනුයේ "සමන්තපාසාදිකාමේ" ගද්‍යයෙන් කියන විනිශ්චය "විනය විනිච්ඡය"යේ පද්‍යයෙන් කියන බවයි. "විනය විනිච්ඡය" සොළීරට භූත මඞ්ගල නම් විහාරයේදී ලියන ලදී. "උත්තර විනිච්ඡය" බොහෝදී රචිත දැයි සඳහන් නොවතුදු සඞ්ඝපාල තෙරුන්ගේ ආරාධනයෙන් රචිත බැවින් එය ලක්දිව දී ලියූවා විය හැකිය. සමන්තපාසාදිකා—විනය විනිච්ඡය දෙපොත මහා විනාරිය භික්ෂූන්ගේ විනය නීති රීතින් ගද්‍යයෙන් සහ පද්‍යයෙන් විස්තර කළ පොත්ද? නැතහොත් විනය විනිච්ඡය; සමන්තපාසාදිකාවේ නිදාන කථාදී විස්තර

---

1 ස: පා: 542. 2 ස: පා: 224; 231; 440. 3 ස: පා: 280. 4 ස: පා: 215; 462; 453; 476; 815; 824; 878. 5 ස: පා: 520; 557; 249. 6 ස: පා: 748; 755; 756; 762; 765; 834. 7 ස: පා: 465; 516; 545; 557; 725. 8 ස: පා: 505; 776. 9 ස: පා: 734; 761; 787; 797. 10 ස: පා: 773; 794; 814; 815; 834.

(1) ස: පා: 188; 189; 203; 266; 280; 337; 340; 381; 383; 388; 398; 422; 439; 464; 469; 493; 519 532; 602; 608; 641; 777; 781; 785; 864; 873; 876; 908; 926 පිටු.

(2) ස: පා: 188; 189; 266; 280; 340; 381; 383; 384; 398; 422; 439; 466; 469; 493; 500; 519; 528 602; 638; 609; 641; 777; 781; 785; 868; 873; 876; 908; 926 පිටු.

(3) ස: පා: 188; 326; 353; 470; 471; 899; 986 පිටු. (4) ස: පා: 188; 326; 470; 471; 519; 899 පිටු.
(5) ස: පා: 221; 341; 422 පිටු (6 ස: පා: 781; 816; 864; 466 පිටු. (7) ස: පා: 516; 816; 843 පිටු.
(8) ස: පා: 663. (9) ස: පා: 663. (10) ස: පා: 466; 781; 816; 864. (11) ස: පා: 220.
(12) ස: පා: 609; 663; 988. (13) ස: පා: 464. 14 ස: පා: 469; 470. 15 ස: පා: 297.

හැර අවශ්‍ය විනිශ්චය පමණක් පද්‍යයට නැඟුවක් දැයි විමසිය යුතුය. කෙසේ වතුදු සමහර තැන දක්නා සුළු සුළු වෙනස්කම් හැර මේ පොත් දෙකම එකම ගුරු පරපුරක සමකාලීන උනැන්වීම් ය.

අනුරාධපුර රාජධානි යුගය අවසන් වන තුරු භික්ෂූහු බාහිර ශබ්ද ශාස්ත්‍රාදියෙන් ඇත්වී පෙළ—අටුවා දෙක හදාළහ. පැරණි රජවරුන්ගෙන් ද මේ පිණිස ලැබිය යුතු අනුබල නොඅඩුව ලැබුණේය. පොළොන්නරු යුගයේ අවසාන භාගයේ විසූ සාගරමති දිඹුලාගල, කාශ්‍යප, ගාථාදූත ආදී මහා පඬිවරුන්ගේ ජීවිතවලින් කැපී පෙණෙන ලකුණු අනුරාධපුර යුගයේ විසූ භික්ෂූන් වහන්සේගෙන් දක්නේය. කතිකාවතක සවරූපය ගන්නා මිඹින්තලා සන්නස පොළොන්නරු දඹදෙණි කතිකාවත් සමඟ සසඳනවිට එය මැනැවින් පැහැදිලි වේ. බුද්ධඝොෂාචාර්‍යයන්ගෙන් පසු ශත වකි කීපයක් තුළ ධර්ම—විනය ග්‍රන්ථ නිෂ්පාදනයෙහි භික්ෂූහු උත්සාහවත් වූහ. බුදුගොස් තෙරුන්ට නුදුරු ශතවර්ෂයෙහි ජීවත් වූ සේ සලකන ධම්මසිරි නම් ආචාර්‍යවරයකු විසින් පාරාජික පාළි-පාචිත්තිය පාළි-චුල්ලවග්ග පාළි-මහාවග්ග පාළි යන විනය ග්‍රන්ථයන්ගේ සාරය කැපිකොට බුද්ධ සික්ඛා (=කුදුසික) නම් පද්‍ය ග්‍රන්ථය ලියන ලදී. මෙය ඉතා සම්භාවිත වූ ග්‍රන්ථයක් විය. පොළොන්නරු කතිකාවතෙහි සහ දඹදෙණි කතිකාවතෙහි ද, කල්‍යාණි ශිලා ලිපියෙහි ද භික්ෂූන් විසින් හදාළ යුතු ග්‍රන්ථයක් මෙන් මෙය දක්වා ඇත. කුදු සික පිළිබඳව **පැළැණ්ණේ සිරි සද්ධිරඤ්ඤ මහා නායක මාහිමියෝ** මෙසේ[1] කියති.

> "අභිධම්ම පිටකයට අභිධම්මාවතාර සංග්‍රහය මෙන් විනය පිටකයට මේ කුදු සික ද අති සංක්ෂිප්ත වූ ද, සර්වඥ සම්පූර්ණ වූ ද, භික්ෂූන් විසින් වාචොද්ගත කොට දරා ගත යුතු වූ ද, ග්‍රන්ථ රත්නයෙකි. අභිධම්මාවතාර සංග්‍රහයෙන් මුළු චිත්ත චෛතසික පරමාර්ථ ප්‍රකරණයෙහි ඇතිතාක් අභිධම්මාවතාරයන් ඉගැන්විය හැක්කා සේ මේ කුදුසිකෙනුත් පඤ්ච විනය පාළීන්හි ම ඇතිතාක් විනයාවතාරයන් සම්පූර්ණ සෙන් උගන්වාදිය හැකි බව කල්‍යාණි ශිලා ලිපියෙන් හෙළි වේ. ලක්දිවින් බුරුම රට බලා ගිය රාහුල නම් විනය විශාරද වූ එක් තෙර නමක් එසේ කළ බව සඳහන් වේ."

"බුද්ධසික්ඛා" අනුගමනයෙන් එම ගුරු පරපුරේ ම භික්ෂුවක විසින් "මූල සික්ඛා" නම් ග්‍රන්ථය ලියැවිණි. ප්‍රමාණවත්වයෙන් කුදුසික පමණ විශාල හෝ එතරම් සම්භාවිත නොවූ මේ ග්‍රන්ථය "මහාසාමි" යන විරුද නාමධාරී භික්ෂුවකගේ කෘතියක් බැව් සමහර පඬිවරුන්ගේ මතයයි. එහෙත් සිඛවළඳ විනිස අවසානයෙහි දක්නා "අටුවා පාඨ උදෙස් බලා සැකෙවින් මුල්ගිඛ සිඛ වළඳ හා සිඛවළඳ විනිස මා විසින් කරන ලද්දෙයි" යන පාඨය ප්‍රමාණවත්වයෙන් ගන්නා සමහරු "මූලසික්ඛාව" සිඛවළඳ විනිස කතෘගේ ම කෘතියක්යයි තර්ක කරති. එසේ නම් මෙහි කාලය ශතවර්ෂ දෙකකින් පමණ තව මැනට එන්නේ ය. නොඑසේ නම් බුදුසික්ඛා-මූලසික්ඛා රචනා කාලය 7-8 ශතවර්ෂ අතරට වැටේ. මේසින් මොබ ශතවර්ෂ දෙක තුළ විනය ශික්ෂාවන් සිංහල යෙන් ලියනතට පෙළඹුණාහ. පොළොන්නරු යුගයේ අවසාන භාගයේදී සංස්කෘත ශබ්දවලින් ගවසා සිංහල පොත් ලියූ නමුදු මේ වකවානුවේහි ලියූ පොත්වල දක්නේ වැඩියක් පාළියෙන් බිඳ ගත් සිංහල ශබ්දයෝ ය. මෙය; සියල්ලම පාළියට නැමීමෙන් සිංහල භාෂාවට වන විපත දැක සිදු වූවක් සේය. ධම්පියා ගැටපදයට (ක්‍රි: ව: 909-919) වඩා යටත්පිරිසෙයින් අඩි ශතවර්ෂයක්වත් පැරණි භාෂා ලක්ෂණ පවසන කඩාවිතරණි ගැටපදය සහ විනය සන්නය ඒ පිණිස ප්‍රබල සාධක යකි. දැනට නාම මාත්‍ර ශෙෂ වූවද උද්ධෘත පාඨවලින් පෙණෙනුයේ මේ පොත් දෙක 8—9 ශතවර්ෂ අතරභාෂා ලක්ෂණ පවසන බවයි. මේ දෙ පොතින් උපුටාගත් පාඨ කුදුසික සන්නයේ තැනින් තැන දක්නේය.

---

1 කුදුසික විවරණය.

(1) i "මේ මැසි පුටු ඇ සහනට දෙමි සි කල ගුරු බඩි වෙසි. නො බෙජිය යුතු සඟිනි පිරිබැජිනි බැවිනි. මෙ ඔඟි හිමියනට වසෙගිනි ගණිනට දෙමි සි කල ගුරු බඩි ඔහොතුපු කෙපෙවෙන බෙජෙසි. වසෙඹිනි ගනිති වටියි දවා කිසෙසිනි කරති දෙස නැති. අයපවත බෙජෙසි හන නො ලැබෙසි. මෙ මැසි පුටු වසෙගිනි ගණිනට සහහව දෙමිසි කී දෙස නැති. පළමි සඟිනි පෙරෙබිජිනි සි කල ගුරු බඩි වෙසි" යනු කංඛා විතරණි ගැටපදසි.

ii "සාමිකෙ අපලොකෙතවා සි බැවින් හිමියන කියෙහි ලති දෙස නැති. එකරුණෙහි බිකිසඟිනි අයති වතුයෙහි ලති දෙස නැති" යනු කංඛා විතරණි ගැටපදසි

(2) i "රජන දෙණි පකිරති, එව නබති සේසි යනුදු අස්වදු කාබාන් ගඟටත් වතාහි වටි යනුදු විනය සන්‍යසි."

ii "වජ පිරිබුලු හෙලි වෙජෙ, සෙති මේ යනුදු විනය සන්‍යසි."

iii "මානම් රුවි ඇති පිළිජි බිතිජි ඇතිරිළිජි මාහම් රුවිති නො ගෙන නනුත් වටි. මාගම් කෙලෙබිරෙති සෙතින් පැහැර පසුල් ගෙන බැවින් බඩුගතිසෙ ජිණිය් කිසි මකින් ඕවය් විකිජිවිය යුතුය යනු විනය සන්‍යසි."

iv "මැජ බිඳැ විළි තුලු කොට බඳුත් නො ම වටි. එක් විළි තුලු බාණින් මැඟිනා පුන පුනා සිසාරා බඳුත් වනාහි වටි යනු විනය සන්‍යසි."

පැරැණි කංඛාවිතරණි ගැටපදයේ ඉහ විනය සන්‍යයෙන් උපුටා කුදුසික සන්නයෙහි දැක්වූ මේ පාඨ භාෂා විලාසය අනුව ක්‍රි: ව: 8—9 ශතවර්ෂ අතර භාෂා තත්ත්වය කියන්නේය. එසේම කුදුසික සන්නයේ දක්නා "පැරැණි කුදුසික සන්‍ය" පාඨ ද, "අටුවා සන්‍ය" පාඨ ද සසඳ බලන විට ඒ පොත් දෙක ද මීට ම නුදුරු කාලයට ගැනේ

(1) i "එසි බව දියවිව දෙවිඟවිව බලතු යුහට සිරවති. එකතියෙනි හරහන වෙළෙ වැනි මිසිනි, බොජුම්නි හුනු යුපයු බැලිය නො ලැබෙයි යනු මෙහි සන්‍යසි."

ii "හොවකැසි මතියෙ එකි පකි වසා මැඬිලි ඇති හොති හිකි පරාළි ඇති හොති පරාළි මතියෙහි එකි දෙනි ඇම් හොති නම් නම් නො වෙයි යනු මෙහි සන්‍යසි."

iii "හිසිහි ඔනට අනුජති පවිවණ කී එව පමණ ඉකුත හොති කොවිව කන්වයි නිකට නො ලැබෙයි සම් කුවරි එව පමණිහි ම කරණි යනු මෙහි සන්‍යසයි."

(2) i "අගඤහඤපි" යනුයෙහිදු ඇවැන් ම කියමින් එවිහු කිඹු හසුන් ම කියනොම් යණ බැවින් කිඹු වෙත්. එවිහු කියන හසුන් පිළිබෙව් කොට කුලුණෙහි සිට නිහි විහින් නමා ම කියම් කියත් හොත් නිරුවැති යනු අටුවා සන්‍යසි."

ii "බැස හෝනා කල්හි දෙර පියස් දෙර ඛිසස් ම හෙවැ දෙර නමා ම වරිති වටි යනු අටුවා සන්‍යසි."

මෙතෙක් පාළියෙන් ම අරුත් කියමින් විස්තර කළ විනය ග්‍රන්ථවලට සිංහලයෙන් අරුත් කිඹන්නට පෙළඹීම නිසා පොළොන්නරු යුගයේ මධ්‍යම භාගයේ දී භාෂා විපර්‍යාසය පිළිබඳ අවු තුම මනකම් වැටුණේය. පළමුව ගැටපද හෝ සන්‍ය පමණක් සිංහලයෙන් ලියූ නමුදු එහි අවසාන ප්‍රතිඵලය වූයේ "සිඛවලඳ හා සිඛවලඳ විනිස" වැනි සම්පූර්ණ පොත් පවා සිංහලයෙන් ලිවීම ය. පොළොන්නරු යුගයේ අවසාන භාගයේ සංස්කෘත සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ ආශ්‍රයෙන් සිංහල සාහිත්‍යය ද; සංස්කෘත වචන සෙදීමෙන් සිංහල භාෂාව ද, පොෂණය කළ නමුදු මේ යුගයේ

මධ්‍යම භාගය ගත්තේ ඊට ඉදුරාම වෙනස් මහතිි. ක්‍රී: ව: 9 වන ශතවර්ෂයේ අවසානයේ ලියැවුණ පස්වන මිහිඳු රජුගේ මිහින්තලා ශිලා ලිපියේ විනය පිටකය හදාරන භික්ෂු සඞ්ඝයා වහන්සේට විශෙෂයෙන් සංග්‍රහ කළ බව දක්නේය. එම සන්නසෙහි ම "සිඛාකරණියි කියූ සෙයින්" යන පාඨයෙන් එවක පැවැති එනම් විනය ග්‍රන්ථයක ශික්ෂාවන් භික්ෂූන් වහන්සේට සිහිපත් කරවති. මිහින්තලා සන්නසෙහි කියන "සිඛාකරණියෙහි" එන සිවුරු හඳින මෙරවන පිළිවෙළ සිකවලඳ විනිසෙහි ද මෙසේ උපුටා දක්වා ඇත.

> "මෙහි සිඛාකරණි නම් කවරහ යත්? සැකෙවින් කියනෙමි. මඩු අතු ලෙන් අටඟුලක් දණ මඬලෙන් බහා එමෙන් සෙ හසුන් කන් තබා එක් කෙළ වරෙකින් නො එල්වා අවට ඇත්තා කොට හැන්ද යුත්තේයි. අවට ඇති කොටැ හඳහා සැඳෑ වැරැදූ අවට නැති වුව වරද නැති. අවට නැත්තා කොට සිවුරු පොරොවී නම් දුකුලා වේ. හැත් පිටැ ළිඳ කොටු සෙයින් දෙකෙළවරින් සමකොටැ වම් දණින් පත් පිටු බහාලා එක් කෙළවරකින් නොඑල්වා අවට ඇති කොටැ පෙරැවියැ යුත්තේයි."

මේ පාඨය සිඛවළඳ විනිසෙහි ඇතුළත් වූයේ කවත්පිරිසෙසින් මිහින්තලා සන්නසින් අවූ රැු පණසකින්වත් පුරාණයෙහි "සිඛාකරණිය" නාවිතවූ බැවිනි. මේ "සිඛාකරණිය" නම් අඹුතු පොතක් නොව ප්‍රාතිමොක්ෂයේ සෙඛියා කාණ්ඩයේ සිංහල විවරණය බව සමහර පඬිවරුන් ගේ මතයයි. මෑතකට කථාවේ "සීඛාකාණ්ඩණියි" නමින් විසතර වන්නේ මේ "සිඛාකරණිය" බැව් ඒ පඬිවරුන්ගේ අදහසය. කෙසේ වුවද ප්‍රාතිමොක්ෂය සහ එහි විවරණයක් සිංහලයෙන් ලියූ විනය ග්‍රන්ථයක් එවක පැවැති බැව් මෙයින් පැහැදිලි වේ.

ක්‍රී: ව: 10 වන ශතවර්ෂයේදී ලියූ සේ සලකන "සිඛවළඳ හා සිඛවළඳ විනිස" එක ම කතෘ වරයකුගේ කෘතියක්යයි සිඛවළඳ විනිස අවසානයෙහි දක්නේය. "අඹුවා හාඪ උදෙස් බලා සැකෙවින් මුල් සිඛ සිඛවළඳ හා සිඛවළඳ විනිස ම විසින් කරන ලද්දේයි" යන මේ පාඨයෙන් මූල්සිඛ (=මූලසික්ඛා) ද එම කතෘගේ ම යයි සමහර පඬිවරු කියති. එසේ නම් මූල්සික (=මූල සික්ඛා) සිංහල පරිවර්තනය සිඛවළඳ විය හැකිය. මූල්සික හා සිඛවළඳෙහි එතරම් ළඟ සම්බන්ධ යක් ද ඇත්තේ ය. එහෙත් පොළොන්නරු කතිකාවතෙහි "මූල්සික සෙඛියා" කියා ද, ක්‍රී: ව: 16 වන ශතවර්ෂයෙහි ලියූ හංස සන්දෙශයේ "මූණ්සික සිකවිළඳ" කියා ද යෙදී ඇති බැවින් සිඛ වළඳ විනිස අවසානයෙහි සහ මේ හංස සන්දෙශ පාඨයෙහි දක්නා "මුල්සික" යනු එනමින් යුත් පොත (=මූලසික්ඛා) නොව "සිඛවළඳ" යනුයෙහි විශෙෂණයක් විය හැකිය. එසේ ගනුන් වඩා සුදුසු සේය. නො එසේ නම් අතිශයින් සම්භාවිත වූ ද, රාජ නීයමයෙන් පවා භික්ෂූන් වීසින් උගත යුතුයයි නියම් කළා වූ ද, කුදුසික ජයවර්ධනපුර අවධියෙහි අභාවිත වූ සේ සිතන්නට සිදු වේ. එහෙත් එය එසේ නොවූ බවට කල්‍යාණී ශිලා ලිපිය සාක්ෂ්‍ය දරයි. මූලුසිකට වඩා කුදුසික හැම අතින්ම සම්භාවිතයැ. එබැවින් හංස සන්දෙශ පාඨයෙන් හා සිඛවළඳ විනිස අවසාන පාඨ යෙන් කියන මූල්සික (=මූන්සික) ප්‍රාළි මූලසික්ඛා නම් ග්‍රන්ථය නොව "සිඛවළඳ" යනුයෙහි මේ විශෙෂණයකි මෙහි පළමුව සඳහන් මතය හවගත්තේ නොබෝදා මුද්‍රණය වූ පොතක පැරණි සිඛවළඳ විනිස අවසාන පාඨය වෙනස් කිරීම නිසාය. සිඛවළඳ විනිස පොළොන්නරු කතිකා වතෙහි ද සඳහන් වේ. 12 වන ශතවර්ෂයේ භාෂාවෙන් ලියන්නද මෙරණ සිඛ ද පොළොන්නරු කතිකාවතෙහි සඳහන් වන බැවින් එය මහ පැරකුම්බා රජුගේ භාසන ශුද්ධියෙන් අවුරුදු පණස කටවත් පැරණි විය යුතුය.

පොළොන්නරු යුගය අවසාන භාගයේදී රටේ පැන නැඟුණු අන්‍යතර කොලාහල සහ පරසතුරු උවදුරු හිසා බුඩශාසනයත් සිංහල ජාතියත් ධර්ම—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රාදියත් පිරිහීමේ පත්විය. 11 වන ශතවර්ෂයේ හරි අඩක් මෙසේ උවදුරු අතරින් ගෙවී ගියේ ය. ක්‍රී: ව: 1058 දී

රජ පැමිණි මහළු විජයබාහු රජුගේ අප්‍රතිහත ශාසනය නිසා රාමඤ්ඤ රට අනුරුබ රජු වෙත දූත යන් යවා උපසපන් භික්ෂූන් මෙහි වැඩමවා පිරිනි තුබු සසුන සඟහා තැබීය. මේ රජුගේ අභාවයෙන් පසු නැවැත්ත ද පිරිහෙන්නට වන්නේ ය. ක්‍රි: ව: 1153 රජ පැමිණි මහා පරාක්‍රමබාහු රජතුමාගේ රාජ්‍යොදය වනතුරු අඩි ශතවර්ෂයක් පමණ කාලය තුළ ආභ්‍යන්තරික කලබල නොඅඩුව පැවැත්තේය. එතුමා රජ පැමිණි විගස දිඹුලාගල මහකසුප් හිමියන්ගේ සහාය ලැබ සඩ්ඝාසනය වක් පවත්වා නිකායත්‍රය සමඟි කරවා, දහස් ගණන් වෙහෙර විහාර තනවා, රටද සශ්‍රීකකොට බුදුසස්න ද තන්පත් කරවීය. එසේ ම නොඅඩුකුත් ධර්මශාස්ත්‍රීය ග්‍රන්ථකරණයෙහි පසුවන් යෙදවිය. බුදුසස්න තහා තබා භික්ෂු ශ්‍රාමණේරයන්ගේ ධර්ම—විනය ශුනය දියුණු කරනු පිණිස මහා පරාක්‍රමබාහු රජතුමා දූරු එත්සාඟය එතුමාගේ මේ පොළොන්නරු කතිකාවතින්* පැවසෙන් සේය

> .....ශ්‍රමණදෙවු තෙරවරුන් විසින් තම තමා නිසා වත අනෙතාවාසික සඞ්විහාරිකයන් අතුරෙහි නිහ දෙන්නට තිබයෙන් මිදෙන්නව යොග්‍යවැ වසන්න වුන් පමා නොවියැදි ග්‍රන්ථධුරයෙහි යොදා සැවැත්පිරිසෙසින් විනයෙහි කුදුගිඩ හා පාමොක්ද සුතඞ්ග දසධර්ම සූත්‍රය අනුමාන සූත්‍රය ද මහපොත් පිටි හෙළිහැ නොදී ගණසංගණිකාදීන් දුරුකොටැ ග්‍රන්ථධුරයෙහි යෙදෙන්නවුන් විසිනුදු සතතයෙන් විවෙකවත් පිරුව මැනැවැයි වදාළ බැවින් තුන් වෙලෙහි ඉරියව් (සුමනා) සිල් පිරිසුදු කොටැ කංඛියාසි ආදි වූ කම්පිහනෙක්හි යෙදි දෙතුන් ලඟක් හුණු ගන්වා දවස තඹ නොකෙරුම විවෙකවත් පුරවා "අතනාන මෙව පඨමං පතිරූපෙ නිවෙහයෙ"යි වදාළ බැවින් තම තමා ද මෙහි ගුණාඞ්ගයෙහි වෙහෙසින් යෙදි අත්වැඩ පරවැඩ සාධමින් කී (වදාළෙන්) ග්‍රන්ථ ධුරයෙන් වැඩි ශක් කොටැ ගත නොහෙන අනෙතාවාසික සඞ්විහාරිකයන් ලවා මුල්යඩ හෙඞ්ගා වනපොත් කරවා ඔඩවළඳ විනිස අල්මා සමසින් සමස ආදායන කොටැ සුමහා විහාර තැනැක කියන්නට පොහොසත් කරවා දසධර්ම සඟහනයෙන් මෙනෙහි කරවා යැව කී විවෙක වතුදු පුරවා ශකතී පමණින් හදරා නිමිකලැ චරිකානුකූල කම්මඨානක් උගන්වා විදර්ශනා ධුරයෙහි මැ යොදා චතුඅවපජඤ්ඤ කථායෙහි වදාළ පරිද්දෙන් දවස් හවනු කොටැ පැවැත්විසැ යුතු හෙරණුදු හෙරණහිම සෙඞ්ගා දසධර්ම සූත්‍රත් වන පොත් කොටැ අහා නොපිරිහෙළා පරිහරණ කරනු කොටැ යොදා විවෙකවතුදු පුරවා හික්මැ විසැ යුතු"..... ..

මේ රජ කුමාගේ සියලුම ශාසනොපකාරී කටයුතුමල ප්‍රමුඛස්ථානය දූරු දිඹුලාගල මහා කාශ්‍යප හිමියෝ ද, උන්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යානුශිෂ්‍ය පරම්පරාව ද නොයෙකුත් ධර්මශාස්ත්‍රීය ග්‍රන්ථ නිෂ්පාදනය කළහ. මහාකාශ්‍යප හිමියෝ සමන්තපාසාදිකා විනයටඨ කථාවට සන්නයක් ලියූහ. මේ අටුවා සන්නය දැන් දක්නට නැත. කුදුසික සන්නයේ සහ කංඛාවිතරණී පිට පොතෙහි අටුවා සන්නයකින් උඩරණය කළ පාඨ කිහිප තැනක ම දක්නේය.

i 'බහුම්හනිහ පංසුම්හා යතුවාහි බහූ ශබ්දය යෙහුයාය පරියා යයි උදකෙන යනු ඉදිව ආසින් ම දසිනා දියෙන් අතක් නොතක පැහැර හී තෙමේ හොතුදු වටි සෙයි යනු අටුවා සන්නයි."

ii අගතඞ්ගාදි යනුයෙහිදු ඇවැත් ම කියමින් එවිහු කියූ හසුන් ම කියනෙමි යන බැවින් කියූ වෙත්. එවිහු කියන හසුන් හිළිඹව් කොටැ කුලුණෙහි සිවැ නිසි විසින් තමා ම කියම් කියත් හොත් නිරවැති යනු අටුවා සන්නයි."

---

* Epigraphia Zeyalanica Vol. III P- 18

මේ පාඨවලින් කියවෙන අටුවා සත්‍යය මහාසුප් භික්ෂූන්ගේ අටුවා සත්‍යය නොවිය හැකිය. උන්වහන්සේගේ කාලයට වඩා පැරණි භාෂාවක ලක්ෂණ මෙහි දක්නා ඛැවිනි. සමන්ත පාසාදිකාවට ලියූ "අටුවා ගැටපදඤ්ච" ද වූ බව කඞ්ඛාවිතරණී පිට පොතෙහි සඳහන් වේ. එමතු නොව විනයටඨ කථාවට මූල ගණ්ඨි පද, මජ්ඣිම ගණ්ඨිපද, මහාගණ්ඨි පද යනුවෙන් සිංහලයෙන් ලියූ ගැටපද තුණක් ම වියහැ[1] සාරත්ථදීපනී විනය ටීකාවේ කියවී. මෙහි පළමුව කී අටුවා ගැටපදය පාලියෙන් ලියූවකි. එහෙත් කඞ්ඛාවිතරණී පිටපොතේ එක් තැනක සිංහලයෙන් ලියූ අටුවා ගැටපදයකින් උඩරණය කළ පාඨ ඇත. සමන්තපාසාදිකාව මෙසේ සත්‍ය හා ගැටපද කිපයකින් ම පොෂණය වූ අතර ටීකා ග්‍රන්ථයන්ගෙන් ද පොෂිත වූවාය. වජිරබුද්ධි තෙරුන් විසින් ලියූ වජිරබුද්ධි ටීකාව ඉන් පළමුවැන්නය. මෙහි කාල නියමය අවිනිශ්චිත නමුදු සාරත්ථදීපනී විනය ටීකාවට වඩා මෙය පැරණි බැවින් මහා පරාක්‍රමබාහු රජුගේ රාජ්‍යොදයට ඉතුරු කාලයෙහි ලියූ සේ සලකනු ඉඳුරුසු ය. කඞ්ඛාවිතරණී පිටපොතෙහි ද සඳහන් වන මේ ග්‍රන්ථය වජිරබුද්ධි (=වජ්‍රබුද්ධි) ටීකාව ලක්දිව පඬුවන් විසින් අතිසම්භාවිත ය. සමන්තපාසාදිකාවට ලියූ දෙවන ටීකාව සාරත්ථදීපනියයි. දිඹුලාගල මහාකාශ්‍යප හිමියන්ගේ ශිෂ්‍ය, සාගරමතී යන අපර නාමයකින් ද හෙබි එක ශ්‍රැතීන් තෙක ග්‍රන්ථ ධාරණයෙහි සමර්ථ වූ ශාරීපුත්‍ර සඞ්ඝ රාජයන් වහන්සේ විසින් මෙය ලියන ලදී. මහා පරාක්‍රමබාහු රජු විසින් පොළොන්නරුවෙහි තනවන ලද ජේතවන විහාරයෙහි වැඩ වෙසෙමින් බොහෝ ශිෂ්‍යයනට ධර්මශාස්ත්‍රාදිග්‍රහණය කරවන අතර භාෂාන්තරය පිළිබඳ පොත් රාශියක් ලියූ මේ මහා පඬිවරයාණෝ අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ සන්නයෙහි දී තමන් වහන්සේගේ තත්ත්වය මෙසේ පවසති.

"යං වත්ථෙ වඤ්ඤතං නිසිතතරමතීං පාණිතිං පාණිනීයෙ
සබ්බසම්ං තක්කසත්ථෙ පටුතර මතයො කත්තුභූතං'ව තන්තං
මඤ්ඤුනෙත කාලිදාසං කව්‍යජනඤදයා නන්දහෙතූ කවිනෙත
සාසං ලොකසස සිඞ්ං විතරතු රවනා තසස සාරී සුතසස.

ලක්දිව සඞ්ඝරාජ පදවිය ද දරූ මෙතුමන් ලියූ විනය ග්‍රන්ථ අතර "සාරත්ථදීපනී විනය ටීකාව" "පාළි මුත්තක විනය විනිච්ඡය" එම ටීකාව සහ "විනය සඞ්ගහ" ආදී ග්‍රන්ථයෝ වෙති. "විමති විනොදනී" නමින් සමන්තපාසාදිකාවට තුන්වන ටීකාවකුදු ලියන ලදී. එය දෙවන පැරකුම්බා රජු දවස වැඩ විසූ චොළිය කාශ්‍යප සඞ්ඝරාජ ස්වාමීන්ගේ කෘතියක් සේ සලකති. "විනය විනිච්ඡය ටීකාව" ලියනු පිණිස අයැදුම් කළ පිරිස අතර මේ චොළිය කාශ්‍යප තෙරුන්ගේ නම ද දක්නේය. විමති විනොදනී ටීකා කතෘහු ශාරීපුත්‍ර සඞ්ඝරාජ ස්වාමීන්ගේ මත නිදිය ලෙස විවෙචනය කර නුසුදුසු තැන් කිපයක් පෙන්වති. අභය ගිරිකයන්ගේ මත ද, විනය ගණ්ඨි පදවල ආ මත ද එසේම විවෙචනය කරන්නේ ය ඉසු කාලයෙහී විසූ සමඟර ආචාර්යවරයන් විසිනුදු සාරත්ථදීපනියට වඩා "වජිරබුද්ධි ටීකාව" සම්භාවිත විය. කඞ්ඛාවිතරණී පිටපොත" ලියූ ආචාර්යවරයන් විසින් එසින් කරුණු උපුටා ගැන්ම එයට හොඳ සාධකයකි. ශාරීපුත්‍ර ස්වාමීන්ගේ ම ශිෂ්‍යයකු වූ පොළොන්නරු පශ්චිමාරාම චොළකුලාභත්‍ථ පරිවෙණවාසී බුද්ධනාග තෙරුන් විසින් "විනයත්ථ මංජූසා" නම් කාඞ්ඛාවිතරණී ටීකාව ද, දිඹුලාගල මෙධඞ්කර තෙරුන් විසින් "විනයාර්ථ සමුච්චය" ද ලියන ලද්දේ මීට ඉතුරු කාලයේ ම ය. විනය පිළිබඳ පෙළ—අටුවා දෙකට ම ලියූ සත්‍යයක් වන "විනයාර්ථ සමුච්චය" පෙසලතිපපහම් යන අපර නාමයකිනුදු හඳුන්වති.

මහ පැරකුම්බා රජුගේ රාජ්‍යොදය බුඩඝාෂාචාර්යයන් මෙන් ම ධර්ම—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රයන්හී උද්දීපනිය පිණිස ද, ජාතියේ ගෞරවය සහ උරුමයේ සංවර්ධනය පිණිස ද ඉවහල් විය. එතුමාගෙන් පසු හටගත් ආභ්‍යන්තරික කලබල අතරින් අර්ධ ශතවර්ෂයක් පෙර හිය පසු පොළොන්නරුවෙන්

1 සාර: දී: 12

දඹදෙණියට රාජධානිය වෙනස් විය. දඹදෙණි රාජධානිය ඇරඹීමින් සමග ම එහි රජ පැමිණි දෙවන පැරකුම්බා රජතුමා ද, මහ පැරකුම්බා රජු මෙන් ශාසනය නහා තබා ධර්ම—ශාස්ත්‍රීය දියුණුව පිණිස උත්සාහ දැරීය. විදෙශවලින් ධර්ම-විනයධර පඬිවරයන් ගෙන්වා නානා ග්‍රන්ථකරණයෙහි යෙදවීය. එමතු නොව එවක සුප්‍රසිද්ධව සිටි සඞ්ඝරක්ඛිත සවාමීන්ගේ පා සෙවේණෙහි හිඳ තමන්දුටු ධර්ම—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රාදිය හදාරන්නේය. ශාසනයේ විරසථිතිය පිණිස ද, භික්ෂු ජීවිතයේ ප්‍රතිපත්ති ගරුත්වය පිණිස ද, රජතුමා කෙබඳු ක්‍රියා මාර්ගයක් අනුගමනය කෙළේ ද යනු ආරණ්‍යක මෙඩඹකර මහා සවාමි ප්‍රමුඛ ග්‍රාමාරණ්‍යවාසී සාරක මහා සඞ්ඝයා වහන්සේගේ සහායයෙන් ලියා වූ දඹදෙණි කතිකාවතෙන් පැහැදිලි වේ. එහි කියන පරිදි පැවිද්ද ලබනු කැමැති කුලපුත්‍රයකු විසින් ඇණවුම් සඞ්ඝස්ඝඩ, සතර ඛණවර, ඛවිසියා ප්‍රභුන්නැකොට ලියන කියන සේද උගත යුතු ය. හෙරණහු විසින් හෙරණසිඹ වනපොත් කොට කා ගියා සී සතර කම්වහන් සෙඛියා වතුපාරිශුද්ධි ශීලය ද සකස් කොට වන පොත් කළ යුතුය. මහලු පැවිද්ද ලබනුවන් විසින් මුල්සිඹ කතිකා බණ සකස් කොට වතපොත් තබා සිඹවළඳ විනිස අසා නිම කළ යුතුය. නිග්‍රන්ථ මුකතකයන් විසින් "උභය ප්‍රාතිමොක්ෂ කුදුසිඹ අළුත් සඞ්ග්‍රහ පරිහරණ කරන ව්‍යාකරණ සුතුරු ධාතු පාඨාදීයෙහි අසම්මුසාවැ ඝණ්ඨාවිතරණීය ද වන පොත් කළ යුතුය." දඹදෙණි කතිකාවත කියවනාවිට දෙවන පැරකුම්බා රජු විසින් ශාසන ගෞරවය ආරක්ෂා කරනු පිණිස කෙබඳු උත්සාහයක් ගන්නා ලද්දේ ද යනු සිතාගත හැක. ශාසනා ශුද්ධිය පිණිස ද, පාරිවෙණික අධ්‍යාපනය පිණිස ද, පදනම් කර ගත යුතු නීති පද්ධතියකි දඹදෙණි කතිකාවත. මේ රජතුමා විසින් බුද්ධඝෝෂ තෙරුන්ගේ "විනය විනිච්ඡයට" නිස්සඤ්ඤ නමින් සන්නයක් ලියන ලදී. "වන පිනිස සන්නස" යනුවෙනුදු හඳුන්වන මෙසින් උපුටා ගත් පාඨ කුදුසිඹ සන්නයේ සඟ කඞ්ඛාවිතරණී පිළිපොතෙහි දක්නේ ය. විශුද්ධිමාර්ග සන්නය ලියන ලද්දේ ද මේ රජු විසිනී. විශුද්ධිමාර්ග සන්නයෙන් ලක්දිව විසූ ශ්‍රේෂ්ඨ පඬිවරයකුගේ බුද්ධ වාතුර්ය කියන අතර බොහෝ දර්ශනය අන්‍ය දර්ශනයන් සමග සසඳමින් උගෙනීමට ද මාර්ගය පහදා දෙන්නේය. රජතුමා මේ සන්නය ලියද්දී ග්‍රන්ථ රාශියකින් කරුණු උපුටා ගත්තේය. පෙළ—අටුවා—ටීකාවන් අතර ම බොහෝ සංස්කෘත ග්‍රන්ථ රාශියක් ම එතුමා ඉදිරියෙහි වූයේය. මේ සන්නයට පෙරද විශුද්ධිමාර්ග සන්නයක් විය. එය ද අත්‍යුත්කෘෂ්ට මේ සන්නය ලියන බව රජතුමා ම කියයි. "මේවිත් මතු සන්න පිනා තුබූ සේ ප්‍රසන්න වචනයෙන් ඇතිප්‍රාය පදපිඬි වණ්ණනා කරනු ලැබේ." මේ සන්නයෙහි දී රජතුමා ගුරුකොට ගත්තේ බදරතිත්ථ ධර්මපාල ස්ථවිරයන්ගේ විශුද්ධිමාර්ග ටීකාව ය. පරවාදීන් මිඤ්ඡත්තා නම් වූ මේ විශුද්ධිමාර්ග ටීකාව මෙම බොහෝ න්‍යාය උගෙනීමට ඉවහල් වන අත්කිසි ටීකාවක් නැත. පරවාදීන් බොහෝ න්‍යායයෙන් බැණිනය කරන මේ ටීකාව අති ප්‍රශස්තය. මේ හැර දීඝ නිකාය—වසුබන්ධු—නාගර්ජුන ආදී මහාදාර්ශනිකයන්ගේ කෘතීන් ඇතුන් ද විශුද්ධිමාර්ග සන්නය සැරසී ඇත. දැනට අප අතර අවිද්‍යමාන පොත් රාශියක් ම විශුද්ධිමාර්ග සන්නයේ සඳහන් වේ. මේ සන්නය දෙවෙනි පැරකුම්බා රජු විසින් නොලියන ලදුයි ද, සඞ්ඝරක්ඛිත ස්ථවිරයන්ගේ කෘතියක්හි ද සම්හරු කියති. මේ මතයට තුඩු දෙන සාධක විශුද්ධිමාර්ග සන්නයෙන් මෙන් ම ඓතිහාසික ප්‍රවෘත්තිවලින් ද සොයා ගත්තට පිළිවන. විශුද්ධිමාර්ග සන්නයේ වන විනිස සන්නය සඳහන්වනාබැවින් විශුද්ධිමාර්ග සන්නය පසුව ලියූ බව පිළිගත යුතුය. මේ පොත් දෙක එකම කතුවරයකුගේ නමුදු දැනට අප ඉදිරියේ ඇති වනවිනිස සන්න පාඨ කිපය; විශුද්ධිමාර්ග සන්නය සමඟ සසඳනවිට පෙණෙනුයේ දෙවිධියක භාෂා සම්ප්‍රදායකි. ග්‍රන්ථ කර්තෘවරයකුගේ කෘතියක හෝ කෘතිවල සාධාරණ භාෂා සම්ප්‍රදායයක් විය යුතුයයි නීතියක් පැණවිය නොහැකි වුව ද, අදුනා ගත නොහැකි තරම් සම්ප්‍රදාය පිළිබඳ අනතරයක් ද නොවිය යුතුය. විශුද්ධිමාර්ග සන්නයේ දීඝනිකාය ඒ බව දෙක ග්‍රන්ථ කොට හැම තැන ම ගෙදු කඹුදු වන වනවිනිස සන්නයේ එසේ නොදැනේ. එපමණක් නොවේ. විශුද්ධිමාර්ග සන්නය සංස්කෘත මිශ්‍ර සිංහලයෙන් ලියූ අතර වන විනිස සන්නය සද්ධර්ම සිංහල ශබ්දයන්ගෙන් ලියා ඇත. දැනට අස්සන් වන වනවිනිස සන්න පාඨ කිපය විශුද්ධිමාර්ග සන්නය සමඟ සසඳා බැලීමෙන් රජතුමාගේ භාෂා සම්ප්‍රදාය පිළිබඳ අනතරය මැවෙන්නේ ය.

වන විනිස සන්‍ය පාඨ	විශුද්ධිමාර්ග සන්‍ය පාඨ
1 ''කණ්ඩු පටිවජ්ජාදි යනු කණ්ඩුයාදි රොග ඇති සතුන් සඳහා අනුදත් සිවුරකට නම් යනු වන විනිස සන්‍යයි''	4 ''මේ අනභිධ්‍යාදීහු අභිධ්‍යාදීනට ප්‍රතිශෙධක බැවීන් හෝ අභිධ්‍යාදීන් වන මිථ්‍යාචාරාදීනට ප්‍රතිශෙධක බැවින් හෝ ශීල නම් වෙත්. කිසෙය යත්? -පෙ- මෙසෙ ම සෙසු කම් පථ යෙහි යෙදෙන යෙදෙන සෙ යොදනු.
2 ''පමුදම් සේ සිව්රස් සටහන් ඇති සේ යනු නිස්සන්දෙහයි''	5 ''බුදධ නීන්දිත මිථ්‍යා ජීවයෙන් ප්‍රත්‍යය පරියේෂණ ප්‍රතිග්‍රහණ පරිභොග යන්හ මොවුන් දුරු කිරීමෙන් ධර්මයෙන් පරියේෂණය කොට ධර්මයෙන් පිළිගෙණ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට වැළඳීම නිරවද්‍ය බව නම්''
3 ''සකණ්ණ ජප්පක නම් මෙසේ මැ බුමුනා කියා නැන්විම් යනු නිස්සන්දෙහයි''	6 ''ඉහි ප්‍රියශීල ප්‍රතිපත්ති වත්සල සුශික්ෂිත මුමුක්ෂු යොගිජනයහට ප්‍රත්‍යුත්පාදනය මුඛ්‍ය ප්‍රයෝජනය චතුෂ්පාරිශුද්ධි ශීලයෙහි සුප්‍රතිෂ්ඨිතවැ අධිශීල ශික්ෂා සිඛකොට සව චරිතානුකූල කර්මස්ථාන පරිග්‍රහාදි ක්‍රමයෙන් ලැබෙන භාවනා ප්‍රකර්ෂ පර්‍යන්ත ප්‍රාප්ත ලෝකොත්තර ඥාන විසින් .....

භාෂා සම්ප්‍රදාය අතින් මෙතරම් විපර්‍යාසයක් දක්නේ රජුගේ ම සෛවරී භාෂා ප්‍රතිපත්තිය නිසා ද? නැතහොත් අන් කිසිවක් නිසාදැයි සසඳ බැලීමට තරම් ප්‍රමාණ වන සාධක දැක්වීමට **''වන විනිස සන්‍යය''** අප අතර නැත. එබඳු **කරුණක්** පිළිබඳව අවසාන නිගමනයකට පැමිණීමට පෙන් වලින් උඩරණය කළ මේ වනවිනිස සන්‍ය පාඨ කීපය ප්‍රමාණවියෙන් හැණීම ද සුදුසු නැත. **''කච් සිඵමිණ''** නම් පද්‍ය ග්‍රන්ථය ද මේ රජතුමාගේ ම කෘතියකැයි පිළිගතහොත් මෙහි ඉදිරිපත් වන ගැටළුව තවත්වැඩි වන්නේය.

මෙයට තුදුරු කාලයෙහි ශාරිපුත්‍ර සඞ්ඝරාජයන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍යයකු විසින් සුමංගල, බුඛ මිත්‍ර, වොළිය කස්සප යන තෙරුන්ගේ සහ ධම්මකිත්ති, වාණිජභාතු යන උපාසකවරුන්ගේද ආරාධනයෙන් **''ලිඛාපථප්පකාසිනී නම් විනය විනිච්ඡය ටීකාව''** ලියන ලදී. **මේ** ග්‍රන්ථයෙහි කර්තෘ අප්‍රකටය. බොහෝ විනය විනිච්ඡය ටීකා පිටපත්වල කර්තෘ හඳුන්වන ආකාරය දක්නට නැත. සමහර පැරණි පිටපත්වල අවසානයෙහි බුරුම රට අරිමද්දන පුරයෙහි රෙවත නම් තෙර කෙනෙක් ලියවන ලදැයි දක්නේය. එය සිංහල අකුරෙන් ලියූ පොත බුරුම අකුරින් ලිවීම පිළිබඳ සටහණ කි. **''විනය විනිච්ඡය ටීකාව''** ලියන්නට පෙර තුබූ **''විනය විනිච්ඡය විවරණය''**ක් පිළිබඳව මෙහි සඳහන්වන නමුදු එය පැරැකුම් රජුගේ **''වන විනිස සන්‍යය''** නොවේ. **මේ** ටීකාව වාචිස්සර තෙරුන්ගේ කෘතියකැයි බොහෝ පඬුවන්ගේ අදහසයි. පරාක්‍රමබාහු රජුගේ පුත්‍රකාලයෙහි අධිපතිවූ මේ වාචිස්සර නම් ශාරිපුත්‍ර සඞ්ඝරාජ ස්වාමීන්ගේ ශිෂ්‍යයෙකි. මෙතුමා එවක සොළී රටින් **මෙහි** වැඩමවා සිටි තෙරවරුන් තුළ උපන් සීමාවන් පිළිබඳ දුර්මත නිරාකරණය පිණිස **''සීමාලඞ්කාර සඞ්ගහ''** නම් ග්‍රන්ථය සහ එහි ටීකාව ද ලියන ලදී. **එසේම ''සඞ්ඛේප සන්නය'' ''පටිසම්භිදා මග්ග ටීකා'' ''සංඛිත්ත විශුද්ධිමාර්ග'' සහ පාළි ධූපවංසය''** ද මෙතුමාගේ කෘතිහු වෙත්. කංඛාවිතරණියට ලියූ සිංහල ගැටපදයක සවරූපය ගන්නා **''කඞ්ඛාවිතරණී පිටසොහ''** ද මීට තුදුරු කාලයේ ලියැවුණකි. මෙහි කතුතුමා කවරෙක්දැයි ප්‍රකට නැති නමුදු එවක පැවැති නොයෙකුත් පොත්වලින් ගෙන ඇරැ පැ සාධක නිසා මෙතුමාගේ විනය විභාරදර්ශය පැහැදිලිය **''මිජිරබුඩ් ටිකා''** (වජිරබුද්ධි සිද්ධ කියති) **''සිඛවලඳ''** වැනි දැනට අප අතර ප්‍රකට

1–2 කූ: සි: සං: 59, 123. 3 කං: වි: පි: 131. 4–5–6 වි: මා: සං: 25.

පොත්වලින් මෙන්ම **''විනය අවුවා ගැම්පදය''** **''කඩඛාවිතරණී ගැටපදය''** **''විනය සන්නය''** **''කඩඛාවිතරණී සන්නය''** **''හෙළුකඩඛාවිතරණිය''** **''අවුවා සන්නය''** යන අප්‍රකට පොත්වලින් සහ පෙළ—අටුවාවන්ගෙන් ද මෙහි **කරුණු** උපුටා ඇත්තේය. කතිං **කාලාදිය** අප්‍රකට වූවද **''කුදුසික සන්නය''** නමින් දැනට ප්‍රසිද්ධ ග්‍රන්ථය ද මේ කාලයට ම අයත් ය. මේහි කතුතුමා දෙවෙනි පැරකුම්බා රජතුමාගේ ශාසන ශුද්ධියෙහිදී ප්‍රමුඛ සථානයක් දරූ දඹදෙණි කතිකාවතෙහි ද සඳහන්වන **ආරණ්‍යක මෙඩඩකර හිමියෝ** යයි සමහරුන් සලකන නමුදු එය පිළිගැණීමට තරම් හේතු සාධක නැත. **''නිස්සයෙහෙ නම් වන විනිය සන්නයෙන්''** උපුටා ගත් පාඨ මෙහි දක්නා බැවින් **වන විනිය** සන්නය රචනා කාලයෙන් අවුරුදු කීපයකින් හෝ මොඩ විය යුතුය. **කුදු** සික සන්න කතුතුමා නොයෙකුත් ග්‍රන්ථයන්ගෙන් **කරුණු** උපුටා දැක්වීය. එහි ලා වැඩියක් ආශ්‍රය කළේ **''විනය අවුවාව''** **''විනය සන්නය''** සහ **''පුරාතන කුදුසික''** සන්නය යන ග්‍රන්ථය. **''කඩඛාවිතරණී ගැටපදය''** **''විනය සන්නය''** සහ **''පුරාණ කුදුසික සන්නය''** යන ග්‍රන්ථයන් නෙත් හෙන ඇරී දක්වූ පාඨ කීපය සිංහල භාෂාවේ ඉතිහාසය සොයතුවන්හට ඉතා ප්‍රයෝජනය. කාලාන්තරයක් තුළ දෙම් දූෂිතව පැවැති මේ පාඨ කීපය හැකිතාක් දුර සංශොධනයකොට මේ ප්‍රස්තාවනාවෙහි යොදා ඇත. ''බුද්ධසික්ඛා'' පාළි ග්‍රන්ථය විනය හදාරනුවන් හට යම්සේ ප්‍රයෝජන ද, සිංහල භාෂා ඉතිහාසය හදාරනුවන්හට කුදුසික සන්නය ද එසේ ම ප්‍රයොජනය. බ්‍රාහ්මණ වංශික පඤ්චමූල පරිවෙණාධිපතීන් වහන්සේ විසින් **''සිඛවලඳ විනිය''** පාළිගව පරිවර්තනය කර **''සික්ඛාපද වලඤ්ජන''** නම් ග්‍රන්ථය ලියන ලද්දේ ද මේ ශතවර්ෂයේ අවසාන භාගයේ දීය. හෙළටුවා පාළිගට නැගීමෙන් පසු සන්‍ය, ගැටපද ආදිය ලියා පාළිපොත් සිංහලයෙන් තේරුම් ගන්නට ශතවර්ෂ කීපයක් තුළ ම උත්සාහ කළ නමුදු සිංහල පොතක් පාළිගට පෙරලූ ඵලමුවන අවස්ථාව මෙය වේ. පඤ්චමූල පරිවෙණාධිපතීන් මේ උත්සාහය කරන ලද්දේ ශතවර්ෂ ගණනාක් තුළ **''සිඛවලඳ විනිසට''** ලැබී තුබුණු **ගෞරවය** නිසා බව සැක නැත. එසේ ම සිංහල අටුවා පොත් පාළිගට නැගීමේදී අටුවා ඇදුරන් කීවා **මෙන්** විපාතනාරවාසීන්ගේ ප්‍රයෝජනය ද පතා විය යුතුය. එහෙත් සිඛවලඳ විනිසට ලැබුණු **ගෞරවය** එහි පාළි පරිවර්තනයට **සික්ඛාපද වලඤ්ජන** යට ලැබුණේ නැත. **හෙළඤ්ජ මඤ්ජූසා** නම් වෛද්‍ය ග්‍රන්ථය ද මේ කර්තෘතුගේ ම කෘතියකි. පරිවෙණ්ද හැදෑරීන් යුත් මේ ග්‍රන්ථය **නිසා** සෘජුකෘත භාෂාවෙන් අමුතුම **ශබ්ද** රාශියක් පාළි භාෂාවට එකතු වූ අතර වෛද්‍ය ශාස්ත්‍රය හැදෑරීමට ද භික්ෂූන් **මෙහෙය** විය.

අනුරාධපුර යුගයෙහි විසූ භික්ෂූන් වහන්සේගේ තැන්පත් ජීවිතයෙහි අමුතුම විපර්‍යාසයක් පොළොන්නරු යුගයෙහි ආරම්භ විය. මහ පැරකුම්බා රජුගේ පොළොන්නරු කතිකාවත මේ විපර්‍යාසය පිළිබඳ වේගය නවත්වනුවට රාජබලය පෙරදැරිව ලූ පවුරක් වූ නමුදු රජතුමාගේ අභාවයත් සමග ම එය දෙදරා ගියා සේ ය. පැරකුම් රජුගේ මරණින් අවුරුදු කිහයකින් පසු රජ පැමිණි **නිශ්ශංක** මල්ල රජ තම කතිකාවතින් අපට එය සිතිපත් කරවයි. **පොළොන්නරු** සමයෙහි ඇරඹුණු මේ විපර්‍යාසය ගිළිබඳ සම්පූර්ණ ප්‍රතිඵල ලැබුණේ දඹදෙණි අවධියේ දීය. මේ යුගයෙහි වැඩ විසූ භික්ෂූහු ඡන්දස්—අලඞ්කාර—ව්‍යාකරණ—ජ්‍යොතිශ—නඝණ්ටු—නිඝණ්ටු—කාව්‍ය ආදී නානා භාෂා සාහිත්‍යඛණ්ඩයන් හදාරමින් පොත්පත් ද ලියූහ. මෙහි දී දඹදෙණි කතිකාවතෙහි එන වගන්ති දෙකක් විමසා බැලිය යුතුය. **''භාෂාසථානම සොලෝ ආදිය බැඳ නොකිය යුතු. කාව්‍ය—නාටකාදි ගර්හිත විද්‍ය නම ඉගත යුතු. අනුකූල් නූගැනවිය යුතු.''** මහ පැරකුම්බා රජු පටන් දෙවෙනි පැරකුම්බා රජු දක්වා අතර අවුරුදු සියයක් (1164—1236) නැත. එහෙත් මේ කාලය තුළ භික්ෂූන් වහන්සේගේ විපර්‍යාසය වේගයෙන් සිදු විය මෙයට ප්‍රධාන හේතුව වූයේ මේ අතර පැමිණි කාලිඞ්ග මාඝ ගේ ආක්‍රමණය සහ විනාශකාරී ක්‍රියා පිළිවෙළය. **''කාව්‍ය—නාමඛ්‍යාදි ගර්හිත විද්‍ය නම ඉගත යුතු අනුකූල් නූගැන්විය යුතු''** යන දඹදෙණි කතිකාවතෙහි එන මේ නීතිය ආරණ්‍යක වාසී භික්ෂූන් කෙරෙහි බල පැවැත් වූවද ග්‍රාම්‍යවාසී භික්ෂූන් කෙරෙහි ක්‍රියාත්මක නොවිය. දඹදෙණි පැරකුම් රජතුමාගේ ම ආඥාවී චරයා වූ සඞ්ඝරක්ඛිත සථවිරයන් නොයෙකුත් කාව්‍ය නාටකයන් හදාළ බව පැහැදිලි වනු පමණක් නොව **සුබොධාලඞ්කර, චූලනාරදය** නම් ග්‍රන්ථ රචනයෙන් කාව්‍ය කරණයට උපදෙස් ද දෙන බැවිනි. දඹදෙණි කතිකාවතට පැරණි වූ පොළොන්නරු කතිකාවතෙහි

හෝ ඉන් පසුව ලියූ කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ—රාජාධිරාජසිංහ කතිකාවත්වල හෝ මේ පාඨය දක්නට නැත. එබැවින් මෙය දඹදෙණි කතිකාවත සැපයීමෙහි මූල් තැන ඇත් ආරණ්‍යක මෙධඞ්කර සංඝරාජ ස්වාමීන්ද්‍ර ප්‍රමුඛ භික්ෂු සඞ්ඝයා කෙරෙහි විනා ග්‍රාමවාසී භික්ෂූන් කෙරෙහි බල නො පෑ බව සිහිය යුතු ය. සඞ්ඝරක්ඛිත සංඝරාජ ස්වාමීන් ග්‍රාමවාසීන්ගෙ දඹදෙණි කතිකාවතේ ම කියයි. දඹදෙණි යුගයෙහි කාව්‍ය නාටකාදිය හදාරන්නට භික්ෂූන් පෙළඹුණේ එ සමයෙහි මෙහි වැඩම වූ සොළී භික්ෂූන් නිසා විය යුතුය. මේ භික්ෂූහු සංස්කෘත සාහිත්‍යයෙහි පතළ බුද්ධ පාවචයක් ඇති මහා පඬිවරුය. එමෙන් සමහරු බ්‍රාහ්මණ ආගමික යෝ ය. එබැවින් උත්වහන්සේගේ ආශ්‍රය ලද හැම කෘතියකට ම සංස්කෘත ආභාෂය වැටුණේය. බෝසත් සිරිසඟබෝ රජුන්ගේ චරිත කථාව "සඞ්ඝපාල චරිත විභාර වංශය" නමින් ලියද්දී පවා කරුණු උපුටා ගත්තේ සංස්කෘත සාහිත්‍යයේ ශ්‍රේෂ්ඨ ග්‍රන්ථ දෙකක් වූ කාදම්බරියෙන් සහ ජාතක මාලාවෙනි. දඹදෙණි යුගයෙහි සහරජ පදවියද දැරූ අනවමදර්ශි හිමියන් විසින් "දෛවඥ කාව්‍යබන්ධ" "පරෝපකාර" යන ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍රය පිළිබඳ ග්‍රන්ථ දෙකක් ම ලියන ලදී. සංස්කෘත පද්‍යකාව්‍යයේ අලඞ්කාර වාදය අරණ්‍යවාසී භික්ෂූන් කෙරෙහි ද තුඩුදුන් බැවින් ඒ අනුව යෙමින් ආරණ්‍යක වෙදෙහ හිමියෝ "සඞ්ඝනාකුට වණ්ණනාව" ලියූහ. සංස්කෘත සාහිත්‍යය ආශ්‍රයයෙන් දඹදෙණි යුගයෙහි විසූ භික්ෂූන් කාව්‍ය—නාටක නක්ෂත්‍ර —ජ්‍යොතිෂාදි ශාස්ත්‍රානන්තරයන් පමණක් නොව වෛද්‍ය ශාස්ත්‍රයද හදාළ බව්ද හදාළ ශ්‍රුත බව්ද පවසමින් පඤ්චමූල පරිවේණාධිපතීන් වහන්සේ හෙළජ්ජ මඤ්ජූසාව ලියූහ. දෙවන පැරකුම් රජු ගේ රාජ්‍යාදයයෙන් ආරම්භ වූ මේ ධර්ම—විනය ඇතුළු භාෂා සාහිත්‍ය දියුණුව වැඩි කලක් නො පැවැත්තේය. රජතුමාගේ අභාවයත් සමඟ හටගත් අභ්‍යන්තර කලබල නිසා මේ දියුණුව නැවතී ගියේ. විනය ග්‍රන්ථ නිෂ්පාදනයෙහි භික්ෂූන් තුළ පැවැති උනන්දුව ද ඒ සමඟ ම නැවතුණා සේ ය. මින් පසු ජීවත් වූ පඬිවරු සිංහල සාහිත්‍යය පොෂණයෙහි උත්සාහවත් වූහ. දඹදෙණියෙන් ඇතුගල් පුරයට ද, එයින් ගෙඟසිරි පුරයට ද රාජධානිය වෙනස් විය. ශතවර්ෂයක් පමණැති මේ කාලය තුළ ලියැවුණු විනය ග්‍රන්ථ අතර පංසු පබ්බත විහාරයෙහි වැඩ සිටි හුවනෙකබාහු සථවිර යන් විසින් ලියූ "අනාපත්ති දීපනිය" කුඩා වුව ද වැදගත් ග්‍රන්ථයකි. "පරිවාර ගණ්ඨිපදය" ද මේ කාලයටම අයත් සේ සලකනු සුදුසුය. සමිහර පඬිවරුන් මෙය දඹදෙණි යුගයෙහි ලා සලකා තුදු දඹදෙණි යුගයේ භාෂා ලක්ෂණ මෙහි දක්නට නැත. පුරාණ ප්‍රාතිමෝක්ෂ සන්නය ද මේ යුගයෙහිම රචිතය. ගම්පොළ රාජධානි සමයෙහි නෘත්‍යාදියක සලකුණු පතළ කරවමින් ශ්‍රේෂ්ඨ පඬිවරු කීපදෙනෙක් ම උදාවූහ. ශාසන ශුද්ධිය සහ ජාතියේ අභිවෘද්ධිය පිණිස මේ උතුමන් ඉදිරියේ කටයුතු රැසක් ම විය. රජවරුන් වශයෙන් පෙනී සිටි ප්‍රාදේශික බලයක් ඇති ප්‍රභූනට ආභ්‍යන්තරික කලබලවලින් නිදහසක් නො වූ කමුදු ශාසනය සහ ජාතිය ද, භාෂා සාහිත්‍යයන් ද දියුණු කරලනු පිණිස දිය යුතු ආධාරය ඉඩ ලද ලද අවසරයෙහි දෙන ලදී. මේ කාලය තුළ ශාසන ශුද්ධි කීපයක් ම කරන්නට සිදු විය. තුන්වන වික්‍රමබාහු රජු දවස රාජබලය ලැබ විසූ අල කෙශ්වර අමාත්‍යයා විසින් පළාබත්ගල වනවාසී පරම්පරාවට අයත් ගඩලාදෙනි විහාරාධිපති ධම්ම කිත්ති ස්වාමීන්ගේ සහාය ලැබ ක්‍රි: ව: 1370 දී පරාක්‍රම සාගර ශුද්ධියක් කෙළේය. පාරමී ශතකය ජනානුශාසන චරිතය යන පොත් ලියූ මුන්වහන්සේ එවක විසූ ශ්‍රේෂ්ඨ පඬිවරයෙකි. ආභ්‍යන්තරික කලබල්ලින් රට පිරී ඕය බැවින් ආගම ද ඉක්මිනින් පිරිහෙන්නට වන. එබැවින් ක්‍රි: ව: 1396 දී දෙවන විරබාහු රජතුමා දෙවරකඩින පඤ්චබාහු ධම්මකිත්ති මාඝීමියන්ගේ සහ ගලතුරුමුල මෛත්‍රෙය ස්වාමීන්ගේ ද සහාය ලැබ නැවත මහත් ශාසන ශුද්ධියක් කෙළේය. ජිනබෝධාවලිය, නිකාය සංග්‍රහය, සඞ්ඝාලඞ්කාරය, බාලාවතාර සන්නය ආදී පොත් කීපයක් ම ලියූ මෙතුමා එවක මාඝීම් පදවියද දැරීය. මේ උතුමන්ගේ අවසානය සමඟ ගම්පොළ රාජධානිය ද අවසන් විය.

පසළොස්වන ශතවර්ෂයේ ආරම්භය ජයවර්ධනපුර රාජධානියෙන් පටන් ගැනිණි. ලම්බකර්ණ වංශික සවන පරාක්‍රමබාහු මහරජතුමා ක්‍රි: ව: 1412 දී රයිගම පුරයෙහිද, 1415 දී ජයවර්ධන පුරයෙහි ද කිරුළු පැළඳ රජසිරි පෑමිණියේය. ඒ සමඟ ධර්මශාස්ත්‍රීය ආලෝකය ද හැම තැන විහිදිණ.

විදුරුම ඥානානන්ද පිරිවෙණ, කැරගල පද්මාවතී පිරිවෙණ, දෙවිනුවර ඉරුගල් කුලතිලක පිරිවෙණ, තොටගමුවේ විජයබා පිරිවෙණ, පැපිලියාගෙන් සුනෙත්‍රා දෙව් පිරිවෙණ යනාදි විදුෂථානාධිපතීන් මගින් ධම්—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රාදිය පුරුදු පුහුණු කරවමින් බුඩශාසනය සහ රට ජාතිය දැනගැනීමට තැබූ මෙතුමා ලක්දිව එක ඝේසත් නොවේය. එවක පැවැති පාරිවෙණික අධ්‍යාපන තත්ත්වය කෙබඳු ද යනු කැරගල වනරතන, තොටගමුවේ සිරි රාහුල සඞ්ඝරාජයන් වහන්සේගේ ආඥා පත්‍රයෙන් පැවැති පද්මාවතී පිරිවෙණ—විජයබා පිරිවෙණ පිළිබඳ විස්තරවත ග්‍රන්ථයන්ගෙන් පැහැදිලි වේ. ඒ අනුව මේ පිරිවෙන්වල අටුවා ටීකා සහිත ත්‍රිපිටක බුඩවචනය සහ තර්ක—ව්‍යාකරණ—ඡන්දස්—අලඞ්කාර—කාව්‍ය—නාටක—ගණිතාදිය ද අධ්‍යයනය කරවූහ. විශෙෂයෙන් උගැන්වූ ග්‍රන්ථ අතර හෙරණ සිඛ සහ සීඛවළඳ විනිස මුල් තැන ගන්නේය. පැරණි කතිකාවත්හි දක්නා පරිදි නිස ඛණ්ඩ සහ තෙර ඛණ්ඩ ද භික්ෂූහු මෙහි හදාළහ. ජයවඩ්ඪනපුර අවධියෙහි දී භික්ෂූන් වහන්සේ ධම්—විනය ඥානයෙන් සම්පූර්ණව සිටි නමුදු සිංහල සාහිත්‍යය පොෂණය කිරීම පිළිබඳව මෙවැනි උනන්දුවක් දැක්වුන. තොටගමුවේ සිරි රාහුල් හිමියන්ගේ පඤ්චිකා ප්‍රදීපය ජයවඩ්ඪනපුර අවධියෙහි ශ්‍රෙෂ්ඨ පඬිවරයකුගේ අපූර්ව ප්‍රඥා පාටවය කියාපාන්නේය. එතරම් පොත් රැසකින් කරුණු උපුටා ලියූ ග්‍රන්ථයක් ලක්දිව තවත් නැත. ඒ පොත් අතර "විනය කැවඳය" ද* දක්නේය. බුරුම රට වැඩ විසූ තිපෙටකාචාර්ය මහතෙරුන් විසින් විනයාලඞ්කාරය නම් ප්‍රශස්ත ග්‍රන්ථය ලියන ලද්දේ මේ කාලයේය. විනයාලඞ්කාරය ලක්දිව බෙහෙවින් භාවිතය. හවෙහී පැරකුම්බා රජුගේ රාජ්‍යෝදයයෙහි දැල්වෙමින් තුබූ ධම්—ශාසනප්‍රදීපය රජුගේ අභාවයත් සමඟ මිනිවී ගියා සේය. සිංහාසනයට උරුමකම් කීමට ඉදිරිපත් වූ රජකුමාරුවන් නිසා සඟරජ පදවිය දුරු රහල් හිමියන් සමඟ පවා යම් යම් මතභෙද හටගන්නේය. මේ අතරින් පැන නැඟුණු ආභ්‍යන්තරික කලබල නිසා රට අඞ්කාරයට ද, ශාසනය පරිහානියට ද, වැටිණි. මෙසේ පහන් සංවෙග දනවමින් මේ ශතවර්ෂය ගෙවී යත්ම විදෙශීය ජාතියක් මේ රට ආක්‍රමණය කිරීම හෙවත් ක්‍රි: ව: 1505 පෘතුගීසීන්ගේ පැමිණීම සමග 16 වන ශතවර්ෂය ද ලැබුවේය. මෙයින් පසු සරණඞ්කර සඞ්ඝරාජ හිමියන්ගේ කාලය (1698—1778) වනතුරු මේ රට විදෙශීය පාලන බලයෙන් සහ ඔවුන්ගේ අනුග්‍රහය ලැබූ මිෂනාරීවරුන් නිසා අදුරෙන් අදුරට ම ගියේය. පෘතුගීසීන් මෙහි පැමිණ සහනරට පළාත්වල බලය ලැබ ඔවුන්ගේ ආගම් පතුරුවමින් වෙළෙඳාම ද කරන්නට විය. ජයවර්ධන පුරයට පහර දීමට වරින්වර පැමිණි ප්‍රතිකාල් හමුදාවනට මුහුණ දෙන්නට වන් කෝට්ටේ මෙවක විසූ රජවරුනට ශාසනික ක්‍රියා අමතක විය. භික්ෂූහු හුදෙකලා වූහ. ධම්—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රයන් පිරිහිණි. ක්‍රි: ව: 1542 දී විරවික්‍රම රජතුමා ධම්කීර්ති නම් ස්තවරනමකගේ සහාය ලැබ උපසම්පදා කර්මයක් පවත්වා සසුන විනාශ විය නොදී රැක ගත්තේය. එහෙත් කෝට්ටේ ධම්පාල රජුගේ සහ සීතාවක රාජසිංහ රජුගේ විනාශකාරී ක්‍රියා නිසා මේ උපසම්පදා කර්මයෙන් අවුරුදු පණසක් ගතවන්නට පෙරලන්දිව උපාසම්පන්න භික්ෂූන් පස්නමකුදු සොයා ගත නොහැකි විය. බුඩ්ධ ශාසනය ද භික්ෂු සඞ්ඝයා ද අන්තිමට ම පිරිහුණේය. මේ අතර ගනදුරු රැයක උදාවුණු පුරසඳ මඩලක් බඳු පළමුවන විමලධම්සූරී රජතුමා (ක්‍රි: ව: 1952—1604) සිහසුන් ඇරීය. තමන් ඉදිරියෙහි පැන නැඟ තුබූ ආගමික – ජාතික ප්‍රශ්න විස විහා විසඳන්නට වන් මෙතුමා රකඛඞ්ග දෙශයෙන් භික්ෂූන් නෙන්වා උපසම්පදා කර්මයක් කරවා බුදුසස්න නගා සැබිය. එහෙත් දෙල්ගමුවෙහි රහසේ වඩා හිදුවන ලද දාන ධාතූන් වහන්සේ මහ නුවරට වැඩමවා දන්තධාතු මන්දිරයක් තනවා සෙංකඩගල ලංකාවේ රාජධානිය බවට පැමිණි විය. මින් පසුව රජපැමිණි සෙනරත්, රාජසිංහ ii රජවරු පෘතුගීසීන් සමඟ සටන් කිරීමට ම කාලය ගත කළහ. පෘතුගීසීන් පලවා හැර ලංකාව නිදහස් කර ගැනීමේ විර ක්‍රියාව රාජසිංහ ii රජු විසින් කළ නමුදු තම ආඛාරය පිණිස ගෙන්වා ගත් ඕලන්දයන් නිසා නැවැතත් අමුතු ගටන් ආරම්භ විය. ඉන්පසු රජ පැමිණි රාජසිංහ රජුගේ පුත් විමලධම්සූරී රජ ii ඕලන්දයන් සමඟ සමගියෙන් කලක් වසමින් ඉඩ ලද අවසරයෙහි අරකන්රවින් භික්ෂූන් නෙන්වා උපසම්පදාවක් කර විය. නරෙන්ද්‍රසිංහ රජතුමා රජ පැමිණියේ මෙයට අනා

---

* පඤ්චිකා ප්‍රදීපය 16

කුරුවය. පිණ්ඩපාතික සරණංකර සඟරජ හිමියන්ගේ පහළවීම ද මේ කාලයේදීම විය. තමන් විසින් නහා තැබිය යුතු වූ ශාසනයත් ජාතියත්, නහා ශාස්ත්‍රානතරත් ඉදිරියේ මහාපුරුෂ ලීලා යෙන් මුතුණ පෑ මෙතුමා රාජානුග්‍රහය ලැබ පිරිහී ගිය ශාසනයට පුනර්ජීවය දෙමින්, නොයෙ කුත් ශිෂ්‍යයනට ධර්ම—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රයන් උගන්වමින් සාරාර්ථ සංග්‍රහය නම් ධර්ම ග්‍රන්ථය ද, හෙළජ්ජ මංජූසා සන්නය, පාළි මහාබොධිවංශ සන්නය, අභිසමෙබාධි අලංකාරය ආදී පොත් කීපයක් ම ලියූහ. අනතයම ම පිරිහී තුබූ බුඩසාසනය නහා තබා එය ක්‍රමයෙන් දියුණුවනු බල බලා ධර්ම—ශාස්ත්‍රාලොකය ලක්දිව විහිදී යනු දැක දැක ක්‍රි: ව: 1778 ඇසළ පුර පසළොස්වක් දින උන්වහන්සේ අපවත් වී වදාළහ. කෝට්ටේ රාජධානියෙන් පසු අවුරුදු සිය ගණනක් ධර්ම—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රාදිය ද බුදුසස්න ද පිරිහුණු නමුදු සරණංකර සඟරජ හිමියන් නිසා එය යළිත් දියුණු වන්නට විය. මේ කාලය තුළ ලියැවුණු විනය ග්‍රන්ථයක් පිළිබඳව වාර්තාවක් නැතද උන්වහන්සේ ගෙන් ආරම්භ වූ ශාසනික අධ්‍යාපන ක්‍රමය පිළිබඳ වාර්තා දක්නේය

1 .... අකුරු නො කී ළදරු වයස් ඇති අයට හෝඩිය පවත් ද සමහර අයට ඔතක පොත් පවත් ද, කීම් ලිම් උගන්වමින් හෙරණ සික දින වදියාව සතරසංවර සිල් ..... සෙඛියාව ඇතුළු ධුතාඩ්ග පිළිවෙත් ද, සමහර අයට වාක්‍යරණ ධාතු පාඨ නිඝණ්ඩු සහ රාත්‍රී බණ ද පුරුදු කරවමින් .....

2 "ඇදවල්වලට වැලි අතුර රෑ දවල් උගන්නා අයට වැල්ලේ බොහෝ සේ ලියමන වාය. සතරසංවර සිල්,ය හෙරණ සිඔ, දින වදියාව, සෙඛියාව, සිල් වොලොහන්නා සූතිස් යොධයත් හා ශිලානිශංස, කාමයෙහි ආදීනව, ධම්පියා සන්නේ, තෙලඔවාද සන්නේ කියවනවාය. ඔතක පොත් කියා නිමවුණා ම උගන්වා උගන්ට පුළු පුළුවන් අයට නිඝණ්ඩුව, ධාතුපාඨය, බාලාවතාරය, පදසාධනය, කියවමින් වරනෑගිල්ල කියවමින් ව්‍යාකරණ වැල්ලේ ලියවමින්, නාමය හා ලිඛිතත්‍රය සපා විහකතීන්ගේ එකවචන බහුවචන තේරෙන ලෙසට රෑ දවල් බොහෝ සේ උදාහරණ යොදා අස්වනවාය. පාළි කථාවිසඳු අස්වනවාය. පාළි බොධිවංශෙ, අන්නනඟලු වංශෙ, ප්‍රදීපිකාව, අනාගත වංශෙ ඇතුළුවූ බොහෝ පොත් පත් කියවමින් ලිඛවමින් බණ දහම් පාඩම් කරවමින්" .....

3 "..... ..... බොහෝ දෙනා වහන්සේට ප්‍රාතිමොක්ෂය මුලුසිඔ කුදුසිඔ සතර බණවර පාඩම් කරවමින් පාමොක් විභාග ඉඟනා වශයෙන් ම කරවමින් පාළි මුඛතඔ විනයාදි බොහෝ විඔය පොත් අස්වමින් දවස තුන්විව කඩි නැතිව වග් පිරිත් පවත්වමින් ශබ්ද ශාස්ත්‍ර උගන්වා පාළි ජාතඔ කථා වස්තු ආදිය අස්වමින් ..... ඔගි බණ පාඩම් කරවමින් ..... අඩ්ඛානතර සතිය ..... මෑදුම් සතිය පාඩම් කරන ..... ශබ්ද ශාස්ත්‍ර ලිම් කිම් හොඳින් දුහුණු කරන ..... දික් සතිය පාඩම් කළ ..... ඡඳස් ව්‍යාකරණ සුඟ සුත්‍රාදිය දුහුණ ....."

4 "..... ප්‍රාතිමොක්ෂ ගණ ශික්ෂාපද විශෙෂයන් අස්වමින් කැප අකැප පිළිනන්නා වස්තු හදුන්වා පවිඔතඟණ ශික්ෂාපදදියෙහි හික්මවමින් පොහෝ පවුරුණු සඩ්ඝකම් කරවමින් වස් විසිවි සඔන ලැබීම් ඔාමණෙර උපසම්පද කිරීම් ආදියෙහි විභාග ද, කම් වාක්‍යය කියන ක්‍රම ඇතුළුවූ විනය විභාග සඩ්ඝ යාට අස්වමින් හොඳින් හික්මවීමට තටක් ගෙන ....."

1-2-3-4 සඩ්ඝරාජ සාහිත්‍යවිවරියාව 5, 10, 15, 31.

මෙසේ වැලිවිටි සරණංකර සහරජ හිමියන්ගෙන් ආරම්භ වූ ධර්ම ශාස්ත්‍රාලොකය ලක්දිව හැම තැන ව්‍යාප්ත වෙමින් පැවතුණි. කාලයේ දුෂ්කරතා, ආභ්‍යන්තරික කලබල, ශත්‍රූපද්‍රව, කොතරම් ප්‍රබලව ඉදිරිපත් වුවද ඒ පිළිබඳ කිසිදු තැකීමක් නොකොට බුද්ධශාසනයත්, ඒ අනුසාරයෙන් ධර්ම—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රත් යලිදු නොවැටෙන සේ නඟා තබා අටළොස්වන ශතවර්ෂයේ අවසාන භාගයේ දී මෙතුමා අපවත් වූ තමුදු ඒ වනවිට උන්වහන්සේගේ ලොකශාසනික කටයුතු උර දී දරා සිටි ප්‍රබල ශිෂ්‍ය පිරිසක් ජීවත් වූහ. නිබ්බොටුවාවේ සිඛාලඞ්ඞ බුද්ධරක්ඛිත, වේහැල්ලේ ධම්ම දින්න, වොරතොට ධම්මක්ඛන්ධ, හිනට්ටිකුඹුරේ සුමඞ්ගල, අත්තරගම රාජගුරු හණ්ඩාර ආදී පඬිවරු සරණංකර සහරජ හිමියන්ගෙන් පසු නානා ග්‍රන්ථ රචනා කිරීමෙන් ධර්ම—ශාස්ත්‍රීය සේවයෙහි යෙදුණහ. එසේම රාජානුග්‍රහය ද මහජන ප්‍රසාදය ද ලබා සිටි සිරිනාමළුවේ ධම්මජෝති හිමියෝ පහතරට ධර්ම—ශාස්ත්‍රීය සේවයෙහි යෙදුණහ. මේ අතර වැලිතර ඤාණවිමලතිස්ස, බෝගහපිටියේ ධම්මජෝති, කප්පුගම ධම්මක්ඛන්ධ, කතලුවේ ගුණරතනතිස්ස, අත්තුඩාවේ ධම්මරක්ඛිත යන සවාමීවරු දෙශාන්තරයට නොව් සිරිසුදු උපසම්පදාව මෙහි ගෙනවුත් ඒ ඒ භික්ෂු වංශයන් පිහිටුවූහ. ලංකාගොඩ ධීරානන්ද, මාතර ධම්මාරාම, අඹගහවත්තේ සරණංකර (ඉන්ද්‍රසඟවරඤාණ) යන සවාමීවරු ද භික්ෂු නිකායයන් පිහිටුවීමේ ආදී කර්තෘවරු වූහ. දඹන්වවන ශතවර්ෂයේ ආරම්භයත් සමඟ ම ලංකාව ඉංග්‍රීසීන් අයත් විය. එයට කලින් අවුරුදු ගණනක් ම උඩරට රජවරුන් ආභ්‍යන්තරික දුෂ්කර ප්‍රශ්නවලට මුහුණ දුන් බැවින් ද, එහි ප්‍රතිඵල වැසිසකට විඳින්නට සිදුවූ බැවින් ද මේ කාලය තුළ මහනුවර රාජධානියෙන් ධර්ම—ශාස්ත්‍රීය සේවය අවතක වී ගියේය. ඉංග්‍රීසි ආණ්ඩුව යටතේ පහතරට පළාත්වල එක්තරම්ක නැන්පත් කමක් පැමිණි බැවින් ඒ අතින් පහතරට පෙදෙස් පියවර ගණනක් ම ඉදිරියට ගියේය. සරණංකර සහරජ හිමියන්ගේ ශිෂ්‍ය පරම්පරාව මේ වනවිට ලක්දිව හැම තැනම පැතිරී පැවැත්තේය. සව ශක්තී පමණින් නානා ග්‍රන්ථ රචනයෙන් ධර්ම—ශාසෙත්‍රාද්දීපතීය ඇති කළ මේ උතුමන් නිසා දහනවවන ශතවර්ෂයේ මුල්භාගය පිරී ඇත. මෙහි මධ්‍යම භාගය නානා ශාසනික ක්‍රියාවලට මුල් තැන ලැබිණි. අවසාන භාගය අලංකාර වන්නේ විදර්ශනත—පිරිවෙන් පිහිටුවීම් පිළිබඳ උසස් වාතාවරණයෙනි. හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමඞ්ගල, වැලිගම ශ්‍රී සුමඞ්ගල, රත්මලානේ ශ්‍රී ධර්මාලෝක, රත්මලානේ ශ්‍රී ධර්මාරාම, වස්කඩුවේ ශ්‍රී සුභූති, බුලත්ගම ධර්මාලංකාර, ලංකාගොඩ ධීරානන්ද, දෙඛන්දුවේ පියරතන ආදී මහ පඬිවරයන් ගේ උත්සාහයේ ප්‍රතිඵල නිසා වර්තමාන ලංකා සම්බුද්ධ ශාසනයේ ද, පෙරදිග භාෂාවන්ගේ ද, අපූර්ව උද්දීපනීයක් ඇත්වෙන්ය. වලාණේ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ හිමියන් විසින් රත්මලානේ පරමධම්ම චේතිය පිරිවෙණ පිහිටුවන ලදී. හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමඞ්ගල මාහිම්යෝ මාලිගාකන්දේ විදුදය පිරිවෙණ ද, රත්මලානේ ශ්‍රී ධර්මාලෝක මාහිම්යෝ කැලණියේ විදාලංකාර පිරිවෙණ පිහිටු වූහ. වැලිගම ශ්‍රී සුමඞ්ගල මාහිම්යන්ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් පානදුරේ සෝභන විදාලය පිහිටුවන ලදී. මඩිගල්ලේ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ අනුනායක සවාමීන්ද්‍රයෝ සහරජ පිරිවෙණ පිහිට වූහ. මේ වර්තමාන ලංකාවේ ධර්ම—ශාසෙත්‍රාද්දීපතියේ මූලාරම්භනයෝය. මෙයට සමකාලයෙහි හා මින් පසුකාලයෙහි ද ඒ ඒ පළාත්හි විදාලයනයන් පිහිටුවා ධර්ම—විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රීය ග්‍රන්ථ නිෂ්පාදනය කළ පඬිවරු බොහෝ වූහ. මේ ශතවර්ෂයේ මධ්‍යම භාගයේ (ක්‍රි: ව: 1865) සිදුවූ පැල්මඩුල්ලේ පොත් සඞ්ගායනාව විශිෂ්ට ශාසනික ක්‍රියාවකි. බුලත්ගම ධම්මාලංකාර සුමනතිස්ස සවාමීන්ගේ අනුසාසනා පරිදි ඉද්දමල්ගොඩ දිසාපති තුමන් විසින් කරවූ මේ පොත් සඞ්ගායනාවේදී හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමඞ්ගල, වැලිගම ශ්‍රී සුමඞ්ගල, වස්කඩුවේ ශ්‍රී සුභූති, රත්දෙඹේ ධම්මාලංකාර, දෙඛන්දුවේ සිරි පියරතන, එඩිගල්පිටියේ සිරි සුමඞ්ගතිස්ස, මිරිස්සේ ධම්මානන්ද ආදී මහා සථවිරයන් වහන්සේලාගේ නම් ඒ පිළිබඳ ලිඛිත වලිවල දක්නේය. විනය පිටකයට පමණක් සීමා වූ මේ පොත් සඞ්ගායනාව පුරා හඹසක් පැවැත්විණි. මේ කාලයේදීම නොයෙක් පඬිවරු භික්ෂු විනය පිළිබඳ සන්න—ගැටපද—විවරණ ආදී පොත් ලියූහ. අම්බරපුර සිරි සද්ධම්මවංස නිකායයේ මහානායක ධුරය දැරූ ලංකාගොඩ ධීරානන්ද මහා සවාමීන් විසින් "විනය විනිශ්චය සන්නය" ලියන ලදී. බොහෝ තැන පාළි වචන

වලට පිරිසුදු සිංහලයෙන් අරුත් කියන අතර ලලිත භාෂා විලාසයකින් විස්තාරය කරන මේ ග්‍රන්ථය නිසා සිංහල භාෂාවට අමුතු වචන රාශියක් ම ඇතුළත්ව ඇත.

> "මජ්ඣිමං අසීස සවවාය, මැදුම් පුහුල් හිස නොවදින පමණ උසයට තෙල ඇති (සීසං න භවෙවතීති=ඉසිස සවවා, මජ්ඣිමස්ස අසිස සවවා=මජ්ඣිමාසිස සවවා, භාය සී විඉහතී) වෙහාස කුටියා, (ලැහැළි නොම අතුළ තලාන් පමණකින් යුත් විහුමකාදි ප්‍රභෙද) අහස් කිළියකැ; උපරි, මතු තෙලෙහි; තස්මිං ආභවව්‍යාදකෙ මඤෙඣ වා, අවනි ශීෂී විද පා කුඩිවකි අවුණා කුඩිවකි මතු නොගයා තුබූ ඒ ඇදකැ හෝ; පිඨෙ වා පන, එසේ අණු නුදුන් පුටුවකැ හෝ; නිසිදනතස්ස වා, හිඳිනා වූ හෝ; නිපජ්ජනතස්ස වා පන, නෝනා වූ හෝ විනාහි; තස්ස භික්ඛුනො, ඒ භික්ෂුහට; පයොග ගණනාය එව, ප්‍රයොග ගණනින් ම; පාචිතතියො සියුං, පවිති වෙති."

මේ එසින් උපුටා ගත් කොටසකි. දැනට ප්‍රථම භාගය පමණක් මුද්‍රණය වී ඇති මෙහි ඉතිරි කොටස ද මුද්‍රණය කරවන්නේ නම් සිංහල භාෂාවට ද එසින් විශාල යහපතක් සිදුවනු ඇත. **"විනය මහා නිඝණ්ඨය"** නම් ග්‍රන්ථය ද, ඹුන්වහන්සේගේ ම කෘතියකි. මේ කාලයේ විසූ පඬිවරු යම් යම් විනය නීති රීති **ඝන විනය** කම් පිළිබඳව එක් එක් මත දැරූහ. ඒ නිසාම **"අධිමාස වාදය" "පාරුපන වාදය"** සීමා වාදය ආදී නොයෙක් වාදයෝ පැනනැංවූහ. ඒ පිළිබඳව එකල පුවත්පත්වලින් ප්‍රමාණවත් ආධාරයක් ලැබුණු අතර ඒ ඒ පඬිවරු තමන් ගත් පක්ෂය හෝ මතය උදෙසා, පොත් ලියූහ. **"අධිමාස භෙදන"** (මොරාන්ඩුල් බුද්ධසිරි) **"සීමා විභාගය"** (හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමඟල) **"සීමාඝය දපප කා"** (රත්දෙණියේ ධම්මානන්ද) **"සීමා විනිශ්චය"** (සිරි ධම්ම කඩුක්ක) **"සීමා විනිශ්චය"** (සිරි ධම්මකඩුක්ක) **"සමඝානනවාදිනා සන්නය"** (සිරි පඤ්ඤාසීහ) **"අඛඩසීමා විනිවජය"** (අම්බලම්ගොඩ දෙවානන්ද උප සඞ්ඝරාජ) **"බඩසීමා විනිවජය"** (කෝදාගොඩ උපසෙන) **"දළහිකරණ විනිවජය"** (අම්බලම්ගොඩ දෙවානන්ද උප සඞ්ඝරාජ) **"පඤඤ නිකකුජ්ජ නවාදය"** (වැලිහිටියේ වජිරඤාණාලංකාර) **"සඞ්ඝදාන විනිශ්චය"** (කෝදාගොඩ උපසෙන) **"විසසුකකඩඩනය"** (කෝදාගොඩ උපසෙන) **"සුගත විදසුවිබානය"** (දෙඩන්දූවේ ශ්‍රී ශීලඤාණ) **"සීමාසංකර විනොදනී"** (අස්ගිරි මල්වතු) **"සංකර විනිශ්චය"** (ගණේකොඩැල්ල විහාරය) යනාදී පොත් ඒ සීමා ප්‍රකාශයට පැමිණි වූහ. සීමාවන් පිළිබඳ මතානතර හටගත්තේ මේ යුගයේ දී පමණක් නොවේ. දඹදෙණි අවධියෙහි සොළී රජුන් වැඩම කළ නිකුන්ට උපන් සීමාවන් පිළිබඳ දුම්ත නිරාකරණය කරනු පිණිස ඝාරී පුත්‍ර සඞ්ඝරාජ ස්වාමීන්ගේ ශිෂ්‍ය වූ වාචිස්සර තෙරුන් විසින් **"සීමාලංකාර සඞ්ගහ"** නම් ග්‍රන්ථයක් ලියන ලද්දේ එබැවිනි.

විනය පිටකයෙහි යම් යම් කරුණු විස්තර කරනු පිණිස සිංහලයෙන් පොත් ලියූ පඬිවරුන්ගේ සඞ්ඛ්‍යාව ද වැඩි විය. මෙතෙක් පාලියෙන් විනය පොත් ලියූ නමුදු මේ ශතවර්ෂයේ විනය පොත් සිංහලයෙන් ලියන්නට පෙළඹුණේ ප්‍රථම පක්ෂය තරමට ම ශීඝ්‍ර පක්ෂයද භික්ෂු විනය පිළිබඳ සැලකිල්ලක් දැක්වූ බැවිනි. දෙඩන්දූවේ ශෛලබිම්බාරාමාධිපතිව වැඩ සිටි පියරතන තිස්සාභිධාන අමරපුර නිකායයේ මහානායක සඞ්ඝනායක් වහන්සේ විසින් චුල්ලවග්ග පාළියේ දක්නා හරු හණඩ පිළිබඳව විස්තර කරමින් **"විනය නීතිය"** නම් ග්‍රන්ථය ලියන ලදී. **"විනය සංග්‍රහය"** (කතිපා අජුකටයි) **"විනය කර්මාවතා"** (රත්මලානේ ශ්‍රී ධම්මලෝක) **'විනයාදර්ශය"** (කෝදාගොඩ උපසෙන) **"භික්ෂු ශීලය"** (උඩුගම්පොල සුවණ්ණජෝතිසාභිධාන) **"පරිකඛාර විභාවනිය"** (මාතර සුමඞ්ගලාභිධාන) **"විනය ශික්ෂාව"** (කෝදාගොඩ උපසෙන) **"විනය මුඛය"** (ධම්මරත්න පඬිතුමා) **'දළහිකරණ නිවජය"** (දෙඩන්දූවේ සරණජෝති තිස්ස) යනාදී පොත් ද ලියැවිණ. මේ කාලය තුළ ඒ ඒ නිකායවල භික්ෂු සඞ්ඝයාගේ දියුණුව උදෙසා පැරණි කතිකාවත් අනුසාරයෙන් නිකාය පාලක මහා සඞ්ඝරාජ ස්වාමීවරු කතිකාවත් ද කීපයක් සකස් කළහ. කතිකාවත් නම් වූ ව්‍යවස්ථා

පඬිකතී ඇතිකොට එ මඟින් භික්ෂු ශ්‍රාමණේරාදීන්ගේ පාලනය සඳහ පැවැත් ම මනාව පවත්වා ගැණීම ඇත කාලයේ පටන් ම පැවැත්තේය. දෙළ අටුවා පොත්වල ද කතිකාවන් පිළිබඳව සඳ හන් වේ. එහෙත් එය රාජකීය ව්‍යවස්ථාවන් හැටියට ආරම්භ වූයේ පොළොන්නරු අවධියේ දිය. සතරවෙනි මිහිඳු රජුගේ මිහින්තලා ශිලා ලිපිය සඳහ පස්වෙනි කසුප් රජුගේ අභයගිරි ලිපිය ද එබඳු කතිකාවත් ය. එසේ ම ඉන් මෙබ විසූ මහ පැරකුම්බා, දෙවෙනි පැරකුම්බා, නීශ්ශඞ්ක මල්ල සවෙනි පැරකුම්බා, කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ, රාජාධි රාජසිංහ යන රජවරු ද කතිකාවත් ලියූහ. මහ පැරකුම්බා රජුගේ පොළොන්නරු කතිකාවත ඇතුළු සෙසු සියලු කතිකාවත් පොදුවේ සියලු භික්ෂු ග්‍රාමණේරයන් විෂයෙහි බල පැවැත් වූයේ එකල නිකාය භෙදයක් සහ පැවැති බැවිනි. දඹදෙණි කතිකාවත් කාලයෙහි භික්ෂු සඞ්ඝයා ශ්‍රාමවාසීය-අරණ්‍යවාසී යයි දෙ කොටසක් වූ නමුදු කතිකාවත එසේ ලා වෙනසක් නො දක්විය. කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ කතිකාවත ද එසේම යැයි එහි දක්නා "තත්කාල ශාසනානුග්‍රහාසක සංඝරාජ ධුරන්ධර සරණංකරාභිධාන මහා සථවිර ප්‍රමුඛ ග්‍රාමාරණ්‍යවාසී කාරක මහා සංඝයා වහන්සේ විසින් පවත්නා ලෙස නියම වූ කතිකාවත මෙසේ දනයුතු" යන මේ පාඨයෙහි කියැවේ. එහෙත් රාජාධිරාජසිංහ කතිකාවත විශෙෂයෙන් උභය විහාරවාසී මහා සංඝයා වහන්සේ උදෙසා ලියන ලදි. එහි මේ පාඨය දක්නේය. " .... උභය විහාරවාසී මහා සංඝයා වහන්සේ මඞ්ගල මණ්ඩපයඩි රැස් කරවා එබඳු දුෂ්ප්‍රතිපත්ති හරවන පිණිස යෙදුණු ධම් විනයානුකූල මහ ආඥව මුල්කොට උභය විහාරවාසී මහා සංඝයා වහන්සේ විසින් ව්‍යවස්ථා කරන ලද කතිකාවත මෙසේ දනයුතු." මේ සියලුම කතිකාවත් අතර දඹදෙණි කතිකාවත ප්‍රශස්ත තරය. සත් තත්කාලීන ශාසන ප්‍රවෘත්තිය සහ ශාසන ඉතිහාසය දැන ගැණීමට මේ කතිකාවත් ඉතා උපකාර වේ. දහතවවන ශතවර්ෂයේ ලියූ කතිකාවත් අතර අමරපුර නිකායික දෙඛන්දූවේ සිරි පියරතන, වැලිඇම ශ්‍රී සුමඞ්ගල මාහිම්වරුන් විසින් සම්පාදනය කළ කතිකාවත ප්‍රමුඛස්ථානයක ගැණේ. එහි සංක්ෂිප්තයෙහි මෙසේ දක්නේය.

> "ශ්‍රී ශුද්ධ බුද්ධ ශාසනයෙහි මහා විහාර පරම්පරානුයාත අමරපුර නිකායික ගණයා කෙරෙහි ප්‍රධාන සථවිරයන් වූ දෙඩම්දූව ශෙෂලඞ්කාරාමාධිපතිව වැඩ විසූ අරියවංසාලංකාර සාසනධජ විනයාචරිය පියරතන නාමක සථවිරොදය න් වහන්සේ විසින ද, කළුතර පුලිනඛලාරාමාධිපතිව වැඩවිසූ සාසන ඇසාලංකාර කව්ධජ විද්‍යාචරිය වැලිඇම ශ්‍රී සුමඞ්ගලාභිධාන නායක සථවිර පාදයන් වහන්සේ විසින් ද සම නිකායිකයන් වහන්සේලා ප්‍රතිපත්තියෙහි පිහිටුවා ශාසනාභිවර්ධනය කරනු සඳහා ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂයෙන් 2438 ට පැමිණි මෙම වර්ෂයෙහි සම්පාදනය කරනලද මෙම කතිකාවත ....."

මෙසේම රාමඤ්ඤ නිකාය ආදී අනිකුදු නිකායවල්ව ද මෙබඳු කතිකාවත් පණවා ඇත් හේය. සඟරජ කතිකාවත, ගල්ගිරියේ තෙරුන්ගේ කතිකාවත ඝනුවෙහුදු කතිකාවත් දෙකක් දක්නේය.

දහතවවන ශතවර්ෂයේ අවසාන භාගයේ දී බුඩ ධම්යේ ආභාසය පෙරදිග පමණක් නොව අපරදිග ද පැතිරී නොස් අපරදිග පඬුවෝ ද පාළි භාෂාව ආශ්‍රයයෙන් ධම්—විනය දෙක හදුළහ. ක්‍රි: ව: 1882 දී ආරම්භ කළ පාළි පොත් සමාගම (The Pali Text Society) නිසා පෙළ—අටුවා පොත් හැදෑරීමට යුරෝපීය පඬුවනට ද අවසථාව ලැබිණ. එහි ප්‍රතිඵලය වූයේ පාළි භාෂාව විශව භාෂාවක් බිවට පැමිණීම පමණක් නොවේ. බුඩ ධම්ය ද විශව ව්‍යාපි ධම්යක් බවට පැමිණීම ද විය. එ මතු නොවේ. සෙමින් සෙමින් නමුදු බටහිර දිනා ජීවිතයට බුඩ ධම්ය ද ඇතුළු විය. මේ අතර කාලයෙහි භේෂජ්‍ය විකාරණ ත්‍රිපිටක මුද්‍රණ සහාව පිහිටුවීම ද, එ මඟින් සියලුම අටුවා පොත් මුද්‍රණය කරවීම ද, ලක්දිව ධම්—විනය දියුණුවට ලැබුණු විශාල ආධාරයකි. මේ සහාව තුන්පිටකය ම අයත් අටුවා පොත් මුද්‍රණය නො කරන්නම් අදත් එසින් සමහරක් පුස්කොළ පොත්හි ලියූ වර්ණින් ම පවතිනු නිසැකය.

විසිවන ශතවර්ෂයේ මුල්භාගයේ පිරිවෙන් මගින් ප්‍රාචීන භාෂාවන් මෙරට ඉතා ඉක්මණින් දියුණු විය. ගණනින් පිරිවෙන් වැඩිත් ම දැතුමෙන් ද ඒවායින් ශ්‍රෙෂ්ඨ උගත්තු බිහි වූහ. විද්‍යෝදය, විද්‍යාලංකාර දෙ පිරුවෙන නිසා ශාඛා පිරිවෙන් කීපයක් ම ඇති විය. ඒ හැම ආයතනයක ම ධර්ම—විනය ඇතුළු භාෂා ශාස්ත්‍රාන්තරයන් උගැන්වූහ. **පරම ධම්ම චේතිය** (රත්මලානේ) **සංඝරාජ** (මහනුවර) **සෞගත** විද්‍යාලය (ජානදුරේ) **ප්‍රඥාලෝදය** (මොල්ලිඝාඛ) **සද්ධර්මාකර** (පින්වත්ත) **සෞගතෝදය** (කෝට්ටගොඩ) **මහාවෙතිය** (රන්දෙණේ) **සුධර්මාකර** (හෝනගල) **විද්‍යාලංකාර** විද්‍යාලය (අම්බලම්ගොඩ) **ආනන්ද** (ගාල්ල) **විද්‍යාලංකාර** (නාල්ල) **මහාමන්ත්‍රීන්ද** (මාතර) **ඥානෝදය** (කොස්ම්ලේ) **මහාවිහාර** (අනුරාධපුර) **ශාස්ත්‍රාලංකාර** (කඩුගන්නාව) **පරම ධම්ම නිවාස** (බෝරලැස්ගමුව) **ධර්මෝදය** (වැල්ලවත්ත) **සරස්වතී** (මීගහල්ල) **සුදර්ශන** (රන්දෙණේ) **සුගත ශාසනෝදය** (වැලිතොට) **ශ්‍රී නිවාස** (කඩුගන්නාව) **සිරිමංගල** (මාතර) **විද්‍යානන්ද** (නීට්ටමුව) **සෙලලාගන්නාරාමය** (බෙන්තොට) **විජයාභාණ්ඩ** (නාල්ල) **මංගල** (බේරුවල) **සරස්වතී මණ්ඩප** (දෙඛම්දූව) **ගුණරත්න** මුදලින්ද (හික්කැඩුව) **ශ්‍රී විජය සෞගත** (වලාන) **ඛද්‍රාරාජ** (ගොරක ඇපොල) **ප්‍රඥාරාජ** (අගලවත්ත) **සුභද්‍රාරාම** (ගංගොඩවිල) **ශික්ෂාලංකාර** (රන්දෙණේ) **ශාස්ත්‍රෝදය** (අම්බලම්ගොඩ) **වජිරසෙල** (පොතුහැර) **ගෞතම** (තංගල්ල) ආදී විද්‍යායතන රාශියක් ම මේ ශතවර්ෂයේ මුල් භාගයේ ඇති විය. පෙරදිග භාෂාවන් පිළිබඳව කවරදු හෝ නොපැවැති උද්‍යෝගයක් මේ විද්‍යායතනයන් නිසා ඇති කරවීමින් හෝ ඇති කරවන්නට හෝ ක්‍රි: ව: 1902 දී ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමිතිය පිහිටුවන ලදී. සමිතියේ ආරම්භක උත්සාහයන් තුළ පැවැති දුර දක්නා නුවණ නිසා ධර්ම—විනය සහිත පෙරදිග භාෂාවන් හා ශාස්ත්‍රාන්තරයන්හි ගැඹුරු පඬිවරු සමූහයක් ම පහළ වූහ. නොයෙකුත් ග්‍රන්ථ නිෂ්පාදනයෙන් හා නව නවත් පිරිවෙන් පිහිටුවීමෙන් ධර්ම විනය දියුණු කළහ. ඒ අතර අතිශූරු පඬිවරු ද ධර්ම—විනය ග්‍රන්ථ සංශෝධනය කළහ. සන්න – ගැටපද ආදිය ලියූහ. විද්‍යෝදය පිරිවෙන්හි ආචාර්ය **හික්කඩුවේ සුමංගල** නායක සථවිරයන් වහන්සේ විසින් **"ශරු හණ්ඩ විනිච්ඡය"** නම් පොත ද; එහිම ආචාර්ය වූ **පණ්ඩිත මේවිතිගාඩ අමරමෝලි** සවාමීන් විසින් **"විනය ගැටපදය"** ද ලියන ලදී. විද්‍යාලංකාර පරිවේණාධිපති **කිරිබත්ගොඩ ඤාණානන්ද** නායක සවාමීන්ද්‍රයෝ **"සසුන වංසය"** ලියූහ. පානදුරේ රන්මොකත් විහාරාධිපති අසමදූවාසී **කරණවිට්ටියේ ජෝතිරත්නාභිධාන** නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින් **"පාළි මුත්තක විනය විනිශ්චය සන්නය"** සහ **"මහාවගග පාළි සන්නය"** ලියන ලදී. විනය පිටකානත ගාථාවන් සඞ්ග්‍රහ කර එයට **"සුජනප්පමොදනී"** නම් සන්නය ලියන ලද්දේ වවද්දර මෙධානන්ද සථවිරයන් වහන්සේ විසිනි. මේසේ ම **"විනය වත්ථු"** (පණ්ඩිත මාතර ධම්මවංස) **"විනය බිඳු"** (පණ්ඩිත මාතර ධම්මවංස) **"මූලසික්ඛා සන්නය"** (සිනාවත්තේ ගුණාලංකාර) **"කුදුසික්ඛා විවරණය"** (පණ්ඩිත වැලිගම සුමංගරතන) **"මහාවගග පාළි ගැටපදය"** (උහන්ඹේවිට සාසනතිලක) **"ප්‍රාතිමොක්ෂ වර්ණනාව"** (පණ්ඩිත පණ්ඩිතාලංකාර ජිනරතන—රත්ගම පසුකුසෙඛර) ආදී විනය ග්‍රන්ථ රාශියක් ම මේ කාලය තුළ ලියැවුණේ ය. මේ අතර ත්‍රිපිටකය සිංහලයට පරිවර්තනය කිරීමට අදහස් කළ සමන්ත ලංකා බෞද්ධ සම්මේලනය සූත්‍ර පිටකයේ පොත් කීපයක් සිංහලයට නඟන ලදී. එම සම්මේලනයේ ම ආරාධනයෙන් විනය පිටකයේ **චුල්ලවග්ග පාළිය** නිස්සැල්ලේ **සුමංගලාභිධාන** නායක සථවිරයන් වහන්සේ සිංහලයට පරිවර්තනය කළහ. එහි පෙළ මහාචාර්ය **ගුණපාල මලලසේකර** මහතුන් විසින් **සංශෝධිත** විය. පැලියගොඩ විද්‍යාලංකාර පිරිවෙණේ ත්‍රිපිටක ධර්ම සංගීතිය මේ වනවනුවෙහි සිදු වූ ශ්‍රෙෂ්ඨ ශාස්ත්‍රීක කෘත්‍යයකි. බුඞ්ධ පරිනිර්වාණයෙන් අවුරුදු 2500 ක් සම්පූර්ණ වීම නිමිත්තකොට රජයේ සහයොගයෙන් පවත්වන බුඞ්ධජයන්ති උත්සවයෙහි තුන්පිටකය සිංහලට පරිවර්තනය කිරීම ද එක් අංගයක් වෙයි. එබැවින් රජයේ ආරාධනයෙන් විනය පිටකයට අයත් **මහාවගග පාළිය** පණ්ඩිත අම්බලම්ගොඩ ධම්මකුසල සථවිරයන් වහන්සේ ද, **චුල්ලවගග පාළිය** හාල්දඬුවන ධම්මරක්ඛිත සථවිරයන් වහන්සේ ද සිංහලයට පරිවර්තනය කරති. **පාරාජිකා පාළිය** පණ්ඩිත **වේරගොඩ අමරමෝලි** සථවිරයන් වහන්සේ විසින් පරිවර්තනය කෙරේ. **පාචිත්තිය පාළිය** සිංහලයට නඟන්නේ පණ්ඩිත **ඉඳුරුවේ උත්තරානන්ද** සථවිරයන් වහන්සේ ය. **කෙසෙල්වතුගොඩ රතනජෝති** නායක සථවිරයන් වහන්සේ **පරිවාර පාළිය** පරිවර්තනය කරති.

* * *

ත්‍රිපිටකත්‍රයට අයත් ග්‍රන්ථසමූහයේ හෝ ග්‍රන්ථාගත ධර්මයන්ගේ සංවර්ධනය පිළිබඳ ඉතිහාසය සෙවීමෙහි දී එහි පූර්ව සීමාව හා අපර සීමාව වෙන් කරගත යුතුය. මෙහි පූර්ව සීමාව සිද්ධාර්ථ බෝධි සත්ත්වයන් වහන්සේ බුද්ධත්වයට පැමිණි කාලය (ක්‍රි: පූ: 543 හෝ ක්‍රි: පූ: 483) ද, අපර සීමාව බර්මි ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථාරූඪවූ වළගම් අභය රජුගේ රාජ්‍ය සමය (ක්‍රි: පූ: 29-17) ද වේ. අවුරුදු පන්සිඅසයක් පමණ වූ මේ කාලය තුළ සථවිරවාදීන් විසින් දඹදිව දී සඞ්ගායනා තුනක් පැවැත්විණි. මෙයින් ප්‍රථම සඞ්ගායනාව පිළිබඳ කිසි වාර්තාවක් සථවිරවාදීන්ගේ චුල්ලවග්ග පාළි ග්‍රන්ථයෙහි හැර අන් කිසි තත්කාලීන ශිලා ලිපියක හෝ ලේඛනයක දක්නට නැත. එහෙත් පසු කාලයේ ඇතැත් මහා සාංඝික—සර්වාස්තිවාදී—මහීශාසක—ධර්මගුප්ත නිකායිකයන්ගේ පොත්වල ප්‍රථම ධර්ම සඞ්ගායනාව පිළිබඳ යම් යම් විවෙචන දක්නේය. මේ සඞ්ගායනාවට රැස්වූ භික්ෂූන් වහන්සේ ධර්ම—විනය—අනිධර්ම පිළිබඳව සාකච්ඡා කළහයි සර්වාස්තිවාදීහු කියති. ප්‍රථම ධර්ම සඞ්ගායනාවේදීම ධර්ම—විනය නම් මෙය යි වෙන් කරගෙන එය පිටකවලට ද බෙදූ නම නියම කරගත් බැමින් ඔහැරින් ඇතුළු විය හැකි වාදාන්තර හෝ දෙශනා මාර්ග සියල්ල වළක්වන ලදී. එදා පැවැති එක්තරා සම්ප්‍රදායකට අනුව ධර්ම—විනය දෙක පිටකවලට බෙදූහ. වෛදිකයන්ගේ වෙද මන්ත්‍ර ආරක්ෂා කර ගැණීමේ එක් ක්‍රමයක් නම් පිටක සම්ප්‍රදාය යි. මේ ක්‍රමය බුබාඟමට ඇතුළු වූයේ පළමුවන සඞ්ගායනා වෙන් පසුව ය. දැන් පිටකත්‍රයට අයත් යයි සලකන සියලුම ග්‍රන්ථ මුල් සඞ්ගායනාවේදී කොවූ සේ සලකති. විනය පිටකයෙන් චුල්ලවග්ග පාළියේ පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකය එම සඞ්ගායනාවෙන් පසුව ද, එහිම සත්තසතිකක්ඛන්ධකය දෙවන සඞ්ගායනාවෙන් පසුව ද එයට ඇතුළත් කරන ලදී. පරිවාර පාළිය; විනය පිටකය ඉතාම පිරිසුදුව ආරක්ෂා කරගනු පිණිස පසුකලෙක ලියූවක් සේ සලකති භික්ෂු—භික්ෂුණී විභංගයන්හි නොවිසඳූ කිසිවක් පරිවාර පාළියේ නැත. එක එක ශික්ෂාපදයක් ගෙන එය සොළොස් අයුරකින් ප්‍රස්තාර කොට විග්‍රහ කරන මේ ප්‍රශ්න විසඳීජන ක්‍රමය නිසා අභිධර්ම පිටකය සමග ද පරිවාර පාළියේ එක්තරා සම්බන්ධතාවයක් පවත්නේය. පරිවාර පාළියේ එන මේ ප්‍රශ්නොත්තර ක්‍රමය වෛදිකයන් වෙද මන්ත්‍රයන් ආරක්ෂා කර ගැණීමට යොදා ගත් අනුක්‍රමණිකා—පරිශිෂ්ට ක්‍රමයන් හා ඉතාම සමානය. විනිශ්චය සංකාශනාවෙහි ප්‍රධාන අදහස වූයේ විනය නීතීන් ක්‍රමානුකූල සංස්කරණයකට පත්කිරීම බැවින් ඉන් පසුව විනය පිටකයේ කිසියම් අඩුවැඩි වීමක් නොවිය අශෝක යුගයේදී අදට වඩා කුඩා වුවද පාළි ත්‍රිපිටකයක් තුබුණ බවට ශිලා ලේඛන හා ඓතිහාසික වාර්තාවෝ සාක්ෂ්‍ය දෙති. ක්‍රි පූ: 3 වන ශතවර්ෂයට අයත් ශිලා ලිපිවල ධම්මභාණක, පෙටකින් (පිටක දන්නා), සුත්තන්තික, පඤ්චනිකායික (නිකාය ග්‍රන්ථ පස දන්නා) යන වචන දක්නා අතර අශෝක රජතුමා ද භාබ්‍රා හෙවත් බෛරාට් ශිලා ලිපියෙන් සඞ්ඝයා වහන්සේට විනය පිටකය පිළිබඳ මතක් කිරීමක් ද කරන්නේය. මහ පැරකුම්බා දෙවන පැරකුම්බා ආදී රජවරුන් ලියවූ කතිකාවත්වල භික්ෂූන් වහන්සේ වීසින් අවශ්‍යයෙන් හදාරා යුතු ධර්ම—විනය ග්‍රන්ථ සමූහයක් දක්නා සේ ම මේ ශිලා ලිපියේ ද අශෝක යුගයේ විසූ භික්ෂූන් වහන්සේ විසින් දැනගත යුතු ධර්ම—විනය දෙශනා සඳහන් වන්නේය. ත්‍රිපිටකය ලංකාවට ගෙනෙන්නට පෙර එය පාළි භාෂාවෙන් ම පැවැති බවට මේ ශිලා ලිපිය සාධකයකි. එසේ නම් පාළි භාෂාව ලංකාවේ මහාවිහාරීය. භික්ෂූන්ගේ නිර්මාණයකැයි කියන පඬුවනට ද මේ ලිපිය පිළිතුරු දෙන්නේය.

ශිලා ලිපිය

1 ප්‍රියදසි ලාජා මාගධෙ සංඝං අභිවාදෙතුනං ආහ අපාබාධතං ච ඵාසු විහාලතං ච

2 විදිතෙ වෝ භංතෙ ආවතකෙ හමා බුධසි ධංමසි සංඝසීති හාලවෙ ච ප්‍රසාදෙ ච එකෙවි භංතෙ

3 භගවතා බුධෙන භාසිතෙ සවේ සෙ සුභාසිතෙ වා එ වූ බොභංතෙ හමියෘවයෙ දිසෙයා නෙවං සධඃ ෙච

අදහස

ප්‍රියදර්ශී මගධ රජ තෙමේ සංඝයා වහන්සේට නමස්කාර පූජාකර සුව පතා මෙසේ අනුශාසනා කරයි.

භෞරවාඥී ස්වාමීවරුනි, බුද්ධ ධර්ම සඞ්ඝ යන රත්නත්‍රය කෙරේ මා කොතරම් දුරට භෞරව හා ශ්‍රද්ධා සම්පන්නදැයි ඔබ වහන්සේ දන්නා සේක. භෞරවාඥී ස්වාමීවරුනි, භාග්‍ය වත් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් භාෂිත

ශිලා ලිපිය	අදහස
4 විලසිතිකෙ හොසතීති අලහාමි හකං ත වාතවෙ ඉමානි හංතෙ ධංම පලියා යානි විනය සමුකසෙ	සියල්ල සුභාෂිතය. නමුත් ඒ දෙශනාවන්හෙන් ශ්‍රී සද්ධර්මය චිරස්ථායි වන කවරක් මා විසින් තෝරා ගන්නා ලද්දේදැයි මෙහි දැක්වීමට අවසර දුන මැනවි. පින්වත් සඞ්ඝරුනි, ධර්ම පාඨයෝ මොහු වෙත්. **විනය සමුව්වය, අරිය වංස දෙසනා, අනාගත භය, මුනිගාථා, මොනෙය සූත්‍ර, උපතිස්ස ප්‍රශ්නය** සහ මුසාවාදය පිළිබඳ දෙශනාවෙන් ආරම්භවන **රාහුල සූත්‍රය** යන මොවුහු වෙත්. පින්වත් සඞ්ඝරුනි, ගොරවාර්හ භික්ෂු භික්ෂුණීන් වහන්සේලා නිතර මේ ධර්මය ශ්‍රවණය කරනු දැක්ම මගේ සතුටයි. උපාසික උපාසිකාවෝද මෙය මනා සේ ඉගෙන ගත්තාහ පින්වත් සඞ්ඝරුනි, ජනයාට මාගේ අභිප්‍රාය දන්වනු පිණිස මෙය ලියවිණි.
5 අලිය වසා ණි අනාගත භයානි මුනිගාථා මොනෙය සුතෙ උපතිස මසිනෙ චා ලාහුලොවා	
6 චාදෙ මුසාවාදං අධිගිච්ච භගවතා බුධෙන භාසිතෙ එතානි හංතෙ ධංම පලියායානි ඉච්ඡාමි	
7 කිංති බහුකෙ භික්ඛු පාඛෙචා භික්ඛු නියෙචා අභික්ඛනං සුනෙයු චා උප ධාලයෙයු වා	
8 හෙවං මෙවා උපාසකාවා උපාසිකාවා එතානි හංතෙ ඉමං ලිඛාපයාමි අභිප්‍රෙතං මෙ ජනං තුසි	

අශොක රජ තමා සිත් ගත් සූත්‍ර දෙශනා සතක් මේ ලිපියෙන් දක්වමින් එය නිතර භාවිත කරන මෙන් භික්ෂු—භික්ෂුණීන්හෙන් ගරුබුහුමන් පෙරටුව ඉල්ලයි. මෙහි **1 විනය සමුව්වය** (විනය සමුකස) **නම්**; මහාවග්ග පාළියේ 1-6--7-8 ආදී වශී සහ උදාන පාළියේ 3-5 වශීයෝ වෙති. **2 අරියවංස සූත්‍රය** අඞ්ගුත්තර නිකායයේ චතුක්ක නිපාතයට ද **3 අනාගත භය සූත්‍රය** එහිම පඤ්චක නිපාතයට ද අයත්ය. **4 මුනිගාථා නම්** සුත්ත නිපාතයේ මුනි සූත්‍රයයි **5 මොනෙය්‍ය සූත්‍රය** ඉති වුත්තකයෙහි දක්නේය. **6 උපතිස්ස පඤ්හය නම්** සුත්ත නිපාතයේ සාරිපුත්ත සූත්‍රයයි. **7 රාහුලොවාද සූත්‍රය** සුත්තනිපාතයට සහ මජ්ඣිම නිකායට ඇතුළත්ය. සමහර පඬිවරු **විනය සමුකස** යනු තුවටක සූත්‍රයයි ද, **මොනෙය්‍ය සූත්‍රය** නම් නාලක සූත්‍රයයි ද, **උපතිස්ස පඤ්හය** නම් රථවිනීත සූත්‍රයයි ද කියති. එසේම **විනය සමුකස** යනු වෙන ම සූත්‍රයක් නොව සාමූකකං සික දෙශනාවයයි කියති. ඒ අතර සමහරු එය ප්‍රාතිමෝක්ෂයට නමකැයි පවසති. අශොක රජු විසින් භික්ෂු—භික්ෂුණීන්ගේ නිත්‍ය භාවිතය පිණිස මේ සූත්‍රයන් තෝරා ගන්නා ලද්දේ විනය පිටකයේ සාරය මේ සූත්‍රවල ඇතුළත් නිසාය. විශුද්ධිමාර්ගයෙහිදී බුද්ධඝොෂාචාර්‍යපාදයන් වහන්සේ විසින් බුද්ධදෙශනාව අනුව ජීවත්වන භික්ෂුවක විසින් පිළිපැදිය යුතු ප්‍රතිපත්ති සතරක් දක්වමින් **රථවිනීත ප්‍රතිපදාව** (=සූත්‍රය) **නාලක ප්‍රතිපදාව, තුවටක ප්‍රතිපදාව** සහ **මහා අරියවංස ප්‍රතිපදාව** ද දක්වන ලදී. **අශොක ශිලා ලිපියෙහි** දැක්වූ සූත්‍රයන්ගේ සහ බුද්ධඝොෂාචාර්‍යපාදයන් දැක්වූ ප්‍රතිපදාවන්ගේ (=සූත්‍රයන්ගේ) එක් සමානත්වයක් ඇත්තේය. අශොක රජ උපතිස්ස තෙරුන්හෙන් බුද්ධාගම් වැළඳගෙන සංඝසහිවාදී බෞද්ධයෙක් වියයි සමහර ඉතිහාසඥයන් කියතුදු මේ ශිලා ලිපියෙන් ප්‍රකාශ වනුයේ සථවිරවාදීන් කියන පරිදි එතුමා ථෙරවාදී බෞද්ධයකු වූ බවයි. අශොක රජුගේ සාංචි සතුප ලිපියක විනය පිටකය සම්පූර්ණයෙන් දන්නා උපාධ්‍යාය කාශ්‍යපගොත්‍ර නම් රහතන් වහන්සේ නමක් පිළිබඳ සටහනක් දක්නේය. **"සවිනා විනයකා ං අරං ඛාසඃ ගොතං උපාදිය අරං ච වාචිසු විජය තං විනාඃඛා"** යන මේ ශිලා ලිපියෙන් උන්වහන්සේ විනය පිටකය දැන සිටි බව ප්‍රකාශ වේ. ත්‍රිපිටක පාළිය ලංකාවට ගෙනෙන්නට පෙර—දඹදිව පැවතියදී—සංවර්ධනය වෙමින් පැවතිණ. එහෙත් සූත්‍ර පිටකය එවක පවා සම්පූර්ණව පැවැති බව ක්‍රි: පූ: 3 වන ශතවර්ෂයේදී ලියැවී පවත්නා **සුත්තනන්තික—පඤ්චනිකායිකා** යන යෙදුම්වලින් පැහැදිලි වේ. සූත්‍ර පිටකය ප්‍රධාන නිකාය ගුරු පසකින් යුක්තය. පිටකය දන්නා යන අදහස පවසනු පිණිස යෙදූ **පෙටකී** ශබ්දයෙන් තුන්පිටකය ම අදහස් කළාද? නැතහොත් එක් පිටකයක් හෝ දෙකක් අදහස් කළාදැයි පැහැදිලි නැත. පිටකත්‍රයේ සංවර්ධනය අඳුව පළමු සූත්‍රපිටකය ද, දෙවෙනුව විනය පිටකය ද, අන්තිමට අභිධර්ම පිටකය ද රචිතයයි සිතනු හැකිය. සූත්‍රපිටකයේ

බුදුන ත්‍රිකායම් අයත් ග්‍රන්ථ පිළිබඳව ථෙරවාදීන් අතර පවා නොයෙක් මත භෙද පවතී. දීඝ භාණකයෝ බුදුන ත්‍රිකායයේ ග්‍රන්ථ අභිධම් පිටකයම අයත් විය යුතුයයි කියති. එහෙත් මජ්ඣිම භාණකයෝ එය සූත්‍ර පිටකයට ඇතුළත් කරති. දීඝ භාණකයෝ චරියාපිටක—බුද්ධවංස ග්‍රන්ථ බුදුන ත්‍රිකායට අයත් නැතැයි කියති. බුද්ධවංස—චරියාපිටක පොත් දෙක ත්‍රිකායය ග්‍රන්ථයන්ගෙන් පසුකලෙක රචිතය. චරියාපිටකය ආර්‍යශූරපාදයන්ගේ ජාතක මාලාව අනුව පසුකලෙක ලියැවුණක් යයි සලකති. ජාතක මාලාවේ ජාතක කථා 34 ක් ද, චරියාපිටකයේ 35 ක් ද දක්නේය. "චරියා පිටක" යන නම මෙන්ම එහි උගන්වන ධර්ම මාර්ගය ද ස්ථවිරවාදයෙන් බැහැර අන්‍ය නිකායකට නැකම් කියන්නේය. මෙහි උගන්වන දශපාරමී පිළිබඳ කථා උත්තර භාරතීයයන්ගේ සිත්හි බල පැවැත්වූ බව පෙනේ. බොධිසත්ත්ව අදහස ආරම්භ වූයේ ඒ නිසාය.

අශෝක යුගයටත් පෙර පවත් ස්ථවිරවාදීන්ට මෙන් අන්‍ය නිකායිකයන්ට ද වෙන වෙන ම පිටක ද, පිටක ග්‍රන්ථ ද විය. ස්ථවිරවාදීන්ට සූත්‍ර—අභිධර්ම—විනය යනුවෙන් පිටක් තුනක් නමුදු මහාසංඝිකයන්ට සූත්‍ර—අභිධර්ම—විනය—ධාරණී—මිශ්‍ර යනුවෙන් පිටක පසකි. මහාසංඝික නිකාය ස්ථවිරවාදී නිකාය හා සමකාලීනය. සර්වාස්තිවාදීන්ට ද පිටක තුනකි. ස්ථවිරවාදීන්ගේ පිටකත්‍රය හැර දැනට ලැබී ඇත්තේ සර්වාස්තිවාදීන්ගේ පිටක ග්‍රන්ථ පමණකි. මාථුර—කාශ්මීරී යනුවෙන් සර්වාස්තිවාදීහු ද දෙකොටසකි. එයින් ස්ථවිරවාදය හා වඩා සමාන වන්නේ කාශ්මීරී (=මූල) සර්වාස්තිවාදය යි. පිටකත්‍රය පිළිබඳව මේ නිකායයන්ගේ ඇති වෙනස පහත සඳහන් පරිදි කොටෙන් දක්නේය.

1 විනය පිටකය

	ස්ථවිරවාද	සර්වාස්තිවාද (කාශ්මීර)	සර්වාස්තිවාද (මථුරා)
විභඞ්ග	පාරාජික පාළි	විනය විභඞ්ග	පාරාජිකා
	පාචිත්තිය පාළි		
ඛන්ධක	මහාවග්ග පාළි	විනය වස්තු	අවදානම්
	චුල්ලවග්ග පාළි	(විනය ක්ෂුද්‍රක වස්තු)	ජාතකම්
	පරිවාර පාළි	විනය උත්තර ග්‍රන්ථ	
	පාතිමොක්ඛ	ප්‍රාතිමෝක්ෂ සූත්‍ර	

2 සූත්‍ර පිටකය

දීඝනිකාය	දීර්ඝාගමඃ
මජ්ඣිම නිකාය	මධ්‍යමාගමඃ
සංයුත්ත නිකාය	සංයුක්තාගමඃ
අඞ්ගුත්තර නිකාය	අඞ්කෝත්තරාගමඃ
ඛුද්දක නිකාය	ක්ෂුද්‍රකාගමඃ

3 අභිධම් පටකය

ධම්මසඞ්ගණිප්පකරණ	ධර්මස්කන්ධපාදඃ (ආර්‍යශාරිපුත්‍ර)
විභඞ්ගපකරණ	විඥානකායපාදඃ (දෙවශර්මී ස්ථවිර)
කථාවත්ථුපකරණ	ප්‍රකරණ පාදඃ (වසුමිත්‍ර ස්ථවිර)
පුග්ගල පඤ්ඤත්තිපකරණ	ප්‍රඥප්තිපාදඃ (ආර්‍ය මෞද්ගල්‍යායන)
ධාතුකථාපකරණ	ධාතුකාය පාදඃ (පූර්ණ ස්ථවිර)
යමකපකරණ	සංගීති-පර්‍යායපාදඃ (මහා කෞෂ්ඨිල)
පට්ඨානපකරණ	ඥාන ප්‍රස්ථානම් (ආර්‍ය කාත්‍යායන)

කාශ්මීර් සර්වාස්තිවාදීන්ගේ **විනය විභඞ්ගය** සහ **විනය වස්තුව** ස්ථවිරවාදීන්ගේ **විභඞ්ග** (= පාරාජික පාළි—පාචිත්තිය පාළි) සහ ඛන්ධක (=මහාවග්ග පාළි—චුල්ලවග්ග පාළි) සමානය ස්ථවිරවාදීන්ගේ චුල්ලවග්ග පාළියේ එන **බුද්ධ වස්තු ඛන්ධකය** සර්වාස්තිවාදීහු **විනය ක්ෂුද්‍රක වස්තු** යන වෙනම පොතක් වෙන් සලකති. මහාවග්ග පාළි—චුල්ලවග්ග පාළි දෙ පොත්හි ඛන්ධක නමින් හැඳින්වෙන පරිවේදද දෙ විස්සක් නමුදු සර්වාස්තිවාදීන්ගේ පොත්හි වස්තු සතළොසකි. මහාවග්ග පාළියේ **චමෙපය්‍යකඛන්ධකය** සහ **කොසම්බකඛන්ධකයට** සමාන වස්තු (=පරිවේදද) දෙකක් ඔවුන්ට නැත. මේ ඛන්ධක දෙක ඔවුන් නො පිළිගත්තේ මෙහි කියවෙන කරුණු නො පිළිගත් නිසාය. ඔවුන්ගේ විනයයෙහි මේ කරුණු දක්නට නැත. චුල්ලවග්ග පාළියේ **භික්ඛුණීඛන්ධකය, පඤ්ච සතිකඛන්ධකය** සහ **සත්තසතිකඛන්ධකය** ද ඔවුනට නැත. **පඤ්චසතිකඛන්ධක සත්තසතිකඛන්ධක** දෙකෙහි දක්නේ ප්‍රථම-මිතීය සංගායනා පිළිබඳ විස්තර වෘත්තාය මේ සංගායනා ඔවුන් නො පිළිගත් බැවින් මේ ඛන්ධක දෙක ද පිළිගත්තේ නැත. මහාවග්ග පාළියේ **ඉතිරි** ඛන්ධක අට එසේම සර්වාස්තිවාදීහු පිළිගණිති. චුල්ලවග්ග පාළියේ ඔවුන් පිළිගන්නා ඛන්ධක සමවන්නේ කිහිපයකි. සෙස්ස සමාන නැත. ඒ මෙසේය.

ස්ථවිරවාද		සර්වාස්තිවාද	
මහාවග්ග පාළි		**විනය විභඞ්ග**	
1	මහා ඛන්ධක (=පබ්බජ්ජා ඛන්ධක)	1	ප්‍රව්‍රජ්‍යා වස්තු
2	උපොසථඛන්ධක	2	පොෂධ වස්තු
3	වස්සූපනායිකඛන්ධක	3	වර්ෂා වස්තු
4	පවාරණඛන්ධක	4	ප්‍රවාරණ වස්තු
5	චම්මඛන්ධක	5	චර්ම වස්තු
6	භෙසජ්ජඛන්ධක	6	භෛෂජ්‍ය වස්තු
7	කඨිනඛන්ධක	7	කඨින වස්තු
8	චීවරඛන්ධක	8	චීවර වස්තු
9	චමෙපය්‍යකඛන්ධක		
10	කොසම්බකඛන්ධක		
චුල්ලවග්ග පාළි		**විනය විභඞ්ග**	
11	කම්මඛන්ධක	9	කර්ම වස්තු
12	පාරිවාසිකඛන්ධක	10	ප්‍රතිඝාය වස්තු
13	සමුච්චයඛන්ධක	11	කාලාකාලසමුත්ථ වස්තු
14	සමථඛන්ධක	12	භූම්‍යනන්තරස්ථ චරණ වස්තු
15	බුද්ධ වත්ථුකඛන්ධ	13	පරිකර්මණ වස්තු
16	සෙනාසනඛන්ධක	14	ශයනාසන වස්තු
17	සඞ්ඝ භෙදඛන්ධක	15	කර්මභේද වස්තු
18	වත්තඛන්ධක	16	චක්‍රභේද වස්තු
19	පාතිමොක්ඛ ඨපනඛන්ධක	17	අධිකරණ වස්තු
20	භික්ඛුණීඛන්ධක		
21	පඤ්චසතිකඛන්ධක		
22	සත්තසතිකඛන්ධක		

ස්ථවිරවාදීන්ගේ **පාතිමොක්ඛය** සර්වාස්තිවාදීහු "**ප්‍රාතිමෝක්ෂ සූත්‍ර**" නමින් හඳුන්වති. ස්ථවිරවාදීහු සූත්‍ර පිටකය (දීඝනිකාය ආදීන්) **නිකාය** ශබ්දයෙන්ද, අභිධර්ම පිටකය (**ධම්ම**

සඛ ණිපපාතරණ ආදීන්) **පාතර ණ** ශබ්දනත ායෙන් ද ගණිති. සර්වාස්තිවාදිහු සූත්‍ර පිටකය (දීඝී ගමඃ ආදීන්) **ආගම** ශබ්දනයායෙන් ද අභිධර්ම පිටකය (ධර්මස්කන්ධ පාදඃ ආදීන්) **පාද** ශබ්දනත යෙන් ද ගණිති. සථවිරවාදීන් සූත්‍ර පිටක ායේ ග්‍රන්ථයන් හැඳින්වීමට **නිකාය** ශබ්දය ගත් නමුදු සර්වාස්තිවාදීන් මෙන් **ආගම** ශබ්දනත ය ද නත්හ. "මජ්ඣිම විසුඞ්ඛි මගෙඝා—එස වතුත්‍ථනම්පි ආග මානං නි" යනුවෙන් එය දක්නේය. **සථවිරවාදීන්ගේ** දීඝනිකායයෙහි සූත්‍ර 37 කි. එහෙත් සර්වාස්ති වාදීන්ගේ දීර්ඝාගම යෙහි සූත්‍ර 30 කි. මෙයින් සූත්‍ර 27 ක් ග්‍රන්ථවයෙහිම සමානය. දීඝනිකායයෙහි ඇතුළත් සූත්‍ර 3 ක් සර්වාස්තිවාදීන්ගේ මධ්‍යමාගමයෙහි දක්නේය. දීඝනිකායයේ **සංගීති සූත්‍රය** සර්වාස්තිවාදීන්ගේ **සංගීති පර්යාය** නම් අභිධර්ම ග්‍රන්ථයට අයත් ය. බුදුක නිකාය වෙනම කොට සක් මෙන් ඔවුහු දක්වති. එහෙත් බුදුන්ට **ක්ෂුද්‍රකාගමයක්** ද ඇත්තේය. බුදුක නිකායට පොත් 15 ක් සථවිරවාදීන්ට ඇතත් සර්වාස්තිවාදීන්ට ඇත්තේ ධර්මපදය, උදානය, සූත්‍ර නිපාතය, විමාන වසතු, බුබ්වංස යන ග්‍රන්ථ පමණකි. ලක්දිව සථවිරවාදීන් අතර ද, බුදුක නිකාය පිළිබඳ මත භෙද පැවැත්තේය. පාළි බුදුක නිකායට සම්වූ ක්ෂුද්‍රකාගමයට අයත් ධම්මපද, උදාන, **සථවිරගාථා**, විමාන වසතු සහ බුබ්වංසය සථවිරවාදයේ මෙන්ම සර්වාස්තිවාදයේ ද බොහෝ දුර සමානය. එහෙත් මේ පොත් අතර සූත්‍ර නිපාතයේ අට්ඨකවගග —පාරායණ වගග දෙකින් ගත් සූත්‍ර ද ඇත්තේ ය අට්ඨකවගග සහ පාරායණ වගග ය වෙනම පොත් මෙන් භාවිත වූ බැව් චීන තුර්කීස්ථානයෙන් ලැබුණු පොත්වලින් පෙනේ. විනය **කොෂයේ** "**අට්ඨක වගග**" යනු බලනු. සථවිරවාදීන්ගේ සහ සර්වාස්තිවාදීන්ගේ අභිධර්ම පිටකය; සඞ්ඛ්‍යා වගයෙන් ද නම් වගයෙන් ද සමාන නමුත් ඇතු ළත් කරුණු සමාන නැත. සර්වාස්තිවාදීන්ගේ අභිධර්ම පිටකයෙහි කතිවරු විද්‍යමාන වෙත්. සථවිරවාදීන්ගේ අභිධර්ම පිටකයට **අත්ත කථාවත්ථුප්පකරණය** ; පමණක් මොග්ගලි පුත්ත තිස්ස සථවිරයන් වහන්සේ විසින් ප්‍රණීතයයි දක්වති. සථවිරවාදීන්ගේ **ධාතුකථා පකරණය** සර්වාස්ති වාදීන්ගේ **සංගීති පර්යාය පාදයට** සමානය. මේ දෙක ම අඞ්ගුත්තර නිකාය හා අඞ්ගෝත්තරාගමය වැනි වේ. සථවිරවාදීන්ගේ **පට්ඨානප්පකරණය** සර්වාස්තිවාදීන්ගේ **ඥාන ප්‍රස්ථාන** ශාස්ත්‍රය හා සමය. එය ආර්යකාත්‍යායන තෙරුන්ගේ කෘතියකි. සථවිරවාදීන්ගේ **නෙත්තිප්පකරණය** ද, **කාත්‍යායන** තෙරුන් විසින් රචිතය.

සථවිරවාදීන්ගේ ප්‍රාතිමෝක්ෂයේ දක්නා ශික්ෂාපද සඞ්ඛ්‍යාව ද, සර්වාස්තිවාදී ආදී අනිකුත් නිකායිකයන් සමග සම නොවේ. ථෙරවාදීන්ගේ ප්‍රාතිමෝක්ෂයේ ශික්ෂාපද සඞ්ඛ්‍යාව දෙසිය සත් විස්සක් වේ. මේ ගණනට සෙඛියවුන් ද ඇතුළත් ය. ප්‍රාතිමෝක්ෂය උදෙසන්නට අනු දන වදාළ මුල් අවධියේ සෙඛියා හැර ශික්ෂාපද එක්සිය දෙ පණසක් විය. ව්‍යවහාර පහසුව උදෙසා මේ ගණන එක්සිය පණසක් සි ද කියති. ප්‍රාතිමෝක්ෂයෙහි සෙඛියා පන් සැත්තෑවක් දක්වා ඇත ද කඞ්ඛාවිතරණී අට්ඨාවෙහි ඒ පිළිබඳව කියනුයේ චතුනකඞ්කකයෙහි දැක්වෙන සියලුම වණ් ණික්ම විය යුතු හෙයින් ඒ සියල්ල සෙඛියාවලට ඇතුළත්වන බවයි. සර්වාස්තිවාදීන්ගේ විනය ග්‍රන්ථ යක් වූ මහා වස්තුප්‍රාප්ති සූත්‍රයෙහි "**සම්බහුලාඃ ශෛක්ෂධර්මාඃ**" යනු දක්නේය. සථවිරවාදීන් මෙන්ම සර්වාස්තිවාදීන් ද ශෛක්ෂධර්මයන්ගේ සංඛ්‍යාවක් නොකියනුදු සථවිරවාදීන්ගේ ප්‍රාතිමෝක්ෂ යෙහි සෙඛියා එක්සිය පණසක් ඇතුළත් වූවා මෙන් සර්වාස්තිවාදීන්ගේ ප්‍රාතිමෝක්ෂ සූත්‍රයෙහි ශෛක්ෂධර්මයන් එක්සිය තෙළෙහකි. මූල සර්වාස්තිවාදීනට එක්සිය සයක් ද, ධර්මගුප්තිකයන්ට එක් සිය්‍යක් ද ලැබේ. එසේම සථවිරවාදීනට පාචිත්තිය ධර්ම දෙසාතුවක් නමුදු සර්වාස්තිවාදීනට ප්‍රායශ්චිත්ත=පාචිත්තික ධර්ම අතුවකි මෙසේ ඒ ඒ නිකායිකයන් අතර ශික්ෂාපද පිළිබඳව අඩු වැඩිකම් දක්නේය. මූල් ප්‍රාතිමෝක්ෂයට සෙඛියාවන් ඇතුළත් වූයේ නැත. එහි සඞ්ඛ්‍යාවකුදු නැත. මේ සෙඛියාවනට "**දුක්කටය**" යනුවෙන් ආපත්ති නාමය නොකඩා "**සික්ඛා කරණීය**" නාමය කඩන ලදී. ඒ චාරිත්‍ර නය පිණිස යයි ද, එහෙත් පදඝටනයෙහි "**අ පත්ති දුක්කටස්ස**" කී බැවින් ශික්ෂා අනාදරයෙහි දුකුළා වෙන බව්ද අර්ථ කථාවාරී මතයි. මෙහි මුලින් දක්වූ අශෝක ශිලා ලිපි යෙහි "**විනය සමුකසෙ**" යනුවෙන් ප්‍රාතිමෝක්ෂය අදහස් කරන ලදැයි සමහර පඬිවරු කියති.

* * *

චිනය පිටකයට අයත් ග්‍රන්ථයන්ගේ විටනාකම් පවත්නේ බුදුන් දෙසනාවක් වීම, විනය ශික්ෂාවන්ගේ නිදාන, වස්තු, පුද්ගල, ප්‍රභේදනා පිළිබඳ විස්තර දක්නා ලැබීම නිසා ම නොවේ. බෞද්ධයනට මෙහි ලා යම්බඳු අගයක් ඇත්තේ ද, එබඳු වූ ම අගයක් පැරණි සමාජය පිළිබඳ තොරතුරු සොයනුවනට ද, ඇත්තේය. සාමාජික වාතා ග්‍රන්ථාරූඪ නොවූ යුගයක, සමරණ ශක්තියේ අතුල්‍ය බලමනිමියෙන් ඒ සියල්ල වූ පරිදි ම පරපුරෙන් පරපුරට රැක ගෙන ඒ මේ ප්‍රතිඵලය විනය පිටකය අප වෙතට ලැබීමය. මෙසින් ශතවර්ෂ විසිපහකට පෙර භාරතයේ පැවැති දෘෂ්ටික සංකල්පනා, ආචාර විචාර විධි, ප්‍රජාපාලන ශික්ෂා, ණ්‍යාය තන්ත්‍ර, අධ්‍යයන අධ්‍යාපන ක්‍රම, සමාජ චාරිත්‍ර, ආගමික සිද්ධාන්ත, විද්‍යා විධි, කලා ශිල්ප ආදිය පිළිබඳ විස්තර වාතා ඇතුළත් ග්‍රන්ථාවලීය විනය පිටකය වේ. එ මෙන්ම ඔවුන්ගේ සීමාසහිත සුඛෝපභොගී ජීවිතයෙහි බල පෑ විවිධ ජීවන වෙළඹාවන් ද, පාර ලෞකික ජීවිතයෙහි සුඛාස්වාදය පිණිස අනුගමනය කළ සදහන් ශික්ෂා මාර්ගයන් ද දත හැක්කේ විනය ග්‍රන්ථයන්හෙනි. එ මතු නොවේ. ලෞකික සංස්කෘතයට හෝ වෛදික සංස්කෘතයට කිසිදු සම්බන්ධයක් නැති (චුල්ලවග්ග පාළි බුදුක වත්ථුකඛ්ඩකය ආදී තන්හි දක්නා) දෙමිය ශබ්ද හා පාළි භාෂාවගේ සංවර්ධනය පිළිබඳ නිදසුන් කියන තත්සම—තද්භව ශබ්ද සමූහය නිසා ද, ඉන්දු—ආර්‍ය භාෂා ගණයේ ඉතා උසස් තැනක් විනය පිටකයට හිමිවන්නේය. සාහිත්‍ය කෘතීන් සැරියෙන් ගෙන විමසා බැලුව ද, ඒ ඒ ශික්ෂාපදයන්ගේ නිදානයන්හි දක්නා චරිත කථා ණාශ්‍රය මිථ්‍යා මිතාන්තර, පරිකල්පනා, අතිශයෝක්ති ආදියෙන් සහමුලින් තොර වූ සවාභාවික කථා වස්තුහුය. සවාභාවික, සත්‍ය සිඹින් හා චරිත කථාවන් කිසිදු අඩු-වැඩියක් නොකොට ඒ වූ පරිදි ම දක්නා ග්‍රන්ථාවලියක් මේ හැර තවත් නැත. මෙහි අගය තවත් වැඩි වන්නේ මේ සත්‍ය සිඹින් සහ චරිත කථාවන් ශ්‍රේෂ්ඨ සමාජයක ශික්ෂා පද්ධතියකට පදනම් වීමත්, ඒ ශික්ෂා මාර්ගය ලෞකොත්තර ජීවිතයට පමුණුවා එසින් සදකාලික සුඛාස්වාදයක් විඳුවීමත්ය. **සිද්ධිය** සමහරවිටක දුශ්ශ්‍රාව්‍ය වාතාවක් හෝ ඛෙදවාචකයක්, දුර්වල චරිතයක්, මිථ්‍යා මතයක්, ආචාර සම්ප්‍රදායක් විය හැකිය. එහෙත් ඒ නිසා පැනවුණු **නීති**ය ඒ සියල්ලට ම ලැබුණු එකම පිළිතුර විය. **ප්‍රතිඵලය** නිර්‍වාණයයි. කලින් කල භික්ෂු ජීවිතයේ උන්නති අවනති අවස්ථාවන් දක්නේ නම්වූ භික්ෂු සමාජය කෙබඳු නීති පද්ධතියක් උඩ ගමන් කළෝ ද යනුත් විනය පිටකය අපට කියන්නේය.

එදා භාරතයේ බොහෝ **බ්‍රාහ්මණයන්** බුදුරදුන් වෙත මහණ මහළු පැවිදිව විසුවද කුල මානයෙන් ඉදිමුණු ඇතැම් බමුණන් උන්වහන්සේට නිතැ කළ සැරි පාරාජික පාළි ආරම්භයේ ම දක්නා වෙරඤ්ජා කථාවෙන් කිය වේ. උන්වහන්සේ මෙන්ම උන්වහන්සේගේ ධර්ම මාර්ගයත් ඔවුනට පෙණුනේ **අරසරූපො-නිබ්බානගෝ-අකිරිය වාදෙ-උච්ඡේද වාදෙ-ජෙගුච්ඡී-වෙනයිකා-තපස්සි-අපගබ්භා** යන මේ වචන ඔවුන් දැනගත් අර්ථ අනුවය. එහෙත් බ්‍රාහ්මණයන් තමන් වහන්සේට නිතැ පිණිස කියූ මේ ශබ්දයන්ගේ ධ්වන්‍යාර්ථය ප්‍රතික්ෂේප කළ උන්වහන්සේ එහි ව්‍යඞ්ග්‍යාර්ථයෙන් තමන් වහන්සේ හඳුන්වනුයේ ශ්‍රේෂ්ඨ වාදියකුගේ මෙන්ම තාර්කිකයකුගේ ද විලාසයෙනි. **"සෙය්‍යථාපි බ්‍රාහ්මණ කුක්කුවිය අණ්ඩානි"** (පාරා: පා: 4[1]) යන ඡේදයෙන් තමනියම තතු පෙන්වා අනතුරුව එසින් ම තම ශාසනයේ මූලික ප්‍රතිපත්ති **මාර්ග** ද වදාරති. සුදින්න කථාවෙහි **"කිඤ්චාපි නාම තා අඤ්ඤපුත්තා අවජ්ජරූපයා? යාහං එවං හෙතු ඛ්‍රහ්මචරියං චරසීති"** (පාරා: පා:17[21](යන පාඨයෙන් අඛුදරුවන් හැර දමා දෙවඟනන් පිණිස බඹසර හැසිරෙනැයි භික්ෂුනට සමහර කෙනෙකු කළ දොරණු උපහාසයන් එදා ඔවුන් භික්ෂූන් මෙන්ම බුද්ධාගම ද ඇදිනගත් අයුරු කියන්නේය. බුදුන් වෙත බොහෝ කුලපුතුන් පැවිදිවන විට සමහරු උන්වහන්සේට ද චෝදනා කළේ මෙසේ ම ය. **"අප්පුත්තකතාය පබ්බජිතා සමණා ශාකපුත්තියා, වෙධබ්‍යාය පබ්බජිතා සමණා ශාකපුත්තියා කුලූපවේජදාය පබ්බජිතා සමණා ශාකපුත්තියා"** (මහා: පා: 40[3]) යනුවෙන් සමාජයේ සමහර කෙනෙකු උන්වහන්සේ වරදවා තේරුම් ගත් අයුරු පැහැදිලි කරයි. "අප්පුත්තකං සාපතෙය්‍යං ලිච්ඡවියෝ අතිහරාපෙස්සං" (පාරා: පා: 18[9]) ඝන-පාඨය එවකා පැවැති රාජ්‍ය පාලනය පිළිබඳ බලපෑ එක් නීතියක් පවසන්නේය.

"මිලක්ඛඤ්ඤඤ්ච අරියඤ්ඤඤ්ච සන්තිඤ්ඤෙ සික්ඛං පච්චක්ඛාමි" (පාරා: පෘ: 29[13]) යන තන්හි මිලක්ඛ නම්; අන්ධ දමිළාදි අනාර්‍ය භාෂා යි ද, අරියක්ඛ නම්; ආර්‍ය ව්‍යවහාරය වූ මාගධ භාෂාව යි ද, බුදුහොඟාවෙයි පාදයෝ කියති. මිලක්ඛ ශබ්දයාගේ නිරුක්තියය අප්‍රකටය. එය ම්ලේච්ඡ ශබ්දයෙන් ප්‍රභව වූ ප්‍රාකෘත රූපයක්යැයි සමහර පඬුවන්ගේ මතයයි. අටුවා ඇදුරන් නම් "අන්ධ දමිළාදිය නම් ආන්ද්‍ර දෙශයේ ව්‍යවහාර වූ දෙමළ ආදි භාෂා යි. ආන්ද්‍ර දෙශයේ මෙවන ව්‍යවහාර වන්නේ තෙලිඟු භාෂාව නම්වූ අටුවා ලියන කාලයෙහි ව්‍යවහාර වූයේ දෙමළ භාෂාව මිස මෙයින් පෙරාණි තෙලිඟු සාහිත්‍යයේ වයස අවුරුදු නවසියයකි. මිලක්ඛ ශබ්දයෙන් කියන ආදිම ද්‍රවිඩ භාෂාවේ කිසිවක් දැනට සොයා ගන්නට නොමැත. ආන්ද්‍ර දෙශය ඉතා පැරණි ශිෂ්ටාචාරයක් ඇති බුදුශාසනයේ ව්‍යාප්තියට අසහාය සේවයක් සිදුවූ නගරයකි. නාගාර්ජුනි කොණ්ඩය සහ ධන කටක ය පිහිටියේ ද මෙහි ය. මිලක්ඛ ශබ්දයෙන් ආන්ද්‍ර ද්‍රවිඩ භාෂා ගත යුතුයයි අටුවා ඇදුරන් කියන්නේ අටුවා කරන කාලයෙහි ද්‍රවිඩ භාෂාවන් අතර ඉතා ප්‍රකට වූයේ ආන්ද්‍ර ද්‍රවිඩ භාෂාව බැවිනි. එහෙත් පාරාජික පාළියේ එන මිලක්ඛ ශබ්දය අටුවා කාලයෙන් ගතවූ 10 කට වඩා පැරණි ය. එකල මේ ශබ්දය ව්‍යවහාර වූයේ කවර භාෂාවකට හෝ භාෂා ගණයකටදැයි දැනගනු පිණිස බුඬ කාලයේ පැවැති ආර්‍ය—අනාර්‍ය භාෂා පිළිබඳ පරීක්ෂණයක් කළ යුතුය. මිලක්ඛ නම් ද්‍රවිඩභාෂා ඒ ගතගොත් ඒ ආදි ද්‍රවිඩ භාෂාවන්හෙන් ආර්‍ය භාෂාවට ඇතුළුවූවන පෙළ පොත්හිල හමා දක්නේය. වෙදසට පවා ඒ ආදි ද්‍රවිඩ වචන ඇතුළත් විය.

"අථ ඛො වස්සකාරෝ බ්‍රාහ්මණො මගධ මහාමත්තො" (පාරා: පෘ: 46[17]) යන තන්හි මහාමත්ත ශබ්දයෙන් කියවෙනුයේ මහාමාත්‍යයන් නොව මහාමාත්‍යයෝ ය. මහාමාත්‍යයන්ගේ සහ මහාමාත්‍යයන්ගේ වෙනස ඉතා විශාලය. සංස්කෘත මහාමාත්‍ය·ශබ්දයෙන් ආර්‍යයට හා මහාමච්ච ශබ්දය ඒ අර්ථයට ම රුස් වී පවතී. සංස්කෘතයෙහි ත්‍ය අන්ත ශබ්ද පාළියෙහි එනුයේ ච්ච වීමෙනි. සං. නිත්‍ය > නිච්ච, සත්‍ය > සච්ච, කෘත්‍ය > කිච්ච, ආදිත්‍ය > ආදිච්ච[1] උදිත්‍ය > උදිච්ච ආදි වශයෙනි. සංස්කෘත ත්ව අන්ත ශබ්ද පාළියට එනුයේ තත්ත වීමෙනි. පුත්ත > පුත්තක, නෙත්ත > නෙත්තා, පාත්ත > පත්තා, සුත්ත > සුත්තා, ගොත්ත > ගොත්තා යනුවෙනි. එසේ ගත ද මේහි බුල් ශබ්දය මහාමාත්‍ය නොව මහාමත්ත බව පැහැදිලිය. අශොක ශිලා ලිපිවල දක්නා මහාමාත්‍ර ශබ්දය මෙයට හැඟවුම් කිරීහි. අශොක රජු දවස ධම්ම මහාමාත්‍ර, අධ්‍යක්ෂක මහාමාත්‍ර, ව්‍යොහාරික (නීතිය පිළිබඳ) මහාමාත්‍ර, නාගරික මහාමාත්‍රයන් සහ අන්‍ය (=දෙශීය) මහාමාත්‍රවරු ද සිටියහ. තමන්ගේ පෙර ධම්ම මහාමාත්‍රයන් නො සිටි බැවින් ඔවුනුදු පත් කරන බව අශොක රජ මහේශ්වරු ලිපියෙන් කියයි. අශොක රජුද කියන නොයෙකුත් මහාමාත්‍රයන් බුඬකාලයේ ද විසූ බව දෙශනා පාළියේ ම දක්නේය. "චුල්ලසුභද්දා භික්ඛුණී මහාමත්තානං එතමත්ථං ආරොචෙසි" (පාරා: පෘ: 248[14]) "අථ ඛො රාජා මාගධො සෙනියො බිම්බිසාරෝ සෙනානායකෙ මහාමත්තෙ ආණාපෙසි" (මහා: පෘ: 82[5]) "දීඝෙනා නදීතෙනා වොහාරිකෙ මහාමත්තෙ පුච්ඡිංසු" (පාචි: පෘ: 248[6]) "සෙය්‍යථාපි භණෙ මහාමත්තා" (චූ: පෘ: 243[12]) "එකච්චෙව මහාමත්තා එවං මතිං අකංසු" (චූ: පෘ: 317[8]) යන නිදසුන්වලින් රජුගේ නොයෙකුත් ධුර දරන මහාමාත්‍රයන් විසූ බව පැහැදිලි වේ. අශොක රජු කියන්නාක් මෙන් පාළි සාහිත්‍යයේ ද ධම්ම මහාමාත්‍රයන් කොට දක්නේය. චුල්ලවග්ග පාළි සඞ්ඝ භෙදකාරක භික්ෂූන් දෙව්දත් කුමරුන් පිළිබඳ කථාවෙහි එබඳු මහාමාත්‍රයන් සමූහයක් පිළිබඳ විස්තර ඇතුළත් වේ. එහි බිම්බිසර රජ සමහර මහාමාත්‍රයන් නිලයෙන් පහ කෙළේය. සමහරුන් පහත් නිලවල ද, අන් කෙනෙකු උසස් නිලවලට ද පත් කෙළේය. මේසේ බැවින් දෙශනා පාළියේ මහාමත්ත ශබ්දය මහාමාත්‍ය යනුවෙන් විස්තර කිරීම සුදුසු නැත. මේ මහාමාත්‍රයෝ රජුගේ උසස් නිලධාරීහුය. ඔවුන්ගේ යුතුකම නම් දෙශ සීමා තුළ සිදින ජනකාවගේ යහපත පිණිස කම්යුතු කිරීමයි. රජුගේ මෙබඳු උසස් නිලධාරීහට "යුත්ත පුරුත්ත" යි කෞටිල්‍ය නම් කරන්නේය.

බුඬ ධම්ම බුදුන්·දවස උත්තර භාරතයේ සීමා සහිත ප්‍රදෙශයක විහරා ඉන් බව සැතුරුණේ කැතැයි සමහර පඬිවරුන්ගේ මතයකි. "තෙන ඛො පන සමයෙන භාරුකච්ඡකො—පෙ—භාරුකච්ඡං ගච්ඡන්තො" (පාරා: පෘ: 42[23]) "එසා භික්ඛවේ ඉත්ථී කාලිඞ්ගස්ස රඤ්ඤො අග්ගමහෙසී

අහොසි" (පාරා: පා: 1[10][35]) ඝන පාඨවලින් භාරුකච්ඡය සහ කාලිඞ්ගය ද සඳහන් වේ. මේ දෙරට පිහිටියේ ඉන්දියාවේ බටහිරි—නැගෙනහිරි පෙදෙස්වල ය. භාරුකච්ඡය මුහුදු ගමන් මාර්ගයේ ද ප්‍රසිද්ධ තිබිණි. මේ කාලයේ බරෝච් හෙවත් බ්‍රෝච් යනුවෙන් හඳුන්වන බටහිරි ඉන්දියාවේ නර්මදා ගං මුවදොර පිහිටි ප්‍රදේශය මෙය වේ. මහානදී—ගොදාවරී අතර පිහිටි කාලිඞ්ගය දකුණු ඉන්දියාවම අයත්ය. මේ දෙරට පාරාජික පාළිය වැනි පුරාණතම ග්‍රන්ථයක සඳහන් වන්නේ බුදුහාමි හැන දැන සිටි නිසා විය යුතුය. බුදුකා කාලයෙහි භාරතයෙහි නොයෙකුත් ඇදහිලි ක්‍රම විය. ගස්—ගල් ඇදහිලි ද ඒ අතරවා ම පැවැණි. ඒ ආගමිකයන්ගේ පූජනීය වස්තුවලට කිසිදු හානියක් කිරීමට බුදුහු ඉඩ නොදුන්හ. පූදනලභාගේ අදහස් ක්‍රමය සකස් කිරීම විනා ඒ උඩ හොඬනැගුණු සුළු ඔදම් සකස් කිරීමට උන්වහන්සේ අදහස් නොකළහ. "විගරහි බුද්ධා භගවා කථං හි නාම මෝඝ පුරිස චෙතිය රුක්ඛං චේතයිස්සසි භාවපූජිතං-පෙ-රඤ්ඤපූජිතං" (පාරා: පා: 1[9][28]) යනුවෙන් ඡන්න නම් භික්ෂුව එනුදු වෘක්ෂයක් සපා දැම්ම නිසා භික්ෂූන්ට ශික්ෂාපදයක් පවා බුදුහු පැණවූහ. වෘක්ෂ ලතාවන් එකීන්ද්‍රිය ප්‍රාණීන් මෙන් එදා සැලකූහ. "එකින්ද්‍රියං සමණා සක්‍ය පුත්තියා ජීවං විහෙඨෙසසන්තී" යි (පාමි: පා: 4[7][39]) මේ එකීන්ද්‍රිය නම් ජීවිතෙන්ද්‍රියය වේ. ජීවං යනුවෙන් කියනු යේ ද එය මැයි. එහෙත් බුදුන් විඤ්ඤාණකාවන්ගේ ජීවිතෙන්ද්‍රියවය නොසා පිළිගත් බැව් "ජීවසඤ්ඤිනෝ හි මොඝපුරිස මනුස්සා රුක්ඛස්මිං" (පාරා: පා: 190[30] පාමි: පා: 48) යන පාඨවලින් ප්‍රකාශ වේ. විඤ්ඤාණකාවන් ජීවින් මෙන් උපන්වනුයේ ජෛන ධර්මයේය. දීඝනිකායයේ සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රයේ ද එය දක්නේය. විඤ්ඤාණකාවන්ගේ විරූහන ස්වභාවය ජීවත්වෙන් ගන්නා ලදැයි සුමඞ්ගල විලාසිනියෙහි "සනිඤ්ඤ හි සෝ විරූහති භාවෙන ජීවසඤ්ඤාදී" යනුවෙන් පැවසේ

පාරාජික පාළි චතුපාප සඞ්ඝාදිසෙස නිදාන කථාවේ මෙන් ම එම ශික්ෂාපද පදභාජනියේ ද එවක පැවැති ආවාහ—විවාහ පිළිබඳ සමාජ චාරිත්‍ර රාශියක් විස්තර වේ. ඉන්දු—ආර්ය යුගයෙන් ආරම්භ වූ දෙවකාවන් ඇදහීමෙන් වැඩි හරියක් බුදුකා කාලය වන විට අභාවයට ගොස් අවශේෂ. එහෙත් අග්නි දෙවකාවා ඇදහීම බුඩ කාලයේ ද ඉන් පසුව ද පැවැත්තේය. මහාවග්ග පාළියේ උරුවේල කාශ්‍යපයන් පිළිබඳ පුවතෙහි අග්නි දෙවකාවා ඇදහීම සහ යාගය පිළිබඳ වැදගත් කරුණු රාශියක් ම ඇත්තේය. එහි දක්වෙන විස්තරය විනය පිටකයේ අන් පොතකින් නොලද හැකිය. උරුවේල් කස්සප් ආදී නවුසන්ට දෙසූ ආදිත්ත පරියාය සූත්‍රයේ "සබ්බං භික්ඛවෙ ආදිත්තං" යන ආරම්භ දේශනා පාඨය ඇසිනිසා පඤ්ඤෙයෙන් ඉතාම වටනේය. චුල්ලවග්ග පාළියේ "න භික්ඛවෙ සිඞ්ගිලෙන ජීවාතිං වත්තබ්බා. යෝ වදෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස" (චු: පා: 254[8], යන පාඨයෙන් එක් තරං ආගමික මතයක ඉතිහාසය කියන්නේය. ඉතා ඈත යුගයක සිට ලෝකයේ බොහෝ ප්‍රාථමික ආගම්වල ප්‍රාණය, ආත්මය මෙන් සලකන ලදී. උපනිෂද් ග්‍රන්ථවල ද මේ අදහස දක්නේය. ඒ ආත්මය ශරීරයෙන් යම් යම් අවස්ථාවලදී ඉවතට යෑමෙන් ආයුෂ අඩු වේ යයි ඔවුන්ගේ හැඟීම විය. හදිසියේ කිසිසුමක් ගිය විට ද, ශරීරයෙන් ආත්මය ඇත් වූ බැවින් ආයුෂ අඩුවේය යි සිතූහ. මෙබඳු ප්‍රාථමික ආගමික අදහස්වලින් එදා භික්ෂූනු ද නොතොර වූහ. බුදුහු ධර්මදේශනා කරමින් සිටි එක් අවස්ථාවක දී කිව්සිහ. මෙහිදී සෙසු භික්ෂූනු "ජීවතු භගවා භවා, ජීවතු සුගතෝ" යි (චු: පා: 254[4]) උස් හඬින් ශබ්ද කළහ. මෙයින් ඒ භික්ෂූන් ආත්මවාදය ගුරු කොට ගත් බවක් නොකියවෙතුදු එදා පැවැති ප්‍රාථමික Primitive ආගම්වල අදහස් උන්වහන්සේ කෙරෙහි ද බල පෑ බව පැහැදිලිය.

බුඩ කාලයෙහි ලෙඛන විද්‍යාවක් නොවිය යි සමහර පඬිවරුන්ගේ මතයයි. එහෙත් විනය පිටකයේ සම් යම් පාඨවලින් එවක ලිවීමේ ශිල්පය දියුණුව පැවැති බවට සාධක ලැබේ. "ලෙඛාය සංවණ්ණෙතබ්බ" (පාරා: පා: 81[14]) "ලෙඛං සික්ඛෙය්‍ය" (මහා: පා: 85[26] පාචි: පා: 146[8]) "ලිඛිතකා" මහා: පා: 83—101) ආදී පාඨවලින් පැවැසෙනුයේ එවක ලිවීමේ ශිල්පය පැවැති බවයි. එය පොදු සමාජයේ අදහස් ඵදහස් දැනගැනීමට චුල්ලවග්ග පාළි ඛුද්දක වත්ථුක්ඛන්ධකය ඉතා ප්‍රයෝජනය. භික්ෂූ ජීවිතයට හොඳ හැඟෙන යම් යම් දේ භික්ෂූන්ගෙන් කෙරෙනවිට පොදු මහාජනයා උද්ගෝෂණ

කළහ. **ඤාණා විලංඝිතාවන්හෙන් භික්ඛූන් සැරසෙනවිට සෙය්‍යථාපි**" ..... සි කීහ. මේබඳු තැන් චුල්ලවග්ග පාළියේ බොහෙයක් තැන දන්නේය. "සෙය්‍යථාපි 1 ගිහි කාමභොගී නො"-"සෙය්‍යථාපි 2 කීතපිණ්ඩා"-සෙය්‍යථාපි 3 "මිලලමුචලිකා ගාමපොදුවා"-"සෙය්‍යථාපි 4 පිසාචිල්ලිකා"-"සෙයථාපි 5 කංස පත්තපරිකා"-"සෙය්‍යථාපි 6 රජොහරණ මුණ්ඩවට්ටි"-"සෙය්‍යථාපි 7 දවඩාහකා"-"සෙය්‍යථාපි 8 මිකාහවා"-"සෙය්‍යථාපි 9 ගිහිසාමභොගිනී යන මේ පාඨයන් ගෙන් එවක කාමභොගී සත්ත්ව ප්‍රෑඪ ආදින්ගේ ජීවිතය කෙබඳු ගති පැවැතුම් වූයේ ද යනු දැනගනු හැකිය. චුල්ලවග්ග පාළි සඩ්ඝ භෙදක්‍යක්ඛන්ධකයෙහි අනුරුද්ධ කුමාර කථාවෙහි එවක ගොවිතැන් කළ අයුරු පැමැසෙන්නේය.

* "ඉළමුව් කෙත සි සැම් කරවීය යුතුයි. සි සැම් කරවා වැපිරවිය යුතුයි. වැපිරීම් කරවා ජලය ඇතුළුව ගත යුතුයි. ජලය ඇතුළට ගෙන ජලය සම් ලෙස පැතිර වීය යුතුයි. ජලය සම් ලෙස පතුරුවා නෙළීම් කරවිය යුතුයි. නෙළීම් කරවා කැප්පිය යුතුයි. කප්පා එකතුකොට ඇද්දිය යුතුයි. එකතුකොට අද්දා කෙලින්(?) ගොඩ ගැස්සිය යුතුයි. කෙලින් (?) ගොඩ ගස්සා පැශීම් කරවිය යුතුයි. පැශීම් කරවා පිදුරු බැහැර කරවිය යුතුයි. පිදුරු බැහැර කරවා කාටුව හැරීම් කරවිය යුතුයි. කාටුව හැරීම් කරවා හුළං ගැසීම් හෝ පෙළීම් කරවිය යුතුයි. හුළං ගැසීම් හෝ පෙළීම් කරවා ගෙන ගොස් තැම්බිය යුතුයි."

චුල්ලවග්ග පාළියේ මේ පුවතින් කියන්නේ ක්ෂත්‍රිය වංශිකයන් ද කාෂිකර්මයට පුරුදු පුහුණු වූ බවයි. මනු නීතියෙහි[10] වෛශ්‍ය වංශිකයනට නියම වූ කාෂිකර්මයට බුඩ කාලයෙහි දී ක්ෂත්‍රිය වංශිකයෝ ද ප්‍රිය කළහ. ලංකාවේ ගොවිතැන් කිරීමේ ක්‍රමය චුල්ලවග්ග පාළියේ දක්නා ක්‍රමය හා සම්පූර්ණයෙන් එකහය. චුල්ලවග්ග පාළිය හැර වීනය ශ්‍රුත්‍යංක කිසියේත් ඇතුලත් කළ නොහැකි තැන් ද එහි දක්නේය. බුදුකවපටු ඛන්ධකයේ එන අහිරාජ සූත්‍රය එබඳු එක් තැනකි. මේ සූත්‍රය පිළිබඳව **සම්භතාඝාසාදිකාවෙද** කියවක් නො කියයි. එහිනි ආත්මාරක්ෂාව පිණිස විරූපක්ඛ—එරාපථ—**ඡබ්‍යා පුත්ත**—කණ්හා ගොතමක යන සර්පරාජ කුලයන්ගේ මෛත්‍රිය පැතිර වීය යුතු බව පෙන්වා ඒ පිණිස භාවිත කිරීමට "**විරූපක්ඛෙහි මේ මෙත්තං**" ආදින් පිරිත් සූත්‍රයකුදු උගන්වති. චුල්ලවග්ග පාළියේ අනිකුත් ශික්ෂාපදයන් සමඟ සසඳා බලනවිට පෙණෙනුයේ ඒ ශික්ෂාපදයන් සමඟ මෙහි කියවිම සමානත්වයක් නැති බවයි. එම සූත්‍රයෙහි එන

"අපමාණෝ බුද්ධෝ අපමාණෝ ධම්මෝ අපමාණෝ සඞ්ඝෝ පමාණවන්තානි සිරිංසපානි අහි විච්ඡිකා සතපදි උණ්ණනාභි සරබූ මූසිකා කතා මේ රක්ඛා කතා මේ පරිත්තා පටික්කමන්තු භූතානි. සෝහං නමෝ භගවතෝ නමෝ සත්තන්නං සම්මා සම්බුද්ධානං"

යන මෙබඳු අදහස් පවසන සූත්‍ර පිරිසුදු බුඩ ධර්මයේ නැත. මේ අහිරාජ සූත්‍රය ද, මොරපරිත්ත නමින් හැඳින වන සූත්‍රය ද, මහායානිකයන්ගේ "**මහා මයුරී විද්‍යාරාජිනී**" ධාරණී මන්ත්‍රයට ඇතුළත් වේ. අහිරාජ සූත්‍රයෙහි සඳහන් දෙව කළ භික්ෂුව කාලක්‍රියා කළ බැවි කියවත් විද්‍යාරාජිනියෙහි දක්නේ කල්‍යාණත්ව ඔම වැටි සිටි බවයි මේ භික්ෂුවගේ නම් සවාතීය. අලුත පැවිදි වූ මෙ සෙම් සඞ්ඝයා උදෙසා ගිහිකල් ගෙයි දර පිණිස වනයට ගියේය. එහිදී විසලි දර ඩිඩිමින් සිටියදී ම ඇති යකු විසින් දතුණු පය මත ඇගිල්ල දමා කරණ ලදී. එයින් සවාති භික්ෂුව කල්‍යාණත්ව සෙම් දම්මින් ඇස් පෙරළී ඔම වැටී සිටියේය. අනද තෙරුන් මේ බව දැන බුදුනට දන්වූයෙන් බුදුහු සවාති

1. චූ: පෑ: 216, 217, 218, 219, 223, 224, 227, 228, 235, 236, 247, 248, 250, 251, 253, 266, 267, 268. 2. චූ: පෑ: 226 3. චූ: පෑ: 215 4. චූ: පෑ: 226, 248 5. චූ: පෑ: 249
6. චූ: පෑ: 251 7. චූ: පෑ: 252 8. චූ: පෑ: 252 9. චූ: පෑ: 409, 410, 414.

* චූ: පෑ: B 640 10. **මනුසංහිතා** 1-90.

භික්ෂුවගේ ආරක්ෂාව උදෙසා විදූරාජිනී ධාරණී මන්ත්‍රය උගැන්වූහ. චුල්ලවග්ග පාළියේ මේ විස්තරය නැත. එහෙත් සර්පයා දෂ්ට කළ භික්ෂුව කලුරිය කළ බැව් කියයි. අභිරාජ සූත්‍රයේ සහ විදූරාජිනී යෙහි නිදන කථාව දක්නේ මෙසේය.

අභිරාජ සූත්‍රය	විදූරාජිනී
තෙන බොපන සමයෙන අඤ්ඤතරෝ භික්ඛු අහිනා දට්ඨෝ කාලකතෝ හොති. භගවතෝ එතමත්ථං ආරොචෙසුං. නහඤ්ඤත්‍ර තෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු.....	එවං මයා ශ්‍රැතම්. එකසමින් සමයෙ භගවා වජ්‍රාවත්‍යා විහරති ජේතවනෙ අනාථපිණ්ඩදස්‍යාරාමෙ. තසමිංශ් සමයෙ ශ්‍රාවස්‍යා ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩදස්‍යාරාමෙ සර්වාකීර් භික්ෂු ප්‍රතිවසති සම නවෝ දහරෝ තරුණඃ අචිරප්‍රව්‍රජිතඃ අවිරාඝසඃ ඉමම් ධර්ම් විනයම්. සර්පදස්‍යාෂ්ටෝ කෙඛිනතකදරුනී පාතයම්නෝ'නාත්‍ය කරාත් පූතිදරු සුෂිරානනිෂ්ක්‍රම්‍ය මඛතා කාඛෙණ සඛෙණ දක්ෂිණ පාදඞ්ගුෂ්ඨෙ දෂ්ටඃ ස කලාඤෙන ඛායඃ භූමෝ පතිතඃ ඛෙඛණං ශ්‍රාවෙති අක්ෂිණී ච පරිවර්තයමානඃ අද්‍රාක්ෂීදථ භගවාන් අඟොපෑඃ සර්වාකීර් භික්ෂු මධික බාධානං ඛෙඛණං වාහඤ මන්තඤ..... .....

මේ නිදන කථා දෙකෙහි විශාල වෙනස නම් අභිරාජ සූත්‍රයෙහි කාලක්‍රියා කළ බව සහ විදූරාජිනියෙහි සුවපත්වූ බව සඳහන් වීමයි. මහාමයූරී විදූරාජිනිය අභිරාජ සූත්‍රයට මුල් වී නම් මෙතරම් සරතෙරයක් කෙසේ වීද? ඉදිරිපත් කළ හැකි සාධකවලින් පෙණෙන්නේ අභිරාජ සූත්‍රය සහ මොරපරිත්තයන් විදූරාජිනියෙන් පිඬුකරගත් බවයි. මහායානිකයන් ඔවුන්ගේ අදහස් අනුව බුද්ධදේශනාව වෙනස් කර ගත්තා මෙන් හීනයානිකයන් ද මහායානිකයන්ගේ සූත්‍ර දේශනාදිය පිටපත් කිරීමේදී තම ධර්ම—විනය අනුව පිටපත් කරගත් නිසා මෙබඳු විශෙෂතා ඇතිවිණ්ණට අවකාශ ඇත්තේය. එබඳු කැන් බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථවල මෙන් ම පාළි පොත්වල ද එමට දක්නේය. අභිරාජ සූත්‍රයෙහි "සොහං භගවතෝ නමෝ සත්තන්නං සම්මා සම්බුද්ධානං" යන පාඨයෙහි සොහං යනු "ඒ මම්" යි පරිවර්තකයෝ අරුත් කියති. එම අර්ථය මෙහි ගන්නට හැකි නමුදු මේ පාඨයෙහි පාළි භාෂා රීතිය අමුතුම මගක් ගෙණ ඇති බැව් ද අමතක නොකළ යුතුය. මන්ත්‍ර පඨනයෙහිදී පළමුව "සඛාහා" යන බීජාක්ෂරය ද, ඉන්පසුව මන්ත්‍රය ද කියති. එයින් ඵල සිද්ධිය වන්නේය. කියන ලදී බුහම් වෛවර්ති සර්වාඛොපාඛ්‍යානයෙහි;

"සඛාහාං මන්ත්‍රාඞ්ග භූතාඤ්ච—මන්ත්‍ර සිද්ධි සඛ රූපිනීම්
සිද්ධාඤ්චෙව සිද්ධිදං නාඤ්ණාං—කම්මාඤ්ණං ඵලදං භවේ"

අභිරාජ සූත්‍රයෙහි "සොහං" යනු "සඛාහා" යන බීජාක්ෂරය සාළිඤව පෙරළා ගත් සැටි ය. විදූරාජිනියෙහි සඛාහා ශබ්දය එසේම දක්නේය. "සත්තන්නං සම්මා සම්බුද්ධානං" යනු යෙන් ගැණෙනුයේ විපස්සී ආදී සත්බුදුවරයන් වහන්සේයි. මේ බුදුවරයන් සත් නම නිමිත්ත කාරයෙන් යුත් බැවින් "සප්ත මානුෂී බුද්ධ" යි ලලිත විස්තරයේ හඳුන්වති. ආටානාටිය සූත්‍රයෙහි ද මේ සත්බුදුවරයන් වදිති. ස්ථවිරවාදයෙහි දීපඞ්කර බුදුන් පටන් සූවිසි බුදුවරයන් ගන්නා අතර විපස්සී ආදී සත්බුදුවරයන් ගන්නෝ මහායානිකයෝය. එමතු නොව මෙහි දක්නා "අප්ප මාණෙන බුද්ධ" යනු ද මහායානිකයන්ගේ ම අදහසකි. ආටානාටිය සූත්‍රය මෙන් ම අභිරාජ—මොරපරිත්ත සූත්‍රයන් ද ආරක්ෂක පිරිත් මෙන් භාවිත කරති. අභිරාජ—මොරපරිත්ත සූත්‍රයන් විදූරාජිනිය සමඟ සැසඳෙන කිප තැනක් පහත සඳහන් වේ.

අහිරාජ සූත්‍රය	විදූරාජනී
විරූපක්ඛේහි මේ මෙත්තං මෙත්තං එරාපථේහි මේ ඡබ්‍යා පුත්තේහි මේ මෙත්තං මෙත්තං කණ්හා ගෝතමකේහි ච	විරූපක්ෂේභ්‍ය මේ මෛත්‍රී කෘෂ්ණ ගෞතම කේභ්‍ය ච ඵලාල පත්‍රභ මේ මෛත්‍රී මෛත්‍රී චීර්ඛබසුතේන ච
+ + මා මං අපාදකෝ හිංසි මා මිං හිංසි ද්විපාදකෝ මා මං චතුප්පදෝ හිංසි මා මං හිංසි බහුප්පදෝ	මා මේ අපාදකා හිංසීත් මා මේ හිංස්‍යුර් ද්විපාදකා මා මේ චතුෂ්පදා හිංසීත් මා මේ හිංස්‍යුර්බහුපාදකා
+ + මොරපරිත්ත	
යේ බ්‍රාහ්මණා වේදගූ සබ්බ ධම්මේ තේ මේ නමෝ තේව ඉං පාළයන්තු නමත්ථු බුද්ධානං නමත්ථු බෝධියා නමෝ විමුත්තානං නමෝ විමුත්තියා	යේ බ්‍රාහ්මණා විභත පාප ධම්මා – —සෝතඡං නම්සෝච මං පාලයන්තු නමෝඝතු බුද්ධාය නමෝඝතු බෝධයේ නමෝ විමුක්තානාය නමෝ විමුක්තායේ

ධම්මපදට්ඨ කථායෙහි **එරකපත්ත** නම් නාගරාජයකු පිළිබඳ පුවතක් විස්තර වේ. අහිරාජ සූත්‍රයෙහි **"එරාපථ"** නාගරාජ කුලය සමඟ ද එහි සම්බන්ධයක් පෙනේ. සම්භර බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථවල මෙම එරාපථ ශබ්දය **"ඵේරාවණ"** කියා ද යෙදේ. ධම්මික සූත්‍රයෙහි ද එරාවණ නම් නාග රාජයකු පිළිබඳව පුවතක් සඳහන් වේ. මහාසාහීකයන්ට අපූමාණ බුදුවරු ඇත්තාහ. අහිරාජ සූත්‍රයෙහි ද **අපමාණා** බුද්ධා යනු දක්නේය. මෙසේ චුල්ලවග්ග පාළියට අහිරාජ සූත්‍රය ඇතුළු වූයේ පසු කාලයක විය යුතුය.

මහාවග්ග පාළියේ දක්නා යම් යම් ප්‍රවෘත්ති නිසා බුදුන් දවස භාරතීය සමාජතත්ත්වය පරීක්ෂා කරනුවනට ලැබෙන ප්‍රයෝජනය සීමා රහිතය. පැරණි භාරතීය මනුෂ්‍යයාගේ එදිනෙදා ජීවිතය පවත්වා ගත යුතු පිළිවෙළ උගන්වන කින්දුන්ගේ ගාහ්‍ය සූත්‍රවල දක්නා චාරිත්‍ර වාරිත්‍ර රාශියක් මහාවග්ග පාළියේ සඳහන් වේ. එසින් වසලූපනාසිඝකාණීඝයෙහි සඳහන් විදූම පිළිබඳ පැරණියන්ගේ මතය අපට සිතාගත හැකිය. **"හරිතානි තීණානි සම්මද්දමානා එකිඳ්‍රියං ජීවං විහෙඨෙන්තා"** යනාදීන් උද්ඝොෂණය කළෝ ජෛන භකතිකයෝය. ධනවත් කුලයක උපන් හරුණයකුගේ සුඛුමාර ජීවිතය චම්මකඛ්ඛකයෙහි සොණ කොළිවීස සිටු පුත්‍රයාගේ කථා වෙන් පැහැදිලිය. හෙසජ්ජකඛ්ඛකයෙහි එන සීහ සෙනාපතියාගේ සහ බුදුරදුන්ගේ සාකච්ඡා වෙන් එවන පැවැති දෘෂ්ටිනික මනානන්තර කිපයක් ම ප්‍රකට වේ. සීහ සෙනාපතියා **නිගණ්ඨනාථ** පුත්‍ර යන්ගේ ශ්‍රාවකයෙකි. පාරාජික පාළියෙහි වෙරඤ්ජා බ්‍රාහ්මණයා බුදුන් හා වාද කළේ ද, සීහ සෙනාපතියා ඉදිරිපත් කළ කරුණු උඩම ය. බුදුන් බ්‍රාහ්මණයනට ගරු බුහුමන් නො කරන්නාහු පම්ණක් නොව නාස්තික වාදියකු බව ඔප්පු කිරීමට ද සීහ සෙනාපතියා මෙහෙ ම වෙරඤ්ජා බ්‍රාහ්මණයා ද උත්සාහ ගත්හ. චිවරකඛ්ඛකයෙහි ජීවකයන්ගේ කථා පුවත ඉතා අගය ඔප්පෙන් කරුණු කිපයක් ම නිසාය. එද පැවැති අධ්‍යාපන තත්ත්වය, වෛද්‍ය ශාස්ත්‍රය, යුද්ධ ශිල්පය, කාශවෛද්‍ය ඕදූව ආදී සාමාජික වටිනාකම්ට සැලකිය යුතු නිදසුන්වලින් චිවරකඛ්ඛකය පිරී ඇත්තේය. එහි දක්නා අයුරු ජීවකයනට **"කෞමාරභෘත්‍ය"** නාමය ලැබුණේ අහය රාජකුමාරයන් විසින් පොෂණය කළ නිසාය. එහෙත් බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථවල කියන්නේ කෞමාරභෘත්‍ය චිකිත්සායෙහි දක්ෂයකු වූ බැවින් එ නම් ලද බවයි.

විනය පිටකයට සහ සූත්‍ර පිටකයට අයත් ග්‍රන්ථවල දක්නා ''නිසණ්ඩ නාථ පුත්ත'' නාම ය පෙන ග්‍රන්ථවල දක්නේ ''ණිසණ්ඨ ඤාත පුත්ත'' යනුවෙනි. මහි ඤාත යනු ගොත්‍රයේ නාම යයි. එම ගොත්‍රයේ උපන් බැවින් ඤාතපුත්ත නම් විය. බුදුන් උදෙසා ද ගොත්‍ර නාමය යෙදූ තැන් එමට ඇත. ලක්දිව ලියූ සමහර පැරණි පුස්කොළ පොත්වල ''නාත පුත්ත'' යනුවෙනුදු දක්නේය. මහාවග්ග පාළි හෙසජ්ජක්ඛන්ධකයේ සීහ සෙනාපති කථාවෙහි ''අනුච්චකාරෝ තුම්හාදිසානං ඤාත මනුස්සානං'' යනු යෙදී ඇත. මෙහි ''ඤාත මනුස්සානං'' යන ප්‍රසිඩ මනුෂ්‍යයන්ට යන අර්ථය දෙයි. මේ ''ඤාත'' ශබ්දයේ ඊට වඩා පළල් තේරුමක් ඇතැයි සිහතොත් එය, ''ඤාත'' ගොත්‍රය සමග ද සම්බන්ධ වන්නේය. කෙසේ වතුදු ''ඤාතපුත්ත'' යනුවෙන් පෙන ප්‍රාකෘත ග්‍රන්ථවල දක්නා නාමය පාළියට ''ණාථ පුත්ත'' විය නො හැකිය. ''නාහිදං සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා එකන්තත පරිපුණ්ණං එකන්තත පරිසුද්ධං සඛලිඛිතං බ්‍රහ්මචරියං'' යනුවෙන් පාරාජික පාළි—මහාවග්ග පාළි ආදී නොයෙක් තැන දක්නා පාඨයෙහි ''සඛලිඛිතං'' යනු අටුවාවල විස්තර කරනුයේ ''ඛොත සඛ සපපමිහාහං'' යි සේදූ සක්ඛෙඩියක් වැනි යනුවෙනි. එහෙත් අටුවාවෙහි කියන විස්තරය එතැනට එතරම් නැළපෙන බවක් නො පෙනේ. එ පමණකුදු නොව බ්‍රහ්මචරියය පිළිබඳ විස්තර වන සමහර තැන මේ උපමාව නොයෙදී ''පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති'' යනු පමණක් ද යෙදී ඇත්තේය. මේ වචනය පිළිබඳව ඉතිහාසය සොයන්නකුට කරුණු කිපයක් හමුවේ. මනු ආදී සෘෂිවරුන් විසින් ප්‍රණීත ධර්ම—ශාස්ත්‍ර විශේෂය සමෘති-ධර්ම සංහිතා නම් වන්නිය. ඒ ධර්ම ශාස්ත්‍ර ප්‍රයෝජක මුනිවරයන් අතර ශඛ්‍ය—ලිඛිතය නමින් මුනීවරු දෙදෙනෙක් වූහ. යාඥවල්ක්‍යයෙහි ධර්ම ශාස්ත්‍ර ප්‍රයෝජක මුනිවරුන් මෙසේ දක්වති.

මන්ත්‍රි විෂ්ණු හාරීත—යාඥවල්ක්‍යා ශනොඞ්ගිරාඃ
යමාපස්තම්බ සම්බර්තාඃ—කාත්‍යායන වෘහස්පති

පරාශර ව්‍යාස ශඛ්‍ය—ලිඛිතා දක්ෂ ගෞතමෝ
ශාතාතපෝ වශිෂ්ඨශ්ච—ධර්ම ශාස්ත්‍ර ප්‍රවර්තකාඃ—යාඥවල්ක්‍ය 1-4-5

ධර්ම—ශාස්ත්‍ර ප්‍රයෝජක මනු ආදී සෘෂි ගණයා අතර ගැණෙන ශඛ—ලිඛිත සෘෂිවරයන් මෙන් ම ''බ්‍රහ්මචරිය'' ශබ්දය ද බුදුනට වඩා පැරණිය. එසේ වන විට ''සඛ්‍ය ලිඛිතං'' යි කියවෙන්නේ එම මුනිවරයන් දෙදෙනා විසින් ප්‍රණීත බ්‍රහ්මචරිය ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේත් පිළිගෙන එසේ ම දෙශනා කළ බව ද? මේ පාඨයට අනතුරුව දක්වන ''කෙසඤ්චස්සු ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡා දෙත්වා අගාරසමා අනගාරියං පබ්බාජෙසුං'' යනුවෙන් දක්වෙන්නේ එම සංඛ ලිඛිත බ්‍රහ්මචරිය චරණය වේ. රඝුනන්දන භට්ටාචාර්යයන් දක්වන අෂ්ටවිංශති ධර්මශාස්ත්‍ර ලක්ෂණ යෙහිදී ප්‍රව්‍රජිත ජීවිතයේ මේ ලක්ෂණ කියවති. පාචිත්තිය පාළියේ ''සුදන්නං ඛොම්ම සික්ඛාපද නිදාන'' යෙන් ප්‍රකට වතුයේ එබඳ පැවැති එක් අධ්‍යාපන ක්‍රමයකි. මෙහි ඉතිහාසය සෙවිය යුතු වන්නේ එය අනුපසම්පන්නයන් කෙරෙහි බල පවත්වන බැවිනි. ''ගිරග්ගසමජ්ජ'' යනුවෙන් පාචිත්තිය පාළි ආදී පොත්හි එන පාඨය බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථවල ''ගිරිවිහාර සමාජම්'' යි දක්නා ලැබේ. එහෙත් එයින් නියම අර්ථය ප්‍රකට නොවේ. මෙහි ගිරග්ගසමජ්ජ (ගිරි + අග්ග) නම් කඳු මුදුනකි. සමජ්ජ නම් කෘත්‍යයකි. ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහි සහ සද්ධම් රත්නාවලියෙහි එය විස්තර කරන්නේය.

''රජ්ජනහනුවර හවුරුදු පතා ගල් සෙවණැල්ල හුනු තැන බොහෝ දෙන රැස්ව කන බොන දැ ඇතිව කරන උත්සවයක් හෙයින් හෝ නොහොත් සමීප මුදුනට රැස්ව කළමනා උත්සවයක් හෙයින් හෝ ගිරග්ගසමජ්ජ නම් කෙළිනුවෙක් ඇත.''

මේ සද්ධම් රත්නාවලියෙහි එන විස්තරයයි. මහාවග්ග පාළියේ අජ්ජාල කථාවෙහි ''වේදයන්තු'' යි ද, නැත් නොයෙක් තැන 'මේදතු'' යි ද බුදුන් රහතන් උදෙසා යොදූ ඇත. මෙහි ''වේද'' ශබ්දයෙන් චතුර්විධ මාර්ග ඥානය ද, ''මේදනතු'' ශබ්දයෙන් එම මාර්ග ඥානයාගේ

කෙළවර ද අටුවාවට අනුව විසඳා වේ. මේ වෙද—වෙදඤ්ඤ ශබ්ද බුදුනට වඩා පැරණිය. ඒ වෙද ශබ්දයෙන් සෘක් ආදී වෙදත්‍රය ද වෙදඤ්ඤ ශබ්දයෙන් උපනිෂද් ද ගැනිණ. වෙද යුගයාගේ අවසානයෙහි උපනිෂද් ධර්මයන් පහළවූ බැවින් "වෙදඤ්ඤ" නම් උපනිෂද් ධර්මයයි. මේ වෙද—වෙදඤ්ඤ (උපනිෂද්) යන්හේ කෙළවරට ගිය බැවින් බුදුහු වෙදගූ-වෙදඤ්ඤගූ නම්වලින් හැඳින් වූහ. දීඝනිකායයේ තෙවිජ්ජ සූත්‍රය, සූත්‍රනිපාතයේ අට්ඨකවග්ගය—පාරායණ වග්ග කියවනවිට උන්වහන්සේගේ උපනිෂද් ධර්මඥතාව පැහැදිලි වේ. මහාවග්ග පාළියේ මහාඛන්ධකයෙහි ද, චුල්ලවග්ග පාළියේ වත්ථුඛන්ධකය ඇතුළත් වේ. චුල්ලවග්ග පාළියේ පඤ්චසතික ඛන්ධකය සහ සත්තසතිකඛන්ධකය ශාසන ඉතිහාසය උදෙසා ඉතා වටනා පරිවේදද දෙකකි. මේ පරිවේදද දෙකින් කියැවෙන්නේ ප්‍රථම ධර්ම සඞ්ගායනාව සහ මිතීය ධර්ම සඞ්ගායනාව පිළිබඳ ඉතිහාසයයි. මේ සඞ්ගායනාවන්ගේ විස්තරය පළමුව ඇතුළත්වූ පෙළ පොත චුල්ලවග්ග පාළිය වේ. එහි එන විස්තරය අන් කිසි තැනකින් නොලද හැකිය. පඤ්චසතිකඛන්ධකයෙහි දක්ඛා පරිදී ක්ෂුද්‍රානුක්ෂුද්‍රක ශික්ෂාපද සමූහනය පිළිබඳ ප්‍රශ්නයේදී බොහෝ දෙනා එකන්සේ නොයෙකුත් අදහස් පහළ කළහ. අවසානයෙහි ඔහකසුප් ඕමියන්ගේ වචනයෙන් සියලු දෙනා වහන්සේ නිශ්ශබ්ද වූහ. බුදුන් විසින් නො පැණවූ ශික්ෂාපදයක් නො පැණවීමට ද, පැණවූ ශික්ෂාපදයන් නො ඉක්මවීමට සහ සමාදන්ව පැවැත්වීමට ද, මේ සංගීතිය්දී ම නියම කර ගත්හ. සඞ්ගායනාව අවසානයෙහි අනඳ හිමියනට කරුණු පසකින් චෝදනා නැඟූහ.

1 ක්ෂුද්‍රානුක්ෂුද්‍රක ශික්ෂාපද කවරේදැයි බුදුන්හෙන් නො ඇසීම
2 බුදුන්ගේ වැසි සළුව මැඬහෙන මැසීම
3 ස්ත්‍රීන්ගේ කඳුළු පිරිනිවන් පෑ බුදුසිරුරෙහි වැකෙන පරිදි ස්ත්‍රීන් ලවා පළමුව උන්වහන්සේ වැන්දවීම
4 කල්පයක් ජීවත් වන මෙන් බුදුන් නො යැදීම
5 ස්ත්‍රීන්ට බුද්ධ ශාසනයෙහි පැවිද්ද ලබා දීමට උත්සාහවත් වීම

මේ චෝදනා නමන් මිසින් කළ වැරදි වශයෙන් අනඳ හිමියන්, නො පිළිගත ද, සංගීති කාරක මහරහතන් වහන්සේගේ වචනය නිසා දුකුළා වශයෙන් පිළිගත්හ. "නාහනනං දුක්කටං පඤ්ඤාමි අසිවා යසම්හනනාතා සද්ධාය දෙසෙමි තං දුක්කටනති"යි එය දක්නේය. අනඳ තෙරුන් පිළිබඳ මේ පුවතට අනතුරුව දක්නේ පුරාණ නම් සථවිරයන් පිළිබඳ විස්තරයයි. පුරාණ නම් භික්ෂුව සඞ්ගායනාව කළ කාලය තුළ පන්සියයක් පමණ භික්ෂු පිරිසක් රුහෙණ දක්ෂිණ ගිරියෙහි සැරිසරා සඞ්ගායනාව අවසන් වූ පසු රජගහනුවරට වැඩියහ. එහිදී සංගීති කාරක සථවිරයන් වහන්සේ පුරාණ තෙරුන් වෙතට පැමිණ තමන් විසින් කළ ධර්ම—සඞ්ගායනාව එසේම පිළිගන්නා මෙන් දැන්වූහ. "සුසංගීතාවුසො ථෙරෙහි ධම්මෝ ච විනයෝ ච. අපි ච යථෙව මයා හග වතෝ සම්මුඛා සුතං සම්මුඛා පටිග්ගහීතං තථෙවාහං ධාරෙස්සාමී"ති සංගීතිය මැනැවින් කරන්නට ඇති නමුදු මවිසින් බුදුහු හමුවෙහි අසා පිළිගත් ධර්මයම එසේ ම ධරන බව පුරාණ තෙරහු කීහ. අනඳ තෙරුන් සහ පුරාණ තෙරුන් පිළිබඳ මේ පුවත් මහා සංඝිකාදී අන්‍ය නිකායිකයන්ගේ පොත්වල ද විස්තර වේ. සත්තසතිකඛන්ධකයේ මිතීය සඞ්ගායනාව පිළිබඳ ඉතිහාසය අන් කිසිදු ග්‍රන්ථයක නො දක්නේය. එම සඞ්ගායනාවට හේතු වූ විශාලා වජ්ජීපුත්‍රක භික්ෂූන් ඉදිරිපත් කළ දශ වස්තුව පිළිබඳ කරුණුවලින් සම්භරක් අන්‍ය නිකායිකයන්ගේ පොත්වල ද ඇතුළත් වේ. සම්භර කරුණු ඔවුන් විස්තර කරන්නේ වෙන ක්‍රමයකටය. දශ වස්තුවට ඇතුළත් අටවන ජලෝගී කප්පය චුල්ලවග්ග පාළියේ මෙන් ම අනික්දු ථවිරවාදීන්ගේ පොත්වල "නො කැසුණු නො බුහුකළ රා බීම කැපය" යනුවෙන් විස්තර කරති. එහෙත් එයින් මෙයව ඉඩා පුළුල් අර්ථයක් අදහන් කරන්නේ කියයි.

සංස්කෘත ග්‍රන්ථවල සුරා කල්කෘව "ජගල" යනු නම්. එය පාළියට කිසිසේත් "ජලෝගී" යි නොවේ. පාළි පොත්වල "ජලෝගී යනුවෙන් හඳුන්වන්නේ මද්‍ය භාවයට නො පැමිණි තරුණ

සුරාව ය. එය පරෙවියන්ගේ පා වැනි පැහැ ඇත්තේ යයිද කියති. සංස්කෘත කොෂ ග්‍රන්ථවල **ජලූකා-ජලාලූකා-ජලිකා-ජලුකා-ජලූකා-ජලොකා-ජලොකිකා** යන නම්වලින් පූර්වාචාර්යවරු හඳුන්වති. පාලි කොෂ ග්‍රන්ථවල **ජලූකා** යනු දක්නේය. ශබ්ද ධර්මය අනුව **ජලොග** ශබ්දය පාලියට ලැබෙනුයේ මෙහි දැක්වූ **ජලොකා** ශබ්දය ඔස්සේය. එසේ නම් **ජලොග** (=ජලොගි) ශබ්දයෙන් කියවෙනුයේ පූර්වාචාර්යවරු **ජලූකා** යනුවෙන් පූර්වාචාර්ය මෙන් මේ ග්‍රන්ථවලින් ඒ බව කැපයයි ප්‍රකාශ කළ බැව් ධර්ම ගුප්තිකයෝ පවසති.

විනය පිටකයට අයත් පෙළ පොත්වල තත්කාලීන භාරතීය සමාජයේ හැම අංශයක් පිළිබඳ සත්‍යමය වාර්තා ද, එබඳු වාර්තාවකට තුඩු දෙන ශබ්ද ප්‍රයෝග ද, පිටුවක් පාසා සෙයදී ඇත. ඒ සියල්ල මෙහි විස්තර කිරීම නො කට හැකිය. මෙසින් ශතවර්ෂ විසිපහකට පෙර උත්තර භාරතයේ පැවැති සභ්‍ය සමාජය පිළිබඳව පරිශීලනයට ඉවහල් වන එම ශබ්දයන් අකාරාදී ක්‍රමයෙන් විනය කොෂයෙහි ඇතුළත්වනු ඇත. ඒ සියල්ල ඒ ඒ තන්හිම විස්තර වන්නේය.

* * *

ඉන්දු—ආර්ය භාෂා කණ්ඩයේ ප්‍රාකෘත භාෂාවන්ගෙන් අතර ඉතාම පැරණි ප්‍රාකෘතය පාලි භාෂාව වේ. ථේර මහාචාර්ය තුමා සවකීය ධර්මය දේශනා කළ අර්ධමාගධිය පාලි භාෂාවට වඩා අර්ධ ශතවර්ෂයක් පමණ පැරණි නමුදු එතුමාගේ ධර්මය ග්‍රන්ථාරූඪ වූයේ බුද්ධ ධර්මය ග්‍රන්ථාරූඪ වූවාට පසුව බැවින් එහි දක්නා භාෂා ලක්ෂණ පාලි භාෂාවට වඩා මැනය. වෛදික භාෂාවට (සහ ලෞකික සංස්කෘතයට) ප්‍රකෘති ස්ථානය හිමි වේ නම් එහි ආදිම ප්‍රාකෘතය පාලිය වේ. එයට වඩා පැරණි ප්‍රාකෘතයක් නැත. අනිකුදු සියලුම මධ්‍යතන ප්‍රාකෘත භාෂාවන්ගේ ලක්ෂණ සහ ඒවාහි නො දක්නා ප්‍රාථමික භාෂා ලක්ෂණ පාලියේ විද්‍යමානය. පාලියේ දක්නා සමහර ලක්ෂණ වෛදිකය සමඟ පමණක් සාධාරණ වේ. එ පමණකින් පාලිය වෛදික යුගය ඉක්ම ඉන් ඔබ්බට යන්නේ හෝ තත්කාලීනය යන නිගමනයකට බැස ගන්නට සුදුසු නැත. වෙද ශික්ෂාවන්ගේ හෝ උපනිෂදාදී දර්ශනික මතානතරයන්ගේ දක්නා පුරාණතම භාෂා ලක්ෂණ ඉතාම පැරණි පෙළ පොත්වල පවා මුළුමණින් නො දක්නේය. පාණිනි ආදීන් විසින් සකස් කළ සංස්කෘතයේ නැති බොහෝ යෙදුම් වෛදික භාෂාවේ සහ පාලි භාෂාවේ විද්‍යමානය. ශ්‍රී උදයරාම ශාස්ත්‍රී තුමා මෙසේ කියයි.

> "අපරෙතු වෙද මූලක මිදං තත්තත්ථනාදි ප්‍රත්‍යයානාං අමෙහ අහෙම ආදිපදනාම්
> ලිඞ්ග වචන විභක්තාහ්‍යාදිනාං ච වෛදිකෛඃ ප්‍රයෝගෛඃ සාම්‍ය දර්ශනාත්"

විනය පිටකයෙහි අයත් ග්‍රන්ථවල ද එබඳු තැන් එමට ඇත. **මොඝපුරිස** (පාරා: පා: 12), **මොඝඤ්ඤතක** (චූ: පා: 227) ආදී තන්හි දක්නා "මොඝ" ශබ්දය වෛදිකයේ ද එසේම ය. එහෙත් සංස්කෘතයේ ඒ වෙනුවට ඇත්තේ "මෝහ" ශබ්දය පමණි. පාලියෙහි එය ද ලැබේ. වේදයේ මෙන් ම පාලියේ "ඉධ—ඉහ" ශබ්ද දෙක ම ලැබෙතුදු සංස්කෘතයෙහි ඇත්තේ "ඉහ" රූපය පමණකි. ඝාතු (මහා: පා: 42) ලඝු (මහා: පා: 42) යන තන්හී දක්නා ඛ-ඝ වෙනුවට ඛ-ඝ කාරය ඇත්තේ වෙදයට සහ පාලියට පමණි. සංස්කෘතයෙහි සාධු—ලඝු යනු යෙදේ. **ලඝොණ** (මහා: පා: 11) **ආලම්බර** (මහා: පා: 13) යනාදීන් දක්නා මූර්ධන්‍ය ළ කාරය සංස්කෘතයෙහි නැත. වෛදිකයෙහි "දෙවෙභිඃ"—"කණ්ණිභිඃ"—"ගඞ්ගාභිඃ"—"යඤ්ඤියභිඃ" යන භාෂ්‍යය බහුවචන රූපයෝ වෙත්. පාලියෙහි ද "දෙවෙහි"—"දෙවේහි" යනාදීන් එයට සමාන විභක්ති රූපයන් ලැබෙතුදු සංස්කෘතයෙහි එසේ නොවේ. වෛදිකයෙහි පඤ්චමෝක්ත වචනයෙහි "උච්චා—නීචා—පශ්චා" යනු වේ. පාලියෙහි ද "උච්චා—නීචා—පච්ඡා" හි එම විභක්තිය හා විවිධය පවසන්නේය. "චතුර්ථ්‍යර්ථේ බහුලං ඡන්දසි" යන පාණිනිය සූත්‍රයෙන් චතුර්ථී විභක්ත්‍යර්ථයෙහි ෂෂ්ඨිය අනුශාසිතය. පාලියෙහි ද එසේම ය. මෙසේ ලෞකික සංස්කෘතයෙහි නැති ප්‍රයෝග වේදයේ මෙන් ම පාලියේ ද එකසේ දක්නේය. (ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමිතියේ **පණ්ඩිත උපාධිය** උදෙසා ම එසින් ලියූ (ළඟදී මුද්‍රණය වන) "**සිංහල ප්‍රාකෘතය**" නම් ග්‍රන්ථයේ එය විස්තර

වන්නේය.) ගෞතම බුදුරදුන්ගේ සහ මහර්ෂි පාණිනීන්ගේ ජීවන සමය එකම ශතවර්ෂයේය. එසේ නම් සූත්‍ර පඨනයෙන් පාණිනීන් විසින් සංස්කෘතය සකස් වූයේ ද, පාලි භාෂාව නිර්මාණය වූයේ ද එක ම වකවානුවකය. පාණිනීය ශබ්දානුශාසනයෙහි පාලිය හෝ ප්‍රාකෘත භාෂාවන් පිළි බඳව කිසිවක් සඳහන් නොවේ. සමහරවිට එම නම් පසුකාලයක භාෂා විෂයයෙහි රූඪ වූ නිසා විය හැකිය. එහෙත් 'බහුලං" යන සූත්‍රයෙන් පාණිනී එය ද සම්පූර්ණ කෙල්ලේය. එසේ ම දෙශ භෙදයෙන් වූ රීති භෙදය ද සූත්‍රඝන්ථයෙන් ම දැක්විය. "ඉඤඃ ප්‍රාචාම්" 2-4-60 ශොණාත් ප්‍රාචාම් 4-1-13 උදීචාම්ඝ්ස් 4-1-150 උදීචාං වෘද්ධාදඥොත්‍රාත් 4-1-157 වෘද්ධාද් ප්‍රාචාම් 4-2-120 ප්‍රාචාම් කටාදෙඃ 4-2-139 ප්‍රාචාං ග්‍රාමනගරාණාම් 7-3-14 ප්‍රාචාං නගරාණෙන 7-3-21 ප්‍රාචාමූ ෂාදෙරඩම්බූ චෞව 5-3-80 එකාචව ප්‍රාචාම් 5-3-94 උදීචාමඩොව්‍යතීභාරෙ ඊ 4-4-19 යනාදී සූත්‍රයන්ගෙන් වෛදිකය පවා දෙශ භෙදයෙන් වෙනස් වන බව සහ ශෛදිකී ප්‍රක්‍රියාවෙන් වෙදයට පමිණක් සාධාරණ වූ තැන් ද, පෙන්වීය. මේසේ දෙශ භෙදයෙන් වන රීති භෙදය එක භාෂාවකට පමිණක් සීමා නොවීය. පාලි භාෂාව ගෞතම බුදුරදුන් විසින් එ දවසම සකස් කළ ද, එහිදු මේ දෙශ භෙදයෙන් වූ වෙනස දක්නේය. ගෞතම බුදුරදුන් වෛදික සංස්කෘතය භාවිත නො කළ බවට සැකයක් නැත. එන්වහන්සේ ධර්මදෙශනා කරමින් සැරි සැරූ පළාත්වල මෙන් උන්වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයන් අතර ද එක ම භාෂාවක් ව්‍යවහාර වී යැයි කිසිසේත් සිතිය නොහැක. නානා ප්‍රාකෘත විශෙෂයන් එවක පවා පැවැති බව මජ්ඣිම නිකායයේ අරණවිභඞ්ග සූත්‍රයේ සඳහන් මේ පාඨයෙන් පෙනේ.

> "ඉධ භික්ඛවෙ තදෙවෙකච්චෙසු ජනපදෙසු පාතීනි සඤ්ඤානන්ති, විඤ්ඤානන්ති සඤ්ඤානන්ති සරාවන්ති සඤ්ඤානන්ති ඔදෘපනන්ති සඤ්ඤානන්ති පොක්ඛරණන්ති සඤ්ඤානන්ති පිසීලකන්ති සඤ්ඤානන්ති ඉති යථා යථා නං තෙසු තෙසු ජනපදෙසු සඤ්ඤානන්ති."

පාලි භාෂාව ආරම්භ වූයේ සැකෙත මිගධය විශාල ජනපදයකි. එය උතුරින් ගංගා නදිය ද, නැගෙනහිරින් චම්පා නදිය ද, නිරිත දිගින් විඤ්ඣ කඳු වැටිය ද, බටහිරින් සොණ නදිය ද සීමා අතර පිහිටියේය. මෙකල "ඕහාර්" නමින් හඳුන්වනුයේ පැරණි මිගධයයි. මාගධී නමින් නොයෙක් භාෂාවෝ මෙහි උපන්හ. ශාක්‍යතම බුදුරදුන්ගේ ශුද්ධ මාගධිය (පාලිය) ද, ජෛන මහාවීර තුමාගේ අර්ධ මාගධිය ද, ඕගධි නම් නාට්‍ය ප්‍රාකෘතය ද, එසින් කිහිපයකි, ක්‍රි: ව: 12 වන ශතවර්ෂයේ විසූ ආචාර්‍ය උද්ගොතනයෝ මාගධිකයන්ගේ ශරීර ලක්ෂණය සහ භාෂා තත්ත්වය පවසන්නේ මෙසේය.

> * "ණීහරිය පොව්ව දුව්වණණ—මඩහ එ සුරය කෙලි තවජිලෙල
> එඉග ලෙ ජංපුලෙල—අන පෙවජ්ඣ මාගහෙ කුමාරෙ"

ශුද්ධ මාගධී භාෂාවෙන් ගැළෙණන පාලි භාෂාව ද, ඒ ඒ දෙශීයයන්ගේ උච්චාරණ භෙදය නිසා වූ විපර්‍යාසයට එ දවසම මුහුණ පෑවාය.

සං. වෘක්ෂ > පා. වච්ඡ, රූක්ඛ (මාලාවච්ඡං රොපෙන්ති පාරා: පා: 222[1]) සං. ආර්ද්‍ර > පා. අද්ද, අල්ල. සං. ක්ෂුද්‍ර > පා. ඛුද්ද, චුල්ල (චුල්ලවග්ග පාලි—ඛුද්දක නිකාය) සං. සත්‍රි > පා. ඉත්ති; ඊ (පියෝ බහූ පුත්‍රා කා මෙ. සු: නි: 106[2]) සං. දුෂ්කෘත > පා. දුක්කත, දුක්කට. සං. වෘෂභ > පා. වසභ, උසභ; සං. මෘග > පා. මිග, මිගා; සං. සනාත > පා. නහාත, සිනාත; සං. තෘෂ්ණා > පා. තණ්හා, තසිණා; සං. ත්‍රයස්ත්‍රිංශත් > පා. තාවතිංස, තෙත්තිංස; සං. උක්තම් > පා වුත්තං, උත්තං. සං. අර්ධ > පා. අද්ධ, අඩ්ඪ; සං පරිඛ > පා. පරිඛ; සං. කුලූපග > පා. කුලූපක. සං. කුසීද > පා කුසීත; සං. ප්‍රාදුර්භවති > පා. පාතුභවති; සං. පිධීයති > පා. පිධීයති යනාදි විකල්ප ලක්ෂණ දක්නේ එබැවිනි. පාලි භාෂාව ව්‍යවහාර වූ පළාතෙහි හෝ එහි ජනතාවට හෝ මූර්ධන්‍යාක්ෂර උච්චාරණය කිරීම දුෂ්කර වූ බව පෙනේ. මූර්ධන්‍යාක්ෂරයක පිහිටි මූර්ධන්‍යත්වය දන්ත්‍යයක් කිරීමෙන් හෝ නො එසේ

---

* (ඡාඨා) (නීඃ සෘතොදර දුර්වර්ණ—වාමනාන් සුරත කෙලි තලලිපඝාන්
එඉග ලෙ ජල්පාකානාථ—ප්‍රෙක්ෂතෙ මාගධාන් කුමාරාන්.

නම් මූර්ධන්‍යත්වය දුර්වල කිරීමෙන් හෝ එබඳු බොහෝ ශබ්ද උච්චාරණය කළහ. සං. අන්තරීක්ෂ > පා. අන්තලික්ඛ (මහා: පා: 213) සං. භගන්දරා > පා. භගන්දලා (මහා:පා: 311) සං. රෙඛා > පා. ලෙඛා (ලෙඛං සික්ඛාපය පාරා: පා: 12) සං. රූක්ෂ චීවර > පා. ලූඛචීවර (මහා: පා: 118) සං. හරිද්‍රා > පා. හළිද්දි (මහා: පා: 235) සං. විරූඪ > පා. විරූළ්හ (මහා: පා: 42) සං. ෂඩායතන > පා. සළායතන (මහා: පා: 4) සං. ආඪක > පා. ආළ්හක (මහා: පා: 275) සං. අමූඪ > පා. අමූළ්හ (චූ: පා: 207) ආදී නිදසුන්වලින් එය පැහැදිලි වේ. මෙහි සං. විරූඪ, ආඪක ආදී ශබ්දයන් විරූළ්හ-ආළ්හක යි පාලි ඝට එන විට ඪ කාරයේ මූර්ධන්‍යත්වය හුගක් දුර පිරිහී ගියේය. සං. භගන්දරා, ආදී ශබ්ද භගන්දලා යි ර වෙනුවට ල උච්චාරණය කරනුයේ දෙශීය බල පැවැත්ම නිසාය. පාලි භාෂාව කථා කළ ජනතාවට බ්‍රාහ්මණ, නිග්‍රෝධ, සබ්බත්ථ, අත්ථ ආදී කිහිප තැනෙක හැර සෙසු කිසි තැනක සංයුක්ත රේඵය උච්චාරණය වී නැත. මේ තත්ත්වය නැගෙනහිරි පළාත්වල ආර්ය වර්ගීයා කෙරෙහි බල පැවැත් වූ බැව් අපදාන්වාම් චක්‍රවර්ති පඬිතුමා කියයි.

"The Aryans of the eastern countries could not pronounce the Sanskrit words correctly. They always spoke a corrupt form of Sanskrit, and the illustration given is that they were not able to pronounce "R" and that they always substituted "L" for "R". This gives a clue to the language that was prevalent in the eastern countries. It must have been some form of Prakrit out of which have evolved Pali and later Prakrit, the former being the language in which the sacred literature of the Buddhists was composed and the latter being the sacred language of the Jainas."

අශෝක යුගය වන විට මේ මූර්ධන්‍යයන් දැනත්‍ය වීම වඩාත් දියුණු වූ බැව් එතුමාගේ ශිලා ලිපිවලින් කියැසි. (සං. රාජා) ලාජා (සං. විහාර) විහාල (සං. පඨාය) ඵලයාය (පා. අරිඨවංස) අලියවස (පා. රාහුලොවාද) ලාඋලොවාද (පා. නගර) නගල (පා. පාර ලෞකික) පාලලෝකික ආදී ශෛලීම් එහි නොමඳව ඇත්තේය. අශෝක යුගයෙන් පසු අනිකුදු නාට්‍ය ප්‍රාකෘතවල ද මේ තත්ත්වය මෙසේම ය.

ඉන්දු ආර්යයන් සිඳුබඹබඹ නවාතැන් ගෙන ක්‍රමයෙන් ව්‍යාප්ත වීමේදී අනාර්ය යි සැලකූ සවදෙසින් සමඟ ද මිශ්‍ර වන්නට විය. මෙහි ප්‍රතිඵලය වූයේ ඒ අනාර්ය වර්ගයාගේ භාෂාව ද ආර්ය භාෂාව හෙවත් වෛදිකය සමඟ මිශ්‍ර වීමය. එවක අනාර්ය නමින් හදුන්වනුයේ ආර්යාවර්තයෙන් අවට විසූ ආද්‍ය ද්‍රවිඩයන් බැවින් ඒ ආදි ද්‍රවිඩයන්ගේ භාෂාවේ වචන වෛදික සාහිත්‍යයට ද ඇතුළු විය. අණු-අරණ්, කපි, කලා, ඛාල, කිතව. කූට, ගණ, නානා, නීල, පුෂ්ප, පුෂ්කර, පූජන, ඵල, බීජ, රාත්‍රි, අටවි, ආඛ්‍යාඛ්‍යර, ඛඩ්ග, තණ්ඩුල, මකීට යනු එන්න් කිහිපයකි. ඵරුණඩ, එඩ, (එඩක) කර්බාල, කර්ණාටක, කුණ්ඩ, කුර්කුර, කෙයූර, කොකිල, ඛොට, චමූපක, නාරඛ්‍ය, පිටක, පුන්නාග, මරුත්ත, මුක්තා, හිලල, විරල, හෙරම්බ, ශාඛ්‍යමිවෙර, වොර, ලොම්, පාප, අතර, මාලා වෛර යන ශබ්ද ද ද්‍රවිඩ භාෂාවෙන් සංස්කෘතයට ගන්නා ලදැයි මහාචාර්‍ය Robert Caldwell පූජකතුමා සහ H. Gundred පූජක තුමා පවසයි. මේ අතර ආචාර්‍ය කොලින්ස් තුමා ද එතුරු ඉන්දියානු භාෂාවන් කෙරෙහි ද්‍රවිඩ ලක්ෂණ දක්නා බැව් කියන්නේය. මහාචාර්‍ය කිටෙල් තුමාගේ ශබ්දකොෂයෙහි වෛදික භාෂාවේ බල පවත්වන දෙමළ වචන 450 ක් පෙන්වා දෙයි. මෙහි දක්වූ වචන සමූහයෙන් වුවද වැඩි හරියක් විනය පාළියේ පවා දක්නේය. ඒ ඒ ජාතීන් හා දෙශයන් සමඟ ගැටෙන භාෂාවක සම්මිශ්‍රණය වැළැක්විය නොහැකිය. එහින් භාෂාවේ හටගන්නා ජීව වෙනස නිසා අදහස් ප්‍රකාශ කිරීමේ පහසුව ද සැලසෙන්නේය.

බුදුරදුන් ජීවත් වූ සමාජයේ ජනතාවගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස පැවැති ද්‍රව්‍යාපකරණ සමූහයක නාම මාලාවක් චුල්ලවග්ග පාළි ඛුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකයේ දක්නේය. මේවායේ නම්වලින් පෙණෙනුයේ ඒ සියල්ල දෙශීය ශබ්ද බවයි. ව්‍යවහාරයෙහි පවත්නා හැම භාෂාවකටම තද්භව විකෘතියෙන් හෝ තත්සම වශයෙන් යම් යම් ශබ්ද ඇතුළුවීමට ඉඩ ඇති නමුදු හැම ප්‍රාකෘත භාෂාවක ම දෙශී නාමයෙන් කොටසක් ද ලැබේ. දෙශී ශබ්ද නම් ඒ ඒ පළාත්වල ජාතීන්ගේ මූල ප්‍රකෘති ශබ්දයි. ආචාර්‍ය හෙම්චන්ද්‍රයෝ දෙශී නාම මාලාවෙහි දී මෙසේ කියත්

"ජේ ලකඛණේ ණ සිද්ධා—ණ සිද්ධා සකකයාභිභාණේසු
ණය හලණ ලකඛණා සත්ති—සම්භවං හෙ ඉහ ණිබ්දධං"

ජාත්‍යනන්තර වූ හෝ භාෂාන්තර වූ බලය යම්කිසි භාෂාවක් කෙරෙහි බලපවත්වන විට එම භාෂාවෙහි දෙශීය ශබ්ද අඩු වන්නේය. චුල්ලවග්ග පාළිය ඇතුළු විනය පොත්වලින් එකතුකර ගත හැකි දෙශීය ශබ්ද මාලාවෙන් පෙනෙනුයේ මගධ දෙශීයයන්ගේ සාමාජික ජීවිතය පිළිබඳ බාහිර බලය අඩු වූ බව සහ ඔවුන් මුල් බැස ගත් දෙශීය සංස්කෘතියකින් යුත් ජනතාවක් බවයි. "අබහුං, (චූ: පා: 226) අඩ්ඪුරක, (චූ: පා: 247) ඉකඛාස (චූ: පා: 268) ඉඩස (චූ: පා: 322) උකඛාභික, (චූ: පා: 217) ඔවට්ටික (චූ: පා: 217) කණෙඩාලික (චූ: පා: 225) කතක (චූ: පා: 242) කරකටක (චූ: පා 234) කලිම්බක (චූ: පා: 227) කුතතක (පාරා: පා: 75) ගඞ්ගබබහත්ථ (චූ: පා: 216) ඝටක (චූ: පා: 257, චන්දනික (චූ: පා: 234) චිකඛල්ල (චූ: පා: 278) විඩභුල (චූ: පා: 257) විම්බික (චූ: පා: 266) ජනාඝාතර (ඣානාඝාර?) චූ: පා: 277) ධම්මකරක (චූ: පා: 229) නාමතක (චූ: පා: 246) නිල්ලබ චූ: පා: 259) පකුඩ්ඩ (චූ:පා: 260) පඞ්ගචීර (චූ: පා: 257) පඤ්චපට්ටික චූ: පා: 231) පටිගණහ (චූ: පා: 228) පිසාචිල්ලිකා (චූ: පා: 226) පොදුවා (චූ: පා: 215) බුන්දිකාබබ (චූ: පා: 265) මනෝසිකා (චූ: පා: 257) මරුම්බ (චූ: පා: 233) මලෝරික (චූ: පා: 236) මොකඛචික (චූ: පා: 257) රඤ්ඤ (චූ: පා: 305) වට්ටංසක (චූ පා: 256) වඤ්ඤ (චූ: පා: 257) විධූනික (චූ: පා: 212) සිලික (චූ: පා: 218) යනාදී ශබ්ද විනය පිටකයට ඇතුළත් වූ දෙශීය ශබ්ද ගණයෙහි ලා සැලකේ. මේ ශබ්දයන්ගේ වටනාකම ඇත්තේ ව්‍යාකරණ සූත්‍රවලින් සිඳ කිරීමට හෝ නිරුකති දැක්වීමට නුපුළුවන් වීම නිසාය. දෙශනා පාළියේ බොහෝ ශබ්ද ශාබ්දික නීති අනුව විසාර ඍරීමෙන් එම ශබ්දයන්ගේ මූලික අර්ථයන් වෙනස් වූ තැන් එමට ඇත්තේය. මෙහි දැක්වූ දෙශීය වචන රාශිය ශාබ්දික නීතිවලට අසු නො වී මුල් සව රූපයෙන් ම තැන්පත් වී තිබීම භාෂාවන් පිළිබඳ පරීක්ෂණ පවත්වන විද්‍යාර්ථීනට විශාල ලාභයකි.

පෞරාණික වාසභූ විද්‍යාවට මෙන් ම සාමාජික ජීවිතයට අවශ්‍ය වූ ගෘහොපකරණාදිය පිළිබඳව ද ප්‍රමාණවත් අවබෝධයක් ලබා ගැනීමට ඉවහල්වන තැන් චුල්ලවග්ග පාළියේ ඛුද්දක වත්ථුකඛන්ධකයේ සහ සෙනාසනකඛන්ධකයේද ඇත. කපි—මකර—හත්ථි—ණාග ආදී සතුන්ගේ අඛේහපාඛයන්ගේ ලක්ෂණ අනුව තැනූ මේ වසතූන් නිසා පුරාවිද්‍යාව හදරනුවනට ද බොහෝ කරුණු උගත හැකිය. "එළක පාදක (චූ: පා: 266) කපිසීසක (චූ: පා: 233) කලාබුක (චූ: පා 250) කුක්කුට සම්පාද (පාචි: පා: 79) කුළීරපාදක (චූ: පා: 265) කුළංක පාදක (චූ: පා: 269) කොකනද පාසාද (චූ: පා: 211) ගඞ්ගබබහත්ථ (චූ: පා: 216) ගොඝංසික (චූ: පා: 229) ගොලොම්ක (චූ: පා: 247) චාමරිවිජනී (චූ: පා: 242) දෙඩ්ඩුභක (චූ: පා: 250) නාළිමුඩි (චූ: පා: 276) නාගදන්තක (චූ: පා: 269) පලාලපීඨ (චූ: පා: 266) මකරදන්තක (චූ: පා: 231) මකස කුටික (චූ: පා: 230) මකස විජනී (චූ: පා: 242) මච්ඡවාලක (චූ: පා: 251) මච්ඡකාසණ්ඩ (පාරා: පා: 39) මද්දවිණා (චූ: පා: 250) මිගලණ්ඩික (පාරා: පා: 73) මුණ්ඩවට්ටි (චූ: පා: 251) මුරජ (චූ: පා: 250) සපපසොණ්ඩික (චූ: පා: 173) හත්ථි සොණ්ඩික (චූ: පා: 251) යනාදී යෙදුම්වලින් ඒ ඒ වසතූන්ගේ හැඩහුරුකම ආදිය උගත හැකිය. පාචිත්තිය පාළියේ ඔමසවාද ශික්ෂාපද පදභාජනියේ ද එදා පොදු ජීවිතය පිළිබඳ ඉතා වටිනා තැන් ගෙදී ඇත්තේය. අවකණ්ණක—ජවකණ්ණක—ධනිට්ඨක—සව්ඨක ආදී යෙදුම් නිසා පෞරාණික සාමාජික තත්ත්වය විමසන්නකුට ලැබෙන ප්‍රයෝජනය මෙපමණකැයි කිව නොහේ.

අක්ෂර පරිපාටිය.

Alphabetical Order.

අ	ක	ට	ප	ස
ආ	ඛ	ඨ	ඵ	හ
ඉ	ග	ඩ	බ	ළ
ඊ	ඝ	ඪ	භ	(අ)ං
උ	ඩ	ණ	ම	
ඌ	ච	ත	ය	
එ	ඡ	ථ	ර	
ඔ	ජ	ද	ල	
	ඣ	ධ	ව	
	ඤ	න		

ආශ්‍රිත හා සාධක පොත්.

BIBLIOGRAPHY.

ග්‍රන්ථය	පරිශෝධක හෝ සම්පාදක	මුද්‍රිත වර්ෂය
අඞ්ගුත්තර නිකාය	සිරි දෙවමිත්ත, සිරි රෙවත, සිරි දෙවරක්ඛිත සංස්කරණය	1924
අධිමාස විනිශ්චය	කෝදාගොඩ උපසේන නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	
අභිධර්මකෝෂය	පණ්ඩිත මොරටුවේ සාසනරතන ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1948
අභිධර්ම චන්ද්‍රිකා	පණ්ඩිත මාතර ධම්මවංස ස්ථවිරයන් වහන්සේ	
අභිධර්ම ප්‍රදීපිකා	මොරටුවේ සිරි මේධානන්ද නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1950
අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ සන්නය	තොටගමුවේ සිරි පඤ්ඤාමොලිතිස්ස නායක ස්ථවිරයන් ව:	1926
අභිධානප්පදීපිකා සන්නය	තොටගමුවේ සිරි පඤ්ඤාමොලිතිස්ස නායක ස්ථවිරයන් ව:	1895
උදානට්ඨකථා (භේ: වි:)	බිහල්පොල සිරි දෙවරක්ඛිත නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1920
උභය ප්‍රාතිමෝක්ෂ සන්නය	වැලිතර ධම්මකුසල ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1927
කඞ්ඛාවිතරණී (භේ: වි:)	කරඳන සිරි ජිනරතන නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1930
කඞ්ඛාවිතරණී පිටපොත	කලුකොඩයාවේ සිරි පඤ්ඤාසෙඛර නායක ස්ථවිරයන් ව:	1926
කඨින වංසය	කිරිවත්තුඩුවේ සිරි පඤ්ඤාසාර නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ	1950
කල්‍යාණී ප්‍රකරණ	ගීන්තොට සිරි මේධඞ්කර මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1924
කුඩුසික පුරාණ සන්නය 1	හරුමල්ගොඩ සිරි සුමඞ්ගල නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1928
කුඩුසික පුරාණ සන්නය 2	බේරුවල සුමේධඞ්කර ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1894
කුඩුසික පුරාණ සන්නය 3	මොරගල්ලේ [illegible] ඤාණෝභාස තිස්ස ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1954
කුඩුසික විවරණය	පණ්ඩිත වැලිගම ඤාණරතන ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1954
බුද්ධසිකඛා ටීකා	ගාල්ලේ සුමනජෝති ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1898
ගරු භණ්ඩ විනිශ්චය	කලුකොඩයාවේ සිරි පඤ්ඤාසෙඛර නායක ස්ථවිරයන් ව:	1930
චූළවගග පාළි	ධම්මානන්ද අමරසිහ සුධීහු	1909
චුල්ලවගග පාළි B	ඕල්සැල්ලේ සිරි ඤාණෝදය නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1951
ජාතක අට්ඨවා ගැටපදය	ඩී බී. ජයතිලක ශ්‍රීමත්තු	1943
ජාතකට්ඨ කථා	විදුරුපොල පියතිස්ස මහා නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	1937
ධම්පියා අට්ඨවා ගැටපදය	ඩී. බී ජයතිලක ශ්‍රීමත්තු	1933
ධර්ම ප්‍රදීපිකාව	රත්මලානේ ශ්‍රී ධම්මාරාම නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	1906
පපඤ්ච සූදනී (භේ: වි:)	රත්මලානේ සිරි ධම්මානන්ද නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	
පරිවාර පාළි 1	පී. වී. ඇම්. වී. ප්‍රඥාලෝකාසභ ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1905
පරිවාර පාළි 2	වැලිපටන්විල සිරි දීපඞ්කර නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1915
පරිවාර ගණ්ඨිපද	බැන්ඩිඇමුල්ලේ ධම්මරතන නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1914
පාචිත්තිය පාළි 1	බෙන්තර සඛානිස්ස සහ කාළඹිල ඉන්දරතන ස්ථවිරයන් ව:	1926
පාචිත්තිය පාළි 2	තෙල්වත්තේ සිරි අරියවංස නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	
පාතිමොක්ඛ ගණ්ඨි	ඤාණරතන ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1890
පාරාජික පාළි 1	තෙල්වත්තේ සිරි අරියවංස නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1913
පාරාජික පාළි 2 (භේ: වී:)	පලන්නොරුවේ විමල ධම්ම නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1950
පාළිමුත්තක විනය විනිශ්චය	පානදුරේ සිරි ඤාණවිමලතිස්ස නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1903
පාළිමුත්තක විනය විනිශ්චය සඞ්ඛෙප ටීකා.	කහදමෝදර සිරි පඤ්ඤාසාර නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ	1908

පාළිමුත්තක විනය විනිවිජය සන්නය.	කරගම්පිටියේ ජෝතිරතන නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1918
ප්‍රාතිමෝක්ෂ පුරාණ සන්නය	කොළොන්නාවේ සුගුණසාර නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1927
ප්‍රාතිමෝක්ෂ වර්ණනාව	පණ්ඩිත පණම්ඹල ජිනරතන, රත්ගම්පඤ්ඤසෙඛර නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1948
භික්ෂු ශීලය	උඩුනම්පොලවිසුවණණජෝතිස්සභ මහා සාමි	1893
භෙසජ්ජ මංජූසා සන්නය	මතුගම විජයසිරි මුදුණය	1947
මනොරථ පූරණී 1	රත්මලානේ ශ්‍රී ධම්මාරාම නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	1907
මනොරථ පූරණී 2 (හේ: වි:)	රත්මලානේ සිරි ධම්මානන්ද නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	1928
මහා බොධිවංශ ගැටපදය	රත්මලානේ ශ්‍රී ධම්මාරාම නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	1910
මහාවග්ග පාළි	බෙන්තර සඤ්ඤාතිස්ස සථවිරයන් වහන්සේ	1911
මහාවග්ග පාළි සන්නය	කරගම්පිටියේ ජෝතිරතන නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1928
මහාවග්ග පාළි ගැටපදය	උහන්ඹිවිට සාසනතිලක සථවිරයන් වහන්සේ	1945
මූලුසික සන්නය	මුල්ලපිටියේ ධම්මජෝති තිස්ස සථවිරයන් වහන්සේ	1912
මූලුසික වර්ණනාව	සීනාවත්තේ ගුණාලංකාරතිස්ස නායක සථවිරයන් වහන්සේ	
වජිරබුධි ටීකා 1	බුරුම පොත	
වජිරබුධි ටීකා 2	සිංහල ඡිවපත (අමුද්‍රිත)	
චතුතකඛ්ඩිකය	බලපිටියේ උපරතන සථවිරයන් වහන්සේ	1905
විනයපත මංජූසා	ශ්‍රූ. පි. ඒකනායක සුධීහු	1912
විනය නීතිය	දෙඩන්දූවේ සිරි පියරතනතිස්ස මහා නායක සවාමීන්ද්‍ර: ව:	1905
විනය විනිවිජය 1	අම්බලම්ගොඩ සුමංගලතිස්ස නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1914
විනය විනිවිජය 2	පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1952
විනය විනිශ්චය සන්නය	තලල්ලේ ශ්‍රී ධම්මරක්ඛිත නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1957
විනයාවී සඞ්ග්‍රහය	පුස්කොළ පිටපත (අමුද්‍රිතයි)	
විනයාලඞ්කාරය	පානදුරේ සිරි සුමංගලතිස්ස නායක සථවිරයන් වහන්සේ	
විමති විනොදනී ටීකා	බේරතුඩුවේ ධම්මාධාරතිස්ස සථවිරයන් වහන්සේ	1935
විසුඞ්මාගී සන්නය 1	වැබඩ සඞ්ඝරතන සථවිරයන් වහන්සේ	
විසුඞ්මාගී සන්නය 2	පරවාහැර වජිරඤාණ සථවිරයන් වහන්සේ	
විසුඞ්මාගී සන්නය 3	බෙන්තර සඤ්ඤාතිස්ස සථවිරයන් වහන්සේ	1949
ශ්‍රී සුමඞ්ගල ශබ්දකොෂය	පණ්ඩිත වැලිවිටියේ සොරත නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1952
සද්ධම්ම සාගරය	පණ්ඩිත අම්බලම්ගොඩ ධම්මකුසල සථවිරයන් වහන්සේ	1954
සමන්තපාසාදිකා (හේ: වි:)	බද්දේගම සිරි පියරතන නායක සථ: ව: සහ පණ්ඩිත වැලිවිටියේ සොරත නායක සථවිරයන් වහන්සේ	1929
සමෙමාග විනොදනී (හේ: වි:)	යගිරල පඤ්ඤානන්ද නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	1932
සාරත්ථ දීපනී	බිහල්පොල සිරි දෙවරක්ඛිත නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	1915
සාරාර්ථ මඤ්ජරී	පණ්ඩිත වේරගොඩ අමරමොලි නායක සථවිරයන් ව:	1946
සික්ඛාපද වළඤ්ජනං	වැකඹ පඤ්ඤානන්ද සථවිරයන් වහන්සේ	1901
සුජනපමොදනී	පණ්ඩිත වවද්දර මේධානන්ද සථවිරයන් වහන්සේ	1929
සුමඞ්ගල විලාසිනී (හේ: වි:)	බිහල්පොල සිරි දෙවමිත්ත නායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ	1918

සඞ්කේත විඤ්ඤත්ති

A List of Abbreviations used in the Dictionary of Vinaya

අඞ්ගු: නි: = අඞ්ගුත්තර නිකාය
අතී: = අතීත
අතී: කෘ: = අතීත කෘදන්ත
අනා: = අනාගත
අ: ප: ස: = අභිධාන ප්‍රදීපිකා සන්නය
අභි: කෝ: = අභිධම්ම කෝෂය
අභි: ච: = අභිධම්ම චන්ද්‍රිකා
අභි: ධ: ප්‍ර: = අභිධම්ම ප්‍රදීපිකා
අභි: ස: ස: = අභිධම්මාර්ථ සංග්‍රහ සන්නය
උ: අ: = උදාන අට්ඨකථා
උප: ග්‍ර: = උප ග්‍රන්ථය
උ: වි: = උත්තර විනිච්ඡය
උ: ස: = උපසර්ගීය
කථා: අ: = කථාවත්ථු අට්ඨකථා
කම්: කෘ: = කම්මාරක කෘදන්ත
කං: වි: = කඞ්ඛා විතරණී
කං: වි: පි: = කඞ්ඛා විතරණී පිටපොත
කු: සි: ස: = කුද්දසික සන්නය
කෘ: = කෘදන්ත
ක්‍රි: වි: = ක්‍රියා විශේෂණ
ඛු: සි: ටී: = ඛුද්දසික්ඛා ටීකා
ග: හ: වි: = ගරු භණ්ඩ විනිච්ඡය
චු: පා: = චුල්ලවග්ග පාළි
චු: පා: B = චුල්ලවග්ග පාළි
(බෞද්ධ සමෙමලනයේ)
ජා: අ: ක: = ජාතක අට්ඨ කථා
ජා: අ: ගැ: = ජාතක අට්ඨවා ගැටපදය
තුං: = තුම්හත්ථය
දී: නි: B. = දීඝ නිකාය (බෞද්ධ සමෙමලනයේ)
ධ: අ: ගැ: = ධම්මපදා අට්ඨවා ගැටපදය
ධ: ප්‍ර: = ධම්ම ප්‍රදීපිකා
න: ලි: = නපුංසක ලිඞ්ග
නා: = නාම පදය
නි: = නිපාත පදය
ප: මී: = පඤ්ඤ මී වීහක්ඛිය
පරි: පා: = පරිවාර පාළි
පරි: පා: ගැ: = පරිවාර පාළි ගැටපදය
ප: සූ: = පපඤ්ච සූදනී
පා: = පාළි
පාචි: පා: = පාචිත්තිය පාළි
පා: මෙ: ඝ: = පාතිමොක්ඛ ඝණ්ඩි
පාරා: පා: = පාරාජික පාළි
පා: මූ: වි: වි: = පාළිමුත්තක විනය විනිච්ඡය
පු: ප්‍රා: ස: = පුරාණ ප්‍රාතිමොක්ෂ සන්නය
පු: ලි: = පුල්ලිඞ්ග
පූ: ක්‍රි: = පූර්ව ක්‍රියාව
ප්‍රා: = ප්‍රාකෘත
ප්‍රා: ච: = ප්‍රාතිමෝක්ෂ වර්ණනාව
භි: ශී: = භික්ෂු ශීලය
මනු: = මනුසම්‍රතිය
මනෝ: පූ: = මනෝරථ පූරණීය
මහා: පා: ගැ: = මහාවග්ග පාළි ගැටපදය
මහා: පා: = මහාවග්ග පාළි
මහා: පා: ස: = මහාවග්ග පාළි සන්නය
මහා: බෝ: ගැ: = මහා බෝධිවංශ ගැටපදය
මෝ: පා: = මොග්ගල්ලාන පඤ්චිකා
රූ: සි: ස: = රූපසිද්ධි සන්නය
ව: බු: ටී: = වජිරබුද්ධි ටීකා
වර්ත: = වර්තමාන
වර්ත: කෘ: = වර්තමාන කෘදන්ත
විනී: නි: = විනය නීතිය
වින: ම: = විනයත්ථ මංජූසා
වි: ම: ටී: = විසුද්ධි මග්ග ටීකා
වි: මා: ස: = විශුද්ධිමාර්ග සන්නය
වි: ල: = විනයාලඞ්කාරය
වි: වි: = විනය විනිච්ඡය
වි: වි: ටී: = විමති විනෝදනී ටීකා
වි: වි: ස: = විනය විච්ඡය සන්නය
සං: = සංස්කෘත
සං: වි: = සමෙමාහ විනෝදනී
සා: පා: = සමන්තපාසාදිකා
සැ: මී: = සත්ත මී
ස: සා: = සද්ධර්ම සාගරය
සාර: දී: = සාරත්ථ දීපනී
සාර: ම: = සාරාර්ථ මඤ්ජූරී
සි: ව: වි: = සිඛාවළඳ විනිස
සි: ව: වි: ප්‍ර: = සිඛාවළඳ විනිස ප්‍රදීපය
සූ: නි: අ: = සූත්තනිපාතට්ඨ කථා
සූ: ප: = සුජනපමෝදනී
සූ: වි: = සූළඞ්ගල විලාසිනී
සත්‍රී: ලි: = සත්‍රී ලිඞ්ග

< = පූර්ව පදයෙන් අපරපදය බිඳුණු බව
> = අපරපදයෙන් පූර්ව පදය බිඳුණු බව
√ = ධාතුව ඇදින්වීම
= = සමාන ලකුණ ආදේශය
? = විමසිය යුතු බව

උපදෙස්.

(මේ ග්‍රන්ථය කියවීමට පෙර පහත සඳහන් උපදෙස් දැන ගැනීම ප්‍රයෝජනවත් වේ)

Directions to be studied Before using this Dictionary of Vinaya.

1 මෙහි විසතර කළ (මාතෘකා) වචනයන් දැක් වූයේ අකාරාදි පිළිවෙළිනි. එබැවින් යම් වචනයක් පිළිබඳ අදහස හා විස්තර උව නොවූ විට එම වචනය අකාරාදි පිළිවෙළින් බැලිය යුතුය.

2 සම්කිසි නාමපදයක් සමඟ සමාස වූ පද කීපයක් වේ නම් එබඳු සමාස පද සියල්ල දැක්වූයේ පූර්වපදය හැර අකාරාදි ක්‍රමයෙනි. සමාස වූ පූර්ව පදය පමණක් එම ඡේදයේ මුලින් දක්වා අපර පදයන් අකාරාදි පිළිවෙළින් දක්වා ඇත. නිදසුනක් වශයෙන් මෙහි පළමුවන පිටුවේ "අංස කාසාව" යනු බැලිය යුතුය එහි "අංස" යනු එම ඡේදයේ මූල දක්වා අකාරාදි ක්‍රමයෙන් "කාසාව" යන පදය ළඟට එය සම්බන්ධ කර ඇත. ඒ පිණිස කාසාව යන වචනයට මුලින් — ඉරි කැල්ලක් දක්වන ලදී. එසින් අදහස් කරන්නේ එම ඡේදයේ මුලින් දක්නා අංස යනු එ තැනට ගත යුතු බවයි.

3 සමහර ඡේද ඇතුළත —ං මෙබඳු ලකුණක් ඇත. එයින් අදහස් කරන්නේ එම ඡේදයේ මුලින් ම සඳහන් වචනය ද, එම ලකුණට උඩින් ඇති වචනය ද එතැනට ගත යුතු බවයි. මෙහි 3 වැනි පිටුවේ "අකාල චීවර ගහණ" යනු බැලිය යුතුය. ගහණ යන්නට මුලින් —ං මේ ලකුණ යෙදූ වේ "—" ඉරි කැල්ලෙන් අකාල යනුද "ං" ලකුණෙන් චීවර යනු ද ගැනීම පිණිස ය. ඒ වචන දෙක එම ලකුණුවලින් සම්බන්ධ කළ විට අකාල චීවර ගහණ යනු සම්පූර්ණ වේ.

4 සමාන සවර දෙකක් අතර හෝ අසවර්ණ දෙශයක්ව හෝ සන්ධි වූ පදයන් " ' " ලකුණෙන් විසන්ධිකොට ඒ සමඟ ම වරහනින් විසන්ධි රූපය හෝ සන්ධි සවර හෝ දක්වා ඇත.

5 අනු ආදි උපසර්ගීයක් සමඟ සමාස වූ පදයක් නම් එම උපසර්ගීය මුලින් දක්වා සමාස පද අකාරාදි ක්‍රමයෙන් යොදා ඇත එහෙත් න නිපාතය හා සම්බන්ධ වූ උකාරාදි පද එම ගණයෙහි ලා නොසලකා අකාරාදි ක්‍රමයෙන් දක්වන ලදී. නිදසුනක් වශයෙන් මෙහි 124 වැනි පිටුවේ දෙවැනි ඡේදයේ (අනු) ඛණ්ඩන යනු බැලිය යුතුය, අනුබන්ධන යනු අනු උපසර්ගීය පූර්ව සිඛ්ධ පදයක් බැවින් එම ඡේදයට ම ඇතුළත් විය. එහෙත් අනුකම්පනඤ්ඤ යන පදය දක්නේ 131 වැනි පිටුවේ 1 වැනි ඡේදයේය, එම පදය සිද්ධ වූයේ අනු උපසර්ගීය පූර්වකව නොව "න + උකම්පනඤ්ඤ" යන පද දෙක සන්ධි වීමෙනි. මෙබඳු සෙසු තැන් ද මේ ක්‍රමයෙන් දත යුතුය.

6 ආඛ්‍යාත පදයක් මාතෘකාවට යෙදුණු විට එහි ධාතු ප්‍රත්‍යය ද, එයින් සිඛ් එම ක්‍රියා පදයේ අතීත — වර්තමාන — අනාගතාදි ආඛ්‍යාත රූපයන්ගේ එකවචන ද තද්ධිත ප්‍රත්‍යයානන්තරයන්ගේ ප්‍රකෘති ප්‍රත්‍යය ද දක්වා ඇත.

7 යම්කිසි වචනයක් හෝ විසතරයක් මෙහි දක්වූ නම් එම වචනය හෝ විසතරය උපුටාගත් පොත්වල පිටු හා පෙළ දක්වන ලද්දේ ලොකු කුඩා අංකවලිනි. "පාරා: පා: 621" යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ පාරාජික පාළියේ 6 වන පිටුවේ 21 වන පෙළ බවයි ගාථා පමණක් ඇති පොත්වල ගාථා අංකය දක්වන ලදී. "චින: ව: 568" යනු චිනය චිනිශ්චයේ 568 වන ගාථාව පිණිස ය.

8 තද්ධිත කෘදන්ත පදයන් හුදෙකලාව යෙදුණු විට එහි ප්‍රකෘති ප්‍රත්‍යයාදිය ද, එයට වූ ආදෙශාදිය ද එතැනම දක්වන ලදී. "සං + √මස + යු=අන" යනු නිදසුනකි, එසින් අදහස් කරන්නේ 'සං" යන උපසර්ගීය පූර්ව වූ "මස" ධාතුවෙන් "යු" ප්‍රත්‍යය වූ බව සහ එම ප්‍රත්‍යයට "අන" ආදෙශ වූ බවත් ය.

9 සමහර ශබ්දයන්ගේ වෙනස් අර්ථ දැක්වීම පිණිස එම ශබ්දයන්ගේ අවසානයෙහි 1-2-3 ආදී පිළිවෙළින් අංක යොදන ලදී.

10 පදසිද්ධි දැක්වීමේදී ව්‍යාකරණ සූත්‍රයන් හෙන් සිද්ධ කෘතී ය එම ව්‍යාකරණ සූත්‍ර රහිතව දක්වා ඇත. සමාසානන්ත පදයන්ගේ ව්‍යාකරණ විභාග පෙන්වන විට පූර්වපදය හැර අපර පදයෙහි පමණක් ව්‍යාකරණ දක්වන ලදී. එසේ සිඛ්වූ පාඨ අකාරාදි ක්‍රමයෙන් මෙහි අඟ ඇත.

පිළිගැන්වීම.

විනය කොෂය

නම් වූ මේ ග්‍රන්ථය පානදුරේ රන්
කොත් විහාරාධිපති අස්මදුවායය්‍ය
"සිරිසඛන සාසනධජ" කරගම්පිටියේ
ජෝතිරතනාභිධාන අමරපුර නිකාය
යේ අධිකරණ නායක සඛාමීන්ද්‍රයන්
වහන්සේ වෙත ගුරු ගෞරවයෙන්
යුක්තව පිළිගන්වන ලදී.

(සම්පාදක)

විනය කොෂය

-ට්ඨපන (නා) (√ඨප + යු=අන)= අගුළු දැමීම. උඩඩලිපත සහිත දෙර පෝරුවෙන් දෙරබාව නිශ්චල වනු පිණිස වසා දැමීම. දෙර කවුළු නිශ්චල වනු පිණිස වැසීම. "අග්ගළට්ඨපනාය, සකවාට ඛාර බන්ධනාය නිශ්චල වනු පිණිස" පාචි: පා: 525 කැ: චි: 9538 කැ: චි: පි: 7211 සී: වි: 1105 **-ත්ථම්භ**(නා) [සං. සත්‍ථම්භ > ප්‍රා: ඨම්භ > සිං: ටැඹ]= අගුළු කනුව. අගුළු සවිකළ උළුවහු කනුව. සිදුරු තුනක් හෝ සතරක් ඇතිව හිදි යොදූ දෙර බා පමණට කළ කණුව. අගුළු වැට. දෙරපොල්ල සැ: පා: 8935 චූ: පා: B. 7427 (අග්ගළවට්ටි බලනු) **-දාන** (නා) √දා + යු=අන)= අණඩු දැමීම, දිරුණැක් ඉවත්කොට අලුත් කැබලි දැමීම. "අග්ගළදානං වා, කඩ ලීම් එව්" ජා: අ: ගැ: 132 මහා: පා: 32631 (අග්ගළ 2 බලනු) **-පාසක** (නා) (පාස + ක= පාස) [සං. පාශ]= අගුළු පාසකය. යතුරු ලිය. කපි සීසකය යතුරු තහඩුව. "කපි සීසකං නාම ද්වාරබාහං විජ්ඣිත්වා තත්ථ පවෙසි ත්වා අග්ගළ පාසකෝ වුච්චති" සැ: පා: 8938 චූ: පා: B 7428 ඉ: චි: ථි: 46032 අ: ප: ස. 3113 **-ඵලක** (නා) [සං. ඵලක]= කවුළුව. අගුළු පුවරුව. යතුරු වැටෙන කවුළුව. "අග්ගළ ඵලකන්ති කවාටං" ප: සු: (4) 10020 **-වට්ටි** (නා) [සං වර්ති]= අගුළුවැට. දෙර පොල්ල. දෙර බාවට සම පමණ වූ අගුළු කණුව "අග්ගළ වට්ටි නාම ද්වාර බාහාය සම්පජ්ජමාණෝයෙව අග්ගළත්ථම්භෝ වුච්චති" චූ: පා: B 7437 0 සැ: පා: 8935 (අග්ගළත්ථම්භ බලනු)

අග්ගි (නා) (√අඟ + ඉ) [සං. අග්නි]= ගින්න. වහනිය. මහා: පා: 291 **-'අගාර** (අග්ගි + අ=ණ්‍ය) (නා)= ගිනි හල් ගෙය. 2 ගිනි දෙවියන් පුදන ගෙය. මි: පා: සැ: 7719 **-'අනනරා** (අග්ගි + අ=ඝ) (නා)= ගින් නෙන් හටගත් අනතුර. ගිනිබිය ළැව් ගිනි හටගැන්ම හෝ සෙනසුන ගිනි ගැන්ම. 1 සැකෙවින් පාමොක් උදෙසන්නට අනුදන වදාළ දශ විධ අන්තරායන්ගෙන් තුන්වන අනතුර. ඒ බදු අනතුරකින් බාධාවක් ඇති කල සැකෙවින් පාමොක් උදෙසිය යුත්තේය. 2 ආපත්‍යාරොචනයට අවකාශ නොලැබීමෙන් ආපත්ති පරිච්ඡන්න නොවන අනතුරක්. "අග්ගි අන්තරාය නම්-සෙනාසනය ගිනිනැන්මයි" "දවඩාහෝ වා ආගච්ඡති ආවාසෙ වා අග්ගි ඵරිත්‍යහති අයං අග්ගනන්තරායෝ" සැ: පා: 78912 කැ: චි: පි: 3923 කැ: චි: 485 මහා: පා: 12132 සී: ව: වි: 1094 (අනන්තරායික බලනු) **-ඝර** (නා) අග්ගි + ඝර)= ගිනි පුදන. ගිනි දෙවියන් පුදන එක් තාපස කොටසක්. පැමිණි ඉටක පිරිවෙස් පවා නොදී පැවිදි උපසපන් කරන්නට නියම කළ කම්වාදී ක්‍රියාවාදී එක් තාපස කොටසක් "අග්ගිඝරානි අග්ගි පරිචරකා" මහා: පා: 8011 මැ:පා:සැ: 25537 සැ:පා: 7435 **-කඛණ්ඩ** (නා) [සං. සකඛණ්ඩ]= වත්නි සකඛණ්ඩය, ගිනිකඳ ගිනිරැස. **-පූජන** (නා) (√භූ=ජ + √භූ + ල=ඔ=අව + යු= අන)= ගිනිදෙවියා පිදීම. ගිනි දෙවියා පුදමින් යාග කිරීම, ජා: අ: ගැ: 1224 ඉ: ඉ: ථි: 43315 (අග්ගි හුත්ත මුඛ බලනු) **-දඬ්ඩ** (නා) (√දහ + ත=ඩ්) [සං. දග්ධ]= ගින්නෙන් දැවිණු. ගින්නෙන් දැ වසත්‍රය පාංශුකූලිකාඛ්‍යය සමාදන් වන භික්ෂුවට සුදුසු නෙවිසි වසත්‍රයන්ගෙන් එකක්. ගින්නෙන් ප්‍රදේශයක් දැ පිළියෙන් කළ සිවුර. ඉ: ම: ථි: 7722 වි: මා: ඇ: 1547.34 **-පරිච්ඡින්න** (පරිජින?) (නා) පරි + √ච්ඡ + ත)= ගින්නෙන් කැපකළ, ගින්නෙන් රත්කළ. පස්වැදෑරුම් ඵල කපීම කරණයන් ගෙන් එකක්. 1 අග්ගිපරිච්ඡින්න 2 සත්ථ පරිච්ඡින්න 3 නඛ පරිච්ඡින්න 4 අබ්ජ 5 නිබ්බට්ඨබීජ යනුවෙන් ඵල කපීම කරණ පසකි එයින් ගින්නෙන් කැප කරනුවන් විසින් දර දැවූ ගින්නෙන් හෝ ඔම වැරිවී දැවූ ගින්නෙන් හෝ යටත් පිරිසෙයින් ගිනියම් කළ යම්කිසි ලොහ කැබැල්ලකින් හෝ එක දෙශයක් සපශී කිරීමෙන් කැපය කියා කැප කළ යුතුය: සැ: පා: 5601.4 චූ: පා: B. 6384 **-සඞ්ඛිත්ත** (නා) (පරි + √ඛි? + ත)= ගින්නෙන් දැවූ. ගින්නෙන් කැප කළ. පස් වැදෑරුම් කප්පිය කාරණයන්ගෙන එකක්. (සමහර ආචාර්‍යවරයන් "පරිච්ඡින්න" යනුවට වඩා "පරිජින්න" යනු ශුද්ධ පාඨය මෙන් ගත් බැව් පෙනේ. "අග්ගි පරිජිතන්ති ආදිසු පරිච්ඡිනන්ති පඨන්ති") ඉ: ල: 11731 සා: දී: 8034 (අග්ගි පරිච්ඡින්න බලනු) **-මණ්ඩ** (නා)= සිහින් මිදි. සිහින් මිදි කොළ. සාවකාලික වූ පත්ත බාදනීය සඛ්‍යාවට ගැණෙන පතු විශෙෂයක්. සැ: පා 61513 ඉ: චි: 1343 **-සරණ** (නා) [සං. ශරණ]= ගිනිහල් ගෙය. ගිනි දෙවියන් පුදන ගෙය මහා: පා: 296 **-සාලා** (නා) [සං. ශාලා]= 1 ගිනිහල, ගිනිහල් ගෙය. ගිනි

දෙවියන් පුදන ගෙය. ඇ ගිනිහල් ගෙය, ගිනි දල්වන ගෙය. අග්ගාගාර-අග්ගිසාලා යන උභය ශබ්දයන් වෙනුවට සිංහලයෙහි ගිනිහල, ගිනි ගේ යනු අවිශේෂයෙන් යොදනු ලැබේ. අග්ගාගාරය නවුසන් ගිනි දෙවියා පුදන ගෙය මෙන් ද අග්ගිසාලාව ගිනි දල්වන ගෙය මෙන් ද, ගත යුත්තේය. සිංහලයෙහි මෙකල ගිනිහල් ගේ නමින් අදුන්වනුයේ දෙශනා පාළියෙහි දක්නා රසවතිය සි. (ජනනාඝර බලනු) වි: ව: ටී: 36415 ම: පා: ස: 1614 මහා: පා: 15610 -හුත්තක නා) [සං. හොත්‍ර]= 1 ගිනි පුජා; ගිනි දෙවියන් පිදීම. 2 සැන්ද ආදී ගිනිදෙවියන් පිදීමේ උපකරණ. ගිනි පුදන කෙණෙස්ස (=සැන්ද). ජා: අ: ගැ: 4630 මහා: පා: 1633 ම: පැ: ස: 11922 ච්:ච්: ටී: 43315 වෙ: දෘ: ස: 5014 "අග්ගි හුත්තක -ංඛ (නා)= [ගිනි දෙවියන් පිදීම "අග්ගිහුත්ත කං, ගිනි පූජා" වෙ: දෘ: ස: 4524 -ංමිස්ස (නා) [සං. මිශ්‍ර]= සැන්ද ආදී ගිනි පිදීමේ උපකරණ. ම: පා: ස: 10515 ව්: ව්: ටී: 36514 (අග්ගිහුත ශබ්දයන් දක්නේය. ව්: ව්: ටී: 3651 4) -ංමුඛ (නා)= ගින්න පිදීම පෙරටු කොට ඇති. යාගයෙහි පූර්ව කෘත්‍යය. යාගමුඛය. "අග්ගිහුත්තමුඛාති අග්ගිපූජන පුබ්බකා" වි: ව: ටී: 43515 මහා:පා: 28111 -ඝරණ (න) (√හු + ම) [සං හොම]= අග්නි හොමය. ගිනිදෙවියා පිදීම. මෙබඳු ගින් නෙන් මෙසේ ගිනිදෙවියා පිදීමෙන් මෙවැනි ඵල විපාක වන්නේයයි උගන්වන එක් ලාමක විද්‍යාවක්. භික්ෂූන් විසින් නො උගත යුතු එක් විද්‍යාවක්. දී: නි: B: 5020 සු: ව: 6717

√අග්ඝ 1 (ධා)= අඝයෙහි, අඝය. අති: අග්ඝි= අඝී. වති: අග්ඝති= අඝිසි. අනා: අග්ඝිස්සති= අඝනේය. පූ: ක්‍රි: අග්ඝෙත්වා, අඝය කර. ප්‍ර:ක්‍රි: අග්ඝාපෙත්වා= අඝයකරවා ව්: ල: 8127 ස: පා: 50831

අග්ඝ 2 (නා) [සං. අඤ්ඝ]= 1 අඝය, වටිනා කම. 2 රාත්‍රී පරිවෙජ්දය. ආපත්ති පටිවිජ්ඣනව විසූ රාත්‍රී සඛ්‍යාව. "අග්ඝෙන, අඝ විසින්, රාත්‍රී පරිවෙජ්ද විසින්" ක: ව: පි: 4118 ස: ප: 50823 -කාරක (නා) (√ කර + ණ්වු=අක)= අඝය කරන්නා, වටිනාකම කියන්නා, වන්නක්කා, වන්නකු නිළමේ. ජා:අ:ගැ: 5820 -ඝක(නා) (√අග්ඝ + යු=අන + ක)= අඝනා, වටිනා, අඝය ඇති. පාරා පා: 465 (අග්ඝණකයි ද දක්නේය. ස: පා: 484130 31 -වඩ්ඪනඝ (නා) (√වඩ්ඪ + යු=අන + ක)= අඝය වැඩීම ඇති. "එසෙ අග්ඝවඩ්ඪනං එතස්ස අත්ථීති අග්ඝවඩ්ඪනකං" ස: පා: 484129 සා: දී: 74117 ව්: ව්: ටී: 27014 -විසුද්ධි (නා) [සං. විශුද්ධි]= පරිවාස මානත්ත විසුද්ධිය පිරිවෙසෙහි සහ මානතෙහි පිරිසුදු බව. සඝ වෙසෙසට පිළියම් කරමින් සිට අනන්තරාපත්තියට පැමිණියහුට මූලාය පටි කස්සනය කොට ඔධාන සමොධාන වශයෙන් මකාහැර සියල්ලට පළමුව රාත්‍රී පරිවෙජ්ද වශ යෙන් දුන් පිරිවෙසෙහි හා මානතෙහි පිරිසුදු බව. ස: පා: 973112 ච්: ව්: ටී: 4923 (අග්ඝ සමොධාන බලනු) -සමොධාන (නා) (සං + අව + √ ධා + යු=අන)= පටිවිජ්ඣන වූ ඇවැත් ගණනින් දෙන පරිවාසය. තෙ වැදූරුම් සමොධාන පරිවාසයන්ගෙන් එකක්. 1 ඔධාන සමොධාන 2 අග්ඝසමොධාන 3 මිස්සක සමොධාන යනු වෙන් පරිවාසය තෙවැදූරු වේ. එහි "අග්ඝෙන සමොධානං= අග්ඝ සමොධානං, තං යත්ථ සො පරිවාසෝ අග්ඝ සමොධානෝ" යනු බැවින් රාත්‍රී පරිවෙජ්ද වශයෙන් පටිවිජ්ඣන වූ ඇවැත් ගණනින් දෙන පරිවාසයයි. මෙහි "අග්ඝ" නම් රාත්‍රී පරිවෙජ්දයයි. "සම්බහුලා පත්තීන් අතුරෙන් එකක් හෝ දෙකක් හෝ තුනක් හෝ වැඩි ගණනක් හෝ වැඩි වශ යෙන් ප්‍රතිවිජ්ඣනවී නම් ඒ වැඩි දින ගණන බලාගෙන ඒ දින ගණනට පිරිවෙස් දීම" ස: පා 876230·880= ම: පා: ස: 1739 කැ:ව්: 5014 කැ: වි: පි: 4 9·18 -හානි (නා) (√හා + නි) [සං. හානි]= අඝය අඩු වීම. වටිනා කම මඳ වීම. ව්: ව්: ටී: 14734

අග්ඝිය (නා) (අග්ඝ + ඉය)= 1 ඇගෑ. සෑ සට හණක්. 2 පහන් කණුව 3 එක් තරා හොරණ විශෙෂයක්. 4 ගණිකා පටට, පාස පටට පිණිස යොදන ලද වස්ත්‍ර කැබැලිවල නොමැසිය යුතු සටහන් විශෙෂයක්. "අග්ඝි යපට්ඨ" නම්නුදු අදුන්වන්නේය. ගණිකා පටට-පාසපටට නම් සිවුරෙහි නණ්ඩිය හා පා සය පිණිස යොදන වස්ත්‍ර කැබැලි දෙකයි. "අග්ඝියං නාම චෙතිය සණ්ඨානං, යං අග්ඝි යපට්ටෙහාතිව වදන්ති" ව්: ව්: ටී: 3134 1411 6 ව්: ල: 2432 පා: ව්: ටී: 2819 කු: සි: ස: 8820

අඝ (නා) පාපය, පව. "අඝස්සාති අඝතෝ පාප ඤ්ඤං" ව්: ව්: ටී: 7326

අසංඛ්‍ය නිමිත්ත (නා)= **නිමිත්තෙන් නිමිත්ත** නො ගැටුව. එබඳු සීමාව එකොළොස් විපත්ති සීමාවන්ගෙන් එකක්. **බණ්ඩ නිමිත්ත සීමාව.** සීමා සම්මතයෙහිදී පෙරදිග පටන් **නිමිත්ත** කීර්තනය පටන් ගෙන ක්‍රමයෙන් දකුණු බට හිරි උතුරු දිශාවන්හි කීර්තනයකොට නැවත පෙරදිග **නිමිත්ත** කීර්තනය කොළඹ සීමාව. ''ඛණ්ඩ **නිමිත්තා** නාම අසංඛ්‍ය **නිමිත්තා** වුච්චති'' කැ: ටී:පි: 4^{30} සැ:පා: 1044^{12} මි: ලි: 250^{17} (අඛණ්ඩ **නිමිත්ත** බලනු.)

අඛණ්ඩ (නා) [සං.අඛණ්ඩ]=1 ඇතැයෑ, උකුල, ඔඩොක්කුව. 2 සඞ්ඛ්‍යාව, ගණන.

අඛණ්ඩුර (නා) [සං. අඛණ්ඩුර]= දල්ල, අකුර, අඛණ්ඩුරය.

අඛණ්ඩුස (නා) [සං. අඛණ්ඩුස]=1 අකුස්ස. හෙන්බුව 2 දෙහෙනිල්ල, කෙක්ක, ජා: අ: ගැ: 13. සැ: පා: 235^{21} **-කොටි** (නා)= අකුසු කෙළවර දෙහෙනිල්ලෙහි කොණ සැ: පා: 235^{25}

අඛණ්ඩ 1 (නා) [සං. අඛණ්ඩ]= **කාරණය**, හෙතුව. **ආපත්ති** හෙතුව. ''මෙහි අඛණ්ඩ නම් ආපත්ති වීමට හෙතුවූ කාරණයයි'' සෙව්යට්ඨිතය මාහීයෙහි මාහී ප්‍රවෙණියෙහි යනාදීන් ආපත්ති සාධක වූ අඛණ්ඩය. ආපත්තීන්ගේ සාධාරණ විනිශ්චය පිණිස දතයුතු කරුණු සතලොසෙන් එකක්. කැ: වි: 21^{32} කැ: ටී: පි: 19^{24}

අඛණ්ඩ 2 (නා)= 1 ශරීරය. 2 කාය සංසර්ගී සඞ්ඝාදිශේෂ ශික්ෂාපද පදභාජනීයෙහි දක්නා පරිදි සත්‍රීයකගේ අත සහ **කොස්** වැටිය හැර සෙසු සිරුර. ''අඛණ්ඩං නාම හත්ථඤ්ච වෙණිඤ්ච ඨපෙත්වා අවසේසං අඛණ්ඩං නාම'' පාරා: පා: 133^{26} සැ: පා: 380^{19}

අඛණ්ඩ 3 (නා)= අඛණ්ඩ විද්‍යාව. ශරීර ලක්ෂණ දන්නා ශාස්ත්‍රය. සාමුද්‍රිකා විද්‍යාව මෙබඳු අවයව ඇත්නෙන් යුක්තවූයේ මේ පමණ දීඝායුෂ වළඳන්නේය යනාදීන් පවත්නා අඛණ්ඩ ශාස්ත්‍රය. එක් තිරශ්චීන විද්‍යාවක්. දී: නි: B 20^{18} සු: වි: 67^{1} (අඛණ්ඩ විජ්ජා සහ අඛණ්ඩ සත්ථ බලනු)

-කූට (නා) [සං. කූට]=එනම් තුලා කූටය. සිව් වැදෑරුම් තුලා කූටයන්ගෙන් එකක්. බඩු කිරා තමන් ගන්නා විට පසුභාගයෙහි තුලාව ද, දෙන විට පූර්වභාගයෙහි වූ තුලාව ද, අතින් යටට ඔබමින් හොරට **කිරන එක් තුලා** කූට (හොර කිරුම්) ක්‍රමයක්. 1 රූපකූට 2 **අඛණ්ඩ** කූට 3 ඝනණ කූට 4 පටිච්ඡන්න කූට යනු **වෙන්** තුලා කූටය සිව් වැදෑරුම් වේ. මනෝ පූ: 591^{36} **-චෙජ්ද** (නා) (√ඡිද+ණ)= **අඛණ්ඩ** ච්ඡේදය. තම නිමිත් කැපීම. **-ජාත** (නා) [සං. **අඛණ්ඩජාත**]=පුරුෂ නිමිත්ත. සත්‍රී **නිමිත්ත**, **අණ්ඩකොස විරහිත පුරුෂ නිමිත්ත** ''**අඛණ්ඩ** ජාතන්ති බීජවිරහිතං පුරිස **නිමිත්තං**'' ව්:ව්: 6 සැ: පා: 807^{15} ව්: ටී: ටී: 216^{25} 457^{32} චූ: පා: B 437^{11} **-ඤාණ** (නා)= **අඛණ්ඩජාතය** අසල. පුරුෂ **නිමිත්ත** ළඟ පාරා:පා: 36^{10} **-ණ** (නා)= 1 එළිමහන් පෙදෙස. **අඛණ්ඩ** ස්ථානය 2 කෙලෙස්. 3 මළුව. ජා: අ: ගැ: 14^{8} **-ඤාණ** (නා)= **අඛණ්ඩ** දෙක. ප්‍රථම පාරාජිකාපත්ති සාධක **අඛණ්ඩ** දෙක. දෙඅඟ. මෙවුන්දම් සේවයට සිතය, තුන් මහින් එක්තරා මහෙක්හි තමා **නිමිත්** මෙහෙයීමය යන මෙවුන්දම් පරිජියෙහි **අඛණ්ඩ** දෙක. කු: සි: ස: 7^{33} (සෙසු ශික්ෂා පදයන්හිද **අඛණ්ඩ** විනිශ්චය මේ ක්‍රමයෙන් දත යුත්තේය) **-පච්චඛණ්ඩ** (නා) (පති+අඛණ්ඩ) [සං. ප්‍රත්‍යඛණ්ඩ]= අඟ පසඟ. අත් පා ආදී අවයව ඇතුළු සිරුර. සිඟලු ශරීරය. ''**අඛණ්ඩ** නාම **ශරීර** යයි. පච්චඛණ්ඩ නාම අත් පා ආදී අවයවයි'' ''හත්ථපාදාදි අඟ හා අඛුලි ආදි පච්චඛණ්ඩයන්' කු: සි: ස: 86^{15} ධ: අ: ගැ: 118^{22} **-රාග** (නා) (√රඤ්ජ+ණ) [සං. **අඛණ්ඩරාග**]= ශරීරයෙහි ගල්වන ආලෙප. ඇසෙහි ගල්වන අඳුන්. ව්: වි: 2825-2959 චූ: පා: *B* 634^{3} සැ: පා 953^{8} **-වාත** (නා)=අවයවයන්හි පැතුරුණු වාතය මහා: පා 240^{3} මහා: ගැ: 52^{30} **-විනිච්ඡය** (නා) [සං. විනිශ්චය]= **අඛණ්ඩ** විනිශ්චයය. අත් පා ආදී අවයවයන් ඒ මේ අත විසුරුවීම **-විජ්ජා** (නා) [සං. විද්‍යා]= **අඛණ්ඩ** විද්‍යාව බුදුන් විසින් **නිදුකොට** හරන ලද අඟපසඟ ලකුණු දන්නා විද්‍යාව. එක්විසි අන්වේෂණයන්ට ඇතුළත් කරුණු වලින් එකක්. ''**අඛණ්ඩවිජ්ජා නාම** අඟපසඟ ලකුණු දන්නා විද්‍යාසි'' ''ශරීරයේ ලක්ෂණ දන්නා ශාස්ත්‍රය'' භික්ෂූන් විසින් නො උගත යුතු එක් තිරශ්චීන විද්‍යාවක් ''සිරුර හෝ ඇඟිලි පුරුක් බලා ශුභාශුභ කීම. කු: සි: **ස: 74** ^{11} ජා: අ: ගැ: 75^{22} 119^{10} සු: නි: **අ: 136**^{11} දී: නි: B 20^{22} සු: වි: 67^{25} **-සත්ථ** (නා) [සං. ශාස්ත්‍ර]=**අඛණ්ඩ** ශාස්ත්‍රය. **අඛණ්ඩ** විද්‍යාව (**අඛණ්ඩ** විජ්ජා බලනු) **-සම්පත්ති** (නා) (සං.+√පද+ති)= කරුණු **එකතුවීම**. අවයවයන්ගේ **එකී**

භාවය. ස: පා: 532[11] **-හානි** (න) [සං. හානි]= අඞ්ගහානිය. අවයවයන්ගේ හානිය. ශරීරයේ අත් පා ආදි අවයන්ගේ අඩුව. **-හීන 1** (නා) (√හා + ඉන)= අවයව හීනවීම. අත් පා ආදිය සිදුණු නැනැත්තා. පැවිදි උපසපන් නොකළ යුතු පුද්ගලයෙක්. පරිස දූෂකයෙක්. "අඞ්ග හීනො නාම හපඨචණ්ඩාදි හෙදෙ" පරි: පා: 164[1] ස: පා: 976[6] **-හීන 2** (නා)=උපසපන් නොකළ යුතු පුද්ගලයෙක්. යමෙකුට පා සිවුරු සම්පූර්ණ නොවේ ද, සම්පූර්ණ වුවත් උපසම්පදාව පිණිස යාචයදු නො කෙරේ ද, හෙතෙම අඞ්ගහීන නම් වේ. සු: ප: 133[22]

අඞ්ගාර (නා) [සං. අඞ්ගාර]= අඟුරු **-කටාහ** (නා) [සං. කටාහ]= අඟුරු කබල. ගිනි කබල. මත්තිකා භාණ්ඩයන් අතර ගරුබඩු සඞ්ඛ්‍යාවට ගැණෙන්නක්. "අඞ්ගාර කටාහං, වක් ගිනි කබල්" ක: ව: පි: 114[1] **-කපාල** (නා) [සං. කපාල]= අඟුරු කබල. ගිනි කබල. වක් ගිනි කබල්. එක් තවුස් පිරිකරක්, ක: ව: පි: 107[1] ජා: අ: ගැ: 12[27] **-කාසු** (නා) [සං. කර්ෂූ]= අඟුරුවළ. ගිනි අඟුරු වළ. ව: ව: පි: 121[11] **-ඕපම** (සු + උ=සූ)= ගිනි අඟුරු වළක් වැනි. ගිනිඅඟුරු වළකට හෙලුවකු වැනි. කාම සෙවනයේ තත්ත්වය පෙන්වීමට යොදන උපමාවක් ආයතියෝ කාමුප සෙවනය ගිනි අඟුරු වළකට හෙලුවකු වැනියයි සලකත්, "අඞ්ගාර කාසූපමා මහාහිතාපථෙන" සා: ම: 62[1] ස: පා 64[1][23]

අඞ්ගිරස 1 (නා) එනම් ඍෂිවරයා. මන්ත්‍ර කීවූ එක් ඍෂිවරයෙක්. මහා: පා: 280[1]

අංගිරස 2 (නා) = සඞ්ඝයන් වහන්සේ. "අංගිරසං, ශරීරයෙන් නැහෙන රස් ඇති හෙයින් අංගීරස යයි කියන ලද නොහොත් අංගිරස නම් සඞ්ඝයන් වහන්සේ" ජා: අ: ගැ: 66[6] මහා: පා 23[23]

අඞ්ගුටඨ (නා)= [සං. අඞ්ගුෂ්ඨ]= මහ ඇඟිල්ල. මහපට ඇඟිල්ල. අතේ හෝ පයේ මහ ඇඟිල්ල පාරා: පා: 35[8] **-ගණන** (නා)= ඇඟිල්ලෙන් ගණන් කිරීම. [ඇඟිලි ගණන් "අඞ්ගුටඨ ගණනං, ඇඟිලි ගණන් හෙවත් ඇඟිල්ලෙන් ගණන් ගිණීම්. අඞ්ගුටඨ ගණන නම් ආදියෙන් ගිණූ අඞ්ගුටඨ පටන් දැන්." ජා: අ: ගැ: 107[1]

අඞ්ගුත්තර නිකාය (නා) (අඞ්ග + උත්තර) [සං. අඞ්ගෝත්තර)= සූත්‍ර පිටකයට අයිති ප්‍රධාන පොත් පසෙන් එකක්. අඞ්ගයෙන් අඞ්ගය හෙවත් එකින් එක වැඩි ධර්ම ඇතුළත් ග්‍රන්ථය. අඟුතුරු සඟිය. ස: පා: 157

අඞ්ගුත්තර භාණක (නා)= අඞ්ගුත්තර නිකාය හදාරන=වාචොද්ගත කරන, එනම් භික්ෂු සමූහය. "අඞ්ගුත්තර භාණකෙන හෙට්ඨා වා උපරි වා උපඩ්ඪනිකායො ඵහහෙතබ්බා. අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙන තික නිපාතතො පට්ඨාය හෙට්ඨා ඵහහෙතුම්පි වට්ටති" ස: පා 578[7] සා: දී: 54[10]

අඞ්ගුල (නා) [සං. අඞ්ගුල]= අඟල. වියතින් දෙළසෙන් කොටස "අඟුල් දෙළසෙක් වියතෙක් නම් වෙයි." අ: ප: ස: 28[14]

අඞ්ගුලි (නා) [සං. අඞ්ගුලි]= ඇඟිලි. මහා: පා: 85[29] 265[14] **-අන්තර** (ලි + අ=ල) (නා)= ඇඟිලි අතර. ඇඟිලි හස්ස. ක: ව: පි: 130[9] පාරා: පා: 40[5] ස: පා: 766[34] **-කඞ්කුඵක** (නා) [සං. කඞ්කුඵක]= ඇඟිලි කැස්ස. දිදුලය. ව: ව: පි: 460[20] **-කුණ්ඨ** (නා) [සං.කුණ්ඨ]= ඇඟිලි නැමුණු නැනැත්තා. අත් පා හෝ ඇඟිලි නැමුණු පුද්ගලයා. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූෂකයෙක් **-චිත්තෙන** (නා)- (√ජිද + ඉත්ත)= ඇඟිලි සිදුණු පුද්ගලයා ඇඟිලි නැති, නිය කිසිවක් ඉතිරි නොකොට එකක් හෝ එයට වැඩි හෝ ඇඟිලි සිදුණු තැනැත්තා. පැවිදි නො කළයුතු පරිස දූෂකයෙක්, යමකුගේ වනාහි හුයක් පමණවූ ද, නඛ ශෙඛය පෙනේ නම් ඔහු පැවිදි කරනට වටනේය. මහා: පා: 101[4]-361[6] ස: පා: 766[25] **-පතොදක 1** (නා) (ප + √තුද + ණ + ක) [සං. ප්‍රතෝද]= ඇඟිලි වලින් කිති කැවීම. ගිරිති කැවීම. 'ඇඟිලි තැහැටින් විදීම නිමිත්ත කොට ගෙන ගිරිති කැවීම" 'අඞ්ගුලි පතොදකෙනීති අඞ්ගුලිපතොදං ලට්ඨිං කණ්ඩං විජ්ඣනෙනා'' ස: පා; 635[5] සි: ව: 4[13] ප්‍රා: ප්‍ර: ස: 74[10] පරි: පා: ගැ: 5[17] මනෝ: පූ: 790[28] **-පතොදක 2** (නා) එනම් පවිති ඇවැත, ක්‍රීඩානිප්‍රායයෙන් උපසපන් භික්ෂුවකගේ කායසපර්ශය කිරීමෙන් හෙවත් කිනි කැවීමෙන් සිදුව වන අඞ්ගුලි පතොදක නම් සුදුව පවිතිය. භි: ශි: 17[3] **-මාන** (නා) [සං. මාන]= ඇඟිල්ලෙන් මැනීම. කෙවැ දැරුම් මාන ක්‍රමයෙන් එකක්. 1 තුලාමාන

2 පර්‍යාමාන 3 අඬගුලිමානයයි මාන ක්‍රමය ත්‍රිවිධ වේ. අ: ප: සූ: 65[29] **-මුද්දිකා** (නා) (මුද්‍රා + ණික+ආ) [සං. මුද්‍රා]= ඇඟිලිමුද්‍රා, ඇඟිල්ලෙහි පළඳින මුද්‍රා. "න අඬගුලි මුද්දිකා ධාරෙතබ්බා" චූ:පා: B 630 [15.29] **-රේඛා** (නා) [සං. රේඛා]= ඇඟිලි ඉරි. ඇඟිලි සටහන්. පාත්‍රය අතින් ගමන විට ඇති වන ඇඟිලි රේඛා. වි: වි: ටී: 3.21[26] සූ: පා: 6.18[4]

අඬගුලෙය්‍යක (නා) (අඬගුලි+එය්‍යක)= [සං අංගුලීයක] මුද්දර ජා: අ: ගැ: 1.65[18]

අවඤ්ඣුස්ස (නා) (න+චක්ඛු+ස්ස)= ඇස්වලට හිත නොවූ. ඇස්වලට අහිත කරවූ. දූහැටි නොවැළඳීමේ දෙස් පසින් එකක්. මනෝ: පූ: 6.44[22] චූ: පා: B 7.30[3] සූ: පා: 8.97[7]

අවණ්ඩිකත (නා) (න + වණ්ඩ + ඊ + කත)= නොකළ වණ්ඩ භාවය ඇති. වණ්ඩ නොවූ වි: වි: ටී: 5.01[4]

අවල (නා) (න+චල)= නොසෙල්වෙන, සෙලවීමක් නැති. පර්වතය. අ: ප: සූ: 8.23[0]

අවාලෙති (ක්‍රි) (න + √වල + ණෙ + ති)= නොසෙල්වෙයි. අති: අවලි= නොසැලී, නොසෙල්වී. වර්ත: අවලති= නොසැලෙයි, නොසෙල්වෙයි. අනා: න වලිස්සති= මතු නොසැලෙයි=නොසැලෙන්නේය. නොසෙල්වෙන්නේය. ප්‍ර: ක්‍රි: අවාලෙති= නොසල්වයි, නොසොල්වයි පූ: ක්‍රි: අවාලෙත්ථ= නොසල්වා, නොසොල්වා. ව: කෘ: අවාලෙන්තෝ= නොසල්වමින්, නොසලවමින්. වි: වි: 1.31

අවාවෙතුකාම (නා) (න+වාවෙතුං+කාම)= 1 චුත කරවීමට කැමැත්තක් නැති. සස්නෙන් පහකරවන අදහසක් නැති. 2 සොර සිතින් තුබූ තැනින් සොලවනුවට නොකැමැති. ස: පා: 2.32[10] වි: වි: ටී: 1.51[21]

අවිත්තක 1 (නා) (න+චිත්ත+ක)= නොසිතූ. ඒ ගැළපුණු සිතින් නැති. ප්‍රඥප්තිය නොදත්. "පණත් නොදන්නෙ" "අවිත්තකානන්ති පණ්ණත්තිං අජානන චිත්තෙන අවිත්තකං" ක: වි: පි: 5.21[1] වි: වි: ටී: 2.34[2] සූ: පා: 1.02.5[17]

අවිත්තක 2 (නා) සවැදූරුම් ආපත්ති සමුට්ඨාන යන් අතුරෙන් පළමු සමුට්ඨාන තුන. සියලුම ආපත්තීන්ගේ 1 කාය 2 වාචා 3 කාය වාචා 4 කාය චිත්ත 5 වාචා චිත්ත 6 කාය වාචා චිත්ත යනුවෙන් මෙසේ එක් අඬයක් ඇති, අඬ දෙකක් ඇති, අඬ තුනක් ඇති සමුට්ඨාන සයකි. එයින් කායය වාචාය යන දෙක වෙන වෙන ම එකඬගික වේ. කායවාචාය, කාය චිත්තය, වාචාචිත්තය යනුවෙන් ද්විඬගික තුනකි. කාය වාචා චිත්ත යනුවෙන් තිවඬගික එකකි. මෙයින් කාය-වාචා-කායවාචා යන පළමු සමුට්ඨාන තුන අවිත්තකය. පසුව කී තුන සචිත්තකය. ක: වි: 2.36 ක: වි: පි: 2.03

අවිත්තකත්ත 3 (නා)= අවිත්තක ආපත්ති. ආපත්තීන්ගේ දෙවැදෑරුම් භෙදයෙන් එකක්. සියලුම ආපත්තීහු සචිත්තක-අවිත්තක යනුවෙන් දෙවැදෑරුම් වෙති. එහි යම් ඇවැතක් සචිත්තක සමුට්ඨාන තුනෙන් නැඟී ද, ඒ සචිත්තක නම්. යම් ඇවැතක් අවිත්තක සමුට්ඨානයෙන් හෝ අවිත්තක මිශ්‍ර සමුට්ඨානයෙන් හෝ නැඟී ද, ඒ අවිත්තක නම්. "යං හි කඤ්චි අවිත්තකෙන කඤ්චි සචිත්තකෙන ච සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨාති තං අවිත්තකන්ති වුච්චති" වි: වි: ටී: 1.26[3] සූ: දී: 4.71[88] සූ: පා: 1.94[29] සි: ව: වි: 8.7[2]

අවිත්තකෝ ආපජ්ජති (ආ + √පද + ය + ති)= නොදැනීම ඇත්තේ ඇවැතට පැමිණෙයි. නොදැන ඇවැත් අවදියි. සහසෙය්‍යාදි ප්‍රඥප්ති වද්‍යය නොදැන පැමිණෙන්නේ **අවිත්තකෝ** ඇවැතට පැමිණෙයි. "සහසෙය්‍යාදි පඤ්ඤත්ති වජ්ජං අසඤ්චිච්ච ආපජ්ජනෙනා අවිත්තකෝ ආපජ්ජති" "සූ: පා: 9.81[21]-10.25[17] පරි: පා: 2.74[1]

අවිත්තකෝ වුට්ඨාති (වි + ඨ + √ඨා + ති)= නොදැනීම ඇත්තේ ඇවැතින් නැඟී සිටියි. නොදැන ඇවැතින් නැඟිටියි. තිණවත්ථාරකයෙන් නැඟී සිටීම. "තිණවත්ථාරකෙන වුට්ඨහනෙනා අවිත්තකෝ වුට්ඨාති" පරි: පා: 2.74[2] සූ: පා: 8.84[3]-9.81[23]-10.25[20] චූ: පා: 1.88[12] (තිණවත්ථාරක බලනු)

අවිත්තීකත (න) (න+චිත්ත+ඊ+කත)= ගරු නොකළ. ගරු බුහුමන් නොකළ. "අවිත්තීකතන්ති අගරුකතං" පාචි: පා: 7.8 සූ: පා: 5.38[7] (ඒත්තීකාර බලනු)

අවිර (නා) (න+විර) [සං. අවිර]= නොබෝ දවසක්. ටික කලක් -**ූපසම්පන්න** (ර+උ=රූ) (නා)= උපසපන් වූ නොබෝ කල් ඇති. උපසපන් වී වැඩි කලක් ගත නොවූ. මහා: පා:

215[5] සී: පා: 142[4] **-කාල** (නා)= 1 නොබෝ කලක්. 2 එම මොහොත. ස: පා: 396[1] **-ංඅධිකාර** (ල+අ=ලා) (නා)= එම මොහොත, එ කෙණෙහි. "තඤ්ඤණිකනති අචිර කාලාධිකා රිකං" ස: පා: 396[2] චූ:ච:ථී:224[24] **-පටිඡඤ්ඤ** (නා) [සං. ප්‍රතිඡඤ්ඤා]= ඇවැතට පැමිණ ටික දිනක් ඇවැතින් වැසී සිටි. ඇවැතට පැමිණ එසින් මද කලකින් නැඟිට සිටි. බොහෝ කලක් පටිඡඤ්ඤ නො කළ ඇවැත සී: පා: 87[13] **-පබ්බජිත** (නා) (ප+√වජ+ඉ+ත) [සං. ප්‍රව්‍රජිත]= පැවිදිවූ නොබෝ කල් ඇති. ළඟදී මහණවූ. මහා: පා: 37[14] **-වුට්ඨිත පරිස** (නා)= නොබෝ කලකින් නැඟී සිටි පිරිස ඇති. පිරිස නැඟිට ගිය මද වෙලාව කින්. ස: පා: 139[28]

අචීවර (නා) (න+චීවර)= සිවුරු නැති. සිවුරු නැත්තහු. මහා: පා: 110[14]

අචීවරක (නා) (න+චීවර+ක)= සිවුරු නැත් තහු. උපසම්පද නො කළ යුතු පුද්ගලයෙක්. "න භික්ඛවෙ අචීවරකො උපසම්පාදෙතබ්බො" මහා: පා: 100[9]

අවෙලක (නා) (න+වෙලක) [සං. අවේලක]= නිවීසතුන්. නගන තාපස කොටසක්. අපටිඡඤ්ඤ පරිවාසය දියයුතු තීර්ථක නිකායක්. "අවෙලකාදීනං, නගන ශ්‍රමණකාදී වූ" 'අයං අප ටිඡඤ්ඤ පරිවාසො නගග පරිබ්බාජකස්ස වා අවෙලකස්ස වා දාතබ්බො" මනෝ: පූ: 463[21] කං: ටී: පි: 89[11] ස: පා: 740[13] පාචි: පා: 93[3] ධ: අ: ගැ: 100[14] **-දූන** (නා) (√දූ+යු=අන)= 1 නිවීසතුන් පරිව්‍රාජකාදී තීර්ථකයකුගෙන් තම අතින් අනුභව කළ හැකි ආහාරයක් දීම. 2 එනම් පවිත්‍රය. අවෙලක පරිව්‍රාජකාදී යම් කිසි වකුට බාදය හොජ්‍යාදියක් සියතින් දීමෙන් සිදුවන අවෙලක දූන නම් සුද්ධ පවිත්‍රය. නි: ශී: 15[21]

අවොදන (නා) (න+√වුද+යු=අන)= වොදනා නො කිරීම. අභී: අවෙදි= වොදනා නො කෙළේය. චතී: අවොදෙති= වොදනා නො කරයි. අවොදෙස්සති= මතු වොදනා නො කරයි. වොදනා නො කරන්නේය.ස:මී: අවොදෙය්‍ය= වොදනා නො කරන්නේය. පූ: ක්‍රි: අවොදෙව්වා= වොදනා නො කර. ස: පා: 1037[13] ච: ච: 145

අවොපන (නා) (න+√වුප+යු=අන)= නො සෙල්වීම. ච: ච: ථී: 743[1]

අවඝමා (ක්‍රි) (අති+අ+√ගමු+ඊ-ආ) [සං. අත්‍යගමත්]= 1 ඉක්මවා පැවැත්තේය. වැඩ සිටියේය. 2 වරදකරු වෙමි. "අවවයො අවව ගමාති අපරාධො අතික්කාමිත්‍වා මඤ්ඤා ගතො. අහමෙවෙත්ථ අපරාධිකො" මනෝ: පූ: 300[34] ස: පා: 547[8] මහා: පා: 351[19]

අවචණා (ක්‍රි) (අති+අණා) (අවවනමා බලනු)

අවජ්ජ (නා) (න+වජ්ජ) (න+√වජ+අ)= අත් හැරීම දුෂ්කරවූ. අත් හළ නො හැකි. අත් නො හරිමින්. ච: ච: 438

අවවය (නා) (අති+අය) [සං. අත්‍යය]= 1 වරද, දෙෂය, අපරාධය. 2 මරණය. 3 ඉක්මීම. ස: පා: 547[8] මනෝ: පූ: 300[34] ච: ච: ථී: 461[31] ජා: අ: ගැ: 185[15] මහා: පා: 223[4] **-දූන** (නා)= තමා ගේ මරණයෙන් පසු තම වස්තුව අන් කෙනෙකුන්ට අයිති වන සේ නියම කිරීම. ඇවැමෙන් පසු ලැබෙන සේ දීම. මාගේ ඇවැ මෙන් මා සන්තක දෙය උපාධ්‍යාය, ආචාර්‍ය, සද්ධිවිහාරික, අන්තෙවාසික, මාතෘ, පිතෘ යන මෙයින් කිසිවකුහට හෝ අන් කිසිවකුහට අයිති වේවා කියා දීම. භික්ෂු භික්ෂුණී ශ්‍රාමණෙර ශ්‍රාමණෙරී ශික්ෂමානා යන පස් දෙනා හට ම අවවය දූනය නො වේ. සංඝ සන්තක විහාර-ගණ සන්තක විහාර-පුද්ගල සන්තක විහාර ය යි විහාරයෝ තෙ වැදෑරුම් වෙත්. එයින් සංඝ සන්තක විහාර නම්; "ඉමං විහාරං ආගතානාගතස්ස චාතුද්දිසස්ස සංඝස්ස දමම්" කියා දෙන ලද විහාරයයි. ගණ සන්තක විහාර නම්; "ඉමං විහාරං ආයසම්මන්තානං දමම්" කියා දුන් විහාරය යි. පුද්ගල සන්තක විහාර නම්; "ඉමං විහාරං ආයසමතො දමම්" කියා දුන් විහාරයයි. සංඝ සන්තක විහාරයෙහි සංඝයා ද, ගණ සන්තක විහාරයෙහි ගණයා ද, පුද්ගල සන්තක විහාරයෙහි පුද්ගලයා ද, ප්‍රධාන වේ. ඒ ඒ විහාරයන් පිළිගත් සංඝ-ගණ-පුද්ග ලයන් කලුරිය කළ කල්හි සංඝසන්තක විහා රය සංඝයාට ද, ගණ සන්තක විහාරය ගණ යාට ද, පුද්ගල සන්තක විහාරය පුද්ගලයාට ද සතුවේ. සඞ්ඝික විහාරය "ආගතානාග තස්ස චාතුද්දිසස්ස සංඝස්ස දමම්" කියා දුන් බැවින් පිළිගත් සංඝයා කලුරිය කළ කල්හි

ඒසින් අන්‍ය වූ සංඝයාම හෝ එහි අධිපති වෙත්. සංඝයාටම අයත් වේ. ගණ සන්තක (=ශිෂ්‍යානුශිෂ්‍ය පරම්පරාවට හෝ නිකායට අයත්) විහාරයෙහි එම ගණයට (පරම්පරාවට) අයත් එක භික්ෂුවක් හෝ ඇත්තේ නම් ඒ විහාරය ඔහු සතු වේ. එම ගණයට අයත් සියල්ලන් කලුරිය කිරීමෙන් පෙර එම ගණයෙහි ඇතුළත් නිකුණු වක් විසින් හෝ ජීවත්ව සිටියදී යම් කිසිවකුහට දුන්නේ නම් හෙතෙම හෝ විශ්වාස වශයෙක් ගන්නා ලද්දේ නම් හෙතෙම හෝ අධිපති වේ. යම් හෙයකින් සඝල ගණයා ජීවත්ව සිටියදීම විහාරය අන්‍ය සංඝ ගණ පුද්ගලයන්ට දුන්නේ නම් ඔවුහු ම එහි අධිපතිහු වෙත්. පුද්ගල සන්තක විහාරය වනාහි විහාර සවාමීහු තමන් ජීවත්ව සිටියදීම සංඝයාට හෝ ගණයාට හෝ පුද්ගලයකුහට හෝ දේද, ඔවුහු එහි අධිපතිහු වෙත්. විහාරාධිපතියු ජීවත්ව සිටියදී යමෙක් විශ්වාස වශයෙන් ගත්තේ ද, හෙතෙම්ම එහි අධිපති වේ. සංඝ සන්තක විහාරය ගරු බවු බැවින් බෙදීමට හෝ කිසිවකුහට දීමට හෝ නො හැක්කේය. අන් කිසිවකුහට දීම ද, විශ්වාස වශයෙන් ගැනීම ද, ගණ සන්තක-පුද්ගල සාන්තක විහාරයෙහි ම වේ. තමා ජීවත්ව සිටියදී තමන් අයත් සියලු පිරිකර අයිතිය මුදු යම්කිසිවකුහට දුන්නේ නම් හෝ විශ්වාස වශයෙන් ගන්නා ලද්දේ නම් හෝ එය ඔහුට ම වේ. මෙසේ නො දී මගේ ඇවෑමෙන් මා අයත් පිරිකර උපාධ්‍යාය, ආචාර්‍ය, සද්ධිවිහාරික, අන්තෙවාසික, මාතෘ, පිතෘ යන මොවුන්ට හෝ අන් කිසිවකුහට හෝ අයිති වේවා යනු වෙන් අවවය දෑනය වශයෙන් දුන්නේ දෑ එය ඔවුන්ට අයත් නො වේ. සඞ්ඝ යාට ම අයිති වේ. මේ අවවයදෑනය පඤ්ච ඇහ ධාර්මිකයන්ට ම නො වටනේය. 'නහි පඤ්ච න්නං සහ ධම්මිකානං අවවයදානං රුහති' සා: ප්‍රා: 95[35] චූ: පා: 411[15] කු: සි: ස: 127[29] චි: ලං: 3:193[3] 328[19] -දෙසනා (නා) (√දිස + යු =අන + ආ) [සං. දෙශනා]=වැඩිදී දෙසීම, වරද පිළිගැනීම, වරද කීම. සමා කරවා ගැනීම.. "අවවදෙයා මං භන්තෙ අදාසමා යථා බාලං යථා මූළ්හං යථා අකුසලං-පෙ-තස්ස මේ භන්තෙ භගවා අවවදං අවවයතු පති ගණ්හාතු අයතිං සංවරාය" යනුවෙන් වරද දෙසීම. 'අවවයං දෙසෙත්වා, වරද දෙසා හෙවත් ඔවුනොවුන් ගේ වරද ඔවුනොවුන් ගේ සමමුඛයෙහි කියා දෙසා" "නං අවවය දෙසනං, ඒ තමා ගේ දෝෂ දන්නහු විසින් මේ මාගේ දෝෂය ක්ෂමා කළ මැනැවැයි කියා මෙසේ කරන්නා වූ අවවය දෙසනාව" විනයෙහි දක්නා සිව් දෙනෙකුන් ගේ අවවය දෙසනාව. බුදුන් මැරීමට දෙව්දත් තෙරුන් මෙහෙයූ ධනුර්ධරයන් ගේ ද, අනුරුත් තෙරුන් ගේ උපස්ථායිකාවගේ ද, වඩ්ඪ නම් ලිච්ඡවිහු ගේ ද, වාසභ ගාමී තෙරුන්ට උත්ක්ෂේපනීය කර්මය කළ තෙරුන්ගේ දූයි මෙසේ සිව් දෙනෙකුන් ගේ අවවය දෙසනාව විනයෙහි දැක්වේ. අඞ්ගු: නි: 842[35] පරි:නැ: 30[20] මනෝ: පූ: 309[37] චි: චි: ටී: 379[8] ජා: අ: ගැ: 118[4]-171[28] ස: පා: 1032[26]

අවවාධාය (පු: ක්‍රි:) (අති + ආ + √ධා + ත්වා=ය)= මදක් ඉක්මවා තබා, සු: චි: 401[8]

අවවායන (න) (අති + ආයන)= අධික කොට අදනා ලද, රළු හඬ ඇති. "යදා තෙ විණාය තන්තියෝ අවවායතා හොන්ති" මහා: පා: 215[36] චි: චි: ටී: 427[28]

අවවායික (නා) (අවවය + ණික) (අති + ආ + √ඉ =එ=අය + ණික)- 1 ඉතා ඉක්මන්. "අවවායිකං කරණීයං, ඉතා ඉක්මන් කටයුත්තක්" ධ: අ: ගැ: 138 මහා: පා: 155[24] ජා: අ: ගැ: 83[21]-122[18] -චීවර (නා)= ආත්‍යයික චීවරය. ඉක්මන් සිවුර. ගම්ය ශීලානාදීන් විසින් වස්සා වාසික දෙමහසි කියා දෙන ලද සිවුර. ස: පා 53[10] කු: සි: ස: 138[17] (අචෙචක චීවර බලන්න)

අවවාරද්ධ (නා) (අති + ආරද්ධ) [සං. ආරබ්ධ]= පමණ ඉක්මවා ආරම්භ කළ. සීමාව ඉක්ම වූ විර්‍යයෙන් පටන් ගත්. මහා: පා: 215[22] -විරිය (නා)= පමණ ඉක්මවා පටන් ගත් විර්‍යය. මහා: පා: 215[6]

අවවාවදති (ක්‍රි) (අති + ආ + √වද + ති)= ගෙහසින කථා කරයි. ප්‍රව්‍රජිත චාරිත්‍ර ඉක්මවා ගෘහ ජීවිතය පිළිබඳ කථා කරයි. අති: අවවාවදි අනා: අවවාවදිස්සති පු: ක්‍රි: අවවාව දිත්වා. ව: කෘ: අවවාවදන්තෝ= ගෙහසින කථා කරමින් පාචි: පා: 261[23] ස: පා: 668[1]

අවවාවදථ (ක්‍රි) (අති + ආ + √වද + ථ)=ආක්‍රොශ කරවු: ඉක්ම ඔබෙණහු. නිෂ්ඨුර කරහු. පාචි: පා: 226[24] ස: පා: 675[5]

අවවාසත්ත (නා) (අති+ආසත්ත) [සං. අත්‍යාසත්ත]= ඉතා ළඟ. ඉතා ආසත්තයෙහි. මහා: පා: 36[1]

අවචී (නා) [සං. අර්චි]= රශ්මිය. ආලොකය. මහා: පා: 23[20] **-ඛඩ** (නා)= සතරැස් ලියදි බඳනා ලද. මනඩ සෙත්තුගේ එක් ලක්ෂණයක්. සිවුරෙහිත් විය යුතුයයි වදුළ එබඳු ලක්ෂණ යක්. මහා: ගැ: 69[19] මහා: පා: 324[12] ස: පා: 836[25]

අවවුගහන (නා) (අති+උගහන) (අති+උ+√ගහු+ත) [සං. අභ්‍යුද්ගත]= ඉතා ඉහළ නැගුණු ඉතා ඉහළ ගිය.

අවවුගහඛම (පු: ත්‍රි:) (අවවුගහන බලනු) වි:ව: ටී: 357[24]

අවවුණහ (ණා) (අති+උණහ)= ඉතා උණු. ඉතා උණුසුම් අත්‍යුෂ්ණ

අවවුත (නා) (න+වුත)= 1 වුත නොවන. නොමැරෙන. 2 නිර්වාණය අ: පා ස: 4[29]

අවවුස්සාහන (නා) (අති+උස්සාහන)= බිහුබිහුව සිටීම. චූ: පා: 268[13] ස: පා: 900[26]

අවෙචකචීවර 1 (නා)=ආත්‍යාසික චීවරය. "ගම්‍ය ගිලානාදීන් විසින් වස්සාවාසික දෙමිසි කියා දුන් සිවුර" "අවෙචක චීවරඝ නම් යුද්ධයට යන්නකු විසින් හෝ පිට පළාතකට යනු කැමැත්තකු විසින් හෝ ගිලනකු විසින්හෝ ගැබිණියක විසින් හෝ හදිසියෙන් ශ්‍රද්ධාව ලත් පුද්ගලයකු විසින් හෝ චීවර කාලයට කලින් දුතුයකු යවා හෝ තෙමේම පැමිණ හෝ "වස්සාවාසිකං දස්සාමි" වස්සාවාසික දෙමි කියා දුන් සිද්ධරයි. කඨිනය නොඅතුළ කල්හි වස්සාන සෘතුව පිළිබඳ එකොළොස් දවසක් අධික වූ පශ්චිම මාසය ද, කඨිනය අතුළ කල්හි එකොළොස් දවසක් අධික වූ පසළු මාසය ද, අවෙචක චීවර කාලයයි. කු: සි: ස: 138[17] කං: ටී: පි: 58[11] බු: සි: ටී: 160[31] ටී: වි: ටී: 266[4] ස: පා: 530[10]-832[6] ප්‍රා: ව: 186[12] (අව්වාසික චීවර බලනු)

අවෙචකචීවර 2 (නා) එනම් නිස්සග්ගිය පචිත්තිය. පෙර වස් වැස පවාරණයට දස දවසක් තිබියදී දෙන ලද ඉක්මන් සිවුර පිළිගෙන නොඉටා මෙන දිනපා චීවර කාලය ඉක්ම විමෙන් සිදුවන අවෙචක චීවර නම් නිසග්ගිය පචිත්තිය ස: සි: 919

අවෙචකචීවරසඤ්ඤී (නා)= ආත්‍යසික චීවරය යන කල්පනාව ඇති. ඉක්මන් සිවුරය යන හැඟීම ඇති. ස: පා: 530[23]

අවෙචකසඤ්ඣාපි සාසඞ්කං (නා)= අවෙචක චීවර ශික්ෂාපදය සහ සාසඞ්ක ශික්ෂාපදය. පරි: පා: 126[28] ස: පා: 965[37]

අවෙවාදුත (නා) (අති+ඔදුත)= ඉතා සුදු. අධික සුදු පැහැ ඇති. පැවිදි නොකළ යුතු පරිභූෂනයෙක්. ඔමස වාද ශික්ෂාපද පදභාජනියෙහි සඳහන් ආක්‍රොශ වචනයක්. ඒ: ඒ: 2489 පාචි: පා: 10[23]

අවඣ (නා) [සං. අවඣ]= 1 වලසා. 2 පිරිසුදු **-උදක** (අ+උ=ඔ)= පිරිසුදු ජලය, පහන් දිය **-ඛණ්ඩජී** (නා)= බත් නැති කැඳවක්කුර. "අනු ජානාමි භික්ඛවෙ අවඣඛණ්ඩජිනනි" මහා: පා: 24[19] මහා: ගැ: 53[24] **-ති** (ක්‍රි) (√ආස=වඣ+ති)= හිඳිසි. අතී: අවඣි= හුන්නේය. අවඣත්ථි= හිඳිසි, අනා: අවඣිස්සති= හිඳින්නේය. වකා: අවඣමානො=හිඳිමින්. මහා: පා: 179[29-32] ස: පා: 800[31] ධ: අ: ගැ: 101[30] මෝ: ප: 340[10] ඒ: ඒ: ටී: 247[9] **-ඣිඤ්ඤක** (නා) (න+ඣඤ්ඤ+ණික)= අවඣඤ්ඤිකයෝ, ආයතීමාතියට නුසුදුස්සෝ. මාගීඃනුලොම ප්‍රතිපත්තියෙහි කතහු කමැත්තා ඣඤ්ඤය නැත්තෝ. කසිණ භාවනාවෙහි නොවන්නෝ. "උත්තරකුරුකයෙ ද මාර ආදීන් මෙන් අවඣඤ්ඤිකයන් කෙරෙහි මගිණියෙත්." ඒ: මා: ස: 423[31] ඒ: ම: ටී: 166[22] **-ඤාත** (නා) (න+ඣාත) න+√ඣද+ත=ඤාත)= නොසඟවන ලද, ඇවැත් නොසැඟවූ. ස: පා: 869[38] (අපටිච්ඣාත බලනු) **-පිතා**(නා)= වලසකුගේ පිත. වලසකුගේ හෝ මත්ස්‍යයකුගේ පිතක් සුනඛයකුගේ නැහැයෙහි බහාලීමෙන් ඔහු වඩාත් වණඹ වන්නේය. චූ: පා: 313[30] ඒ: ඒ: ටී: 474[15] **-මංස** (නා) [සං. මාංස]= වලස් මස්. නොවැළඳිය යුතු මස් විශෙෂයක්. අනුභව නොකළ යුතු මාංස දශයෙන් එකක්. මහා: පා: 2ඃ49 **-රූ** (නා) [සං. අප්සරස්]= 1 අසරන්, දෙවඟනන්. 2 අසුර ගැහීම ධ:අ:ගැ: 9ඃ6 **-සි** (නා) [සං. ආශ්වසී, පුදුම. ඒ: ඒ: ටී: 203[0] **-වස්සා** (නා[සං. වසා] වල සූන් ගේ වුරුණු තෙල්. අනුදත් පස් වැදෑරුම් වුරුණු තෙලින් එක් වර්ගයක්. ස: ප: 5ඃ8[29] මහා: පා: 235[9]

අවජාදති (ක්‍රි) (ආ + √ඡිද × ති)= හඳියි. අතී: අවජාදි= හැන්දේය. වතී: අවජාදති= හඳියි. අනා: අවජාදෙසසති= හඳින්නේය=මතු හඳියි. පූ: ක්‍රි: අවජාදෙත්වා= හැඳ, හැඳ පෙරව. ප්‍ර: පූ: ක්‍රි: අවජාදෙත්වා= හඳවා ව: කෘ: අවජාදෙන්තා= හඳිමින්. (න + ජාදෙත්වා= අවජාදෙත්වා= නොවසා) වි: වි: 540 මහා: පා: 20^{8} 77^{37} ධ: අ: ගැ: 44^{14}

අවජාදන (නා) (ආ + √ඡිද + යු=අන)= වසනුය. හඳනා පිළි. අ: ප: ස: 40^{26}

අවජාදෙති (ක්‍රි) (ආ + √ඡිද + ඒ + ති)=දෙයි. පිළි ගන්වයි. වසයි. අවජාදනය කරයි. "අවජා දෙමිති, වසමිසි හෙවත් මෙනම් භික්ෂුහට සිවු රක් දෙමිස" 'අවජාදෙසසාමානි, සිවුරු දෙම් හයි කියා" "අවජාදෙහි, වළඳ ගන්ව පිළිගන් වයි කියා" "අවජාදෙථ, අවජාදනය කරව" ප්‍ර: පු: ස: 38^{25} 39^{16} 40^{22} ස: ප: 247^{15-23} පාරා: පා: $247^{15.23}$ $249^{17.25}$

අවජාදෙතුකාම (නා)=දෙනු කැමැති. පිළිගන් වනු කැමැති. වසනු රිසි. පාරා: පා: 247^{9} ස: පා: 249^{18}

අවජි (නා) [සං. අක්ෂි > පා:ප්‍රා: අවජි > සිං. ඇස්]= ඇස, නෙත. වි: වි: 18

අවජීජ (නා) (න + ජීජ) (න + √ඡිද + ණ්‍ය) [සං. ජීද්‍ය=ඡේද්‍ය > පා: ජීජ්ජ]= නො සිඳීම. විනාශ නො වීම. වි: වි: ටී: 21^{8} **-භාව** (නා) (√භූ + ණ)= අනිකෙහු විසින් නැත්මී. බලාත් කාරයෙන් පැහැර ගැනීම. චීවරාධිෂ්ඨානය සහ පාත්‍රාධිෂ්ඨානය බිඳෙන එක් කරුණක් වි: වි: 565 (අවෙජ්දභාව බලනු)

අවජ්දද (නා) (න + ජිදද) [සං ඡිද්‍ර > පා: ජිද්‍ද > සිං. සිඳ]= සිදුරු නැති. සිදුරු රහිත. සපතා පත්තිසකාකියන් අතර මැදින් සිල්පද නො බුන්. පිරිසුදු ශීලයේ ලක්ෂණයක්, ස: පා: 950^{8-13} 971^{8}. මහා: පා: 217^{35}

අවජ්දඛ (නා)=එනම් ගණිත ක්‍රමය. පළමු වන තැන සහ දශවන ආදී තත්හි ගුළ තබා පිළි වෙළින් ගණන් කිරීම. (දශම ක්‍රම ?) සඬ්ක ලන, පටුපපාදන, චොකලන, භාගහාරාදි ගණිත ක්‍රමයන් මෙන් මෙය දත්තහුට ගසක් දූක එහි ඇති කොළ ගණන මෙතෙකැයි කිය හැකියයි යෙති. ස: පා: 538^{9} සා: ද්‍රී: 784^{24} වි: වි: ටී: 298^{31} (අවජ්ඡකයි ද දක්නේය.)

අවජ්ඡදති (ක්‍රි) (ආ + √ඡිද + ති)= පැහැර ගනියි. බලයෙන් උදුරා ගනියි. අතී: අවජ්ඡදි= අවජ්ඡදි= පැහැර ගත්තේය. වතී: අවජ්ඡදති= පැහැර ගනියි. අනා: අවජ්ඡදිස්සති=පැහැර ගන්නේය. මතු පැහැර ගනී පූ: ක්‍රි: අවජ්ඡදිත්වා= පැහැර ගෙන. ප්‍ර: පූ: ක්‍රි: අවජ්ඡදාපෙත්වා= පැහැර ගන් වා. ව: කෘ: අවජ්ඡදෙන්තා= පැහැර ගනිමින්. ස: මී: අවජ්ඡදෙය්‍ය= පැහැර ගන්නේය ප්‍ර: ස: මී: අවජ්ඡදාපෙය්‍ය= පැහැර ගන්වන්නේය. (ද) ස: පා: 525^{31} ක: වි: පි: 571^{8} ධ: අ: ගැ: 109^{3} ජා: අ: ගැ: 190^{12}

අවජ්ඡදන 1 (නා) (ආ + √ඡිද + යු=අන)- පැහැර ගැනීම. භික්ෂුවක්හට සිවුරක් දී පසුව කිපී තමන්ම එය පැහැර නැන්ම. 'කිපී නො ඉව සිටහි බලාත්කාරයෙන් පහරවා ගැනීම" සු: ප: 531^{9} ක: වි: පි: $5,^{17}$ ස: පා: 962^{34}

අවජ්ඡදන 2 (නා)= එන (චීවර අවජ්ඡදන ශික්ෂා පදයෙන් වන) නිසඟි පවිත්තිය. උපසපන් භික්ෂු වක්හට සිවුරක් දී නැවත කිපුණු සිත් ඇතිව නොසතුටුව සවසංඥයෙන් එය පැහැරහැනී මෙන් හෝ පැහැරවා ගැනීමෙන් සිදුවන අවජ්ඡදන නම් නිසඟි පවිත්තිය. නි: ශී: 9^{10}

අවජ්ඡදාපන (නා)= අනුන් ලවා පහරවා ගැන්ම. "සක සඤ්ඤයෙන් අවජ්ඡදන අවජ්ඡදාපනයෙහි පාරාජිකා නැත" ක: වි: පි: 571^{8}

අවඡින්න (නා) (ආ + √ඡිද + න=ඉන්න) (න + ඡින්න)=1 පැහැරගත්. බලාත්කාරයෙන් ගත්. 2 නො සුන්. නො සිදින ලද. නො කපන ලද. නොකැපූ. වි: ලං: 289^{26} මහා:පා: 46^{25} ස:පා: 722^{37} ක: වි: පි: 104^{35} (අවඡින්නක සිද දක්නේය.) මහා: පා: 333^{32} **-කෙස** (නා) [සං. කෙශ]= නො කැපූ හිසකේ ඇති, හිසකෙස් නොකැපූ. කරකම් නො කළ. පැවිදිකිරීමට **තු** සුදුසු දෙසින් විරහිත වුව ද, මව්පියන් විසින් අනු දත්තේ වුව ද, හිසකේ නො කැපූවෙක් නම් සීමාවෙක්හි හුන්නේ එක භික්ෂුවක් නමුදු භණ්ඩුකම්ය පිණිස ඔහු විචාරා පැවිදි කට යුත්තේය. භණ්ඩුකම්ය නම් පැවිද්ද කැමැත්ත හුගේ කරකම් පිණිස විචාරීමයි. 'පබ්බජ්ජා පෙක්ඛස්ස කෙසවෙජ්දනා පුච්ඡනං භණ්ඩුකම්මං" ස: පා. 722^{37} ක: වි: 133^{31} **-චීවර** (නා)= පැහැරගත් සිවුරු ඇති මහණ. නගන කොට හොරුන් විසින් සිවුරු පැහැර ගත්.

සියලු අකැපෙ සිවුරු හඳනට පොරෝනට සුදුසු භික්ෂුව. **සං:** පා: 480^{8} කං: වි: 64^{18} කු: සී: සං: 2^{316} කං:ව්:පි: 104^{35} බු: සි: ථේ: 41^{14} **–චීවරිකා** (නා) (චීවර + ඉක + ආ)= සොරා ගත් සිවුරු ඇත්තී. සොරුන් විසින් සිවුරු පැහැර ගත් මෙහෙණ. වි: වි: 599 පාචි: පා: 276^{36}–342^{16} සං: පා: 663^{22}–710^{20} **–දසා** (නා) [සං. දශා]= නොසුන් දහ ඇති පිළිය. දුවලු නොකැපූ පිළිය. දුවලු නම් වියන ලද වස්ත්‍රයෙහි එල් පෙත හුකොන් වේ. ''න අවජිණ්ණ දසානි චීවරානි ධාරෙතබ්බානි'' මහා:පා: 342^{26} වි: වි: 599 සං: ප: 841^{34} කු: සි: සං: 2^{112}

අවජිඤ්ඤනති (ක්‍රි) (√ආස?=වජ් + ඤ්ඤනති)= වාසය කරන්නාහුය. අතී: අවජී=විසී. වති: අවජ්ඤති= වසයි. සං: මි: අවෙජ්ඣ=වසන්නේය. ව: කෘ: අවජ්ඤෙත්වා= වසමින්. පාරා: පා: 191^{5} සං: පා 415^{34} වි: වී: ටී: 249

අවජ්ජති 1 (ක්‍රි) (ආ + √ජ්‍රුප + ති)= 1 පහරවයි. සපශීකරයි. ඊ අල්ලයි. අතී: අවජ්ජුපෙසි=පැහැර දිය. යෙදීය. වති: අවජ්ජුපති=පහරවයි. යොදයි. අල්ලයි. අනා: අවජ්ජුපෙස්සති=පහරවන්නේය. අල්ලන්නේය. සං: මි: අවජ්ජුපෙය්‍ය= පහරවන්නේය. අල්ලන්නේය. මනා: පා: 326^{37}

අවජ්ජති 2 (ක්‍රි)(න + √ජ්‍රුප + ති)=නොපහරවයි. යම් කිසි තැනක සපශී නොකරයි: අනී: අවජ්ජුපි= නොපැහැර වී. සපශී නොකෙළේය. වති: අවජ්ජුපති= සපශී නොකරයි. අනා: අවජ්ජුපිස්සති= නොපහරවන්නේය. ව: කෘ: අවජ්ජුපන්නා= නොපහරවමින් පූ: ක්‍රි: අවජ්ජුපිත්වා= නොපැහැර=සපශී නොකර ''අවජ්ජුපන්නං, යම් කිසි තැනක නොපහරවා'' කං: වි: 24^{18} කං: වි: පි: 21^{3} වි: වි: 29 පරි: ගැ: 76

අවජ්ජුපති (ක්‍රි) (ආ + √ජ්‍රුප + ඒ + ති)= (අලුත් කැබිලි) යොදයි. මැඩිලි ලයි. අණ්ඩ දමයි. කඩ ලයි: අතී: අවජ්ජුපෙසි. වති: අවජ්ජුපති. අනා: අවජ්ජුපෙස්සති. ස මි: අවජ්ජුපෙය්‍ය. පූ: ක්‍රි: අවජ්ජුපෙත්වා, ව: කෘ අවජ්ජුපෙන්ත= (අලුත් කැබලි) යොදන. දිරූ තැන් ඉවත් කොට අලුත් කැබැලි අල්ලන, මහා: පා: $326^{31-32-34}$

අවෙජ්ද (නා) (ආ + √ඡිද + ණ)= පැහැර ගැන්ම. රජුන් ඛත්තියන් සොරුන් යන මොවුන් විසින් හෝ අන් කිසිවකු විසින් භික්ෂුවක් සතු සිදුරු පාත්‍රාදියක් පැහැර ගැන්ම. චීවරාධිෂ්ඨානය සහ පාත්‍රාධිෂ්ඨානය වියෝග කරන කරුණු වලින් එකක්. පාරා: පා: 244^{10} වි: වි: 565–747 කු: සි: සං: 21^{31} බු: සි: ටී: 30^{7} (අධිට්ඨාන වියෝග බලනු)– **ගාහ** (නා:) (√ගහ + ණ)= පැහැර ගැන්ම. බලාත්කාරයෙන් ගැන්ම. චීවරාධිෂ්ඨාන පාත්‍රාධිෂ්ඨාන වියෝග කරන එක් කරුණක්. වි: වි: 1530 (අවෙජ්ද බලනු)

අජඛඩති (ක්‍රි)(න + √ඡඛ්ඩ + ඒ + ති)=අත් නොහරියි. ආලය නොහරියි. වි: වි: ටී: 15^{22}

අජ (නා)[සං. අජ]=එළු. එළුවන්. අ: ප: ස: 68^{29} **–එළක** (ජ + එ=ජෙ) (අජ+එළක) (නා) [සං. එඩක > පා: ප්‍රා: එළක > සිං > එළු] තිරෙළුවන්. පොරගසන එළුවන්. ''අජෙළක, තිරෙළු පළෙළු'' ජා: අ: ගැ: 7_{4}^{11} අ: ප: ස: 68^{29-30} **–පටිග්ගහණ** (නා) [සං. ප්‍රතිග්‍රහණ] =තිරෙළුවන් හා එළුවන් පිළිගැන්ම. ගව මහිෂ අජෙළකාදි සතුන් විනයෙහි දක්නා ක්‍රමයෙන් පිළිගත යුත්තේය. පස්ගෝරස පරිභොගය පිණිස දෙමුසු දුන්නේ නම් ගව දෙන්, මී දෙන් අජිකාදී සතුන් පිළිනන්නට වටනේය. එහෙත් ගව දෙනුන්–මී දෙනුන් ආදී ඔවුන් නමින් කියා දෙන්නේ නම් පිළිනන්නට නොවටී. ඇත් අස් මහිස(=මී හරක්) කුකුළු භූරු යන මේ සතුන් දෙමුසු දුන්නේ නම් පිළිගන්නට නො වටී. එහිදී යම් කිසි කෙනෙක් නුඹවහන්සේලා ඒ ගැන කරදර නොවන්න, අපි මොවුන් රැගෙන නුඹවහන්සේලාට කැප බවු දෙන්නෙමුයි ගනිත් නම් පිළිගන්නට වටනේය. කුකුළු භූරු ආදි සත්තු සුවසේ ජීවත් වෙත්වයි මුදා හරනට වටනේය. කෙත්වත් ආදිය විහාරයට දෙමුසි දුන්කල ප්‍රතික්ෂේප නොකළ යුත්තේය. රජකදූස පෙසකාරදූසයන් ආරාමික නාමයෙන් පිළිගන්නට වටී. ''අජෙළක පටිග්ගහණා පවිවිරතො සමණෝ ගොතමෝ'' දී: නි: B 10^{22} සං: පා: 493^{35} වි: වි: 665–670 සු:වි:58^{20}–**ඛාසිත** (නා (√ඛාද + (ද=ඔ) ඉ + ත) [පා ඛාදිත > ඛාසිත]=එළුවන්කෑ පිළි. පස් වැදෑරුම් පාංශු කූල වස්ත්‍රයන් ගෙන් එකක් 1 ගොඛාසිත, 2 අජඛාසිත, 3 ථූපචීවර, 4 ආභිසෙකික 5 ගතපටියාගත යනුවෙන් එක් ක්‍රමයකින් පාංශු කූල වස්ත්‍රයෝ පස් වැදෑරුම් වෙත්. පරි:

පා: 177^{34} පරි: පා: ගැ: 14^{17} (අජකඛායිකයි ද දක්නේය) **-ඝර** (නා) [සං. අජඝර > අජඅර > ජඅර > දඅර > දර + පිඹුරු]= පිඹුරා අ: පි: ස: 88^{16} **-චම්ම** (නා) [සං. චර්ම]= එළු සම. පසල් දනව්වල ඇඳ පුටු ආදියෙහි අතුට හෝනට හිඳිනට සුදුසු සම් වර්ගවලින් එකක්. "මුවන්ගේ ද, එළුවන්ගේ ද, තිරෙළුවන්ගේ ද, වම් යෝ මඤ්ඤ පියාදියෙහි අතුට හිඳිනට වරිත්. කු: සි: ස: 61^{2-12} මහා: පා: 232^{22} සැ; පා: 809^{14} බු: සි: ටී: 87^{12} **-සඤ්ඤ** (නා) (අජ + සඤ්ඤ) [සං. අජඤ්ඤ > පා. අජඤ්ඤ]=උපදවය. උවදුර. සත්ත්වයන්ට වන ඉෂ්ටානිෂ්ට ප්‍රකාශ කරන පෘථිව්‍යාදි භූතයන්ගේ විකාරය. අ: ප: ස: 55^{8} **-දඛ්බ** (නා) [සං. ජඤ්ඣ > ජදඛ්බ + ත]= ආහාර නොමැති. නිරාහාර. "අජදඛ්බකත්තී අහොජනං" ප: සු: 241^{26} **-දඛ්බමාරික** (නා)= අනාථ මරණය. ආහාර පවා නොලැබ සිදුවන මරණය. "අජදඛ්බමාරිකන්ති අනාථ මරණං" අඞ්ගු: නි: 787^{31} මනෝ: පූ: 778^{13} **-ධම්ම** (නා) =ධර්මයට පරිහාස පිණිස කියන වචනයක්. පරිහාස (-ක්‍රීඩා) පිණිස "අජධම්මෝ"සි බිණීමෙන් දුකුළා ඇවැත් අවදනේය. කු: සි: ස: 117^{24} සි: ව: වි: 75^{34} (අජ සඞ්ඝ බලනු) **-පදක** (නා) (පද + ක)= එළු කුරය. නැහැයෙහි එබඳු සටහන් ඇති පෙදෙස. නාස්ඇටයෙහි කෙළවර. යම් කිසිවකුගේ නැහැය අජ පදකසථානයෙහි සිදුණේ ද, නැහැයෙහි අග හෝ එක් නැහැ පුටයක් හෝ සිදුණේ ද, ඔහු පරිස දූෂකයකු බැවින් පැවිදි නොකළ යුත්තේය. වි:වි:ටී: 386^{1}. ස: පා: 766^{22} වි:ල: 160^{31} **-පාල** (නා) [සං. පාල]= එළුවන් රකින්නා. එළු පාලකයා. එළුවන් රැකීම. **-ංඛථා** (නා)=අජ පාල කථා. මහාවග්ගපාළියේ මහා බ්‍රහ්මයාගේ පළමුවන බණවරට අයත් කොටසක් ම: පා: ස: 96 **-ංනිග්‍රොධ** (නා) අජපල් නම් නුගරුක ජා: අ: ගැ: 18^{23} **-ංනිග්‍රොධ මූල** (නා)= අජ පල් නම් නුගරුක මුල. බුදුවීමෙන් පස්වන සතිය ගත කළ සථානය. "එහස එළු ගොවුවන් එළුවන් රක්නා තැන් බැවින් අජපාල නම් වී" ජා: අ: ගැ: 18^{23}. ම: පා: ස: 8^{29} **-පාලිකා** (නා) (පාල + ණික + ආ)= එළුවන් රක්නා ස්ත්‍රිය. එළුවන් බලන්නිය. පාරා: පා: 38^{26} **-යුධ** (නා) [සං. යුධ]= එළුවන් සමඟ පොර ඇන නැගීම්. එක්තරා විසූක දර්ශනයක්. හිඤ්ඤන්ට වනාහි ඇත් අස් මනිස ගව එළු බැටළු ආදී සතුන් සමඟ පොර ඇන ගැනීමට (=යුද කිරීමට) හෝ පොර ඇන ගන්වන්නට නොවටී. එබඳු පොර ඇන ගැනීම් දක්නට හෝ යන්නට ද නොවටී. දී: නි: B 1^{46} සු: වි: 62^{30} **-ලක්ඛණ** (නා) [සං. ලක්ෂණ]= එළු ලකුණු. එළුවන්ගේ ලක්ෂණ කීම. එක් තිරශ්චීන විද්‍යාවක්, මෙබඳු ලක්ෂණයෙන් යුතු එළුවන්ගේ මස් කෑ යුතුය, මෙබඳු එළුවන්ගේ මස් නොකෑ යුතුය යනුවෙන් ඔවුන්ගේ ලක්ෂණ කියන ශාස්ත්‍රය. දී; නි: B 22^{8} සු: වි: 68^{13} **-ලණ්ඩික** (නා) (ලණ්ඩ + ඉක) [සං. ලණ්ඩ]= එළු ලඬ. එළු බෙටි. ජා: අ: ගැ: 9919 **-චම්මාණ චට්ටික** (නා) [සං. චර්ති]= එළු අං වැනි වැටි ඇති. කර්ණිකාව පිහිටි තැන එළු අං මෙන් සදෘ කළ වහන්. නොදැරිය යුතු පා වහන් විශෙෂයක්. 'න අජචම්මාණ චට්ටිකා උපාහනා ධාරෙතබ්බා" මහා: පා: 220^{7} කු: සි: ස: 63^{12} (අජචම්මාණ වඩ්ඪිකා, අජ චම්මාණ බඳිකා, යනුදු දක්නේය. එහෙත් ශුද්ධ පාඨය "අජ චම්මාණ චට්ටිකා" යනු විය යුතුය. කුදුසික සන්න යෙහි "මැඬෙලුවන් තිරලුවන් අං වැනි වැටි (වර) ඇති වහන්ද"සි දක්නා බැවිනි. කු: සි: ස: 62^{13} ස: පා: 806^{22} මහා: පා: 220^{7}) **-ඝඞ්ඝ** (නා)=සඞ්ඝයාට පරිහාස පිණිස කියන වචනයක්. පරිහාස (=ක්‍රීඩා) පිණිස "අජ සඞ්ඝා"සි බිණීමෙන් දුකුළා ඇවැත් අවදන්නේය. කු: සි: ස: 117^{24} සි: ව: වි: 75^{34}

අජාත (නා) (න + √ජන + ත) [සං. අජාත]= =නූපන් හට නොගත්. **-පඨවි** (නා) [සං. පෘථිවි]=එනම් පොළොව. දෙ වැදෑරුම් පෘථිවින් ගෙන් එකක්. කැප පොළොව. ජාත පඨවි -අජාත පඨවි යනුවෙන් පොළෝ දෙවැදෑරුම් වේ. එහි ජාත පඨවිය; 1 සුද්ධ 2 මිස්ස 3 පුඤ්ඤවෂයෙන් තෙ වැදෑරුම් වේ. සුද්ධ පඨවිය නම්; හුදු මැටි හෝ පස් ඇති පොළොවයි. මිස්ස පඨවිය නම්; පස්වලින් හෝ මැටිවලින් තුන් භාගයක් සහ ගල් කැට කැබිලිති බොරළු ආදියෙන් එක් භාගයක් ද, ඇති පොළොවයි. හෙවත් බොහෝ පස් හෝ මැටි ද, මඳ කැට කැබිලිති ආදියද ඇති පොළොවයි. පුඤ්ඤ පඨවි නම්; එක් දවසක් වැසි වැස සිවි මසක් ඉකුත් වූණු පොළොවයි. තෙ

වැදූරුම් මේ පොළොව උඹින පාතු පවනාදී වශයෙන් නොදූයේ ජාත පඨවි හෙවත් අකපපිය පඨවි නම් වේ.

උඹින පාතු පවන කුම්භකාර වාපාදී වශයෙන් දූ ගියේ ද, කී පමණට වැඩි ගල් කැට කැබිලිති ආදියෙන් මිශ්‍ර වූයේ ද, හෙවත් හුදු ගල් කැට කැබිලිති බොරළු වැලි ඇති භූමිය ද, එක් වරක් වැසි වට සාර මසක් ඉකුත් නොවූ පස්හා මැටි ඇති භූමිය ද, අජාත පඨවි හෙවත් කපපිය පඨවි නම් වේ.

මේ අකැප පොළොව කැණීම් කැණවීම් බිඳීම් හිරි ඇඳීම් පිසුම් ආදියෙන් විකොපනය කරන්නහුට ප්‍රයොගයක් පාසා පවිති වේ. ඒ නිසා තුබූ වැම් ආදිය ඔබ මොබ සලා උදුරන්නට ද, ඝටන් පිරිසෙසින් මූත්‍රධාරා වෙනයෙන් හෝ බිම බිඳිනට ද. විසම නැත් මුස්නෙන් සම කිරීමට ද, කටු ආදිය රුවන්නට ද, පියවර දූක්වීම පිණිස බිම බිඳීම්න් සක්මන් කිරීමට ද, කණ්ඩුති (=කැසිම්) රොග ඇත්නහු විසින් අඟ පසඟ එනි ගවන්නට ද, අත් සෝඛනු පිණිස බිම අතුල්ලන්නට ද, නො වටී. කු: සි: ස:8311 සි: ව: වි: 4432 ස: පා: 55032 ක: වි: 8721

-සත්තු (නා) [සං. අජාත ශත්‍රු]= එනම් රජ. ක්‍රි: පූ: 491–459 අතර මගධ රාජධානිය කොට රජය කරවූ මෙතෙම බිම්සර රජුගේ පුත්‍රයාය. වෙදෙහී බිසොව මොහුගේ මවය. මල්ලිකා නම්න්ද මැය අඳුන්වයි. මොහු මව් කුස සිටියදී බිසොවට සැම්යා දකුණු උරය පළවා ලේ බොන දෙලෙක් උපන. එබැවින් උපදින්නට පෙරම පියරජුට සතුරු කම් කළ බැවින් අජාත ශත්‍රු නම් විය. පසු කලෙක පිය රජු මරවා රජය ගත්තේය. පළමුවන ධම්මි සඛායනාව කරන ලද්දේ මේ රජුගේ ආධාරයෙනි. සු: වි: 9817 -සර (නා) (අජාත + සර)= දිය පිණිස කණින ලද වළ හෝ පොකුණු ආදිය. සඛයං ජාත නොවූ විල. ස :පා: 7882 (ජාතස්සර බලනු)

අජානං (නා) (න + √ඤ=ඥා + ය්‍යු=අන + සි=අං)= නො දන්නෙම්. "උතුරු මිනිස් බඳු නැති හෙයින් ඇතැයි නො දන්නෙම්." ප්‍රා: පු: ස: 1122 සා: දී: 62834 සා: පා: 35116

අජානන (නා)= නො දූන්ම. දූනීමක් නැතිවීම ශික්ඛාපදයන්ගේ අනාපත්තිවාරයට ඇතුළත් එක් අඞ්ගයක්. "අජානනාදි වසෙන-අජානන අසංවිවඩ, අසතියා යනාදි වසයෙන්" සා: වි: 2130. කං: වි: පි: 1916 වි: වි: 379

අජ්ජතග්ගෙ වතුක්කය (නා) =ආපත්ති ආපජ්ජන යෙහි (=ඇවැත් ඇවැදීමෙහි) චතුෂ්ක නයෙහි ලැබෙන එක් භෙදයක් 1 අජානන්තො ආපජ්ජති ජානන්තො වුඩ්ඨාති, 2 ජානන්තො ආපජ්ජති අජානන්තො වුඩ්ඨාති, 3 අජානන්තො ආපජ්ජති අජානන්තො වුඩ්ඨාති, 4 ජානන්තො ආපජ්ජති ජානන්තො වුඩ්ඨාති යන චතුෂ්කය. අජානන්ත චතුෂ්කය අචිත්තක චතුෂ්කය සම වේ. එබැවින් අචිත්තකා පත්තියට පැමිණ පසුව දෙසනුයේ අචිත්තකො (=ජානන්තො) වුඩ්ඨාති නම් වේ. සචිත්තකා පත්තියට පැමිණ නිණ්වත්තාරකයෙහි හෝනේ සචිත්තකො (=ජානන්තො) ආපජ්ජති අචිත්තකො (=අජානන්තො) වුට්ඨාති නම් වේ. සෙසු පද ඉඳිය ද මෙසේ මැසි. පරි: පා: 17314 ස: පා; 98122–98270

අජානන්තො ආපජ්ජති =නො දන්නේ ඇවැතට පැමිණෙයි. පරි; පා: 17314 (අචිත්තකො ආපජ්ජති බලනු)

අජානන්තො වුට්ඨාති = නො දන්නේ ඇවැතින් නැඟිටියි. පරි: පා: 17316 (අචිත්තකො වුඩ්ඨාති බලනු)

අජිකා (නා) (අජ + ඉ + ක + ආ)= එළු දෙන මනෝ: පූ: 68730 පාරා: පා; 19910 **-සපපි** (නා) [සං. සර්පිස්]= එළු සපු. එළු ගිතෙල්. ක: වි: පි: 8636 (ආජිකා සපපි සී ද දක්නේය. ක: වි: 11233-35)

අජිගුච්ඡනීය (නා) (න + ජිගුච්ඡනීය)(√ගුප + ඡ; ගු + √ගුප + ඡ; ජ + √ගුප + ඡ; ජ + ඉ + √ගුප + ඡ; ජිගුච්ඡ + නීය) [සං. ජුගුප්සා > ජිගුච්ඡා] පිළිකුල් නොකට යුතු. ජුගුප්සා ජනක නොවූ: නි: ශී: 6925

අජිත කෙස කම්බලී (නා) =එනම් ශාස්තෘවරයා බුදුන් දවස විසූ ඡඩ් ශාස්තෘවරයන්ගෙන් එක් ශාස්තෘවරයෙක්, දානාදියේ ඵල විපාක නැත. මෙලොව පරලොව නැත, යනාදීන් දශවිධ මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය ද, මරණයෙන් පසු සත්ත්වයාගේ නැවත උපත නියතියක් නැතැයි යනුවෙන් උච්ඡේදවාදය ද, දෙශනා කළ නමින් අජිත වූ කෙශයෙන් කළ කම්බලයක් දරන බැවින් කෙස කම්බලී නම් වූ ශාස්තෘවරයා. දී: නි: B. 12610 සු: වි: 1 534

අජින (නා) [සං. අජින]= අඳුන් දිවිසම්. ''අජිනානනි අජින මිග චම්මං'' සු: වි 37[20] **-ක්ඛිප** (√ඛිප + අ)= ලොම් කුර සහිත අඳුන් දිවි සම්. මැදින් පැලූ අඳුන් දිවිසම්. හඳනට හෝ පොරෝනට නොසුදුසු සම් වර්ගයක්. ''අඳුන් දිවි සම් හත් පෙරවිය ථුලැසි වේ'' ''අජිනක්ඛිපනති සලෙමං සඛුරං අජිනමිග චම්මං'' පාරා: පා: 3[54]. සං: පා: 196[8] ප: සු: 37[20] කු: සි: ස: 23[18] ඔ: ව: වි: 59[24] **-චම්ම** (නා) =අඳුන් දිවි සම්. වහන්වලට නොගත යුතු සම් විශේෂයක් මහා: පා; 220[12] කු: සි: ස: 62[27] **-පරිකඩ්ඩ** (නා) (පරි + √ඛර + ත) [සං. පරිඝත්ත]= අඳුන් දිවිසමින් සිසාරා මහන ලද; එබඳ වහන්. නොදරිය යුතු වහන්ගේ විශේෂයක්. මහා: පා: 220[12] **-පවෙණි** (නා) [සං. ප්‍රවේණි]= අඳුන් දිවි සම්. අඳුන් දිවි සමින් ඇඳ පමණට මැසූ ඇතිරිය. හෝනට හෝ හිඳිනට නොසුදුසු එක් ම්ග අසුනක්. අඳුන් දිවි සම් ඉතා සියුම් බැවින් දෙපට තුන්පට කොට එය මසනු ලැබේ. ''අජිනපපවෙණිකං නම් අඳුන් දිවි සමින් ඇඳ පමණට මැසූ ඇතිරිය'' ''දෙතුන් පට කළ අඳුන් දිවි සමින්'' සං: පා: 808[4] වි: වි: ටී:429[14] සු: වි: 64[2] ජා: අ: ගැ: 34[8] කු: සි: ස: 66[11] සි: ව: වි: 63[11] (අජිනපපවෙණිකය යි ද දක්නේය) (අකපටිය සයන බලනු) **-යොනි** (නා) [සං. යොනි]= එනම් මුව වර්ගය. මාහැඟි සම් ඇති හරිණ, සාරඹාදි මෘග ගණය. ''මහාඝී චර්මයට උත්පත්ති කාරණවූ මෘගයෝ අජිනයොනි නම් වෙති'' අ: ප: ස: 84[17] **-සාටක** (නා) [සං. ශාටි, ශාටක]= අඳුන් දිවි සළුව

අජීයඛනු (නා)=දුනුදිය රහිත දුන්න. වියත් නවයක් ඇති දුන්න. ඇජර දුන්න. යොධ දුන්න ''අජීය දුන්නෙන් දුනු පන් සියයක් ඉක්මවා කළ සෙනසුන් ආරණ්‍යක සෙනසුන් නම් වෙති'' ප්‍රා: ව: 188[17] ක: වි: 81[15] (ආරණ්‍යක සෙනසුන් පිළිබඳව දැක්වූ තැන විශුද්ධිමාර්ග සන්නයෙහි ද, ''නව වියත් ඇජර දුන්නෙන්''යි එයට අරුත් කියන ලදි. කඞ්ඛාවිතරණී අටුවා පැරණි පොත්වල මෙන්ම කඞ්ඛාවිතරණී පිට පොතෙහි ද, ''ආචරිය ධනු'' යනු ම ඉඳී ඇත. එහෙත් කඞ්ඛාවිතරණී අභිනව ශුද්ධියෙහි ''අජීය ධනු'' යනු යොදා සියලුම තන්හි ''ආචරිය ධනු'' යනු දක්නේය යි අධොලිපියෙන් කියයි. ප්‍රාතිමොක්ෂ, වණ්ණනාවෙහි ද, ''අජීය ධනු'' පිළිගත්තාසේ පෙනේ. එහෙත් එය ''ආචරිය ධනු''යි ශුද්ධ විය යුතු බැව් විශුද්ධිමාර්ග සන්නයෙන් සහ කඞ්ඛාවිතරණී පිට පොතෙන් ද පැහැදිලි වේ. ''ආචරිය ධනු නාම පකති හත්ථෙන නව විදත්ථිපමාණං, ජියාය පන ආරොපිතාය සත්තහත්ථ විදත්ථි මත්තනති වදන්ති'' යනුවෙන් විමති විනොදනී ටීකාවෙහි ද, කියයි. විමසිය යුතුය. කං: වි: 81[5] කං: වි: ප; 58[19], 130[3], වි: මා: ස: 177[20], වි: ම: ටී: 82[29]; ස: පා: 216[20]. වි: වි: ටී: 145[17] (ආචරිය ධනු බලනු)

අජීර (න) [සං. අජීර]= අඬහණය. ඇළිමහන් පෙදෙස. මිදුල. අ: ප: ස: 3[16]

අජ්ඣුවජි (නා) (න + ජිගුවජ්ජා + ඊ)= පිළිකුල් නොකරන්නා. ගිලානහුගේ මල මූත්‍රාදිය බැහැර කිරීමට පිළිකුල් නොකරන්නා. ගිලානහුට උවටැන් කරන්නහු තුළ පිහිටිය යුතු අඞ්ගයකින් එකක්. මහා: පා: 33[9][18] (අජිගුවජ්ජනීය බලනු)

අජ්ජ (නි) [සං. අද්‍ය]= අද, අද දවස. **-උපොසථ** (ජ්ජ + උ=ජ්ජු) (නා)[සං. උපවසථ, බෙහ: සං. උපෙෂෂධ, උපෙෂෂථ]= අද පොහෝ දවස, අද පොහොය කරන දවසය. ප්‍රාතිමොක්ෂ දෙසුහයෙහි දී ''අජ්ජු පොසථෝ'' යි දෙසීමෙන් අනුපොසථ දිනය ශ්‍රුතික්ෂේප කරයි. අනුපොසථ දිනය නම් චාතුද්දසී පණ්ණරසී පොහෝ දෙක හැර සෙසු දිනයයි. හෙවත් පොහෝ නොවන දිනයයි. කු: සි: ස; 152[3] කං: වි: 311 ස: පා: 796[51] (අනුපොසථ බලනු) **-ඛ** (නා)=අඳුර. අඟඛීජ සඞ්ඛ්‍යාවට හැණෙන් කරන්නේ පැලවෙන ගස් වෙසෙසක්. ''අජ්ජක නම් අඳුරයි'' ''අඟඛීජය නම් අඳුරු හිරිවෙරාදියයි'' කු: සි: ස: 147[17-32] **-ණ්හ** (නි) (අජ්ජුණ්හ?) අද දවස. අද දවස පමණක්. ස: ප: 485[10] සෑ: දී: 857[9] **-නඟ** (නි) (අජ්ජ + අඟ) =අද පටන්. මෙ දවස පටන්. මහා: පා; 270[15] **-භවං** (නි) =අද දවසෙහි පැවැති. අද දවසෙහි වූ. වි: වි: ටී: 74[29] **-ව** (නා) [සං. ආජීව]= සෘජු භාවය. දශ රාජ ධර්මයෙන් එක් අඞ්ගයක්. ජා: අ: ගැ: 212[26]

අජ්ජුණ්හ නි) (අජ්ජ + අහ=අනහ?) =(අජ්ජ + ජුණ්හ?) අද දවස පමණක්. "අජ්ජුණ්හා භන්තෙ ආගමෙහි, ස්වාමීනි, අද දවස පමණක් ඉවසුව මැනැව්" "අජ්ජ නො"සි කියයුතු තැන හකාරාගමය ද, හ කාරයට ණ කාරාගමය ද කොට "අජ්ජණ්හා"සි කියන ලදැයි විමති විනොදනී ටීකාවේ කියයි. එහෙත් පටිසඞ්ඛාය + යොනිසො=පටිසඞ්ඛා යොනිසො" සි ගත්තාක්මෙන් "අජ්ජ + ජුණ්හා=අජ්ජුණ්හා" සි එක් සමාන වණ්ණයක්හුගේ ලොපයෙන් ගෙන "සඳරැසින් බබලන රැයෙන් යුත් මෙ දවස" යන අදහස ගනු හැකිය. ජුණ්හා යනු සඳරැසින් යුත් රැයයි. විමසත්වා: පාරා; පා 251[1] මහා: පා: 25[6] පාචි: පා: 81[25] 103[7] චි: චි: ටී:270[24] 364[15] මෝ: ප: 199[3]

අජ්ජුන (නා) [සං. අර්ජුන]= කුඹුක්. කුඹුක් රුක. ධ: අ: ගැ: 436.

අජ්ඣ= අධි උපසර්ගයට වන ආදෙශයක්. සවර පූර්ව පරපදයක් හා සන්ධි වන විට අධි උපසර්ගය අජ්ඣ යනු බවට පෙරැළේ. (අධි බලනු). -'අජ්ඣාර (නා)= සිය නෙදර. මනො. පු: 369[30] -'අජ්ඣත්ත (අධි=අජ්ඣ + අත්ත) (නා)=[සං.ආත්ම] ආධ්‍යාත්මික. තම සන්තානයෙහි උපන්. තමන් කෙරෙහි උපන්. තම පක්ෂයෙහි හෝ උපන්. පාරා: පා: 4[8] සං: පා: 9[8] 969[25] සු: වි: 127[18] චි: චි: ටී: 453[20]. -'අජ්ඣත්තරූප 1 (නා)= ආධ්‍යාත්මික උපාදින්නක රූපය. තමාගේ අත ආදි ප්‍රභෙද ඇති රූපය. පාරා: පා: 119[21] සං: පා: 371[36]. -'අජ්ඣත්තරූප 2 (නා)= ආධ්‍යාත්මික රූපය. චකඛු සොත ඝාණ ජීවහා කාය යන පසඳ ප්‍රසාද රූපය. මහා: පා: 135. -'අජ්ඣත්තික (නා) අත්ත + ණික)= ආධ්‍යාත්මික. සං: පා: 375[28] (අජ්ඣත්තත හෝ එසසසාද බලනු.) -'අජ්ඣාසි (ක්‍රි) (අධි+අ + √හාස + ඉ)= කීවේය. පැවසීය. අති: **අජ්ඣාසි. වනී. හාසති. අනා: හාසිසසති.** සං: මී: හාසෙසය. පු: ක්‍රි: -හාසිසිසා= කියා පවසා. සං: පා: 726[19]. -'ආචරති (ක්‍රි) (අධි + අති ? ආ + √චර + ති)= මඩිමින් හැසිරෙයි. ව්‍යතික්‍රමණය කරයි. ශික්ෂාපද ව්‍යතික්‍රම වචන කථාකරයි. අති:- 'ආවරි වති: -'ආචරති. අනා: -'ආචරිසසති. සං: මී: -'අ.චරෙය්‍ය පු: ක්‍රි: -'ආචරිතවා= මඩිමින් හැසිර. ශික්ෂාපද මැඩීම. පාරා: පා: 270[21], සං: පා: 507[14] -'ආචාර 1 (නා) (අධි + අති? + ආ + √චර + ණ) [සං. අනාචාර]= ආචාරය ඉක්මවා යෑම. ආචාර සීමාව ඉක්මවීම. අනාචාරය. ව්‍යතික්‍රමණය. පාරා: පා: 144[18], සං: පා: 379[36], චි: චි: ටී: 16[22]. -'ආචාර 2 (නා) (අධි + ආචාර)= ශ්‍රේෂ්ඨ හැසිරීම. ශ්‍රේෂ්ඨ ආචාරය. මහා: පා: 71[24]. -'ඇවාතර අ චාර විපන්න (නා) (වි+ √පද + ඩ= නන)= ශ්‍රේෂ්ඨ ආචාරයෙහි ආචාර විපන්න වූ. මෙහි අජ්ඣාචාරය හෙවත් ශ්‍රේෂ්ඨ ආචාරය නම්; සපත්නා පත්තිසඤ්ඤායන්හෙන් අනියත, පවිති, පාටි දෙසනීය, සෙඛියා, අධිකරණසමථ යන පඤ්චාපත්තිසඤ්ඤායන්ට නො පැමිණීමයි. මෙයින් යම්කිසි ඇවැසකට පැමිණියේ "අජ්ඣාචාරෙ ආචාර විපන්න" නම් වේ. එබඳු භික්ෂුව විසින් උපසපන් නො කළ යුත්තේය: නිස නො දිය යුත්තේය. හෙරණකුනෙන් එවැන්න ද නොලද යුතු. ඇවැසට පැමිණ එයින් නැගී සිටියේ ආචාර විපන්න නොවේ. මහා: පා: 71[24], ම: පා: සං: 239[27], සං:පා:739[14], - ආවිණණ (නා) (ආ + √වි + ත=ඉණණ) සං. ආවිණ්ණ] =රැස් කරන ලද, පුරුද්ද නිසා නිතර රැස්කළ. වූ: පා: B 528[13], චි: චි: ටී: 452[27]. -ආජීව (නා) (ආ+ √ජීව + අ) [සං. ආජීව]= 1 ආජීවය හෙතුකොට, ආජීවය නිසා. 2 ආජීවය නිසා (ජීවිකාව නිමිති කොට) උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය ප්‍රකාශ කිරීමෙන් පාරාජිකාපත්තිය වේයයි පරිවාර පාළියෙහි පැණවූ ශික්ෂාපද මාතෘකය.

1 ආජීව හෙතු ආජීව කාරණා පාපිච්ඡා ඉච්ඡාපකතො [අසන්තං අභූතං උත්තරි මනුස්ස ධම්මං උල්ලපති ආපත්ති පාරාජිකස්ස.

2 ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්ස.

3 ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා යො පන භික්ඛු විහාරෙ වසති සො භික්ඛු අරහාති භණති ආපත්ති ථුල්ලවච්චයස්ස.

4 ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා භික්ඛු පණීත භොජනානි අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති ආපත්ති පාචිත්තියස්ස.

5 ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා භික්ඛුනී පණීත භොජනානි අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති ආපත්ති පාටිදෙසනීයස්ස.

6 ආජීවහේතු ආජීවකාරණා සූපං වා ඔදනං වා අභිහරේය්‍ය අකතෝ අත්තාය විඤ්ඤූ පෙළා භුඤ්ජියි ආපත්ති දුක්කටස්ස.” යනු ඒ ශික්ෂාපදයි. පරි: පා: 398[1], වි: මහා: සා: 68[3], ප: සූ: 267[4] (4) සා: පා: 95[34] චූ: මූ: පි: 418. -‘අජ්ඣාපජ්ජන (නා)(අ + පද + √ + යු= පත්ත) =පැමිණෙන. ඇවැත් අවන්. පරි: නැ: 2430 - අජ්ඣාපත්ත (නා) (අ + √පද + ත= පත්ත)=වරදට පැමිණි තැනැත්තා. “න අජානිත්වා වත්තුං අජ්ඣාපන්නකස්ස නිස්සිත පරිසායං පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතබ්බං” මූ: පා: සා: 418[18]. (අජ්ඣාපන්නක කයි ද දක්නේය. මහා: පා: 152[11]) -‘අජ්ඣාරාම (නා) (අ + √රම + ණ) [සං. ආරාම]= ආරාමය ඇතුළත. රතන සික්ඛාපදයෙහි දක්නා, පරිදි ගොරුපාදීන්ගේ ප්‍රවේශ නිවාරණය පිණිස කරන ලද වැට ආදිය ඇති ආරාමය. මෙහි අජ්ඣාරාමය යනු ප්‍රාකාරාදියකින් වට කළ ආරාමයක් නම්) ඒ ප්‍රාකාරය ඇතුළත පිහිටි ප්‍රදේශයද, එසේ ප්‍රාකාරයක් නැති ආරාමයක් නම් ලෙඩ්ඩුපාත දෙකක් ගසන දුර ප්‍රදේශය ද මේ. “අජ්ඣාරාමෙති පරික්ඛිත්තස්ස විහාරා ලෙඩ්ඩුපාතාභාරා අන්තෝ,” ඒ: වි: 713 පා: චි: පා: 159[18], කං: වි: 141[35], කං: වි: පි: 116[8] අජ්ඣාවසථ බලනු) -‘අජ්ඣාවසති (ක්‍රි) (අ + √වස + ති) =වසයි. වාසය කරයි. මැඩ වසයි. අතී: -‘අජ්ඣාවසි වති: -‘අජ්ඣාවසති අනා: -අජ්ඣාවසිස්සති. සා: මී: -අජ්ඣාවසෙය්‍ය. පු: ක්‍රි: -‘අජ්ඣාවසිංසු. අතී: කෘ: -ඛ්‍රිස්ව= විසූ. ව: කෘ: -‘අජ්ඣාවසන්තෝ= වසමින්. අනා- රං අජ්ඣාවසතා, ගිහිගෙහි වසන්නහු විසින්” මනෝ: පු: 3445, පාරා: පා: 117, සු: චි: 298[21] චි: වි: 169. -‘අජ්ඣාවසථ (නා) (අ + √වස + ථ) [සං. ආවසථ]= නොරුපාදීන්ගේ ප්‍රවේශ නිවාරණ පිණිස කරන ලද වති ආදිය ඇති ගෙය හෝ නෙති. පරික්ෂේපයෙන් ඇතුළත. ප්‍රාකාරයක් ඇති ආරාමයක නම් ඒ ප්‍රාකාරයාගේ ඇතුළතද, එසේ නෙ මැති නම් දෙරකඩ සිට මොහොලක් හෙළූ තැනින් ඇතුළතද ආවසථය වේ. ආවරණාදියකින් පරික්ෂිප්තවූ අජ්ඣාරාමයෙහි හෝ අජ්ඣාවසථ යෙහි තුබූ රතනය හෝ රතන සම්මතය පිදූ නෙත පරිස්සම් වනසේ තැබිය යුතුයි. මහා ජනයා හැසිරෙන තැනක තුබූ දෙයක් නම් නොගත යුතුයි. මෙහි රතන නම් මුතු හා මණි ආදි දශවිධ රතනයයි. රතන සම්මතය නම් මනුෂ්‍යයන්ගේ උපභෝග පරිභෝග භාණ්ඩයි. “උපභෝග නම් ශරීරසම්ඵශී ලදින් අනුභවනීය දෙයයැ. පරිභෝග නම් ශරීරස් පර්‍ශ නොලදින් අනුභවනීයදූයි” පාචි: පා: 159[19], කං: වි: 141[33] සා: පා: 651[39], කං: වි: පි: 116[1] චූ: වි: 713. (රතන සික්ඛාපද බලනු) -‘අඤ්ඤ (නා) (අ)+වස + ත=ථ)= වසන ලද. විසූ. පරිභොග කරන ලද. වි: වි: 169 -‘අඤ්ඤය (නා) (අ + √සි + (ඉ=ඒ=අය) ණ) [සං. අධ්‍යාශය] අදහස. කැමැත්ත. අභිලාෂය. ධ: අ: ගැ: 9415-ං‘කුසල (නා)=අදහස් දැනීමෙහි දක්ෂ -ංපාරිවාසිය (නා) (පරි + √වස + ණික=ඉය) =එනම් පාරිවාසිය. පාරිවාසිය සතරෙක් එකක්. අදහස අත් ඇරීම. 1 පරිස පාරිවාසිය, 2 රත්තිපාරිවාසිය, 3 ඡන්ද පාරිවාසිය, 4 අජ්ඣාසය පාරිවාසිය යනුවෙන් පාරිවාසිය සිව් වැදෑරුම් වේ. • අජ්ඣාසය පාරිවාසිය නම්, අවිභානාදි සඞ්ඝ කම්මයක් කරනු පිණිස භික්ෂූන් රැස්වූ විට එහි කිසියම් නඤ්ඤත්‍ර පාඨක භික්ෂුවක් අද නැකත දරුණුය. එබැවින් මේ කම්මය නො කරනු මැනැවැයි කී කල කම්මය කිරීමෙහි පැවැති අදහස අත්ඇරීමයි. නැවත අන් භික්ෂුවක් පැමිණ නැකැත් පිළිගැනීමෙන් කවර වැඩක් ද? මේ කම්මය කරනු මැනැවැයි කියේ නම් මේ ඡන්ද පාරිවාසිය ද, අජ්ඣාසය පාරිවාසිය ද වේ. මේ පාරිවාසියෙහි නැවැත ඡන්ද පාරිසුද්ධිය නො ගෙනැවිත් කම්මය කරන්නට නොවටී. සා: පා: 707[28] කු: ඝ: ස: 152[28] -‘ඉඤ (නා) (√ඉසු + ත=ඨ) =ආරාධනා කළ. ආරාධනා කරන ලද. වි: වි: පි: 477[17] (අජ්ඣෙසති බලනු) -‘උපගමන (නා) (උප + √ගමු +යු=අන)=වෙත එළඹීම. ආරාධනය පිණිස පැමිණීම. සා: පා: 1007[10] -‘උපසඞ්කමති (ක්‍රි) (උප + √ඉකඛ + ති)=වීමසයි. පරීක්ෂා කරයි. -‘උපසඞ්කමිතබ්බං=බැලිය යුතු. විමසිය යුතු. මනෝ: පු: 452[27]-‘එසක (නා) =අධ්‍යේෂකයා. ආරාධකයා. දන්වන්නා. ආරාධනා කරන්නා. වි: ලි: 269[24]-‘එසති (ක්‍රි) (√ඉස + (ඉ=ඒ) ති)=ආරාධනා කරයි. ඉල්ලයි. අතී! -‘එසි. වති-’ එසති අනා:-’ එසිස්සති සා මී:-’ එසෙය්‍ය. පු: ක්‍රි:-’ -‘එසිංසු. ව: කෘ: - ‘එසන්තා කං: කෘ:-’ එසිතබ්බ=ආරාධනා කටයුතු. භා: නා:-’ එසන=අධ්‍යේෂණය. ආරාධනය. නො ඇණීමෙන්

කරන ඉල්ලිම්. සං: පා: 789[26] විං: ලං: 269[24]–272[14]. උ:අ: 219[27] මනා:පූ: 1225. 135 පරි:පා: ගැ: 45[32] –'ඔනාස 1(නා) (අව=ඔ + නාස) =අනුභවකාශය. එලිමහන් පෙදෙස. කිසිවකින් නොවැසුණු ප්‍රදේශය. ''ආකාශාඛ්‍යතවාසම මූලාදී අනාවරණයෙනි'' පූ: පු: සං: 591[1] පාචි: පා: 268[34] පාරා: පා: 563[1] –'ඔනාස 2 (නා) අනාවරණාකාශය. වස් නො එළඹිය යුතු එක් සීමාවක්. ''න භික්ඛවෙ අජ්ඣාකාසෙ වස්සං උපගන්තබ්බං, යො උපගච්ඡෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස'' මනා: පා: 170[7] (අබ්භොකාස යි ද දක්නේය. කු: සි: සං: 106[1]) –ංකරණ (නා) (සං + √ඵර + න=ණ)=එනම් පළිති ඇවැසි. සහයතු ඇඳ පුටු ආදියක් තමා පිණිස හෝ අනුන් පිණිස හෝ අනාවරණාකාශ යෙහි පණවා, තනා නොතබා හෝ නොතනවා හෝ හෙ පිළිවිස හෝ යැමෙන් සිදුවන අජ්ඣාකාස සත්ථරණ නම් සුද්ධ පවිත්‍රය'' නි:ශි: 12[1] පාචි:පා:441[2]–'ඔනහණ(නා)(අව=ඔ √ගහ + අන=ණ)=බැස ගැනීම. මැදට පිවිසීම. පූ: ක්‍රි:–ඔනහෙවා=බැස. වැද. වි:වි: ථී: 500[20] ජා: අ: ගැ: 11[30] –'ඔනාළ්හ (නා) (අව=ඔ + √ගාහු + (හු=ළ) ත=හ) [සං. අවනාඪ > අව ගාළ්හ > ඔනාළ්හ] =බැස ගත්. ගිලුණු වි: වි: ථී: 47[7] –'ඔනාරති (ක්‍රි) (–අව=ඔ + √ඵර + ති) =වතුරු වයි. ඉක්ම පවතියි. මඩියි. අති –'ඔනථ්‍රි වතී:– 'ඔනථ්‍රති අනා:–'ඔනථ්‍රිස්සති स: මි:– 'ඔනථ්‍රරිසං. පූ: ක්‍රි:–'ඔනථ්‍රිත්වා=මැඩ, ඉක්මවා. වැනිරී. ජා: අ: ගැ:37[27] –'ඔහට(නා) (අව + √හර + ත)= අනුභව කරන ලද්දේ. අනුභව කළ. වි: වි: 1270. (අජ්ඣාහරති බලනු) –'ඔහරති (ක්‍රි)=අනුභව කරයි. වළඳයි. ගිලියි. අතී:– 'ඔහරි. වතී:–'ඔහරති අනා:– 'ඔහරිස්සති स: මී: –'ඔහරය්‍ය පූ: ක්‍රි:– •–ඔනහරිත්වා ව: කෘ: –'ඔහරථෙනා =අනුභව කරමින්. අ: ක: කෘ: –'ඔහරණීයං=ගිලිය යුත්තක්. අනුභව කටයුත්තක්. වැළඳිය යුතු දෙයක්. වි: වි: 225[1] ජා: අ: ගැ: 117[10] ධ: අ: ගැ: 94[13] –'ඔහාර (නා) (අව + √හර + ණ) =අනුභවය. වැළඳීම. සං: පා: 658[17]. 686[7] පාචි: පා: 171[7] –නාථ (නා) [සං. අධ්‍යක්ෂක]= 1 ප්‍රධානයා. නායකයා. අධිපතියා 2 ඉන්ද්‍රියයන් ගෙන් දැන ගත හැකි. 3 සතිස් වැදෑරුම් රාජකාරීයන්හි නියුක්තයා (සතිස් වැදෑරුම් රාජකාරීයන් පිළිබඳ විස්තර කෝටිලීය අර්ථ ශාස්ත්‍රයේ විනිය අධ්‍යක්ෂ ප්‍රචාරය බලා දත් හැකිය.) අ: ප: සං: 471[5]. –යන (නා) (අධි + √ඉ=ඒ=අය + යු= අන) [සං. අධ්‍යයන] හැදෑරීම උගෙනීම. අධ්‍යයනය.

අජ්ඣායක (නා) [සං. අධ්‍යායක]= හදාරන්නා. වෙද හදාරන ආචාර්යා. ''අජ්ඣායකො, හදාරන්නාවූ, ශාස්ත්‍රු පිරිවන්නාවූය යූ කැන්'' ''න + ජ්ඣායකො=අජ්ඣායකො''යි නෙතඩ්‍යාත විරහිතවූ බ්‍රාහ්මණයන්ට පළමුව නිදු පිණිස මෙය ව්‍යවහාර කළ බවද පසුව ඔවුන් මන්ත්‍ර පිරිවහන්නට වූ පසු ප්‍රශංසා පිණිස ''අජ්ඣායකො'' යි ව්‍යවහාර කරන බවද මනොරථ පූරණියේ කියයි. ජා: අ: ගැ: 8[34], මනො: පූ: 393[14], –කුල (නා)= මන්ත්‍ර හදාරන කුලය. මන්ත්‍ර හදාරන බ්‍රාහ්මණ කුලය. සු: නි: අ 132[13].

අජ්ඣිට්ඨ (නා) (අධි + √ඉස + ත)= ආරාධනා කළ. වි: වි: ථි: 477[17]. (අජ්ඣෙසති බලනු)

අඤ්ජන (නා) [සං. අඤ්ජන]= අඳුන්. අඳුන්දැලි. කා:වි:පි: 111[16]. –කරණ්ඩ (නා) [සං.කරණ්ඩ]= අඳුන් කරඬුව. අඳුන් හෙප්පුව. දමන භාජනය. භාජනීය භාණ්ඩයක්. කා: වි:1පි: 113[30].

අඤ්ජනී (නා)= අඳුන් නල. අඳුන් දමන හෙප්පුව. එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. වටවූ හෝ අටැස් හෝ සොළසැස් වූ මාලාකම්මාදි ඒකාර රහිතවූ අඳුන්නල භික්ෂූන්ට වටනේය. එය සක්නැබ, අං, ඇට, රණහුණ, දළ, දඬු, හුණ, ලාකඩ, ලොහොමුවා වූයේ වටී ''උජුක මෙව පන චතුරස්සා වා අට්ඨංසා වා සොළසංසා වා අඤ්ජනී වට්ටති'' යි යනු අටුවා ඇත්ත් වා ශබ්දයෙන් සිව්රැස් අඤ්ජනියද ගතයුතු:' කි වි: පි: 113[32], කු: සි: සං: 641–[23], චූ: පා: B 722[22], වි: ලං: 32[25]. –කරණ්ඩ (නා)– අඳුන් කරඬුව. කා: වි: 140[22] කා:වි: පි: 113[30](අඤ්ජන කරණ්ඩ බලනු.) –කඤ්ඤන (නා)= උදුකඳල දණ්ඩය. මොහොල? වී: ලං: 342[9] –කුසඤ්චිකා (නා) [සං. කුසඤ්චිකා]= අඳුන් කෙස්ස. අඳුන් හෙප්පුවේ යතුර. විසිතුරු නොකළ යුත්තක්. කු: සි: සං: 65[10]. –ඝකාස (නා) [සං. කෝෂ]= අඳුන් හෙප්පුව දමන පසුම්බිය: අඳුන් පසිය කු: සි: සං: 65[10]. –ථවිකා (නා)= අඳුන් පසිය ''අඳුන් පසිය එක් පැහැ ඇති හුසින් විදිනට වටී.'' කු: සි: සං: 64[29]; පා: මු: වි: වි: 352[8].

-සලාක (නා) [සං. ශලාක]= අඳුන් ලහ. අඳුන් ගාන කූර. ක: වි: පි: 113[32], පා: මු: වි: ටී: 34[7] කු: සි: ස: 65[17]. **-සිපාටි**(නා)[සං. ස්‍රුපාටිකා?]= අඳුන් කරඬියලිය. වාසිය ආදි භාණ්ඩ බහා ලන රෙදි ආදියෙන්ම කළ පැස නොහොත් පසුම්බිය සිපාටිකා නමි. (සිපාතිකා සී ද දක්නේය.) කු:සි:ස: 65[10], පා:මු:වි:ටී: 35[23]

අඤ්ජනූප පිංසන (නා) (අඤ්ජන+උප පිංසන) (උප + √පිංස + යු + අන)=අඳුන් පිණිස සුණු කරන ද්‍රව්‍ය. අඳුන් පිණිස සුණු කරන බෙහෙත්. මහා: පා: 237[30] ස: පා: 81[219] වි: වි: ටී: 430[20]

අඤ්ජලි (නා) [සං. අඤ්ජලි]=ඇඳිලි. දෙහොත. මල් කැකුලක් මෙන්· මුදුනෙහි තැබූ දෙහොත. ටී: මා: ස: 542[13] අ: ප: ස: 37[21] **-කම්ම** (නා) [සං, කර්‍ම]= ඇඳිලි බැඳීම. අත් දෙක මල් කැකුලක් මෙන් කොට මුදුනෙහි තබා වැඳීම. නමස්කාර කිරීම. ක: වි: පි: 33[11] ජා: අ: ගැ: 3[24] **-කරණීය** (නා) (√කර + නීය; නී;=ණී)=ඇඳිලි බැඳීමට සුදුසු. සඞ්ඝානුස්මෘතියෙහි දක්නා ආර්‍ය නවගුණය අතුරෙන් එක් ගුණයක්· ටී: මා: ස: 542[17] **-පග්ගහණ** (නා) (ප + √ගහ + යු=අන; න=ණ)=ඇඳිලි බැඳීම, දෙහොත මුදුනත තබා වැඳීම. ස: පා: 1033[17] ජා: අ: ගැ: 3[24] **-සාමීචි** (නා) [සං. සාමීචි]= ඇඳිලි බැඳීම් හා පිළිසඳර කථා කිරීම්. සා: පා: 1033[17] පරි: පා: ගැ: 39[27]

අඤ්ජස (නා) [සං. අඤ්ජස]= මාර්‍ගය. කණු කටු නැති මාර්‍ගය. ජා: අ: ගැ: 15[16] අ: ප: ස: 27[30]

අඤ්ජිත (නා) (√අඤ්ජ + ඉ + ත)=හූ කවින ලද. තුල් කැටපු. "අඤ්ජිතං, යම් පමණ කැටැ කැටැ අතින් එවැ ගන්නා ලදද" ක: වි: 186[27] ක: වි: පි: 130[14]

අඤ්ඤ (ස: නා) [සං. අන්‍ය]=අන්. අනික්. අනිකක්. පු: ලි: **අඤ්ඤෝ**, ස්ත්‍රී: ලි: **අඤ්ඤා**, න: ලි: **අඤ්ඤං** **-තර** (ස: නා)[සං. අන්‍යතර]= එක්තරා. එක්. පු: ලි: **අඤ්ඤතරෝ**. ස්ත්‍රී: ලි: **අඤ්ඤතරා** න: ලි: **අඤ්ඤතරං** "අඤ්ඤතරං වා, අඤ්ඤතරං වා, එක්තරා එක්තරා" ප්‍රා: පු: ස: 1[29] **-භොජන** (නා) =එක්තරා භෝජනයක්. ඔදන, කුම්මාස, සත්තු, මච්ඡ, මංස යන පස් භොජනයන් අතුරෙන් එක් භෝජනයක්. ගණ භෝජන ශික්ෂාපදයෙහි භොජන නාම යෙන් ගැණෙන ආහාර. ක: වි: 103[7] ක: වි: පි: 7[31] **-තිත්ථිය** (නා) [සං. තීර්‍ථික] =අන්‍ය තීර්‍ථිකයෝ. ශාසනයෙන් බාහිර අන්‍ය ලබ්ධිකයෝ මෙහි "තිත්ථ" යනු ලබ්ධියයි දෙසැටක් දෘෂ්ටිහු ද "තිත්ථ"සි කියති. "අඤ්ඤ තිත්ථියාති එත්ථ තිත්ථං වුච්චති ලද්ධි. අඤ්ඤ **තිත්ථං** අඤ්ඤ තිත්ථං නං එතෙසං අත්ථීති අඤ්ඤ තිත්ථියා." ස: පා: 772[23] ම: පා: ස: 2[76] ජා: අ: ගැ: 12[411] **-පරිබ්බාජක** (නා) [සං. පරිව්‍රාජක]= අන්‍ය තීර්‍ථික පරිව්‍රාජකයෝ.අන් තොටු පිරිවැජියෝ. ශාසනයෙන් බාහිර තීර්‍ථික නිකායවල පැවිදි වූවෝ. ගිහි ජීවිතය හැර පැවිදිව තැනින් තැන ඇවිදින්නෝ පරිව්‍රාජකයෝ නම්වෙත්. ප: සු: 6[27](3) **-පුබ්බ** (නා,=පෙර අන්‍ය තීර්‍ථික වූ. පළමුව අන්‍ය තීර්‍ථික නිකායෙක්හි පැවිදි වූ. එබන්දන් මෙ සස්නෙහි පැවිදි උපසපන් කැමැති නම් සිව් මසක් පිරිවෙස් විසිය යුතුය. කර්‍මවාදී ක්‍රියාවාදී ගිනි දෙවිඟන් පුදන ජටිලයන් හා ශාක්‍යවංශික අන්‍ය තීර්‍ථික යන් ද, පිරිවෙස් නොදී උපසපන් කළ යුතුය. මහා: පා: 77[7]–80[11] ස: පා: 740[7] (විසාර ම: පා: ස: 256–459 පිටු බලන්නේය.) **-පුබ්බ කථා** (නා) පෙර අන්‍ය තීර්‍ථික වූවන්ගේ පැවිදි උපසපන් පිළිබඳ කථා. මහාවග්ගපාළියේ මහා ඛන්ධකයේ එක් කොටසක්. මහා: පා: 80[12]

අඤ්ඤතර (නි) [සං: අන්‍යතර]= 1 අන් නැනක, 2 හැර, විනා, තබා. **-අජ්ඣාරාම** (නා) =ආරාමය ඇතුළත හැර. භික්ෂු විහාරයෙහි මෙන්ම භික්ෂුණී විහාරයෙහි ඇතුළත් රතන සික්ඛා පදයෙහි එක් අනු ප්‍රඥප්තියක්. යම් භික්ෂුවක් ආරාමය හෝ ආවසථය ඇතුළත හැර සෙසු තැන තුබූ රතනයක් හෝ රතන සම්මතයක් නහා තබා, දෙනු පිණිස ගනී නම් පවිති වේ. මේ ශික්ෂාපදය භික්ෂුණීන්ට ද සාධාරණය. ප්‍රා: පු: ස: 89[26] ස: පා: 654[29] (අජ්ඣාරාම බලනු) **-අජ්ඣාවසථ** (නා) =ආවසථය ඇතුළත හැර. ඇතුළු ගෙය තබා. ප්‍රා: පු: ස: 90[13] ස: පා: 654[29] වි: වි: ටී: 336[24] (අඤ්ඤතර අජ්ඣාරාම සහ අජ්ඣාවසථ බලනු) **-අධිමාන** (නා) =අධිමානය (=තද මානය) නැතිව. අධිගත ධර්‍ම ඇත්තෙමි යන අභිමාන නැතිව. උත්තරි මනුස්‍යධර්‍මාරොචන පාරා

Paññāpārami - Na Uyana Free Distribution

ජීකා ශික්ෂාපදයෙහි අනු ප්‍රඥප්තිය. මා විසින් චතුරාර්ය සත්‍යාධිගමය කරන ලද්දේයයි උපන් මානයෙන් උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්ම රොචන යෙන් පරිජි නොවේ. "අධිමාන නම් සුපරිශුද්ධ ශීල සම්පන්නී විසිව පැවතුව හට හෝ විදර්ශිනාගි යුක්තව සොපක්කෙලශොදය ව්‍යය ඥාන ලදුවහට හෝ මේ ධර්ම මා විසින් අධිගත යයි දැඩිව උපදනා මනි"

මෙහි අධිමානය නම් ඵඩමානයයි හෙවත් අනිමානයයි. කලාප සම්මර්ශනය කිරීම්‌ වශයෙන් සංඝාරයන් ත්‍රි ලක්ෂණයට නඟා විදර්ශිනා වඩන ආරබ්ධ විදර්ශිකයාහට සවසන්නානයෙහි නො පැමිණි ධ්‍යාන මාර්ගාදියෙහි මානය උපදී. සමහර ශුෂ්ක සමථ ලාභී තැනැත්තේ හෝ ශුද්ධ විදර්ශනා ලාභී තැනැත්තේ දිගු කලක් තමන් තුළ ක්ලෙශ සමුදාවරණයක් (කෙලෙස් සිතිවිලි හට ගැන්මක්) නො දක්නේ මම සෝවාන් වෙමි, සකෘදාගාමී වෙමි, අනාගාමී වෙමි යි සිතයි. සමථ විදර්ශනාලාභීහුගේ සමාධි බලයෙන් ක්ලෙශයෝ දැඩි වූවාහු විදර්ශනා බලයෙන් සුපරිගෘහීත වූවාහු ද වෙත්. එබැවින් සියවසක් ගත වූයේ ආමුදු ක්ලෙශයෝ නො නැඟෙති. එහිදී හෙතෙම මම රහත් වීමියි සිතයි. මේ ය අධිමාන නම් සං: පා: 308[4] වි: ව්‍ය: වී: 100[27] ප්‍රා: ව: 51[17] කු: සි: ස: 7[14] ක: ව්‍ය: 32[31] **-අනන්තරවාසක** (නා) අනන්තරවාසකය හැර. හඳනා සිවුර හැර: කඨිනය අතුළ හැකි ත්‍රිවිධ වස්තූන්ගෙන් එකක්. කඨිනය අතුරන්නහු විසින් සඟළ සිවුරෙන් හෝ උතුරු සඟළින් හෝ අතුරු වසා සිවුරෙන් හෝ අතුළ යුත්තේය. මහා: පා: 288[31] ව්‍ය: 2705 ක: ව:7[43]**-අනන්තරා** (නා)= අනතුරක් නැතිව. දශවිධ අන්තරාවන්ගෙන් බාධාවක් නැතිව. 1 දශවිධ අන්තරාවන්ගෙන් අනතුරක් නැතිව සැකෙවින් පා මොක් උදෙසී නම් දුකුළා ය. 2 ආපත්ති පරිච්ඡේද වන එක් අඛණ්ඩක්. ගමන බාධක වූ රාජ චෝරාදීන් අන්තරාවක් නැතිව ආපත්ති ආරොචනය නො කෙළේ නම් ආපත්ති පරිච්ඡේද වේ. 3 මෙයින් අනතුරක් නැතිව පොහොය කරන දින භික්ෂූන් වසන ආරාමයක සිට භික්ෂූන් නැති ආරාමයකට යනු නොවටී. සෙසු තන්හි ද මෙසේ යෙදෙන පරිදි දැනගත්තේය. මෙහි අන්තරා නම් 1 රාජන්තරා 2 චෝර-3 අග්නි- 4 උදක- 5 මනුෂ්‍ය-5 අමනුෂ්‍ය-7වාළ 8 සිරිංසප- 9 ජීවිත- 10 බ්‍රහ්මචරිය අන්තරායන මේ දශයයි.

1 **රාජන්තරාය** නම්, භික්ෂූන් පොහෝ කරම් හයි රැස්ව හුන් කල්හි රජ ආයේ වී නම් මේ රාජන්තරාය නම්. 2 **චෝරන්තරාය** නම් පොහෝ කරම්හයි හුන් තැනට සොරහු අවු නම් මේ චෝරන්තරාය නම්. 3 **අග්නි අන්තරාය** නම් සෙනාසනය ගිනි ගත් නම් මේ අග්නි අන්තරාය නම්. 4 **උදක අන්තරාය** නම් පොහෝ කරම්හයි හුන් තැනට වතුරු ආයේ නම් හෝ වැසි නැඟි නම් හෝ මේ උදකන්තරාය නම්. 5 **මනුෂ්‍යන්තරාය** නම් බොහෝ මිනිස්සු අවු නම් මේ මනුෂ්‍යන්තරාය නම්. 6 **අමනුෂ්‍යන්තරාය** නම් භික්ෂූහු යකෙකු ගත මේ අමනුෂ්‍යන්තරාය නම්. 7 **වාළන්තරාය** නම් පොහෝ කරම්හයි හුන් තැනට ව්‍යාඝ්‍රාදී වූ වණ්ඩ මෘගයෝ අවු නම් මේ වාළන්තරාය නම්. 8 **සිරිංසපන්තරාය** නම් භික්ෂූන් සර්පාදීහු දෂ්ට කොළෝ නම් මේ සිරිංසපන්තරාය නම්. 9 **ජීවිතන්තරාය** නම් මහණ ගිලන් වී නම් හෝ මළේ නම් හෝ මරහු කැමැතිව ගනිත් නම් හෝ මේ ජීවිතන්තරාය නම්. 10 **බ්‍රහ්මචරියන්තරාය** නම් මිනිස්සු එක් භික්ෂුවක් හෝ බොහෝ භික්ෂූන් හෝ බ්‍රහ්මචරියාවෙන් චුත කරනු කැමැතිව ගනිත් නම් මේ බ්‍රහ්මචරියන්තරාය නම්: මේ සැකෙවින් පාමොක් දෙසීමට සමත් වන පරිදි දශවිධ අන්තරුන් අන්තරු වන අයුරු සි. මහා:පා: 121[25] -150[22] සං: පා:795[35] ක: ව්‍ය: 48[5] සි: ව:ව්‍ය:1091 කු: සි: ස: 13[24] ක: ව්‍ය: පි: 138[14] ස: ප: 698[5]. 699[20]. 795[35] **-අවුට්ඨිතපරිසා** (නා)= පිරිස නො නැඟිට සිටීම හැර=නැඟිට සිටියදී. පාරිවාසික පාරිශුද්ධිය දීමෙන් පොහෝ නොකළ යුතු අවස්ථාව. පිරිස නැඟිට සිටිය දී පාරිවාසික පාරිශුද්ධිය දීමෙන් පොහෝ නොකට යුතු. "ඉදං හි පාරිවාසිය පාරිසුද්ධි දුතියං නාම පරිසාය වුට්ඨිත කාලතොව පට්ඨාය න වට්ටති" සං: පා: 707[13]=795[11] මහා.පා: 152[23] ම: පා: සං: 418[15] 422[16] **-උත්තරාසඞ්ඝ** (නා) (උත්තර + ආ + √සඤ්ජ් + අ) =උතුරු සඟළ හැර. තනි පට සිවුර විනා. කඨිනය අතුළ හැකි තුන් සිවුරු වලින් එකක්. කඨිනය අතුරන්නහු විසින් සඟළ සිවුර, උතුරු සඟළ,

අතුරුවසා සිවුර යන මෙයින් එකකින් අතුළු යුතුය. මහා: පා: 288[30] චි: ච: 2705 කැ: ව: 74[3]

-උදක දන්තපොණා(නා) [සං. දන්ත පවන]= දිය සහ දෑහැටි දඬු හැර. භික්ෂු විභඞ්ගයේ මෙන් ම භික්ෂුණී විභඞ්ගයේ ද පණවා වදුළු දන්ත පොණ ශික්ෂාපදයේ අනුප්‍රඥප්තිය. අනුන් විසින් නොදී තමා කැමැති පරිදි නෙත දිය සහ දෑහැටි දඬු පරිභොග කරනු හැකිය. මේදෙක හැර අනුන් විසින් නොදුන් සෙසු දෑ පරිභොග කරන භික්ෂුවට ද, භික්ෂුණියට ද, පවිති ඇවැත් වේ. කැ:චි:115[9] සැ:පා:621[14],ප්‍රා: පු: ස: 56[1] චි:චි:ථි 241[6]. **-කපපා** (නා) [සං. කල්ප]= පැවිදිවූ තැනැත්තිය හැර. තීථීකයන් කෙරෙහි හෝ අන්‍ය භික්ෂුණීන් කෙරෙහි හෝ පළමුව පැවිදිව සිටි තැනැත්තිය හැර. භික්ෂුණී විභඞ්ගයෙහි චොදී ඵඨාපන දුතිය සඞ්ඝාදිසෙසයෙහි අනුප්‍රඥප්තිය. යම් භික්ෂුණී-යක් වධයට නිසි තැනැත්තිය දැන දැන රජහු හෝ භික්ෂුණී සඞ්ඝයා ආදීන් නො පිළිවිස උපසපන් කෙරේ නම් සඞ්ඝාදිශේෂ වේ. තීථීකයන් කෙරෙහි හෝ භික්ෂුණීන් කෙරෙහි පළමුව පැවිදිවූ තැනැත්තිය එසේ නො පිළිවිස උපසපන් කිරීමෙන් ඇවැත් නොවේ. ''අසඤ්ඤත්‍ර කපපා, සෙසු තැනම මනාවූ (මහණවූ?) කැප තැනැත්තිය තබා'' ප්‍රා:පු:ස: 12[12] කැ: චි: 164[5], පරි: පා: 223[1]|ස: පා: 678[1]

-චතුමපඤ්ඤාහා (නා)=සතර පස් දිනක් හැර. සතර පස් දිනක් ඉක්මවා. යම් මෙහෙණක් මෙහෙණකගේ නපුරු කොට ගෙත්තම් කළ සිවුරක් නොමෝ එහි මැහුම් මුදු හෝ මුදවා පසුව අනාතුරක් නැතිව එම සිවුර -ගෙත්තම් නොකරා නම් හෝ නො කරවා නම් පවිති වේ. ගෙත්තම් මිදූ දවස් පටන් සතර පස් දිනක් ඇතුළත ගෙත්තම් කිරීමෙන් ඇවැත් නො වේ. පාචි: පා: 269[29], ප්‍රා: පු: ස: 39[21] චි: චි: වී: 351[24], කැ: චි: 180[14]. **-තථාරූපප්ප චචයා** (නා)= සුදුසු කරුණක් නැතිව. යන්නට සුදුසු කරුණක් හැර. භික්ෂූන්ට හා භික්ෂුණීන්ට සාධාරණ උත්තරාධිකෘ ශික්ෂාපදයේ අනුප්‍රඥප්තිය. යම් භික්ෂුවක් හෝ භික්ෂුණියක් ගම්න් යුදු පිණිස නික්මුණු සිවුරහ සෙනහ දක්නට යේ නම් පවිති වේ. ගිලනකුගේ ආරාධනයක් වැනි එබඳු සුදුසු කරුණක් ඇති කල ඇවැත් නැති. පාචි: පා: 105[36], කැ: චි: 118[36], ප්‍රා: පු: ස: 72[33]. **-නිරියංතරණා** (නා) =සරස යන නැව හැර. කාවාතිරුහන ශික්ෂා පදයෙහි අනුප්‍රඥප්තිය. යම් භික්ෂුවක් භික්ෂුණී යක හෝ බැණගෙන උඩු ගං හෝ යටි ගං යන නැවකට නැඟේ නම් පවිති වේ. යම් නැවක් සරස හෙවත් තොටට යේ නම් එහි ඇවැත් නැති. ''යා නිරියං තරණා, යම් නැවක් තොමෝ තොටට යේද'' ප්‍රා: පු: ස: 64[33], කැ: චි: 101[18], කැ: චි: පි: 78[10]. **-නිච්චපවාරණා** (නා)= නිත්‍යයෙන් පැවැරීම හැර, යාවජීව යෙන් පැවැරීම තබා. මහානාම ශික්ෂාපදයෙහි, 1 චාතුමාස පවචය පවාරණ, 2 අසඤ්ඤත්‍ර පුන පවාරණ. 3 අසඤ්ඤත්‍ර නිච්ච පවාරණ යනුවෙන් පවාරණ තුනක් දක්නේය. චාතුමාස පවචය පවාරණ නම්, සිව් මසක් සපපිනචනිතාදි හෙසජ්ජ පඤ්චකයෙන් පැවැරීමයි. අසඤ්ඤත්‍ර පුන පවාරණය නම්, නැවත සාරමසකට බෙහෙදින පැවැරීමයි. වදුළේ මැයි අට්ඨාතපත්තියෙහි ''තෙන හි ත්වං මහා නාම සඞ්ඝං අපරම්පි චාතුමාසං හෙසජ්ජේන පවාරෙහි'' යි. නිච්චපවාරණා නම් යාවජීව යෙන් සඞ්ඝයා බෙහෙදින් පැවැරීමයි. වදුළේ මැයි. ''තෙනහි ත්වං මහානාම සඞ්ඝං හෙස ජ්ජේන යාවජීවං පවාරෙහි'' යි. ප්‍රා:පු:ස:72[36] ප්‍ර: ච: 276[23], කැ: චි: 118[18], කැ: චි: පි: 91[32]. **-පඤ්චක** (නා)= පසකින් හෙවත් පස් මැඬිල්ලකින් තබා. සිවුරෙහි අඩුම මැඬිලි (=අතු) සඞ්ඛ්‍යාව. සිවුරෙහි අතු පසකට අඩු වූයේ නො වටී. ''එදින ම කඩකැපිම් සහිතව මහ මැඬිලි කුඩා මැඬිලි සහිතව අතු පසෙකින් යුක්තව හෝ පසෙකින් වැඩි කඩ අතු ඛෙදූ සිවුරෙකින්ද කඨිනය අතුරන ලද්දේ වේ.'' කැ: ව: 74[3], මහා: පා: 289[10], ස: පා: 824[15].

-පාරිවට්ටක(නා)(පරිවට්ට + ක)[සං.පරිවර්තික <පෘ: ප්‍රා: පරිවට්ටක< පිරිවට්ට< පිරුවට්ට<]= පෙරලි (මාරු) කර හැනීමක් නැතිව. අරළු කඩකුදු දී ගැන්මක් නැතිව. චීවර පරිභෝගාදී නිසගි පවිති ශික්ෂාපදයෙහි අනුප්‍රඥප්තිය. 1 යම් භික්ෂුවක් නො නෑ භික්ෂුණියක අතින් යටත් පිරිසෙයින් අරළු කඩකුදු දී ගැන්මක් නැතිව විකපුන් පොහොනා සිවුරක් පිළිනනී නම් නිසගි පවිති වේ. 2 යම් භික්ෂුවක් නො නෑ මෙහෙණකට පෙරලි කිරීමක් නැතිව සිවු

රක් දේ නම් පවිති වේ. "පරිවතෙතනතබබං පරිවටටං, පරිවටට මෙව පාරිවටටකං පරිවටෙවතබා දියමානං තං විනාති අතථො" ප්‍රා:පු: ස: 37[13], 63[31], ක: ච: 63[31–28], ච: ම: 157[30] ස: පං: 479[1]. **-පුගහලසස අසථාරා** (නා)= පුද්ගලයකුගේ ඇතිරීමක් විනා. කඨිනාසතරණ පුද්ගල නිදේශය. කඨිනය පුද්ගලයකුට විනා ගණයාට හෝ සඛසයාට ඇතිරිය නො හැක එය එක භික්ෂුවක් විසින්ම අතුළ යුතුය. මහා: පා:288[34], ස:පා: 824[19]. **-පුන පවාරණා** (නා) (ප + √වාර + යු=අණ + ආ)= නැවත පැවරීම හැර. "මෙහි පුන පවාරණ නම් නැවත සාර මසකට බෙහෙදින් පැවැරීමයි." ක: ච: 118[14] ක:ච:පි:91[32],(අසැසෙදුනු නිවව පවාරණා බලනු) **-පුබබ ගිහි සමාරමභා** (නා) (සං + ආ + √රභ + ණ + ආ)= භික්ෂුණීයකගේ පරිපාවනයට පෙර ගිහීන්ගේ පිළියෙල කිරීමක් නැති. පරිපාවන ශික්ෂාපදයෙහි අනුප්‍රඥප්තිය. යම් භික්ෂුවක් භික්ෂුණියක විසින් තමන්ගේ ශීලශ්‍රැතාදි ගුණ නො නෑ නොපැවැරූ කුල යනට කියා පිළියෙල කළ භොජනය දැන දැන වළඳ නම් පවිති වේ. ඉදින් භික්ෂුණියගේ පරිපාවනයට (=සැපසීමට) පළමුව ගිහින් විසින් සැපයූ භොජනය නම් ඇවැත් නැති. ප්‍රා: පු: ස: 65[16], ක: ච: 101[31]; ක: ච: පි: 78[25], ප්‍රා: ව: 239[20]. **-භික්ඛු සම්මුති** (නා) (සං + √මන + ති)= සඛස සම්මතයක් නැතිව. සඛසයාගේ නියමයක් නැතිව. 1 නිසසගිය පාචිතතිය උදෙදසයෙහි උදෙදාසිත ශික්ෂාපද යෙහි ද, 2 එනිම ඡබබසස ශික්ෂා පදයෙහි සහ 3 සාසඛස ශික්ෂාපදයෙහි ද, 4 දුබ්භුලලාරොචන ශික්ෂාපදයෙහි ද අනුප්‍රඥප්තිය. 1 කොට නිම වූ සිවුරු ඇති, කඨිනය උඛ්ධරණය කළ භික්ෂුව තුන් සිවුරෙන් වෙන්ව එක් රැයකුදු වෙසේ නම් උදෙදාසිත ශික්ෂාපදයන් නිසඟි පවිති වේ. 2 නව සන්තතයක් කරවා ගත් භික්ෂුව සවසක් එය වැළඳ ගත යුතුය. ඒ සන්තතය අනිකකුගට දී සවස ඇතුළත නව සන්ථතයක් කරවා නම් ඡබබසස ශික්ෂාපදයෙන් නිසඟි පවිති වේ. 3 පෙර වස්වැස පවාරණය කළ භික්ෂුවක් අරණ්‍යයෙහි සෙනසුන්හි බිය දක්නේ තම තුන් සිවුරු සොරුන්ගෙන් රැක ගනු කැමැත්තේ නම් ඒ තුන් සිවුරන් එක් සිවුරක් අනතරඝරයෙහි (හාත්පස ගොවර ග්‍රාමයෙහි)තබනු හැක්කේය. යම්කිසි කටයුත්තක් උදෙසා ග්‍රාමාන්තරයට යනු කැමැත්තේ සරුයක් පමණ කල් ඒ සිවුරෙන් වෙන ව වසනු හැක්කේය. එසින් ඔබ්බෙහි විසුව සාසඛක ශික්ෂාපදයෙන් නිසඟි පවිති වේ. 4 යම් භික්ෂුවක් පරිජි නො අවන් භික්ෂුවකගේ සඛසා දිශෙෂා පත්තියක් වසනු සහිතව අනු පසම්පන්නයකුගට කියා නම් දුට්ඨුල්ලාරොචන ශික්ෂා දයෙන් පවිති ඇවැත් වේ. මේ සියලු තන්හි සඛස සම්මුතියක් ලද්දේ නම් ඇවැත් නැති. ප්‍රා: පු: ස: 35[27] 46[18] 54[32] 57[29] ක: ච: 58[14] 70[2] 81[24] **=භික්ඛු භිසම්මුති** (නා)=භික්ෂුණී සඛසයාගේ සම්මුතියක් නැතිව-මාගම් සතුන්ගේ නියමයක් තබා. භික්ෂු විභඞග-යෙහි උදෙදාසිත ශික්ෂාපදය සහ දුබ්භුල්ලා රොචන ශික්ෂාපදය ද, භික්ෂුණී විභඞගයෙහි සාධාරණය. ප්‍රා: පු: ස: 28[12–54][2] (අසැසෙදුනු භික්ඛු සම්මුති බලනු) **-භිසැසෙදුනා ඉතථි විඝහ ගහණ** (නා) = යම් භික්ෂුණියක් නුවණැති සත්‍රියක නැතිව පුරුෂයකුට පස් පදයකින් හෝ සපදයකින් අධික ධර්මය දෙශනා කෙරේ නම් පවිති වේ. සියල්ල භික්ෂු විභඞගය හා සාධාරණ වේ. ප්‍රා: පු: ස: 53[12]-**භිසැසෙදුනා පුරිස විඝහ ගහණ** (නා)=නුවණැති පුරුෂයකු හැර. "කටයුතු නො කටයුතු දන්නා ශ්‍රවණොප චාරයෙහි සිටි මිනිස් පිරිමිනියකු නැතිව" භික්ෂු විභඞගයෙහි ධර්මදෙසනා ශික්ෂාපදයෙහි අනුප්‍රඥප්තිය. යම් භික්ෂුවක් මිනිස් මාගම කට පස්පදයකින් හෝ සපදයකින් අධික වූ ධර්මය දෙශනා කෙරේ නම් පවිති වේ. ඉදින් ශ්‍රවණොපචාරයෙහි කටයුතු නො කටයුතු දන්නා පුරුෂයකු ඇත්තේ නම් ඇවැත් නැති: ක: ච: 85[33–86][6] ක: ච: පි: 62[24] **-සඛස සාමගහි** (නා) =සඛසයාගේ සාමීචිය හැර. අනුපොසථයෙහි පොහොය කළහැකි පිළිවෙළ. කොසඹක භික්ෂූන් මෙන් බිඳුණු සඛසයා සමගිවීමෙන් පසු දින නියමයක් නොබලා "සුණාතු මෙ භනෙතා සඞඝා අජ්ජු පොසථො සාමගහි" යනු කියා අනුපොසථයෙහි වුව ද, පොහොය කටයුතු. සවලප මාතු දෙෂයකින් බිඳී සිටියවුන් සමගිවූ කල ඔවුන් සමගි පොහොය නො කොට උපොසථ දින ම පොහොය කළ යුත්තේය. සමගි පොහොයට දින නියමයක් නැති. එබඳු සඛස සාමීචියකදී

විනය කොෂය

නමො තසස භගවතො අරහතො සමම සම්බුද්ධසස.

අ

අංස (නා) [සං. අංස]= 1 දසරුව, උරස,උරහිස. "අංසෙ, දසුරුයෙනි" කැ: ව්: පි: 47[34] සැ: පා: 476 [20] "එකංසං චීවරං කත්වාන වාමංසං පාරුපිත්වා" ව්: ලැ: 264[30] සු: නි: අ: ට031 2. භාගය, කොටස. ව්: ව්: 3084. අ: ප: ස: 66 [5] **-භාගව** (නා)=අංසයෙහි පෙරවන සිවුර. ව්:ව් පි: 33[10] **-කූට** (නා) [සං. අංසකූට]=දසරුව උරහිස. "ඒසු අංසකූටෙසු, දෙ දසරුයෙහි හෙවත් දෙවුරයෙහි" කැ:ව්: පි: 124[26] ව්: ලැ: 76 [29] සැ: පා: 4739 **-බද්ධක** (නා) [සං. අංස බද්ධ + ක]= අංස බද්ධකය. අංසයෙහි බඳින පටිය සැ: පා: 939[20] (අංසවද්ධකසි ද දක්නේය) **-බන්ධක**(නා) අංස බද්ධක බලනු. ව්: ලැ: 28[23] **-භණ්ඩික**(නා)(අංස + භණ්ඩ + ඉක) [සං.අංස භාණ්ඩ] = අංසයෙහි ලූ පොදිය. උරෙහි (කදෙහි) තුබූ සහල සිවුර නෙත දෙකෙළවුර ගැට ගසා හසුන්වැක්මෙන් කොට එහි මල් දමත්ද, මේ අංස භණ්ඩික නමි. සැ: පා: 447' ව්: ලැ: 52[13] ව්: ව්: පි: 251[2] සාර: දි: 711[2] **-වට්ටක** (නා) (අංසවට්ට + ක) [සං. අංස වෘත්ත]= අස්වටු. අදුන්එවිකය එල්ලා ගන්නා පටිය. සැ: පා: 477[34] 479[12] 498[17] 810[23] "අංස වට්ට නමී පාතු පටිය යි" සි: ව: ව්: 113[21] **-වද්ධක** (නා)= > අස්වදු. සි: ව: ව්. 113[21] අංසයෙහි බඳින පටිය. අදුන් එවිකය හෝ පාතු පසුම්බිය හෝ බලගුව එල්ලා ගනු පිණිස අංසයෙහි බඳින පටිය. "අනුජානාමී භික්ඛවෙ අංසවද්ධකං බන්ධන සුත්තං" චූ: පා: B. 652[15] 662[5] සැ: පා: 939[20] (අංස බද්ධක බලනු)

අකට (නා) (න + √කර + ත) [සං. අකෘත]- නොකළ. අහිනව. "අකට විසමුට්ඨානං, අහිනව වූ සමුට්ඨාන දෙකක් ඇත්තේ" කැ: ව්: පි: 154[27] -'**අනුඛම්ම** (ව + ෘ=ව) (නා) (න + කට + අනු ධම්ම) = නොකළ අනු ධර්මය ඇති. අවසාරණ කර්මය නොකළ. ඔසාරණ කර්මය නොකරන ලද භික්ෂුව. මෙහි අනු ධර්මය නම්; ඔසාරණ කර්මයයි. එනම්; අවන් ඇවැත් නොදැක්මෙන් හෝ ඇවැතට සුදුසු පිළියම් නොකිරීමෙන් හෝ පාපීවූ දෘෂ්ටිය නොහැරීමෙන් හෝ උත්ක්ෂෙපනීය කර්මය කරනු ලැබේ. එබඳු උත්ක්ෂෙපනීය කර්මය කරනු ලැබුවකුට උපසම්පදා කිරීම් නිසදීම ආදී අවලොස් වතක් නුසුදුසු වේ. ඒ අවලොස් වතට අනුලොම්ව පවත්නා බැව් දුටුව හොත් උත්ක්ෂෙපනීය කර්මය ඔසාරණය (=ඉවත්) කරනු ලැබේ. එසේ ඔසාරණය නොකරන ලද්දේ අකටානු ධම්ම නම් වේ." "නැවත සංඝයා විසින් ඇතුළත්කර නොගත්" ප්‍රා: ව: 3086 සැ: පා: 644[34] කැ: ව්: 1292 චිත: ම: 244[21] පරි: පා: ගැ:5[29] අකතානු ධම්මසීද දක්නේය.) (අව්කාරසවත්ත බලනු.) සාර: දි: 714[19] **-පඩිභාර** (නා) සං, ප්‍රාච් + භාර=ප්‍රාග්භාර]= 1 ඉදිරියට කදු මුදුන නැමුණු සවාභාවික පළඟ 2 බෙහෙවින් තුඩස් හටගන්නා තැන් 3 සවාභාවික පළඟ සැ: පා: 551[35] ව්: ව්: පි: 301[16] ව්: ව්: 962 (අට්ටක පඩිභාරසි ද දක්නේය. ව්: ව්: සැ: 962) (අකත පඩිභාර බලනු) **-භණ්ඩ** (නා) [සං, භාණ්ඩ] = නොසළ බඩු. (එළක ලොම ශික්ෂාපදයෙහි දක්නා පරිදි) එළ ලොමින් නොකළ කම්බිලි කොදු පලස් ආදි බඩු. සාර: ම: 9717 (අකත භණ්ඩ බලනු.) **-භාග** (නා) = ආගන්තුක භාගය. මිහිරි හඬින් අනුමෝදනා කරන භික්ෂුවකගේ අනුමෝදනා බණ අසා පහන්වූ සැදැහැතියන් විසින් දෙන ලද ශ්‍රමණ පරිෂ්කාර. සියලු භික්ෂූන්ට සාධාරණ පිරිකර. නුදුන් පූජා භාගය. සැ: පා: 942[14] ව්: ව්: පි: 472[2] **-යුග** (නා) [සං. යුග] නොසැම්බු මුංයුගය. ව්: ව්: පි: 430[24] මහා: ගැ: 53[26] **-වත්ථු** (නා) [සං. වස්තු] නො කළ කරුණු

ළමුළුව නො කළ වැරැදි. ''තෙ අකට වත්ථුං උපපාදෙන්ති පඤ්ඤත්ත සික්ඛාපදං පන න මඤ්ඤන්ති'' සං: පා: 443[22] සං: දී: 707[17] **-විඤ්ඤත්ති** (නා) (වි + √ඤ්ඤ + ති) [සං. විඥප්ති]= නොනෑ නො පැවැරුවන් කෙරෙහි වින විම ඔවුන්ට දන්වා ඉල්ලා ගැනීම. **නොනෑයෝ** නම්; දෙටු සොහොයුරු සොහොයුරි, කනිටු සොහොයුරු සොහොයුරි, සුලු පියා මහපියා සුලුමව, මහම්ව, සහ නැදිමසිල් ඇත දසදෙනා ද, මේ දසදෙනාගේ සත් කුල පරම්පරාවත නැයන් හැර සෙසු ලොකයා සි. **නොපැවැරුවෝ** නම්; ''වද භන්තෙ පව්වයෙන'' ඇතැදින් ''සාමිනි සිව්පසයෙන් උවමනාවක් ඇතිකල මට දැන්වුව මැනැවැ සි සාමාන්‍ය ප්‍රත්‍යය නාමයෙන් හෝ සිවුරෙන් ප්‍රයෝජන ඇතිකල මට දැන්වුව මැනැවැයි යනාදින් විශෙෂ ප්‍රත්‍යය නාමයෙන් දිවිනිම් කොට හෝ දින-මාස-අවුරුදු වශයෙන් කාල පරිවෙශ්ද කොට හෝ කප්පිය[1]කාරක නො වූවෝ සි. ක: වි: පි: 55[28] නි: ශි: 65[16] සං: පා: 476[16] (අඤ්ඤතිකා බලනු.)

අකඨින (නා) (න + කඨින)= කඨිනය නොවූ. කඨින චිවරය නොවන ''දුයක දුනයට පෙර කත චිවරය සමප්පත්ත කඨිනඤ්ච නොව විපන්න කඨිනයක් හෙයින්ම අකඨින වේ.'' (?) කඨි: ව: 114[7]

අකත (නා) (න √කර + ත) [සං. අකෘත]= නො කළ, නොකරන ලද. අමිශ්‍රව, අනිත්‍යව. චූ: පා: B. 668[7] පරි: පා: ගැ: 914 වි: වි: ටී: 486[7] **-'නතිරිත්ත** (න + අ=භා) (නා) [සං. අනතිරික්ත]= ඉතිරි නොකළ. පවාරණය කෙට ඉතිරි නොකළ හොජනය (අනතිරිත්ත බුත්තු.) සං: පා: 986[18] **-'අනුඛම්ම** (න + අ=නා) (නා)= ඔසාරණ කම්ම නොකළ. උක්ඛිත්තක භික්ෂුව වෙත භික්ෂූන්ට් අනුකූල පැවැතුම් දැක සඞ්ඝයා විසින් කරනු ලබන කම්ම අනු ධම්ම නෙවත් ඔසාරණ නම්. එය නොකළ. චින: ම: 214[21] (අකටානු ධම්ම · බලනු) **-කල්‍යාණ** (නා)= යහපතක් නොකළ. නො කළ යහපත ඇති. චූ: පා: B 676[8] **-කිබ්බිස** (නා) [සං. කිල්බිෂ]= සාහසික කම් නො කළ. ලොභාදි කෙලෙස්වන්නෙන් උත්සන්නව සාහසික ක්‍රියා නොකළ සං: පා: 312[14] **-චීවර** (නා)= නො කළ යවුර. සිවුරු පිළි. කසිනු **කුඨාර මාසිකා නිදෙසවාරයෙහි කත** චීවරං-චීවරං-විප්පකත චීවරං යි සිවුරු තුනක් වදළහ. එහි කතචීවරය නම්; **කඩ** කැපීම් මැසීම් ආදී පරිකම් නිමකළ සිවුරයි. චීවරය නම්; අකත චීවරයයි, හෙවත් සිවුරු පිළියයි. විප්ප කත චීවරය නම්; පරිකම් කොට අඩාළවූ සිවුරයි'' කසි: ව: 108[20] **-ඤ්ඤු** (නා) න + කඨ + √ඤ්ඤා + රූ=ඵ්ඵ) =අකෘතඥ. කළ දෙය නොදන්. කළ ඵපකාර නොදන්නා. මනෝ: සූ: 312[2] – ං භූ=කළු ඵපකාර නොදත් බව **-පච්චුද්ධාර** (නා) පති + ඵ + √ධර...ණ) =ඉනා පසුදුළ. චීවර ප්‍රතිග්‍රාහකයා විසින් පච්චුද්ධරණය නොකළ. පෙරළා අසිනිය අත් නොහළ. 'අඤ්ඤත පච්චුද්ධාරං, චීවර ප්‍රතිග්‍රාහකයා විසින් නො පසුදුළ හොත්'' ''මඤ්ඤං සන්ඨකං පරිභුඤ්ජ වා විස්සජ්ජෙතිවාති ආදිනා නයෙන අකත පච්චුද්ධාරං'' සාර: දී: 861[13] කං: වි: ප: 96[21] චින: ම: 240[19] **-පටිඤ්ඤම්ම** (නා) (පටි + √කර + ම්ම)=පිළියම් නොකළ.ඇවැතට පැමිණ අවත් ඇවතින් නැගී සිටිනු සඳහා යථා ධම්මයෙන් පිළියම් නො කළ. අපිරිසුදු සිල් ඇත්තහුගේ ලක්ඛණයක්. වි: මා: සං: 435 **-පභාර** (නා) අකට පඵභාර බලනු. වි: වි: 162 **-පවාරිත** (නා) (ප + √වාර + ඉ + ත) = පවාරණය නොකරන ලද, පැවැරීමක් නොකළ, යාවදත් පවාරණයෙන් හෝ පවාය පවාරණයෙන් නොපවරණ ලද ''වස්සං වුත්ථ පවාරණ පවාය පවාරණ යාවදත් පවාරණ පටික්ඛිප පවාරණයි පවාරණාය සිවු වැදෑරුම් වේ ''අනු ජානාමි භික්ඛවෙ වස්සං වුත්ථානං භික්ඛූනං තීහි යානෙහි පවාරෙතුං'' යනු වස්සං වුත්ථ පවාරණයයි. ''ඉච්ඡාමහං භන්තෙ සඞ්ඝං චාතුමාසිනිං ඵෙහසඵේජනා පවාරෙතුං'' 'අත්ථඤ්ච පුනපවාරණාය අත්ථඤ්ච නිච්ච පවාරණාය'' යනු පවත්‍ය පවාරණයි. ''පව ටිඨො නාම අසනං පඤ්ඤපෙති. භොජනං පඤ්ඤපෙති හත්ථ පාසෙ ඨිතා අභිහරති පටික්ඛිපො පඤ්ඤපෙති'' යනු පටික්ඛිප පවාරණයි. 'පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සන්ත පෙසි ඵමපවාරෙසි'' යනු යාවදත් පවාරණයි වි: ලැ: 38[33] (අකට විඤ්ඤත්ති බලනු) **-ඵස** (නා) පව් නොකළ. නොකළ ලාමක ක්‍රියා ඇති. සං: පා: 312[12] **-භාණ** (නා)= කුදුන්

පූර්ව භාගය. වි: ල: 310[25] (අකට භාග බලනු) **-මල්ලක** (නා) [සං. මල්ලක?]= දැති නොසුන් මුල්ලකය? එනම් උපකරණය. "මල්ලක නම් මුවර දත් සිද කෙළමලාමුල සටහණින් වටව කළ මල්ලක යයි කියනු ලැබේ." කු: සි: ස: 59[24] "අකතමල්ලකං නාම් දනෙත අච්ඡින්දිත්වා කතං" ස: පා: 888[9] වි: වි: ටී: 456[19] **-ලුද්ද** (නා) [සං, රෞද්ර > පා. රුද්ද > ලුද්ද)= දරුණු ක්‍රියා නොකළ. දරුණු දුශ්ශීල ක්‍රියා නොකළ ස: පා: 312[13]. **-විඝාසූදනති** (නා)= නොනැ නොපැවැරූවන් **කරෙහි** විනවිම. වි:ල: 38[27] (අකටවිඝාසූදනති බලනු) **-විහාර** (නා)= බොසි චෛත්‍යාදිය නැති විහාරය. එබඳු විහාරයක සීමාවක් බඳින සඞ්ඝයා විසින් බොධි චෛත්‍යාදියටද, තැන් බලා විහාර කෙළවර විවෙක සථානයක බැන්දසුතු. ස: පා: 777[31] **-වෙදි**(න + කත + √විද + ඊ)= අකෘත වේදියා. කළ උපකාර ප්‍රකටව නොදන්නා- ං= නා කළ උපකාර ප්‍රකටව නොදත් බව. මනෝ: පූ: 123 **-සහාය** (නා)= සහාය නැති. සමාන සංවාසක නම් වූ සහාය නැති. මෙහි සංවාස නම්, 'එත්ථ න වත්ථං එකුදෙසෝ සමසිකඛතා" යනුවෙන් දක්නා ත්‍රිවිධ සංවාස යති. එනම්; එක කම් සංවාස, එකුදෙස සංවාස, සම සි ඛතා සංවාස යන තුනයි. එයින් අපලොකනාදි චතුර්විධ සඞ්ඝකර්ම සමානවඡ්ඡුයෙන් කළ යුතු බැවින් සඞ්ඝ කම් වශයෙන් එක්ව විසීම නම් වූ එක කම් සංවාස වේ. පස්වැදෑරුම් ප්‍රාතිමොක්ෂොද්දෙශයන් එක්ව උදෙසීය යුතු බැවින් උදෙස වශයෙන් එක්ව විසීම නම් වූ එකුදෙස සංවාසය වේ. සියලුම සිකපද ලජ්ජී භික්ෂූන් විසිවා සමව **ශික්ෂිය යුතු** බැවින් භික්ෂූ වශයෙන් **එක්ව විසීම** නම් වූ සමසිකඛතා සංවාසය වේ. මේ ත්‍රිවිධ සංවාසය ඇත්තෝ සහායයෝ නම් **වෙත්.** උත්ක්ෂෙපනීය කර්මයකළ භික්ෂුව සමග මේ සමාන සංවාස නම් වූ සහාය නැති බැවින් එබඳු භික්ෂුව අකත සහාය නම් වේ. "සමාන සංවාසකා වුච්චන්ති සහයා. සෙතෙහි සඳ්ධිං නත්ථි තෙන වුච්චති අකත සහායොති" ස: පා: 673[10] ම: පා: සු: 450[28]$_B$

අකතන (නා) (න + √කතූ + නන)= **කාතන නොවූ,** අප්‍රිය, අමනාප. පටි: පා: නැ: 32[25]

අකපකත (නා) (න + කපකත)= **කප් බිඳූ** නොනඹන ලද, කප් බිඳූ නොදෙන ලදසිවුර අනඤ්ඤ කඨිනයෙහි සූවීසි විපත්තීන්ගෙන් එකක් නව චීවර ලාභ පරිභොගයෙහි පවතී ඇවැත් සිදුවන අඛය. හඳනට පොරෝනට නිසි අළුත් සිවුරු ලත් භික්ෂුව විසින් සිවුර මනාව රඳා සිවු කොණෙහිම හෝ තුන් කොණක දෙකොණක එක් කොණක හෝ කංසනීල පාසනීල කඳිම යන මෙයින් එක කින් මොනර ඇසෙහි කෘෂ්ණ මණ්ඩලය පමණ හෝ මකුණු පිටක් පමණට මණ්ඩලාකාරයෙන් දුවිණි කවයුත්තේය. මේ කපප කත නම්. මෙසේ නොවූයේ අකපපකත නම්. මෙහි **කංසනීල** නම්; ලොහොමල සි **පාසන නීල** නම්; යම් කිසි පත්‍ර විශෙෂයක නිල වණ්ණ යසි. කඳිම නම් මැටිසි. ක: වි: පි: 96 6-[10] ක: වි: 123[17] ස: පා: 824[12] පරි: පා: ගැ: 46[22]

අකපපිය 1(නා) (න + කපප + ඉය)[සං. අකප්‍ය]= නොකැපවූ කැප නැති. භික්ෂූන්ට නොවටිනා, ශ්‍රමණ සාරුප්‍ය නොවූ. ස: පා: 152[32]

අකපපිය 2 (නා)=කැප නොකළ. භික්ෂූන්ට සුදුසු පරිදි පස්වැදෑරුම් කැපයෙන් කැප නොකළ. නඛය, අගහිය, සත්ථය, නීඛබවඛිජය, අඛිජය යන පස් සමණ කැපයෙන් කැප නොකළ දෙයද, අකැප මස් හා අකැප බොජුන් යන මේ සියල්ල අකප්පිය නම්. ක: වි: 108[9] ස: පා: 610[26] 986[16] (අකප්පියකත බලනු) **-අම්බ**(නා) (√අට + අ) [සං. අම්ල]= දැසි දස් වැව් ආදිය උදෙසා කරන කලහ ය. ස: පා: 677[6] වි: වි: ටී: 348[3] සාර: දී: 890[15] **-උදක** (නා)= කැපනැති දිය. නොකැප ජලය. අකප්පිය උදක නම් පණුවන් සහිත ජලය හි. "කතමං අකප්පිය උදකං කතමං පන කප්පිය උදකන්ති? සපාණකං අකප්පිය උදකං. අපාණකං කප්පිය උදකන්ති" වි: ල: 493[1] වි: වි: 458 **-භත** (නා)කැප නොකළ. අනතිරිත්ත භොජනයෙහි එක් අඛයක්. සප්ත විධ විනය කර්ම කර(=කම්) යන්ගෙන් එකක්. පස් සමණ කැපයෙන් කැප නොකළ දෙය ද, අකැප මස් හා අකැප බොජුන්ද යන මේ සියල්ල අකප්පිය නම්. ඒ අකැප දෑය "අලමෙතං සබ්බං"යි මෙසේ කැප නොකරන ලද්දේ අකප්පිය කත නම්.

සි: පා: 6¦10[24] චි: ල: 156[26] සාර: දී: 843[24] කැ: ච්: 1086 (අකප්පිය සහඅනතිරිත්තබලනු) **-කුටි** (නා) [සං. කුටි]= කැප නැති කිළිය සංඝයාට හෝ උපසපන් භික්ෂුවට හෝ සතුව වසනු පිණිස කළගෙය. "අකප්පිය කුටි නාම සඞ්ඝස්ස වා උපසම්පන්න පුග්ගලස්ස වා සන්තකං වසනත්ථාය කත ගෙහං" "සඟහුගෙ එවු පැවිදි කෙනෙකුන්ගෙ එවු අයත් ලන්නට කළ සහසෙය්‍ය පොහොනා සෙනසුන් අඝ පකිළි නම්" කැ: ච්: 111[29] සි: ව: චි: 52[35] ච්: ල: 143[30] **-චම්ම** (නා) [සං. චර්ම්]= කැප නැති සම්. මුව, එළු, හිරෙළු ගන මොවුන් ගේ සම් හැර සෙසු සම්. අකැප සම් ඇඳ පුටු ආදියෙහි අතුට හිඳීනට නො වටී. එබැවින් උපාහණ දෙක්හී මිනිස් සම් පමණක් අකැප වේ. "අට්ඨ කථාසු හි සෙනාසන පරිභොගෙ පටික්ඛිත්ත චම්මං නාම නදිස්සති" "මිනිස් සම් තබා සෙසු සම් සෙනසුන් අයත්වූව වටී. එහෙත් කසුවහන් ආදියට ප්‍රි වටී."කු: සි:ස; 61[11] සැ:පා: 1671[13] සි: ව: චි: 62[12] චි: චි: 2650 සාර: දී: 808[22] **-චීවර** (නා)=කැප නැති සිවුරු. හඳනට පොරෝනට නො කැප සිවුරු. කුස චීවර, වාක චීවර, ඵලක චීවර, ඒකසකම්බල, වාලකම්බල, උලූක පක්ඛ. අජිනක්ඛිප අක්කතාළ ගන අට වැදෑරුම් සිවුරු ද, කෙහෙල් වැහැරියෙන් සහ එරු පත් හුයින් කළ සිවුරු ද, හැම නිල්වන් හැම මදටවන්, හැම රන්වන්, හැම ලේවන්, හැම සළුවන්, පිළි ද, රත්වායන් පිට සේ, තුනු පියුම්පෙති පැහැසේ රදන් කළ පිළි ද, ටිවිසුඛුළු, දහ නොසිදු පිළි, මැදින් කැපූ දික් දහ ඇති පිළි, යන මේ සියල්ල අකප්පිය චීවර නම්. කු: සි: ස: 22[24] සි: ව: ච්: 59[23] ච්: චි: 596- 599. **-තණන වාය** (නා) [සං, තනතුවාය]= කැප නැති පෙහෙරා, තමා විනවීමෙන් ලද, නො නෑ, නො පැවැරූ පෙහෙරා. සි: පා: 527[14] **-මූල** (නා)= නො කැප වූ පුලුන්. රුක්ඛතුල, ලතාතුල පොක්ඛරතුල යන තුන් වැදෑරුම් පුලුන් කපපිය තුලයෝ නම් වෙත්. ඒ සු පුලුන් අකපපිය තුල නම්. මෙහි රුක්ඛතුල නම්, ඉඹුල් ආදී ගස්වලින් ලබා ගන්නා පුලුන්ය. ලතාතුල නම්, කිරි වැල් ආදී වැල් වලින් ලබාගන්නා පුලුන්ය. පොක්ඛරතුල නම්, උක් බට ආදියෙන් ලබාගන්නා පුලුන්ද ඇතුළුව යම්කිසි තෘණ විශේෂයක් පිළිබඳ පුලුන්ය. භූතගාම නම් වූ වෘක්ෂලතා තෘණ යන් අතුරෙන් කවරක් හෝ පිළිබඳ පුලුන් බිමබොහන සඳහා වටනේය. බිබි පිණිස ඒ සියල්ල නො වටී. බිමබොහනයෙහි මේ පුලුන් පමණක් නොව හංස මයූර ආදී සියලු පක්ෂීන් ගේ හා සිංහාදී සියලු සිවුපාවුන්ගේ ලොම්ද කැප වේ. කු: සි: ස: 571[31] චි: ල: 384[20] චි: චි: 2832 **-ථාල** (නා)= කැප නැති තලු "දඩුමුවා, රන්මුවා, රිදීමුවා, ඉඳුනිල්මිණිමුවා, වෙරළුමිණිමුවා තලුඅකැපයි." කු: සි: ස: 271[28] **-පච්චත්තරණ** (නා)= (පති + අත්ථරණ) [සං ප්‍රත්‍යාස්තරණ]=තනාකැප පසතුරුණු.කථිස්ස කොසෙය්‍ය, කාදලිමිග පවර පච්චත්ථරණ යනාදියයි. පසතුරුණු නම් ඇතිරි උඩ අතුරන ගෙත්තම් කළ ඇතිරිය. සි: ප: 808[10] චි: චි: 2662 සි: ව: චි: 62[12] **-පත්ත** (නා) [සං. පාත්‍ර]= කැප නැති පාත්‍ර. නිස්සීමාවට [නුසුදුසු පාත්‍ර. "දඩුමුවා රිදීමුවා රන්මුවා ඉඳුනිල් මිණිමුවා වෙරළු මිණිමුවා පාත්‍රයෝ ද, කස්ලෝ (=පිත්තල) කදු (=විදුරු) හෙළතුඹ (=සුදු ඊයම්) කළු තුඹ (=කළු ඊයම්) පිළිවහණ (=පළිඟු) සඳ සහ ලොහ පාත්‍රයෝ ද, මිනිහිස් කබල් මුවා පාත්‍රය ද, සළු තබලින් සහ ලබු කබලින් කළ පාත්‍ර ද යන මේ සියල්ල අකැප පාත්‍රයෝ වෙති "යවණීමයාදී අකැප පාත්‍ර එකොළොසක් තහනම් කරන ලදහ"නි: ශී: 313[33] "එකාදසවිධෝ පත්තො වුත්තපාඨා දූකකාට වත්තුකොං:: චි: චි: 751 සි: ව: ච්: 775 කු: සි: ස: 26[25] **-පත්ත චතුක්ක** (නා)= අකප්ප පාත්‍ර චතුෂ්කය රූපිය සංවොහාර ශික්ෂාපද වණ්ණනාවෙහිදී රූපිය සංවොහාරයාගේ (=රන්රිදී බඩු කහවණු ගනුදෙනුවෙහි) ගරුභාවය (-බැරෑරුම් බව) දැක්වීමට නිදර්ශන කළ කැප නැති පාත්‍ර සතර.

1. යො හි රූපියං උග්ගණ්හිත්වා තෙන අය බීජං සමුට්ඨාපෙති, තං කොට්ටාපෙත්වා තෙන ලොහෙන පත්තං කාරෙති අයං පත්තො මහා අකප්පියො නාම න සක්කා කෙනචි උපා යෙන කප්පියං කාතුං.

2. යො පන රූපියං උග්ගණ්හිත්වා තෙන පත්තං කිණාති අයම්පි පත්තො අකප්පියො,

3 යොපි රූපියං උග්ගණ්හාපෙත්වා කප්පිය කාරකෙන සද්ධිං කම්මාරකුලං ගන්ත්වා පත්තං දිසවා අයං මය්හං රූව්වතීති වදති, කප්පිය කාරකො ච තං රූපියං දත්වා කම්මාරං සඤ්ඤාපෙති අයං පත්තො කප්පිය වොහාරෙන ගහිතොපි දුතිය පත්ත සදිසො යෙව මූලස්ස සඤ්ඤාපිවිජිතත්තා අකප්පියො.

4 යො පන රූපියං අසම්පට්විජිත්වා ථෙරස්ස පත්තං කිණිත්වා දෙතිනි පහිත කප්පිය කාර කෙන සද්ධිං කම්මාර කුලං ගන්ත්වා පත්තං දිසවා ඉමෙ කහාපණ ගහෙත්වා ඉමං දෙතීති කහාපණෙ දත්වා ගහිතො අයං පත්තො එතසෙව නිකඛුනො නවවටති දුක්ඛිවාරිත ත්තා, අඤ්ඤසං පන වට්ටති, මූලස්ස අසම් පට්විජිතත්තා" -පෙ- ඉදං අකප්පිය පත්ත වත්තුකකං. ස: පා: 506[24] -පවාරණ (නා) [සං. ප්‍රවාරණ] කැපනැති පවාරණය. නුසුදුසු අයුරින් කළ ආරාධනය. භොජන වර්ගයෙහි විතීය ගණ භොජන ශික්ෂා පදයෙහි සඳහන් පවාරණය.

"භික්ෂූන් සතරනමක් වඤ්ඤ තැනට යම්කිසි දායකයකු එළඹ "භූතමෙතං භන්තෙ ඔදනෙන නිමන්තෙමි. ඔදනං මෙ ගණ්හථ ආකඞ්ඛථ ඔලොකෙථ අධිවාසෙථ පතිමානෙථ" යනු වෙන් ස්වාමීනි! ඔබවහන්සේලාට ඔදනයෙන් පවරමි මාගේ ඔදනය ගත්ත මැනව කැමැති වනු මැනව, බලාපොරොත්තුවූව මැනව, ඉව සුව මැනව, සැලකුව මැනවැයි මෙසේ යම්කිසි වචනයකින් පස් වැදෑරුම් භොජනයන් (=බත් අග්ගලා කොමුපිඩු ගොඩමස් දියමස්) අතු රෙන් යම්කිසි නමක් ගෙන පැවැරීම හෝ ආකූ ද්‍රව්‍යාදි කිසියම් භාෂාවකින් කරන නිම න්ත්‍රණය"

"ඔදනයට භත්තය අන්නය ආහාරය යනාදි පරියාය වචනයකින් හෝ මේ පඤ්චවිධ භොජ නයැ සඞ්කිය නාමය අකප්පිය ය"

"මගධ වචනයෙන් පිටත් සිහල දම්ළාදී වච නාන්තරයකින් වේවයි මෙසේ අකප්පිය පවා රණයෙන්" කැ: වි: 103[8] කැ: වී: පි: 79[34] 80[1-4] ස:පා:597[6] -භණ්ඩ (නා) [සං. භාණ්ඩ] =කැපනැති බඩු, සවණ්ණාදිය. ං -පරිවත්තන= (නා) කැප නැති බඩු පෙරළී කිරීම, නොකැප බඩු ගනුදෙනු කිරීම. ස: පා: 507[10] (අකප්පිය වත්ථු බලනු) ඒ: වි: 647. -භූමි (නා)= නොකැප බිම්. නුසුදුසු සථාන. ඔවාද දීඝීයෙහි සංවිධාන ගමන ශික්ෂාපදයෙහි භික්ෂුණී ආශ්‍රමය, අන්තරාරාමඤ්ච ආසන ශාලාවය (=භොජන ශාලාවය) නීඝීක ශෙය්‍යාවය යන මෙතෙක් තැන් හැර සෙසු තැන් අකප්පිය භූමි නම් වේ. ඉඅකැප බිම්හි සිට මෙහෙණක හා ගමන සංවිධාන කරන්නහුට දුකුලාදියෑමෙන් පවිත්දවේ කැ: වි: 100[21] ස:පා: 592[6] -භොජන (නා) (√භුජ් + යු = අන) කැපනැති භොජනය නොකැප ආහාරය. කුල දූෂණය, වෙදකම් කිරීම්, උතුරු මිනිස් ධම් හැඟවීම්, මිළ මුදල් ඉවසීම් ආදියෙන් හෝ එක්දිසි අන් වෙෂණ යන්නෙන් උපන් භොජනය. "කුලදූ සකවෙජ්ජකම්ම උත්තරිමනුස්ස ධම්මාරොචන සාදිත රූපියාදීහි නිබ්බත්තං බුද්ධ පතිකුට්ඨං අනෙසනාය උප්පන්නං අකප්පිය භොජනං පටික්ඛිපති" ස: පා: 607[6] -මංසවු (නා)= නොකැප මැසි. කැප නැති ඇඳන්. සවණ්ණිමය හා රජතමයාදි ඇඳන්. ඒ: ලැ: 387[6]-මංස (නා) [සං. මාංස]= කැප නැති මස්. භික්ෂූන් විසින් නොවැළඳිය යුතු මස් වර්ග

I මිනිස් ඇත් අස් සුනඛ නා සිහ වඝ දිවි වලස් තරස් යන මේ දස දෙනාගේ මස් අකැපය. එසේම මේ දසදෙනාගේ ඇට, ලේ, සම් හා ලොම් ද, අකැපය.

II භික්ෂු භික්ෂුණී ශ්‍රාමණේර ශ්‍රාමණේරී ශික්ෂමානා යන පඤ්චවි සහ ධාර්මිකයන් උදෙසා මැරූ මස්ද, හෙවත් උද්දිස්සකට මාංසය ද, කවර මස්දුයි නොවිචාළ මස්ද එසේම අකප්පිය ය. ස: පා: 519[1] කු: සි: ස: 41[8] සි: ව: වි: 60[10] ඒ: වි: 430-431 -වත්ථු (නා) [සං වස්තු] = කැප නැති වස්තු. තමා උදෙසා හෝ සඞ්ඝ ගණ පුද්ගල චෙතනායෙන් උදෙසා හෝ නො පිළිගත යුතු වස්තු. නිස්සග්ගියවස්තු සහ දුක්කට වස්තු. හිරණ්‍ය සුවණ්ණ කෙත්වත් ආදිය. ස: පා: 490[2] 499[15] ඒ: වි: 699-725 වි: ල: 84[20] -වාක්‍ය (නා) (√වච + ණ්‍ය)= නුසුදුසු වාක්‍යය. ඒ: වි: 452 අකප්පිය වොහාර බලනු) -වොහාර [සං. ව්‍යවහාර]= කැප නැති ව්‍යවහාරය, භික්ෂූන්ට නුසුදුසු කථාව. ගස් කොටීම් කෙටවීම් වලවල් කැණීම් කැණවීම් මල් ගස් රොපණය කිරීම් කරවීම් ඇල බැඳීම් බැඳවීම් දිය ඉසීම් ඉස්වීම් ආදිය.

...උදකඨ ථලට්ඨ වශයෙන් දක්වන ලද චැඩුණාවූ ද, වැඩිනන යන්නාවූ ද, භූතගාම සංඛ්‍යාත සියලු වෘක්ෂ තෘණ ලතාදීන්ගේ ද, පැලවෙන ගති ඇති සියලු මුල් පුරුක් අතු ගෙඩි බීජ යන පස් වැදෑරුම් බීජ ග්‍රාමයාගේ ද, මුල් ඇ නිල්පාට කොළ ද, ඇතිවූ කල කැපීම් කැඩීම පැලීම් ඉහිලීම් ආදිය කිරීමෙන් සහ මෙය කපව, කඩව, පලව, බිඳුව, උගුල්වව, යනාදී අකැප ව්‍යවහාරයෙන්" "අකප්පිය වොහාරෙනාති ඉදං ඛණ ඉදං රොපෙතීති අකප්පිය වොහාරෙන" සැ: පා: 44[34] භි: ශි: 1[35] මි: ල: 506-[22] වි: මි: 452 සාර: දී: 709[22]

-සප්පි (නා) [සං, සර්පිස්] = කැපනැති ගිතෙල්. ඇත් අස් ආදීන්ගේ ගිතෙල්. මස් නොවටනා සතුන්ගේ ගිතෙල්. සාර: දී: 764[17]

කැ: මි: 112[36] **මි: මි: වී:** 288[18] **සි: ව: මි:** 54[29]

-සමොහාර (නා)= (සං + √හර් + ණ) = කැප නැති සම්හොරය. අනුපසම්පන්නයන් සමග නොකළ යුතුය යි පැණවූ පොහෝ පවුරුණු කිරීම් ආදී සංවාසය. "අකප්පිය සමොහාරොති අනුපසම්පන්නෙහි සඞ්ඝං කාතුං පටිකඛිත්තෙනා ඵපොසථාදි සංඨාසො එව වුත්තෙනා" මි: මි: ටී: 508[16] පරි: පා: ගැ: 40[29]

-සමාදාන (නා) (සං + ආ + √දා + යු=අන) = නොකැපයෙහි සමාදන් කරවීම. "අකප්පිය සමාදාන නම් පස් සහ දැමියන්ට නොවටනා බැව් දැන දැන මේ කර මේ බඳු යනාදීන් අකැපයෙහි සමාදන් කරවීමයි" කු: සි: ස: 115[11] මි: මි: 3082

-සයන (නා) (√සි + ඉ=ඒ=අය + යු= අන) = කැප නැති හෝනා හිඳිනා දෑ. නො කැපවූ ඇඳ පුටු. උසසුන් සහ මහ අසුන්. "අකප්පිය සයනානි" යන්නෙහි උසසුන් සහ මහ අසුන් විසින් අකැප හෝනා හිඳිනා දැනම් කු: සි: ස: 65[23] "මෙහි උසසුන් නම්; වඩු රියනින් ඉකුත් වලින් ඔට පා ඇති ඇඳ. පුටුයි මෙහි පුටු නම් දික් හඟලා පුටුයි." සි: ව: මි: 62[24] "මහ අසුන් නම් 1 පල්ලඞ්ක 2 තූලික 3 පටික 4 පටලික 5 හොණක 6 චිත්තක 7 විකතික 8 උද්දලොමික 9 එකන්ත ලොමික 10 කුත්තක 11 කොසෙය්‍ය 12 කට්ඨිස්ස 13 හත්ථත්ථරණ 14 අස්සත්ථරණ 15 රථත්ථරණ 16 අජිනප්පවෙණික 17 කාදලි මිගපවර පච්චත්ථරණ 18 සලොහිත විතාන 19 උභතො ලොහිත කූපධාන යනුයි"

මෙහි 1 **පල්ලඞ්ක** නම් ඇරැහිඳවූ (කපා ඔබ බාපු) ව්‍යාල රූ ඇති පලහයි. 2 **තූලික** නම් හිඹුල්පුප් සමන් පුප් ආදිය හා පුලුන්න් මැසූ තිළිසි හෙවත් මේට්ටයයි. 3 **පටික** නම් ලොම් මුවා හෙළ ඇතිරිසි. 4 **පටලික** නම් සන පුප් ඇතිරිසි. 5 **හොණක** නම් සතරහුලෙන් දික් ලොම් ඇති ඇතිරිසි. 6 **චිත්තක** නම් පීමෙන් විසිතුරු ඇතිරිසි. 7 **විකතික** නම් සිංහ රූපාදීන් විසිතුරු ඇතිරිසි 8 **උද්දලොමික** නම් එක පිටෙක ලොම් ඇති ඇතිරිසි. 9 **එකන්ත ලොමික** නම් දෙපිට ලොම් ඇති ඇතිරිසි. 10 **කුත්තක** නම් මානමුත් සොළසක් සිට නැටිය හැකි මහ ඇතිරිසි. 11 **කොසෙය්‍ය** නම් රන් කසුකම් කළ තිහිරි හුයින් කළ පස තුරුණුසි. 12 **කට්ඨිස්ස** නම් රන් කසුකම් කොට කැටපු තිහිරි හුයින්කළ පසතුරුණුසි. 13 **හත්ථත්ථරණ** නම් ඇතුන් පිට අතුරන ඇතිරිසි. 14 **අස්සත්ථරණ** නම් අසුන් පිට අතුරන ඇතිරිසි. 15 **රථත්ථරණ** නම් රියෙහි අතුරන ඇතිරිසි. 16 **අජිනප්පවෙණි** නම් අදුන් දිවි සමින් ඇඳ පමණ මසා කළ ඇතිරිසි. 17 **කාදලිමිග පවර පච්චත්ථරණ** නම් උතුම් කෙසෙල් මුවසම් පස තුරුණින් කළ ඇතිරිසි. 18 **සලොහිත විතාන** නම් රත් වියන් ඇති ඇඳුන් වේ. 19 **උභතො ලොහිත කූපධාන** නම් හිස් දෙර හා පාමුල රත් කොච්චි ඇති ඇඳුන් ය. කු: සි: ස: 65[23] සි: ව: මි:62[24] ස: පා: 807[24] වි: මි: 266

-සුත්ත (නා) [සං. සූත්‍ර]= කැප නැති හූ. (=නුල්) නමා විසින් විනවා (=දන්වා) ලබා ගත් හූ අකැප හූ නම් "සුත්තං තාව සාමං විඤ්ඤාපිතං අකප්පියං" සැ: පා: 527[13] වි: මි:848-ං **මය** (නා)(සුත්ත + මය)[සං. සූත්‍රමය]= නො කැප හුයින් ම කළ සැ: පා: 527[20]

අකප්පිය කප්පිය සඤ්ඤි (නා) (සඤ්ඤා + ඊ)= නො කැපයෙහි කැපය යන සංඥාව ඇති. එබන්දෙහි කැපය යන හැඟීම ඇති. ඇවැතට පැමිණෙන කරුණු සයෙන් එකක්. 1 අලජ්ජිතා 2 අඤ්ඤාණතා 3 කුකතකුච්චපකතතා 4 අකප්පියෙ කප්පිය සඤ්ඤිතා 5 කප්පියෙ අකප්පිය සඤ්ඤිතා 6 සති සම්මොසා යන කරුණු සයෙන් ඇවැතට පැමිණේ. නො කැපයෙහි කැපය යන හැඟීම් ඇති

තැනැත්තේ වලස් මස් උරුමස්සයි සිතා වළඳයි. විකාලයෙහි කාලයයි හැඟවළඳයි. මෙසේ අකැපයෙහි කැපය යන සංඥාවෙන් ඇවැතට පැමිණේ කැ: වි: 14[14] (ආපත්ති ආපජ්ජන බලනු.)

අකම්ම (නා) (න + √කර + රම්ම)= කොපය වූ කර්මය. කර්මයක් නොවන, කර්ම විපත්තිය. ඒ ඒ කර්මයන් කොපයවන අයුරින් කළ විපත්ති **කර්මය** දී: වි: ටී: 406[19] වි: ල: 185[4]

අකම්මනිය (නා) (න + කම්ම + නිය) [සං. අකර්මණ්‍ය]= කර්මණ්‍ය නොවූ. කර්මයට සුදුසු නොවූ (කම්මනිය බලනු) පාරා: පා: 38[16]

අකම්මාස (නා) (න + කම්මාස) [සං. අකල්මාෂ] කැනින් තැන කැලැල් නැති. අතරතුර සිල් පද නොබිඳුණු, පිරිසුදු ශීලයේ ලක්ෂණයක්. මෙහි කම්මාසනම් කැලැල්ය 'අතරතුරබොහෝ සිකපද නොබිඳුණු හෙයින් **නිත්** නොවේද්ද" වි: මා: ස: 135[36] 544[35] පරි: පා: ගැ: 10[7]

අකම්මන ආපජ්ජන අකම්මන වුට්ඨානි= අකර්මයෙන් ඇවැතට පැමිණේයි. අකර්මයෙන් ඇවැතින් නැඟිටියි. කර්මචතුෂ්කයෙන් එකක් (**කම්ම** චතුක්ක බලනු පරි: පා: 172[32] වි: ව්: R. 537 ස: පා: 98[133]

අකම්මන ආපජ්ජති කම්මන වුට්ඨාති=අකර්මයෙන් ඇවැතට පැමිණේයි. **කර්මයෙන්** ඇවැතින් නැඟිටියි. (**කම්ම** චතුක්ක බලනු) පරි: පා: 172[31] ස: පා: 98[134]

අකරණ (නා) න + √කර + යු=අන=ණ) =නොකිරීම. ස: පා: 83[28]

අකරණීය 1(නා)(න + √කර + අනීය=ණ)=නොකට යුතු. භික්ෂුවක් විසින් දිට්ඨිම්මයෙන් නොකටයුතු කරුණු "චත්තාරි අකරණීයානි, නොකටයුතු සතර" 1මෛථුන සෙවනය 2 අදින්නාදානය 3 **මනුෂ්‍ය** විග්‍රහය 4 උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මාරොචනය ඉතු සතර අකරණීය යෝ වෙත්: ස: පා: 152[33] ම: පා: ස: 488[29]

අකරණීය 2 (නා)=නොකටයුතු. සිල විපත්ති දිට්ඨි විපත්ති ආචාර විපත්ති ආජීව විපත්ති ආදිය නොකට යුතු කරුණුය. සු: නි: අ:136[3]

අකරණීය 3 (නා)=ශ්‍රමණයන්ට නොකැපවූ දේ නොකැපවූ බැවින්ම නොකටයුතු කරුණු. 'යං හි සමණකම්මං න හොති තං තෙසං න කප්පති අකප්පියත්තා අකරණීයං" ස: පා: 152[33]

අකරොනෙතා ආපජ්ජති=(අ + √පද + ය + ති)= නොකරමින් ඇවැතට පැමිණේයි. උපාධ්‍යායාදීන්ට කළයුතු වතාවත් ආදිය නොකරනුයේ ඒ නොකිරීම නිසා ඇවැතට පැමිණේයි. පරි: පා: 163 ස: පා: 975[10]

අකලලක 1 (නා) (න + කලල + ක) [සං. අකල්ය] =නිලනා. ගිලන් නිෂ්ඵල. සාර: දී: 850[9] වි: ව්489 වි: ල: 145[17] කු: සි: ස: 61 [27]

අකලලක 2 (නා)= නො ගිලන්, ගිලන් නොවූ නිෂ්ඵල, "අකලලකො, නොගිලන් මහණ, ලසුණං, අමූ මගධ ලූණු. න බාදයෙ, **කෙවල** කොට නො කන්නේය" කු: සි: ස: 111[26]

අකසිර (නා) [සං. කෘච්ඡ්‍ර > කසිර?] =අනායාසයෙන්, නිදුකින්. මනෝ:පූ: 344[36]

අකසිර ලාභි(නා) (න + කසිර + ලාභ + ඊ)=අනායාසයෙන් ලැබීම් ඇති. විශාල ලැබීම් ඇති. මහත්සේ ලැබීම් ඇති. "අකසිර ලාභී, අකසිරවූ මහත්වූ ඒ ධ්‍යානයන්ගේ ලාභය ඇත්තේද" පරි: පා: ගැ: 15[17] උ: අ: 164[11]

අකාම (නා) (න + කාම)= නො කැමැත්ත "අකාමා, නො කැමැත්තහු විසිනුදු; පරිවත්තබ්බං, පිරිවස් විසිය යුතුය" ප්‍රතිකර්ම නොකරන ලද ඇවැතින් සඝාදිසේසාපත්තිය කරන හෙයින් නොකැමැත්තෙන්ම පිරිවස් සමාදන්ව විසිය යුතුයි. "අකාමා පරිවත්ථ බබන්ති න කාමෙන න වසෙන අථඛො අකාමෙන අවසෙන" කැ: වි: 48[16]

අකාමක (නා) (න + √කමු + ණ්වු=අක)= නොකැමැති කැමැත්තක් නැති. පාරා: ප: 12[8] ස: පා: 140[23]

අකාමා භාගෙ (නා)= නො කැමැති කොටස. "අනාගමෙන්නානං න අකාමා භාගො දාතබ්බා, එනතෙක් නොසිට යන්නවුන්ට නො කැමැති නම් කොටස නොදිය යුතු'. ඉදින් බොහෝ භික්ෂූන් දීඝී මාගීයට පැමිණි කල්හි ඇතැම් භික්ෂූහු පාංසුකූලපිණ්ඩිය සුසාන යන් කරා පැමිණෙත්ද, ඇතැම් කෙනෙක් එනතෙක් නොසිට නික්ම යත් ද එනතෙක් නො සිට යන්නවුන්ට නො කැමැති **නම්** කොටස නොදිය යුතු. විනි: නී: 491[1]

අකාය බන්ධන (නා) =කාය බන්ධනය නැතිව. පටිය නොබැඳ. කාබාන් නැතිව හෙවත් කාබාන් නොබැඳ. "න හි තතෝ අකාය බන්ධනෙන ගාමා පවිසිතබ්බා යෝ පවිසෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස" වි: ල: 295' සි: ව: වි:77[32] කු: සි: ස: 80[32]

අකාරක (නා) (න > √කර + ණ්වු=අක)= නොකළ තැනැත්තා, නොකරන්නා. (සන්‍ස්: ලි: අකාරිකා=නොකළ තැනැත්තී=නොකරන්නී) වි: වි: ටී: 235[4]

අකාරණ (නා) (න + ∨ කර + යු= අණ)= හෙතු රහිත, හෙතුවක් නැති වි: වි: ටී• 443[22]

අකාල 1 (නා) (න + කාල)= නො කාලය. නුසුදුසු කාලය.අත්තාදන අධිකරණය. ගැනීමේදී නම් රජ බිය සොරබිය දුබික්ෂ බිය සහ වැසි කාලය ද අකාලයයි.

අකාල 2 (නා)=නුසුදුසු කාලය. වොදනා කිරීමට සුදුසු නැති කාලය. සඞ්ඝ මධ්‍යය, ගණ මධ්‍යය, හඹු බෙදන තැන, ලහ බෙදන තැන, විතකී මාලය, භික්ෂාචාර මාර්ගය සහ ආසන ශාලාදියෙහි උපස්ථායකයන් පිරිවරා සිටින අවස්ථාව ද වොදනා කිරීමට නුසුදුසු කාලයයි. ස:පා: 950[22](අකාලතනවදති බලතු)

අකාල 3 (නා)= අනවකාශ සථානය, ආරාධනා නො කළ කාලය. ස: පා: 989[29]

අකාල 4 (නා)= අනවකාශය, අනුශ්‍රාවණයෙන් කර්‍ම විපත්තිය සිදුවන කරුණු පසින් එකක්. සාවණාවගේ අවකාශයෙහි හෙවත් අනුශ්‍රාවණයට පෙර ඤත්තිය නොතබා අනුශ්‍රාවණ කර්‍මය කොට පසුව ඤත්තිය තැබීම. ස: පා: 1044[3] කැ: වි: පි: 16[22] (අකාලෙ සාවණ බලතු) **–විවර** (නා)=අකාල විවරය. නොකල්හි උපන් සිවුර. කාලයෙහි හෝ අකාල නමින් දුන් සිවුර. "කඨිනය නො අතුළ ඉල් මස හැර අනික් එකොළොස් මස උපන්නාවූ ද, කඨිනය අතුළ කල්හි ඉල්මස හා හෙමන්ත සෘතුව හැර සෙසු සත්මස උපන්නා වූ ද, කාලයෙහි උදෙසනා ලද්දාවූ ද, සිවුර. වි: වි: ටී: 265[24] කු: සි: ස: 132[35] සාර: දී: 734[9]-777[33] සි: ව: වි: 89[21] **–ංගහණ** (නා)=එනම් නීසඝිපවිති ශික්ෂා පදය. කඨිනය නො අතුළ කල ඉල් මාසයේන් සෙසු මාසයන්හි ද, අතුළ කල ඉල් උදුවප් පුරාතු නවම් මැදින්දින යන පස් මාසයෙහි ද, උපන් බොමාදි සිවුරු වස්තුයක් පිළිගෙන ප්‍රත්‍යාශාව ඇතිව ද, මසකට වඩා කල් තබා ගැනීමෙන් පැමිණෙන නීසඝි පවිත්තිය. **ට්ඨි:** ශී: 7[8] **–ඤඤු** (නා) (අකාල + √ඤු + රූ=ඌ)= 1 කාලය නොදන්නා 2 ආරාධනයක් නැතිව කථා කරන්නා 3 ඤත්තිකාල ඤත්තිඛණ්ඩ ඤත්ති ඔකාසයන් නො දන්නා) ස: පා: 989[29] **–මේඝ** (නා)=අකාල මෙඝය, නොකල් වැස්ස. "වස්සාන සෘතුව නො පැමිණි කල හටගත් මෙඝය අකාල මෙඝ නමි" ස: පා: 292[1]–718[20] **ම:** පා: ස: 10[6] **–සාවණ** (නා) (√සු + ඵ=ඕ=අව=ආව + යු=අණ) [සං, ශ්‍රාවණ]= නොකල්හි ඇස්වීම. පස් වැදෑරුම් අනුශ්‍රාවණ දෙඅයන්ගෙන් එකක්. වත්‍රු අපරාමසන, සංඝ අපරාමසන, පුග්ගල අපරාමසන, සාවණාය හාපන, අකාලෙ සාවණ ඇතුවෙන් අනුශ්‍රාවණ දෙඅයෝ පසක් වෙත්. එයින් අකාලෙ සාවණ නම්; සාවණාවගේ අනවකාශයෙහි හෙවත් අනුශ්‍රාවණයට පෙර ඤත්තිය නොතබා අනුශ්‍රාවණ කර්‍මය කොට පසුව ඤත්තිය තැබීමයි. එයින් අනුශ්‍රාවණ විපත්ති වශයෙන් කර්‍මය කොප්‍ය වේ: කැ: වි: 18[25] ස: පා: 1144[3] කැ: වි: පි: 16[22] (අනුසාවණ දෙස බලතු.)

අකාලික (නා) අකාල + ණික=ඉක)= කල් නොයවා විපාකදෙන, පැවැත්මට ඉක්බිතිවම ඵලය දෙන, මාර්ගයට අනතුරුවම ඵලය උපදවන. වි: මා: ස: 530[36] සු: නි: අ: 375[13]

අකිඤ්ඤ (නා) [සං, අකිඤ්චන්‍ > පා: අකිඤ්ඤ] නිදුකින්, අනායාසයෙන්.**–ලාභි** (නා) ලාභ + ඊ)= නිදුකින් ලැබීම් ඇති: "අකිඤ්ඤලාභී, සුව සේ නිදුකින් සමවැදීමට නිසිව ලැබීම් ඇත්තේ" පරි: පා: ගැ: 15[15] උ: අ: 164[10]

අකිත්තනි (නා) (න+√කිත + ති) අපකීර්තිය නිඳුව.

අකිරිය (නා) (න + √ කර + රිය) [සං, අක්‍රිය] නොකිරීම. නොකිරීමෙන් ඇවැතට පැමිණීම. "අකිරියතෝ ආපජ්ජති, නොකිරීමෙන් ඇවැතට පැමිණෙයි. සිවුරු නො ඉටීමෙන් එය නො ඉටීමේ ඇවැතට පැමිණේ." සැ: පා: 973[7] "කයින් වචනයෙන් හා සිතින් නො ඉටීමෙන් ද, විකප්පනය නොකිරීමෙන් ද, පැමිණෙන බැවින් අකිරිය නමි" කැ: වි: පි: 46[2] ස: පා: 1036[11] ප්‍රාතිමොක්ෂ නිදු නොදෙසයෙහි "යාව සතියං අනුසාසිතං

හොති"යි තුන් යලක් අනුසාවණය කරනු ලැබේ. ඒ යාව තනියානුසාවණය කරන කල යමෙක් සිතිකොට ඇති ඇවැත් පහළ නො කෙරේද, ඔහට යාව තනියානු සාවණ යාගේ අවසානයෙහිදී සම්පජාන මුසාවාදය වේ: දැමේ මුසාවාද ලක්ෂණයෙක් නොර වුව ද, වාග් ද්වාරයෙහි අක්‍රිය සමුත්ථාන ආපත්තියි. කැ: වි: 1535 සැ: පා: 49710

අකිරිය දිට්ඨි (නා) [සං දෘෂ්ටි]= අක්‍රිය දෘෂ්ටිය. කුශලා කුශල කර්මයන්ගේ ඵලවිපාක නැතැයි යන දර්ශනය මනෝ: ප්‍ර: 49710

අකිරියවාද 1. (නා) [සං. අක්‍රිය වාද]= එනම් වාදය. එක්තරා දර්ශන වාදයක්. කුශල අකුශල කර්ම හෝ එහි විපාක නැතැයි යන වාදය සැ: පා: 8328

අකිරියවාද 2. (නා) වැඩිමහල්ලන්ට අභිවාදනාදිය නොකිරීම වැරැදිය යන වාදය වේරඤ්ජා බ්‍රාහ්මණයා බුදුන්ට චෝදනා කළ එක්වාදයක් සැ: ප : 8328

අකිරියවාද 3. (නා) කාය දුශ්චරිතාදිය නො කිරීම ශ්‍රේෂ්ඨය යන වාදය සැ: පා: 8328

අකිරියවාදී (නා) [අකිරියවාද + ඊ]= කුශලා කුශල කර්මයන් හෝ එහි විපාක නැතැයි යන වාද ඇති තැනැත්තා

අකිරිය සමුට්ඨාන(නා)(සං + උ + √ස්ථා + යු-අන) = අකිරිය සමුට්ඨානය. සියලුම ආපත්තිහු ක්‍රියා ක්‍රිය වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වෙත්. 1 අපි කිරියතො 2 අපි අකිරියතො 3 අපි කිරියා කිරියතො 4 අපි සියා කිරියතො සියා අකිරිය තො 5 අපි සියා කිරියතො සියා කිරියාකිරිය තො යනු ද් පසසි. මෙයින් කයින් හා වචසින් කටයුතු ඉරිමි ආදිය නොකරන්නහුට වන ආපත්තිය අකිරිය සමුට්ඨාන නම්. අසි ට්ඨාන දසාභබහනතරයෙහි අතිරෙක චීවර නො ඉටිමෙන් නිසඟි පචිත්ති වන පඨම කඨිනා පත්තියෙහි මෙන් නොකිරීමෙන් හටගන්නා ඇවැත. වි: වි: ටී: 1212 කැ: වි: 2236 කැ: වි: පි: 2012

අකිලාසු (නා) (න + කිලාසු)=උත්සාහ සහිතවූ උත්සාහවත් වූ. සැ: පා: 12728

අකිලිත්ත (නා) [සං න + කලිත්ත]=ඉනා නෙත් නො පැසුණු "අකිලිත්ත, නො විලිකුස්සුණු" කැ: වි: පි: 5410

අකුක්කුච්චන (නා) (න + කුක්කුච්ච + කම) =තාවකාලික නොවූ, එබඳු වස්තුය. කඨිනාස්තරණයෙහි ලැබෙන සතළොස් සමඳත්තීන් ගෙන් එකක්. කුක්කුච්චන නම් තාවකාලිකව ලබාගත් වස්තුයයි. එබඳු වස්තුයකින් කඨිනය අතුළ නො හැක. අකුක්කුච්චන නම් තාවකාලිකව ලබා නොගත් වස්තුයයි. පරි: පා:ගැ:2309 සැ: පා: 8247

අකුටි (නා) (න + කුටි) [සං.කුටි]= කුටියක් නොවන. වස් විසීමට සුදුසු නොවන කුටි. වංකිත මණ්ඩ ජිවකුටි ආදිය, "වංකිත මණ්ඩාදි හෙදො අකුටි" වි: ල: 2745 වි: වි: ටී: 23026 කැ: සි: ඨ: 10614

අකුප්ප 1 (නා) (න + කුප්ප + අ)= අකොප්‍ය, කොප්‍ය නොවන, නො කිපෙන රාගාදී ප්‍රතිපක්ෂයන් විසින් කොපනය නොකට හැකි. ප: සු: 1452

අකුප්ප 2 (නා)= කොප්‍ය නොවන, ආක්‍රොශ කටයුතු බවට නොපැමිණි 1 වස්තු 2 ඤාතී 3 අනුසාවණ 4 සීමා 5 පරිස යන පංච සම්පත්තීන්ගෙන් යුක්තවූ බැවින් ආක්‍රොශ නො කටයුතු බවට පැමිණි. සැ: පා: 17225 (අකොප්‍යකම්ම බලනු.) -භාවම්ම (නා) අකොප්‍ය කර්ම බලනු, -ධම්ම (නා)=නො කිපෙන සභාව ඇති, රහතන් වහන්සේ, සැ: පා: 9853 වි: වි: ටී: 5930 පරි: පා: ගැ.1412

අකුසල (නා) (න + කුසල)= 1 අකුශලය. පාපය. 2 ආපත්තිය, ඇවැත. 3 අදක්ෂ. "පඤ්චවෙර දස අකුසල කම්මපථපප භෙදනං අකුසලානං" සැ: පා: 10549 මනෝ: ප්‍ර: 5559 සැ: පා: 10331 -භාවම්ම (නා)=අකුශලකර්මය, අකුසලය, පාපය. -චින්තන (නා)= අකුසල් සිත. අකුසල් සිත ඇතිව -චිත්තනා ආපජ්ජති= අකුසල් සිත ඇතිව ඇවැතට පැමිණෙයි. පාරාජිකා සුක්කවිසට්ඨි කාය සංසගග දුට්ඨුල්ල ආදී ආපත්තීන් ට අකුසල් සිත් ඇත්තේ ම පැමිණෙයි. පරි: පා: 1677 සැ:පා: 977331-ං චුට්ඨානි=අකුසල් සිත් ඇතිව ඇවැතින් නැගිටිසි. ඇවැත් දෙසයි. දොම්නස්ව ඇවැත් දෙසන්නේ අකුසල් සිත් ඇතිව ඇවැතින් නැඟී සිටින්නේ වේ. සැ: පා: 1025 -ධම්ම (නා)= අකුශල ධර්ම. අවිද්‍යාව නිසා හටගන්නා කරුණු. "අකොසල්ල සම්භූතටෙඨන අකුසලානං ධම්මානං" ඨ: පා: 84 74-29.33 වි: වි: ටී: 5921 17616

2018 02 17 Paññāpārami - Na Uyana Free Distribution

-මූල (නා)= අකුසල් මුල්. ලොභය, දෝෂය සහ මොහය යනු අකුසල් මුල්. පරි: පා: 17[115] සං: පා: 980[31]

අකොප්‍ය කම්ම (නා) (න + √ කුප + ණ්‍ය= අකොප්‍ය) =කොප්‍ය නොවූ කර්මය. ආක්‍රොශ කවයුතු බවට නො පැමිණි කර්මය. වත්‍ථු සම්පත්ති සහ නිසම්පත්ති අනුස්සාවණ සම්පත්ති සීමා සම්පත්ති පරිස සම්පත්ති යන පඤ්චප්‍රකාර සම්පත්තීන්ගෙන් පිරිපුන් කල්හි සඞ්ඝ කර්මය කොප්‍ය නොවේ. මෙහි **වත්‍ථු** නම්; උපසම්පදා පෙක්ඛක පුද්ගලයායි, උනු විසිවස් පුද්ගලයා ද, අනන්තර වස්තු සංඛ්‍යාත පරිදි අවන්, පුද්ගලයා ද, පණ්ඩකාදි එකොළොස් අනවය පුද්ගලයන් ද, හැර උපසම්පදා කර්මාර්හී පුද්ගලයා ඇති කල්හි උපසම්පදා කර්මය වස්තු වශයෙන් අකොප්‍ය වේ. **ඤත්ති සම්පත්ති** නම්; වත්‍ථු අපරාමසන සඞ්ඝ අපරාමසන පුග්ගල අපරාමසන ඤත්ති අපරාමසන පවත්‍ත්‍ථු ඤත්ති ඨපන යන පඤ්චවිධ ඤත්ති දෝෂයන්ගෙන් විනිර්මුක්තවූ සුපරිශුද්ධ ඤත්තිය කීර්තනය කිරීමයි. උපසම්පදා පෙක්ඛකයාගේ නම නොකියා හැරීම වත්‍ථු අපරාමසනයයි. ''සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝෝ''යි යන තන්හි ''සුණාතු මෙ භන්තෙ'' යි කියා ''සඞ්ඝෝ'' යනු නොකියා හැරීම සඞ්ඝ අපරාමසන නම්. උපාධ්‍යාය යන් කීර්තනය නොකිරීම පුග්ගල අපරාමසන නමී. ඤත්තිවාක්‍යය සම්පූර්ණ කොට නොකියා හැරීම ඤත්ති අපරාමසන නම්. කර්ම වාක්‍යය පළමුකොට දෙසනා කොට පසුව ඤත්තිය දෙසනා කිරීම පවත්‍ත්‍ථු ඤත්ති ඨපන නම්.

අනුසාවණ සම්පත්ති නම්; වත්‍ථු අපරාමසන සංඝ අපරාමසන පුග්ගල අපරාමසන සාවණ හාපන අකාල සාවණ යන පඤ්ච ප්‍රකාර අනුශ්‍රාවණ දෝෂයන්ගෙන් විනිර්මුක්ත වූවායි. (අනුසාවණ සම්පත්ති බලනු.)

සීමා සම්පත්ති නම්; එකොළොස් විපත්ති සීමාවන්ගෙන් අමිශ්‍රවූ ත්‍රිවිධ සම්පත්තීන් ගෙන් යුක්ත කොට නිමිත්තෙන් නිමිත්ත ඝටා සම්මත කළ බඳ්ධ-අබඳ්ධ වශයෙන් දෙ වැදෑරුම් වූ සීමාවයි.

පරිස සම්පත්ති නම්, කර්මාර්හ භික්ෂූන් අත් පසට නො පැමිණීම, ඡන්දාර්හයන්ගේ ඡන්දය නො නෙනීම, ප්‍රතික්‍රොශනය යන ත්‍රිවිධ දෝෂයන්ගෙන් විනිර්මුක්ත වූ කර්මාර්හ භික්ෂු සඞ්ඝයායි. මේ පඤ්චප්‍රකාර සම්පත්තීන් ගෙන් පිරිපුන් කර්මය අකොප්‍ය වේ. සං: පා: 172[25] ක: ව: 16[34] ප්‍ර: ව: 21[30]

අකොවිද (නා) [සං. න + කොවිද]= අදක්ෂ. අසමර්ථ පරි: පා: ගැ: 27[32]

අකොසල්ල (නා) (න + කුසල + ණ්‍ය) [සං. අකෞශල්‍ය]= 1 අදක්ෂ. 2 නොදන්ම 3 අවිද්‍යාව වි: වි: ටී: 3[130]

අක්ක (නා) [සං. අක්‍ත]= වරා, වරාහූ ''අක්ක වරාහුසින් කළ. කු: සි: සං: 22[21] **-දූසක** (නා) [සං. දූෂී]=වරා වැහැරියෙන් කළ වස්ත්‍රය. නො දැරිය යුතු, දුර්මෙන් දුකුළා ඇවැත් අවදින වැහැරි සිවුරු විශෙෂයක්. සං: පා: 841[29] වි: වි: ටී:439 [29] කු: සි: සං: 22[21] **-නාළ** (නා) [සං. නාල]= වරා නළ, වරා දඹු, වරා දඬු ගොතා කළ වස්ත්‍රය. දුර්මෙන් තුලැසි ඇවැත් අවදින වස්තු විශෙෂයක්, ''මෙහි නොකී වැහැරි ආදීන් ගොතා කළ අක්ක නාළයෙහිදු තුලැසි වෙයි. දතයුත්තු'' කු: සි: සං: 22[27] සං: පා: 84.[27] වි: වි: ටී: 439[29] **-ං මය** (නා) (නාළ + මය) =වරා දඹුවලින් කළ වස්ත්‍රය වි: වි: ටී: 439[29] **-ණ** (නා) (අ — √ නමු + ත්ත)= ආක්‍රමණය කරමින් සිටි. මැඩගෙන සිටි. ''අක්කන්තස්ස, මැඩගෙන සිටියහුට'' සං: පා: 666[11] සං: ම: 177[25] (අතී: අක්කමි: වත්: අක්කමති, අනා: අක්කමිස්සති, ප්‍රෙ: ක්‍රි: අක්කමිත්‍ථා, අක්කමම) **-ණ්ණ** (නා) [ස. පර්ණ්]= වරා පත්, වරාකොළ, ජා: අ: ගැ: 100[9]

අක්‍රිය (නා) (න + ක්‍රියා)= නොකිරීම. අක්‍රිය සමුට්ඨාන ආපත්ති. අධිට්ඨාන දසාහබ්භන්තර යෙනි අතිරෙක චීවර නො ඉවීමෙන් නිසඟි පචිත්ති වන ප්‍රථම කඨිනාපත්තියෙහි මෙන් අන ධිෂ්ඨාන අධිකප්පනයෙන් සිදුවන අක්‍රියා පත්තිය. වි: වි: 631 කං:ටී:2[236] (අකිරිය බලනු.)

අක්කොසාපේති (ක්‍රි) (අ + √ කුස + ණි=ණේ)= ආක්‍රොශ කෙළේය. රළු පරුෂ බසින් බැණ වැදුණේය. සං: පා: 854[18] (අතී: අක්කොසි= අක්කොච්ඡි, වත්: අක්කොසති, අනා: කා: අක්කොසිස්සති ප්‍රෙ: ක්‍රි: අක්කොසිත්‍ථා, එය්‍ය + අක්කොසෙය්‍ය) ආක්‍රොශ කරන්නේය (ද?)

අක්කොස (නා) (අ + √ කුස + ණ) [සං. ආක්‍රොශ]= ආක්‍රොශය. ආක්‍රොශ කිරීම.

1. චොරොසි 2. බාලොසි 3. මූළෙහොසි 4. ඔට්ඨොසි 5. ගොණොසි 6. ගද්‍රභොසි 7. නෙරයිකොසි 8, තිරච්ඡානගතොසි 9. තත්‍රපි තුයහං සුගති 10 දුග්ගතියෙව තුයහං පාටි කඞ්ඛා යන්‍ය දශ ආක්‍රොශ වස්තුවෙන් ආක්‍රොශ කිරීම. පි: මා: ස: 791

(2) ඔමසවාද ශික්ෂාපද පදභාජනියෙහි සඳහන් දශ ආක්‍රොශ:ස්තුන්ගෙන් ඔවා බිණීම. 1. ජාති 2. නාම 3. ගොත්‍ර 4. කම්ම 5 සිප්ප 6, ආබාධ 7. ලිඞ්ග 8. කිලෙස 9. ආපත්ති 10 අක්කොස යන වස්තූන්ගෙන් ඔවා බිණීම පාචි: පා: 638 සි: ව: චි: 421 සා: දී: 7116 (අක්කොච්ඡි බලනු) -'අධිප්පාය (ස + අ=සා) (නා)= ආක්‍රොශ කරන අදහස. පඨම දුට්ඨදොස සික්ඛාපදයෙහි ඉදහන් නා නා අධිප්‍රාය ගන්ගෙන් එකක්. ආක්‍රොශ කරණ අදහසින් අමූලක සඞ්ඝාදිශෙෂාපත්තියෙන් අභිමුඛයෙහි වොදනා කරන්නහුට පවිති ඇවැත් වේ. ස: පා: 42928 චි: ටි: 411. -ඣ (නා)= ආක්‍රොශ කරන. ස: පා: 99511 -ංපරිභාසඣ (නා) (පරි + √භාස + ණවු=අක) ආක්‍රොශකරන සහ භය කිරීමෙන් තර්ජනය කරන. ස: පා: 75622 99,11 -ච ණ්ඩ මච්ඡරී (නා) 1 'නිකුබුං අක්කොසෙය්‍ය වා පරිභාසෙය්‍ය වා" 2 'චණ්ඩිකතා ගණං පරිභාසෙය්‍ය" 3 "කුලමච්ඡරිනි අස්ස" යනුවෙන් භික්ෂුණී විභඞ්ගයෙහි සඳහන් ශික්ෂාපද තුන. පරි: පා: 12527 ස: පා: 96331 -වචන (නා) (√වච + යු=අන)= ආක්‍රොශ වචන. දුට්ඨුල්ල වාචා සඞ්ඝාදිශෙෂ ශික්ෂාපද පදභාජනියෙහි ආක්‍රොශ නිර්දෙශයෙහි සඳහන් වන 1 අනිමිත්තාසි 2 නිමිත්ත මත්තාසි 3 අලොහිතාසි 4 ඛුවලොහිතාසි 5 ඛුවචොලාසි 6 දඝරත්තිසි 7 සිඛරිණියි 8 ඉත්ථිපණ්ඩකාසි 9 වෙපුරිසිකාසි 10 සම්භින්නාසි 11 උභතොබ්‍යඤ්ජනකාසි යනුවෙන් සඳහන් පද එකොළොස. මෙයින් සිඛරිණියි, සම්භින්නාසි, උභතො බ්‍යඤ්ජනකාසි යන පද තුන සඞ්ඝාදිශෙෂය සම්පූර්ණ කරයි. සෙසු පද අට 'අනිමිත්තෙන මෙථුනං ධම්මං මෙ දෙහි" යනාදීන් "මෙථුන ධර්ම" ශබ්දය සමඟ ගළපාකීමෙන් ම ආපත්ති කර වේ. පාරා: පා: 1455 ස: පා: 39,9 චි: ච: 355 -වත්ථු (නා) [සං. වස්තු]= ආක්‍රොශ වස්තු. ආක්‍රොශ කිරීමට හෙතු වන, ආධාර වන කරුණු දශය. 1 ජාති 2 නාම 3 ගොත්‍ර 3 කුල 5 කම්ම 6 ශිල්ප 7 ආබාධ 8 ලිඞ්ග 9 කිලෙස 10 ආපත්ති යන මේ දශය. ජා: ආ: ගැ: 6623 සි: ව: චි: 421 සා: දී: 7116 (අක්කොස 2 බලනු)

අක්ක (නා) [සං. අක්ෂ]- 1 ඇස 2 ඉන්ද්‍රිය 3 පස ඇට, වට, ගුළ, දුඳුකැටය. 4 විනිශ්චය ශාලාව. 5 අලවංගුව. 6 දූ කෙළිය. 7 අක (කල දෙන් අවෙන් කොටස =වී ඇට විස්සක බර) 8 පන්දු කෙළිය? 9 බුළුනස. ස: පා: 44814 ජා: අ: ගැ: 9015 අ: ප: ස: 6535 සු: චි: 6310 දී; නි: B. 1415 -ඝ (නා)= අකු ඇටය, ගලඟ ඇටය, නලසර ඇටය. "අධක්කකං, අකු ඇටින් යට" "අධක්කකන්ති අක්කකතො පට්ඨාය අධො" අ: ප:ස: 398 ක:ච:පි: 2724 චින: ම: 9821 -ණවෙධි (නා)=න + ඛණ √විධ + ණි)= අක්ෂණ වෙධියා. මෙහි අක්ඛණ නම් විදුලියයි. ක්ෂණ මාත්‍රයකුදු තහවුරුව නො පවත්නා බැවින් විදුලිය අක්ඛණ නම්, එබඳු විදුලිය එලියෙන් නො වැරැද ලක් විදුනේ අක්ඛණ වෙධී නම්. "අකුණු සතින් ලක් විදුනා" ජා: අ: ගැ: 5623 මනෝ: පූ: 46119 -න (නා) න + √ඛර + න)= [සං. අක්ෂත]= නො නැසුණු. නො නටු වාවූ. ගුණ ක්ෂය නොවූ. මනෝ: පූ: 67917 දස්ස (නා) (අක්ක + √දිස + ණ) [සං. අක්ෂ දර්ශක]= විනිශ්චය කරන්නා, ධර්මාධ්‍යක්ෂකයා මෙහි 'අක්ක"යනු විනිශ්චය ශාලාවයි. එහි සිට වරද නිවරද පසිඳුනාහු අක්කදස්සයෝ නම් වෙත්. ඔවුහු ධර්ම සභාවෙහි හිඳ අපරාධ කරුවන්ගේ අපරාධයට සුදුසු පරිදි දඬුවම් නියම කරන්නෝ වෙත්. පාරා: පා: 462 ස: පා: 22229 චි: ච: ටී: 1481 -ඛුත්ත (නා) [සං. අක්ෂ ඛුන්න]= අක්ෂඛුන්නයෝ. දූ කෙළියෙහි, ලොල්ව ඛුත්තීවූවෝ. දුවරුවෝ. " අක්ක ඛුත්තා දරු ගුළං ඛිපන්ති එවං උදකං වා වාලුකං වා ගහෙත්වා ඨාම මජ්ඣිමෙන පුරිසෙන සබ්බත්ථාමෙන ඛිපිතබ්බං, යත්ථ එවං ඛිත්තං උදකං වා වාලුකං වා පතති අයමෙකො උදකුක්කෙපො" ස: පා: 78527 ජා: අ: ගැ: 9010 ක: ච: පි: 63 -ඤාති (නා) (න + √ඛඤ්ඤ + නි) [සං. න + ක්ෂාන්ති]= නො ඉවසන, උපන් ක්‍රොධය සහනය නො කරන. ච:ච: ටී: 24113 -ඛයඤාණ (නා) (අනි + √අඤ්ජ + යු=අන)= රියෙහි අකුර (අලවංගුව) ගැටෙන තැන සෙල් දැමීම. ශරීරයේ යැපීම පිණිස පිණ්ඩපාතය පරිභෝජනය කළයුතු පමණ දැක්වීමට යෙදූ උපමාව. "අක්ක ඛයඤාණ

මිව, සකට යහපත් වන පිණිස අකුරක දෙන වදනක් මෙන්" "අකුර ගහනා වදනක් මේන්, වදඟ නම් නෙලි" ජා. අ: ගැ: 150^{2} වි: මා: ස: 86^{26} **-ම** (නා) (න+ඛමා) [සං. අක්ෂමා]= නො ඉවසිම. අවවාදඅ නො ඉවසිම. මනෝ: දු: 541^{20} පට්: පා ගැ: 35^{36} ස: පා $44.^{9}$ **-ය** (නා) (න+ඛය) [සං. අක්ෂය]= ක්ෂය නොවූ විනාශ නොවූ. **-සික** (නා) (න+√ඛි+ණ+ඉ+ඩ)=ක්ෂය නොවූ, නො කැ. ප්‍රථම පාරාජිකා ශික්ෂාපද ක්ෂේත්‍ර නියමයෙහි දී සොණ සිගාලාදීන් විසින් කෑමෙන් ක්ෂය නොවූ සත්‍රී නිමිත්ත පාරා: පා 29^{12} කැ: වි: පි: 18^{29} ම: පා: ස: 485^{15} R **-සුත** (නා) =අකුර හා විය දණ්ඩ ජා; අ: ගැ: 54^{38}

අකඩර (නා) [සං අක්ෂර]= 1 අකුරු, වර්ණ. ව්‍ය න පද ෂට්කයෙන් එකක්- 2 නිර්වාණය කැ: වි: පි: 94^{18} වි: මා: ස: 523^{39} **-'කඩර** (ර+අ=ර) (නා= අකුරක් පාසා, පාරා; පා:75^{25} **-පද** (නා)= 1 අක්ෂර පද සඞ්ඛ්‍යාත උද්දෙශ්‍යාදී වාචක වචන. 2 අක්ෂර හා පද. වි: වි: ටී: 565 **-බඞ්ධ** (නා)= අක්ෂර බන්ධය. පදය හෝ වාක්‍යය වි: වි: 3^{66} **-සමූහ** (නා= අක්ෂර සමූහය විභක්ති රහිත ශබ්ද සමූහය. අනුව්‍යඤ්ජනය ස: පා: 5407 වි: ටී: ටී: 300^{2} **-'අනුව්‍යඤ්ජන සඔුහ** (ර+අ=ර) (නා)=අක්ෂර සහ අනුව්‍යඤ්ජන සමූහය. පදය අනුව්‍යඤ්ජනය නම් පළමු ව්‍යඤ්ජනයට සමානවූ පසු ව්‍යඤ්ජනයයි ස: පා 510^{8}

අකඩකීළ (නා) අකඩර+ඉළ)=එනම් ක්‍රීඩාව, අකුරු කෙළිය. එක්දු කෙළියක්. අහසෙහි හෝ පිටෙහි ලියන අකුරු දන්නා ක්‍රීඩාව, "යම් කිසිවක් විමසන්නහුගේ මුවින් පිටවූ වචනයක අකුරක් අනුව ලාභා ලාභාදිය දන්නා ක්‍රීඩාව" ස: පා: 448^{23} සා: දී: 712^{27} දී: නි: B 15^{25} සු: ඕ; 63^{17}

අකඩසිස (නා) [සං. අක්ෂ ශීර්ෂ]= අක්ෂ ශීර්ෂය අක්ෂ දණ්ඩයේ කෙළවර හෝ මුදුන. අලවංගුවේ එක් කෙළවරක්. වි: වි: ටී: 153^{42} සා: දී:509^{11}

අකඛාත (නා) (ආ+√ඛ්‍යා+ත)= කියන ලද, (ප්‍ර: ලි: අකඛාතෝ සත්‍රී. ලි; අකඛාතා, නපු: ලි: අකඛාතං) පාරා: පා: 118^{18} පට්: පා: ගැ: 38^{32}

අකඛාන (නා) [සං. ආකඛ්‍යාන]= 1 ආඛ්‍යාත. 2හාරත රාමායනාදි කථා ඇසීමට යෑම: එක් හරා විසුළු දැක්මක්. දී: නි:B 14^{41} සු: ඕ: 62^{14}

අකඛාසින (නා)=සං, ක්ෂය නොවූ. ස: පා:200^{12} (අකඛයිත බලනු)

අකඛි (නා) [සං. අක්ෂි]= ඇස. නෙතුය ඕ: වි: 21 **-චක්ක** (නා) [සං: අක්ෂි චක්‍ර]= අක්ෂි චක්‍රය ඇසේ කෘෂ්ණ මණ්ඩලය, කළුඉගිරිය. "අකඛි කුණ්ඩල" යි ද කියත් වි: වි: ටී: 386^{14} ඕ: ල: 161^{18} **-චක්ඛුල** (නා) (චක්ඛු+ල)= විසමව ඇස් පිහිටි තැනැත්තා. පැවිදි නොකළ යුතු පවිස දූෂකයෙක්. ස: පා: 768 **-තාරකා** (නා)= ඇස් තරු. ඇස් ගුලිය. ඇසෙහි වැටෙන ඉදිරියෙහි සිටිනවුන් ගේ ඡායාව. ගඹුරු ළිඳක දක්නා එදක තාරකා මෙන් යම්කිසිකුගේ අක්ෂි තාරකාවෝ පෙනෙත් ද පරිස දූෂකයකු බැවින් හෙයෙම පැවිදි නොකට යුත්තේය. "අකඛි තාරකා මත්තං දසෙසඞ්ගා, දෙඅැස මතු තබා" "අකඛි භණ්ඩක" යි ද කියත්. කැ: වි: පි: 125^{1} ඕ: ඕ: ටී: 386^{17} ස: පා 768^{9} වි: ල: 161^{20} **-නිඛනන** (නා)= ඇස් නෙරුම්, ඇස එසවීම්. "අකඛි නිඛනනාදි ඇස් නෙරුම් බැම නැගීම් ආදින්" කැ: වි: පි: 215^{3} මි: ඕ: ටී: 165^{7} **-පාක** (නා)=එනම් රෝගය. ඇසිපිය කෙළවර කුණු විමෙන් සෑදෙන රොගයක්. පරිස දූෂකයකු බැවින් පැවිදි නොකළ යුතු එබදු රෝගී පුද්ගලයා. ස: පා: 765^{20} ටී: ඕ: ටී: 386^{20} වි: ල: 161^{24} **-භණ්ඩක** (නා) අකඛි තාරකා බලනු) වි: ල: 161^{21} ඕ: ඕ: ටී: 386^{17}

අකඛුඩි (නා)= (අකඛ+උදඩි) [සං. ලෝර්ධ්වී]= ඇල්බා දෙසෙහි අලවාගුව සම්පිඹි පිණ්ස දෙඇඟිලි මෙන් ආකොටනය කළ දැවකඩ දෙක 'අකඛදුරුනා සම්පටිච්ඡනා හෙටඹිම භාගෙ කපපකනා දෙව දුරු ඛණ්ඩා අකඛුඩි යොදාමා" වි: ඕ: ටී: 153^{13} ඕ: වි: ස: 559^{14} ස: පා: 212^{1}

අඛණ්ඩ (නා) (න+ඛණ්ඩ)= නො කැඩුණු, අඛණ්ඩවූ. සපනාපනති සකාකියන් අතර මුලින් හෝ අගින් ශික්ෂාපද නොකැඩුණු. පිරිසුදු ශීලය. 'එක කොණකුත් කඩ නොවූ" පරි: පා: ගැ: 10^{4} ස: පා: $97.^{37}$ (අඛණ්ඩ සීල බලනු) **-නිමිත්ත** (නා)= කඩ නොවූ නිමිත්ත සීමා බඳනයෙහි නිමිත්තෙන් නිමිත්ත ගැලපීම.

පෙරදිගින් නිමිත්ත කීනීනය කොට ක්‍රමයෙන් ගිණිකොණ- දකුණු- නිරිත- බටහිරි- වයඹ- උතුරු-ඊසාන දිශාවන් කීනීනය කොට පෙර දිගින් පූර්වකීර්තිත නිමිත්ත නැවත කීනීනය කිරීම. ස: පා: 1044[12] ම: පා: ස: 502[15]A ච: ල: 249[28] වි: ච: 2561. **-සීල** (නා)=[සං. ශීල] නො කැඩුණු ශීලය. අතරතුර සිල්පද නො කැඩුණු. 1 සපඤ්ඤාතත්තිසඤ්ඤියන් අතර ආදි යෙහි හෝ අන්තයෙහි යම්කිසි සිඛපදයක් යම් කිසිවකු විසින් බිඳුනා ලද්දේ ද, ඔහු ගේ එම ශීලය ඛණ්ඩසීල නම් වේ. එසේ නො වූයේ අඛණ්ඩ සීල නම් වේ 2 යම් ශීලයක් ලාභාදිය පිණිස නො බිඳුණේ ද, ප්‍රමාද දෝෂයෙන් බිඳුණේ නමුදු පිළියම් කරන ලද්දේ ද, සත් වැදෑරුම් මේථුන සංයෝගයෙන් හා ක්‍රෝධ උපනාහාදීන් නො නවුයේද, ඒ ශීලය අඛණ්ඩ ද-පෙ-අකම්මාස ද වේ. ස: පා: 1044[12] ච: මා: ස: 131[22] ,135[29]

අඛෙත්තපද (නා) (න+ඛෙත්තපද)= ක්ෂේත්‍රපද නො වූ. ආපත්ති සාධක නො වූ ක්ෂේත්‍ර පදය. ම: පා: ස: 488[15] ච: වි: ටී: 2[22],[25] (ඛෙත්තපද බලනු.)

අගණනූපගඅපත්තනි (නා)(න+ගණන+උපග අගණනූපග)= ගණනට නො ඒළඹෙන ඇවැත්. දෙසූ නමුදු නො දෙසූවා වන ඇවැත්. ධුර නික්ෂේපය නො කොට නැවැත නො පැමිණෙන්නෙමියි යන පිරිසුදු සිතින් තොරව දෙසූ ඇවැත්. පරි: පා: 161[28] ස: පා: 131[22]

අගති (නා) (න+√ගමු+ති)= අගතිය, නො මග යෑම. ඡන්ද, දෝෂ, භය, මෝහ යන සිව් කරුණින් නොමග යෑම. ච: ච: ටි: 51[1]

අගද (නා) (න+ගද)=බෙහෙත්, විෂ නැති කරන ඖෂධ. විශේෂයක් අ: ප: ස: 4[5][34] **-ආමලක** (ද+ආ=ද) (නා) [සං. ආමලක]= බෙහෙත් ඇඹුල, බෙහෙත් නෙල්ලි. සවලිංග යකින් පවා ශරීරයේ සියලු දෙස් හරනට සමර්ථවූ බෙහෙත්. නෙල්ලි. දෙවියන්ගෙන් ධර්මාශෝක රජුට ලැබුණු බෙහෙතක්. ච: ච: ටී: 24[29] **-හරීටක** (නා) [සං. හරීතකී]= බෙහෙත් අරළු. එකෙණෙහි දෙස් හරනට නිදුවූ අමා අරළු. ජා: අ: ගැ: 45[17] **-පයොග** (ද+ප=පප) [සං. ප්‍රයොග]= 1 බෙහෙත් යෙදීම බෙහෙත් කිරීම. 2 විෂ යෙදීම්. 3 නො උගත යුතු තිරිසන් විද්‍යාවක්. ''අගදපපයොගාදි නෙදං, මෙසේ මන්ත්‍ර හා බෙහෙත් යෙදීම් ආදී වූ හෙද ඇති'' ක: ච: පි: 141[7] ''අගදපපයොනො විසයොජනං'' ච: ච: ටි: 3[32][20] සා: දී: 901[17]

අගමන (නා) (න+√ගමු+යු=අන)= නොයෑම, යානොගැනීම. ච:ල: 76[23] **-පථ** (නා)[සං. පථ]= නො යාහැකි මග. ''අගමන පථ, එදු ගොස් එදෑම නො ඉය හැකි ස්ථානයෙහි'' ක: ච: පි: 5[13] ච: ල: 76[23]-232[20] ච: ච: ටී: 264[11]

අගරු (නා) (න+ගරු) [සං. න+ගුරු]- බරක් නොවේ නම්, හිරිහැරයක් නොවේ නම්. ම: පා: ස: 77[17]-[27] සු: ච: 111[26] ච: ච: ටී: 364[10] **-භණ්ඩ** (නා) [සං. භාණ්ඩ]= ගරු බඩු නො වන. රාශි වශයෙන් සියලු ගරු භාණ්ඩයෝ පඤ්ච රාශියක් වෙත්. එසින් ප්‍රථම රාශි තුන අතර ගරු බඩු නො වන විශෙෂ කිසිවක් නැත. සියල්ලම ගරු බඩුය. ඒ රාශි තුන නම් 1 ආරාම, ආරාමවත්තු 2 විහාර, විහාරවත්තු 3 ඤේඩ, පීඨ, හිසි, බිමෙබාහන යන මේ රාශි තුනට අයත් වසතු අටයි. 'එත්ත ච පුරිමෙසු තීසු රාසීසු අගරු භණ්ඩං නාම කිඤ්චි නත්ථි'' ක: ච: 137[27]-138[29] ක: ච: පි: 108[30]

අගාම (නා) (න+ගාම) [සං. න+ග්‍රාම]= නො ගම. අරණ්‍යය, වනය,

අගාමක (නා) (න+ගාම+ක)= 1 නොගම. අරණ්‍යය. 2 විඤ්ඣාවනය වැනි විශාල වනයන් 3 අරණ්‍ය සීමාව. 4 අඛණ්ඩනන්තර සීමාවට ප්‍රමාණ නොවූ ගම් නැති සී සෑම් ආදිය නො කරන අරණ්‍යය: එබඳු අරණ්‍යයෙහි ද, භික්ෂූන් වසන් නම් එතැනින් බවට අඛණ්ඩනන්තර සතක් ප්‍රදෙශය සීමාන සංවාසක සීමාවට ගත යුතුයි මෙය චීවර විප්පවාස පරිහාරය ද ලබයි. එහි භුන් දෙනමක් වෙන් වෙන් ව සඞ්ඝ කම්ම කරත් නම් අඛණ්ඩනන්තර සතක් අහර ඊට උපචාරය පිණිස අත හැරිය යුතුයි. අඛණ්ඩනන්තර සතක ප්‍රමාණය ඔමපමණය යි නො දන්නා භික්ෂුව තමන්ගේ නිවසේ හැරියට තවත් අඛණ්ඩනන්තර සතක් දූරයෙහිම විසිය යුතුයි ස: පා: 472[25] 785[8] ම: ප: ස: 501[25]R සා: ම: 227[14]

අගාර (නා)[සං. අගාර]= ගෙය, ගිනිගේ, කුල ගෙය අ: ප: ස: 29[27] ච: ම: ටී: 57[17] **-ක** (නා) (අගාර+ක)= කුඩා ගෙය. ''අගාරකානි බුද්ධ

නෙහං ප: සූ: 115(3)[15] -මජ්ඣ (නා) [සං. මධ්‍ය]= ගිහි ගේ මැද. ගිහි ගෙහි. ස:පා: 139[20] -මුණි (නා) [සං. මුනි]- සවැදෑරුම් මුනිවරයන්ගෙන් එක් මුනිවරයෙක්. ගිහි වැ පැවිදි ලිඛයෙහි සිටින්නෝ. මාගී ඵලාවබොධය ඇති ශ්‍රාවකාර්ය ආර්‍යයෝ. ඛ: ප්‍ර: 314[7] (අගාරිකමුනි අග රියමුනි යනුවෙ දන්නේය)

අගාරව (නා) (න+ගරු+ණ) [සං: අගෞරව]= අගෞරවය. ගරු නො කිරීම. බුදු, ධර්ම, සඝ, ශික්ෂාපද සහ අන්‍යොන්‍යයන් කෙරෙහි ගරු බුහුමන් නො කිරීම. යම් භික්ෂුවක් බුදුන් දිවමන් කල උන්වහන්සේට උපස්ථානයට නො යේ ද. බුදුන් පාවහන් නොලා සක්මන් කරන කල පාවහන් ලා සක්මන් කෙරේ ද, පහත් සක්මනෙහි බුදුන් සක්මන් කරන කල උස් සක්මනෙහි සක්මන් කෙරේ ද, පහත වැඩසිටින කල උස් තැන වෙසේ ද, ඉදිරියෙහි දෙවුර වසා පෙරවා ද, ඡත්‍ර හෝ පා වහන් දරා ද, නහන තොට මළ මූත්‍ර කෙරේ ද, පිරිනිවන් පෑ කළ ධාතු චෛත්‍යය වඳනට නොයේ ද, චෛත්‍යය දක්නා තැන දෙවුර වසා පෙරවීම් ආදිය කෙරේ ද, මේ බුදුන් කෙරෙහි අගෞරව කිරීම නම් වේ. ධර්ම ශ්‍රවණයට කාල සොඳා කළ කල සඝයා හැඳ පෙරව එහි නො යේ ද, සඝයා දහම් නො අසා ද, එහි නිදා ද, බෙණෙමින් හෝ හිඳී ද, වචනයෙන් හෝ ධර්මයට අගෞරව කෙරේ ද, මේ ධර්මය කෙරෙහි අගෞරව කිරීම නම් වේ යම් භික්ෂුවක් සථවිර භික්ෂූන් විසින් ආරාධනා නො කරන ලදුව දහම් දෙසා ද, හිඳී ද, පැණ පිළිවිසි ද, වැඩි මහලු භික්ෂූන් සිරුර ගැටෙමින් යෑම් ආදිය කෙරේ ද, අක වටු අවුළුවා හිඳී ද, සඝයා මැද දෙවුර වසා පෙරවා ද, පාවහන් ඡත්‍ර දරා ද, ඕනසඝ්‍ය අප සඝ්‍ය ආදී අගෞරව වචන පවසා ද, මේ සඝ්‍යයා කෙරෙහි අනාදර කිරීම නම් වේ. එකභික්ෂුවක් කෙරෙහි නමුදු අගෞරව කළේ සියලුම සඝ්‍යයා කෙරෙහි අනාදර කෙළේ වේ. ශික්ෂාවන් සම්පුණී නො කරන්නේ ශික්ෂාවන් කෙරෙහි අගෞරව කෙළේ වේ. ඔවුනොවුන් හා කලහාදිය කරනුයේ එනුතුන් කෙරෙහි අගෞරව කෙළේ වේ සූ: වි: 28[25] (4) මනෝ: පූ: 642[29].

අගාරික (නා) (අගාර+ණික)= ගෘහ ජීවිතයට හිතවත්. මනෝ: පූ: 302[12] -**පුච්ඡා** (නා) (√පුච්ඡ+අ+ආ)=ගෘහ ජීවිතයට හිත කරුණු විචාරීම කුසල් නම් කවරේ ද? අකුසල් නම් කවරේ ද? යනුවෙන් විමසීම. දෙවැදෑරුම් පුච්ඡාවන්ගෙන් එකක් මනෝ: පූ: 302[12] -**භූත** (නා)= ගිහිගෙහි වූයේ, ගිහියෙක්ව. මහා: පා: 228[33] -**මුණි** (නා) =සවැදෑරුම් මුනිවරයන්ගෙන් එක් මුනිවරයෙක්. "අගාරික මුනිහු නම් ගිහිවැ ප්‍රව්‍රජ්‍යා ලිඛයෙහි සිටි ආර්‍යයෝ සි" "කත මෙ අගාර මුනිනො? යෙ තෙ අගාරිකා දිට්ඨපද විඤ්ඤූහි භාසනා" ජා: අ:ගැ: 238[4] ඛ: ප්‍ර: 314[7]

අගාරිය (නා) (අගාර+ඉය)= ගෘහ ජීවිතයට හිත වූ කෘෂි වණිජ් හෙවත් ගොවිතැන් කිරීම් වෙළෙඳාම් සහ ගෙවි රැකීම් ආදිය. "අගාරානං හිතං අගාරියං කසිගොරක්ඛාදි කුටුම්බ පොසණ කම්මං වුච්චති" සූ: නි: අ: 108[11] ස: පා: 139[25] -**පටිපත්ති** (නා) (පටි+√පද+ති)=ගෘහ ජීවිතයට හිතවැත් වූ ප්‍රතිපත්තිය. සතුන් මැරීම් ආදි පස්පවින් වැළකීම සහ දස කුසල දහම්හි යෙදීම. මනෝ: පූ: 633[22] -**මුනි** (නා)= ගිහි වැ පැවිදි ලිඛයෙහි සිටින ආර්‍යයෝ. මාගීඵලාවබොධය ඇති ශ්‍රාවකාර්ය. "අගාරිය මුනීති ගිහිපි ආගත ඵලො විඤ්ඤූක සාසනෙ" ජා: අ: ගැ: 238[4] මනෝ: පූ: 787[18] අ: ප: සූ: 286[38] ඛ: ප්‍ර: 314[7] (අගාර මුනි බලනු) -**විනය** (නා) (වි+√නී+එ=අය+අ)= ගෘහ ජීවිතයට හිතවත් වූ හික්මීම. දශ අකුශල කර්මපථයෙන් වැළැක්ම. සූ: නි: අ: 255[28] -**සිප්ප** (නා) [සං.ශිල්ප]= ගෘහ ජීවිතයට හිතවත් වූ ශිල්ප ශාස්ත්‍ර. ගොවිතැන් කිරීම් වෙළෙඳාම් ගෙවි රැකීම් ආදිය සහ මණිකාර සුවණ්ණකාරාදී ශිල්ප. ස: පා: 139[25] සූ: නි: අ. 108[11] 255[20]

අගාළහ? (නා) (අ+ගාළහ) [සං. අ+ගාඪ]- තද බව, දැඩි බව, පරි: පා: **ගැ:** 136 (ආගාළහ බලනු)

අගිලාන (නා) (න+ගිලාන) [සං. න+ග්ලාන]= නො ගිලන්. නීරොගී, ලෙඩ නැති. ස: පා: 899[33] (ගිලාන බලනු)

අගිහිගත (නා)(න+ගිහීගත)= බ්‍රහ්මචර්‍යාව බඹසර හැසිරීම. ගිහිගත නම් විවාහ වූ සත්‍රියයි.

එබැවින් අගිහිනත නම් බඹසර හැසිරීමයි. නැතහොත් එබඳු කුලයකියි. ''ගිහිනතා නාම පුරිසනතරගතා වුච්චති'' පාචි:පා: 317[15] ''ගිහිගතනති අබ්‍රහමචරියාය එතං අධිවචනං'' සං: පා: 795[18] කං: ටී: පි: 1437 (ගිහිගත බලනු)

අගුණඛග (නා) (න + ගුණ + අඛග)= අඟහපත් කරුණු. ශීලාදි ගුණ ධර්මයන්ගෙන් යුක්ත නො වූ.. සං පා: 738[35]

අගොචර1(නා) (න + ගොචර)= නො සුදුසු. නොවර නොවන. පිණ්ඩපාතාදිය ඵලදෙසා ඵල ඔන්නට නුසුදුසු තැන් අගොචර නම් පස් වැදෑරුම් වූ හෝ සවැදෑරුම් අගොචර සථාන. ''අසුතෙතා නොචරෝ අගොචරෝ. සෝ වෙසියාදි හෙදතතා පඤචවිධෝ'' මනෝ: පූ: 685[21] 791[10] ''ජබ්බිධෙව අගොචරෙ චරති සෙඤ්ඤ පිදං? වෙසියගොචරෙ විධව ථූලලකුමාරික පණ්ඩක භික්ඛුණී පානාගාර. ගොචරෙති'' සූ: නි: අ: 136[11] (අගොචර කුල බලනු)

අගොචර2 (නා)= අගොචරය. වෙහෙරට පැමිණි ආගනතුක භික්ෂූන් විසින් අසා දැන ගත යුතු, නෙවාසික භික්ෂූන් විසින් කිය යුතු අගොචරය. මිසදිටුවන්ගෙන් යුක්ත වූ ගම හා එක තම දෙනම නියම කොට පිඬු දෙන්නා වූ ගම. පිඬු පිණිස නො හැසිරිය යුතු ගම. චූ: පා: 341[24] සං:පා: 944[24] -කුල(නා)=නො හැසිරිය යුතු කුල ''වෙශයාදි රාජාදි අශුාඛකුලාදි නීප්‍රකාර කුල ඝ'' එහි වෙශයාදි කුලය නම්, වෙශ්‍යාවන් විධවාවන් හෙවත් සැමියා මළ සත්‍රීන් සහ සැමියා බැහැර ගිය සත්‍රීන්, ථූලලකුමාරිකාවන් හෙවත් සවාමි කුලයට නො ගොස් ගෙයි හිඳ වැඩිමහලු වූ කුමරියන්, පණ්ඩකයන්, භික්ෂුණීන්, රහ සොඬුන් යන මෙතෙක් දෙනා වසන කුලයයි. රාජාදි කුලය නම්; රජ දරුවන් රජ මහ ඇමැතියන්, තීර්ථකයන්, තීර්ථක ශ්‍රාවකයන්, ශික්ෂා ප්‍රතිපක්ෂයන් යන මොවුන් වසන කුලයයි අශ්‍රාද්ධාදි කුලය නම්; තෙරුවන් කෙරෙහි සැදැහැ නැතියන්, ආක්‍රොශ පරිභව කරන්නන් යන මොවුන් වසන කුලයයි ''මිහි පඤචකාම ගුණ නිශ්‍රය බැවින් වෙශ්‍යාදී ද, ලාභ සත්කාර සංශ්‍රය නමැති අසනිපාතයට ඉතු වන බැවින් රජදරුවන් සහ මහාමාත්‍යයෝ ද, දෘෂ්ටි විපත්තියට හෙතුවන බැවින් තීර්ථක ශ්‍රාවකයෝ ද, ශ්‍රද්ධාහානිය විනා බෙදය යන මොවුන් එළඹෙන හෙයින් අශ්‍රාද්ධාදි කුලයෝ ද අගොචර නම් වෙති'' වි: ම: ටී: 373 වි: මා: ස: 5125 5224.25 සා: දී: 81732 **-ගාම** (නා) [සං. ග්‍රාම]= නො එළඹිය යුතු ගම්. පිඬු සිඟීම් ආදිය උදෙසා නො පැමිණිය යුතු ගම්. ස: පා: 941[23] (අගොචර 2 බලනු.)

අඟහ (නා) [සං. අග්‍ර]= 1 අග්‍ර, ශ්‍රෙෂ්ඨ 2 කෙළවර, අග 3 ආදි, මූල 4 භාගය, කොටස. 5 ගාහය 6 ශාලාව. 7 අභිමුඛය, ඉදිරිය. මනෝ: පූ: 70[28]-63[19] ප: සූ: 124[32]-333[17] වි: ල: 312[28] **-ආසන** (ගහ + ආ=ගහා) (නා) (√ආස + යු=අන)=අග්‍රාසනය. ප්‍රධානාසනය, සථවිරාසනය. ''අඤඤාසනනති ථෙරාසනං'' සං: පා: 932[14] චූ: පා: 219[21] **-උදක** (ගහ + උ=ගෙහා)= අග්‍රොදකය, දක්ඛිණොදකය. දක්ඛිණොදකය නම් දන් වැළඳීමට පෙර අත් සෝ දුනු පිණිස පිළිගන්වන ජලයයි. ''දකඛිණා නම් දන් දකඛනති එතායාති දකඛිණා. තද ථාය දීයමානං උදකං දකඛිණෙයොදකං. දන් පූජායෙනි පිළිගනුවා අන්හි හෙළන දිය දකඛිණොදක නම්'' චූ: පා: 279[21] සං: පා: 902[14] ධ: අ: ගැ: 459 **-කාරික** (නා) (√කර + ණ්වු) =අග්‍ර ක්‍රියාව, ශ්‍රෙෂ්ඨ ක්‍රියාව. පළමුවෙන් ලබන ලද අති ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතය. සාරාණීයවත් පුරන භික්ෂුව අග්‍ර පිණ්ඩය සබ්‍රම්සරුන්ට දන් දී වළඳයි. මෙහි ''කාරිකා'' ශබ්දය කිරියං යනු හා සමය. දීම සඛ්‍යාත අග්‍ර ක්‍රියාවෙන් යුක්ත පිණ්ඩපාතයම උපචාර විධීන් මෙහි ගත යුත්තේය. ''අගහකාරිකනති එතං කාරිකං සදදසස භාව වචනතතා අගහ කිරියනති අතථං වතවාපි යසමා කිරියං දතුං නසකකා තසමා දන සඛ්‍යාතාය අගහකිරියාය යුත්තතා පිණ්ඩපාත මෙව ඉධ උපචාර යුත්තියා අගහ කිරියා ති ගහෙ තබබනති ආහ '' පාරා: පා: 793[3] ස: පා: 332[37] වි: වි: ටී: 1963[3] **-කිරිය** (නා) (√කර + රිරිය) [සං. ක්‍රියා]= ශ්‍රෙෂ්ඨ ක්‍රියාව. ඉතා ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතය. ස: පා: 333[2] (අගහකාරික බලනු) **-ඛොටි** (නා)- අග්‍ර කොටස, අග කෙළවර වි: වි: ටී: 1173[1] 210[12] **-සඳස** (නා) (අගහ + සඳ) [සං: අග්‍රනාම?]= අග්‍රයයි දන යුතු. ශ්‍රෙෂ්ඨයයි දැන ගත යුතු. මනෝ: පූ: 427[28] **-දකඛිණෙය්‍ය** (නා) (දකඛිණා + ණෙය්‍ය) [සං. දක්ෂිණීය -දක්ෂිණාය]- අග්‍ර දක්ෂිණාවට

සුදුසු. උතුම් දක්ඛිණාවට යොගය. මෙහි දක්ඛිණා නම් දානයයි. ජා: අ: ගැ: 232[3] චි: ම: ටී: 15[4] **-දාන** (නා) (√දා+යු=අන)= 1 අග්‍ර දානය, ශ්‍රේෂ්ඨ දානය. 2 මෛථුන ධර්මය, "කිං හනෙන අඤ්ඤ දානන්ති මෙථුන ධම්මන්ති පාරා: පා: 393[9]-1473[2] **-දිසාරූ** (නා) [සං. ආචාර]= අග්‍ර ආචාර්ය. ප්‍රධාන දෙරටුව. පළමුවන වාසල් දෙරටුව. ජා: අ: ගැ: 240[12] **-නඛ** (නා) අග්‍රනිය, නියඟ. පාරා: පා: 133[23] **කැ**: චි: පි: 26[8] **-ඤඤ්ඤතති** (නා) (ප√ඤ්ඤ+ති) [සං. ප්‍රඥප්ති]= අග්‍ර ප්‍රඥප්තිය. ශ්‍රේෂ්ඨ පැනවීම. උතුම් නියමය. මනෝ: පූ: 474[25] **-පද** (නා)= [සං. පද]= අග්‍රපදය. උතුම් තත්ත්වය. නිර්වාණය. මනෝ: පූ: 86[20] **-පිණ්ඩ** (නා)= අග්‍ර පිණ්ඩය, සඞ්ඝ ස්ථවිර පිණ්ඩය: 2 තම කොටසින් පළමු නහා ගත් කොටස. චූ: පා: 27[21] සා: පා: 902[14] **-ංපාත** (නා)= අග්‍ර පිණ්ඩපාතය. අනාමඬ්ඩ පිණ්ඩපාතය, ඉඳුල් නොකළ ආහාරය. "අනාමඬ්ඩ පිණ්ඩපාතනන්ති අග්ගහිත අග්ගපිණ්ඩපාතං' චි: ල: 45[21] 17[8] චි: චි: ටී: 345[23] **-ඵල** (නා) අග්‍ර ඵලය, අග්‍රඵලය. රහත් ඵලය චි: චි: ටී: 203[25] **-බාහු** (නා)= අග්‍ර බාහුව. අතේ අග කොටස. වැළමීට සිට මණි බඳිය (මැණික් කටුව) දක්වා ඇති කොටස සා: පා: 380[4] ප්‍රා: ව: 64[17] **-බීජ** (නා)= කොළ බීජු. අනිසි පැලවෙන අතුවණී: විනාශ නොකළ යුතු පස් වැදෑරුම් බීජයන්ගෙන් එකක්. අග (=කරටිය) ම බීජය වූයේ අඤ්ඤ බීජ නම්. "අඤ්ඤ බීජ නම් අඳු නිරිවෙරාදිඤ්ඤ සි" "අඳු සලා දමුණු නිරිවේරිය ආදිය අඤ්ඤබීජය"කු: සි:ස: 47[15-31] සා: පා: 536[11] චි: චි: 1017 චි: ල: 116[4] ජා: අ: ගැ: 166[22] සු: චි: 60[23] පාචි: පා: 393[3] **-භත්ත** (නා) [සං. භක්ත]=අග්‍ර භක්තය. අන බත. හැම දෙනාට පෙරවුව දෙන බත. ධ: අ: ගැ: 294 **-භික්ඛා** (නා) [සං භික්ෂා]= 1 අග්‍ර භික්ෂාව. පළමුව දිය යුතු ආහාරය. 2 හැන්දක් පමණවූ භික්ෂාව. "අග්ගතො දානබ්බා භික්ඛා අග්ග භික්ඛා" සා: පා: 933[3] චි: චි: ටී: 472[33] චි: ල: 312[38] **-ංමත්ත** (නා) [සං. මාත්‍ර]= අග්‍ර භික්ෂා මාත්‍රය. එක හැන්දක් පමණවූ භික්ෂාව "අඤ්ඤ සි භික්ඛා මත්තන්ති එක කටවළු භික්ඛා මත්තං' චි:ල: 312[28] **-මග්ග** (නා) [සං.මාර්ග]= අග්‍රමාර්ගය. අර්හත් මාර්ගය, රහත් මග නුවණ. චි: චි: ටී: 20[30] **-යාගු** (නා) [සං. යාගු]= අග්‍ර හබුල. හැමට පළමුව දෙන හබුල (=කැඳ) මෙහි අග්‍ර ශබ්දය ප්‍රථමාර්ථයෙහිය ධ:අ: ගැ: 254 **-ඤමජ්ජ** (නා) (සමා+ඤ+අ)= අග්‍ර නෘත්‍යය. උතුම් නැටුමක්. කඳු මුදුනක දෙවියන් උදෙසා පවත්වන නැටුමක්. "අඤ්ඤ සමජ්ජාති උත්තමං නච්චං. තං කිර පබ්බත මත්ථකෙ යත්වා එකං දෙවතං උද්දිස්ස කරොන්ති" සා: දී: 845[1] සා: පා: 612[38] (ගිරඤ්ඤ සමජ්ජ බලනු) **-සාවක** (නා) (√සු+ඵ=ඔ=අව=ආව + ණ්වු=අක) [සං. ශ්‍රාවක]=අග්‍ර ශ්‍රාවක. අනාගත බුදුරජුන් මුහුණේ දෙනම. ප්‍රථම ශ්‍රාවකයෝ. ජා:අ:ගැ:18[14]

අගහල (නා)[සං: අගීල]= අගුල. දොර කවුළු ආදිය වසන අගුල. "අගහළ නම් අගුලුයි. මේ තැන අගහලය හා සඟවාටිමයෙන් තත් සහිත දොර පෝරුයෙන් යුත් දොරබාව කිබැඳින් දොර බාව නිශ්චල වනු පිණිසය යන අර්ථයි"කැ: චි: පි: 727-11 කූ: සි: ස: 123[35] (අගහළයි ද, දක්නේය.)

අගහළ 1 (නා)[සං. අගීල]= අණ්ඩ දැම්ම. කඩ ලිම දිරූ තැන් ඉවත්කොට අලුත් කැබැලි දමා මැසීම. "අගහළ දානං වා, කඩ ලීම් එව්" ජා: අ: ගැ: 13[2] සා: පා: 836[33] මහා: පා: 336[31] (අගහල යි ද දක්නේය. "අගහලා මැඩිලි ලීම් මහෝ එඬුම පෙරළීම් කඩ" කැ: චි: පි: 96[11])

අගහළ 2 (නා) [සං. අගීල]= කවුළුව. යතුරු කවුළුව. යතුර දමන සිදුර, කෙසි සිදුර. අඤ්ඤ ලනන්ති කවාටං" සු: චි: 1763[1] මහා: පා:282[17] **-ගුත්ත** (නා) (√ගුප + ත) [සං. ගුප්ත]= අගුළු දමා ආරක්ෂා කළ. අගුළු දැමූ. අගහළ ගුත්ත විහාරං විවරං ඨපෙත්වා පවිසිතුං වට්ටති" කු: සි: ස: 123[35] **-ගුත්ති** (නා) (√ගුප + ති) [සං. ගුප්ති]=අගුළු දමා ආරක්ෂා කටයුතු විහාරය. සඞ්ඝාටි ආදීන්ගේ නික්ෂේපය පිණිස දත්වූ කරුණු පසින් එකක්. හිලක් වූයේ හෝ වැසි සලකුණු නිසා හෝ නොහොත් වැසි සාර මස හෝ ගංනාවෙන් එතෙර ගමනක් නිසා හෝ කඨිනය අතුල නිසා හෝ බැහැර යන භික්ෂුව සඟළු සිවුරු ආදිය අගුළු දමා ආරක්ෂා කටයුතු විහාරයකම තැන්පත් නොට යා යුතුය. "ඉමෙහි චතූහි නිකෙඛිපකාරණෙහි ඨපෙත්වානාපි අගහළ ගුත්තිං විහාරෙ එව ඨපෙතුං වට්ටති" මහා: පා: 334[24] සා: පා: 837[19] කූ: සි: ටී: 438[14]

Free Distribution

විනා අනුපොඨයෙහි පොහොය නො කළ යුත්තේය. මහා: පා: 152[26] ම: පා: සු: 419[17] සු: ඵා: 796[16] **-සඞ්ඝාමි**(නා) (සං + √ඝට + ණි) =සඟළ සිවුර හැර. **කඨින**ය ඇතිරීමට සුදුසු ත්‍රිවිධ වස්තූන් ගෙන්(=සිවුරු වලින්) එකක්. **කඨින**ය අතුරන්නහු විසින් සඞ්ඝාටියෙන් හෝ උත්තරා සඞ්ඝයෙන් හෝ අන්තරවාසකයෙන් හෝ ඇතිරිය යුතුය. සඞ්ඝාටි ආදිය හැර පස තුරුණු ආදියෙන් අතුලේ ද නො අතුලේ මය. මහා: පා: 28 [30] සු: පා: 824[13] චි: ව්: 270[5] **කා**: වි: පි: 138[18] **-සමයා** (නා) =සුදුසු කාලය හැර. **නියමිත** කාලය නබා. සමය නබා. 1 **අසද්දුතක** විසද්දුතා නිස්සඟිය පාචිත්තිය ශික්ෂාපදයෙහි සහ 2 භික්ඛුණී උපසම්පදා 3 සංවිධාන ගමන 4 ගණ භොජන 5 පරම්පරා භොජන 6 චාරිත්‍ර 7 නහාන ඝනදුපාචිත්තිය ශික්ෂාපදයන් ගේ අනුප්‍රඥප්තිය. **මෙයින්** ගණ භොජන ශික්ෂාපදයෙහි 1 ගිලාන සමය 2 චීවරදාන සමය 3 චීවරකාර සමය 4 අධ්වාන ගමන සමය 5 නාවාභි රුහණ සමය 6මහා සමය 7 සමණ භත්ත සමය යනුවෙන් අනුප්‍රඥප්ති සතකි. නහාන ශික්ෂාපදයෙහි 1 උණ්හ සමය 2 පරිළාහ සමය 3 ගිලාන සමය 4 කම්ම සමය 5 අධ්වානු ගමන සමය 6 වාත වුට්ඨි සමය යනුවෙන් අනු ප්‍රඥප්ති සයකි. සෙසු තන්හි ද මෙසේ ම දන්නේ ය. භික්ෂුණී විභඞ්ගයෙහි ද; **අසද්දුතක**ං **සද්දුතා**නි, ගණ භොජන, චාරිත්‍ර, නහාන ඝන ශික්ෂාපදයන්ගේ ද, "**අසද්දුත්‍ර** සමය" යනුවෙන් හඳුන්වන අනුප්‍රඥප්තිහු ද මෙසේ ම වෙත්. **කා**: වි: 64[3] 99[2] 100[30] 103[23] 104[11] 117[28] 35 123[2] පාරා: පා: 242[10] පාචි: පා: 61[7] 67[6] 76[29] 79[23] 101[17] 117[26] **-සුපිනන්තා** (නා) (සුපින + න්ත) [සං. සඞ්පත]=සඞ්පයෙහි වන්නාවූ ශුක්‍රමොචනය හැර. "කපිනිද්දාවසථා වෙහි සම්භව වන සඞ්පතයෙහි දක්නා අරමුණු හෙයින් වන බැවින් අවිෂය වූ ශුක්‍ර මොචනය නබා" සුක්‍රා විසටඨි සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂා පදයෙහි අනු ප්‍රඥප්තිය. සඞ්පතයෙහි වන්නා වූ ශුක්‍ර මොචනයෙහි ඇවැත් නැති. සුපිනය ම සුපිනන්ත නමි. මේහි අන්ත ප්‍රත්‍යය සඞ්ඛ්‍යා යෙහි වේ. **කා**: වි: 3[12-24] ප්‍රා: පු: ස: 4[14] **කා**: වි: පි: 25[29] චි: ම: 94[24] කු: සි: ස: 101[5] **-හෙඞ්ඩාය අටනියා** (නා) ඝට ඇඳවන හැර. ඇඳේ යට දිවිටම හැර. අටනි නම් හැඳ වල්ලය. සුගත් අඟුලෙන් අටඟලට වැඹි දික් පා ඇති ඇඳක් හෝ පුටුවක් ලද හොත් ඇඳවන ඝට ඉවිඳීමේ සිට අටඟල මැන පා සතර වැඹී කොටස් කපා දමා හෝ ඝම් තැනක ඇඳ දුටු තබත් හොත් වැඹි කොටස පොළොව සාරා ඝට කොට හෝ පරි භොග කට යුතුයි. ප්‍රා: ච: 337[12] ප්‍රා: පු: ස: 9[118] **කා**: චි: පි: 113[21]

අසද්දුඵත්තන (නා) (අසද්දු + ඵා + ත්තන)=අන්‍යථාභාවය. වෙනස් බව. අන් ආකාරයකට පැමිණීම බව. මහා: පා: 429 ම: පා: සු: 148[17]

අසද්දු ඵා (නා) (අසද්දු + ඵා) [සං. අන්‍යථා]=අන් පරිද්දකින්. අන් විධියකින්. වෙන ක්‍රමයකින් චි: චි: ටී: 151[18] **-වාද** (නා) =අන්‍යථාවාදය. අධර්මකථාව. "අධර්මයෙන් තෙපුල් කිම අසද්දුඵා වාද නම් වේ." පරි: පා: ගැ: 11[17] පරි: පා: 157[12]

අසද්දුදන්තනිඝ? (නා) =අනෙකක් උදෙසා දුන්. අන්‍ දෙහෙණක පිණිස දෙන ලද. **කා**: චි: 171[16] (අසද්දුදන්තික සි ද දක්නේය)

අසද්දුදන්තික 1[(නා) =අනෙකක උදෙසා දුන්. අන් මෙහෙණක පිණිස දෙන ලද. ප්‍රා: පු: ස: 26[25] (අසද්දුදන්තනිඝ බලනු)

අසද්දු දන්තික 2 (නා)=එනම් නිසඟි පචිති ශික්ෂා පදය. ඝම් මෙහෙණක් අනෙකක් පිණිස, අනෙකක් උදෙසා භික්ෂුණී සඞ්ඝයාට දුන් කැප පිරිකරින් ඒ දෙන ලද දේ නබා අනෙකක් පෙරළි කරා නම් නිසඟි පචිති වේය සි භික්ෂුණී විභඞ්ගයෙහි නිස්සඟිය පාචිත්තිය කාණ්ඩයෙහි එදුළ ශික්ෂාපදයක්. පරි:පා: 249[22] ප්‍රා: පු: ස: 26[25]

අසද්දුදන්තු(නි) =එකාන්ත, නියම්. "අසද්දුදන්තුසි එකංසත්ථෙ නිපාතො" ඛු: ඛු: ටී: 28[36] ජා: අ: ගැ: 158[12] 180[1] අ: ප: සු: 153[15]

අසද්දුදන්තුහර (නා) දුරුකටයුතු මිත්‍රයෙක්. කිසි ලාභයක් බලාපොරොත්තුවෙන් යහළු කම් පවත්වන්නා. හිස් අතින් ඇවිත් කිසිවක් රැගෙන යන්නා. දී: නි: 252[12]

අසද්දුදු (නි) (අසද්දු + දු)= අන් කලෙක. අන් දවසක.

අසද්දුබ්‍යාකරණ (නා)= අර්‍ථවය ප්‍රකාශ කිරීම. රහත් බව පැවසීම. පරි: පා: ගැ: 34[11]. (අසද්දු ව්‍යාකරණ බලනු.)

අඤ්ඤභාග (නා) (√භජ + ණ; ජ= ග) අන්‍ය භාගය. අන් කොටස. දුතිය දුටඨ් දෙස සඞ්ඝාදි සෙස ශික්ඛාපදයෙහි දක්නා මනුෂ්‍යජාති භික්ෂුභාවයෙන් වෙන් තිරච්ඡානජාති ජකලක භාව සඞ්ඛ්‍යාත අන්‍ය භාගය. "අඤ්ඤභාගස්ස, දබ්බමල්ලපුත්ත මහතෙරුන්ගේ මනුෂ්‍යජාති භික්ෂුභාවයෙන් වෙන් වූ තිරච්ඡාන ජාති ජකලක භාවයාගේ" ක:වි: පි: 34[8-11], ක:වි:43[35], වි: ම: 110[9], වි: වි: ටී: 245[5] (අඤ්ඤභාගිය 2 බලනු)

අඤ්ඤභාගිය 1 (අඤ්ඤභාග + ඉය)= අන්‍යභාගය හා සම්බන්ධ වූ. අන්‍යභාගය ඇති. අන්‍ය පක්ෂයෙහි හෝ අන්‍ය කොටසෙහි වූ. මනුෂ්‍යජාති භික්ෂුභාවයෙන් වෙන් වූ තිරච්ඡානජාති ජකලක භාවාදී අන්‍ය භාගය හා සම්බන්ධ වූ හෝ එම අන්‍යභාගය ඇති. "අඤ්ඤභාගස්ස ඉදං= අඤ්ඤභාගියං, අඤ්ඤභාගො අස්ස අත්ථීති= අඤ්ඤභාගියං'යනුවෙන් විග්‍රහකරුවෙකින් මෙහි විග්‍රහය කොට ප්‍රථම විග්‍රහ වාක්‍යයෙන් අන්‍ය භාගය හා සම්බන්ධ වූ යන අර්ථය ද, විතීය විග්‍රහ වාක්‍යයෙන් එය ඇති යන අර්ථය ද ගත්හ. පරමාර්ථ හෙයින් ජකලකාදීන් නැත ද අභෙදොපචාරයෙන් ප්‍රතිමාවට ශරීර යයි කියන්නාක් මෙන් මේ අර්ථය ප්‍රකාශ කළහ. මේ විග්‍රහ වාක්‍ය දෙකෙන් ම ප්‍රකාශ වන්නේ ජකලකයායි. "විහිපි ජකලකොව වුත්තෙතා" යනු විමතිවිනොදනී ටීකායි. ස: පා: 431[9], 432[14] ක: වි: 43[35], වි: වි: ටී: 245[8], වි:ම:110[15] ක: වි: පි: 34[10].

අඤ්ඤභාගිය 2 (නා)= එනම් සඞ්ඝාදිශෙෂාපත්තිය. ක්ෂත්‍රියාදී අනෙකක්හුගේ මෛථුන සෙවනාදී යම්කිසි ක්‍රියාවක් දැක ඔහුගේ ජාත්‍යාදි ලෙසයන් අනෙක් මහණක්හු වෙත ආරෝපනය කොට ඔහු ශාසනයෙන් චුත කරවන අදහසින් "ඛත්තියො මඤ්ඤ දිට්ඨො පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නොතා, එවමපි ඛත්තියො පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජොතිපි" යනාදීන් චොදනා කිරීමෙන් සිදුවන සඞ්ඝාදිශෙෂාපත්තිය. සි: ව: වි: 31[21], වි: වි: ටී: 245[10], ක:වි: 43[31], කු: සි: ස: 13[11], ස: පා: 431[9]

අඤ්ඤභාගියාධිකරණ (නා) (අධි + √කර + ල්‍යු= අන; න=ණ)= එනම් අධිකරණය. යමෙකුට චොදනා කරනු කැමැති වේ නම් ඔහුගේ මනුෂ්‍යජාති භික්ෂුභාව ආදියෙන් අන්‍යවූ තිරිසන් ජාති ආදි කොටස් ඇති අධිකරණය. 1 විවාදාධිකරණ 2 අනුවාදාධිකරණ 3 ආපත්තාධිකරණ 4 කිච්චාධිකරණ යනුවෙන් අධිකරණ සතරකි. විවාදාධිකරණ නම්; "ඉධ භික්ඛූ විවදන්ති ධම්මොති වා අධම්මොති වා විවාදෙ, විවාදෙ වෙව අධිකරණං"යනුබැවින් අභාවාදඤ්ඤභෙදකර වත්‍ථූන්නිසා උපන් විවාදයයි අනුවාදාධිකරණ නම්; 'ඉධ භික්ඛු භික්ඛුං අනුවදති සීලවිපත්තියා වා" යනු බැවින් සිවු විපත් ඇසුරු කොට උපන් අධිකරණයයි. ආපත්තාධිකරණ නම්; මාතිකාවෙහි සඳහන් ආපත්ති සකල පඤ්චකය සහ විභඞ්ගයෙහි ආ ථුල්ලච්චය දුබ්භාසිතය යන දෙකත් සමඟ වන සපතා පත්තිසකඤ්ඤයයි. කිච්චාධිකරණ නම්; "සඞ්ඝස්ස කිච්චායතා කරණීයතා, අපලොකන කම්මං, ඤත්තිකම්මං, ඤත්තිදුතිය කම්මං ඤත්ති චතුත්‍ථකම්මං" යි දක්වන ලද සඞ්ඝයා විසින් කටයුතු වූ චතුර්විධ කෘත්‍යයයි. මේ සිව් අධිකරණයන්ගෙන් මෙය ආපත්තාධිකරණය වේ. "අඤ්ඤභාගියස්ස ඉදං අඤ්ඤභාගියං" යි අධිකරණ ශබ්දපෙක්ෂාවෙන් නපුංසක ලිඟු වී. ස: පා: 431[32], සාරා: ම: 68[39], ක: වි: 445:ක:වි: පි: 35[2].

අඤ්ඤමඤ්ඤ (නා)= අන්‍යොන්‍ය. ඔවුනොවුන්. එකිනෙකා. අනන්මන. පුං: ලි: අඤ්ඤමඤ්ඤෙ[0] ස්ත්‍රී: ලි: අඤ්ඤමඤ්ඤා. නා: ලි: අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රා: පු: ස: 20[23], ස: පා: 800[12], වි: වි: ටී: 208[20] -267[1] -'අනුලොම (නා) [සං. අනුලොම]= ඔවුනොවුන්ට කීමට ඇති සුදුසුකම. දැකීමෙන් හෝ ඇසීමෙන් හෝ සෑක කිරීමෙන් දොෂය කීමට ඇති සුදුසුකම. "වදතු මං ආයස්මා නෙතා"යි පවරන්නහුට ඔහුගේ දොෂය කීමට සුදුසුය. මහා:පා:1799, ස:පා: 800[17]. -පවාරණ (නා)= අන්‍යොන්‍ය පවාරණය. ගණ පවාරණය. නව පවාරණයන්ගෙන් එකක්. 1 චාතුද්දසී, 2 පඤ්චදසී, 3 සාමග්ගී, 4 තෙවාචික, 5 දෙවාචික, 6 එකවාචික, 7සඞ්ඝ, 8 ගණ, 9 පුග්ගල යනුවෙන් පවාරණ නවයකි. මෙයින් ගණ පවාරණය නම් අඤ්ඤමඤ්ඤ පවාරණය වේ. දෙදෙනාට හෝ තිදෙනාට හෝ සතර දෙනාට හෝ නියමිත පවාරණය. දෙනමක් නම් ඤත්තිය නො තබා ද, තුන්නමක් හෝ සතර නමක් නම් "සුණන්තු මෙ ආයස්මන්තා අජ්ජ පවාරණා පණ්ණරසී යදි යස්මන්තානං

පත්තකාලං මයං අසුසුමසුසුං පවාරෙය්‍යාම" යනුවෙන් සූත්‍රතීය තබා කරන පවාරණය. "දිත්තං තීණං චතුත්තසුවු— අසුසු මසුසු පවාරණා." කු: සි: ස: 153², ච: ච: 2638-2641 සි: ව: ච: 86³⁶, මහා: පා: 185 ²² ස: පා: ර00³⁶. -වචන (නා) (√වච + යු=අන)= ඔවුනොවුන්ට හිත වචන කීම. උනුනුන් අනුශාසනා කිරීම. පිරිස් දියුණුවට ඉවහල් වන කරුණක්. පාරා: පා: 212²¹, 442²³, කැ: ච: 46²⁸. -වුට්ඨාපන (නා) (ච් + ඨ + √ඨප + යු= අන)=ඔවුනොවුන් නහා සිටු වීම. උනුනුන් ඇවැතින් නහා සිටු වීම. භික්ෂු පිරිසගේ අභිවෘද්ධිය සිදු වන කරුණක්. "එවං සංවද්ධා හි තස්ස භගවතෝ පටිසා ගදිදං අසුසුමසුසුවචනෙන අසුසුමසුසු වුට්ඨාපනෙන්ති" ප්‍රා: ප්‍ර: ස: 25²¹, පාරා: පා: 212²¹, ස: පා: 442²³, කැ: ච: 46²⁸. -සම්පත්ති (නා) [සං. + √පද + ති)=අන්‍යෝන්‍ය සම්පත්තිය ඔවුනොවුන්ගේ සමාන දෘෂ්ටිය සහ සමාන චිත්තය. ගුණලාභාදි කාය සම්පත්තිය. "සමාන දිට්ඨි සමාන චිත්තතා සඞ්ඛාත අනෝන්‍ය සම්පත්තියෙන්" කැ: ච: පි: 37²¹, ච: ම: 115¹¹ කැ: ච: 45¹⁶

අසුසුලබ්ධි (නා) (√ලභ + ති; න=බ) [සං. ලබ්ධි]= අන්‍ය ලබ්ධිය. ස: පා: 772²³, (අසුසුතිත්ථිය බලනු.)

අසුසුවාදක (නා) (√වද + ණ්වු = අක)= 1 අනෙකක් කියන, ඇසූ දේ තබා වෙනෙකක් පවසන. 2 එකකින් අනෙක වසන. චොදකයා වුදිතකයාගේ දෙම විභාවනය පිණිස යමක් කී කල්හි ඊට හාත්පසින්ම විරුඬවූ චොදනාව කින් එහි අමූලිකා භාවයක් හෙළිකරමින් එය වසන. ප්‍රා:ප්‍ර:ස: 58²⁰, කැ:ච:පි: 66²⁴, කැ:ච:89³⁶ ස: පා: 562¹⁷. -භාවම (නා)= අසුසුවාදක කම්ය. අන්‍යවාදක භික්ෂුවට අන්‍ය වාදකත්වය ආරොපනය පිණිස කළ යුතු වූ ඤත්තිදුතිය කම්ය. "සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝෝ අයං ඉත්ථන්නා භික්ඛු සංඝ මපෙක්ඛ ආපත්තිඤ අනුසුසුදීයමානෝ අසුසුසුනසුසුං පටිවරති යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝෝ ඉත්ථන්නාය භික්ඛුණියා අසුසුවාදකං ආරොපෙය්‍ය. එසා ඤත්ති. සුණාතු — පෙ — පටිවරති සඞ්ඝෝ ඉත්ථන්නාය භික්ඛුණියා අසුසුවාදකං රොපෙති, යස්සායස්මතෝ ඛමති ඉත්ථන්නාය භික්ඛුණියා අසුසුවාදකස්ස රොපනා සෝ තුණ්හස්ස යස්ස නක්ඛමති සෝ භාසෙය්‍ය. රොපිතං සඞ්ඝෙන ඉත්ථන්නාය භික්ඛුණියා අසුසුවාදකං ඛමති සඞ්ඝස්ස තස්මා තුණ්හි එවමෙතං ධාරයාමි" යනු ඉත්ථන්නා භික්ෂුවට කළ අසුසුවාදක කම්යයි. පාචි:පා: 40³⁶, කැ:ච: 90⁴, ච:ම:203²³ ස: පා: 562³⁶. -විහෙසක 1 (නා) (වි + √හිංස + ණ්වු= ක) [සං විහිංසක]= විචාළ දෙය තබා වෙනෙකක් කීම සහ විචාළ දෙයට පිළිතුරු නොදී නොබැණ හිඳීම. මෙහි "විහෙසක" නම් නොබැණ හිඳීමයි. පුළුවුත්තා නොකියැවිව ඇවැත් ඕතින් අසුසුවාද නොකොට මහ සඟුන් වෙහෙසනු සඳහා නොබැණ හිඳීම." කැ:ච:පි: 66³⁵, ස: පා: 562¹⁸ කැ:ච: 89³⁷, ච: ම:203³¹. -විහෙසක 2 (නා)= එනම් ශුද්ධ පවිත්‍රය. ඇවැත්නි: නෙපි මෙනම් ඇවැතකට පැමිණියහුදැයි වොදනා වශයෙන් විචාළ කල දියයුතු පිළිතුරු නොදී 'කවරෙක්ද පැමිණියේ? කුමකටද පැමිණියේ? කවරවසතු වෙක්හි ද? කෙසේ ද? කුමක් කරමින් ද? කවරකුහට ද මේ කියන්නේ? යනාදින් අනෙක ප්‍රකාරයෙන් සඞ්ඝයා වෙහෙස කිරීමෙහිදී ද, දියයුතු පිළිතුරු නොදී අනෙකක් කිමෙහිදී ද, සඞ්ඝයා විසින් අසුසුවාදක—විහෙසක නම් ශුද්ධ පවිත්‍රය. මේ වසතුවලයෙහි පවිත්‍රි දෙකකි. භි:ශි: 11³⁶ ච:ම: 2036-12 කැ: ච: 89³⁸. -විඤ්ඤාපන (නා) (වි + √ඤ්ඤා + ණාප+යු= අන)= අනෙකක් චිනවා පසු වෙනෙකක් චින වීම. යම්කිසි භික්ෂුණියක් පළමුව යම් කිසිවක් චිනවා එය ගෙනා පසු ඒ වෙතුවට අනෙකක් චිනවා නම් නිසඟි පවිත්‍රි ලේයයි භික්ෂුණී විභඞ්ගයෙහි පැණවූ සතරවන නිස්සඟියය පාචිත්තියය ශික්ෂාපදය. පාචි: පා: 247¹⁷, ප්‍රා:ප්‍ර:ස: 26¹¹, ච: ම:261²⁰ කැ: ච: 170³⁷. -චිත්ත (න) (වි + √හි + ත) [සං චිත්ත]= අනෙකක් සිතන. වෙනතක සිතයෙදූ. අනෙකක් සිතමින් වික්ෂිප්ත වූ ස:පා:1021¹ පරි: පා: ගැ: 371¹ -ව්‍යාකරණ (නා) (වි + ආ √කර + යු=අන; න=ණ)= අර්ථය ප්‍රකාශ කරන. රහත් බව පවසන. පාරා: පා: 107¹⁹ (අසුසු බලනු)- සඤ්ඤ (නා) (සං + √ඤ්ඤ + ආ) [සං. සංඥ]= අනෙකක්ය යන සංඥාව ඇති. වෙනෙකක්ය යන හැඟීම් ඇති. පාචි:පා:247³⁸

Free Distribution

අසඤ්ඤ (නා) (අ+√සඤ්ඤ+අ)= අහීතඥ. රහත්බව චතුරාර්ය සත්‍යාවබෝධය. අග්‍රඵලාර්ය. සියලු කෙලෙසුන් දුරුකිරීමෙන් ලබාගත් සම්පූර්ණ ඥානය. සං: පා: 3_{17}^{73} වි: ව්: ටී: 203^{30}. **-ණ** (නා)(න+සඤ්ඤ)(න+√සඤ්ඤ+යු=අන; න=ණ) [සං. ඥාන]= නොදැන්ම. නොදත්. චතුරාර්ය සත්‍යය නොදැන්ම. අවැත්තයි නොදක්. **-ණක**(නා)= නොදන්නා. නුනුවණින් අවැතට පැමිණියහු. ප්‍රා:පු:ස: 85_{4}^{6}. **-ණතා** 1 (නා) (අසඤ්ඤණ+තා)= අඥාන භාවය. නොදන්බව. මෝඩකම. සමහර භික්ෂූන් අවැතට පැමිණෙන කරුණු සයෙන් එකක්.නොදැනීම නිසා කටයුතු දී නොකිරීමෙන් ද, නොකට යුතු දැ කිරීමෙන් ද, අවැතට පැමිණේ. ක: ව්: 148, සං: පා: 6462^{4}. **-ණතා** 2 (නා)= නොදත් බව. විනයධර භික්ෂුව අවැතට නොපැමිණෙන කරුණු සයෙන් එකක්. විනයධර භික්ෂුව නොදන්නා බැවින් අවැතට නොපැමිණෙයි. හෙතෙම කැප-අකැප දනියි. කැපය අකැපය කියා හෝ අකැපය කැපය කියා හෝ නොදනියි. එබැවින් කැපයම කරයි. මෙසේ විනයධර භික්ෂුව නොදන්නා බැවින් අවැතට නොපැමිණෙයි. සං: පා: 647^{13} (ආපත්ති ආපජ්ජන බලනු) **-තඤ** (නා) (න+√සඤ්ඤ+ත+ක)= 1 නොදත්. 2 අනුන් අයත්. 3 නොනැ; නැකමක් නැති. මව්පසින් හෝ පිය පසින් සත්වන කුලපරම්පරාව දක්වා සම්බන්ධ කමක් නැති. (පු: ලි: **අසඤ්ඤතකො**. ස්ත්‍රී: ලි: **අසඤ්ඤතිකා**.)ක:ව්: $6.^{10}$, සං:පා: $483–795^{28}_{28}$ ප්‍රා: පු: ස: 52^{71} වි: ම: 155^{17}. **-තඤ ගහපති** (නා) [සං. ගෘහපති]= නොනැ ගැහැවියා. සත් කුලපරපුරින් සම්බන්ධයක් නැති ගෘහපතියා. නොපැවැරූ ගැහැවියා. සං:පා: 483^{28} වි: ම: 160^{1}, ප්‍රා:පු:ස: 294. **-තඤ විඤ්ඤත්ති** 1 (නා) (වි++√ඤා+ති) [සං. විඥප්ති] නොනැ ඉනා පැවැරූවන් විනවීම. එබඳු අයට දන්වා ඉල්ලා ගැනීම. සං: ප: 479^{28} **-තඤවිඤ්ඤත්ති** 2 (නා)= එනම් නිසඟි පවිත්ති ශික්ෂාපදය. නොනැ ගිහි මිනිසුන්හු වෙතින් තට සිවුරුඇති සමය මිස විනපුන් පොහොනා සිවුරක් විනවා ගැන්මෙන් සිදුවන නිසඟි පවිත්ති ශික්ෂාපදය. සං: පා: 57_{1}^{22}, භූ: සි: ස: 135_{21}, ව්: ව්: 637. **-තඤඤ** (නා) (අ+√සඤ්ඤ+තඤඤ)= දැනගත යුතු. හික්මෙනු කැමැති භික්ෂූන් විසින් ශික්ෂාපදයන්ගේ දැන ගතයුතු වසතු නිදැන පුද්ගලාදි ලක්ෂණය. ක: ව්: 130^{10}, ප්‍රා: පු: ස: 84^{16}. **-තා** (නා) (අ+√සඤ්ඤ+තු+අ)= අවබොධ කරන්නා. 'අසඤ්ඤතා රො, අවබොධ කරන්නේ'. මහා: පා: 5^{14} ම: පා: ස: 2022 **-තික** (නා) (න+සඤ්ඤ+ඉක)= නොනැ. නැකමක් නැති. මව්පසින් හෝ පිය පසින් සත්වන කුල පරම්පරාව දක්වා සම්බන්ධ නොවූ. "අසඤ්ඤතිකා නාම මාතිතො වා පිතිතො වා යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා අසම්බන්ධා" සං: පා: 476^{16}, කු: සි: ස: 133^{15}. **-පටිග්ගහණ** (නා) (පටි++√ගහ+යු= අන; න=ණ) [සං. ප්‍රතිග්‍රහණ]= එනම් පාටිදෙසනීය ආපත්තිය. අවුත් ගමට පිවිසි නොනැ මෙහෙණකගේ අතින් බාද්‍ය හොජ්‍යයක් සියතින් පිළිගෙන වැළඳීමෙන් සිදු වන අසඤ්ඤතිකා පටිග්ගහණ නම් ආපත්තිය. ක:ව්: 146^{5}, නි: ෂි: 20^{29}. **-ඤඤඤ්ඤි** (නා) (සඤ්ඤ+ඊ)= නොනැ සංඥ ඇති. නැසෙන් නොවිය යන හැඟීම් ඇති. ස:පා: 476^{36}.**-පදෙස** 1 (නා) (ප++√දිස+ණ) [සං. ප්‍රදෙශ]= ව්‍යාජකථා. පරියාය කථා. ඉඳුරා නොකීම. නියම කොට නොදැක්වීම යම් භික්ෂුවක් තොප ඉවහෙරා වෙසේ ද, ඒ භික්ෂුව ප්‍රථමධ්‍යාන ලාභීය යනාදින් ව්‍යාජකථා වෙන් උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය ප්‍රකාශ කෙළේ අසන්නහු දන්නේ නම් ථුලැසි වේ. "ඉතා අසඤ්ඤ පදෙසෙන, යො තෙ විහාරෙ වසති න්‍යාදි ක්‍රමයෙන් වක්ෂ්‍යමාන ව්‍යාජ කථාවක් නැතිව" ක: ව්: පි: 24^{24}, ක: ව්: 335, ව් ම: 88^{34}, වි: වි: 306, කු: සි: ස: 6^{30}. **-පදෙස** 2 (නා)= පරියායෙන් කීම. ජාතිනාම ගොත්‍රාදීන් උතුකාමට වූ හෝ හීන වූවකුගට "සනති ඉධෙකච්චෙ වණ්ඩාලා" යනාදින් පරියායෙන් බිණීම. එසේ බිණීමෙන් දුබැසි ඇවැත් අවදී. කු: සි: ස: 1_{2}^{14}.

අසඤ්ඤුදිස්ස (නා)= අනෙකකු උදෙසා. අනෙකක්. නිසා. අන්‍යයකු වෙනුවෙන් දුන්. ප්‍රා: පු: ස: 26^{26} සං: පා: 684^{8}.

අසෙඛඤ්ඤා අසඤ්ඤං පවිවරති (ක්‍රි) (පටි++√චර+ති)= අනෙකකින් අනෙක වසයි. විචාළ වචනයට පිළිතුරු නොදී අන් වචනයකින් එය වසා දමයි. චොදනායා චුදිතයාගේ දොෂ විභාවනය පිණිස යමක් කී කල්හි ඊට හාත් පසින් විරුද්ධ වූ චොදනාවකින් එහි අමූලික භාවයක් හෙලි කරමින් එය වැසීමට තැත්

කරයි. අසඤ්ඤවාදක ශික්ෂාපදයේ එක් අඞ්ගයක්. අසඤ්ඤවාදක භික්ෂුවගේ ලක්ෂණයක්. "ඔබ මෙනම් ඇවැතකට පැමිණියෙහි ද?" එසේය මම පැළලුප් නුවරට ගියෙමි." "අපි ඔබගේ පැළලුප් ගමනක් නො විචාළෙමු.මෙනම් ඇවැතකට පැමිණියෙහිද?" "එසේය, මම රජගහ නුවරටත් ගියෙමි." "රජගහ නුවරටත් යව, පැළලුප් නුවරටත් යව. මෙනම් ඇවැතකට පැමිණියෙහිද?" "එසේය, එහිදී මවු හුරු මසක් ලැබුණේය" යි මෙසේ අනෙකක් අනෙකක් කියා කරුණු වළකාලීම. පාචි: පා: 41[32] සු: පා: 561[26-1015][6], ක: වි: 89[36], වි:වි:ටී:307[2] සංරා: ම: 121[2], වි: ම: 202[37].

අවම (නා)= එනම් සංඛ්‍යාව; ගණන. බිඳු අසූ හතරක් සහිත එකාඞ්කයකින් යුත් සඞ්ඛ්‍යාව. අ: ප: සූ: 65[11].

අවන (නා (√අව + යු= අන) [සං. අවන]= ගම් නය, යෑම.

අවනි (නා)= හැඳවල්. ඇඳපත්ත. "අවනියොව, හැඳවල් ද." ජා: අ: ගැ: 153[12], ක:වි:පි: 113[11] අ:ප:සූ: 4[9], ක: වි: 140[14].

අවලි (නා)=(පවල > අවල + ඉ?)=බොහෝ පටඇති වහන්. "අවලියොති ගණඞ්ගණ ඵපාගණා" මධ්‍ය දෙශයෙහි කැප නොවූ වහන් විශෙෂයක්. කු: සි: සූ: 61[23], ප: සූ: 283[11].

අවවි (නා) [සං. අවවි]= වනය, කැලෑව, අරණ්‍යය, සූ: පා: 233[30], අ: ප: සූ: 73[21] **-ආරක්ඛක** (නා) (අ + √රක්ඛ + ණ්වු= අක) [සං. ආරක්ෂක]= වනය ආරක්ෂා කරන. වන යෙන් යන එන මිනිසුන් රැකගන්නා. "අවවි ආරක්ඛක යනු යන එන මිනිසුන් අතින් බැළ ඟෙනැ එන්ට රකවල් ඟෙනැ අවවිඥයන් ඇත් කරන්නේසි" ජා: අ: ගැ: 153[6] **-මනුස්සභය** (නා) (√භී + ණ; ඉ= ඒ= අය)= වනචාරීන් ගෙන් පැමිණෙන බිය. වැද්දන්ගෙන් වන භය සූ: පා: 789[10], ඉ: පා: සූ: 365[24], චි: ච:ටී: 421[3]. **-මුඛ** (නා)= වන මුඛය. වනදොර. කැලයට ඇතුළුවන තැන. සූ: පා: 233[28].

√**අවට** 1 (ධා) ඞිංසාවෙහි, ඉක්මීමෙහි, **අවටියති**= පීඩාවෙයි, පෙළෙයි. අවටියමානො= පෙළෙනුයේ, පෙළෙනු ලබමින්, **අවටිඝෙස්‍යා**= පෙළෙන්නේය. පාරා: පා: 23[14-36] මහා: පා: 96[12] සූ:පා: 176[5-6] ජා: අ: ගැ: 133[22] ධ: අ: ගැ: 47[35] ම: පා: සූ: 301[16].

අවට 2 (නා) [සං.අවට]= 1 කලහය, කොලාහලය 2 අධිකරණය. 3 අධිකරණ විනිශ්චය. පාචි:පා: 221[10] සූ: පා: 675[8-9] ජා: අ: ගැ: 137[11].

අවට 3 (නා) [සං. අවට] 1= එනම් ගෘහ විශෙෂය. අවල්ල. මුරගෙය. 2 සතුරු රජුන් වැළැක්ම පිණිස ගඩොළින් කළ ඝන භිත්තී ඇති සිව් මහල් හෝ පස් මහල් පමණින් සැදූ "ගෘහ විශෙෂය" ගෙය. 3 "පරාළ නො යොදා ගඩොළින්ම වහල සැදූ ඝන භිත්තී ඇති ගෙය" පාරා: පා: 232[26], සූ: පා: 472[3] කු: වි: පි: 46[13], වි: ම: 145[14-15], වි: ඕ: සූ: 72[33], අ: ප: සූ: 29[23], ධ: අ: ගැ: 101[19]. **-ඝ 1** (නා) [සං. අවටක]= අවල්ල. අ:ප:සූ: 29[23], (අවට 3 බලනු) **-ඝ 2** (නා) [සං. අවටක]= වෙහාසමඤ්ඤය. පලඟඳු ය. මැස්ස. සුදු වියන් බැඳීම හා මල් ලියකම් ඵදෙසා ඳ බඳින මැස්ස. පාරා:පා: 81[13-19] සූ: පා: 333[23], ජා: අ: ගැ: 213[12]. **-ඝ 3** (නා) මන්ත්‍ර කර්‍ම වූ සෘෂිවරයෙක්. අවටක නම් සෘෂිවරයා. ප: සූ: 292[23], අ: ප: සූ: 16[32]. **-ඝකම්ම** (නා) අධිකරණය. නඩුව. ගිහියන්ගේ අධිකරණය. පස්සහ දැම්මියන්ගේ විනිශ්චය ව්‍යවහාරය අධිකරණයයි ද, ගිහියන්ගේ විනිශ්චය ව්‍යවහාරය "අවට කම්ම" යි ද කියනු ලැබේ. **-ඝකරණ**. (නා)= අධිකරණ විනිශ්චය. යුක්තිබිණීම. යුකතිය පසිඳලීම. කු: වි: 163[36], කු: වී: පි: 132[31], ඉ: වි: ටී: 348[13]. **-ඝාරඝ** (නා)= විවාද කරන්නා. කලහ කරන. චිත්තවෙග යෙන් හා ක්‍රොධ වෙගයෙන් විවාද කරන. පු: ලි: **-ඝාරඝෝ** = කලහ කරන්නා කලහ කරන මහණ- සන්: ලි: **-ඝාරිඝා**= කලහ කරන්නී කලහ කරන මෙහෙණ. සූ:පා: 675[7] පාචි:පා: 221[3] **-පරියොසාන** (නා) (පරි + අව √සා + යු= අන) [සං. පර්‍යවසාන]= කලහයෙහි අවසානය. විනිශ්චයෙහි කෙළවර. නඩු නිමිදුව. සූ: පා: 675[31], 676[19] **-'ඝර** (නා) (අවට + සර) [සං. ආතීඝවර > අවඨඝර]= ආතීඝවරය, දුක්ඛඩ, බැඟෑහඬ, ආතුරඝවරය. පාරා: පා: 113[4], සූ: පා: 361[23] ජා: අ: ගැ: 131[1]. **-භාඝ** (නා) [සං. අවඨඝාඝ] මහ සිනාව. හඬනඟා සිනහ සීම. අ:ප:සූ:25[23]

අවවාල (නා) [සං. අවවාල]= අවලු. අවල්ල. ධ: අ: ගැ: 101. (අවට 3 බලනු)

අවවාලඤ (නා) [සං. අවවාලක]= අවලු. අවල්ල. ජා: අ: ගැ: 113[25]. අවට 3 බලනු.)

අවට්ටති (ක්‍රි)= පෙළේ. පිඬා වෙයි. පෘරා: පා: 2[3]14_36; (√අවට 1 බලනු.)

අවඨ (නා)= 1 අව, අවවැනි සඞ්ඛ්‍යාව. 2 අර්ථය. 3 නිදානය; හේතුව. –'අංශ (නා) [සං. අංශ] අවැස්. පැති අවක් ඇති. අංශ අවකින් යුත්. සුදුසු වූ අඳුන් නලයෙහි එක් ආකාරයක්. වි:'වි: 3064; කැ: සි: ස: 61[18], ව්: ල: 33[3]. -අඞ්ගරණීය (නා) (න + √කර + නීය; නී= ණී)= භික්ෂුණීන් විසින් දිවිහිමියෙන් නොකළ යුතු දහම් (කරුණු) අට. අෂ්ට පාරාජිකා. 1 මෙථුන ධම්ම 2 අදින්නාදාන 3 මනුස්සවිග්ගහ 4 උත්තරි මනුස්ස ධම්මාරොචන 5 උබ්භජාණු මණ්ඩලිකා 6 වජ්ජපටිච්ඡාදක 7 උක්ඛිත්තානුවත්තක 8 අට්ඨවත්‍ථුක යන කරුණු අට. ''ඉමිස්සා තයෝ ච නිස්සයෙ අට්ඨ ච අකරණීයානි ආචික්ඛිස්සාථානි'' චූ: පා: B 474[3]. –අක්ඛොභසවඤ්ඤු (නා)= ආක්‍රෝශ වසනු අට. වෙරඤ්ජා බ්‍රාහ්මණයා බුදුන්ට නිග්‍රහ කළ කරුණු අට. 1 අරසරූපෝ භවං ගොතමෝ (භවත් ගෞතමතෙම සමගි රසය නැත්තෙක) 2 නිබ්භොගෝ (වැඩ මහල්ලන්ට කටයුතු වැඳීම් ආදියෙන් පහවූවෙක) 3 අකිරියවාදෝ (කුලසිරිත් නොකියන්නෙක) 4 උච්ඡෙදවාදෝ (ලොක ප්‍රවේණිය සිඳීම කියන්නෙක) 5 ජෙගුච්ඡී (වැඩිමහල්ලන්ට කටයුතු අභිවාදනාදිය පිළිකුල් කරන්නෙක) 6 වෙනයිකෝ (කුල සිරිත් නසන්නෙක නොහොත් නිග්‍රහයට සුදුස්සෙක) 7 තපස්සී (වෙහෙස කරවන්නෙක හෙවත් අනුන්ට දෙම්නස් උපදවන්නෙක) 8 අපගබ්භෝ භවං ගොතමෝ (භවත් ගෞතම තෙම ගැබ්පත් ප්‍රතිසන්ධිය නැතිකරන්නෙක නොහොත් හීන වූ ප්‍රතිසන්ධිය ඇත්තෙක.) යන අට. පාරා: පා: 2[6_13_21_38_45 35_11 81], ස: පා: 85[28] මනෝ: පූ: 74[30]. -අක්ඛණ (නා) (න + ඛණ = නොකල් අට. බ්‍රහ්මචරිය වාසයට නො සුදුසු කාල අට. 1 නිරය 2 තිරිසන් යොනිය 3 ප්‍රෙතවිෂය 4 දීඝායුෂ ඇති දිව්‍ය නිකාය සහ 5 පසල්දනව්වක ඉපදීම. 6 මිථ්‍යාදෘෂ්ටික වීම 7 දුෂ්ප්‍රාඥයකු වීම 8 අබුද්ධොත්පාද කාලයක් වීම යන මේ අට බ්‍රහ්මචරිය වාසයට නොසුදුසු කාලයෝ වෙත්. අඞ්ගු: නි: 75[34]. -'අඞ්ග 1 (නා)= අඞ්ග අට. භික්ෂුණීන්ට අවවාද දෙන භික්ෂුව කෙරෙහි පිහිටිය යුතු කරුණු අට. 1 සිල්වත්වීම. 2 බහුශ්‍රැතවීම. 3 උභය ප්‍රාතිමොක්ෂය මනාව දැනීම.4 ප්‍රියමනාප වචන කථාකිරීම. 5 භික්ෂුණීන්ට ප්‍රියමනාප වීම 6 අවවාද දීමට ශක්ති බල වීම. 7 මෙහෙණක් සමඟ ගරුකාපත්තියකට නො පැමිණීම. 8 විසිවස් පිරීම හෝ ඉන් වැඩිවීම යන අඞ්ග අට. 1 සීලවා හොති පාතිමොක්ඛ සංවර සංවුතෝ විහරති ආචාරගොචර සම්පන්නෝ අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු 2 බහුස්සුතෝ හොති සුතධරෝ සුත සන්නිචයෝ යෙ තෙ ධම්මා ආදිකල්‍යාණා මජ්ඣෙකල්‍යාණා පරියොසාන කල්‍යාණා සාත්ථං සව්‍යඤ්ජනං කෙවල පරිපුණ්ණං බ්‍රහ්මචරියං අභිවදන්ති තථාරූපාස්ස ධම්මා බහුස්සුතා හොන්ති ධතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා. 3 උභයානි ඛො පනස්ස පාතිමොක්ඛානි විත්ථාරෙන සඞ්ගහිතානි හොන්ති සුවිභත්තානි සුප්පවත්තිනි සුවිනිච්ඡිතානි සුත්තසො අනුබ්‍යඤ්ජනසො. 4 කල්‍යාණවාචෝ හොති කල්‍යාණවාක්කරණෝ. 5 යෙ තෙ භික්ඛූනිං පියෝ හොති මනාපෝ 6 පටිබලෝ හොති භික්ඛූණිං ඔවදිතුං. 7 න ඛො පනෙතං භගවන්තං උද්දිස්ස පබ්බජිතාය කාසාවවත්ථ වස්තාය ගරුධම්මං අජ්ඣාපන්න පුබ්බො හොති. 8 වීසති වස්සො වා හොති අතිරෙක වීසති වස්සො වා'' පාචි: පා: 55[39], ස: පා: 576[24], ම: පා: ස: 520[35]A, ක: වි: 1.0[39], ක: වි: පි: 10[6]. -'අඞ්ග 2 (නා)= අඞ්ග අට. කඨිනය අතුරන භික්ෂුව විසින් දැනගත යුතු කරුණු අට. එබඳු භික්ෂුව වෙත පිහිටිය යුතු අඞ්ග අට. 1 කඨිනය පිළිබඳ පූර්වකරණය දනී ද, 2 පුරාණ චීවරයාගේ පච්චුද්ධරණය දනී ද, 3 අනිත්‍ය චීවරයාගේ අධිෂ්ඨානය දනී ද, 4 ඇතිරීම දනී ද, 5 අෂ්ට මාතෘකාව දනී ද, 6 උභය පළිබොධ දනී ද, 7 (අෂ්ට මාතෘකා වශයෙන් හෝ අනන්තරුබ්භාර වශයෙන් සිදුවන) උද්ධරණය දනී ද, 8 අනාමන්ත චාරාදි පසඳ ආනිසංසයන් දනී ද, මේ අට කාරණයෙන් යුක්ත වූ භික්ෂුව කඨිනය ඇතිරීමට සුදුසුය. මේ කරුණු අට නො දන්නේ කඨිනය ඇතිරීමට සුදුසු නොවේ. "අඞ්ගෙහි සමන්නාගතෝ පුග්ගලෝ භබ්බෝ කඨිනං අත්ථරිතුං. 1 පුබ්බකරණං ජානාති 2 පච්චුද්ධාරං

ජානාති 3 අධිට්ඨානං ජානාති 4 අත්ථාරං ජානාති 5 මාතිකා ජානාති 6 පළිබොධං ජානාති 7 උබ්භාරං ජානාති 8 ආනිසංසං ජානාති'' පරි: පා 233[3-15], වි: ල: 355[25], වී: වි: 27[4] (අඤ්ඨවම්ම විදූ බලනු) -**ංසමන්නා ගතචිත්තං** (නා)= අටඟින් යුත් සිත. අනිඤ්ජ වට කාරණ වූ සිත. ' සඞ්ගහිත 2 පරිසුද්ධ 3 පරියොදාත 4 අනංගන 5 විගතූපක්කිලෙස 6 මුදුභූත 7 කම්මනිය 8 ආනෙඤ්ජ පප්පන්න යන අඞ්ග අටින් යුක්ත වූ සිත අභිනීහාරක්ඛම වේ. මෙහි 1 සමාහිත නම් චතුත්ථජ්ඣාන සමාධි යෙන් සමාධිනත වීමයි. 2 පරිසුද්ධ නම් උපෙක්ඛා සතිපාරිසුද්ධියෙන් පිරිසුදු වීමයි. 3 පරියොදාත නම් ප්‍රභාස්වර වීමයි. 4 අනඞ්ගන නම් රාගාදිය පහවීමයි. සිත අපිරිසුදු කරන හෙයින් රාගාදිහු අඞ්ගන නම් වෙත්. 5 විගතූපක්කිලෙස නම් උපයෝගාරහත්ව පහවීමයි. 6 වසීභාවයට පැමිණි මෘදු වූ සිත මුදුභූත නම් වේ. 7 කම්මනිය නම් චිකුච්චණාදිසාඞ්ගයට සුදුසු සුව සිටීමයි. 8 ශ්‍රද්ධාදියෙන් හෘත්පස අල්වා ගත් සිත අවංචල බැවින් ආනෙඤ්ජප්පත්ත නම් වේ. ''එවං අට්ඨඞ්ග සමන්නා ගතං චිත්තං අභිනීහාරක්ඛමං හොති අභිඤ්ඤාය සච්ඡි කරණීයානං ධම්මානං අභිඤ්ඤාය සච්ඡිකිරියාය.'' සං: පා: 102[28], ජා: අ: ගැ: 10[36]. -**ංසමන්නා ගත පණිධානං** (නා)= අඞ්ගඞ්ගයෙන් යුක්ත වූ ප්‍රණිධානය. බුදු බව පත්ත බොධිසත්ත්ව වරයකු වෙත පිහිටිය ප්‍රාර්ථනා කරුණු අට. 1 මනුසත්ත 2 ලිඞ්ග සම්පත්ති 3 හේතු 4 සත්ථාර දස්සන. 5 පබ්බජ්ජා 6 ගුණ සම්පත්ති. 7 අධිකාර. 8 ඡන්ද යන කරුණු අට. ජා: අ:ක:131 -**ංසමන්නාගත පිණ්ඩපාතං** (නා)= අඞ්ග අටකින් යුත් පිණ්ඩපාත ආහාරය. 1 නෙව දවාය 2 න මදාය 3 න මණ්ඩනාය 4 න විභූසනාය 5 යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා 6 යාපනාය 7 විහිංසූපරතියා. 8 බ්‍රහ්ම චරියානුග්ගහාය යන අඞ්ගඞ්ගයෙන් යුත් පිණ්ඩපාතය. සම්මත ආචාර්යවරු ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාපාඨයෙහි වූ ' යාව දෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා'' යන අඞ්ගය මුල් කොට ''පාසුවිහාරොව'' යන අඞ්ගය අවසන් කොට ඇති අඞ්ගයයි ද කියා. වි: මා: ස: 84[9], අභි: ධ: ප්‍ර: 151[1-18], වි: මා: ස: 84[9] -'**අඞ්ගික උපොසථ** (නා)= අඞ්ග අටක් ඇති උපෝෂථය 1 පාණාතිපාතා 2 අදින්නාදානා 3 අබ්‍රහ්මචරියා 4 මුසාවාදා 5 සුරාමෙරය මජ්ජපමා දට්ඨානා 6 විකාල භොජනා 7 නච්ච ගීත වාදිත විසූක දස්සන මාලාගන්ධ විලෙපන ධාරණ මණ්ඩන විභූසනට්ඨානා 8 උච්චාසයන මහාසයනා යන මේ අටෙන් වැළක රක්නා උපෝෂථ ශීලය. අඞ්ගු: නි: 77[217]. -'**අඞ්ගික මග්ග** (නා)= අෂ්ටාඞ්ග මාර්ගය. ආර්ය අෂ්ටාඞ්ග මාර්ගය. 1 සම්මාදිට්ඨි 2 සම්මාසඞ්කප්ප 3 සම්මා වාචා 4 සම්මා කම්මන්ත 5 සම්මා ආජීව 6 සම්මා වායාම 7 සම්මාසතිය 8 සම්මාසමාධි යන මාර්ගාඞ්ග අට. අභි: ප්‍ර: ස: 138[616]. -'**ඞ්ගික මුසාවාද** (නා)= මුසාවාදයේ අඞ්ග අට. 1 දුබ්බිබවස්ස හොති මුසා භණිස්සන්තී 2 භණ්ණස්ස හොති මුසා මයාභණාමීති 3 භණිතස්ස හොති මුසා මයා භණිතන්ති 4 විනිධාය දිට්ඨිං 5 විනිධාය ඛන්තිං ඊ විනිධාය රුචිං 7 විනිධාය භාවං 8 විනිධාය පඤ්ඤං යන අඞ්ග අට. පරි: පා: 188 [25], ස: පා: 992[13],-1032[31] සු: ප: 144[24]. -'**ඞ්ගික සර** (නා)= අෂ්ටාඞ්ග ස්වරය. අඞ්ග අටකින් යුත් බ්‍රහ්මස්වරය 1 විස්සට්ඨ 2 මඤ්ජු 3 විසෙඤ්ඤය 4 සවණීය 5 බින්දු 6 අවිසාරි 7 ගම්භීර 8 නින්නාදි යන අඞ්ග අටින් යුත් ස්වරය. ඛ: අ: ගැ: 84[24], ජා: අ: ගැ: 51[18], අ: ප: ස: 19[18]. -**අඞ්ගුල** 1 (නා)= අඟල් අට. අටඟුල. සිවුරෙහි ගණ්ඨි පාසකයට අල්ලන රෙදි කැබැල්ල ඇල්ලීය යුතු ප්‍රමාණය. ''පාසකයට අල්ලන රෙදි කැබැල්ල අඟල් සතක් හෝ අඟල් අටක් හෝ උඩට සිටින සේ යොදන්නට අනුදනිමි. චූ: පා: 251[1], චූ: පා B. 726[28]. -'**අඞ්ගුල** 2 (නා)= අඟල් අටක් පමණ. සඞ්ඝාටියෙහි සහ උත්තාරසඞ්ඝයෙහි සරසින් අටඟුල් පමණ පෙදෙස මොඩින් පිහිටි සිදුරෙන් ඉටන් බිඳේ. පරිකර්ම වොළයෙහි ද දිගින් අටඟුලෙහි පිහිටි සිදුරෙන් ඉටන් බිඳේයයි ද කියති. ස: පා: 465[35-466]9. -'**අඞ්ගුල පරම** (නා)= අඟල් අටකට වැඩී. වඩු අඟලින් අඟල් අටකට වැඩි. වැළඳිය හැකි දැහැටිවල වැඩිම දිග. ''වඩු අඟුලින් සතරඟුල කින් උනු එෂේම අටඟුලකින් වැඩි දැහැටි නො කන්නේය.'' චූ: පා: 252[4], ස: පා:997[8] කු: සි: ස: 111[24]. '-**අඞ්ගුල පාදක** (නා)

(පාද + ක)= අටහුල් පා ඇති. සුගත් අඟලින් අඟල් අටක් පා ඇති. ආසනයක් උසසුන් නො වන පාද ප්‍රමාණය. "සුගත් අඟලෙන් අටඟුලකට වඩා දික් පා ඇති ඇඳක් හෝ පුටුවක් ලදනම් ඇඳවතේ යට මව්වමේ සිට අටඟුල මැන පා සතරෙහි වැඩී කොටස කපා දමා හෝ පොළොව සාරා යවිකොට හෝ පරිභොග කටයුතුයි." ප්‍රා: ව: 337[12], පාචි: පා: 164[4] සා: පා: 656[17]. -**ඟුල මත්ත** (නා)=අඟල් අටක් පමණ. අනන්තර වාසකය (අඳනා සිවුර) දණ මඬලෙන් පහතට තිබිය යුතු පමණ. අනන්තර වාසකයෙහි පරිමණ්ඩලය වන අයුරු. නැබ මඬල සහ දණ මඬල වසා දණ මඬලින් අටඟුලක් පමණ පහතට බහා අඳනය ඇන්ද යුත්තේය. මේ ප්‍රමාණය ඉක්මවා ඉදිරි පසින් හෝ පසු පසින් එල්ලෙන පරිදි අඳනය අඳින හුට දුකුළා වේ. සී: ස්: ටී: 43[985] කැ: සී: 148[26] කැ: සී: පී: 122[30] සිං: ව: සී: 77[30] (පරිමණ්ඩල නිවාසන බලනු.) -**අවජ්ජිය අබහුත ධම්ම** 1 (නා) =සාගරයෙහි පිහිටි ආශ්චර්ය ධර්ම අට. සාගරය; 1 ක්‍රමයෙන් ගැඹුරුය. 2 වෙරළ තෙක් සික්ම බත්තේය. 3 කුණපයන් සමඟ නොව සන්නේ ය. 4 ගඟා යමුනා ආදී මහා නදීහු සාගරයට ගලා අවුත් පූර්ව නාමයන් අත්හැර සාගරය යන නමින් ප්‍රකට වන්නාහ. 5 සාගරයෙහි අඩු වැඩි වීමක් නැත්තේය. 6 එහි එකම ලුණු රසය පමණක් ඇත්තේය. 7 නොයෙක් රත්න ජාති ඇත්තේය. 8 තිමි තිමිඟලාදී මහා මත්ස්‍යයෝ වෙති. මේ සාගරයෙහි පවත්නා අද්භූත ධර්ම අටයි. පරි:පා: 188[26] අඬඟු:නි:734[27]. -**අවජ්ජිය අබහුත ධම්ම** 2 (නා)= ශාසනයෙහි විද්‍යමාන වූ ආශ්චර්ය අද්භූත ධර්ම අට. සාගරයෙහි මෙන් ශාසනයෙහි දක්නා පුදුම් කරුණු අට. 1 ශාසනය ක්‍රමයෙන් ගැඹුරු වේ. 2 ශ්‍රාවකයෝ ජීවිත හෙතුවෙන් නමුදු ශික්ෂාපද නො ඉක්මවති 3 දුශ්ශීල පුද්ගලයන් සමඟ සඛ්‍යයාගේ සංවාසයක් නැත. 4 ශාසනයෙහි පැවිදි වූ සියලුම ජාතීහු එකම ශ්‍රමණ ශාක්‍යපුත්‍රනාම යම් ගන්නාහ. 5 නිර්වාණයෙහි අඩු වැඩි වීමක් නැත. 6 ශාසනයෙහි එකම විමුක්ති රසය පමණක් ඇත්තේය. 7 ශාසනයෙහි සතිපට්ඨානාදී රත්නයෝ වන්නාහ. 8 ශාසනය මාර්ගඵල ලැබූ ආර්ය පුද්ගලයන්ට වාසස්ථාන වන්නේය. මේ ශාසනයෙහි විද්‍යමාන අද්භූත ධර්ම අටයි. පරි: පා: 188[26], අඬඟු: නි: 736[6]. -**අතිරිත්ත** (නා) [සං. අතිරික්ත > පා: අතිරිත්ත > සිං: අසිරිත්)= අඟට අතිරික්තය. සත්වැදෑරුම් විනය කර්මාකාර (=කර්ම) යන්හෙන් කැප කළ භොජනය සහ ගිලානාතිරිත්ත භොජනය. එබඳු අධික ආහාරය. 1 කප්පිය කතය 2 පටිග්ගහීත කතය 3 ඵව්වාරිත කතය 4 හත්ථපාසෙ සිත කතය 5 භුත්තාවිනා පවාරිතෙන ආසනා අවුට්ඨිතෙන කතය 7 අලමෙතං සබ්බන්ති වුත්තෙන කතය යන සත් වැදෑරුම් විනය කර්මාකාර (=විනය කර්ම) යන්හෙන් යම් භොජනයක් කැප කරන ලද්දේ නම් එය සහ ගිලානාතිරිත්ත භොජනයත් අතිරිත්ත භොජනයයි කියනු ලැබේ. ගිලානාතිරිත්තය නම්; ගිලන් භික්ෂුව අනුභව කොට ඉතිරි වූ යම් භොජනාදියක් වේ නම් එය සහ ගිලන් භික්ෂුව සඳහා ම අද හෝ හෙට හෝ කැමැති දවසක කැමැති පරිදි අනුභව කෙරේ වයි එළවා තැබූ ආහාර විශෙෂයන් වේ. මේ ගිලානාතිරිත්තයත් සප්තවිධ විනය කර්මාකාරත් අටයි අතිරිත්ත නම් වේ. පාචි: පා: 84[1], සා: පා: 610[21], චි: ම: 108[4], කැ: සී: පී: 82[24], (අනතිරිත්ත බලනු.) -**අධම්ම** (නා)= අඟට අධර්මය. දෙව්දත්තෙර අපායගාමී වූ අධර්ම අට. 1 ලාභ. 2 අලාභ 3 යස 4 අයස 5 සත්කාර 6 අසත්කාර 7 පාපිච්ඡතා (= පව් කිරීමට කැමති බව) 8 පාපමිත්තතා (= පව්වූ මිත්‍රයන් ඇසුරු කළ බව) යන කරුණු අට. පරි: පා: 188[27] අඬඟු: නි: 716[22] සා: පා: 992[9] -**අධිප්පාය** (නා) (අධි + √පය + ණ) (අධි+ප + √ඉ+ණ) [සං අභිප්‍රාය]= අට වැදෑරුම් අදහස්. අමුත්තක සඞ්ඝාදිශෙෂ ශික්ෂාපදයෙහි වොදනා භික්ෂුවට ඇතිවිය හැකි අදහස් 1 අපෙක්ඛාසනාධිප්පාය 2 චාවනාධිප්පාය 3 කම්මාධිප්පාය 4 උවක්ඛානාධිප්පාය 5 උපෙක්ඛාසණ්ඨපනාධිප්පාය 6 පවාරණාසණ්ඨපනාධිප්පාය 7 අනුවිජ්ජනාධිප්පාය ධම්මකථාධිප්පාය යන අට. මෙයින් චාවනාධිප්පාය හෙවත් චුදිතයා බ්‍රහ්මචර්‍යාවෙන් පහ කරන්නා අදහස ම ආපත්තියට අඞ්ගය වේ. මෙහි කම්මාධිප්පාය නම් මොහුට නිග්‍රහ වශයෙන් තජ්ජනීය, නියස්ස පබ්බාජනීය, පටිසාරණීය, තිව්ඩ උක්ඛෙපනීය නම් වූ සත් වැදෑරුම් කර්මය කරන්නෙමු

යන අදහසයි. උට්ඨානාධිපපාය නම් ඇවැතින් නහා සිටුවන්නෙමු යන අදහසයි. උපොසථ ක්ෂෙත්‍රය නැ.බීම උපොසථට්ඨපනාධිපපාය නම්. සඛසඛ්ඛාතික-සුගහලික වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූ පවාරණය නැබීම පවාරණ ට්ඨපන නම්. අනුවිජ්ජනාධිපපාය නම් සුවුවුස්නා අභිප්‍රායයි නොහොත් ඉමසන අදහසයි. කැ: විි: 4214 සැ: පෑ: 4292 කැ; ඉි: පි: 3332 33 විි: මැ: 10813 10915 24 (ඨපනකෙඛ්ත්ත බලනු) -අනතිරිත්ත (නාම) =අෂ්ට අනතිරික්තය සප්තවිධ විනය කර්මාකරයන්නෙන් සහ ශීලානතිරිත්ත යෙන් අධික නොවූ එබඳු හොඳතය. 1 අත්ත පච්චය කත්ත 2 අපරිගහීත කත්ත 3 අනුචචාරිත කත්ත 5 අහත්ථපාපෙ කත්ත 4 අභූ ෑ ාවිතා කත්ත 6 භූ ෑ ාවිතා පච්චාවෙක්ඛණ ආපත්තා වුට්ඨිතෙන කත්ත 7 අලජ්ජිතං සඞ්ඝතෝ අවුත්තෙන කත්ත 8 ශීලානතිරි ත්තකත්ත යන අෂ්ට අනතිරික්තය පාචි: පෑ: 841 කැ: විි: 1084 කැ: ඉි: පි: 8330 සැ: පෑ: 61021 (අට්ඨ අනතිරිත්ත බලනු) -අනරිය වොහාර (නාම) =අට වැදෑරුම් අනාර්ය ව්‍යවහාරය. සම්පජාන මුසාවාදය; දැන දැන බොරු කීම. බාල පෘථග්ජනයන්ගේ ව්‍යවහාරය 1 අදිට්ඨං දිට්ඨං මෙ 2 අසුතං සුතං මෙ 3 අමුතං මුතං මෙ 4 අවිඤ්ඤාතං විඤ්ඤාතං මෙ 5 දිට්ඨං අදිට්ඨං මෙ 6 සුතං අසුතං මෙ 7 මුතං අමුතං මෙ 8 විඤ්ඤාතං අවිඤ්ඤාතං මෙ යන අෂ්ට අනාර්ය ව්‍යවහාරය. මෙහි 1 'අදිට්ඨං දිට්ඨං මෙ" යනු ඇසින් නොදුටු දෙය මවිසින් දක්නා ලද්දේය යි කීමයි. මෙසේ කියන්නහුගේ වචනය බෝ ඒ නිසා ඇති වූ වෙතනාව හෝ අනාර්ය ව්‍යවහාරයකි. "අසුතං" යනු කණින් නො ඇසූ දෙයයි, "අමුතං," යනු ඝාණ ජීවනා කාය යන ඉන්ද්‍රිය යන්හෙන් නොගත් අරමුණයි. "අවිඤ්ඤාතං" යනු පසෙඛ්ඛන්ද්‍රියයන් හැර මනින්ද්‍රියයෙන් නොතත් අරමුණයි. පාචි: පෑ: 222 සැ: පෑ: 5 610 අඞ්ගු: නි: 80217 මනෝ; ප්‍රු: 78326 ධ: අ: හැ: 7418 (අනිවාක්‍ය බලනු) -අනවසෙස (නාම) (න + අවසෙස) =අෂ්ට පාරාජිකා. පාරාජිකාපත්ති අට අනවසෙස යනු පරිජි ඇවැතයි. පරි: පෑ: 19725 පරි; පෑ: ගැ: 1828 සැ: පෑ: 94333 97240(අට්ඨ පාරාජිකා බලනු. -අරිය වොහාර (නාම)=අට වැදෑරුම් ආර්ය ව්‍යවහාර. 1 අදිට්ඨෙ අදිට්ඨවාදිතා 2 අසුතෙ අසුතවාදිතා 3 අමුතෙ අමුත වාදිතා 4 අවිඤ්ඤාතෙ අවිඤ්ඤාත වාදිතා 5 දිට්ඨෙ දිට්ඨ වාදිතා 5 සුතෙ සුතවාදිතා 7 මුතෙ මුත වාදිතා 8 විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාත වාදිතා යන අට. අඞ්ගු: නි: 302 0(අඤ්ඤ අනරිය වොහාර බලනු) -අවිඤ්ඤාතෙ රූප (නා) =මෙවන් නොවිසිනා රූප අට. වෙන් නොකළ හැකි අණු රූපය. 1 පඨවි 2 ආපො 3 තෙජො 4 වායු 5 වණ්ණ 6 ගන්ධ 7 රස 8 ඔජා යන අට."සියලු කර්මාදීවූ චතු සමුට්ඨාන රූප කලාපයෙහි ඔවුනොවුන් හා විනා ප්‍රවෘත්තියක් නැති හෙයින් අවිනිර්භොග රූප නම් වේ" අභි: සැ: සැ: 16233 -අසද්ධම්ම (නාම (න + සද්ධම්ම)=අෂ්ට අසත් ධර්මය. දෙව්දත් තෙර අප්‍රාසනාමී වූ කරුණු අට 1 ලාභ 2 අලාභ 3 යස 4 අයස 5 සත්කාර 6 අසත්කාර 7 පාපිච්ඡා 8 පාපමිත්තතා යන කරුණු අට. පරි: පෑ: 1882 අඞ්ගු: නි:7143 සැ:පෑ:9929 -අසම්මුඛ කම්ම (නාම)=නො හමුවෙහි කටයුතු කර්ම අට අනාසී මුඛයෙහි කරන අට වැදෑරුම් කර්ම. 1 දූතෙන උප සම්පදා 2 පත්ත නිකඛුජ්ජනං 3 පත්තුක්ඛුජ්ජනං 4 උම්මත්තක භික්ඛුනෝ උම්මත්තක සම්මුති 5 සෙඛ්ඛානං කුලානං සෙඛ සම්මුති 6 ඡන්නාසය භික්ඛුනෝ බ්‍රහ්ම දණ්ඩා 7 දෙව දත්තාසය පකාසනීය කම්මං 8 අපසාදනීයං දසෙඛ්ඛාසය භික්ඛුනෝ භික්ඛුනි සඞ්ඝෙන කාතබ්බං අවන්දනීය කම්මං යන මේ අට. මේ කර්මයන් නො හමුවෙහි ම කරන ලද්දේ අකොප්‍යවේ. සෙසු සියලු කර්මයන් සඞ්ඝ සම්මුඛතා-ධම්ම සම්මුඛතා-විනය සම්මුඛතා-පුග්ගල සම්මුඛතා යන සිව් වැදෑරුම් සම්මුඛා විනය ඵලවා ම කට යුතුය. පරි: පෑ: 28810 සැ: පෑ1040 17 සූ: ප:-xvi16 (අසම්මුඛා කරණීය බලනු. -ආදීනව (නාම) [සං. ආදීනව]=දොස් අට, පන්සල් පරිභොගයෙහි විද්‍යමාන අට වැදෑරුම් ආදීනව. 1 කරණ පරියෙසන භාව (=කරන්නන් සොයන බව) 3 උට්ඨාපනීය භාව (-සෙනසුනෙන් නහා සිටුවන බව) 4 කාය ස්ස සුඛුමාල කරණ භාව)=ශරීරය සිවුමැලි කරන බව) 5 ගරහ පටිවිඤ්ඤත භාව (=වරද වසන බව) 6 පරිගහ කරණං (=මගේ යයි අභිනිය කිරීම) 7 සදුති යක වාස (=දෙවැන්නහු සමඟ විසීමක් වැනි බව) 8 බහු සාධාරණ භාව (=උකුණු මකුණු ආදී බොහෝ දෙනාට සාධාරණභාව) යන

මේ දොස් අට. ජා: අ: කැ: 9[5] ජා; අ: හැ:1[17] **-ආනිසංස** (නා) (ආ+නි+√සංස+අ) [සං. ආනෘණ්ස]=අට වැදෑරුම් අනුසස්. මෙත් වැඩි මෙහි දක්නා **අනුසස්** අට. 1 සුඛං සුපති 2 සුඛං පටිබුජ්ඣති 3 න පාපකං සුපිනං පස්සති 4 මනුස්සානං පියෝ හොති 5 අමනුස්සානං පියෝ හොති 6 දෙවතා රක්ඛන්ති 7 නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති 8 උත්තරිං අප්පටිවිජ්ඣන්තෝ බ්‍රහ්ම ලොකූපගෝ හොති යනුවෙන් දක්නා අනුසස් අට.අඩහු; නි: 708[7] **-ආපන්නි දෙස නානිසංස** (නා) ඇවැත් දෙසි මෙහි අනුසස් අට. 1 න මයා සද්ධිං පවාරෙස්සන්ති වත්තා මයා සද්ධිං පවාරෙස්සන්ති 2 න මයා සද්ධිං සඞ්ඝකම්මං කරිස්සන්ති වත්තා මයා සද්ධිං සඞ්ඝකම්මං කරිස්සන්ති 3 න මයා සද්ධිං ආසනෙ නිසීදිස්සන්ති වත්තා මයා සද්ධිං ආසනෙ නිසීදිස්සන්ති 4 න මයා සද්ධිං යාගුපානෙ නිසීදිස්සන්ති වත්තා මයා සද්ධිං යාගුපානෙ නිසීදිස්සන්ති 5 න මයා සද්ධිං භත්තග්ගෙ නිසීදිස්සන්ති වත්තා මයා සද්ධිං භත්තග්ගෙ නිසීදිස්සන්ති 6 න මයා සද්ධිං එකච්ඡන්නෙ වසිස්සන්ති වත්තා මයා සද්ධිං එකච්ඡන්නෙ වසිස්සන්ති 7 න මයා සද්ධිං යථා බුඩ්ඪං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචි කම්මං කරිස්සන්ති වත්තා මයා සද්ධිං යථා බුඩ්ඪං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලි කම්මං සාමීචිකම්මං කරිස්සන්ති 8 හවිස්සන්ති සඞ්ඝස්ස භණ්ඩනං භණ්ඩන කාරකා භින්නස්ස වා සඞ්ඝස්ස සන්ධානං සහිතානං වා අනුප්පදාතා සමග්ගානුප්පදාතා සඞ්ඝාරාමෙ සඞ්ඝ වවත්ථානං සඞ්ඝ නානා කරණං" යනුවෙන් දක්වන ලද 1 එකතෝ උපොසථ කරණ 2 පවාරණ කරණ 3 සඞ්ඝකම්ම කරණ 4 ආසනෙ නිසීදන 5 යාගුපානෙ නිසීදන 6 භත්තග්ගෙ නිසීදන 7 එකච්ඡන්නෙ සයන 8 යථා බුඩ්ඪ අභිවාදනාදි කරණ නම්වූ අනුසස් අට වි: වි: ටී: 507[27] පරි: පා: 188[19] සා: පා: 991[30] මහා: පා: 394[36] **-ආපත්ති ඝිස** (නා) [සං. ඝීම්]= අඹ ආපත්ති ඝීම්. 1 අඛාන සමුට්ඨාන 2 අනාදානාදාන සමුට්ඨාන 3 අදින්නාදාන සමුට්ඨාන 4 භූතාරොචන සමුට්ඨාන 5 කඨින සමුට්ඨාන 6 එළක ලොම සමුට්ඨාන 7 ධුර නික්ඛෙප සමුට්ඨාන 8 සමනුභාසන සමුට්ඨාන යන අට වි: වි: ටී: 126[26] (තෙරස සමුට්ඨාන බලනු) **-ආබාධ** (නා) (ආ + √බාධ + අ) [සං. ආබාධ]=අට වැදෑරුම් ආබාධ.1 පිත්ත සමුට්ඨානා 2 සෙම්හ සමුට්ඨානා 3 වාත සමුට්ඨානා 4 සන්නිපාතිකා 5 උතුපරිණාමජා 6 විසම පරිහාරජා 7 ඔපක්කමිකා 8 කම්මවිපාකජා යන අටවැදෑරුම් ආබාධ. **-ඉන්ද්‍රිය** (නා) [සං. ඉන්ද්‍රිය]= අටවැදෑරුම් ඉන්ද්‍රිය 1 සද්ධා 2 විරිය 3 සති 4 සමාධි 5 පඤ්ඤ 6 මන 7 සොමනස්ස 8 ජීවිත යන ඉන්ද්‍රිය අට. **'-උනහර සත** (නා)= අටකින් වැඩි සියය. අටෝරාසිය. එකසිය අට ධ: අ: හැ: 1166 **-උපට්ඨාන** (නා)= උපස්ථාය කයන් අට නම්. බුදුරජාණන වහන්සේගේ ප්‍රථම බොධියෙහි විසිවස තුළ උපස්ථාන කළ 1 නාගසමාල 2 නාගිත 3 මෙඝිය 4 උපවාණ 5 සාගත 6 සුනක්ඛත්ත 7 චුන්ද 8 ආනන්ද යන අට නම-ස: ප: 1[19][15] **-උපොසථ කම්ම** (නා)= අඹව උපෝෂථ කර්ම්ය. මසකට අට වරක් රක්නා උපෝෂථ ශීලය: පෙර අඩ මස 1 විසේනිය 2 අටවක 3 තුදුස්වක 4 පසළොස්වක යන දින සතරෙහි ද, පසඟමස එම දින සතරද රක්නා පොහොය සිල්. ධ: අ: හැ: 140[13] **-උපොසථඞ්ඛ** (නා)= අඹව උපෝෂථාඞ්ගය. අටසිල්. 1 සතුන් නොමැරීම 2 නොදුන් දෑ නොගැනීම 3 බඹසර හැසිරීම 4 මුසා නොබිණීම 5 රහමෙර පානය නොකිරීම 6 විකල් බෙජ්ජනෙන් වැළකීම 7 මල් ගඳ විලවුන් ඈ නොදැරීම 8 උසසුන් මහසුන් නොසෙවීම යන අට. සා: පා: 99[2][15] **-'උපනති** (නා)= අපේක්ෂාතෘප්තිය. ඵලයෙහි හෙතුව. යමක් දෙසී මෙහි හෝ පැණවීමෙහි නිමිත්ත. "අට්ඨප්පතිවසෙනෙව, ශික්ෂාපදෙ ප්‍රඥප්තියට හෙතුවූ පූර්වපාලි කථායෙන් මැ" ක: වි: පි: 36[17] **-කසි නුබහාර** (නා) (උ + √හර + ණ)[සං. උද්ධාර=] කසිනය උද්ධරණය කරන මානෘකා අට. අඹව කසිනොද්ධාර. 1 පඨමකමනානතිකා 2 නිට්ඨානනානතිකා 3 සන්නිට්ඨානනානතිකා නාසනානතිකා 5 සවණානතිකා 6 ආසාවවෙජ්දිකා 7 සීමා සම්භෙදනතිකා 8 අනුබහාර යන අට.

1 පඨමකමනානතිකා නම්; පරිකම් නිම කළ සිවුර ගෙන වස් වසූ වෙහෙරට නැවත පැමිණෙන්නෙමි යන අපෙක්ෂාවක් නැතිව සීමාව ඉක්මවා යෑමෙන් සිදු වන කසිනු ද්ධාර යයි. **2 නිට්ඨානනානතිකා** නම්; නවාට සහන දුන් පරිකම් නොකළ කසිණ වස්තුය ගෙන වූ වූ වෙහෙර ගැන අපෙක්ෂාවක් නැතිව

ඉසෙනසුන් පහසුකම් හා සහාය සම්පත් ඇති අනෙක් වෙහෙරකට පැමිණ එහිදී සිවුර කොට නිමි කල්හි සිදු වන කඨිනුද්ධාරයයි. 3 **සනනිට්ඨානනනිකා** නම්; මේ වස්තුයෙන් සිවුරද නො කරමි. මේ වෙහෙරට ද නැවැත නො පැමිණෙන්නෙමියි මෙසේ ධුර නිස්සේ පස කොට යැමෙන් සිදුවන කඨිනුද්ධාරයයි. 4 **නාසනනනිකා** නම්; වස්තුවක් ලැබ මේ වෙහෙරට නැවත නො පැමිණෙන්නෙමියි නොස් අන් වෙහෙරක දී ඒ සිවුරහි පරිකර්ම කරමින් සිටියදී ඒ විවරය නැසුණේ නම් හෝ දැවේ නම් හෝ එකල සිදු වන කඨිනුද්ධාරයයි. 5 **සව සංනනිකා** නම්; කඨින වස්තුයක් ලැබ වුසු වෙහෙරට නැවැත පැමිණෙන්නෙමි යි අපෙක්ෂා ඇතිව අන් වෙහෙරකට පැමිණ සිවුර කෙරේ ද එකල්හි කඨිනය ලත් ආවාසයෙහි අන්තරුබ්භාර සංඛ්‍යාත කඨිනුද්ධාරය කරන ලදුයි ඇසීමෙන් සිදුවන කඨිනුද්ධාරයයි. 6 **ආසාව චෙජදිකා** නම්; කඨින වස්තුය ලත් මහණ සිවුරක් ලබනු කැමැත්තෙන් අන් වෙහෙරකට පැමිණි කල්හි යම් කිසිවෙක් සිවුරක් දෙමියි කී කල්හි වස් සීමාව කෙරේ ආලය හැර පසුව සිවුරක් දෙන්නට නො හැක්කෙමියි කීමෙන් ඒ සිවුර පිළිබඳව පැවැති ආශාව ද, සුන් වූ පමණකින් සිදුවන කඨිනුද්ධාරයයි. 7 **සීමාතික්කන්තිකා** නම්; වස් වුසූ වෙහෙරට නැවැත පැමිණෙන්නෙමියි අපෙක්ෂා ඇතිව එයින් අන් වෙහෙරකට පැමිණ එහිදී සිවුර නිම කොට පෙරළා එන කල අරුණු නැංගේ නම් විවර කාල සඞ්ඛ්‍යාත දිනය ඉක්මුණු හෙයින් සිදු වන කඨිනුද්ධාරයයි. 8 **සහුබ්භාර** නම්; වුසූ වෙහෙරට නැවැත පැමිණෙන්නෙමි යන අපෙක්ෂා ඇතිව අන් වෙහෙරකට ගොස් එහිදී සිවුර නිමකොට පෙරළා වස් සීමාවට පැමිණ කඨිනය අනුදා අනුමොදනා කොට පසුව එහි වැසි භික්ෂූන් සමග එකතුව උද්ධරණය කිරීමෙන් සිදුවන කඨිනුද්ධාරයයි. ක: වි: පි: 43[27], ක: ව: 78[2], වි: වි: 270, සා: පා:824[35] මහා: පා: 289[15]. **-කථා** (නා) (√කථ + අ + ආ)= අර්ථකථා. අටුවා. දෙශනා පාළිය විසතර කළ පොත්. 2 ධර්ම සංග්‍රාහක ආචාර්ය වංශය. වි: වි: ටී: 102[27]–300[8] **-කථාවාද** (නා)= 1 අර්ථ කථා වාදය. අටුවාවල දක්නා විසතර කථා මාර්ගය. **අත්ථ කථා පාළිය.** සා:පා:466[35], **-කථික** (නා) (කථා + ණික)= අර්ථකථාචාර්යයෝ. අටුවා ඇදුරෝ. සු: නි: අ: 266[19]. **-කදලන** (නා)= දැනි පෝරුව වැනි දත් ඇති පුද්ගලයා. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූෂකයෙක්. සා: පා:768[38] **-කනන** (නා) [සං. කර්තන]= එනම් බත. තුදුස් බතට ඇතුළත් නැති, බත් සතරින් එකක්. 1 විහාර කර්තන 2 අර්ථකකර්තන 3 වතු කකර කර්තන 4 ගුලක කර්තන යන සතර අටුවා යෙහි දක්නේය. භික්ෂූන් අට නමකට දෙමුයි කියා දුන් බත අර්ථක කර්තන නම් වේ. මෙය සලාක කර්තනය වැනි වේ. සා: පා: 937[38] 938[3]. **-වගග** (නා)= අෂ්ටක වර්ගය. සූත්‍ර නිපාතයේ සූත්‍ර සොළසකින් යුක්ත වූ එක් වර්ගයක්. මහාවග්ගපාළියේ චම්මක්ඛන්ධකයේ දක්නා පටිදි සොණ තෙරුන් නිතර මෙනෙහි කළ බුදුන් ඉදිරියෙහි පැවසූ සූත්‍ර සමූහය. සූත්‍ර නිපාතයේ මේ ''අට්ඨක වග්ගය'' සඞ්ගායනා වන්ට පෙර පටන් හෙවත් බුදුන් දවස පවා වෙන ම කොටසක් මෙන් සකස් වූ සේ සල කති. සොණ තෙරුන් පවා මෙසේ භාවිත කරන ලද්දේ එබැවිනි. දිව්‍යාවදාන නම් බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථයේ මෙය හඳුන් වන්නේ ''අර්ථක වර්ග'' යනුවෙනි. ''එකනාසඤ්ච භගවතා අර්ථක වර්ගියෙභූ''– ''දීර්ඝතම උදාන සථවිරගාථා මුනිනාථා අර්ථකවර්ගියානි'' යනු දිව්‍යාවදානයේ පාඨ දෙකකි. අර්ථක වග්ගයේ සූත්‍රවල දක්නා අදහස් ද, ඒවාහි භාෂා විලාශය ද, ඉතා ම පැරණිය. පිටකත්‍රයට අයත් කිසිග්‍රන්ථයක නො දක්නා පුරාණතම පාළිගබද දක්නේ මෙහිය. **ඉමයා** සු: නි: 106[2] (=ඉත්‍රියෝ) **අවිදූනියා** සු: නි: 106[17], (=අවදූනා ?) **චුතාසෙ** සු: නි: 106[19], (=චුතා) **තණහාසෙ** සු: නි: 106[37], (=තණහා) **පාවා** සු: නි: 107[23] (=පවදති) **ආතුමානං** සු: නි: 107[25], (=අත්තානං) **අච්ච දූතා** සු: නි: 108[2] (=අවොදූනා) **පාව** සු: නි: 108[25], (=පවදති) **වදූනං** සු: නි: 108[25]. (=වොදූනං) **සිතාසෙ** සු: නි: 109[1] (=නිසසිතා) **සිකඛිසසාමසෙ.** සු: නි: 111[25] (=සිකඛිසසාම) **මොසවජජං** සු: නි: 112[10], (=මුසාවාදං) **වදූනා** සු: නි: 121[24] (= වාදූ) **සීනං** සු: නි: 128[12] (=ඉත්‍රීනං) **පණ්ඩිතාසෙ** සු: නි:119[12] (= පණ්ඩිතා) **නිථ්‍යා** සු: නි:121[19] (=නිත්‍රියා) **කමයා** සු; නි: 116[28] (=කාමෙන) **කුවං** සු:නි: 131[5] (=කව) **කුවජජ** සු: නි: 131[6]. (=කවජජ)

මෙබඳු ඉතා පැරණි පාළි ශබ්ද රාශියක් ම එහි දක්නේය. මෙසේම අර්ථ පක්ෂයෙන් ද ඉතා සාරවත් වූ බැවින් මේ වගීය භාරතීය පඬිවරු "අර්ථික වර්ග" යි සලකන ලදැයි සිතිය යුතුය. සංසකෘත "අර්ථික-අෂ්ටක" ශබ්ද දෙකම පාළි යට බිඳී එනුයේ "අටඨක" යනුවෙනි. මහා: පා: 2311, චි: ච: ටී: 42988, සු: නි: 10516. -වගසිඛ (නා) (වගග + ණික)= අෂ්ටක වර්ගීයට ඇතුළත්. සූත්‍ර නිපාතයේ අටඨක වග්ගයට ඇතුළත් සූත්‍ර දහසය. මහා: පා: 2311. චි: ච: ටී: 429312 -කුඛ්ඛ (නා)= අට උළක්කුවක්. අට පතක්. ඔමික පාත්‍රයෙහි මාන ප්‍රමාණය. අට උළක්කුවකට අඩු ඔදනය ගන්නා පාත්‍රයෙන් පිඬු සිඟා යැපෙන්නට නො හැකිය. කුඛ්ඛ නම් පසතය හෙවත් පතයි. එනම් උළක්කුවයි. "නහි සක්කා අට්ඨ කුඛ්ඛතෝ ඌනොදන ගාහිනා පත්තෙන අද්ධිකතං පිණ්ඩපාතං පරියෙසිත්වා යාපෙතුං." චි: ල: 7214, අ:ප:ස: 669 -කුලදූසණ (නා) [සං. දූෂණ]= අෂ්ට කුල දූෂණය. කුලයන්ගේ ශ්‍රද්ධාව දූෂණය කරන අට වැදෑරුම් ක්‍රියා. චීවරාදී ප්‍රත්‍යය ලාභය උදෙසා කුල සංග්‍රහය පිණිස. 1 මල් 2 ගෙඩි 3 සුණු 4 මැටි 5 දූතැටි සහ හුණපත් දීමද 7 වෛදකම් කිරීම ද, 8 ගිහියන්ගේ හසුන් ගෙන ගොස් දීම්, පිළිතුරු හසුන් ගෙන ඒම් ආදිය ද, යන අට. මෙහි මල් නම් සදුමල් ඉද්දමල් ආදි මල්ය. ගෙඩි නම් අඹ, දඹ කැඹිලි, ආදී ඵලයි. සුණු නම් මහරි සුණු පලා සුණු ආදිය සි. සෙස්ස සුගමය. පාරා:පා: 219111, සං:පා: 45283-45383-45548, ඛ:අ:ගැ:143111 චි: මා: ස: 505, චි: ච: 439, සි: ව: චි: 6414, කු: සි: ස: 97386. (කුල දූෂනයි ද දක්නේය) -කුසින වත්ථු (නා) [සං. කුසීද + වස්තු]= අට වැදෑරුම් කුසීද වස්තු. අලස බව උපදවන කරුණු අට. 1 කම්මං කාතබ්බං 2 කතං අකාසිං 3 මඤ්ඤා ගන්තබ්බා 4 මඤ්ඤා ගන්තබ්බා අනමාසිං 5 නාලත්ථං හොජනස්ස පාරිපූරිං 6 හොජනස්ස පාරිපූරිං අලත්ථං 7 උපපන්නෝ මේ ආබාධෝ 8 අවිර වුට්ඨිනෝ ගිලානසුඛං යන වස්තු අට. චි:ච:ටී: 88110. සං: දි: 412335. -ඛණ්ඩාණ (නා)= අට කොණ. එබඳු සටහණ. ගණ්ඨික පටට පාසක පටවලයන්හි නො මැසිය යුතු එක් ආකාරයක්. චි: ච: 3035 චි: ල: 2717. -ගරුධම්ම (නා)= අෂ්ට ගරු ධර්ම. ගරුධර්ම අට. භික්ෂුණීන් විසින් දිවිහිමියෙන් ගරුකොට විසිය යුතු ධර්ම අට. 1 උපස පන් වීමෙන් සියක් වස් ඇති භික්ෂුණියක වුවත් එදවස් උපසපන් භික්ෂුවට ගරුබුහුමන් කළ යුතුය. 2 අඩ යොදුනක් තුළ භික්ෂූන් නැති ආවාසයක භික්ෂුණියක් වස් නොඑළඹිය යුතුය. 3 භික්ෂුණීන් විසින් අඩමාසක් පාසා භික්ෂූන් වෙත එළඹ පොහෝ විචාරා අවවාද ලැබිය යුතුය. 4 වස් දිවූ භික්ෂුණිය උභතෝ සඞ්ඝයා කෙරෙහි පවාරණය කළ යුතුය. 5 ගරුකාපත්තියට පැමිණි භික්ෂුණිය උභතෝ සඞ්ඝයා කෙරෙහි මානත හැසිරිය යුතුය. 6 දෙවසක් කරුණු සයෙක්හි භික්ෂුණී ශික්ෂා මානාව උභතෝ සඞ්ඝයා කෙරෙහි උපසම්පදා විය යුතුය. 7 භික්ෂුණියක විසින් කිසිම ක්‍රමයකින් භික්ෂුවට නින්ද පරිභව නො කළ යුතුය. 8 භික්ෂුණියක විසින් භික්ෂූන්ට අවවාද නොකළ යුතුය යනු අෂ්ට ගරු ධර්මයි චූ: පා: 3987 පාචි: පා: 5625, මහා: පා: 2015 සා: පා: 58029 -ගුණසමුපෙතං අසඤ්ඤං (නා) ගුණ අටකින් යුක්ත වූ ආශ්‍රමය= අසඤ්ඤ. ජා:අ:කැ: 73, ජා: අ: ගැ: 1121 (අට්ඨසමණසුඛ බලනු) -ගුණ සමුපෙතං විඤ්ඤාණං (නා) ගුණ අටකින් යුක්ත වූ විඤ්ඤාණය. පඤ්චාභිඥාවන් ලැබීමට හෙතු වූ විඤ්ඤාණය. 1 සමාහිතෙ චිත්තෙ 2 පරිසුද්ධෙ 3 පරියොදාතෙ 4 අනඞ්ගණෙ 5 විගතෙ උපක්කිලෙසෙ 6 මුදුභූතෙ 7 කම්මණියෙ 8 ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ යන ගුණ අට. ජා: අ:ගැ: 10335, ජා: අ: ක: 644. -චරියා (නා) [සං. චර්යා]= අට වැදෑරුම් චර්යාවන්. 1 ඉරියාපථ චරියා 2 ආයතන චරියා. 3 සතිචරියා 4 සම්මාධිචරියා 5 ඤාණචරියා 6 මග්ගචරියා 7 පත්තිචරියා 8 ලොකත්ථචරියා යන අට. සු: නි: අ: 43383 -චීවර මාණිකා (නා) (මාතු + ණික + ආ) [සං. මාතෘකා]= අෂ්ට චීවර මාතෘකා. චීවර ක්ෂේත්‍ර අට. චීවරොත්පත්තියට මුල් වූ කරුණු අට. 1 සීමාය දෙති 2 කතිකාය දෙති 3 භික්ඛා පඤ්ඤත්තියා දෙති 4 සඞ්ඝස්ස දෙති 5 උභතෝ සඞ්ඝස්ස දෙති 6 වස්සං වුත්ථ සඞ්ඝස්ස දෙති 7 ආදිස්ස දෙති 8 පුග්ගලස්ස දෙති යනුවෙන් දක්වන ලද අෂ්ට මාතෘකා. මහා: පා: 34615, චි: ච: 2726, ක: චි: 583561-61382, සා: පා: 842216, (අට්ඨමාතිකා 1 බලනු). -ඨානඛායපාගඛහිය (නා) (පගඛහ + ණික= ඉය) [සං. ප්‍රගලභ]= අට තැනෙක්හි කයින් නුසුදුසු දේ කිරීම. අඤ්ඤ ඨානයෙක්හි පවත්නා කායික අසංවරය, අවිනීත ක්‍රියා. 1 සඞ්ඝ

2 ගණ 3 පුණ්ණ 4 හොජනසාලා 5 ජනතා ඝර 9 නහාන තිත්ථ 7 භික්ඛාචාර මග්ග 8 අනනර ඝරපවෙසන ඇත මේ අට තන්හි කසින් අසංවර වීම. යම්කිසි භික්ෂුවක් 1 සඞ්ඝයා මැද හෝ 2 ගණයා මැද හෙවත් සිව් පිරිස මැද හෝ 3 වැඩි මහළු භික්ෂූන් මැද නෝ හිදී ද, 4 හොජන ශාලාවෙහි වැඩි මහළු භික්ෂූන්ට අසුන් නොදේ ද, නවක භික්ෂූන්ට අසුන් වළක්වා ද, 5 ජනතා ඝරයෙහි තෙර මහණුන් නො පිළිවිස හිනි දල්වා ද, 6 නහන තොට පැමිණි පිළිවෙළින් නැම නොකොට පසුව පැමිණ සග මහළු මහණුන් වළඳා ද, 7 පිඬු පිණිස හැසිරෙන මනෙහි, අග්‍රාසන අග්‍රොදක, අග්‍ර පිණ්ඩ පිණිස මහළු භික්ෂූන්ට පෙරටුව හෝ අතින් අත ඔවමින් හෝ යේ ද 8 අනනරඝරයෙහි මහළු භික්ෂූන්ට පළමුව පිවිසේ ද, දහර මහණුන් සමග කෙළි සෙල්ලම් කෙරේ ද, මේ අටඨ ඨාන කායපාගබ්භිය නම් වේ. සු: නි: අ: 139[27] **-තිංසාරම්මණ** (නා) (ආ + √රභ + ණ) [සං. ආලම්බන]= අවතිස් අරමුණු. කම්මස්ථානයන්හි සඳහන් අරමුණු තිස් අට. පඨවි, ආපෝ, තෙජෝ, වායු, නීල පීත, ලෝහිත ඔදාත, යන අට කසිණය ද, උඹුමාතක. විනීලක, විපුබ්බක, විච්ඡිද්දක වික්ඛායිතක, හත වික්ඛිත්තක, ලොහිතක, පුළුවක, වික්ඛිත්තක, අට්ඨික, යන දශවිධ අශුභය ද; බුද්ධ, ධම්ම, සඞ්ඝ, සිල, චාග, දෙවතා උපසම, යන සත අනු ස්සති ද; කායගතාසති මරණ සති, ආනා පාන සති, යන ත්‍රිවිධ අනුස්සතියද: මෙත්තා, කරුණා; මුදිතා, උපෙක්ඛා යන චතු බ්‍රහ්ම විහරණ ද; ආකාසා නඤ්චායතන, විඤ්ඤාණඤ්චායතන ආකිඤ්ඤඤ්ඤායතන, නෙව සඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන යන සතර අරූපාවචරයන් ද; චතුධාතු වවත්ථාන, ආහාරෙ පටිකූල සඤ්ඤා යන දෙක දැයි මේ සියල්ල අටතිස් අරමුණු නම් 8 + 10 + 7 + 3 + ෟ + 2 = 38 කැ: ව: 307 **-තිංසිය වත්ත** (නා) [සං. වෘත]= අවට තීර්ථක වත. තීර්ථකයන් විසින් පිළි පැදිය යුතු අවට වතය. තීර්ථක පරිවාසය සම්පූර්ණ කිරීමට නො පිරිහෙලා පිරිය යුතු වත් අට. 1 වැඩිකල් ඇතිව පිඬු පිණිස ගම් නො පිවිසීම සහ කල් ගත නො කොට පෙරළා වෙහෙරට පැමිණීම 2 වෙසිය ගොචර නො වීම 3 සබ්‍රහ්මචාරීන්ගේ කුදු මහත් කටයුත්තෙහි නියැලිව විසීම 4 උදෙසීම් ආදියෙහි වැඩි ආශාවක් දැක්වීම 5 තීර්ථකයන්ගේ අගුණ කිමට සතුටු වීම 6 බුද්ධාදි රත්නත්‍රයේ අගුණ කියන කල සතුටු නොවීම 7 තීර්ථකයන්ගේ ගුණ කීමට සතුටු නො වීම 8 බුද්ධාදි රත්නත්‍රයෙහි ගුණ කියන කල සතුටු වීම යන වත අට. මහා: පා; 78[88] ම: පා: ස: 257[81] සැ: පා: 740[85] (අපටිවජ්ඣනා පරිවාස ඛලත්තු) **-දිසා** (නා) [සං. දිශා]= අට දිශාව 1 නැගෙනහිර 2 ගිනි කොණ 3 දකුණු 4 නිරිත 5 බටහිර 6 වයඹ 7 උතුරු 8 ඊශාන යන අට දිශාව 2 අඤ්ඤ සමාපත්ති ව; වි: වී: 4811 **-දුක්කට** (නා) (දු + √කර + ත) [සං. දුෂ්කෘත]= දුෂ්කෘතාපත්ති අඟකය අට වැදෑරුම් දුකුළා ඇවැත්. 1 පුබ්බ්‍යොග දුක්කට 2 සහපයොග දුක්කට 3 අනාමාස දුක්කට 4 දුරූප විඤ්ඤ දුක්කට 5 විනය දුක්කට 6 සූත දුක්කට 7 ඝනති දුක්කට 8 පටිසාර දුක්කට යන අට. එහි 1 සොරසින් ඇතිව මේරමා නුදුන් බිම් කැණ සඟවා තුබූ දෙය ගනු පිණිස දෙවැන්නකු හෝ උදලු පැස් ආදිය හෝ සොයා ද, එහි දී **පුබ්බප්‍යොග දුක්කටය** වේ, 2 ඒ වස්තුව තුබූ තැන හටගත් ගසක් හෝ වැලක් සිඳිද එහි **සහ පයොග දුක්කටය** වේ. 3 දශවිධ රත්නයන් හෝ සප්තවිධ ධාන්‍යය හෝ **සපශී** කරන්නහුට **අනාමාස දුක්කටය** වේ. 5 කෙසෙල් පොල් ගස් ආදියේ හටගත් ගෙඩි ආමිශීනය කරන්නහුට **දුරූපඛිණ්ණ දුක්කටය** වේ. 5 පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නහුගේ පාත්‍රයෙහි රජස් හෝ වැටිණි නම් පාත්‍රය නො පිළිගෙන හෝ නො සෝදා හෝ එහිදීම භික්ෂාව ගන්නහුට **විනය දුක්කටය** වේ. විනයෙහි පැණවූ දුක්කටය බැවින් එනම් විය. 6 සඞ්ඝයා බිඳුවීම පිණිස එත්සාහ කෙරේයයි අසා එය වැළක්ම පිණිස දැනගත් කරුණු නොකියන්නහුට **සූත දුක්කටය** වේ. 7 එකෙළොස් ඇමතුහාඝණ කර්මයන්හි ඝනතිය නැබීමෙන් වන දුකුළාව ඝනති දුක්කට නම් වේ. එකොළොස් ඇමතුහාඝණ නම්; භික්ෂු ප්‍රාතිමොක්ෂයෙහි යාව තතියක සඞ්ඝාදි සෙස සතර සහ අටඨ ශික්ෂාපදය ද යන පසද; භික්ෂුණී ප්‍රාතිමොක්ෂයෙහි එක් යාවතතියක පාරාජිකාව ද, සඞ්ඝාදිශෙෂ සතර ද, චණ්ඩ

Free Distribution

කාලි ශික්ෂාපදය දූසි යන එකලොස වේ. 8 **පවිසාවෙ දූකකටය නම්**; වස්සාවාසාදිය පිළි බඳව ප්‍රතිඥ කොට එය ඉටු නො කරන්නහුට සිදුවන දුකුළාවයි. ස: පා: 224[36] සා:දී:501[35] වි: වි: ටී: 148[19] **–දූතෙය්‍යඛන්ධ** (නා)=අෂ්ට දූතා ඛන්ධ. දූත භික්ෂුව කෙරෙහි පිහිටිය යුතු අඩංග අට 1 සොතා (=මනාව අසන්නෙක්; වෙයිද,) 2 සාවෙතා (=මනාව අස්වන්නෙක් වෙයි ද) 3 උභතොඅතා (=ඉතෙන ගන්නෙක් වෙයි ද) 4 ධාරෙතා (=උගත් දේ දරන්නෙක් වෙයි ද) 5 විඤ්ඤුතා (=කරුණු දැනන්නෙක් වෙයි ද) 6 විඤ්ඤුපෙතා (=දන්වන්නෙක් වෙයි ද) 7 කුසලො සහිතා සහිතස්ස (=තෙවළාවූ හා තෙවළාවට විරුද්ධ ධර්මය පිළිබඳ දක්ෂයෙක් වෙයි ද) 8 නො ච කලහකාරකො (=කලහ කරුවෙක් නොවෙයි ද) යන කරුණු අටෙන් යුක්තවූ භික්ෂුව දූත ක්‍රියාවෙහි යන්නට සුදුසු සුදු. චූ: පා: 330[8] චූ: පා: B 219[80] **–දූසය** (නා) (√දූස + ණ) [සං, දොෂ]= දූස් අට. සුවිමල තවුස් බෝසතුන් දුටු පන්සල් පරිහෝගයෙහි දූස් අට. ජා: අ:කා: 9[5] (අටඨ ආදීනව බලනු) **–ධම්ම** 1 (නා)=අෂ්ට ධර්මය. ගරුධම්ම පටිග්ගහණ උපසම්පදාවෙහි සඳහන් කරුණු අට. මහා ප්‍රජාපතී ගෞතමියට අනුදත් උපසම්පදාවෙහි සඳහන් අෂ්ට ධර්මය. කං: වි: පි: 15[2] චූ: පා: 398[7] (අඤ්ඤ ගරුධම්ම බලනු) **–ධම්ම** 2 (නා =අෂ්ට ධර්මය. බුදු බව පතන බොධි සත්ත්වයන්ගේ වෙත පිහිටිය යුතු ධර්ම අට ජා: අ: කා: 38[21] (අටඨ අභිනීහාර බලනු) **–ධම්ම** 3 (නා)=අෂ්ට ධර්මය. පඨවි, ආපො, තෙජො වායු, වණ්ණ, ගන්ධ. රස, ඔජා යන ශුද්ධාෂ්ටක රූපය. වි: මා: ස; 879[9] **–ංවිදූ**(නා)– අෂ්ටධර්මය දන්නා. කරුණු අටක් දත්. කඨිනත්ථාරක භික්ෂුව විසින් දත යුතු කරුණු අට දන්නා 1 පුබ්බ කරණ 2 පච්චුද්ධාර 3 අධිට්ඨාන 4 අත්ථාර 5 මාතිකා 6 පළිබොධ 7 උද්ධාර 8 ආනිසංස යන කරුණු අට දන්නා. මෙහි **පුබ්බකරණ** නම් කඨින වස්ත්‍රය ලැබ පළමුව කටයුතුවූ 1 ධොවන (=සේදීම) 2 විචාරණ (=පස්කඩ සත්කඩ යනාදීන් කඩ අතු බෙදූ තුල් ගැසීම) 3 ඡේදන (=කඩ අත් බෙදූ පරිදි කැපීම) 4 බන්ධන (=හිස් නූල් නැගීම හෙවත් කටු ගැසීම) 5 සිබ්බන (=හිස් නූල් නැතු පරිදි මැසීම) 6 රජන (=රඳන් දීම හෙවත් පඬු පෙ වීම) 7 කප්පකරණ (=කප් බිඳූ තැබීම) යන කරුණු සතයි. 2 **පච්චුද්ධාර නම්**; තුන් සිවුරු පිළිබඳ අධිෂ්ඨානය අත් හැරීමයි. සඟළ සිවුරෙන් කඨිනය අතුරනු කැමැති නම් "ඉමං සඞ්ඝාටිං පච්චුද්ධරාමි"යි පොරණ සඟළ සිවුර **පච්චුද්ධරණය** කරන්නේය. ඉදින් උතුරු සඟළ හෝ අන්තරවාසකයෙන් කඨිනය අතුරනු කැමැත්තේ නම් "ඉමං උත්තරාසඞ්ගං පච්චුද්ධරාමි"යි උතුරු සඟළ හෝ "ඉමං අන්තර වාසකං පච්චුද්ධරාමි" යි අන්තරවාසකය හෝ පච්චුද්ධරණය කරන්නේය. මෙසේ පච්චුද්ධාරය මේ සිවුරු තුනෙන් යුක්තය. 3 **අධිට්ඨාන නම්**; තුන් සිවුරු ඉටීමයි. "ඉමං සඞ්ඝාටිං අධිට්ඨාමි" යි සඟළ සිවුර හෝ "ඉමං උත්තරා සඞ්ගං අධිට්ඨාමි" යි උතුරු සඟළ හෝ "ඉමං අන්තරා වාසකං අධිට්ඨාමි" යි අන්තරවාසකය හෝ ඉටීමයි. කායාධිට්ඨාන – වාචාධිට්ඨාන; සම්මුඛාධිට්ඨාන – පරම්මුඛාධිට්ඨාන යනුවෙන් ද අධිෂ්ඨානයාගේ ප්‍රභේදයෝ වෙත්. 4 **අත්ථාර නම්**; වාග් භෙදයෙන් කරන ඇතිරීමයි. "ඉමාය සඞ්ඝාටියා කඨිනං අත්ථරාමි"යි සඟළ සිවුරෙන් හෝ "ඉමිනා උත්තරා සඞ්ඝෙන කඨිනං අත්ථරාමි" යි උතුරු සඟළ සිවුරෙන් හෝ හෝ "ඉමිනා අන්තරාවාසකෙන කඨිනං අත්ථරාමි"යි අන්තර වාසකයෙන් හෝ වාග් භෙදයෙන් කඨිනය ඇතිරීමයි. 5 **මාතිකා නම්**; 1 පක්කමනාතිකා 2 නිට්ඨානාතිකා 3 සන්නිට්ඨානාතිකා 4 නාසනාතිකා 5 සවණාතිකා 6 ආසාවච්ඡෙදිකා 7 සීමාතික්කමනාතිකා 8 සහුබභාර යන අෂ්ට මාතෘකාවයි. (අටඨකඨිනුබභාර බලනු) 6 **පළිබොධ නම්**; ආවාස පළිබොධය සහ චීවර පළිබොධය යන දෙකයි. 7 **උද්ධාර නම්**; පක්කමනාතිකා ආදීවූ සහුබභාරාවසානවූ අෂ්ට මාතෘකාවයි. හෙවත් අෂ්ට කඨිනුබභාරයයි. මෙයින් එකම අන්තරුබභාර කඨිනුද්ධාරය පමණක් උබභාර මූලක ආනිසංස හෝ හෝ ශ්‍රද්ධා පරිපාලනය හෝ සලකා සඞ්ඝ තෙමේ ඤත්ති දුතිය කම්ම වාක්‍යයෙන් උද්ධරණය කරන බැවින් සඞ්ඝයා අයත් වේ. පක්ක මනාතිකා. නිට්ඨානාතිකා. සන්නිට්ඨාන නාතිකා. සීමාතික්කමනාතිකා යන සතර අත්ථාරක භික්ෂුව කෙරෙන් පමණක් සිදු වන බැවින් පුද්ගලයාට අයත් වේ. නාසනාතිකා– සවණාතිකා–ආසාවච්ඡෙදිකා–සහුබභාර යන සතර

අප්පාරක භික්ෂුව කෙරෙන් හෝ **සඞ්ඝයා** කෙරෙන් සිදු නො වී තෙමේ ම **සිදු වන** බැවින් නො ද සහසතු නො ද පුහුල් සතු වේ. 8 **ආනිසංස** නම්; 1 අනාමන්තචාර 2 අසමාදාන චාර 3 ගණභොජන 4 යාවදත්ථචීවර 5 යො ච තත්‍ථ චීවරුප්පාද යන පඤ්ච ආනිසංසයයි. මේ අෂ්ට ධර්‍මය දන්නා භික්ෂුව කඨිනත්‍ථාරයට සුදුසුය. ච: ච: 2704, ච: ලං: 346[26]-355[30]-358[14], මහා:පා: 289[15], සා:පා: 821[29], පරි:පා: 233[5]. **-ධම්මික පාතිමොක්ඛඨපන** (නා)= ධාර්මිකවූ පාමොක් බහා තැබීම් අට. පාමොක් බහා තැබීම **නම්**; පාමොක් **නො** උදෙසීමයි. හෙවත් තහනම් කිරීමයි. 1 මුල් කරුණක් සහිත වූ නො කරන ලද ශීල විපත්තියෙන් පාමොක් බහා තැබීම 2 මුල් කරුණක් සහිත වූ කරන ලද ශීල විපත්තියෙන් පාමොක් බහා තැබීම යනුවෙන් සමූලික **කත** අකත භෙදයෙන් පාමොක් බහා තැබීම් දෙකකි. මෙසේ ම ආචාර විපත්ති දිට්ඨ විපත්ති ආජීව විපත් තීන්ගේ වශයෙන් ද දෙක බැගින් ලැබ ධාර්මික පාමොක් බහා තැබීම් අටක් වන්නේය. අධාර්මික ප්‍රාතිමොක්ෂ ඨපනයෝ ද අටක් වෙති. එය අමූලික කතා **කත** විපත්තීන්ගේ වශයෙන් දත්තේය. චූ: පා: B 375[11]. **-නනං ආසනං දාතබ්බං** = අට දෙනෙකුන්ගට අසුන් දිය යුතුය. භක්ෂාග්‍රයෙහිදී වැඩිමහළු පිළිවෙළින් භික්ෂුණීන් අට දෙනෙකුන්ගට සෙසු භික්ෂුණීන් විසින් අසුන් දිය යුතුය. වෘද්ධ පරිපාටියෙන් **භික්ෂුණීන්** අට දෙනකු වැඩ හුන් පසු සෙසු භික්ෂුණීන්ට පැමිණි පැමිණි පිළිවෙළින් අසුන් ගැනීම වරදී. මේ වැනි මහළු පිළිවෙල සලකන්නට නියම කරන ලද්දේ භක්ෂාග්‍රයෙහිදී පමණෙකි. පරි: පා: 188[31] සු: ප: 146[8]. **-නනං පවාවුට්ඨාතබ්බං** = අට දෙනකුන් දැක හුනස්නෙන් නැගිටිය යුතුයි. භක්ෂාග්‍රයෙහිදී වැඩි මහළු පිළිවෙළින් අට දෙනකු දැක හුනස්නෙන් නැගිටිය යුතුයි. මේ දෙ නැනදීම භික්ෂුණීන් අට දෙනකුන් කෙරෙහි පමණක් වැඩිමහළු පිළිවෙළ සලකන්නට නියම **කරන** ලද්දේ භක්ෂාග්‍රයෙහිදී පමණකි. පරි: පා: 188[36], සු:ප: 146[8], සා: පා: 992[27]. **-නිමිත්ත** (නා)= **අෂ්ට** නිමිති. සීමා බන්ධනයෙහි සුදුසු සේ සැලකෙන නිමිති අට. බද්ධ සීමාවේ අවසානය (=මායිම) **ඇඳුන්වන** ලකුණු. 1 පබ්බත නිමිත්ත 2 පාසාණ නිමිත්ත 3 වන නිමිත්ත 4 රුක්ඛ නිමිත්ත 5 මග්ග නිමිත්ත 6 වම්මික නිමිත්ත 7 නදී නිමිත්ත 8 උදක නිමිත්ත යන අට. මෙහි **1 පබ්බත නිමිත්ත** හෙවත් නිමිත්ත කීනයට සුදුසු පර්‍වතය නම්; 1 සුද්ධපංසු (හුදු පස් පර්‍වතය) 2 **සුද්ධ** පාසාණ (හුදු ගල් පර්‍වතය) 3 උභය මිස්සක (පස් හා ගල් මිශ්‍ර පර්‍වතය) වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වූ, සත්‍රියන් පමණ ඇතෙකු සා පර්‍වතයෙහි පටන් ඉන් වැඩි පර්‍වතයයි. ඉන් අඩු පර්‍වතය නිමිත්තුපග නොවේ. 2 **පාසාණ නිමිත්ත** නම්; දෙතිස් පලමක උක්කංසකූරු පිඬක් පමණ සිට සත්‍රියන් ඇතෙකු පමණ වූ පාෂාණයයි. මින් අඩු වූයේ හෝ වැඩි වූ යේ නිමිත්තුපග නොවේ. 3 **වන නිමිත්ත** නම්; ඇතුළත අරටුව ඇති හෝ අරටුව මුසු වූ, යටත් පිරිසෙයින් ගස් සතරකින් හෝ පස කින් හෝ යුක්ත වූ වනයයි. එසින් අඩු වූයේ නිමිත්තුපග නොවේ. 4 **රුක්ඛ නිමිත්ත** නම්; නො මළ, අරටුව ඇති, බිම පිහිටි යටත් පිරිසෙයින් උසින් අටඹුලකට නො අඩු, මහතින් ලක් දිව පන්නිද් දණ්ඩක් සාමහැකි වූයේ නිමිත්තුපග රුකයි. එසින් අඩු වූයේ නො වටී. 5 **මග්ග නිමිත්ත** නම්; දෙතුන් ගම් කෙතක විනිවිද යන, මිනිසුන් පරිභොග කරන අඩි පාර හෝ රිය මගයි. පරිභොග නො කරන මග නිමිත්තුපග නොවේ. 6 **වම්මික නිමිත්ත** නම්; එ දවස් හටගත් අටඹුල් පමණ ගෙරි අහක් පමණ වූ තුඹස පටන් ඉන් වැඩි තුඹස සුදුසු වේ. ඉන් අඩු වූයේ නිමිත්ත කීනයට සුදුසු නොවේ 7 **නදී නිමිත්ත** නම්; අඛද්ධ සීමා ලක්ෂණයෙහි එන නදියයි. එනම්; නෙ මඩුලු වසා හැඳගත් හඳනා සිවුර නො ඔසවා නොටින් හෝ නො තොටින් එතරවන මෙහෙණකගේ එම අඳනා සිවුර අඟලක් හෝ දෙකක් තෙමේ නම් එය හටගත් තැන් පටන් නදිය නම් වේ. එබඳු නදිය නිමිත්තුපග වේ. 8 **උදක නිමිත්ත** නම්; ගලා නො බස්නා ජලය ඇති වළ, පොකුණු, විල්, කලපු, ආදිය පටන් එකෙණෙහි කැණූ වළකු වත්කළ වතුර කම්මාෂ්‍යය අවසන් වනතුරු නො සිඳේ නම් එය ද සුදුසුය. ගලා බස්නා ජලය හෝ **කම්** මාෂ්‍යය අවසන් වනතුරු නො පවත්නා දිය ඇති වළ හෝ නො වටී. සා: පා: 773[33], කැ:වි

5^{23}–7^{5}, **කැ**: වි: පි: 5^{8}–11–^{28}, **මැ**: පා:ස: 500^{12} වි: වි: 2563, වි: ල: 205^{30}, වි: වි: ටී: 397^{6}. **-පවවයා භූමිචාලස්ස පාතුභාවාය**= 1 පෘථිවි කම්පාවට හේතු වූ කරුණු අට. 1 ධාතුක්ෂෝභය 2 සෘද්ධිමත්කමේ අනුභාවය 3 බෝසතුන් මව්කුස පිළිසිඳ ගැනීම 4 මව්කුසින් නික්මීම 5 බුදුබවට පැමිණීම 6 ධර්මචක්‍ර ප්‍රවර්ත්තන 7 ආයුසංස්කාරය අත් හැරීම 8 පරිනිර්වාණ ලාභ යන කරුණු අට. (2) මහබිනිෂ්ක්‍රමණ කිරීම 2 බෝමැඩට එළඹීම 3 පංසුකූල චීවරය පිළිගැන්වීම 4 එය සේදීම සහ 5 කාලකාරාම 6 ගොතමක 7 වෙස්සන්තර ජාතක 8 බ්‍රහ්ම ජාල සූත්‍රය යන දෙශනාවන් පැවැත්වීම ද, පෘථිවිකම්පාවට හේතු වූ කරුණු අටකි. අඞ්ගු: නි: 805[33] දී: නි: 141^{4} **-පද** (නා) දූ කෙළින පුවරුකඩ. දුදුපෙත. දූ කෙළින පිණිස හිරි සිඳ කළ පුවරුව. අට මඩුලු පෝරු කෙළිය අවැස් ඇති දුදු පෙතයයි ද කියත්. සාරී ඵල කය. පාරා: පා: 214^{12}, සා: පා: 448^{2}, වි:වි:ටී: 438^{12}–456^{18}, අ: ප: ස: 72^{34}, දී: නි: B 15^{18} (අට්ඨාපදයි ද දක්නේයෙ.) **-පදඛ** (නා) (පද + ක)= දූ කෙළින පුවරුකඩ දූ කෙළින පුවරු යෙහි හිරි සිඳීම මෙන්. සිවුරෙහි පත් (=අතු) මැසුමට නියම කළ ආකාරය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අට්ඨපදකං කාතුනති" මහා: පා: 333[39], සා: පා: 837^{12}, වි: වි: ටී: 438^{12}. **-පදඛලෙඛා** (නා) [සං. රෙඛා]= දූ පෝරුවක හිරි සිඳීම මෙන්. සමූහනය කටයුතු සීමා භූමියෙහි ඉරි අඳින ආකාරය සමූහනය කටයුතු සීමා භූමිය කැටපතක් මෙන් සමව පිරිසුදු කොට නියමිත මඤ්ච ප්‍රමාණසථානයෙහි දූ පුවරුවක මෙන් රූහැණින් හෝ දණෙඩන් හෝ හිරි සිඳ ඒ රෙඛානුසාරයෙන් තබවන් මැටිසුණින් හෝ සටහන් කර.... වි: ලං: $2^{4}3^{35}$ (සීමා සමූඛන බලනු) **-පන** (නා) (ආ + ඨපන) (ආ + √ඨප + යු= අන)=ආදී කොට තිබීම හෝ ආදර යෙන් තිබීම. සිව් ඉරියව්වෙහි කරන කුහක පැවැත්ම. "ආකාරස්ස රස්සං කත්වා අට්ඨපනානි වුත්තං" වි: ම: ටී: 46^{18}, වි: ම: ස: 74^{21} **-පරම** (නා)= පරම ශබ්දයෙන් දෙසූ ශික්ෂාපද අට. තුදුස් පරම ශික්ෂාපදයන්ගෙන් පළමුවන අට. 1 දසාහ පරමං අතිරෙක චීවරං ධාරෙතබ්බං 2 මාසපරමං තෙන භික්ඛුනා තං චීවරං නික්ඛිපිතබ්බං 3 ඡත්තරුත්තර පරමං තෙන භික්ඛුනා තතො චීවරං සාදිසිතබ්බං 4 ඡක්ඛත්තු පරමං තුණ්හීභූතෙන උද්දිස්ස ඨාතබ්බං 5 නවං පන භික්ඛුනා සන්තං කාරාපෙත්වා ඡබ්බස්සානි ධාරෙතබ්බානි ඡබ්බස්ස පරමං තං ධාරෙතබ්බං 6 තියොජන පරමං සහත්ථා හාරෙතබ්බානි 7 දසාහපරමං අතිරෙක පත්තො ධාරෙතබ්බො 8 සත්තාහ පරමං සන්නිධිකාරකං පරිභුඤ්ජිතබ්බානි"යන ශික්ෂා පද අට. ධර්: පා: 188^{33}, ස: පා: 993^{33}. **-පරිකඛාර** (නා) [සං. පරිෂ්කාර]= අට පිරිකර. භික්ෂුවකට උවමනා පිරිකර අට. 1 සඟළසිවුර හෙවත් දෙපට සිවුර 2 උත්තරාසඞ්ගය හෙවත් තනිපට සිවුර 3 අන්තරවාසකය හෙවත් අදනා සිවුර 4 පාත්‍රය 5 වාසිය හෙවත් කර කැන්ත 6 හිඳිකටුව 7 කාබහන හෙවත් පටිය 8 පෙරහන යන අට. අ:ප:ස: 60^{1}. **-පරිස** (නා) [සං පර්ෂ]= අෂ්ට පර්ෂද. අට පිරිස. 1 ක්ෂත්‍රිය 2 බ්‍රාහ්මණ 3 ගෘහපති 4 ශ්‍රමණ 5 චාතුර් මහාරාජික 6 ත්‍රයස්ත්‍රිංශත් (=තාවතිංස) 7 මාර 8 බ්‍රහ්ම යන පිරිස් අට. අ: ප: ස: 57^{9}. **-පාටිදෙසනීය** (නා) (පටි + √දිස + අනීය)= භික්ෂූණීන්ට ප්‍රතිදේශනා වදාළ පාටිදෙසනීය ශික්ෂා පද අට. භික්ෂුණියක් නොගිලන්ව සිට 1 ගිතෙල් 2 තෙල් 3 දී 4 මී 5 උක්සකුරු 6 මවඡ (දියමස්) 7 මංස 8 කිරි යන මේ අට වර්ගය විනවා වැළඳීමෙන් සිදුවන පාටිදෙසනීය ඇවැත් අට. "පටිදෙසෙ තබ්බං = පාටිදෙසනීයං" යනු බැව්න් නැවැත දෙසිය යුතු ඇවැත පාටිදෙසනීය නම් වේ. ප්‍රා:පු:ස: 63^{24} කැ: වි: පි: 153^{29}. **-පාන** (නා)= අෂ්ටපානය. අට වැදෑරුම් පාන වර්ග. යාම කාලිකයට අයත් ගින්නෙන් හුණු නො කළ පාන වර්ග අට. 1 මධු 2 මුදුදික 3 සාඵක 4 ඛොව 5 මොව 4 අම්බ 7 ජම්බුජ 8 එාරුස යන අට වැදෑරුම් පාන වර්ග. මෙහි 1 මධු නම් මීය. (මීදෙහි සවරසය) 2 මුදුදික නම් ඇල් පැන මැඩි මිදිය. 3 සාඵක නම් ඕරය. 4 ඛොව යනු ඇට සොහෙල්ය. 5 මොව යනු සෙසු කෙහෙල්ය. 6 අම්බ යනු අඹය. 7ජම්බුජ යනු දඹය. 8 එාරුස නම් බොරළු දමනය. මේ සියල්ල ඇල් පැන මැඩ හෝ සවරසයට ඇල් පැන් වත්කොට පහරණ ලද්දේ හෝ යම් කැලි වේ. කු: සි: ස: 31^{33}, සි: ව: වි: 54^{19}, වි: වි: 2684, ධ: අ: ගැ: 10^{3}, ජා: අ: ගැ: 148^{31} (අට්ඨ පානක

ඇතු ද දක්නේය:) -**පාන ගතික** (නා)= අෂ්ට පානයන් වැනි. අෂ්ට පානයන්ගේ සවභාවය ඇති. අෂ්ට පානයන් මෙන් වැළඳිය හැකි සියඹලා ගිවුළු ලප්තාරන් ආදී ඵලයන්ගේ පාන වර්ග. "වෙත්ත තිනත්තීනික-පෙ-බුද්ධක ඵල පානානං අට්ඨ ඵල ගතිකානෙව" සා: පා: 818[19]. -**පාරාජිකා** (නා)= අෂ්ට පාරාජික, පරිජි අට. භික්ෂූන්ට පණවා වදාළ මෙථුන ධර්ම ආදී පාරාජිකා සතර සහ භික්ෂුණීන්ට පමණක් විශෙෂ වූ උභතොසංඝ මණ්ඩලික ආදී අසාධාරණ පාරාජිකා සතර ද ඇත අට. 1 මෙථුන ධම්ම 2 අදින්නාදාන 3 මනුස්ස විග්ගහ 4 උත්තරි මනුස්ස ධම්ම 5 උභතොසංඝ මණ්ඩලික 6 චජ්ජ පටිච්ඡාදක 7 උක්ඛිත්තානුවත්තක 8 අට්ඨ වත්තුක ඇත පාරාජිකා අට. මෙහි **උභතොසංඝ මණ්ඩලික** නම්; භික්ෂුණියක් කාය සංසර්ගයෙන් තෙත්ව එබඳු පුරුෂයකුගේ කයින් කය පැහැරීම ඉවසීමෙන් හෝ තම සිරුරින් ඔහු කය පැහැරීමෙන් හෝ වන පරිජිය යි. **චජ්ජ පටිච්ඡාදක** නම්; පරිජි වූ මෙහෙණ කගේ එම පරිජි ඇවැත දැන දැන වසා නම් නෝ අනික්කඩව නො කියමින් ධුර නික්ඛේපය කිරීමෙන් හෝ වන පරිජි ඇවැත යි. **උක්ඛිත්තානුවත්තක** නම්; යම් මෙහෙණක් උත් ක්ඛේපනීය කර්මය කළ භික්ෂුවගේ ලබධිය ගෙන ඔහු අනුව සිට ඇපත්ති චතුර්ථ කර්මවාක්‍යය කියවන තෙක් එය අත් නො හැරීමෙන් වන පරිජි ඇවැත යි චූ: පා: B 474[2], ප්‍රා: පු: ස: 10[4], සි: ව: ටී: 28[35]. (අට්ඨ වත්තුක බලනු.) -**පුඤ්ඤ** (නා) [සං. පුණ්‍ය]= අට මහා පින්කම් 1 කයින දීමය 2 අට පිරිකර දීමය 3 ආවාස කරවා දීමය 4 බුදු පාමොක් සඟනට දන් දීමය 5 බණ පොත් ලියවීමය 6 කෙත් වතු පූජා කිරීමය 7 බුදු පිළිම කරවීමය 8 වැසිකිළි කරවීමය යනු අට මහ පින්කම් නම් වේ. කා:ව: 99[35]. -**පුඵ්ඵ විකති** (නා) (වි + √කර + ති) [සං. විකෘති]= බුදුන් පුදනු පිණිස වත් භික්ෂූන් විසින් මෙන් ම භික්ෂුණීන් විසිනුදු නො කළ යුතු අට වැදෑරුම් පූජ විකෘතීහු (=මල් ගෙතීම්.) 1 ගතපිම 2 නොපපිම 3 වෙධිම 4 වෙසිම 5 පූරිම 6 වාසිම 7 කලම්බක 8 අඩ්ඪ වන්දක යන අට. මෙහි 1 **ගතපිම** නම්; මල් දඹුහෝ නැවි එකට බැඳ කරණ ලද්දේසි. 2 **නොපපිම** නම්; නියඳ කෙඳිවලින් හෝ නූ ආදියෙන් හෝ දූසමන් ආදි මල් නැවි එක් පසකට හෝ දෙපසකට සිවින සේ ගෙතූ මල් දම්ය. නියඳ කෙඳි හෝ නූ විගුණ කොට බක් මී මල් ආදිය එහි ප්‍රවෙශ කොට කරණ ලද්දේ ද නොපපිම නම්. 3 **වෙධිම** නම්; නැවි සහිත සමන් මල් ආදිය නැවිවලද, නැවි රහිත මූණමල් ආදිය සිදුරෙහි ඉරටු ආදියකින් අවුණා කරණ ලද්දේය. 4 **වෙසිම** නම්; යට බලා සිවි කලස් වැනි මල් පොකුරු සිවින සේ කරණ ලද්දේය. අට හෝ සොළස බැගින් මහනෙල් මිටි හුසින් හෝ නියඳ කෙඳිවලින් බැඳ කරණ ලද පුප්ඵහත්ථක ද, වෙසිම නම්. 5 **පූරිම** නම්; මල්දම්වල හෝ මල් වත්වල පමණට වැඩි කොටස් විසුරුවා හැර පිළියෙළ කර ගැණීමයි. මෙය ලැබෙනුයේ බොධි චෛත්‍ය චෙදිකාදිය මල්දම්න් වට කිරීමෙහිය. ගෙතූ මල්දම්න් බොධි චෛත්‍යාදිය වට කර මින් අවුත් පටන් ගත් තැන ඉක්ම වී නම් මෙ පමණකින් පූරිමය වේ. 6 **වාසිම** නම්; සරසට මල්දම් ගෙණ යෑමයි. 7 **කලම්බක** නම්; අඩසඳ වන් මල්දම් අතර සටිකාකාරව එල්බෙන මල්දමයි. 8 **අඩ්ඪ චන්ද** නම්; අඩ සඳ අයුරින් මල්දම්න් වට කිරීමයි. මේ කලම්බක අඩ්ඪවන්ද දෙක ද පළමු සවැදෑරුම් පූජා විකෘතීන්ට ම ඇතුළත්ය කියති. සා: පා: 447[25], වි:ව: 463-471, සි:ව:ටී: 64[23], සා:ම: 76[17]. -**පුබ්බකිච්ච** (නා)= පූර්ව කෘත්‍යය අට. උපසම්පදා කර්මයෙහි උපසම්පදාපෙක්ෂකයා පිළිබඳ කට යුතු පූර්ව කෘත්‍ය අට. උපසම්පදා කර්මය පත්ත කල්ල වන අයුරු. 1 උපජ්ඣං ගාහාපනං 2 පත්තචීවරා චික්ඛණං 3 අනුසාසක සම්මුති කරණං 4 අනුසාසනං 5 හත්ථපාසෙ අවත්ථානං 6 උපසම්පදා යාචාපනං 7 අනන්තරායික ධම්ම පුච්ඡක සම්මුති කරණං 8 අනන්තරායික ධම්ම පුච්ඡනං ඇත අට. මේ පූර්ව කෘත්‍යයන් නිම වූ කල්හි ම සඞ්ඝයාගේ උපසම්පදා කර්මය පත්ත කල්ල නම් වේ. "එතසම්භව පුබ්බකම්ම නිට්ඨා පනෙ සති ඒව ඉදං සඞ්ඝස්ස උපසම්පදා කම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති නාඝති" යනු විමති විනොදනී ටීකායි. මෙහි 1 **උපජ්ඣං ගාහාපනං** යනු උපාධ්‍යායයන් ගැන්වීමයි. "**න හිකඛවෙ අනුපජ්ඣායකො උපසම්පාදෙතබ්බො**" යනුවෙන් උපාධ්‍යායයන් නැතිව උපසම්පදා

නො කට යුතුය. එබැවින් "**පඨමං උපජ්ඣං ගාහාපෙතබ්බා**" යි උපසම්පදා කර්මයෙහි පළමුව උපාධ්‍යායයන් ගැන්විය යුතුය. උපසම්පදාපේක්ෂකයා ලවා "**උපජ්ඣායො මෙ භන්තෙ හොහි**" යි කියවා උපාධ්‍යාය ග්‍රහණය කරවන්නේය. 2 **පත්ත චීවරාචික්ඛණය** නම්; "**අයං තෙ පත්තෝ අයං සඞ්ඝාටි අයං උත්තරාසඞ්ගෝ අයං අන්තරවාසකෝ**" යනුවෙන් උපසම්පන්න කැමතියහු සතු පා සිවුරු කීමයි. 3 **අනුසාසක සම්මුතිකරණය** නම්; "**සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝෝ ඉත්ථන්නාමෝ ඉත්ථන්නාමස්ස ආයස්මතෝ උපසම්පදාපෙක්ඛෝ. යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං අහං ඉත්ථන්නාමං අනුසාසෙය්‍යං**" යි තමා තමන් සම්මත කිරීම හෝ "**සුණාතු=පෙ- ඉත්ථන්නාමෝ ඉත්ථන්නාමං අනුසාසෙය්‍ය**" යි මෙරමා විසින් මෙරමා සම්මත කිරීමයි. 4 **අනුසාසනය** නම්; "**සුණාසි ඉත්ථන්නාම අයං තෙ සච්චකාලෝ භූතකාලෝ-පෙ-කිං නානමෝ තෙ උපජ්ඣායෝ**" යනුවෙන් පණවා වදාළ අනුශාසනය යි. 5 **හත්ථපාසෙ අඛ්‍යානං** (අවහානං?) යනු අනුශාසනය කළ භික්ෂුව පළමුව අවුත් සංඝයාට ඤත්තියෙන් දන්වා උපසම්පදාපේක්ෂකයාට "**ආගච්ඡාහි**" යි අත්පසට කැඳවීමයි. 6 **උපසම්පදා යාචාපන** නම්; එසේ අත් පසට පැමිණියහු ලවා "**සඞ්ඝං භන්තෙ උපසම්පදං යාචාමි උල්ලුම්පතු මං භන්තෙ සඞ්ඝෝ අනුකම්පං උපාදාය දුතියම්පි -පෙ- උපාදාය. තතියම්පි භන්තෙ -පෙ- අනුකම්පං උපාදාය**" යනුවෙන් කරවන යාචඤ්ඤාවයි. 7 **අනනුරාසික ධම්ම පුච්ඡක සම්මුති කරණය** නම්; "**සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝෝ අයං ඉත්ථන්නාමෝ ඉත්ථන්නාමස්ස ආයස්මතෝ උපසම්පදාපෙක්ඛෝ යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං අහං ඉත්ථන්නාමං අනනුරාසිකෙ ධම්මෙ පුච්ඡෙය්‍යං**" යන සම්මුතිකරණයයි. 8 **අනනුරාසික ධම්ම පුච්ඡනය** නම්; "**සුණාසි ඉත්ථන්නාම අයං තෙ සච්චකාලෝ භූතකාලෝ -පෙ- කිං නානමෝ තෙ උපජ්ඣායෝ**" යනුවෙන් කරණ විචාරණයයි. එහි **අනනුරාසික ධම්ම** නම්; අභව්‍ය පුද්ගලාදීන් සහ උපසම්පදාවට අවසානකර පණ්ඩකාදි ඛලිත්වාදි ආදි ධර්මයි. "**අභබ්බතාදිකෙහි උපසම්පදාය අවත්ථානරෙහිභාවෙ පණ්ඩකාදි ඛලිත්වාදීහිච ආපත්තිකරෙහි අනනුරාසිකෙහි සභාවෙනි පරිමුත්තෙනා එව වුත්තෙනා.**" වි: ලං: 1951[10] වි: වි: ටී: 393[1] ම:පා: ස:319[26]

-පුග්ගල දෙස (නා) අඟට පුරුෂ දෙශ. ඇවැතින් වොදනාකළ භික්ෂුවගේ වොදනාව නො පිළිගැනීමෙන් කරන වැරදි. 1 එබඳු ඇවැතක් සිහි නො කරමියි කීම 2 වොදකයා පහත් කොට සැලකීම 3 වොදකයාටම ඇවැතින් පෙරළා වොදනා කිරීම 4 **අන්‍ත කරුණකින්** වොදනාව වසාදැමීම 5 සඞ්ඝයා මැද දෙ අත් සලමින් කිණීම 6 ඇවැත් සහිතව කැමැති නැන යැම 7 තුෂ්ණීම්භාව සඞ්ඝයා වෙහෙසීම 8 ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය කොට ගිහි වීම යන අට. විසාර අඞ්ගුත්තර නිකාය අට්ඨක නිපාතයෙන් දන්නේය. අඞ්ගු: නි: 731[31]. **-පුග්ගල පුග්ගල** (නා) පුරුෂ පුද්ගලයන් අට දෙන. අෂ්ටාර්‍ය පුද්ගලයෝ. ශ්‍රෝතාපත්ති සකෘදාගාමී අනාගාමී අර්හත් යන මාර්ග සතරට සහ ඵල සතරට පැමිණි ආර්‍ය පුද්ගලයෝ. මෙහි පුරිස යනු ද පුග්ගල යනු ද එකාර්‍ථය. **වෙනෙක ජනයන්** ගේ වශයෙන් මෙසේ කියන ලදී. ඒ: මා: ස:538[38] සු: නි: අ:210[10] සං: දී: 5464 (අඤ්ඤත පුග්ගලබලනු) **-භන්ත** (නා) 1 අට නමකට දුන් බත. භික්ෂූන් අට නමකට දුන් දානය. තුදුස් බතට ඇතුළත් නැති බතක්. 2 අට බතින් එක් බතක්. ස: පා: 937[38] ධ: අ: ගැ: 187[27]. **-මඞ්ගල** (නා) අෂ්ට මඞ්ගල වස්තු. 1 සඞ්ඛය 2 චක්‍රය 3 පූර්ණ කුම්භය 4 ගදුවය 5 ශ්‍රී වත්සය 6 අඞ්කුසය 7 ධ්වජය 8 සුවස්තිකය යන වස්තු අට. කායබන්ධන ඒකයෙහි නො කළ යුතු විහිතුරු රූපයන්. ඒකය නම් කාය බන්ධනයෙහි දහ මුල තර බව පිණිස ලීයෙන් හෝ ඇත් දළ ආදියෙන් කළ විටුවයි. විටුව නම් පටි ඇටයයි. "කාය බන්ධන ඒකේ අට්ඨමඞ්ගලාදිකං යං කිඤ්චි විකාර රූපං න වට්ටති". පා: ඒ: වි: 6[30], වි: ලං: 3011-3218, සි: ව: ඒ: 7318-11285 චූ: පා: B 7265, ඒ:වි:ටී: 1424, ස: පා: 2089, කු: සි: ස: 828 (කුද්‍රසික සන්නයෙහි දක්නා "ඒකේ" යනු "ඒකේ" සි ශුද්ධ්‍යිය යුතුය.) **-මණ්ඩබ්බ** (නා)= අඟට මණ්ඩබ්බයය. මණ්ඩබ්බ අට. මණ්ඩබ්බය නම් දිගින් පස් රියන් පුළුලින් දෙ රියන් සමාරක් හෙවත් පස් රියත් ප්‍රමාණයයි. එබැවින් අඟට මණ්ඩබ්බය නම් දිගින් සත්‍රිස් රියන් පුළුලින් විසි රියන් ප්‍රදේශයයි. වි: ලං: 24317 ම: පා: ස: 5069B. **-මහා නිරය** (නා)= මහා නරක අට. 1 සඤ්ජීවය 2 කාලසූත්‍රය 3 මහාරෞරවය 4 රෞරවය 5 තාපය 6 ප්‍රතාපය 7 අවීචිය 8 සඞ්ඝාතය යන අට. අ: ප: ස:89[10]

-මහා පුරිස විතක්ක (නා)= අෂ්ට මහා පුරුෂ චිත්තකී. මහා පුරුෂයන්ට උපදිනා අට වැදෑරුම් සඞ්කල්පනා. 1 අප්පිච්ඡස්සායං ධම්මෝ නායං ධම්මෝ මහිච්ඡස්ස (=මේ නව ලොකොත්තර ධර්ම අල්පේච්ඡයාට විනා මහේච්ඡයාට අවබෝධ නොවේ. සෙසු තැන් ද මේ ක්‍රමයෙන් දන්නේය.) 2 සන්තුට්ඨස්සායං ධම්මෝ නායං ධම්මෝ අසන්තුට්ඨස්ස 3 පවිවිත්තස්සායං ධම්මෝ නායං ධම්මෝ සඞ්ගණිකාරාමස්ස 4 ආරද්ධවීරියස්සායං ධම්මෝ නායං ධම්මෝ කුසීතස්ස 5 උපට්ඨිත සතිස්සායං ධම්මෝ නායං ධම්මෝ මුට්ඨස්සතිස්ස 6 සමාහිත ස්සායං ධම්මෝ නායං ධම්මෝ අසමාහිතස්ස 7 පඤ්ඤවතෝ අයං ධම්මෝ නායං ධම්මෝ දුප්පඤ්ඤස්ස 8 නිප්පපඤ්චාරාමස්සායං ධම්මෝ නිප්පපඤ්චරතිනෝ නායං ධම්මෝ පපඤ්චාරාමස්ස පපඤ්චරතිනෝ" යන අටයි. අඞ්ගු: නි: 753[2], මනෝ: පූ: 767[1]. **-මහාවාර** (නා)= පරිවාර පාළියෙහි ශික්ෂාපදයන්ගේ පරිවිතිය පිණිස දැක්වූ සොළස පරිවාරයන්ගෙන් පළමු වන අට. 1 පඤ්ඤත්තිවාර 2 ඛත්තාපත්තිවාර 3 විපත්තිවාර 4 සඞ්ඝභේදවාර 5 සමුට්ඨානවාර 6 අධිකරණවාර 7 සමථවාර 8 සමුච්චයවාර යන මහාවාර අට. මේ අෂ්ට මහාවාරය ලැබෙන අයුරු ප්‍රථම පාරාජිකා ශික්ෂාපදය පිළිබඳ පහත සඳහන් ප්‍රභාවයෙන් දතු හැකිය. **1 පඤ්ඤත්තිවාර**- පඨමං පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තං? 2 **ඛත්තාපත්තිවාර**- මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවන්තෝ කති ආපත්තියෝ ආපජ්ජති? 3 **විපත්තිවාර**- මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවන්තස්ස ආපත්තියෝ චතුන්නං විපත්තීනං කති විපත්තියෝ භජන්ති. 4 **සඞ්ඝභේදවාර**- මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවන්තස්ස ආපත්තියෝ **සත්තන්නං ආපත්තික්ඛන්ධානං** කතිහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතා 5 **සමුට්ඨානවාර**- මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවන්තස්ස ආපත්තියෝ ඡ ඨානං ආපත්තිසමුට්ඨානානං කතිහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨහන්ති 6 **අධිකරණවාර**- මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවන්තස්ස ආපත්තියෝ චතුන්නං අධිකරණානං කතමං අධිකරණං? 7 **සමථවාර**- මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවන්තස්ස ආපත්තියෝ **සත්තන්නං** සමථානං කතිහි සමථෙහි **සම්මන්ති** 8 **සමුච්චයවාර**- 1 මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවන්තස්ස කති ආපත්තියෝ ආපජ්ජති. 2 තා ආපත්තියෝ චතුන්නං විපත්තීනං කති විපත්තියෝ භජන්ති 3 **සත්තන්නං** ආපත්තික්ඛන්ධානං කතිහි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි **සඞ්ගහිතා** 4 ඡන්නං ආපත්ති සමුට්ඨානානං **කතිහි** සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨහන්ති 5 චතුන්නං අධිකරණානං කතමං **අධිකරණං** 6 **සත්තන්නං** සමථානං කතිහි **සමථෙහි** සම්මන්ති. සාර: දී: 57[37]

-මහා සංවේගවත්ථු (නා)= අෂ්ට මහා සංවේග වස්තු. 1 ජාති දුක 2 ජරා දුක 3 ව්‍යාධි දුක 4 මරණ දුක 5 අපාය දුක 6 අතීත සංසාර දුක 7 අනාගත සංසාර දුක 8 වර්තමානයෙහි ආහාර සෙවීම් මුල්කොට ඇති දුක යන මේ අට. සු: නි: අ: 135[81], චි: මා: ස: 324[25]. **-මාතිකා** 1 (නා) [සං. මාතෘකා]= මාතෘකා අට. අෂ්ට මාතෘකා. අකාල චීවරුප්පාදය පිණිස පැණවූ මාතෘකා අට. 1 සීමාය දෙති 2 කතිකාය දෙති 3 භික්ඛාපඤ්ඤත්තියා දෙති 4 සඞ්ඝස්ස දෙති 5 ඨපනෙ සඞ්ඝස්ස දෙති 6 වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්ස දෙති 7 ආදිස්ස දෙති 8 පුග්ගලස්ස දෙති යන අට. කං: වි: 58[35]-61[22], චි: වි: 2726, මහා:පා: 346[5], ස:පා: 842[16] (අට්ඨ චීවර මාතිකා බලනු) **-මාතිකා** 2 (නා) අෂ්ට මාතෘකා. කඨිනුද්ධාරය පිණිස නියම කළ මාතෘකා අට. කං: ව: 7[30]. **වි: ලං:** 378[18], මහා: පා: 289[15]. (අට්ඨ කඨිනුද්ධාර බලනු.) **-මාස** (නා)= අට මස. වර්ෂා මූල සෙනාසනයට අනුදත් කාලය. "අට්ඨ මාසෙ ඛො මයා දෙවදත්ත රුක්ඛමූල සෙනාසනං අනුඤ්ඤාතං" පාරා: පා: 206[14], චූ: පා: 325[32], චූ: පා: B 204[19]. **-මිච්ඡත්ත** (නා) 1 මිච්ඡාදිට්ඨි 2 මිච්ඡාසඞ්කප්ප 3 මිච්ඡාවාචා 4 මිච්ඡාකම්මන්ත 5 මිච්ඡා ආජීව 6 මිච්ඡාවායාම 7 මිච්ඡාසති 8 මිච්ඡාසමාධි යන අට. වි: මා:සි: 507[36], ජා: අ: ගැ: 207[28]. **-මු** (නා)= අටවක. අටවක් පොහෝ දවස. එක් පක්ෂයක්. කුසල් කිරීමට සුදුසුයයි සම්මත පක්ෂ සතරින් එකක්. අ: පා: 935[8] මි: පා:සි: 484[77B]. **-මුත්ත** (නා)= අට වැදෑරුම් මුතු. අනාමාස වස්තුවක්. 1 හත්ථි කුම්භ 2 වරාහදාඨ 3 භුජඞ්ගසීස 4 වලාහක 5 වේළු 6 මච්ඡසිර 7 සඞ්ඛ 8 සිප්පි යන අට වැදෑරුම් මුතු. (2) 1 හය 2 ගජ 3 රථ 4 ආමලක 5 වලය 6 අඞ්ගුලි වේඨක 7 කකුධඵල 8 පාකතික යනුවෙන් ද මුතු අට වැදෑරුම් වේ. වි:ලං: 58[18], ස: පා: 43[29]. **-සාවත්ථිගමක** (නා)= එනම් ශික්ෂාපද අට. තුන්වන වර දක්වා **සම්නුභාසණය** කරන ශික්ෂාපද අට. එයින් භික්ෂූන්ට සතරක් සහ භික්ෂුණීන්ට සතරක් ද

Free Distribution

වේ. භික්ෂූන්ට සාධාරණ ශික්ෂාපද සතර නම්; සඞ්ඝාදිශේෂ කාණ්ඩයෙහි දක්නා 1 සඞ්ඝභෙද සඞ්ඝාදිසෙසය 2 අනුවත්තක සඞ්ඝාදිසෙසය 3 දුබ්බච සඞ්ඝාදිසෙසය 4 කුලදූසක සඞ්ඝාදි සෙසය යන සතර වේ. භික්ෂුණීන්ට සාධාරණ ශික්ෂාපද සතර සත්තරසකයෙහි සත්තම, අට්ඨම නවම, දසම ශික්ෂාපද සතර වේ. ක: වි: 136[3] පරි: පා: 188[20], සා: පා: 992[8], ක: වි: පි: 105[24]. -**ලොකධම්ම** (නා)= **ලොක** ධර්‍ම අට. අෂ්ට ලොක ධර්‍මය. ලොක සභාවය වූ කරුණු අට. 1 ලාභ 2 අලාභ 3 යස 4 අයස 5 නින්දා 6 ප්‍රශංසා 7 සැප 8 දුක යන කරුණු අට. පරි: පා: 188[24] සා: පා: 992[17]. -**විකුප්ප** (නා) (වපු + ක)= අෂ්ට වස්තුක නම් පාරාජිකාව. භික්ෂුණීන්ට පමණක් සාධාරණවූ පාරාජිකාවක්. කරුණු අටක් සම්පූර්ණ වීමෙන් සිදු වන පාරාජිකාව. රාගයෙන් මඩනා ලද භික්ෂුණියක් එබඳු පුරුෂයකු විසින් තමාගේ 1 අත ගැනීම ඉවසා ද, 2 සඟල සිවුරු කොණ ගැනීම ඉවසා ද, 3 එබඳු පුරුෂයකු වෙත එළඹ සිටිනී ද, 4 ඔහු හා කථා කරා ද, 5 සඞ්කේතස්ථානයට යන්නී ද, 6 පුරුෂයකුගේ පැමිණීම ඉවසා ද, 7 රහස් පෙදෙසකට පිවිසේ ද, 8 සිය සිරුර ඔහු වෙත එළවා ද, යන මේ කරුණු අට සම්පූර්ණ වීමෙන් සිදු වන පාරාජිකාව. සි: ව: වි: 299, සා: පා: 674[8]; වි: ම: 274[6], පාචි: පා: 219[18], චූ: වි: පි: 49[9]. -**ඤාණවිප්පයුත්ත** (නා)= අෂ්ට වස්තුක අවිද්‍යාව. 1 දුක්ඛ 2 දුක්ඛ සමුදය 3 දුක්ඛනිරෝධ 4 දුක්ඛ නිරොධගාමිනී පටිපදා 5 දුබ්බත්ත 6 අපරන්ත 7 පුබ්බන්තාපරන්ත 8 ඉදප්පච්චයතා පටිච්ච සමුප්පන්න ධම්ම යන මේ අෂ්ට වස්තුවෙහි උපදනා අවිද්‍යාව. ධ: අ: ගැ: 187[13]. -**ංකඛ්ඛා** (නා)= වස්තු අටක් පිළිබඳව උපදනා සැකය. 1 බුද්ධ 2 ධම්ම 3 සඞ්ඝ 4 සික්ඛාපද 5 පුබ්බන්ත 6 අපරන්ත 7 පුබ්බන්තාපරන්ත 8 ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පන්න ධම්ම යන අෂ්ට වස්තුව පිළිබඳ උපදින සැකය. ධ: අ: ගැ: 182[22] -**වර** 1 (නා)= අෂ්ට වරය. පොරොන්දු අට. මහාප්‍රජාපතී ගෝතමිය පැවිදි වීමේදී ලබාගත් පොරොන්දු අට. චූ: පා: 398[7] (අට්ඨගරු ධම්ම බලනු) -**වර** 2 (නා) අනද තෙරුන් ලබා ගත් වර අට. 1 බුදුන් පිළිගත් සිවුරු තමන්ගට නො දිය යුතුය. 2 බුදුන් ලද පිණ්ඩපාතාහාරය නො දිය යුතුය. 3 එක ගඳකිළියෙහි විසීමට අවසර නො දිය යුතුය. 4 බුදුන් පිළිගත් නිමන්ත්‍රණයට අනද තෙරුන් නො වැඩිය යුතුය යන ප්‍රතික්ෂේප වර සතර සහ 5 අනද තෙරුන් පිළිනත් නිමන්ත්‍රණයට බුදුන් වැඩිය යුතුය. 6 බුදුන් දක්නට බැහැර ජනපදයෙන් පැමිණියවුනට ඔවුන් පැමිණි කෙණෙහි බුදුන් දක්වාලීමට අවසර දිය යුතුය. 7 තමන් හට යම් සැකයක් උපන් කෙණෙහි එය පිළිසිඳීමට අවසර දිය යුතුය. 8 තමන් නො හමුයෙහි දෙසූ සියලුම ධර්‍මය පෙරළා තමන්හට දෙසිය යුතුය යන මේ ආයාචනාවර සතර අනද තෙරුන් ලද වර අට නම් වේ. මනෝ: පූ: 164[7] -**වර** 3 (නා) ගිලානොපස්ථානය උදෙසා විශාඛා උපාසිකාව බුදුන්ගෙන් ලද වර අට 1 සිඟලුම ආගන්තුක භික්ෂූන් තම ගෙදරට ම පිඬු පිණිස වැඩම විය යුතුය. 2 පාංසුකූලයක් භික්ෂූන් නිති තම නිවෙසෙහි දන් වැළඳිය යුතුය. 3 ගිලන් භික්ෂූන් ගිලන්පස පිණිස තම ගෙදරට ම වැඩම විය යුතුය. 4 ගිලානොපස්ථායක භික්ෂූන්ට තමන්ම දන් දිය යුතුය. 5 පාංසුකූලයක් භික්ෂූන් සමග බුදුන් තම ගෙදර කැඳ අදුළුන් වැළදිය යුතුය. 6 වස් අන්තයෙහි වස්සාවාසික සිවුරු දිය යුතුය. 7 බෙහෙත් බඩු හැමදා දෙන දිය යුතුය. 8 හවුරුදු පතා කණ්ඩුප්පටිච්ඡාදන සිවුරු දන් දිය යුතුය. යන අට. (2) 1 දිට්ඨධම්මයෙන් සඞ්ඝයාට වැසි සළු දීම 2 ආගන්තුක භක්තය දීම 3 ගමික භක්තය දීම 4 ගිලාන භක්තය දීම 5 ගිලානොපස්ථායක භක්තය දීම 6 ගිලාන භෛෂජ්‍යය දීම. 7 ධුව යාගු දානය 8 භික්ෂුණී සඞ්ඝයාට උදක සාටිකා දානය යන මේ අට ද දක්නේය. මහා: පා: 328[30] පූජා: ව: 846[4], ධ: අ: ගැ: 121[4], ජා: අ: ගැ: 163[18]. -**වාභිසා උපසම්පදා** (නා)= එනම් උපසම්පදාව. අට වැදෑරුම් උපසම්පදාවන්ගෙන් එකක්. භික්ෂුණීන්ගේ උපසම්පදාව. භික්ෂුණීයක් විසින් භික්ෂුණී සඞ්ඝයා ගෙන් ලැබූ ඉක්බිති භික්ෂු සඞ්ඝයා ගෙන් ද ලැබිය යුතු භික්ෂුණී උපසම්පදාව උභය සඞ්ඝයා විසින් ඤත්තිය දෙවරක් සහ අනුශ්‍රාවණය ඇවරක් අස්වන බැවින් "අට්ඨසු වාරෙසු වාචං අස්ස අත්ථි" යන නිරුක්තිය අනුව අට්ඨවාචිකා නම් වේ. භික්ෂුණී සඞ්ඝයාගෙන් ඤත්ති චතුර්‍ථ කම්ම වාක්‍යයෙන් සහ භික්ෂු සඞ්ඝයා ගෙන් ද ඤත්ති චතුර්‍ථ කම්ම වාක්‍යයෙන් ලබන උපසම්පදාව. සා: පා: 172[3] ක: වි: පි: 15[8] ක: වි: 163[11]. -**වාර** (නා) (අට් මහාවාර බලනු.)

-ඤ්ඤා (නා) අභි විද්‍යා. **ඉඞ්** අභිඤ්ඤවන් ඇතුළු මනොමය සෘද්ධිය සහ විදර්ශනා ඥානය ඝන අට. වි: ම: සු: 482[2] ධ: ඇ: ගැ: 18[3]

-ඤ්ඤාපස (නා) අට වැදූරුම් උපසම්පදා. උපසම්පදා කම් අට. 1 එහි භික්ඛු උපසම්පදා. 3 සරණ ගමන උපසම්පදා 3 ඔවාද පටිග්ගහණ උපසම්පදා 4 පඤ්හබ්‍යාකරණ උපසම්පදා 5 ගරු ධම්ම පටිග්ගහණ උපසම්පදා 6 දූතේන උපසම්පදා 7 අට්ඨවාචිකා උපසම්පදා 8 ඤත්ති චතුත්ථ කම්ම උපසම්පදා යන අට.

1 **එහි භික්ඛු උපසම්පදා නම්**; අනන්තිම භවික වූ පූර්ව හෙතු සම්පන්න පුද්ගලයාට "එහි භික්ඛු චර බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛක්ඛය අන්ත කිරියාය"යි දෙන උපසම්පදාවයි.

2 **සරණ ගමන උපසම්පදා නම්**; බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි ඝනාදී නයින් තුන් වරක් වාග් භෙද කොට ප්‍රථම බෝධියෙහි දුන් උපසම්පත්තියි. බුදුදු එක් විසි හවුරුද්දෙක් ප්‍රථම බෝධි නම් වෙයි.

3 **ඔවාද පටිග්ගහණ උපසම්පදා නම්**; "තස්මාතිහ තෙ කස්සප එවං සික්ඛිතබ්බං" යනාදීන් ස්ථවිර නව මධ්‍යමයන් කෙරෙහි හිරි ඔතප්ප ද, ධර්මදේශනා අර්ථිව මෙනෙහි කොට ඇසීම ද, කායගතාසති මනසිකාර ද යන තුන් අවවාදයන් පිළිගැන්මෙන් වූ උපසම්පදාවයි.

4 **පඤ්හබ්‍යාකරණ උපසම්පදා නම්**; දශ අශුභ විෂයෙහි බුදුන් පුළුවුන් ප්‍රශ්න විස්සජ්ජනය කළ සොපාක සාමණේරයන්ටය අනුදත් උපසම්පදාවයි.

5 **ගරුධම්ම පටිග්ගහණ උපසම්පදා නම්**; 1 වස්සසතූප සම්පන්නාය භික්ඛුණියා තදහුප සම්පන්නස්ස භික්ඛුනො අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචිකම්මං කාතබ්බං අයම්පි ධම්මො සක්කත්වා ගරුකත්වා මානෙත්වා පූජෙත්වා යාවජීවං අනතික්කමනීයෝ 2 න භික්ඛුණියා අභික්ඛුකෙ ආවාසෙ වස්සං වසිතබ්බං අයම්පි ධම්මෝ-පෙ-අනතික්කමනීයෝ 3 අඩ්ඪමාසං භික්ඛුණියා භික්ඛු සඞ්ඝතො දේඩම්මා පවාරෙතබ්බා උපොසථ පුච්ඡනංච ඔවාදූපසඞ්කමනංච අයම්පි ධම්මෝ-පෙ-අනතික්කමනීයෝ 4 වස්සං වුට්ඨාය භික්ඛුනියා උභතෝ සඞ්ඝෙ තීහි ඨානෙහි පවාරෙතබ්බං දිට්ඨෙන සුතෙන පරිසඞ්කාය අයම්පි-පෙ- අනතික්කමනීයෝ. 5 ගරු ධම්මං අජ්ඣාපන්නාය භික්ඛුණියා උභතෝ සඞ්ඝෙ පක්ඛමානත්තං චරිතබ්බං අයම්පි ධම්මෝ-පෙ-6 දෙවා වස්සානි ඡසු ධම්මෙසු සික්ඛිත සික්ඛාය සික්ඛමානාය උභතෝ සඞ්ඝෙ උපසම්පදා පරියෙසිතබ්බා අයම්පි ධම්මෝ-පෙ- 7 න භික්ඛුණියා කෙනචි පරියායෙන භික්ඛු අක්කොසිතබ්බා. පරිභාසිතබ්බා අයම්පි ධම්මෝ-පෙ 8අජ්ජතග්ගෙ ඔවාදෝ භික්ඛූනං භික්ඛුණීසු වචනපථෝ. අයම්පි ධම්මෝ සක්කත්වා ගරුකත්වා මානෙත්වා පූජෙත්වා යාවජීවං අනතික්කමනීයොයි වදළ මේ අට්ඨගරු ධම්ම පිළිගත්කල මහාපජාපති ගොතමීන්දට අනුදත් උපසම්පදාවයි.

6 **දූතෙන උපසම්පදා නම්**; අඞ්කාසි නම් ගණිකාවට අනික් තැනෙක්හිදී ව්‍යකත ප්‍රතිබල මෙහෙණක දූත වැ අවුත් භික්ෂු සඞ්ඝයා කරා එළඹ උපසම්පත්තියට ආරාධනා කළ කල පරමමූඛයෙහිම ඤත්තිකම්වදන් කියවා උපසම්පත්ති කරන පරිද්දෙන් අනුදත් උපසම්පදාවයි.

7 **අට්ඨවාචිකා උපසම්පදා නම්**; භික්ෂුණී සඞ්ඝයා කෙරෙන් ඤත්ති චතුත්ථ කම්මයෙන්ද භික්ඛු සඞ්ඝයා කෙරෙන් ඤත්ති චතුත්ථ කම්ම යෙන්දයි යන මේ කම්දවාචයෙන් මෙහෙණන්ට අනුදත් උපසම්පදාවයි.

8 **ඤත්ති චතුත්ථ උපසම්පදා නම්**; භික්ෂූන්ට මෙසමයෙහි දෙන උපසම්පදාවයි. කා: වි: 1[32] කා: වි: පි: 1[410]-**ඉඛනාපස** (නා)= අටවැදූරුම් තාපසයෝ. 1 සප්පත්තභරියා 2 උඤ්ඤාචරිකා 3 සම්පත්තකාලිකා 6 අනාගහිපකතිකා 5 අස්සමිටඨිකා 6 දන්තාලුය්හකා 7 පවත්තඵලිකා 8 වණ්ඨ මුනිනිකා යන අට වැදූරුම් තවුසෝ. එහි 1 **සප්පත්තභරියා නම්**; අඹුදරුවන් සමග පැවිදිව කෘෂිවණිජ් ආදීන් ජීවිකාව කරන තෙණ්ඩ ජටිලාදීහුයි. 2 **උඤ්ඤාචරිකා නම්**; නුවර දොර අසපුවක් කරවා ක්ෂත්‍රිය බ්‍රාහ්මණාදී කුමරුන් ශාස්තෘ විෂයෙහි හික්මවමින් රන් රිදී ප්‍රතිරූප කොට තල සහල් ආදී කැප බඩු පමණක් පිළිගන්නෝයි. 3 **සම්පත්තකාලිකා නම්**; ආහාර වෙලාවෙහි ලැබුණ දෙය කින් යැපෙන්නෝයි. 4 **අනාගහිපකතිකා** යනු

Digitized by Dhamma Digital - Nalanda Digital Project Free Distribution

හින්නෙන් පිසූ දෑය ප්‍රතික්ෂේප කොට කොළ හෙඩි ආදියෙන් යැපෙන්නෝසි. 5 **අසඝමුට්ඨි** නම්; ගලක් හෝ යම් කිසි ආයුධයක් රැගෙන හැසිර කුස හිනි වූ විට හමු වූ ගසක පොතු සිඳ එය අනුභව කරන පොහෝ සිල් ඉටා සිවි බඹ විහරණ වඩන්නෝසි. 6 **දණ්ඩ ලුයෂණ** නම්; කුස හිනි වූ විට දනින් ගස්පොතු සිඳ එය අනුභව කර සිල් ඉටා බඹ විහරණ වඩන්නෝසි. 7 **සමණ එලික** යනු ආහාර පිණිස අන් තැනක නොනොස් වැටුණු ගෙඩි මල් පමණක් කා යැපී බඹ විහරණ වඩන්නෝසි 8 **වාතභුතික** නම්; හුවටුවෙන් ගිලිහුණු ගෙඩි පමණක් කා යැපී සිල් ඉටා බඹ විහරණ වඩන්නෝසි. මේ අට වැදෑරුම් තවුසෝ ක්‍රම අයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨයෝ වෙත් වණවමුතනික තාපස යෝ සවී ශ්‍රේෂ්ඨයහ. සු: නි: අ: 2391 **-ද්විධ මානිකා** (නා)= අට වැදෑරුම් මානකා. ඒ: ලං: 37236 (අ ඨමානිකා බලනු) **-විධ විනය** (නා) අට වැදෑරුම් විනය. 1 සංවර විනය, 2 පහාණ විනය යි විනය දෙවැදෑරුම් වේ. එයින් සංවර විනය; 1 සීල සංවර 2 සති සංවර 3 ඤාණ සංවර 4 ඛන්ති සංවර 5 විරිය සංවර යි පස් වැදෑරුම් වේ. පහාණ විනය ද, 1 තදඞ්ග පහාණ 2 විකඛම්භනපපහාණ 3 සමුච්ඡේදපපහාණ 4 පටිපස්සද්ධිපහාණ 5 නිස්සරණපපහාණ යි පස් වැදෑරුම් වේ. සංවර විනය; කාය වාක් දුශ්චරිතයන් සංවර කරන බැවින් සංවර ද; විනය කරන බැවින් විනය ද වේ. පහාණ විනය ද; ත්‍යාගාර්ථයෙන් පහාණ ද, විනය නයාර්ථයෙන් විනය ද වේ. මෙසේ එකක් පස් අයුරකින් බෙදෙන බැවින් විනය දශ වැදෑරුම් වේ. එයින් පටිපස්සද්ධි විනය සහ නිස්සරණ විනය හැර සෙසු අට අට වැදෑරුම් විනය නම් වේ. පටිපස්සද්ධි පහාණ කාලයෙහි භික්ෂුව යුතු කිසිවක් නැති බැවින් ද, නිස්සරණපපහාණය නුපදවන බැවින් ද, මේ දෙකින් කිසිවක් විනය නොකෙරේ. "පටිපස්සද්ධිපහාණ කාලෙ පන විනෙතබ්බාභාවතො නිස්සරණපහාණස්ස ච අනුප්පාදෙතබ්බතො න තෙහි කිඤ්චි විනෙතීති වුච්චති" සු: නි: අ: 76-88 **-විනය තණ්හා** (නා)=අට වැදෑරුම් අසමානතා. බුදුවරයන්ගේ පවත්නා අසමාන ධර්ම අට. 1 අද්ධාන වෙමත්තතා 2 ආයු වෙමත්තතා 3 කුල වෙමත්තතා 4 පමාණ වෙමත්තතා 5 නෙකඛම්මවෙමත්තතා 6 පධාන වෙමත්තතා 7 බොධි වෙමත්තතා 8 රංසි වෙමත්තතා යන අට. 1 **අද්ධාන වෙමත්තතා** නම්; බුදුවරුන් පාරමී පුරන කාලයේ අසමාන තාවයයි. සමහර බුදුවරු ලඟත් පිරිසෙසින් සාරසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක් පෙරුම් පුරත්. සමහර බුදුවරු ඉඛඝා සංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක් පෙරුම් පුරත්. 2 අවුරුදු සියයකට ආයුෂ ඇති කාලයෙහි හෝ ලක්ෂයක් අවුරුද්දට ආයුෂ ඇති කාලයෙහි හෝ බුදුවරු උපදින් මේ **ආයුවෙමත්තතා**වය යි. 3 **කුල වෙමත්තතා** නම්; කුලයන්ගේ අසමානතාවයයි. බුදුවරු ක්ෂත්‍රිය කුලයෙහි හෝ බ්‍රාහ්මණ කුලයෙහි හෝ උපදිත්. මේ කුල වෙමත්තතාවයයි 4 **පමාණ වෙමත්තතා** නම්; ශරීරප්‍රමාණය පිළිබඳ වෙනසයි බුදුවරු ශරීරප්‍රමාණයෙන් පසළොස්-අටළොස් රියන් හෝ අටාසූරියන් හෝ වෙත්. 5 **නෙකඛම්ම වෙමත්තතා** නම්; බොධිසත්ත්වවරයන්ගේ අභිණිෂ්ක්‍රමණයේ වෙනසයි. හත්ති-අශ්ව-රථසිවිකාවන්ගෙන් හෝ අහසින් හෝ බොධිසත්ත්වවරයෝ අභිණිෂ්ක්‍රමණය කරති. 6 **පධාන වෙමත්තතා** නම්; ප්‍රධන් වීරිය කාලය පිළිබඳ අසමානත්වයයි. සමහර බුදුවරුන්ගේ ප්‍රධන් වීරිය කාලය සතියකි. එසේම අඩමස-මස-දෙමස-තෙමස-සමස හෝ සමහර බුදුවරුන්ගේ ප්‍රධන් වීරිය කාලය වේ. එක් හවුරුදු දෙතුන් හවුරුදු සැවුරුදු හෝ ප්‍රධන් වීරිය කරති. 7 **බොධි වෙමත්තතා** නම්; බොධි වෘක්ෂය පිළිබඳ වෙනසයි. ඇසතුරුක හෝ නුග ආදී අන් කිසි රුකක් හෝ බොධිය වේ. 8 **රංසි වෙමත්තතා** යනු බුඩරශ්මිය පැතිරෙන ප්‍රමාණයේ වෙනසයි. මේ අට වැදෑරුම් අසමානකම් හැර ප්‍රතිවෙධයෙන් අවබොධ කරන ගුණයන්හි හෝ දුරුකටයුතු දෙෂයන්හි කිසි වෙනසක් නැති. "ඉමා අට්ඨ වෙමත්තතා ඨපෙත්වා අවසෙසෙසු පටිවෙධෙනාධිගන්තබ්බසු ගුණෙසු පහාතබ්බසු වා දොසෙසු නත්ථි තෙසං විසෙසො" සු:නි:අ: 34319. **-සත තණ්හා** (නා)= එක්සිය අට වැදෑරුම් තෘෂ්ණාව. **තෘෂ්ණා** තොමෝ රූප තෘෂ්ණා, ශබ්ද තෘෂ්ණා, ගන්ධ තෘෂ්ණා, රස තෘෂ්ණා, සප්‍රෂ්ටව්‍ය තෘෂ්ණා ධර්ම තෘෂ්ණා වශයෙන් සයෙකි. එකෙකක් කාම, භව, විභව වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වී අටළොසක් වේ. ඒ අටළොස ආධ්‍යාත්මික බාහිර භෙදයෙන් සතිසක් වේ. ඒ සතිස

අතීත – අනාගත – වර්තමාන වශයෙන් එක් සිය අට වැදූරුම් වේ. වි: මා: ස: 5[31]. **-සත පුග්ගල** (නා)= ආර්ය පුද්ගලයන් එක්සිය අට. එකබිජී, කොලඞ්කොල, සත්තක්ඛත්තු පරම යනුවෙන් ශෝවාන් පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් වෙත්. කාම, රූප, අරූප භවයන්හි ඵලාව බොඹය කළ සකෘදාගාමී පුද්ගලයෝද, එසේම තෙ වැදූරුම් වෙත්. මේ සවැදූරුම් ආර්ය පුද්ගලයෝ සිව්පිළිසිඹියාවන්ගේ වශයෙන් සූචිසි වැදූරුම් වෙත්. අවිහ, අතප්ප, සුදස්ස, සුදස්සී යන බ්‍රහ්මලෝකයන්හි එක් බ්‍රහ්ම ලෝකයක පස්දෙන බැහින් අනන්තරා පරිනිබ්බායි, උපහච්ච පරිනිබ්බායි, සසඞ්ඛාර පරිනිබ්බායි, අසංඛාර පරිනිබ්බායි, උද්ධංසෝත අකනිට්ඨගාමියයි අනාගාමී පුද්ගලයෝ විසි දෙනෙකි. අකනිට්ඨ බ්‍රහ්මලෝකයෙහි උඩිං සොත අකනිට්ඨගාමී පුද්ගලයා හැර පුද්ගලයෝ සිව් දෙනෙක් වෙත්. මෙසේ අනාගාමී පුද්ගලයන්ගේ සඞ්ඛ්‍යාව සූචිස්සකි. සුතව විපස්සක, සමථයානිකයයි අර්හත් ආර්ය පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් සහ සතර මාර්ගස්ථයෝදැයි මේ සියලුම ආර්ය පුද්ගල සඞ්ඛ්‍යාව සිව් පණසකි. එය ශුද්ධාධුර ප්‍රඥාධුර භෙදයෙන් එක සිය අවකි. සූ: නි: 216[17]. **-සංවෙග වත්ථු** (නා)= අෂ්ට සංවේගවස්තු. වි: ව්: ථී: 184[36], වි: මා: ස: 324[25], සූ: නි: අ: 135[21], (අට්ඨ මහා සංවේග වත්ථු බලනු.) **-සමණ පරික්ඛාර** (නා) අට වැදූරුම් මහණ පිරිකර. පාත්‍ර සිවුරු ආදිය. සූ: නි: අ: 1391[8]. (අට්ඨ පරික්ඛාර බලනු) **-සමණසුඛ** (නා)= අෂ්ට ශ්‍රමණ සැප. භික්ෂූන්ට ඇති සැප අට. 1 ඛත්තඛණූපපරිඝහාභාවෝ (=ධන ධාන්‍යයන්ගේ අසිතියක් නැති බව. 2 අනවජ්ජපිණ්ඩපාත පරියේසනභාවෝ (=නිරවද්‍ය පිණ්ඩපාතය සොයන බව) 3 නිබ්බුත පිණ්ඩපාත භුඤ්ජනභාවෝ (=ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට පිණ්ඩපාතය වළඳන බව) 4 රට්ඨපීළන කිලෙසාභාවෝ) (=අය බදු දීම් ආදියෙන් රට වැස්සන් විඳුනා දුක් නමන්ට නැති බව) 5 උපකරණෙසු නිච්ඡන්දරාගභාවෝ (=නාහොපකරණයෙහි ඇලුම් නැති බව) 6 වොරව්හාරූපෙ නිබ්භයභාවෝ (= සොරුන්ගේ මං පැහැරීම් ආදියෙහිදී බිය නැති බව) 7 රාජ රාජ මහා මත්තෙහි අසංසට්ඨභාවෝ(=රාජ රාජ මහාමාත්‍යයන් සමඟ නො ඇතුණු බව) 8 චතූසු දිසාසු අපපටිහතභාවෝ (=බාධාවක් නැතිව සිව් දිගටම යා හැකි බව) යනු අට වැදූරුම් ශ්‍රමණ සැපයෝ වෙත්. ජා: අ: කා: 7[4] ජා:අ:ගැ: 12[26], (අෂ්ට ගුණ බලනු) **-සමාපත්ති** (නා)= අෂ්ට සමාපත්ති. රූපාවචර ධ්‍යානසතර සහ අරූපාවචර ධ්‍යාන සතර. ජා: අ: ගැ: 116.

අට්ඨාන 1 (නා) (න+ඨාන) (න + √ඨා + යු= අන)= අස්ථානය. හෙතු රහිතය. ඵලයක් නිපදවීමට හෙතුවක් නැත. ස: පා: 160[34]. වි: ව්: ථී: 79[16], චූ: පා: B 366[8], මනෝ: පූ: 247[21] (අට්ඨාන යි ද දක්නේය.)

අට්ඨාන 2(නා)(ආ+ඨාන)=පුවරුකඩ.ලී පුවරුව. ශරීරය උලා නහනු පිණිස නහනතොට හිඳුවන ලී පුවරුව. "ගසක් ලෑල්ලක් ලෙස සැස එහි අට පදයක් සේ රෙදවල් කපා නහන තොටුපළෙහි සිටුවත්. එහි සුණුවහී විසුරුවා මනුෂ්‍යයෝ ශරීරය උලත්. මෙය **අට්ඨාන** නම්" භික්ෂූන් විසින් ශරීරය උලා නොනෑ යුතුයයි පණවන ලද්දක්. චූ: පා: 216[17] සා: පා: 88[34] (අට්ඨාන ඵලක බල යු)(අට්ඨාන යි ද දක්නේය) වි: ව්: B 2783, **-ඵලක** (නා) [සං. ඵලක]= පුවරුකඩ. "අට්ඨාන ඵලක නම් පොහොරුවක් මෙන් දැවයක් සැස සුණු පුරා එහි පිට ගහා නහනු සඳහා දූ පෝරු ආකාරයෙන් හිරිසිඳ නහන තොට හිඳුවන පොහොරුවයි" කු: සි: ස: 59[27] සි: ව: ව්: 92[6] ඒ: ව්: ථී: 456[18] චූ: පා: B I උප: ග්‍ර: ස; පා: 88[34] (අට්ඨාන බලනු)

අට්ඨානාරහ (නා) =1ඨානාරහ නොවූ; ස්ථානාර්හ නොවූ. ශාසනය ශාසනයට නුසුදුසු. නිවණට පැමිණීම හෙතු කොට ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන්හෙන් යුත් ශාසනය ඨාන නම්. ඒ ශාසනයට සුදුසු වූයේ ඨානාරහ නම්. එසේ නොවූයේ අට්ඨානාරහ නම් වේ. 2 **ඇපත්** චතුර්විධ කම්වාක්‍යය උපසම්පදා කර්මයට කාරණ බැවින් ඨාන නම්. ඒ උපසම්පදා කර්මයට සුදුසු වූ වස්තුදෙශාදියෙන් විනිර්මුක්ත වූ කර්මය ඨානාරහ නම් වේ. එබැවින් පිරිසිදු කර්මවාක්‍යය කෙළවර කොට ඇති සියලු සඞ්ඝකෘත්‍යය ඨානාරහ නම් වේ. **එසේ නොවූයේ අට්ඨානාරහ** නම් වේ. ස: පා: 172[27] ඒ: වි ථී: 110[6] සා: දී; 439[19] (ඨානාරහ බලනු)

අට්ඨානිසංස (නා)= අනුසස් අට. විනයධරයා කෙරෙහි විද්‍යමාන වූ අනුසස් අට. 1 අත්ත නො සීලකඛන්ධො සුගුත්තො හොති සුරක්ඛිතො (=තමාගේ ශීලය මනාව රක්නා ලද්දේ වෙයි) 2 කුක්කුච්චපකතානං පටිසරණං හොති (=කුකුස් කරන්නවුනට පිළිසරණ වෙයි) 3විසාරදො සඞ්ඝ මජ්ඣෙ වොහරති (=නොබියව සඞ්ඝයා මැද කථා කරයි) 4 පච්චත්ථිකෙ සහ ධම්මෙන සුනිග්ගහීතං නිග්ගණ්හාති (=පස මිතුරන් කරුණු දැක්වීමෙන් නිග්‍රහ කරයි) 5 සඞ්ඝමජ්ඣිනියා පටිපත්තො හොති (=සඞ්ඝ යාගේ විරසථිතිය පිණිස පිළිපන්නේ වෙයි. නස්සාධෙය්‍යා 6 උපොසථො 7 පවාරණා 8 සඞ්ඝකම්මං (=පොහොකිරීම පවාරණය සහ සඞ්ඝ කර්මය ද ඔහු අයත් වෙයි.) යන අට. පරි: පා: 18:30 18833 සා: පා: 99239 (අට්ඨ ආනි සංස බලනු)

අට්ඨාපදක? (නා) =අෂ්ට පදකය, .දූ පෝරුව දැම් පෙත. සාරී ඵලකය. සා: පා: 83712 අ: පා: සා: 7234 (අට්ඨ පදක බලනු)

අට්ඨාරස (නා) -අටළොස. දහ අට. එනම් සඞ්ඛ්‍යාව, -**අභබ්බට්ඨාන** (නා)- අටළොස් අභව්‍යස්ථාන. මූල ප්‍රණිධානයෙන් පසු බොධි සත්ත්වවරයන්හට නොසුදුසු ස්ථාන අටළොස. මූලප්‍රණිධානයෙන් පසු බොධිසත්ත්වවරයෙක් 1 ජාත්‍යන්ධ; 2 ජාතිබධිර; 3 උම්මත්තක 4 කෙළනොළු; 5 පිළු නොවෙයි. 6 මෙලච්ඡ ජනපදයක; 6 දුස්සකගේ කුසක; 8 නියත මිථ්‍යා දෘෂ්ටි කුලයක නූපදියි. 9 ලිඛත පරිවර්තන වූවෙක්; 10 පඤ්චානන්තරීය කර්ම කරන්නෙක්; 11 කුෂ්ඨරොගියෙක් නොවෙයි. 12 වටුවකුට වඩා කුඩාව හෝ ඇතකුට වඩා විශාලව හෝ නූපදියි. 13 ප්‍රෙත අසුර නිකාය වල හෝ අවීචි ලොකාන්තරික නරකයක; 14 මාරයෙක්ව; 15 අසංඥභවයක; 16 ශුද්ධාවාස බ්‍රහ්ම ලොකයක; 17 අරූප භවයක 18 පිට සක්වලක නූපදියි. සු: නි: අ: 3331 -**ආචරියවාද** (නා)-අටළොස් ආචාරී වාදය විතීය සඞ්ගායනාවෙන් පසු හින්න වූ භික්ෂුනිකාය සඞ්ඛ්‍යාව: කාලාශොක ධර්මාශොක දෙරජුන් (ක්‍රි: පූ: 365–274) අතර වූ ශත වර්ෂය තුළ දඹදිව හටගත් බොඳ භික්ෂු නිකායයෝ 1 මහා සඞ්ඝික 2 ගොකුලික 3 එකබෙබාහාරික 4 පණ්ණත්තිවාදී 5 බාහුලික 6 චෙතියවාදී 7 මහිංසාසක 8 වජ්ජීපුත්තක 9 ධම්මුත්තරීය 10 භද්‍රයානික 11 ඡන්නාගාරිකා 12 සම්මිතිය 13 සබ්බත්ථිවාදී 14 ධම්මගුත්තික 15 කස්සපික 16 සඞ්කන්තික 17 සුත්තවාදී 18 ථෙරවාදී යන අටළොස් ආචාරී වාදයෝ, 1 **මහාසඞ්ඝික වාදය**; – සථවිරවාදයෙන් භින්නවූ ප්‍රථම භික්ෂුනිකාය මෙය වේ. විතීය සඞ්ගීතියෙන් බැහැර කළ දස දහසක් පමණ වජ්ජීපුත්‍රක භික්ෂූහු තුමූ වෙනම නිකායක්ව මහාසඞ්ඝික නමින් පෙනී සිටියහ. මහාදෙව නම් ආචාර්යයන්ගේ පඤ්චවස්තුවාදය මහා සඞ්ඝිකයන්ගේ මූල සිද්ධාන්තය විය යෙති. ආචරිය වාද, ධර්ම ගුරු නමින් ද හඳුන්වන මේ භික්ෂුවංශයට සූත්‍ර පිටකය, විනය පිටකය, අභිධර්ම පිටකය මිශ්‍ර පිටකය, ධාරණී පිටකය යි පිටක පසකි. මහා සඞ්ඝිකයන්ගේ පොත්වලින් දැනට ශෙෂව පවත්නේ **මහාවස්තු** නම් ඔවුන්ගේ විනය ග්‍රන්ථය පමණකි. එය ථෙරවාදීන්ගේ මහාවග්ග පාළිය වැනි වේ. සංඝභේදය මෙන්ම ප්‍රාක්භේදය භාවිත කළ මහාසඞ්ඝිකයෝ ශ්‍රී පර්වතය මෙන්ම ආන්ධ්‍ර දෙශය ද, ධාන්‍යකටකය මෙන්ම පාටලී පුත්‍ර නගරය ද මූල ස්ථාන කර ගත්හ. 2 **ගොකුලික**;- මහාසඞ්ඝික යන්ගේ ශාඛාවක් වූ මේ නිකාය කුක්කුලික කුක්කුටික, භූරිකුල්ලක යනුවෙන් ද හඳුන් වති. කථා වත්ථු අට්ඨකථාවේ බුබ ඝොෂාචාර්ය පාදයෝ ද කුක්කුල යනුම යොදති. ගොකුලිකයන් සියලුම සංස්කාරයන් හිනිදැල් රහිත උණු අඵමෙන් සලකන බැව් කථා වත්ථු අට්ඨකථාවේ දක්නේය.3 **එකබෙබාහාරික**;- මහා සඞ්ඝික නිකායයෙන් බිඳුණු මේ ආචාර්ය වාදයේ සිද්ධාන්ත මහා සඞ්ඝික- කුක්කුටික- ලොකොත්තරවාදීන්ගේ සිද්ධාන්ත හා සමානය. බුබ ධර්මීය සෙසු නිකායිකයන්ට වඩා අන්තර් බුද්ධියෙන් දත් බැවින් එකබෙබාහාරික (=එකව්‍යවහාරික) නම් විය කියති. 4 **පණ්ණත්තිවාද**;- පසු කාලයෙහි ගොකුලිකයන් නෙන් හින්නවූ මේ නිකායිකයෝ සියලුම ප්‍රඥප්ති ධර්මයන් දුකඛ සම්මිශ්‍රයයි කීහ. මහාවංස ටීකාවෙහි "පුග්ගල පඤ්ඤත්තිවාද" යනුවෙන් මේ නිකාය ඇදින් විය.5 **බාහුලික**;- ගොකුලිකයන්ගෙන් ප්‍රභවවූ දෙවෙනි ශාඛාව මෙය වේ. සථවිරවාදීන් ලියූ ග්‍රන්ථාන්තරයෙහි

බාහුලික - බාහුලීය යනුවෙන් මේ නිකාය හඳුන්වන නමුදු සංස්කෘතයෙන් ලියූ ග්‍රන්ථාන්තරයෙහි දක්නේ "බහුශ්‍රැත" යනුවෙනි. බහුශ්‍රැත නම් ආචාර්යවරයන් විසින් ඇති කළ බැවින් එනම් විය යි ඔවුහු කියති. 6 **චෙතිය වාද**; - චේතික, චෛත්‍යක යනුවෙන් ද හඳුන්වන මේ ශාඛාව පසු කාලයෙහි මහා සඞ්ඝික යන්හෙන් ප්‍රභව විය. මහා සඞ්ඝික නිකාය යෙන් ඉවත්ව හිය මහාදේව ආචාර්යවරයන් විසින් චෛත්‍යය නම් පර්වතයෙහිදී මේ නිකාය ආරම්භ කළ බැවින් ද, මේ නිකායිකයන් ඒ පර්වතයේ විසූ බැවින් ද, "චෙතියවාද" නම් විය යෙති. 7 **මහිංසාසක**; - මූල සර්වාස්තිවාදීන්ගේ ශාඛාවකැයි ඇතැම් තැන දක්නා නමුදු ථෙර වාදයෙන් මේ නිකායයේ සම්භවය විය. ලංකාවට බුද්ධාගම හෙනා පසු දඹදිව ඉතිරි වූ ථෙරවාදයෙන් මහීසාසක නිකාය හට ගත්තේ යයි.ද කියති. මෙකල නම්දු නහ බඹ මහෙශ්වර නමින් දන්නා, පාළි පොත්වල මහිස මණ්ඩල නමින් හඳුන් වන මහිසසති නගරය ප්‍රධාන ස්ථානය කර ගත් බැවින් හෝ පෘථිවිය ප්‍රමාණ කොට (මහි + ශාසක) අනුශාසනා කරන බැවින් මෙ නම් වී යයි කියති. බුද්ධ ඝොෂාචාර්යපාදයන් ජාතකට්ඨකථාව සම්පාදනය කරන ලද්දේ මහිංසාසක වංසයෙහි බුද්ධ දෙව තෙරුන්ගේ ආරාධනයෙනි. ක්‍රි: ව: 399-414 අතර ලක්දිව පැමිණි චීන යාත්‍රික පාඛියන් භික්ෂුව ලංකාවේදී මහීසාසක නිකායිකයන්ගේ විනය පිටකය ද, දීඝාගම සහ සංයුක්තාගම සූත්‍ර ද, සංයුක්ත සඤ්චය පිටකය ද ලබා ගත්තේ යයි සඳහන් කරයි. පසු කාලයෙහි ඉතා දියුණු වූ සර්වාස්තිවාදී නිකාය සහ ධර්මගුප්ත නිකාය ද, මහීශාසක නිකායයෙන් ප්‍රභව විය. 8 **වජ්ජිපුත්තක**; - ස්ථවිර වාදයෙන් ප්‍රභව වූ එක් ශාඛාවකි. මෙහි ආරම්භය සර්වාස්තිවාදයෙන් විය යි සමහරු කියති. මේ වජ්ජිපුත්තක නිකාය සංස්කෘතයෙන් ලියූ පොත්වල දක්නේ **වාත්සීපුත්‍ර** යනුවෙනි. ඒ අනුව මේ නිකාය වත්සපුත්‍ර නම් ආචාර්යවරයන් විසින් පිහිටුවන ලදැයි කල්පනා කරති. ඒ අදහස වජ්ජිපුත්තක ශබ්දයෙන් නොලැබේ. සංස්කෘත වෘජිපුත්‍ර ශබ්දයත් පාළි වජ්ජිපුත්තක ශබ්දයත් සංස්කෘතයේ වේ. භාරතයෙහි වෘජි-ව්‍රාත්‍ය නමින්දු හඳුන්වන පුරාණ මධ්‍යරාජ්‍යදේශයෙහි මේ නිකාය හට ගත්තේය. 9 **ධම්මුත්තරීය**;- මේ නිකාය ද වාත්සීපුත්‍රීය ශාඛාවෙන් ප්‍රභව විය. මේහි ආරම්භකයා **ධම්මොත්තර** නම් ආචාර්යවරයෙකි. එබැවින් ඒ නම වැටුණේ. මේ නිකාය ද අනාත්මවාදිය. 10 **භද්දයානිකා**;- වාත්සීපුත්‍රීය ශාඛාවක් වූ මේ නිකාය පිහිටුවන ලද්දේ භද්දයාන නම් ආචාර්යවරයන් විසිනි. 11 **ජනනාගාරිකා**;- වාත්සීපුත්‍රීය ශාඛාවක් වූ මේ නිකාය ජනගාරික නමින් ද හඳුන්වති. ප්‍රධාන නගර සයක ව්‍යාප්ත වූ බැවින් මෙනම් විය. ලක්දිව අභය ගිරිකයන්ගේ සහ ජන්නාගාරිකයන්ගේ සම්බන්ධයක් පැවැත්තේය යි කියති. 12 **සම්මිතීය**;- **සම්මත** නම් ආචාර්යවරයන් විසින් පිහිටුවන ලද බැවින් "සම්මිතීය" නම් වූ මේ නිකාය ක්‍රි: ව: 5-6 ශත වලී අතර විශාල ලෙස පැතිරී සෙසු නිකායයන් මැඩ බලයට පැමිණියේය. හම්වඩන කාලයේ මේ නිකාය ඉක්මනින් දියුණු විය. මේ රජුගේ කාලයේදීම සෞරාෂ්ට්‍රීය අපභ්‍රංශයෙන් මොවුන්ගේ පිටකත්‍රය ලියන ලදී. සර්වාස්තිවාදීන්ගේ මතය අනුව කුරුකුල්ලක - ආවන්තික - වාත්සීපුත්‍රීය යන නිකායත්‍රයම සම්මිතීය ශාඛාවෝ වෙති. සම්මිතීයයෝ පුද්ගල වාදය නොපිළිගනිති. එහෙත් අනාත්මදෘෂ්ටිය වැරදි යයි නොකියති. කථාවත්ථු අට්ඨකථාවේ පළමුවෙන් ඛණ්ඩනය කරන ලද්දේ සම්මිතීයයන්ගේ පුද්ගල වාදයයි. **නීලපට දර්ශනය** නම් ග්‍රන්ථයක් රචනා කරන ලද්දේ සම්මිතීය නිකායයේ භික්ෂුවක් විසිනි. 13 **සර්වාස්තිවාද**;- ස්ථවිරවාදයෙන් බිඳී ගිය මේ නිකාය දෙවැනි වියේ මහා සඞ්ඝික නිකායට පමණි. කාලත්‍රයෙහි සියලු ධර්මයන්ගේ අස්තිත්වය ප්‍රකාශ කරන බැවින් සර්වාස්තිවාද නම් වී යයි වසුබන්ධු අභිධර්මකෝශයේ සඳහන් කරයි. සංස්කෘතය සර්වතීය භාෂාව කර ගත් සර්වාස්තිවාදීන්ගේ ප්‍රධාන නගරය කාශ්මීරය විය. සර්වාස්තිවාදීන්ගේ සහ ස්ථවිරවාදීන්ගේ හෙදය පවත්නේ අභිධර්ම පිටකය පිළිබඳව පමණකි. අශෝක සම්භාවනාවෙන් පසු දඹදිව ස්ථවිරවාදයට වඩා සර්වාස්තිවාදය දියුණු විය. පසු කාලයෙහි මූල සර්වාස්තිවාදය, ආර්‍ය සර්වාස්තිවාදය යි මොවුහු දෙකොටසක් වූහ. ස්ථවිරවාදීන් සූත්‍ර පිටකය "නිකාය" ශබ්දයෙන් ද, විනය

පිටකය "පාළි" ශබ්දාර්ථයෙන් ද, අභිධම් පිටකය 'පකරණ" ශබ්දාර්ථයෙන් ද, ගන්නාක් මෙන් සර්වාස්තිවාදීහු සූත්‍ර පිටකය "ආගම" ශබ්දාර්ථ යන් ද, අභිධර්ම පිටකය "පාද" ශබ්දාර්ථයෙන් ද ගනිති. ඔවුහු විනය පිටකය අමූඩ නමකින් පොර හඳුන්වති. අශෝක සම්භායාත්‍රාවෙන් පසු වැහැර ගිය බොහෝ භික්ෂූහු සර්වාස්තිවාදය පිළිගත්හ. කාශ්මීර, ගන්ධාර, උජ්ජයිනී; කෝණෝජ; පර්ශියා යන පළාත්වල සහ ජාවා; සුමාත්‍රා; කාම්බෝජ; ලාව; සිඤ්; තුර්කිස්ථාන; නැගෙනහිර ඉන්දියාව ආදී රටවල ද සර්වාස්තිවාදීන් විසූ බැව් හියු එංසියැ ; ඉව්සිං යන චීන ත්‍රාන්තිකයෝ කියති. ක්‍රි: ව: 7 වන ශත වර්ෂයේ විසූ ඇඹක රාවාසීයන් ලියූ පොත්වල ද, මේ ශත වර්ෂයේ ම ජීවත් වූ මහාකවි බාණ භට්ටයන් කළ කාදම්බරියෙහි උජ්ජයිනී නගර වර්ණනාවෙහි ද, සර්වාස්තිවාදීන් සඳහන් වේ ක්‍රි: ව: 14 වන ශත වර්ෂයේ විසූ මාධවාචාර්ය නම් පඬිවරයා වෛභාෂික නමින් සර්වාස්තිවාදීන් පිළිබඳව නොයෙක් කරුණු සඳහන් කරයි. ක්‍රි: ව: 14 වන ශත වර්ෂයෙන් පසු භාරතයේ හටගත් දේශපාලන කලබල නිසා මේ නිකාය පිරිහී ගියේය. (විස්තර ලක්දිව මහායාන අදහස් නම් ග්‍රන්ථය බලා දන්නේය.) **14 ධම්මගුත්තිකා;** – විභජ්‍යවාදයට අයත් මේ ශාඛාව මහීශාසක නිකායේ ශාඛාවක් මෙන් ද, දක්නේය. හියුඑං සියැං දක්වන ප්‍රධාන නිකාය වලින් මෙයද එකකි. ධර්මගුප්ත නම් ආචාර්යවරයන් විසින් පිහිට වූ බැවින් **ධම්මගුත්තිකා** නම් වූ මේ නිකාය "සුවර්ෂිකා" නමින් ද හඳුන්වති. ලංකාවේ චෛත්‍යගිරි විහාරවාසී ධර්මගුප්තිකයන් හමු වූ බැව් පාහියන් කියයි. විනයේ සියලුම ආරාමවල ධර්මගුප්තිකයන්ගේ ප්‍රාතිමෝක්ෂය හදාරන බැව් ඉව්සිං කියයි. **15 කස්සපිකා;**– කස්සප (=කාශ්‍යප) නම් ආචාර්යවරයා විසින් ආරම්භ කළ බැවින් "**කස්සපිකා**" නම් වූ මේ නිකාය විභජ්‍යවාදයට ඇතුළත් මූල සර්වාස්තිවාදයෙන් හටගත්තේය. හියුඑං සියැං කියන මහා නිකායයන්ගෙන් මෙය ද එකකි. අනාත්මවාදීන් මෙන් සලකන සප්ත නිකායයන් අතර මේ නම ද දක්නේය. **16 සඞ්කන්තිකා;** – සර්වාස්තිවාදීන්ගේ ශාඛාවක් වූ සංක්‍රාන්තිවාදය මහා සඞ්ඝිකයන්නෙන් බිඳුණු බැව් ද, සමහර තැනෙක විභජ්‍යවාදයෙන් බිඳුණු බැව් ද දක්නේය. සන්තතියාගේ සංක්‍රමණය ගුරුකොට ගත් බැවින් මොවුහු සංක්‍රාන්තීය නම් වූහ. **17 සුත්තවාදී;** – සංක්‍රාන්තිවාදයෙන් බිඳුණු සූත්‍රවාදීහු ආනන්ද සථවිරයන් වහන්සේ තමන්ගේ උපාධ්‍යාය බැවි කියති. මේ නිකාය සර්වාස්තිවාදයෙන් ප්‍රභව වූ බැව් සමහර තැනෙක දක්නේය. මේ නිකාය ප්‍රතිෂ්ඨාපකයා කණිෂ්ඨා සම්මෙහි විසූ කුමාර ලබ්ධ ආචාර්යවරයා බැව් හියු එං සියැං කියයි සූත්‍රාන්තයම ප්‍රමාණ කොට ගත් බැවින් මොවුහු සූත්‍රාන්තවාදී (=සෞත්‍රාන්තික) නම් වූහ. **18 ථෙරවාදී;** – මෙහි **ථෙර** යනුවෙන් අදහස් වන්නේ ප්‍රථම - විතීය සඞ්ගායනා වන්ට සහභාගි වූ මහා කාශ්‍යප – යශ ආදී මහ රහතන්වහන්සේය. ඒ මහ රහතන් වහන්සේ විසින් සඞ්ගායනා කළ පාළි ධර්මය ථෙරවාද නම් වේ. "දෙව සඞ්ගීතියෝ ආරුළ්හ පාළියෙවෙත්ථ ථෙරවාදෙති වෙදිතබ්බං. සා හි මහාකස්සපපමුඛානං මහා ථෙරානං වාදත්තා ථෙරවාදෙති වුච්චති" යනු සාරත්ථ දීපනී විනය ටීකායි." ඒ ථෙරවාදය ප්‍රමාණවශයෙන් ගත්තෝ ථෙරවාදීහු නම් වෙත්. **ථෙරිකා** යනුවෙන් ද හඳුන්වන ථෙරවාදීහු මහධර්ම සහ උජ්ජයිනිය මූලස්ථාන කරගත්හ. මෙයින් ලඞ්කාවට පැමිණියේ උජ්ජයිනී ශාඛාවය. ලඞ්කා, සියම්, බුරුම ආදී දකුණු දිග රටවල ථෙරවාදය පැතිරී ගියේය. බුඩ පරිනිර්වාණයේ සිට ශත වර්ෂයක් ගත වන තුරු ථෙරවාදය නිර්මලව පැවැති නමුදු ඉන් පසුව **වජ්ජිපුත්‍රක** භික්ෂූන් නිසා එහි ද භෙද භට ගත්තේය. ථෙරවාදය, විභජ්‍යවාදය සි ද, ථෙරවාදීහු විභජ්‍යවාදීහු ය සි ද ප්‍රකට වූහ. අටඨ කථාවන්හි ථෙරවාදීන්ට විභජ්‍යවාදී නාමය ලැබී ඇත බැව් දක්නේය මේ අටළොස් ආචාර්යවාදයන්, අට්ඨාරස නිකාය අට්ඨාරස ආචරිය කුල යනුවෙනුදු ව්‍යවහාර කරති. (විස්තර "ලක්දිව මහායාන අදහස්" නම් ග්‍රන්ථයේ දක්නේය.) සාර: දී: 97[18], කථා: අ: 80[8].

–තණ්හා (නා) [සං. තෘෂ්ණා]= අටළොස් තෘෂ්ණාව. 1 රූප තණ්හා 2 සද්ද තණ්හා 3 ගන්ධ තණ්හා 4 රස තණ්හා 5 ඵොට්ඨබ්බ තණ්හා

6 ධම්මතණ්හා යන සය කාම, භව, විභව යන ලොකත්‍රය පිළිබඳ වූ විට ලැබෙන අටලොස් වැදෑරුම් තෘෂ්ණාව (අනුත්තර සත තණ්හා බලනු)-දෙස (නා)= අටලොස් දෙම. සමාධි භාවනාවට නුසුදුසු අටලොස් වෙහෙර දෙස්. මේ අටලොස් දෙසින් යුක්ත වූ වෙහෙර සමාධි භාවනාවට සුදුසු නැත. 1 මහත්තං 2 නවකම්මං 3 ජිණ්ණත්තං 4 පච්චන්තසන්නිස්සිතත්තං 5 සොණ්ඩිං 6 පණ්ණං 7 පුප්ඵං 8 ඵලං 9 පත්තනීයත්තං 10 නගරනිස්සිතත්තා 11 දාරුසන්නිස්සිතත්තා 12 ඛෙත්තසන්නිස්සිතත්තා 13 විසභාගානං පුග්ගලානං අත්ථිතා 14 පථවන්න සන්නිස්සිතත්තා 15 පච්චන්ත සන්නිස්සිතත්තා 16 රජ්ජසීම සන්නිස්සිතත්තා 17 අසප්පායත්තා 18 කල්‍යාණ-මිත්තානං අලාභෝ යන අටලොස් දෙසින් එකකින් නමුදු යුක්ත වූ විහාරය සමාධි භාවනාවට නුසුදුසුය. වි: මා: ස: 285[1] සා: දී: 5ව0[15], වි:වි:ටී: 180[15], (අට්ඨාරස සෙනාසන දෙස බලනු.) -නාපායික (නා) (න+අපාය+ණික)= අපාය භාග් නොවන අටලොස් දෙනා ''ඉධ උපාලි භික්ඛු අධම්මං ධම්මොති දීපෙති තඤ්ච ධම්මදිට්ඨිහෙදෙ ධම්මදිට්ඨියා අවිනිබ්භය දිට්ඨි අවිනිබ්භය ඛන්තිං අවිනිබ්භය රුචිං අවිනිබ්භය භාවං අනුඝාවෙති සලාකං ගාහෙති අයං ධම්මෙමා අයං විනයෝ ඉදං සත්ථු සාසනං ඉමං ගණ්හථ ඉමං රොචෙථාති; අයම්පි ඛො උපාලි සඞ්ඝභෙදකෝ න ආපායිකෝ න නෙරයිකෝ න කප්පට්ඨෝ න අතෙකිච්ඡෝ'' යනුවෙන් එක එක භෙදකර වස්තුවෙහි එක එක එකතු කොට සඞ්ඝ භෙදකකර්ම්මය සාධනයෙහි කියන ලද අටලොස් දෙනා. චූ: පා: B 240[12], පරි: පා: 269[8], සු: පා: 154[26], චූ: පා: 336[34]. -නිස්සග්ගිය (නා) (නි + √සජ + ණ; (ජ=ග= ග්ග)(නිස්සග්ග + ණික) [සං. නිඃසාර්ග්‍ය]= අටලොස් නිසඟ පවිති. නිසඟ සිකපදෙළස හැර උභය විභඞ්ගයෙහි ලැබෙන නිසඟ පවිති අටලොස. 1 නිට්ඨිත චීවරසම්මං පන භික්ඛුනා උබ්භතසම්මං කඨිනෙ -පෙ- 2 නිට්ඨිත චීවරසම්මං පන භික්ඛුනා උබ්භතසම්මං කඨිනෙ එකරත්තම්පි -පෙ- 3 නිට්ඨිත චීවරසම්මං පන භික්ඛුනියෝ උබ්භත සම්මං කඨිනෙ අකාල චීවරං උප්පජ්ජෙය්‍ය -පෙ- 4 යා පන භික්ඛුනී අඤ්ඤාතකං ගහපතිං වා -පෙ- 7 භික්ඛුනිං පනෙව උද්දිස්ස ඵාණ්‍යනං අඤ්ඤාතකානං -පෙ- 8 යාපන භික්ඛුනී ජාත රූප රජතං පටිග්ගණ්හෙය්‍ය, -පෙ- 9 යාපන භික්ඛුනී නානප්පකාරකං රූපියසංවොහාරං -පෙ- 10 යාපන භික්ඛුනී නානප්පකාරකං කයවික්කයං සමාපජ්ජෙය්‍ය -පෙ- 11 යා පන භික්ඛුනී ඵාන පඤ්ච බඤ්ඤෙන පත්තෙන අඤ්ඤං නවං පත්තං චෙතාපෙය්‍ය -පෙ- 12 යානි ඛො පන තානි ගිලානානං භික්ඛුනීනං -පෙ- 13 යා පන භික්ඛුනී භික්ඛුනියා සාමං චීවරං දත්වා -පෙ- 14 යා පන භික්ඛුනී සාමං සුත්තං විඤ්ඤාපෙත්වා -පෙ- 15 භික්ඛුනිං පනෙව උද්දිස්ස අඤ්ඤාතකෝ ගහපති වා ගහපතානී වා තන්තවායෙහි -පෙ- 16 භික්ඛුනිං පනෙව උද්දිස්ස රාජා වා රාජභොග්ගො වා -පෙ- 17 දසාහානාගතං කත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමිං භික්ඛුනියා -පෙ- 18 යා පන භික්ඛුනී ජානං සඞ්ඝිකං ලාභං පරිණතං අත්තනෙ පරිණාමෙය්‍ය -පෙ- යන ශික්ෂාපද අටලොස. පරි: පා: 199[31], සු: ප: xi[34]. -බුද්ධ ධම්ම (නා)= අටලොස් බුදු ධර්මයෝ. 1 නත්ථි තථාගතස්ස කාය දුච්චරිතං 2 නත්ථි වචීදුච්චරිතං 3 නත්ථි මනෝ දුච්චරිතං 4 අතීතෙ බුද්ධස්ස අප්පටිහතං ඤාණං 5 අනාගතෙපි බුද්ධස්ස අප්පටිහතං ඤාණං 6 පච්චුප්පන්නෙ බුද්ධස්ස අප්පටිහතං ඤාණං 7 සබ්බං කායකම්මං බුද්ධස්ස භගවතෝ ඤාණානුපරිවත්තී 8 සබ්බං වචීකම්මං බුද්ධස්ස භගවතෝ ඤාණානුපරිවත්තී 9 සබ්බං මනෝ කම්මං බුද්ධස්ස භගවතෝ ඤාණානුපරිවත්තී 10 නත්ථි ඡන්දස්ස හානි 11 නත්ථි විරියස්ස හානි 12 නත්ථි සතියා හානි 13 නත්ථි දවා 14 නත්ථි රවා 15 නත්ථි ඵලිතං 16 නත්ථි සහසා 17 නත්ථි අව්‍යාවටෝ මනෝ 18 නත්ථි අකුසල චිත්තං යන අටලොස. දීඝ: නි: 727[8]. -භාෂා (නා) අපෝ දශ භාෂා දහ අව භාෂාව. 1 සංස්කෘත 2 ප්‍රාකෘත 3 උදීච්‍ය 4 මහාරාෂ්ට්‍රී 5 මාගධී 6 මිශ්‍රාඩ්මාගධී 7 ශකාභිරී 8 ශ්‍රාවන්තී 9 ද්‍රාවිඩී 10 ඔරියා 11 පාශවාත්‍යා 12 ප්‍රාච්‍යා 13 වාහලීකා 14 රන්ධනීකා 15 දාක්ෂිණාත්‍යා 16 පෛශාචී 17 ආවන්තී 18 ශෞරසෙනී යන භාෂා. මේ භාෂා පිළිබඳ විස්තර ප්‍රාකෘත ලඞ්කේශ්වර ව්‍යාකරණයෙන් බලා දන්නෝය.

මෙසේම 1 අඞ්ග 2 අරුණ 3 කාලිඞ්ග 4 කණ්හාට 5 කාමෙඛාජ 6 කොංකනී 7 කොසල 8 ජා 9 සිංහල 10 සින්ධු 11 චීන 12 අරාබි 13 දෙමළ 14 තුළු 15 ගුජරාටි 16 මාගධි 17 මරාසි 18 වංග යනුවෙන් ද අනිකුදු අටළොස් වැදෑරුම් භාෂා භෙදයෝ දක්නා ලැබෙත්. "තත්ථ සෙසා ඔට්ඨ කිරාත අඞ්ධක යොනක දම්ළ භාසාදිකා අට්ඨාරසභාසා පරිවත්තන්ති" සං: වි: 272[19]. -**භෙදකර වත්ථු** (නා)= සඞ්ඝයා බිඳුවන කරුණු අටළොස. සඞ්ඝ භෙදකකඞ්ඛකයෙහි වදළ කරුණු දහ අට 1 අධම්මං ධම්මොති දීපෙන්ති 2 ධම්මං අධම්මොති දීපෙන්ති 3 අවිනයං විනයොති දීපෙන්ති 4 විනයං අවිනයොති දීපෙන්ති 5 අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන භාසිතං ලපිතං තථාගතෙනාති දීපෙන්ති 6 භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙනාති දීපෙන්ති 7 අනාවිණ්ණං තථාගතෙන ආවිණ්ණං තථාගතෙනාති දීපෙන්ති 8 ආවිණ්ණං තථාගතෙන අනාවිණ්ණං තථාගතෙනාති දීපෙන්ති 9 අපඤ්ඤත්තං තථාගතෙන පඤ්ඤත්තං තථාගතෙනාති දීපෙන්ති 10 පඤ්ඤත්තං තථාගතෙන අපඤ්ඤත්තං තථාගතෙනාති දීපෙන්ති 11 අනාපත්තිං ආපත්තීති දීපෙන්ති 12 ආපත්තිං අනාපත්තීති දීපෙන්ති 13 ලහුකා ආපත්තිං ගරුකා ආපත්තීති දීපෙන්ති 14 ගරුකා ආපත්ති ලහුකා ආපත්තීති දීපෙන්ති 15 සාවසෙසං ආපත්තිං අනවසෙසා ආපත්තීති දීපෙන්ති 16 අනවසෙසා ආපත්ති සාවසෙසා ආපත්තීති දීපෙන්ති 17 දුට්ඨුල්ලං ආපත්තිං අදුට්ඨුල්ලා ආපත්තීති දීපෙන්ති 18 අදුට්ඨුල්ලා ආපත්තිං දුට්ඨුල්ලා ආපත්තීති දීපෙන්ති යනු අෂ්ටාදශ භෙදකර වස්තූහු වෙත්. චූ: පා: 333[11], පරි: පා: 132[19]. -**භෙදකරවත්ථු සඞ්ගීතාන** (නා) (සං + ඵ + √ ගා + යු=අන) [ස . සමුත්පාන]= අෂ්ටාදශ භෙදකර වස්තූන් විභාගයෙහි හෝ එයින් හටගන්නා විවාදාධිකරණය. තෙතිසක් සමූහයාගයන් අතර විවාදාධිකරණය අටළොස් භෙදකර වස්තූන් නිසා හටගන්නේය. "විවාදාධිකරණස්ස අට්ඨාරස භෙදකර වත්ථූනි සමුට්ඨානා" පරි:පා: 204[2], ස: පා: 1006[13]. -**මහාගණ** (නා)= අටළොස් මහා ගණය. ප්‍රථම සඞ්ගායනා වෙන් පසු ත්‍රිපිටක බුඬ වචනය ආරක්ෂා කර ගැනීම පිණිස පැවැරූ මහා භික්ෂුගණ අට ළොස. සුත්තන්තික ගණ වෙනසික ගණ ආ අටළොස් මහණ ගණයන්. 1 සුත්තන්තික 2 වෙනසික 3 ආභිධම්මික 4 දීඝභාණක 5 මජ්ඣිමභාණක 6 සංයුත්ත භාණක 7 අඞ්ගුත්තර භාණක 8 බුද්ධඝ භාණක 9 ජාතක භාණක 10 ධම්මපද භාණක 11 උහතොවිභඞ්ග භාණක 12 ඛන්ධක භාණක 13 අට්ඨකථා භාණක 14 කොට්ඨාස භාණක 15 මහාපකරණ (=සමන්ත පට්ඨාන) භාණක 16 ව්‍යඤ්ජන භාණක (=ව්‍යාකරණ භාණක -අක්ඛර භාණක) 17 මාතිකා භාණක 18 නිද්දෙස භාණක යන අටළොස් මහාගණය. ඛ: අ: ගැ: 586, ද: අ: ගැ: වි: 523[3]. -**වත්ත** (නා) [සං. වෘත්ත]= අටළොස් වත්. තජ්ජනීය නියස්ස, පබ්බාජනීය, පටිසාරණීය, උක්ඛේපනීය කර්මයන් කරණු ලැබූ භික්ෂූන් විසින් සම්පූර්ණ කළයුතු අටළොස් වත. එය සම්පූර්ණ කළ භික්ෂූන් විසින් ඒ කර්මයෙන් නිදහස් වීම පිණිස සඞ්ඝයා යාචඤ්ඤා කළ යුතුය සඞ්ඝයා ද එය පිළිගත යුතුය 1 න උපස්සයා දෙතබ්බං 2 න නිස්සයො දාතබ්බො 3 න සාමණෙරො උපට්ඨාපෙතබ්බෙ 4 න භික්ඛුනොවාදක සම්මුති සාදිතබ්බා 5 සම්මතෙන භික්ඛුනියොවාදො න ඔවදිතබ්බා 6 යාය ආපත්තියා සඞ්ඝෙන පබ්බාජනීය කම්මං කතං හොති සා ආපත්ති න ආපජ්ජිතබ්බා 7 අඤ්ඤා වා තාදිසිකා 8 තතො වා පාපිට්ඨතරා 9 කම්මං න ගරහිතබ්බං 10 කම්මකා න ගරහිතබ්බා 11 න පතිරූපායස්ස භික්ඛුනො උපොසථො ඨපෙතබ්බෙ 12 න පවාරණා ඨපෙතබ්බා 13 න සඞ්ඝනියං කාතබ්බං 14 න අනුවාදෙ ඨපෙතබ්බා 15 න ඔකාසෙ කාරෙතබ්බෙ 16 න චොදෙතබ්බෙ 17 න සාරෙතබ්බෙ 18 න භික්ඛු භික්ඛුනී සම්පයොජෙතබ්බං යනු අටළොස් වතයි. "එවං පබ්බාජනීය කම්ම කතස්ස ච අට්ඨාරසවත්තානි පූරෙත්වා යාවන්තස්ස කම්මං පටිපස්සම්භෙතබ්බං" සං: පා: 45[13], වි: වි: ටී: 251[34], සා: ථි: 71[19]. -**වස්ස** (නා)= අටළොස් වස. දහ අට හැවිරිදි වයස. හෙරණකට ශික්ෂා සම්මුතිය දිය යුතු වයස. 'අනුජානාමි භික්ඛවෙ අට්ඨාරස වස්සාය කුමාරි භූතාය දෙව වස්සානි ඡසු ධම්මෙසු සික්ඛා සම්මුති දාතුං" පාචි: පා: 324[8]. -**විජ්ජා** (නා)= අෂ්ටාදශ විද්‍යාවන් 1 සත්වෙදය 2 යජුර්වේදය 3 සාමවෙදය 4 අථර්වන්වෙදය 5 ශික්ෂා 6 කල්ප 7 ව්‍යාකරණ 8 නිරුක්ති 9 ඡන්දස් 10 ජ්‍යොතිශ 11 ධර්මශාස්ත්‍ර 12 පුරාණ 13 ආයුර්වේද 14 ධනුර්වේද 15 ගාන්ධර්වවේද

16 මීමාංසා 17 න්‍යාය 18 අතීත ශාස්ත්‍ර යන අටලොස. (2) "සෘග් වෙදය යජුර්වේදය සාම වෙදය අථර්ව වෙදය සමෘති ව්‍යාකරණ නිරුක්ති ඡන්දොවිචිති අපාදාන පුරාණ ශ්‍රුති ඉතිහාස නීති තර්ක වෛද්‍යකාදිවූ අෂ්ටාදශ විද්‍යාස්ථානයන්ගේ" ජා: අ: ගැ: 72[1]. **-විධ බජ්ජ** (නා) [සං. ඛාද්‍ය]= අටලොස් වැදෑරුම් ඛාද්‍ය වර්ග. ඍත පූරණ, සෞවස්තික, **කණී** ඒනකාදී වූ අටලොස් වැදෑරුම් කන දෑ. ජා: අ: ගැ: 66[18], ශ්‍රීසු: ශ: 28[5]. **-සත පාචිනති** (නා) [සං. ප්‍රාඝශවිත්‍ත]= එක්සිය අටලොස් ශුද්ධ පවිති. භික්ෂු අසාධාරණ සය්‍යානුව (96) සහ භික්ෂුණී අසාධාරණ දෙවිස්ස ද (22) යන එක්සිය අටළොස. ලසුණවග්ග, අඞ්කාර වග්ග, තුවට්ටවග්ග, චිත්තාගාරවග්ග, ආරාම වග්ග, ගබ්භිනීවග්ග, කුමාරී භූත වග්ග, ඡත්ත වග්ග, නග්ගවග්ග යන නව වගෙහි සය්‍යානුවක් ශික්ෂාපද භික්ෂූන්ගට අසාධාරණයි. භික්ෂු ප්‍රාති මොක්ෂයෙහි උද්දෙස ඔවාදවග්ගයෙහි වූ ශික්ෂා දහය සඝ 1 පරම්පර හොජන 2-3 පවාරිත ශික්ෂා දේව්‍යය 4 පණ්ණිත හොජන 5 අවෙලක 6 දුට්ඨුල්ලාපත්ති 7 ජානං ඌනවිසතිවස්ස 8 මාතුගාම 9 රාජ 10 අනාපුච්ඡා 11 ඤසිදන කාරාපන 12 වස්සික සාටික යන ශික්ෂා දෙළොස ද යන දෙවිසි ශික්ෂාවෝ භික්ෂුණීන් හට අසාධාරණ වෙති. මේ සියල්ල මෙහි කී ශුද්ධ පවිති එක්සිය අටළොසය. සු: ප: xi (උ: ග්‍ර:) පරි: ප: 1992[6], පරි: පා: ගැ: 193[7]. **-සෙනාසන දෙස** (නා)= අටලොස් සෙනසුන් දෙස්. භාවනාවට නුසුදුසු සථාන අටළොස. සා: දී: 560[15], වී: වි: ථී: 180[15], වි: මා: ස: 2:61[1] (අට්ඨාරස දෙස බලනු)

අට්ඨාසිනි සත පාචිනති (නා)= පවිති ඇවැත් එක්සිය අසූ අට. භික්ෂූන්ට පැණවූ 92 ක් සහ භික්ෂුණීන්ට පැණවූ 166 ක් ද යන 258 ක් පවිති සඞ්ඛ්‍යාවෙන් උභය සාධාරණ 70 අඩු කළ කල ලැබෙන ශුද්ධ පවිති සඞ්ඛ්‍යාව. පරි: පා 20ා[5], සු: ප: xii[23] (උ: ග්‍ර)

අටසි (නා) [සං. අසීති] 1 ඇට, සිරුරෙහි ඇට 2 දත් 3 ප්‍රයොජන 4 කෑ යුතු ඇට ජාති 'අටසි බාදනියං, කෑයුතු ඇට ජාති" ක: වි: පි: 137[1] ස: පා: 561[16], වි: මා: ස: 868[8]. **-ක** 1 (නා) (අටසි + ක)= ඇට, සිරුරෙහි ඇට. වි: මා: ස: 426[87]-456[1]. **-ක** 2 (නා)= මස් ඇට සහ මාලු ඇට. බැහැර පියන්නට පාත්‍රයෙන් නොගෙන යා යුතු ඇට වර්ග. "අට්ඨිකං, මස් ඇට ද දඹ ඇට ඈ ඇට ද පිටත පියන්නට නොගෙන යන්නේය කු: සි: ස: 26[18], චු: පා: B 656[9], ස: පා: 891[28], ක: වි: පි: 137[1]. **-ක** 3 (න)= අට්ඨික නම් අශුභය. දශ අශුභයන් හෙන් එකක්. "සො පස්සෙය්‍ය සරීරං සිවථි කාය ඡඩ්ඩිතං අට්ඨි සඞ්ඛලිකං සමංසලොහිතං නහාරු සම්බන්ධං" යනාදීන් කියන ලද අට්ඨික නම් වූ අවිඤ්ඤක අශුභය. වි: මා: ස: 425[18]-455[14] වි: ම: ටී: 176[30]. **-කඞ්කල** (නා) [සං. කඞ්කාල]= ඇට සැකිල්ල, මස් නැති ඇටය හෝ ඇට සැකිල්ල. "අට්ඨි කඞ්කලං නාම ථිරට්ඨිං වා ථීරට්ඨි කසඨකං වා සීසට්ඨිං වා. තං හි නිම්මංසත්තා කලඞ්කන්ති වුච්චති. විගතමංසාවඝි අට්ඨිසංඛලිකාය එකට්ඨිමේව වා කලඞ්ක සදිසා නිරූපෙසා" සා: ටී: 866[7]. වි: ටී: ටී: 333[5]. **-ං'උපමා** (නා)= මස් නැති ඇට කටුවකට බඳු උපමා ඇති. කාමූපසෙවනයට යොදන උපමාවක්. කාමූපසෙවනය බඩ සයින් පෙළෙන සුනඛයකුට ලැබුණු ඇට කටුවක් වන්නේය. පාචි: පා: 131[7] ස: පා: 644[21] වි: වි:ටී: 333[5]. **-කඤ්ඤා** (පු: ස්ත්‍රී:)= [සං. අර්ත්ති] අර්ථවත්; අර්ථ කොට. ව්‍යාස කොට. ප්‍රයෝජන ඇත්තක් කොට. 'අට්ඨිකත්වාති අත්ථික භාවං කත්වා, අත්ථිකෝ හුත්වාති වුත්තං හොති" ස: පා: 650[15] පාචි: පා: 142[21] ක: වි: පි: 11[25], 133[1]. **-කදලි** (නා)= ඇට කෙහෙල්. ස: පා: 817[18]. **-ක පටිකකුල** (නා) [සං. ප්‍රතිකූල]= අත්ථික අශුභය පිළිබඳව උපදින පිළිකුල. "එකොළොස් ප්‍රකාරයෙකින් නිමිත් උනෙන අත්ථික පටිකකුලය අත්ථික පටිකකුලයයි මනසකාර පැවැත්විය යුතු" වි: මා: ස: 4ා7[17]. **-කල්‍යාණ** (නා)= අසූචි කල්‍යාණය. පඤ්ච කල්‍යාණයන්ගෙන් එකක්. "දන්තයෝ කොඳ කැකුළු සේ සුදුව අතර තුරෙහි සිදුරු නොදී එක් දතක් එක් දතට උස් නොව සම කොට ගා යොදා ලූ සක්පත් දෙකක් සේ ප්‍රභා සම්පන්නව සිටිති. මේ ලක්ෂණය අසූචි කල්‍යාණ නම්" පූ: ව: 329[5] **-සඞ්ඛලික** (නා) [සං. ශෘඞ්ඛල] [සං. සඞ්ඛල?] =ඇට සැකිල්ල. එක ඇටයෙහි ද "අත්ථිසඞ්ඛලි" යි ව්‍යවහාර වේ. වි: මා: ස: 456. වි: ම:ටී: 177[17] අත්ථිකඞ්කල බලනු.) **-කා** (නා)= අර්ථිහු,

Free Distribution

ප්‍රයෝජන කැමැත්තෝ ‘අසීතිකානං අසීතිකානං මනුස්සානං, බුදුන් වැඳීම් ගමනින් හා දහම් ඇසීමෙන් ප්‍රයෝජන ඇති ඇති මිනිසුන්ගේ” ම: පා: සු: 131[13] සු: පා: 727[17]. **-බාදනීය** (නා) (√බාද + අනීය)= කැ යුතු ඇට. ඒ ඒ ජනපදයන්හි මනුෂ්‍යයන්ගේ ප්‍රකෘති ආහාර වශයෙන් කැමි පිණිස සහ අනුභවය පිණිස පවත්නා යාවකාලික වූ ද, මී ඇට ආදී යාවජීවික වූ ද ඇට ජාති. පාළියෙහි ඵලභෙස ජීවයන් කෙරෙහිම සඞ්ග්‍රහ කළ ඇට ජාති. සු: පා: 6162[1] **-ඛිජ්ජ** (නා)(√ඡිද + අ;ආ)= ඇට සිදින ලද. (අසිච්ඡිත්තා සී ද දක්නේහි) මහා: පා: 404[30] සු: පා: 854[24], ප: සූ: 1[3] [22] **-ත 1** (නා) (ආ + √යා + ඉ + ත)= පිහිටි, පැවැති. නිතර පැවැති මහා: පා: 55[6], සු: පා: 735[8]. **-ත 2** (නා) (න + යිත)= නො පිහිටි. නො පැවැති. ව: ව: ටී: 4[23], ඝ: පා: 1[17]. **-ඵල-** (නා)= ඇට නොඛතැ[illegible]. ව: මා: සු: 456[19]. **-නිත්ත** (නා) [සං. නිමග්ග]= ඇට වළ තැන්. ම: මා: සු: 456[20] **-මක්ඛිකා** (නා) [සං. මක්ෂිකා]= ඇට මැස්සෝ තුඹලයෝ. ඇට මැස්සන් විසින් බඳනා ලද ලහටු වැනි මී යාව ජීවිකය. කා: ව: පි: 56[7]. **-මය** (නා) (අට්ඨි + මය)= ඇටමුවා. ඇට වලින් ම කළ මිනී ඇට හැර සෙසු ඇටවලින් කළ පිහිටා මිටි, (=සට්ඨක දණ්ඩ) දිදුල (=පටිඝාත) කන්හැඳි (=කණ්ණමලහරණී) පටි ඇට (=වික) ගණ්ඨි (=ගණ්ඨිකා) දුම් නළ (ධූමනෙත්ත= දුම්බොන පසිප්පය) යනාදිය අනුදන්නා ලද්දේය. චූ: පා: B 656[23]–660[21] 7229–7266-19, මහා: පා: 239[12], සු: පා: 810[19] **-මිඤ්ජා** (නා) [සං. මජ්ජා, මජ්ජන්]= ඇට මිදුළු ඇට ඇතුළත පිහිටි සාරය. ම: මා: සු: 620[21]-868[10]. **-ලෝ** (නා)= ගවයන්ගේ කෙණඬා ඇටය. චූ: පා: 403[23]. සු: පා: 953[4]. චූ: පා: B. 449[1]. **-සඞ්ඛලිකා** (නා)= ඇට සැකිල්ල. මස් ලේ රහිත සුදු වන් වූ ඇට සැකිල්ල. ව: මා: සු: 456[19], සු: පා: 361[16], පාරා: පා: 112[18] (අට්ඨික සඞ්ඛලිකා බලනු) **-සඞ්ඝාට** (නා) [සං. සඞ්ඝාට]: ඇට සැකිල්ල. ම: මා: සු: 614[18]. **-සිරා** (නා)= ඇට හා නහර. ඇට හා නහර වැල් පමණක් ඉතිරි වූ සිරුරු ඇත්තෝ. ව: ලං: 161[8]

අට්ඨුප්පත්ති සත (නා)= අටකින් අධික වූ සියය. අටෝරාසිය එකසිය අට. **-තණ්හා** (නා)= එක්සිය අට වැදෑරුම් තෘෂ්ණාව. (අට්ඨසත තණ්හා බලනු) ව: මා: සු: 511.

අට්ඨුප්පත්ති (නා)= 1 අෂ්ටොත්පත්තිය. යම්කිසි ඵලයක් ඉපදීමේ හෙතුව. 2 ශික්ෂාපදයක් පැණවීමට හෙතු වූ පූර්වකථාව. 3 ධර්මදේශනා ආදියට හෙතු වූ ප්‍රත්‍යුත්පන්න වස්තුව. කං: ව: පි: 34[15], 36[17] ම: ව: ටී: 76[26] සු: පා: 135[8].

අට්ඨුප්පත්තික (නා)= සිව් වැදෑරුම් සූත්‍රනික්ෂේපයන්(=දෙසනාවන්)නෙන් එකක් හටගත් යම් යම් කරුණු නිසා දෙසනා කළ ධම්මදායාද, චුල්ලසීහනාද, වත්‍රූපම ආදී සූත්‍ර දෙසනා. සු: ව: 39[19] සූ: නි: අ: 31[31].

අඩඪ (නා) [සං. අර්ධ]= 1 අර්ධය, භාගය, කොටස. 2 මුදල් විශෙෂයක්. මසු භාගය. 3 ආඪ්‍ය වූ. උපභොග පරිභොග වස්තූන්නෙන් සමෘඩ වූ. ආධිපත්‍යයෙන් හා පරිවාර සම්පත්තියෙන් යුක්ත වූ “දෙඋවුසෝ සඞ්ඝස්ස කහාපණම්පි අඩ්ඪම්පි මාසක රූපම්පි” සු: පා: 10[17] ධ: අ: ගැ: 96 ජා: අ: ගැ: 84[4] අ: ප: සු; 93[4]. **=‘ආළහ** (නා) [සං. ආඪක]= නැළි හෝ ලෑසු දෙකක්, මනඩ නැළියෙන් දෙනැළියක්. ආළහකය නැළි සතරකි. එයින් (=ආළහකයෙන්) අඩ අඩ්ඪාළහක නමි. “තල ඇට ලක්ෂයක් හෝ උඳු ඇට තෙළෙස් පලමක් හෝ ගන්නා මනඩ නැළියෙන් දෙනැළියක්” කං: ව: පි: 54[7]. ජා: අ: ගැ: 99[20] අ: ප, සු: 66[11] (ආළහඞ්ක යනුත් දක්නේය) **-‘ආළහඞ්කොදන** (නා)= දෙනැළියක් සාලේ බත්. එ පමණ බත් සහ ඒ බතින් සතරවන කොටස පමණ වූ අතින් ගෙන යා හැකි මුදා සූපය ද, එහි හැම ආලොපයකට අනුරූප වූ මත්ස්‍ය මාංසාදි අවුළු ද ගන්නා එතකෑමට පාත්‍රයේ ප්‍රමාණය. නිෂ්ඝුවට නුසුදුසු වූ ඉතා විශාල පාත්‍රයේ ප්‍රමාණය. නව වැදෑරුම් පාත්‍ර ප්‍රමාණයන් නෙන් එතකෑමට පාත්‍රයෙහි එත්කෑමට පාත්‍රය කං: ව්; 73[15] කං:ව: පි: 54[7] කු: සි; ස; 291[9] සි: ව: ටී: 37[11] සු: පා: 509[18] ම්’ ව: 738 පාචි: පං: 243[13] **-‘ඵඩ(නා)** (අඩ + ඵඩ) [සං චතුර්ථ < පා: චතුත්ථ= චතුර්ථ > ප්‍රා චඵත්ථ > ච ඵඩ්ඪ > ඵඩ්ඪ]= අඩකින් සතර පිරෙන. තුනහමාර. අඩක් අඩු සතර අ: ප: සු; 65[24]. **-ංසක** (නා)= අඩකින් සාරසිය පිරෙන තුන්සිය පණස. භික්ෂු භික්ෂුණී උභය විනයෙහි උපොසථ දිනයන්හි උදෙසන ශික්ෂාපද සඞ්ඛ්‍යාව. පරි:පා: 1964 සු: ප: 884 පරි: පා: ගැ: 17[18] ව: ව: ටී: 496[29]

-'උඩඩානි පාවිහාරිය සහස්සානි (නා)= අඩකින් සාරදහස පිරෙන පෙළහර සංඛ්‍යාව. තුන්දහස් පන්සියයක් පෙළහර. උරුවෙල් කසුප් ආ තුන්බෑ ජටිලයන් දමනය කිරීමට බුදුන් දැක්වූ ප්‍රාතිහාර්‍ය සංඛ්‍යාව. 1 දර නොපැළීම 2 දර පැළීම 3 ගිනි නොනිවීම 4 ගිනි නිවීම 5 ගිනි නොදැල්වීම 6 ගිනි දැල්වීම 7 ගිනි බඳුන් මැවූම යන මේ කරුණු සතෙහි එක් කරුණක පන්සියය බැගින් පෑ පෙළහර. නාග දමනාදී වූ පසළොස් පෙළහර මෙයට නොගැණිත. (පෙළහර සොළසකැයි ද දක්නේය) මහා: පා; 31117 ම: පා: ස: 1089 සාර: ම: 1985 සු: ප: 1515 වි: වි: ටී: 2833. 36515 -කම්ම (නා)= අඩි කමීය. මනඃ කර්මය. මකබලි ගොසාල වාදයෙහි කායකර්මී වාක්කර්මීයන්; කර්මී නමින් ද, මනඃ කර්මය; අඩිකර්මී නමින් ද) හඳුන්වති. දී: නි: B. 12385 සු: වි: 1148 -කාහාපණ (නා) [සං. කාර්‍ෂාපණ]= අඩ කහවණුව. කහවණුවෙන් භාගය ස: වි: 26939 -කාසි, 1 (නා)= එනම් ගණිකාව. දුත උපසම්පදුව අනු දත් ගණිකාව. චූ: පා: 4217 චූ: පා: B, 4831 ස: පා: 1727 ඛු: වි: පි: 154 -කාසි 2 (නා)= පන්සියයක් වටිනා. මෙහි "කාසි" යනු දහසයි. එයින් අඩ හෙවත් පන්සියය අඩ්ඪ කාසි නම් වේ. මහා: පා: 3198. ස: පා: 83020 -කුඩ්ඨඨ (නා)= අඩි හිතනිය. දෙපැත්තෙහි හෝ තුන් පැත්තෙහි හිතනි බඳනා ලද පියසි රහිත සෙනසුන. සභාවක ආකාර යෙන් කළ සෙනඳුන. ස: පා. 54423 වි: වි: ටී: 30112 වි: ල: 1205 සා: දී: 7184 -කුසි (නා)= සිවුරෙහි අතරතුර යොදන අඩපත්. සරසනුවාව දික්වේලි දෙකක් අතර කුඩා වේලි වැනි හරස්ගැබ "අඩ්ඨකුසී නම් සරසනුවාසි" ඇ: ප: ස: 4180 මහා: පා: 32424 ස: පා 83538 (අඩස මණ්ඩල බලනු). -චඤ (නා)- අඩසඳ අඩසඳවන් මල් දමින් වට කිරීම. ඡත්‍ර පණිණයෙහි නොකළ යුතු සටහනක්. වි: ලං 536 කු: සි: ස: 8718 (අඩ්ඪ චන්ද බලනු) -චජ්ජන (නා)(√ඡද + යු=න)= අඩක් වැසුණු. සමාධරක් සෙවෙණි කළ. සි:ව: වි: 43313 (උපඩ්ඪසවජ්ජන බලනු) -ජඞ්ඝාම (නා)= අඩක් දූ. අඩක් පිළිසුණු ජා: අ: ගැ: 9614 -තෙය්‍ය (නා)= (අඩස + තෙය්‍ය) [සං තෘතීය > පා: තතිය > ප්‍රා; තෘය > තෙය්‍ය] =අඩකින් තුන පිරෙන. දෙක හමාර කු: සි: ස: 1723 මහා: පා: 3630. අ: ප: ස: 6587 (අඩස්තෙය්‍ය හත්ථ බලනු) -තෙය්‍ය කංස පරම(නා)= කහවණු දහයක් වටිනා. උණ කාලයෙහි පෙරවනු පිණිස මෙහෙණක විසින් විනය හැකි පොරෝනයක අගය කංසය නම් සතර කහවණුවකි. අඩස්තෙය්‍ය නම් දෙකහමාරකි. එවිට කහවණු දහය අඩස්තෙය්‍ය කංස නම් වේ "අඩස්තෙය්‍ය කංස පරමන්ති දස කහාපණ ගණනකං" කං: වි: 1731 කං: වි: පි; 1345 පාචි: පා: 26639 පරි: පා: ගැ; 719 -තෙය්‍ය චිදත්ති (නා) = අඩු තුන් වියත. වඩු රියනින් තුන් වියත්වූ සුඟත් වියතින් එක් රියන් හමාර. වැසි සළුවෙහි පුළුල. කු: සි: ස: 183 -තෙය්‍ය හත්ථ 1 (නා)= දෙරියන් වියත. එතෙක් දුර අත්පසෙහි දුර ප්‍රමාණය සඞ්ඝයාගේ උපොෂථාදි කර්මයන්හිදී ගහටය පණඩකාදී වර්ජනීය පුද්ගලයන් ඉවත් කළ යුතු දුරප්‍රමාණය. චීවරාධිෂ්ඨාන. පාත්‍රාධිෂ්ඨානාදි යෙහි දී "ඉමං -පෙ- අධිට්ඨාමි" යි "ඉමං" යනු යොදා අධිෂ්ඨාන කළ හැකි දුර සෙසු තන්හි ද මෙසේ ම දන්නේය. "අඩස්තෙය්‍ය හත්ථපාසොති වෙදිතබ්බො" ස: පා; 60736 කං: වි: 788 වි: ලං. 641-10 කු: සි: ප: 16718 -තෙය්‍ය හත්ථ 2 (නා)= දෙරියන් වියත. වඩු වියතින් තුන් වියත් වූ සුඟත් වියතින් දෙරියන් හමාර. අනතර වාසක චීවරයේ සරස පමණ. කු: සි: ස: 1723 සි:ව: වි: 3220 -තෙරස පල (නා)- අඩ තෙලෙස් පලම. පලම් දෙළහමාර. අඞ්කටඨ කථාවෙහි කී මගධ නාළියේ ප්‍රමාණය. පලම නම් දස කළඳකි. "මගධ නාළි නාම අට්ඨ තෙරස පලා හොතීති අඞ්ක කට්ඨ කථායං වුත්තං." ස: පා: 50919. වි: වි: ටී: 28616, සා: දී: 76113, වි: ලං: 7180. -තෙළස (නා)= අඩ තෙළස. අඩකින් තෙළස පිරෙන. දෙළහමාර. මහා: පා: 25610. -ංගි යිකඛුසහතෙහි (නා)= අඩ තෙලෙස් සියක් නිඝණූන් සමග. එක් දහස් දෙසිය පණසක් නිඝණූන් සමග. මහා: පා: 25733. -නවම (න)= අඩකින් නවය පිරෙණ. "අඩස නවමානං පාණ සහස්සානං, අටදහස් නවසිය පණසක් ප්‍රාණීන්" ස: පා: 488, වි: වි: ටී: 2937 -නාළි (නා)= අඩ නැළිය. නැළි භාගය. ඛ:

අ: ගැ: 100[30]. **-පළඳඬක** (නා) [සං. පර්‍යඞ්කක]= අඩි පර්‍යඞ්කය. අඩ පළඟ. එක පයක් හකුලුවා කළ පර්‍යඞ්කය. එක් පයක් නමා සිටීම. ගිලන් මෙහෙණට අනුදත් ආසනයක්. වූ: පා: 424[31] වූ: පා: B 493[38]. සා: පා: 955[2]. **-බාහු** (නා) අඩි බාහුව. එක් වියත් සතරතුල් පමණ. වැල මිට පවන් උරයදක්වා. වේවැල් ආදිය ගරු බඩු වන ප්‍රමාණය. කා: වි: 1394, කා: වි: පි:110[1] වි: ලං. 387[86]-3884, වි: වි: ටී: 470[17] (අඪබාහු බලනු) **-බ්‍යාම** (නා)= [සං. ව්‍යාම] අඩ බඹය. දෙරියන. වේවැල් ආදිය ගරු බඩු මෙන් සලකන එක් මතයක පමණ. වි: ලං: 388[5]. **-මණ්ඩල** (නා)= අඩ මැඬිලි. කුඩා මැඬිල්ල. ගැඹ සතරකට මැදි වූ ප්‍රධාන අල්ලිය මැඬිල්ල නමුත්; තුන් ගැබයකටත් නුවාව වත් මැදි වූ ප්‍රධාන ඇල්ලියකින් හෙවත් මැඬිල්ලකින් දෙකින් කොටස අඩ මැඬිල්ල නමුත් වන්නේය. මහ මැඬිල්ලක් සම්පූර්ණ ලියද්දක් සේ ද අඩ මැඬිල්ලක් ලියදි භාග යක් සේ ද ගත හැකිය. මහා: පා: 324[85], සා: පා: 835[34], අ: ප: සා: 41[19] (අඪ මණ්ඩල යනුත් දක්නේය.) **-මාන** (නා)= අඩි මානය. නැලි සතර. මානය නම් අට නැළියකි. එයින් අඩ අඩසමාන නම් වේ. ජා: අ: 347[1] ජා: අ: ගැ: 107[88]. **-මාස** (නා)= අඩි මාසය. මාස භාගය. වැසි සඵව පිළිබඳ කරණ ක්ෂේත්‍ර කාලය. වැසි සඵව පිළිබඳ පර්‍යේෂණ ක්ෂේත්‍රය කරණ ක්ෂේත්‍රය නිවාසන ක්ෂේත්‍රය අධිෂ්ඨාන ක්ෂේත්‍රය යි ක්ෂේත්‍ර සතරකි. මෙහි ක්ෂේත්‍ර නමින් හඳුන්වන්නේ ඒ ඒ ක්‍රියාවට සිදුවා සහිත වූ කාල නියමය යි. හිමාන සෘතුවට අයත් සාරමාසයෙහි අවසාන මාසය ඉතිරිව තිබියදී වැසි සඵ සිවුර සෙවිය යුතුය. මේ පර්‍යේෂණ ක්ෂේත්‍රය යි. හිමාන සෘතුව ගෙවීමට අඩ මසක් ඉතිරිව තිබියදී වැසි සඵ සිවුර ගෙන්නම් හා රඳන් කොට කප් බින්දු ඵලා සියල්ල නිම කළ යුතුය. මේ කරණ ක්ෂේත්‍රය යි. පොසොන් අව පැළඳිය පවන් ඇසළ පුර පසළොස්වක දක්වා අඩි මාසය තුළ පර්‍යේෂණ කරණ නිවාසන ගෙවන් සෙවීමය, සිවුරක් කිරීමය, හැදීමය යන මේ කරුණු තුනට ම යොග්‍ය වේ. ඇසළ පුර පසළොස්වක හිස පැළඳියෙහි පවන් ඉල්පුර පසළොස්වක දක්වා මේ සාර මාසය තුළ වැසි සඵව පිළිබඳ පර්‍යේෂණ, කරණ, නිවාසන, අධිෂ්ඨාන යන සතරම සුදුසුය. අධිෂ්ඨාන කළ යුත්තේ වස් එළඹෙන දිනයෙහිම ය. ක: ව: 32[1], ක: වි: 77[18]. **-මාසක** (නා)= අඩ මදරිය. මදරිය බාගය. එපමණ වටිනා දෙඩියැට සමාරක බර. සා: වි: 269[28], ජා: අ: ගැ: 184[19]. **-යොග** (නා)= අඩි යොගය. ගෘහ විශේෂයක්. පියා විදහා ගත් ගුරුළකු වැනි පියයි ඇති ගෙය. සත් අට රියන් පමණ වූ ගෘහය. එක ශාලාවක් ඇති දික් ප්‍රාසාදය. ඇතුපිට හුන් ගුරුළකු වැනි ගෙය. සා: වි: 257[33], සා: පා: 898[3]-919[37], වි: වි: ටී: 370[11], අ: ප: සා: 306. **-යොජන** (නා) අඩ යොදුන. දෙගව්ව. සා: වි: 257[33]. **-රත්‍රි** (නා)= අඩි රාත්‍රිය. මධ්‍යම රාත්‍රිය. මැදියම් රැය. වි: ලං: 17[13], අ: ප: ඨ: 124.

අඩසුරඟ (නා)= උදරයෙහි රොමරාජිය තැබීම. නිසුන් විසින් නො කළ යුත්තක්. වූ: පා: 247[30], වූ: පා: B 719[27], සා: පා: 89[12],.

අණ (නා) [සං.ඍණ < අණ]= ණය. "අනණොසි ණය නැත්තෙහි ද," (න + අණ= අනණ) සංසකෘතයෙහි ඍකාරය පාළියට අ-ඉ-උ-ඉරි-උරු යනුවෙන් බිඳී එන්නේය. සං. තෘණ < තණ. මෘග < මිග පෘථිවි < පඨවි; සෘද්ධි < ඉද්ධි මෘග > මිග සෘෂි < ඉසි; සෘතු < උතු මෘදු < මුදු පෘථුල < පුථුල; සෘතුවිජ < ඉරිතුවිජ; සෘග්වෙද > ඉරුබෙබද; යනු එයට ක්‍රමයෙන් නිදසුන් වේ. (අනණ බලනු) මහා: පා: 526.

අණිමා (නා) (අණු + ඉම)= අණුමාත්‍ර භාවය. ශරීරය අණු පමණට පැමිණවීම. ශරීරයාගේ අණු මාත්‍ර කරණය. අෂ්ට සිද්ධීන්ගෙන් එකක්. 1 අණිමා 2 ලඝිමා 3 මහිමා 4 පත්ති 5 පාකම්ම (=ප්‍රාකාම්‍ය) 6 ඊසිතා 7 වසිතා 8 යත්‍රකාමාවසායිතා යන මොවුහු අෂ්ට සිද්ධිහු වෙත්. සා: පා: 77[25] සා: පා; 263_7 වි: වි: ටී: 1[33] අ: ප: සා: 5[20].

අණ්ඩ (නා)= ඇණිය, සෙනහ. මහා: පා: 2 8[30] සා: පා: 806[3] අ: ප: සා: 55[13] (අණ්ඩක යි ද දක්නේය.) පාචි: පා: 108[5].

අණු (නා)= අණුව, පරමාණුව. ඉතා සවලපය. අණුවක් නම් පරමාණු තිස් හයකි. එහෙත් ඉතා සියුම් බැව්හි අණු-පරමාණු එකසේ සලකන්නේය. හිතහි සිදුරු කෙසි සිදුරු ආ න්හි පිවිසි සූර්‍ය රශ්මි

යෙහි වැටි වැටිව පරිභ්‍රමණය වනු යේ අණු යයි කියති. පරමාණුව දිව ඇසට විනා මිනිසැසට ගොදුරු නොවේය සි දක්නේය. "නත්ථ පරමාණුනාම ආකාස කොට්ඨාසිකො මංසචක්ඛුස්ස ආපාථං න ගච්ඡති, දිබ්බචක්ඛු සෙව ආගච්ඡති. අණු නාම ඉත්තිච්ඡිද්‍ර තාලච්ඡිද්‍රේහි පවිටඨ සූරිය රස්මිසු වට්ටි වට්ටි හුත්වා පරිබ්‍රහමනෙනා පඤ්ඤායති" ස: ව: 240[25] අ: ප: ස: 28[7] -මත්ත (නා) [සං මාත්‍ර]= අණු මාත්‍ර වූ. ඉතා සවලප වූ. පරමාණු පමණ වූ. "අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භය දස්සාවී" යන්නෙහි අණුපමාණෙසු, පර මාණු ප්‍රමාණ වූ" ව: මා: ස: 57[25] ස: පා: 577[8] සං: ව: 23931–24019

අණ්ඩ (නා)= 1 අණ්ඩ කොෂය. පුරුෂ නිමිත්ත හා සම්බන්ධ වූ අවයවයක්. 2 බීජය, බිජුවට පා:පා: 331–434–11334, ස: පෘ: 869 අ: ප: ස: 8526. -කොස (නා) [සං. කොෂ]= අණ්ඩ කොෂය. බිජු කටුව. බීජ කපාලය. "අණ්ඩ කොසන්ති අණ්ඩකපාලං" ව: ව: ටී: 605 පා:ප: පා: 334, ස: ප: 8710, සා: දී: 29634. -චෙජ්ද (නා)(√ඡිද + ණ)= අණ්ඩච්ඡේදය, අණ්ඩය සිඳීම. බීජොදඛරණය. -ජ (නා)= බිජුවටින් උපන්. අණ්ඩ නම් වූ බිජුවටින් උපදනා පක්ෂීන් හා සර්පාදීන්. සිව් වැදෑරුම් යොනීන් ගෙන් එකක්. ස: ව: 6629, සා: දී: 40635 අ: ප: ස: 9820. -ංයොනි (නා)= එනම් ඇත්ත යොනිය. සිව් වැදෑරුම් යොනීන්ගෙන් එකක්. පක්ෂීන් හා සර්පාදීන් උපදනා යොනිය. -භූත (නා)= බිජුවටෙහි උපන්. අණ්ඩජ සත්ත්වයන්. පා:ප: පා: 41, ස: පෘ: 876, මනෝ: පූ: 53323–7469. -වුඩ්ඪිරොග (නා)= එනම් රොගය. අණ්ඩවාතය. "අණ්ඩ වුද්ධි රොගෙපි සත්ත කම්මං න වට්ටති" ස: පෘ: 81223, ව: ව 38630 (වාතණ්ඩික බලනු)-භාරී (නා)=අණ්ඩය ගෙන යන බීජ කොෂය කඳින් ගෙන යන්නා. පා:ප: 1071[3], ස: පා: 36310.

අණ්ඩූපනා (නා)= වුම්බටකය. සුඹුල, දරණුව අ: ප: ස: 6288

අණ්ණව (නා)= අණ්ඩවය, සාගරය ගැඹුරුවළ යටත් පිරිසෙසින් ගොදුනක් ගැඹුරුවූ ද, පුළුල්වූ ද, ජලා ධාරය. මහා: පා: 26388, ස: පා: 81326, අ: ප: ස: 6916

අතක්කාවචර (නා) (න + තක්ක + අවචර) [අව + √චර + අ]= තර්කයෙන් බැස ගත නොහැකි. උතුම් නුවණට විෂය වන බැවින් තර්කයෙන් හෝ ආකාර පරිවිතර්කයෙන් හෝ බැස ගනු නොහැකි. නුවණින්ම. බැස ගත යුතු මහා:පා: 484, සාරා: ම: 1859, ප: සූ: 14514 (2) ම: පා: ස: 1630.

අතච්ඡ (නා) (න + තච්ඡ) [සං. තථ්‍ය > තච්ඡ]= අසත්‍ය. අභූත. බොරු. ව: ව: ටී: 4338.

අතතුතතරියසඤ්ඤී (නා)= තතුතතරියෙහි අතතුතතරිය යන සංඥා ඇති. අවෙලක වගීයෙහි සත්වන ශික්ෂා පදයෙන් පැණ වූ පවිති ඇවැත්හි අනාපත්තිවාරයක්. චාතුමාසපවාය පවාරණයෙන් හෝ පුන පවා රණයෙන් හෝ නිත්‍ය පවාරණයෙන් හෝ රාත්‍රි පරිච්ඡේදයෙන් හා භෙසජ්ජ පරිච්ඡේද යෙන් පවරනොත් එපමණ කලක් එපමණ බෙහෙත් ඉවසිය යුතුය. එනෙක් ඒ තතුතත රිය නො වේ. ඉන් මතු ඉවසූ නම් අත තුතතරිය වේ. තතුතතරියෙහි අතතුතතරිය සංඥා ඇත්තාහට ද, වෙමතික වශයෙන් දුකුළා වේ. "මෙහි තතුතතරිය නම් යෙහි භෙසජ්ජානි පවාරිතො යාසු ච රත්තීසු පවාරි තො තතො උත්තරිං අධිකං" යන අර්ථයි. කං: ව: 11825, කං: ව: පි: 928, පාචි: පා: 1014 (තතුතතරි බලනු)

අති (උ: ස:)= අනතර්භාව, අතිශය, අති ක්‍රමණ, අතීත, පූජා, බහුල, ප්‍රශංසා, දූෂ යනාදී අර්ථයන් පවසන උපසර්ගයක්. අ: ප: ස: 15821. -'ඉච්ඡ (ක්‍රි) (අති + √ඉසු + ඵ; සූ=වඡ) ඉක්මවා කැමති වන්න මෙනැනින් වෙන තැනකට වැඩ ආහාර ලබා ගන්න. "අති වඡ්ඡථ භනෙනති වුත්තෙපි නාතික්කමති" ස: පා: 2102–74823 ව: ව: ටී: 231, ව: ම: ස: 84234, ධ: අ: ගැ: 12020, පා: මූ: ව: ව: 231[28] -'ඉච්ඡා (නා) [සං. ඊප්සා]= වැඩියක් කැමැති වීම. තමනට ලැබුණු නොවස හැර වැඩියක් කැමැති වීම. ස: ව: 33231 (අත්‍රිච්ඡතා බලනු) -'ඵගත (නා) අවවුඵත බලනු -'ඵගතම්ම (පුං ක්‍රි:) අවවුඵතම්ම බලනු. -'ඵණ්හ (නා) අවවුණ්හ බලනු.

-'ඔදත 1 (නා) [සං. අවදාත]= ඉතා සුදු. දිමෝරු ආදියෙන් මදින ලද තඹ ලෝවන් සිරුරු ඇතියහු. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස

දූසක ඉයක්. සං: පා: 767²⁶, ච්: ච්: 2489. **-බද්ධත** 2 (නා)= ඉතා සුදු. ඔම්සවාද පච්චි. ශික්ෂාපද යෙහි ආක්‍රොශ කරන්නහු ඇවැතට පැමිණෙන හීන ලිඛිතයට අයත් වචනයක්. පාවි: පා: 7³⁴, ච්: ච්: 2439 (අවෙවාදත බලනු.) **-භාණක** (න) [සං. කෘදණ්ඩ]= ඉතා කළු. අක්‍රොශ කරන්නහු ඇවැතට පැමිණෙන හීන ලිඛිතයට අයත් වචනයක්. පාවි: පා:7³⁴ **-භාල** (නා)= ඉතා කලින්ම. කල් ඇතිවම නියම කාලය ඉක්මවා. භික්ෂූන් වත් සප ්න වේලාවට කලින්. .මහා: පා: 78²³, සං: පා: 710³⁵. **-භාෂ** (නා)= (නා)= ඉතා කළු. දුනිය සේනක කණුවත් මෙන් ඉතා කළු. පැවිදි නොකළ යුතු පරිස දූසකයෙක්. සං: පා: 767²⁵ **-කිලිණන** (නා) (√කලිද + යු=න)= ඉතා තෙත් නො පැසුණු. ඉතා බෙරි වූ. ඉතා පිලිස්සුණු ජා: අ:හ.: 83³³. (අකිලින්න බලනු) **-කිස** (නා)[සං. කෘශ]=ඉතා කෘශ වූ. කැහැටු. මස් ලේ මද වූ ඇට නරඹම් පමණක් යුත් සිරුරැති පැවිදි නොකළ යුතු පරිස දූසක යෙක්. සං:පා: 767¹⁷, පූ:ලි: —කඛණනා සත්‍රී: ලි: —කඛණනා න: ලි: —අති කඛණනතං-කඛ ණතිඛො —කඛ ණතිඛා, -කඛ ණතිඛං ඔතු ද වේ. **-මානුසක** (නා) (මානුස + ක = මිනිසැස ඉක්ම පැවැති. මිනිස් ඇසින් නො දැකිය හැකි. මනුෂ්‍යොපචාරය ඉක්ම වූ රූපයන් දක්නා සං: පා: 107³¹, පරි: පා: ගැ: 165. **- ං වර** (නා)= ඉක්මවූ වර ඇති. වර නො දෙන. පොරොත්තු නො දෙන. "අතීකඛණත වරා ඛො නොතම තථාගතා" පිඬු පිණිස හැසි රෙමින් ජීවත් වන පැවිද්දකුගෙන් වරයක් ඉල්ලමිසි කී කල එය ඉල්ලනු මැනැවැ සි කීම නුසුදුසුය පෙර බුදුවරුන් විසින් ද එය අනා චිණ්ණය. මහා: පා: 92³⁴-328³⁸, ඃ: පා: 754²⁰ 830¹⁶. **-සඤඤී** (න)= ඉක්මුණේය යන හැඟීම ඇති. පාරා: පා: 28⁹. **-කඛමති** (ක්‍රි) (අති + √කම + අ + ති) [සං අතික්‍රාමති]= ඉක්මෙයි ඉක්මවයි. පසුකරයි. අති. —කඛමි වචී:— කඛමනි අනා:—කඛමිස්සති පූ: ක්‍රි: —කඛමිඩා -කඛමම ප්‍ර: ක්‍රි: කඛාමෙති ව:කෘ —කඛමණෙනා -කඛාමියතො= ඉක්මවන්න හුට පාවි: පා: 49⁷⁵-116⁶. **-බුද්දඛ** (නා) [සං. ක්ෂුද්‍ර > පා: බුද්ද > සිං: කුදු]= ඉතා කුඩා. **-ංඅඛඛි** (නා) (අඛඛ + ඊ)= ඉතා කුඩා ඇස් ඇති. මී හරක් සමඛ පිඟිතුඩකින් කළ සිදුරක් වැනි හෝ උණහපුඵවන්ගේ ඇස් වැනි කුඩා ඇස් ඇතියහු. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූසකයෙක් සං: පා: 768²¹, ච්: ච්: 2495 **-ංදණනඛ** (නා)= (දනත + ඛ)= ඉතා කුඩා දත් ඇති ලේන දත් වැනි කුඩා දත් ඇති යහු. පැවිදි නො කළ යුත්තෙක්. දත් අතර එබඳු කුඩා දත් ඇතිඥහු පැවිදි කරනට වටී. සං: පා: 768³⁷, ච්: ච්: 2503. **-ංනාඛිඛා** (නා)= ඉතා කුඩා නැහැයක් ඇති. මී කන් වවුළු කන් වැනි කුඩා කන් ඇති. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූසකයෙක්. සං: පා: 768³¹, ච්: ච් 2499. **-ංසීමා** (නා) (√සී+මා)= ඉතා කුඩා සීමාව. භික්ෂූන් විසි එක් නමකට නො පොහොනා සීමාව. අබභාන කර්මයට සුදුස් සකු සඟින විසි එක් නමකට සුවසේ වැඩ හිඳුණු නො හැකි සීමාව. එකොළොස් වැදෑරුම් විපත්ති සීමාවන්ගෙන් එකක්. එබඳු සීමාවක් සමමත කරන ලද නමුදු එය සීමාවක් නො වේ. "අතිඛුද්දඛා සීමා නාම යා එක විසති භික්ඛූ න ගණහාති කුරුන්දිය මපන යත එක විසති භික්ඛූ නිසීදිතුං න සකෙකා නත්‍රීති වුත්තං" සං: පා: 1044⁶, ම:පා: සං: 499¹⁶ ච්: ලං: 249¹⁸, පරි: පා: ගැ: 47¹², ක: ච්: 42³ මහා: පා: 117⁶ (අතිඛුද්දිඛා සීමා යි ද දක් නේය.) **-ංසිඛ** (නා)= ඉතා කුඩා හිස. සිරුරට නො ගැලපෙන ඉතා කුඩා හිසක් ඇත්තහු. පැවිදි නොකළ යුතු පරිස දූසකයෙක්. සං: පෙ: 767²⁹ ච්: ච්: 2490. **-ඝසිර** (නා)= ඉතා ගැඹුර. ඉතා ඇතුළත ඉතා යට. සං: ප: 687³⁸, පාවි: පා: 260³² **-ඝාළෙති** (ක්‍රි)= වනසයි. විනාශ කරයි. නසයි. ච: පි: 215⁸. **-ඝාළන** (නා) [සං ඝාස]= ඉතා ගැඹුරු. දුෂ්කර **-ඝොර** (නා)= ඉතා භයානක. ඉතා නපුරු. රෞද්‍ර **-චණ්ඩාල** (නා)= නින්දිත චණ්ඩාලයා ඔම්සවාද පච්චි ශික්ෂාපදයේ එක් ආක්‍රොශ වචනයක් සං: පා: 538¹⁴ **-චරති** (ක්‍රි)= ඉක්ම හැසිරෙයි. සවාමියා හෝ හාසීාව ඉක්ම හැසිරෙයි. අනාචාරයෙහි යෙදෙයි. අතී: —චරි වචී:— චරති අනා:— චරිස්සති පූ:ක්‍රි:චරිඩා.තුං - චරිතුං. ව:කෘ: වරනෙතා= ඉක්ම හැසිරෙමින්. ජා: අ: ගැ: 1075-1128 1310⁹-1338²⁵, ධ. අ: ගැ: 1046. **-චාර** (නා) (√චර + ණ)= ඉක්ම හැසිරීම. පූ: ලි: **-චාරෙ**

සත්‍රී: ලි:-චාරිණී= සවාමියා ඉක්ම හැසිරෙන්නී පර පුරුෂ සෙවනයෙහි යෙදෙන්නී. වෙසහන සොර අඹුව. පාරා: පා: 114^{18}, අ: ප: ස: 33^{24}. **-විත්‍ත** (නා) ඉතා සිත්කලු. ඉතා විසිතුරු. **-වච** පූ: ක්‍රි:) [සං. අතීත්‍ය > පා: අතිවව]= ඉක්ම, ඉක්මවා. **-වජ්ජන** (නා)= 1 ජත්‍රය උඩ ජත්‍රයක් නඟා. සේ:න් පිට සේසත් නඟා. 2 කුඩා ජත්‍රය ඉක්මවූ ජත්‍රය. ස: ව: 231_{63}. **-ජාත** (නා)= ශ්‍රෙෂ්ඨ පුත්‍රයා. තෙවැදෑරුම් පුතුන්ගෙන් එක් පුතෙක්. **-තුවජ** (නා)= ඉතා නිඳිත. ඉතා පිළිතුල් කටයුතු. **-තුට්ඨ** (නා)= ඉතා සතුටු වූ. අධික සන්තෝෂය උපද වන. **-ථී** (නා)= ආහාරතුහයා, අමුත්තා, අ: ප: ස: 58^{7}. **-ථූල** (නා) [සං. සථූල]= ඉතා සථූල වූ. ඉතා තර. මස් කඩා හැලෙන ඉතා තර සිරුරැති. පැවිදි නොකළ යුතු පරිස දූසකයෙක්. ස: පා: 767^{28}, වී: ව: 2490. **-දාන** (නා)= පමණ ඉක්මවා දීම. අධිකව දීම. **-දිට්ඨි** (න.)= අතිදාරුණ මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය. අන්ත ග්‍රාහික දෘෂ්ටිය. දෘෂ්ටි විපත්තියට හෙතු වූ දෘෂ්ටිය මහා: පා: 75_{2^3}, ස: පා: 739 ^{16}, ම: ප: ස: 238^{38}, පරි: පා: ඟැ: 32^{9}. **-දීඝා** (නා)= ඉතා දවහල්. දවහල් කාලය ඉක්මවා ගම්න් නික්ම වෙහෙරට පැමිණීම. අන්‍ය තීර්ථකයා භික්ෂූන් සතුටු නො කරන්නාකු වන කරුණක්. මහා: පා: 79^{18}, ස: පා: 740^{26}, ම: පා: ස: 252_{2^1}. **-දිසති** (ක්‍රි)= බොහෝ විස්තර කරයි. වණීනා කරයි. **-දීඝ** (නා)= ඉතා දිග. ඔමසවාද පවිති ශික්ෂා පදයෙහි ආක්‍රොශ කරන්නහු ඇවැතට පැමිණෙන හීන ලිඛිත යට ඇතුළත් වචනයක් පාවි: පා: 7^{34}. **-ංඝට්ට** (නා)= ඉතා දිගු අත් ඇති. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූසකයෙක්. ස: පා: 7^{69^5}. **-දුක්ඛ** (නා) බොහෝ දුක් ඇති ඉතා දුක් උපදවන. **-දූර** (නා)= ඉතා දුර. ඉතා ඈත. මහා: පා: 36^{1}. **-ඛජ** (නා)= ලොකු ඛජය කුඩා ඛජය ඉක්මවා සිටි ඛජය. ස: ව: 231^{22}. **-නීවණ** (නා)= ඉතා පහත් ඉතා කුඩා **-පඤ්ඤත්ත මජ්ජ** (නා) [සං. මද්‍ය]= බොහෝ මද්‍ය බැහූ. බොහෝ මද්‍ය බහා පිසන ලද තෙල්. ඇඟ ගැල්වීමට විනා පානයට නුසුදුසු තෙල්. මහා: පා: 239^{28}, ස: පා: 811_{2} **-පණ්ණත** (නා) [සං. ප්‍රණීත]= ඉතා ප්‍රණීත ඇතා මිහිරි. සුමිහිරි. ස: පා: 926^{11} **-පාත** (නා) (√පත + ණ)= ශීඝ්‍ර පාතනය නසා දැමීම. ජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ ශීඝ්‍ර පාතනය ආයුධ ආදියකින් හෝ මැඩ හෙළාලීම. සා: දී: 603^{9}, වි: ව: ටී: 188^{29}–376_{2^9}, ස: පා: 314^{19} (පාණාතිපාත බලනු) **-පාතෙති** (ක්‍රි)(අති + . √පත + ණෙ + ති)= ඉක්මවයි. වහා නසයි. විනාශ කරයි. අතී: **-පාති** වති: **-පාතෙති** අනා: **-පාතෙස්සති** ස: මී: **-පාතෙය්‍ය** පූ: ක්‍රි: **පාතෙත්වා** ව: කෘ: **-පාතෙත්වෙනා** **-තුං: -පාතෙතුං** වි: ව: ටී: 1882^{6}, ප: සු: 48_{2^6}. **-පිඩාලකකි** (නා)= ඉතා පිඟුවන් ඇස් ඇති. බළලුන්ගේ ඇස් වැනි ඇස් ඇති. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූසකයෙක්. වි: ව: ටී: 386^{18}, වි: ලං: 161^{21}, ව: ව: 2498 **-පභෙව** (නි) [සං ප්‍රාක් + එව= ප්‍රාගෙව < පා: පභෙව]= ඉතා පෙරවුවම ඉතා උදැසනම්, ඉතා කලින්ම. ජා: අ:ගැ: 8 ^{29} (අතිපභොසී ද දක්ඛෝය) **-බඳ්ධ** (නා)= එකට බැඳුණු. එකාබද්ධ. පාවි: පා: 6^{14} ස: පා: 537_{2^4} **-බන්ධිත්වා** (පූ: ක්‍රි:)= එකාබද්ධ කොට, එකට බැඳ. එකට ඇඳ පාවි: පා: 6^{16} **-බහල** (නා)= ඉතා ඝනවූ **-බාලහ** (නා)= [සං. අතිබාළ > පා: අති බාළහ]= ඉතා දැඩි ඉතා තද පමණ ඉක්මුණු. ස: ව: 363_{69} **-බ්‍රාහ්මණ** (නා)= නිඳිත බ්‍රාහ්මණයා ඔමස වාද පවිති ශික්ෂාපදයෙහි එක් ආක්‍රොශ වචනයක් ස: පා: 538^{24} **-භාර** (නා)= බොහෝ බර ඇති. ඉසිලිය නො හැකි බර. **-භාරිත** (නා)= ඉතා බර වූ පාවි: පා: 51^{15}. **-භුඤ්ජති** (ක්‍රි)= බොහෝ අනුභව කරයි. ඉතා වළඳයි. **-මඤ්ඤිස්සති** (ක්‍රි) (අති + √මන + ඉ + ස්සති; න= ඤ්ඤ)= අවමන් කරන්නේය. නිඳා කරන්නේය. අති:— මඤ්ඤි වති:— **මඤ්ඤති** අනා:— **මඤ්ඤිස්සති** "පච්ඡිමා ජනතා සාසනස්ස මංසොදනං අති මඤ්ඤිස්සති" පාරා: පා: 6^{38} ස: පා: 122^{4}, වි: ව: ටී: 77^{1}, සා:දී: 367^{37}–368^{1} **-මාහඞ්ක** ? (නා)= ඉතා කෙටි. නො වැළඳිය යුතු දැහැටිවල පමණ. අඟල් සතරට අඩු දැහැටි. චූ: පා: B 730^{30}, චූ: පා: 252^{9} (අති මත්තකසී ද දක්ඛෝය) **-මමායති** (ක්‍රි)= ඉතා මමායනය කරයි. **-මහති සීමා** (නා)= ඉතා විශාල සීමාව. තුන් යොදුනෙන් ඔබ්බට කෙසඟක් පමණුදු ඉක්මුණු සීමාව. එකොළොස් වැදෑරුම් විපත්ති සීමාවන්ගෙන් එකක් "අති මහතීනාම් යා කෙසඟමත්තෙනාපි නියොජනං අතික්කම්ම මෙඝා සම්මතා හොති" ස: පා: 1044_{10}, කං: ව: 4^{28}, ව: ලං: 249^{24}, ම

පා: ස: 499[8]B, මහා:පා: 115[8]3. **-මහන්නකති** (නා)= ඉතා මහත් ඇස් ඇති. මහ මුහුණන් ගේ මෙන් විශාල ඇස් ඇතියහු. පැවිදි නොකළ යුතු පරිස දූසකයෙක්. ස:පා: 7[6]84, වී: වි: 2495. **-මහන්ත නාසිකා** (නා)= ඉතා මහත් නැහැ ඇති. එබඳු පුද්ගලයා. පැවිදි නොකළ යුත්තෙක්. ස: පා: 768[4]. **-මාන** (නා)= අති මානය. මෙරමාට වඩා තමා උසස් කොට සැලකීම. පළමුව තමා කිසිවකු හා සමකොට සලකා පසුව ඔහුට ද වඩා උසස් සේ සැලකීම. සා: දී: 255[26]-368[9], වි: වි: වී: 50[28]. **-මුඛර** (නා)= ඉතා දෙඩමළු. නිතර දෙඩවන්නා ජා: අ: ගැ: 998. **-මුත්තඛ** (නා) 1 යොහොඹු එනම් මල් 2 කෝඹු. එනම් ගස් අ: ප: ස: 76[4]-79[5]. **-ංමාලා** (නා)= යොහොඹු මල් දම. චූ: පා: 399[24]. **-යාචඛ** (නා) (√යාච + ණ්වු= අක)= නැවත නැවත ඉල්ලන පාරා:පා:1722[7] ස: පා: 405[2]8. **-රඤ්ඤානකථික** (නා)(කථා + ණික)= තිරිසන් කථා නොකරන. රාජ කථා දිය කිරීමෙහි නොයෙදුණු. අධිකරණ විනිශ්චය කරන භික්ෂුව විසින් නොකළ යුතු කථා. පරි: පා: 217[31], ස: පා: 1011[3]. **-රත්ති** (නා)= පසුගිය රාත්‍රිය. මධ්‍යම රාත්‍රිය. **-රස** (නා)= පූ. එක් කැවිලි වර්ගයක්. "අතිරස, පූඝ කා: වි: 10[126], කා: වි: පි: 80[38] **-රස්ස** (නා)[සං. භ්‍රස්ව > රස්ස]= ඉතා කෙටි. බොහෝ මිටි ඔමසවාද ශික්ෂා පදයෙහි හීන ලිඛිතයට අයත් ඇවැතට පමුණු වන වචනයක්. පාචි: පා: 7[34]. **-ංහසථ** (නා)= ඉතා කෙටි අත් ඇති. පැවිදි නොකළ යුතු පරිස දූසකයෙක් ස: පා: 769[5] **-ඊකත** (නා) [සං අතිරික්ත > පා: අතිරිත්ත > සිං අසිරිත්]= 1 ඉතිරි, වැඩි, අධික 2 කැප කළ. සත් වැදෑරුම් විනය කර්ම කාරයෙන් කැප කළ 'අතිරිත්තං කරොනෙතා කැප කරන මහණ" බු: සි: වී: 50[3], කා: වි: 1084 19, කා: වි: පි: 83[38], කු: සි: ස: 30[17]_25 **-රෙක** (නා) [සං. අතිරෙක]= ඉතිරි. අධික වැඩිපුර **-ංඅඩමාස** (නා)= ඉතිරිව සිටි අධි මාසය. ග්‍රීෂ්ම ඍතුවේ සාරමාසය අතුරෙන් වෙවෙන්නට ඇති ඉතිරි අඩමස. වසසික සාටික ශික්ෂා පදයෙහි ග්‍රීෂ්ම ඍතුවේ අවසාන මාසය පිළිබඳව මෙසේ අධිමාස දෙකකි වැසි සඵ පිළිබඳව පර්‍යේෂණ ක්ෂේත්‍රය, කරණ ක්ෂේත්‍රය, නිවාසන ක්ෂේත්‍රය, අධිෂ්ඨාන ක්ෂේත්‍රය සි ක්ෂේත්‍ර සතරකි මෙහි ක්ෂේත්‍ර නම් ඒ ඒ ක්‍රියාවට සිමා සහිත වූ කාලයයි. එසේම කුවජ්ජිසමය, පිටසි සමය සි කාල දෙකකි මෙයින් පොසොන් පසළොස්වක ගිය පැළ වියෙහි පටන් අමාවෑ දක්වා මේ අතර අඩි මාසය වස්සික සාටකය පිළිබඳ පර්‍යේෂණ ක්ෂේත්‍රය හා කරණ ක්ෂේත්‍රය වේ. මේ කාලය දූසකයන්ගෙන් වැසි සළුවක් නොලබන ලද නම් ලබා ගන්නට ද; ලබන ලද නම් එය සකස් කොට නබන්නට ද, වටනේය. ප්‍රයෝජන ගන්නට හෝ අධිෂ්ඨාන කරන්නට නොවටනේය. පොසොන් අව පැළවිය පටන් ඇසළ පුර පසළොස්වක දක්වා අඩි මාසය පර්‍යේෂණ ක්ෂේත්‍රය කරණ ක්ෂේත්‍රය හා නිවාසන ක්ෂේත්‍රය ද වේ. මේ කාලය තුළ සෙවීමය, සිවුරක් කිරීමය, ගැදීමය යන කුණාටම සුදුසුය. ඇසළ පුර පසළොස්වක ගිය පැළවිය පටන් ඉල් පුර පසළොස්වක දක්වා මේ සාර මාසය වැසි සඵව පිළිබඳ පර්‍යේෂණ, කරණ, නිවාසන, අධිෂ්ඨාන යන සතරටම සුදුසුය. අධිෂ්ඨානය කළ යුත්තේ වස් එළඹෙන දින යෙහි ම ය. තුවජ්ජිසමය යනුන් මේ කාලය මැයි. එනම් ග්‍රීෂ්ම ඍතුවේ අවසාන මාසයත් වෂාර්තුවේ සිව් මාසයත් වේ. ඉතිරි සත් මාසය පිටසිසමය වේ. පාරා: පා: 282[13], ස: පා: 523[11]-524[10], කා: ව: 32[1], ප්‍රා: ව: 177[38] වි: වි: 826, කා: වි: 77[6], කා: වි: පි: 57[2], කු:සි:ස: 137[30], බු: සි:වී: 160[17]. **-ංචතුක්කංස පරම** (නා)= සොළොස් කහවණුවක් වටනා. මෙහෙණක විසින් විනවිය හැකි ගරු පාපුරණයක අගය. සොළොස් කහවණුවකට වැඩි ගරු පාපුරණයක් විනවා ලද මෙහෙණට නිසහි පවසි වේ. මෙහි ගරු පාපුරණය නම් ශීත කාලයෙහි පොරෝණයයි. කංස නම් කහවණු සඳරත් අනනේයි. පරි: පා: 81[17], පරි: පා: ගැ: 7[16], කා: වි: 172[19], කා: වි: පි: 136[5]. **-ෙචාතුමාස** (නා)= සාරමසකට වැඩි. 'අතිරේක චාතුමාසං ඔවස්සෝ, අධික සාරමසක් වැසිවිට" කා: වි: පි: 641, කා: වි: 87[45] (ප්‍රකෘත්‍යර්ථයේ බලනු) **-ංචාතුමාස නිට්ඨාන** (නා) (නි + √විස + ත; ඨ + ත=ට්ඨ)= සිවුමසකට අධික කාලයක් විසූ යම්කිසි සාමියක් හෙවත් වෙළෙඳ සමූහයක් ගමක් හෝ පිරිසෙසින් සිවුමසකට අධික කාලයක් නැවැතී සිටි සථානය; ග්‍රාම ලක්ෂණය. අදිනනා

දුන පාරාජිකා ශික්ෂාපදයෙහි උගන්වන ග්‍රා
මය. ක: වි: 25[3] වි: ම. 66[26] පාරා: පා 45[27]
-ංචීවර 1 (නා)= අතිරෙක චීවරය. වැඩි සිවුර
කඨින චීවරය. "අතිරෙකඤ්ච චීවරඤ්ච අති
රෙක චීවරං. කඨිනන්ති අත්ථෝ" ස:පා: 961[36]
-ංචීවර 2 (නා)= වැඩි සිවුර. අධිෂ්ඨාන, වික
ල්පන සිවුරු අතර ඇතුළත් නොවූ හෙයින්
අතිරෙක වූ චීවරය. ඛොම, ඛෝමසය්‍ය, කප්පා
සික, සාණ, කම්බල, භඞ්ග යන මේ ෂට් චීවර
යන් අතර හෝ ඛෝමාදීන්ට අනුලෝම් වූ
චීවරයන් අතර හෝ එක් චීවරයක්. නො ඉටු
නො විකප්පූ සිවුර. මෙබඳු සිවුරක් භික්ෂුවකට
දස දවසක් තබා ගත හැකිය. එකොළොස්
වන දිනයෙහි සඞ්ඝයා වෙත හෝ පුද්ගලයකු
වෙත හෝ නොස් "ඉදං මේ භන්තෙ චීවරං
දසාහාතික්කන්තං නිස්සග්ගියං. ඉමාහං සඞ්ඝ
ස්ස නිස්සජ්ජාමි"යි නිසඳ ඇවැත් දෙසිය යුතුය.
කඨිනාස්තාරණය කළ හෝ අනුමෝදන් වූ
භික්ෂුවට ඇවැත් නැති. (අනුලෝම චීවර
බලනු) ප්‍රා: පු: ස: 35[18], ක: වි: 541, ක: ව:57[36]
කු: සි: ස: 132[11] -ංධාරණ (නා)= එනම්
නිසගි පචිත්තිය. අනුලෝම් සඞ්ගතවූ ඛොම
කොසෙය්‍යාදි යම්කිසි සිවුරක් නොඉටා නොවි
කප්පා දස දවසකට වඩා කල්තබා ගැණීමෙන්
සිදුවන වස්තුව නිස්සජ්ජනය කටයුතුවූ අති
රෙක චීවර ධාරණ නම් නිසගි පචිත්තිය. භි:
ෂි: 6[15] ක: වි: 55[38] -ංඡඛ්බග්ගතං (නා)= සවර
කට අධික කොට. සිවුරක් කැමැති භික්ෂුව
විසින් කැපකරු වෙත හොස් නිශ්ශබ්දව සිටිය
යුතු වාර ගණන. කසින් වොදනා කළ
හැකි වාර ගණන. පාරා: පා: 253[12] කු: සි:
ස: 134[14] ක: වි: 67[24] (ඡක්ඛත්තුං පරම බලනු)
-ංඡබ්බස්ස (නා)=(ඡ + වස්ස)= සවසකට වැඩි.
අවුරුදු සයක් ඉක්ම. ඡබ්බස්ස ශික්ෂාපදයෙහි
එක් අනාපත්ති වාරයක්. නවඝට්ටනයක්
(=අලුත් ඇතිරියක්) කරවූ භික්ෂුව සවසක් එය
දැරිය යුතුය. සඞ්ඝ සම්මුතියක් නැතිව මේ
සවස තුළ නව සන්ථතයක් කරවා නම් ඇ-
වැත් වේ. ඉදින් අවුරුදු සය ඉක්මවා කරවා
නම් ඇවැත් නැති. සඞ්ඝ සම්මුතිය ලද ගිලන්
භික්ෂුවට නවුරුද්දක් ගත නොවූයේ ද, නව
සන්ථතයක් කරවිය හැක්කේය. පාරා: පා:
259[17] ප්‍රා: ව: 160[7] වි: වි: 682 ක: වි: 69[28]
-ංජාරණත්ත (නා)= සදවසකට වඩා. සදවසකට
වඩා තුන් සිවුරෙන් එකකින් වෙන්ව දිසීම.

අරණ්‍ය සෙනසුනෙහි වස් එළඹි භික්ෂූන්ගේ
සිවුරු නිසඟි වන කරුණක්. අරණ්‍ය සෙන
සුන්හි වසන භික්ෂූන්ට කැමැති නම් තුන්
සිවුරෙන් එකක් අන්තරඝරයෙහි පරෙස්සමට
තබා සදවසක් පමණක් එයින් වියෝව වසන්නට
හැකිය. සඞ්ඝයා විසින් චීවර විප්පවාස සම්මු
තිය දුන් ගිලන් භික්ෂුව හැර අන් භික්ෂුවක් සද
වසකට වඩා ඉන් වියෝව විසිනම් නිසඟි වේ.
එසේ අන්තරඝරයෙහි සිවුරු තැන්පත් කරන්
කහු විසිතුදු කරුණු සතරකින් යුක්ත විය
යුතුය. එනම්: 1. **මහා පඞ්චරණ්‍යය පවාදි
තතා** (මහා පවාරණයෙන් පවාරණය කළ
බව 2. **කතතික මාසතා** (=කාර්තික මාසය
බව) 3. **පඤ්චඩ්ඩ නු සතික පච්ඡිමපමා ණ
යුත්ත සෙනාසනතා** (=දුනු පන්සියයක්
ඇතින් පිහිටි සෙනසුනක් බව) 4. **සාසඞ්ක
සපපඨිභයතා** (=සොරුන් වසන තැන්
දැකීමාදියෙන් භටයන් සැක සහිත බව
සහ සොරුන් මිනිදුන්ට හිංසා කොට බඩු
පැහැර ගත් බව දැකීමාදියෙන් හටගත් බිය
ඇති බව) යන කරුණු සතරයි. කු: සි: ස:
138[28], ඛු: සි: ටී: 161[26], ක: වි: 81[17], ක: වි: පි
582[6], වි: වි: 871, ස: පා: 532[12]. -ංදසවග්ග
(නා)= දශ වර්ගයකට වැඩි. භික්ෂූන් දශ නම
කට වැඩි. අතිරේක දශ වර්ග සඞ්ඝයා. අබ්භාන
කර්මය හැර උපසම්පදාදී සෙසු සඞ්ඝ කර්මයන්ට
නියමිත සඞ්ඝයා. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ දස
වග්ගෙන වා අතිරෙක දසවග්ගෙන වා
ගණෙන උපසම්පාදෙතුන්නි" මහා: පා: 56[1]:
ම: පා: ස: 212[39], කු: සි: ස: 71[23]. (දසවග්ග
බලනු) -ංදසවස්ස (නා)= දස වසකට වැඩි.
උපසපන් වීමෙන් දස වස් ඉක්මුණු. නිශ්‍රයා
වාසී භාවය ඉසිලීමට සුදුසු වයස. භික්ෂුවකට
සද්ධිවිහාරිකයකු උපසපන් කර ගත හැකි,
නිස දිය හැකි, හෙරණකුගෙන් උවටැන් ලද
හැකි, වස් ගණන. "තමන් උපසපන් වී දස
වස් නො පිරුණු මහණෙකුට ගෝලනමක්
උපසපන් කොට ගැණීම තහනම් බැව් ප්‍රකාශි
තය." ම: පා: ස: 215[37]-231[28]-242[22], මහා:
පා: 57[32]-77[13], ස: පා: 738[31], වි: ලං: 287[14].
(දසවස්ස බලනු) -ංධම්මාස (නා) අතිරෙක
අඩමාස බලනු) -ංදවඩ්ඩුලපඩ්ඩ (නා)= [සං.
පළි]= ඇඟිලි පුරුක් දෙකකට වඩා. මූත්‍රාතර
ණසථානය ඩොක්සය කරණ මෙහෙණ තෙ
වැනි සිව්වැනි ඇඟිලිවල පුරුක් දෙකක් පම

Free Distribution

ණක් දිය යුත්තීය. ඇඟිලි පුරුක් දෙකකට වඩා දුන්නි නම් පවිති ඇවැත් වේ. පාචි: පා: 2619, සී: පා: 68790 පරි: පා: 8222 -ංමත්ති පත්ත පූරා (නා)= පාත්‍ර දෙකක් තුණක් පිරෙන පමණට වැඩිය. කාණමාතු ඝිඤ්ඤ පදෙසෙනි පූව හා මණ්ඩයන් නො පිළිගත යුතු පමණ. පාත්‍ර දෙකක් හෝ තුණක් පිරෙන පමණට වඩා පූව හා මණ්ඩයන් පිළිගැන්මෙන් පවිති වේ. මෙහි පූව නම්; පඬුරු පිණිස යැවීමට පිළියෙළ කළ අතිරස, මුංඇරිලි නොහොත් මුං කිරි, පූ, ලාලු ආදියෙන් යුත් කැවිලි වර්ගයි. මණ්ඩ නම්; මාගධොපකරණ පිණිස යැවීමට පිළියෙළ කළ අත්සුණුය. එය ද බඳ්ධ සත්තු අබඳ්ධ සත්තු යනුවෙන් දෙ වැදෑරුම් වේ. බඳ්ධසත්තු නම්; තල, බැදිසහල් ආදියෙන් කළ ගුලිකළ අග්ගලාය. අබඳ්ධ සත්තු නම් අත් සුණුය. පාචි: පා: 8219 ක: ව: 10438 ක: ච: පි: 8033- 815 -ංදවත්ති පරියාය (නා) [සං. පර්‍යාය]= පරිභෝජ දෙකකට හෝ තුණකට වැඩි. මෙහි පරියාය නම් පරිභෝජයයි හෙවත් නෙහි වට රවුමයි. මහල්ලක විහාර ශික්ඛාපදයෙහිදී වහල සෙවිලි කරන විට එහි පරිභෝජ දෙකක් තුණක් පමණ මෙසේ කර වයි විධාන කරමින් ගෙය වටා ඇවිදින්නට හැකි වේ. එහෙත් සාලි වීහි ආදි පුබ්බණ්ණ ශස්‍ය ද, මුදුහමාසාදී අපරණ්ණ ශස්‍ය ද නො වපුල තැන සිටියහු විසින් විධාන කටයුත්තේය. එසේ විධාන කරමින් ගෙහි වටා දෙතුන් රවුමක් යෑම ඤත්තිචතුත්ථ කම්මවාචා පරියාය නම් වේ. පාචි: පා: 5221, ක: ව: පි: 7217, ක: ච: 9616, සී: පා: 57416, ප්‍රා: ව: 2244. -ංපඤ්චක (නා) (පඤ්ච+ක)= පසකට වැඩි. සිවුරෙහි අතුගණන. කසින චීවරයෙහි කඩ ගණන සිවුරෙහි අතුගණන පසක් හෝ එයට වැඩි හෝ විය යුතුය. මහා: පා: 28919 සී: පා: 82415 -ංපඤ්ච මාසක (නා)= මසු පහකට වැඩි. පස් මස්සකට වඩා අනනානුදුන්දේ ගැන්මෙහි පරිජ්වේ.පාරා:පා: 464 ක: ච: 295 (අතිරෙකපාදබලනු) -ංපඤ්ච වස්ස (නා)= පස්වසකට වැඩි. උපඋපසද විමෙන් පස්වසකට අධිකවූ. නිස නොගෙන විසිය හැකි වයස. පස් වස් හෝ පස් වසින් වැඩි වූයේ හෝ නිස නො ගෙන වසනු හැකිය. මහා: පා: 9022 ම: පා: සී: 2884 -ංපටිග්ගහණ (නා) (පටි+√ගහ+යු=අන; න=ණ) [සං. ප්‍රතිග්‍රහණ]=වඩා පිළිගැන්ම. පමණ ඉක්මවා පිළිගැණීම. පාචි: පා; 82 19 -ංපත්ත (නා)= අධික පාත්‍රය වැඩි පාත්‍රය. නො ඉටු නො විකපූ පාත්‍රය. දස දවසකින් ඔබ නො දැරිය යුතු ඉන් පසු නිසජ්ජ යුතු පාත්‍රය. "අතිරෙක පත්තොනි අනධිට්ඨිතෝ ච අවිකප්පිතොව" "ඉමං පත්තං අධිට්ඨාමි" යනාදි වශයෙන් අධිෂ්ඨාන නො කළාවූ ද, "ඉමං පත්තං තුය්හං විකප්පෙමි" යනාදි ක්‍රමයෙන් විකල්පනය නො කළා වූ ද, එකකඩ මැඤ්ඤිම ඔමක පාත්‍රයන් අතුරෙන් ප්‍රමාණවත් එක්තරා පාත්‍රයක්" බු: සි: ටී: 4330 කු: සි: ස: 2511 ප්‍ර: ව: 1718 ක: ච: 7113 පාරා: පා: 2727 -ංපාද (නා)= පාදයකට වැඩි. පාදය නම් කාහවණුවකින් සතරින් කොටසකි. හෙවත් මසුරන් පස් මදටයකි, මෙහි කාහවණුව නම් ඇල් කාහ වණුවයි නෙවත් නීල කෂාපණයයි. රන් පස් මස්සක් ද, රිදී පස් මස්සක් ද, තඹ මසු දහයක් ද යන මේ විසි ඕසු මිශ්‍ර කොට වී ඇටයක පමණ ලොහ ද මිශ්‍ර කොට අකුරු හා ඇත් රූ ආදී යම්කිසි රූප සටහන් ද පිහිටුවා කරන ලද්දේ, නීලකෂාපණයයි. "පාදයෙක්ං නම් මසුරන් පස් මදටෙක්" "අට අකින් කළ නීලකහාපණයාගේය යි සේයි" 'විසති මාසකෝ කහාපණෝ හොති. තසමා පඤ්චමාසකෝ පාදෝ. තේන ලක්ඛණේන සබ්බජනපදෙසු කහාපණස්ස වතුත්ථෝ භාගෝ පාදෝති වෙදිතබ්බෝ. සෝ ච ඛෝ පොරාණස්ස නීලකහාපණස්ස වසෙන, න ඉතරෙසං, රූපදම්මකාදීනං යනු අත්ථකථාසු" කැ: ව: පි: 2287 ම: පා: සු: 4901A සාරා: ම: 2616 කැ: ව: 2835 ව්‍ර: ව: ටී: 14332 සි: ව: ටී: 8815 සු: පා: 21330 ප්‍රා: පු: සු: 922 මහා: ප: 10715 සා: දී: 19338 පාරා: පා: 4538 -ංපූජා (නා)= අධික පූජා. වැඩි පූජා. ප: සූ: 21716-22015 -ංභාග (නා)= වැඩිය අගනා කොටස. වැඩි කොටස. මහා: පා: 3236 සී: පා: 83433 (අනුකෙබප බලනු) -ංභාගා දාන (නා)= වඩා භාග ගැණීම, පරණ කුඹුරු වලින් පෙර සිරිත් සේ නො ගෙන වඩා භාග ගැණීම. වැඩි කොටස් ගැණීම අකැපය. කු: සි: ස: 9512 ඛු. සි: ටී: 1263 (අතිරෙක

භාග ගහණ යනුද දක්නේය.) -**මාස** (නා)= මසකට වැඩි. ග්‍රීෂ්ම ඍතුවෙහි ඉදිරියට ශෙෂවූ මසකට වැඩි කාලය. ග්‍රීෂ්ම ඍතුවෙහි මසකට වැඩි කලක් ශෙෂව තිබියදී වැසි සළු සිවුර සොයා ලද නම් නිසගි වේ: වැසි සළු සිවුර සෙවිය යුත්තේ ග්‍රීෂ්ම ඍතුවෙහි මසක් ශෙෂව තිබියදීය. පාරා: පා:2121[19] ස: පා: 523[11] (අඩ්ඪමාස සහ අතිරෙකඩඪමාස බලනු) -**මාසක** (නා) මස්සකට වැඩි. මස්සකින් වැඩි. පස් මස්සකින් හෙවත් පාදයකින් අඩු අගනා තුදුන් දේ ගැනීමෙහි ථුලැසි වේ. කැ: වි: 29[5] -**ලාභ** (නා)= වැඩි ලැබීම. අතිරෙක ලාභය. සතර නිශ්‍රයයන් පිළිබඳව ලැබෙන අතිරෙක ලාභය. නිශ්‍රය සතර නම්; 1 පිණ්ඩියාලෝප භොජනය. 2 පංසුකූල චීවරය. 3 රුක්ඛමූල සෙනාසනය. 4 පූති මුත්ත භෙසජ්ජය යනුයි. මෙයින් 1 **පිණ්ඩියාලෝපභොජනයට**; අතිරෙක ලාභ වශයෙන් මහාවග්ග පාළි මහා ඛන්ධකයෙහි සඞ්ඝභත්තාදි බත් සතක් ද, විශාඛා මහා උපාසිකාවගේ අයැදුමෙන් ආගන්තුකාදි බත් සතරක් ද, ධුරභත්තාදි බත් තුණක්දෑසි මෙසේ තුදුස් බතක් දක්වන ලදී. එනම්; 1 සඞ්ඝභත්ත 2 උද්දෙසභත්ත 3 නිමන්තණ භත්ත 4 සලාක භත්ත 5 පක්ඛික භත්ත 9 උපොසථික භත්ත 7 පාටිපදික භත්ත 8 ආගන්තුක භත්ත 9 ගමික භත්ත 10 ගිලාන භත්ත 11 ගිලානුපට්ඨාක භත්ත 12 ධුර භත්ත 13 කුටි භත්ත 14 වාරක භත්ත යන මේ තුදුසයි මේ බත් තුදුස පිණ්ඩියාලෝප භොජනයට අතිරෙක ලාභය වේ, "අතිරෙක ලාභෝ නි භික්ඛා හාරතෝ අධිකලාභෝ" යනු විමති විනෝදනී ටීකායි **2 පංසුකූල චීවරයට**, 1 ඛෝම 2 කපාසික 3 කොසෙය්‍ය 4 කම්බල 5 සාණ 6 භඞ්ග යන ෂට් චීවරය සහ එයට අනුලෝම් වූ 1 දුකූල 2 පත්තුණ්ණ 3 චීන 4 සොමාර පට්ට 5 ඉඞ්ජ 6 දෙව දින්නා යන අනුලෝම චීවර ද අතිරෙක ලාභය වේ· 3 **රුක්ඛමූල සෙනාසනයට**; 1 විහාර 2 අඩ්ඪයොග 3 පාසාද 4 හම්මිය 5 ගුහා යන පස අතිරෙක ලාභය වේ. 4 **පූතිමුත්ත භෙසජ්ජයට**; 1 සපපි 2 නවනීත 3 තෙල 4 මධු 5 ඵාණිත යන පඤ්ච භෙෂජ්‍යය අතිරෙක ලාභය වේ· මහා: පා: 55[26] – 106[30] ම: පා: ස: 321[38]–438[16]A ස: පා: 922[38]–938[10] වි: වි: ටී: 370[8] -**චීවර සඞ්ඝ** (නා)= චීවර නමකට වැඩි සඞ්ඝයා. අතිරෙක චීවරත් වර්ගික සඞ්ඝයා. 1 චතුවග්ග 2 පඤ්චවග්ග 3 දසවග්ග 4 වීසතීවග්ග 5 අතිරෙක වීසතීවග්ගය යි කම්මයන්ගේ වශයෙන් සඞ්ඝයා පස් වැදෑරුම් වෙති. එයින් 1 **චතුවග්ගී සඞ්ඝයා**; අබ්භාන කම්මය, උපසම්පදා කම්මය සහ පවාරණය ද; තබා සෙසු කම් කිරීමට සුදුසුය. 2 **පඤ්චවග්ගී සඞ්ඝයා**; අබ්භාන කම්මය සහ මධ්‍ය දෙශයෙහි උපසම්පදා තබා සෙසු කම් කිරීමට සුදුසුය. 3 **දසවග්ගී සඞ්ඝයා**; අබ්භාන කම්මය හැර සෙසු සඞ්ඝ කම්මයෙහි කම්මීය. 4: 5. වීසත් වග්ගී සහ අතිරෙක වීසත් වග්ගී සඞ්ඝයා සියලු කම්කිරීමට සුදුසු වෙති. "වීසිවග සඟුන් විසින් සියලු කම් සිද්ධ වතුදු අසිරා වීසිවග සඟුන් ගැන්ම වතුවග්ගාදි සඟුන් විසින් කටයුතු කම් අතිරෙකයන් විසින් කට හැකි සේ ඤත්තියන් විසින් නො කටහැකි සේ දක්වන පිණිසය යි දතයුතු" කු: සි: ස: 71[14–39] ඛු: සි: ටී: 97[21] මහා පා: 356[38]-357[6] ස: පා: 350[26] වි: වි: 2601-2604 -**සඞ්කුසිදි** (නා) (සඞ්කුසු+ඒ)= අධිකයි යන හැඟීම ඇති. පාරා: පා: 263[17] -**සෙනාසන** (නා) [සං. සයනාසන]= රුකඵමූල සෙනාසනයට අතිරෙක ලාභ වූ 1 විහාර 2 අඩ්ඪයොග 3 පාසාද 4 හම්මිය 5 ගුහා යන පස් වැදෑරුම් සෙනසුන්. මහා: පා: 55[31] ම: පා: ස: 487[24]A (අතිරෙක ලාභ බලනු) -**ලඝු** (නා) [සං. ලඝු]= ඉතා යුහුසුළුව ම. ඉතා ඉක්මනින් ම. මහා: පා: 57[1] ම: පා: ස: 215[26] -**ලීන** (නා) (√ලී+යු=අන)= ඉතා හැකුළුණු ඉතා ලිහිල්. "අතිලීන විරියතා, ඉතා හැකුළුණු වීරී ඇති බැවින්" වි: මා: ස: 329[25] මනෝ: පූ: 680[30–31] -**විරිය** (නා) [සං. වීරී]= ඉතා හැකුළුණු වීරී "අතිලීන විරියං කොසජ්ජාය සංවත්තති" මහා. පා: 216[5] -**ලූඛ** (නා) [සං. රූක්ෂ]= ඉතා රූක්ෂ වූ. ඉතා කටුක. කිසි මොළොක් බවක් නැති. -**ලොණ** (නා)[සං. ලවණ]= ලුණු බහුල. ලුණු වැඩි. -**වණ්ණ** (නා)= ඉතා වක් වූ. ඉතා නැමුණු. -**වත්තති** (ක්‍රි) (අති+√වතු+අ+ති)= ඉක්ම පවතියි. මැඩ ලයි. අතී: -වත්තී වති -**වත්තති** අනා. -වත්තතියති ස: මී; -**වත්තයිත්‍ය** ප්‍ර: ක්‍රි: -**වත්තිත්වා**,තුං -**වත්තිතු**ං

ව: කෘ -වතෙනෙනෙනා= ඉක්ම පවතිමින්, මැඩ ලමින්. පරි: පා: 223[33] පරි: පා: ගැ: 28[33] -වත්තා (නා)= බොහෝ කථාකරන. ඉක්මී බෙණෙන. බ:ව්: -වත්තාරෝ, බොහෝ කථා කරන්නෝ: ඉක්ම බෙණෙන්නෝ, නිඳා කරන්නෝ. -වස්සති (ක්‍රි) (අති + √වස්ස + ති)= 1 තෙමෙයි. වැසි දිය පිවිසෙයි. 2 නැවත නැවත ඇවැතට පැමිණෙයි. ඇවැතට පැමිණ එය සඟවමින් නැවත අනෙක් ඇවැත කට පැමිණෙයි චූ: පෘ: 38[14] ස. පා: 948[37] 949₂ වි:වි:ටී: 498[15] වූ: පා: B 366[8] -වාක්‍ය (නා) (√වච + ණ්‍ය; ච=ක)= ඉක්ම පැවැති තෙපුල් නිඳා වචන. අඟට අනාසී ව්‍යවහාර. ධ: අ: ගැ: 74[18] අ. ප: ඨ: 18[23] (අටඨ අනරිය වොහාර බලනු) -වාත (නා)= ඉක්ම හමන සුළඟ. සැඩ සුළඟ. -වායති (ක්‍රි) (√වා + ය + ති)= ඉක්ම හමයි. තදින් හමයි -විකාල (නා)= ඉතා නො කාලයෙහි. ඉතා නුසුදුසු කාලය. -විය (නි) [සං. අතීව]= ඉතා ම වැඩියක් ම. (අතීව, අතිරිව යනු ද දක්නේය.) -විස (නා)= එනම් බෙහෙත් වර්ගය. එක් මුල් බෙහෙත් වර්ගයක්. ඉවද අතිවිඛයන්. මහා පා: 235[22] කු: සි: ස: 34[13] අ: ප: ස: 80[10] -විසාල (නා)= [සං. විශාල]= ඉතා විශාල වූ 1. දිගින් දුළුලින් මහත් බැව් නොහොත් ඉතා පළල් බැව්. 2. සක්මන් මළුවක නො විය යුතු දෙස් පසින් එකක්. දුළුලින් යෙළ රියන සඟ දිගින් සැට රියන ඉක්ම වූ සක්මන. ජා: අ: ගැ: 11[34] ජා: අ: ක: 6[39] -විසුද්ධ (නා)= ඉතා පිරිසුදු. සුපිරිසුදු. වී: වි: ටී: 184[4] -විස්සාසික (නා) (විස්සාස + ණික)= ඉතා විශ්වාස වූ -විඤ්ඤුත (නා) [සං. විඥැත]= ඉතා ප්‍රසිද්ධ වූ, ප්‍රකට වූ: -වේවචනි (ක්‍රි)= අතිශයින්ම පට ලවයි. තදින් වෙළයි. චූ: පා: 208[16] චූ: පා: B 108[13] -වේල (නා)= කල් යවා, වෙලාව ඉක්මවා, ප: සූ: 78₂[7] සා: පා: 990[7] ජා: අ: ගැ: 69[39] -සඤ්චාර (නා) (අති + සං + √චර + ණ)= නිතර ඇවිදින. -සණ්හ (නා)= ඉතා මිහිරි. ඉතා ප්‍රිය මනාප. -සන්න (නා)= ඉතා ශාන්ත වූ. -සම්බාධ (නා)= 1. ඉතා හිරිහැර ඇති. 2. ඉතා ලුහුඬු. දිගින් පුළුලින් හකවූ සක් මනක නො විය යුතු එක් දෙසයක් ජා: අ: ගැ: 11[33] -සය (නි)= අධික, බහුල, වැඩි. -සයති (ක්‍රි)= බොහෝ කොට නිදයි. පම්ණ ඉක්මවා නිදයි. -සාය (නා)=ඉතා සවස. -සාර (නා)= දෙමය වරද. ස: ප: 976[16] (සාතිසාර බලනු) -සිඛිල (නා) [සං. ශිථිල]= ඉතා ලිහිල්. මහා: පා: 216₂ මනෝ: පූ:680[30-31] (අතිලීන බලනු) -හරති (ක්‍රි) (අති + √හර + ති) 1. ගෙන්වා ගනියි. 2. ඉවත් කරයි. 3. ඇතුළට ගෙනයයි. 4. කැඳවයි. අති: -හරි වති: -හරන්ති අනා: -හරිස්සති සම්: -හරෙය්‍ය පූ: ක්‍රි: -හරිත්වා තුං -හරිතුං ව: කෘ: -හරණෙනා ප්‍රඅති: -හරාපෙයි -හරාපෙසුං ප්‍රවති: -හරාපෙති ප්‍රඅනා -හරාපෙස්සති ප්‍රසමී: -හරාපෙය්‍ය ප්‍රපුක්‍රි: -හරාපෙත්වා "අත්තනෝ අත්තනෝ සාධු සම්මතෙ සමණ බ්‍රාහ්මණෙ අනෙකාපූරං අතිහරථ දුනං දස්සාමාති" පෘවි: පා: 44[19] මහා: පා: 44[33] ම: පා: ස: 159[17] පාරා:පා: 116₂ ස:පා: 25[3₂-146[3₂ -හීන (නා)= ඉතා පහත්. -හීළෙති (ක්‍රි)= ඉතා අවමන් කරයි. ඉතා නින්දාකරයි.

අතීත (නා) (අති + √ඉ + ත)=ඉක්මුණු ගෙවුණු. පසු වූ -'අද්ධාන (නා)=පසු ගිය කාලය අතීත කාලය. යටගිය දවස. -'අනාගත (නා)= අතීත කාලය සහ අනාගත කාලය. ගිය දවස සහ මතුදවස. -කරණ (නා)= අතිත කරණය. තෙ වැදූරුම් කම් සංග්‍රහයන්ගෙන් එකක්. 1. ඤත්තිකපනාය. 2. විපඤත පච්චත්තය 8. අතීත කරණය යනුවෙන් කම් සංග්‍රහය තෙ වැදූරුම් වේ. "දදෙය්‍ය, කරෙය්‍ය" යනා දිය ඤත්තිඛපනා නම් වේ. "දෙති, කරොති" යනාදිය විපඤත පච්චත්ත නම් වේ. 'දින්නං, කතං" යනාදිය අතීත කරණ නම් වේ. "කඨින දුස්සං ඉත්ථන්නාමස්ස දදෙය්‍ය, සංඝො උපොසථං කරෙය්‍ය" යනාදිවූ ඤත්තිය නිබ්මෙන් ද, "ඉත්ථන්නාමස්ස දෙති කඨිනං අත්ථරිතුං අසමොහාගං කරොති" යනාදිවූ විපඤත පච්චයෙන් ද, "දින්නං සඞ්ඝෙන-කතං සඞ්ඝෙන" යනාදිවූ අතීත කරණයෙන් යයි ඤත්ති අනුසාවණ කම්යන්ගේ සඞ්ග්‍රහයෝ තුන් දෙනෙකි" පරි: පා: ගැ: 38[24] ස: පා: 1028[36] පරි: පා: 279[1] -දිවසභාගං (නා)= ඉක් මුණු දවහල් කාලය. ඊයේ දවස, ස: පා, 417[8] වි: වි: ටී: 235[4] -පච්චවෙක්ඛණ (නා) (පති + අවෙක්ඛණ) (පති + ආ + වි + √ඉක්ඛ + ණ)[සං. ප්‍රත්‍යවෙක්ෂණ]= අතීත ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාව. අතීත සිව්පසය පිළිබඳ නුවණින් සලකා බැලීම. "අජ්ජමයා යං චිවරං පරිභුත්තං" යනාදීන් අද උදය පරිභොග කළ සිව්පසය පිළිබඳව සවස

කරන ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව වි: ලං: 98[30]–99[8]–100[4] වි: මා: ස: 82[14] පා: මූ: වි: වි: 65[17] (පච්ච වෙක්ඛණ සුඛි බලනු) **-පරිභොග** (නා) (පරි + √භුජ + ණ;ජ=භ)= එදවසම උදය කාලයෙහි කළ සිව්පස පරිභොගය. මෙහි අතීත යනුවෙන් හඳුන්වනුයේ සවස හෝ රාත්‍රි කාලයෙහි ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන්නහුගේ උදය කාලයයි. ''අතීත පරිභොගොතිච ඉමස්මිං යෙව දිවසෙ පච්ඡා භත්තාදි කාලං උපාදාය පුරෙභත්තාදිසු පරිභොගෙ ඉච්ඡිතබ්බෙ'' වි: ලං: 99₂ **-සඤ්ඤා** (නා)= ඉක්මුණු බුදුන් ඇති. බුදුන් පිරිනිවන් පෑ. ස: පා: 3[31] ථි. වි: ටි: 10[13]

අතීසාර (නා)= එනම් රොගය. මහා විරෙකය. අ: ප: ස: 4[525]

අතුරිත (නා) (න + තුරිත) අසීඝ්‍ර, ඉක්මන් නැති, සෙමින්. **-චාරිකා** (නා) (√චර + ඉ + ණ්වු= අක + ආ)= අතුරිත චාරිකාව. බුදුන්ගේ එක් චාරිකාවක්· ගම් නියම්ගම් පිළිවෙළින් දින පතා යොදුන අඩයොදුන වශයෙන් පිඬු සැරීම් ආදීන් ලොකයාට අනුග්‍රහ කරමින් වැඩමවීම. සං: දී: 38[419]

අතුල්‍ය (නා)= අසමාන, සමාන නැති. **-ඤාණ-කථා** (නා)= අතුල්‍ය ඤාණකථා. අසමාන ඤාණකථා. කසිනදාන ඤාණ දුතිය කම්මවාක්‍යය සහ කසිනාරම්භ පිළිබඳව ලැබෙන ඤාණයන්ගේ අසමානතාවය. කසින දීක්ඛාවයෙහි දී කසින දාන කම්මවාක්‍යය දෙසන සඞ්ඝයා සහ කසිනය ඇතිරීම කරන භික්ෂුවද අතුල්‍ය ඤාණ වෙත් මෙහි කම්මවාක්‍යය දෙසන ඤාණ සඞ්ඝයාගේ. කසිනය අතුරන ඤාණ පුද්ගලයාගේ. එබැවින් අතුල්‍ය ඤාණ වශයි. ''ඤාණං අතුල්‍ය ඤාණාරොති කම්ම වාචාය ඤාණාරොති කම්ම වාචාය ඤාණා සඞ්ඝා හොති අත්තාරස්ස ඤාණා පුග්ගලො හොති එවං අතුල්‍ය ඤාණාරො හොතී'' වි: ලං: 367[11] **-ඤාණ** (නා)= අතුල්‍ය කම්මය කසීන වීවර විනිශ්චයයෙහිදී කම්මවාක්‍යයට කම්මය වන කසීන වස්තුය සහ ඇතිරීමට කම්මය වන කසීන සංඛ්‍යාත වූ සමුදාය ප්‍රඥප්තිය දැන දෙක. වි:ලං: 367[14] **-කාල** (නා)= අතුල්‍ය කාලය. අසමාන කාලය. කසීන දාන කම්මවාක්‍යය; කසීන වීවරය පිළිබඳ පුබ්බකරණ, පච්චුද්ධාර, අධිට්ඨානයන්ගේ පූර්වයෙහි ද, කසිනය ඇතිරීම ප්‍රබල කරණාදීන්ගෙන් පසුවද වේ. මෙසේ කාලය වශයෙන් අසමාන වේ. වි:ලං: 367[16] **-කිරියා** (නා)= අසමාන ක්‍රියාව. කම්මවාක්‍යයෙන් කසිනය දීම ක්‍රියාව ද, ඇතිරීම අධිට්ඨාර ක්‍රියාවෙන්ද වන බැවින් අතුල්‍ය ක්‍රියා නම් වේ. ''කථං අතුල්‍ය කිරියා හොතී කම්මවාචා දාන කිරියාහොති. අධිට්ඨාරෙ පණ්ණරස ධම්මානං කාරණභූතා අධිට්ඨාර කි යාති එවං අතුල්‍ය කිරියා. වි: ලං: 367[9] (අතුල්‍ය කත්තාරෙ බලනු)

අතෙකිච්ඡ (නා) (න + තිකිච්ඡා) (√කිත + ඡ; කි + √කිත + ඡ; ති + √කිත + ඡ; ති√කිච + ඡ තිකිච්ඡ) [සං. චිකිත්සා]= පිළියම් නොකට හැකි. 1 පාරාජිකා පත්තිය 2 පඤ්චානන්තරීය කම්මය චූ: පා: 331[29] ස: පා: 941[10]

අත්ත (නා) [සං.ආත්ම]= 1 චිත්තය, විඤ්ඤාණය; 2 ශරීරය 3 සභාවය 4 ආත්මය, පරමාත්මය 5 සත්තෝපාදය. අ: ප: ස: 114[19] සු: නි: අ: 2[5319] **-'අත්ථ** (නා)= ආත්මාර්ථය, සත්වාර්ථය. තම කටයුතු. තම දියුණුව. තමන් පිණිස. වි: වි: ටී: 16[84] (අත්ත දත්ථ යනුද මෙසේ මැයි) **-'අනුවාද** (නා)= අනු + √වද + ණ)= තමන්ම තමාට අවවාද කිරීම. **-'ඕභය** (න)- එනම් බිය, ''ඉදින් නෝ පවු කෙළෙඹි විනම් මා කළ සේ නප්‍රරූපි කියා තෝම තට අවවාද කරන්නෙහියයි කියා එසේ තමන්ම තමාට කරන්නාවූ අවවාදයෙහි භයය.'' ජා: අ: ගැ: 59[33] ම: පූ: 530[18] වි: මා: ස: 38[1] (2) **-'අදාන** (නා)= තමා තෙපුල්දීම. අධිකරණය ගැන්ම. තමා විසින් ගන්නා අධිකරණය. ශාසනය පිරිසුදු කරනු කැමැති භික්ෂුනමක් යම් අධිකරණයක් තමා විසින් ඉදිරිපත් කර ගනියි ද, ඒ අධිකරණය අත්තාදානය නම් වෙයි. ඒ ගන්නා භික්ෂුව කරුණු පසක් සලකා බැලිය යුතුයි. ''එත්ථ සාසනං සොධෙතු කාමෝ භික්ඛු යං අධිකරණං අත්තානං ආදියති තං අත්තා දානන්ති වුච්චති'' චූ: පා: B. 390[6–583]10 (ලී: ඉ:) ස: පා: 949[84] චූ: පා:390[86] පරි: පා: ගැ: 34[89] පරි: පා:[526] (අත්තාදාන ලක්ඛණ බලනු) **-'ලක්ඛණ** (නා)= අත්තාදානය ගන්නා භික්ෂුව විසින් සලකා බැලිය යුතු කරුණු පස. 1 සුදුසු කාලය 2 සත්‍යවොදනාව 3 වැඩ සහිත වීම

4 සඳහාම සම්භවන භික්ෂූන් ලැබීම 5 සඞ්ඝයා අතරකලහයක් නොයිපදීම යන කරුණුපසින් අත්තාදානය යුකත වීය යුතුය. චූ: පා 390[88] චූ: පා: B.391[10] පරි: පා: 252[11] සා: පා: 949[24] -'ආධිපතෙය්‍ය (නා) (අධිපති + ණෙය්‍ය) [සං. ආධිපත්‍ය]= ආත්මාධිපත්‍යය, තමා අධිපති කොට ඇති බව. තමන් කෙරෙහි නොරව යෙන් පවත්වන ලද්ද, ලජ්ජාධික බව. නෙවැ දූරුම් ශීලයන්ගෙන් එනක්. ආත්මාධිපති ශීලය 'අත්තා එව ගරු අධිපති එතස්සාති අත්තගරු- ලජ්ජාධිකො; අත්තාධිපතිනො භාවතං අත්තාධිපතෙය්‍යං" වි: මා: සා: 35[88]-42[27] වි: ම: ටී: 27[13] -'ආධීන (නා)= සවාධිපත්‍යය, තම අධිපති භාවය. නිදහස. දී: නි: B 180[23] -'ඉස්සර (නා) [සං: ඊශ්වර]= සව ප්‍රධාන සවාධිපති. සා: පා: 833[23] -'උකකංසන (නා) (උ + √කංස + යු=අන) [සං. උත්කර්ෂණ]= ආත්මොත්කර්ෂය. තමා උසස් කොට සැලකීම. ශීලය කිලුටු වන කරුණු දෙකින් එකක්. හීන ශීලය. 'අහමස්මි සීල සම්පන්නෝ ඉමෙ පනඤ්ඤෙ භික්ඛූ දුස්සීලා පාප ධම්මාති. එවං අත්තුකකංසන පරවම්භනානි උපකකිලිඨං වා හීනං" වි: මා: සා: 415—4212 ජා: අ: නි: 1348 -'උද්දෙස (නා) [සං. ඵුද්දිශ්‍ය]= තමන් උදෙසා. තමනි වසන පිණිස කරවන බැවින් තමා උදෙස කොට ඇති. "අත්තනා උද්දිස්සො අස්ස, නි=අත්තු දෙස්සො" කං: වි: 39[24] ප්‍රා: පු: සා: 18[17] සා: පා: 402[8]-406[37] -'උද්දෙසික (නා) (උද්දෙස + ණික)= තමන් උදෙසා පවත්ගත්. තමන් උදෙසා ඇරඹූ. පාරා: පා 1702[1] සා: පා: 432[6] -'උපකකම (නා) (උප + √කමු + ණ)= තමාගේ උපක්‍රමය, ඵිතස්සාහය, වැහැම. තමාගේ උපක්‍රමයකින් හෝ මෙරමාවගේ උපක්‍රමයකින් හෝ ශුක්‍ර මුදන්නනුට සඞ්ඝාදිශෙෂ වේ. වි: වි: 326 -'උපනායික (නා) (උප + √නී + ණ; ඊ=එ=අය= උපනය + ණික)= තමා කෙරෙහි ඇතිවත් ඉක්මට. ධ්‍යාන විමොක්ෂාදී උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය කෙරෙහි තමා එළවා නෝ තමන් කෙරෙහි උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය එළවා. උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්ම පාරාජිකා ශික්ෂාපදයෙහි එක් අඞ්ගයක්. කං: වි. 31[31] සා: පා: 348[28] ප්‍රා: පු: සා: 10[30] කු: සි: සා: 6[28]-8[23] කං: වි: පි: 24[16] පාරා: පා: 92[5] -ඤාන (නා) (√කර+ත) [සං කෘත]= තමන් විසින් කළ. -කාම (සා)= තමන් විසින් කැමැති වන ලද. මෛථුන රාග වශයෙන් පතන ලද කා: වි: 36[35] -කාම පාරිචරියා 1 (නා) (පරි + √චර + ණිය) [සං. පරිචර්යා]= තමහට කාමයෙන් මෙහෙකිරීම. මෛථුන ධර්ම නම් වූ කාමයෙන් මෙහෙ කිරීම. සුභාෂිත-දුර්භාෂිත දන්නා මිනිස් මාගමකට මෙවුන්දමින් තමහට මෙහෙකිරීමෙහි අනුසස් කීම. මෙහි කාමය නම් මෛථුන ධර්මය යි. පාරිචරියා නම් පූජාව, උපස්ථානය හෝ මෙහෙ කිරීමයි. "මෛථුන ධම්මසඞ්ඛාතෙන කාමෙන පාරිචරියා = කාමපාරිචරියා, අත්තනො අත්ථාය කාම පාරිචරියා අත්තකාම පාරිචරියා". කං: වි: 36[32] කං: වි: පි: 28[6] සා: පා: 393[27] පාරා. පා: 149[35] -කාම පාරිචරිය 2 (නා)= එනම් සඞ්ඝාදිශෙෂා පත්ති ශික්ෂාපදය. යම්කිසි භික්ෂුවක් සුභාෂිත දුර්භාෂිත දන්නා මිනිස් මාගමකට "එතදග්ගං භගිනි පාරිචරියානං යා මාදිසං සීලවන්තං කල්‍යාණ ධම්මං බ්‍රහ්මචාරිං එතෙන ධම්මෙන පරිචරෙය්‍ය" යනුවෙන් තමහට මෛථුන ධර්මයෙන් මෙහෙ කිරීමෙහි අනුසස් කියා "අරහසි ත්වං මයහං මෛථුන ධම්මං දාතුං" යනාදී මෛථුන ධර්මප්‍රතිසංයුක්ත වචනයෙන් මෙවුන්දම් අයැදීමෙන් සිදුවන අත්තකාම පාරිචරියා නම් සඞ්ඝාදිශෙෂාපත්තිය. නි: ශී: 48 කු: සි: සා: 11[16] ප්‍රා: පු: සා: 16[14] කං: වි: 377 සා: පා: 394[28] -කාම රූප (නා)= තමන්ගේ හින වැඩ කැමැති සභාවය ඇති. තම දියුණුව කැමැති. මනා: පා: 40[30] වි: වි: ටී. 444[26] -කාර (නා) (√කර + ණ)= තමන් විසින් කළ කර්මය. "නත්ථි අත්තකාරා, තමා කළ කර්මයෙහි විපාක නැත" මක්ඛලි ගොසාල යන්ගේ එක් වාදයක්. දී: නි: B. 1225-1238 සු: වි: 113[10] -කිලමථ (නා) [සං, කුලමථ]= ආත්ම කුලමථය. ශරීරයට දුක් දීම පිඩා කිරීම. -කිලමථානුයොග (නා) (අනු + √යුජ් + ණ)= ආත්මකුලමථානුයෝගය, ශරීරයට පිඩා කිරීමෙහි නිතරයෙදීම. ඉනා යෙදියයුතුයයි වදාළ යොග ක්‍රමයක්. "ආත්ම නම් ශරීර යැ කිලමථ නම් පිඩා යැ. අනුයොග නම් එහි යුත්ති යැ" 'කිලමොව කිලමථො අත්ත නො අත්තභාවස්ස කිලමථෝ=අත්තකිලමථෝ තස්ස අනු අනු යොගො පුනප්පුනං පවත්ත නං අත්තකිලමථානුයොගො" ම: බෙ: ගැ:

576 වි: වි: ටී: 364–3599 සා: දී: 1711 **-ගරහි** (නා) (√ගරහ + ඉ) [සං. ගර්හී]= තමාටම තමන් ගර්හා කරන 'අත්ත ගරහිනෝ මයං භගෙන ආනන්ද අනඤ්ඤ ගරහිනෝ" පාරා: පා: 2188 **-ගුත්ත** (නා) (√ගුප+ත) [සං ගුප්ත]= තමන් විසින් රක්ෂා කරන ලද. **-ගුත්ති** (නා) (√ගුප + ති) [සං. ගුප්ති]= ආත්ම ගුප්තිය සඛකිය ආරක්ෂාව. ම: පූ: 6188 **-ඤාත්ත** (නා) (√ ඤා + යු = අන; √ඤා =ඤාත)=ආත්ම ඥානය තමන් තැසීම. ආහාර අනුභව නො කිරීම් ආදියෙන් තම ජීවිතය විනාශ කර ගැනීම. "අඤ්ඤාත නෙ. ආහාරොපචෙජ්දීන්. තමා මැරීමෙහි ද; දුක්ඛවං, දුක්ඛළා වේ" කු: සි: ස: 1169 පා: මූ: වි: වි: 3839 සම් ඎසි ගිලන් භික්ෂුවක් බෙහෙත් ද, උපස්ථායකයන් ද ඇතිකල්හි මැරෙනු කැමැත්තෙන් ආහාර නො ගනී ද, දුක්ඛළා වේ. යමෙක් දරුණු රොගින් දිගු කලක සිට පෙළෙන්නේ ද, ඔහුට උපස්ථාන කරන භික්ෂූන් කවරදා මොහුගෙන් මිදෙමු දැ යි පිළිකුල් කෙරෙත්ද,එබඳු ගිලන් භික්ෂුව ආහාර අනුභව නො කෙරේ ද, බොහෙන් නො බෝ ද එහි ඇවැත් නැති. යම් කිසි ගිලන් භික්ෂුවක් "මගේ මේ රොගය ඉතා දරුණුය. ආයු සංඝකාරයෝ ද නො පවතිත්. අධිගමය ද මා අතට පැමිණියා වැනිය සි" සිතා ආහාර ගැනීම වළක්වා ද; එසේම නො ගිලන් වුව ද උපන් සංවෙග ඇතිව කමටහන් වැඩීමෙහි ම යෙදෙමි. ආහාර සෙවීම පමා විමකැසි සිතා ආහාර නො ගනී ද, එහි දු ඇවැත් නැති කු: සි: ස: 1169 පා: මූ: වි: වි: 3839 ස: පා: 3339-3348 **-චතුක්ක** (නා)= තමන් සතර වැනි කොට. සෙසු තිදෙනකු සමග. "පොහොා කරන දීන සමාන සංවාසක පැවිද්දන් වසන ආවාසාදියක සිට නානා සංවාසක මහණුන් වසන ආවාසාදියකට නො වැඩිය යුතු. එසේ වඩනා සේක් නම් තමන් හා සිව් නමකට අඩු නො වන සේ වැඩම විම ද, රාජාදි දඟවිඩ අනතරාය අතු රෙන් එකක් පැමිණි කල හුදෙකලාව වැඩම විම ද වැරැදි නො වේ. "යඛනන්තිමෙන පරිවෙජ්දෙන අත්තචතුත්ථෙන වා අත්තරායෙ සති ගන්තුං වට්ටති" ම: පා: අ: 4163 ස: පා: 7193 කු: සි: ස: 1522 (අඤ්ඤත්‍ර අන්තරා බලනු) **-ත්ත** (නා)= තමන් පිණිස: තමන් උදෙසා. වි: වි: ටී: 1624 **-දණ්ඩ** (නා)= 1 අතින් ගත් දඬු ඇති. 2 තමන් විසින් කළ දුශ්චරිත. සු: නි: අ: 4533 **-දමන** (නා)= (√ දම + න; ම=න)= ආත්ම දමනය. තම හිත කය වචනය යන තිදෙර දමනය කරගැණීම. **-දීප** (නා) [සං. දීප]= තමාට තමන් පහනක් ව. තම ගුණය ම පහනක් කොට හැසිරෙන. සු: නි: අ. 3483 **-දුහර** (නා) (දු + √හර + අ)= තමන් විසින් ද, උපස්ථායකයන් (අනුන්) විසින් ද පොෂණය කිරීමට දුෂ්කර. එබඳු පුදගලයා. අසංවර පුදගලයා තමාට ම තමා පොෂණය කිරීම දුෂ්කර වන්නේය. අත්ත දුහර- උපට්ඨාක දුහර යයි පුදගලයෝ දෙදෙනෙක් වෙත්. යමෙක් ඇඹුල් ආදිය ලැබ නැවත නැවතත් ඇඹුල් ආදියම සොයන්නේ ද, අනෙකකුගේ නෙයින් ලද දෙය අනෙකකුගේ ගෙනි විසුරුවා හෙළ හැම තැන ම ඇවිදන් හිස් පාත්‍රයෙන් යුක්තව ම විහාරයට පිවිසෙන්නේ ද, මේ අත්තදුහර නම්. යමෙක් ඇල් සාලේ බත් මසුන්-සමග පාත්‍රය පුරා ලැබත් නො සතුටු ගතිය ම පෙන්වන්නේ නම් හෝ දුන් දෙය දුන්නවුන් හමුවෙහි ම පහත් කොට බැණ අනුනට දෙන්නේ නම් හෝ මේ උපට්ඨාක දුහර නම්. සා: දී: 4126 ස: පා: 1547 වි: වි: ටී: 888 උ: අ: 14115 **-නො මති** (අත්තනෝ මති) (√මන + ති)= සිව් වැදෑරුම් විනිශ්චයන් එකක්. සථවිර වාදය. අධිප්පාය. අනුඥාත ඥානයෙක් ගත් සථවිර වාදය. විකා පාළිය? 1 සමථ විනය 2 පඤ්ඤත්ති විනය සි විනය දෙ වැදෑරුම් වේ. එයින් 1 **සමථ විනය** නම්; භික්ෂූන් අතර හට ගන්නා 1 විවාදාධිකරණ 2 අනුවාදාධිකරණ 3 ආපත්තාධිකරණ 4 කිච්චාධිකරණ යන චතුර්විධ අධිකරණයන් සන්සිඳුවනු පිණිස පණවා වදළ 1 **සම්මුඛා විනය** 2 **සති විනය** 3 **අමූළ්හ විනය** 4 **පටිඤ්ඤාත කරණය** 5 **යෙභුය්‍යසිකා** 6 **තස්ස පාපියසිකා** 7 **තිණවත්ථාරක** යන සප්ත සමථයෝ සි. 2 **පඤ්ඤත්ති විනය**; 1 **සුත්ත** 2 **සුත්තානුලොම** 3 **ආචරියවාද** 4 **අත්තනොමති** යනුවෙන් සිව් වැදෑරුම් වේ. එහි 1 **සුත්ත** නම්; සියලු විනය පිටකයට ඇතුළත් 1 මා තිකා 2 විභඞ්ග 3 ඛන්ධක 4 පරිවාර යන භෙද ඇති පාළි ධර්මයයි. 2 **සුත්තානුලොම**

නම්; සතර මහා ප්‍රදෙශනය යි. සූත්‍ර නම් වූ පාළි ධර්මයට අනුලොම් ව, සුදුසු සේ සලකා ගනයුතු බැවින් සුත්තානුලොම නම් වී ය. 3 **ආචරිය වාද** නම්; ධර්ම සඞ්ග්‍රාහක පන්සිය යක් මහරහතන් වහන්සේ විසින් කරන ලද පාළි විනිර්මුක්ත වූ ඔක්කන්තික. විනිවිජය නම් වූ අට්ඨකථා පාළිය යි. පාළි මුත්තක විනය යනු ද මේයට ම නම්. 4 **අත්තනොමතී** නම්; **සුත්ත**, සුත්තානුලොම, **ආචරිය** වාදයන්හි පිහිටි විනයධරයා ගේ සිතෙහි අනුමාන බුද්ධියෙන් **ඤාත** වන නයග්‍රාහ කථාව හෝ සූත්‍රානිධර්ම විනයාට්ඨකථා ගත සියලු ථෙරවාදය හෝ වේ. විනයාට්ඨ **සමුච්චය** සන්නයෙහි මෙසේ දක්නේය. "සූත්‍රඅටුවා අභිධර්ම අටුවා විනය අටුවායෙහි ආවා වූ ත්‍රිපිටක චූළාභයාදි සියලු තෙරවරුන්වහන්සේ ගේ වාදය **අත්තනොමතී** නම්වෙයි දනයුතු" (අමූ:බු:) ශ්‍රී මුඛ පාළිය සූත්‍රය යි ද, ශ්‍රාවක භාෂිතය සුත්තානුලොම යයි ද, අට්ඨකථා පාළිය ආචරිය්‍ය වාද ය යි ද, ටීකා පාළිය අත්තනොමති යයි ද නය ග්‍රාහ වශයෙන් ගත හැකි ය "ආහචව පදෙන බො මහා රාජ රසෙන ආචරියවංසතා අධිප්පායො" යනුවෙන් 1 ආහ චව පද 2 රස 3 ආචරියවංස 4 අධිප්පාය යන නම්වලින් ද මේ සතර ම අදුන්වන ලදී. මේ සතරින් අත්තනොමතිය සළු දුර්ලභ ය. එයට වඩා ආචරිය වාදය ද; ආචරිය වාදයට වඩා සූත්‍රානුලොමය ද බලවත් ය. සියල්ලට වඩා සූත්‍රය ම බලවත් වේ අත්තනොමතිය ආචරිය වාදය හා සම වේ නම් ගත යුතු ය. නැතහොත් නො ගත යුතුය. ආචරියවාදය සූත්‍රානුලොමය සමග සැසඳේ නම් ගත යුතුය. එසේ නො වේ නම් නො ගත යුතුය. සූත්‍රානුලොමය ද, සූත්‍රය සමග සම නම්. එහි බැස සිටී නම් ගත යුත්තේය. නැත නො ගත යුත්තේ ය (විසාර සමන්තපාසාදිකා විනයට්ඨකථාවෙන් දන්නේ ය.) ස: පා: 161[26]-162[12] සා: දී: 430[12]-431[4] වි: වි: වී: 102[18] සු: ප: XVI **-නතප** (නා) (√තප + අ)=ආත්මතාපය. ආ ම තාපනය කරන්නෝ. තමහට දුක් දෙන්නෝ· "විද්‍යාචරණ විපත්තියන්ගෙ සවු වෝ අත්තනත්තපාදීන් මෙනි, ආදිග්‍රහණින් පරන්නප උභයන්නපයන් ගත්හු" ඒ: මා: ස: 484[17] ස: පා: 70[17] වි: වී: වී: 4[319] වි: ම: ටී: 192[27] **-පච්චක්ඛ වචන** (නා) (පති + අක්ඛ) [සං. ප්‍රත්‍යක්ෂ]= තමා ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට කියන ලද වචන. තමන් ජීවත්ව සිටියදී පැවසූ. ධර්මාන බුදුන් සමයෙහි දෙසන ලද වචන. ආගවචභාසිතය. "තෙන සමයෙන බුද්ධෝ භගවා වෙරඤ්ජායං විහරතීති එවමාදි වචනං සඞ්ගාය වුත්තං. ඉදං හි බුද්ධස්ස භගවතෝ අත්ත පච්චක්ඛ වචනං න හොති" ස: පා. 3[14] වි: වි: වී: 8[19] සා: දී: 2[211] **-පච්චක්ඛික** (නා) (පච්චක්ඛ + ණික = තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ. සඛකීය ඉන්ද්‍රිය ගොචර වූ. **-පච්චත්තික** (නා) (පති + අත්ත + ණික) [සං. ප්‍රත්‍යාත්මික]= තමහට තමන් සතුරු වුවෝ, දුශශීලයෝ, ලජ්ජී ප්‍රිය ශීලි භික්ෂූන්ට චොදනා කරන, එබඳු භික්ෂූන් ගේ අවැඩ කැමැති වෛරී දුඃඛාලයෝ. මෙත්තිය භුම්මජක, වඩ්ඪ ලිච්ඡවි වැනියෝ. ස: පා: 64[82] වි; වි: වී: 500[17] සා: දී: 868[17] **-පටිලාභ** (නා) (පටි + √ලභ + ණ) [සං. ප්‍රතිලාභ]= (අත්තභාව පටිලාභ බලනු) **-පරිතාපන** (නා) (පරි + √තප + යු=අන)= ශරීරය තැවීම .ශරීරයට වධ දීම. ආත්ම කිලමථ. මනෝ: පූ: 563[26] **-පරිත්තන** (නා) (පරි + √තා + අ) [සං. පරිත්‍රාණ]= ආත්මාරක්ෂාව. චූ: පා 220[33] වි: වි: ටි: 335[24]-457[10] මනෝ: පූ:518[28] **-පරිභව** (නා) පරි + √භූ + ණ; ඌ= ඔ= අව [සං. පරිභව]= තමහට තමන් අවමන් කිරීම. ආත්ම පරිභවය. අ: ප: ස: 2[59] **-භාර** (නා (√හර + ණ)=තමා පමණක් පොෂණය කරන. ආත්මභාවය ආරක්ෂා කරන. උ: අ: 141[15] **-භාව** (නා)= අත්මභාවය. ශරීරය. ජීවිතය. අ: ප: ස: 2[219] **-ංපටිලාභ** (නා) (පටි + √ලභ + ණ) [සං. ප්‍රතිලාභ]= අත්මභාව ප්‍රතිලාභය ජීවිතයක් ලැබීම. චූ: පා: 310[3] මනෝ: පූ: 544[20]-616[5] **-මනෝ** (නා)=සතුටු සිත. එකඟ වූ සිත. නො පෙරෙළෙන සිත. ප්‍රීතියෙන් හා සොම්නසින් යුත් සිත. එබඳු සිත්. ඇති තැනැත්තා. ධ: අ: ගැ: 206[3] පාරා: පා: 279[40] අ: ප: ස: 146 මනෝ: පූ: 533[31] 668[4] උ: අ: 148[7-9] **-රූප** (නා)= ආත්ම සවරූප. එක පුඟලයකු මෙන් **-වධ** (නා) (√වධ + අ) [සං. වධ]= ආත්මවධය. තමාගේම විපත්තිය, චූ: පා: 314[3] චූ: පා B. 169[1] මනෝ: පූ: 519[18] **-වාද** (නා)= ආත්මවාදය. සඛකීය වාද මාර්ගය.

-විපත්ති (නා) (වි + √පද + ති)= ආත්ම විපත්තිය. තමාගේ විනාශය. **-චෙතන** (නා) [සං. චෙතන]= තමාගේම වැඩ කිරීමෙන් තමනට ලැබෙන වැටුප. සචකීය චෙතනය. සු: නි: 2533 **-ව්‍යාබාධ** (නා) (වි + ආබාධ) (වි + ආ + √වධ + ණ)= තමනට හිංසා පිණිස. තමාගේ විපත්තිය පිණිස **-සඤ්චේතනා** (නා) (සං. + √චිති + යු=අන + ආ; ඉ=ඒ)= තමන් සිතූ සිත. තම චෙතනාව මනෝ: පූ: 54421 **-සම්භව** (නා) සං + √භූ + ණ)= තමන් කෙරෙහි හටගත්. තමන්ගෙන් උපන්. උ: අ: 23181 **-සම්භූත** (නා) (සං + √භූ + ත)= තමන් කෙරෙහි හෝ තමන්ගෙන් හෝ හටගත් **-සම්මාපණිධි** (නා) [සං. ප්‍රණිධි]= ආත්මය මනාව පැවැත්ම. යහපත් දිවි පැවැත්ම. සිල් නොරක්නා තැනැත්තේ සිල් රැකුමෙහි යෙදේද, සැදැහැ නැත්තේ සැදැහැයෙහි පිහිටාද, මසුරු නැනැත්තේ දීමෙහි යෙදේද මේ අත්ත සම්මා පණිධි නම් වේ. සු: නි: අ: 25526 **-සරණ** (නා) (√සර + යු=අන; න=ණ) [සං. ශරණ]= තමහට තමන් පිළිසරණ වීම. **-සුඛ** (නා)= ආත්ම සුඛය. තම සැපය. **-හෙතු** (නා)= තමා හෙතුකොට, තමන් නිසා. ධ: අ: ගැ: 153[20]

අත්ථ (අ) [සං. අත්‍ර]= මෙහි. මේ කරුණෙහි,

අත්‍රජ? (නා) [සං. ආත්මජ > පා: අත්තජ]= දරුවා. පුතා. "අත්‍රජ" යනු පාළි අත්තජ ශබ්දය වෙනුවට යදෘනත් රූපයකි. එහි නියම රූපය අත්තජ විය යුතුය. අ: ප: ස: 3385

අත්‍රිච්ඡා (නා) (අත්‍ර + ඉච්ඡා) (අති + ඉච්ඡා?)= වැඩියක් කැමැති වීම. තමන් ලද කොටසෙහි නොසෑහී මෙරමා ලද කොටසත් පැතීම සං: වි: 33288 **-තා** (නා) =වැඩියක් කැමැති වන බව. තමන් ලද ප්‍රණීතාහාරය ද ලාමක සේ ද, මෙරමා ලද් ලාමකාහාරය ප්‍රණීත සේ ද, දැක එය පතන බව ස: වි: 33283

අත්ථ (නා) [සං. අර්ථ]= 1 ප්‍රයෝජනය 2 ශබ්ද ව්‍යාව්‍යය 3 අභිවෘද්ධිය 4 ධනය 5 ද්‍රව්‍ය ගුණ කර්මාදි පදාර්ථය 6 කාරණය 7 විනාශය 8 හිතය 9 අත්ත පළිතය 10 අර්ථකථාව 11 විනිශ්චය 12 බුද්ධිය 13 ශක්තිය 14 රුචිය 15 නිවෘත්තිය 16 ද්‍රව්‍ය ශරීරය 17 සමාන ඝන අර්ථයන්හි වැටෙන කාම පදයක්. අ: ප: ස: 1044 ධ: ප්‍ර: 5515 **-'අනත්ථ** (නා)=වැඩ අවැඩ. දියුණුව සහ පිරිහීම. 'අත්ථානත්ථ කුසලෝ, හිතාහිතයෙහි සෙවූයේසි'' ධ: අ: ගැ: 116[29] **-'අනුරූප** (නා) 1 අර්ථයට අනුරූප වූ. අර්ථයට ඇදුසුසු. 2 හෙතුවට සමාන ඵලය ලැබෙන. කාර්‍යයට අනුරූප. ස: පා: 1318 සා: දී: 6817 **-උදඛාර** (නා) (උ + √ධර + ණ)= අර්ථෝදඛාරය. අර්ථය උපදවා කීම: අර්ථය කීම. අටුවා කථාව. "න අත්ථකුසලොති න අට්ඨකථා කුසලෝ. අත්‍රුදඛාරෙ ඡේකෝ න හොති" ස: පා: 1022[32] විමා:ස: 918 උ: අ: 830 **-'උපසංහිත** (නා) (උප + සං + √හි + ත)= වැඩෙන් යුක්තවූ. ප්‍රයෝජනවත්. පරි: පා: ගැ: 4122 පරි: පා: 28422 **-කාම** (නා) (√කම + ණ)= වැඩ කැමැති. දියුණුව කැමැති. වි: වි: වී. 21318 ධ: අ: ගැ: 241 **-කුසල** 1 (නා) [සං. කුශල]= අර්ථ කුශල වූ. අටුවායෙහි දක්ෂ වූ. "න අත්ථකුසලොති න අට්ඨකථා කුසලෝ. අත්‍රුදඛාරෙ ඡේකෝ න හොති" පරි: පා: ගැ: 3521 ස: පා: 102231 පරි: පා: 2617 **-කුසල** 2(නා)= හිත වැඩෙහි දක්ෂවූ. තම දියුණුවට හිතවූ ප්‍රතිපදාවෙහි දක්ෂවූ. සු: නි: අ: 13522 **-ගම්භීර** (නා) [සං. ගම්භීර] අර්ථ ගම්භීර වූ අර්ථයෙන් ගැඹුරුවූ. ධර්මය සාර්ථක වන එක් ආකාරයක්. "මොවුන් කෙරෙහි ප්‍රතිවෙධය ද අර්ථසන්නිශ්‍රය හෙයින් අර්ථ සම්පත්තිය හා වන බැවින් "අත්ථගම්භීරතා පටිවෙධ ගම්භීරතා නි සාත්ථා" යි කීහු" වි: මා: ස: 5256[22]. වි: වි: ටී: 569 ස: පා: 7829 (සාත්ථං බලනු) **-ගමන** (නා) (√ගමු + ත)= අසනයට ගිය. අවරට ගිය. ස: පා: 63422 ක: වි: 9833 **-චරියා** (නා) [සං. චර්‍යා]= දියුණුව පිළිබඳ පැවැත්ම. අභිවෘද්ධියට හිතවත් වූ කටයුතු කිරීම. තම කටයුතු කර ගැණීමට සැහෙන වසතුව දීම. සිව් සඟරා වන්නෙන් එකක්. මනෝ: පූ: 4981[9]-7632[1] **-ජාත** (නා)= 1 අර්ථ සමූහය. 2 කාර්‍යය. කාර්‍ය ප්‍රභෙදය වි:වි:ටී:199 සා: දී: 6829 ස:පා: 1329 **-ත** ‡(නා)= අතුරන ලද. කඨිනය අතුළ. ක: වි: 9618 මහා: පා: 2965 (අපරාති බලනු) **-කඨින** (නා) (√කථ + ඉත) (√කථ + ඉන)= අතුරන ලද කඨිනය. කෙළින් සිවුර අතුළ. සඝයාගේ සම්පත්තියකින් යුක්තව අතුරන ලද කඨින විවරය. "මඟණෙනි, කෙසේ නම් කඨිනය අතුරන ලද්දේ වේද? 1 පරිභොග

නො කළ අලුත් වස්ත්‍රයකින් කසිනය අතුරන ලද්දේ වේ. 2 එක් වරක් දෙවරක් සේදූ පරිභොග නොකළාක් වැනි වස්ත්‍රයකින් ද, 3 ඝන වූ වස්ත්‍රයකින් ද, 4 පංසුකූලාදී නෙවිසි පරිද්දෙන් උපන් වස්ත්‍රයකින් ද, (විශුද්ධිමාර්ගයෙහි පංසුකූලිකඛඟය බලනු) නොහොත් පංසුකූලික භික්ෂුවක් විසින් සොඹෝන් ආදි නෙවිසි කෙත ඇවිද ලබන ලද වස්ත්‍රවලින් කළ සිවුරුවලින් ද, 5 යම් කිසිවෙක් ආපණවාරයෙහි පතිත වස්ත්‍රයක් හෙන කසිනය දෙත් නම් එයින් ද. 6 නිමිත්ත කර්මයෙන් නොලැබූ වස්ත්‍රයකින්ද, 7 කසින වස්ත්‍රයක් ලබාගන්නා අවියෙන් ඒ වූ පරිදි සම්පූ කපා නොකොට දුහැමෙන් සෙමෙන් උපන් වස්ත්‍රයකින් ද, 8 තාවකාලික නොවන වස්ත්‍රයකින් ද, 9 කරණ-නිවය සන්නිධි වශයෙන් තොරව ලත් සිවුරෙන් ද, 10 රාත්‍රිය ඉක්මීමට පළමු සියලු පරිකර්ම නිමවා ලීමෙන් ද, 11 කප් බින්දු නැබීමෙන් ද, 12 සඞ්ඝාටියෙන් ද, 13 උත්තරාසඞ්ගයෙන් ද, 14 අන්තරවාසකයෙන් ද, 15 එදිනම කඩ කැපීම් සහිතව මහමැඬිලි කුඩා මැඬිලි සහිතව අතු පසකින් යුක්තව හෝ පසකින් වැඩි කඩ අතු බෙදූ සිවුරකින් ද, 16 පුද්ගලයකුගේ ඇතිරීමෙන් ද, 17 මතාකොට කසිනය අතුරන ලද්දේ නමුදු ඉදින් ඒ කසිනාස්තරණානිශංසය උපචාර සීමාව තුළ සිටියෙක් අනුමෝදන් වේද; මෙසේත් කසිනය අතුරන ලද්දේ වේ. මහණෙනි; මෙසේ සත ළොස් සම්පත්තියෙන් යුක්තව කසිනය තෙම අතුරන ලද්දේ වේ'' ක:ව: 75[25] වි: ලං, 345[14-27] මහා: පා: 289[1] පරි: පා: 230[4] **-පච්චත්ථික** (නා)= අර්ථයෙහි විරුද්ධවූ. කාරණයෙහි සතුරුවූ. ''ඵලං අත්ථපච්චත්ථිකා, ප්‍රතිපක්ෂවූ අර්ථ ඇති දෙන්නම'' පරි: පා: ගැ 47[32] පරි: පා: 294[22] වි: වි: ටී: 240[6] **-පටිසම්භිදා** (නා) (පටි + සං + √භිද + අ + ආ) [සං. ප්‍රතිසංවිත්]= අර්ථ ප්‍රතිසම්භිදාව. සිව් පිළිසිඹියාවන්හෙන් එකක්. අර්ථකථායෙහි ප්‍රභෙදගත ඥානය. ''ඉමහි අර්ථ යෙහි ප්‍රභෙදගත ඥානය අර්ථ පටිසම්භිදා නම්'' වි: මා: ස: 525[30] පරි: පා: ගැ: 35[15] ස: වි; 271[17] මනෝ: පූ: 545[26] **-පටිසරණ** (නා) පටි+√සර + +යු=අන; න=ණ; = අර්ථය පිහිටකොට ඇති. අර්ථය ප්‍රධාන සේ සැලකීම. අර්ථ ප්‍රධාන වාදය. වි: මා: ස: 522[21] **-පද** (නා)= අර්ථපද. 1 **සඞ්කාසන** 2 **පකාසන** 3 **විවරණ** 4 **විභජන** 5 **උත්තානීකම්ම** 6 **පඤ්ඤත්ති** යන අර්ථ පද සය. පඨාපත්තියෙහි අර්ථ විභාග කරන පද ෂට්කය. එහි ''සඞ්ඛ පත්තෝ කාසනං දීපනං= සඞ්කාසනං'' යි සංක්ෂේපයෙන් අර්ථය හැඟවීම **සංකාසන** නම්. ''පඨමං කාසනං= පකාසනං'' යි ප්‍රථම කොට දීපනය **පකාසන** නම්. සංක්ෂේපයෙන් කියන ලද්දහුගේ විස්තාර වචනය ද, එක්වටෙක කීවහුගේ පුනර්වචනය ද, **විවරණ විභජන** යෝ නම් වෙත්. විවෘතය විස්තර කොට කීම **උත්තාන් කරණ** නම්. විභක්තයාගේ ප්‍රකාරයෙන් ඥපනය විනෙය ජනයන්ගෙ චිත්තපරිතෝෂණය **ප්‍රඥප්ති** නම්. වි: මා: ස; 522[33] ද්: වි: ටී: 489-556[33] සා:දී: 276[33] උ:අ:7[4] 2 අර්ථය හා පදය. **-පුරෙක්ඛාර** (නා) [සං පුරස්කාර]= අර්ථය පෙරදැරිකොට. පෙළෙහි ආ පදයන්ගේ අර්ථය පෙරදැරිකොට කීම. දුට්ඨුල්ලවාචා සඞ්ඝාදිශෙෂ ශික්ෂාපදයෙහි සහ ඔමසවාද පාචිත්ති ශික්ෂාපදයෙහි අනාපත්ති වාරයක්. 1 යම් භික්ෂුවක් විඥප්ති පථයෙහි සිට අසන සහ්‍යාසහ්‍ය තෙපුල් දන්නා මිනිස් මාගමකට වසමග පස මග හෝ මෙවුන්දම් අරහයා හෝ දුරුකත වචනයෙහි ආස්වාදයෙන් ''නව වච්චමග්ගෙහා ච පස්සාව මග්ගෙහා ච සුභො සුසණ්ඨානෝ'' යනාදි අනෙකප්‍රකාර අසඞ්ගී තෙපුල් බෙණේ නම් සහ වෙස්සෙස් ඇවැත් වේ. එහෙත් පෙළෙහි අර්ථ කීම පෙරදැරිව කියන්නහුට ඇවැත් නැති. ''මාගම්නට ''අනිමිත්තාසි'' ත්‍යාදි පදයෙහි අර්ථ කියනු පෙරදැරි කොට අනිමිත්තා සිත්‍යාදි පද බණන්නාහට ද, මාගමුන් එක් නැන්ව අටුවා හදුරන්නාහට හෝ අනාපත්තිය'' 2 යම්කිසි භික්ෂුවක් භික්ෂුවකට ජාත්‍යාදීන් ඔටා බෙණේ නම් පවිත්‍රි ඇවැත් වේ. එහෙත් පෙළෙහි අර්ථ කීම පෙරදැරිකොට කියන්නහුට ඇවැත් නැති. ''චණ්ඩාලොසි ත්‍යාදී පාඨයෙහි අර්ථ කියන්නාහට ද,'' (ඇවැත් නැති) ''පාළියා අත්ථං වණ්ණෙන්තා අත්ථ පූරෙක්ඛාරෝ'' ක; වි: පි: 279-601[5] ස: පා: 392[5]-538[33] වි:ම: 98[27]-192[27] වි: වි: 361-896. **-බ්‍යඤ්ජන** (නා) (වි + √අඤ්ජ + යු=අන) [සං. ව්‍යඤ්ජන]= අර්ථය හා ව්‍යඤ්ජනය. ශබ්දය හා අර්ථය. අර්ථ පද ෂට්කය සහ ව්‍යඤ්ජන පද ෂට්කය. **-සම්පන්න** (නා) (සං + √පද +

යු-න)= අර්ථයෙන් හා ව්‍යඤ්ජනයෙන් යුක්තවූ. ශබ්දාර්ථ සම්පූර්ණ. 1 සඞ්කාසන 2 පකාසන 3 විවරණ 4 විභජන 5 උත්තානීකම්ම 6 පඤ්ඤත්ති යන අර්ථපද ෂට්කයෙන් සහ 1 අක්ඛර 2 පද 3 ව්‍යඤ්ජන 4 ආකාර 5 නිරුත්ති 6 නිද්දෙස යන ව්‍යඤ්ජන පද ෂට්කයෙන් ද යුක්තවූ. බුඩවචනයේ එක් ලක්ෂණයක්. ඵ: අ: 7[6] -**හඤ්ජක** (නා) (√හඤ්ජ් + ණ්වු=අක)= අර්ථය නසන. වැඩ නසන. **නිෂ්ප්‍රයෝජන**. මුසාවාදය. ජා: අ: ගැ: 167[25] -**රක්ඛ** (න) (අත්ථර + ක)= ඇතිරිලි. "අත්ථරක අස්සත්ථරක රථත්ථරකාදි ඇතිරි" කැ: වි: පි: 135[74] -**රති** (ස්ත්‍රී) (ආ + √ථර + ති)= අතුරයි. කයින සිවුර අතුරයි. අති:-**ති** වති:-**රති** අනා: -**රියති** සම්:-**ත්‍රරයා** පම්:-**රතු** තුං:-**රිතුං** පූ: ක්‍රි:-**රිත්වා** අකා:-**න**=අතුරන ලද, අතුළ. ඒ:කා: -**රණෙනා**= අතුරමින්. -**වස** (නා)= ඡිත කරුණු. නිත විශෙෂයන්. දියුණුවට ඉවහල් වන කරුණු. අර්ථ කොළාස "තෙන හි භික්ඛවෙ භික්ඛූනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමි දස අත්ථවසෙ පටිච්ච" පාරා: පා: 19[27] සං: පා: 155[31] වි: වි: වි: 80[1] සා: ඩී: 4.0[9] ඵ:අ: 113[2] පරි: පා: ගැ: 16[89] -**වසික** (නා)='අර්ථ වශයට පැමිණි. පරි: පා: ගැ: 26[2] -**වාද** (නා) (√වද + ණ)= අර්ථවාදය, අටුවා කථා මාර්ගය. -**වාදී** (නා) (වාද + ඊ)= අර්ථවාදි. අර්ථවත් කරුණු කියන. -**විඤ්ඤත්ති** (නා) වි + √ඤ්ඤා + ණ්‍යාප + යු=අන) [සං විඥප්ති] =අර්ථය දැන්වීම. අදහස දැන්වීම. වචනයෙන් ඇස්වීම හෝ කයින් ඇඟවීම. සං: ප: 729[39] -**විපල්ලාස** (නා) (වි + පරි + √අස + ණ) [සං විපර්‍යාස]= අර්ථ විපර්‍යාසය. අර්ථයන්ගේ විරුද්ධත්වය. "අත්ථ විපල්ලාසාභාවතො වා සුට්ඨු අක්ඛාතොති සවාක්ඛාතො" වි: මා: ස: 526[41]-527[10] -**සංහිත** (නා) (සං + √ හි + ත) [සං. සංහිත]= 1 කාරණය ඇසුරු කළ. 2 ජීවිතයට සහ බ්‍රහ්මචර්‍යාවට වැඩ පිණිස පවත්නා. අර්ථවත්. "අත්ථ සංහිතං තථාගතා භාසන්තීති නො අනත්ථ සංහිතං"- "යං ජීවිතන්තරායායවා බ්‍රහ්මචරියන්තරායාය වා සංවත්තති ඉදං අනත්ථසංහිතං. විපරීතං අත්ථ සංහිතං" පාරා: පා: 6[21] සං: පා: 120[26]-949[22] 950[28] මනෝ: පූ: 566[25]-629[15]-838[7] සා: ඩී: 365[25] -**සතංධම්මසතං** (නා) අර්ථපද සියය සහ ධම්මපද සියය. බුදුරජාණන් වහන්සේ භික්ෂූන්ට සිකපද පණවන සේක් හිත කරුණු දශයක් නිසාය. "තෙනහි භික්ඛවෙ භික්ඛූනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමි දස අත්ථවසෙ පටිච්ච" යනු වෙන් එය දක්නේය. ඒ කරුණු දශය නම්: 1 සඞ්ඝ සුට්ඨුතාය 2 සඞ්ඝ ඵාසු තාය 3 දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය 4 පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය 5 දිට්ඨ ධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය 6 සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය 7 අප්පසන්නානං පසාදාය 8 පසන්නානං භීයෝභාවාය 9 සද්ධම්මට්ඨිතියාය 10 විනයානුග්ගහාය ඇතුයි. මේ එක එක පදයක් "සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමි" යනු හා යොදා "සඞ්ඝසුට්ඨුතාය සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමි" යනාදීන් යොදා ගත යුතුය. මේ දශය "යං සඞ්ඝසුට්ඨුතං සඞ්ඝ ඵාසු"- "යං සඞ්ඝ ඵාසු තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය"-පෙ-" යං සද්ධම්මට්ඨිතියා තං විනයානුග්ගහාය" යනුවෙන් ඛණ්ඩචක්‍ර වශයෙන් සහ සංඛලික නය අනුව ගෙණ "යං විනයානුග්ගහාය තං සඞ්ඝසුට්ඨු" සි ඛද්ධ චක්‍රනය අනුව ගත් කල ධම්මපද දශයක් සහ අර්ථපද දශයක්දැයි පද විස්සක් ලැබේ. එහි පළමු පළමු පදයෝ ධම්මපදයෝ ද, පසු පසු පදයෝ අර්ථ පදයෝ ද වෙත්. ඉක්බිති මේ එක් එක් පදය එක මූලක නය අනුව ගෙණ සෙසු පද සමඟ යෙදීමෙන් එකවර ධම්මපද අනුවක් සහ අර්ථපද අනුවක් ලැබේ. ඒ මෙසේයි. "යං සඞ්ඝසුට්ඨු තං සංඝඵාසු, යං සංඝ සුට්ඨු තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය, යං සංඝසුට්ඨු තං පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසු විහාරාය"-පෙ-යං සංඝසුට්ඨු තං විනයානුග්ගහාය" යනුවෙන් සංඝ සුට්ඨු පදය මුල් කොට ගැණීමෙන්ද; මෙසේම "යං සංඝ ඵාසු තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය, යං සංඝ ඵාසු තං පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසු විහාරාය යනාදීන් සෙසු පදයන් ද මෙසේ එක එක මූලකව ගැණීමෙන් ධම්මපද අනුවක් සහ අර්ථපද අනුවක් ලැබේ. එය සංඛලික නය අනුව ගත් අර්ථපද දශය සහ ධම්මපද දශය සමඟ යෙදීමෙන් පද සියය බැගින් ලැබෙන් නේය. සමන්ත පාසාදිකාවෙහි ද, සාරත්ථ දීපනී විනය ටීකාවෙහි සහ වජිරබුද්ධි ටීකා වෙහි ද දක්වන ලද්දේ එකමූලික ක්‍රමයෙන් ම අර්ථපද සියය සහ ධම්මපද සියය ගැණීමයි.

වජිරබුද්ධි ටීකාවෙහි මෙසේ දක්නේය. ''දසසු පදෙසු එකෙකං මූලං කත්වා දසකඛත්තුං යොජනාය පදසතං වුත්තං. තත්ථ පඨමස්ස පදස්ස වසෙන අත්ථසතං. පුරිමස්ස වසෙන ධම්මසතං. අත්ථ ජොතකානං නිරුත්තීනං වසෙන නිරුත්ති සතන්ති දෙව නිරුත්ති සතං. ධම්මභූතානං නිරුත්තීනං වසෙන නිරුත්ති සතන්ති දෙව නිරුත්ති සතානි. අත්ථසතෙ ඤාණ සතං. ධම්මසතෙ ඤාණ සතං. ඉසු නිරුත්ති සතෙසු දෙ ඤාණසතානීති චත්තාරි ඤාණසතානි වෙදිතබ්බානි'' මෙහි දක්වන ලද්දේ විමති විනොදනී ටීකාවෙහි දැක්වූ ක්‍රමයයි. මෙහි අත්ථපද නම් අටුවාසි. ධම්මපද නම් පෙළසි. සං: පා: 155[37]–996[18] සං: දී: 42[218] පරි: පා: 194[18] පරි: පා: ගැ: 153[30] ව: ව: ටී: 90[22] **-සම්පත්ති** (නා) (සං + √පද + ති) [සං. සම්පත්ති]= 1 අර්ථසම්පත්තිය. අර්ථයෙන් සම්පූර්ණ වීම 2 වස්තු සම්පත්තිය, ධන රාශිය. **-සාධක** (නා) (√සාධ + ණ්වු=අක)= අර්ථය සිදු කරන. අදිත්තානුදාන පාරාජික ශික්ෂාපදයේ සාහත්ථික පඤ්චකයේ සතරවන අඞ්ගය ක්‍රියා සිද්ධියට පෙරම පාරාජික වීම නම්වූ අර්ථය අවශ්‍යයෙන්ම සිදු කරන බැවින් මෙය අත්ථ සාධක නම් වේ. අර්ථසාධක චෙතනාව මාගී යට අනතුරු ඵලය වැනි වේ. ''අත්ථසාධකො යනු අසවලාගේ බඩු හැකි වෙලාවක නොස් සොරා ගෙණ එවසි. අණ කෙළේ නම් අණ කළහුට එකෙණෙහිම පරිජී වේ. අනුන්ගේ තෙල් සැළ ආදියක පාදයක් අහතා තෙල් බොන වහන් ආදියක් බහාලසි නම් අතින් මුත් කෙණෙහි පරිජී වේ.''– ''එකෙණෙහි ගැණීම පිණිස නියොගය ආණත්තික නම්. කාලාන්තරයෙහි ගැණීම පිණිස නියොගය අත්ථසාධක නම් '' සං: පා: 268[10] ව: ව: ටී: 147[14] සි: ව: ව: 20[12] ප්‍රා: ව: 397 ව: ලං: 397[17] වි: ව: 41

අත්ථාර (නා) (ආ + √ථර + ණ) [සං. ආස්තරණ]= ඇතිරීම. කඨිනය ඇතිරීම. සඟළ සිවුරෙන් හෝ එතුරු සඟළ සිවුරෙන් හෝ අතුරු වසා සිවුරෙන් හෝ කඨිනය ඇතිරීම. සඟළ සිවුරෙන් කඨිනය අතුරනු කැමැත්තේ නම් පුරාණ සංඝාටිය ''ඉමං සඞ්ඝාටිං පච්චුද්ධරණං'' යි පච්චුද්ධරණය කොට නව සංඝාටිය ''ඉමං සඞ්ඝාටිං අධිට්ඨාමි'' යි ඉටා ''ඉමාය සඞ්ඝාටියා කඨිනං අත්ථාරාමි'' යි වාග් හෙද කොට ම අතුරන්නේය. උත්තරාසඞ්ග අන්තරවාසක සිවුරින් කඨිනය ඇතිරීම ද මෙසේමය. නම් පමණක් වෙනස් වන්නේය. ''අත්ථාරස්සාති කඨිනත්ථාරස්ස''– ''වච්ඡෙදං කරණෙනෙවහි අත්ථාරො සම්පජ්ජති''– ''කඨිනත්ථරණං නාම වච්ඡෙදං කරණං මෙව හොති න කිඤ්චිකාය විකාර කරණන්ති අත්ථො'' සං: පා: 1016[16] ව: ලං: 355[37]–358[33] පරි: පා: 234[19] කං: ව: 63[9] (කඨිනත්ථාර බලනු) **-ක** (නා)= අතුරන්නා. කඨිනය අතුරන භික්ෂුව. පරි: පා: 234[13] පරි: පා: ගැ: 30[18] ව: ලං: 367[33] **-කිරියා** (නා) (√කර + රිරිය) [සං. ක්‍රියා]= ඇතිරීම් ක්‍රියාව. කඨිනය ඇතිරීම. ව: ලං: 366[4] (කඨිනත්ථාර බලනු) **-කුසල** (නා)= කඨිනය ඇතිරීමෙහි, එම කර්මවාක්‍යයෙහි දක්ෂ. කඨිනත්ථාරය පිළිබඳ කාරියෙහි සමර්ථ ''සචෙ පුරිමිකාය උපනන්ත කඨිනත්ථාර කුසලා න හොන්ති අත්ථාරකුසලා බහිඛාණකපෙරා පරියෙසිත්වා ආනෙතබ්බා. කම්මවාචං සාවෙත්වා කඨිනං අත්ථරාපෙත්වා දුනඤ්ච භුඤ්ජිත්වා ගමිස්සන්ති. සං: පා: 821[12] **-ජාතිකා** (නා)= අත්ථාර ජාතිය. කඨිනත්ථාරයා ගේ ජාතිය අෂ්ටමාතෘකාව සහ දෙවැදෑරුම් පළිබොධය. (අට්ඨමාතිකා බලනු) දෙවැදෑරුම් පළිබොධ නම් චීවර පළිබොධ සහ ආවාස පළිබොධ යන දෙකයි. කඨිනත්ථාරයා ගේ නිදාන-පභව-සමුභාර-සමුට්ඨාන සමුදය යනුද මෙය මැයි. ''මාතිකාව පළිබොධා ව අත්ථාර නිදානා – පෙ – අත්ථාර සමුට්ඨානා'' ඇතු පරිවාර පාළියි. පරි: පා: 232[5] **-නිදාන** (නා) [සං. නිදාන]= කඨිනත්ථාරයා ගේ නිදානයෝ අෂ්ටමාතෘකා යන දෙවැදෑරුම් පළිබොධයෝ. පරි: පා: 232[4] **-පභව** (නා) [සං. ප්‍රභව]= කඨිනත්ථාරයා ගේ ප්‍රභවය, (අත්ථාරජාතික බලනු) **-මාස** (නා)= අත්ථාර මාසය. කඨිනය අතුරන මාසය. වස්සාන සාතුවේ අවසාන මාසය කඨිනය අතුරන මාසයයි. ''කඨිනස්ස අත්ථාර මාසෙ ජානිතබ්බානි වස්සානස්ස පච්ඡිමෙ මාසෙ ජානිතබ්බා'' පරි: පා: 384[1] ව: ව: ටී: 739[22] කං: ව: 62[21] **-මූලක** (නා)= කඨිනය ඇතිරීම මුල් කොට ඇති. කඨිනය ඇතිරීම නිසා. 'අත්ථාර මූලකොති කඨිනත්ථාර මූලකෙ. සම අධිකය දීම කඨිනත්ථාරයට මැයි''— ''අන්තරුභාර

සහබ්භාර දෙක අට්ඨාර මූලක අනුසසින් එකකුත් නො තබා හැම ම අනුසස් නසි සි" ක: වි: පි: 139[9] පරි: පා; ඟැ: 31[31] සා: පා 69[4][8] ක: වි: 183[7] (අට්ඨාර මූලික යනු ද දක්නේ ය.)

-විපත්ති (නා) (වි+√පද+ති)= කසිනට්ඨාර විපත්තිය. කසිනය ඇතිරිය නො හැකි කරුණු. සුවිසි පරිද්දකින් වන කසිනට්ඨාර විපත්තීහු 1 **න උග්ගහනිමිත්ත මනසිකාර** අට්ඨනං හොති කසිනං (=සන්ගත් පමණකින් හෙවත් දිහින් පුළුලින් **පමණ** ගැන්මට ඒ ඒ නැන සලකුණු පිණිස නිය ආදියෙන් ගැටූ රෙඛා මාත්‍රයකින් හෝ නූල් ගැසූ පමණකින් කසිනය තෙම නො අතුරා ලද්දේ වේ) 2 **න ඩොවන මනසිකාර** (=කඩ දෙවි පමණකින් හෙවත් කසින වස්තුය සේදූ පමණකින් ද) 3 **න චීවර චිවාරණ මනසිකාර** (=පස්කඩ, සත් කඩ, නව කඩ, එකොළොස් කඩ චීවරයි බෙදූ නූල් ගැසූ පමණකින් ද) 4 **න ඡේදන මනසිකාර** (කඩ කැපූ ප්‍රමාණකින් ද) 5 **න බන්ධන මනසිකාර** (=හිස් නූල් නැඟීම් = කවු ගැසීම් පමණින් ද) 6 **න ඔවට්ටිකරණ මනසිකාර** (හිස් නූල් නැඟීම අනුව දික් මැහිම් කළ පමණින් ද) 7 **න කණ්ඩුසකරණ මනසිකාර** (= මුද්දිය පත් බැඳි පමණකින් ද, හෙවත් ඔබා පැදිම් පමණින් ද,) 8 **න දළහීකරණ මනසිකාර** (=දෙපට කිරීම් හෙවත් අන්තනිපට සිවුරක් දෙපට සිවුරක් කරනු පිණිස කසින වස්තුය එහි එළවා මැසීම් පමණකින් ද,) 9 **න අනුවාත කරණ මනසිකාර** (=දිග පටු නුවා කිරීම් පමණකින් ද,) 10 **න පරිභණ්ඩ කරණ මනසිකාර** (=ඇතුළත පුළුල් නුවාව නැගූ පමණකින් ද) 11 **න ඔවට්ටෙවය්‍ය කරණ මනසිකාර** (=අන්වා පත් ලීම හෙවත් කඩ කපා මැසීමට නො පොහොනා කසින චීවරයට අනෙක් වස්තු කඩක් හෝ අනෙක් සිවුරක් එසේ මැසීමට නො පොහොනා කල කසින චීවරයෙන් කඩක් හෝ එළවීම් පමණකින් ද) 12 **න කම්බල මද්දන මනසිකාර** (=දළුවන් කළ හෙවත් එක් වරක් රදනෙකි බහා පඩු පලාවන් පැහැ කළ පමණකින් ද) 13 **න නිමිත්තන මනසිකාර** (=සලකුණු කළ පමණකින් ද, හෙවත් මේ වස්තුයෙන් කසිනය අතුරමියි මෙසේ සනිටු හන් කළ පමණකින් ද) 14 **න පරිකථා කථනෙන** (=පරිකථා කොට හෙවත් කසිනය නම් දෙන්නට වටනේය, කසිනය දෙන දායක තෙමේ බොහෝ පින් රැස් කර ගන්නේ යයි මෙසේ පරිකථා කොට ලත් වස්තුයෙන් අතුළ පමණින් ද) 15 **න ඛුද්දකඛු කථනෙන** (=තාවකාලික වස්තුයකින් ද) 16 **න සන්නිධි කථනෙන** (=එදින ම පරිකර්ම නිම නො කොට තබා නැවත නැවත කිරීමයයි කියන ලද කරණ සන්නිධිය; කසින වස්තුය ලැබූ දින හැර පසු දින අට්ඨාරස භික්ෂුවට පමුණුවාලීම යයි කියන ලද නිවය සන්නිධි යන යන දෙප්‍රකාර **සන්නිධියෙන්** ද) 17 **න නිස්සඟිඝියන** (=නිසඟි වුයෙන් ද, හෙවත් කසින යෙහි පරිකර්ම කරමින් සිටියදීම රාත්‍රිය ඉක්ම යාමෙන් ද) 18 **න අඤ්ඤපය කථනෙන** (=කප් බින්දු නො නැබීමෙන් ද) 19 **න අඤ්ඤත්‍ර සඛ්‍යාවියා** 20 **න අඤ්ඤත්‍ර උත්තරා සඛ්‍යාන** 21 **න අඤ්ඤත්‍ර අනන්තරවාස සඛ්‍යාන** (සඛ්‍යාව, උත්තරාසඛ්‍ය, අනන්තරවාසක හැර යම් අනෙක් පිරිකරකින් ද) 22 **න අඤ්ඤත්‍ර පඤ්චඛ්‍යන වා අතිරේක පඤ්චඛ්‍යන වා තදහෙව සඤ්ඤ්‍යාපනෙන සමණ්ඩලි කථනෙන** (=එදින ම කපන ලදුව මහ මඩුලු කුඩා මඩුලු සහිතව කළාවූ කඩ අතු පසකින් හෝ පසකින් වැඩි සතය නවය එකොළොසය යන කඩඅතු ගණනකින් මිස කැපුම් නැතිව කඩ අතු තුණකින් සතරකින් යුත් සිවුරකින් ද) 23 **න අඤ්ඤත්‍ර පුග්ගලස්ස අට්ඨාරා** (පුද්ගල යකුගේ ඇතිරීමෙන් විනා සඞ්ඝයා ගේ හෝ ගණයාගේ ඇතිරීමෙන් ද,) 24 **සම්මාචෙව අට්ඨානං හොති කසිණං තං වෙ නිස්සිමටෙඨා අනුමොදති** (=මෙකියන ලද තෙවිසි විපත්තින් තොරව කසිනය අතුරන ලද නමුත් ඒ කසිනට්ඨාරානිසංසය උපචාර භූමියෙන් පිටත සිටියෙක් අනුමෝදන් වේද, මෙසේ කසිනය නො අතුරන ලද්දේ යයි දක්වන ලද මේ කරුණු සුවිස්ස අට්ඨාර විපත්තීහු නම් වෙත්. පරි: පා: 229[12]—234[16] මහා: පා: 288[16] සා: පා: 823[31] පරි: පා ඟැ: 29[15] ක: ව: 71[20]-92[23] වි:ලි:354[21] (අනපෙත කසින බලනු)

-සමාපත්ති (නා) (සං+√පද+ති)= කසිනය ඇතිරීමෙහි සමපත්. කසිනය අතුළ හැකි කරුණු. සතළොස් පරිද්දකින් ලැබෙන කසිනයා ගේ අට්ඨාර සමාපත්තිය. 1 **අභිනන්ත**

අට්ඨනා හොති කඨිනං (=පරිභොග නොකළ අලුත් වස්ත්‍රයකින් කඨිනය අතුරන ලද්දේ වේ) 2 **අහතකප්පන** (=එක්වරක් දෙවරක් සේදූ පරිභොග නොකළාක් වැනි වස්ත්‍රයකින් ද) 3 **පිලොතිකා ය** (=සත වූ වස්ත්‍රයකින් ද) 4 **පංසුකූලෙන** (පංසුකූලාදි තෙවිසි පරිද්දකින් උපන් වස්ත්‍රයකින් ද නොහොත් පංසුකූලික භික්ෂුවක් විසින් සොහොන් ආදී තෙවිසි කෙන ඇවිද ලබන ලද වස්ත්‍රවලින් කළ සිවුරකින් ද) 5 **පාපණිකෙන**(යම්කිසිවෙක් ආපණදවාරයෙහි සිටින වස්ත්‍රයක් ගෙණ කඨිනය පිණිස දෙයිනම් එයින් ද.) 6 **අනිමිත්ත කතෙන** (=නිමිත්ත කම්යෙන් නොලැබූ වස්ත්‍රයකින් ද) 7 **අපරිකථා කතෙන**(=කඨින වස්ත්‍රයක් ලබා ගන්නා අවියෙන් ඒ වූ පරිදි සම්පකථා නොකොට දැහැමෙන් සෙමෙන් උපන් වස්ත්‍රයකින් ද) 8 **අතුකතු කතෙන** (=නාඩිකාලික නොවන වස්ත්‍රයකින් ද) 9 **අනනිධි කතෙන**(=කඨින-නිවය සනනිධි වශයෙන් නොරව ලත් සිවුරෙන් ද) 10 **අනිසඝගියෙන** (=රාත්‍රිය ඉක්මී මට පලමු සිසලු පරිකම් නිමවා ලීමෙන් ද) 11 **කපපකතෙන** (=කප් බින්දු තැබීමෙන් ද) 12**සඛසාවියා** 13**උතතරා සඛඛන** 14**අනතරවාසකතෙන** (=12 සඛසාවියෙන් 13 උතතරා සඛඛයෙන් සහ 14 අනතරවාසකයෙන් ද) 15 **පසුවතෙන වා අතිරෙක පසුවතෙන වා තදහෙව සඤජිනෙනන සමණඩලිකතෙන** (=එදින ම කඩකැපීම් සහිතව මහ මැඩිලි කුඩා මැඩිලි සහිතව අතුපසකින් යුක්තව හෝ පසකින් වැඩි කඩඅතු බෙදූ සිවුරකින් ද.) 16 **පුනගලසස අට්ඨාරා** (=පුද්ගලයකුගේ ඇතිරීමකින් ද) 17**සමමාවෙව අතථතං හොති කඨිනං, තං චෙ සීමටඨා අනුමොදති එවමපි අට්ඨතං හොති කඨිනං.** (=මනා කොට කඨිනය අතුරන ලද්දේ නමුදු ඉදින් ඒ කඨිනානිසංසය උපචාර සීමාව තුල සිටියෙක් අනුමෝදන් වේද මෙසේත් කඨිනය අතුරන ලද්දේ වේ) යනුවෙන් කඨිනය ඇතිරිය හැකි මේ සතලොස් ආකාරය අට්ඨාර සමපත්තීහු නම් වෙත්. පරි: පා. 230⁴-234⁴ මහා: පා: 289¹ කං: ව: 73¹⁴-92²⁴ (අට්ඨත කඨින බලනු) -**සම්භාර** (නා)= අට්ඨාර ජාතික බලනු, -**සමුඛාන** (නා=අට්ඨාර ජාතික බලනු. -**සමුදය** (නා)= අට්ඨාර ජාතික බලනු.

අට්ඨි (ක්‍රි; නා) [සං. අස්ති]= ඇති. අට්ඨි යනු ආඛ්‍යාත පදයක් මෙන් ම නාමපදයක් මෙන් ද යෙදේ. රූ: සි: ස: 460¹³ -**ක** (නා) (අට්ඨි +ක) [සං. අර්ථි]= කැමැති. "**අට්ඨිකෙහි උපසඞකමිතං මහඝං**, අර්ථීන් විසින් (නිවන් සොයනුවන් විසින් මාගීය දන්නා ලද්දේය" මහා: පා: ස: 134²³ මහා: පා: 37² වි: මා: ස: 70.⁴ ස: පා. 826 ²¹ -**ංවාද** (නා) දුන් දෙයෙහි ඵලය ඇත යන මේ වාදය. ප: සූ. 157³ (3) -**දිනන** (නා) (√දා + න=ඉහන) දුන් දෙයෙහි විපාක ඇත දශවැදෑරුම් සම්‍යක් දෘෂ්ටියෙහි එක් අඞගයක්. කම්මසසකතා ඤාණය. ස: වි 292⁶ ස: පා: 174¹⁰ වි: වි: ටී: 112²² ධ. අ: ගැ: 114²² -**සිටඨ**(නා)(√ඨජ + ත; (ත=ඨ; ජ=ඨ=ට; ය=සි) [සං. ඉෂ්ට]= යාගයෙහි විපාක ඇත. සවී සාධාරණ මහාදානයම මෙහි යාග නම්. දශ වැදෑරුම් සම්‍යක් දෘෂ්ටියේ එක් අඞගයක්. කම්මසසකතා ඤාණය, සා: දී: 444⁷-¹⁹ වි:වි: ටී: 112²⁴. ධ: අ: ගැ: 114²³ ස: පා: 174¹⁰ -**භුත** (නා) (√භු + ත) [සං. භූත]= පිටත් කොට යවන සත්කාරය. වි: වි: ටී: 112²⁴ සා: දී:: 444²⁹

අථ (නි)= [සං. අථ]= අනනතර, ප්‍රාරමභ, ප්‍රශන, පදපූරණ යන අර්ථ ප්‍රකාශ කරණ නිපාත පදයක්. අ: ප: ස: 159¹⁹ රූ: සි: ස: 455¹⁷ (අථෝ යනු ද මේසේ මැසි.) -**ඛෝ** (නි) අනනතර, ප්‍රශන. අධිකාර, පදපූරණ යන අර්ථයන් පවසන නිපාත පදයක්. ස: පා: 196¹⁷ වි: වි: ටී: 108⁷-354²²-²⁴ -**බබණ** (නා) [සං අථර්වණ]-එනම්වෙදය. චතුර්වෙදයෙන්එකක්. නො උගතයනුගයි පණවා වදුල තිරශ්චීන විද්‍යා සඞඛ්‍යාවට ඇතුළත් එක් මන්ත්‍ර විශෙෂයක් "අථබබණ නම් එකහනී? අශවාදීන් මරා යාග කරණ සැටි කියන වේදයෙකි" "**ආථබබණ** මනෙතා නාම **ආථබබණක** වෙද විහිතො පරූපඝාත භරෝ මනෙතා" කං: වි: පි: 141³ වි: වි: ටී: 352¹⁷ ස: පා: 700¹⁹ සා: දී 901⁷ සු: නි: අ: 45²²¹ ජා: අ: ගැ: 835 ක වි: 1882⁷. ස: පා. 314³⁶

අථුල්ල වජ්ජ(නා) (න + ථුල්ලවජ්ජ)(√වද + ණ්‍ය; ද + ණ්‍ය=ජ්ජ) [සං. වද්‍ය]= ලහුකා පත්ති, ලඝු ඇවැත්, ලඝු වූ වරදෙහි පැණ වූ ඇවැත්. ථුල්ලවය, පාචිත්තිය, පාටිදෙසනීය, දුක්කට දුබ්භාසිත යන පඤ්චාපත්තීහු. "අථුල්ල වජ්ජාති ලහුකා ආපත්තී'' ස: පා: 973[28] පරි: පා: 162[1]

අදඩ්ඪ (නා) (න + දඩ්ඪ) (√දහ + ත; ත=ඪ; හ=ඩ) [සං. දග්ධ]= **දැහැ** ලද. පිළිසුණු. දැ. දි: මා: ස: 154[34].

අදත්ත (නා) (න + දත්ත)= **නොදෙන** ලද. නුදුන්, වසතු හිමියා විසින් නොදෙන ලද. (අදින්න බලනු) ='**ආදාන** (නා) (ආ + √දා+යු =ආන)= නුදුන් දේ ගැන්ම. සොරකම් කිරීම. 2 එනම් ශික්ෂාපදය. 3 එනම් පාරාජිකා පත්තිය කු:සි: ස: 5[9] භි: ශී: 2[22] (අදින්නාදාන බලනු)

අදදමපටිය (නා) (න + දදං + අපටිය)= නොදෙන්නේ ප්‍රිය නොවේ. පාරා: පා: 174[11] ස: පා: 406[17]

අදස (නා) (න+දස) [සං. දශා]= දහ නැති. දහවලූ නොවටනා සිවුරු. සඞ්ඝාටිය, උත්තරාසඞ්ගය, අන්තරවාසකය, වස්සික සාටකය, කණ්ඩු පටිච්ඡාදනය යන සිවුරු පස. කු: සි: ස: 2[11] පා: මූ: වි: වි: 379[25]

අදසක නිසීදන කප්ප (නා)= දහවලූ නැති නිසීදනය කැපය යන මතය. වෛශාලියෙහි වජ්ජීපුත්‍රක භික්ෂූන් ඉපදවූ දශවස්තුවෙන් එකක්. දුවලූ නම් විසන ලද වස්තුයෙහි එල්බෙන හූ කොන් වේ. "දසාය පන විදත්ථි දුවඝපමාණං කතං අදසකම්පි නිසීදනං වට්ටති'' වි: වි: ටි: 483[5] චූ, පා: B 566[10] චූ: පා: 437[17] (අවශ්‍යන්න දසා බලනු)

අදස්සන (නා) (න + දස්සන) (√දිස + සු=අන; √දිස=දස්ස) [සං. අදර්‍ශන]= 1 **නොදැක්ම**. අදර්‍ශනය. 2 විනයධර භික්ෂුවකගේ අදර්‍ශනය. ඇවැතට පැමිණෙන කරුණු පසින් එකක්. කැප-අකැප දෙයෙහි කුකුසක් උපන් කල ඉදින් විනයධර භික්ෂුවක් දක්නේ නම් කැප-අකැප විමසා දැන කැප දැ කරන්නේය. අකැප දැ නොකරන්නේය. එබඳු භික්ෂුවක් නොදක්නේ කැපය, අකැපය සි ද; අකැපය, කැපයය සි ද සිතා කරමින් ඇවැතට පැමිණෙන්නේය. මෙසේ විනයධර භික්ෂුවකගේ නොදැක්ම ද ඇවැතට පැමිණීමේ එක් කරුණක් වන්නේය. පරි: පා: 257[19] ස: පා: 1021[38] වි: වි: ටි: 505[19].

අදස්සිත වත්තු (නා) [සං. වස්තු]= නොදැක්වුණු වස්තුව. වස්තුව නොදක්වන ලද ශික්ෂාපද. සඞ්ඝභෙදානුවත්තනක ශික්ෂාපද. (අනුදෙස (පඤ්ඤත්ති බලනු)

අදස්සිතාපත්ති (නා)= ඇවැත නොදැක්වූ ශික්ෂාපද. ප්‍රතික්ෂේප ශික්ෂාපද සහ සමහර විනීත වස්තු ශික්ෂාපද. ප්‍රතික්ෂේප ශික්ෂාපද නම්; "ලොහිතුපපාදකො භික්ඛවෙ අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො. උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො'' ඝනාදිය යි. විනීත වස්තු ශික්ෂාපද නම්:"අනුජානාමි භික්ඛවෙ දිවා පතිසල්ලියන්තෙන දවාරං සංවරිතුං පතිසල්ලියිතුං'' යනාදි ශික්ෂාපදයි.

අදස්සිතාපත්ති වත්තුක (නා)= ආපත්තිය සහ වස්තුව නොදැක්වූ ශික්ෂාපද.

අදාපෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (න + √දා + ණාප + ත්වා)= නොදෙවා. ප්‍රා: පු: ස: 70[38]

අදූස (නා) (න + දූස)= දූසයෙක් නොවූ. සත්‍රී: ලි: අදූසී- ස: පා: 748[5]_[6].

අදිට්ඨං දිට්ඨං මෙ (නා)= නොදුටු දෙයක් මවිසින් දක්නා ලද්දෙමි සි කීම. අට වැදෑරුම් අනාසී ව්‍යවහාරයේ එක් අඞ්ගයක්. මෙසේ කියන්නහුගේ වචනය හෝ ඒ නිසා හටගන්නා වූ චෙතනාව හෝ එක් අනාසී ව්‍යවහාරයකි. සම්පජාන මුසාවාදයේ එක් ලක්ෂණයක්. පාචි; පා: 2[28] ස: පා: 536[10]

අදිට්ඨ (නා) + දිට්ඨ) (√දිස + ත: ත=ට්ඨ) [සං. අදෘෂ්ට] =නොදක්නා ලද. චක්ෂුර්ව්‍යවහාරයෙන් අරමුණු නොගත්. පාචි: පා: 2[36] ස: පා: 536[18] -**ජොතනා පුච්ඡා** (නා) [සං. පෘච්ඡා]= ප්‍රකෘතියෙන් ලක්ෂණය අප්‍රකට වූ කරුණු දැන ගැණීම් පිණිස කරන විමසීම්. පස් වැදෑරුම් පෘච්ඡාවන්ගෙන් එකක්. සු: වි: 514[4] -**පුබ්බ සහායක** (නා)= නොදුටු විරූ යහළුවා. නොදුක මිත්‍ර වුවහු. ධ: අ: ගැ: 67[38]

අදිට්ඨ දිට්ඨ සඤ්ඤී (නා) (සඤ්ඤී + ඊ)= නොදුටු දෙයෙහි දක්නා ලද්දෙමි යන සංඥාව ඇති. චතුර්‍ථ පාරාජික ශික්ෂා පදයෙහිදී නුවණැසින් හෙවත් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාඥාන නමැති

ඇසින් නොදුටු අහීඤ්ඤය දුටුවෙමි (=රහත්වීමි) යන හැඟීම ඇති. අධිමානයෙන් එබඳු හැඟීම ඇතිව රහත් වීමිසි ප්‍රකාශ කිරීම ආපත්තියට අඞ්ගයක් නො වේ. පාරා; පා: 91[31] සා: පා: 347 [25] වි: වි: ටි. 203[28]

අදිනන 1 (නා) (න + දිනන) (√දා + න; **න**= ඉත්ත)= නොදුන්. මෙරමා විසින් කසින් හෝ වචනයෙන් නො දුන්. නිමිත්තක් නො දුන් වස්තුව. අනුන් අයත්. පාරා: පා: 45[33] සා: පා: 216[32] ප්‍රා: පු; සා: 9[11]

අදිනන 2 (නා)= නො පිළිනන්වන ලද. කසින් හෝ කය පිළිබඳ වූවකින් නො දුන් දෙය. පාචි: පා:9.[12] සා: පා: 216[32]-621[17] –**'ආදාන 1** (නා) (ආ + √දා + යු=අන)= නොදුන් දේ ගැන්ම. අනුන් අයත් දේ ගැන්ම. සොරකම. සු: වි: 53[28] කං: වි: 28[37] –**'ආදාන 2** (නා)= 1 එනම් ශික්ෂාපදය නුදුන් දෙය ගැන්මෙන් වැළකීමේ ශික්ෂාපදය. 2 එනම් පාරාජික ශික්ෂාපදය. යම් මහඉණක් අතිකකු අයත් පාදයක් අගනා වස්තුවක් සොරසිතින් ගනී නම් පරිජි වේය සි පැණවූ අදිනනාදාන පාරාජිකා පත්ති ශික්ෂාපදය. සි: ච: වි: 1[7] සා: පා: 218[17] ප්‍රා: පු: සා: 9[15] –**පාරාජික** (නා) (සං (පරාජ් + ණික)= එනම් පරිජි ඇවැත, සා: පා: 285[12]-218[12] (අදිනනාදාන 2 බලනු) –**සමුට්ඨාන** (නා) (සං + උ + √ඨා + යු=අන)[සං.සමුත්ථාන] =එනම් සමුට්ඨාන ආපත්තිය. යම් ඇවැතක් කායචිත්ත, වාචාචිත්ත, කායවාචා චිත්ත යන සමුට්ඨාන තුණෙන් නගීද ඒ අදිනනාදාන සමුට්ඨානා පත්ති නම් වේ. තෙළෙස් සමුට්ඨානයන්ගෙන් එකක්. "යා සචිත්තකෙහි තීහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨාති අයං අදිනනාදාන සමුට්ඨානා නාම." කං: ඒ: 2[15] වි: ම: 61[1]. (අඛාන සමුට්ඨාන බලනු.)

අදිස සන (නා) (න + දිසා + සන) (√ආස + යු= අන) අදිසාසනය. නො දික් අසුන. මෙහි දික් අසුන නම්; ඇඳ පුටු හැර යම් අසුනක් තිදෙනෙකුන්හට සැපසේ හිඳිනු හැකි නම් එය දික් අසුනයි. මෙය අනන දිසාසන පවත්මි දිසාසන යනුවෙන් ද හඳුන්ව යි. එසේ තිදෙනෙකුන්හට සැපසේ හිඳිනු නො හැක්කෝ අදිසාසන නම් වේ. එබඳු අදිසාසන ඇඳ පුටුවල සමානාසනික දෙදෙනෙකුන්ම හිඳිනට වටනේය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ දුවග්ගසස මඤ්චං දුවග්ගසස පීඨං" යනු චුල්ල වග්ග පාළියි. චූ: පා: B 86[35] චූ: පා:258[31] වි: වි: ටී: 468[31] සි: ච: වි: 64[8] කු: සි: සා: 69[31] වි: වි: 2840.

අදුකඛ මසුඛං (නා)= දුක් හෝ සැප හෝ නැති. දුක් සැප දෙකට ප්‍රතිපක්ෂ වූ තෘතීය වෙදනාව. උපෙක්ඛාව. චතුර්ධ්‍යානයේ එක් ලක්ෂණයක් වි: මා: සා: 404[18] මහා: පා: 324 පාරා: පා:4[14]

අදුට්ඨුල්ල (නා) (න + දුට්ඨුල්ල) (දුට්ඨු + ල්ල) [දුට්ඨුල්ල > දුඵල්ල > තුඵල්] තුඵල් නොවූ. පාරාජික, සඞ්ඝාදිසෙසාපත්ති දෙකහැර ඉතිරිවූ ථුල්ලච්චය, පාචිත්තිය, පාටිදෙසනීය, දුක්කට, දුබ්භාසිත, යන ආපත්තිසකඹ පඤ්චකය. "දෙවආපත්ති කඞ්ඛා දුට්ඨුල්ලා. අවසෙසා අදුට්ඨුල්ලා ච" සා:පා: 641[39]-972[30] පරි:පා:161[19](අදුට්ඨුල්ලා පත්ති බලනු) -අජ්ඣාචාර(නා)(අධි + ආචාර (ආ+√චර + ණ) [සං. අධ්‍යාචාර]= අදුට්ඨුල්ල ශික්ෂාපදයන් ව්‍යතික්‍රමණය කිරීම ථුල්ලච්චය, පාචිත්තිය, පාටිදෙසනීය, දුක්කට, දුබ්භාසිත යන ශික්ෂාපදයන් මැඬලීම. අනුපසම්පන්නයාහට ශුක්‍ර මොචනය හා කාය සංසර්ගය සමන ප්‍රාණාති පාතාදි ශික්ෂාපද පඤ්චකය ව්‍යතික්‍රමණය දුට්ඨුල්ල අජ්ඣාචාර නම් වේ. විකාල භොජනාදිය අදුට්ඨුල්ල අජ්ඣාචාර නම් වේ. ඒ හෙරණහට මුල පටන් පඤ්ච ශික්ෂාපද දුට්ඨුල්ල ද සෙසු ශික්ෂාපද අදුට්ඨුල්ල ද වේ. "හෙරණ පැවිද්දන් ශුක්‍ර විසර්ගාදි කළහොත් අඞ්ඝාවාර පර්‍යාපන්න ඛැවින් චාලුක සලිලාදි දඩුවම් කටයුතු" –"අජ්ඣාචාරෝ නාමාති ච අථඛණ්ඩං ව්‍රතන්නා අකත්තබ්බරූපත්තාව අනුපසම්පන්නසස සුක්කවිසට්ඨි ආදීනි දණ්ඩකම්ම වත්ථු පකඛං භජන්තී" කං: ඒ: 126[35] කං: වි: පි: 63[24] සා: පා: 64[31] සා: ඒ: 795[9] –'අ ඝාතී (නා)= තුඵල් නොවූ ඇවැත්. දුක්කට, දුබ්භාසිත, ථුල්ලච්චය, පාචිත්තිය, පාටිදෙසනීය යන ඇවැත් සමූහය: පාරාජික, සඞ්ඝාදිසෙස ඇවැත් දුට්ඨුල්ල නම් දුක්කටාදි සෙසු ඇවැත් අදුට්ඨුල්ල නම්. 'දුට්ඨුල්ල' යන වචනය "දුට්ඨු + ථුල=දුට්ඨුල්ල' යනුවෙන් සිඞ්ව ඇති අටුවාචාරීන් වහන්සේගේ මතය බැව් දුට්ඨුල්ල ශබ්දය පිළිබඳ විසාරයෙන් පෙනේ. ඒ අනුව කෙලෙසයන්ගෙන් 'දුෂ්ට වූද; සථූල (විශාල) වූද, ආපත්තිහු දුට්ඨුල්ල නම් වෙත්. එසේ නො වූ

ආපත්තීහු අදුට්ඨුල්ල නම් වෙත්. "දුට්ඨුල්ලනති දුට්ඨුව කිලෙසෙහි දුට්ඨත්තා ථූලත්තුව අනිපුණ භාවතොති දුට්ඨුල්ලං" සං: පා: 1633[10]-1931[4] -943[14] **-සඤ්ඤී** (න)= තුළුල් ඇවැතක් නොවේය යන සංඥා ඇති. එබඳු කල්පනාව ඇති. ක: වි: 87[11].

අදුතිය (නා) (න+දුතිය) [සං. අද්විතීය]= දෙකක් හෝ දෙවැන්නෙක් හෝ නැති. පළමුවන: වි: වි: ටී: 136[7]

අදුභය (නා) (න+දුභය) [සං. දම්භක]= මිත්‍ර ද්‍රෝහී නොවූ. හිංසා නොකරන. ඔවුනොවුන්ට සතුරු නොවන. පොරොන්දු කඩ නොකරන මහා: ප: 402[19] සු: නි: අ: 2355 ජා: අ: ගැ: 1959.

අදූභල (නා)= යන්ත්‍ර පාෂාණය. මුව ආදී සතුන් අල්ලා ගන්නු පිණිස යොදන උගුලක්. එල. මෙයට යට වූ සතුන්ට යං නොහැකි යයි යෙති. ගල් භබක? ස. පා: 2786 වි වි: ටී: 170[18]- වි: වි: 302-වි: වි: ස: 92[19] **-පාෂාණ** (නා) [සං. පාෂාණ]= යන්ත්‍ර පාෂාණයෙහි නැහූ ගල. ස: පා: 339[21] සා: දී: 620[23] වි: වි. වි: 2009

අදෙස (නා) (න+දෙස)= [1] නුසුදුසු දෙශය. 2 නොමනා තැන. ඌනපඤ්චබන්ධන ශික්ෂා පද පදභාජනියෙහි සඳහන් පාත්‍රය නොතැබිය යුතු ඇඳ, පුටු ජාති, නාගදන්තාදි තැන්. පාරා: පා: 2764 ස: පා: 5143[10] ක: වි: 75[10] ක: වි: පි: 55[15] කු: සි: ස: 2530.

අදෙසනා ගාමිනි (නා)= දෙශනා ගාමිනී නොවන ඇවැත්. දෙසීමෙන් පිරිසුදු නොවිය හැකි ඇවැත් පාරාජිකාපත්තිය සහ සඞ්ඝාදිසෙස පත්ති. 1 ඡේදගාමිනි 2 **උඩ්ඩාන ගාමිනි** 3 **දෙසනා ගාමිනී** යයි ආපත්තිහු තෙවැදෑරුම් වෙත්. එහි 1 **ඡේදගාමිනී** නම්; ශ්‍රමණ ලිඞ්ගය සිඳීමෙන් නැගිසිටින ඇවැතයි. එනම් පරිජී ඇවැත් සතරයි. එවැන්නකුට නැවත උපසම්පදාවක් නොපිහිටන නමුත් නැවත පැවිදිව සාමණේර ශීලයෙහි පිහිටින්නට පුළුවන. 2 **උඩ්ඩානගාමිනී** නම්; සුදුසු පිළිවෙත් පිරීමෙන් නැඟී සිටින ඇවැතයි **එනම්** සඞ්ඝාදිශේෂාපත්තීහු ය. සඞ්ඝාදිශේෂාපත්තියකට පැමිණි භික්ෂුව වත් මානත් පුරා අබ්භාන කර්මය ලැබීමෙන් පිරිසුදු විය යුතු ය. උපසපන් භික්ෂුවක් ඉදිරියෙහි දෙසීමෙන් නැඟිසිටින ඇවැත **දෙසනාගාමිනි** නම්වෙයි. එනම් ථූලල්ලච්චයාදිආපත්ති සමූහයයි, දෙසනා ගාමිනි ඇවැත් හැර ඡේද්‍යනාමිනී, උඩ්ඩානගාමිනී ඇවැත් කොටස් දෙක අදෙසනා ගාමිනී ආපත්තිහු නම් වෙති. "අදෙසනා ගාමිනියාති පාරාජිකාපත්තියා වා සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තියා වා" වූ: පා: 143 සා: පා: 8575 කු: සි: සා: 140[19] වූ: පා: B. 119 (ලා: ශ්‍රා:) බු: සි: වි: 162[17] වි: වි: ටී: 447[16]

අදෙසිත වත්ථු (නා) [සං. වාස්තු]= කුටි වාසනුව හෝ විහාර වාසනුව නොදෙසූ කර්මවාක්‍යයෙන් සම්මත නොකළ කුටි භූමිය හෝ විහාර භූමිය. මෙහි වත්ථු නම් භූමියයි. යම් ස්ථානයක කුටියක් කළමනාකල්හි කුටිභූමිය දෙසීම සඳහා භික්ෂූන් කැඳවිය යුතුය. පළමුව කුටි වාසනුව සීමා මණ්ඩලයක් මෙන් සම කොට සඞ්ඝයා හමුවට ගොස් උත්තරාසඞ්ගය එකස් කොට පෙරව වැඳිමහළු පිළිවෙළ නොඉක්ම සඟුන් වැඳ උක්කුටිකයෙන් හිඳ "අහං භන්තෙ සඤ්ඤුචිකාය කුටිං කත්තුකාමෝ අස්සාමිකං අත්තුද්දෙසං සොහං භන්තෙ සඞ්ඝං කුටිවත්ථුං ඔලොකනං යාචාමි" යනුවෙන් තෙවරක් යාචඤ්ඤ කළ යුතුය. එකල්හි රැස්වූ සියලුම සඞ්ඝයා හෝ අනුදත් දෙතුන්නමක් හෝ එහි වැඩමවා කුටිවාසනුව බැලිය යුතුය. එය අනාරම්භ (උපද්‍රව රහිත) සපරික්කමණ (උපචාර රහිත) කුටි වාසනුවක් නම් දෙසිය යුතුය. නොඑසේ නම් නොදෙසිය යුතුය. එය දෙසනුයේ මෙසේය. "සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝෝ අයං ඉත්ථන්නාමෝ භික්ඛු සඤ්ඤාචිකාය කුටිං කත්තුකාමෝ අස්සාමිකං අත්තුද්දෙසං, සෝ සඞ්ඝං කුටිවත්ථු දෙසනං යාචති යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝෝ ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනෝ කුටිවත්ථුං දෙසෙය්‍ය එසා ඤත්ති සුණාතු -පෙ- දෙසෙති යස්සා යස්මතෝ ඛමති ඉත්ථ-පෙ- දෙසනා සෝ තුණ්හස්ස යස්ස නක්ඛමති සෝ භාසෙය්‍ය දෙසිතං සඞ්ඝෙන ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනෝ. කුටිවත්ථුං, ඛමති සඞ්ඝස්ස, තස්මා තුණ්හී එවමෙතං ධාරයාමි" යනුවෙනි. මෙසේ නොදෙසූ කුටිවාසනුව **අදෙසිත වත්ථු** නම්. පාරා:

පා: 1.57 සං: වි: පි: 3119 සී: පා: 41131 වි: ම: 10533 පී: ඉ: 381

අදෙස (නා) (න+දෙස) (√දිස+ණ)= දෙස් නැති. වරද නැති. නිවරද.

අදඳ (නා [සං. ආර්ද්‍ර > පා: අද්ද > සිං.. අද]= තෙත්. **-ඝ** (නා)[සං. ආර්ද්‍රක]= හිඟුරු. අමු ඉඟුරු. අ: ප: ස: 632. **-සිඹියවෙර** (නා) [සං. ආර්ද්‍රක ඝෘඹවෙර]= අද්දිඟුරු. අමු ඉඟුරු ජා. අ: ගැ: 7026 **-හපථ** (නා)= ආර්ද්‍ර වූ හස්තය. තෙත් වූ අත ස: පා: 88832 වි: වි: ටී: 4563

අඳුරිඹඹ (නා = කළු පැහැ ඇති මල් විශෙෂ යක්. පෙණෙල මල්. නො දැරිය යුතු කළු පැහැ ඇති වහන්වල වණීය. ස: පා: 80610 වි: ඉ: ටී: 528221 ජා: අ ගැ: 2177.

අඩ (නා) [සං. අර්ධ-අධව > පා: අද්ධ]= 1 අර්ධය, භාගය, කොටස, කැබැල්ල. කාලය. 2 මාගීය. වි: මා: ස: 56516 අ: ප: ස: 2730 **-කාය** (නා) [සං. කාය]= අර්ධකාය. ශරීරයෙන් අඩක්. **-කාසික** (නා) (කාය+ණික)= ශරිරයෙන් අඩක් පමණ වූ. කටියෙහි පවත් හිස දක්වා නො දැරිය යුතු කොට්ටවල ප්‍රමාණය. වූ: පා. 2674 ස: පා: 89917 **-ශත** (නා)= කල් ඉක් මුණු. මහළු. රාජ පරම්පරා දෙකක් ඉක්මුණු කාලය. 2 මඟට පිළිපන්, මනව් පැමිණි. ප්‍රා: ප: 119 සී: පා: 8038-33 ප: සූ: 4232-2106 **-චන්ද** (නා)= අර්ධ චන්ද්‍රයා, අර්ධඳ. 1 නිමිති සතරකින් බඳින සීමාවක සටහණක්. "චතූහි චතුරස්සාවා සිඛාටක අඩ්ධචන්ද මුදිඞ්ගාදි සණ්ඨානා වා" 2 එක් පුෂ්ප විකෘතියක්. ස: පා: 77616 (අට්ඨ පුප්ඵ විකති බලනු) **-චන්දන 1** (නා) (චන්ද+න)= අඹ සඳ වැනි. අඹ සඳ වන් මල් දමින් වට කිරීම. අටවැදෑරුම් පුෂ්ප විකෘතීන්ගෙන් එකක්. බුදුන් උදෙනු පිණිස වත් භික්ෂූන් හා භික්ෂූණීන් විසින් නො කළ යුතු එක් මල්දම් ගෙතීමක්. ස: පා: 44736 වී: වි: 471 **-චන්දන 2** (නා)= අඹසඳ, එබඳු සටහණ. ඡත්‍ර පණීයන්හි ද, අඳුන්නල ආදියෙහි ද නො වටනා විකාර සටහන් විශෙෂයක්. ස: පා: 20821-20922 කු: සි: ස: 6418 **-චන්දපාෂාණ** (නා) [සං. අර්ධචන්ද්‍රපාෂාණ]= සඳකඩ පහණ. හිණිමුල. අර්ධයක් ඇතුළුකොට පිහිට වූ වලයාකාර පාෂාණය. ස: පා: 80519 වී: වි: ටී: 42718 **-දණ්ඩ** (නා)= අර්ධ දණ්ඩය. දෙරිඟන් පමණ දිග් වූ මුගුර. දෙරියන් පොලු කැල්ල. පාරා: පා: 467 වි: වි: ටී: 14886 ප: සූ: 459 (2) **-නී** (නා) [සං, අර්ධ නී]= දිගු කලක් පැවැත්මට සුදුසු. අර්ධාන ඝෙම. ස: පා: 41 වි: වි: ටී: 1025 සා: දී: 2919 **-පාලක** (නා)(√පාල+ණ්වු=අක)= අර්ධපාලක. ශරීරයෙන් අර්ධයක් පමණක් ආරක්ෂා කරන එක්තරා නිඝණ්ඨ කොටසක්: ශරීරයෙන් උඩුකය පමණ විසන ඝටිකය නග්නව ඇවිදිනා ශෙවතාම්බර නිඝණ්ඨයෝ. "ශරීර යෙන් අර්ධයක් රක්ෂාකරණ හෙයින් අර්ධපාලක යෝ නම්හු" කා: වි: පි: 12414 කා: වි: 1506 වි: ම: 26316 **-බාහු** (නා)= අර්ධ බාහුව. එක් ඊයක් සතරඟුල් ප්‍රමාණය. වැලමීම පටන් අංසකූටය දක්වා ඇති ප්‍රදෙශය. වේවැල් ආදී යම් කිසි වැලක් ගරු බඩු බවට පැමිණෙන ප්‍රමාණය. "උරෙහි සිට වැලමීට දක්වා මේ දෙඅතුර පමණවූ නොහොත් එක් වියත් සතරඟුල් පමණ වූ වේවැල් ආදී යම්කිසි වැලක් සඞ්ඝයාට දෙන ලද්දී ගරු භාණ්ඩ වේ." - "අර්ධ බාහු නම් උරෙහි සිට වැලමීට දක්වා මේ දෙඅතුරෙහි යි" කා: වි: පි: 1108 කු: සි: ස: 10811-26 කා: වි: 1394 වි: ලං:39114 ග: භ: වි: 3023 – 319 වී: නී: 1338 **-මණ්ඩල** (නා)= අඩ මැඩිලි, කුඩා මැඩිලි මහා: පා: 32435 ස: පා: 83534 අ: ප: ස: 4119 (අඩ්ඪ මණ්ඩලු බලනු) **-මාස 1** (නා)= අර්ධමාසය. අඩ මස. කුල දරුවකු පැවිදි කළ භික්ෂුව ඒ හෙරණ හට පාත්‍ර සිවුරු ගැණීම් ආදිය භික්ම වමින් ගත්පිරිසෙසින්වෙන සිටියයුතුකාලය. ප. සූ: 1936 (අඩ්ඪමාස බලනු) **-මාස 2** (නා) =දෙව්ලොව සමාර. වී ඇට දෙකහමාරක බර. ජා: අ: ගැ: 5514 **-මාසික** (නා) (මාස + ණික)= අඩමසක් අනර. සූ: ච්: 2328 **-යොජන** (නා) [සං. යොජන]= අඩ යොදුන. යොදුන් භාගය, දෙගව්ව. 1 ගණ භොජන ශික්ෂාපදයෙහි අනාපත්තිකර සපනවිධ සමයයන්ගෙන් අර්ධාන ගමන සමයෙහි දුරප්‍රමාණය. අඩ යොදුනක් යන්නහු විසින් ද, ගියහු විසින් ද, ගණ භොජනය අනුභව කටහැකිය. 2 සඞ්ඝභෙද සඞ්ඝාදිශෙෂ ශික්ෂාපදයෙහි සඞ්ඝයා බිඳුවීමට උත්සාහ කරණ භික්ෂුවගේ ඒ අදහස දුරලනු

පිණිස කරුණු කීමට ගිලන් භික්ෂුව නමුදු යා යුතු දුරප්‍රමාණය. 'අගිලානානං දූරෙපි භාරොයෙව සි" කී බැවින් ලෙඩුන් සඳහා අඩ යොදන ගත්හු. නො ලෙඩ වුව දුරට යායුතු යයි සේයි' ක: වි: පි: 37[17] සැ: පා: 439[8] ක: වි: 45[10]-103[22] සා: ම: 140[18] වි: වි: 422 පාචි: පා: 77[1] පා: මූ: වි: වි: 374[26]

අඩා (නි) [සං අඪ]= 1 එකාහනයෙන් නියම යෙන්. සත්‍යවහයෙන්. ප:සූ: 53[36](2) 2 මාඝීය.

අඩාන 1 (නා)= 1 කාලය, 2 මාඝීය, 3 දීඝීමාඝීය, 4 ආතම භාවය, "අඩාන නම් දෙනවුවෙන් වැනි නැන්': ධ: අ: ගැ: 12[12] මහා: පා: 56[23]-287[23] සැ: පා: 395[6] මි: වි: ථී: 177[23]-36 පාරා: පා: 259[37] සැ: වි: 5[37].

අඩාන 2 (නා)= මාඝීයේ යෑම. 1 "අඩාන නම් මහ යෑමඝී.:' වි: මා: සැ: 225[30] ධ: අ:නැ; 144[24] සා: දී: 555[26] **-කම්ම** (නා) [සං. කර්ම]= දුර ගමන් යනු හැකි. දුර ගමන් යනු ඉවසනු හැකි. මනො: පූ: 592[4] **-ගමන** (නා) (√ගම +යු=අන)= දීඝීමාඝීය. ග්‍රාමාන්තයෙහි අඩ යොදුනක් හෝ ඉන් ඔබ යෑම. "අඩාන ගමනෙ, ගම් අතුරු අඩ යොජන යන දුරු මඟ යෑමෙනි ද." කු: සි: සැ: 45[19] **-සමය** (නා)= දීඝීම ගීෂ්මයෙහි යන කාලය. ගණ නො ජන ශික්ෂාපදයෙහි සඳහන් සවැදෑරුම් සමය යන්ගෙන් එකක්. යටත්පිරිසෙසින් අඩ යොදු නක් දුර යනු කැමැති වේ නම් හෝ යේ නම් මහ ගියේ නම් හෝ මේ අඩාන ගමන සමය නම්වේ:එහිදී ගණනොජන ශික්ෂාපදයෙන්වත ඇවැත් නැති: පාචි:පා.77[1]=118[5] සැ:පා: 598[5] පා: මූ: වි: වි: 373[26] ක: වි: 103[23] **-දරථ** (නා) [සං. දරථ]= ගමන් විඩාව. මාඝී දුහය. **-පරිවෙජ්ද** (නා) (පරි + √ඡිදි + ණ)- කාල පරිවෙජ්දය. කාල සීමාව. පිටත්වන කාලය. 1 නිරොධසමාපත්තියට සමවදින්නහු විසින් කටයුතු පූර්වකෘත්‍ය සතරින් එකක්. 2 මරණානුස්මෘතිය සිහිකරන අට ආකාරයෙන් එකක්. (සෙසු තන්හි ද මෙසේ ම දත්නේය) සා: දී: 323[34] වි: මා, සැ: 561[21] සැ: වි: 18[18] කු: සි: සැ: 164[15] **-පරිස්සම** (නා) [සං. පරිශ්‍රම]= ගමන් විඩාව. **-මඝ** (නා) [සං. මාඝී]=අඩාන මාඝීය. දීඝී මාඝීය. යොදුන් දෙකකට වඩා දුර මාඝීය. "අද්ධාන මිඝඤති අඩාන සඞ්ඛාතං දීඝමඝඤං. න නගර විථී මඝඤති' අට්ඨ': සැ: පා: 479[17] ප: සූ: 157[17] සු; වි 27[11] වි: වි: ථී. 11[30]-460[26] මහා: පා: 7[14] **-පටිපන්න** (නා) (පටි + √පද+ත=අන) [සං. ප්‍රතිපන්න > පා: පටිපන්න]= දීඝීමාඝීයට පිළි පන්. දික්මගට පැමිණි. සු: වි, 27[18] මහා: පා: 7[24]-18[1] ම: පා: සැ: 12[27] පාරා: පා: 61[24] (අද්ධානගමන බලනු) **-ඵලමන්ත** (නා) අවසා වෙමින්නතා බලනු) **-සමුට්ඨාන** (නා) (සං + ථ + √ස්ථා + යු=අන) [සං. සමුත්ථාන]= සවැදෑ රුම් සමුට්ඨානයන් අතර පළමුවන, තුන්වන, සතරවන, සවන සමුට්ඨානයන්ගෙන් නඟින ඇවැත. හෙවත් ශික්ෂාපදය් චතුස්සමුට්ඨානික ශික්ෂාපද දෙකින් එකක්. කාය, කායවාචා, කාය චිත්ත, කායවාචා චිත්ත යන සමුට්ඨාන සතරින් නඟින ඇවැත. සමුට්ඨාන වශයෙන් සියලුම ආපත්තීහු සවැදෑරුම් වෙති. හෙවත් සියලු ආපත්තීන් ගේ සමුට්ඨානභෙද සතෙ නෙක් වෙති. 1 කාය 2 වාචා 3 කායවාචා 4 කාය චිත්ත 5 වාචා චිත්ත 6 කායවාචා චිත්ත යනුවෙන් එක් අඞ්ගයක් ඇති, අඞ්ග දෙකක් ඇති, අඞ්ග තුණක් ඇති, අඞ්ග සතරක් ඇති,අඞ්ග සයක් ඇති යනු ඒ ආපත්ති සමුට්ඨානයෝ වෙත්. සමුට්ඨාන පසකින් නඟින ඇවැතක් නැත. එහි එක සමුට්ඨාන ශික්ෂාපද තුණකි ච් සමුට්ඨාන පසකි. ති සමුට්ඨාන දෙකකි. චතු සමුට්ඨාන ද දෙකකි. ඡ සමුට්ඨාන එකකි. මෙසේ සියල්ල ශීර්ෂවශයෙන් තෙළෙසකි. එනම්; 1 පඨම පාරාජික සමුට්ඨාන 2 අදින්නාදාන 3 සඤ්ච රිත්ත 4 සමනුභාසන 5 කඨින 6 එළකලොම 7 පදසොධම්ම 8 අධාන 9 රෙඅසඤඤ 10 ධම්ම දෙසනා 11 භූතාරොචන 12 වොරීවුට්ඨාපන 13 අනනුඤඤත සමුට්ඨාන යනු ඒ තෙළෙස සි. සියලුම ශික්ෂාපද මේ තෙළෙසට අයත් වේ. මේ ශික්ෂාපද සවැදෑරුම් සමුට්ඨානයන්ගෙන් නඟින අයුරු පහත සඳහන් පට්ටිකාවෙන් දැනගනු වඩා පහසු ය,

සික්ඛාපද 13.	අචිත්තක සමුට්ඨාන 3.			සචිත්තක සමුට්ඨාන 3.			අඩ්ඨ
	කාය	වාචා	කාය වාචා	කාය චිත්ත	වාචා චිත්ත	කාය වාචා චිත්ත	
1 පඨම පාරාජික සමුට්ඨාන සීස.				—			1
2 අදින්නාදාන ,,				—	—	—	3
3 සඤ්චරිත්ත ,,	—	—	—	—	—	—	6
4 සමනුභාසන ,,						—	1
5 කඨින ,,			—			—	2
6 එළක ලොම ,,	—			—			2
7 පදසෝ ධම්ම ,,		—			—		2
8 අඩ්ඨාන ,,	—		—	—		—	4
9 ඵෙය්‍යසඤ්ඤ ,,				—		—	2
10 ධම්මදෙසන ,,						—	1
11 භූතාරොචන ,,	—	—	—				3
12 වොරිවුට්ඨාන ,,					—	—	2
13 අනනුඤ්ඤාත ,,		—	—		—	—	4

මෙයින් සමනුභාසන සමුට්ඨානයට ධුර නික්ඛිප සමුට්ඨාන යයිද කියති. මෙසේ ආපත්ති සමුට්ඨාන සයක් සහ ආපත්ති සමුට්ඨාන සීඝී තෙළෙසක්ද වෙති මෙහි ආපත්තියම් ශික්ෂාපද සීඝීයෙන් දක්වන ලදී. මේ සය ශික්ෂාපද සමුට්ඨාන යයි කියන ලද නමුදු මොවුහු ආපත්ති සමුට්ඨානයෝ වෙති. ව්‍යවහාර පහසුව පිණිස එසේ කියන ලදී. "එතානි හි කිඤ්චාපි ආපත්තියා සමුට්ඨානානීන් සික්ඛාපදස්ස. වොහාර සුඛත්ථං පනෙවං වුච්චන්ති" වි: ම: 60[19] සා: දි: 46[937] – 47[111] ක: වි: පි: 19[30] ක: වි: 21[35] – 22[29] වි: වි: ටී: 125[31] – 126[37] ස: පා: 194[16] –

–හින (නා)= විසි වයසට අඩු. උපසපන් වීමට වයස අඩුවූයේ අඩ්ඨාන හින නම්. එබඳු පුද්ගලයා උපසපන් නොකළයුතුය. "අඩ්ඨාන හිනෝ නාම ඌන වීසති වස්සෝ" ස: පා: 976[6] පරි: පා: 164[1] (අඩ්ඨඝින බලනු)

අඩ්ඨාපවවුපපන්න (නා) [ඍ. ප්‍රක්‍යුත්පන්න] පති සඤ්ඤෙහි පමන් චුතිය තෙක් අතර පැවැති කාලය. තෙ වැදෑරුම් පවවුපපන්න යන්ගෙන් එකක්. 1 ඛණ 2 සන්තති 3 අඩ්ඨා යයි පවවුපපන්නය තෙ වැදෑරුම් වේ. එහි උත්පාද, ජරා, භඞ්ග යන ත්‍රිවිධ ක්ෂණය ඛණ පවවුපපන්න නම්. එය පරෝප ක්‍රමයකින් විනාශ කළ නොහැක. තමන් ම විනාශ වන හෙයිනි. ජවන වාර හත අටක් සහාග අරමුණු වශයෙන් පැවැත නිරුද්ධ වන්නේ සන්තති පවවුපපන්න නම්. අවුවෙහි සිව ඔවරකයකට පිදිසියහුගේ ඇස්වල අඳුරු ගතිය යම්තාක් කල් පවතී ද, සිසිල් තැනකින් අවුත් ඔවරක යකට පිවිසිය හුගේ විෂභාග සෘතුගුණ පහළ

විමෙන් පළමු සිසිල් ගුණය යම්තාක් කල් නො නැසී පවතී ද, මේ අතර පැවැති කාලය සන්තති පච්චුපන්න නම්. ප්‍රති සන්ධියෙහි පටන් චුතියය තෙක් අතර කාලය අද්ධාපච්චුපන්න නම්. සන්තති අද්ධා යන පච්චුපන්න දෙකම විනාශ කළ හැකිය. ස: පා: 314¹ සා: දී: 602²⁶ සා: ෂ: 32⁶ (සන්තතිං විකොපෙති යනු බලනු)

අධික (නා) (අද්ධා + ණික) [සං ආධ්‍වණික]= මහිමය- "අධිකයෝ නම් මහිඝුසි" ජා: අ: ඝැ: 10²⁷.

අදඛ්ධ (න) (න + ධ්‍රුව) [සං. අධ්‍රුව]= අස්ථිර නො තහවුරු. ධ: අ: ඝැ: 199²¹.

අදඛ්ධාර (නා) (න + ද්වාර)= දොර නැති. දොර බෑ නැති. දොරක් නැති සෙනසුන.

අවෙජ්ඣ (න + වෙජ්ඣ) (වි + ඥා)[සං වෛධ්‍ය > වෙජ්ඣ]= දෙකක් නැති. එකම.-**මන** (නා)= දෙ සිතක් නැති. සෙනහ-- ප්‍රතිඝ වශයෙන් සිත් දෙකක් නැති.බුදුවරුන්ගේ ලක්ෂණයක්. "අවෙජ්ඣ මනසෝ, ආදර කළවුන් කෙරෙහි සෙනහ වශයෙන් හා අනාදර කළවුන් කෙරෙහි ප්‍රතිඝ වශයෙන් හා මෙසේ විධා ප්‍රවෘත්තවූ සිතක් නැත්තෙහි" ජා: අ: ඝැ: 32²¹-**වචන** (නා) (√වච+යු=අන)= වචන දෙකක් නැති. සත්‍යය හා බොරුය යන දෙකක් නැති. සත්‍ය වදන් ම ඇති. බුදුවරුන්ගේ ලක්ෂණයක්. "අවෙජ්ඣ වචනා, දෙබසක් ඇත්තාහු නො වෙත්. සබාය බොරුය යන දෙබස ඇත්තානු නොවෙති. සත්‍යවූ ම තෙපුල් ඇත්තාහුය යනුයි" ජා: අ: ඝැ: 20₂⁵.

අධක්ඛක 1 (නා) (අධෝ + අක්ඛක) (අක්ඛ + ක) අකු ඇටින් යට. දුට්ඨුල්ලචාචා සික්ඛාදිසෙස ශික්ෂා පදයේ ථුල්ලවචය සෞත්‍රයක්. යම් භික්ෂුවක් සත්‍රියක කෙරෙහි රාග සහිත සිත් ඇතිව වසමගු පසමග් හැර අකු ඇටින් යට දණ මඩලෙන් උඩ වණ්ණාදිය කෙරේ නම් ථුල්ලැසි වේ. පාරා: පා: 145²⁵. සා: වි: 36₂¹. ස: පා: 391³¹. ක: වි: පි: 27-⁴ (අක්ඛක බලනු)

අධක්ඛක 2(නා)= එනම් ශික්ෂා පදය. කාය සංසර්ගී රාගයෙන් තෙත්ව තමාගේ අකු ඇටින් යට දණ මඩල හා වැලමිටින් මත් තෙහි එම රාගයෙන් ම මන්වූ මිනිස් පුරුෂ යක්ඛුගේ ආමෙඩිණ පරාමෙඩිණාදිය ඉවසන මෙහෙණහට පරිජී ඇවැත්වන බැව් සඳහ ශික්ෂා අධක්ඛක නම් ශික්ෂා පදය. සු: ප: 5¹¹⁹ ස: පා: 963₂³.

අධම්ම(නා) (න+ධම්ම) (√ධර+රමම) [සං ධර්ම]= අධර්මය. ධර්මයට විරුද්ධ දෙශනාව. ධර්මානු කූල නොවූ ප්‍රඥප්තිය 1 "පුරෙ අධමෙමා දිපති" යනාදි තන්හි මෙන්ම අටලෝස් හෙදකර වස්තූන්හි ද, සූත්‍රානුත ක්‍රමයෙන් දශ කුශල කර්ම පථය ධර්මය වේ. දශ අකුශල කර්ම පථය අධර්මය වේ. 2 එසේම සතිපට්ඨාන සතරක, සම්‍යක් ප්‍රධාන සතරක සෘඞ්ධි පාද සතරක, බල ධර්ම පසක, බොධ්‍යඞග ධර්ම සතක, මාර්ග අටක, බොධිපාක්ෂිය ධර්ම සත්තිසක යනු ධර්මය වේ. සතිපට්ඨාන තුණක, සෘඞ්ධි පාද තුණක, සම්‍යක් ප්‍රධාන තුණක, ඉන්ද්‍රිය සයක, බල ධර්ම සයක, බොධ්‍යඞග ධර්ම අටක, මාර්ග නවයත යනාදිය අධර්මය වේ. 3 අටලෝස් හෙදකර වස්තූන්හි විනය ක්‍රමයෙන් ද්‍රව්‍යමාන වස්තු වෙන් චොදනා කොට, සිහිකරවා, ප්‍රතිඥ පරිදි කටයුතු කර්මය ධර්මය වේ. අභූත වස්තු වෙන් චොදනා නොකොට සිහි නොකරවා ප්‍රතිඥවෙන් තොරව කරන කර්මය අධර්මයවේ: සා: දී: 38³ වි: වි: ටී: 12⁴ -475²⁹. ස: පා:942₂⁰

මනෝ: සූ: 696⁶-කතිකා (නා) [සං කථික?] අධර්ම කතිකා වත. වස් එළඹෙන භික්ෂූන් විසින් "මේ තුන්මස කිසිවකු හා කථානෝ කළ යුතුය" යනාදීන් මූගව්‍රත සමාදන් ව්‍රම් ආදිය. "ඉමං තෙමාසං න කථෙතබ්බන්ති එවරූපං වත සමාදානං න කාතබ්බං; අධම්ම කතිකා හි එසා" ස: පා: 800¹⁵ (අධම්මික කතිකා වත්ත බලනු.)- **කම්ම** (නා) (√කර+ රමම) [සං කර්ම]= අධර්ම කර්මය. පෙළෙහි ආ පරිදි නොකරන කර්මය. ධර්මයට විරුද්ධ කර්මය. වත්තු × ඤත්ති අනුසාවණ සීමා පරිස සම්පත්තීන් ව්‍රපන්නවූ විනයකර්මය. 1 අධම්මෙන වග්ග කම්මං. 2 අධම්මෙන සම්ග්ග කම්මං 3 ධම්මෙන වග්ග කම්මං 4 ධම්මෙන

සංඝස්ස කම්මං" යනුවෙන් කම් සතරකි. මෙයින් "ධම්මෙන සම්මා කම්මං" යනු හැර සෙසු කම් අධම් කම් නම්.

1 අපලොකන කම් 2 ඤත්ති කම් 3 ඤත්ති දුතිය කම් 4 ඤත්ති චතුත්ථ කම්ය යි ධාර්මික කම් සතරකි එහි 1 **අපලොකන කම් නම්**; කයින් හෝ සිතින් එකී භූතවූ, සමගිවූ සඞ්ඝයාගේ අනුමතියෙන් නුගුණ කිරීමාදිවූ ඒ ඒ වස්තුව කීර්තනය කොට "රුච්චති සඞ්ඝස්ස" යි තෙවරක් අස්වා කටයුතුවූ කම්යයි. අපලොකන කම්ය; 1 ඔස්සාරණ 2 නිස්සාරණ 3 භණ්ඩුකම්ම 4 බ්‍රහ්ම දණ්ඩ 5 කම්ම ලක්ඛණ යයි පස් වැදෑරුම් වේ.

2 **ඤත්ති කම්ය** නම්; සමගි සඞ්ඝයාගේ අනුමතියෙන් එක ඤත්තියකින් කටයුතුවූ කම් යයි මේ කම්යන්ට කම්වාක්‍යය කිමක් නැත. ඒ ඤත්ති කම්ය; 1 ඔස්සාරණ 2 නිස්සාරණ 3 උපොසථ 4 පවාරණ 5 සම්මති 6 දාන 7 පටිග්ගහණ 8 පවත්තකඛස්න 9 කම්ම ලක්ඛණ යයි නවවැදෑරුම් වේ.

3 **ඤත්ති දුතිය කම්ය** නම්; එක ඤත්තියකින් හා අනුස්සාවණයකින් කළයුතු කම් ය යි. එය 1 ඔස්සාරණ 2 නිස්සාරණ 3 සම්මති 4 දාන 5 උද්ධාර 6 දෙසනා 7 කම්ම ලක්ඛණ යයි සත්වැදෑරුම් වේ.

4 **ඤත්ති චතුත්ථ කම්ය** නම්; එක ඤත්තියකින් හා අනුස්සාවණ තුනකින් කළයුතු කම්ය යි. එය 1 ඔස්සාරණ 2 නිස්සාරණ 3 සම්මති 4 දාන 5 නිග්ගහ 6 සම්පුග්ගහණ 7 කම්ම ලක්ඛණ යයි සත්වැදෑරුම් වේ.

මෙයින් අපලොකන කම්ය අපලොකනය කොටම කටයුතුය. ඤත්තිකම්ාදි වශයෙන් නො කටයුතුය. ඤත්ති කම්යද එක ඤත්තියක් නබා විනා අපලොකනාදි වශයෙන් නො කටයුතුය ඤත්ති දුතිය කම්යෙහි අපලොකනය කොට ද අපලොකනය නො කොටද කටයුතු කම්යෝ ඇත්තාහ. එසින් 1 සීමා සම්මති 2 සීමාසම්භේද 3 කථිනත්ථාර 4 චීවරදාන 5 කථිනුද්ධාර 6 කුටි වත්තු දෙසනා 7 විහාර වත්තු දෙසනා යන සත් වැදෑරුම් ගරු කම්යන් අපලොකනය කොට කරනු නො වේ. ඤත්ති දුතිය කම් වාක්‍යය අස්වාම කටයුතුය. 1 තිවිධරෙන අවිප

වාස සම්මති, 2 සත්ථත සම්මති, 3 භත්තුද්දෙසක 4 භණ්ඩාගාරික 5 චීවරපටිග්ගාහක 6 යාගු භාජක, 7 ඵලභාජක 8 ඛජ්ජභාජක 9 අප්පමත්තක විස්සජ්ජනක 10 සාටිය ග්‍රාහාපක 11 පත්ත ග්‍රාහාපක 12 ආරාමික පෙසක 13 සාමණේර පෙසක 14 මතක චීවරදාන 15 සේනාසන ග්‍රාහාපක යන පස්ළොස් සම්මුතීහු අපලොකනය කොට ද කරනු වේ. ඤත්ති චතුත්ථ කම්ය එයට නියමිත ලක්ෂණයෙන් විනා අන් අයුරකින් නො කට යුතුය. මෙසේ ඒ ඒ කම්යන්ට නියමිත පරිදි වත්තු ඤත්ති අනුස්සාවණ සීමා පරිස සම්පත්තීන් යුක්තව කරණ ලද්දේ ධම් කම්ද, එසින් විශේෂ වූයේ අධම් කම් ද වේ. "අප ලොකන ඤත්ති ඤත්ති දුතිය ඤත්ති චතුත්ථ සඞ්ඝාතං කම්මං ධම්ම කම්මං තප්පටිපක්ඛං අධම්ම කම්මං"

1 තජ්ජනීය 2 පබ්බාජනීය 3 පටිසාරණීය 4 නියස්ස 5, 6, 7. ත්‍රිවිධ ඵෙක්ඛපනීය යනුවෙන් කම්යෝ සත් වැදෑරුම් වෙති. ඒ ඒ කම්ය කිරීමට සුදුසු භික්ෂුවට **නියමිත කම්ය** තබා අන්‍යෙකක් කරණ ලද්දේ නම් ඒ අධම් කම් වේ: සෙසු තන්හිද මෙසේ ම දන්නෙන්ය. මහා: පා: 354[13]-16 කං: වි: 133-18- 136-20. කු: සි: ස: 70-26 බු: සු: ථි: 96-9 චු: පා: B ii-18 (ථ: ග්‍ර:) ඛ: වි: පි: 105-29. වි: වි: 2983-3015. පාරා: පා: 208-21-221-5. මහා: පා: 123 -28 ස: පා: 850-17 **සඤ්ඤි** (නා) (සඤ්ඤු + ඒ)= අධම් කම්ය යන සංඥා ඇති. එබඳු හැඟීම් ඇති. පාරා: ප: 221-8. **-චරණ** (නා) (√චර+ යු= අන; න=ණ)= අධම්යෙහි හැසිරීම: අධම්-චයස්ථාව. ස: පා: 667-22. **චරියා** (නා) (√චර+ රිය) [සං චර්‍යා > ප. චරියා]: අධම් චයස්ථාව අධම්යෙහි හැසිරීම දශ අකුශල කම්පථ යෙහි යෙදීම අධම්මචරියා නම් වේ. මනෝ: සූ: 331 11-706-10 8391 **චාරි-** (නා) (√චර ණි)= අධම්යෙහි හැසිරෙන සැනැත්තා. ප: සූ: 27816-**චුද්දසක** (නා) (√චුද + ඉ + ත + ක)= අධම්යෙන් චොදනා ලද සැනැත්තා. ස: පා: 97331 පරිපා: 1627 (අධම්ම චොදක බලනු) **-චොදක** 1 (නා) (√චුද + ණ්වු=අක): අධම් යෙන් චොදන: කරන්නා කරුණු පස්ළොසක නො පිහිටා අභූත වස්තුවෙන් චොදනා කරන්නා. 1 පරිසුද්ධකාය සමාචාරතා 2 පරිසුද්ධ

වචී සමා චාරතා 3 සබ්‍රහ්මචාරීසු මෙත්තා චිත්තතා 4 බහුසසුතතා 5 උභින්නං පාතිමොක්ඛානං සවානතාදිතා 6 කාලෙන වක්ඛාමි නො අකාලෙන 7 භූතෙන වක්ඛාමි නො අභූතෙන 8 සණ්හෙන වක්ඛාමි නො ඵරුසෙන 9 අත්ථසංහිතෙන වක්ඛාමි නො අනත්ථසංහිතෙන 10 මෙත්තචිත්තෙනා වක්ඛාමි නො දොසන්තරෝ 11 කාරුඤ්ඤතා 12 හිතෙසිතා 13 අනුකම්පතා 14 ආපත්තිවුට්ඨානතා 15 විනය පුරෙක්ඛාරතා යන පසළොස් ධම්මෙහි නො පිහිටා අසත්‍යයෙන් වොදනා කරන්නා අධම්මවොදක නම් වේ. සැ: පා: 426[18] වි: වි: ටී: 240[3]- සූ: ස: 1128-[24] පරි: පා: 213[14-17] 250-[8] 251[18-27]. **-වොදක 2** (නා)= අධම්මයෙන් වොදනා කරන්නා. නො අනුදත් කල්හි අභූතයෙන් රථවචනයෙන් යුක්තව අනාචීදූයි කරුණින් හා වෙම සහනත සිතින් වොදනා කරන්නා පරි: පා: 213[15] සූ: ප: 1126-[24]. **-දිට්ඨි** (නා) (√ දිස + ති; ත=ට) [සං. දෘෂ්ටි]= අධම්ම දෘෂ්ටිය අධම්ම කම්යක යන දෘෂ්ටිය ඇති. කම්ය සම්පූණී නොවන කරුණු පසින් එකක්. "පඤ්ච හාකාරෙහි කම්මං න උපෙති සයං වා කම්මං න කරොති-පෙ-කතවා පතකමෙම අධම්ම දිට්ඨි හොති" පරි: පා: 177[16] වි: වි: ටී: 476[21]-**වාදි** (නා) (√ වද + ණි)= අධම්මවාදියා ධම්ම අධම්ම කරන්නා: උත්සෙපනීය කම්ය කළහුට අනුව පවතින්නා. අවළොස් හෙදකර වස්තූන් ප්‍රකාශ කරන්නා. එබඳු භික්ෂුව. පාරා: පා: 208[29] මහා: පා: 410[2] මනො: පූ: 478[23] වි: වි: ටී: 128-413[28] ප:සූ: 276[15] ස: පා: 853[23]., (සත්‍රී: ලි: අධම්මවාදිනී)- **පරිසා** (නා)= අධම්මවාදි පිරිස තමන් ගත් අධිකරණය අනුනට නො දන්වා, වෙත එළඹ සවකීය අධිකරණය නො හඟවන පිරිස. අ: නි: 4616 **-පුග්ගල** (නා= අධම්මවාදී පුද්ගලයා. අධම්මවාදී භික්ෂුව. වූ: ප: 168[18] ස: පා: 682[7] **-ඵඛ්ඛ** (නා)= අධම්මවාදීවූ සඞ්ඝයා වූ: පා: 168[13] **-ඵඛ්ඛුල** (නා)= අධම්මවාදීවූ බොහෝ දෙනා. අධම්මවාදී පිරිස වූ: පා: 168[13]

අධම්මික (නා) (න + ධම්මික) (ධම්ම + ණික)= අධාර්මික. ධාර්මික නොවූ. ධම්මයට එකඟ නොවූ අධම්මිය යනුද දක්නේය. මහා: පා: 120[12] (සත්‍රී: ලි: අධම්මිකා)-**කතිකා වත්ත** (නා)= අධාර්මික කතිකාවත් ධම්මයට එකඟ නොවූ කතිකාව. "මේ තුන් මස ඇතුළත සියල්ලෝම අරණ්‍යක හෝ පිණ්ඩපාතිකාදී අවශෙෂ ධුතඞ්ගධාරීහු හෝ වෙත්වා. නැතඤෙත් සියල්ලෝම ඝෂිණාශ්‍රවයෝ හෝ වෙත්වා" යනාදීන් හෝ මේ තුන්මස තුළ සියල්ලන් විසින් උදෙසා පරිපුවඡාදිය නො කටයුතුය. පැවිදි නොකට යුතුය. කථා නො කටයුතුය. සීමාවෙන් බැහැර සිටියහුටද සඞ්ඝලාභය දියයුතුය යනාදීන් වස් විසූ භික්ෂූන් කරන කතිකාවත්. "යමෙක් මෙහි හිඳීද, සක්මන් කෙරේද: මේ මල් ගෙණ යමෙක් පූජා කෙරේද, හෙතෙම රහත්යයි" දැන ගණිමු යනාදි කතිකාවත්. සැ: පා: 360[20] වි: වි: ටී: 425[16] (අධම්මික වත්ත බලනු) **-කතිකා** (නා) (√ කර + ති; කති + ක? [සං. කථික. කෘති? දෙ. කාතිකා]= අධාර්මික කතිකාවත. "අධම්මික කතිකා නම් යම් කෙනෙක් සවීඥයන් විවෙකවැ වැඩහුන් තැනට ගියාහු නම් ආපත්ති යසි කියා මෙසේ ආපත්ති වශයෙන් කළ කතිකායි" ජා: අ: ගැ: 160[18] වි: වි: ටී 425[16] (අධම්මික කතිකවත්ත බලනු) **දාන** (නා) (√ දා + යු=අන)= අධාර්මික දානය. නවවැදූරුම් අධාර්මික දාන. සඞ්ඝයාට පිරිනැමූවක් 1 අන්‍ය සඞ්ඝයාට හෝ චෛත්‍යයකට හෝ පුද්ගලයකුට පිරිනැමීම; චෛත්‍යයකට පිරිනැමූවක් 4 අන්‍ය චෛත්‍යයකට හෝ 5 සඞ්ඝයාට හෝ 6 පුද්ගලයකුට හෝ පිරි නැමීම; පුද්ගලයකුට පිරිනැමූවක් 7 අන්‍ය පුද්ගලයකුට හෝ 8 අන්‍ය චෛත්‍යයකට හෝ 9 සඞ්ඝයාට පිරිනැමීම යනුවෙන් පරිවාර පාලියෙහි දක්නා නව වැදූරුම් අධාර්මික දානය. වි: ලි: 112[13]: 348[18] පරි: පා: 189[15] ස: පා: 993[15]-**පඤ්ඤත්ති** (නා) (ප + √ ඤා + ති) [සං. ප්‍රඥප්ති] අධාර්මික- ප්‍රඥප්ති අධාර්මික ප්‍රඥප්තිය නවය. සමථකඛ්ඛකයෙහි "අධම්මවාදී පුග්ගලා ධම්මවාදී පුග්ගලං සඤ්ඤාපෙති', යනාදීන් දැක්වූ කර්ණ පකඛ නවය. පරි: පා: 189[17] ස: පා: 999[23] (නව අධම්මික පඤ්ඤත්ති බලනු) **-පටිග්ගහ** (නා) (පටි + √ ගහ + ණ) [සං. ප්‍රතිග්‍රහ]= අධාර්මික දානය පිළිනැන්ම. නව වැදූරුම් අධාර්මික දානය පිළිගැන්ම: පරි: පා: 189[16] ස: පා: 993[17] (නව අධම්මික පටිග්ගහ බලනු)

-පරිභොග (නා) පරි+√ භුජ+ණ; ජ=ග) [සං. පරිභොග]= අධාර්මික පරිභොගය. නව වැදූරුම් අධාර්මික දූනය වැළඳීම. පරි: පා: 18916 සු: පා: 99317 (නව අධම්මික පරිභොග බලනු) **-චත්ත** (නා) (√වතු+ණ) [සං. වෘත]=වස් කාලය තුළ වත් පුරන්නවුන් විසින් "උදෙසිම් උදෙසවිම් නො කළ යුතුය. නො හඳුළ යුතුය, බණ දහම් නො ඇසිය යුතුය. මේ කටයුතුවල පමා නොවී මහණ දම් පුරමුයි කියා හෝ සියල්ලෝම දුහඟ සමාදන් වෙත්වා සයනය නො කොට සිටීමෙන් හා සක්මනින් කල් ගෙවත්වා. කිසිවකු සමඟ කථා නො කෙරෙත්වා. සත්තාහ කරණීයයෙන් ගිය තැනක නමුදු භාජනීය භාණ්ඩ ලබත්වා" යනාදී වූත සමාදන් වීම. සු: පා: 36020-90919 වි; වි: ටී: 42536 වි: ලං: 2786 වි: වි:3078.

අධම්මිය (නා) (න+ධම්මිය) (√ධර+රම්ම; ධම්ම+ණික; ණික=ඉය)= අධාර්මික, ධාර්මික නොවූ. (අධම්මික බලනු) **-පරිභොග** (නා)= අධාර්මික පරිභොගය. සිව් වැදූරුම් පරිභෝගයන්ගෙන් එකක්. ලජ්ජී පුද්ගලයා සතු අධාර්මික පිණ්ඩපාතය හෝ අලජ්ජී පුද්ගලයා සතු ධාර්මික පිණ්ඩපාතය හෝ අලජ්ජී පුද්ගලයා සතු අධාර්මික පිණ්ඩපාතය හෝ පරිභොග කිරීම අධාර්මික පරිභොග නම් වේ. මේ පරිභෝගය සිව්පසය පිළිබඳව ම වේ. මෙහි අධාර්මික නම් අඡවිධ කුල දූෂණාදියෙන් උපන් ප්‍රත්‍යය සි: "ධම්මියා ධම්මිය පරිභොගෝ පවවයවසෙනෙව වෙදිතබ්බෝ" සු: පා: 50321 සා; දී: 75526 **-මාන** (නා)= අධාර්මික කටයුතු කරනු ලබන. මහා: පා: 39615 සු: පා' 85321.

අධම්මෙන වගඝං උපොසථ කම්මං (නා)=අධම්මයෙන් වගීව පොහෝ කිරීම. සිව් වැදූරුම් උපෝෂථ කර්මයන්ගෙන් එකක්. නො කළ යුතු උපෝෂථ කර්මයක්. භික්ෂූන් සතරනමක් එක් විහාරයක වසන කල්හි එක් භික්ෂුවකගේ ඡන්ද පාරිශුද්ධිය නො ගෙණ තුන්නමක් පිරිසුදු පොහොය කරත් නම් හෝ තුන්නමක් වසන වෙහෙරෙහි එක් නමකගේ ඡන්දපාරිශුද්ධිය ගෙණැවිත් දෙනමක් පාමොක් උදෙසත් නම් හෝ මෙය අධම්මයෙන් කරන වගී උපෝෂථ කර්මය සි. එක් සීමාවක භික්ෂූන් සතර නමක් ඇතිකල පාමොක් උදෙසීම ද, දෙනමක් හෝ තුන්නමක් ඇතිකල පිරිසුදු පොහොය කිරීම ද අනු දන්නා ලදී. මෙහි ධම්මය එය වේ. එසේ නො කළ බැවින් අධම්ම නම් විය. ඡන්දය හා පාරිශුද්ධිය ගෙණ ඒම සඞ්ඝයා කෙරෙහි විනා ගණ – පුද්ගලයින් කෙරෙහි නො වේ. මෙහි ගණ – පුද්ගලයන් විසින් ඡන්ද පාරිශුද්ධි ආහරණයකළ බැවින් වග්ග නම්විය. "එකසීමාය වතූසු භික්ඛූසු විජ්ජමානෙසු පාතිමොක්ඛුද්දෙසොව අනුඤ්ඤතෝ තීසු දවීසුව පාරිසුද්ධි උපොසථෝ ච. ඉධ පන තථා අකතත්තා අධම්මෙනාති වුත්තං. යසමා පන ඡන්දපාරිසුද්ධි සඞ්ඝෙ එව ආගච්ඡති, න ගණෙ, න පුග්ගලෙ තසමා වග්ගෝති වුත්තං" මහා: පා: 12027 සු: පා: 78827 වි: වි: ටී: 42010 වි: වි: 2584-25-91. කු: සි: ස: 6516,

අධම්මෙන වගඝං පවාරණං (නා= අධර්මයෙන් කරන වගී පවාරණය. සිව් වැදූරුම් පවාරණ කර්මයන්ගෙන් එකක්. නො කළයුතු පවාරණ කර්මයක්. එක ම විහාරයෙහි භික්ෂූන් පස් නමක් වසන කල්හි එක් භික්ෂුවකගේ පවාරණය ගෙණැවිත් සෙසු සතර නම ගණඤත්තිය තබා පවරත් නම් හෝ සතර නමක් හෝ තුන්නමක් වසන කල එක් භික්ෂුවකගේ පවාරණය ගෙණවිත් සෙසු තුන්නම හෝ දෙනම සඞ්ඝ ඤත්තිය තබා පවරත් නම් හෝ මෙය අධර්මයෙන් කරන වගී පවාරණයයි. පස් නමක් හෝ පස් නමකට වැඩි වූයේ හෝ පවාරණයෙහි සඞ්ඝඤත්තිය ද, දෙනමක් තුන් නමක් සතරනමක් පවාරණයෙහි ගණ ඤත්තිය කැබිමද නියමය වේ මහා:පා:18016 සු: පා: 80036-80113 වි: වි: 2640

අධම්මෙන සමගඝං උපොසථ කම්මං (නා)= අධර්මයෙන් කරන සමගි පොහොය. සිව් වැදූරුම් උපෝෂථ කර්මයන්ගෙන් එකක්.නො කළයුතු උපෝෂථ කර්මයක්. සතර නමක් එක්ව පිරිසුදු පොහොය කරත් නම් හෝ තුන්නමක් හෝ දෙනමක් එක්ව පාමොක් උදෙසත් නම් හෝ මෙය අධර්මයෙන් කරන සමගි පොහොය වේ. සතර නමක් එක්වූ විට කටයුත්තේ සඞ්ඝුපොසථ යයි. දෙදෙනා හෝ තුන්දෙනා කරන පොහොය ගණ පොහොයයි. ඤත්ති තබා තුන් දෙනා කරන පොහොය හා ඤත්ති නො තබා

දෙදෙනා කරන පොහොය පිරිසුදු පොහොයයි එක් නමක් වූ විට කරනුයේ ඉටන් පොහොයයි. මහා: පා: 120[47] සා: පා: 788[32] සි: ව: 13[26] පී: පි: 2588.

අධමේමන සමගහං පවාරණං (නා)=අධර්මයෙන් කරන සමගි පවාරණය. සිව් වැදෑරුම් පවාරණයන්ගෙන් එකක්. නො කළ යුතු පවාරණයක්. භික්ෂූන් පස්නමක් වසන විහාරයෙහි ඒ පස්නම ම එකතුව ගණ ඝාතනීය තබා පවරත් නම් හෝ සතරනමක්, තුන්නමක්, දෙනමක් වසන විහාරයක ඒ සියලුදෙන රැස්ව සඞ්ඝ ඝාතනීය තබා පවරත් නම් එහි මෙය අධර්ම සමන පවාරණයයි. මෙහි අධර්මය නම් ගණයා විසින් නැඹිය යුතු ගණ ඝාතනීය සඞ්ඝයා විසින් නැඹීම හා සඞ්ඝයා විසින් නැඹිය යුතු සඞ්ඝ ඝාතනීය ගණයා විසින් නැඹීමත්ය. මහා: පා: 180[16] සා: පා: 801[3]

අධරාරණී (නා) [සං. අධරාරණී]= ගිනිගානා දඩු දෙකෙන් ඔට දණ්ඩ. උදුකබල දණ්ඩය, එක් භාජනීය භාණ්ඩයක් මාලාකර්මාදිය නො කටයුතු වූවක් වි: ල:391[32] සා: පා: 210[11] පා: මූ: පී: පි: 7[14] ගා: හ: පි: 42[34].

අධාරිත (නා) (න + ධාරිත) (√ධර + ඉ + ත)= නො දරන ලද. පාචි: පා: 141[29].

අධි (උ: සං:) 1 අධික 2 ඊශ්වර 3 අධ්‍යයන 4 අධිඥාන 5 ප්‍රාපති 6 නිශ්චය 7 උපරිභාව 8 අනිභවන 9 විශෙෂණ 10 ආධාර යන අර්ථයන්හි වැටෙන උපසර්ගයක්. අ: ප: සං: 157[34].

අධිකරණ 1 (නා) (අධි + √කර + යු=අන; න=ණ) [සං. අධිකරණ]= අධිකරණය. නඩු විනිශ්චය. යුක්ති විචාරණය. පස් සහ දැමියන්ගේ පාත්‍ර චීවරාදිය උදෙසා කරනු ලබන විනිශ්චය ව්‍යවහාරය. ගිහියන්ගේ නොයෙක් කෝලාහල ආදිය පිළිබඳ නඩු. සං: පා: 427[5]-1031[27].

අධිකරණ 2 (නා)= යමක් උදෙසා සමථයෝ පවතිද්ද ඒ අධිකරණ නම්. 1 සම්මුඛා විනය 2 සති විනය 3 අමූළ්හ විනය 4 පටිඤ්ඤාත කරණය 5 යෙභුය්‍ය සිකා 5 තස්ස පාපිය්‍ය සිකා 7 තිණවත්ථාරක යන සමථයන්ගෙන් සන් සිඳුවිය හැකි සියල්ල අධිකරණ නම්.

"යං අධිකිච්ච ආරබ්භ පටිච්ච සඞ්ඝාය සමථා වත්තන්ති තං අධිකරණන්ති වෙදිතබ්බං" සා පා: 427[7] (අධිකරණ 3 බලනු)

අධිකරණ 3 (නා)= අධිකරණ සතර. 1 විවාදාධිකරණ 2 අනුවාදාධිකරණ 3 ආපත්තාධිකරණ 4 කිච්චාධිකරණ යන සතර. "අධිකරණං නාම චත්තාරි අධිකරණානි"-මෙහි 1 **විවාදාධිකරණ** නම්; භික්ෂූන් විසින් අවලෝස් භෙද කර වස්තුන්නෙන් කරනු ලබන විවාද යයි. "අධ්‍යාරූඪා වත්ථූනි විවදන්තානං භික්ඛූනං යෝ විවාදෝ ඉදං විවාදාධිකරණං නාම. 2 **අනුවාදාධිකරණ** නම්; සිල විපත්තියෙන් හෝ ආචාර – දිට්ඨි – ආජීව විපත්තින්නෙන් හෝ භික්ෂුවක් විසින් භික්ෂුවකට කරනු ලබන චොදනාවයි. "සීල විපත්තියා වා ආචාර දිට්ඨි ආජීව විපත්තියා වා අනුවදන්තානං යෝ අනුවාදෝ උපවදනා වෙව චොදනා ච ඉදං අනුවාදාධිකරණං" 3 **ආපත්තාධිකරණ** නම්; සප්තාපත්තිසකඤ්ඤියන්ගෙන් හටගත් අධිකරණ යයි. "මාතිකාය ආගතා පඤ්ච විභඞ්ගෙ වෙති සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා': 4 **කිච්චාධිකරණ** නම්; සඞ්ඝයා විසින් කටයුතු වූ 1 අපලොකන කම් 2 ඤත්ති කම් 3 ඤත්ති දුතිය කම් 4 ඤත්ති චතුත්ථ කම් යන සතර පිළිබඳව කටයුතු විනිශ්ච යයි "යං සඞ්ඝස්ස අපලොකනාදීනං චතුන්නං කම්මානං කරණං ඉදං කිච්චාධිකරණං නාම"

මෙයින් 1 **විවාදාධිකරණය**; සම්මුඛා විනය, යෙභුය්‍යසිකා යන දෙවැදෑරුම් සමථයන්ගෙන් ද 2 **අනුවාදාධිකරණය**; සම්මුඛාවිනය, සති විනය, අමූළ්හ විනය, තස්සපාපිය්‍යසිකා යන සිව් වැදෑරුම් සමථයන්ගෙත් ද, 3 **ආපත්තාධිකරණය**; පටිඤ්ඤාත කරණය, තිණවත්ථාරක යන දෙවැදෑරුම් සමථයන්ගෙන් ද 4 **කිච්චාධිකරණය**; සම්මුඛා විනය සමථයෙන් පමණක් ද සන්සිඳේ.

මෙහි 1 **සම්මුඛා විනය නම්**; චුදක චොදක යන් හමුවට ගෙන්වා අධිකරණය විනිශ්චය කිරීමෙන් සන් සිඳුවීම යි. මෙය සඞ්ඝසම්මුඛතා, ධම්ම සම්මුඛතා, විනය සම්මුඛතා, පුග්ගල සම්මුඛතා යන මෙයින් යුක්ත විය යුතුය. 2 **සති විනය** නම්; රහතන් වහන්සේට ම දිය යුත්තකි. අනෙකකු විසින් රහතන්

වහන්සේට අහුතයෙන් චොදනා කරන ඒව උන්වහන්සේ රහත් බවත් එවැනි වරදක් නො කරන බවත් දැන ගැණීම පිණිස ද, නැහුණු චොදනාව අහුත බව දැන ගැණීම පිණිස ද, මේ සති විනය පණවන ලදී. යටත් පිරිසෙයින් අනාගාමී භික්ෂූන් වහන්සේට පවා මෙය දීම නුසුදුසු ය. "සමෘති විපුල භාවයට පැමිණි"යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ රහතන් වහන්සේයි. සියලුම රහතන් වහන්සේට මෙය නොදෙති: චොදනාවක් නැහුණු කල්හිම සඞ්ඝයා ඤත්ති චතුර්‍ථ කර්‍මයෙන් සති විනය දෙති; "යදා පන ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අමූලිකාය සීල විපත්තියා අනුද්ධංසිතස්ස සති විනයං යාචමානස්ස සඞ්ඝෝ ඤත්ති චතුත්ථ කම්මෙන සතිවිනයං දෙති". 3 **අමූළ්හ විනය** නම්; උමතුව සිටි භික්ෂුවට දෙන අධිකරණ සමථ යයි. උමතු වූ භික්ෂුවක් සිහි මුළාවීමෙන් යම් යම් ශ්‍රමණ සාරුප්‍ය නොවූ ඇවැත්වලට පැමිණෙනි. පසු කලෙක උමතු බැවින් මිදුණු ඒ භික්ෂුවට සෙසු භික්ෂූහු ඒ ඇවැත් ගැන අසමින් හිරිහැර කරති. මෙසේ කරදර සහිත වූ ඒ භික්ෂුවගේ නිදහස පිණිස අමූළ්හ විනය පැණවූ සේක: ඇඞ්ඝයාගෙන් ඤත්ති චතුර්‍ථ කර්‍මවාක්‍යයෙන් එය ලැබ පසු ඒ ඇවැත් ගැන විමසීමට සඞ්ඝයාට අවසර නැත. 4 **පටිඤ්ඤාත කරණ** නම්; ප්‍රතිඥව කරණ කොට කිරීමයි. මම මෙනම් ඇවැතකට පැමිණියෙමි. ඒ ඇවැත ඇවැතක් වශයෙන් දන්නෙමියි ප්‍රතිඥ කළහුට ආයති සංවරය පිණිස කරනුයේ පටිඤ්ඤාත කරණ යයි. සඞ්ඝාදිශේසාපත්ති විෂයෙහි පරිවාසාදිය යාචඤ්ඤ කිරීම පටිඤ්ඤා නම්. පරිවාසාදිය දීම පටිඤ්ඤාත කරණ නම්. "සඞ්ඝාදිසෙසෙ පරිවාසාදි යාචනා පටිඤ්ඤා. පරිවාසාදීනං දානං පටිඤ්ඤාත කරණං" 5 **තස්සපාපියසිකා** නම්; අධිකරණයක් විනිශ්චය කරන අතර අරගල ඇතිවීමෙන් එය සන්සිඳුවීමට බාධා පැමිණි කල්හි ඡන්‍දය විමසා ධම්මධම්මවාදීන් දැන ධම්මවාදීන් බහුල නම් උන්වහන්සේලාගේ කැමැත්ත පරිදි අධිකරණය සන්සිඳුවීමයි 6 **තස්ස පාපියසිකා** නම්; අපිරිසුදු කායවාක් කර්‍ම ඇති අලජ්ජී වූ උපවාද සහිත භික්ෂුවට සඞ්ඝයා විසින් කරනු ලබන දඬුවම යි. මේ කර්‍මය ලැබූ භික්ෂුව පිරිවෙස් පුරන්නකු මෙන් වත් පිරිය යුතුය. 7 **තිණවත්ථාරක** නම්: යම්කිසි අධිකරණයක් මූලකාරණය සොයන්නට යෑමෙන් ක්‍රූර වෙයි නම් හෙදය පිණිස පවතීනම් එය නො විමසා වසා දැමීමයි: අශුචියක් තණ කොළ ආදියකින් වසන්නාක් මෙනි. ඒ භික්ෂූන්ගේ පාරාජිකා සඞ්ඝාදිසෙස හා ගිහියන්ට **නිග්ගහකිරීම්** ආදි ඇවැත් හැර සෙසු ඇවැත් සියල්ල සියලු දෙනා වෙනුවෙන් එක් නමක් සඞ්ඝයා මැද දෙසී මෙන් අවසන් කරනු ලබන බැවින් තිණවත්ථාරක යයි කියනු ලැබේ. මේ **සපත සමථයන්** ගෙන් සන්සිඳුවනු ලබන අධිකරණයන්හා එහි මූල- සමුට්ඨාන- උකෙකාටනයන් පසු පිටුවේ සඳහන් පට්ටිකාවෙන් දැනගනු පහසු වේ. පරි: පා: 201[18] සා: පා: 98[4] කා: වි: 156[18] චූ: පා: R ii [18] (උ: ශූ:) වි: වි: වී: 488[18] ප: සූ: 308-35 (4) ම: පූ:3396.

අධිකරණ 4 (කා)=ආධාරය.චසතුව. අධිෂ්ඨානය. ස: පා 431[9] කා: වි: 433[31] කා: වි: පි: 345[35] **-කාරක** (නා)= (√කර + ණ්වු=අක)= අධිකරණ කාරකයා. සඞ්ඝයා ඉදිරිපයහි නඩු පැමිණිලි කරන්නා. තස්ස පාපියසිකාදි කර්‍ම කිරීමට සුදුසු වන එක් **අඞ්ගයක්**. චූ: පා 185[14] **-නිරොධ** (නා) (නි + √රුධ+ණ)= අධිකරණ **නිරොධය**. විනිශ්චය සාමර්‍ථ්‍යය: ධම්-විනය දෙකට හා ශාස්තෘ ශාසනයට අනුව මුලින් මුලට ගොස් විනිශ්චය සමථය කිරීම. අධිකරණයන් සහමුලින් නැති වූ තැන. පරි: පා: 179[9] සා: පා: 989[11] චූ: පා: B. 588[8] **-ංගාමිනි පටිපදා** (නා) (පරි+√පද + ; + ආ)= අධිකරණ නිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදාව. සපත සමථ. මේ අධිකරණය සමථ දෙකින් ද මෙය සතරකින් ද, මෙය තුණකින් ද, මෙය එකකින් ද සන්සිඳේයයි මෙසේ අධිකරණයන් සන්සිඳුවන සපත සමථයන් දැන ගැනීම. අධිකරණයන් සහමුලින් නැති කිරීම පිණිස යා යුතු මාර්‍ගය. පරි: පා: 17[9] සා: පා: 889[13] **-භෙද** (න) (√භිද + ණ)= අධිකරණ භෙදයන්. විවාදාධිකරණාදි භෙද සතර 1 විවාදාධිකරණය, 2 අනුවාදාධිකරණය, 3 ආපත්තාධිකරණය. 4 කිච්චාධිකරණය යන සතර. ස: පා: 1002[14] (අධිකරණ 3 බලනු) **-මූල** (නා)= අධිකරණ මූලය;

අධිකරණ 4	අධිකරණ සමථ 7							අධිකරණ මූල 33	අධිකරණ සමුච්චාන 33	අධිකරණ උපශමතාවන 10	
	සම්මුඛා විනය	සති විනය	අමූළහ විනය	පටිඤ්ඤාත කරණ	යෙභුය්‍යසිකා	තස්ස පාපිය්‍යසිකා	තිණවත්ථාරක				
විවාදාධිකරණ	—				—			12 අ	18 උ	2 ක	
අනුවාදාධිකරණ	—	—	—			—		14 ආ	4 ඌ	4 ඛ	
ආපත්තාධිකරණ				—			—	6 ඉ	7 එ	3 ග	
කිච්චාධිකරණ	—							1 ඊ	4 ඔ	1 ඝ	

අ- 1 කොඩ උපනෘහ 2 මක්ඛපලාස 3 ඉස්සා මච්ඡරිය 4 මායා සාඨෙය්‍ය 5 පාපිච්ඡතා මහිච්ඡතා 6සන්දිට්ඨි පරාමාසිතා ආධානග්ගාහී දුප්පටි නිස්සග්ගිතා යන යුගල ධර්ම සයත් 7 ලොභ 8 දෝස 9 මෝහ 10 අලොභ 11 අදෝස 12 අමෝහ යන සයත් ඇතුළු දෙළස

ආ- විවාදාධිකරණයෙහි දෙළස සහ කාය-වචන යන දෙක ඇතුළු තුදුස

ඉ- 1 කාය 2 වාචා 3 කාය වාචා 4 කාය චිත්ත 5 වාචා චිත්ත 6 කාය වාචා චිත්ත

ඊ- කිච්චාධිකරණයෙහි එකම මූලයකි එනම් සඞ්ඝයායි.

උ- අවලෝස් හෙදකර වසතු (අධ්‍යාරූප හෙදකර වත්තු බලනු.

ඌ- සීල-ආචාර-දිට්ඨි ආජීව යන විපත්ති සතර.

එ- පාරාජිකාදි සප්ත ආපත්ති

ඔ- අපලොකන- ඤත්ති-ඤත්ති දුතිය-ඤත්ති චතුර්ථ යන කර්මසතර.

ක- සම්මුඛා විනය, යෙභුය්‍යසිකා

ඛ- සම්මුඛා විනය, සති විනය, අමූළහ විනය, තස්ස පාපිය්‍යසිකා.

ග- සම්මුඛා විනය, පටිඤ්ඤාත කරණ, තිණවත්ථාරක.

ඝ සම්මුඛා විනය.

හෙතුව. තෙතිස් මූලධර්ම. විවාදාධිකරණයෙහි දෙළොසක් ද, අනුවාදාධිකරණයෙහි තුදුසක් ද, ආපත්තාධිකරණයෙහි සයක් ද කිච්චාධිකරණයෙහි එකක් දැ සි අධිකරණ මූලයෝ තෙතිසක් වෙත්. එහි විවාදාධිකරණයෙහි මූලධර්මයන්ම; 1 කොධ – උපනාහ මක්ඛ පලාස 3 ඉස්සා මච්ඡරිය 4මායාසාඨෙය්‍ය 5 පාපිච්ඡතා මහිච්ඡතා 6 සන්දිට්ඨිපරමාසිතා ආධාන ග්‍රාහී දුප්පටි නිස්සග්ගිතා යන යුගල ධර්ම සයත් 7 ලොභ 8 දෙස 9මොහ 10 අලොභ 11 අදෙස 12 අමොහ යන සයත් ඇතුළු දෙළස වේ. අනුවාදාධිකරණයෙහි අධිකරණ මූල තුදුස නම්; විවාදාධිකරණයෙහි කී දෙළෙස හා කය වචන දෙකත් ඇතුළු තුදුසයි. ආපත්තාධිකරණයෙහි; 1 කාය 2 වාචා 3 කාය වාචා 4 කාය චිත්ත 5 වාචා චිත්ත 6 කාය වාචා චිත්ත යන මූලයෝයි. කිච්චාධිකරණයෙහි එකම මූලයනි එනම්; සඞ්ඝ ඝාති. පරි: පා: 173[8] සා: පා: 9895 1006[8] 1019[18] චි: චි: ටී: 488[18] -වාර (නා)= අධිකරණ වාරය. පරිවාර පාළියෙහි දක්නා අෂ්ට වාරයන්ගෙන් එකක්. "මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවන්තස්ස ආපත්තියෝ චතුන්නං අධිකරණානං කතමං අධිකරණං" යනු මෙථුන ධම්ම පාරාජිකා ශික්ෂා පදයේ අධිකරණ වාරයයි. සා: දී: 57[87] චි: චි: ටී. 16[14] -වූපසමන (නා) (වි + උප + √ සම + ණ= අන) [සං. වූපසම]= අධිකරණය සන්සිඳුවීම. ඒ ඒ සමථයන්ගෙන් කරන අධිකරණ සමථය සා: පා: 668' ටී: චි: ටී: 490[11] -සමථ (නා) (√ සම + ථ) [සං ශමථ]= අධිකරණසමථයන්. සිව්විදුරුම් අධිකරණයන් සන්සිඳුවන සත්වැදුරුම් අධිකරණ සමථයන්. සා: පා: 669[8] (අධිකරණ 2 බලනු) -සමුට්ඨාන (නා) (සං + උ + √ ඨා + ණ=අන) [සං සමුත්ථාන]= අධිකරණ සමුට්ඨානයන්. අධිකරණයන් හට ගැන්මේ හෙතු. විවාදාධිකරණය අවලෝස් හෙදකර වස්තූන් නිසා ද, අනුවාදාධිකරණය චතුර්විධ විපත්තීන් නිසා ද, ආපත්තාධිකරණය සපත්තාපත්තිසඤ්ඤයන් නිසා ද; කිච්චාධිකරණය චතුර්විධ සඞ්ඝ කෘත්‍යයන් නිසාද හටගනියි චතුර්විධ සඞ්ඝ කෘත්‍යයෝ නම්; 1 අපලෝකන කර්මය, ඤත්ති කර්මය, ඤත්ති දුතිය කර්මය, ඤත්ති චතුර්ථ කර්මය යන මෙ වූහු වෙත්. සා: පා: 989[8]- **සමුදය** (නා) (සං + උ + √ ඉ + ණ; √ ඉ= ඒ= අය)=අධිකරණ යන්ගේ හට ගැන්ම. අධිකරණය ඉපදීමේ හෙතුව වූ: පා: B. 588[4] සා: පා: 989[7] (අධිකරණ සමුට්ඨාන බලනු.)

අධිකරණී (නා [සං. කිණිහිර. කිණිර. සඞ්ඝ යාට දුන් පසු ගරු බඩු බඳට පැමිණෙන ලොහමය උපකරණයක්. ක: වි: පි: 138[86] ක: ච: පි: 109[19].

අධිකාර (නා) (අධි + √ කර + ණ)= 1 ප්‍රාඥ්‍ය නාව 2 උපකාරය 3 ප්‍රධාන, කෘත්‍ය සංවිධානයෙහි බලය 4 විශෙෂ ක්‍රියාව. පරිත්‍යාගය. ජා: අ: ගැ: 173[3] ධ: අ: ගැ: 142[25] මහා: පා: 53[17] ච: චි: ටී: 370[3].

අධිකිච්ච (නා) (√ කර + ත්වා) [සං කෘත්‍ය> පා: කිච්ච]= අරහයා. උදෙසා. පිණිස. සා: පා: 427[7]

අධිකුට්ටන (නා) (√ කුට + ය්‍ය= අන)= නැවත නැවත කෙටීම. වැඩියක් කෙටීම. නැවත කෙටීම් අඥ්ඤයෙන් කාමයන් ගෙරි මස් කොටන කැත්තක් හා කොළොඹු කඩක් වැනියයි සලකන්. සා: පා: 644[86] වි: ච: ටී 333[7].

අධිකුසල (නා)= සමථ විදර්ශනා භාවනා. "සමථ විපස්සනා අධිකුසලානාම්" ච: ච: ටී: 87[5] සා: ච: 338[86] සා: පා: 150[81].

අධිගත (නා) (අධ + √ ගමු + ත)= අවබොධකළ. "අධිගතො බො මය්‍හයං ධම්මො" මහා: පා: 42[3] – 38[1] සා: පා: 720[36] -ඤාණදස්සන (න)= අවබොධ කෙළෙමි යන සංඥ ඇති. අවබොධ නොකළ ඵත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය අවබොධ කෙළෙමි යන හැඟීම ඇති. පාරා: පා: 91[13].

අධිගම (නා) අධි + √ ගමු + අ)= 1 අවබොධය. 2 ලොකොත්තර ධර්මය. "අධිගම නම් ලොවුතුරා ධම්" ධ: අ: ගැ: 22[16] මහ: පා: 113[14]. -ධම්ම (නා)- ඵත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය බුදාදී ඵත්තම පුරුෂයන් විසින් අවබොධ කටයුතු ධර්මය. ච: චි: ටී: 203[15] සා: දී: 626[6]. -පුච්ඡා (නා)= ධ්‍යානාදිය පිළිබඳ විචාරීම. අවබොධ කටයුතු බැවින් ධ්‍යාන විමොක්ෂාදිය අධිගම නම්. ඒ අධිගම පිළිබඳ පුච්ඡාව. "අධිග නන්තබ්බතො අධිගමෝ.

ඤාණාදි අධිගමස්ස පුච්ඡා= අධිගම පුච්ඡා,' සා: දී: 626[14] වි: වි: ටී: 204[3] සී: පා: 349[23] **-සද්ධම්ම** (නා)= අධිගම සද්ධර්මය, ත්‍රිවිධ වූ සද්ධර්මයෙන් හෝ විවිධ වූ **සද්ධර්මයෙන්** එකක්. 1 පරියත්ති 2 පටිපත්ති 3 අධිගම යනුවෙන් සද්ධර්මය තෙවැදෑරුම් වේ. එහි **පරියත්ති සද්ධම්ම** නම්; පිටකත්‍රයට ඇතුළත් සියලු ම බුදු වචන යහි, 2 **පටිපත්ති සද්ධම්ම** නම්; තෙළෙස් ධුතාඞ්ග, තුදුස් කඳුවත්, දෙයසූ මහ වත් සහ ශීලසමාධි විදර්ශනා යන මේ සියල්ලයි 3 **අධිගම සද්ධම්ම** නම්; සෝවාන් ආදි මාර්ග සතරත්, ඵල සතරත්, නිර්වාණයත් වේ. "සද්ධම්ම දෙවේ. ආහම අධිගම විසින්. බුදු වදන් ආහම සද්ධම්ම වෙයි. මහපල නිවන් අධිගම් සඩවම වේ" සී: පා: 157[15] පා මු: වි: ඒ: 417[27] ච: අ: ගැ: 2[13].

අධිචිත්ත (නා)= අධිචිත්තය. ඉතා ම ශ්‍රේෂ්ඨ සිත. ලෞකික සමාධි භාවනාව. අෂ්ටසමාපත්තිය. "කාමාවචර අටවැදෑරුම් කුසල චිත්තයෝ ද, ලෞකික අෂ්ටසමාපත්ති චිත්තයෝ ද, චිත්ත නම් වෙත්. විපස්සනා පාදක අෂ්ට සමාපත්ති චිත්තය අධිචිත්ත නම්. මාර්ග ඵල චිත්තය ඉතුදු අධිචිත්ත වේ. සී: පා 741[23] කු: සි: සී: 2[23] ක: ඒ: පි: 7[26] සී: වි: 29[24] වි: ල: 263[15] **-සික්ඛා** (නා) [සං. ශික්ෂා]= අධිචිත්ත ශික්ෂාව. අධිචිත්තයෙහි හික්මීම. ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන්ගෙන් එකක්. කු: සි: ස: 1[14]

අධිචේත (නා) (√චිති+ණ)= අධි චිත්තය, සියලු සිත්වලට වඩා ශ්‍රේෂ්ඨ වූ අර්හත් ඵල චිත්තය. සී: පා: 587[22].

අධිවච සමුප්පන්න (නා)= එනම් නාම පදය. සිව් වැදෑරුම් නාමපදයන්ගෙන් එකක්. වචනාර්ථය අපෙක්ෂා නො කොට නැඹූ සිරිවඩසක, ධනවඩසක; අෂමරිසන, පාවච්ච, ආදී නාම යන්. තම කැමැත්ත අනුව තබන බැවින් යාදිවඡක යි ද මෙයට ම කියති. සී: පා 75[6] වි: වි: ටී: 49[26] වි: ම: ටී: 206[28] සා: දී: 251[16]

අධිවච සමුප්පන්නික (නා)= එනම් දර්ශනය. එක්තරා දර්ශනවාදයක්. හෙතුවක් නැතිව ලොකය හා ආත්මය හටගත්තේය යන දර්ශනය. ආත්මය හා ලෝක සඞ්ඛ්‍යාත වූ සකඤ්ඤ යන් හෙතු රහිතව කැමැත්ත පරිදි හට ගනිය සි ද, ඔවුන්ගේ ආකාර සහචරිතත්වයෙන් අධිවච සමුප්පන්න යි ද කියනු ලැබේ. මෙහි "අධිවච" නම් හෙතුරහිතව කැමැත්ත පරිදි යන අර්ථයි. සා: දී: 123[21] වි: වි: ටී: 27[27] සී: පා: 355.

අධිවාපත්තික (නා)= කලින් කල ඇවැතට පැමිණෙන භික්ෂුව. නො භික්මුණු බැවින් කලින් කල ඇවැතට පැමිණෙන පුද්ගලයා. "සලසා අවදනා ආවැන් ඇති" "අධිවාපත්තිකානි යො කදාචි කදාචි ආපත්තිං ආපජ්ජති සො කිඤ්චාපි ලජ්ජී හොති පකත තත්තා. දුබ්බචත්තා පනස්ස භික්ඛූ තථෙව පවිපජ්ජන්ති" ප:සූ: 105[27](3) පරි. පා: ගැ 12[3] සී: පා: 973[38] පරි: පා: 1624,

අධිට්ඨා (නා) (අධි+√ඨා+අ)= ඉටීම. අධිෂ්ඨාන කිරීම— **භාවන**= ඉටන, අධිෂ්ඨාන කරන.- **-භිච්චා**= 1 ඉටා, අධිෂ්ඨාන කොට. 2 ළඟ සිට. **-තබ්බ** = ඉටිය යුතු. (පු: ලී: **-තබ්බෝ** සන්ති: ලී: **-තබ්බා** නා: ලි: **-තබ්බං**) **-තබ්බක**= ඉටිය යුතු· **-තු**= ඉටීමට, ඉටනු පිණිස.- **-ති**= ඉටමි. අධිෂ්ඨාන කරමි. **-තී** (=අධිට්ඨෙති)= ඉටයි. **-එය්‍ය**= ඉටන්නේය. අධිෂ්ඨාන කරන් නේය. මහා: පා: 134[30] සී: පා: 319[17]-466[23] වි: ල: 61[27] වි: වි: ටී: 202[16]

අධිට්ඨාන (නා) අධි+√ඨා+යු=අන)= ඉටීම. අධිෂ්ඨාන කිරීම. **කණ්ඩ්** හා වචනයෙන් ඉටීම. සී: පා: 464[7] (අධිට්ඨාන **විනිච්ඡය** බලනු) **-'ආවිකම්ම** (නා)= අධිෂ්ඨාන ආවිෂ්කරණය. සිතින් ඉටා ගැන්ම. "මනසාධිට්ඨාන මෙව අධිට්ඨානාවි කම්මං" අභි: ප: 1474[82] **-'ඉද්ධි**(නා) [සං. ඍද්ධි > පා. ඉද්ධි]= අධිෂ්ඨාන කිරීම් වශයෙන් නිපන් ඍද්ධිය. දශ වැදෑරුම් ඍද්ධින්ගෙන් එකක්. බුදුන් විසින් ප්‍රති ක්ෂේප නො කළ ඍද්ධියක්. ප්‍රකෘතියෙන් එක්අයෙක්ව බොහෝදෙනා ආවර්ජනා කෙරේ ද, සියයක් හෝ දහසක් හෝ ලක්ෂයක් හෝ වෙමියි නුවණින් ඉටා ද, මෙසේ අධිෂ්ඨාන කිරීම් වශයෙන් නිපන් ඍද්ධිය. "අධිට්ඨාන ඉද්ධියා අනාපත්ති" සී: පා: 283[33] වි: වි: ටී: 171[34]-458[32] වි: ම: ටී: 380[3-20] **-'උපෙක්ඛ** (නා)= අධිෂ්ඨානෝපෙක්ෂාව. නව වැදෑරුම් උපොසථයන්ගෙන් එකක්. සාරා: ම: 229[22]

(අධිට්ඨාන උපොසථ බලනු) **-'උපග** (නා)= අධිෂ්ඨාන කිරීමට යොග්‍ය. ඉටීමට සුදුසු. **-ංචීවර** (නා)= ඉටීමට සුදුසු සිවුරු. තුන් සිවුර, වැසිසළුව, නිසීදනය, පසතුරුණ, කණ්ඩුපටිච්ඡාදනය, මුඛ පුඤ්ඡනය, පරිඛ්කාර චොළය, යන මේතෙක් දෑ අධිට්ඨානූපග්ගයෝ වෙත්. මෙහි **තුන්සිවුර** නම්; සඞ්ඝාටිය, උත්තරාසඞ්ගය, අන්තරවාසකය යන තුණ සි, **වැසිසළුව** නම්; වැසි සාරම්භය හැඳ නහන්නට අනුදත් සිවුර සි. **නිසීදනය** නම්; අතුට හිඳිනට අනුදත් සිවුර සි. **පසතුරුණ** නම්; සඟ සතු හැඳ පුටුවෙහි වෙර පැහැරීමෙන් අවදනා ඇවැතින් මුදනු සඳහා අනුදත් චීවර විශෙෂයකි. **කණ්ඩුපටිච්ඡාදනය** නම්; කණ්ඩුයාදි රොග ඇති සඟුන් සඳහා අනුදත් සිවුර සි. **පරිඛ්කාර චොළ නම්; සඞ්ඝාටි** ආදි විශෙෂ නාමයෙන් නො ඉටු පශ්චිම චීවරාවසාන කළ නො කළ යම් කිසි සිවුරකි. එහි සඞ්ඛ්‍යාවක් හෝ දිග පුළුලෙහි ප්‍රමාණයක් හෝ නැත. මෙයින් වැසි සළුව වැසි සමයෙහි පමණක් ඉටිය යුතුය, කණ්ඩු පටිච්ඡාදනය රොගය සුවවන තුරු පමණක් ඉටා ගත යුතුය. මේ දෙක ම ඉන්පසු විකල්පනය කළ යුතු ය. සෙසු සිවුරු සත විකල්පනය නො කොට අධිෂ්ඨාන කළ යුතු ය. ස: පා.463[37] කු: සි: ස: 15[12] (අධිට්ඨාන විනිවිඡය බලනු) **-'ංපත්ත** (නා)= අධිෂ්ඨාන කිරීමට සුදුසු පාත්‍රය. ශ්‍රමණ සාරූප්‍ය වූ අයොමය පාත්‍රය. **පඤ්චපාකයකින්** ද, **මැටිපාත්‍රය චීපාකයකින්** ද, පිසන ලද්දේ අධිට්ඨානූපග වේ. එක් පාකයකින් උනු වූ හෙවත් **කාකණිකමාත්‍ර** ප්‍රමාණ වූ මිළ නොගෙවා ඉතිරි වූ පාත්‍රය අධිට්ඨානූපග නො වේ. පාත්‍ර මිළ පහසු දිනක ගෙවනු මැනැවැයි පාත්‍ර හිමියා කිය තත් ඒ පාත්‍රය අධිට්ඨානූපග නො වේ. නියම පක ප්‍රමාණයෙන් උන වූ පාත්‍රය පාත්‍ර සඞ්ඛ්‍යාවට නො ගැණේ. එසේ ම නියම මිළ ගෙවන තුරු ද ඒ පාත්‍රය තමහට අහිමිය. ස: පා: 5 0[37] කු: ච: 74[1] කු: ච: පි: 54[33] සා: ම: 101[1] ච: ල: 72[38] (**පත්තාධිට්ඨාන** බලනු) **-'උපොසථ** (නා)= අධිෂ්ඨාන උපෝෂථය. පුඟුල උපෝෂථය. **කරන්නවුන්ගේ** වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වූ උපොසථයන්හෙන් එකක්. ඉටන් පොහෝ නම්; "අජ්ජ මේ උපොසථො චාතුද්දසී" කියා හෝ "අජ්ජ මේ උපොසථො පණ්ණරසී" කියා හෝ උදෑසන කලාව සරන පොහොයයි. "අධිට්ඨාන උපොසථො පුගල සෙසව" සි: ච: 14[1] ම: පා ස: 519[14]A කු: සි: ස: 1446 ච: ච: 2574 **-ක්ෙඛත්ත** (නා) [සං. ක්ෂෙත්‍ර]= අධිෂ්ඨාන ක්ෂෙත්‍රය, වැසි සළුව ඉටීමට සුදුසු කාලය. වැසි සළුව පිළිබඳ ක්ෂෙත්‍ර සතරින් එකක්. ඇසළ පුර පසළොස්වක ගිය පැළවියෙහි පටන් ඉල් පුර පසළොස්වක දක්වා මේ සාරම්භය තුළ වැසිසළුව පිළිබඳ **පයේෂණ - කරණ - නිවාසන - අධිෂ්ඨානයන්** මේ සතරට මසුදුසුය. අධිෂ්ඨාන කළ යුත්තේ වස්ඵළබෙන දිනයෙහිය. සෑපා: 523[14] කු: ච: 32[34] සා:ම:105 **-කිවව** (නා)= අධිෂ්ඨාන කෘත්‍යය. අධිෂ්ඨාන කිරීම: ස: පා: 464[35] (අධිට්ඨාන විනිවිඡය බලනු) **-විකප්පන නය** (නා) (√නී + අ; ඊ=එ=අය)= පාත්‍ර චීවර අධිෂ්ඨාන සහ විකල්පනය කිරීමේ ක්‍රම. ච: ල: 71[4] (අධිට්ඨාන විනිවිඡය සහ විකප්පන විනිවිඡය බලනු) **-විජහන** (නා) (වි + √හා + යු=අන; (√හා + √හා) (ජ √හා)= අධිෂ්ඨානය අත් ඇරීම. ඉටන් බිඳීම. පාත්‍ර සිවුරුවල අධිෂ්ඨානය බිඳීම. 1 අනුනට දීමෙන් ද, 2 ගිහිවීමෙන් ද, 3 **ශික්ෂාප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයෙන්** ද, 4 කාලක්‍රියා කිරීමෙන් ද, 5 ලිඛිත පරිවර්තනයෙන් ද, 6 පවවු **ඛ්ගරණය** කිරීමෙන් ද, 7 සිදුරු වීමෙන් ද, යන **කරුණු** සතින් පාත්‍රාධිෂ්ඨානය අත් හරී. එසේ ම සොරුන් පැහැර ගැන්මෙන් හා විශ්වාසයෙන් **ගැන්මෙන්** ද අධිෂ්ඨානය අත්හරී යයි දක්නේය. "චොර හරණ විස්සාස ගාහෙහිපි විජහති යෙව"-"පය මුවව්විත්යට දෙඅතුලෙන් ඔබ්බේ එක් තණ ඔළක් නික්මෙන සිදුරෙකි නුදු ඝට සිවුරු සිඛයෙහි කියූ අනිකක් හට දීමෙන් යන ආදි අට කරුණෙනිදු පය ඉවන් බිඳේ"

1 අනුනට දීමෙන්ද, 2 පැහැර ගැන්මෙන් ද, 3 විශ්වාසයෙන් ගැන්මෙන් ද, 4 **ගිහිවීමෙන්** 5 ශික්ෂාප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයෙන් ද 6 කාලක්‍රියා කිරීමෙන් ද, 7 ලිඛිත පරිවර්තනයෙන් ද, 8 පවවු ඛ්ගරණයෙන් ද, 9 සිදුරු වීමෙන් ද යන මේ කරුණු නවයෙන් චීවරාධිෂ්ඨාන විජහනය වේ. මෙයින් පළමු කරුණු අටෙන් සියලු

2018.02.17 Pāḷigāmaṭṭhakathā Nā Uyyana Free Distribution

සිවුරු අධිෂ්ඨානය හරි. සිදුරක් වීමෙන් අධිෂ්ඨානය භරනුයේ තුන්සිවුරු පමණකි. එය ද සුළඟිල්ලෙහි නීඝපිටක් පමණ සිදුරක් වීමෙනි. "තත්ථ පුරිමෙහි අට්ඨහි සබ්බ චීවරානි අධිට්ඨානං විජහන්ති. ඡිද්දභාවෙන පන තිචීවරසෙස ච සබ්බට්ඨකථාසු අධිට්ඨාන විජහනං වුත්තං තඤ්ච නඛ පිට්ඨිප්පමාණෙනෙව ඡිද්දෙන" ස;. පා: 512[13]–465[29] කු: සි: ස: 217 සි: ව: වී: 334 373[1] වි: වි: 565–747 -චිනිච්ඡය (නා)= අධිෂ්ඨාන විනිශ්චය. චීවරාධිෂ්ඨානය සහ පාත්‍රාධිෂ්ඨානය කිරීමේ ක්‍රමය. අධිෂ්ඨානුපග චීවර ඝන්ගෙන් හෙවත් තුන්සිවුර, වැසිසළුව, නිසීදනය, පසතුරුණ, කණ්ඩු පටිච්ඡාදනය, මුඛ පුඤ්ඡනය, පරිකඛාරචොළය, යන මෙයින් තුන් සිවුර ඉවත්නහු විසින් රඳ, කප් කින්දු නැඹු, පමණින් යුත් සිවුරුම් ඉටිය යුතුය.

උඩත් පිරිසෙසින් සුගත්සිවුරට වඩා දිග පුළුලින් අඩුවූ සඟළ සිවුර සහ උතුරු සඟළ දිගින් මිටිපස්රියනක් හෙවත් සිවුරියන් හා එක් මිටිරියනක් ද, පුළුලින් මිටි තුන් රියනක් හෙවත් දෙරියන් එක් මිටිරියනක් ද වුයේ වටී. අන්තරවාසකය ද, දිගින් මිටිපස්රියන් හා පුළුලින් දෙරියන් වියත්වූයේ වටනේය. මේ කී පමණට වැඩිවූයේ හෝ අඩුවූයේ පරිකඛාර චොළ නාමයෙන් ඉවත්නේය. "දෙව චීවරස්ස අධිට්ඨානා ඤාණෙන වා අධිට්ඨෙති" වාචය වා අධිට්ඨෙති යනු බැවින් කායාධිෂ්ඨානය, වාචාධිෂ්ඨානයයි චීවරාධිෂ්ඨානය දෙවැදෑරුම් වේ. සඟළ සිවුර ඉවත්නහු විසින් "ඉමං සඞ්ඝාටිං පච්චුද්ධරාමි" යි පුරාණ සඞ්ඝාටිය ප්චුබරණය කොට නව සඟළ සිවුර අතින් ගෙන "ඉමංසඞ්ඝාටිං අධිට්ඨාමි" සිතින් මෙනෙහිකොට මදක් සොලවා අතින් පිරිමදිමින් ඉටිය යුතුය. මේ කායාධිෂ්ඨානයයි. වචනයෙන් ඉටත් සඳ සඟළ සිවුර අත්පස නම් "ඉමංසඞ්ඝාටිං අධිට්ඨාමි" යි කියාද, අත්පස නොව දෙළොස් රියනින් දුර හෝ ඇතුළු ගබ හෝ පහ මතුයෙහි හෝ සාමන්ත විහාරයෙහි හෝ වේ නම් තුබූ තැන් සලකා 'එතංසඞ්ඝාටිංඅධිට්ඨාමි" යි වාග්භෙද කරමින් ඉටිය යුතු. උත්තරාසඞ්ගය සහ අන්තර වාසකාධිෂ්ඨානයද මෙසේමැයි. නම් පමණක් වෙනසි. අධිෂ්ඨාන කළයුතු සෙසු සිවුරු අතර වැසිසළුව වැසි සාරම්ම පමණක් ද කණ්ඩුපටිච්ඡාදනය රොගය සුවවන තුරු පමණක් ද, ඉටා ඉන් පසු විකප්පනය කළයුතුය. නිසීදන, පච්චත්ථරණ, මුඛපුඤ්ඡන, පරිකඛාර චොළ යන මෙය ද ඉටිය යුත්තේය. "පරිකඛාර චොළෙ ගණනා නත්ථි යත්තකං ඉච්ඡති තත්තකං අධිට්ඨාතබ්බමෙව" යනු කියූ බැවින් පරිකඛාර චොළගණනක් නැත. තුන් සිවුරු වුවද පරිභොග නිසා පරිකඛාර චොළ නමින් ඉවතු හැක්කේය. එසේ ඉටිමෙහි දී අත්පස තුබූ එක සිවුරක් නම් "ඉමං චීවරං පරිකඛාර චොළං අධිට්ඨාමි" සි ද, එකකට වැඩිනම් "ඉමානි චීවරානි පරිකඛාර චොළානි අධිට්ඨාමි" සි ද, ඉටිය යුත්තේය. අත් පස නොවේ නම් "එතං" "එතානි" සි යොදා ඉටිය යුත්තේය. "එවිකාපි පරියාපණ්ණපි චීවරපච්චුද්ධාරපච්ඡිම චීවරප්පමාණං පරිකඛාර චොළන්ති අධිට්ඨාතබ්බමෙව" යනු බැවින් පාත්‍රථවික, භෙරහන් ආදියද පරිකඛාර චොළ නාමයෙන් ඉටිය යුතු. රියනට වඩා අඩුවූ රෙදි කැබලි බිමෙඛාහන කොට්ට ගුදිරි කොදු පලස් පල්ලැක්කි ආදිය අධිෂ්ඨාන කොට කළ ද වරදක් නැත්තේය. මේ චීවරාධිෂ්ඨානය පිළිබඳ සංක්ෂෙප විනිශ්චයයි.

පාත්‍රාධිෂ්ඨානයෙහිදී නව වැදෑරුම් පාත්‍රයන් අතුරෙන් අපාත්‍ර සඞ්ඛ්‍යාවට ගැණෙන උක්කට්ඨකථ පාත්‍රය සහ ඔමකොමක පාත්‍රය හැර සෙසු පාත්‍ර සත අධිෂ්ඨාන කිරීමට සුදුසුය එහි අයොමය පාත්‍රය පඤ්චපාකයකින්ද, මැටිපාත්‍රය ත්‍රිපාකයකින් ද පිසන ලද්දේ අධිට්ඨානුපග වේ. චීවරාධිෂ්ඨානයෙහි කී පරිදි පුරාණ පාත්‍රය ඉදින් හමුයෙහි නම් "ඉමං පත්තං පච්චුද්ධරාමි" යි කියා හෝ නො හමුයෙහි නම් "එතං පත්තං පච්චුද්ධරාමි" යි කියා ප්‍රච්චුබරණය කොට නව පාත්‍රය අතින් පිරිමැද "ඉමං පත්තං අධිට්ඨාමි" යි කාය විකාරයෙන් කයින් හෝ වාග් භෙද කොට වචනයෙන් ඉටිය යුතුය. ඉදින් අත්පස නොවේ නම් "එතං පත්තං අධිට්ඨාමි" යි අධිෂ්ඨාන කළ යුතුය. ඉවත්නහු විසින් තමා හුදෙකලාව හෝ මෙරමා හමුයෙහි හෝ ඉවතු වටී. යම් කිසි භික්ෂුවක් පාත්‍ර දශයක් හෝ වැඩි ගණනක් හෝ ලැබ ඒ සියල්ල තමන් පරිභොග කරනු කැමැති නම් ඒ සියලුම පාත්‍ර එක ද

2018-02-17 Pāḷāṇārami - Na Uyana Free Distribution

අධිෂ්ඨාන නොකළ යුතුය. එක් පාත්‍රයක් ඉවා දෙවන දෑ එය පච්චුබරණය කොට අන් පාත්‍රයක් ඉවිය යුතුය මේ ක්‍රමයෙන් ඒ සියලුම පාත්‍ර අවුරුදු සියයක් නමුදු පරිභොග කළ හැක්කේය. මේ පාත්‍රාධිෂ්ඨානය පිළිබඳ සංක්ෂේප විනිශ්චයයි. සා: පා: 462¹-511²⁹ සි: ව: වි: 31³⁶-37¹⁰ කං: වි: 54⁷ වි: වි: 553-742 කං: වි: 54⁷-73³⁵ **-විරොධන** (නා) (වි + √යුජ + ණ)= අධිෂ්ඨාන විරොධය. ඉවතින් වෙන්වීම කු: සි: සා: 22⁹ (අධිට්ඨාන විජහන බලනු)

අධිපඤ්ඤා (නා) (ප + √ඤ + අ)= අධිප්‍රඥව. ලොකොත්තර මාර්ග භාවනාව. "අත්ථිදින්නං අත්ථිසිට්ඨං" යනාදීන් පවත්නා කම්මස්සකතා ඤාණය පඤ්ඤා නම් වෙයි. **අනිත්‍ය දුඃඛ අනාත්ම** වශයෙන් පිරිසිඳීම කරන විදර්ශනා ඥානය අධිප්‍රඥා නම් වන්නීය. මාර්ග ඵල ප්‍රඥාව ඉතුදු අධිප්‍රඥා වෙයි. පාරා: පා: 2²³⁴ සා: පා: 174¹⁰-²³ 741³³ කු: සි: සා: 1²⁰ සා: දී: 445² සා: වි: 291¹⁷

අධිපතති (ක්‍රි)= වහා ඉක්මවයි. ඉක්මනින් වැටෙයි. **අතී—පති—වති—පතති**—අනා—**පතිස්සති** පු: ක්‍රි: —**පතිත්වා** සා: මී: —**පතෙත්‍ය** වහා වැටෙන්නේය.

අධිපාතිමොක්ඛ (නා)= ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රාති මොක්ෂය. (පාතිමොක්ඛ බලනු)

අධිප්පාය (නා) [සං. අභිප්‍රාය]= අදහස. ඒ පිළිබඳ සිත. කැමැත්ත. **-භෙද** (නා)= අභිප්‍රාය භෙදය. නොයෙකුත් අදහස්. පඨම දුට්ඨ දොස සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද **වණ්ණනා**වෙහි සඳහන් අභිප්‍රායයන්. චංචනාධිප්පාය, අඤ්ඤා සාධිප්පාය, කම්මාධිප්පාය, වුට්ඨානාධිප්පාය, උපොසථ පවාරණට්ඨපනාධිප්පාය, අනුච්ඡවි නාධිප්පාය, ඛණ්ඩකථාධිප්පාය, යනුවෙන් අනෙක විධ වූ අභිප්‍රායයන් **කං**: වි: 42¹⁴ **සා**: පා: 429²⁷

අධිප්පෙත (නා) [සං. අභිප්‍රේත]= අදහස් කළ. අදහස් කරන ලද

අධිභාසති (ක්‍රි)= කියයි. අතී:- භාසි-**භාසිත්ථ**. වති:- **භාසති** අනා:- **භාසිස්සති**= කියන්නේය. මතු පවසයි.

අධිමත්ත (නා) [සං. අධිමාත්‍ර]= 1 පමණට වැඩි පමණ ඉක්මවූ. 2 ඉතා ඔලාරික. 3 ඉතා අධික. **වි: වි: ටී:** 1796 **මහා: පා** 52¹-92²⁷ **-වේදනා** (නා)= අධිමාත්‍ර වේදනාව. අධික වේදනාව. **වි: ම:** 65²⁶

අධිමන (නා)= අධිමනස මහා කරුණාදීන් යුක්ත වූ චිත්තය. **මහා:පා:** 23¹⁴ **ච:ච:ටී:** 364¹⁷

අධිමාන (නා)= අධිමානය. මා විසින් චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කරණ ලදී යන මානය. "අධිමාන නම් සුපරිශුද්ධ ශීල සම්පන්න පිහිටා සමාධි භාවනා රූපාරූප සම්පත්ති විසීව පැවතුව හට හෝ විදර්ශනාහි යුක්තව සෝපක්ලෙශ උදයව්‍යය ඥන ලදුවහට හෝ මේ ධර්ම මා විසින් අධිගතයයි දැඩිව උපදනා මනි" කු: සි: සා: 1¹⁴ කං:වි: 32³¹ පාරා පා: 91³¹ සා:පා 348⁴ ප්‍රා: පු: **සා**: 1¹¹

අධිමාස (නා)= අධික මාසය. විරාඡාසය. මල මාසය. මෙම වෘෂභ මිථුන කටක සිංහ කන්‍යා යන රාශි ෂට්කයෙන් යම් රාශියක අමාවක් දෙකක් යෙදීමෙන් ලැබෙන වැඩි මාසය. සූර්‍ය්‍ය මාස දෙළසක් තුළ චාන්ද්‍රමාස තෙළෙසක් වීමෙන් අධික වන මාසය. ජ්‍යොතිශාස්ත්‍ර යෙහි මාස විභාගය චාන්ද්‍ර මාස සෞර මාස වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. චන්ද්‍රයා රාශි දෙළස ඉක්මවා ගියකල චාන්ද්‍රමාසයි. සූර්‍ය්‍යා එක රාශියක් ඉක්මවූ කල සෞර මාසයි. එහි චාන්ද්‍රමාසය අමාන්ත පූර්ණිමාන්ත වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. පුර පැළවිය පටන් අමාවක දක්වා පවත්නා මාසය අමාන්තයි අවපැළවිය පටන් පුරපසළොස්වක දක්වා පවත්නා මාසය පූර්ණිමාන්තයි. චාන්ද්‍රමාසයෙන් මාස 12 ක්වූ වර්ෂයට දින 354 කි සෞරමාසයෙන් මාස 12 ක්වූ වර්ෂයට දින 365 කි. යම් ප්‍රකෘති සම කාල යෙක්හි අමාවකාන්තයත් රවි සංක්‍රාන්තියත් එක් දිනෙකින් පටන් ගැනීමෙන් ක්‍රමයෙන් සෞරමාස 32 දින 15 පැ 31 විනාඩි 28 තත් පර 47 තෙවියේද එකල එක් චාන්ද්‍රමාසයක් අධික වේ ඒ මාසයත් සමග ඒ තුන් වැනි වර්ෂයෙහි මාස 13ක්වේ. ඒ අධිමාසය ඒ වර්ෂයේ විරාඡාස (=ඇසළ දෙකක්) වශයෙන් යෙදේ. මෙය ශාස්ත්‍රීය ව්‍යවහාරයෙහි වසසුඛකඛ්ඛන නාමයෙන් ද; ලෞකික ව්‍යවහාරයෙහි විරාඡාස- අධිමාස-යනාදි නාමයන්ගෙන් ද ප්‍රකට වේ. "රාජානෝ තතියෙ තතියෙ වස්සෙ වස්සං

උක්කඩ්ඨනාති" යනු අර්ථකථා පාඨ බැවින් "තතියෙ තතියෙ" යන සඞ්ඛ්‍යාපූරණ පදයන් භාජකස්ථානයෙහි තබා බුඛවශී සඞ්ඛ්‍යාව තුන්ගුණන් බෙදූ කල ශූන්‍යස්ථානයෙහි "තතියෙ තතියෙ වෙස්සෝ" යනු හා එකඟව අධිෂ්ඨානය වේ. මහා: පා: 155[10] සා: පා: 797[5] වි: ලි: 281[28] - 282[31] - 285[11] වංසා: සා: 5[34]

අධිමුච්චි (ක්‍රි) (අධි + √මුච + ඊ) 1 අධිෂ්ඨාන කෙළේය. ඉටියා. 1 ඇදහියා. වර්ත—මුච්චති. භවි -මුච්චිස්සා තුං-මුච්චිතුං. පාරා: පා. 27[36] ධ: අ: ගැ: 187[9]-219[12] සා: වි: 147[21] වි: ව: ටී: 187[13]

අධිමුත්තතා (නා)= පිළිවිදීම. අවබොධය: වි: ව: ටී: 427[33]

අධිමුත්තති (නා)= අධිමුක්තිය. අනිරුවිය. කැමැත්ත සන්‍තුහණ. පූර්ව්‍යජාතිවල කළ පුරුද්ද නිසා පවත්නා කරුණු කැමැත්ත. ගීත-ප්‍රණීත වශයෙන් දෙවැදෑරුම් අදහස්. "අධිමුත්තිනාම සත්ත්‍වානං පුබ්බ පරිචරිය වසෙන අභිරුචි. සා දුවිධා ගීතපණීත භෙදෙන" 17[26] සා: ද්‍රී: 64[10]-175[14] වි: ව: ටී: 17[26]-46[28]

අධිමොක්ඛ (නා= අධිමෝක්ෂය· අරමුණෙහි සිත පිහිටුවීම. සන්‍තුහණ කිරීම. සා: වි:147[19] අභි: සා: සා: 4[31]

අධිවචන (නා)- නම, නාමානන්තරය. සංඥාව. කා: වි: පි: 36[5]

අධිවත්ථ (නා) (අධි + √වස + ක්ත)= අධිපතිව වසන. "අධිවත්ථ දෙවතා,"අධිවැ වසන දෙව්" ධ: අ: ගැ: 175[5]

අධිවාස (නා) (අධි + √වස + ණ)= 1 ඉවසීම. 2 පිළිගැනීම.

අධිවාසන (නා)= ඉවසීම. පිළිගැණීම. මහා:පා: 16[7] -ඛන්ති (නා) (√ඛම + ති)= අධිවාසන ක්ෂාන්තිය, නුවණින් සලකමින් දුක් ඉවසීම. සා: පා: 359[18]-ජාතික (නා) (ජාති + ක)= ඉවසන සුභාව ඇති. ඉවසන සුලු. ම: පා: සා: 280[40]

අධිවාසෙති (ක්‍රි)= ඉවසයි. පිළිගණියි. අති: -වාසෙසි. වර්ත: -වාසෙති අනා: -වාසෙස්සති පරි: -වාසෙතු සම්: -වාසෙය්‍ය පූර: ක්‍රි: -වාසෙසිවා. තුං -වාසෙතුං. ව: කෘ: -වාසෙන්තා භා: නා: -වාසනං=ඉවසීම. පාරා: පා: 10[10]-11 මහා: පා: 16[7]. 264[28]-30

අධිවුත්තිපද (නා)= දෙවෙනි පද. දෘෂ්ටීන් ප්‍රකාශ කරන පද. සූ: වි: 74[13] පා: සූ: 11[21] (4)

අධිසීල (නා)= අධිශීලය. උත්තම ශීලය. ශ්‍රේෂ්ඨ ශීලය. උපසම්පදා ශීලය. ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවර ශීලය. පඤ්චඞ්ග දශාඞ්ග ශීල යන මොහු ශීලයම වෙයි. ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවර ශීලය වූකලී අධිශීලය නම් වෙයි. ඉහතදී මංගීඵල සම්ප්‍රයුක්ත ශීලයම අධිශීලය නම් වෙයි'— "අධිසීල නම් ප්‍රධාන වශයෙන් මාගීඵල සිත්වල යෙදෙන ශීලයයි. හෙවත් සම්මාවාචා සම්මා කම්මන්ත සම්මා ආජීව යන ත්‍රිවිධවූ විරති චෛතසිකය වේ." කු: සි: සා: 1[15] සා: පා: 741[22] ම: පා: සා: 527[8] මනෝ: පූ: 460[16] -විපත්ති (නා)=අධිශීල විපත්තිය. පාරාජිකා පත්තියට සහ සඞ්ඝාදිශේෂාපත්තියට පැමිණීම. "පාරාජිකඤ්ච සඞ්ඝාදිසෙසඤ්ච ආපත්තෝ අධිසීල -විපත්තෝ නාම" මහා:පා: 71[24]සා: පා: 739[18] 979[18] -සික්ඛා (නා) (√සික්ඛ + අ)= අධිශීල ශික්ෂාව. අධිශීලයෙහි හික්මීම. ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවර ශීලයෙහි හික්මීම. "අධිසීල සික්ඛාති අධිකං උත්තමං සීලන්ති=අධිසීලං. අධිසීලඤ්ච තං සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛාවාති= අධිසීල සික්ඛා." සා: පා: 173[18] කු: සි: සා: 1[15] වි: ව: ටී: 1[110][35]

අඛුනා (නි)= අලුත. "අඛුනානතෝ ඉමං ධම්ම විනයං" මහා: පා: 38[23]

අඞ්ඛ (නා)= යට. යටි පෙදෙස. අධඃ භාගය සා:වි: 266 -ගමවාත (නා)= යට බස්නා වාතය. මල මූත්‍ර පිටකරන යට බස්නා වාතය. වි: මා: සා: 858[15] -ගාමිනී (නා)= යටි හංබලා යන. ගඟබස්නාපෙදෙසට යන. පාචි: පා:68[34]සා: පා: 593[19] -ජානුමණ්ඩල (නා)= දණ මඬලෙන් යටි පෙදෙස. භික්ෂුණී විභඞ්ගයෙහි ප්‍රථම පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි "අඞ්ඛජාණු මණ්ඩල" සී වැලමිටින් යටි පෙදෙස ද ගන්නා ලදී. පාරා: පා: 145[33] සා: පා: 391[33] 671[25] ක: වි: 160[5] වි:ම: 272[28] -ත (අඩොත) (නා)= නොසේදූ, ධොවනය නොකළ වි:වි: 1332 -පාද (නා)= නොසේදූ පා. පාද ධොවනය නොකළ. -පණක (නා) (√ඵප + යු=අන + ක)= පා සෝදන තැන තබන පුවරුකඩ. වි: වි: ටී: 449[9] -ගාමි (නා) [සං නාමි]= නැබින් යට. නැබ මඬලෙන් යටි පෙදෙස. සා: පා: 1035[29] පරි: පා: 284[26] -මුඛ (නා)=යටිකුරු මුහුණු ඇතිව.

බීම බලාගෙන -විරෙවන (නා)= අඩොහාග යෙන් මල පහකරවීම. අඩොවිරෙවනය. දී: නි: B 26[17] -සිර (නා)= යටිකුරු වූ හිස් ඇති. බීම බල්වා. -සිස (නා)= හිස පහතට දැමූ. යටි කුරුවූ හිස ඇති.

අනාගාමික (නා) (න + අනාරික) (අගාර + ණික = ශාසනය. පැවිද්ද. (අනගාරිය බලනු) -මුනි (නා) [සං මුනි]= පැවිදිවූ ආර්‍යයෝ. සවැදැරුම් මුනිවරයන්ගෙන් එක් කොටසක්. "අනනාරික මුනිහු නම් ප්‍රව්‍රජ්‍යායැ සිටි ආර්‍යයෝයි" ජා: අ: ගැ: 238[5]

අනාගාරිය (නා) (න + අගාරිය) (අගාර + ණික; ණික=ඉය)= පැවිද්ද ශාසනය, බුදුබ ශාසනය. ගෘහජීවිතයට හිතවූ කෑම් වණික් ආදිය අනාරිය නම්. පැවිද්දෙහි එබන්දක් නැති බැවින් පැවිද්ද අනගාරිය නම්. 'එත්ථ ච යසමා අගාරස්ස හිතං කයි වණිජ්ජාදි කම්මං අගාරියන්ති වුච්චති. තස්මා පබ්බජ්ජාය නත්ථි තසමා පබ්බජ්ජා අනගාරියන්ති වුච්චති" සැ:පා :139[24] පාරා: පා: 14[9] මි: පා: සැ: 33[19] චි: ච්: ටී: 359[6] -චිනය (නා)= භික්ෂු ශීලය සපජාපත්තිසහිත යන්ට නොපැමිණීම. චතුපාරිසුද්ධි ශීලය 'දෙවැදැරුම් විනයයෙන් එකක් 'අනගාරිය විනයො ච සත්තා පත්තිකඛ්ඛෙ අනාපජ්ජනං පෙ-චතුපාරිසුද්ධි සීලංවා අනගාරිය විනයෙ'' සු: නි:අ: 255[28] (අගාරිය විනය බලනු) -සිප්ප (නා) [සං.ශිල්ප]= භික්ෂූන්ට සුදුසු ශිල්ප. සිවුරු නූල් ගැසීම, මැහීම ආදී ශ්‍රමණ පරිෂ්කාරයන් සකස් කිරීම. නාථ කරණ ධම්. 'ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු යානි තානි සබ්‍රහ්මචාරීනං උච්චාවචානි කිඞ්කරණීයානි තත්ථ දක්ඛො හොති" යනාදීන් ඒ ඒ නැන වණිනා කළ භික්ෂුන්ට සුදුසු ශිල්ප සු, නි: අ: 255[28] (අගාරිය සිප්ප බලනු)

අනාඝ (නා) (න + අඝ)= කෙළවරක් නැති. සැ: පා: 8861[7]

අනාගතිපච්චික්ඛ (නා) (න + අගතිපච්චික) (√පච + ත; ත=ක; ව=ච) (පච්චක + ණික)= ගින් මෙන් පිසූ දෑය ප්‍රතික්ෂේප කරන කොළ ගෙඩි ආදියෙන්ම යැපෙන එක් තාපස නිකායක්. අටවැදැරුම් තාපසයන්ගෙන් එක් කොටසක් සු: නි: අ: 239[10] (අට්ඨවිධ තාපස බලනු)

අනඞ්ගණ (නා) (න + අඞ්ගණ)(√අඤ්ජ් + ණ)= රාගාදි කෙලෙස් රහිත අඞ්ගණ නම් රාගාදි යයි. එය නැත්තේ අනඞ්ගණ නම්. සිත අපිරිසුදු කරණ හෙයින් රාගාදීහු අඞ්ගණ යෝ නම් වෙත්. පාරා: පා: 4[16] සා පා: 102[12]

අනච්චෙක වීවර (නා)= (න + අච්චෙක වීවර)= අච්චෙක චීවර නොවූ. ආත්‍යයික චීවර නොවන. අච්චෙක චීවරය සමාන වූ. පාරා: පා: 290[7] සැ: පා: 530[33] (අච්චෙක චීවර බලනු)

අනවජ්ජ (නා) (අනු + අවජ්ජ)= අතිශයින් ආශ්චර්‍යවීවූ. නැවත නැවත පුදුම උපදවන. "ඉමා අනවජ්ජියා ගාථායො පටිහංසු" මහා:පා 4[31] සැ:පා: 721[7] වි: ච්: ටී: 597 මි: පා: සැ: 17[20]

අනජ්ඣාපත්ති (නා)(න + අජ්ඣාපත්ති)= ඇවැත් වලට නො පැමිණි. ඇවැත්වලට පැමිණීමට ප්‍රතිඝක්ෂ වූ. පරි: පා: 12[18] සැ: පා: 969[3]

අනජ්ඣාපන්න (නා) (න + අජ්ඣාපන්න) ඇවැතට නො පැමිණි. සැ: පා: 772[26] මහා: පා: 113[18]

අනජ්ඣිට්ඨ (නා) (න √අජ්ඣිට්ඨ) (අධි + √ඉස + ත)= අණ නොකළ. යාචඤ්ඤ නොකළ. සඞ්ඝයා විසින් සම්මත නොකළ. "න භික්ඛවෙ සඞ්ඝ මජ්ඣෙ අනජ්ඣිට්ඨෙන ධම්මො භාසිතබ්බො" මහා: පා: 122[3] සැ:පා: 789[26] (අජ්ඣිට්ඨ බලනු)

අනජ්ඣොහර (නා) (න+අජ්ඣොහර)= නොගිලිය හැකි· අනුභව නොකටහැකි. ක: ච්: පි: 56[24] (අජ්ඣොහර බලනු)

අනඤ්ඤ (නා) (න + අඤ්ඤ)= අනෙකක් නොවූ. එයම -ථා (නි)= අන්‍යපරිද්දෙකින් නොවූ. වෙනස් නොවූ. සැ: පා: 997[27] -ථාභාව (නා)= අන්‍යථාභාවී නොවූ ජාති ජරාමරණයන්ගේ අභාවයෙන් වෙනසකට නො පැමිණෙන, නිර්‍වාණය. -නෙය්‍ය (නා) (√නී+ණ්‍ය)= අන් මඟකින් නොදත හැකි. තමන් විසින් වඩන ලද මාර්ගයෙන්ම පැමිණිය යුතු. අන්‍ය කිසි මඟකින් අවබොධ කළ නො හැකි. මහා: පා: 3[24] සැ: පා; 726[26] මි: පා: සැ: 120[31] -පාවිනති (නා)= එනම් පවිති ඇවැත් සතර. "එතදෙව පඤ්චයං කත්වා අනඤ්ඤං පාවිත්තියං" යනුවෙන් පණවා වදළ පවිති ඇවැත්, 1 යො පන භික්ඛු සඞ්ඝිකෙ

විහාරෙ ජාතං පුබ්බූපගතං භික්ඛුං අනුපඛජ්ජ සෙය්‍යං කපෙපය්‍ය යස්ස සම්බාධො භවිස්සති සොපකකමිස්සතීති එතදෙව පච්චයං කරිත්වා ''අනඤ්ඤං පාචිත්තිය''ං- 2 ''යො පන භික්ඛු භික්ඛු එවං වදෙය්‍ය එහාවුසො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසිස්සාමිති තස්ස දුපෙත්වා වා අදුපෙත්වා වා උය්‍යොජෙය්‍ය ගච්ඡාවුසො න මෙ තයා සද්ධිං කථා වා නිසජ්ජා වා පාසුහොතීති එත දෙව පච්චයං කරිත්වා අනඤ්ඤං පාචිත්තිය 3 යො පන භික්ඛු භික්ඛුස්ස සංවිච්ච කුක්කුච්චා උපපාදෙය්‍ය ඉතිස්ස මුහුත්තම්පි අඵාසු භවිස්සතීති එතදෙව පච්චයං කරිත්වා අනඤ්ඤං පාචිත්තිය- 4 යො පන භික්ඛු භික්ඛූනං භණ්ඩන ජාතානං කලහජාතානං විවාදුපන්නානං උපස්සුතිං තිට්ඨෙය්‍ය ඉං ඉමෙ භණිස්සන්ති සොස්සාමීති එතදෙව පච්චයං කරිත්වා අන ඤ්ඤං පාචිත්තිය'ං'' යන පළිති ඇවැත් සතර. පරි: පා: 175[37] ස: පා: 985[4]

අනඤ්ඤූපදෙස (නා) (න + අඤ්ඤූපදෙස) (ප + √දිස + ණ) [සං. ප්‍රදෙශ]= අන්‍ය ක්‍රමයකින් නොව. පසිඳ කථා නැතිව. ඉඳුරා. කෙළින්ම. එතෙරි මනුෂ්‍ය ධම් පාරාජිකා පන්නිසෙහි අඹ රාසින් එකක්. කු: සි: ස: 8[26] ක: ව: පි: 60[8] ක: ව: 339 - 83[13] ව: ව: 311 (අඤ්ඤත්‍ර පදෙස බලනු)

අනඤ්ඤෙය (පු: ස්ත්‍රී:) (න + අඤ්ඤෙය) (ඇ + √ඤා=ය)= නොදන. දැනීමක් නැතිව ස: පා: 680[15]

අනට්ඨ (නා) (න + නට්ඨ) (√නස +; ස + ත= ඨ)= නොනටුවාවූ. නැති නොවූ. පැහැර නොගත්. ස: පා 463[13] පාරා: පා: 230[18] **-කායප්පස්සද්ධ** (නා)= නොනටුවාවූ කාය ප්‍රසාදය. සබ්‍රි නිමිත්තයෙහි හටගත් නොනටුවාවූ කායප්‍රසාදය ඇති වම්මිලයක හෝ සම්මොඩොලෙක සවකිය අඛණ්ඩජානය ප්‍රවෙණ කරන භික්ෂුවට පරිජි වේ. ''කාය ප්‍රසාදය වනාහි කම්ජ තෙජෝ ධාතුව පිහිටියාවූ සථානය ද, කෙණාග්‍ර ලොමාග්‍ර නඛාග්‍ර ශුෂ්‍රතා වම්මීන් ද, හැර අවශෂ සකල ශරීරයෙහි ව්‍යාප්තව පවත්නේ යි'' අ: ස: ස: 153[8] ක: ව: 2[17] ස: පා: 184[18]

අනණ (නා) (න + අණ) [සං. අනෘණ > පා. අනණ)= ණය නැති. උපසම්පදුපෙක්ඛක පුද්ගලයාගේ තෙළෙස් අන්තරායකර ධම්යන් නෙන් එකක්. මහා: පා: 105[1] ම: පා: ස: 22[14] - 31[27] (සත්‍රී: ලි: **අනණා**) චු: පා: 414[32]

අනතික්කම (නා) (න + අතික්කම) (අති + √කම + අ)= නො ඉක්මීම. **-නිය** (නා)= නොඉක්මිය යුතු. ස: පා: 580[18]

අනතිරිත්ත (නා) (න + අතිරිත්ත) [සං. අතිරික්ත > පා. අතිරිත්ත > සිං. අසිරිත්]= 1 අතිරික්ත නොවූ. අධික නොවූ. 2 කැප නොකළ. භොජන වර්ගයෙහි ප්‍රථම විකෘති ප්‍රවාරණ ශික්ෂාපදයන්හි සඳහන් භොජනය. 1 කපපිය කත 2 පටිග්ගහීත කත 3 උච්චාරිත කත 4 හත්ථපාසෙ සිතෙන කත 5 භුඤ්ජාවිනා කත 6 භුඤ්ජාවිනා පවාරිතෙන කත 7 අලමෙතං සබ්බන්ති වුත්තෙන කත යන සත් වැදෑරුම් විනය කර්මයන්ගෙන් කැප නොකරන ලද්දේ හෝ ගිලන්හට අධික නොවූයේ හෝ **අනතිරිත්ත** නම්. ''ඉමෙහි පන සත්තහි විනය කම්මෙහි කාරෙහි යං අතිරිත්තං කපපියං අකතං, යඤ්ච පන න ගිලානාතිරිත්තං තදුභයම්පි අනතිරිත්තං'' එය පදභාජනයෙහි ''අකපපිය කතං හොති -පෙ= න ගිලානාතිරිත්තං හොති එතං අනතිරිත්තං නාම'' යනුවෙන් දක්වන ලදී. එහි 1 **අකපපිය කත** නම්; අකැප දැය කැප කිරීමයි. එනම්; 1 නඛ්‍ය 2 අගනිය 3 සපය 4 නිබ්බට්ට බීජය 5 අබීජය යන පස් සමණ කැපයෙන් කැප නොකළ දෙය ද, අකැප මස් හා අකැප බොජුන් ද යන මේ සියල්ල අකපපිය නම්. ඒ අකැප දැය ''අලමෙතං සබ්බං''යි මෙසේ අතිරිත්ත හෙවත් කැප කරන ලද්දේ අකපපිය කත නම්. 2 **අපටිග්ගහිත කත** නම්; භික්ෂුව විසින් නොපිළිගන්නා ලද්දම් ''අලමෙතං සබ්බං''යි මෙසේ අතිරිත්ත හෙවත් කැප කරන ලද්දේයි, 3 **අනුච්චාරිත කත** නම්; කැප කරන්නට පැමිණි භික්ෂුව විසින් මඳක් මෑත් නොකොට හෝ ඒ දිගට නොනමා කැප කරන ලද්දයි. 4 **අහත්ථපාසෙ කත** නම්; කැප කරන්නට පැමිණිය හුනේ අත්පසින් පිටත සිරියකු විසින් කැප කරවන ලද්දයි. 5 **අභුඤ්ජාවිනා කත** නම්; පවාරණ පහොනක භොජනය නොවැළඳූ

Paññāpārami - Na Uyana Free Distribution

වහු විසින් කැප කරන ලද්දේයි. 6 **භුත්තා විනා පවාරිතෙන ආසනා වුට්ඨිතෙන කත** නම්; පවාරණ පහොනක හොජනය වළඳූ අසුනෙන් නැගී ඊටියහු විසින් කැප කරන ලද්දේයි. 7 **අලමේතං සබ්බන්ති අවුත්ත** නම්; වාග්හෙද කොට ම මෙසේ නො කියන ලද්දේයි. **න ගිලානා තිරිත්තය** නම්; ගිලානා තිරිත්ත නො වූ හොජන යයි. ගිලන්හුගේ භුක්තාවශෙෂය පමණක් ම ගිලානාතිරිත්ත නො වේ. අද හෝ හෙට හෝ කැමැති දවසක වළඳන්නේ යයි ගිලනහු වෙනුවෙන් ගෙණ එන ලද්ද ද ගිලානාතිරිත්තය වේ. .කැ: වි: 1084 සා: ම: 14416 පාචි: පා: 841 – 8527 සා: පා: 61021 කැ: වි: පි: 8325 වි: වි: 1308 ප්‍රා: පු: සා: 6726 සි: ව: වි: 5128 (අනතිරිත්තක යි ද දක්නේය) (අතිරිත්ත සහ අකපපිය බලනු) **-නිමන්තණ** (නා) (නි + √මන්ත + ණ) [සං. **නිමන්ත්‍රණ**]= එනම් ශික්ෂාපද දෙක. 1 යො පන භික්ඛු භුත්තාවී පවාරිතො අනතිරිත්තං ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා ඛාදෙය්‍ය වා භුඤ්ජෙය්‍ය වා පාචිත්තියං" – 2 යො පන භික්ඛු නිමන්තිතො සහත්‍ථා සමා නො සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා පුරෙභත්තං වා පච්ඡාභත්තං වා කුලෙසු චාරිත්තං ආපජ්ජෙය්‍ය අඤ්ඤත්‍ර සමයා පාචිත්තියං තත්‍රායං සමයෝ චීවරදාන සමයෝ චීවරකාර සමයෝ අයං තත්‍ථ සමයෝ" යන ශික්ෂාපද දෙක. සා: පා: 9664 පරි: පා: 12699 **-පච්චය** (නා) පති + අය) [සං. **ප්‍රත්‍යය**]= අනතිරික්ත ප්‍රත්‍යය **අනතිරික්ත** හෙතුව කැ: වි: 11034 කැ: වි: පි: 8527 **-පමාණ** (නා)= ප්‍රමාණයට වඩා අධික නොවූ .කියන ලද **පමණට** වඩා නො වැඩි. කැ: වි: 5434 කැ: වි: පි: 4432 **-සඤ්ඤි** (නා)= අනතිරික්තය යන සංඥා ඇති. **අතිරික්ත** හොජනයෙහි **අනතිරික්තය** යන හැඟීම ඇති. පාචි: පා: 8424

අනතිසාර (නා) (න + අතිසාර) (අති + √සර + ණ)= **නිදොස්, නිර්දෝෂ.** වරදක් නැති. මහා: පා: 5232 ම: ඡ: සා: 19637 සා: පා: 97616

අනත්ත (නා) (න + අත්ත)= අනාත්මය., ආත්ම යක් නැත. සා: පා: 06111 **-මන** (නා)= නො සතුටු වූ සිත. නම වසඟයෙහි නො පවත්නා **සිත.** ප්‍රීතියෙන් හා සැපයෙන් නො තහවුරු වූ සිත. පාරා: පා: 19222 සා: පා: 4206

අනත්ථ (නා) (න + අත්ථ)= 1 අනර්ථය. අවැඩ. පිරිහීම. 2 අර්ථ හඬහය, **තේරුමක් නැති.** අර්ථ ශූන්‍ය වි: වි: වි: 50527 සා: පා: 85339–8596 චූ: පා: 3830 (අනත්ථක යි ද දක්නේය) **-ත** (නා)= න + අත්ථත) (ආ + √ථර + ත) **ආසන්නරණය** නො කළ නො අතුළ කඨිනය නො අතුළ වි: වි: වි. 43823 මහා: පා: 28816 **-ංකඨින** (නා)= නො අතුළ කඨිනය. සූවිසි මහා විපත්තීන්ගෙන් යුක්තව අතුළ කඨිනය. මහා: පා: 28817 සා: පා: 8238 කැ: ව: 7123 (අන්ධාර විපත්ති බලනු) **-ද** (නා)= අනර්ථදායී. අවැඩකරු. අවැඩ ගෙන දෙන. ස. පා: 85336 **-වාදී** (නා) (√වද + ණී)= අහෙතුක කථා **කරන්නා.** අවැඩ කරු වචන කියන්නා. ප: සූ: 27614 **-සංහිත** (නා)= අනර්ථයෙන් යුක්ත. අනර්ථ උපදවන. ජීවිතයට හෝ බ්‍රහ්මචර්‍යාවට අනතුරු පිණිස පවත්නා. "ලෞකික ලොකොත්තර අර්ථසිද්ධිය නොසලසන. පිරිස කැළඹෙන. චූ: පා: 39113 පරි: පා: 21536 සා: පා: 94911–10081 ප: සූ: 27621 ම: පු: 47819

අනත්ථාරුහ (නා) න + අත්ථාරුහ)= නො අතුළහු. කඨිනය නො අතුරන්නා. පරි: පා: 2297 (අත්ථාරුහ බලනු)

අනධිගත (නා) (න + අධිගත)= අවබොධ නො කළ. මාර්ග භාවනාවෙන් අවබොධ නො කළ. නොලැබ. පාරා: 9112 සා: පා: 34728

අනධිට්ඨාන (නා) (න + අධිට්ඨාන)= අධිෂ්ඨාන නොකිරීම. නො ඉටීම. කයින් හා වචන යෙන් කළ යුතු අධිෂ්ඨානය නො කිරීම. පිණ්ඩපාතික භික්ෂුවට කැප කරුණු පසෙන් එකක්. පරි: පා 17720 සා: පා 98527 වි: වි: ටී: 26234

අනධිට්ඨිත (නා) (න + අධිට්ඨිත) (අධි + √ඨා + ඉත)= නොඉටූ අධිෂ්ඨාන නො කළ. සා: පැ: 46034

අනධිමාන (නා) (න + අධිමාන)= අධිමාන රහිත. "අදිටෙයි දිටය සඤ්ඤිතාදි විසින් අධිගත ධර්‍ම ඇතේතෙම් යන අදිමන් නැති" **-ඉක** (න)= එබඳු භික්ෂුව. අදිමන් නැති මහණ. කු: සි: 63 (අධිමාන බලනු)

අනනුවජ්ජිය (නා) (න + අනුවජ්ජිය) (අනු + ජ්ව් + ණික; ණික=ඉය)= නො සුදුසු. සුදුසුකම්වලට

නො පැමිණෙන. මේහි ඡවි ශබ්දයෙන් කිය වෙනුයේ ශරීරය හෙවත් සුන්දර භාවයයි. ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ සුන්දර භාවය හෙන නො දෙන කරුණු අනනුවජ්ජිය නම් වේ. ''නෙසං ඡවිං ජායං සුන්දරභාවං න අඤ්ඤති නානුගවජ්ජති'' සං: පා: 152[32] පාරා: පා: 18[28] (අනනුවජ්ජිකයි ද දක්නේය)

අනනුඤ්ඤාත 1 (නා) (න + අනුඤ්ඤාත) (අනු + √ඤ්ඤ + ත)= නො අනුදත්, නො පැණ වූ. අවසර නොදුන්. මහා: පා. 93[3] සං: පා: 7[51]

අනනුඤ්ඤාත 2 (නා)= එනම් ශික්ෂාපදය. ''යා පන භික්ඛූනි මාතා පිතූහි වා සාමිකෙන වා අනනුඤ්ඤාතං සික්ඛමානං වුට්ඨාපෙය්‍යපාචිත්තියං'' යනුවෙන් දක්නා මව්පියන් විසින් හෝ සවාමියා විසින් නො අනුදත් ශික්ෂාමානාව උපසපන් කරවන භික්ෂුණියට පවිති ඇවැත් නියමිත ශික්ෂාපදය, ප්‍රා:පු:ස: 50[10] **-සමුට්ඨාන** (නා)= එනම් ශික්ෂාපද: දෙවක, තුන්වන, පස්වන, සවන සමුට්ඨානයන්ගෙන් හටගන්නා ශික්ෂාපද. ආපත්ති සමුත්ථාන නෙළෙසින් එකක්. ''යා දුතිය තතිය පඤ්චම ඡට්ඨෙහි සමුට්ඨාති අයං අනනුඤ්ඤාත සමුට්ඨානා නාමාති''කැ:වි: 22[28](අඤ්ඤාන සමුට්ඨානබලනු)

අනනුබෝධ (නා) (න + අනුබෝධ) (අනු + √බුධ + ණ)= අවබෝධ නො කිරීම.

අනනුමෝදක(නා)(න + අනුමෝදක) (අනු + √මුද + ණවු=අක)= අනුමෝදන් නොවන්නා. කථිනය ඇතිරීම අනුමෝදන් නොවන භික්ෂුව, කඨිනය නො අතුරනු හැකි පුද්ගලයන් දෙදෙනාගෙන් එක් පුද්ගලයෙක්. පරි: පා: 229[10]

අනනුලෝම (නා) (න + අනුලෝම) [සං, අනුලෝම]= නුසුදුසු. අනුලෝම් නොවූ. පැවිද්දන්ට සුදුසු නොවූ, **-ඉක**=**අනනුලෝමික** (නා)= නුසුදුසු. ''අනනුවජ්ජිකතනා එවව අනනුලොම්කං.,' සං: පා: 152[38] = 511[19] පාරා: පා: 18[49] පරි: පා: 169[32]

අනනුශාස (නා) (න+අනුශාස) (අනු + √සාස + ණ)= අනුශාසනා නො කරන. ඒය + මන= අනුශාසනා නො කරන ලබන. ම: පා: ස: 150[4] (අනුසාසනා බලනු)

අනනුශ්‍රුත (නා) (න + අනුශ්‍රුත) (අනු + √ශ්‍රු + ත)= නො ඇසූ විරූ මෙයින් පෙර නො අසන ලද. මහා: පා: 16[6] ම: පා: ස: 38[21].

අනන්න (නා) (න + අන්න)= 1 අන්තයක් නැති. කෙළවරක් නැති, 2 නිර්වාණය. 2 අවකාශය. අ: ප: ස: 4[27] **-ජින** (නා)= නිර්වාණය අවබොධ කළ. පරිච්ඡේදභාව, පරිවෙඡද භාව රහිත බැවින් **නිවණ** අනන්ත නම්. එබඳු නිවණ අවබොධ කළ බැවින් බුදුහු ''අනන්ත ජින'' නම්. ජෛනයෝ ''අනන්තජින''යි **නිර්ග්‍රන්ථ** ඥාත පුත්‍රයන් හඳුන්වති. සං: පා: 103[410] වි: වි: ටී. 508[8] **-දස්සි** (නා) (√දිස + ණි; √දිස= දස්ස)= අනන්ත දර්ශී වූ. බුදුරජාණන් වහන්සේ. පරි: පා: 137[87].

අනන්තර (නා) (න + අන්තර)= අතරක් නැති. නිරන්තර. **-පච්චය** (නා) (පති + අය)= අනන්තර ප්‍රත්‍යය. සුව්සි ප්‍රත්‍යයන් ගෙන් එකක්. ''න විජ්ජති පච්චයුප්පන්නෙන සහ අනන්තරං එතස්ස පච්චයස්සාති අනන්තර පච්චයෝ'' යනු බැවින් ප්‍රත්‍යුත්පන්න ධර්මයන් අතර අතරක් නොදන්නා ප්‍රත්‍යය. අනාගත වශයෙන් අතරක් නැතිව ප්‍රත්‍යය වන ප්‍රත්‍යය. කඨිනය පිළිබඳව නම්; උදකාහරණාදි ප්‍රයොගයන් උපන් කල්ම ධොවනාදි පුවීකරණයන් පසුව උපදනා බැවින් උදකාහරණාදි ප්‍රයෝගය කඨිනවස්තුය අනාගත වශයෙන් අනන්තර ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. මෙහි පුවීකරණ යනු. 1 ධොවන 2 විචාරණ 3 ඡේදන 4 බන්ධන 5 සිබ්බන 6 රජන 7 කප්පකරණ යන සත් වැදෑරුම් පුවී කරණ යයි. පරි: පා 230[25] ස: පා: 101[39] වි; වි: ටී: 502[21] **-හිත** (නා) (න+අන්තර+හිත)= අතරතුර කිසිවක් නැති. කළාල් සම්කඩ ආදී යමක් නො අතුළ. එබඳු බිම. වැලි පස් මිශ්‍ර වූ බිම. පාත්‍රය නොතැබිය යුතු බිම් පෙදෙසක්. ''නවඅනන්තර හිතාය භූමියා පතෙතා නිකඛිපි තබ්බා'' පාරා: පා: 12[11] ස. පා: 14[031] – 731[38] මහා: පා: 45[11]

අනන්තරා (න) (න + අන්තරා= කිසි අනතුරක් නැති. 1 දශවිධ අන්තරාවන්ගෙන් එකකිනුදු අනතුරු නැති. 2 සවහී මෝක්ෂ දෙකට අනතුරක් නැති. **-අඤ**= දශවිධ අන්තරාවන් ගෙන් අනතුරක් නැති. සඤ්: ලි: **අනන්තරායකිනී**= අනතුරක් නැත්තී: **ඉක**= (අනන්තරායික)= **අන්තරායකර** නොවන: ''ගමින බාධක වූ රාජ චොරාදි අන්තරායක් නැති'' 1 ශ්‍රඥප්ති

වද්‍යුපත්තීන් නොදැන ව්‍යතික්‍රමණය කිරීමෙන් සවතී මොක්ෂ දෙකට අනතුරු නොවන. 2 රාජචෝරාදී කථා නැති. සන්‍ර්: ලි: **-ඉනී** අනන්තරායකිනී= අනතුරක් නැත්තී. කු: සි: ස: 13[34] කැ: වි. 18[24] ඒ: ම: 24[39] ක: ව: පි: 39 සා: පා: 69[41] – 97[38] පාඒ: පා: 298[18] ප්‍රා: පු: ස: 50[74] **-ආපත්ති** (නා)= එකම් ඇවැත්. දෙවැදෑරුම් ආපත්ති ක්‍රමයකින් එකක්. අනන්තරායිකා ආපත්ති, අනන්තරායිකා ආපත්ති යයි ආපත්තීහු දෙවැදෑරුම් වෙත්. දැන දැන ව්‍යතික්‍රමණය කළ සප්තාපත්තිසකඛියෝ සවතී-මොක්ෂ දෙකට බාධා කරන්නුයි අනන්තරායිකා ආපත්ති නම් වන්නිය. එසේ නො දැන ව්‍යතික්‍රමණය කළ ප්‍රඥප්තිවද්ධාපත්තීහු සවතී-මොක්ෂ දෙකට අනතුරු නො කරන්නුයි අනන්තරායිකා ආපත්ති නම් වන්නිය. පටි: පා: 161[15] ස: පා: 973[38] – 273[3] **-සඤ්ඤී** (නා)= අනතුරක් නැත යන හැඟීම ඇති. ආපත්ති පටිවිජ්ඣන වන කරුණු දශයෙන් එකක්. යම් භික්ෂුවක් රාජ චෝරාදි දශවිධ අන්තරායන් අතුරෙන් යම් අනතුරක් නැති කල අනන්තරායිකා සංඥීව ම ආපත්ති ඡාදනය කෙරේ නම් ඒ ඇවැත පටිවිජ්ඣන වේ මය. ඉදින් හෙතෙම බියසුලු බැවින් අදුරෙහිදී අමනුෂ්‍යයන්ට හෝ චණ්ඩමෘගයන්ට බියෙන් අන්තරායිකා සංඥීව ඡාදනය කෙරේ ද, ඒ ඇවැත පටිවිජ්ඣන නො වේ. ක: වි: 484 ස: පා: 42[39] ඒ: ම: 120[20] කු: සි: ස: 13[34] බු: සි: ටී: 286 වි; ඒ: 505.

අනන්තරික (නා) (න + අනන්තර + ණික)= අතරක් නැති යහු, අනතුරුව සිටියහු. ළඟ සිටියහු.

අනපගත (නා) (න + අපගත)= කාරණයෙන් පහ නොවූ. හෙතුසහිත. ස: පා: 855[36] වි: වි: ටී: 445[17]

අනපදාන (නා) (න + අපදාන) (අප + √දා + යු= අන) 1 අපදාන විරහිත. 2 පිටිසිඳීමක් නැති. ආපත්තීන්ගේ පරිවේඡදයක් නැති. මෙහි අපදාන යනු පරිවේඡදයි, මහා: පා: 381[8] ස: පා: 852[6]

අනපලෝක (නා) (න + අපලෝක) (අප + √ලුව + ණ; ච=ක)= අපලොකනය නො කිරීම නො විචාරීම නො ඇසීම (අපලෝකන බලනු)

අනපලෝකෙති (ක්‍රි) (න + අප + √ලුව + ණෙ + ති;ච=ක)= නො විචාරයි. නො අසයි. අප ලොකනය නො කරයි. අති: **අනපලෝකෂි.** වති: **අනපලෝකෙති.** අනා: **අනපලෝකෙස්සති** සමී: **අනපලෝකෙය්‍ය.** පූ: ක්‍රි: **අනපලෝකෙඛා**= නො විචාරා. පාචි: පා: 222[39] ස: පා: 6.73[1] ආ: පු: ස: 121[2]

අනපාදිසික (නා) (න + අපාදිසික) අපාය + ණික)= අපායයෙහි නුපන්. අපාය හා නොවන. (අධ්‍යාරසනාපාදික බලනු)

අනභිහත (නා) (න + අභිහත) (න + අභි + √හ + ත)= අභිභානය නොකරන ලද. නො පිළිගන්නා ලද; නො කැඳවූ. අභිභාන කර්මය නො කළ. ආපත්ති පටිවිජ්ඣන කළ භික්ෂුව පිරිවෙස් පුරා වත්මාන සමාදන්ව විසූගණ භික්ෂු සඞ්ඝයා මැද අභිභාන කර්මය පිණිස ආරාධනා කටයුත්තේය. මේ අභිභාන කර්මය විසූති ගණයා විසින් තුන් වතුරස්‍රකම් වාක්‍යයෙන් කටයුතුය. එහි එක් තමක් නමුදු අඩු වීනම් අභිභාන කර්මය කොප්‍ය වේ. ඒ භික්ෂුවද අභිභාන නො කරන ලද්දේය. එබැවින් හෙතෙම **අනභිහතය.** ප්‍රා: පු: ස: 50[23] කැ: වි: 51[1] ස: පා: 455[1] පාරා: පා: 221[17] (අභිභාන බලනු)

අනභාවකත (නා) (අනු + අභාවං + කත)= පසුව නො වැඩෙන සේ විනාශයට පමුණුවන ලද. ක්‍රමයෙන් අභාවයට යන. පිළිවෙළින් නැසියන සේ කළ. සම්මසෝ ඛයධම්මා ති නමැති ශාස්තෘන්ගෙන් කෘෂ්ණා අවිද්‍යාමය හවමූලය නැවත නුපදින සේ විනාශ කළහ මෙහි "අනභාවගතා" යනු ද පාඨාන්තරයි එහි අනු + අභිජ්‍රියා= අනවජ්‍රියා යනු මෙන් 'අනු + අභාවං + ගතා= අනභාවිගතා'' යනු පදවෙඡ්දයි. පාරා: පා: 210–17 ස: පා: 831 සා: ම: 531

අනභාවකත (නා) අනභාවකත බලනු. ස: පා: 832

අනභිජ්ඣාන (නා) (න + අභිජ්ඣාන) (අභි + √ඣෛ යු=අන, √ඣෛ=ජ්ඣා)= නොදන්නේ චතුර්ථ පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි දක්නා පරිදි උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය තමන් කෙරෙහි ඇතැයි දැනීමක් නැතිව. "සවඝන්නානයෙහි නොඋපන් බැවින් තමා කෙරෙහි ඇතැයි නොදන්නේ" ප්‍රා: පු:

ස: 10^{25} ක: වි: 31^{89} සා: පා: 348^{83} පාරා: පා: 91^{85}

අනභිරත (නා) (න + අභිරත) (අභි + √රම + ත)= නො ඇල්ම. කාමදෘහයෙන් දැවෙන හෙයින් විසිරීගිය සිත් ඇති "ආයසම්‍ා සෙය්‍ය සකෝ අනභිරතෝ බ්‍රහ්මචරියං චරති" පාරා: පා: 1176 සා: පා: 3677

අනභිරති (නා) (න + අභි + √රම + ති)= නො ඇල්ම කලකිරීම. විඤ්ඤාණ සිත. පාරා: පා: 117^{14} සා: පා: 348^{23}–367^{20}

අනභිරද්ධ (නා) (න + අභි + √රහ + ත)= 1 නො සතුටු වූ. සුවපත් නොවූ, 2 සම්පූර්ණ නොවූ කල්පනා ඇති. උත්සාහවත් නොවූ සිත් ඇති පාරා: පා: 194^{30} මහා: පා: 797 සා: පා: 420^{8}–714^{0}

අනභිරද්ධි (නා)= නො සතුට. පාරා: පා: 194^{33} සා: පා: 420^{18} (අනභිරද්ධ බලනු)

අනමතග්ග 1 (නා) (අනු + අමත + අග්ග)= නො දන්නා ලද අත ඇති. සංසාරයේ එක් ලක්ෂණයක්. "**අනමතග්ගොයං භික්ඛවෙ සංසාරෝ. පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති**" යන සංයුක්ත නිකායට්ඨ කථා පාඨය අනුව අවුරුදු සියයක් දහයක් හෝ නුවණින් අනුව ගොස් නමුදු අග නොදන්නා ලද්දේය යන අර්ථයෙන් **අනමතග්ග** නම් වේ. "**යදග්ගෙන වස්ස සුති මා භික්ඛවෙ න පඤ්ඤායති තදග්ගෙනෙව පඤ්ඤායති මාති, වෙමජ්ඣිකෙනෙව සත්තා සංසරන්ති**" යන සුත්තසඞ්ගහට්ඨ කථා පාඨයෙන් ද මුල් කෙළවර මෙන්ම අග කෙළවරත් නො දන හැකි සංසාරමධ්‍යයෙහි සත්ත්වයන් සැරිසරන බැව් කීහ. ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහි විස්තර වනුයේ මෙසේය. "අනමතග්ගොයං, අනුව ගොස්නිමු තො පිරිසුන් කෙළවර ඇතියේයි. නොහොත් පුන පුන බලවත්වූ නොපිරිසුන් කෙළවර ඇතියේයි. **අනුග්ගන්ධා අමතං අපරිච්ඡින්නං අග්ගං යස්ස, පුබ්බපුන පෙක්ඛිබ්බා වා අපරිච්ඡින්නං අග්ගං යස්සඅයං අනමතග්ගොයන්තු වෙයි.**" මේ සියලු පාඨයන්ගෙන් පැවැසෙනුයේ සසරෙහි අග නො දන්නා ලද බවයි.

බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථවල දක්නේ "අනවරාග්‍ර" යන පාඨයයි. මේ පාඨය මෙසේම සිංහල පොත්වලද දක්නේය. එහෙත් "අනමතග්ග" යන්නෙහි නැති අර්ථයක් "අනවරාග්‍ර" යන්නෙහි දකිමින් එයට "අත්මුල් නැති සසර" යයි ව්‍යාඛ්‍යාන කරති. එහිදී "අවර" යනුයෙන් අන්තය ද, "අග්‍ර" යනුයෙන් ආදිය ද ගණිති. ශ්‍රීසුමඞ්ගල ශබ්දකෝෂ කර්තෘවූ පණ්ඩිත වැලිවිටියේ සොරත නායක සථවිරයන් වහන්සේ මෙම ශබ්දය පිළිබඳව කර ඇත්තේ අගනා විවේචනයකි. කෙසේවතුදු පෞරාණික ආචාර්යවරයන් හා වර්තමාන විවේචකයන් අතර "අනමතග්ග". ශබ්දයට තවත් අවකාශ ඇත්තේය.

2 "**අනමතග්ගොයං භික්ඛවෙ සංසාරෝ. පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති**" යන දෙශනා පාඨයෙහි "**පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති**" යනු '**අනමතග්ග**" ශබ්දයේ යථාර්ථය පැහැදිලි කරන සෙදුමකි. බොහෝ පැරණි ඇදුරන් මේ වචනය පිළිබඳව විවිධ අදහස් දක්වන ලද්දේ "**අනු + අමතග්ග**" යි පදවෙන්ද කර අර්ථය සොයන්නට යැම නිසාය. මේ වචනය එසේ විසඳිය කිරීම යුතු නැත. එසින් නියම අර්ථය නො ලැබෙන බැවිනි. යම්ක් "පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති" (=මුල් කෙළවර නො පෙණෙන්නේ) නම්; එබඳු තැන "**අපරා කොටි පඤ්ඤායති** (=පසු කෙළවර පෙනෙනුයේ) විය යුතුය. පෙර-පසු දෙකෙළවරම නොදක්නේ නම් එය "**පුබ්බාපරාකොටි න පඤ්ඤායති**" විය යුතුය. දෙශනා මාර්ගය එසේය. මේ දෙශනා පාඨයෙහි "පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති" යි දෙශනා කරන ලද්දේ "**අනමතග්ග**" ශබ්දයාගේ අර්ථයම ප්‍රකට කරන පර්‍යාය පදයක් මෙන් නොව එහි විරුද්ධාර්ථ පදය පිණිසය. ඒ එසේමය. මේ පද දෙක අර්ථයෙන් එකකට එකක් විරුද්ධය. "**අනමතග්ග**" ශබ්දයෙන් පැවැසෙන්නේ "**අපරා කොටි පඤ්ඤායති**" යන අදහසය. මේ අර්ථය ගැණීමට මේ පදය '**න + න + මත + අග්ග**" යි විසඳීකර ගත යුතුය. "දෙවෘ න ඤෝ ප්‍රකාර මනුසරතෘ" යන ශාබ්දික නීතියෙන් නඤර්ථ දෙකක් එක තැන යෙදීමෙන් ප්‍රකෘති අර්ථය දෙන බැව් නියමය වේ.

ඒ අනුව "**මතො විදිතො අග්ගො=ඤාතග්ගො; න + මත=අමතග්ගො; න + අමතග්ගො= අනමතග්ගො**" යි විග්‍රහ කිරීමෙන් අග නොදන්නා ලද්දේ නොවේ හෙවත් අග දන්නා ලද්දේය යන අදහස මෙයින් පැවසේ. එසේ වූ විට "**අනමතග්ගො-පෙ-න පඤ්ඤායති**" යන දෙශනා පාඨයෙහි අදහස "මහණෙනි; සසර දන්නා ලද අග ඇත්තේය. එහෙත් මූල නොදක්නා ලැබේ" යනුයි. සංසාරයේ අවසානය නිර්වාණය වේ ඒ බැව් දෙශනාවේ ම දක්නේය. "පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය. ඉතො දුබ්බ අවිජ්ජා නා හොති අථ පච්ඡා සම්භවති එවඤ්චිතං භික්ඛවෙ වුච්චති, අථ ච පන පඤ්ඤායති ඉදප්පච්චයා අවිජ්ජාති. පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති භව තණ්හාය-පෙ-ඉදප්පච්චයා භව තණ්හාති' යනාදී දෙශනා පාඨයන්ද සසඳා බැලිය යුතුය.

මේ ශබ්දය සංස්කෘතයට නඟා ගත් "අනම තග්ග" - "**අනවරාග්‍ර**" ශබ්ද දෙකක් පැරණි සිංහල ලියවිලිවල සහ බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථ වල දක්නේය. එයින් "**අනවරාග්‍ර**" යන්නට "අඹ මුල් නැති සසර" යනුවෙන් අරුත් ද දෙති. එහෙත් එබඳු අදහසක් "අනවරාග්‍ර" ශබ්දයෙහි නැත්තේය. මේ "අනවරාග්‍ර" ශබ්දය පාළි "**අනමතග්ග**" ශබ්දය වෙනුවට සඳ ගත් වැරදි රූපයකි. එහි "**අවර**" යනු පාළි-සංස්කෘත අපර ශබ්දයාගේ ප්‍රාකෘත රූප යයි. පාළි ශබ්ද ගාථා භාෂාවෙන් ලියූ බෞද්ධ පඬිවරු මෙබඳු පාළි ශබ්ද ප්‍රාකෘත ස්වරූප යෙන් ගාථා භාෂාවෙන් ලියූහ. බෞද්ධ සංස්කෘත සාහිත්‍යය මෙරට දියුණු වී යෑම නිසා ඒ ශබ්ද ද මෙරට සාහිත්‍යයට ඇතුළු විය. "**අනමතග්ග**" ශබ්දයේ නිරුක්තිය අප්‍රකට නිසා ඒ හා ශබ්දමාත්‍රයෙන් සමවනු පිණිස "**අනවරාග්‍ර**" ශබ්දය නිපදවා ගත්හ. මේ ශබ්ද දෙකට ම "අග්මුල් නැති" යන තේරුම් දීම එක සේ වරදය. විමසත්වා: වි: වි: පි: 38[34] ජා: අ: ගැ: 95[35] ධ: අ: ගැ: 76[20]-128[4]- 169[37]-177[5] ශ්‍රී: සු: ශ: 52 **-පරියාය** (නා) [සං. පර්‍යාය]= අනමතග්ග දෙශනාව ඇතුළත්. එබඳු දෙශනාව. ධ: අ: ගැ: 169[37]

අනමතග්ගිය (නා) (අනමතග්ග + ණික; ණික= ඉය)= අනමතග්ග දෙශනාව ඇතුළත්.

අනය(නා)(1 න + අය)(2 න+නය)= 1නො සැප සැපනැති. 2 අන්‍යාය. අක්‍රමය. ක්‍රම විරෝධි. **-ව්‍යසන** (නා) [සං. ව්‍යසන]= අනය ව්‍යසනය. "අනය නම් නො වැඩය. ව්‍යසන නම් පිඩාසි" • වි: මා: ස: 292[14].

අනරහ (නා) (න+අරහ) 1 රහත් නොවූ. 2 නො සුදුසු. සුදුසු නැති. සු: නි: අ: 124[32]

අනරිය (නා) (න + අරිය) [සං. අනාර්‍ය > පා: අන රිය]= 1 අනාර්‍ය. ශ්‍රේෂ්ඨ නොවූ. 2 උභතෝ ඛීණාසවකයෝ 3 පෘථග්ජනයෝ. වි: වි: ටී: 347[4]. **-ධම්ම**(නා)=අනාර්‍ය ධර්මය. සු:නි:අ:420[35] **-කථා** (නා)= අනාර්‍ය කථාව. සරා බිණීම. ම: පූ: 423[11] **-පරියෙසන** (නා) (පරි + √එස + යු=අන) [සං. පර්‍යේෂණ]= අනාර්‍ය පර්‍යේෂණය. වැරදි මගින් නිවන් සෙවීම. ප: සු: 141[9] **-වොහාර** (නා) [සං. ව්‍යවහාර]= 1 අනාර්‍ය ව්‍යවහාරය. බාලපෘථග්ජනයන්ගේ කථාව. 2 දැන දැන බොරුකීම. 3 අවැදගැරුම් අනාර්‍ය ව්‍යවහාරය. පාවි: පා: 2[22] ස: පා: 5[16] (අටඨ අනරිය වොහාර බලනු)

අනලස (නා) (න + අලස)= අලස නොවූ. කම් මැලි නැති. උත්ථානවීර්‍යයෙන් යුක්ත වූ. ස: පා: 395[5] - 670[14].

අනව (නා) (න + නව)= අලුත් නොවූ: පරණ. කු: සි: ස: 94[25].

අනවජ්ජ (නා) (න + න + වජ්ජ) [සං. අනවද්‍ය]= නිවැරදි. වැරදි නැති. අනර්ගිත. සු: **නි:** අ: 2[58][34] **-කම්ම** (නා)= නිවැරදි කටයුතු. දියුණුවට ඉවහල් වන ක්‍රියා. පොහොය සිල් සමාදන් වීම, වතාවත් කිරීම, ගස් සිටුවීම්, හේ දැව් තැනීම් ආදිය සහ ත්‍රිවිධ සුචරිත ක්‍රියා. සු: **නි:** අ: 259[32] **-පඤ්ඤත්ති** (නා) (ප + √ඤ්ඤ + ති) [සං. ප්‍රඥප්ති]= ප්‍රඥප්ති වද්‍ය ආපත්ති. දෙවැදෑරුම් ආපත්තීන්ගෙන් එකක්. ප්‍රඥප්තිවද්‍ය ආපත්ති නම්; යම් ඇවැතක සවිඤ්ඤාණක පක්ෂයෙහි සිත කුසල්හෝ අකුසල් හෝ අව්‍යාකෘත හෝ වේ ද, ඕ තොමෝ ප්‍රඥප්තිවද්‍ය නම් වන්නිය, "අනවජ්ජ පඤ්ඤත්තීති යාණණ ත්තී වජ්ජා" පාරා: පා: 161[22] ස: පා: 673[5] ක: වි: 231[11]. **-සුඛ** (නා)= නිවැරදි සැපය. ප: සු: 178[22].

අනවසෙස (නා) (න + අවසෙස) (අව + √සිස + ණ) [සං. අවශෙෂ]= කිසිවක් ශෙෂ නොවූ. කිසිවක් ඉතිරි නොවූ. ස:පා: 972[30] - **ආපත්ති** (නා)= පාරාජිකාපත්ති. පරිජි ඇවැත්. පරිජි ඇවැතට පැමිණියහු කෙරෙහි කිසි ශීලයක් ශෙෂ නොවන බැවින් පාරාජිකාපත්තිය අනවසෙසාපත්ති නම් වන්නීය. "එකො පාරාජිකාපත්තිකඛඤ්ඤො අනවසෙසාපත්ති නාම" පරි: පා: 161[18] ස: පා: 943[28]-972[30] වි:වි:ටි: 476[18]

අනවස්සව (නා) (න + අවස්සව)= තෙත් නොවීම. "ආයතිං අනවස්සවො හොති" පරි: පා: 73[15] සු: පා: 969[30]

අනවස්සුත (නා) (න+අවස්සුත) (අව + √සුද + ත = නො තෙත්, රාගයෙන් තෙත් නොවූ, මෛථුන රාගයෙන් තෙත් නොවූ. පරි: පා: 230[3] ප්‍රා පු: ස: 4[21] ජා: අ: ගැ: 25[18] (අවස්සුත බලනු)

අනසුරුත්ත (නා) (න + අසුරුත්ත)= අයහපත් වචන නොකියයුතු, විරුඬ වචන කීමට නොවටින. සඞ්ඝාමාවචර භික්ෂුව කෙරෙහි පිහිටිය යුතු එක් ලක්ෂණයක්. "අසුරුත්තං වුච්චති විඤ්ඤාණික කථා සඞ්ඛාතං අසුඳර වචනං. තං න කථෙතබ්බන්ති අත්ථො" පරි: පා: 218[25] ස: පා: 1012[4]

අනස්සාස (නා) (නු + අස්සාස)= ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස රහිත සුක්ෂ්ම ගැණීම් හෙළීම් නැති. "අනස්සාසකො කාලමකාසි" පාචි: පා: 110[19] ස: පා: 636[6]

අනාකප්ප (නා) (න + ආකප්ප) [සං. ආකල්ප]= ආකල්ප විරහිත. ආචාර රහිත. ශ්‍රමණ සාරුප්‍ය නොවූ, **-සම්පන්න** (නා)= ආකල්ප සම්පත්තිය නැති. ශ්‍රමණ සාරුප්‍ය ආචාරයෙන් තොර. ආචාර ශීලයෙන් තොර. "සගාරවො සප්පතිස්සො විරොත්තප්පසම්පන්නො යනාදීන් දක්වන ලද ආචාර සම්පත්තිය නැති" මහා: පා: 41[2] ස: පා: 729[23] ම: පා: ස: 144[28]

අනාගත (නා) (න+ආගත)- නො පැමිණි. නොපත්. **-තෙල**(නා)=පොල්තෙල් කොහොඹතෙල් අබ තෙල් ආදිය. සත්තාහකාලික සඞ්ඛ්‍යාවට ගැණෙන තෙල්. පෙළෙහි නො ආ තෙල්, වි: ම: 178[18] **-ඵාණිත** (නා)= මී පුප් රසයෙන් කළ සකුරු. පෙළෙහි නො ආ සකුරු. මී පුප් දියෙහි බඳා ඒ මල් රසය දිය හා මුසු වූ කල ඒ දිය පිස කළ සකුරු. වි: ම: 179[12] **-භාර** (නා)= නො පැමිණි බර. තමහට අයිති නැති කටයුතු කිරීම. නවකයන් විසින් මහ තෙරුන් සතු කටයුතු කිරීම. 1 තෙරවස් නො පැමිණ තෙරතමක් විසින් ඉසිලිය යුතු විජිනිපත් ගැණීම් දම් දෙසීම් ආදිය ඉසිලීම. 2 පොහෝ පවුරුණු කිරීමෙහිදී පූර්වකෘත්‍ය පඤ්චකය සහ පූර්වකරණ චතුෂ්කයත්, ප්‍රාතිමොක්ෂොද්දෙශයත් යන දශ වැදෑරුම් සඵර භාරය (=මහතෙරුන් සතු කටයුතු) මහ තෙරුන් ගේ අනු දැනීමක් නැතිව කිරීම. "සම්මජ්ජනී පදීපෙ ච උදකං ආසනෙන ච භිඤ්ඤපාරිසුඬි ඵතුක්ඛානං භික්ඛු. ගණනා ච ඔවා දෙ පාතිමොක්ඛං ථෙරභාරොති වුච්ච තීනි ඉමං දසවිධං ථෙරභාරං නවකො හුත්වා ථෙරෙන අනජ්ඣිට්ඨෝ කරොතෙතං අනාගතං භාරං වහති නාම' පරි. පා: 165[18] ස: පා: 976[32] ම: පූ: 322[21] **-සම්පි** (නා) = පෙළෙහි නො ආ ගිතෙල්. මුව, රෙහෙණමුව ආදින්ගේ ගිතෙල්. සතිය ඇවැමෙහි දුකුළා ඇවැත් අවදින සත්තාහ කාලිකයක්. කැ: වි: 76[33] **කැ:** වි: පි: 56[36] වි: ම: 179[10] ස: පා: 520[38].

අනාගාමි (නා) (න + ආගාමි) (අ + √ගමු + ණි)= නො පැමිණෙන. පෙරළා නො එන. එනම් මාර්ගඵල ලැබූ පුද්ගලයා. සතර මාර්ගයෙන් සහ සතර ඵලයෙන් එකක්. පාරා: පා: 88[15]

අනාඝාත (නා) (න + ආඝාත) (ආ + √හන + ණ; √හන=ඝාත)= ආඝාත විරහිත, ක්‍රෝධ නැති. විෂකම්මන වශයෙන් ක්‍රොධය නසන ලද. වු: පා: 392[18] ස: පා: 950[17]

අනාඝාති(නා)= විෂකම්මන වශයෙන් ආඝාතය ඇත්තේ දේ. පරි: පා: ගැ: 34[24]

අනාචාර (නා) (න + ආචාර) (ආ + √චර + ණ)= 1 ආචාර විරහිත. කාය වාග් ආචාරයන්ගෙන් සිදු වන වැරදි. 3 නො කටයුතු 4 ප්‍රඥප්තිය ඉක්මවීම. 5 දුශ්ශීලභාවය. 6 මිථ්‍යා ජීවිකාවෙන් ජීවත්වීම. පාරා: පා 211[9] - 213[26] පාචි: පා: 84[35] - 94[21] ස: පා: 441[12] - 443[25] - 612[8] - 631[19] වි: මා: ස: 50[4] - 53[23] වි: ම: ටී: 35[8]

අනාවිඤ්ඤාණ (නා) (න + ආවිඤ්ඤාණ) (අ: + √වි + ත=ඤ්ඤණ)= ආවිඤ්ඤී නොවූ. පුරුදු නොකළ. කථාගතයන් වහන්සේ විසින් පුරුදු නොකළ කරුණු. චූ: පා: 333[15] සා: පා: 943[18] (අධ්‍යාරූප හෙදකර වපසු බලනු)

අනාණත්තික (නා) (න + ආණත්තික) (ආණා + තති + ක)=ඇණවීමෙන් ඇවැතට නොපැමිණිය යුතු බැවින් අනාණත්තික නම්. කං: වි: 24[3] කං: වි: පි: 124[6] (ආණත්තික බලනු)

අනාදර (නා)(න + ආදර)= ආදරය නැති. ධර්මය කෙරෙහි හා පුද්ගලයා කෙරෙහි ආදරය නැති පුග්ගලානාදරිය ධම්මානාදරිය යනුවෙන් දෙවැදෑරුම් වූ අනාදරය. සඞ්ඝ කර්මය කෙරෙහි අනාදර වූ. සා: පා: 1014[35] කං: වි: 161[9] ප්‍රා. ප්‍ර: සා. 8[16]

අනාදරිය 1 (නා)(අනාදර + ණික=ඉය)= අනාදර කිරීම. පුද්ගලයාට හෝ ධර්මයට අනාදර කිරීම, කං: වි: 121[20]

අනාදරිය 2 (නා)= එනම් ශික්ෂා පදය. පුග්ගලානාදරිය. ධම්මානාදරිය යනුවෙන් දෙවැදෑරුම් වූ අනාදර කිරීමෙහි; ‘අනාදරියෙ පාචිත්තියං’’ යනුවෙන් ඒකපදයෙන් අවවාද කළ පුද්ගලයාගේ හෝ ධර්මයට හෝ අනාදර කිරීමෙහි පවතී ඇවැත් වේය යි පණවා වදාළ ශික්ෂාපදය. ප්‍රා: ප්‍ර: සා: ‘4[14] සා: පා: 63[19] පාචි: පා: 112[19] -දුක්කට (නා) (දු + √කර + ත; ත=ට) [සං. දුෂ්කෘත > පා. දුක්කට > සි. දුකුළා]= එනම් දුකුළා ඇවැත ‘‘අරුණ නැගි කල නැගි සිටින්නෙමි යි සතුටුනන් කර දෙර නොවසා යම් මහණකු රෑ සැතපී එසේ ම අවදි වේ නම් ඔහුට අනාදරිය – දිවාසඤ්ඤා යන දුකුළා ඇවැත් දෙකක් වේ. ඉන් අනාදරිය දුකුළා ඇවැත් නිදුගත් කල්හි ම වේ. දිවා සඤ්ඤා දුකුළා ඇවැති අරුණ නැගීමෙන් පසු සිදු වන්නේය. එසේ සැතපියහු අරුණට පළමු නැගි සිටිකල අනාදරිය දුකුළා ඇවැත පමණකි’’ පා මූ: වි: වි: සා: 19[31] සා: පා: 203[21] වි: වි: වි: 136[33] සා: දී: 483[3] ජා: මූ: වි: වි: 41[3],

අනාදූ (පු: ක්‍රි:) (න + ආ + √දූ + ත්වා)= නොගොස. ප්‍රා: පු: සා: 45[33] කං: වි: 70[13]

අනාදිකම් (නා) (න+ආදි + කම්ම)= පළමුවෙන් නොකළ. අනුප්පත්තිකා කාරකාය. අනුප්පත්තිකා

යෙහි ආදි කර්මිකයා. ප්‍රථම පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි වැදිරියක හා සංවාසයෙහි යෙදුණු භික්ෂුව එහි අනුප්‍රාප්තියෙහි ආදි කර්මිකයා වේ. එබැවින් හේ අනාදිකර නම් වේ. ‘‘අනාදිකරොති මක්කටී සමණාදී අනුපඤ්ඤත්තිං කාරකො’’ පරි: පා: 162[4] සා: පා: 973[21] (ආදිකර බලනු)

අනාදිය (නා) (න + ආදිය) (න + ආ + √දා + ය + ත්වා; ත්වා=ය)= නොගෙන. නොපිළිගෙන. වචනයට ගරු බුහුමන් නොකොට. ආදරය නොකොට සා: පා: 271[15] – 554[14]

අනාදිය දූත (නා)= තාවකාලික. තාවකාලික වස්තුය ගැන්ම ‘‘කුක්කුකතං නාම අනාදිය දූතං වුච්චති’’ පරි: පා: 229[35] (කුක්කුකත බලනු)

අනාදියනෙතා (නා)= නොගන්නේ. වචනය නොපිළිගන්නේ. ගරු බුහුමන් නොකරන්නේ. සා: පා: 271[15] – 554[14]

අනාදියනෙතා ආපජ්ජති (ක්‍රි) (ආ + √පද + ය + ති)= නොහැණීමෙන් හෝ නොකිරීමෙන් ඇවැතට පැමිණෙයි. කප් බින්දු නොතබා සිවුරු පරිභොග කරනුයේ ඇවැතට පැමිණෙයි. ‘‘දුබ්බණ්ණකරණං අනාදියිත්වා චීවරං පරිභුඤ්ජන්තෙන පන අනාදියනෙතා ආපජ්ජති නාම’’ පරි’ පා: 163[3] සා: පා: 975[3]

අනාදීනව දස්ස (නා) (√දිස + නත; √දිස= දස්ස)= ආදීනව නොදක්නේ. වරද නොදක්නේ. නිවැරැදිය යන හැඟීම් ඇතිව. පාරා: පා: 17[11] සා: පා: 147[3]

අනානා කථික (නා)(න + නානා + කථා + ඉක)= නොයෙක් අනර්ථ කථා නොකරන. එබඳු කථා නොකරන්නා. සඞ්ඝාවාවචර (=ප්‍රතිපක්ෂාර්ථ ඇත්තවුන් ගෙන දිනිඹිය කරණ පිහිටුවන) මහණුන් විසින් නොකළ යුතු කථා නොකරන. පරි: පා 217[31] සී: පා: 1511[7] පරි: පා ගැ: 25[16]

අනානුවජ්ජ (නා) (න + අනුවජ්ජ) (අනු + √වද + ණ්‍ය)= උපවාද නොකළ. චෝදනා නොකළ මහා: පා: 115[16] සා: පා: 855[3]

අනාපත්ති 1 (නා) (න + ආපත්ති (අ + √පද + ති)= ඇවැතෙහි පැමිණීමක් නැති. වරදක්

නැති. ඇවැත් නැති. "අනාපත්ති, නිරාවති" ක: වි: පි: 78[8]

අනාපත්ති 2 (නා)= ඒ ඒ ශික්ෂාපදයන්ගේ අනාපත්ති වාරය. "අනාපත්ති අජානන්තස්ස අසාදියන්තස්ස" යනාදීන් දක්නා ශික්ෂාපදයන්ගේ අනාපත්ති වාරය: ස: පා: 943[29]-972[24] **-කරාධම්මා** (නා)= අනාපත්ති කර ධර්මයෝ. සපත්ත අධිකරණ සමථයෝ. "අනාපත්තිකරා ධම්මා නාම සත්ත සමථා" පරි: පා: 161[15] ස: පා: 572[13] **-කොඨාස** (නා)= අනාපත්ති කෝෂ්ඨාස. අනාපත්ති භූමිය. වි: ලි: 12[16] **-පණ්ණාරසක** (නා)= මහාවග්ග පාළි උපෝසථක්ඛන්ධකයෙහි දක්නා එක් අන්තර භේදයක්. පාමොක් උදෙසූ භික්ෂූන්ට ඇවැත් නොවන වාර පසළොස. "එක් ඛද්ධ සීමාවක් තුළ පිහිටි යම් කිසි විහාරාදියක වසන මහණුන් සිව් නමක් හෝ ඉන් වැඩි ගණනක් හෝ පොහො කරන තැනට රුස්ව පිරිසුදු සිතින්, ඒ සීමාව තුළ වැසි සියලුදෙනා වහන්සේ පැමිණියේ සලකමින් 1 පාමොක් උදෙසන කල හෝ 2 උදෙසා නිමකළ කෙණෙහි හෝ 3 උදෙසා නිමි කොට පිරිස නො නැඟිටි කල හෝ 4 කොටසක් නැඟිටි කල හෝ 5 සියලු පිරිස නැඟිටි කල හෝ එහි වැසි මහණුන් ඊට වැඩි ගණනක් පැමිණියේ නම් එ පසුව පැමිණි පැවිද්දන් විසින් නැවත පාමොක් උදෙසිය යුතුයි. පළමු පාමොක් උදෙසූ මහණුන් ඊට කාය සාමග්‍රීය දීම වටී. සම ගණනක් හෝ අඩු ගණනක්; දෙසන ඇසිල්ලෙහි පැමිණි කල ඒ පාමොක් උදෙසන මහණුන්ගේ අත්පසට පැමිණ දෙසූ පමණින් ඉතිරි කොටස ශ්‍රවණය කළ යුතු. පාමොක් උදෙසා නිමකළ ඇසිල්ලෙහි හෝ උදෙසා නිම කොට පිරිස නො නැඟිටිකල හෝ කොටසක් නැඟිටි කල හෝ සියලු පිරිස නැඟී සිටිකල හෝ සම ගණනක් හෝ අඩු ගණනක් පැමිණියේ නම් ඒ පාමොක් දෙසූ භික්ෂූන් සමීපයෙහි පාරිසුද්ධිය ආරොචන කළ යුතුයි. මේ හැම තන්හිම පාමොක් දෙසූ මහණුන්ට ඇවැත් නො වේ." මෙහි අනාපත්ති වාර පසළොසකි. ඒ අනාපත්ති වාරයන් පහත සඳහන් පට්ටිකාවෙන් දැනගනු වඩා පහසුය. මහා: පා: 1416 සා: ම: 2323 ම: පා: ස: 40237

අනෙකුත් භික්ෂූන් ආශ්‍රිත		පාතිමොක්ඛ උද්දිස්ස මානෙ	පාතිමොක්ඛ උද්දිඨ මත්තෙන	අවුට්ඨිතාය පරිසාය	එකව්‍යාය වුට්ඨිතාය පරිසාය	සබ්බාය වුට්ඨිතාය පරිසාය	භික්ෂුණීන් ආශ්‍රිත
	බහුතරය	—— 1	—— 4	—— 7	—— 10	—— 13	
	සම සමය	—— 2	—— 5	—— 8	—— 11	—— 14	
	පොකතරය	—— 3	—— 9	—— 9	—— 12	—— 15	

1-4-7-9-10-13 අනෙකෙසු භික්ඛූසු පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතබ්බං
2-3 ,, ,, අවසෙසං සොතබ්බං
5-6-8-9-11-12-14-15 ,, ,, පාරිසුද්ධි ආරොචෙතබ්බා

අනාපාදික (නා) (න + ආපාදික) (අප ය + ණික)= අපාදික නොවන අපායෙහි නූපදින. සඤ්ඤාභෙදකකම්ම ක්‍රාවිඤ්ඤත්තියෙහි කියන ලද අවිඤ්ඤාපක අනාපාදිකයෝ. ස: පා: 1035[1] පරි: පා: 282[24] (අට්ඨාරස අනාපාදික බලනු)

අනාපුච්ඡා (පූ: ක්‍රි:)= [1] අනා විචාරා. නො අසා. නො පිළිවිස. 2 දහර ශ්‍රාමණේරාදී කිසිවෙකුන්ට පැවා නොවී. ප්‍රා: පු: ස: 59[18] ස: පා 568[16]

අනාමට්ඨ (නා) (න + ආමට්ඨ) (ආ + √මස + ත) ස + ත=ට්ඨ)= ආමශීනය නො කළ. සපශී නො කළ. **-පිණ්ඩපාත** (නා)= ඉඳුල් නො කළ පිණ්ඩපාතය. අගින් නො ගන්නා ලද ආහාරය. නො වැළඳූ පිණ්ඩපාත ආහාරය "සැදැහැවතුන් විසින් දෙන ලද තමන් නො වැළඳූ ආහාරය අනාමට්ඨ පිණ්ඩපාත නම. ඒ අනාමට්ඨ පිණ්ඩපාතය මවුපියන්ගට ද, මවුපිය උපස්ථායකයන් හට ද තමන් ගේ කටයුතු කරන්නා හට ද, පැවිදි වීම පිණිස වෙහෙර නැවැති සිටින්නාහට ද, රජය පතන සොරු හට ද. අධිපතියා හට ද, දීම වැරැදි නො වේ· මොවුනතුරෙන් පැවිදිවනු කැමැතිව වෙහෙර වසන්නාහට තමා පරිභොග කරන කැවියක නමුදු දීම වටී. අන් සියල්ලන්ටම ඔහු පරිභොග වූ බදුන්වල දිය යුතු" පා: මූ: ව: ව: ස: 71^{1} ව: ව: 493–494. ස: පා: 337^{34} සා: දී: 620^{8} ව: ව: ටී: 199^{15}

අනාමන්ත (නා) (න + ආමන්ත) (ආ √මන්ත + ණ)=ආමන්ත්‍රණය නො කිරීම. නො කැඳවීම **-චාර** (නා) (√චර + ණ)= ආමන්ත්‍රණයක් නැතිව හැසිරීම. කැඳවීමක් නැතිව යෑම. කඨිනොද්ධරණයට පෙර කඨිනය අතුල භික්ෂුවට ලැබෙන ආනිසංස පසෙන් එකක්. "අනාමන්තචාරනම් චාරිත්‍ර ශික්ෂාපදයෙහි කිනියෙන් විද්‍යමාන භික්ෂූහු නොපිළිවිස කුල ඝට යෑමයි"– "අනාමන්තචාරය නම්; ඇසළ අව පැළඳිය වස් ඉටා වප් පුර පුරපසළොස්වක් දවස මහපවාරණයෙන් පවරා දෙවෙනි දා පැළඳිය පටන් ඉල් පුර පසළොස්වක දක්වා යම්කිසි දවසක එදවස් අතුරන පරිද්දෙන් අනුදන වදළ කෙළින් සිවුර පිළිගෙන එතැන් පටන් හෙමන්ත සෘතුවෙහි කෙළවර මැදින් මස පුරපසළොස්වක් දින දක්වා අරම් වැසි භික්ෂුවක්හු නො පිළිවිස ගම් හැසිරීම හෙවත් එසේ නො විචාරා යෑමෙන් සිදුවිය හැකි චාරිත්‍ර ශික්ෂාපද මදින පවිනියෙන් නිදහස ලැබීමයි. මෙය පාචිත්තිය පාළියෙහි භික්ඛු විභඞ්ගයෙහි එන චාරිත්‍ර ශික්ෂාපද මදින පවිත්‍රය සඳහා කිරන ලදි. එහෙයින් කීහ. සමන්තපාසාදිකා නම් විනය අටුවාවේ "අනාමන්තචාරොති යාව කඨිනං න උද්ධරීයති තාව අනාමන්තෙත්වා චරණං කප්පිස්සති චාරිත්තං සික්ඛා පදෙන අනාපත්ති හවිස්සති ති අත්ථො" සි. ක: ව: පි: 431^{6} ක; ව: 45^{23} ස: පා: 820^{26}–985^{23} ව: වි: 155^{7}.

අනාමාස (නා) (න+ආමාස) (ආ + √මස + ණ) [සං. ආමශී]= ආමශීනය නො කළයුතු. භික්ෂු වක විසින් නො ඇල්ලිය යුතු වස්තු. 'මුතු මැණික් වෙරළුමිණි ආදි දශවිධ රත්නයන්ද, හැල් වී ආදී සප්ත විධ ධාන්‍යයන් ද, සත්‍රී රූපා කාර පෙතැලි රූ ද, සත්‍රී ආභරණද, පිඹිනා සක් කුලල් සහ බෙර ආදී තූර්‍ය භාණ්ඩ ද, කඩු කෝල් දුනු ආදි ආයුධ වර්ග ද, ගස්හි තුබූ ගෙඩි වර්ග ද, අනාමාසය. නො ඇල්ලිය යුතුය. රන් පිළිම හා පින්තල කරඬු ද, අනාමාසයයි කුරුන්දි අටුවාවේ කියයි." කු: සි: ස: 110^{23} සි. ව: වි: 68^{17} ස: පා: 386^{30} (387–388 විසතර) වි: වි: 344–347 ච: ව: ටී: 221^{12} සා: දී: 661^{2} **-දුකකට** (නා)= එනම් දුකුළාව. අට වැදැරුම් දුකුළාවන්ගෙන් එකක්: දශවිධ රත්න සප්ත විධ ධාන්‍ය, සහ ආයුධාදිය ආමශීනය කරන්න හුට වන දුකුළාව. "යං පන දසවිධ රතනං සත්තවිධං ධඤ්ඤං සබ්බඤ්ච ආයුධ භාණ්ඩාදිං ආමසනස්ස දුක්කටං වුත්තං ඉදං අනාමාස දුක්කටං නාම" ස: පා: 225^{8} (අට්ඨ දුක්කට බලනු.) **-වර්ජ්‍ය** (නා)=භික්ෂුවක විසින් ආමශීනය නො කළ යුතු වස්තු. (අනාමාස බලනු)

අනාරම්භ (නා) (න + ආරම්භ)(ආ + √රභ + ණ)= 1 ආරම්භ නොකළ. පටන් නොගත්. 2 නිරූ පද්‍රැත වූ, උවදුරු නැති: කුවිකාර ශික්ෂාපද ඇතිව සඳහන් දෙසීමට සුදුසු විහාර වසතුවේ එක් ලක්ෂණයක්. කිපිලලිකාදීන් ගේ ආසයා දී නෙලෙස් උවදුරින් ද, පුබ්බණ්හ අපරණ්හ නිශ්‍රිත ප්‍රදෙශ ආදී සොළොස් උවදුරින් ද විරහිත වූ. "කිපිලලිකාදීනං ආසයාදීහි තෙරසහි පුබ්බණ්හ නිස්සිතාදීහි සොළසහි උපද්දවෙහි විරහිතත්තා අනාරම්භං" ක: වි: 40^{8} ක: වි: පි: 312^{0} ස: පා: 408^{11} ප්‍රා:පු:ස: 18^{24} වි: ම: 104^{17}

අනාරොචන (න+ආරොචන) (ආ + √රුච + යු= අන)= 1 ආරොචනය නො කිරීම. නොදැන්වීම. 2 ආගන්තුකාදීන්ට නො දන්වීම. මා නත්තචාරික භික්ෂුවගේ රාත්‍රිභෝජනය වන කරුණු සතරින් එකක්. "වත් බහා නොසබා වත්මානත් සමාදන්ව සිටින අවස්ථාවක ආ ගන්තුකව එන සියලු භික්ෂූන්ට එය ආරොචනය කළ යුතුයි [ඒ] අවස්ථාවක ආරාමයට පැමිණි යම්කිසි භික්ෂුවකට රාත්‍රිය ගෙවෙන්නට කලින් ආරොචනය නො කළහොත් රාත්‍රී

ඡේදය වෙයි එසේ වූ අඩුව නැවතත් පිරිය යුතුයි" වු: පා: 9[11][8] ස: පෘ: 866[8][1] (රතන ඡේද බලනු.)

අනාලය (නා) (න + ආලය)= ආලයක් නැතිව. බැඳීමක්, ඇලීමක් නැතිව. වි: වි: ටී: 2[11][5]

අනාලාප (නා) (න + ආලාප) (ආ + √ලප + ණ)= කථා නො කිරීම: නො බිණීම. ස: පෘ: 1036[5] පරි: පා: 285[3]

අනාවාස 1 (නා) (න + ආවාස) (ආ + √වස + ණ) නො විසිය යුතු පෙදෙස. නව කර්මාන්ත ශාලාදිය ඇති ප්‍රදේශය. "අනාවාස නම් පැවිද්දන් නො වසන නව කර්මශාලාදී යම් කිසි පෙදෙසකි" ම: පා: ස: 416[8][6] ස: පෘ: 795[8][7]

අනාවාස 2 (නා)= භික්ෂූන් නැති ආවාසය පොහො කරන දින නො යායුතු ආවාසය "පොහො කරන දිනයෙහි භික්ෂූන් වහන්සේ වසන ආවාසයක සිට භික්ෂූන් නැති ආවාසය කට නො වැඩිය යුතු. එසේ වඩින සේක් නම් තමන් හා සිව් නමක් හෝ ඉන් වැඩිගණනක් ව වැඩම වීම ද, රාජාදී දශවිධ අන්තරාය අතුරෙන් එකක් පැමිණීවිට හුදෙකලාව වැඩමවීම ද, වැරදි නොවේ" ම:පා:ස: 415[3][5] ස: පා: 795[3][7]-863

අනාවාස 3 (නා)= ආවාස නො වන තැන්. ඕනෑත් ආදිය පුරන භික්ෂුව විසින් නො විසිය යුතු, එසේ ම නො පිවිසිය යුතු සෑ ගෙය, බෝ ගෙය, මුසුන් හල, අටල්ල, දන්හල, පැන්හල' වැසිකිලිය, දොරකොටුව යනාදිය. චූ: පා: 89[2][4] ස: පෘ: 864[3][6]

අනාවිල (නා) (න + ආවිල) (ආ + √විල + අ) [සං ආවිල]= නො කැළඹුණු. කැළඹීමක් නැති. **-සඞ්කප්ප** (නා) (සං + √කපප + ණ) [සං. කල්ප]= නො කැළඹුණු කල්පනා ඇති බව දශවිධ ආසීවාසයෙන් එකක්. කාම සඞ්කප්ප, ව්‍යාපාද සඞ්කප්ප, විහිංසා සඞ්කප්ප යන තුන ප්‍රහීණ කිරීම. ම: පා: ස: 127[8] (දස වාස බලනු)

අනාසා (නා) (න + ආසා)= ආශාවක් නැති. නූපන් ආශාව. වි. වි: ටී: 435[3][5] ස: පා:, 825[8][1] (ආසාවච්ඡේදිකා බලනු)

අනාසික (නා) (න + නාසිකා)= නැහැය නැති. පැවිදි නො කළ යුතු පුද්ගලයෙක්. පරිස දූෂක යෙක්. (නාසවජ්ඣ බලනු)

අනාසිතක (නා) (න + නාසිතක) (√නාස + ඉ + ත=ක)= නො නැසූ. 1 ලිඛිතනාසනා 2 දණ්ඩ කම්මනාසනා 2 සංවාසනාසනා යන තෙවැදෑරුම් නාසනාවන්ගෙන් නො නැසූ. පරි; පා: 162[1][3] ස, පා 974[5]-1029[6]

අනාහට (නා) (න + ආහට) (ආ + √හර + ත)= ළඟට නො පැමිණි. මෙවන නො පත්, මුව දෙරට නො පැමිණි. "අනාහටෙ, මුවට නෙ එළුවූ සඳ" ප්‍රා පු: ස: 103 [1][9] ස: පා: 664[2][0]

අනික්කඛත්ත රාජක (නා)= බැහැර නො ගිය රජහු ඇති සයනීඝරය හෙවත් සිරියහන් ගෙය. "අනික්කඛත්තා රාජා ඉත්තොති අනික්කඛත්ත රාජකා. තසමිං අනික්කඛත්ත රාජකෙ; සයනීඝරෙති අත්ථො" යනු අටුවාහි. "රජතෙමේ මේ සයනීඝරයෙන් නො නික්මුනේනු යි. සයනීඝරය හෙතෙමේ අනික්කඛත්ත රාජක නම් වේ" ක: වි: පි: 115[9] ස: පෘ: 653[1][9] ප්‍රා: පු: ස: 89[1][9] ක: වි; 141[1][5] (අනිහත රතනක බලනු)

අනික්කිත්තන (නා) (න + **නික්කිත්තන**) (නි + > ඛිප + ත)= නික්ෂේප නො කළ. බැහැර නො කළ. **-සික්ඛා** (නා) (√සික්ඛ + ආ)= ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය නො කළ. "අනික්කිත්ත සික්ඛා, නො පස් වකණ ලද සික ඇති මහණ". චිරත-ඛෙත්ත- කාල- පරියොග-පුඤ්ඤල- විඤ්ඤාණ යන ලක්ඛණ අනුව ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන නො කළ. කු: සි: ස: 5[1][8] ඛු, සි: ටී: 6[8][0] (සික්ඛා පච්චක්ඛාන බලනු)

අනිච්ච (නා) (න + නිච්ච)= අනිත්‍යය. නිත්‍ය නො වීම. එක සේ නො පැවැත්ම. පඤ්චුසක ඛ්ධය. ස: පෘ: 610[3][7] **-තා** (නා)= අනිත්‍ය ස්වභාවය. උපන් ධර්මයන් ඒ අයුරින් නො සිට ක්ෂණ භඞ්ගයෙන් බිඳීම.පඤ්චුසක ඛ්ධය. උත්පාද -ව්‍යය වශයෙන් අන්‍යථා ස්වභාවයට පැමිණීම. ස: පා: 311[1] **-'අනුපස්සනා** (නා) (අනු + > දිස + යු=අන + ආ; √දිස=පස්ස)= අනිත්‍ය වශයෙන් දැක්ම. රූපාදීන්හි අනිත්‍ය ස්වභාවය දැක්ම, ස: පා: 311[3] **-'අනුපස්සි** (නා) (අනු පස්ස + ණී)= අනිත්‍යානුදර්ශනයෙන් යුක්ත පුද්ගලයා. එබඳු භික්ෂුව. "ඉපද නැසෙන

සවභාව ඇති හෙයින් **පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධ අනිච්චයි.** ඒ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධයන්ගේ ඉපදීම් නැසීම **අන්‍යථා භාවය අනිච්චතා** නම්. මෙසේ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධ **අනිත්‍යතා** වශයෙන් මෙනෙහි කිරීම **අනිච්චානු පස්සනා** නම්. අනිච්චානු පස්සනාවෙන් යුක්ත තැනැත්තේ **අනිච්චානු පස්සී** නම්. වි: මා: ස: 765[34] සී: පා: 311 [5] වි: ම: ටී; 260[26]

අනිසී (නා) (න + ඉසී)= සන්‍ථියක් නො වූ. පාරා: පා: 170[7]

අනිද්දිට්ඨ කාරක(නා)=කළහු නො දක්වන ශික්ෂා පද. කාරකයකු නො දක්වන ශික්ෂාපද ශික්ෂාපදයන්ගේ එක් භෙදයක්. භික්ෂු ප්‍රාතිමොක්ෂයෙහි; 1 සුක්ක විසටිය 2 මුසාවාද 3 ඔමසවාද 4 පෙසුඤ්ඤ 5 භූතගාම 6 අඤ්ඤවාදක 7 උජ්ඣාපනක 8 ගණභොජන 9 පරම්පර භොජන 10 සුරාමේරය 11 අඞ්ගුලි පතෝදක 12 හසධම්ම 13 අනාදරිය යන තෙළෙහි සහ භික්ෂුණී ප්‍රතිමොක්ෂයෙහි 14 තිරච්ඡානක 15 ජතුමට්ඨක යන දෙක ඇතුළු ශික්ෂාපද පසළොස අනිද්දිට්ඨ කාරක නම්. සෙසු ශික්ෂාපද ඒවාහි "යෝ පන භික්ඛු" "යා පන භික්ඛුනී" යනුවෙන් කාරකයා දක්නේය. මේ පසළොසෙහි එසේ නොදක්නා බැවින් අනිද්දිට්ඨ කාරක නම්. වජි:බු:ටී: 52[27] (අනුද්දිස්ස පඤ්ඤත්ති බලනු;

අනිබද්ධචාරිකා (නා)= බුදුවරුන්ගේ අතුරිත චාරිකාවෙහි එක් භෙදයක්. ගම් නියම්ගම පිළිවෙළින් වැඩමවීම. "යං පන ගාමං නිගමං නගරං පටිපාටියා චරති අයං අනිබද්ධ චාරිකා නාම" ප: සූ: 126[0]

අනිබද්ධවාස, (නා)= නිතර එකතැන නොවිසීම. "භගවා පඨමං බොධියං වීසතිවස්සානි අනිබද්ධවාසො අහොසි" ප: සූ: 1 [71]

අනිමන්තනික (නා) (න + නිමන්තනික)= නිමන්ත්‍රණය නො කළ. ආරාධනා නො කළ. නො පැවැරූ. (නිමන්තෙතීති බලනු) **-චතුත්ථ** (නා)= ආරාධනාවක් නැතිව පැමිණි සිව් වැනි ගණපූරකයා-ගණභොජන ශික්ෂාපදයෙහි ලැබෙන චතුර්ථ පඤ්චකයෙන් එකක්. භික්ෂූන් සතර නමකට දානයට ආරාධනා කළ විට තෙනමක් වැඩමවී නම්; එහි ගදිසියෙන් නිමන්ත්‍රණයක් නැතිව පැමිණි අන් භික්ෂුවක් ද කැඳවා ඒ භික්ෂුවගෙන් ගණපූරණය කොට දානය දේ නම් ඒ සතර වැනි භික්ෂුව අනිමන්තනික චතුත්ථ නම් වේ. නිමන්ත්‍රණයක් නැතිව පැමිණි සිව් වැන්නා බැවිනි. ස: පා: 598[13] වි:ව්: ටී: 317[28] (අනිමන්තනික චතුක්කය සී ද දක්නේය.)

අනිමිත්ත 1 (නා) (න + නිමිත්ත)= නිමිත්තක් නැති. හෙතු රහිත. සලකුණක් නැති. නො සලකුණ. "අනිමිත්තං කථාති නිමිත්තං අකත්වා" ස: පා; 501[81]

අනිමිත්ත 2 (නා)= නිමිතිරහිත. රාග දෙස මොහ යන නිමිති නැති. පාරා: පා: 104[81]–105[8] ස: පා: 3526

අනිමිත්තතා (නා) (අනිමිත්ත + තා)= **නිමිති** නැත්තී. **සත්‍ර නිමිති** නැත්තී. දුටුදැ ඇසූ වාචා සඬ්ඝා දිගෙහි ශික්ෂාපදයෙහි ආක්‍රෝශ **නිදේශයෙහි** එකොළොස් පදයන් ගෙන් එකක්. කෙසී සිදුරක් පමණ **නිමිති** ඇත්තී. "අනිමිත්තතාසීති නිමිත්ත රහිතතාසි. කුඤ්චිය පණාලි මත්තමෙව තව දක සොතනති වුත්තං හොති" ස:ප: 391[9] ක: වි: පි: 27[85] **-සීමා** (නා)= නිමිති රහිත සීමාව. සියල්ලෙන් සියල්ල නිමිති කීනීනය නොකොට සම්මත කළ සීමාව. හැම ඉලසින්ම **නිමිත්ත** කීනීන රහිත සීමාව. විපත්ති සීමා එකොළොසින් එකක්. මෙහි **නිමිත්ත** නම්; බද්ධ සීමාවේ අවසානය හඳුන්වන සලකුණුයි. එය 1 පබ්බත **නිමිත්ත** 2 වන **නිමිත්ත** 3 පාසාණ **නිමිත්ත** 4 රුක්ඛ **නිමිත්ත** 5 මග්ග **නිමිත්ත** 6 වම්මික **නිමිත්ත** 7 උදක **නිමිත්ත** 8 නදී **නිමිත්ත** යයි අට වැදෑරුම් වේ **නිමිති** කීනීනය කරන විට බස්නාහිරි දිශාවෙහි සිට නැඟෙනහිරි දිශාභිමුඛව "පුරත්ථිමාය දිසාය කිං **නිමිත්තං**" යනුවෙන් පෙරදිග්න් පටන් ගෙන පිළිවෙළින් "පුරත්ථිමාය අනුදිසාය"– "දක්ඛිණාය දිසාය"– "දක්ඛිණාය අනුදිසාය" "පච්ඡිමාය දිසාය"– "පච්ඡිමාය අනුදිසාය"– "උත්තරාය දිසාය"– උත්තරාය අනුදිසාය" යනුවෙන් අට දිග **නිමිති** කීනීනය කොට නැවත "පුරත්ථිමාය දිසාය කිං **නිමිත්තං**" යි පෙරදිග **නිමිත්ත** කීනීනය කරනලද්දේසියල් ලෙන් සියල්ල කීනීනය කිරීම් නම් වන්නේය. එසේ නොකළ සීමාව **අනිමිත්තා සීමා** නම්. ස: පා: 773[15]–1044[28] ම: පා: ස: 501[23]A වි: ව්. 256[3] වි:ල: 205[39] (අට්ඨ **නිමිත්ත** බලනු)

අනියත (නා) (න + නියත)= එනම් ඇවැත්. ඒකාන්තයෙන් සතිවූහන් නොකටහැකි පරිජී සඟවෙසෙස් පවිති යන ඇවැත් තුණෙන් නඟින ඇවැත. පාරාජිකා පත්තියට හෝ සඞ්ඝාදිසේෂාපත්තියටහෝ පාචිත්තියාපත්තියට හෝ පැමිණියේ යයි අපවිජාන මාන කල්හි අනිකකුට නිශ්චය නො කට හැකි බැවින් ද, පරිජී ආදි ඇවැත් තුණ අතුරෙන් යමක් ප්‍රතිඥ කෙරේ නම් ඒ ඇවැත අනුව නිශ්චය කටයුතු බැවින් ද, මීට අනියත යයි කියනු ලැබේ. "තිණ්ණං ආපත්තීනං යං ආපත්තිං වා පටිජානාති තස්ස වසෙන කාරෙතබ්බතාය අනියතෝ"-"අනියතෝ ප්‍රතිඥයෙන් කටයුතු බැවින් අනියත නම් වේ" ක: වි: 51[37] ප්‍රා: පු: ස: 32[28]සු: ප: 104[26] ප්‍රා: ව: 115[28] -**'ආපත්ති** (නා)= ආපත්තීන්ගේ එක් හෙදයක්. ආපත්තීහු නියත-අනියත වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙත් එහි පඤ්චානන්තරීයකම්මාපත්තීහු නියත වෙත්. ඒ හැර සෙසු කම්මාපත්තීහු අනියත ආපත්තීහු නම් වෙත්. "පඤ්චානන්තරිය කම්මාපත්ති නියතා සෙසා අනියතා" පරි: පා: 162[8] ස: පා. 973[26] -**'උද්දෙස** (නා) (උ+√දිස √ණ)= අනියතුද්දෙසය. පස් වැදෑරුම් ප්‍රාතිමෝක්ෂ උද්දෙශයන් ගෙන් එකක්. ප්‍රාතිමෝක්ෂ උද්දෙශය හෙවත් පාමොක් උදෙසීම 1 භික්ඛුද්දෙසය 2 පාරාජිකුද්දෙසය 3 සඞ්ඝාදිසෙසුද්දෙසය 4 අනියතුද්දෙසය 5 විත්ථාරුද්දෙසය යනුවෙන් පස්වැදෑරුම් වේ එයින් **අනියතුද්දෙසය** නම්; "සුණාතු මේ භන්තෙ සඞ්ඝෝ-පෙ-ආවිකතාහිස්ස එාසු හොති" යනාදින් **භික්ඛු**නයේ ආදියේ සිට අනියත දක්වා උද්දෙසා සෙස්ස ශ්‍රුතයෙන් ඇස්විමසි. ක: වි: 26 -**පුග්ගල** (නා)= නියත නොවූ පුද්ගලයා. මිච්ඡත්ත නියත, සම්මත්ත නියත ධර්මයන්ගෙන් යුක්ත නොවූ පුද්ගලයා. මිච්ඡත්තනියත ධර්ම නම් පඤ්චානන්තරීය කර්ම සහ නියතමිථ්‍යාදෘෂ්ටි යයි. සම්මත්ත නියත ධර්ම නම් සතර මාර්ගඵලයි. "මිච්ඡත්ත නියත වූ හෝ සම්මත්ත නියත වූ ඒ දෘෂ්ටි සම්ප්‍රයුක්ත සතර සිත හා දෙමිතස් සඟයිය දෙයිත මිච්ඡත්ත නියත නම්. මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත සතර සිත සම්මත්ත නියත නම් සෙසු එකුනසූ චිත්තයෝ අනියත නම්වුත්තිසි." පරි: ප: ගැ: 12[5] ස: පා: 973[36] වි: වි: ටී: 492[18] පරි: ප: 162[10]

අනිස්සජ්ජිත්වා (පූ: ක්‍රි:) (න + නිස්සජ්ජිත්වා) (නී + √සජ + ඉ + ත්වා)= නිස්සජ්ජනය නො කොට රැකනැන්මට නොදී. මෙය රැක ගතුවයි නො කියා. "අනිස්සජ්ජිත්වා පරිභුඤ්ජති ආපත්ති දුක්කටස්ස" ස: පා: 463[17]-700[8] (නිස්සගගිය බලනු)

අනිස්සටඨ (නා) (න + නිස්සටඨ) නි + √සජ + ත; ජ + ත=ටඨ)= බැහැර නො කළ. තම අතින් හෝ තුබූ තැනින් වෙනස් නො කළ දෑ. පාරා: පා: 45[33] ස: පා: 216[33]

අනිස්සාරිත (නා) (න + නිස්සාරිත) (නි + √සර ඉ + ත)= බැහැර නො කළ. ඉවත් නො කළ. වි: වි: ටී: 510[16]

අනීක (නා)= ඇණිය. බළ සෙනඟ. යුද හමුදුව. (අණීකසී ද දක්නේය) =**දස්සන** (නා) (√දිස + යු=අන; + √දිස=දස්ස)= බළසෙන් දැක්ම. සිවුරඟ සෙන් දැක්මට යෑම. මෙහි අනීක නම් බළ ඇණියයි. එය 1 **භට්ඨානීක** 2 **අස්සානීක** 3 රථානීක 4 **පත්තානීක** යනුවෙන් සිව් වැදෑරුම් වේ භට්ඨානීක නම්; පශ්චිම වශයෙන් ඇතුන් තිදෙනෙකි. අස්සානීක-රථානීක දෙකද, මෙසේ මැයි. පත්තානීක නම්; ආයුධ ගත් පුරුෂයන් සතර දෙනෙකුගෙන් යුක්ත වූයේය. මේ අනීක සතරෙන් එකක් හෝ දැක්ම, දැක්මට යෑම අනීක දස්සන නම් වේ. ක: වි: 119[32] **ක: වී: පි:** 93[16] ස: පා: 634[9] (අණීක දස්සනයි ද දක්නේය)

අනීතික (නා) (න+ඊතික) (ඊති + ක)= උවදුරු රහිත. උවදුරක් නැති. පාරා: පා: 193[25]

අනිහත රතනක (නා)= රජ කිසොවගේ යහන් ගෙය මෙහි රතන නම් මෙහෙසියයි. පිවතට නො ගිය මෙහෙසිය ඇති සයනීඝරය අනිහත රතනක නම් වේ. "රතනං වුච්චති මහෙසී. නීහතන්ති නික්ඛන්තං, අනිහතං රතනං ඉතොයි අනිහත රතනකෙ. සයනී ඝරෙ අත්ථෙ' ස: පා: 654[2] ක: වි: පි: 115[16] ක: වි: 141[13] (අනික්ඛන්තරාජක බලනු)

අනියානික කථා (නා)= අනෙසීනීක කථා. නීවණට නො පමුණුවන කථා. සිව්පසය පිළිබඳ කථා. ස: පා: 723[29].

අනීලක (නා) (න + නීලක)= මැස්සන් නැති. මැසි පිළවුන් නැති. පිරිසුදු වූ. "සෙය්‍යථාපි බුද්ධ මධුං අනීලකං" පාරා: පා: 6[35] ස: පා: 122[25]

අනිහත කම්ම (නා)= දෙළොස් උකෙකාටන යන්ගෙන් එකක්. ප්‍රථම විවාදාධිකරණයෙහි ලැබෙන කම්තුයෙන් එකක්. පරි:පා: 17202 සා: පා: 1002[32]

අනු (උ: සා:) 1 පශ්චාදර්ථ 2 භාෂාර්ථ (=බහුල) 3 සාදෘශ්‍ය 4 අනුපරිපාටිය (=තොග සන්සිඳී පැවැත්ම) 5 අනුවෘත්ති 6 හීන 7 අධොභාව 8 අනුගත 9 හීන 10 අවකාශ 11 ලක්ෂණ 12 විප්සා 13 ඉත්ථම්භූත 14 භාගාදි අර්ථයන්හි පවත්නා උපසර්ගයක්. අ: ප: සා: 157[13] රූ: සි: සා: 437[14] -**'කඛර** (නා) (අනු + අකඛර (න + √ඛර + අ) = අකුරක් පාසා. පදසෝ ධම්ම පාචිත්තිය ශික්ෂාපදයෙහි ආපත්ති සාධක එක් අඛරයක්. ''රූපංඅනිච්චං''යන තන්හි 'රූ'කාර මාත්‍රයම අනුපසපත්‍ය හා එක්ව බෙණෙන මහණහට පවිති ඇවැත් වේ. සා: පා: 640[10] -**'අඩමාස** (නා)= අඩ මසක් පාසා, 1 පාමොක් උදෙසිය යුතු කාල සීමාව. ''අඩ්ඪමාසං උද්දෙසං ආගච්ඡන්තී'' - 2 භික්ෂුණී සඞ්ඝයා විසින් භික්ෂුසඞ්ඝයාගෙන් පොහොය පිළිවිසීමට හා අවවාද ලැබීමට ඵළඹිය යුතු කාල සීමාව. ප්‍රා:පු:සා: 13[29] වූ: පා: 399[5] -**කම්පා** (නා)= අනුකම්පාව. දයාව අනුන්ට පැමිණි දුකෙනිදිහට ගන්නා චිත්ත කම්පාව. ''අනුකම්පාති පරදුක්ඛෙන චිත්තකම්පනං'' සා:පා: 207[14]-735[7]පාරා: පා: 426[6]-**ඛේඛප** (නා) (√බිප + ණ)- අනුශාසන දියයුතු කැප බඩු 'අත්තේවාසිකොනාම යංකිඤ්චි අනුඤ්ඤාපිතබ්බං අනුපදා තබ්බං කප්පියභණ්ඩං'' සා: පා: 834[21] මහා: පා: 323[6] -**බුද්ද** 1 (නා) [සංස්කෘත්‍ය > පා: බුද්ද > සිං < කුදු]= අනුක්ෂුද්‍රක, ඉතා කුඩා. ''ඛුද්ද නාම කුඩාය, අනු ඛුද්ද නාම එයට කුඩාය'' කං: ව්: පි: 101[14] -**බුද්ද** 2 (නා)=අනුක්ෂුද්‍රක. ශික්ෂාපද විෂයෙහි දී සතර පරිජි ඇවැත්හැර සෙසු ඇවැත් කුඩා අනු කුඩා වේ. සඞ්ඝාදී සෙසාදිය ක්ෂුද්‍රක වන විට ථුල්ලච්චයාදිය අනුක්ෂුද්‍රක වේ, මේ ක්‍රමයෙන් සියලුම ශික්ෂාපදයන්ගේ ක්ෂුද්‍රානුක්ෂුද්‍රක භාවය වේ කියන ලදී කඞ්ඛාවිතරණී ටීකාවෙහි; 'ඨපෙත්වා චත්තාරි පාරාජිකානි අවසේසානි සබ්බානි සික්ඛාපදානි පරිත්තායෙන ඛුද්දකානි යේව හොන්ති අනුඛුද්දකානිච'' අවසාන වශයෙන් දුෂ්කෘතාපත්තිය ක්ෂුද්‍රක වන විට දුර්භාෂිතය අනුක්ෂුද්‍රක වේ ''සමන්ත භාසනසෙනාසනේ රෙණ මිලින්දරඤ්ඤා පුච්ඡිත වාහතං දුක්කටං මහා රාජ ඛුද්දකං දුබ්භාසිතං අනුඛුද්දකන්ති''- ''ඛුද්ද නම් ථුල්ලච්චයයි අනුඛුද්දනම්පාචිත්තියයි. මෙම නියමෙන් පඤ්චලහුකාපත්තීහු ඔවුනොවුන්ට ඛුද්දානුඛුද්ද නම් වේත්'' කං:ව්:පි: 101[13] වි: ම: 245[23] චූ: පා: 331[16] -**ගමා** (ක්‍රි) (√ගම + ඒ; ඒ=ආ) [සං. අගමත්]= අනුව ගියේය. අනුගමනය කෙළේය අති-**ගච්ඡති** වර්ත-**ගච්ඡති**= අනා:-**ගච්ඡිස්සති**= භවිෂ්‍යති සම්:-**ගන්ත්වා**=**ගන්ත්වාන** පම්:- **ගමනු**=**ගච්ඡතු** පූ: ක්‍රි:- **ගන්ත්වා**. තුං-**ගන්තුං** වක්‍ය:-**ගන්තෝ ගච්ඡමානා**=අනුවයන්නේ. මහා: පා: 14[33] -**ගහණ** (නා)(√ගහ + ණ)= අනුග්‍රහය. නැවත නැවත සඞ්ග්‍රහ කිරීම. ස: පා: 791[31] -**ගහණ තබ්බා** (නා) (√ගහ+එ+තබ්බ)= අනුග්‍රහ කට යුතුය. සඞ්ග්‍රහ කට යුතුය. අති; -**ගහණාති** වර්ත: -**ගණ්හාති** අනා: -**ගහණිස්සති** සම්: -**ගහණෙය්‍ය** පම්: -**ගණ්හාතු** පූ: ක්‍රි: =**ගහණිත්වා** වර්තෘ -**නගහණන්තෝ**= අනුග්‍රහ කරමින්. මහා: පා: 476-1284-6 ප්‍රා: පු: සා: 48[15] ස: පා: 791[31] -**ඡඩ්ඩන** (නා) (ඡඩ්ඩ + ණ්‍යු)= සුදුසු, යහපත් (අනනුවජ්ජ කර බලනු) -**ංවත්ත** (නා)= සුදුසු වත්. සාමීචි කර්මය. මග පිළියෙල කර දීම, පවන් සැලීම, පැනින් විමසීම් ආදිය. ස: පා: 580[15] -**ජානාති** (ක්‍රි) (අනු+√ඤ්ඤ + නා + ති; √ඤ්ඤ=ජා)= අනු දනියි. මැනැවැසි පිළිගණියි අති-**ජානිවති**- **ජානාති** අනා -**ජානිස්සති**. සම්: -**ජානෙය්‍ය**. පම්: -**ජානාතු**. පූ: ක්‍රි: -**ජානිත්වා** කර්ම කා:-**ඤාත** ණ්‍යු: තුං -**ඤාතුං** වක්‍ය -**ජානන්තෝ**= අනුදනිමින්. ''අනුජානාමි, අනුදනිමි.'' මහා: පා:19-22-127-229 චූ:පා: 648 B[9] පාරා:පා:131 -**සැසෙන** (නා) (අනු + √ඤ්ඤ + ත)= අනු දන්නා ලද. පිළිගන්නා ලද. 'අනුඤ්ඤාතොසි මාතා පිතූහි අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජ්ජාය'' පාරා: පා: 13[23] සා: දා: 496[27] -**උපසම්පදා** (නා) (උප + සං + √පද + ආ)= අනුදත් උපසම්පදාව. ඥප්ති චතුර්ථ කර්මයෙන් අනුදත් උපසම්පදාව.''අනුඤ්ඤාත උපසම්පදාති ඤත්ති චතුත්ථ කම්මෙන අනුඤ්ඤාත උපසම්පදා'' - ''ඤත්ති චතුත්ථ උපසම්පදා නම් භික්ෂූන්ට මෙසමයෙහි දෙන උපසම්පදා යි'' වි: ලූ: 177[8] කං: ව්: පි: 151[11] ස; පා: 172[6] (අඨ්ඨ විධ උපසම්පදා බලනු) -**ංවාසි** (නා) [සං. වාසි] අනුදත් වැහැයි. කර දියල්ලෙහි (=කරබියලි-කරපියලි

සි ද දක්නේය.) ගෙවත් කර කොපුවෙහි ලා පරිහරණය කළ හැකි වැහැස. එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. දෑහැටි දඬු කැපීම් උක්දඬු සැසීම් කටහෑකි වැහැස. ඉන් වැඩි ගස් කැපීම් ආදී අනෙක් මහා කම්මාන්ත කටහැකි වැහැස අභාජනීය වේ එය ගරු බඩු සඞ්ඛ්‍යාවට ගැණේ. "වාසි ආදිසු යාය වාසියා යපෙත්වා දන්තකඨචේජ්දනං වා උච්ඡුතචජ්ජනං වා අඤ්ඤං මහා කම්මං කාතුං න සක්කා අයං භාජනීයා" – "අනුඤ්ඤාත වාසි නාම යා සිප්පිකාඅං පක්ඛිපිත්වා පරිහරිතුං සක්කා නි,' පා: මූ: වි: වි : 2796 චි: ල: 39128 කා: වි: 13826 කා: ටී: පි: 10819 ("මෙහි දූස්වූ වැහැය කුමක් දූසි කියා මින භෙදරක් පවතී. මේ වැහැය නම් දූලිපිහිය නොවේ. දෑහැටිදඬු කැපිය හැකිවූ ද, උක් දඬු සැස්ස හැකි වූ ද , වැහැස බෙදා ගත යුතු බවත්. ගස් කැපීම් ආදී අනික් මහා කම්මාන්ත කට හැකි වැහැය ගරු භාණ්ඩ වන බැවින් නො බෙදි ය යුතු බවත් මෙහි දක්වන ලදී හිඟකේ කපන දූලිපිනියෙන් දෑහැටි දඬු කැපීම් උක්දඬු සැසීම් ආදි කළ කල්හි නැවත එයින් ගසක් කැපීමෙකුත් කළ හැකිවේද? ගස් කැපීම් ආදී මහා කම්මාන්ත කට හැකි දූලිපිහියා කොයි රටේ නිබේ ද? එහෙයින් මේ වැ හැය නම් දූලිපිනිය නොවන බව නිශ්චය වේ.

දූලි පිහියට "වාසි" යන නාමයකුදු පාලි භාෂාවේ අප්‍රසිද්ධිය. බුරු- බුරසිපාටිකා- "න භික්ඛවෙ නහාපිත පුබ්බකෙන ඛුර හණ්ඩං පරිහරිතබ්බං" – "ඛුරගොසෙව අරඤ්ඤං පාපුණි" යන ආදී බොහෝ තන්හි පැණෙන ඛුර ශබ්දයම දූලිපිහිය සඳහා ව්‍යවහෘත බවත් සිංහල භාෂාවෙහුදු. "**ඝරය-ඝරගල- කර කොපුව කරගෙහි** ම රහත් බවට පැමිණි යේය" යන ආදි තන්හි පැණෙන ඛුර ශබ්දයෙන් බිඳි ආ 'කර" යන්න එයට සාඤ්ඤ වශයෙන් වැඩිදුරටත් ඉදිරිපත් කළ හැකි බවත් සැලකිය යුතුයි.

එසේ වී නම් වැහැය කවරේ දූසි නිශ්චයට යා යුතුය. දූන් වැය ය යි ව්‍යවහාර කරණු ලබන භාණ්ඩය හා ලොකු කුඩා පිහියා ද මෙයින් ගත යුතු බව හැඟේ. දෑහැටි දඬු කැපීම් ආදී සුළු කම්මාන්ත පමණක් කළ හැකි කුඩා පිහියා බෙදා ගත යුතු බවත් ලොකු පිහියා හා වැ ගරු භාණ්ඩ වන බවත් එකල නිශ්චය වේ. වැහැය යන්නෙන් පිහියා ගත යුතු බවට තවත් වැදගත් සාක්ෂ්‍යයක් ඇත. එනම් මේ ගරුභාණ්ඩ විනිශ්චය කථාවෙහි භික්ෂු නමක්හට අභිශයින් ප්‍රයෝජනවත් භාණ්ඩයක් වූ පිහිය ද ඇතුළත් විය යුතුමය. එය විශෙෂ නාමයකින් ඇතුළත් නො කරණ ලද බැවින් හා දෑහැටි දඬු කැපීම් ආදී ක්‍රියා වන්ට ප්‍රයෝජනවත් ය යි කී බැවින් ද 'වාසි" යන්නෙන් ම එය සඞ්ගෘහීත ය යි හැඟේ. අට පිරිකරට අයත් "වාසි" දූලිපිහියම ය යි නිශ්චය කොට ගතහොත් කරනැවැම් කුල යෙන් පැවිදි වූවන්ට අට පිරිකරක් නො ලැබේ. "න භික්ඛවෙ නහාපිත පුබ්බකෙන ඛුරහණ්ඩං පරිහරිතබ්බං" යන්නෙන් 'මහ ණෙනි, පෙර කරනැවැම් වූවහු විසින් කර බඩු පරිහරණය නො කටයුතුය යි වදළ බැවින් දූලිපිහිය පාවිච්චි කරන්නට ඔවුන්ට අවකාශයක් නැත එකල්හි ඔවුන්ට ලැබෙන්නේ සත් පිරිකරක් පමණකි" ගා: හ: වි: 264 දෑහැටි දඬු කපා හැණීමාදියට නියම කළ වැහැය වෙනුවට ලක්දිව වැසි භික්ෂූහු හිස රවුල් කපා ගැණීමට; අනු දූන වදළ දූලිපිහිය පරිහරණ කරති. එය එසේ ම නම් **"න භික්ඛවෙ නහාපිත පුබ්බකෙන ඛුරහණ්ඩං පරිහරිතබ්බං"** යනාදි ශික්ෂාවෙන් කරනැවැම් කුලයෙන් පැවිදි වූ භික්ෂූන්ට දූලිපිහිය කරගල කරකොපුව ආදි සියලු ඛුර භාණ්ඩය තහනම් කළ හෙයින් ඒ භික්ෂූන්ට අෂ්ට පරිෂ්කාරයක් නො ලැබේ. අට පිරිකර සවිකුලික භික්ෂූන්ට ම අයිති හෙයින් ඊට දූලිපිහිය අයිතිය යි සිතීම ආගම විරෝධ ආචිණ්ණ කිලුටක් වේ. දූලිපිහියට වාසි යන නාමයක් ද පාලි භාෂා යෙහි අවිද්‍යමානයි. **"දන්තකඨචේජ්දන වාසි- බුදුකවාසි** යන නම්වලින් දක්වන ලද අට පිරිකරට අයත් වැහැය නම් අර්ථකථායෙහි දක්වන ලද දෑහැටි දඬු උක් දඬු කසපැන් ආදී කන බොන දෙය හා මකස කුරි දඬු ඇඳ පුටු පා අවයවාදිය ද කපා කොටා ගැණීම් ආදියට සෑහෙන ගරු භාණ්ඩ නොවන යම් කිසි ආයුධයෙකි. ඒ බව **"යාය කායචි ආකාරය කත වාසිචෙව"** යන අර්ථ කථායෙන් මනාව ප්‍රකාශ වේ. එය වනාහි සමගර පින්වතුන්ගේ

මතයෙන් දණ්ඩක ශාසනය යි ද, එය මෙකල ව්‍යවහාර වන ලොකු දුනු පිහිය යි ද සල කති" නී: ශී: 35^{22}-

අට පිරිකරට අයත් පරිෂ්කාර වස්තූන් ගෙන් එකක් පාසා කාය පරිහාරි ය-කුවජී පරිහාරිය' යනුවෙන් දෙ වැදෑරුම් ප්‍රයෝජන යක් ඇත්තේය. එසින් "වාසි" නම් පරිෂ් කාරයෙහි දෙවැදෑරුම් ප්‍රයෝජනය දක්වනු යේ. "**වාසිපි තාය දනනඤඤවෙජදන කාලෙ මසඤවපිඨානං අඞ්ගපාද ච්චර කුවිදණ්ඩක සඡජන කාලෙ ච කාය පරිහාරිකා හොති. ලවුඡවෙජදන නාළිඤෙරාදි තවජන කාලෙ කුවජී පරිහාරිකා**" යනුවෙනි. මෙහි කරකම් කිරීම එසින් ලැබෙන ප්‍රයෝජනයක් මෙන් නො දක්වන ලදී. මේ කරුණු අනුව වාසි නාමයෙන් දැළිපිහිය ගැණීම වැරදිය: සූ: වි: 1436) -ංදණ්ඩ (නා)= අනුදත් වැයෙහි දඬ. කරවියල්ලෙනි ලා පරිහරණය කටහැකි අනු දත් වැයෙහි දණ්ඩ. එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. කු: සි: ස: 109^{12} **-කාප** (නා) (√තප + ණ)= පඤ්චාත්තාපය. පසුතැවිල්ල. අ: ප: ස: 24^{31} **—ථූනඤෙනා** (නා)= තතනන්නේ හෙවත් කොඳුරන්නේ. ජා. අ: ගැ: 182^{15} **-ථෙර** (නා) [සා. ස්ථවිර > පා: ථවිර > පා:ථෙර]= අනුතෙර, මහතෙරුන් අතතුරුව හුන් තෙර. **ස:** පා: 903^{37} **-දඤෙසති** (ක්‍රි) (අනු + √දිස + ණෙ + ති; √දිස=දස්ස)= සුදුසු පරිදි අර්ථය දක්වයි. නැවැත නැවැත දක්වයි. වූ: පා: 168^{16} ස: පා: 88^{17} **-දහති** (ක්‍රි) (අනු + √දහ + ති)= පෙළයි. හිරිහැර කරයි, වි: ල: 315^{10} **-දිනං** (නා)= දිනපතා. දවසක් පාසා. **-දූත** (නා)= තමා සමග යන දූතයා. ගිහින්ට ආක්‍රොශකිරීම නිසා පවිසාරණීය කර්මය කළ භික්ෂුවගේ ඇවැත් පිළිගැන්ම පිණිස එම භික්ෂුව සමග යන භික්ෂුව. පවිසාරණීය කර්මය කළ භික්ෂුව තමන් ආක්‍රොශ කළ ගෘහසථයාගෙ පෙණෙන තෙක් මානයේ සිට එහෙත් නො ඇසෙන පරිදි අනුදූත භික්ෂුව සමග ඇවැත් දෙසීමෙන් ඒ ගෘහසථයා කෙරෙහි කළ යුතු. ඉන් පසු කර්මය පවිප්පසසවහානය පිණිස සඞ්ඝයා අඇදිය යුතුය ආක්‍රොශ කළ ගෘහසථයා ඉදිරියේ දෙසන ඇවැත් පිළිගැනීම පිණිස අනුදූත භික්ෂුව සමග යා යුතුය. "ගහපතිනො දසසනූ පචාරං අවිජහා පෙඤා සවණූපචාරං විජහා පෙඤා —පෙ— සා ආපත්ති දෙසාපෙතබබා ති" – "පටිසාරණීය කම්මකතසස භික්ඛුනො අනුදූතො දූතබෙබාති" චූ: පා: 40^{25} – 43^{811} ධ: අ: ගැ: 138^{3} වි: වි: ටී: 448^{12} **-දයා** (නා)= අනුකම්පාව. කරුණාව, පාරා: පා: 42^{6} **-කා** (නා)= කරුණාව ඇති බව. ස' පා: 207^{13} – 408^{13} **-දඛංසන** (නා) (අනු + √ඛංස + යු= අන)= චොදනා කිරීම. පාරාජිකවසතුවකින් චොදනා කිරීම. යම් කිසි භික්ෂුවක් භික්ෂුව කගේ ඉදිරියෙහි සිට සස්නෙන් චුත කරවන අදහසින් "තවං මෙථුන ධම්මං පතිසෙවි" යනුවෙන් හෝ "අසසමණොසි" ආදී පදයන් ගෙන් හෝ චොදනා කිරීම. මේ අදහස් ප්‍රකාශ වනසේ හසතමුද්‍රාවෙන් තමන් හෝ චොදනා කිරීම. අනෙකකු ලවා හෝ චොදනා කර වීම. ක: වි: 41^{39} – 42^{7} සං: පා: 423^{11} (අනුඛ්ධංසෙති බලනු) **-ංඅධිප්පාය** (නා)= චොදනා කරන අදහස. වි: වි: ටී: 238^{6} ස: පා: 419^{8} **-දඛංසෙති** (ක්‍රි) (අනු + √ඛංස + ණෙ + ති)= චොදනා කරයි. චොදනා කරවයි. ගුණ මකයි, මැඩ පවත්වයි. දුට්ඨදොස සඞ්ඝාදි සෙසාපත්තියට ලජ්ජිවන පරිදි භික්ෂුවක් සස් නෙන් චුතකරවන අදහසින් "තවං මෙථුනං ධම්මං පතිසෙවි" හෝ "අසසමණොසි" යනාදි වචනයෙන් චොදනා කරයි හෝ කරවයි. අතී: -දඛංසෙසි වතී: -දඛංසෙති අනා: -දඛං සෙසසති සම්: -දඛං සෙයය පම්: -ංදඛ සෙතු පූ ක්‍රි: -දඛංසිසසා=දඛංසෙසා අතී කිං: -දඛං සිංසෙතා වසා: -දඛං සෙණෙනා= චොදනා කර මින් ක: ව: 42^{10} – 44^{18};පාරා: පා: 194^{11}–14 -200^{16} ම: පූ: 611^{28} ස: පා: 421^{31}–4231_{1} **-ධම්ම** (නා) 1 අනුධර්මය. වත, පැවැත්ම; "අයං තත්ථ සාමීචි අයං තත්ථ අනුධම්මතා, 2 ඔසාරණ කර්මය. 3 අර්ථානුරූප ධර්මය. 4 විදර්ශන භාවනාව. 5 ශීල විසුද්ධි ආදිය 6 ආර්ය මාර්ග ඵල ධර්මය. 7 ලොකොත්තර ධර්මයට අනුගත වූ සවභාවය. ම: පූ: 78^{5} වි: වි ටී: 828 වි: ම: 244^{21} පාරා: පා: 253^{19} උ: අ: 67^{38} සූ: නි: ආ 84^{13} – 354^{15} **-චාරී** (නා (√චර + ණී)= ධර්මයට අනුව හැසිරෙන්නා. ලොකොත්තර ධර්මයට අනුව පිළිපදින්නා, විදර්ශනා භාවනාවෙහි යෙදෙන්නා. ධ: අ: ගැ: 59^{4} සූ: නි: අ: 84^{11} **-ධාවති** (ක්‍රි)= දුවයි අනුව දිවෙයි. ධ: අ: ගැ: 151^{8}—**නාම** (නා)

(√නී + ණ; ර්=එ=අය)= 1 කරුණාව. මෛත්‍රීය. දයාව. 2 බැගෑපත්. 3 සදවාර. **-නාසිකනය** (නා)= අනුනාසිකානතය. **නිගහීතානතය**. බින්දුවෙන් අවසන් කිරීම: කුලපුත්‍රයන් පැවිදි කරවන විට සරණසිල්හි පිහිටුවන ක්‍රමයක්. "බුද්ධං සරණං ගවජාමි" යනාදී සරණ ගමන පාඨය සිපිල ධනිතාදි දසවිධ ව්‍යඤ්ජන සමපතතිය හා සථාන කරණ සමපතතිය නොපිරිහෙලා "බුදධං සරණං ගවජාමි" සි එක සමබනධ කොට අනුනාසිකානතව හෝ "බුද්ධම්-සරණම්-ගවජාමි" සි විවෙජද කොට (=පද සිඳ සිඳ) මකාරානතව හෝ ආචාරීයන් විසින් කියා ඉක්බිති අනෙතවාසිකයා ලවා ද එසේ ම කියවිය යුතුයි වි: ලැ: 174[19] සා: පා: 724[12] භි: ශි 105[32] **-පබබජ්ජ** (නා= උපචාරයට පිවිස. මඤ්ඩාදීන් ගේ උපචාරයට වැද. ප්‍රා: පු:ස: 60[17] ක: වි: 1, 6[34] **-ංසික්ඛා පද** (නා= එනම් ශික්ෂාපදය. සඝසතු වෙහෙර වාසය පිණිස පළමුවෙසාට පැමිණි භික්ෂුහට ඒ බව දැන දැන පිඬාවනසේ එහි වැද හිඳීමෙන්, සැතපීමෙන් පවිති ඇවැත් සිදුවන එනම් ශික්ෂාපදය. භි: ශි: 12[19] ප්‍රා: පු: ස: 60[17] (අනුවඤාපනීය බලනු) **-පඤ්ඤත්ති** [න] (ප + √ඤ + තති)= අනු ප්‍රඥප්තිය. එහි පළමුකොට පණවන ලද්දේ ප්‍රඥප්තිය සි. **ඒ අනුව** පණවණ ලද්දේ අනු ප්‍රඥප්තිය සි. නව වැදෑරුම් ප්‍රඥප්තීන්ගෙන් එකක්. ප්‍රථම පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි "මෙථුනං ධමං පති සෙවෙයය" යනු ප්‍රඥප්තිය සි. "සික්ඛං අපච්චක්ඛාය" යනු ද, "අනතමසෝ තිරවජ්ජානගතායපි" යනු ද මක්කටී- වජ්ජීපුත්තක වශයෙන් පැණවූ අනුප්‍රඥප්ති දෙකකි. සෙසු ශික්ෂාපදයන්හි ද මෙසේ ම දන්නේය. ක: වි: 2[15]...23[34] වි: ම: 62[34] **-පමිපාටි** (නා) [සං' පරිපාටි]= අනු පිළිවෙළ, කඩ නොකොට, "අනු පටිපාටියා, තමා දිසායෙන් පනතින්" ක: වි: පි: 127[32] වි: ම: 36, 31 **-පණිධා** (පුං: ස්ත්‍රී:) (√ පත + ඉ + ඨා;)= ලුහුබැඳ. පසු පස එලවා, පාරා: පා: 1, 12[19] සා: පා: 361[19] **-පද 1** (නා)= පිය අනුව. පියවර අනුව. **-ං'ඉක**= පිය අනුව. පා සටහන් අනුව ධ: අ: ගැ: 131[35] - 140[4] **-පද 2** (නා)= දෙවන පාදය. පදසො ධම්ම ශික්ෂාපද පදභාජනියෙහි සඳහන් පරිදි ගාථාවක දෙවන පාදය. වෙන් වෙන්ව පවත්වෙන එකට අවසන් කිරීම. තෙරුන් විසින් "මනො පුබබඞගමා ධමමා" සි කී කල අනුපසමපන්නයා්ඵය නෝ කියා "මනො සෙට්ඨා මනොමයා" සි දෙවන පාදය තෙරුන් සමඟ කියාද, එය අනුපදය එකට කීම නම් වේ. මෙසේ කියන භික්ෂුවට අනුපද ගණනින් පවිතිඇවැත්වේ. මෙහි අනුපසපනහු හා එකට නොකියූ "මනොපුබබඞගමා ධමමා" යන පදයෙහි ඇවැත් නැති. ඇවැත් සිදුවනුයේ අනුපසපනහු හා එකට කියූ "මනොසෙට්ඨා මනොමයා" යන පදයෙහිය. පාචි: පා: 20[2] සා: පා: 500[5]-13 **-පබබජි** (ක්‍රි) (ප + √වජ් + ඉ; ව=බ)= අනුව පැවිදි විය. පැවිද්ද අසා පැවිදි විය. සු: මි: 309[10] **-පරිණතවා** (පූ:ක්‍රි) (පරි + √ගමු + ත්වා)= සිසාරමින් ගොස්: වටා ගමන් කොට. පාරා: පා: 132[14] **-පරිගණතුං** (තු)= සිසාරා ගමන් කරන්නට. හාත් පස ගමන් කරන්නට. පාරා: පා: 177[2] සා: පා: 409[2] (සපරිකකමමා බලනු) **-පරියායති** (ක්‍රි) (අනු + පරි + √යා + අ + ති)= සිසාරමින් ඇවිදියි. වටේ ගමන් කරයි. අතී: **-පරියායි** වතී: **පරියායති** අනා: **-යායිසසති** සමී: **-පරියායෙය්‍ය** ප්‍රු: ක්‍රි: **-පරියායිත්වා** වකෘ: **-පරියායනෙනා**= වටා-කරකැවෙමින්. "තිකඛතතුං රාජගහං අනුපරියායි" චූ: පා: *B* 644[18] ධ: අ: ගැ, 122-[28] **-පරිවරෙථ** (ක්‍රි)= අනු පිරිවර වවු ද? පිරිවරමින් හැසිරෙහු ද? මහා: පා: 392[7] – 393[9] **-පරිවෙණීය**(නා) (පරිවෙණ + ණික; ණික=ඉය) = පිරිවෙණක් පාසා, එකම සීමාවකට අයත් මහාවිහාරයෙහි වූ එක් එක් ආවාසයක් පාසා "න භික්ඛවෙ අනුපරිවෙණීයං පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතබබං අසඩ්ඪකතෙන" මහා: පා: 88[5]– 116[14] සා: පා: 78[2] **-පස්සනා** (නා) (√දිස + ය්‍ය=අන + ආ; √දිස=පස්ස;) – අනුව දැක්ම අනිතය, දුඃඛ අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණය අනුව දැක්ම; නිතර නිතර දැක්ම. නුවණින් සලකා බැලීම ත්‍රිවිධ අනුපස්සනාව. ම: වි: වි: 178[12] (කායානුපස්සනා බලනු) **-ඤාණ** (නා)= අනු දර්ශනා ඥානය. නාමරූප අනුව දක්නා නුවණ. සා: පා: 298[26] වි: ම. වි: 178[12] **-පාපුණාථ** (ක්‍රි) (ප + √අප + ඵණා + ථ)= පැමිණෙවූ. කල්යවවි. "අනුත්තරං විමුත්තිං අනු පාපුණාථ, අනුත්තරං වූ අසීත් ඵල විමුක්ති අනුව කල්‍යවවි;' සාරා

ම: 195[34] මහා: පා: 20[82] ම: පා: සු: 72[11] **-පුබ්බ** (නා) [සං. අනු පූර්]= අනුක්‍රමයෙන් මූලසිට. පිළිවෙළින් වි: වි: ථි: 183[7] ම: පූ: 392[17] **-ංඅධිගත** (නා)= පිළිවෙළින් අවබොධ කළ, ප්‍රථම මාර්ගාදිය. පිළිවෙළින් අවබොධ කළ. වි: වි: ථි: 60[32] **-ංකිරියා** (නා) [සං ක්‍රියා] = තෙලෙස් ධූතාඞ්ග ධර්මයෝ. "ඉමසම්ං ධම්මවිනයෙ අනුපුබ්බසික්ඛා අනුපුබ්බ කිරියා අනුපුබ්බ පටිපදා න ආයතකෙනෙව අඤ්ඤා පටිවෙධෙ" චූ: පා: 378[88] උ: අ: 213[4] **-ංතනු** (නා) = ක්‍රමයෙන් කෘශ වූ. හුණ පුරුකක් මෙන් ක්‍රමයෙන් සිහින් වූ. වි: ල: 161[11] වි: වි: ථි: 386[8] **-ංතනු සිස** (නා) ක්‍රමයෙන් සිහින් වූ හිසක් ඇත්තා. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූෂකයෙක්. වි: ල: 161[11] සු: පා: 767[39] (අනු පුබ්බ තනු බලනු) **-ංනිමිත්ත** (නා)[සං. නිමිත්ත] = ක්‍රමයෙන් පහත්. ශාසනයෙහි සහ සාගර යෙහි දක්නා එක් ලක්ෂණයක්. චූ: පා: 373[86] උ: අ: 210[27] චූ: පා: B 2604 **-ංපටිපදා** (න) (පටි+√පද+ආ) = අනුපූර්ව ප්‍රතිපත්තිය. පිළිවෙළින් පිරිය යුතු ප්‍රතිපදාව. සප්තානුදර්ශන, අෂ්ටාදශ මහ විදර්ශනා, අෂ්ටත්‍රිංශද් ආලම්බන සහ සප්ත ත්‍රිංශද් බොධපාක්ෂිය ධර්ම. උ: අ: 213[5] චූ: පා: B 360[6] චූ: පා: 378[89] **-ංපඛ්‍යාර** (නා) [සං. ප්‍රාග්භාර] = පිළිවෙළින් බෑවුම් ඇති. පර්වතයක් මෙන් ක්‍රමයෙන් අවනත වූ ශාසනයෙහි සහ සාගරයෙහි දක්නා ලක්ෂණයක්. චූ: පා: 378[29] චූ: B 360[4] **-ංපොණ** (නා) [සං. ප්‍රවණ > පවණ > පොණ]= පිළිවෙළින් අවනත වූ. ශාසනයෙහි සහ සාගරයෙහි දක්නා ලක්ෂණයක්. අනුපුබ්බනින්න, අනුපුබ්බ පොණ, අනුපුබ්බ පබ්භාර යනු පර්‍යාය වචන යි. උ: අ: 210[29] චූ: පා; 378[29] චූ: පා: B 360[4] **-ංවිපස්සනා** (නා) = අනුපූර්ව විදර්ශනාව. උදයව්‍යයානුදර්ශී විදර්ශනාව වි: වි: ථි: 32[4] **-ංසික්ඛා** (න) (√සික්ඛ + ආ)= අනුපූර්ව ශික්ෂාව. අධිශීල, අධිචිත්ත, අධිප්‍රඥා යන ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව. උ: අ: 213[4] චූ: පා: 378[89] (අනුපුබ්බ කිරියා බලනු) **-ංසො** (නා) පිළිවෙළින්, ක්‍රමයෙන්. මහා: පා: 109[15] **-පකෙඩ්ඩති** (ක්‍රි)= නැවත නැවත බලවයි. චූ: පා. 170[5] චූ: පා: B 507[8] **-පඤ්ඤත්ති** (නා) [සං ප්‍රඥප්ති]= අනුප්‍රඥප්තිය. නැවත නැවත පැණ වූ ප්‍රඥප්තිය සු:පා: 989[21](අනු පඤ්ඤත්ති පරි:පා:. 176[16])

-පසෙන්නා(නා)=පැහිණියේය පු:ලි:-**පසන්නා** සන්ධි: **-පසන්නා නදි**: **-පසන්නං** මහා: පා: 20[80] **-පසාදන** (නා) (ප+√ද+ යු: අන)= අනුප්‍රසාදනය= අල්ලස් දීම: "අනුපපදන, ලාභා භායෙන් අත්ලස් ඇ දීමෙන් හෝ. කු: සි: ස: 733[1] **-පඞ්ඛ** (නා)= අනුප්‍රඞ්ඛය. ප්‍රඞ්ඛයක් නැති. සිදීමක්, කැඩීමක් නැති සං: ථි: 348. **-පවෙච්ඡති**(ක්‍රි) (අනු+ප+වි+√ඉසු=වඡ+ති?)= දෙයි. මහා: පා: 255[24] වි: වි: ථි: 431[2] **-පිය** (නා) (අනු+පිය)= නැළවිලි තෙපුල්-රැවටිලි වචන. කපට වචන. ජා:අ: ගැ: 158[15] **—ංභාණී** (නා) (√ භණ+ණී)= රැවටිලි වචන කියන්නා. එකක් සිත තබා මෙරමා සිත් ගන්නට අනෙකක් කියන්නා. දුරු කටයුතු මිත්‍රයෙක්- "අනුපපිය භාණී මිත්තො, සිත එකක් තබා කවින් සිත් ගන්නට නැළවිලි තෙපුල් කියන මිත්‍ර ප්‍රතිරූපකයාය සි කියා ද". ජා: අ: ගැ: 158[10] **—ංභාණීතා** (නා)= නැවත නැවත ප්‍රිය තෙපුල් බිණීම. සත්‍යයට සුදුස්සක් හෝ පමණ දැන කථා කිරීමක් නැතිව නැවැත නැවැත ප්‍රිය තෙපුල් කියන බව. වි: මා: සු: 67-76[85] සං: වි: 342[11] **—එති** (ක්‍රි) (√ පර+ඒ)= අනුව ඉතුලේය. ඒ අනුව පැනිරී ගියේය. ධ: අ: ගැ: 52[3] **-බද්ධා** (නා)= ලුහු බැන්දේය. පසු පස ගියහ. චූ: පා: B. 646[6] මහා: පං: 227[20] **—බන්ධන** (නා) (√බන්ධ + යු=අන)=නැවැත නැවැත පැවැත්ම. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන්ගේ අනුඝමන වශයෙන් නිතර සිහියෙන් බැඳී පැවැත්ම. ආනාපාන සතියමෙනෙහිකලයුතු අට වැදෑරුම්මනසිකාර විධින්ගෙන් එකක්. වි: මා: සු: 674[85] 678[88] **—බන්ධිංසු** (ක්‍රි) (√බන්ධ + උ=ඉංසු)= ලුහුබැන්දහුය. පසු පස ගියහ. අතී -බන්ධි වති -**බන්ධිනි** අනා =බන්ධිස්සති සම්ී **—බන්ධිය** පු: ක්‍රි: **—බන්ධිත්වා** වක්‍රා **—බන්ධනතා**= ලුහුබඳිමින්. පාරා: පා: 59[36] මහා: පා: 37[1] **—බල** (නා)= අනුබලය, ආධාරය උපකාරය. **-ංපසාදන** (නා) (ප + √ද + යු=අන)= බලදීම උපත්ථම්භ වීම ආධාරවීම. පරි: පා: ගැ: 11[23] **—බුද්ධ** (නා)= 1. බුදුන් සමාන 2 චතුරාර්‍ය සත්‍ය ධර්මය අවබොධකළ ධ: අ: ගැ: 147[17] මහා: පා: 5[19] ම: පා: සු: 21[81] **-ව්‍යඤ්ජන** 1 (නා) (වි + √ අඤ්ජ් + යු=අන)= 1 අව්භකතික අක්ෂරසමූහය. පළමු ව්‍යඤ්ජනයට සමාන වූ පසු ව්‍යඤ්ජනය.

පදසෝ ධම්ම පාවිත්තිය සික්ඛාපදයෙහි "පද සෝ" යන්නෙන් ගැණෙන එක් ප්‍රභෙදයක්. පළමු උච්චාරිත බ්‍යඤ්ජනය සමාන ඒ ළඟ පසු බ්‍යඤ්ජනය. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං වෙදනා අනිච්චා" යන මෙහි දෙවනුව කී "අනිච්චං" යනු පළමුව කී "අනිච්චා" යන්නෙහි අනුබ්‍යඤ්ජනයයි මෙයින් තෙරුන් වහන්සේ "රූපං අනිච්චං:' කියන්ම ශීඝ්‍ර ප්‍රඥාවන් හෙරණහු විසින් "වෙදනා අනිච්චා"යි තෙරුන්ගේ "අනිච්ච" පදය සමගම එකට කියන ලද්දේ නම් එබඳු භික්ෂුවට අනුබ්‍යඤ්ජන ගණනින් පවිති ඇවැත් වේ. භික්ෂුවක හා භික්ෂුණියක සමන එකට බෙණෙන ලද්දේ ඇවැත් නැති වී: ම: 194 සා: වි: 1¶3 ස: පා: 540 6-11 —**බ්‍යඤ්ජන** 2 (නා)= අනුබ්‍යඤ්ජනය, පදය, පදවිභාගය. අක්ෂර හා පදයන්ගේ සම්පූර්ණ භාවය. "ලහයානි බො පනස්ස පාතිමොක්ඛානි -පෙ- න සුවිනිච්ඡිතානි සුත්තසෝ අනුව්‍යඤ්ජන සෝ" "අනුබ්‍යඤ්ජනංසෝති අක්ඛර පද පාරිපූරියා ච" "මහා: පා: 735 ම: ප: ස: 2455¹⁸ ස: පා: 57ං36 -**බ්‍යඤ්ජන** 3 (නා)= සලකුණු අනුව. සවහන් අනුව. ධ: අ: ගැ:356 -**ංගහණ** (නා) (√ගහ + ණ)= අනුව්‍යඤ්ජන වශයෙන් නැන්ම "කෙලෙස් පුක පුකා පාළ කරන බැවින් හපපාදා සොහාදි නහණ අනු බ්‍යඤ්ජන ගහණ නම්" ධ: අ: ගැ: 355 **-හණන** (නා) (√හණ + යු=අන)= නැවත නැවත කීම. පෙරළ පෙරළා කීම. නැවතීමක් නැතිව කථා කිරීම. පරි: පා: ගැ: 1ැ21 **-භාණ** (භා) (√භජ + ණ; ජ=ණ)= අනුභාණය. නැවත දෙන කොටස. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අනුභාණම්පි දාතුං" චූ: පා: 286²⁰ චූ: පා: B 80⁴ **-භාසනති** (ක්‍රි)= අනුව කියත්. කී දේ අනුව කථා කරත්. සු: වි: 192⁵ **-මුත ප්‍රබ්බ** (නා)= පළමුව දක්නා ලද හෝ ඇසුරු කරණලද අරමුණු. සිහිණ දැක්මට හෙතුවන කරුණු සතරන් එකක්. 1 ධාතුකෙඛාන 2 අනුභූත පුබ්බ 3 දෙවතොප සංහාර 4 පුබ්බ නිමිත්ත යනු කරුණු සතරින් සිහින දක්නේය. "පළමුව දක්නා ලද්දක් හෝ ඇසුරු කළ යමක් අනුව පෙණෙන සිහින අනුභූත පුබ්බ නම්" සා: ම: 416 ස: පා: 369⁸⁹ චූ: ම: 9ං14 වි: වි: ටී: 213¹⁶ **-මොහති** (ක්‍රි)= සිදුය යි විඳියි. ප්‍රා: පු: ස: 446 **-මති** (නා) (√මන + ති)= අනු මතය. කැමැත්ත.

-ංපකඛ (නා)= අනුමතියට පක්ෂ ව, අනුමතිය දෙන. සු: වි: 210¹ **-ංපුච්ඡා** (නා)= අනුමතිය අනුව විමරණ ප්‍රශ්න. පස්වැදෑරුම් පෘච්ඡාවන් ගෙන් එකක්. 1 අදිඨ ජොතනා පුච්ඡා 2 දිඨ සංසන්දනා පුච්ඡා 3 විමතිවිනෙජ්ඣනා පුච්ඡා 4 අනුමති පුච්ඡා 5 කථෙතු කම්‍යතා පුච්ඡා යි පුච්ඡාවෝ (=විමරීම්) පස්වැදෑරුම් වෙත්. එහි **තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා'ති? අනිච්චං** භගවතා. **යං පනා නිච්චං දුක්ඛං වා තං සුඛං වා'ති? දුක්ඛං භගවතා'ති"** යනාදීන් භික්ෂූන් ගේ අනුමතියෙන් ප්‍රශ්න විමරීම. සු: වි: 52¹ (අදිඨ ජොතනා පුච්ඡා බලනු) **-මාන** (නා) (√මන + ණ)= අනුමානය. අනුව ඕනිම (සිතෑ ගැන්ම) නැවත නැවත සිතීම. එක් ප්‍රමාණයක්. ප්‍රත්‍යක්ෂය අනුව අප්‍රත්‍යක්ෂය අවබෝධ කර ගැණීම. වි: ලං: 16²⁶ **-ඤාණ** (නා)= අනුමානයෙන් දැන ගැන්ම අනුමානයෙන් දැනගන්නා කරුණු වි: ල: 16²⁶ **-මොදක** (නා) (√මුද + ණ්වු = අක)= අනුමෝදන් කරන්නා. අනුමෝදනා බණ කියන භික්ෂුව. කසිනය අනුමෝදන් කරන භික්ෂුව.වි:ල: 371³⁰ **-මොදන** (නා) (√මුද + යු=අන)= අනුව සතුටු වීම, අනුමෝදන් කිරීම. අනුමෝදන් වීම. තෙවැදෑරුම් අනුමොදනා. "සඞ්ඝභතෙන දානානිසංස පටිසංයුත්ත අනුමොදනා, විහාරාදි මඞ්ගලෙ මඞ්ගල සුත්තාදි අනුමොදනා, මතක භත්තාදි අවමඞ්ගලෙ තිරොකුඩ්ඩාදි අනුමොදනානි ඉමා තිස්සො අනුමොදනා" සා: දී: 819³⁰ ස: පා: 577. ධ: අ: ගැ: 34³⁵ **-මොදන** 2 (නා)= අනුමොදනා බණ. දන් වළඳ අවස්ථානයෙහි කියන බණ. "බත් දුනුයෙහි අනුසස් දක්වන ඇවිසින් කියන බණ අනුමොදන නම්" ධ: අ: ගැ: 34³⁵-114³⁶ වි: ලං: 297³⁷ **-මොදනාවත්ත** (නා)= අනුමොදනා වත. භික්ෂුවක විසින් හික්මිය යුතු වත් තුදුසෙන් එකක්. භක්තාග්‍රයෙහි අනුමොදනා කරන භික්ෂුව විසින් හැසිරිය යුතු වත. "1 **අනුජානාමි භික්ඛවෙ භත්තග්ගෙ අනුමොදිතුං**"යි භක්ත භොජනසථානයෙහි අනුමොදනා කරන්නට අනුදන්ම, 2 "**අනුජානාමි භික්ඛවෙ ථෙරෙන භික්ඛුනා භත්තග්ගෙ අනුමොදිතුං**"යි ඒ අනුමොදනාව ද සථවිර භික්ෂූන් විසින් කරන්නට නියම කළහ.

3 **'අනුජානාමි භික්ඛවෙ භත්තග්ගෙඝ වතුහි පඤ්චහි ථෙරානුථෙරෙහි භික්ඛූහි ආගමෙතුනන්ති"**සි අනුමොදනසථානයෙහි ථෙරානුථෙර සතර පස් නමක් භික්ෂූන් විසින් පොරොත්තු වන්නට අනුදත්හ. සඞ්ඝසථවිර යන් වහන්සේ අනුමොදනාව පිණිස වැඩහුන් කල්හි ඒ පිළිවෙළින් භික්ෂූන් සතර පස් නමක් පොරොත්තු විය යුතුය. දෙවෙනි තෙරුන් අනුමොදනා කරනු පිණිස වැඩහුන්නේ නම් මහතෙර ආදි කොට නවක වූ තුන් නමක් ද එහි නැවතිය යුතුය. පස්වැනි භික්ෂුව අනු මොදනා පිණිස වැඩහුන්නේ නම් වැනිමහථ සතර නමක් එහි පොරොත්තු විය යුතුය. සඞ්ඝ සථවිරයන් විසින් නවක භික්ෂුවකට අනු මොදනා පිණිස අයදනා ලද නම් එම සථවිර පවන් සතර නමක් පොරොත්තු විය යුතුය. අනුමොදක භික්ෂුව සවාමීනි! නුඹවහන්සේලා වැඩමවන සේක්ව යි කී කල හෝ අනුමොදක භික්ෂුවගෙන් අවසර ලබා ගත් කල හෝ යන්නට වටනේය. 4 **"අනුජානාමි භික්ඛවෙ සනිඝරණ්ඩියෙ ආනඤ්ඤනරික්ඛං භික්ඛුං ආපුච්ඡා ගමනතුනන්ති"**සි එ බඳු කටයුත්තක් ඇති කල්හි සමීප භික්ෂුවක් විවාරා හෝ යන්නට වටනේය. මේ හඤ්ඤ හොජනසථානයෙහි හෙවත් දන් වළඳන තැන භික්ෂූන් විසින් හැසිරිය යුතු අනුමොදන වතසි. චූ: පා: 343⁹ සි.ස:පා: 945⁸⁶ වි: ලං: 297²⁶ **-මොදිතුං** (තු.)=අනුමෝ දන් කරන්නට. අතී- **මොදි** වතී- **මොදති** අනා- **මොදිස්සති** සම්- **මොදෙය්‍ය** ප්‍රකෘ- **මොදිඩා**. ප්‍රවෘ- **මොදෘපෙති** විකෘ- **මොදනෙනා**= අනුමෝදන් කරමින්. **අනුමොදථ**, අනුමෝ දන් වවු. චූ: පා: 343¹⁶-¹⁰ පරි: පා: ගැ: 311⁰ **-යුඤ්ජන වතත** (නා)= විනිශ්චය කරනුවන් විසින් පිළිපැදිය යුතු වත. ස: පා: 1008⁶ (අනුයොග වත්ත බලනු) **-යුඤ්ජථ** (ක්‍රි) (√යුජ් + ථ)= නිතර යෙදෙවූ. පරීක්ෂා කරවු. අනු යොග කරවු. "අනුයුඤ්ජං, පිළිවෙත් කරනු මැනවි" ධ: අ: ගැ: 125¹⁸ සු: වි: 408⁵ පරි පා: 212³² චූ: පා: 176¹⁶ **-යුත්ත** (නා) (√යුජ්+ත)= නිතර යෙදුණු. සං: වි: 241³⁶ **-යොග** (නා) (√යුජ් + ණ; ජ=ග) 1 නිතර යෙදීම. අනුයෝ ගය. 2 පුච්ඡා විස්සජ්ජනය, පැණ පිළිවිසීම හා පිළිතුරු දීම. පරි: පා: ගැ: 14⁴ අ: ප: ස: 17²⁵ සු: ම: 58²⁷-7433 **-යොගවත්ත** (නා)= යෙදිය යුතු වත. අධිකරණය විනිශ්චය කරනුවන් විසින් පිළිපැදිය යුතු වත් සිරිත්. "අනුයොග වත්තං, විනිශ්චය කරනුවන් විසින් යෙදිය යුතු වත" පරි: පා: ගැ: 212³⁰-219¹⁸ පරි: පා: ගැ: 241 **-යුත්ත** (නා)= අනුදන්නා ලද්ද, අනු දන් කරුණ. මහා: පා: 415²⁵ ස: පා: 855³⁶ **-රාධ** (නා)= එනම් නැකත. අතුර නැකත සත් විසි නැකතින් එකක්. අ: ප: ස: 10²⁹ **-රූප** (නා)= සුදුසු, සමාන, සාධාරණ. **-රූප පාරාජිකා** (නා)= භික්ෂු භික්ෂුණී දෙපක්ෂයට සාධාරණ පාරාජිකා. භික්ෂූන්ට පමණක් නියත වූ උබහජානු මණ්ඩලිකාදි පස් පරිජි හැර සෙසු එකුන් විසි පරිජි. 1 මෙථුනධම්ම 2 අදින්නාදාන 3 මනුස්සවිග්ගහ 4 උත්තරි මනුස්සධම්ම යන භික්ෂු පාරාජිකා සතරද, 5 උබහජානුමණ්ඩලික 6 වජ්ජපටිච්ඡාදක 7 එකච්චනානුවත්තක 8 අට්ඨවත්ථුක යන භික්ෂු ණීන්ට සාධාරණ වූ සතර ද, 9 පණ්ඩක 10 ථෙය්‍ය සංවාසක 11 තිත්ථිය පක්කන්තක 12 තිරච්ඡානගත 13 මාතුඝාතක 14 පිතු ඝාතක 15 අරහන්ත ඝාතක 16 භික්ෂුණී දූෂක 17 සඞ්ඝ භෙදක 18 ලොහිතුප්පාදක 19 උභ තොබ්‍යඤ්ජනක යන අභව්‍ය පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් ගැණෙන එකොළොස ද; ගිහි ලිඛිත යෙහි රුවි උපදවා ගිහිවත් හැඳීමෙන් පබ්බාජිත මෙහෙණක් පරිජිවන 20 විබහන්ත භික්ඛුණී නම් පරිජි ඇවැත ද, **අනුලොම** පාරාජිකා නම් වූ 21 ලමඩි 22 මුදු පිටසීකා 23 පරසඞ්ඝජානතං මුඛෙන ගණ්හාති 24 පර සඞ්ඝජානත අනිනිසිදති යන සතරදෙසි සිවල්ල සුවිස්සකි. මෙසින් භික්ෂුණීන්ට පමණක් සාධාරණ වූ උබහජානු මණ්ඩලික- වජ්ජපටි ච්ඡාදක- එකච්චානානුවත්තක- අට්ඨවත්ථුක- විබහන්ත භික්ඛුණීගත පස හැර සෙසු එකුන් විස්ස භික්ෂු භික්ෂුණී දෙපක්ෂයටම සාධාරණ බැවින් අනුරූප පාරාජිකා නම්. ක: වි: පි: 32³⁰ ස: පා: 366²⁴ කු: සි: ස: 918 ක: වි: 333 (අනුලොම පාරාජිකා බලනු) **-රොධ** (නා) (√රුධ + ණ)= 1 අනුකූලභාවය. අනුකූල භාවය. අනුව පැවැත්ම. 2 රාගය. ඇලීම. අ; ප; ස: 473 ප: සූ: 2591⁶ **-ලාප** (නා) (√ලප + ණ)= බොහෝ කොට බිණීම. දෙඩ වීම, අ: ප: ස: 18²⁷ **-ලොම** (නා)= 1 අනු ලොම් වූ, සුදුසු 2 අනුව පවත්නා. 3 පිළි වෙළිඳ්, මුලසිට අනට. 4 තමන් විසින්

කවත්‍යුතු දැ කරණ. 5 පරිවාර පාළිය. 6 සතර මහා ප්‍රදෙශය. මහා: පා: 2[5] පරි: පා: 212[29] පරි: පා: ගැ: 233[0] සැ:පා: 714[31]–1008[5] **–කාය බන්ධන** (නා) (√බන්ධ + යු=අන)= අනුලොම් කා බහන් (=පවි) අනුදත් කා බහනට අනුව පවත්නා කා බහන්. 1 පථවිකා. 2 සුකරණත්‍ව යනුවෙන් කා බහන් දෙකක් අනුදන්නා ලදී. 1 දුස්සපටට. 2 රජ්ජුක යන දෙක පිළිවෙළින් මෙයට අනුලොම් වේ. **දුස්සපටට තම් පිළි** වැටියයි. **රජ්ජුක තම්** එක් වැල රැහැනයි. මේ දෙක අනුලොම් කා බහන් **වේ** සැ; පා: 818[31] කු: සි. සැ: 81[16] සි: ව: වි: 714 වි: වි: 3035 වි: ලං: 30[26] **–චීවර** (නා)= අනුලොම් සිවුරු. පණවා වදළ චීවරයන් අනුව සුදුසු වූ සිවුරු. සවැදැරුම් අනුලොම් සිවුරු 1 බොම 2 කපපාසික 3 කොසෙය්‍ය 4 කම්බල 5 සාණ 6 භඞ්ග යනුවෙන් ජාති වශයෙන් සිවුරු සවැදැරුම් වේ. මේ සවැදැරුම්සිවුරුවලට 1 දුකුල 2 පත්තුණ්ණපටට 3 සොමාරපටට 4 චීන පටට 6 දෙවදින්නා යනු අනුලොම් වේ. එහි **දුකුල** නම් දුහුල් පිළියයි. දුකුල චීවරය **සාණ චීවර** යට අනුලොම් වේ. දෙක ම වැහැරි මුසා බැවිනි. **පත්තුණ්ණ පටට, සොමාර පටට, චීන පටට** යනු ඒ ඒ දෙශවල උපන් පිළිය. මේ තුණ ම කොසෙය්‍ය වස්ත්‍රයට අනුලොම් වේ. පණුවන්ගෙන් ගත් හුයින් විය්‍යන ලද බැවිනි. **ඉද්ධිජ** නම් එහි භික්ෂූන්ට සෘඩියෙන් උපන් සිවුරු සි එය කොමුපිලි ආදීන්ට අනුලොම් වේ. **දෙවදින්නා** නම් ජාලිනී නම් දෙවඟන අතුරුන් ඔහ නෙරුන්ට දුන් සිවුරු වැනි සිවුරුයි. එයද කොමුපිළි ආදීන්ට අනුලොම් වේ. කු: සි: සැ: 14[26] සි: ව: වි: 32[27] ම: පා: සැ: 487[5]A ස පා: 818[25] ක: වි: 54[8] ක: වි: පි: 41[16] **–ඡන්න** (නා)= අනුලොම ඡත්‍රය. අනුදත් ඡත්‍රයන්ට අනුලොම් වූ ඡත්‍රය. 1 **සෙතවස්ත්‍රඡන්න** (=සුදු රෙදි කුඩය) 2 කිලඤ්ජවස්ත්‍රඡන්න (=හුණ පතුරුවලින් කළ කුඩය) 3 පණ්ණවස්ත්‍රඡන්න (=තල් කොල ආදියෙන් සදන ලද කුඩය) යනුවෙන් අනුදත් ඡත්‍ර තුණකි: මේ තුණට අනුලොම් වශයෙන් **එකපණ්ණවස්ත්‍රඡත්‍රය** අනුදන්නා ලදී. **"එක පණ්ණවස්ත්‍රඡන්නන්ති තාල පණ්ණාදීනා එකෙන පණ්ණෙන කතඡත්තං"** යනු ඒමති විනොදනී ටීකා හෙයින් තාලපත්‍රාදියෙන් කරණලද්දේ එක පණ්ණවස්ත්‍රඡත්‍රයයි. සැ: පා: 818[32] භි: ශි: 38[33] චු: පා: 243[5] **–ඤ්ඤණ** (නා)= අනුලොම ඥානය. දශ විදශීනා ඥානයන්ගෙන් එකක්. විදශීනා ඥානාදි ඥානයන්ට සහ සත්තිස් බොධපාක්ෂිය ධර්මයන්ට ද අනුලොම්ව පවත්නා ඥාණ. **–තුම්බ** (නා:)= අනුලොම් තඹකබල්. 1 ලොහ තුම්බ (ලොහයෙන් කළ තඹ කබල්) 2 කටය තුම්බ (=ලිමුවා තඹකබල්) 3 ඵලතුම්බ (=ගෙඩි කටුවෙන් කළ තඹකබල්): යනුවෙන් **සෙවැදැ** රුම් තඹ අනුදන්නා ලදී. 1 කුණ්ඩිකා 2 කඤ්චනක 2 උදකතුම්බ යනු එයට අනුලොම් තඹ කබල්හු වෙත්. සැ: පා: 81[5]84 **–ථාලක** (නා)= අනුලොම් තඹ. පාත්‍රයන්ට අනුලොම් තඹ. බුදුන් විසින් පාත්‍ර එකොළොසක් ප්‍රති ක්ෂේපකොට 1 ලොහ පාත්‍රය 2 මැටි පාත්‍රය යනුවෙන් පාත්‍ර දෙකක් අනුදන්නා ලදී. ඒ පාත්‍ර දෙකට අනුලොම් වශයෙන් 1 **ලෝ මුවා තඹ** 2 **මැටිමුවා තඹ** 3 **තඹලොහො තඹ** යයි තඹ **තුණක්** පණවන ලදි. "හත්‍ථවතා එකා දස පත්තෙ පටිකඩිපිත්වා දෙවපත්තෙ අනුසඤ්ඤා තා ලොහපත්තෙ වෙව මත්තිකා පත්තෙ ච ලොහථාලකං තම්බලොහ ථාලකන්ති තෙසං යෙව අනුලොමානි" සැ: පා: 818[32] **–ධඤ්ඤ** (න)= අනුලොම ධාන්‍යයෝ. සප්තධාන්‍ය වගී යන්ට අනුලොම් ධාන්‍ය. නව්වමහඵල සහ අප රණ්ණ ධාන්‍ය. 1 තාල (=තල්) 2 නාළිකෙර (තෙරළු) 3 පනස (=කොස්) 4 ලබුජ (=දෙල්) 5 අලාබු (=ලබු) 6 කුම්හණ්ඩ (=කොමඩුපුසුල්) 7 පුස්සඵල (=පුසුල්) 8 තිඵුස (=තියඹරා) 9 එලාලුක (=කැකිරි) යන නව මහා ඵලයන් ද; අපරණ්ණ නාමයෙන් ගැණෙන මුං ඵඳු ආදිය ද අනුලොම් ධාන්‍ය වේ. කු: සි: සැ: 32[16] බු: සි: ටී: 54[18] වි: වි: 1362 සී: ව: වි: 49[14] සැ: පා: 818[15] **–පටිපදා** (නා)= අනුලොම ප්‍රතිපදාව. **ක්‍රමවත් ප්‍රතිපත්තිය.** 1 'ඉධ භික්ඛවෙ තථා ගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති අරහං සම්මා සම්බුද්ධා" යනාදි ක්‍රමයෙන් බුදොධාතපාදයෙහි පටන් ගෙන "ඛීණජාති වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං කතං කරණීයං නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාති" යි දක්වන ලද අර්හත්ඵල පසිනතකොට ඇති ප්‍රතිපත්තිය. 2 සම්‍යක් ප්‍රතිපත්තිය. නිර්වාණයට අනුලොම්ව පවත්නා ප්‍රතිපත්තිය "අධිගන්තව්‍යවූ නිර්වාණයට එකාන්තයෙන් අනුලොම පටිපදා නම් වූ" ම: බා: ගැ: 86[22]

වි: මා: ස: 536[9] **-ංපාන** (නා) (√පා + යු-අන) **-අනුලොම් පාන.** අවවැදෑරුම් පානවඟියන්ට අනුලොම් වූ පානවඟී 1 **වෙතන** (=වෙතෘ?) 2 **තිනන්ණික** (=සිසඹරා) 3 මාතුලුඹ (=ලප් නාරන්) 4 කපිත්ථ (=හිවුළු) 5 කොසම්බ (=කොසඹ?) 6 කරමඳු (=කරඹ) ආදී අනුලොම් පාන වඟී. කුඩාඵල පානවඟී. ස: පෘ: 818[20] වි: වි: 2695 වි: ලෘ: 128[1] **-ංපාරාජිකා** (නා)= අනුලොම් පරිජි. මෛථුන ධර්ම **පාරාජිකා**ට අනුලොම්වූ, 1 **මුදුපිටසින** 2 **ලම්බි** 3 **පරස්ස අඞ්ගජාතං මුඛේන ගණ්හණෙනා** 4 **පරස්ස අඞ්ගජාතෙ අනිනිසිදනෙනා** යන සතර අනුලොම් පාරාජිකා නම්. **මෙහි මුදුපිටසින** නම් නම් ගඹා මොලොක් කළ පිටු ඇත්තේය. **ලම්බි** නම් දික්වූ අඞ්ගජාත ඇත්තේයි මෙර ඕ **නිමිත්තය** තම මුඛින් ගන්නේ **පරස්ස අඞ්ගජාතං මුඛේන ගණ්හණෙනා** නම්. **පරස්ස අඞ්ගජාතෙ අනිනිසිදනෙනා** යනු තමා වස මඟින් ප්‍රවේශ වනසේ මෙරමා නිඞ්ඛාතයෙහි හිඳීමයි කු: සි ස: 910 බු:සි:ටී: 17[27] **-ංවෙතන** (නා)= අනුකූල පැවතුම්. උපසපන් නො කිරීම් නිසා නොදීම් ආදී අවලෝස්වනට අනුකූල පැවැත්ම අවන් ඇවැත් නොදැක්මෙන් හෝ ඇවැතට සුදුසු පිළියම් නොකිරීමෙන් හෝ පාපිවූ දුශ්ශීල නො හැරීමෙන් ගහ උන්සෝ පනිය කර්මය කරනු ලැබේ එම කර්මය කළ භික්ෂුවකට උපසම්පදා කිරීම් නිසිදීම් ආදී අවලාස්වනස්(අධිකාරස්වනබලනු)නො සුදුසුය ඒ අවලෝස් වනට අනුකූලව පැවැත්ම අනුලොම් වෙතන නම් වේ, ප්‍රා: ව: 308[12] ක: වි: 128[9] වි: ම: 244[24] ක: වි: පි: 993[3] **-ංවුනනි** (නා)= අනුලොම් පැවැත්ම. එකඟ වූ පැවතුම. වි: මා: ස: 188[23] **-ංසම්මසන** (නා) (සං + √මස + යු=අන) [සං. සම්මර්ශන]= අනුලෝම සම්මර්ශනය. පටිච්ච සමුප්පාදය මෙනෙහි කිරීමේ ක්‍රමයක්. අවිද්‍යාව පටන් ජරාමරණ දක්වා මෙනෙහි කිරීම. "අවිජ්ජයෙහි පටා ජරාමරණ දක්වා යනු අනුලොම් සම්මසන නම්" ධ: අ: ගැ: 191[28] **-ලොමික 1** (නා) ලොම + ණික)= අනුලොම්. සුදුසු. කු: සි: ස: 81[16] **-ලොමික 2** (නා)= සතරම්හා අපදෙසය. "අනුලෝමිකෙ, සූත්‍රයෙ, සූත්‍රානුලෝමය ආචාරීවාදය අත්තනොමතිය යන සතර මහා අපදෙසයෙහි. පරි: පා: ගැ: 23[11] **-ංඛනති**(නා)(√ඛණු + ති)=අනුලොම ක්ෂාන්තිය. විදර්ශනා ඥානය. "අනුලෝමිකා ඛන්තීති විපස්සනා ඤාණං"සං:වි: 324[18] **-ංඤාණ** (නා)= සත්‍යානුලෝමික ඥානය. මෙහි සත්‍යයට සහ පරමාර්ථ සත්‍යයට අනුලෝම් වූ විදර්ශනා ඥානය. සං: වි: 292[24] **-වත්තෘක** (නා) (√වතු + ණ්වු=අක) [සං වර්තක]= අනුවර්තක අනුව පවතින්නහු. මහා: පා: 392[3] බ: අ: ගැ: 30[3] ප්‍රා: පු: ස: 22[20] **-වත්තනසඞ්ඛාදිසෙස** (නා)= එනම් සඞ්ඝාදිශේෂාපත්තිය. සඞ්ඝ භෙදක භික්ෂුවට අනුව පැවැත්මෙන් පැමිණෙන සහ වෙසෙස් ඇවැත. සඞ්ඝ භෙදක භික්ෂුවට අනුව පවත්නා භික්ෂු ගණයාට සඞ්ඝයා විසින් අවවාද කොට සමනු භාෂණ **කර්මය** කළ යුතුයි එසේ තුන්වන වර දක්වා සමනුභාෂණය කරද්දීත් හෙදනුවර්තක භාවය අත් නොහරින භික්ෂුවට සහ වෙසෙස් වි: හි: ශ්‍රී: 4[38] ප්‍රා: පු: ස: 291[9] **-ඛ්‍යානති** (නා)=අනුවර්තනය. අනුව පැවැත්ම. අනුව හැසිරීම. අ: ප: ස: 47[33] **-වත්තිතුං** (ක්‍රි)= අනුව පවත්වනු ද? පිරිවරමින් හැසිරෙන්නහු ද?අනු-ඛ්‍යානති වතී-වත්තති අනා- ඛ්‍යානිස්සති සම් වත්තෘ ස්‍යා පම්- ඛ්‍යානතු පුන්- වත්තිතුං වත්තා- **වත්තනෙනා** අනුව පවතිමින්. මහා පා: 392[7] **-ඛ්‍යානි** (ක්‍රි)= චෝදනා කරයි දෙස් පවරයි. අති-වදි වති- ඛ්‍යානි අනා- ඛ්‍යාස්සති. සම්-වදෙය්‍ය පම්- දතු. සුන්-විදිතුං=වත්තා වක්‍ය- **වදනෙනා**= චොදනා කරමින්. පරි: පා 144[18] **-වදන** (නා) (√වද + යු=අන)= චෝදනා කිරීම. කියන බව කිම. පරි: පා: ගැ: 11[28]-234 (අනුවාද බලනු) **-වස්ස** (නා)= වර්ෂයක් පාසා. අවුරුද්දෙහි අවුරුද්දෙහි පරි: පා: ගැ: 41 **-වාන** (නා)= නුවා අත්න නුවාව. වි: ල: 57[7] ස: පා: 837[9] **-වාන ඛරණ** (නා)= නුවා කිරීම් "අනුවාන කරණ මත්‍තඤ්ඤ, දින පටු නුවා කිරීම් පමණින්" මහා: පා: 288[16] (අට්ඨාර සේපත්ති බලනු) **-වාද 1** (නා) (√වද + ණ)= අනුව කීම් සහ කථනය. අනුවාදය, **-වාද 2** (නා)= ආධිපත්‍යය. ප්‍රධානත්වය. "අනුවාදං ඨපෙන්ති ඉස්සරියං පවත්තෙන්ති අත්ථං වදන්ති" වි: වි: ටී: 480[22] චූ: පා: 420[5] **-වාද 3** (නා)= චොදනාව. චෝදනා කිරීම. චූ: පා: 163[5] චූ: පා: B 490[1] **-'අධිකරණ** (නා)= **අනුවාදඩිකරණය.** සිව් වැදෑරුම් අධි

කරණයන්ගෙන් එනක්. අනුවාදාධිකරණ නම්; සීල විපත්තියෙන් හෝ ආචාර- දිට්ඨි ආජීව විපත්තීන්ගෙන් හෝ භික්ෂුවක් විසින් භික්ෂුවකට කරනු ලබන චොදනාව යි. "එක් භික්ෂුවක් අනෙක් භික්ෂුවකට යම් කිසි චොදනාවක් කිරීම අනුවාදය යි. එවැනි සියලුම චොදනාවන් සඞ්ඝයා ඉදිරියට පැමිණවීම අනුවාදාධිකරණය නමි. එය සම්මුඛා විනය, සති විනය, අමූළ්හ විනය, තස්ස පාපිය්‍යසිකා යන සම්ථයන්ගෙන් සන්සිඳවිය යුතුය" චූ: පා: B iii (උ: ඉ:) සා: පා: 9894 කා: වි: 156³² -ංජාතිකා (නා)= අනුවාදාධිකරණ හෙතුව, කාරණය, පරි: පා: 203¹¹ සා: පා: 1005⁸⁸ -ංනිදාන (නා)= අනුවාදාධිකරණ නිදානය. පරි: පා 203¹⁰ -ංපභව (නා) අනුවාදාධිකරණයේ ප්‍රභවය. හටගැන්ම. පරි: පා: 203¹¹ -ංමූල (නා)= අනුවාද මූලය. අනුවාදාධිකරණ හෙතු 1 කොඩ උපනාහ 2 මකඛ පලාස 3 ඉස්සාමච්ඡරිය 4 මායා සාඨෙය්‍ය 5 පාපිච්ඡතා මහිච්ඡතා 6 සන්දිට්ඨි පරාමාසිතා ආධාන ග්‍රාහි දුප්පටි නිස්සග්ගිතාදීන සුඛලධමීසයත් 7 ලෝභ 8 දෝස 9 මෝහ 10 අලෝභ 11 අදෝස 12 අමෝහ 13 කාය 14 වාචා යන අටත් ඇතුළු තුදුස අධිකරණ මූලයෝ වෙත්. පරි: පා 179⁸ වි: වි: ටී: 588¹⁶ (අධිකරණ මූල බලනු) -ංසමුට්ඨාන (නා) = අනුවාද අධිකරණයාගේ හටගැන්ම. පරි: පා: 203¹² සා: පා: 1005³⁰ -ංසමුදය (නා) අනුවාදාධිකරණයේ සමුදය, හටගැන්ම පරි: පා: 203¹¹ -ංසම්භාර (නා)= අනුවාදාධිකරණයේ හෙතුව. පරි: පා: 303¹¹ (මෙහි ජාතිකා, නිදාන, පභව, සමුට්ඨාන, සමුදය, සම්භාර යනු පර්‍යාය ශබ්දයෝ වෙත්) පරි: පා: 203¹¹ සා: පා: 1005²⁰ -චීවර (සූ: ක්‍රි:) (√චීව + ණය)= දැන. කරුණු දැන. පරි: පා: ගැ: 14³² -චීවරකාර (නා)= චීවරය කට යුතු කිරීම. "අදූ චීවරකාරං ඛො ඕහ කරොති" මහා: පා: 270⁶ වි: වි: ටී:431²¹ ("අනු චීවර කාරො"යි ද දක්නේය. මනෝ: පූ: 753³⁹ -විජ්ජක(නා)= අනු විජ්ජක භික්ෂුව. අධිකරණ විනිශ්චය කරන භික්ෂුව "අනු එජ්ජතෙනාති සඞ්ඝමජ්ඣෙ ඔතිණ්ණං අධිකරණං විනිච්ඡිතුං නිසින්නෙන න විනයධරෙන" "අනුවිජ්ජතෙන, පිළිසඳ විනයධරයා විසින්" පරි: පා: නැ: 24²⁷ පරි: පා: 217³⁴ වි: ම: 108¹⁶ -විජ්ජ ඣ. ධිපපාය (නා) [සං. අභිප්‍රාය]= විමසන අදහස. පරීක්ෂා කරන අදහස. පඨම දුට්ඨ දෙස සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද, පද භාජනියෙහි සඳහන් අට වැදෑරුම් අදහස්වලින් එකක්. "නෙව්ජ්ජතා ධිපපායොති විමංසනාධිපපායො. උපපරික්ඛා ධිපපායො" වි: ම: 103¹⁵ සා: පා: 429³⁹ කා: වි: 421⁶ -චීවරිට (නා)= සිවුරෙහි එක් අස්තක්. වස් අත්ත දෙපස පිහිටි අතු දෙක. මහා අත්ත. "අනුවීවටනති තස්ස උභොසු පසෙසු දෙ ඛණ්ඩා" – "අනුවීවට නම් මහතු දෙක හා කෙළතු දෙකය." සා: පා: 836⁸ අ: පා: සා: 41¹⁶ මහා: පා: 321²⁶ -සඤ්ඤපයිතබ්බතා (න)= ඒ ඒ තන්හි පැමිණ පරීක්ෂා කරනු ලබන්නේ. පාරා: පා: 4,² සා: පා: 211²⁴ සාර: ම: 2,¹⁴ -සඤ්ඤී (නා)= අවවාදය. ජා: අ: ගැ: 162³³ -සඤ්ඤික (නා) (සං + √ + ඩා + ඉ + ක)-කථානුසන්ධිය. කථාවේ ගැලපීම. සා: පා: 1008²⁴ -සඤ්ඤිවචනපථ (නා)= කථා මාර්ගය. කථානුසන්ධිය සහ විනිශ්චයානු සන්ධිය. පරි: පා: 213³¹ – 254¹-³⁵ සා: පා: 9892¹-1008³⁵ – 1010²⁴ පරි: පා: ගැ: 14²⁸- 24²⁹ -සම්පවඩ්ඪ (නා)= එහි නැමීම. ඒ අනුව නැමීම. කයින් සිතින් හා වදනින් නැමීම. අවනත වීම. සා: පා: 884¹⁵ පරි: පා: ගැ; 11²² -සය (නා)= එනම් කෙලෙස ධර්ම. සත්ත්ව සන්තානයෙහි ප්‍රහීණ නොවී පවත්නා කාම රාග, පටිඝ, මාන, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, භවරාග, අවිජ්ජා යන අනුසල් මුල් සත. (විස්තර සුත්ත නිපාත අට්ඨකථාවෙන් දන්නේය. 1611) සූ: නි අ: 15²⁴ සං: නි: 324¹¹-361³² -සාවණ (නා)- අනුශ්‍රාවණය. කර්මවාක්‍යය ඇස්වීම්. සමාන සංවාසක සමාන සීමාවෙහි සිටි සඞ්ඝයා බිඳෙන කරුණු පසින් එකක්. සඞ්ඝ භෙදක භික්ෂුව විසින් තමන් උසස් කුලයෙන් පැවිදිවූ බැව්, තමන් බහුශ්‍රැතබැව් ආදිය ඇස්වීම. පරි: පා: 266²⁰ කා: වි: පි: 16¹⁹ මනෝ: පූ: 248²⁴ පරි: පා: ගැ: 36¹⁹ (අනුසාසන යනුත් දක් නේය. "අනුසාසනෙන, අස්වැසීමෙන් "කිං මයහං අවිවි නීලුපලවනම්ව සීතලා කිමහං අපායතො න භායාමි යනාදීන් අස්වසාද" පරි පා: ගැ: 36¹⁹) (අනුසාවන යනුත් පාඨයි) -ංකම්ම (නා)= අනුශ්‍රාවණ කර්මය. කර්ම වාක්‍යය ඇස්වීම. සා: පා: 1041³⁶ -ංදෙස (නා) අනුශ්‍රාවණ දෙස. 1 වසු අපරාමසන 2 සඞ්ඝ

අපරාමසන 3 පුග්ගල අපරාමසන 4 සාවණාය ඨාපන 4 අකාලෙ සාවණ යනුවෙන් පස්වැදෑරුම් වූ අනුශ්‍රාවණ දෙශ. එහි වක්‍රු **අපරාමසන** නම්; උපසම්පද කම්මයෙහිදී උපසම්පදුපෙක්ඛකයා කිතිනය නො කිරීමයි **සඞ්ඝ අපරාමසන** නම්; "සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝා" යන තන්හි 'සුණාතු මෙ භන්තෙ" යි කියා "සඞ්ඝා" යනු නොකියා හැරීමයි. **පුග්ගල අපරාමසන** නම්; උපාධ්‍යායයන් කිතිනය කොකිරීම්හි. **සාවණාය ඨාපන නම්**; **ඤත්තියෙ** නොතබා සඞ්ඝ වරක් කම් වාක්‍යයෙන්ම අනුශ්‍රාවණය කිරීම හෝ ඤත්තිය තබා වරක් හෝ දෙවරක් අනුශ්‍රාවණය කිරීමයි. නැතහොත් කම් වාක්‍යය දෙගනා කරන අතර අක්ෂරයක් හෝ පදයක් නොනියා හැරීම හෝ වරදවා කීමයි **අකාලෙ සාවණ නම්**; කම්වාක්‍ය ශ්‍රාවණයා ගේ අනවකාශයෙහි හෙවත් ඤත්තියගේ අවකාශයෙහි ඤත්තිය නොතබා අනුශ්‍රාවණය කිරීමයි. "චත්තු සඞ්ඝ පුග්ගලානං අපරාමිසානි සාවණාය ඨාපන අකාලෙ සාවණානි ඉමෙ පඤ්ච අනුසාවණ දොසා" ක: වි: 18[35] වි: ම: 48[36] ක:වි:පි: 16[22] මහා: පා: ස: 203[37]

-ංවිපන්න (නා)= අනුශ්‍රාවණ සම්පත්තියෙන් පිරිහුණු, නැසුණු. අනුශ්‍රාවණ දෙශයන් ගෙන් යුක්තවූ. මහා: පා: 353[18] (අනුසාවණ දොස බලනු)

-ංසම්පන්න (නා) (සං + √පද + ත්ත)= අනුශ්‍රාවණ සම්පත්තිය. අකොප්‍ය කම් යේ ලක්ෂණයක්. උපසම්පදා කම්ම අකොප්‍ය වන සම්පත් පසින් එකක් 1 වක්‍රු අපරාමසන 2 සඞ්ඝ අපරාමසන 3 පුග්ගල අපරාමසන 4 සාවණාය ඨාපන 5 අකාලෙ සාවණ යන දෙශයන්ගෙන් විනිර්මුක්ත වූ අනුශ්‍රාවණයෙන් යුක්තවූයේ අනුසාවණ සම්පත්ති නම් 'ඉති ඉමෙහි දෙශසහි විමුත්තායා අනුසාවණාය සම්පන්නං අනුසාවණ සම්පත්ති වසෙන අකුප්පා හොති" ක: වි: 18[33] මහා: පා: ස: 203[35]

-ංසම්පන්න (නා)= අනුශ්‍රාවණයෙන් යුක්තවූ. අනුශ්‍රාවණ සම්පත්තියෙන් යුක්තවූ. මහා:පා: 3.317 (අනුසාවණ සම්පත්ති බලනු)

-සාවති (ස්ත්‍රී) √සු + ණෙ + ; √සු + ඌ=ඔ=අව)= අනුශ්‍රාවණය කරවයි. අස්වයි. අතී: -**සාවි** වති: -**සාවෙති** අනා:-**සාවෙස්සති** සම්: -**සාවෙය්‍ය** පම්: -**සාවෙතු** පු: භ්‍රි: -**සාවෙඩ්ඪා** අති: කෘ: -**සාවිතා** =අස්වන ලද, අස්වන කල. වකෘ: -**සාවෙතෘ**= අස්වමින් කම් කෘ -**සාවියමානෙ**= අස්වනු ලබන කල්. මහා: පා. 112[47 48] 103[10] 169[27] පූ: පු: ස: 612-14

-සාසන (නා) (√සාස + ණවු=අක)= අනුශාසනා කරන්නා. (අනුසාසනී බලනු)

-සාසන සම්මුති (නා)= අනුශාසක සම්මුතිය තමන් විසින් හෝ අනුන් විසින් හෝ අනුශාසකයකු සම්මත කිරීම. උපසම්පදා කම්මයෙහි පූර්වකෘත්‍ය අෂ්ටයින් එකක්. උපසම්පදුපෙක්ඛක සඞ්ඝයාගන් අන්තරායකර ධර්මයන් විචාරණු පිණිස "සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝා. ඉත්ථන්නාමා ඉත්ථන්නාමස්ස ආයස්මතො උපසම්පදාපෙක්ඛා යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං අහං ඉත්ථන්නාමං අනුසාසෙය්‍යං"යි තමා තමන් සම්මත කිරීම හෝ 'සුණාතු-පෙ-ඉත්ථන්නාමෝ ඉත්ථන්නාමං අනුසාසෙය්‍ය"යි මෙරමා විසින් මෙරමා සම්මත කිරීමයි. වි: ලං: 1903 මහා: පා: 104[13] වි. වි: ටී: 391[6] (අට්ඨප්‍රකරණයේ බලනු)

-සාසනී (නා)= අනුශාසනාය. වරදක් දුටුවිට හෝ කරන අවවාදය. නැළෙන නැවත කීම පනී වුඩයක් යවා අනතිමුඛයෙහි කීම අවවාදය. "අනුසාසිනීති ඔතිණෙණ වත්ථුස්මිං අපිච ඔතිණෙණ වා අනොතිණෙණ වා පඨම වචනං ඔවාදෙ. දුතියපුන වචනං අනුසාසිනීති දට්ඨබ්බා" අ:ප:ස: 48[27] චූ: පා: 393[3] වි:මා:ස: 936[24] මි:ප:ස: 1504 වි:ලං: 291[31] පාරා.ප:77[22]

-ංපාටිහාරිය (නා) (පති + √හර + ණික=ඉය) [සං. ප්‍රාතිහාර්‍ය]= අනුශාසනී ප්‍රාතිහාර්‍ය. අනුශාසනය. ධර්ම දෙශනය. "කෙවලා ධම්ම දෙසනා අනුසාසනී පාටිහාරියං" වි: වි. ටී: 474[19] ධ: අ: ගැ: 55[24] මි: ප: ස: 903[3]

-පුරෙක්ඛාර (නා) [සං. පුරස්කාර > පා. පුරක්ඛාර > පුරෙක්ඛාර]= අනුශාසනා පෙරටුකොට කිම. භික්ෂුවිහඩභයෙහි දුට්ඨුල්ලවාචා සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි සහ ඔවාදවාද පාචිත්තිය ශික්ෂාපදයෙහිද: භික්ෂුණී විහඩභයෙහි අඞ්ගකාර වශ නවම ශික්ෂාපදයෙහි ද, එක් අනාපත්ති වාරයක්. දුට්ඨුල්ලවාචා සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහිදී "ඉදානිපි අනිමිත්තාසි උහතො බ්‍යඤ්ජනාසි, අප්පමාදඤ්ඤි කරෙය්‍යාසි. යථා ච අයනිම්පි එවරූපා මා අහොසී' යනුවෙන් අනුශාසනාය පෙරටුකොට අනිමිත්ත ආදි පදයන් යොදා කියන්නහුට සහ වෙසෙස් ඇවැත්

Free Distribution

නැති. ඔවාදඤ්ච පාචිත්තියං සික්ඛාපදඤ්චෙතං ඉදං තස්මිං වත්ථුස්මිං. පාපං මා අකාසි. මා තමොතමං පරායණං අගමාසි" යනුවෙන් කියන භික්ෂුවට ඔවාදඤ්ච පාචිත්තියං සික්ඛාපදඤ්චෙන් හෝ; ඉදන්තිපි වත්ථු එදිසා සාධු විරමස්සු නො වෙ විරමසි, අද්ධා එවරූපානි කම්මානි කත්වා නිරයෙ උපපජ්ජිස්සසි, තිරච්ඡාන යොනියා උපපජ්ජිස්සසි, යනුවෙන් අනුශාසනය පෙරටුකොට ආක්‍රොශ කරන භික්ෂුණියට හෝ පවිති ඇවැත් නැති. 'අනුසාසනී පුරෙකඛාරතායඤ්ච පාපගරහීතායඤ්ච වදන්තියා චිත්තස්ස ලහුපරිවත්තී භාවතො අනන්තරන්තරා කොපෙ උපපත්තෙපි අනාපත්තී' ච: ච: ටී: 2999 පාරා: පා: 146[18] පාචි: පා: 15[83] 27[84] සා: පා: 3929= 5392-6935 කං. ටී: 3524 ච: ම: 9833 19231

-සාසි (ක්‍රි) (√සාසු + ඊ)= අනුශාසනය කෙළේය. නැවත නැවත අවවාද කෙළේය අතී: **-සාසි** වත්ති **-සාසන්ති** අනා: **-සාසිසන්ති** සම්ම **-සාසෙය්‍ය** පම්ම **-සාසතු** පූ: ක්‍රි: **සාසිතා** අත්ථ: **සාසිතෝ- සාසිතා-සාසිතං** වත්ථු: **සාසියමානෝ=** අනුශාසනා කරනු ලබමින්, **සාසිතබ්බා=** අනුශාසාසනා කටයුත්තේය. මහා: පා: 11[26-35] 63[9]- 0[49] චූ: පා: 323[2-6] සා: පා: 805[86-88] **-සිකඛමාන** (නා)= අනුව හික්මෙනු ලබන. චූ: පා: 329[36] (සිකඛති බලනු) **-සික්ඛි** (නා) (√සාසු + ති;)= අනුශාසනය. අවවාදඤ්ච ච: ච: ටී: 32[21] **-සුණාති** (ක්‍රි) √සු + ණ + ති)= ශ්‍රවණය කරනු ලැබෙයි. අසනු ලැබෙයි. **-සති** (නා) (√සර + ති) [සං. සෘති]= අනුස්මෘතිය. සිහිකිරීම. නැවත නැවත සිහිකිරීම: දශවැදෑරුම් අනුස්මෘති කම්ඨානය, 'අනු අනුසති =අනුසති" ච: මා: සා: 465[17] **-සරාමි** (ක්‍රි)= සිහිකරමි. අතී **සරි=සසරි** වත්ති- **සරති** අනා **-සරිස්සති** සම්ම **සසරෙය්‍ය** පම්- **සසරතු** පූක්‍රි **-සරිත්වා** වත්ථු **-සසරනෙන=**සිහිකරමින්. වත්ථු **=සසරමානා**= සිහිකරනු ලබමින්. **-සව වචන** (නා)= අනුමාන කථා. අවංචි කථා. ච: ලං: 17[26]

අනුකඛිත්තතර (නා) (න + උකඛිත්තතර) (ඵ + √බිප + ත + ර)= උත්ක්‍රෂේපනීය කර්මය නො කළ, තොවැදුරුම් උත්ක්‍රෂේපනීය කර්මය නො කළ භික්ෂුව. මජ්ඣ. පා: 412[15] පාචි: පා: 135[1] **-සඤ්ඤි** (නා) (ස සුසු+ඊ.)= උත්ක්‍රෂේපනීය කර්මය නො කෙළේය යන සංඥා ඇත්තේ. එබඳු හැඟීම් ඇති භික්ෂුව. පාචි: පා: 135[2]

අනුවවාරිතතර (නා) (න+උවවාරිතතර)= එස විම්, ඔසවා පැම් නොකළ යොමු නො කළ. භොජන වර්ගයෙහි ප්‍රථම චිත්තිය සික්ඛාපදයන්හි සඳහන් වන භොජනය කැප කරන්නට පැමිණි භික්ෂුව විසි ත් මිදක් මැත් නො කොට හෝ ඒ දිගට නොනා නමා කැප කරණ ලද. අනතිරිත්ත භොජනයෙහි එක් ලක්ෂණයක්. පරි: මහා: ඤැ: 333[0] සා: පා: 610[89] සා: ච: 108[11] (අනතිරිත්ත බලනු)

අනුඤානසෙය්‍යා (නා) (√සි + ණ්‍ය) [සං. ශය්‍යා]= නො නැගිටින ශයනය. මරණය.

අනුඤාපනීය (නා) (න + උඤාපනීය)= නො නැගිටුවිය යුතු පුද්ගලයන් සතර දෙන. 1 වැඩි මහළු භික්ෂුව 2 හිලන් භික්ෂුව 3 භණ්ඩාගාරික භික්ෂුව 4 සඞ්ඝයා විසින් සෙනසුන් ලද භික්ෂුව යන මේ සතර දෙන අසුනෙන් නො නැඟිටුවිය යුතුය. "චත්තාරෝ න වුට්ඨාපෙතබ්බා. වුඩ්ඪතරෝ භණ්ඩාගාරිකෝ ගිලානෝ සඞ්ඝෙන ලද්ධසෙනාසනොති." වැඩිමහළු භික්ෂුව තමහට වඩා ඔසසින් වැඩි නිසාද, ගිලනහු ගිලන් නිසාද, භණ්ඩාගාරිකයා සඞ්ඝයා විසින් සම්මත කොට භණ්ඩාගාරය දුන් බැවින්ද, සඞ්ඝයා කෙරෙන් සෙනසුන් ලද්දහු සමහි සඞ්ඝයා විසින් සෙනසුන් දෙන ලද බැවින්ද; නො නැඟිටුවිය යුතුය. මෙහි භණ්ඩාගාරික නම් සඞ්ඝයාගේ පාත්‍රාදී භාණ්ඩ නැබූ හෙයරක්නා උපසම්පන්නයාය. වි: ලං: 321[4]-332[9] 333[2] සා: පා: 370[32] කං: ච: පි: 70[16]

අනුත්තර (නා) (න + උත්තර)= විශිෂ්ටයෙක් හෝ සදෘශයෙක් නැති. අසමාන සියල්ලන්ට ශ්‍රෙෂ්ඨ. සා: පා: 731[6]-741-871[3] ව්.මා:ස:542[20] මහා: පා: 11[1]-32[27] (පූ: ලි: අනුත්තරෝ සත්ථා ලි: අනුත්තරා න: ලි: අනුත්තරා)

අනුත්තණ්ඩුල (නා) (න + උත්තණ්ඩුල) = නො සාත්. සාල් නොවූ. දූහි නොවූ බත. "අනුත්තණ්ඩුලනති පාකතො උකඛත්තං තණ්ඩුලං උත්තණ්ඩුලං, න උත්තණ්ඩුලං. ච: ම: 1747 කං: ච: 7318 සා: ට: පී: 5410

අනුත්තාන පද (නා) (න + උත්තාන පද = අවිවෘත අප්‍රකට පදය, දුර්බෝධ පදය. සාර: දී. 424[33].

අනුද්දිඤ (නා) (න+උද්දිඤ) (උ+√දිස+ත)= නො උදෙසනු ලද. නො පවසන ලද. පාරා: පා: 7[32] සා: පා: 125[19].

අනුද්දෙස (නා) (න+උද්දෙස) (උ+√දිස+ණ)= උදෙසීමක් නැති. නො පවසන.

අනුද්ධරිත්වා (පූ: ක්‍රි:)= උද්ධරණය නො කොට. නො උගුළුවා. නහා නො තබා. කැ:වි:පි: 70[4].

අනුපඛාකුඤ (නා (න+උපඛාකුඤ) (උප+√කුස+ත)= අනිඳිත වූ. නිඳු නො කටයුතු. ජා: අ: ගැ: 7[15] සු: නි: අ: 380[21],

අනුපගම්ම (නා) (න+උපගම්ම) (උප+√ගමු+ණ්‍ය)= නො එළඹ. නො පැමිණ. මහා: පා: 94[7].

අනුපඝාත (නා) (න+උපඝාත) (උප+√හන+ණ; √හන=ඝාත)= හිංසා නො කිරීම. කයින් හෝ මනසින් කිසිවකුට හිංසා නො කිරීම. වි: ලං: 263[5] සා: දී: 375[22].

අනුපඝාතික (නා)= හිංසා රහිත වූ. පිඬාවක් නැති මහා: පා: 416[2].

අනුපට්ඨාපන (නා) (න+උපට්ඨාපන)= නො සිඳී පැවැතුණු. සිඳීමක් කැඩීමක් නැති. මහා; පා; 303[31].

අනුපජ්ඣායක (නා) (න+උපජ්ඣායක) (උප+√ජේඛ+ණ්වු=අක; √ජේඛ+එ=අය)උපාධ්‍යායයකු නැති පුද්ගලයා. පැවිදි උප සපන් කළ නො හැකි පුද්ගලයෙක්. ''වජ්ජා වජ්ජං උපනිජ්ඣායතීති උපජ්ඣායෝ යනු බැවින් කුදු මහත් වරද විමසා බලා එයට සුදුසු ලෙස අවවාද අනුශාසනා කරන්නේ උපාධ්‍යායයා නම් වේ. එබඳු උපාධ්‍යායයකු නැත්තේ අනුපජ්ඣායක නම් වන්නේය. 'න භික්ඛවෙ අනුපජ්ඣායකො උපසම්පාදෙ තබ්බා යො උපසම්පාදෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස'' යනු බැවින් උපාධ්‍යායයකු නැතිව උපසපන නො කටහැකිය. එසේ උපසපන් වූවහු ධර්‍මාමිස සඞ්ග්‍රහය නො ලබන්නේය. එබන්දකු උපසපන් කළ කාරක සඞ්ඝයා දෙස් ලබන්නෝය. උපසපන් වූවහුට උපසපන් බැව් පිනිවන්නේය. එයට බාධාවක් නැති. මහා: පා: 41[1] ම: පා: සු: 478[18]A වි: ලං 1ං3[10] සා: පා: 729[25]-771[35] චූ: පා: B xi [20] (උ: ග්‍ර:) (උපජ්ඣාය බලනු)

අනුපට්ඨිත (නා)= එළඹ නො සිටි. වෙත නො පැමිණි.

අනුපද්‍රව (නා) (න+උපද්‍රව) [සං. උපද්‍රව]= උවදුරු රහිත. උවදුරු නැති.

අනුපධික (නා) (න+උපධි+ක)= උපධි රහිත වූ. කාමූපධි ආදී උපධි නැති. මහා: පා:333[8].

අනුපනීත (නා) (න+උපනීත)= ඒ කරා නො පමුණුවන ලද. වෙත ඇනා පත්. මහා: පා:: 218[24] සා: පා: 805[32].

අනුපවාද (නා) (න+උපවාද) (උප+√වද+ණ)= වෙදනා නො කිරීම. වචනයෙන් කිසි වකුට වෙදනා නො කිරීම. වි: ලං: 263[4].

අනුපසම්පන්න (නා)= උපසපන් නොවූ. අනුපසම්පන්නයා. සා: පා: 755[36] (උපසම්පන්න බලනු)-සඤ්ඤි (නා)= උපසපන් නො වේය යන සංඥා ඇති එබඳු හැඟීම් ඇති

අනුපහච්ච (පූ: ක්‍රි:) (න+උපහච්ච) [සං උපහත්‍ය]=නො නසා. විනාශ නො කොට. නො ඉක්මවා සා:පා: 726[6] සා:පා: 726[6] ම:පූ: 719[18]

අනුපහත (නා = කඩ නොවූ. නො නටුවාවූ. කැ: වි: පි: 54[9]

අනුපාදාන (නා) (න+උපාදාන (උප+ආ+√දා+යු=අන = උපාදාන රහිත. නො ගැන්ම. දැඩිසේ නො ගැනීම. ''අනුපාදානාය ධම්මෙ දෙසිසො'' පාරා: පා: 18[11] සා: පා: 1ං0[37].

අනුපාදා පරිනිබ්බාණ (නා)= උපාදාන රහිතව පිරිනිවීම. පස නැතිව පිරිනිවීම; භවයෙහි උත්පත්තිය නො ගෙන පිරිනිවීම. ප්‍රත්‍යය රහිත පරිනිර්වාණය. ගහණුපාදාන, පඤ්චුපාදාන යනුවෙන් උපාදානයෝ දෙවැදෑරුම් වෙත්. එහි ගහණුපාදානය නම්; කාම, භව, දිට්ඨි, අවිජ්ජා යන සතරයි පඤ්චුපාදාන නම්; අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යනාදීන් දක්නා අවිද්‍යාදි ප්‍රත්‍යයෝයි. මෙයින් ගහණුපාදානවාදී ආචාර්‍යවරු අනුපාදාපරිනිබ්බාණ නම් අහිත් පලඟයි කියති පඤ්චුපාදාන වාදීහු ප්‍රත්‍යය වශයෙන් නුපන් අප්‍රත්‍යයවූ නිර්වාණය ම අනුපාදා පරිනිර්වාණය යි කියති. පෑ: සූ: (2) 128[24] සා: පා: 10 3[36] පරි: පා: ගැ: 27[20] ම: පූ: 71[11]

අනුපාදය (න + උපාදය)= 1 නො ගැන්ම පිණිස කෙලෙසුන් වශයෙන් හෝ තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් නො ගැන්ම පිණිස. 2 ගැනීම් රහිතව, නොගෙන. මිදූ ආශ්‍රවයන් නැවත නො ගනු. සං: පා: 127^{30} පාරා:පා: 8^{10}–18^{14} (අනුපාදානාය යනුත් දක්නේය.)

අනුපාහණ (නා) (න + උපාහණ)= වහන් නොලා. පය ලූ වහන් නැතිව. "න භික්ඛවෙ ආචරියෙසු ආචරිය මඤ්ඤතාසු උපජ්ඣායෙසු උපජ්ඣාය මඤ්ඤතාසු අනුපාහනෙසු වඩ්ඪාමානෙසු සඋපාහනෙන වඩ්ඪාමිතබ්බං, යො වඩ්ඪමෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස" පා: මූ: වි: වි: 408^{28}.

අනුපොසථ (නා) (න + උපොසථ)= අනුපොසථය. පොහෝ නොවනදවස්. චාතුද්දසී,පණ්ණරසී, සාමඤ්ඤ යනුවෙන් තෙවැදෑරුම් වූ උපොසථ දිනයන් හැර සෙසු දවස්. කාර්තික(=ඉල්) මාසය හැර සෙසු එකොළොස් මස තුළ ලැබෙන චාතුද්දසී- පණ්ණරසී පොහෝ දවස් ද, භින්න වූ සඞ්ඝයා සමඟි වූ විට පොහෝ කරන දින ද, උපොසථ දිනයෝ වෙත්. සෙසු දින අනුපොසථ නම්. "නව භික්ඛවෙ අනුපොසථෙ උපොසථො කාතබ්බො, අනුජානාමි භික්ඛවෙ සඞ්ඝසාමග්ගිං දාතුං" ති අනුපොසථයෙහි පොහෝ නොකට යුතුයයි පණවනලදී. "උපොසථ දිවසො නාම ඨපෙත්වා තිස්සො මාසං අවසෙසෙසු එකාදසසු මාසෙසු භින්නස්ස සඞ්ඝස්ස සාමග්ගි දිවසො ච යථා වුත්ත චාතුද්දස පණ්ණරසා ච. එවං තිපකාරම්පි උපොසථ දිවසං ඨපෙත්වා අනුජානිං දිවසෙ උපොසථං කරොතෙතා අනුපොසථෙ උපොසථං කරොති නාම" සං: පා: 796^{15}–1040^{38} කු: සි: සෘ 152^{3} මහා: පා: 152^{25}

අනුප්පන්න පඤ්ඤත්ති (නා)= නූපන් වරදෙහි පැණවූ ප්‍රඥප්තිය. නව වැදෑරුම් ප්‍රඥප්තීන් ගෙන් එකක්. අවබෝධ කරු ධර්ම ප්‍රතිග්‍රහණ වශයෙන් භික්ෂූණීන්ට පමණක් පැණවූ ප්‍රඥප්තිය. "තත්ථ අනුප්පන්නා පඤ්ඤත්ති නාම අනුප්පන්නෙ දොසෙ පඤ්ඤත්තා. සා අට්ඨ ගරු ධම්ම පටිග්ගහණවසෙන භික්ඛුණීනංයෙව ආගතා අඤ්ඤත්‍ර නත්ථි" කං: වි: 21^{18} වි:ම: 60^{16} ස.පා: 959^{7} (අට්ඨගරු ධම්ම බලනු)

අනුම්මත්තක (නා)= උමතු නොවූවෙක්. වූ: පා: B 534^{8}.

අනුල්ලපන (නා) (න + උල්ලපන) (උ + √ලප + යු=අන)= චොදනා නො කිරීම. නො කීම. ස: පා: 884^{14} චූ: පා: 1903 –ං'අධිප්පාය (නා)= චොදනා නො කරන අදහස. නො කියන අදහස. "අනාපත්ති භික්ඛු අනුල්ලපනාධිප්පායස්ස" පාරා: පා: 109^{26} ස: පා: 359^{5}.

අනෙක (නා) (න + එක)= නොයෙක්. එකක් නො වූ. බොහෝ. වැඩි. පාරා: පා: 4^{28}–'අනුසඤ්ඤික (නා)= නොයෙක් අනුසස්සි ඇති සූත්‍ර දෙශනා. මහා පරිනිබ්බාණ සූත්‍රාදිය. වි: වි: ටී: 20^{22} ස: පා: 16^{28}. –'ආකාර (නා)= නොයෙක් අයුරින්. නානා ප්‍රකාරයෙන්, –'ආකාර වොකාර (නා) (ව් + ඔකාර)= නානා ප්‍රකාරයෙන් මිශ්‍රණය වූ; පාරා: පා: 68^{17} ස: පා: 288^{8}; –පරියාය (නා) [සං. පර්‍යාය]= නොයෙක් කරුණින්, ස:පා: 150^{31}–154^{18} –විහිත (නා [සං. විහිත]=අනෙක විධ. අනෙක ප්‍රකාරයන් අයුරින් පැවැති. කරණ ලද. ස: පා 103^{17} පාරා: පා 4^{29};

අනෙකංසිකත පද (නා)(න + එකංසිකත පද)= නියත නොවූ ඇවැත් සමූහය. අනියත ආපත්ති. එකාන්තයෙන් සහිටුහන් නො කට හැකි පරිදි, සහ වෙසෙස්, පවිති යන ඇවැත් තුනින් නඟින ඇවැත් සමූහය. පරි: පා: 200^{26} ස: පා: 1000^{30} සු; ප: 104^{26} පරි: ඡා: ඤ:20^{21}

අනෙලක (නා)(න + එලක)= නිදෙස්. නිවැරැදි. මනෝ: පූ: $6,8^{39}$

අනෙසන (නා) (න + එසන)= නුසුදුසු අයුරින් ප්‍රත්‍යය සෙවීම. දූත ගමන්, ගිහීන්ගේ වැඩ පණිවුඩ කිරීම් ආදියෙන් පස සෙවීම. 'කුල දූසක වෙජ්ජකම්ම උත්තරිමනුස්ස ධම්මාරොචන සාදිත රූපියාදිහි නිබ්බත්තං බුද්ධපටිකුට්ඨං අනෙසනාය,' ස: පා: 607^{5} මනෝ: පූ: 491^{18}

අනෙළගල (නා) (න + එළගල)= කෙලතොළු නොවූ. වි: වි: ටී: 311^{28}

අනොඅපපන (නා) (න + අව + කපපන)= නො අදහන, විශ්වාස නො කරන, වි: වි: ටී: 85^{16}

අනොකාස (නා)(න + ඔකාස)– අවකාශ නැති. අවසර නැති, ස: පා: 967^{30}

අනොකාස කත (නා)= අවකාශ නොලැබීම. ඉඩ ලබා නොගැනීම. අවසර නොගැනීම. සං: පා 710[7] පාචි: පා: 341[15]

අනොකාස කම්ම (නා)= චෝදනාව කිරීමට අවසර ලබා නො ගැනීම. සඞ්ඝයා කෙරෙහි චෝදනාව ඉදිරිපත් නොකළ යුතු භික්ෂුවක ගේ එක් ලක්ෂණයකි. අවසර නැතිව චෝදනාව කිරීම. ‘‘අනොකාස කම්මං කාරෙත්වා පවත්තා හොති’’ පරි: පා: 24[1.16] (ඔකාස කම්ම බලනු)

අනෝතත්තජල (නා) (න+ඔතත්තජල) [සං, අවතප්ත?]=පළට බිය නොවිය. තැති නොගැනීම. වි’ මං: සං: 113[6.8]

අනොනතකාමී (නා) උපවාද භය රහිත. චෝදනා කරනුවට බිය නැති. ම: පූ: 472[7.8]

අනොදිස්ස (පූ: ක්‍රි:) (න+ඔදිස්ස; අ+ඔ=ඔ)= ඵදෙසීමක් නැතිව. නියමයක් නැතිව. පාචි: පා: 221[8.1] **-ආචික්ඛනා** (නා)- ඵදෙසීමක්, නියමයක් නැතිව කීම. අතීත හෝ අනාගත කරුණක් අරභයා භික්ෂුණියක විසින් විනීශ්චයාමාත්‍යයන් වෙත ගොස් පැමිණිලි කිරීම. පාචි: පා: 221[21.8]; පා 676[8.2]

අනොවට (නා) (න+ඔවට) [සං. අනාවෘත>අනාවට>අනොවට]= නොවසන ලද නොවළක්වන ලද. ප්‍රතික්ෂේප නොකළ. ‘‘අනොවටෝ භික්ඛූනං භික්ඛුණියා වච්චපථෝ’’ පාචි: පා; 57[1] සං: පා: 586[3.3]

අනොවදියමාන (නා)- අවවාද නොකරනු ලබන. මහා: පා: 57[3.5]

අනොවස්සක (නා) (න+ඔවස්සක)= 1 නොතෙමෙන සේ. නොතෙමෙන පරිදි; 2 ප්‍රථමපාදය. භික්ෂුණී විභඞ්ග අකිකාර වර්ණනයෙහි පස්වන ශික්ෂාපද පදභාජනීයෙහි සඳහන් වන පරිදි පළමු පියවර. සං: ඉති: 206[19]-692[2] වි: ටී: 1[39.5] ප.වි: පා: 271[8] සා: දී: 488[27]-899[1]

අනන (නා)= 1 අන්තය, කෙළවර 2 මරණය 3 සමීපය 4 ශරීරය 5 ශරීරාවයවය 6 අතුණු වැටිය 7 සිවුවිල 8 ලාමක 9 භාගය, කොටස 10 මාරයා අ: ප: ස: 10[4.30] **-ඝ** (නා)= මාරයා. **-කිරියා** (නා)= කෙළවර කිරීම, අවසන් කිරීම. ම: පා: සං: 17[5.16] **-ඝණ්ඩි** (නා)= බඩවැල් ගැට ගැසීම. එනම් රෝගය, මනා: පා: 238[1.8] **-ඵුණ** (නා)= අතුණු බඳින් වි: ම: සං: 625[3.8] **-භාගාදික දිට්ඨි** (නා) (√දිස තිබීම)= අන්තවාදී ග්‍රාහය දෘෂ්ටිය. මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය, සිව් වැදෑරුම් විපල්ලාසයන් අතර ගැණෙන දිට්ඨි විපල්ලාසය ‘‘සස්සතෝ ලෝකෝ’’ යනාදීන් පැවැති දශ වැදෑරුම් මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය. ලෝකය ශාශ්වතය හෝ උච්ඡේදය කියා හෝ අන්තයක් ගන්නා දෘෂ්ටිය. ‘සස්සතුච්ඡේදසංඛාතං අන්තං ගණ්හාති ගාහයතීති වා අන්තග්ගාහිකා මිච්ඡාදිට්ඨි’ වි: ලං: 198[29] සා: දී: 690[26] සං: පා: 423[2]-994[4] වි: ටී: 238[28]-371[1] **-විඤ්ඤාණ** (නා)= කෙළවර සිඳුණු. එබඳු පිළි. පංසුකූලිකඞ්ගය සමාදන් වන්නහු විසින් පරිභොග කළහැකි වස්ත්‍රයක්. ‘‘අන්තවිඤ්ඤාණං, අන්තයෙන් සුන් පිළිය’’ වි:මං:ස: 154[8] වි:ටී: 98 **-මසෝ** (ක්‍රි: වි:) [සං, අන්තමසඃ]= අන්තිම පරිච්ඡේදයෙන්. යටත් පිරිසෙයින්. සං: පා: 181[8.2] **-ලික්ඛ** (නා)[සං.අන්තරීක්ෂ]= ආකාශය. අහස. මහා: පා: සං: 68[1] **-ලික්ඛචර** (නා)= අහස හැසිරෙන. ‘‘අනස හැසිරෙන පඤ්චාභිඥාලාභීන් පවා බඳනා බැවින් අන්තලික්ඛ චර නම් වූ’: මං: පා: සං: 6[5.12] **-වවචි** (නා)= අතුණු වැටි. අතුණුවැල. බඩවැල. ජා: අ: හැ: 7211

අනතර (නා)= 1 මධ්‍යය. 2 වස්තුය. 3 අන්‍ය. 4 ක්ෂණය. 5 අවකාශ. 6 අවධිය. 7 කාරණය. 8 ව්‍යවධානය. 9 චිත්තාවීථිය. 10 විශේෂය. 11 රක්ෂිය, සිදුර. 12 චිත්තාදිය යන අර්ථයන්හි වැටෙන නාමපදයක්. අ. ප: ස: 106[9] චූ: පා: B 152[14]. **-‘අනතර** (නා)= අතරතුර. ජා: අ: හැ: 74[20] පා: මූ: වි: වි: 255[34] **-‘අනතරා ඛථා** (නා)= අතරතුර කථා. කථා කරන අතර කරන කථාව. ‘‘න ආචරියස්ස භණමානස්ස අන්තරන්තරා කථා ඔපාතෙතබ්බා’’ යනු වෙන් අතැවැසියන් විසින් ආචාර්යයන් කථා කරන කල්හි අතුරුකථා නොකළයුතුය යි පණවා වදාළ වතක්. මෙසේ කිරීමෙන් ඇවැතට පැමිණෙන්නේ නම් කථා කොට වළක්වන්නට වටී. චූ: පා: 369[9] **-‘ආපණ** (නා)= ඇතුළු සල්පිල. අංගාණිය. ජා: අ: හැ: 229[25] **-‘ආපත්ති** (නා)= අන්තරාපත්තිය. පසුව පැමිණෙන ඇවැත. පිරිවෙස් පුරා මානත සමාදන්ව වසන අතර පැමිණි ගරුකාපත්තිය. සඞ්ඝාදිශේෂාපත්තිය. පිරිවෙස් පුරන කාලයෙහි හා මානත හැසිරෙන කාලයෙහි

හෝ මානත්ත අබ්භාතා රහකල හෝ පැමිණි ගරුකාපත්තියය. "මූලං විසුඩ්ඨා අන්තරාපත්තීති මූලාය පටිකස්සනාදීනි අකත්වා සබ්බපඨමං දින්නත පරිවාස මානත්ත විසුද්ධි වරණකාලෙ ආපන්න අන්තරාපත්ති සඞ්ඛාත සඞ්ඝාදි සෙසෙං" විː විːටීː 192¹ පරිːපාː 161³⁷ සැːපාː 973¹¹_¹⁴ (පුබ්බාපත්තීනං අන්තරාපත්ති සහ අපරාපත්තීනං අන්තරාපත්ති බලනු) -ආරාම (නා)= ඇතුළු ගම් වෙහෙර. චාරිත්‍ර ශික්ෂාපදයෙහි නො පිළිවෙස යෑමෙන් ඇවැත් නො වන එක් ස්ථානයක්. "අන්තරාරාමං භික්ඛුනුපස්සය තිත්ථිය සෙය්‍යා පටික්කමන්ත හත්තියඤ්ඤානී"ති එත්ථ අන්තරාරාමන්ති අන්තොනාමේ වික්ඛාරෙ" විː මː 235⁴-260⁵ කඃ විː 118⁴ පාචිː පාː 101³³ -ඛෙත්ත (නා)= දෙ දැදුරුම් කසිකුඹුභාරයන් ගෙන් එකක්. උඛ්භාරමූලක ආනිසංසඤ්ඤ හෝ ශ්‍රද්ධා පරිපාලනය සලකා සඞ්ඝයා විසින් ඤත්තිදුතිය කම්ම වාක්‍යයෙන් උද්ධරණය කරන බැවින් සඞ්ඝාධීන වූ කසිකුඹුභාරය. සීමාවෙන් පිටත නොහොත් ඤත්තිය අතුළ විහාරයෙහිම ඤත්තිදුතිය කම්වාක්‍යයෙන් කාලපරිච්ඡේදය කට නොපැමිණ කළ කසිකුඹුද්ධාරය. "අන්තරුබ්භාරෝ බහිසීමං අගතත්තා අන්තෝ සීමාය සිතෙහි භික්ඛුනි කතෝ" විː ලංː 380²⁸ විːවි 272¹ පරිː පාː 237⁴ -ඝර (නා)= 1 ඇතුළු ගෙය 2 ඇතුළු ගම 3 ගොදුරුගම 4 කුලගෙය 5 ආරාමයෙන් පිටත. "අන්තරෙ අන්තරෙ ඝරානි එත්ථපතත්ථාතිවා අන්තරඝරං"-"අන්තර ඝරං නාම රථිකං බ්‍යූහං සිංඝාටකං ඝරං." පාචිː පාː 17⁴² විː ලංː 310³ කඃ විː 81¹⁵ සංපාː 531⁷-6.8¹²-662 ප්‍රාː පුː සැː 95¹¹ විː මː 260⁹=26.⁷² මහාː පාː 36³⁶ චූː පාː 66¹¹ පරිː සූː 161²³ -ඡඩ්ඩන (නා)= දෙමසක් අතර වූ දවස් අට. නවම මස අවසන් දින සතර සහ මැදින් දින මස පළමු දින සතර ද යන අට දවස. ඛෙහෙවින් ඉම වැටෙන දවස්. පරිː සූː 39²⁸ මහාː පාː 291⁴ ජාː අඃ ගැː 93⁴ -දීපක (නා)= මුහුදු මැද පිහිටි දිවයින. ඛදිරඃ ගැː 193¹⁵ -ඛාණ (නා)= අතුරු දහක් වීම. නො පෙනී යෑම. වැසී යෑම, අඃ පරිː සැː 9²⁷ -ඛාසිංසු (ක්‍රි)= අතුරු දහන් වූවාහුය. නො පෙනී හියාහුය. නැතිවූවාහුය. අනී- ඛාසි. වනී- ඛායති අනා- ඛාසියන්ති සම්- ඛායෙය්‍ය පම්- ඛායතු පුක්‍රි- ඛාසිත්ථ වක්‍ය- ඛායෙය්‍යාථ= අතුරු දහන් වෙමින්: පාචිː පාː 141²⁴ මහාː පාː 6¹⁶ -ඛුර (නා)= විය මැද. ඛුරය අතර. ජාː අ ගැː 157⁸ -මහාගිඛා (නා) රාජධානි දෙකක් අතර පිහිටි නම් කිහිපයක හිමියෝ. පාරාː පාː 461 සැːපාː 222²⁸ -චක්ඛු (නා)=ගෙදොර. ජාːඅ:69³¹ -ඛාසන (නා)=ඝට භඳනා පිළිය. අදනා සිවුර අතුරු වස්ත්‍ර සිවුර, අදනය අඃ පඃ සඃ 40³³ සඃ පාː 478¹⁴-679² ජාː අඃ ගැː 124¹ පරිː පාː ගඃ 43³⁸ -විටි (නා)= අතුරුවෙය. විටිය අතර. ජාː අඃ ගැː 88³⁵ -සණ්ඨි (නා)= ඇතුළු කලවය. කලවය අතර. ජාː අඃ ගැː 160⁶ -හිත (නා)- අතුරුදහන්, නො පෙනී හිය. මහාː පාː 6³⁴ මනොː පූː 690⁸

අනන්තර (නා)= 1 අතර, මධ්‍යය, මැද. 2 අනතුර තෙවැදෑරුම් අනතුරු. 3 දශවිධ අනතුරු. 1 රාජ 2 චොර 3 අග්ගි 4 උදක 5 මනුස්ස 6 අමනුස්ස 7 වාළ 8 සිරිංසප 9 ජීවිත 10 බ්‍රහ්මචරියන්තරා යන දශය. (අඤ්ඤත්‍ර අනන්තරා බලනු) 1 ජීවිතන්තරාය 2 සමණධම්මන්තරාය 3 සඞ්ඝන්තරාය, මඟඵලන්තරාය යනුවෙන් තෙවැදෑරුම් අනතුරු මනොː පූː 659²⁴ පාː මූː විː විː 189³³ -කථා (නා)= 1 අතුරුකථා, අතරතුර පැවැති කථාව. 2 කමටහන් මෙනෙහිකිරීම්, උදෙසීම්, විමසීම් ආදී කථාවන් හැර අන් කථාවක් 3 පසු වූ කථාව "අන්තරාකථාති කම්මට්ඨාන මනසිකාර උද්දෙස පරිපුච්ඡාදීනං අන්තරා අඤ්ඤා එකා කථා" පඃ සූː 140³⁰ උදා අඃ 71¹² -කාල (නා) [සං. කාල]= ඇතුළත කද. භික්ෂූවක විසින් ගෙන යා හැකි කදක්. කද මැද බර යොදු දෙකෙළවර සිටියවුන් විසින් ගෙන යායුතු කද "අන්තරා කාලන්ති උභය කොටියා සිත වාහනෙහි වඤ්චිතබ්බං මඤ්ඤි භාර යුත්තං කාලං" විත්ථාවිːටීː (සෙ) (අමූ) චූලපාːB. 738²⁸ විː විː 2818 -පරිනිබ්බායී (නා)= එනම් පුද්ගලයා. පඤ්ච ශුද්ධාවාසයන් අතර සම්කිසි තැනක ඉපද උපන් කෙණෙහි හෝ මදක් කල් ඉක්මවා හෝ ආයුෂ්කාලය අතර හෝ රහත්වන පුද්ගලයා උතපත්තිකාලය පටන් ආයුෂයාගේ මධ්‍ය භාගය නො ඉක්ම ඒ අතර පිරිනිවෙන්නහු. මනොː පූː 700²⁰ 718³⁶ (අන්තරාභවයෙහි පිරිනිවෙන්නහු. අන්තරා පරිනිබ්බායි නමැයි සර්වාස්තිවාදීහු කියති. පරමාර්ථ රත්නාවලි අභිධර්ම කොෂ ව්‍යාඛ්‍යා

වෙති 261 වැනි පිටුව බලන්නේය) **-භඤ්ඤ සමය** (නා)= අතුරු බත් සමය. ආහාර අනුභව **කරණ** අතර. ප: සු: 241[14] **-මඤ්ඤ** (නා) **අතරමඤ්ඤ.** මග අතරතුර. මාඝයෙහිදී. මහා: පා: 106[32] සංයු: 1003[19] චූ:පා: 664[19] **-මරණ** (නා)= අතරතුර මරණය. සම්පූර්ණ ආයුෂ කාලය නො ගෙවා වන මරණය. ප: සු: 241 **-මුත්තඤ** (නා)= දවස් විශයෙන් ඍජුසුන් ගැන්වීම් (=පවරා ගැනීම්) තුනෙන් **එකක්.** 1 ප්‍රතිමිකය 2 පවසිම්කය 3 අන්තරාමුත්තක යයි සෙනසුන් ගැන්වීම් තුනකි. ඇසළ පුණු පොහොය හිඳ අනෙක් (=ඊළඟ) දිනයෙහි පූරිමිකයද, ඇසළපුණු පොහොය පසුව මසක් ගිය කල පවසිමිකයද, ගැන්විය යුතුයි. **-අනන්තරාමුත්තඤ නම්;** පවාරණයෙන් පසු දින මත් තෙහි වස්විසිම පිණිස ගන්වා තබන සෙනසුනයි. අවුරුද්දකට එක වරක් පමණක් බොහෝ ප්‍රත්‍යය ලැබෙන විහාරයක එතෙක් ඒ සෙනසුන් පිළිදගිනු පිණිස අනුදත සෙනසුන. "අනන්තරා මුත්තතෝ පන සෙනාසන පටිග්ගහණත්ථං භගවතා අනුඤ්ඤාතෝ."— "යස්මිං පන එක සංවච්ඡරෙ සකිදෙව බහු පවාරයෙ දෙන්ති **එතං** අනන්තරා මුත්තකං ගාහෙතබ්බාති" "අපරජ්ජුගතාය පවාරණාය ආයතිං වස්සාවාසත්ථාය අනන්තරාමුත්තකෝ ගහෙතබ්බොති" චූ: පා' 287[1] චූ:පා: B. 80[17] සංයු: 903[34] වි: වි: 2842 වි: ලා: 318[8] 321[25] පා: මු: වි: වි: 267[35] **-යඤර** (අනන්තරායකර)= අනතුරු කරන, මාර්ග සම්පත්ති ඵලසම්පත්ති ලාභයට අනතුරු කරන ධර්ම. මෙලොව යහපත සහ පරලොව යහපත නසන. සං: වි: 260[35]= 261[15] සා: දී; 865[1] **-ඩික** (නා) (අනන්තරාය + ඉක)= සවිඳීමොක්ෂ දෙකට සහ මාර්ග ඵලයන්ට අනතුරු කරන. එබඳු සවභාව ඇති. 1 කම්ම 2 කිලෙස 3 විපාක 4 උපවාද 5 ආණාවිතික්කම විශයෙන් පස්වැදෑරුම් ධර්ම. එහි **1 කම්මානන්තරායිකධර්ම:** පඤ්චානන්තරීය කර්ම සහ භික්ෂුණී දූෂක කර්මයයි. නියත මිථ්‍යාදෘෂ්ටි ධර්මයෝ 2 **කිලෙසානන්තරායිකධර්මයෝ** නම් වෙත්. පණ්ඩක, තිරවඡ්ඡාන ගත, උභතෝ ව්‍යඤ්ජනකයන්ගේ ප්‍රතිසන්ධි ධර්මයෝ 3 **විපාකානන්තරායිකධර්මයෝ** නම් වෙත් 4 ආර්යයොපවාද ධර්මයෝ **උපවාදානන්තරායිකධර්මයෝ** නම් වෙත්. ආර්යයන් ක්ෂමා කරවීමෙන් පසු එය අනන්තරායිකා නොවේ. **ආණාවිතික්කමානන්තරායික** නම්; දැන දැන සප්තාපත්තිසඤ්ඤියන් ව්‍යතික්‍රමණය කිරීමයි. එය ද ඇවැත් අනුව වේ. ඡේදාපගාමිනී ඇවැතක් නම් භික්ෂුවක් මියි ප්‍රතිඥ කරනතුරු ද, වුට්ඨාන ගාමිනී ඇවැතෙහි දෙසන තුරුද අනන්තරායික වේ. ඉෂ්ට ඔබ නො වේ. **"අනන්තරායිකාති සංඛිත්තම්පි ආපත්තිභෙදං සඤ්චිච්ච විතික්කනතා සහ නානන්තරායඤ්ච මොක්ඛානන්තරායඤ්ච කරොතීති අනන්තරායිකා"** සං: පා: 972[32] ප: සු: 2730 854 **-යිකආපත්ති** (නා)= සවිඳී මොක්ෂ දෙකට අනන්තරාය කර ආපත්ති. **සඟමොක්ෂ** දෙක වළක්වන ඇවැත්. සප්තාපත්තිසඤ්ඤියන් දැන දැන ව්‍යතික්‍රමණය කළාහු සවිඳී මොක්ෂ සම්පත් දෙකට අන්තරාය කරන්නාහ් අනන්තරායිකා ආපත්ති නම් වන්නීය අනන්තරායික ආපත්තීන් අතරද, දෙසනා ගාමිනී ඇවැතින් දෙසීමෙන් ද, වුට්ඨානගාමිනී ඇවැතින් නැඟී සිටීමෙන් ද; ශුද්ධියට පැමිණියහුට සහ සාමණේර භූමියෙහි සිටියහුට ද, සවිඳී මොක්ෂ දෙකට බාධාවක් නැති. පරි: පා: 161[11] සංයු: 972[32] **-යිකකම්ම** (නා,= සවිඳීමොක්ෂ දෙකට අනන්තරාය කර කර්මයන් (අනන්තරායක බලනු) **-යිකධම්ම** (නා)= අනන්තරායකර ධර්ම. උපසම්පදා පෙක්ෂක පුද්ගලයාට උපසම්පත්තිය නො ලැබීමට හේතුවන කරුණු. එකොළොස් අභව්‍ය පුද්ගලයෝද, පඤ්චාබාධ සහ මිනිසකු නොවීම් ආදී මවිපියන් නො අනුදුන්ම අවසන් කරුණුද, හත්ථවිඡින්නතාදී දෙඅයෝද, කාරක සඞ්ඝයාගේ ආපත්ති ආදියද, උපසම්පත්තියට අනන්තරාය කර බැවින් අනන්තරායික ධර්මයෝ නම් වෙත්. කියන ලදී. විමති විනෝදනී ටීකාවෙහි; **"අනන්තරායිකෙ හි ධම්මෙ අභිවිසය පරිසුද්ධතා නාම යථා වුත්ත සෙසව උපසම්පදා වක්ඛු භූතස්ස පුග්ගලස්ස යෙ ඉමෙ හත්ථච්ඡින්නතා පඤ්චාබාධ පුඨ්ඨතාදයෝ, මාතා පිතූනි අනුඤ්ඤාතතා පරියොසානා වෙව, හත්ථච්ඡින්නතාදයෝ ච, දොස ධම්මා කාරක සඞ්ඝස්ස ආපත්තාදි අනන්තරාය හෙතුතාය අනන්තරායිකාති වුච්චන්ති."**

මෙහි අභව්‍ය පුද්ගලයෝ නම්; 1 පණ්ඩක 2 උභතෝ ව්‍යඤ්ජනක 3 ඊර්ෂ්‍යාසංඩාසක 4 නිත්‍යය පක්ඛනන්තක 5 තිරවඡ්ඡානගත 6 මාතු

ඝාතක 7 පිතුඝාතක 8 අරහන්තඝාතක 9 ලොහිතුප්පාදක 10 සංඝභෙදක 11 භික්ඛුණී දූසක යන එකොළොස් දෙනාසි. (විසතර ඒ ඒ තන්හි දක්නේය) මහා: පා: 103[32] වි: වි: ටී; 391[28]-392[17] පා: මූ: වි: ම: 236[25] ම: පා: ස: 203[16] **-වස්ස** (නා)= ඇතුළු වස. වස් කාලය ඇතුළත. මහා: පා: 170[26] **-ඝරාසාන** (නා)= අතරතුර කෙළවර වීම. අතරමගදී අවසන් වීම. "අන්තරාවොසානං ආපාදි. අතරමගදි කෙළවරට පැමිණියේය" චූ: පා: 331[27] චූ: පා: *B*. 222[20] පරි: පා: හැ: 13[23]

අනන්තරිය (නා)= යට හඳනා පිළිය. **නිවාසනඝ**. අ: ප: ස: 40[33]

අනන්තානන්තික (නා)= එක් දර්ශන වාදයක්. දෙසැටක් දෘෂ්ටීන් අතර සිව් වැදෑරුම් අන්තානන්තික වාදය. ලෝකයේ හා ආත්මයේ අන්තය පිළිබඳ වූ දෘෂ්ටියක් 1 අන්තවාදී 2 අනන්තවාදී 3 අන්තානන්තවාදී 4 නෙවන්ත නානන්තවාදී යනුවෙන් අන්තානන්ත වාදිහු සිව්වැදෑරුම් වෙත්. වි: වි: ටී: 27[23] සාර: දී 122[1] ධ: ප්‍ර: 333[25] (විසතර සාරත්‍ථදීපනි විනය ටීකාවෙන් බලන්නේය)

අනන්තානන්තික වාද (නා)= එනම් දර්ශනවාදය. (අන්තානන්තික බලනු)

අනන්තිම (නා)= කෙළවර, අවසාන. පශ්චිම. පෘ:පා: 240[22] ස: පා: 478[18] **-භවික** (නා)= අන්තිම භවයෙහි උපන්. නැවත උපතක් නැති. එහි භික්ෂු උපසම්පදාව ලැබීමට සුදුස්සෝ "එහි භික්ඛූපසම්පදා අන්තිම භවිකානං මෙව" වි: ම: 42[19] **-මණ්ඩල** (නා)= අන්තිම මණ්ඩලය බුදුරදුන්ගේ ජනපද චාරිකාවට විෂය වූ මණ්ඩලත්‍රයෙන් එකක්. පමණින් යොදුන් තුන්සියයක් වූ මණ්ඩලය. සත් ඉසකින් චාරිකාව අවසන් කරන මණ්ඩලය. ස: පා: 1[34][12] සා: දී: 384[24] **-වත්ථු** (නා)= අන්තිම වස්තුව පාරාජිකාපත්තිය. පරිජි ඇවැත. අධිශීලයාගේ අවසානය. උපසම්පදා ශීලයේ කෙළවර. **-ඔජ්ඣාපනන** (නා)= අන්තිම වස්තුවට පැමිණි. පාරාජිකාවූ පුද්ගලයා. මහා: පා: 129[14] වි: ම: 4[34]

අනෙත පුර (නා) [සං. අන්තඃපුර]= 1 ඇතුළු නුවර. 2 රජුගේ පරිවාර ස්ත්‍රීන් වසන මාළිගය. එම ප්‍රදේශය. ශුද්ධාන්තය. අ:ප: ස: 30[33] ධ: අ: ගැ: 171[13] **=ණ්ඩ**= අන්තඃපුර සන්නිහු. ඇතවුරෝ. ක: වි: පි: 125[2]

අනෙතපුරික පාරුත (නා)= ඇතවුරන් මෙන් පෙරවීම. පරිමණ්ඩල ලක්ෂණය නැති එක් ගිහි පාරුපන ක්‍රමයක් සිවුරු පෙරවීමට තහනම් කළ එක් පිළිවෙළක්. දෙඇස පමණක් පෙනෙනසේ තබා නිස පටන් පෙරවීම. "යථා ව අන්තෙපුරිකායො අක්ඛිකාරකා මත්තං දස්සෙත්වා ඔගුණ්ඨිකං පාරුපන්ති" ක: වි: 150[13] ක:ටී:පි: 125[2] චූ: පා: 25[17] (ගිහි පාරුත බලනු)

අනෙනවාසි 1 (නා)=අතැවැසි. අතැවැස්සා. ශිෂ්‍යයා. තමන් වෙත වසන **ශිෂ්‍යයා**. අන්තෙවාසිකයෝ 1 නිස්සයන්තෙවාසිකය 2 පබ්බජ්ජන්තෙවාසිකය. 3 උපසම්පදන්තෙවාසිකය 4 ධම්මන්තෙවාසිකය යනුවෙන් සිව් වැදෑරුම් වෙත්. නිස සම්මදන්ව වසන්නේ **නිස්සයන්තෙවාසික** නම් යම් ආචාර්යවරයකුගේ අවවාද අසා ඔහු වෙත පැවිදිව වසන්නේ **පබ්බජ්ජන්තෙවාසික** නම්. **ධම්මන්තෙවාසික** නම්; බණ දහම් උගනීමින් එහි පුරුදු පුහුණුවන තැනැත්තේසි. මෙයින් පබ්බජ්ජන්තෙවාසික සහ උපසම්පදන්තෙවාසික යන දෙදෙනා ආචාර්යන්හට දිවිහිමියෙන් භාරය: ඉතිරි **අන්තෙ**වැසි දෙදෙනා ගුරුන් වෙත වසන තුරු භාරය. වි: ලූ: 292[30] චූ: පා: 362[19] චූ: පා:. B iii[i] (ලූ: ඉං:) සු:වි: 27[24] ස:පා: 735[31] ක:වි:පි: 171[5]

අනෙතවාසි 2 (නා)= පරිවාරය. පිරිවර. "අන්තෙවාසිනි පරිවාරකෙ" ස: පා: 654[11] **පාචි**: පා: 158[24] **-ක** (නා)= අතැවැස්සා. ශිෂ්‍යයා. **-වත්ත** (නා)= අතැවැසිවත්. අන්තෙවාසික භික්ෂූන් විසින් ආචාර්ය වරයන් කෙරෙහි කළයුතු වතාවත්. චුල්ලවග්ගපාළි වත්ත ඛන්ධකයෙහි "කාලස්සෙව වුට්ඨාය උපාහනා ඔමුඤ්චිත්වා එකංසං උත්තරා සඞ්ඝං කරිත්වා දන්තකට්ඨං දත්වා මුඛ-පෙ-සවෙ ආචරියො ගිලානො හොති යාවජීවං උපට්ඨාපෙතබ්බා වුට්ඨානමස්ස ආගමෙතබ්බං" යනුවෙන් පණවා වදළ එක්සිය දෙපණසක් වත්. චූ: පා: 362[19] වි: ලූ: 292[11] **-වෙවචන** (නා) (වි + √වච + යු=අන)= අන්තෙවාසික ශබ්දයට

සමාන තේරුම් ඇති වචන. ශික්ෂාප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයෙහි ක්ෂේත්‍ර විභාගයෙහි දෙවිසි ක්ෂේත්‍ර පදයන්ගෙන් අනෙතවාසික ශබ්දයාගේ පර්‍යාය වචන. ''යාහං පබ්බාජෙසිං යාහං අනුසාවෙසිං යෝ මං නිස්සාය වසති යෝ මං උද්දිසාපෙති යෝ මං පරිපුච්ඡති යස්සාහං උද්දිසාමි යාහං පරිපුච්ඡාපෙමි; තං පච්චක්ඛාමි'' යනු අනෙතවාසික වෙවචනයෙන් ශික්ෂාප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයයි. පාරා: පා: 26^{22} ස: පා: 180^{17}

අනෙනා (නා) [සං. අනන්තර්]= අභ්‍යන්තරය, ඇතුළත 1 සමීප 2 අවසාන 3 පදපූරණ 4 ශරීරාවයව 5 භාග 6 විනාශ 7 මර්‍යාදා 8 ලාමක යන අර්ථයන්හි වැටෙන අනන්ත ශබ්දය අ: ප: ස: 104^{30} (අනන්තබලනු) **-අටට** (නා=) අවල්ල ඇතුළත. උද්දෙසිත ශික්ෂාපදයෙහි චීවර නික්ෂේපයට සුදුසු ස්ථාන පස්ලොස්සෙන් එකක්. ''අටට නම් සතුරු රජුන් වැළැක්ම පිණිස ගඩොලින් කළ යන හිතුනි ඇති සිව්මහල් හෝ පස්මහල් ගෘහ විශෙෂයයි'' පාරා: පා: 233^{16} ස: පා: 472^{3} චී: ම: 145^{14} නා: චි: 58^{3} (කඨිනය නොඅතුළ නිස්සුවක් සඞ්ඝ සම්මුතියක් නැතිව ඉවූ තුන් සිවුරෙන් අත්පසින් වෙන්ව එක් අරුණකුදු නැණි නම් උද්දෙසිත ශික්ෂාපදයෙන් නියති පවති වේ. මෙහි චීවර නික්ෂේපයට (සිවුර තැන්පත් කිරීමට) සුදුසු ස්ථාන පස්ලොසකි. **1 ගාම** (නම්) 2 **නිවෙසන** (=ගෘහය) 3 **උද්දෙසිත** (=යානවාහනාදි බඳු සඹන ශාලාව) 4 **අටට** (=අවල්ල) 5 **මාළ** (=එක් කැණි මඩුලු ගත් සිව්රස් ගේ) 6 **පාසාද** (=දිග්ගෙය) 7 **හම්මිය** (=මිතුයෙහි සඳලු සහිතව කළ මුණ්ඩවර්ජනා ප්‍රාසාදය) **නාවා** (=කැව) 9 **සතට** (=පාමඟ සහ ගැල් යන මඟ) 10 **ඛෙත්ත** (=කුඹුර) 11 **ඛඤ්ඤකරණ** (=කළවිට) 12 **ආරාම** (=පුෂ්පාරාම හෝ ඵලාරාම) 13 **විහාර** (=ආවාසය, ඉගය සිද කියති) 14 **රුක්ඛමූල** (=ගස්මුල) 15 **අඡ්ඣොකාසය** (=අභ්‍යවකාසය) යනු ඒ පස්ලොසයි. මේ පස්ලොස් **නික්ඛෙපසථානයෝ** එකුපචාර, නානුපචාර යනුවෙන් දෙ වැදෑරුම් වෙත්. එයින් 1 ගාම, නිවෙසන, උද්දෙසිත ඛෙත්ත - ඛඤ්ඤකරණ - ආරාම - විහාර යන සප්තකයෙ; **පරික්ඛිත්ත අපරික්ඛිත්ත** යනුවෙන් ද; 2 අටට-මාළ-පාසාද-හම්මිය-නාවා-සතට-රුක්ඛමූල යන සප්තකය **එක කුල-නානා කුල** යනුවෙන් ද; 3 **අඡ්ඣොකාසය; සමානා, සන්තඛයන්තර, සන්තඛයන්තරමනා** පරං යනුවෙන් ද දෙවැදෑරුම් වේ. මෙයින් ගාමාදින් යම්කිසි පවුරකින් හෝ වැටකින් හෝ දිය අගලකින් හෝ **පරික්ඛෙප කරන** ලද්දේ එකුපචාර නම් වේ පරික්ඛෙප නොකරන ලද්දේ නානුපචාර නම් වේ. අටවාදින්හි එක කුලයකගේ හෙවත් එක රජකුගේ හෝ ග්‍රාම භොජකයකුගේ ගම එකුපචාර නම් වේ. නානා කුලයන්ට අයත් වූයේ නානුපචාර නම් වේ. අඡ්ඣොකාසයෙහි එකුපචාරය නම් මැද සිටිහඳු හාත්පස අබ්භන්තර සතක් ඇත්තේසි. හෙවත් එක්කෙළවරක සිට අනික් කෙළවරට දුර අබ්භන්තර තුදුසක් ඇත්තේසි. ඉන් ඔබ නානුපචාරවේ. අබ්භන්තරයක් අටවිසිරියනකි. විභංග සමංගනිපඨසංදිභා ථිනය අට්ඨවාවෙන් සහ විනයපඨ මඤ්ජුසාවෙන් දත්තේය) පාරා: පා: 233^{16} ස: පා: 272^{3} කං: 58^{4} චී: ම: 147^{17} **-අරුණ** (නා=) අරුණු ඇතුළත. අරුණ, ලොකය තිබියදී. ස: පා: 473^{26} (අරුණ කථා බලනු) **-ආපජ්ජති** (ක්‍රි) (ආ + √පද + ණ්‍ය + ති)= ඇතුළතදී ඇවැතට පැමිණෙනු ලැබෙයි. ඇවැතට පැමිණෙන එක් අවස්ථාවක්. **මයඤ්ච** දීන්ගේ උපචාර සීමාවට බැඳ සයනය කරන්නේ ඇතුළතදීම ඇවැතට පැමිණෙයි. පරි: පා: 168^{13} ස: පා: $9197-984^{25}$ **-ආරාම** (නා)= ආරාමය ඇතුළත. විහාරය ඇතුළ පුෂ්පාරාමය හෝ ඵලාරාමය ඇතුළ. උද්දෙසිත ශික්ෂාපදයෙහි චීවරනික්ෂේපසථාන පස්ලොසින් එක් තැනක්. පාරා:පා: 234^{25} ස:පා:472^{17} කං:චී:58^{3} චී: ම: 145^{25} (අනෙනා අටට බලනු) **-උද්දෙසිත** (නා)= භාණ්ඩශාලාව ඇතුළත. යාන වාහනාදි භාණ්ඩ තිබෙන ශාලාව ඇතුළ. උද්දෙසිත ශික්ෂාපදයේ එක් චීවර නික්ෂේප සථානයක් පාරා: පා: 233^{17} ස: පා: 472^{1}, අ: ප: ස: 30^{26} චී: ම: 345^{15} **-උපචාර සීමා** (නා)= උපචාර සීමාව ඇතුළත. උපචාර සීමා නම්; වැටක් හෝ ප්‍රාකාරයක් ඇති විහාරයෙහි ඒ වැට හෝ ප්‍රාකාරය ද, එසේ නොමැති විහාරයක නම් විහාර භූමියේ පරික්ඛෙපයට සුදුසු තැනින් පිරිසුන් මායිම් ද. වේ. තවද භික්ෂූන් තිතර රැස්වන තැන හෝ කෙළවර පිහිටි බොජ්ඣන් හල හෝ නිතර වසන ආවාස

යේ හෝ සිට ශක්තිමත් මධ්‍යම පුරුෂයකු විසින් ලෙඩඩුපෑත දෙකක් විසිකළ කල අවසාන ලෙඩඩුපෑතයාගේ නැවතීම් ස්ථානය ඇතුළත හෝ වේ. එබඳු උපචාර සීමාව ඇතුළත අනෙතා උපචරසිමා නම්. "අපි ච භික්ඛුනං ධුව සන්නිපාතඨානතෙතා වා පරියනෙතඨිත මහාජන සාලතෙතා වා නිබඩ වසනක ආවාස ෙතාවා ඨාම මජ්ඣිමසස පුරිසසස විත්තං ලෙඛවු පාතානං අනෙතා උපචාර සීමාති වෙදිතබබා. සා පන ආවාසෙ වඩ්ඪමානෙ වඩ්ඪති හායමනෙන හායති, යොජන සතමපි උපචාර සීමාවහොති" (මෙහි පරිසෙපයට සුදුසු තැන නම් විහාර පසිත්තයෙහි හත්ථසාලා ගිලන්හල් ආදි සෙනස්නෙහි පිරිබෙව් ඇත එහි හෝ නැත දිය හෙමෙහි සිට මාගම් දැමූ බදුන් දෙවි දිය හෙනතැන හෝ සෙනස්නෙන්දුරුවූ චෙතය ඔහණ බොධ්‍යඔහණයෙහි හෝ සිට බල මැදුම් පිරිමියකු අත් පහරා බල පමණින් දැමූ ඕටි ශෙන් ගන්නා පහණක් ගෙන තන්හි පරිසෙ පසථාන නම්") ක: ව්: පි: 40³¹ ස: ප: 84²³⁰ ම: ප: ස: 50³⁴A ක: ටී: 59¹¹-11⁷³² ව්: ම: 234²⁸ **-කුවජී** (නා)= කුස ඇතුළත: ඇතුළු කුස. **-කොට්ඨාගාරික** (නා) (කොට්ඨාගාර + ණික)=ඇතුළත කොටුගුළු ඇති. විහාරය ඇතුළත කොටුගුළු ඇති. පාරා:ප: 280⁹ස:ප: 515³⁶ **-ගබ්භ** (නා)= ශෂතුය ඇතුළත. කුඹුරු ආදී කෙත් ඇතුළත. උදෙසික ශික්ෂාපදයෙහි චීවර නිශෙසපයට නියමිත එක් ස්ථානයක්. පාරා: ප: 234¹⁴ **-ගඩ** (නා) [සං. අන්තර්ගත > පා= අනෙතාගධ > අනෙතාගඩ?]= ඇතුළත්. ඇතුළත් කොට "අනෙතාගධ ථෙරවාදන්ති ආහ ථෙරවාදෙපි අනෙතාකත්ථන්ති වුත්තං හොති" ව්:වි:ටී:64 **-ගබ්භ** නා= 1 ඇතුළු ශබ්. ඔවරකය ඇතුළත. 2 ඇතුළු කුස. කුස තුල. **-ගාම** (නා)= ඇතුළු ගම්, ගම ඇතුළත. පරිශෙපයෙන් වට කළ ගම් ඇතුළත උදෙසා සින ශික්ෂාපදයෙහි චීවරනිශෙසපයට යොග්‍ය එක් ස්ථානයක්. මෙහි ගම නම් එක් රජෙකුට හෝ ගම් මුදළියකුට අයිති ගම හා යම්කිසි පවුරකින් හෝ වැටකින් අගලකින් හෝ හාත් පස පිහිටි නදි තළාකාදි ජලාසයකින් හා පිරිකෙවී කළ ප්‍රදෙශයයි. එබඳු ගම් ඇතුළත. "අනෙතාගාමෙ වාසපථාය උපගතෙන අධිට්ඨිතං සඩ්ඝාටිං විනා සෙස චීවරෙහි පල්ලපි කාය නිසීදිතුං වට්ටති" කු:සි:ස: 114¹⁶ පාරා: පා: 232³⁴ ස: පා: 471²⁵ ව්: ම: ටී: 151³⁰ 86²⁸ ව්: ම: 14³⁵ **-චීවරහොග** (නා)= ඇතුළු සිවුරු ගබ. සිවුරු ගබතුළ. ඛ: අ: ගැ: 207²⁹ **-ජඳන** (නා)= ජදනය ඇතුළත. පියස්ස ඇතුළත. ඛ: අ ගැ: 176¹⁴ **-ජාණ** (නා)= සෙවණ ඇතුළත. සෙවණ පැතුරුණු පෙදෙස ඇතුළත. උදෙදාසින ශික්ෂාපදයෙහි චීවරනිශෙසපයට සුදුසු එක් ස්ථානයක්. පාරා: පා: 235³ ස: පා: 472¹⁹ **-ජීදු** (නා = ඇතුළත සිදුරු ඇති ව්: ව්: ටී: 352⁸ **-ජන** (නා)= ඇතුළු ජනයා. පිරිවර. **-ජාත** (නා)= එනම් දැසයා. සිව් වැදෑරුම් දැසයන්ගෙන් එක් දැසෙක්. සිය ගෙදර දැසියගේ පුතා. උතපතතියෙන් දැසයා පැවිදි නොකළ යුත්තෙක්. මෙබන්දකු පැවිදි කරන්නහු විසින් ඔහු දැස චාරිත්‍ර අනුව අදැසයකු කොට පැවිදි කරවිය යුතු. "පඩඩාජෙතබබා තත්ථ තත්ථ චාරිත්තවමෙන අදාසං කත්වා පඩඩාජෙතබබා" ස: පා: 26¹¹⁵-74⁷¹⁴ ව්: ව්: 216 ව්: ලං: 159¹⁸ අ: ප: ස: 70¹² **-දසාහ** (නා) (දස + අහ)= දස දවසක්. අධිට්ඨාන-විකපපනුපග චීවර හා පාත්‍රය නිසඟි නොවනු පිණිස ඉවීමට හා විකපිමට සුදුසු කාලය. අතිරෙක චීවරය හා පාත්‍රය ලැබ දස දවස ඇතුළත අධිෂ්ඨාන කෙරේ ද, විකල්පනය කෙරේ ද, ඒ භික්ෂුහට අනාපත්තිය. එසේ නොව යම් දවසක සිවුර හෝ පාත්‍රය ලැබුණේ නම් එදවස අරුණ පමන් එකොළොස්වන අරුණ නැගෙන තෙක් නොඉවා විකල්පනය ද නොකොට ළඟ තබාගෙන සිටියොත් දස දවස ඉක්මීමෙන් නිසඟි වේ. නිසඟිය නම් අනිකකුට නිස්සජ්ජනය හෙවත් පැවැරීම කටයුතුය යනුයි "ඉදං මෙ භනෙත චීවරං දසාහාතික්කනතං නිස්සඤ්ඤියං, ඉමාහං සඩ්ඝස්ස නිස්සජ්ජාමි" යි සඩ්ඝයාට හෝ "ගණස්ස"යි ගණයාට හෝ "පුග්ගලස්ස"යි යොදු පුද්ගලයකුට ෝ නිස්සජ්ජනය කොට "අහං භනෙත එකං නිස්සඤ්ඤියං පාචිත්තියං ආපන්නොා. තං පටිදෙසෙමි"යි ඇවැත් දෙසන්නේය. ස: පා: 463²⁴-467¹⁰ ප්‍රා: ව: 128²⁰ **-දවාදස භත්ත** (නා)= දෙළොස් දිනක් ඇතුළත රඳන්නක් නොවන පරිදි ප්‍රකෘති වචනය ඇසිය යුතු දුර. ස: පා: 644²⁰ **-ඔසැඳකරණ** (නා)= කලවිට ඇතුළත

උද්දෙසික ශික්ෂාපදයෙහි චීවර නික්ෂේපයට සුදුසු එක් සථානයක්. පාරා: පා: 234²⁰ ස: පා: 472¹⁷ වි: ම: 145¹⁴ (අනෙනා අටව බලනු) **නගර** (නා)= නුවර ඇතුළත. නගරය තුළ. වි: වි: ටී: 163³⁴ **-නදී** (නා)= නදිය තුළ. වි: වී: ටී: 415³⁴-418²⁰ **-නාවා** (නා)= නැව තුළ. උද්දෙසික ශික්ෂාපදයෙහි චීවර නික්ෂේපයට සුදුසු එක් සථානයක්. ගොඩ තුබූ නැව තුළ හෝ දියෙහි තුබූ නැව තුළ. පාරා: පා: 234¹⁶ වි: ම: 145³³ **-නිමුග්ගෝ ඔපා සිනි** (නා)= දිය ඇතුළත ගිලී වැඩෙන ප: සු: 150¹-269⁸ **-නිවේසන** (නා) (නි + √විස + යු=අන)= ඇතුළු නිවෙස්න. **නිවෙස්න** තුළ උද්දෙසික ශික්ෂාපදයෙහි චීවර නික්ෂේපයට සුදුසු එක් සථානයක්. භාණ්ඩාගාරාදිය නැති ගෘහ විශෙෂය. මෙහි "නිවෙසන" නම් "නිවෙසානන්තී උද්දෙසිකාදිනං වසෙන අකතාය පටිඤ්ඤය විඤ්ඤාපනං අධිවචනං" වි: ම: 145¹² පාරා: පා: 233⁸ **-පක්ඛ** (නා)- ඇතුළත පිසූ. අකැප කිළිය ඇතුළත පිසූ යාවකාලිකය සහ යාමකාලිකය අකැප බිම්හි සහසෙය්‍ය පොහොනා ගෙයි තැන්පත්ව තුබූ සඞ්ඝික වූ හෝ පෞද්ගලික වූ හෝ යාවකාලිකය හා යාම කාලිකය. අකැප කිළියෙහි පිසනලද්දේ අනෙනා පක්ඛ නම් වෙයි. "සදපි ආනන්ද අනෙනා වුත්තං තදපි අකප්පියං. යදපි අනෙනා පක්ඛං තදපි අකප්පියං" මහා: පා: 245³² ස: පා: 815²⁴ සි: ව: වි: 52²³ කු: සි: ස: 40¹⁴ ප: මු: වි: වී: 105²⁸ බු: සි: ටී: 64²³ (අනෙනා වුත්ත බලනු) **-පරිභෙඛප** (නා)= පරිභෝජය ඇතුළත. අජ්ඣාවසථය ක: වි: පි. 116³-¹⁰ **-පාසාද** (නා)= ප්‍රාසාදය ඇතුළත. පහය තුළ උද්දෙසික ශික්ෂාපදයෙහි චීවර නික්ෂේපයට සුදුසු එක් සථානයක්. මෙහි "පාසාද" නම් දිග් නෙයයි.. පාරා: පා: 233³⁵ ස: පා: 472⁵ **-පුර** (නා) [සං. අනතඃ පුර]= සිරියහන් ගබඩාව. පරි. පා: ගැ: 69 **-පපවෙසන** (නා) (ප+√විස+යු=අන)= සිරියහන් ගෙට පිවිසීම. එනම් ශික්ෂාපදය. රජු හෝ රජ බිසව පහ නොවූ අනතඃපුරයට පළමු වෙන් නොදන්වා සිරියහන් ගෙහි එළිපත ඉක්මවන භික්ෂුවට පවිති ඇවැත් සිදු වන **අනෙනාපුරපපවෙසන** නම් පවිති ශික්ෂාපදය. ක: වි: පි: 115²⁰ භි: ශි: 193⁴ (අනෙන පුර පපවෙසන යි ද දක්නේය) **-පුරිම පාරුත** (නා)=අනතඃ පුරසත්‍රින්ගේ සථ පෙරවීම. පරිමණ්ඩල ලක්ෂණයෙන් තොර එක් ගිහි පෙරවීම් ක්‍රමයක්. ඇතවුරන් මෙන් දෙඇස පමණක් දක්වා හිස වසා පෙරවුම. ස: පා: 896²⁵ කැ:වි:පි: 457 **-පූති** (නා)=ඇතුළත කුණු වූ. දුශ්ශීල වූ. සීල විපත්තියෙන් ඇතුළත කුණු වූ: වි: මා ස: 139¹⁴ සෑ: දි: 6³⁵⁶ **-මන** (නා)= ඇතුළත පිහිටි සිත් ඇති. නිතරම ඤාන කරන බැවින් ඇතුළත පිහිටි සිත් ඇති. ස: පා: 150⁵ **-මාල** (නා)= එක් කැණි මඩුලු ගත් සිව් රැස් ගේ. උද්දෙසික ශික්ෂාපදයෙහි සිවුරු තැන්පත් කිරීමට සුදුසු එක් තැනෙකි. පාරා: පා: 233³⁰ ස: පා: 472⁴ **-මාස** (නා)= ඇතුළු ඔඝ. මසක් ඇතුළත. **-මුඛ** (නා)= මුඛය ඇතුළත. මුව තුළ. වී: වී: ටී: 135¹⁰ **-රඤ** (නා)= තමන් වසන රට ඇතුළත. රජුගේ රාජධානිය තුළ. පාචි: පා: 292¹⁴ ස: පා: 967¹ කැ: වි: 185⁵ **-ලිත්ත** (නා) (√ලිප + ත)= ඇතුළත ආලෙප කළ. වි: වි: ටී: 229³⁴ **-ලෙප** (නා) (√ලිප + ණ)= ඇතුළත ආලෙප කළ. වි. වි: ටී: 231³¹ **-වඤ්ඤු** නා)= පරිභෝජ කළ වාසනුව තුළ. වි: වි: ටී: 151²⁹ **-වස්ස** (නා) - වස් කාලය තුළ. ඇතුළු වස. ඇතවස. පාචි: පා: 294¹ ජා: අ: ගැ: 132³⁶ **-වුත්ථ** (නා)= ඇතුළත තැන්පත් කොට තැබූ. අකැප බිම්හි සහසෙය්‍ය පොහොනා ගෙයි තැන්පත්ව තුබූ සඞ්ඝික වූ හෝ පෞද්ගලික වූ යාවකාලිකය. එබඳු ආහාරය නොවැළඳිය යුතුය. "තත්ථ සහසෙය්‍ය පහොනකෙ පදෙසෙ වුත්තං යාවකාලිකඤ්ච යාමකාලිකඤ්ච සඞ්ඝිකං වා උපසම්පන්න පුඤ්ඤලස්ස වා සන්තකං අනෙනා වුත්තං නාම හොති. තත්ථ පක්කං නාම යත්ථ කත්ථචි පන සයං පක්කං නාම තං සබ්බං අනජ්ඣොහරණීයං" කැ: වි: 111³³ ස: පා: 815³⁴ මනා: පා: 245³² පා:මු:වි:වි: 105³⁷-163⁴ **-සන්තාහ** (නා) (සන්ත + අහ)= සත්දවස තුළ පා: මු: වි: වි: 102¹⁴ සන්තාහකාලික බලනු) **-සාණි** (නා)= තිරය ඇතුළත. ධ: අ: ගැ: 194²⁴ **-සීමා** (නා)= සීමාව ඇතුළත. ඇතුළු සීමාව. ස: පා: 493¹⁰-979¹⁰-984²⁹ වි: වි: ටී: 265⁸-434³² **-සීමාය ආපජ්ජති** (ක්‍රි)= සීමාව ඇතුළතදී ඇවැතට පැමිණෙයි. වත් නොපුරන ආගන්තුක භික්ෂුව සීමාව ඇතුළත

ඇවැතට පැමිණේයි. "ආගනතුක වත්තං අදාසෙත්වා ස ජිත්තුපාහනෝ විහාරං පවිසනෙනා උපචාරසීමං ඔක්කන්තමත්තෙනාව ආපජ්ජති" සං: පාෘ979[10] 98[1][29] පරි: පා: 175[32] **-හම්මිය** නා) [සං. හම්‍ය]= සඳළු සහිත ගෙය තුළ. මතුගෙහි සඳළු සහිතව කළ මුණ්ඩවඡ්ජන ප්‍රාසාදය තුළ. උදෙදාසික ශික්ෂාපදයෙහි විවරනිස්සෙපයට සුදුසු එක් සථානයක්. පාරා: පා: 231[8] සං: පෘ: 472[5]

අක්ඛි (නා)= අක්ඛියා.ජාත්‍යක්ඛියා. පැවිදි නොකළ යුතු පරිසදූසකයෙක් මහා: පෘ: 101[28] සං:.පා: 770[2] **-කූටඨ කථා** (නා)= එනම් අටුවාව. ආන්ධ්‍ර දෙශීය භික්ෂුවක විසින් හෝ ආන්ධ්‍ර භාෂාවෙන් හෝ කළ සථවිර වාදයට විරුඬ මතාන්තර සඳහන්ව තුබූ අටුවාවක්. සාර: දී: 17[18] වි: වි. ටි: 5[37] **-කාර** (නා)= අක්ඛිකාරය, අඳුර. සිවිරඟ කථවර. සං:පා: 113[27] **-නඛ** නා)= කථවන් කුණු නිය ඇති තැනැත්තා. පැවිදි නොකළ යුතු පරිසදූසකයෙක්. සං: පා: 769[19] වි: වි: 25[11] **-මක්ඛික** (නා)= කනමැස්සෝ. ඩැහැ ලේ බොන මැස්සෝ. වි: මා: සං: 83[38]

අනෙසන (නා) (න+එසන)= සෙවීම. නුසුදුසු අයුරින් ප්‍රත්‍යය සෙවීම. එක්විසි **අනෙසුන්**. එක්විසි අනෙසුන් නම්; 1 වෙළඳුන 2 පත්තදුන 3 පුප්ඵදුන 4 ඵලදුන 5 සිනානදුන 6 දන්තකඨදුන 7 වාටුකම්මතා 8 මුඛසුපපතා 9 පාරිහාවකතා 10 ජඞ්ඝපෙසනික යන දසය ද, 11-16 **ආජීවහෙතුවෙන්** පණිවනලද ශික්ෂාපද හැට්කය ව්‍යතික්‍රමණය කිරීම ද, (අජඞ්ඝා ජීව බලනු) 17 කුහනා 18 ලපනා 19නෙමිත්තිකතා 20 නිප්පෙසිකතා 21ලාහෙනලාභං නිජිගිංසනතා යන පසද ඇතුළත් එක්විස්ස. එහි **වෙළඳුන** නම් හුණපත් ඇ දීමයි. **පත්තදුන** නම් පලා ආදිය දීමයි **සිනාන දුන** නම් නහන සුණු දීමය. **වාටුකම්මතා** නම් නිව වෘත්තියයි හෙළත් පහත් පැවැත්මයි. **මුඛසුපපතා** නම් සිත් ගන්නා පිණිස බොරු හා සබාගෙන් යුක්ත තෙපුල් බිණීමයි. **පාදිහාරක කථා** නම් සිත් ගන්නා පිණිස දරුවන් වැඩීමයි. **ජඞ්ඝ පෙසනික** නම් මෙකෙවර කොට ඇවිදීමයි. **නොමිත්තනකතා** නම් ප්‍රත්‍යය උපදවා ගනුපිණිස අනුන්ට කියන කරන කාය වාක් කර්මයි **නිප්පෙසිකතා** නම් දුන කර්මාන්තයයි. ජා: අ: ගැ: 231[5] වි: මා: සං: 76[4]

අප (උ:සං:)= 1 නිදේශ 2 පරිවර්ජන (දුරුකිරීම) 3පූජා 4 අපගත(=පහවීම) 5 වාරණ-(වැළැක්ම) 6 ද්‍රොහ කිරීම 7 ගතී 8 චොර **කර්ම** යනාදී අර්ථයන්හි වැටෙන උපසර්ගයක්. අ:ප:ස:158[29] රූ:සි:ස; 445[22] **-කාසනති** (ක්‍රි = එක් පක්ෂයකට අදින්. වෙන්කරන් අවුල් කරන් "**සෙ ඉමෙහි අධිකාරණහි වත්තූහි අපකාසනති**" චූ: පා 333[26] සං: පෘ: 94[15] **-ගත** (නා) (අප+√ගමූ+ත)= පහවූ, පහකළ. පු: ලි: **අපගතෝ** ස්ත්‍රී: ලි: **-ගතා** න: ලි: **-ගතං** පාරා: පා: 44[6] සං:පා: 212[33] **-ඤාණක** (නා)= පහවූ කථවන් පැහැ ඇති. **ළු-ල්** පුහුලන් නැති. කාළක යෝ **නම්** දුශ්ශීලයෝය. ඔවුහු පැහැයෙන් රන්වන් වූවත් කෘෂ්ණ ධර්මයන්ට අනුව පවත්නා හෙයින් කාළකයෝමය. එබන්දන් නැති පාරා: පා: 9[33] සං: පා: 133[6] (අපහත කාළකයනුත් පාඨයි.) සං: පෘ: 133[8] **-සෙක්ඛ්‍යාසකං** (නා)= බුදුසසුනෙන් පහකරන ලද. ශාසනශාසනයට එකඟ නැති. චූ:පා: 450[13] **-ඝඩක** (නා)= 1 යහපත් ප්‍රතිසන්ධිය නැතිකරන. 2 හීනවූ ප්‍රති සන්ධිය ඇති 3 දෙව්ලොව ඉපදීමට හුසුදුසු 4 නැවත මානා ගර්භයක උත්පත්තියක් නැති. වෙරඤ්ජා බ්‍රාහ්මණයා බුදුන්ට ආක්‍රොශ කළ අට වැදෑරුම් ආක්‍රොශ වස්තූන් ගෙන්එකක්. වෘද්ධයන්ට කළමනා අභිවාදනා දීගෙන් දෙව්ලොව ප්‍රතිසන්ධිය ලැබෙන බවද එය නොකිරීමෙන් හීනවූ ප්‍රතිසන්ධිය ලැබෙන බවද **සලකා** භාග්‍යවතුන් වහන්සේට දෙව්ලොව ප්‍රතිසන්ධියක් නැත යන අදහසින් වෙරඤ්ජා බ්‍රාහ්මණයා "අපගබෝහා භවං ගොතමෝ" යි ගර්හා කළේය. පාරා: පෘ: 5[32] සං: පා: 85[7] සා: ම: 6[16] **-චය** (නා) (අප+√චි+අ; ඉ=එ=අය) 1 කෙලෙසුන් නැසීම 2 පූජාව. පිදීම "අනෙක පරියායෙන අපචයසස වණ්ණවාදී" චූ: පා: 204[5] B. සං: පා: 155[3] සා: දී: 4 5[35] **-චිති** (නා)= පූජාව. පිදීම. අ: ප: ස:18[6] **-දිසිතබ්බා** (නා)= ඇදහිය යුතු. "න අප දිසිතබ්බා, නො ඇද හිය යුතු" පාචි: පා: 137[8] ප්‍රා: ව: 310[32] **-දෙස** (නා) (අප + √දිස + ණ]= 1 නිමිත්ත. 2 ලෙශය 3 කිම. **තෙන අපදෙසෙනාති** තෙන ලෙසෙන අ: ප: ස: 1 14[23] සාර:දී: 796[26] **-නිඛනති** (ක්‍රි) (අප + නි + √ඛා + ණ + නති)= සඟවත්. ඉවත්කොට සඟත්, අති: **-නිඛෙසි** වති: **-නිඛෙති** අනා: **-නිඛෙසති** සම්: **-නිඛෙයය** පම්: **-නිඛෙතු**: **-ප්‍රසම්: නිඛාපෙයය**= අනුන් ලවා සැඟවූයේ නම්: සඟ

එන්නේ නම්: පාචි: පා: 121[15] කැ: වි: 125[3] -මාර (නා) (අප + √මර + ණ)= අපසමාරය. එනම් රෝගය. පිත්තෙනාභාදය හෝ යසෙසා තුමාදය. පඤ්චාබාධයන්ගෙන් එකක්. අපසමාර රොගීයකු පැවිදි කිරීමට හෝ උපසපන් කිරීමට සුදුසු නැත. උපසම්පත්තියට අන්තරායකර ධර්මයක්. "අපපමත්තකෝපි අපමාරෙ ඨානා න පබ්බා ජෙතබ්බා" සැ: පා: 744[9] මහා: සා: 80[19] -ඤ්ඤ= අපසමාර රොගියා. එම රෝගයෙන් පෙළෙන්නේ. හීන රොගියා. ඔම්සවාද පාචිත්තිය ශික්ෂාපදයෙහි නිදානකථාවෙහි ඇවැත් අවදීන පහත් රොගයක්. පාචි: පා: 107 මහා: පා: 103[14] ම: පා: සා: 315[32] -ලා ළෙතති (ක්‍රි)= සිත් ගනිත්. සඛ්‍රහ කරත්. "අපලාලෙතීති -පෙ- උපට්ඨාන කරණත්ථෙ සඛගණ්හාති" සැ: පා: 757[7] මහා: පා: 94[27]- අති: -ලාළෙසි වති: -ලාළෙති අනා: -ලාළ සති සම්: -ලාලෙත්‍ය පම්: -ලාලෙතු කම්කෘ: -ලාළෙතබ්බා සත්‍රි ලි: -ලාලෙතබ්බා නලි: -ලාලෙතබ්බං "න භික්ඛවෙ අසඤ්ඤ පරිසා අපලාලෙතබ්බා යො අපලාලෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස" මහා: පා: 94[28] සැ: පෘ: 757[9] (අප ලාලෙතති - අපලාලෙතබ්බා, අපලාලෙය්‍ය යනුත් පාඨයි. ම: පා: සා: 297[19] -ලෙඛනඛණ්ඩ (නා)= පුසන්කුර. චු: පා: 255[24]-353[27] (අවලෙඛනකණ්ඩ යනුත් පාඨයි.) -ලෙඛනපිඨර (නා)= පුසන්කුරු දමන භාජනය. චු පෘ: 355[25] (අවලෙඛණපිඨර යනුත් පාඨයි.) -ලෙඛනෙති (ක්‍රි)= සුරාදමත්. පුසන් දඩින් වර්ෂ්පිස දමත්. චු: පා: 353[17] අති: -ලෙඛි වති: -ලෙඛති අනා:-ලෙඛි සති සම්:-ලෙඛය්‍ය පම්: -ලෙඛු පූ ක්‍රි: =ලෙඛිත්වා වකෘ: -ලෙඛයෙනා කම්කෘ: -ලෙඛිතබ්බ=පිසදැමීයයුතු. සුරාදැමිය යුතු චු: පා: 353[35]-354[15] (අවලෙඛනති යනුත් පාඨයි චු:පා: B. 292[28])-ලොකන (නා) (අප + √ලුව+ඝඤ; ච=ක)= විචාරීම. ඇසීම. -ංකම්ම (නා)= අපලොකන කර්මය සඞ්ඝයා විචාරා කරන කර්මය, සිව්වැදෑරුම් ඖර්මික කර්මයන්ගෙන් එකක්. සමගි සඞ්ඝයාගේ අනුමතියෙන් ඒ ඒ වස්තුව කිතිනය කොට "රුච්චති සඞ්ඝස්ස," යි තෙවරක් අස්වා කටයුතු කර්මය. අපලොකන කර්මය කිරීමෙහි දී රැස්වූ සඞ්ඝයාගේ අනුමතිය රැගෙන ව්‍යක්ත වූ භික්ෂුවක් විසින් ඒ කරනු ලබන ක්‍රියාව සඞ්ඝයාගෙන් ඇසිය යුත්තේය. නිදසුනක් නම් කණ්ඩක හෙරණහු බැහැර කිරීම පිළිබඳව අපලොකන කර්මවාක්‍යය මෙසේය:- "සඞ්ඝං භන්තෙ පුච්ඡාමි අයං කණ්ටකො සාමණෙරො බුද්ධස්ස ධම්මස්ස සඞ්ඝස්ස අවණ්ණ වාදී. මිච්ඡාදිට්ඨිකො; යං අජ්ජදග්ගෙ සාමණෙරා ලභන්තා දිරත්ත තිරත්තං භික්ඛූහි සද්ධිං සහ සෙය්‍යං තස්ස අලාභාය නිස්සරණං රුච්චති සඞ්ඝස්ස" යනුයි, අපලොකන කර්මය. 1 ඔසාරණ 2 නිස්සාරණ 3 භණ්ඩුකම්ම 4 බ්‍රහ්මදණ්ඩ 5 කම්ම ලක්ඛණ යන පස් තන්හි යෙදේ. "ඔසාරණං නිස්සාරණන්ති වෙත්ථ පදසිලිට්ඨතායෙතං වුච්චතං; පඨමං පන නිස්සාරණා හොති පච්ඡා ඔසාරණාති ආහ" යනු බැවින් මෙහි පළමුව නිස්සාරණය විස්තර කටයුතුය. **නිස්සාරණ** නම්: කණ්ටක හෙරණහු මෙන් දඬුවම් කිරීමෙන් බැහැර කිරීමයි. **ඔසාරණ** නම්: නිස්සාරණය කළවුන්ගේ පසු කලෙක භික්ෂූන්ට අනුකූල පැවතුම් දැක බැහැර කළහු ඇතුළු කර ගැනීමයි. **භණ්ඩුකම්ම** නම්: පැවිද්දවනු කැමැත්තහු ඇසෙන්නා ඉදිරියට පමුණුවා හිසකේ බහනු පිණිස සඞ්ඝයාගෙන් තුන්වරක් හෝ දෙවරක් හෝ වරක් පිළිවිසීමයි "ඉධ ඒ ඉමස්ස දූරකස්ස භණ්ඩුකම්මං ආපුච්ඡාමීතිපි සමණකරණං ආපුච්ඡාමීතිපි ඉමස්ස පබ්බජ්ජනා ආපුච්ඡාමීතිපි අයං සමණෙ හොතු කාමොතිපි අයං පබ්බජිතු කාමොතිපි වත්තුං වට්ටති" යනු විනයත්ථ මඤ්ජූසා කඞ්ඛා විතරණී ටීකායි. **බ්‍රහ්මදණ්ඩ** නම්; භික්ෂූන්ට රළු කරළු බසින් ආක්‍රොශ කරන දෙඩමුළු භික්ෂුවට අවවාද නොදීම් වශයෙන් සඞ්ඝයා තෙවරක් අස්වා චොදනා සාරණා නොම කියයුතුයැයි කරන කර්මයයි. මෙහි චොදනා නම් ආපත්තීන් කීමයි සාරණා නම් ආපත්තීන් නිශ්චය කිරීමයි. **කම්ම ලක්ඛණ** නම්; "කම්මමෙව හුත්වා ලක්ඛියති කම්ම ලක්ඛණං" යනු බැවින් කර්මය ම ලක්ෂණය කොට ඇති කර්මයයි. යම් භික්ෂුවක් උඟුරු විවරණාදි අපසාදකර හෙතූන් නිසා භික්ෂූන් විසින් නොවැන්දා යුතුයයි පණවන ලද්දේ ද, ඒ භික්ෂුවට නොවැඳීම භික්ෂුණී සඞ්ඝයාට ද, රුචි කෙරේයයි මෙහෙණ සස් නෙහි සිවි භික්ෂුණීන් විසින් කරන කර්මයයි. මෙය භික්ෂුණීන ම මුල්ව පණවන ලද්දේ නමුදු අවඡින්න චීවර, ජීර්ණ චීවර, නඨ චීවර, ගිලාන, බහුසුතාදි භික්ෂූන්ට සිවුරු ඇතෙත්

සෙනසුන් ආදිය දෙන්නවුන් විසින් ද, පරිභොග කටයුතු පුද්ග ලික්‍රියා පරිභොග කරන්නවුන් විසින් ද, ආවාස කරණාදිය උදෙසා ඉවත් කළ යුතුවූ වාක්‍යාදි වදනුන් ඉවත් කරන්නවුන් විසින් ද ආවාස පරිග්‍රහ නාදිය උදෙසා එබඳු ධර්මකථාවක් කරන්නවුන් විසින් ද, තෙවරක් අපලොකනය කොට ම කටයුතු වේ. මේ සියල්ල කර්මලක්ෂණයට ම ඇතුළත් වේ අපලොකනයෙන් කරන සම්මුතිය කර්මය. සැතති කම්මයෝ ගරු කම්මයෝ වෙත්. සා: පා: 1039[81]-10,0[5]-1051[1] කැ: වි: 133[47] වි: ම: 249[1] කැ: වි: පි: 104[16] චු: පා: B. v[1] (ඵ: ඉ:) **-ලොකෙනති** (ක්‍රි)= විචාරත්, විමසත්. අසත්. අති- **ලොකෙසි** වති- **ලොකෙති** අනා- ලොකෙස්සති සම්- **ලොකෙය්‍ය** පම්- **ලොකෙතු** පූක්‍රි- **ලොකෙත්වා** වකෘ- **ලොකෙත්වාන** වකර්මකෘ- **ලොකෙතබ්බං** (-ලොකෙම= විචාරමු- **ලොකෙස්‍ස** ම=විචාරන්නෙමු.) පාචි: පා: 307 පාරා: පා: 933-106 **-විදති** (ක්‍රි)= ප්‍රතික්ෂේප කරයි බැහැර කරයි සූ: වි: 2043 **-ලාභන** (නා)= පිරිසුදු කිරීම. සා: පා: 76333 වි: වි: ටී: 38389 **-සඤ්ඤ** (ක්‍රි) (අප + √සක + අ)= ඉවත් වෙව. "අපසක්කතාව හඟිනි" පාචි: පා: 17.4 අති— **සක්කි**= **සක්කෙසි** වති— **සක්කති** අනා— **සක්කිස්සති** සම්— **සක්කෙය්‍ය** පම්— **සක්කෙතු** පූක්‍රි:— **සක්කෙය්‍ය**. "නිස්සිතා අපසක්කන්ති" පාචි: පා: 7226 **-සාදෙති** (ක්‍රි)= තර්ජනය කරයි. අප්‍රසාදකර වචන කියයි වි: වි: ටී: 2229 **-සාදෙසි** (ක්‍රි)= ඉවත් කෙළේය පහ කෙළේය. සූ: වි: 49420 පාචි: පා: 1726 අති— **සාදෙසි** වති— **සාදෙති** අනා - **සාදෙස්සති** සම්— **සාදෙය්‍ය** පම්— **සාදෙතු**. පූක්‍රි- **සාදේත්වා**=සාදෙත්වා වකෘ- **සාදෙත්වාන**. "අපසාදෙතුං= ඉවත්කරන්නට පාචි:පා: 1726 - **සෙසනති**(ක්‍රි)= හේත්තුවෙත් "හිත්තිංඅපසෙසනති,බිත්තියටහේත්තුවෙත්" චූ:පා:B. 1128 චූ:පා 29612 අති- **සෙසෙසි** වති- **සෙසති** අනා- **සෙසස්සති** සම්- **සෙසය්‍ය** හේත්තුවන්නේ නම්; කර්මකෘ= **සෙසිතබ්බා** සත්‍රී- **සෙසිතබ්බා** නපුං- **සෙසිතබ්බං**. "න භික්ඛවේ පරිකම්මකතා භිත්ති අපසෙසිතබ්බා මහණෙනි පිරියම් කරන ලද බිත්තියට හේත්තු නොවිය යුතුයි" චූ: පා: B. 1128 **-සෙසන** (නා)= හේත්තුවීමට ආධාර වන ඇඳපුවු ආදිය සහ රුක් හෝ ටැම්, **භිත්‍ය** පරිභෝගය පිණිස වූ ඇඳපුවු ආදිය ද, හාන්සි වීමට ආධාර වන ටැම් හෝ රුක් ද **අපසෙසන** නම්. සාරා; ම: 3334 පාරා: පා: 7324-761 සා: පා: 3286 කැ: වි: පි: 2377 වි: ම: 8419 **-සෙසන ඵලක** (න)= හේත්තුවන පුවු) රුව. ඵලකය. පිටාටුව, පිටහටුව බංකුව. 'අනුජානාමි භික්ඛවෙ අපසෙසන ඵලකං, මහණෙනි හේත්තුවීමට ඵලකයක් (බංකුවක්) අනුදනිමි,, චූ: පා: B 11315 සා: පා: 328 කැ: වි: පි: 2317

අපකතත්ත (නා) (න+පකතත්ත)= 1 පාරාජිකා පත්තියට පැමිණියහු. 2 ත්‍රිවිධ උත්ක්ෂේපනීය කර්මය කළහු. එක්ව **සඞ්ඝකම්ම** නො කළයුතු පුද්ගලයා. "එවඤ්හි පකතත්තා නාම පාරාජිකං අනාපන්නා අනුක්කිත්තා ච" වි: වි: ටී: 1198 සා: පා: 1865[8]851[2] කැ: සි: සා: 1402[3] (**පකතත්ත** බලනු) **-සඤ්ඤත්ති** (නා)= උත්ක්ෂේපනීය කර්මය කළේය යන සංඥා ඇති. එබඳු හැඟීම් ඇති, සා: පා: 8706

අපච්චුඛාරක (නා) (න + පච්චුඛාරක)= පච්චුඛරණය නො කළ. චීවරප්‍රතිග්‍රාහකයා විසින් නො පසුදුළ. මා සතු වූ මෙය පරිභොග කරව නැතහොත් විහිදවයි යනාදි වශයෙන් පෙරළා නොදුන්. සාරා ම: 1581

අපඤ්ඤත්තත (නා) (න + පඤ්ඤත්තත)= නො පණවන ලද. සූත්‍රානත ක්‍රමයෙන් සහ විනය ක්‍රමයෙන් බුදුන් විසින් නො පණවන ලද. සූත්‍රානත ක්‍රමයෙන් සතිපට්ඨාන තුනක, මාඝාඞ්ග නවයක යනුද, විනය ක්‍රමයෙන් පරිජි ඇවැත් තුනක නිසඟි පවිති එක් නිසඟ යනු ද, නො පණවන ලද කරුණුය. බුදුන් විසින් නො පණවන ලද ධර්මය හා විනය පණවන ලද්දේය යි ප්‍රකාශ කිරීම සඞ්ඝයා බිඳුවන එක් කරුණකි චූ: පා: 33317 සා: පා: 94324 (අට්ඨාරස භෙදකර වත්තු බලනු)

අපටිඝඝහිත (නා) (න + පටිඝඝහිත)= නො පිළිගන්නා ලද, නො පිළිගත්. **-සත** (නා) භික්ෂුව විසින් නො පිළිගන්නා ලද සත් වැදෑරුම් කර්මාකාරයන්ගෙන් එකක්. හොජ්ජා වර්ගයෙහි ප්‍රථම විනය ශික්ෂාපදයන්හි සඳහන් වන භික්ෂුව විසින් දෙනා පිළිගන්නා ලද "අලමෙතං

අපණ්ඩක (නෑ= පණ්ඩක නොවූ. වි: ව: වී: 380[35] කැ: ව: පි: 75[8] (**පණ්ඩක** බලනු)

අපණ්ණක (නා) (න + පණ්ණක)= අවිරුද්ධ. නිවැරැදි වැරැදි නැති. ජා: අ: ගැ: 52[38] **-පටිපදා** (නා = අවිරුද්ධ ප්‍රතිපත්තිය. එකාන්ත ප්‍රතිපත්තිය, නියම මග සැ: පා: 864[9] ව: ම: 123[14] ව: ව වී: 449[22].

අපත්ත (නා) න + පත්ත)= පාත්‍ර නොවූ. පාත්‍ර සඛ්‍යාවට නොගැණෙන. අධිෂ්ඨානය කිරීමට හෝ විකල්පනය කිරීමට නුසුදුසු පාත්‍ර ඌන පඤ්චබන්ධන ශික්ෂාපද වර්ණනාවෙහි සඳහන් මුවව්විත් ඇට දැනුල් රෙඛා පසක් හෝ දස නුල් එක රෙඛාවක් හෝ ඇති මැටිපාත්‍රය සහ මහත් සිදුරු ඇති, පිළියම් කළ ද මට නොවී ආමිසය රැඳෙන යකඩ පාත්‍රය

1 ජාති වශයෙන් යකඩ පාත්‍රය, මැටි පාත්‍ර යයි පාත්‍ර දෙකකි. ' මෙයින් එකෙකක් 1 උත්තරාෂ්ට 2 මධ්‍යම 3 ඔමක යයි ප්‍රමාණත්‍රය යෙන් තෙවැදෑරුම්වේ. එහි 1 උත්තරාෂ්ටපාත්‍රය නම්: තල ඇට ලක්ෂයක් හෝ උඳු ඇට තෙළෙස් පලමක් හෝ නැතහොත් අටපතක් ගන්නා මඟධ නැලියෙන් දෙනැලියක් සහ ලින් පිසූ බත් ද, ඒ බතින් සතරෙන් කොට සක් පමණවූ අතින් ගෙන යා හැකි මුදහ සූප ය ද, ඒ බතෙහි අවසන් පිඬුව දක්වා හැම පිඬුවටම සුදුසුවූ මිත්ස්‍ය මාංසාදි අවුලුද ගන්නා පාත්‍රයයි. 2 මධ්‍යම පාත්‍රය නම් මෙයින් අඩක් ගන්නේයි. 3 ඔමක පාත්‍රය නම් ඉන් අඩක් ගන්නා පාත්‍රයයි මේ පාත්‍රත්‍රය නැවත එකෙකක් තෙමැදෑරුම් වේ. ඒ මෙසේයි. 1 උත්තරාෂ්ඨොත්තරාෂ්ට (=උත්තරචතුරාෂ්ටය) 2 උත්තරාෂ්ට 3 උත්තරාෂ්ටොමක 4 මධ්‍යමොත්තරාෂ්ට 5 මධ්‍යම 6 මධ්‍යමොමක 7 ඔමකොත්තරාෂ්ට 8 ඔමක 9 ඔමකොමක යනු වෙනි මෙහි උත්තරාෂ්ඨ පාත්‍රය නම්; පළමුවි කි දෙනැලියක් සහලින් පිසූ බත් සහ මුදහ සූපඤ ද, එයට සුදුසු ව්‍යඤ්ජනය ද, යම් කිසි පාත්‍රයක බහා හිරටයකින් හෝ හුයකින් එහි මුවව්ව අදනා ලද්දේ එම රාජිය හා ආහාරය සමව සිටිනම් උත්තරාෂ්ට පාත්‍රය වේ. එහි ආහාරය නොගැවේ නම් උත්තරාෂ්ටොමක ද, ඒ රාජිය ඉක්ම පවතී නම් උත්තරාෂ්ටොඩ්ඩ රාෂ්ට පාත්‍රය ද වේ. සෙසු පාත්‍ර දෙකෙහි ද ප්‍රභෙදය මෙසේම දන්නේය. මෙයින් පළමු සඛ්බං"සි කැප නොකළ හොජනය. සැ: පා: 610[38] කැ: ව: 108[10] (අනතිරිත්ත බලනු]

අපටිඤ්ඤත්ත (නා)= ප්‍රතිඤ්ඤත්ත නොවූ, නොසඟවනලද. ඇවැත් නොසඟවූ. වි: ම: 131[5] (**ආපත්ති පටිඤ්ඤත්ත** බලනු) **-ආචාර** (නා)= නොවැසිය යුතු යහපත් ආචාර ඇති සැ: පා: 855[35] ව: ව: වී: 445[10] **-පරිවාස** (නා) (පරි + √වස + ණ)= එනම් පරිවාසය. සිව් වැදෑරුම් පරිවාසයන්ගෙන් එකක්. තීර්‍යක් පරිවාසය. ඇවැත් සැඟවීමක් නැතිව පුරන පරිවාසය. යම්කිසිවෙක් අන්‍ය තීර්‍යක්යෙක්ව සිට එය අත්හැර බුදුසස්නෙහි පැවිදි උපසපන් ලබන්නට කැමැත්තේ වෙයි නම් ඔහුට මාස සතරක් පිරිවෙස් පිරීමට නියම කරනු ලැබේ. මෙහි ඇවැත් සැඟවීමක් නැති බැවින් "අපටිඤ්ඤත්ත" යන නාමයෙන් වෙන්කොට දක්වන ලදි. මෙය බුදු සස්නෙහි භික්ෂූන් ඉසින් නොලබන පිරිවෙසකි. සැ: පා: 859[38] වූ: පා: B. xxix (උ: ග්‍ර:) මහා: පා: 77[35] **-මානත්ත** (නා)=එනම් මානත්ත. සිව් වැදෑරුම් මානතයන්ගෙන් එකක්. ආපත්ති පටිඤ්ඤත්ත නොකළ භික්ෂූන්ට හෙවත් ඇවැත් නැති මහණක්හට පිරිවෙස් නොදී ආපත්තීන්ට පැමිණීම නිසා මානත සඞ්ඝාදිසයට සුදුසු බැවින් දෙන මානත. මානත නම් අබ්භානය ලබාගැනීමට පෙර සඞ්ඝයාට ගෞරව පිණිස සත් සඞ්ඝයා සතුටු කරනු පිණිසත් ඇවැත් අවන් භික්ෂුවකට කරනු ලබන විනය කර්මයකි. මැ: පා: සැ: 173[17] චූ: පා: B. xxxiv (උ: ග්‍ර:)

අපටිජානා (නා) (න + පටිජානා) (පටි + √ඤා= ජානා)= ප්‍රතිඥා නොකරන, නොපිළිගන්නා. ඒ: ව: වී: 254[18] අති:- **අපටිජානි** වර්ත:- **ජානාති** අනා:- **ජානිස්සති** සම්:- **ජානෙය්‍ය** පරි:- **ජානාතු** ප්‍රෂ්ඨ:- **ජානිත්වා** වක්‍ය:- **ජානනෙනා**= **ජානමාෂෙනා**= ප්‍රතිඥා නොකරනු ලබමින්. සැ: පා: 456[18]-457[5].

අපටිසඤ්ඤා (නා) (න + පටිසඤ්ඤා)= ප්‍රතිඥාවක් නැති පොරොන්දුවක් නොගෙන. දඩුවම් පිණිස විනයකර්මයක් පැමිණවීමේදී චුදිතයා ගෙන් ප්‍රතිඥාවක් නොගෙන පැමිණවීම විනය විරෝධී වේ. චූ: පා: 54[15] චූ: පා: B. iv[81] (උ. ග්‍ර:)

වන උත්කෘෂ්ටෝත්කෘෂ්ට පාත්‍රය සහ නව වන ඔමකොමක පාත්‍රය අපාත්‍රය. එය පාත්‍ර සංඛ්‍යාවට නො ගැණේ. සෙසු පාත්‍ර සත අධිෂ්ඨාන විකල්පනය කිරීමෙන් පරිභොගයට සුදුසුය. "ඉච්චෙතෙසු නවසු උක්කට්ඨුක්කට්ඨෝ ච ඔමකාමක්කොච්චාති දෙව **අපත්තා** සෙසා **සත්ත** ථමාණ යුත්තා නාම."

2 ථාන පසුව බැඳුන ශික්ෂාපදයෙහි මුව විසින් යට දැහුල් රෙඛා පසක් හෝ දසහුල් රෙඛාවක් හෝ ඇති මැටි පාත්‍රය හෝ මහත් සිදුරක් ඇති ද්‍රෝහයෙන් පිළියම් කළ තමුදු මට භෞවන ආමිස රූඳෙන යකඩ පාත්‍රය ද අපාත්‍රය හෙවත් පාත්‍ර සංඛ්‍යාවට නො ගැණේ. එබඳු පාත්‍රයක් ඇති භික්ෂුව විසින් **අන්** පාත්‍රයක් විනවිය යුත්තේය. "යස්ස පඤ්ච වා එකායෙව වා දසඛුලා, සෝ බහ්වාපි අපත්තෝ යෙව, අඤ්ඤෙසු විඤ්ඤත්තිපෙතබ්බා"- "අථ පන එකම්පි ජිඳ්දං ඔහෙතං කොති ලොහ මණ්ඩලෙන බද්ධම්පි මට්ටං න හොති, පත්තෝ ආමිසං ලඟති. අයං අපත්තෝ අඤ්ඤෙසු විඤ්ඤාපෙතබ්බා." ක: වි: 7334-7436-755 ක: වි: පි: 547 කු: සි: ස: 2428 ප්‍රා: ව: 17114 ස: පා: 51024-51417-24 **-ඝර** (නා)= පාත්‍රයක් නැත්තහු උපසපන් නොකළ යුතු පුද්ගලයෙක්. 'න භික්ඛවෙ අපත්තකෝ උපසම්පාදෙතබ්බෝ' මහා: පා: 1004. **-චීවරඝර** (නා)= පාත්‍රය හා සිවුරු නැත්තහු. උපසපන් නොකළ යුත්තෙක්. "න භික්ඛවෙ අපත්තකෝ චීවරකෝ උපසම්පාදෙතබ්බෝ" මහා: පා: 10114 **-කණ්ඩල** (න)= නොපැමිණි කාලය. **පත්තකණ්ඩල** නොවූ වි: වි: ටී: 3929 (පත්ත කණ්ඩල බලනු)

අපද (නා)= අවකාශය. පා නැත්තා. වි: වි: ටී: 1381

අපදාන (නා) (අප + √දා + යු=අන) 1 චරිතය. ආත්මවෘත්තය. 2 නො කැඩීම, නො සිඳී පැවැත්ම සාර: ටී: 7044 8825 වි: වි ටී: 2488

අපර (නා)= අනෙක්. වෙන පසු. පුං: ලි: **අපරෝ** ස්ත්‍රී: ලි: **අපරා**. නපුං: ලි: **අපරං**. **-කුසල** (නා)= පසුව කියයුතු කරුණු දන්නා. ඤත්තිය තබන කාලය දැනීමෙහි දක්ෂ. පණ්ඩිත විනයධර භික්ෂුවගේ එක් අඞ්ගයක්. පරි:පා: 17925-13031 ස: පා: 98927 **-නදී** (නා)= ගඞ්ගා නදියෙන් මෑත භාගය මෙගොඩ. වි: ඒ: ටී: 12125 **-භාගියා** (නා) [සං. භොදනීය]= එනම් දිවසින. සතරමහ දිවසිනෙන් එකක්. මෙරුපළුනයේ බටහිරදිග පිහිටි මණ්ඩලාකාරවූ දිවසින. **-ජ්ජුදිනා**)=[සං. අපරෙද්‍යුඃ]= අනෙක් දවස. ඊළඟ දිනය. පසු දිනය. "අපරජ්ජුගතාය ආසාළහියා පුරිමකොගාහෙතබ්බා, ඇසළ පුණු පොහොය ගිය අනෙක් (ඊළඟ) දිනයෙහි පුරිමිකය ගැන්විය යුතුයි" චු: පා: B. 8018 චු: ප: 2871 **-ණණ (නා)** [සං අපරාහ්න?]= එළු මුං තල කොල්ලු ආදි ධාන්‍ය. යාවකාලිකයට ඇතුළත් ධාන්‍ය විශෙෂයක්. අ: ප: ස: 6127 සි: ව: වි: 5425 වි: වි: 1362 (අපරණ්ණයි ද දක්නට ඇත)

අපරද්ධ (කා) (අපරාධ + අ)= වරද, වරදවන ලද. ස: පා: 1001.

අපරන්ත (නා)= අපරාන්තය, අනාගත සකඹි පඤ්චකය. අෂ්ට වස්තුක අවිද්‍යාවෙන් එකක්. වි: මා: ස: 1287 14 ධ: අ: ගැ: 1871 3 සු: වි: 8417 **-කප්පික** (නා) (කප්ප + ඉක)= අපරාන්තය පමණක් ගන්නෝ. අනාගත සකඹි පඤ්චකය පමණක් පිළිගන්නෝ. සිව්සාලිස් අපරාන්ත කල්පිකයෝ, "තත්ථ අනාගත කොට්ඨාස සඞ්ඛාතං අපරන්තං කප්පෙත්වා ගණ්හන්තීති අපරන්ත කප්පිකා, අපරන්ත කප්පා වා එතෙසං අත්ථීති අපරන්ත කප්පිකා" සු: වි: 8417.

අපරන්න (නා) [සං. අපරාහ්න?]= එනම් ධාන්‍ය වර්ගය. සප්ත ධාන්‍ය හැර උඳු මුං තල ආදී යාවකාලිකයට ගැණෙන ධාන්‍යවර්ග. ප්‍රධාන ශස්‍ය ඵල පුබ්බණ්ණ ද (පුබ්බණ්ණ) අප්‍රධාන ශස්‍ය ඵල අපරණ්ණ ද (අපරණ්ණ) වන බැව් ටීකාචාර්ය ශාරිපුත්‍ර මහා සඞ්ඝරාජ මතයයි. "සාලි වීහි ආදි පුබ්බණ්ණං පුරක්ඛතං සස්සඵලානි කත්වා තබ්බිපරියායතෝ මුග්ගමාසාදි අපරණ්ණන්ති වෙදිතබ්බං" සාර: දී: 3984 කං: වි: 409 ප්‍රා: ව: 7721 ස: පා: 6896 (අපරණ්ණ බලනු) **-නිස්සිත** (නා) [සං, නිශ්‍රිත]= අපරන්න නම් වූ උඳු මුං තල ආදී ධාන්‍ය වර්ග වැවෙන කෙත් අසල පිහිටි. කුටිකාර සඞ්ඝාදි සෙස ශික්ෂාපදයෙහි කුටි වස්තුව **සාරම්භ**(=උවදුරු සහිත) වන ස්ථාන සොළසින් එකක්. පාරා: පා: 17637 ස: පා 408 31 (අනාරම්භ බලනු)

අපරපඤ්ඤත්ත (නා) (න+පර+පඤ්ඤත්ත)= පර ප්‍රත්‍යය නැති. අන් ශාස්තෘවරයකුගේ ඇදහී

මක් හෝ අන් ශාසනයක පිහිටක් නැති. පිහිට පිණිස පැමිණිය යුතු අනෙකක් නැති. ඔහ: පා: 3411 ම· පා: ස: 4318 ප: සූ: 23,23 චූ: පා: B, 423

අපරාපතති (නා)(අපර + ආපතති)=පසු ඇවැත. පසුව පැමිණෙන ඇවැත පිරිවෙස් විසීම් ආදිය කරන්නවුන් විසින් පසුව පැමිණි ඇවැත, "අපරාපතතීති පාරිවාසිකාදීහි පච්ඡා ආපන්නා" මානත හැසිරෙන කාලයෙහි පැමිණි ඇවැතය සිද කියති. ස: පා: 17310 පරි: පා: 16486 පරි: පා: ගා: 1,36 (අනන්තරාපතති බලනු)

අපරාපතතීනං අනන්තරාපතති (නා)= මානත හැසිරෙන කාලයෙහි පැමිණි ඇවැත, මෙහි 1 පුබ්බාපතති. 2 අපරාපතති, 3 පුබ්බාපතතීනං අනන්තරාපත්ති 4 අපරාපතතීනං අනන්තරාපත්ති යන ආපත්ති හෙතු චතුෂ්කය දතයුත්තේය. එහි 1 **පුබ්බාපතති** නම් පළමුව අවන් ඇවැතයි: හෙවත් මානත හැසිරීමට පෙර පැමිණි ඇවැතයි 2 **අපරාපතති** නම් මානතට සුදුසු කාලයෙහි අවන් ඇවැතයි. හෙවත් පිරිවෙස් පුරමින් අවන් ඇවැතයි. 3 පුබ්බාපතතීනං **අනන්තරාපතති** යනු මූලාය පටිකස්සනයෙහි හෙවත් මූල විසුඩියෙහි අවන් ඇවැතයි මූලාය පටිකස්සනය නම් පිරිවෙස් පිරීම ආදිය කරන භික්ෂූන් ගරුකාපත්තියකට පැමිණ ප්‍රතිච්ඡන්න නො කළවිට වත් මානත් පිරූ දින පමණක් අස් කිරීම ද, ප්‍රතිච්ඡන්න කළවිට එකත් අස් කිරීම ද කරන සඞ්ඝ කර්මයයි: 4 **අපරාපතතීනං අනන්තරාපතති** නම් අඟවිසුදුකියෙහි අනන්තරාපත්තිය යි. කුරුන්දි අටුවාවෙහි වනාහි **පුබ්බාපතති** නම් පළමු අවන් ඇවැතය. **අපරාපතති** නම් මානතට සුදුසු කාලයෙහි පැමිණි ඇවැතය. **පුබ්බාපතතීනං අපරාපතති** යනු පිරිවෙස් පුරන කල පැමිණි ඇවැතය. **අපරාපතතීනං අනන්තරාපතති** යනු මානත හැසිරෙන කල අවන් ඇවැතැයි කියති, "ඉදං හි එකෙන පරියායෙන යුජ්ජති" යි මේය ද එක් ක්‍රමයකින් යෙදේයයි සමන්ත පාසාදිකා අටුවා යි. පරි: පා: 16 27 ස: පා: 9739 පරි: පා: ගැ: 11186-1211 ම: පා: ස: 1758

අපරාමට්ඨ නා) (න + පර + ආ + √මස + ත)= පරාමර්ශනය නො කළ, සපර්ශ නො කළ. තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි දෙදෙනා විසින් පරාමර්ශනය නො කළ. පිරිසුදු ශීලයේ ලක්ෂණයක්. වි: මා: ස: 13548 සු: වි: 37030 **-පාරිසුද්ධි** (නා)= අපරාමෘෂ්ට පාරිශුද්ධිය. තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් පරාමර්ශනය කරන ක්ලේශයන්ගේ පරාමර්ශනයක් නැති බැවින් පිරිසුදු වූ. වි: මා: ස: 12325 වි: ම: ටී: 2815-3012 **-සීල** (නා)= එනම් ශීලය. තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි වශයෙන් පරාමර්ශනයක් නැති ශීලය. "මම මේ ශීලයෙන් ප්‍රසිඩ හෝ අප්‍රසිඩ දෙවියෙක් වන්නෙමි"යි තෘෂ්ණා වශයෙන් ද, "ශීලයෙන් ශුඩිය වන්නීය"යි දෘෂ්ටිවශයෙන් ද; අල්ලා ගත්නාලද්ද පරාමර්ශ ශීලයයි. කල්‍යාණ පෘථග්ජනයා විසින් සොතාපත්ති ආදී මාර්ගඵල ලැබීමට සමාදන්වන ශීලය ද, සප්තශෛක්ෂ්‍යයන්ගේ මාර්ග චිත්තයන්හි යෙදෙන විරති චෙතනාදිය ද; තෘෂ්ණා දෘෂ්ටීන් විසින් නො ගත්නා ලද්දේ **අපරාමට්ඨ සීලයයි**. ස: සා: 7113 වි: ම: ටී: 2815-3013 වි: මා: ස: 12325-1359.

අපරික්කමන (නැ) (න + පරි + √කම + යු=අන)= උපචාර රහිත. කුටිද්වාර සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂා පදයෙහි කුටි ඉඤ්ජුව උදෙසා ලැබිය යුතු උපචාරය නැති. මෙහි උපචාරය නම් ගොත් දෙදෙනෙකු යොදන ලද ගැලක් කුටිය සිසාරා (ඡදනාග්‍රයෙන් දිය වැහෙන සීමාවෙන් පිට) ගමන් කරවන්නට හැකි නම් ඒ උපචාර සහිතයි හෙවත් සපරික්කමනයි. එබඳු උපචාර නැත්තේ අපරික්කමනයි. ප්‍රා: ව: 7730 ක: වි: 402 ස: පා: 4094.

අපරික්ඛිත්ත (නා) (න + පරි + √ඛිප + ත)= පරික්ෂේප නොකළ. පවුරකින් හෝ කටුවැටකින් වට නො කළ. ස: පා: 47027-47128 21437 **-උපචාර** (නා)= පරික්ෂේප නො කළ ආරාමයාගේ උපචාරය, රතන ශික්ෂාපදයෙහි ගොරූපාදීන්ගේ ප්‍රවේශ නිවාරණය පිණිස කළ වති ආදියකින් පරික්ෂේප නො කළ ආරාමයාගේ ලෙඩ්ඩුපාත දෙකක් හෙන දුර. පාචි: පා: 15910 ස: පා: 6547 **-ආරාම** (නා)= පවුරකින් හෝ කටුවැටකින් පරික්ෂේප නො කළ ගම. ස: පා: 6781 (ගාමූපචාර සහ ඝරූපචාර බලනු) ස: පි: 2151.

අපරිගණහිත (නා) (න + පරිගණහිත)= **පවන්** නොගත්, ආරම්භ නො කළ· තමාගේයයි අයත් නො කළ. වි: වි: ටි· 1791 (පරපරිග්ගහිත බලනු)

අපරිසංසන (නා) (න + පරි + √සංස + යු=අන)= නොගැරීම. නොහැප්පීම. චූ: පෘ: B 248[15]

අපරිවත්තන (නා) (න + පරිවත්තන) [සං.පරිත්‍යක්ත]= අත් නොහළ, නුදුන් දේ. ගැණීමට සුදුසු නැනක තුබූ දය නමුත් අයිනිය මුදා නොදුන් දය, සෘ: පෘ: 2 6[88] පාරා: පෘ: 85[33].

අපරිවජ්ජන (නා)= ප්‍රාකාරාදී යම්කින් වටා මුවහ නොකළ: සාරා: දී: 789[1] **-ඔඛ** (නා)= ප්‍රාකාරාදියකින් වටා මුවහ නොකළ ඔවරකය සෘ; පෘ: 544[29] **-ංඵවර** (නා)= අපරිවිජ්ජන්නා (නොපිරිසුන්) ඔවරකයාගේ උපවාරය. සෘ: පෘ: 544[29] සාර: දී: 789[1]

අපරිණත (නා)(න + පරිණත`= නොපිරිනමන ලද. නොදෙන ලද. නොදෙන්නෙමුයි කියන ලද පාචි: පෘ: 153[88] **-ස ඤඤි** (නා නොපිරිනමන ලද්දේය යන හැඟීම ඇති. පාචි: පෘ: 153[24].

අපරි පාවින (නා) (න+පරි + √පව + ණි + ත)= නොපිඹනලද. පිළිඉඟළ නොකළ පාචි: පෘ: 7[14] (පරිපාවින බලනු) **සඤඤි** නා)= නොපිඹන ලද්දේය යන හැඟීම ඇති. පාචි:පෘ: 7[14]

අපරිපුණ්ණ (නා)= පරිපූර්ණ නොවූ. **සම්පුණ්ණ** නොවූ. චි: ච: ටී: 394[10].

අපරි සූර (නා)= උපසම්පද නොකළයුතු පුද්ගලයෙක්. පාත්‍ර සිවුරු සම්පූර්ණ නොවූ තැනැත්තා. ''අපරිපූරොනාම අපරිපුණ්ණ පත්ත චීවරෝ'' සෘ: පෘ: 976[11] පරි: පෘ: 164[3].

අපරිඝුන (නා)= පරිනව නොකළ. නිහඬ නොකළ පාචි: පෘ: 7[10]

අපරිභොග (නා) (න + පරි + √භුජ + ණ; ජ=ග) පරිභොග නොකළ පාචිචි නොකළ. සාර: දී: 398[12]

අපරිමණ්ඩල (නා (න + පරිමණ්ඩල) පරිමණ්ඩල ලක්ෂණ නැති. අසම්පූර්ණ. සාර: දී: 821[2] (පරිමණ්ඩල බලනු. **-නිවාසන** (නා) පිරිමඩුලු රහිතව හැඳීම. චි: ච: ටී: 341[11] (පරිමණ්ඩල නිවාසන බලනු)

අපරියන්ත (නා) [සං. අපර්‍යන්ත]- කෙළවරක් නැති. අවසානයක් නැති **-පාරිසුද්ධිසීල** (න;)= එනම් ශීලය. ''උපසම්පන්නානං අපරියන්ත සික්ඛාපදානං ඉදං අපරියන්ත පාරිසුද්ධි සීලං'' යි වදාළ බැවින් ගණනින් නොපිරිසුන් සිකපද ඇති උපසම්පන්නයන්ගේ ශීලය අපරියන්ත පාරිසුද්ධිසීල නම් වේ. සංවරවිනයයි කියූ සිකපද නවකෙළඳහස් එකසිය අසූ **ඇකාරි** පණස්ලක්ෂ සතිසක් විනය පිටකයෙහි විභංග වශයෙන් වදාළ බැවින් ගණනින් එසේ පසීන්න වුවත් නිරවශේෂ කොට සමාදන් වීම හා ලාභ-යශ-ඤාති-අඛ-ජීවිත වශයෙන් සීමා රහිත බව ගෙණ **අපරියන්ත** පාරිසුද්ධිසීලයයි කියනු ලැබේ. සෘ: සා: 71[14] චි: ම: ටී: 27[21]–29[6] චි: මා: ස: 119[35]

අපරියාපුණිත (නා)= නොහදුළ. නොහදුරන ලද. පාචි: පෘ: 141[33] (පරියාපුණන්ති බලනු)

අපරිවත්තන (නා)= පරිවර්තනය නොවන. ආපසු නොදීම. චි: ච: ටී: 351[17]

අපරිසංකිත (නා)= සිතින් සැක නොකළ. 1 පඨම දුට්ඨදෝස සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි තෙවැදෑරුම් සැකයෙන් සැකයක් නැති. පරිසඞ්කිතය තෙවැදෑරුම් වේ, දිට්ඨ-සුත-මුත වශයෙන්. ඒ මෙසේයි. එක් භික්ෂුවක් ශරීරකෘත්‍යය පිණිස නොමුවකට පිවිසියේය එක් සත්‍රියක්ද ශරීරකෘත්‍යය පිණිස එහිම ගියාය. සත්‍රිය භික්ෂුව හෝ භික්ෂුව යසත්‍රී හෝ නොදුටු වේය දෙදෙනාම තම තමන් පැමිණි කිස අවසන් කොට නික්මුණාහුය. මෙම දෙදෙනාගේ පිවිසීමත් නික්මීමත් බලාසිටි එක් භික්ෂුවකට මේ දෙදෙනා පිළිබඳ සැක උපනි. මේ **දිට්ඨපරිසංකිත** නම්. භික්ෂු නමක් අඳුරෙහි සැඟවුණු තැනක සත්‍රියක් සමග කථා කරමින් සිටියේය. එය ඇසූ අන් භික්ෂු නෘකට සැක උපනි. මේ **සුත පරිසංකිත** නම්. ධූර්තයෝ රාත්‍රියෙහි සුවඳ මල් ආදියද, සුරාද රැගෙන වෙසඟනන් ද කැටුව පිටිසර බද විහාරයකට පැමිණියාහුය. එසේ පැමිණ ඒ රැ දම්හලෙහි ලැගුම් ගෙන සංවාසයෙහි ද යෙදී මල් සුවඳ ආදිය එහි දමා රැසින්ම නික්ම ගියාහුය. එහි එක් වත් සපන් සඟ නමක් අරුණට පළමුව නැගිට වත් පිළිවෙත් කරන්නෝ දම්හලෙහි තන්හි තන්හි වූ සුවඳ මල් ආදිය දැක පිදීම පිණිස විහාරයට ගෙන ගොස් තැනපත් කරනීය. කැන් කැබලි නිබුණු බෙහෙත් අරිඤ්ච වගීද පානය කෙළේය. වෙහෙර වැසි

භික්ෂූහු පැමිණ දම්හලෙහි මේ විප්‍රකාරය දූක පරිෂ්කාරන්නාහු යථොක්ත වත් සපන් භික්ෂුව කෙරෙහි සැක උපදවා ඒ භික්ෂුවගේ අත් හා මුව ඉවකර බැලුවාහුය. ඒ භික්ෂු නම ගේ කෘත්‍යාකෘයි ද සැක කළාහුය. මේ **මුතපරිසංකිත** නම්. මේ දිට්ඨ-සුත-මුත යන තෙවැදෑරුම් සැකයෙන් සැක නැත්තේ අපරිසංකිත නම්. එබැවින් අමූලක වූ. 2 (ත්‍රි කොටි පරිශුඛ මත්ස්‍ය මාංසයෙහිදී) තමන් උදෙසා මරණ ලද බවට සැකයක් නැති. කැප මාංසය. පාරා: පා: 195[32] සාර: ම: 68[4] වු: පා: B 204[21] වු: පා: 325[34] කං: වි: 422[6] සං: පා: 423[28] කං:වි:පි: 32[19] වි: ම: 107[15] (අමූලක බලනු)

අපරිසුඛ (නා)= නොපිරිසුදු. පිරිසුදු නැති. "අපරිසුද්ධා ආනඤ්ජ පරිසා" චු: පා: 376[30] සං: පා: 948[25] -**ආජීව** (නා)= අපිරිසුදු ආජීවය අයහපත් දිවිපෙවෙත වු: පා: 311[13] -**ඤාණ දස්සන** (නා)= අපිරිසුදු ඥනදර්ශනය ඇති. චු: පා: B 195[3] -**ධම්මදෙසනා** (නා) (√දිස+ඝ්‍ර= අන+ආ)= අපිරිසුදු දම් දෙසුම් ඇති. චු: පා: 311[35] -**වෙය්‍යාකරණ** (නා) [සං. ව්‍යාකරණ > වෙය්‍යාකරණ]= අපිරිසුදු විවරණය කිරීම්, විසතර කිරීම් ඇති. චු: පා: B192[3] -**සීල** (නා)= අපිරිසුදු සිල් ඇති. චු: පා: B 192[3]

අපවිනය (නා) (අපවිනය?)= ලබනු කැමැත්ත නිබ්‍බයදී. සිවුරු කොවස ලබන කැමැත්ත අත් නො හැර. "භික්ඛු අපත්ත කසිනෝ දිස ඔහම්කෝ පකකමති චිවර පටිච්ඡං අපවිනය මනෝ" මහා: පා: 300[16] -**නාවක** (නා)= කසිනකඛ්ඛකයෙහි වදළ නිට්ඨානනත්තික-සන්නිට්ඨානනත්තික- නාසනනත්තික යන කසි නුඛාරත්‍රය සථාන තුණකදී ගුණවීමෙන් ලැබෙන හෙද නවය. තමන් ගිය වෙහෙරට පෙරළා පැමිණ එනිදී සිවුර කිරීම, අතරමගදී හමු වූ භික්ෂූන් ගේ වචනයෙන් රැඳී සිවුර කිරීම, අතරමග නො රැඳී ගොස් සිවුර කොටස ඉල්ලා එන්නට යයි කීවූ භික්ෂූන් හා ඒකතුව සිවුර කිරීම යන මේ සථානත්‍රයෙහි සිවුර කිරීමෙන් සිදුවන නිට්ඨානනත්තික-සන්නිට්ඨානනත්තික- නාසනනත්තික යන ත්‍රික ත්‍රය. (විසතර මහාවගග පාළි සන්නයෙන් දන්නේය) මහා: පා: 302[6] ම: පා: සං: 89 [8] සං: කං: ච: 84.[1]

අපසාදිත (නා)= නින්ද කරන ලද. පහත් නොවූ. පාරා: පා. 153[22]

අපළිබොධ (නා)[සං. පරිබොධ- පරිරොධ]= පළිබොධයක්නැති.කරදරයක්,හිරිකැරයක් නැති දස පළිබොධයන්ගෙන් කරදරයක් නැති වි: වී: ටී: 309[5] වි: මා: සං: 216[20]

අපාද (නා)= පා නැති. එබඳු සතුන්. වි: වි: 231 -**ක** (නා)= පාහැති සතුන්. උරග ගණයේ සතුන්. -**කථා** (නා)= පා නැති සතුන් පිළිබඳ කථා. චිතියපාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි පා නැති සතුන් පිළිබඳ විනිශ්චය. වි: වි: 231 සං: පා: 262[30] (අපදකථායි ද දක්නේය.)

අපාන (නා)= ප්‍රශ්වාස වාතය. අ: ප: සං: 8[16] සං: පා: 291[8]

අපාපුණ (නා)= කෙස්ස. යතුර. ප: සු: 131[18]

අපාය (නා = සැපයෙන් පහවූ. දුගතිය නිරය. ප: සු: 30[23] වි: මා: සං: 1006[3] -**ගමනීය** (නා)= අපායට යා යුතු. -**ගාමී** (නා)= (√ගමු + ණී)= අපායට යන සුලු. එබඳු සවභාව ඇති. -**මුඛ** (නා)= පිරිහීමේ දොරටු. විනාශයට හේතුවන කරුණු. මනෝ: පූ: 77[19] -**සහාය** (නා)= පිරිහීමට ආධාර වන. එබඳු මිත්‍රයා. සු: වි: 478[13]

අපාසිං (ක්‍රි)= පානය කෙළෙම්. බීවේමි. මහා:පා: 408[11]

අපාරාජිකකෙඛත්ත (නා)=පාරාජිකාවට ක්ෂේත්‍ර නොවූ. වි: වි: ටී: 123[5] (පාරාජික කෙඛත්ත බලනු)

අපාරුත (නා) [සං අපාවෘත]= විවෘත කරන ලද. 'අපාරුතාතෙසං අමතස්සදවාරා" මහා පා: 6[11] ම: පා: සං: 25[37]

අපාරුත (නා) (න + පාරුත)= පරික්ෂේප නොකළ. වට නො කළ. "උදපානෝ අපාරුතෝ හොති" චු: පා: 234[25] සං: පා: 893[31]

අපාසාදික (නා) (පසාද + ණික)= පැහැදීම් නොඑළවන. කායදුශ්චරිතාදි අකුශල කර්මය. සං: පා: 990[5] පරි: පා: 181[25]

අපි (ඵ: සං:) 1 ගෞරව 2 ගර්හා 3 සම්පිණ්ඩන 4 අපෙක්ෂා 5 වාරණ(=වැළැක්ම)6 ප්‍රශ්න 7 පිධාන (වැස්ම)8 ආශංසා යන අර්ථයන්හි වෘථෙන උපසර්ගයක්. අ: ප: සං: 158[25] -'**අයෙය්‍ය** (නා)

කිමෙක්ද? ආසීවෙති. පාචි: පා: 274[31] පු: ලි: -අඥ්ඤා සත්‍රී: ලි: -අඥ්ඤා පාචි: පා: 125[21] 274[30] -'එකත්තය (නා)= සම්හර. ඇතැම් අය මහා: පා: 5[32] -'එසඳ (නා)= සම්හර කෙනෙක. -'ඒවනාම(නි)=ඉතා සෙහෙක ඉතා මැනවි. පු: පු: ස: 191[15] -ඛාන (නා)= පියන, වැස්ම, චු: පා: 255[6] -නු (නි)= කිමෙක්ද? -ඤ්ඤු (නි)= බොහෝ සෙසින්, වැඩි වශයෙන්. තවද, "අපිසසු සිකඛු දිඝිඃ ඉමාය ඨාථාය වොදෙනන්" මහා: පා: 408 ස: පා: 858[17] ම: පා: ස: 42[15]

අපුඤ්ඤ (නා)= අකුසල්. පව් පාරා: පා: 68[9] ස: පා: 289[17]

අපුට්ඨ (නා) (න + √පුස + ත;ස + ත=ට්ඨ)= නොවිඳිනලු, නො අසනලද. පු:ලි: **අපුට්ඨෝ** සත්‍රී: ලි: **අපුට්ඨා** න:ලි: **අපුට්ඨං**. ස: පා: 331[6].

අපුත්තක (නා)= අපුත්‍රක දරුවන් නැති. -තා (නා)= දරුවන් නො ලබන බව: "අපුත්තක තාය පටිපන්නා සමණෙ ගොතමො" මහා: පා: 40[3] ස: පා: 729[16].

අපුබ්බං අචරිමං (නා)= පෙර පසු නොව. එක වර. එක ම කාලය තුළ.

අපූප (නා)= පූප, පිටියෙන් කළ කෑම. අ: ප: ස: 63[24].

අපෙක්ඛා (නා) [සං. අපෙක්ෂා]= අපෙක්ෂාව බලාපොරොත්තුව. කැමැත්ත කාය සංසර්ගය පිළිබඳ අපෙක්ෂාව: පු:ලි: **අපෙක්ඛෝ**= අපෙක්ෂාව ඇති. කායස සර්ගාපෙක්ෂාව ඇති මහණ. සත්‍රී:ලි: **අපෙක්ඛවති** (අපෙක්ඛා + වන්තු + ඊ)= අපෙක්ෂාව, බලාපොරොත්තුව ඇත්තී. පාචි: පා: 211[35] පාරා: සා: 833[15] ස: පා: 379[20]–390[7]–670[28].

අපෙති (ක්‍රි) (අප + √ඉ + ති)= පහවෙව. ඉවත් වෙව. ස: පා: 658[5].

අපෝ (නා)[සං. අලප]= 1 සවලපය, ටික. 2 අභාව, නැති. ක: ඒ: පි: 72[21] **-අඞ්ග** (නා) [සං. අඞ්ග]= මදක් අනතා. අනයෙන් අඩු වි: ලං: 307[32] ස: පා: 484[25] **-අස්සාද** (නා) [සං. ආස්වාද]= අල්ප වූ ආස්වාද ඇති. මද විඳීමක් ඇති ස: පා: 644[28] **-'ඥාණ** (නා) සවලප අවබොධයක් ඇති. මද දැනීමක් ඇති. පරි: පා: 226[6]

-'ආතඞ්ක (නා) [සං. ආතඞ්ක]= සවලප වූ රොග ඇති; ලෙඩ නැති. නිරෙ ග; ජීවිතය දුක් නොවූ. චු. පා: 239[33] උ: අ: 86[33] ඒ: වි: පී: 57[22] (අපපාඛාධ බලතු) **-'ආබාධ** (නා) [සං. ආබාධ]= 1 සවලප වූ ආබාධ ඇති ලෙඩ නැති. නිරොග. "ආතඞ්ක ආබාධයන්ගේ වෙනස හඳුන්වන උදහ අටුවාවේ මෙසේ දක්නේය. "අපපාඛාධන්ති ආදිසු **ආබාධොති** විසභාග වෙදනා වුච්චති; යා කාකදෙසෙ උපප ජ්ජිත්වාපි සකලසරීරා ඇසපටෙන ආබාධිතා විය ගණ්හාති **ආතඞ්කොති** කිච්ඡජීවිතකරෙ රොගො; අථවා යාපෙතබ්බ රොගො ආත ඞ්කා, ඉතරෙ ආබාධා, ඛුද්දකො වා රොගෙ ආතඞ්කා බලවා ආබාධා, කෙචි පන අජ්ඣත්ත සමුට්ඨානෙ ආබාධෙ, බහිද්ධා සමුට්ඨා නෙ ආතඞ්කොති වදන්ති තදුභයස්සාපි අභා වං පුච්ඡාති,, උ' අ: 86[34] චු: පා: 239[34] ඒ: වි: පී: 63[22] චු; පා: *B*. 696[23] සු; ඒ: 253[28]. **-'ආයුකා** (නා)= අල්පායුෂක, ආයුෂය මිදවූ ඉතා සවලපවූ ජීවිතය ඇති. "අපපායුකානි **ආතඤ්** බොධිසත්ත මාතරෙ හොන්ති" උ: අ: 194[8] 195[13] **-'ආහාර** (නා)= සවලපවූ ආහාර අනුභව ඇති. **නිරාහාර**. දෙතුන් පිඬක් පමණ වළඳනා. "අපපාහාරෙ සමණෙ හොතමො අපපාහාරතාය වණ්ණවාදි" සු: නි: අ: 155[16] මනෝ: සූ. 615[25] ධ: අ: ගැ: 31[33] **-'ඉච්ඡා** 1 (නා) [සං.ඊප්සා]= අලෙපවිච්. ඉවිඡා නැති, ආශා නැති. මේහි අපප ශබ්දය අභා වාර්‍ථයි 1 පවවයපපිවිච් 2 ධුතඞ්ගපපිවිච් 3 පරියත්ති අපපිවිච් 4 අධිගම අපපිවිච්චයයි අපපිවිච්තාවය සිඳ වැදුරුම් වේ. 1 **පවව ඡපපිවිච්** නම් විවරාදී සිව්පසය පිළිබඳ **ඇති** අලෙපවිච්තාවයයි. එබඳු ගුණයෙන් යුකත වූයේ දායකයාගේ අදහසද, දාන වසතුවගේ ප්‍රමාණයද, තමන්ගේ ශකතිය ද, දාන ප්‍රත්‍යය පිළිගණිසි. 2 **ධුතඞ්ගප්පිවිච්** නම් තමන් සමාදන් වූ ධුතාඞ්ග අනුනට නො දන්වනු කැමැත්තේසි. 3 **පරියත්තිඅප්පිවිච්** නම් තමන්ගේ බහුශ්‍රැත භාවය දන්වන්නට නො කැමැත්තේසි. යමෙක් ශ්‍රොතාපන්නාදීන් කෙරෙහි එක් ආසීපුද්ගලයෙක්ව එය දන්වනු නොකැමැත්තේද මේ **අධිගම අප්පිවිච්** නම් වේ. 1 අත්‍රිවිච්තා 2 පාපිවිච්තා 3 මහිවිච්තා 4 අපපිවිච්තායි ඉවිඡාව පිළිබඳ භෙද සතරකි. එහි

තමන් ලද දෙයෙහි සෑහීමට නො පැමිණ අනුන් ලද දෙයෙහි කැමැත්ත ඇති බව. 1 **අනිච්ඡතා** නම්. 2 **පාපිච්ඡතා** නම් තමන් කෙරෙහි අවිද්‍යමාන ගුණ ප්‍රකාශ කරන බව සහ පිළිගැන්මෙහි පමණ නොදන්නා බවයි. විද්‍යමාන ගුණ ප්‍රකාශ කරන බව සහ [පිළි ගැන්මෙහි පමණ නොදන්නා බව] 3 **මහිච්ඡතා** නම්. විද්‍යමාන ගුණය පවා මෙරමා දනු නොදී සහවන බව සහ [පිළිගැන්මෙහි පමණ දන්නා බව] 4 **අප්පිච්ඡතා** නම්. "අප්පිච්ඡෝති ඉච්ඡා විරහිතෝ. නිච්ඡෝ. නිත්තණ්හෝ. එසා හි බ්‍යඤ්ජනං සාවසෙසං විය, අත්ථෝ පන නිරවසෙසෝ." "සන්ත ගුණ නිගූහනතා පන පටිඝහණේ ච මත්තඤ්ඤුතා අප්පිච්ඡතා නාම" ප: සු: 114[32]-115[18] (2) වි: මහ: ස: 55[30] චූ: පා: 696 මනෝ. පූ: 766[6] (අපපන රිත බලනු) -**ච්ඡා** 2 (නා)= අලෙවිඡ, මදකින් වුවත් සතුටුවන. "තේහිකබූ අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා ලජ්ජිනෝ [කුක්කුච්චකා සික්ඛාකාමා] චූ: පා: B 500[8] චූ: පා: 167[21] -ච්ඡ 1 (නා)= අලෙවිඡතාවය උදෙසා කරන කථා. දශ කථා වස්තූන්නෙන් එකක්. දශ කථාවස්තූනම්: 1 අප්පිච්ඡ කථා 2 සන්තුට්ඨිකථා 3 පවිවේක කථා 4 සංසග්ග කථා. 5 විරියාරම්භකථා 6 සීල කථා 7 සමාධිකථා 8 පඤ්ඤාකථා 9 විමුත්තිකථා 10 විමුත්ති ඤාණ දස්සන කථා යන දහයයි වි:ලං: 280[20] මනෝ:පූ: 615[3]-792[7] -**ඳඝ** 1 (නා) (අ + ඵ=ඛ)= දිය නුමුසු. "අපෙපාදක මධුපායාසෙන, දිය නුමුසු කිරි පක් මී ඔත් කිරිහඹිසෙන්" ධ: අ: ගැ: 120[9] 162[13] 260[21] සු: නි: 453[34] මහා: පා: 279[12] -**ඳඝ** 2 (නා) සුවලපවූ ජලය ඇති. චතුර නැති "සන්ති භික්ඛවෙ මග්ගා කන්තාරා අප්පෙපාදකා අප්පභක්ඛා" මහා: පා: 27[13] -**ඳඝසුඛ** (නා) [සං. ඵස්සුක]= අලෙපාතසහගත, ඵස්සාහය මද බව. ඵස්සාහය නැති. "යත්තහි නාම තථාගතස්ස අරහතෝ සම්මාසම්බුද්ධස්ස අප්පෙපාසුඛතාය චිත්තං නමති නෝ ධම්මදෙසනාය ඒති" මහා:පා: 55 සා:ම: 186[12] සු: දී: 386[18] උ: අ: 113[33] ප: සු: 120 ධ: අ: ගැ: 311 -**ඝ** (නා) (අපප + ක)= සුවලපවූ. "අපපකාපි කතා කාරා සීලවන්තෙ මහපඵලා" වි: මා: ස: 144[35] **ඝඵල** (නා) [සං: ඝඵර]= මද කබල් කඩ ඇති.. කැටකැබිලිති ඇති. "කඵලාති කප්පා බණ්ඩාති" පාචි: පා: 38[2] ස: පා: 550[36] කු: සි: ස: 83[21] (අජාත පඵවි බලනු) -**ඝඝිර** (නා) [සං. කෘච්ඡ්‍ර]= දුක් නැතිව. නිදුකින්. සු: චි: 267[24] ප: සු: 93[16] 347[15] -**කිච්ච** (නා) [සං. කාර්‍ය]= සුවලපවූ කාර්‍ය ඇත්තේ. නොයෙක් කටයුතුවල නොයෙදුණු කම්මාරාම, භස්සාරාම ආදියෙහි හෝ විහාර නවකම් කිරීම් ආදියෙහි හෝ නොයෙදුණු. සු: නි: 139[10] -**කිණ්ණ** (නා) [සං, ආකීර්ණ]= ආකීර්ණ නොවූ. ජනසමූහයා නොනැවසුණු. ජනශූන්‍ය මහා: පා: 36[3] ම: ප: ස: 131[26] චූ: පා: 276[29] ස: පා: 727[19] -**කිලමථ** (නා) [සං. කලමථ]= කලාන්ත නොව. හිරිහැර කරදර නැතිව. පාරා: පා: 259[30] චූ: පා: 64 -**ඛංඝ** (නා) [සං. දංශ]= ඩැහැ ලේ බොන මැස්සන් නැති. එබඳු මැසි මදුරුවන් ආදිය නැති. පඤ්ච සෙනාසනාඞ්ගයන්ගෙන් එකක්. 1 නාතිදූරනාදි 2 දිවා අපපකිණ්ණතාදි 3 අපපඩංසාදිතා 4 විවරාදි ලාභෝ 5 ථෙරානං භික්ඛූනං නිවාසෝ යනු වෙන් දක්නා පඤ්චසෙනාසනාඞ්ගයය. සා: දී: 563[5] වි: වි: ටී: 130[22] (පඤ්චසෙනාසනාඞ්ග බලනු) -**තර** (නා) [සං අල්පතර]= ඉතා අල්ප ඉතා කුඩා. මදවූ "අපෙපමත්තකං හගවා අවත්ති දකඛිණාපථෙ අඵපතරෙන ගණ්ඨන උපසමප දං අනුජානෙය්‍ය" මහා: පා: 230[4] කු: සි: ස: 159[33] (පූ: ලි: **තරෝ** සත්‍රී: ලි: -**තර** න: ලි: -**තරං**) -**ඛන** (නා)= සුවලප වූ ඛන ඇති. මහා: පා: 397[10] -**ඛර** නා)= සුවලප වූ දැරීම් ඇති. පරි:පා: 226[7] **නිඝෙඝ.ස** (නා) [සං. නිඝ්ඝෝෂ]= අල්පවූ නිඝ්ඝෝෂ ඇති නගරයෙහි පවත්නා ඝොෂය නැති "අපපනිඝ්ඝොසං, මද ගුගුම් හඬ ඇති" මහා: පා: 36[3] ස: පා: 737[10] ම: පා: ස: 31[24] ජා: අ: ගැ: 129[7] සා: ම: 200[3] -**පාණක** (නා) [සං. පාණක]= මද පහණ ඇති එබඳු පොලොව. පහණ නම් මිටින් ගත නොහැකි ලොකු ගල්ය. "මුට්ඨිපපමාණතො උපරිපාසාණා වෙදිතබ්බා" කු: සි: ස: 83[21-37] පාචි: පා: 38[2] සි: ච: ච්, 44[33] සා: ම: 117[29] වි: ලං: 115[1] (අජාත පඵවි බලනු) -**පුඤ්ඤ** (නා) - මදවූ පින් ඇති, **කාලකණ්ණි** "එතන ඛො පන සමයෙන මෙත්තිය භුම්මජකා භික්ඛූ නවකා වෙව හොන්ති අප්පපුඤ්ඤා ච" පාථා: පා: 221-181[34] ස: පා: 160[21] -**පංසු** (නා) [සං. පාංශු]= මද පස් ඇති. එබඳු පොලොව. පාචි:

පා: 3$1^{2}$ -බල (නා – මඳ බළ සෙනඟ ඇති. එබඳු රජ මහා: පා: 39$7^{11}$ -භක්ඛ (නා) [සං. භක්ෂ]= 1 මඳ ආහාර ඇති 2 අහාර නැති. "සන්ති භික්ඛවෙ මහා කන්තාරා අපෙපාදකා අපපහක්ඛා" මහා; පා: 27$9^{6}$ -භික්ඛුක (නා) (භික්ඛු + ක)= භික්ෂූන් සුවල්පවූ, භික්ෂූන් මදවූ. "තෙන ඛො පනායස්මතෙන අවන්ති දක්ඛිණා පථො අප භික්ඛුකො හොති" මහා:පා: 22$9^{13}$ -ඉන්ද්‍රිය (නා) (√භූජ් + ණි; ජ-ග)= සුවල්පවූ සම්පත් ඇති. මහා:පා: 39$7^{11}$ -මත්තක (නා)= සුවල්ප මාත්‍ර වූ. කුඩා. එබඳු වරද. "සන්ති භන්තෙ සමණ බ්‍රාහ්මණා ලජ්ජිනො කුක්කුච්චකා සික්ඛාකාමා තෙසං අපපමත්තකෙපි කුක්කුච්චං උපජ්ජති" පාරා: පා: 4$3^{34}$ සු: වි: 42^{24} චු:පා: 30$0^{3}$ (ප්‍රු:ලි: -මත්තකා සන්‍ති ලි: මත්තිකා න: ලි: -මත්තකං) -ංවිස්සජ්ජක (නා)= කුඩා පිරිකර බෙදන භික්ෂුව. එනම් සම්මුතිය. තෙළෙස් සම්මුතීන්ගෙන් එකක්. තෙළෙස් සම්මුති නම් 1 හත්ථුද්දෙසක 2 සෙනාසන පඤ්ඤාපක 3 භණ්ඩාගාරික 4 චීවර පටිග්ගාහක 5 චීවර භාජක 6 යාගුභාජක 7 ඵලභාජක 1 ඛජ්ජභාජක 9 අප්පමත්තක විස්සජ්ජක 10 සාටියග්ගාහාපක 11 පත්තභාහාපක 12 ආරාමික පෙසක 13 සාමණෙර පෙසක යනුයි. අපමත්තක විස්සජ්ජක භික්ෂුව ඡන්දාදින් අනුයිඝට නොයන පවරන ලද්ද හා නො පවරන ලද්ද (දුන් පිරිකර හා නොදුන් පිරිකර) දන්නා හෙවත් ඒ පිළිබඳ සිහිකල්පනා ඇතියකු විය යුතුයි සඞ්ඝභා විසින් කම්ම වාක්‍යයෙන් සම්මත කළ එබඳු භික්ෂුව ඉදිකටු, වහන්, පිහිය, සිවුරුපරි, අංසබද්ධන ආදී කුඩා පිරිකර තැන්පත්කොට තබා උවමනා භික්ෂූන්ට එය දියයුතුයි චු:පා: B. 126^{3} සා:ප: 9$3^{15}$ චු:පා: 300^{14} සාර: දී: 47$8^{29}$ -මත්තිකා (නා) [සං. මාත්‍රකා] =සුවල්ප වූ මැටි ඇති. එබඳු පොළොව. පාචි: පා: 38^{7} (අජාත පඨවි බලනු) -මරුම්බ (නා) [සං. මරු=මරුව]= මඳවූ බොරලු ඇති. එබඳු පොළොව. මරුම්බාති කට සක්කරා වාලිකායෙව" යනුවෙන් බැඹින් මරුම්බ නම් කැට සකුරු (කැටකල්) ඇති වැලිමය. හෙවත් බොරලුය. කු: සි: ස: 8$3^{29}$ පාචි:පා: 38^{7} ස: පා: 550^{35} (ජාතපඨවි බලනු) -රජක්ඛ (නා) (අප + රජ + අක්ඛ) [බෞ: සං. රජසකා?] අල්පවූ රාගාදී රජස් ඇති. නුවණ නමැති ඇසෙහි අල්ප වූ රජස් ඇති "අපං රජං අක්ඛිං එතෙසන්ති= අපරජක්ඛා" මඳවූ කෙලෙස් රජස් ඇති ප්‍රඥා නෙත්‍ර ඇත්තාහ යන අර්ථයි. නොහොත් අපං රජං එතෙසන්ති අපරජක්ඛා" අනුත්සාහ වූ රාගාදී රජස් ඇති සත්ත්වයන යන අර්ථයි" වි: මා: ස: 490^{39} -ංජාතික (නා)= 1 නුවණැසෙහි මඳ වූ රාග දෙස මොහ රජස් ඇති. 2 සමාපත්ති වශයෙන් විශෙෂඥානය කළ (මතුවිය නොදී යටපත් කළ) කෙලෙස් ඇති නිදොකුණු සවභාව ඇති. පිරිසුදු. "අයං ඛො ආළාරො කාලාමො පණ්ඩිතො වියත්තො අපරජක්ඛජාතිකො" මහා පා: 6$7^{-32}$ ඡ: පා: ස: 27^{10} වි: මා: ස: 490^{39} සං:දී: 211^{20} ස: පා; 74^{4} වි:වි:ටී: 46^{87} -වාහන (නා)= අල්පවූ වාහන ඇති. යාන වාහන මඳ වූ. එබඳු පුදහලයා. මහා: පා: 39$7^{11}$ -විජිත (නා)= අල්පවූ විජිත ඇති. මඳ රටක් ඇති, එබඳූ රජ. මහා:පා: 39$7^{11}$ -සක්කර (නා) [සං. ශර්කරා]= මඳ හකුරු ඇති. මිටින් ගත හැකි ගල් මදක් ඇති පොළොව. 'මුට්ඨිපමාණා සක්කරා" යනු බැඹින් සක්කර නම් මිටින් ගත හැකි ගල්කැටයි. පාචි:පා: 38^{7} කු: සි: ස: 8$3^{29}$ ස:පා: 550^{34} (ජාත පඨවි බලනු) -සද්ද 1 (නා) [සං. ශබ්ද]= අල්පවූ ශබ්ද ඇති. මහත් හඬ නැති. සෙනසුනක පිහිටිය යුතු අඞ්ග පහින් එකක්. වි: වි: ටී: 180^{88} මහා: පා: 36^{3} (පඤ්ච සෙනාසනඞ්ග බලනු) -සද්ද 2 (නා)= මහත් සේ ශබ්ද නොකොට. දෙලොස්රියන්ගේ මත්තේ නො ඇසෙන සේ ශබ්ද නොකොට. ඇතුළුගම යන්නහු විසින් හා නික්මෙනහු විසින් කථා කළහැකි ශබ්ද ප්‍රමාණය. දෙලොස් රියන් පමණවූ ගෙහි මූල පළමුවන තෙරුන්ද, මැද දෙවන තෙරුන්ද, අග තුන්වන තෙරුන්ද හිඳ පළමුවන තෙරුන් දෙවන තෙරුන්සමග කථාකරන ශබ්දය එම දෙවන තෙරහට ඇසේද, අදහස වටහා ගනීද, තුන්වන තෙරහට එම කථාවේ ශබ්දය පමණක් ඇසේද, අදහස නොවැටහේද, මෙපමණකින් එම මහ තෙරුන්ගේ ශබ්දය "අප්පසද්ද" වේ. යම් ශයනයකින් තුන්වන තෙර එම කථාව තේරුම් ගන්නේ නම් ඒය "මහ සද්ද" නම් වේ. ප්‍රා පු: ස: 100^{86} වි: ලං: 29,^{16} ස: පා: 662^{24} කු: වි: 151^{24} -සමාරම්භ (නා) (සං + ආ + √රභ + ණ)= මඳ කටයුතු ඇති. කටයුතු

අධික නොවූ. තෙවීවරික භික්ෂුවගේ එක් ගුණයක්. "අපපඤ්ඤාරම්භතා, මඳ කිස ඇති බවය" වි: මා: ස: 162[10] **-සාවජ්ජ** (නා)= [සං. සාවද්‍ය]= **අල්ප සාවද්‍යවූ.** අල්ප වූ දෝෂය. ලොක වද්‍ය වශයෙන් හා විපාක වද්‍ය වශයෙන් අල්පවූ. ශික්ෂාපදයන්ගේ ලැබෙන එක් ප්‍රභෙදයක් "අපපඤ්ඤවජ්ජානි ලොක වජ්ජ වසෙනපි විපාක වජ්ජවසෙනපි විනිපි වජ්ජ හි අපපඤ්ඤාවජ්ජෝ අපප දෙසෙති අත්ථෝ" මනෝ: පූ: 424[12] සං: වි: 269[9] **-සුත්ත** (නා)= අල්පශ්‍රුත. ඇසූ තැනැක් නැති සුත්‍රගෙයාදී ඇසූ පිරූ තැනක් නැති. පිරිස් පරිහරණයට උගතමනාධම්මයන් ප්‍රගුණ නැති. තුගත්. මහා: පා: 57[10] ම:පා:ස: 239[31] වි:මා:ස: 122[25] ස:පා: 739[18]-749[19] **-හරිත** (නා)= 1 නිල් තණ ආදිය නොමැති තැන 2 මහල්ලක විහාර පාචිත්තිය ශික්ෂාපදයෙහි **පුබ්බණ්ණ** නම් වූ සත්ත ධාන්‍ය ස්ථ අපරණ්ණ නම් වූ මුං උඳු තල ආදිය නොවපුළ ස්ථානය. මහල්ලක විහාරය කරවන්නාවූ භික්ෂුව විසින් එහි වහල සෙවිලි කරණ විට දෙතුන් පරික්ෂේපයක් හෝ දෙතුන් මගක් **අපහරිත** ස්ථානයෙහිම හෙවත් **පුබ්බණ්ණ අපරණ්ණ** නොවපුළ තැනම සිට මෙසේ කරවයි විධාන කටයුතුය. "-**අපප හරිතෙ** යන මේ පාළියෙහි වචනය මදක් හැප්සුනේද අපහරිතයයි නොගත යුතු. **අපපිච්ඡා** යනාදියෙහි මෙන් **සවිප්‍රකාරයෙන්** නො හැප්සුනේම **අපප හරිත** යයි ගත යුතු" මෙහි 'අපප" ශබ්දය අභාවාර්ථයි. හරිත යනු යෙන් සාලි-වීහි ආදී සත්තවිධ ධාන්‍ය හා මුං මෑ ආදිය ගන්නේය, **ක:** වි: 96[18] ධ: අ: ගැ: 142[25] පාවි:පා: 51[33]-204[29] ස:පා: 574[16] මහා: පා: 407[9] ප්‍රා: පු: ස: 61[30] සාරා: ඕ: 128[26] ක: වි: පි: 72[21]

අපපකතඤ්ඤු (නා) (අ+පකතඤ්ඤු)= පණවන ලද්ද නොදන්නා. බුදුන් විසින් පණවන ලද ශික්ෂාපද නොදන්නා. විනය නොදන්නා. "යෙපි මෙ ගොවරෙ අපපකතඤ්ඤුනො තෙ දනි මේ ගොවරෙ පකතඤ්ඤුනො" මහා: පා: 348[21] ස: පා: 636[15] පරි: ගැ: 296 පරි:පා: 226[14] පාවි: පා: 111[16]-141[24]

අපපකාසනතා (නා)= ප්‍රකාශ නොකරමින්, නොපවසමින් පරි: ගැ: 27[12] (පකාසෙසි බලනු)

අපපගබ්භ (නා) (අ+පගබ්භ) [සං. ප්‍රගල්භ]= නොබුහුටිකම. ගර බුහුමන් කිරීම. **සංවරය.** අට තැනෙක්හි **කාය** ප්‍රගල්භයෙන් ද සිව් තැනෙක්හි වාග් ප්‍රගල්භයෙන් ද නොයෙක් තන්හි මනෝ ප්‍රගල්භයෙන්ද යුක්ත නොවූ. මෙබඳු තන්හි විනීතව සුදුසු සේ හැසිරෙන සුළු **නි:අ:** 139[25] (අට්ඨවත්‍ථූනි කායපාගබ්භිය බලං)

අපපවචය (නා) (න+පවචය) [සං. ප්‍රඛ්‍යය]= නො සතුට. දෞර්මනස. නොකැමැත්ත. මහා: පා: 122[22] සූ: වි: 407

අපපඤ්ඤත්ත (නා)= නො පණවන ලද බුදුන් විසින් නොපැණවූ ශික්ෂාපද. මහා:පා: 155[28] 409[19] පාචි: පා: 306[3] (පු:ලි: **අපපඤ්ඤදෙසනා** සන්‍ති ලි: **අපපඤ්ඤත්තා**, න:ලි: **අපපඤ්ඤත්තං**)

අපපටිකම්ම 1 (නා) (න+පටිකම්ම) [සං. ප්‍රතිකර්ම]= පිළියම් නො කළ. පිළියම් නොදැන හැකි. ඇවැතට පිළියම් නොකිරීම. දෙසනා ගාමිනී ඇවැතින් දෙසීමෙන් හා වුට්ඨාන ගාමිනී ඇවැතින් නැගී සිටීමෙන් පිළියම් නොකළ. **උත්ක්ෂේපනීය කර්මය** කිරීමට සුදුසු එක් කරුණක්. මහා: පා: 362[4]-395[23]

අපපටිකම්ම 2 (නා)= පිළියම් නොකළ හැකි. එබඳු ඇවැත. පාරාජිකාපත්තිය. "එකෙපා අපපටිකම්මා වුත්තා බුද්ධෙනාදිච්ච බන්ධුනා" පරි: පා: 161[20]-278[14] **-ංආපත්ති** (නා)= පිළියම් නොකළහැකි ඇවැත. පාරාජිකාපත්තිය පරි: පා: 161[20] **-ංකරණ** (නා)= ඇවැතට පිළියම් නොකිරීම. අලජ්ජී ලක්ෂණයක්, සඞ්ගී මොක්ෂ සමාපත් ආවරණය කිරීමක්. වි: වි: ටී: 263[4]

අපපටිකූල (නා) [සං. ප්‍රතිකූල]=පිළිකුල් නොවූ. ප්‍රිය මනාප, පිරිසුදු, "තුමෙහ ඛො නාත අනුරුද්ධ දෙව පුත්තා පියා මනාපා අපපටිකූලා මරණෙනපි වො අකාමිකා විනා භවිස්සාම" චූ: පා: 306[5] චූ: පා: B 140[12] (**අපපටිකූලසි** ද දක්නේය)

අපපටිසඞ්ඛානා (නා) (න+පටි+√කුස+යු= අන)= නො වැළැක්ම. ප්‍රතිශෝධනය නොකිරීම. පරි: පා: 210[17] ස: පා: 1007[18] (**අපටිසඞ්ඛානා** යනුද දක්නේය)

අපපටික්ඛ (නා)= නොබැලිය යුත්තා නොබලා ප්‍රතික්ෂේප කටයුතු පුද්ගලයා ප්‍රධානස්ථාන

යෙහි නොතැබිය යුතු භික්ෂුව. පාරාජිකාදි වසතුව, චතුර්විධ විපත්තිය, සප්තාපත්තිසඤ්ඤය, ශික්ෂාපදයන්ගේ නිදානය, පූර්වාපර වචනය සහ කම්, අධිකරණ, සමථයන් ද නොදන්, අදක්ෂ වූ ලාමක පිරිස්ඇති අගති ගාමී වූ භික්ෂුව අපපටිකඛ නම්. හේ නොබලා ප්‍රතිසේවන කටයුතුය. ජ්‍යෙෂ්ඨස්ථානයෙහි නොතැබිය යුතුය. පරි: පා· 219[87] සා: පා: 1014[26] සූ: ප: 1211[9]

අපපරිගහගීත (නා)= නොපිළිගන්නා ලද අකැප දේ. පඤ්ච අකප්පිය ලක්ෂණයන්ගෙන් එකක්. "පඤ්ච අකප්පියානි න පරිභුඤ්ජිතබ්බානි· අදින්නඤ්ච හොති අවිදිතඤ්ච හොති අකප්පියඤ්ච හොති අපරිගහීතඤ්ච හොති අකතාතිරිත්තඤ්ච හොති" පරි: පා: 178[14] (අපරිගහීත බලනු.)

අපපරිවජ්ජන (නා)= ප්‍රතිවර්ජනය නොවූ. ඇවැත් නොසැහවූ. (අපටිවජ්ජන බලනු)

අපපරිනිසජ්ජ (පු: ක්‍රි:) (න+පරි+නි+√සද්+ත්වා=ය) [සං. ප්‍රතිනිසද්‍යාඥ්‍ය]= නොකම්වා, ක්ෂමා නොකොට. බැහැර නොසොට ධ:අ:ගැ 155[21]

අපපරිනිසජ්ජගහ (නා)(පරි+නි+√සද්+ණ;ජ්-ග) [සං. නිසද්‍යගී]= බැහැර නොකිරීම. දුරු නොකිරීම. අත්නොහැරීම. චූ: පා:B 101[17] මහා: ප: 108[17]-181[3]-362[11] සං: ව්: 349[9]

අපපරිනිසජ්ජත්ත (නා)= අත් නොහළ, දුරු නොකළ, තමන් ගත් දෘෂ්ටිය අත් නොහරින ලද, ප්‍රා: පු: ස: 81[14] පාළි: පා: 134[9]

අපපරිපුගහල (නා) (න+පරිපුග්ගල)= ප්‍රතිපුද්ගලයන්හු නැති. සමානයෙක් නැති. අසමාන පුද්ගලයා. මහා: පා: 35[25]

අපපරිබඳ (නා)= පිළිබඳ නොවූ. නොබැඳි පවත්නා. බැඳීමක් නැති. "සචෙ අහං සම්ම පබ්බජිතා මම පරිබන්ධා අපපරිබන්ධා සා හොතූ" චූ: පා: B 142[14]

අපපරිහාන (නා) (න+පරිහාන) (පරි+√හා+යු-අන)= නොවැටීම්. ජා: අ: ගැ: 129[20]

අපපරිමංස (නා) (අපපරිමාස?) (න+පරිමංස) [සං. ප්‍රතිමර්ශ]= පිරිසුදු කායසමාචාරය. ඒ මේ අන ඇද සොලවා බැලිය හැකි, සිදුරු නැති කාය සමාචාරය. පැදිද්දන් අතර යම් කිසිවකු විසින් හිඟියන්ගේ හඬු පැලීම් ආදී වෙද කම් කරන ලදද. ඔහුගේ කාය සමාචාරය ඒවියන් විසින් කන ලද තල්පතක්සේ සිදුරු සහිතය. ඒ මේ අත අදින්නට නොහැකිය. එහෙයින් මෙය සපපටිමංස නම් වේ එයට විරුඬ වූ සිදුරු නැති. ඒ මේ අත ඇද සොලවා බලනු හැකි කාය සමාචාරය අපපටිමංස නම් වෙයි. අනුනට චෝදනා කරන භික්ෂුවක විසින් පළමුව තමා සපපරිමංස හෝ අපපටිමංස බැව් සලකා බැලිය යුතුය පරි: පා: 250[11] සා: පා: 950[8] චූ: පා: B v [9] (ළ: ග්‍ර:) චූ: පා: 392[5] (අපපතිමංස යනුත් දක්නේය)

අපපරිරූප (නා) (න+පරිරූප) [සං. ප්‍රතිරූප]= නොගැළපෙන. නුසුදුසු. "අනනුවජ්ජකං භාරද්වාජ අනනුලොමිකං අපපරිරූපං අසස්සමණකං අකප්පියං අකරණීයං" චූ: පා: 146[18] (අපපටිරූපං යනුත් දක්නේය)

අපපවිඤ්ඤත්තිභොගී (නා)= ආමිසය බෙදා නොවළඳා ද? "විහාරගවත්කොට වැළඳීම ඇත්තේ නොවේද" පරි: පා: ගැ: 10[2] සා:පා 970[26] පරි: පා: (ඡ සාරාණීය ධර්ම බලනු)

අපපවිවෙකකිඤ්චා (පු: ක්‍රි:)= නොවිචාරා· නොවිමසා, "න ච භික්ඛවෙ අපපටිවෙකකිඤ්චා මංසං පරිභුඤ්ජිතබ්බං" – "න ච භික්ඛවෙ අපපටිවෙකකිඤ්චා ආසනෙ නිසීදිතබ්බං" මහා: පා: 252[20] පාරා: පා: 78[24] සා: පා: 332[15]– 812[30] (පටිවෙකකි බලනු)

අපපවිවෙධ (නා) (න+පටිවෙධ) (පටි+√විද්+ත)- අවබොධ නොකිරීම. දැන නොගැනීම "චතුන්නං භික්ඛවෙ අරියසච්චානං අනනුබොධා අපපටිවෙධා එව මිදං දීඝමදධානං සඤ්චිතං සංසරිතං මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්ච' මහා: පා: 264[8]

අපපවිසඤ්ඤා (නා)= ප්‍රතිසඤ්ඤාවට ප්‍රතිපසෙවූ, විමසා බැලීමට විරුඬවූ. ව්: මා: සා: 128[17]

අපපවිසඤ්ඤික (නා) (න+පටිසඤ්ඤික)= නොගැළපිය හැකි. නැවත ගළපනු නොහැකි "සෙසයථාපි නාම පුථුසිලා දෙඩා භින්නා අපපටිසන්ධිකා හොති" මහා: පා: 107[24] පාරා: පා: 73[14] ම. පා: සා: 324[24]

අපපටිසරණ (නා) (න + පටිසරණ)= පිළිසරණක් නැති. පිහිටක් නැති. මනෝ: පූ: 625

අපපටිසංවිදිත (නා)- නොදන්වන ලද, නොහඳුනන ලද, නොපවරණ ලද. චතුර්‍ථ ප්‍රාති දෙශනීය ශික්‍ෂාපදයෙහි පළමුව නොදන්වා නොගෙණෙනලද ආහාරය. සාසඞ්ක සම්මතවූ සපපටිභය වූ අරණ්‍ය සෙනසුනක වසන භික්‍ෂු වකගේ ආරාමයට හෝ ආරාමුපචාරයට යම් කිසි සත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ පැමිණ අසුවල් කුලයෙන් නැතහොත් කුලවලින් අසු වල් වෙලාවේ දූනයක්ගෙණෙන්නේයයි දැන් වූ කල සෙනසුන සොරුන් නිසා සාසඞ්ක සපපටි භය නම් ඒ බැව් දන්විය යුතුයි. සවා මිනි! එසේ වේවා! අපි දූනය ගෙණෙන්නෙ මුයි කියා යෙත්නම් අසුවල් වෙලාවේ මිනිසුන් මෙහි හැසිරෙන බැව් දන්වා සොරුනට ඉවත් වන්නට අණ කළ යුතුයි. ඒ මිනිසුන් විසින් දන්වන ලද ආහාරය හෝ ඒ සමග තවත් බොහෝ දෙනා වෙන වෙන ආහාර පාන ඛාදී හෝ ගෙණෙත් නම් ඒ ද **පටිසංවිදිත** නම්. මේ පටිසංවිදිත ආහාරය පිළිගත යුතුයි. එසේ පළමුවෙන් නොදන්වා ගෙණෙන ලද්දේ **අපපටිසංවිදිත** නම්. එය නොපිළිගත යුතුයි. ප්‍රා: ව: 351[1] කා: වි: 147[24] පාචි: පා: 177[15] සංපා: 659[24] -ඤඤදි (නා)= නොදන්වන ලද්දේය යන හැඟීම ඇති. පාචි: පා: 178[6]

අපපටිභත (නා) (න + පටිභත)= බාධාවක් නැති. අතරතුර හැපීමක් නැති. ‘‘සතර දසවයත් ඔහ(ඔ)ක් නැති බැව්’’ ජා: අ: ගැ: 12[18]

අපපණා (නා) [සං. අපණ]= පැමිණීම. ධ්‍යාන යට පැමිණීම. වි: වි: ටි: 181[5] **-කොසල්ල** (නා) (කුසල + ණ) [සං. කෞශල්‍ය]= අපණා කොශල්‍යය. වසූ විසදකිරියතාදි දශ ආකා රයකින් සමාපාදනය කටයුතු අපණා කෞ ශල්‍යය ‘‘දසහාකාරෙහි අපපණා කොසල්ලං ඉවඡිතබ්බං’’ වි: වි: ස: 309[1] **-භාවනා** (නා)= එනම් භාවනාව. තෙවැදෑරුම් භාවනාවන් ගෙන් එකක්. ප්‍රතිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට ධ්‍යානය ලැබෙන අවස්ථායෙහි එහි සිත මෙහෙයීම. මෙහි අපණා නම් ධ්‍යාන ප්‍රාප්ති යයි. ‘‘මහද්ගත භාවිප්‍රාප්තවූ භාවනා තොමෝ අපණා භාවනා නම් වේ.’’ ‘‘අභි:ස:ස: 217[12] **-සමාධි** (නා)= එනම් සමාධිය. දෙවැදෑරුම් සමාධියෙන් එකක්. විතක්කාදි අඞ්ගයන්ගේ පහළවීමෙන් චිත්තය අසමාහිතව උපදනා සපිර සමාධිය. රූපාවචර ධ්‍යානය. **චිත්ත** විසුද්ධිය. අභි: ස: ඨ: 239[15]

අපපණිහිත (නා) (න + පණිහිත) [සං. ප්‍රණිධි > පා.පණිහි+ඉත)= 1 ප්‍රණිධි රහිත. ප්‍රාර්‍ථනා රහිත. 2 නිර්‍වාණය. 3 මාගඵල. **-‘අනුපස්ස නා** (නා)=ත්‍රිවිධ අනුපස්සනාවන්ගෙන් එකක්. දුක්ඛානුපස්සනාව. සංඛාර දුක් වශයෙන් බැලීම සිතීම මෙනෙහි කිරීම. ‘‘දුඃඛයයි කියා ප්‍රවෘත්තවූ අනුපස්සනා තොමෝ සංඛාරයන් කෙරෙහි ‘‘එතං සුඛං’’ යනාදි නසින් ප්‍රවෘත්ත වූ කාමභව නිමිත්ත සඞ්ඛ්‍යාතවූ ප්‍රණිධිය දුඃඛා කාරයෙන් හරිනී ප්‍රණිධි රහිත ආකාරය දක් නා හෙයින් අප්‍රණිහිතානු පස්සනා නම් වූ’’ දුක්ඛානුපස්සනායඃ සුඛ සඤ්ඤං පහාය පණිධිං පත්ථනං සුඛාපෙක්ඛා ආගතත්තා අපපණිහි තෝ’’ සාර: දී: 629[16] ස: පා: 352[7] අභි: ස: ස: 251[12] වි: ටී: ටී: 205[9] **-විමොක්ඛ** (නා)= එනම් විමොක්ෂය. දුක්ඛානුපස්සනාව. සංඛාර ධර්‍මයන් දුඃඛ වශයෙන් විදර්‍ශනා කෙරේද, එසේ විදර්‍ශනා කිරීමෙන් ලැබෙන මාගඵල අපප ණිහිත විමොක්ෂ නම් වන්නේය. මෙහි වි මොක්ෂ නම් කෙලෙසුන්ගෙන් මිදීමය, අභි: ස: ස: 251[26] අභි: ව: 81[21] (9) වි: ටී: ටී: 20[9] **-මුඛ** (නා)= දුඃඛානුපස්සනාව. විමොක්ෂ මුඛ තුණෙන් එකක්. සුඤ්ඤත විමොක්ෂ, අනි මිත්ත විමොක්ෂ, අපපණිහිත විමොක්ෂයයි විමොක්ෂ තුණකි. සුඤ්ඤත විමොක්ෂ මුඛ, අනි මිත්ත විමොක්ෂ මුඛ. අප්පණිහිත විමොක්ෂ මුඛ යයි විමොක්ෂ මුඛද තුණකි. විමොක්ෂ නම් කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදීමය. එනම් මාගඵයි. මාගඵභාවනා වශයෙන් ලබන මෙහි ඇතුළත් වේ. කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදීමට උපකාර වන්නේ විමොක්ෂ මුඛය එනම් අනු පස්සනායි තෙහුමක සංස්කාර අනාත්මයයි බැලීමෙන් ආත්මාභිනිවේශය හෙවත් ආත්මය යන දෘඪ ග්‍රහණය දුරුකරන්නේය. එබැවින් අනත්තානුපස්සනාව සුඤ්ඤත විමොක්ෂ මුඛ යයි, එසේම තෙහුමක සංස්කාරඅනිත්‍ය යයි බැලීමෙන් සංඥා චිත්ත දාෂ්ටි විපර්‍යාස ස.

ඛ්‍යාත විපල්ලාස නිමිති දුරුකරන්නේය. එබැවින් අනිච්චානුපස්සනාව අනිමිත්ත විමොක්ෂ මුඛයයි. තෙහුමික සංස්කාර දුඃඛයයි බැලිමෙන් තෘෂ්ණා ප්‍රාර්ථනා දුරුකරන්නේය. එබැවින් දුක්ඛානුපස්සනාව අප්පණිහිත විමොක්ෂ මුඛයයි. අභි: ව: 80[29] (9)[වි: වි: ටී: 205[9]

අපතිරූප (නා) (න + පතිරූප)= සමානත්වයක් නැති. අසමාන. නුසුදුසු. පාරා: පා: 20[22] සා: පා: 152[29]

අපතිස්සව (නා) (න+පතිස්සව)= ආදරය නැති. ගරුබුහුමන් නොකරන. යටත් පහත් පැවතුම් නැති. ජා: අ: ගැ: 6 [25] පාචි: පා: 192[0] සා: පා: 539[28]–969[24]

අපතිත (නා) (න + පතිත)= නොසතුටු. සතුටු නොවූ. ප්‍රීති සුඛාදීන් පහවූ. ප්‍රා: පු: සා: 19[13] සා: පා: 426[11]

අපතන්ත (නා)(න + පතන්ත)= නොපැමිණි. (පුල්ලි: අපතන්තා ස්ත්‍රීලි: **අපතන්තා** නපුංලි:**අපතන්තං**) සා: පා: 851[6]

අපදකකිණග්ගහාහි (නා) (√ගහ + ණී)= ප්‍රදක්ෂිණා වශයෙන් නොගන්නේ. අනුශාසනය ගෞරවයෙන් නොපිළිගන්නේ. ''කෙපි මට කවරහෙයකින් කියවූ ද? මම කැප නොකැප දෙය, වරද නිවරද දෙය, වැඩ අවැඩ දෙය නොදන්නෙමිද කියා අනුශාසනය නොපිළිගත්තේ. ''අකකමෙ අපදකකිණග්ගහාහි අනුසාසහිං'' පාරා: පා: 212[7] සා: පා: 442[10]

අපදීප (නා) (න + පදීප)= පහන් නැති. ආලෝකයක් නැති තැන. පහනින්, සඳහිරුගෙන්, ගින්නෙන් හෝ ආලෝක නොවූ. සා: පා: 691[7] ප්‍රා: පු: සා: 35[37]

අපමජ්ජ (නා) (පමාද + ණ්‍ය) [සං. ප්‍රමාද්‍ය]= පමානොවන. කුසල් දහම්හි පමා නොවන. පාචි: පා: 58[35] සා: පා: 587[54]

අපමඤ්ඤා (නා) [සං. අප්‍රමාණ්‍ය]= 1 මෛත්‍රී 2 කරුණා 3 මුදිතා 4 උපෙක්ෂා යන බ්‍රහ්මවිහාර සතර. අප්‍රමාණ සත්ත්වයන් අරමුණුකොට පවත්නා බැවින් අපමඤ්ඤා නම් වන්නිය. ''අපමාණ සත්තාරම්මණත්තා අපමඤ්ඤා'' අ: සා: සා: 2,91[5] වි: මා: සා: 787[2]

අපමාණ (නා) (න+පමාණ)= අප්‍රමාණ, ප්‍රමාණයක් නැති. මෙපමණකින් ඒමාවට හෙත් යයි පිරිසිඳීමක් නැති. ''තෙන බො පන සමයෙන ආලවකා භික්ඛූ සඤ්ඤාවිකායෙ කුටියෙ කාරාපෙන්ති —පෙ— අපමාණිකායො'' පාරා: පා: 170[12] සා: පා: 402[9]

අපමාද (නා) (න + පමාද)= පමානොවීම: නොපමාවීම. ඇටයුතු නොකටයුතු සිහිකරන සිහිනුවණින් යුක්ත වීම. සමාහි අවිප්‍රවාසය. ''අපපමාදෙ පමොදිතාහි සචි අවිපවාස සංඛාතෙ අපමාදෙ ආමෝදිතා පමොදිතා'' මනෝ: පූ: 664[98] ඛ: අ: ගැ: 77[84]–78[15]–79[8] පරි: පා: ගැ: 9[86] සු: නි: අ: 26[114]

අපමත්ත (නා) (න + පමත්ත) (න + √සද + ත; ත=අන්ත) [සං. ප්‍රමත්ත]= ප්‍රමත්ත නොවූ, නොපහන්. නොසතුටු. නොසතුටු වූවන්. පාරා: පා: 191[6]

අපමාද (නා) (න+පමාද) (ප + √සද + ණ)= අප්‍රමාදය, නොසතුට. නොපහන්. චූ: පා: 431[7]

අපාණක 1 (නා) (න + පාණක)=කුඩා ප්‍රාණීන් නැති. 'අපාණකං කපපිය උදකන්ති'' 'අපාණකෙ වා උදකෙ ඔපිලාපෙති'' මහා: පා: 178[33] වි:ලං: 493[2] (අකපපිය උදක බලනු)

අපාණක 2 (නා) (න + පාණක) [සං. ප්‍රාණක] ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස නැති. ජා: අ. ගැ: 30[25] –ජ්ඣාන (නා)= එනම් ධ්‍යානය. ''ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස නැතිකොට ධ්‍යානය කරන බැවින් **අපාණක** යයි කියන ලද ධ්‍යානය'' ජා: අ: ගැ: 39[82]

අපිඨක (නා) (අපප + ඉක)= සුවලප. ජා: අ: ගැ: 69[18]

අපිත (නා)= සන. සිලිටි නොවූ. ''න හනෙන සක්කා ආයතං වා විත්ථතං වා අපිතං වා කාතුං'' පාරා: ප: 286[15] සා: ප.: 529[11] ප්‍රා: පු: සා: 2[88]

අපිය (නා) න + පිය)= ප්‍රිය නොවූ. අප්‍රිය. **-සම්පයොග** (නා) (සං + ප + √යුජ් + ණ; ජ්= ග = අප්‍රියයන් හා එක්වීම. එක් දුකක්. වි: මා: සා: 121[0]

අඵාසු (නා) (න + ඵාසු)= අපහසු. පහසු නොවීම. කරදර වීම. ප්‍රා: පු: ස: 81[17]

අබද්ධ (නා) (න + බද්ධ) (√බධ + ත)= නොබඳනා ලද, නොබැඳුණු. **-පිත්ත** (නා)= නොබැඳුණු පිත. පිපෙහි එක් හෙදයක් කෙස් ලොම් නිය හැර සෙසු සියලු සිරුරෙහි සැම තැන පතළ පිත. මෙය කිපුණු කල කැසීම්, කුෂ්ඨරොග, ශරීර කම්පනාදිය වේ ස: පා: 193[18] **-සීමා** (නා) (√සී + මා)= අබද්ධ සීමාව. කර්මවාක්‍යයෙන් සම්මත නොකළ සීමාව. ගාම සීමා, සත්තබ්භන්තර සීමා, උදකුක්ඛේප සීමා වශයෙන් ත්‍රිවිධවූ සීමාව 1 **ගාම සීමා** නම් එක් ගමකට අයිති පෙදෙසයි. හෙවත් එක් ග්‍රාම හොජකයකු ඉසින් අයබදු ගන්නා කුඩාවූ හෝ විශාල වූ ප්‍රදෙශයයි. එහි භික්ෂූන් නැති කල හෝ සිටිත් නම් අත් පසට පමුණුවා ගැණීම හෝ නම් මායිමෙන් බැහැර කළ කල ග්‍රාම සීමාව **කර්මාර්හ** වේ. 2 **සත්තබ්භන්තර** සීමා නම්, සීසැමි ආදිය නැති අරණ්‍යයෙහි භික්ෂූන්ගේ අත් පසේ සිට එක් දිනකින අබ්භන්තර සතක් හෙවත් 196 රියනක් බැහින් හිඳ දිගින් උපචාරය හැර සිටි බිම් පෙදෙස **කර්මාර්හ සත්තබ්භන්තර සීමා** නම්. **එක්** අබ්භන්තරයක් අටවිසි රියනකි. මේ සීමාව පිරිස අනුව වැඩෙන්නීය. එබැවින් අවවින් පිරිස් කෙළවර පවත් **අබ්භන්තර** පරිවෙජ්දය කට යුතුය. "අයඤ්ච සීමා පරිස වසෙන වඩ්ඪති. තස්මා සම්මන්නා පරිස පරියන්තතො පඨාය **අබ්භන්තර** පරිවෙජ්දෙ කාතබ්බා" 3 **උදකුක්ඛේප සීමා** නම්: නදී ආදියෙහි දිය හෝ වැලි ආදිය විසිකිරීමෙන් ඇති කරගන්නා සීමාවයි. ඒ විසිකිරීම සඟනාගේ අත්පසේ සිට ගුල ක්‍රිඛකාශන් ගුල විසිකිරීම මෙන් සටහන්වූ "යථා අක්ඛධුත්තා දූරූ ගුළං ඛිපන්ති එවං උදකං වා වාලිකං වා හත්ථෙන ගහෙත්වා ථාම මජ්ඣිමෙන පුරිසෙන සඤ්ඤාමෙන ඛිපිතබ්බං යත්ථ එවං ඛිත්තං උදකං වා වාලිකා වා පතති අයමෙකො උදකුක්ඛෙපෙ." කම් වාක්‍යයෙන් සම්මත නොකරන මේ සීමා තුණ අබද්ධ සීමා නම්. පා: මු: වි: වි: 165[11]–170[18] ස: පා: 7:4[34] ම: පා: ස: 50[457] A. වි: ලං: 221[9]

අබන්ධ (නා)= බිහිරි නොවූ. එබඳු නැනැත්තා. වි: වි: ටී: 255[27]

අබන්ධන (නා)= බැඳුම් නැති. එබඳ පාත්‍රයෙ රෙඛාවක් නැති පාත්‍රය. ප්‍රා:පා: 275[6] **-ඔකාස** (නා)= බැඳුමක් නැති පාත්‍රය. "මුඛවට්ටි පමත් යවින් ව්‍යඩ්ඪුල ප්‍රමාණ එකද රෙඛාවක් නැති පය" පා:ප: පා: 275[7] කැ: වි: පි: 55[22] (ඌන පඤ්ච බන්ධන බලනු)

අබල (නා)(න + බල)= 1 ශක්තිය නැති. 2 මෝඩ ස: පා: 449[6]

අබල'බල (නා) (අබල + අබල)= මහ මෝඩයා. අබල යනු මෝඩයාසි. මෙහි ද්විත්වය ආමෙණ්ඩි නාථියෙහිය. "ඛ්වායං අබලබලො විය මඤ්ඤ මානුඩිය භාකුටික භාකුටිකො විය" පා:ප: පා: 214[21] ස: පා: 449[4]

අබලා (නා)= සත්‍රිය, ශක්තිය නැති නැනැත්තිය. අ: ප: ස: 28[3]

අබිජ්ජ (නා)= ඇට නැති ගෙඩි. නො පැසුණු අඹ ගෙඩි ආදිය. **පස්** වැදුරුම් සමණ කප්පිය යන් ගෙන් එකක්. "අබිජ්ජං නාම තරුණ අම්බඵලාදිනි"- වි: වි: ටී: 306[9] ස: පා: 560[3] චූ: පා: B 638[17]

අබ්බුද (නා) [සං. අර්බුද] 1 එනම් සංඛ්‍යාව, ගණන. 2 එනම් **නිරය**. 3 දුශ්ශීලයා, සොරා. ආදීනවය, කලබලය. "**නිරබ්බුදො** වත භො භික්ඛු සඞ්ඛො නිරාදීනවො සුදින්නෙන කලඤ්ඤුතෙන අබ්බුදං උපපාදිතං ආදීනවො උපපාදිතො"- පාථා: පා: 17[14] ස: පා: 133[1] 149[3]

අබ්බොහාරික (නා) (න + වොහාර + ඉක)= ගණනට නො ඵළඹිනා. ඇවැත් ආරොපණයෙහි නිදි කරුණක් වශයෙන් නො සලකන. ඇවැතට කරුණක් නොවන. ව්‍යවහාරයට නොගැණෙන. ප්‍රමාණයකොට නොගන්නා. "අබ්බොහාරිකානන්ති අපපමාණං"= සා:දී: 427[19]-674[24] ස: පා: 158[28]-407[7] පාරා: පා: 9.[24] වි: වි: ටී: 455[8]

අභ්‍ර (නා) [සං.අභ්‍ර]= 1 මෙඝය, වලාකුළ 2 අහස 3 පාෂාණය. "අභ්‍රං ඉක්ඛවෙ චන්දිම සුරියා නං උපනික්ඛමෙ" චූ: පා: 438[23]

අභ්‍යන්තර 1 (නා)= අවදිසි (28) රියන. එක් අභ්‍යන්තරයක් අටවිසි රියනකි. ක: වි: 6[30] අ: ප: ස: 28[28] ම: පා: ස: 504[19]

අඛණන්තර 2 (නා)=අභාන්තරය. ඇතුළත. **-පරි. ණොශ** (නා)(පරි + √භුජ + ණ;ඒ=ග)= අනන්තර පරිභොගය. අනුභවය. දෙවැදෑරුම් පරිභොගයන්නෙන් එකක්. පරි: පා: 165[7] සා: පා: 976[31] **-සීමා** (නා)= එනම් සීමාව. සත්ත බහන්තර සීමාව. පසළොස් සීමාවන්ගෙන් එකක්. කම්වාක්‍යයෙන් සම්මත නොකළ සීමා අඛණ්ඩ සීමාවෝ වෙත් ඔවුහු 1 ගාමසීමාවය, 2 අබහන්තර සීමාවය, 3 උදකුක්ඛේප සීමාවයයි තෙවැදෑරුම් වෙත්. ඉන් **අඛණන්තර සීමා** නම් ගම්හා සිසැම් ආදිය නැති අරණ්‍යයෙහි භික්ෂූන්ගේ අත්පසේ සිට එක් දිගකින් අඛණන්තර සත බැගින් එනම් එක් පැත්තකින් 196 රියනක් බැගින් සිව් දිගින් උපචාරය හැර සිටි බිම් පෙදෙසයි. එය කම්මාදී සීමාවකි" ම: පා: සා: 504[12]*B*. **ක:වි:** 6[24] සා: පා: 472[8 28]–785[12] පා: මූ: වි:වි: 179[18] (අඛඩ සීමා හෝ **සත්තඛහන්තර සීමා** බලනු)

අඛහාකුමිඛ (නා)(න + භාකුටික) [සං. භ්‍රකුටි=] බැම හකුළා නොගත්. බැම හකුළාගෙන රකුසු කරගත් මුහුණු නැති. "අභාකං පනය්‍යා -පෙ- ඛාන්ත වාදිනෝ අබ්භාකුටිකා උත්තානමුඛා පුබබ භාසිනෝ" පාරා: පා: 214[34] සා: පා: 44[26] සූ: ඒ; 202 (අභාකුටික යනුන් දක්නේය)

අඛහාඛ (නා) [සං. ආහ්වාන?]= එනම් සඛඝ කම්ම "අඛහානය නම් මානත සම්පූර්ණ කළ භික්ෂුවට සඛඝයා විසින් කරනු ලබන සඛඝ කම්මයකි. එනි අදහස නම් සඛඝයාට ඇතුළත් කර ගැනීමයි. ඒ අඛහාන කම්මයට අන්තිම පරිවෙජදයෙන් විසිතමන් භික්ෂූන් උවමනා වේ ඉන් එක නමකුදු අඩු වීනම් ඒ කම්ම සිදු නොවන්නේය. ඊට ඇතුළත් භික්ෂුහුද නිදහස් ලැබීමට සුදුසු වන්නෝය"ම:පා:සා: 17.[9] ක: වි: 6039 (අඛහානාරහ බලනු) -**'අරහ** (නා) [සං.අනී]=අඛහානාර්හයා අඛහාන කම්මය කිරීමට සුදුස්සා ඒබඳු භික්ෂුව. අඛහාන කම්මය කරන භික්ෂූන් විසින් පළමුව අඛෝතඛබ්බයා අඛහානයට සුදුස්සෙක් කළයුතුයි. එත් නිදහස් කළ භික්ෂුවක් නම් පකතත්ත බැව්හි පිහිටියේය හේ අඛහානය නොකටයුතුයි. එබැඳින් පළමු කොට එත් සමාදන් කරවිය යුතුයි. එවිට අඛහානාර්හ වෙයි. ඔහු විසින් එත් සමාදන්ව ආරොචනා කොට අඛහාන කම්මය කරගා සේ ආරාධනා කටයුතුයි.එත් නිදහස් නොකොට සිටියෙක් මානත පුරා අවසාන වීම සමඟ අඛහානාර්හයෙක් වෙයි. එබඳු අඛහානාර්හ පුද්ගලයා විසතිගණ සඛඝයා මධ්‍යයෙහිදී "සුණාතු මෙ භන්තෙ සඛඝෝ" යනාදි ඤත්ති චතුර්ථ කම්ම වාක්‍යයෙන් අඛහානය කටයුත්තේය. "සඛඝාදිසෙස ආපත්තියකට පැමිණි භික්ෂුව එයින් ශුද්ධියක් ලැබීමට පළමුව පිරිවෙස් පිරීම ද, දෙවනුව මානත් පිරීම ද, තුන්වනුව අඛහාන කම්මය ලැබීම ද, කළයුතුය. පිරිවෙස් ලැබ එය පූරන්නේ **පරිවසන්ත** නම්. එය පුරා අවසන් කෙළේ **පරිවුත්ථ පරිවාස** නම්. මානත ලැබ එය පුරන්නේ **මානත්තචාරි** ය. එය පුරා අවසන් කෙළේ **විඛණමානත්ත** ය. මානත පුරා අවසන්කොට අඛහාන කම්මය ලැබීමට සුදුසුව සිටින්නේ **අඛහානාරහ** නම්". අඛෙහනෙතහි ච පඨමං අඛහානාරහා කාතබ්බා. අඨංහි නික්ඛිත්තා වත්තා තත්තා පකතත්තට්ඨානෙ ඨිතෝ පකතත්තස්ස ච අඛහානං කාතුං නවට්ටති. තස්මා වත්තං සමාදපෙතබ්බා වත්තෙ සමාදින්නෙ අබ්භානාරහෝ හොති. තෙනාපි වත්තං සමාදියිත්වා ආරොචෙත්වා අබ්භානං යාචිතබ්බං. අනික්ඛිත්ත වත්තස්ස පුන වත්ත සමාදාන කිච්චං නත්ථි. සෝ හි ජාරත්තාතික්කමෙනෙව අබ්භානාරහෝ හොති" වි: ම: 128[11] සා: පා: 869[3] ප්‍රා: ව: 112[8] ම: පා: සා: 172[10] ක: වි: 50[38] වි: වි: 538.වූ: පා: 87[34] **-කම්ම** (නා)= අබ්භාන කම්මය. එනම් සඛඝ කම්මය. සඛඝාදිසෙස ආපත්තියකට පැමිණ එය ප්‍රතිවිඛණ්ඩන කිරීම් හෙතුවෙන් පිරිවෙස් මානත් රැක පිරීමෙන් සඛඝයාගෙන් වෙන්ව සිටි භික්ෂුව නැවත සඛඝයා වෙතට ඇතුළත් කර පැමිණවීම පිණිස කරනු ලබන සඛඝ කම්මය. සඛඝාදිසෙස ආපත්තියකට පැමිණි දිනයෙහිම් ඒ බව විනයානුකූලව උපසපන් භික්ෂූන් වහන්සේ නමකට සැලකළ හොත් පිරිවෙස් පිරීමක් නැතිව මානත් ලබා අබ්භාන කම්මය ලැබිය හැකිය. මේ සඛඝකම්මයෙහි 1 පිරිවෙස පිරීම. 2 මානත ලැබීම 3 අබ්භාන කම්මය යනුවෙන් අවස්ථා තුනකි.

1 **පිරිවෙස** නම් සඟ වෙසෙස් ඇවැත්වලට පැමිණි භික්ෂූන්ට ඉන් නිදහස්වනු පිණිස දඬු

වම් වශයෙන්ද, අන්‍ය තීර්ථකයකුව සිට බුදු සස්නෙහි මහණඋපසම්පදා ලබන්නට කැමැති යන්ට පිරිසුදු වීම් වශයෙන් ද සඞ්ඝයා විසින් කළයුතු විනය කර්මයකි. වෙන්ව විසීම යන එහි තේරුමයි. පිරිවෙස දීමට සතර නමක් හෝ ඊට අධිකව සිටිය යුතුයි. පිරිවෙස ලබන භික්ෂුව ගණපූරණ වශයෙන් ගැණීමට නොහැකිය. එවිට කර්මය සිදු නොවේ. මේ කර්මය ලැබූ භික්ෂුව වත් අනුසතරක් පිරිය යුතුයි. 1 අපටිච්ඡන්න පරිවාස 2 පටිච්ඡන්න පරිවාස 3 සුද්ධන්ත පරිවාස 4 සමෝධාන පරිවාස යනුවෙන් පරිවාස හෙද සතරකි.

'. **මානත** නම් අබ්භානය ලබා ගැණීමට පෙර සඞ්ඝයා සතුටු කරනු පිණිස ඇවැත් අවන් භික්ෂූන්ට කරනු ලබන විනය කර්මයකි. **"භික්ඛු මානත්තාය ති භික්ඛූනං මානත භාවාය ආරාධනත්ථායාති වුත්තං හොති"** යනු කංඛාවිතරණියෙහි කියන ලදි. මානත දීමට ද, සමාන සංවාසක භික්ෂූන් සතර නමක් හෝ ඊට අධිකව හෝ සිටිය යුතුයි. මානත ලැබූ භික්ෂුව විසින් පිරිය යුතු වත් පිරිවෙස් පුරන භික්ෂුව හා සාධාරණ ය. මානත ලබාගත් භික්ෂුව රාත්‍රී හයක් මුළුල්ලෙහි ඒ මානත විනයානුකූලව පිරිය යුතුය. මානත වනාහි 1 අපටිච්ඡන්න මානතය, 2 පටිච්ඡන්න මානතය, 3 පකඩ මානතය, 4 සමෝධාන මානතය යනුවෙන් සිව් වැදෑරුම් වේ.

3. **අබ්භාන කර්මය** නම් මානත සම්පූර්ණ කළ භික්ෂූනට සඞ්ඝයා විසින කරනු ලබන සඞ්ඝ කර්මයකි. එහි අදහස නම් පිරිවෙස් මානත් රැක පිරීමෙන් එතෙක් සඞ්ඝයාගෙන් වෙන්ව සිටි භික්ෂුව සඞ්ඝයාට ඇතුළත්කර ගැණීමයි. අබ්භාන කර්මය උදෙසා විසිනමක් හෝ එයට වැඩි භික්ෂුපිරිසක් හෝ සීමාවට රැස්විය යුතුය එසින් එක නමකුදු අඩු වී නම් අබ්භානය කළත් භික්ෂුවට ශුද්ධියක් නොවේ. ම: පා: ස: 174⁹-176¹ චූ: පා: B vi (ලැ: ග්‍ර:) වි: ටී: 538 ස: පා: 869⁸ කැ: ටී: ඛ039 **-විධි** (නා) (වි + √ඛා + ඉ)= අබ්භාන කර්මය කරන පිළිවෙළ. "එවඤ්ච පන භික්ඛවෙ අබ්භෙතබ්බෝති" යනාදීන් පෙළෙහි කී ක්‍රමය. චූ: පා: 102⁸² සැ: පා: 869¹⁰

අබ්භිත (නා)= අබ්භාන කර්මය කරන ලද. සඞ්ඝයාට ඇතුළත් කරන්නා ලද. චූ: පා 103²⁴ (අබ්භෙතබ්බ බලන්න)

අබ්භු (නි)= අපොයි! අහෝ! විකාරයකි. සන්ත්‍රාසාර්ථයෙහි නිපාතයක්. "අබ්භුං අබ්භුං මෙ පිසාචෝ වතායන්ති" චූ: ප: 226¹³ සැ: පා: 891⁸⁰ චූ: පා: B 6¼⁸⁵ ඒ: වී: ටී: 459¹⁷

අබ්භුත 1 (නා) පරදු කැබීම ඔවිටු ඇල්ලීම. 'මිහි සහසෙසහි අබ්භුතං අකාසි" පාචි: පා: 6²⁵ චූ:පා: 243¹³ පාරා:පා: 154⁸⁵ සැ:පා: 395⁸¹

අබ්භුත 2 (නා) [සං. අද්භුත]= පුදුම. පෙර නොවූ විරූ. "අච්ඡරියං වත භො අබ්භුතං වත භො" මහා: පා: 402²⁴ **-ධම්ම** (නා)= අද්භූත ධම්, නවාඞ්ග ශාසනයෙන් එකක්. ආශ්චර්‍ය අද්භූත ධර්මයන් ප්‍රකාශ කරන දෙශනාව. "චත්තාරෝ මෙ භික්ඛවෙ අච්ඡරියා අබ්භුත ධම්මා ආණන්දෙ" යනාදීන් අද්භූත ධම් ප්‍රකාශක දෙශනාව. සැ: පා: 16¹⁷ සාර: දී: 87¹

අබ්‍යඤ්ජන (නා = ව්‍යඤ්ජන ශුද්ධිය නැති. ශබ්ද ශුද්ධිය අසම්පූර්ණ වූ එබඳු දෙශනාව. ඔපිල ධනිතාදි හෙද නැති දෙමළ භාෂාවද, විවට කරණයෙන් උච්චාරණය කිව්යුතුවූ ඍ ෘ භාෂාවද, සියලුමතන්හි අනුස්වාර සහිතවූ පාරසිකාදි භාෂාව, වැනි ව්‍යඤ්ජන ශුද්ධිය නැති භාෂාවන්ගෙන් කරන දෙශනාව. සු: වි: 123⁸⁰ සාර: දී: 2,6⁸³ (සබ්‍යඤ්ජන බලන්න)

අබ්‍යත්ත (නා) (න + ව්‍යත්ත) [සං. ව්‍යක්ත]= ව්‍යක්ත නොවූ. එබඳු භික්ෂුව අර්ථකථා සහිත විනය පිටකය දිළිවඳ ප්‍රගුණයක් හෝ අර්ථාවබොධයක් නැති භික්ෂුව. "ව්‍යත්තෙන භික්ඛුනා පටිබලෙන සඞ්ඝො සඤ්ඤපෙතබ්බො" යි සඤ්ඤප්ති චතුර්ථ කර්මවාක්‍යය මනසගනහනට ඇස් වීමෙහි නිර්දිෂ්ට ව්‍යක්ත භික්ෂුව 1 ඵත්කෂ්ටය, 2 මධ්‍යමය 3 නිහඬයි තුන් ප්‍රකාර වේ ඉන් අර්ථ කථා සහිත විනය පිටකය කට පාඩම් ඇති මනාසේ විනිශ්චය දන් මහණ උත්කෘෂ්ට ව්‍යක්තයා වේ. සඤ්ඤප්ති චතුර්ථ කර්මවාක්‍යය පමණක් කටපාඩම් ඇති එහි අර්ථ මනාසේ දන් මහණ පශ්චිම ව්‍යක්තයා වේ. මේ දෙයාකාර යට මධ්‍යන්තය වූ ප්‍රගුණත්වය හා අර්ථාවබෝධය දරන මහණ මධ්‍යම ව්‍යක්තයා නම්. මෙසේ ප්‍රගුණත්වයක් හෝ අර්ථාවබෝධයක් නැත්තේ

අව්‍යකතඤ්ඤි දනයුතු' ම: පා: සං: 204[13] චි: ම: 11[17] සං: පා: 746[28](බ්‍යත්ත බලනු)

අබ්‍යාකත (නා)(න+බ්‍යාකත)= ප්‍රකාශ නොකළ කුසලාදී වශයෙන් පැවසීමක් නැති. දී: නි: ටී: 455[13] **-ඇපත්ති** (නා)= අව්‍යාකෘත චිත්ත යෙන් අවදනා ඇවැත **-චිත්ත** (නා)= එනම් සිත ක්‍රියා චිත්තය. නො දැන සහසෙය්‍යා දී ආපත්තීන්ට පැමිණෙන සිත. රහතන් වහන්සේ ඇවැත්ට පැමිණෙන සිත. "අසඤ්චිච්ච සහසෙය්‍යාදී අබ්‍යාකත චිත්තෙනා ආපජ්ජති. යං අරහා ආපජ්ජති සබ්බං අබ්‍යා කත චිත්තෙනාව ආපජ්ජති" ත්‍රිවිධ ශික්ෂාපදයන් ගෙන් එකක්. දී: ම: 62[12] සං: පා: 195[1] සාර: දී: 472[31] (ආපත්ති සමුට්ඨාන බලනු)

අබ්‍යාපජ්ඣ(නා)(න + බ්‍යාපජ්ඣ)[සං.ව්‍යාපාදය]= නො කිපීම. නො කිපෙන සවභාවය. මෛත්‍රී යෙහි පූර්වභාගය. සං: පා: 719[5]

අබ්‍යාවට (නා) (න + බ්‍යාවට) [සං. ව්‍යාවෘත]= ව්‍යාවෘත නොවූ. නොයෙදුණු. පාරා: පා: 153[20] සං: පා. 395[24]

අබ්‍රහ්මචරියා (නා)= ශ්‍රේෂ්ඨ නොවූ චර්‍යාව. පහත් පැවත්ම. බ්‍රහ්මචර්‍ය ශබ්දයෙන් 1 මෛථුන විරතිය 2 මාර්ග 3 ශ්‍රමණ ධර්මය 4 ශාස නය 5 ස්වදර සන්තෝෂය යන මෙතෙක් අර්ථ කියවේ "තත්‍ථ බ්‍රහ්මං චරියන්ති මේථුන විරති මග්ග සමණධම්ම සාසන සදාරසන්තොසා නාමේතං අධිවචනං" සු: නි: අ: 293 චි: ව: ටී: 377[1] සං: පා: 79[10] [බ්‍රහ්මචරියා බලනු)

අබ්‍රහ්මචාරී (නා) (√චර + ණී) පහත් පැවැතුම් ඇත්තා. බ්‍රහ්මචර්‍යය නොරක්නා තැනැත්තා. "අසෙට්ඨචාරිතාය අබ්‍රහ්මචාරී" සාර: දී: 695[6]

අභබ්බ (නා) (න + භබ්බ) [සං අභව්‍ය]= 1 නොදියුණු 2 නුසුදුසු "අභබ්බා බෝ ආවුසෝ මෙදිසෝ අගාරං අජ්ඣාවසිතුන්ති" පාරා: පා: 11[14] සං: පා: 359[21] ප: සු: 165[25] මහා: පා: 107[10] (අභබ්බකථා ද දක්නේය) **-ආපත්තික** (නා)= ඇවැතට පැමිණීමට නුසුදුසු. බුදුවරු ද පසේ බුදුවරු ද ඇවැත්වලට නොපමිණෙති. එබැවින් අභබ්බාපත්තිකයෝ වෙති. සං: පා: 97[37] පරි: පා: 162[11] **-පුග්ගල** (නා)= අභව්‍ය පුද්ගලයෝ, නැවත උපසපන් බැව් ලැබීමට නුසුදුසු පුද්ගලයෝ. භික්ෂු භාවයට නුසුදුස්සෝ. පරිජි අවන් පුද්ගලයෝ (1) මේ ජාතියෙහි මහණවීමට නුසුදුසු අභව්‍ය පුද්ගලයෝ එකොළොස් දෙනෙක් වෙත් එනම් 1 පණ්ඩක 2 ථෙය්‍යසංවාසක 3 තිත්ථියපක්ක න්තක 4 තිරච්ඡානගත 5 මාතුඝාතක 6 පිතු ඝාතක 7 අරහන්තඝාතක 8 භික්ඛුනී දූසක 9 සඞ්ඝභෙදක 10 ලොහිතුප්පාදක 11 උභ තො ව්‍යඤ්ජනක යන එකොළොස් දෙනායි. මෙයින් 1 පණ්ඩක 4 තිරච්ඡාන ගත 11 උභ තො ව්‍යඤ්ජනක යන තිදෙන අහෙතු ප්‍රති සන්ධි ඇති වසතු විපන්නකයෝ වෙත්. හෙවත් භික්ෂුභාවයට යෙ ගය ගුණ සම්පත්තියෙන් නොර වූවෝ වෙත්. සෙසු අටදෙන ක්‍රියා ක්ෂමයෝ වෙත්. හෙවත් සව ක්‍රියාවෙන් නටුවෝ වෙත්. මෙහි පණ්ඩකයන් අතර ද 1 පකෘ 2 ඔපක්කමික 3 ආසිත්ත 4 උසූසක 5 නපුංසක යයි පස් දෙනෙක් වෙත්. එයින් ආසිත්ත-උසූසක පණ්ඩකයන්ට පැවිද්ද නොවළක්වන ලදී. "ඉමේ එකාදස පුග්ගලා භික්ඛු භාවාය අභබ්බත්තා පාරාජිකාපන්න සදිසත්තාය පාරාජිකාති වුච්චන්ති' බු: සි: ටී: 14[18]-171[5] කු: සි: සං: 7[24]-9[12] චි: මා: සං: 42[5][17]- (2) ධර්මාවබෝධය නොකට හැකි පුද්ගලයෝ. යම් සත්ත්ව කෙනෙක් කම්මාවරණ-විපාකාවරණ-කෙලෙසාවරණයන්ගෙන් යුක්තවූවාහු ශ්‍රද්ධාව හා ඤාතුකාමතා ඡන්ද කැත්තාහු දුප්පඤ්ඤ වූවාහු නිවන් දහම් පසක් නොකරන්නෝද ඒ සත්ත්ව අභව්‍යයෝ වෙති." ම: පා: සං: 2[5][24]

අභයූවර (නා) (න + භයූවර) (භය + උප√ර ම + අ; ප=ව)= ලබන ලද අභය ඇති. රජවරුන් නෙන් අභය ලැබූ. "අභයූවරා ඉමේ සමණා සක්‍යපුත්තියා නාසිමේ ලබ්භා කිඤ්චි කාතුං" මහා: පා: 33[26] සං: පා: 745[9] ම: පා: සං: 269[12] ප: සූ: 320[11]

අභාකුටික (නා) (න + භාකුටික) අබ්භාකුටික බලනු.

අභාසණ (නා)= නොදිණීම. කථා නොකිරීම. අ: ප: සං: 78[12]

අභාසිත (නා)= නොකියන ලද, බුදුන් විසින් නොවදාළ කරුණු. සූත්‍රාගත ක්‍රමයෙන් සති

පඨාන සම්මප්පධාන හා ඉද්ධිපාද තුණක; ඉන්ද්‍රිය හා බලධම් සඑක: බොජ්ඣඞ්ග හා මඟඟඞ්ග නවයක යනුද විනය ක්‍රමයෙන් පාරාජිකා තුණක. සඞ්ඝාදිසෙස තුදුසක, අනියත තුණක, නිසග්ගි එක් තිසක යනුද බුදුන් විසින් නොවිදුළ කරුණුය. සංයු: පා: 9^{43} චූ: පා: 33^{13} (අට්ඨාරස හෙදකර වත්තු බලනු)

අභි (ලා: ඈ:) 1 අභිමුඛ 2 දිශාව 3 ඌර්ධ ක්‍රියා 4 සරූපතා 5 වෘඞ් 6 පූජා 7 අධික 8 කුල 9 අසත්‍ය 10 ලක්ෂණ 11 ව්‍යප්තා යන අර්ථයන්හි වැටෙන උපසර්ගයක්. සවරාදි ශබ්දයක් හා සන්ධිවන විට 'අභ' යනු වේ. අ: ප: සූ: 157^{30} -'**අකඩ්ඪන** (නා) [සං. අභ්‍යාකර්ෂණ]= ඩිණීම. ගැරහීම. අසත්‍යයෙන් වෝදනා කිරීම. "නහි සාධු භගවතො අභූතකඩ්ඪනං" "ජාතිකුල ඝට්ටන ඇ දරුණු හැවුම්" ප්‍රා: ද: සූ: 82^{18} ව: මා: සූ: 78^{26} ධ: අ: ගැ: 66^{18} -'**අඞ්ග** (නා)= ශරීරයෙහි ගැල්වූ, එබඳු දෙයක්. ව:මා:සූ:80^{23} ව්:ම:ටී: 47^{10} -'**අඤ්ජන** (නා)=තෙල් ගැල්වීම. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අභ්‍යඤ්ජනං අධිට්ඨාතුන්ති" මහා: පා: 239^{35} -'**අඤ්ඤි** (ක්‍රි)= අවබොධ කෙළේය. දූනගත්තේය. පාරා: පා: 5^{28} -'**අතිරෙක** (නා)= වැඩිපුර. අධික. "අභිභාතිරෙකං වෙතනං අදාසි" පාචි: පා: 77^{31} -'**අතීත** (නා)= ඉක්ම ගියේය. ගතවූයේය. ම: පා: සූ: 136^{30} සං: පා: 728^{24} -'**අභාගමන** (නා)= වෙත පැමිණීම. තමා කරා එන ගමන 'පුරිසස්ස වා අභිහාරගමනං සාදියෙය්‍ය" ප්‍රා:ප්‍ර: සූ: 10^{24} පාචි: පා: 215^{1} -'**අභිඝාතන** (නා) (අභි+√හන+ඝ්‍ර=අන;) (√හන=ඝාත)= සොරුන් මරන තැන: වධක ස්ථානය. සං: පා: 408^{32} ව්: ව්: ටී: 231^{16} -'**අභිඤ්ඤා** (නා)= වධකස්ථානය ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය. කුවිකාර සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි කුවිවසතුව සඳහන් වන එක් ස්ථානයක්. වධකස්ථානයක් ආශ්‍රිත ප්‍රදේශයක කුටි වසතුව නොදෙසිය යුත්තේය. පාරා: පා: 176^{27} සං: පා: 408^{32} ව්: ව්: ටී: 231^{16} ව්:ම: 104^{29} (අභිඤ්ඤාණ නිස්සිත යනුද දක්නේය. පාරා: පා: 176^{27}) -'**අභිඤ්ඤාණ** ක්‍රි)= උස්ව පැන නැංගේය. ම: පා: සූ: 41^{8} සං: පා: 149^{12} -'**අභිඤ්ඤා** (නා)= අලුත උපන්. පිරිසුදු. ව්: ව්: ටී: 507^{31} -'**අභිඤ්ඤා සීල** (නා)= ඉතා පිරිසුදු ශීලය. 'අභිඤ්ඤාව උපපත්තිං අබහුණෙනති වුච්චති. පරිසුද්ධ සීලොති අත්ථො" ව්: ව්: ටී: 507^{20} -'**අභියාත** (නා)=ඉදිරියට යන. පරසෙනඟ ඉදිරියට යමින් නුවරින් නික්මුණු. පාචි: පා: 104^{36} සං: පා: 634^{1} -'**අභිසඤ්ඤාත** (නා) (අභිසඤ්ඤා+ත)= උත්සාහකොට අනුව කිම. අධික උත්සාහ ඇති බව චූ: පා: B 655^{14} ව්: ව්: ටී: 499^{9} සං: පා: 884^{16} -'**අභිසිත** (නා)= පැන නැඟුණු. ප්‍රකටවූ. සං: පා: 43^{21} ව්: ව්: ටී: 247^{9} -'**අභිනී** (ක්‍රි)= අභිධානය කරයි සඤ්ඤයාට ඇතුළත් කරගණියි. පාරා: පා: 119^{7}-120^{25} (අති:අභිනීති: ඛෙඛනි අනා: අඛෙඛසාති පම්: ඛෙඛෙතු සම්: අඛඛයය ප්‍රක්‍රි: ඛෙඛඛා අති: කෘ: අභිහිඛනා-අභිහිතා-අභිහිතං කම්:කෘ: ඛෙඛතඛෙඛෘ= අඛහානය කටයුතු. සඤ්ඤාට ඇතුළත් කරනතැනුතු පාරා:ප්‍රා: 221$^{17\cdot18}$ -'**අභ්‍යවකාශ** (න.) [සං අභ්‍යවකාශ]= 1 අභ්‍යවකාශය. එළි මහණ. අඛවස. 2 ඉසෘ ඇල්ම. "අලඤ්ඤා ථෙය්‍යන අඛෙහාකාසෙ ඨියාති දණ්ඩහාකාසෙ" සූ: ව්: 125^{30}-146^{30} ව්: මි: සූ: 185^{17} -'**ඔභාසි භඤ්ඤ** (නා)= එනම් ධූතාඞ්ගය. තෙළෙස් ධූතාඞ්ගයන්නෙන් එකක්. ඡන්නය සහ වෘක්ෂමූලය ප්‍රතික්ෂෙප කොට අභ්‍යවකාශයෙහි විසීම අඞ්ගයක් කොට සමාදන්වීම. ව්: මි: සූ: 183^{1} -**කඤ්ඤන** (නා)- 1 සෘය 2 සුඳුර 9 අභිරූප 4 අනුමොදනා 5 අධික අර්ථයන්හි වැටෙන නාම පදයක් සං: පා: 112^{25} සාර: දී: 61^{25} -**කඤ්ඤ** (නා) (අභි + √කම + ඝ්‍ර)= ඉදිරියට යව. සූ: ව්: 106^{30} (අති: **කඤ්ඤ** වති: - **කඤ්ඤති** අනා: - **කඤ්ඤිස්සති** සම්:- **කඤ්ඤිතං** ප්‍රම්:- **කඤ්ඤතු** ප්‍රක්‍රි:- **කඤ්ඤිත්වා** වකෘ: **කඤ්ඤිතුනා**= ඉදිරියට යමින්) -**කඤ්ඤණ** (නා) [සං. අභීක්ෂ්ණ]= නිතර නිතර. පාචි: පා: 7^{12} -**ජාත** (නා)= උසස් කුලයෙහි උපන්. ශ්‍රෙෂ්ඨවූ. කුලවත්. -**ජීවනිකා** (නා)= ජීවිකාව කරණ. ජීවත්වන ශිල්පය නිසා. 'අභිජීවනිකසිප්පෙනාති යෙන සිප්පෙන අභිජීවන්ති ජීවිතං කප්පෙන්ති තස්ස කාරණාති අත්ථො" සං: පා: 806^{32} මහා: පා: 221^{16} -**ඣා** (නා) [සං. අභිධ්‍යා]= තෘෂ්ණාව. විෂම ලොභය අ: ප: සූ: 18^{7} -**ඤඤ** (නා) [සං. අභිඥ]= විශිෂ්ට ඥාන: සඤ්ඤ අභිඥාවන් ප්‍රා: අ: ගැ: 111 -**ඤඤත** (නා) [සං. අභිඥත]= ප්‍රකට,ප්‍රසිද්ධ. "අභිඤ්ඤාතා අභිඤ්ඤාතා සක්‍ය කුමාරා" චූ: පා: 305^{2} සං. ප:: 949^{1} -**ඤඤ**

-පාදක (නා)=අභිඥාවට පිහිටවූ. "අභිඤ්ඤා පාදකං ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨායය" යනු යෙහි අනුපූර්වයෙන් සතර ධ්‍යානයට සමවැද චතුර්ථධ්‍යානයෙන් නැඟිසයි සමහරු කියති. හෙ නොමැනැවි. යථෝක්ත ධ්‍යානයට සමවදනා පිණිස චිත්තපරිදමනය කළ බැවින් චතුර්ථධ්‍යානයම අභිඥාපාදක වෙයි. සෙසු ධ්‍යාන්හු නොවෙති' ඉ. මා: ස: 939[34] අභි: ස: ස: 2[10] ස: පා: 751[18] ජා: අ: ගැ: 48[21] **-ණහාපනනිය** (නා [සං. අභීක්ෂ්ණ > පා. අනිණහ]= නිතර ආවැසට පැමිණෙන පුදුම ලබා. ස: පා: 973[29] පරි: පා: 1624 **-ඳෙස** (නා)= රාත්‍රි මුඛය රාත්‍රි මධ්‍යම යාමය, මහා: පා: 6[35] ජා: අ: ගැ: 46[1] අ: ප: ස: 11[32] **-ධම්ම** (නා)= අභිධර්ම්ය. විශිෂ්ට ධර්මය. පරමාර්ථ දෙශනාව. නාම්රූප පරිච්ඡේද කථාව. යථාධර්ම ශාසනය. සාර: දී: 61[15]-82[11] ස: පා: 11[32] -739[28] **-ංපිටක** (නා)= අභිධර්ම පිටකය තුන්පිටකයෙන් එකක්. "අභිධම්ම ශබ්ද යාගේ පූර්වාවයවය වූ "අනි උපසර්ගය 1 ව්‍යුත්පත්ති 2 සලක්ෂණ 3 ප්‍රජ්‍ය 4 පරිච්ඡේද 5 ආදිය යන අර්ථයන්හි වැටේ. එබැවින් "රූපූපපත්තියා මිච්ඡා භාවෙති මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා" යනාදීන් භාවනා ප්‍රකාශ වාදයින් වාදයිමත් ධර්මයෝ ද, "රූපාරම්මණා වා සද්දාරම්මණං වා" යනාදීන් ආරම්මණ සම්ප්‍රයුක්ත කර්මද්වාර ප්‍රතිපදාදීන් හැඳිනිය යුතු හෙයින් සලක්ෂණ ධර්මයෝ ද, "සෙඛා ධම්මා අසෙඛා ධම්මා ලෝකුත්තරා ධම්මා" යනාදීන් ප්‍රඥාවී ලෝකොත්තර ධර්මයෝ ද, "එසෙසා හෙති වෙදනා හොති" යනාදීන් ප්‍රීත්‍යනාදි වූ සවභාවයෙන් පිරිසුන් හෙයින් පරිච්ඡින්න ධර්මයෝ ද, "මහග්ගතා ධම්මා අප්පමාණා ධම්මා අනුත්තරා ධම්මා" යනාදීන් කාමාවචරයන්ට වඩා මහද්ගත වූ අධික වූ ධර්මයෝ ද, යම් පිටකයෙක්හි වදාරණ ලද්දා වූ ද එය අභිධම්ම නාම වේ. "අභිධම්මෝ වුච්චති පිටකං වාති අභිධම්ම පිටකං" යි පිටක ශබ්දය හා සමාසද වේ. සප්ත ප්‍රකරණ දෙන කාව. ස: පා: 11[31] – 12[12] වි: ව: ටී: 312[8] අභි: කොෂ: 515 - **නිගණ්හනා** (නා) (නි + √ ගහ + යු + අන; √ ගහ = ගණ්හ)= අපේළීම. තදින් මිටිකීම. ශරීරාවයවයක් අල්ලා දැඩියෙන් මිටිකීම. පාරා: පා: 133[33] ස: පා: 381[23] **-නිසජ්ජා** (නා)= නැමීය. යොමු කෙළේය. "චිත්තං අභිනිනාමෙසිං" පාරා: පා: 4[27] ස: පා: 103[16] **-නිපජ්ජති** (ක්‍රි) (නි + √පද + ය + ති)= වැද හොඳිසි, සැතපෙයි. (අනී: **-නිපජ්ජි** වතී: **-නිපජ්ජති** අනා: **-නිපජ්ජිස්සති** පමී: **-නිපජ්ජිත** සමී: -නි + පජ්ජය පූර්‍ව: **-නිපජ්ජිත්වා** වකා: **-නිපජ්ජනතා**= වැදහෝමින්. සැතපෙමින් පාචි: පා: 272[15] ප්‍රා: ප්‍ර: ස: 37[15] චූ: පා: 282[20] **-නිපීළන** (නා) (නි + √ පීළ + ය = අන)= පෙළීම. කිසිවක් සමඟ පෙළීම. මිරිකීම. "අභිනිපීළනා නාම කෙනචි සහ නිපීළනා" පාරා: පා: 1[33] ස: පා: 381[31] **-නිපීළෙය්‍ය** (ක්‍රි = පෙළන්නේය, මිරිකන්නේය. (අභිනිපීළන බලනු) **-නිප්පාදෙය්‍ය** (ක්‍රි)= නිෂ්පාදනය කරන්නේය. නිම වන්නේය සිදු කරන්නේය. ප්‍රා: ප්‍ර: ස: 31[1] කං: වි: 67[22] **-නිබ්බත්ති** (නා) (නි + √වතු + ති)= ඉපදීම. අණ්ඩජ, සංසෙදජ, ඔපපාතික යන යොනින්හි ඉපදීම. 'පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති පහීණා" පාරා: පා: 3[37] ස: පා: 85[18] **-නිබ්භිජ්ජෙය්‍ය** (ක්‍රි) (නි + √භිද + ය + එය්‍ය; ද් + ය = ජ්ජ)= නික්මෙන්නේය. පිටවන්නේය. 'අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා සොත්ථිනා අභිනිබ්භිජ්ජෙය්‍ය" පාරා: පා: 3[35] **-නිබ්භිදා** (නා) (නි + √භිද + අ + ආ)= බිඳීම, පිටතට නික්මීම. "අයං බෝ මේ බ්‍රාහ්මණ පඨමා අභිනිබ්භිදා අහොසි" පාරා: පා 4[33] **-නිවිසසා** (පූ: ක්‍රි:) (නි + √විස + ය)= බැසගෙන. අත් නොහැර. පාචි: පා: 135[33] **-නිසීදති** (ක්‍රි) (නි + √සිද + ති)= හිඳිසි ප්‍රවේශමින සේ හිඳිසි. මැඩ වතු රුවා හිඳිසි. (අතී: —**නිසීදි** වතී: —**නිසීදති** අනා: —**නිසීදිස්සති** සමී: —නිසීදෙය්‍ය පමී: —**නිසීදතු** පූර්‍ව. —**නිසීදිත්වා** වකා: ප්‍ර:ලි: **නිසීදනතා**=**නිෂීදනතා** සත්‍රි: — **නිසීදනති**=**නිසීදනතා**, නලි: **නිසීදනතං**=**නිසීදනතං** පාචි:, පා: 272[11] පාරා: පා: 28[28] කං: වි: 95[13]=178[17] ප්‍රා: ප්‍ර: ස: 37[14] ස: පා; 571[18] චූ: පා: 282[10] **-නිහාර** (නා) (නී + √හර + ණ)= සිත යෙදීම. පැනීම. බුදුබව පැතීම. මනෝ: පූ: 3[84] **-නෙතබ්බ** (නා) (√නී + තබ්බ)= එළවිය යුතු. ඉදිරිපත් කළ යුතු. ප්‍රා: ප්‍ර: ස: 18[23] ස: පා; 408[1] **-පමොද** (නා) (ප + √මුද + ණ)= චිත්ත ප්‍රමෝදය, සතුතාෂය. අධික සතුතාෂය සමාධි වශයෙන් සහ විදර්ශනා වශයෙන්

සිත ප්‍රභේදයට පැමිණීම. පාරා: පා: 70^{9} සා: පා: 310^{8} **-භූය්‍ය** (පූ; ක්‍රි)= මැඩ. යටපත් කරගෙන. සා: පා: 854^{29} (අතී: —භවී වර්ත: —භවති අනා: —භවිස්සති සම්: —භවෙය්‍ය පරි: —භවතු ප්‍රක්‍රි: —භවිච්ඡා වක්‍ය: —භවනෙනා= මැඩ පවත්වමින්=මඩිමින්) **-මඩ්ඨල** (නා)= උතුම් මඩ්ඨලය, ශ්‍රේෂ්ඨ මඩ්ඨලය. "තෙන ඛෝ පන සමයෙන වේසාලිං මිගාරමාතා -පෙ- අභිමඩ්ඨල සම්මතා" සා: පා: 455^{30} පාරා: පා: 222^{12} **-මාර** (නා) (√මර+ණ,= ධනුර්ධරයන්. දුනුවායන්. සා; පා: 596^{15} සාර: දී: 833^{12} **-රත** (නා) (√රමු + ත)= ඇලුණු. සු: ඛු: 1188 **-රාග** (නා) (√රඟ + ත)= ඇලුණු සතුටු වූ. ම: පා: සා: 254^{26} **-රමති** (ක්‍රි)= සිත් අලවයි. (අතී: —රමි වර්ත: —රමති අනා: —රංස්සති සම්: —රමෙය්‍ය පරි: —රමිස්සති ප්‍රක්‍රි: —රමිත්වා වක්‍ය: —රමනෙනා= සිත් අලවමින්. "සූකසදා නි කරොනෙතා අභිරමන්තු" පාරා: පා: 134 චූ: පා: 377^{8} **-රූහි** (නා) (√රුහ + ඒ)= නැංගේ ය. (අතී: —රූහි වර්ත: —රූහති අනා: —රූහිස්සති සම්: —රූහෙය්‍ය පරි: —රූහතු ප්‍රක්‍රි: —රූහිච්ඡා තුං: රූහතුං වක්‍ය: —රූහනෙනා කම්මක්‍ය:—රූහිතබ්බා= නැඟිය යුතු) "න හි සක්‍යවෙ රුක්ඛා අභිරූහිතබ්බා යො අභිරූහෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස." - "අනුජානාමි භික්ඛවෙ ඇති කරණියෙ පොරිසකං රුක්ඛං අභිරූහිතුං ආපදාසු යාවදත්ථාය" චූ: පා:252^{13-31} **-රූප** (නා)= විශිෂ්ට රූ ඇති. සා: පා:206^{38} මහා: පා: 206^{5} **-ලක්ඛණ** (නා,= සලකුණු කර ගන්නා ලද, නියම කරගත්. ඵලක්ඛණය පූ. "අභිලක්ඛිතෙසු වාතුද්දසී පඤ්චදසී පඤ්චමී අට්ඨමීති ඉමෙසු පක්ඛෙසු" පා: මු: වි: වි: 254^{33} වී: ලං: 313^{16} **-වඩ්ඩිස්සති** (ක්‍රි)= වැඩෙන්නේය. දියුණු වන්නේය. මහා: පා: 181^{7} **-වදතා** (ක්‍රි)= කියත්. ප්‍රකාශ කරත් චූ: පා: 29^{26} **-වාදන** (නා) (√වඳ + යු= අන)= වැඳීම. සකසා වැඳීම. සා: පා: 904^{32} **-වාදනාරහ** (නා)= සකසා වැඳුමට සුදුසු පරි: පා: 175^{6} සා: පා: 889^{24} **-වාදෙති** (ක්‍රි)= වඳියි සකසා වඳියි. (අතී: -වඳි වර්ත: -වාදෙති අනා: -වඳිස්සති සම්: -වඳෙය්‍ය පරි: -වඳතු ප්‍රක්‍රි: -වඳිත්වා වා(දෙත්වා= සකසා වැඳ) සා: පා: 80^{16} පාරා: පා: 1^{80-24} **-විජිය** (පූ: ක්‍රි:) (වි + √ජි + ත්වා=ය = දිනා. ජය ගෙන සු: වි: 248^{6} **-විසඤ්ඤපෙසි** (ක්‍රි)= පැවැත්වී. දැන්වී. "පුරාණ දුතියිකාය භික්ඛුනිං මෙත්තිනං ධම්මං අභිවිසඤ්ඤපෙසි" පාරා: පා. 17^{17} සා: පා: 147^{29} **-විතරිත්වා** (පූ: ක්‍රි:)= 1 දැන. සැක නැතිව. 2 විසාර කොට. විශෙෂයෙන් විසර කොට. "සංවිච්චාති ජානනෙතා —පෙ— අභිවිත රිත්වා විනිච්ඡකමො" - "තෙ අභිවිතරිත්වා පාටෙක්කං උපොසථං කරොන්ති" පාරා: පා: 72^{16} සා: පා: 212^{28} මනා: පා: 150^{8} ම: සා: සා: 114^{19} සා: පා: 368^{31} **-විනය** (නා)= සියලු විනය පිටකය. සංකර විරහිතවූ විනය. ඒ ඒ ශික්ෂාපදය පිළිබඳව මෙසේ මෙසේ කිරීමෙන් මේ මේ ඇවැත වන්නේය යි සැක නො තබා සියලු විනය පිටකය විසතර කිරීම. "පටිබලො විනෙතුං අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ" - "අභි විනයෙති සකලෙ විනය පිටකෙ" සා: පා: 11^{21}-729^{29} සාර: දී: 61^{28} 820^{7} **-සඩ්ඩි** (නා)= දැඩි වෛරය. අත්හළ නො හැකි දැඩි වෛරය. "අභිසඩ්ඩාති දුම්මොචනීයො බලවඋපනාහො" සාර: දී: 703^{24} සා: පා: 412^{3} **-සඞ්ඛාර** (නා) (සං + √ඛර + ණ) [සං සං සඞ්ඛාර]= 1 පිළියෙල කළ. සකස් කළ. 2 වෙශය. -ඉත= **අභිසඞ්ඛාරිත**= සකස් කළ: මනාව සම්පාදනය කළ. සා: පා: 416^{26} පාරා: පෘ 111^{36} **සර** (නා] (√සර+ත)= ඍස්වූ. ඉදිරියට ගිය: ඉදිරිනමන් ඇති. "අනිසඨා අට්ඨිකානං අට්ඨිකානං මනුස්සානං" මනා: පා: 306^{7} සා: පා: 82^{20} (අට්ඨිකානං?) **-සන්න** (නා)= වැටුණු. ම: පා: ඇ: 803^{22} **-සපිස්සන්ති** (ක්‍රි = සාප කරන්නේය: දිවුරන්නේය. ආක්‍රොශ කරන්නේය: අතී: -ඇපි වර්ත: -සපති=සපථති අනා: -සපිස්සති සම්: -සපෙය්‍ය පරි: -සපතු ප්‍රක්‍රි: -සපිත්වා වක්‍ය: -සපනෙනා= සපත කරමින්, දිවුරමින්.) තමාට හෝ අනුන්හට නිරයෙන් හෝ බ්‍රහ්මචරියයෙන් හෝ සපත කිරීම. එසේ කරන මෙහෙණට පවිත්‍ර ඇවැත් වේ. පාචි: පා: 276^{3-7} ප්‍රා: පු: සා: 37^{38-381} කං: වි: 179^{8} **-සමය** (නා = අවබොධය ප්‍රතිවෙධය. වී: වි: වී: 34^{30} **-සමාචාර** (නා) (සං + ආ + √චර + ණ= දෙදුස සමාචාරය උතුම් පැවැත්ම. 'අභිසමාචාර නම් අධිසීල ශික්ෂා පඤ්ඤා බැවින් උත්තම සමාචාරයයි" වි: ම: සා: 36^{39} වි: ලං: 188^{33} **-ණක-අභිසමාචාරික**= අති

සමාචාරය, උතුම් පැවැත්ම. මෙහි ණික ප්‍රත්‍යය ස්වාර්ථයෙහි වේ, **-සික්ඛා** (නා)= අභිසමාචාරික ශික්ෂා. උතුම් පැවැත්ම උදෙසා පැණ වූ ශික්ෂාපද සමූහය. ඛණ්ඩක යන්හි වත්තක්ඛන්ධයට ඇතුළත් ශික්ෂාපද, එනම් ශීලය. ආජීවාෂ්ටමක ශීලයෙන් අනන්‍ය වූ ශීලය. "සුපරිශුද්ධ ත්‍රිවිධ කාය කර්මය හා චතුර්විධ වාක් කර්මය හා පාරිශුද්ධ ආජීවය යන මේ ආජීවාෂ්ටමකශීලය කෙරෙන් අවශේෂ ශීලයට අභිසමාචාරික යනු මේ නමෙකි" වි: මා: සං: 37^{17} වි: ලං: 198^{35} (අභිසමාචාරික සික්ඛා බලනු) **-සම්මත** (නා)= අවබෝධ කළ. "අමහාකං අය්‍ය පුත්තෙන ධම්මෝ අභිසම්මතෝ" පාරා: පා: 211^{12} සං: පා: 441^{19} **-සමෙතා විනී** (කා)= අවබෝධ කළ තැනැත්තී. ධර්මය අවබෝධ කළ මෙහෙණ. පාරා: පා: 223^{22} **-සම්බුද්ධ** (නා) (සං + √බුධ + ත)= අවබෝධ කළ. ප්‍රතිවේධ ඤාණ "අභිසම්බුජ්ඣාමි අබභඤ්ඤාසිං පටිවිජ්ඣිං" සං: පා: 87^{30} පාරා: පා: 4^{8} **-සාරිකා** (නා)= වල්ලභයන් කැමැති ව සලකුණු කළ තැනට යන තැනැත්තී. අ: ප: සං: 33^{4} **-සාසනභාණක** (කා)= උත්සන්න දෙස් ඇති. වා පිත් සෙම් දෙස් කිපුණ ශරීරය සං: පා: 811^{30} මහා: පා: 241^{17} වි: වි: ටී: 460^{31} **-හට** (නා) (√හර + ත)= එළවූ, අත්පසට එළවන ලද, නෙණෙන ලද ක: වි: පි: $845\text{-}308$ **-හට්ඨු** (පූ: ක්‍රි:,= එළවා යම් හෝක් කැමැති ද එතෙක් නනුවයි කියා. පා: වි: පා. 826 ක: වි: පි: 8^{16} ප්‍රා: පු: ස: 671^{4} ක: වි: 109^{14} සං: පා: 612^{11} **-හරති**(ක්‍රි)= එළවයි. ඉදිරිපත් කරයි. අත්පසට ගෙණ එයි. (අනී: **-හරී** වතී: **-හරන්ති** අනා: **-හරිස්සති** සම්: **-හරෙය්‍ය** පම්: **-හරතු** පූක්‍රි: **-හරිස්සා** අනීක්‍ෂා: **-හට වතීකා**: **-හරමෙනා**= එළවමින්. අත්පසට නෙණ එමින්. "අනිහරතීතිහට්ඨ පාස බහන්තරෙ ඨිතෝ ගහණට්ඨං ආහරති" "ආයස්මතෝ සුදින්නස්ස සටඨිමත්තෙ ථාලිපාකෙ හත්ථානිහාරං අනිහරිංසු" ක: වි: පි: 81^{16} ක: වි: 109^{14} සං: පා: $606^{32}\text{-}608^{2}$ පාරා: පා: 141^{11} **-හාර** (නා) (√හර + ණ) එළවීම. ළඟට ගෙණ ඒම. කසින් අත්පසට එළවීම. දෙනු කැමැත්ත දූතුක්කාමානිනං දෙය්‍ය අනිහාරෝ නාම හොති" සාර: ව: 841^{10} පාරා: පා: 141^{11}

අභුතත (ක්‍රි) (න + භූතත) (√භූජ + ත)= නොවැළඳූ. අනුභව නොකළ

අභුතතාවිනාකත (නා)= නොවැළඳූවහු විසින් කැප කරන ලද. පවාරණ පහොනක හොජනය නොවැළඳූවහු විසින් කැප කළ. සත් වැදෑරුම් විනය {කම්මිකාරයන්ගෙන් එකක්, සං: පා: 610^{23} (අනතිරිත්ත බලනු)

අභූත(නා) (න + භූත)= නොවූ විරූ. අසත්‍යය. බොරුව. පාවි: පා: 274^{34} සං: පා: 513^{12} **-උල්ලපන** (උ + √ලප + ඝ=අන)= නොමා කෙරෙහි නැති උතුරු මිනිස් ධර්ම කීම. ලාමක ජීවිකාව. කු: සි; සං: 74^{12} (අභූත ආරොචන යනුත් මෙයමැ යි) කු: සි: සං: 100^{10} **-ගාම** (නා) (න + භූතගාම)= භූතගාම නොවූ, භූත ගාම නම් වැඩෙන නිල්වන් තෘණ වර්ග ලතාදියයි. සං: පා: 557^{11} සාර: දී: 80^{31}

අභෝග (නා) (න + භොග) (√භුජ + ණ;ජ=ග = නුසුදුසු ස්ථියෙන් පරිභොග කිරීම. නුසුදුසු අයුරින් පාත්‍රය පරිභොග කිරීම. කැඳ පිසීම්, රඳන් පිසීම් ආදිය උදෙසා පාත්‍රය නොගත යුතුය එය අභොග පරිහරණයකි. ඉදින් අතරමගදී ගිලන් වූ කල වෙන භාජනයක් නොමැති නම් මැටි ආලෙප කොට කැඳ පිසිම හෝ දිය රත්කිරීම හෝ කළ යුතුය. පාරා පා: 276^{5} සං: පා: 514^{34}

අමඟග (නා) (න + මඟ)= නොමග. ප්‍රථම පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි සත්‍රීයකගේ ප්‍රශ්‍රාව මාර්ගය හෝ වච්චිස් මාර්ගය අසල වූ ණයයි. මඟය නම් වච්ච මඟාදී තුන් මඟයි. "අමඟෙන අමඟං පවෙසෙති ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස" පාරා: පා: 33^{31} සං: පා: 193^{8} කු: සි: සං: 4^{15}

අමච්ච (නා)= අමාත්‍යයා. විශ්වාස ඇමැතියා අ: ප: සං: 47^{4}

අමජ්ජ (නා) (න + මජ්ජ)= මද්‍ය නොවූ. අරිෂ්ට සඞ්ඛ්‍යාවෙහි ගැණෙන සුත්ත සහ ලොණ සොවීරක යන පාන වර්ග දෙක. මේ දෙකම පෑහැයෙන් ද, ගඳින් ද, රසයෙන් ද මද්‍ය මෙනි. එහෙත් අමද්‍යය. "ලොණසොවීරකඤ්ච සියලු ශස්‍ය ඵලාදිය හා බෙහෙත් වර්ග බහා පෙරා ගණිති. "සුත්තඤ්ච" සකස් කර තුබ්බේ අරළු බුළු තෙල්ලි ආදී බෙහෙත් දැමී බහා කලක් තිස්සේ පුල් කොට පෙරා නැනී මෙනි." සි: ව: වි: ප්‍ර: 127^{35} සං: පෘ: 615^{24} පාවි: පා: 110^{10}

අමත 1 (නා) (න + මත) (√මත + ත)= නො දන්නා ලද. නොදත්..

අමත 2 (නා) [සං. අමෘත]= අමෘතය, නිර්වාණය, මරණයක් නැති. අ: ප: ස: 4[35] **-ඔගධ** (නා)= නිවණට බැසගත්. නිවණට පැමිණි. **-ඕසධ**(නා)=නිර්වාණයනමැති ඖෂධිය,නිවන් නමැති බෙහෙද, ච: ච: ටී: 29 **-දුන්දුභි** (නා) [සං දුන්දුභි]= අමා බෙරය. රහත් බව නමැති ඝණ. "ආහනසදිං අමත දුන්දුභිං" ම: පා: ස: 30[37] ප: සූ: 68[15] **-ද්වාර** (නා)= අමෘත ද්වාරය. නිවණට යන දොරටුව. **-පද** (නා)= අමෘත පදය, නිර්වාණය. **-ඵල** (නා= අමෘත= ඵලය. නිවණ. **-මග්ග** (නා)= අමා මග. නිවණ, නිවණට යන මඟ..

අමනුඤ්ඤකුසලු (නා) (න + මනුඤ්ඤ කුසලු)= පමණ නො දන්නා හොජනයෙහි පමණ නො දත්. පිළි ගැන්මෙහි සහ පරිභොගයෙහි පමණ නො දත්. ආහාරය සෙවීමෙහි, පිළිගැන්මෙහි, වැළඳීමෙහි, අනුනට දීමෙහි පමණ නො දන්මෙන් සිවුපසය ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නොකොට වැළඳීමෙන් කුල සංග්‍රහ පිණිස දීම නිසා කුල දූෂණයට පැමිණීමෙන් -පෙ- හොජනයෙහි කැප නො කැප බව නො දැනීමෙන් බොජුනෙහි පමණ නො දන්නේ වේ," **-කා**= පමණ නො දන්නා බව සූ: නි: අ: 299[2] ස: සා: 3[1][89]

අමමිත කසය (න)= යම් කිරක් කිරි බැවින් තොර නම් දිබවත් නො පැමිණියේ නම් එසේ වූ දෙය පචාරිත වූවහු විසින් කැප කරවා නො ගෙන බිම කැපය යන මතය: වජ්ජීපුත්‍රක භික්ෂූන් ඉපද වූ දශ වස්තුවෙන් එකක්. චූ: පා: 437[18] ස: පා: 195 සා: ටී: 943

අමනාප (න + මනාප)= මන නො වඩන. සිත් සතුටු නො කරන. අප්‍රිය. භයානක. තැති ගන්වන. ස: පා: 330[19] **-ශබ්ද** (නා)= සිත් සතුටු නොකරන දුගඳ. භයානකශබ්දය හිමා ප්‍රදේශයෙහි විෂ වෘක්ෂයන්ගේ මූල් ආදිය සහ කුණප නාඩ්ඩාදිය. තවිස පාරාජික ශික්ෂාපද පදභාජනියෙහි සඳහන් වන ජීවිත ප්‍රතිඝාතයට පවා සමර්ථ ගන්ධාදිය. පාරා: පා: 76[37] ස: පා: 356[21] **-පොට්ඨබ්බ** (නා) [සං. සප්‍රෂ්ටව්‍ය > පා- පොට්ඨබ්බ]= අමනාප සපගීයන් භයානක ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන්. විෂ සපගී ඇති කඤ්චිලිය ආදිය. පාරා: පා: 77[4] ස. පා: 35[28] **-රස** (නා = අමනාප රසයන්. පිළිකුල් මුල් රසාදිය. පාරා; පා 76[34] ස: සා: 331[23] **-සද්ද** (නා)= භයානක ශබ්ද. අමනුෂ්‍යයන්ගේ ශබ්දාදිය. පාරා: පා: 76[20] ස: පා:331[19]

අමනාපික (නා) (න + මනාප + ඉක)= මන නො වඩන. සිත සතුටු නො කරන භයානක පාරා: පා: 76[14] (පුලිං: **අමනාපිකෝ** සත්‍රීලිං: **අමනාපිකා** නපුංලිං:අමනාපිකං)

අමනුස්ස (නා) [සං. අමනුෂ්‍ය]= නො මිනිස්. යක්ෂයන්, භූතයන්. මිනිසුන් නැති. පාරා: පා 45[25] ස: පා: 214[25]-810[18] **-ගහිත** (නා)-"අමනුෂ්‍යයකු විසින් ගන්නා ලද. යක්ෂාවෙශ, භූතාවෙශ වූ. පාරා: පා: 86[1] ස: පා: 340[18]

අමනුස්සික (නා) (න + මනුස්ස + ඉක)= අමනුෂ්‍ය යකු පිළිබඳ. අමනුෂ්‍යයකු විසින් ගන්නා ලද. මහා: පා: 23[17] ස: පා: 810[12] **-ආබාධ** (නා) (ආ + √වධ + ණ)= අමනුෂ්‍යාබාධය අමනුෂ්‍ය යකු ආවෙශ වීමෙන් වැළඳෙන රොගය. අම්බ මස් සහ අම්බ ලේ වැළඳීමට අදහස් රොගය. පිස්සුව. 'අනුජානාමි භික්ඛවෙ අමනුස්සිකා බාධෙ ආමක මංසං ආමක ලොහිතං" මහා: පා: 237[16] ස: ප:: 810[13]

අමර (නා)= 1 මරණයක් නැති. 2 දෙවියෝ. 3 නිවණ

අමරා (නා)=ආදී නම් මත්ස්‍යයා. සාර: දී: 12[31] **-වික්ඛෙපික** (නා),(වි + √ඛිප + ණික)= එනම් දර්ශන වාදය. එසේත් නො වෙයි, මෙසේත් නොවෙයි, අන් ක්‍රමයකිනුත් නො වෙයි, එසේ නොවන්නේත් නොවෙයි යනුවෙන් දෘෂ්ටියෙන් හා වචනයෙන් එක සවභාවයක නො පිහිටන දර්ශනය. මැරීමක් නැති බැවින් **අමරා** නම් වූ දෘෂ්ටිවචනයන්ගේ ඉවත දැමීම් ඇති බැවින් අමරා වික්ඛෙපික නම් වූ නො හොත් දිවෙහි ගැලීම් මතුවීම් ආදි වශයෙන් හැසිරෙණ අදිවාගත නො හැකි (ආළුන් වැනි) අමරා නම් මත්ස්‍ය ජාතිය සේ ඔබ් නොබ දිව යන මේ වාදය අමරා වික්ඛෙපික නම් වේ" ස: සා: 11[37] සාර: දී: 12[30] ච: ච: ටී: 27[25]

අමාමක (න) (න + මාමක)· මගේය යන හැඟීමක් නැති. මමත්වයක් නැති.

අමාවසි (නා) [සං. අමාවසි]= අව පසළොස්වක. මායේ පෝය. අ: ප: ස: 12^{21}

අමිත්ත (නා) [සං. අමිත්‍ර]= සතුරා, අ:ප: ස:47^{20}

අමුත (නා) (න + මුත)= ඝාණ ජිව්හා කාය යන ත්‍රිවිධ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් නොහත් අරමුණ. ස: පා: 536^{14}

අමුත්ත (නි) = අසුවල් තන්හි. සු: පා: 105^{1} පාරා. පා: 4^{24}

අමූල (නා) (න + මූල)= මුල් රහිත. ඇවැත් මුල් නැති, හෙතු නැති (අමූලක බලන්න)

අමූලක (නා) (න + මූලක)= මුල් රහිත. ඇවැත් මුල් නැති. දැකීම් ඇසීම් සැක කිරීම් නම් වූ මුල් නැති. "දස්සන සවණ පරිසඞ්කාස සඞ්ඛාතානං මූලානං අභාවතො අමූලකා නාමා" කැ: 41^{20} කැ: ටී: පි: 33^{28} (සත්‍රී: ලි: අමූලිකා) **-අධිකරණ** (නා)= දර්ශනාදි මුල් රහිත පාරාජික සඞ්ඛ්‍යාන ආපත්තාධිකරණය. අමූලක සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි සඳහන් අධිකරණය. "ඉමස්මිං පන නිදානේ පාරාජික සඞ්ඛාතං ආපත්තාධිකරණමෙව අධිප්පෙත" සු: පා: 428^{10} ප්‍රා: පු: සං: 19^{88} **-දෘෂ්ටිජික** (නා)= මුල් රහිත පරිජීවත. දැකීම්ක් හෝ ඇසීම්ක් හෝ සැක කිරීම්ක් නැති හෙයින් අමූලක වූ එක් පරිජී වතක්. එබඳු පරිජීවතකින් භික්ෂුව කට චෝදනා කරන මහණසන වෙස්සෝ ඇවැත් අවදී. චෝදක භික්ෂුව විසින් චුදිත භික්ෂුවගේ යම් පාරාජිකාපත්තියක් නොදක්නා ලදද, නොඅසන ලදද, සැක නොකරණ ලදද, ඒ ඇවැත අමූලක වේ. මෙහිදී චෝදනාවට චුදිත භික්ෂුව ඇවැත්තට පැමිණීම ප්‍රමාණ නොවේ. මේකී සඳහන් පරිජී වත් නම් සූවිසි පරිජී අතුරෙන් භික්ෂූන්ට සාධාරණ එකුන් විසි පරිජී අතර එක් පරිජී වතකි. එය "පාරාජිකෙන ධම්මෙනාති චතුන්නං අඤ්ඤතරේන" යි සූතර පරිජී වතින් එකකින් යයි පාරාජික පාළි පදභාජනීයෙහි සැකෙවින් දක්වන ලද්දේය. "යං පාරාජිකන්නං භික්ඛු නො අනුරූපෙසු එකූනවීසතියා පාරාජිකෙසු අඤ්ඤතරං. පදභාජනෙ පන පාළියං ආගතා නෙව ගහෙත්වා චතුන්නං අඤ්ඤතරෙනාති වුත්තං:' යනු සාරත්ථ දීපනී ටීකායි. 'පාරා: පා: 194^{35} ප්‍රා: පු: ස: 19^{17} කැ: ටී: පි: 35^{18} සා: පා: 420^{19} කු: සි: ස: 12^{20} චි: වි: $401-402$ පරි: පා: 275^{21} **-සඞ්ඝාදිසෙස** (නා)= එනම් සඟ වෙසෙස් ඇවැත. සඟහොත් චුත කරවන අදහසින් දැකුම් ඇසුම් සැක කිරීම් නැති එහෙයින්ම අමූලක වූ පරිජී වතකින් චෝදනා කරන භික්ෂුවට සඟ වෙසෙස් ඇවැත් වන්නේ යයි පණවා වදාළ ශික්ෂාපදය. පාරා: පා: 199^{7}

අමූලා මූලං ගනත්වා (ක්‍රි) (න + මූලා + මූලං + ගනත්වා)= මුලින් මුලට නොහොස්, "සඞ්ඛාතං වත්තුං අධිනිනිවිසිත්වා අමූලා මූලං ගනත්වා සඞ්ඝ සාමග්ගිං කරොති අධම්මිකා සා උපාලි සඞ්ඝ සාමග්ගී" මහා: පා: 414^{23} සු: පා: 855^{23}

අමූළහ (නා) (න + මූළහ) [සං. මූඪ > මූළහ]= නොමුළා වූ. මුළා නොවූ. **-විනය** (නා)= එනම් අධිකරණ සමථය. උමතුව සිටි භික්ෂුවට දෙන අධිකරණ සමථය. උමතු වූ භික්ෂුවක් සිහි මුළාවීමෙන් යම් යම් ශ්‍රමණ සාරූප්‍ය නොවූ ඇවැත්වලට පැමිණෙයිද, පසු කලෙක උමතු බැවින් මිදුණු ඒ භික්ෂුවට සෙසු භික්ෂූහු ඒ ඇවැත් විමසමින් හිරිහැර කරති. මෙසේ හිරිහැර සහිත වූ ඒ භික්ෂුවගේ නිදහස පිණිස මේ අමූළහවිනය පැණවූ සේක. සඞ්ඝයාගෙන් ඤත්තිචතුත්‍ථ කම්වාක්‍යයෙන් එය ලැබූ පසු ඒ ඇවැත් ගැන විමසීමට සඞ්ඝයාට අවසර නැත. සෑම් ඇවැතකින් ම උමතුකයාගෙහට නිදහස 'X නිබේ. උමතුව සිට පසුව උමතු නොවී සිටින භික්ෂුවකට ම දෙන අධිකරණ සමථයක් නිසා මෙය "අමූළහ විනය" නම්. සු: පා: 1004^{9} චූ: පා: *B* vi (උ: ග්‍ර:) මහාවග්ග: පූ: 33^{15} පැ: සූ: $30^{8}-35$ (අධිකරණ 3 බලන්න)

අමෝඝ (නා) (න + මොඝ) [වෙද: සං: මෝහ]= නිස් නොවූ. නොසිස්. සම්පූර්ණ. ඥානවන්ත. (මොඝ බලන්න)

අමෝචන (නා)(න + මොචන) (√මුච + ල්‍යු=අන)= නොමිදීම. නොහැරීම. කැ: වි: පි: 254 **-ඵල පහාය** (නා)= නොමුදන අදහස ද්‍රව්‍ය සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි එක් අනාපත්තිවාරයක් නොමුදන අදහස් ඇත්තහුට ශුක්‍ර මොචනයෙහි ඇවැත් නැති. කැ: වි: 34^{22} සු: පා: 337^{16}

අම්බ (නා)=අඹ. යාවකාලිකයට අයත් ඵලවිශෙෂයක්. එනම් වෘක්ෂ විශෙෂය, ඵලවිශෙෂය හෝ

පුණ්ය විශෙෂය. ප්‍රා: පු: ස: 75[8] චූ: පා: 192[7] – 220[8] පී: ම: 179[29] —අට්ඨි (නා)= අඹ ඇට. -චොර (නා)= අඹ සොරු. පාරා: පා: 59[35] ස: පා: 276[8] -පක්ක (නා) [සං. පක්ව]= අඹගෙඩි. යාවකාලික ඵලයක් වි: ම: 169[24] ස: පා:276[28] -පත්ත (නා)= අඹ පත්. අඹ කොළ. -පානක (නා)= එනම් පානය. අට වැදෑරුම් පාන වර්ගයෙන් එකක්. අමු අඹ හෝ පැසුණු (ඉදුණ) අඹ මිරිකා ගත් යුසය. අමු අඹින් අඹ පානය පිළියෙළ කරන්නවුන් විසින් අමු අඹ කැබැලිවලට කපා එය දියෙහි බහා අව්වෙහි තකාරා පෙරා එදවස පිළිනත් මී සකුරු කපුරු ආදිය යොදා පිළිගැසළ කට යුතුය ස: පා: 817[4] කු: සි. ස: 327 මහ : පා: 280[32] (අට්ඨවිධ පාන බලන) -සාලක (නා)= අඹපාලකයෝ. අඹ උයන් රක්නෝ. දාරා: පා: 64[27] -පෙසිකා (නා)= [සං. පෙශිකා?]= අඹ පෙති. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අම්බ පෙසිකන්ති" චූ: පා: B. 638[21] -පොතක (නා) [සං. පොතක]= අඹ පැළ. -ඵල (නා)= අඹ ගෙඩි. -රුක්ඛ (නා)= අඹ රුක්. අඹ ගස්. -වන (නා)= අඹ වනය. අඹ උයන.

අම්බර (නා)= අහස. වස්ත්‍රය. අ: ප: ස 99

අම්බඵ (නා)= දියමිත්ත එනම් බෙහෙත් වර්ගය. අ: ප; ස: 79[30]

අම්බා (නා)= මව. අ: ප: ස: 34[18]

අම්බාවක (නා)= ඇඹැල්ල. ඇඹැට්. එනම් ගස. අ: ප: ස: 76[7]

අම්බිල (නා)= ඇඹුල්. එනම් රසය. සවැදෑරුම් රසයන්හෙන් එකක්. අ: ප; ස: 22[5] ධ: අ: ගැ: 212[16]

අම්බු (න)= ජලය. අ: ප: ස: 89[28] =ජ (නා:)= පියුම්, දිය හටනන්නා පියුම්. -ඛි (නා)= සාගරය, මුහුදු.

අම්මණ 1 (නා)= අඹුණ. එනම් මාන විශෙෂය. 'එකොළොස් ද්‍රොණයෙක් අම්මණක් වෙයි" අ: ප: ස: 662[3]

අම්මණ 2(නා)=1 පරිසකාර තබන දෙණ. 2 එක් පානීය භාජනයක්. "අම්මණන්ති ඵලතෙනි පොක්ඛරණි විය කතං පානීය භාජනං" යන චිනයපට මඤ්ජූසා ව්‍යාඛ්‍යානයෙන් කියවෙනුයේ අම්මණය නම් පුවරු (=ලෑලි) වලින් පොකුණක් මෙන් කළ පානීය භාජනය බවයි. එහෙත් කාඛා විතරණී ගැට: දයෙහි එය පරිසකාර තබන දෙණියයි කියයි. ක:වි: 139[19] ක: වි: පි: 11[27]

අමෙහා (නි)= පින්වත. "අමෙහා පුරිස, භවත් පුරුෂය" ප්‍රා: පු: ස: 10[12] පාරා: පා: 72[19]

අය (න) [සං. අයස්]= යකඩ. අ: ප: ස: 57[2] -ථාලක (නා)= ලොහොමුවා තලු. කැප වූ තෙවැදෑරුම් තලුවලින් එකක්. -පත්ත (නා) යකඩ පාත්‍රය. යපාත්‍රය. ජාඩි වශයෙන් කැප වූ පාත්‍ර දෙකින් එකක්. ජාති වශයෙන් යකඩ පාත්‍රය සහ මැටි පාත්‍රය භික්ෂූන්ට කැපය. ක: වි: 71[3] කු: සි: ස: 21[12] ස: පා: 51[18]

අයෝ (නා) [සං. අයස්]= යකඩ. (අය බලනු) අ, ප:ස: 187 -කුම්භි (නා)= ලොහොකුඹු, ලොහෝ සැළ. වි.මා:ස: 141[32] -ගුළ (නා)=යගුලි. යකඩ. යවට. වි: මා: ස: 141[31] -පත්ත (නා=) යකඩ පාත්‍රය. "පත්තො නාම දෙ පත්තා අයෝ පත්තො" පාරා: පා: 273[1] (අය පත්ත බලනු) වි: වි: ටී: 299[1] -පිණ්ඩ (නා)= යපුටු. යකඩ පුටු. වි: මා. ස: 401[33] -බිම්ම (නා)= ය බිත්ති., යබොර. -මඤ්චු (නා)= යනැඳ, යකඩ ඇඳ. වි: මා: ස: 141[19] -සඞ්ඛු (නා)= යහඹුව, යකඩ අඹුව. වි: මා: ස: 140[36]

අයොනිසො (නා)= නුහුවණින්, නො මහින්. "අයොනිසො මනසි කරිත්වා' පාරා: පා: 2[144] මනෝ: පූ: 68[12]

අයුත්ත (නා) (න + යුත්ත) (√යුජ් + ත)= නුසුදුසු නො නැළපෙන. -පටිග්ගහණ (නා) (පටි + √ගහ + යු=අන; න=ණ)= නුසුදුසු පිළිගැන්ම, දුස්කයාගේද, දෙය්‍යධර්මයන්ගේ ද, තමාගේ ද, පමණ නො දැන පිළිගැන්ම. සද්ධා දෙය්‍ය විනිපාතනය පිණිස හෝ පිළිනැන්ම. වි: ම: ටී: 52[24] වි. මා: ස: 89[33] -පරිභොග (නා) (පරි + √භුජ් + ණ; ජ=ග)= නුසුදුසු පරිභොගය. ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නො කොට සිව්පසය අනුභව කිරීම. "අපච්චවෙක්ඛිත පරිභොගො අයුත්ත පරිභොගො" වි: ම: ටී: 52[24] වි: මා: ස: 89[33]. -පරියෙසන (නා) (පරි + √එස + යු=අන) [සං. පර්‍යේෂණ]= අයුතු ලෙස සිව්පසය සෙවීම. බුදුන් විසින් නිහඬ කළ මිථ්‍යාජීවයෙන් සිව් පසය සෙවීම. වි: ම: ටී: 52[23] වි: මා: ස: 89[33]

අයොග (නා) (න + යොග)= නො යෙදෙන. නො බිය. බියක් නැති. **-ඛෙමත්ත** (න)= යොග ක්‍ෂේමයක් නැති. බියෙන් මිදීමක් නැති. "අයොගඛෙමත්තං කාමොති චතුහි යොගෙහි ඛෙමං නිබ්භයට්ඨානං අනිච්ඡතෙනා" ප: සූ: 703 ච්: මෑ: ස: 5218 **-පථව** (නා)= යොගාව වරයන් එල්ලී හෝ අතවටු අවුළුවා හෝ හිඳිනු සඳහා වසත්‍රාදියෙන් කළ පටිය. ච්: මා: ස: 19118 උතක්‍කාමෙට නොසජ්ජිකාඛයෘ පූරන යොගාවචරයාහට තුසුදුසු, මෘදුකයාහට හිඳිනට සුදුසු වස්ත්‍රාදියෙන් කළ පටිය හෝ ලී පුවරුකඩ ච්: මා: ස: 19118 ශ්‍රී: සු: ස: 626 (ආයොග පට්ට? බලනු)

අයොඝර (නා)= මුසල. මොහොල. අ: ප: ස: 6216

අය්‍ය 1 (නා)= ආර්‍ය, ශ්‍රේෂ්ඨ. (පූ: ලි: **අඅය්‍යා** සන්‍ත්‍රි: ලි: ඇය්‍යා)

අය්‍ය 2 (නා)= කපුරිය කළ පිය මුතුන් මිත්තෝ. ස: පා: 62037 **-වොසාචිකත** (නා) [සං. විසෘඤ්චිත්?]= කපුරිය කළ නැයන් වෙතුවෙන් සොහොන් ආදි තන්හි තබන ලද ආහාර. පිතෘ දානය, පිතෘ පිණ්ඩය. නැයන් කපුරිය කළ කල ඔවුන් වෙනුවෙන් ඔවුන් ජීවත්ව සිටි ඇදී ප්‍රිය මනාප ආහාර නැයෝ සොහොන් ආදි තන්හි තබත්. එය **අය්‍ය වොසාචිකත** නමි. පාවි: පා: 9036 ස: පා: 62031 සාර: දී: 84525

අය්‍යක (නා)= මුත්තා. අ: ප: ස: 3427

අය්‍යකා (නා)= ඇතු මුත්තා. මිත්තණිය. අ:ප: ස: 3417

අරඤ්ඤර (නා)= බොහෝ දිය ගන්නා මහා සැළ. නො බෙදිය යුතු ගරු බඩු සඛ්‍යාවට ගැණෙන්නක්. "අරඤ්ඤර සණ්ඨානං, බොහෝ දිය ගන්නා සැළ සටහන්" කැ: වි: පි: 10683 වි:වි: ටී: ඇ: හ: වි: 1729 කැ: වි: 13736 අ: ප: ස: 6326 ච්: ලං: 38525

අරඤ්ඤ 1 (නා) [සං, අරණ්‍ය]= වනය. කැලය. උයන. අ: ප: ස. 7320

අරඤ්ඤ 2 (නා)= අරණ්‍යය. දුතිය පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි සඳහන් වන අරණ්‍යය. 1 "අරඤ්ඤං නාම ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච"යි දෙශනා බැවින් ග්‍රාමයත්. ග්‍රාමූපචාරයත් හැර ඉන් එපිට අරණ්‍යය වෙයි. 1 ඝර 2 ඝරූපචාර 3 ගාම 4 ගාමූපචාර 5 අරඤ්ඤ යනු ඇතැම් වෙනස මෙහිදී දතයුත්තේය. 1 ඝර (ගෙය) නම්; ඡදනා ඇතුලෙන් (පියසි කෙළවරින්) ජලය වැටෙන සිමාවෙන් ඇතුළත ඝර නම් වේ 2 ඝරූපචාරය නම්, දෙරටුව සිටි සත්‍රියක විසින් භාජන සේදූ ජලය විසි කළ විට එම ජලය වැටුණු තැන හෝ එසේම සත්‍රියක විසින් ඇතුළු ගෙයි සිට ප්‍රකෘතියෙන් විසිකළ කුල්ල හෝ මුස්න වැටුණ සථානය ද, නැතහොත් ගෙහි ඉදිරිපස දෙ කෙළවර සම්බන්ධ කොට මැද හිදි දෙර තබා ගවයන්ගේ වැළැක්ම පිණිස කළ පරික්ඛෙපය ද යන මේ සියල්ල ඝරූපචාර නම් වෙයි. මෙසේ පිහිටි ගෙවලින් අනතීම ගෙහි ඝරූපචාරයෙහි සිටි මධ්‍යම වයසෙහි සිටි තරුණ පුරුෂයකු විසින් බලවත් වේගයකින් විසි කළ ගල වැටුණ තැනින් මොඛ 3 ග්‍රාමය වේ. මේ ග්‍රාමාන්තයෙහි සිට එබඳු පුරුෂයකු විසින් විසි කළ ගල වැටුණ තැන 4 ග්‍රාමොපචාරය වේ. මේ ග්‍රාමොපචාරය හැර ඉන් ඔබ 5 **අරණ්‍යය** වේ. මේ විනය ක්‍රමයෙන් අරණ්‍යය දැක්වූ අයුරුයි. (2) අභිධම්ම ක්‍රමයෙන් **අරණ්‍යය** මෙසේ මදක් වෙනස් වේ. "**නික්ඛමම බහි ඉන්ද්‍රඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤං**"යි දක්නා බැවින් ඉන්ද්‍රකීලයෙන් (එළිපතින්) ඔබ අරණ්‍යය යි එහි දැක්වේ: සූත්‍රානත ක්‍රමයෙන් අරණ්‍යය ශික්ෂාපදයෙහිද, "අරඤ්ඤං නාම සෙනාසනං පඤ්ච ධනු සතිකං පච්ඡිමං"යි දැක්වන ලද හෙයින් ඉන්ද්‍රකීලයෙහි පටන් ඇඳිර දුන්නෙන් දුනු පන්සිය යක් පමණ දුර පිහිටි සෙනසුන ය. අරණ්‍ය සෙනසුනය යි දක්වන ලදී. මේ පිළිබඳ විනිශ්චය සාරාර්ථ දීපනී විනය ටීකාහි මෙසේ දක්නේය. "එත්ථව විනය පරියායෙන තාව ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච අවසෙසං අරඤ්ඤන්ති ආගතං සුත්තානන්ත පරියායෙන ආරඤ්ඤකං භික්ඛුං සන්ධාය ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්ච ධනු සතිකං පච්ඡිමන්ති ආගතං. **විනය සුත්තානන්තා උභොපි පරියාය දෙසනා නාම. අභිධම්මෙ පන නිප්පරියාය දෙසනා නාම**" ඇඳිර දුන්න නම් විෂත් නවයක් ඇති දුන්න යි. (අජිය ධනු බලනු) පාරා: පා: 4531 ස: පා: 21614 කැ: වි: 255 ඒ:

මා: ස: 175[11]–176[10] ප්‍රා: වි: 32[18] සාර: දී: 466 **-ගතෝ** (නා)= වනයට ගියේ. අරණ්‍ය සෙනසුනට ගියේ. (ප: ලි: **ගතෝ** සත්‍රී; ලි: **-ගතා** න: ලි' **-ගතං**) පාරා: පා: 18[18] ස: පා: 39[35] (අරඤ්ඤ සෙනාසන බලනු) **-ධුතඞ්ග** (නා)- ආරණ්‍යක ධුතාඞ්ගය. (ආරඤ්ඤිකඞ්ග බලනු) **-පරිවෙජ්ජ** (නා)- අරණ්‍ය සීමාව. වන සීමාව ග්‍රාම හා ග්‍රාමූපචාර. ග්‍රාම හා ග්‍රාමූපචාරයන් ගෙන් ඔබ පිහිටියේ අරණ්‍යය සි වි: වි: ටී: 144[18] **-ලක්ඛණ** (නා)= අරණ්‍ය ලක්ෂණ (අරඤ්ඤ බලනු) **-විහාර** (නා)= වනවාසය. අරණ්‍ය විහරණය. වි: මා: ස: 179[8] **-සඤ්ඤා** (නා)= අරණ්‍ය සංඥාව, "මම විවේකයෙහි වෙසෙම්සි හෝ ලද කාය විවේකය සාර්ථක නට යුතුය සි හෝ මෙසෙ අරණ්‍ය සංඥා මෙ නෙහි කරණුයේ" ති: මා: ස: 179[27] **-සෙනාසන** (නා)=අරණ්‍ය සෙනසුන. ආරණ්‍යකඞ්ගය සමාදන් වන යොගාවචරයා විසින් ඉසිය යුතු සෙනසුන. ග්‍රාමයේ ඉන්ද්‍රකීලයේ (එළිපත) පටන් නව රියන් ඇතුළ දුන්නෙන් දුනු පත් සිඟයක් ඔබ පිහිටි සෙනසුන. මෙය පස් විධ අරණ්‍ය සෙනසුන නම් වේ වි: මා: ස: 177[1]

අරණී (නා)= ගිනිගානා දණ්ඩ. අ: ප: ස: 57[20] **-ක** (නා)= අරණි දුන්න. ගිනිගානා දණ්ඩ අදින දුන්න. මාලාකම්මාදි යම් කිසි පැහැ ඇති කිරීමක් නො කළ යුතු වස්තුවක්. සුවිසර ශික්ෂාපදයෙහි සුවිසරයක් (ඉදිකටු කුලාවක්) කිරීමෙහි අනාපත්ති වන වස්තුවක්. පාචි: පා: 163[14] ස: පා: 656[18] ක: ඒ: 144[1] වි: ම: 256[2] ප: වි: වි: ස: 363[3] ක: වි: පි: 17[37] **-ඛනුක** (නා)= එක් අරණි භාණ්ඩයක් අරණි දුන්න "එතකරාරණිය අරණි ඛනකය උපරිපෙලල න දණ්ඩකය යන මේ හැම අරණි භණ්ඩ නම්" පා: වි: වි: ස: 37[13] (අරණි බලනු) **-භණ්ඩ** (නා)- ගිනි ගැමට උවමනා උපකරණ. උත්තරාරණිය, අරණි ඛනුකය. උපරි පෙලන දණ්ඩකය, අධරාරණිය යන මෙතෙක් දෑ. ගරු භාණ්ඩ නො වන බෙදිය යුතු වස්තුවක්. කු: සි: ස: 10[14] පා: වි: වි: ස: 37[13] **-සුත්ත** (නා)= ගිනි ගානා දඬු දෙක. **උත්තරාරණිය** සහ **අධරාරණිය** මෝල සහ **ගිනි** දඬු, හාජනීය භාණ්ඩයක්. ක: ඒ: පි: 113[21] වි: ම: 257[6] **-සඟ්ගහ** (නා) අරණි යුගලය. ගිනිගානා දඬු දෙක. මෝල සහිත වූ ගිනි දඬු වි: ම: 257[6] ක: ඒ: 140[17] ක: ඒ: පි: 113[21]

අරූපරූප (නා)= 1 (න + රස + රූප)= සාමඤ්ඤ රස සවරූපය නැති. වෙරඤ්ජා බ්‍රාහ්මණයා බුදුනට නිග්‍රහ කළ එක් කරුණක්. මේ අර්ථ යෙහි අභිවාදන පච්චුට්ඨානාදිය රසයෝ නම් වෙත්. යම් කිසිවකු උදෙසා එබඳු සාමඤ්ඤ රස සවරූප වූ අභිවාදනාදිය නැති බැවින් බුදුහු අරූපරූප නමැයි වෙරඤ්ජා බ්‍රාහ්මණයා කීය. 2 රූප රසාදි රසයන් ප්‍රහීණ කළ. රූප රසාදි රසයෝ බුදුන් කෙරෙහි විද්‍යමාන නො වෙති. එබැවින් බුදුහු අරූපරූප නම් වෙති. පාරා: පා: 26 ස: පා: 82[3–19]

අරහ (නා)= 1 සුදුසු 2 රහසිනුදු පව් නො කරන 3 කෙලෙස් නමැති අර (ගරාදි) නැසූ 4 එක් බුදු ගුණයක්. 5 ඉදිරිය ස: පා: 66[36] **-ඛජ** (නා)= ඇඟින් ධජය. සිවුර ඇ: ප: ස: 41[18] **-ත්ත** (නා)= රහතන් වහන්සේ. **-ඤාතක** (නා)-(√හන + ණ්වු=අක; √හන=ඤාත)= මනුෂ්‍ය රහතන් වහන්සේ නමක් මැරීම පඤ්චානන්තරීය කර්මයෙන් එකක්, පැවිද්දට නුසුදුසු පුද්ගලයෙක්, " අරහන්ත ඝාතකෝපි මනුස්සා රහන්තවසෙනෙව වෙදිතබ්බෝ -පෙ- අම නුස්සජාතිකං පන අරහන්තං අමනුස්ස ජාති යං වා අවසෙසං අරියපුග්ගලං ඝාතෙන්තා ආනන්තරියං න හොති පබ්බජ්ජාපිස්ස න වාරිතා" ස: පා: 76[8] පා: ඒ: වි: 242[24]

අරහෝ (නා)= 1 ඉදිරියෙහි. (අරහෝ රහෝ සඤ්ඤී උල්ලපන්තී" පාරා:පා:75[1] ස:පා: 393[5]

අරිට්ඨ (නා)= 1 මෝරු (තක්‍ර) 2 මරණ විහනය. 3 අනිෂ්ට. 4 අරිෂ්ට, ආසව. (එක් සුරා විශෙෂයක්) 5 කඳුවා. 6 කොසඹ. 7 පෙණෙල ගස, ඒනි අරිෂ්ට නම් සුරාවට සමාන වර්ණය හා ගන්ධය ඇති කැප බෙහෙදකි. "අරිට්ඨං හි සුරා සදිසං ගන්ධවණ්ණං කපිත්ථ හෙසජ්ජං" වි: වි: ටී: 237[18] අ: ප: ස: 109[6] ස: පා, 635[30] **-සික්ඛාපද** (නා)= එනම් ශික්ෂාපදය. අරිට්ඨ නම් භික්ෂුව නිසා පැණවූ ශික්ෂාපදය. දිවසි පෙපරිනිස්සජ්ජන සූත්‍රයි ශික්ෂාපදය. භාග්‍යවත්හු විසින් සඟි මෝක්ෂාවරණයයි වදුළ අන්තරායකර ධර්මයන් සෙවනය කරන්නාහට අන්තරායක් නොවන්නේය සි හෙවත් බුද්ධ වචනය අසනා බැව් දනිමිසි යම් භික්ෂු නමක්

කියා ද, එය ඇසු දුටු සෙසු භික්ෂූන් විසින් දෘෂ්ටිවිපන්න එම භික්ෂුවට 'ඇවැත්නි එසේ නොකියව" යනාදීන් තුන් යල දක්වා අවවාද කළ යුතුයි. එසේත් දෘෂ්ටිය නොහරී නම් සෙසු භික්ෂූන් විසින් එය හරවනු පිණිස දෘෂ්ටිය නොහැරීමෙහි උත්ක්ෂේපනීය කර්මය කළ යුතුයි. එම භික්ෂුවට කර්ම වාක්‍යාවසානයේ :"දිට්ඨි අපපටිනිස්සජ්ජන" නම් සුඛ පච්චි ඇවැත වේ. මෙය අරිට්ඨ භික්ෂුව උදෙසා පැණවූ බැවින් "අරිට්ඨ සික්ඛාපද නම් වේ. පාචි: පා: 133[32] ස: පා: 440[10]-644[32]

අරිත්ත (න) [සං: අරිත්‍ර[= ටීව. අ: ප: ස: 90[15]

අරිය (නා) [සං ආර්‍ය]= 1 ශ්‍රේෂ්ඨ, 2 නිවැරදි, පිරිසුදු 4 රහත්, 5 කෙලෙසුන් කෙරෙන් දුරු වූ.ස: පා: 97[15] පාරා පා: 5[4] -අට්ඨඞ්ගික මග්ග (නා)= ආර්‍ය අෂ්ටාඞ්ග මාර්ගය. 1 සම්මාදිට්ඨි 2 සම්මා සඞ්කප්ප 3 සම්මාවාචා 4 සම්මා කම්මන්ත 5 සම්මා ආජීව 6 සම්මා වායාම සම්මා සති 8 සම්මා සමාධි යන මාර්ගාඞ්ග අට. ප: සූ: 30[11] -උපොසථ (නා)= ආර්‍යශ්‍රාවකයන්ගේ උපෝසථය. බ්‍රහ්මචාරීපෝසථය. අඞ්ග; නි: 126[16] -භාස (නා)= 1. ආර්‍යයන්ගේ භාෂාව, මාගධී භාෂාව. ආර්‍යව්‍යවහාරය "තත්‍ර අරියකං නාම අරිය වොහාරෝ මගධ භාසා" 2. ආර්‍ය භාෂා කථාකරන්නා "අරියකෙන අරියකස්ස සන්තිකෙ, සික්ඛං පච්චක්ඛාති" ස: පා: 182[27] පාරා: පෙ: 276. පාරා: පා: 77[12] -ධම්ම (නා)= ආර්‍යධර්මය, පඤ්චශීලය මනෝ: පූ: 631[27] -පඤ්ඤ (නා)= ආර්‍යප්‍රඥාව, විදර්ශන ඥානය. -පුග්ගල (නා)=ආර්‍යපුද්ගලයෝ සෝවාන් ආදි මාර්ගඵලයන්ට පැමිණි පුද්ගලයෝ. -ඵල (නා)=ආර්‍ය ඵලය, අර්හත් මාර්ගඥානය. උතුම් ඵලය. -මග්ග (නා)=ආර්‍යමාර්ගය. ශ්‍රේෂ්ඨ මාර්ගය. -වාස (නා)= ආර්‍යවංශය. ආර්‍යවංශසූත්‍ර ප්‍රතිසංයුක්ත ධර්මකථාව. 1 ඉතරීතරෙන චීවරෙන සන්තුෂ්ඨි. 2 ඉතරීතරෙන පිණ්ඩපාතෙන සන්තුෂ්ඨි, 3 ඉතරීතරෙන් සේනාසනෙන සන්තුෂ්ඨි 4 භාවනාරති යනුවෙන් දක්නා ආර්‍ය වංශ සතර ම: මා: සා: 165[15] අඞ්ග: නි: 204[10] (ඉසාර මනෝරථ පූරණී අඞ්ගුත්තර අට්ඨ කථාවෙන් දක්නේහි. 487[18]) -විනය (නා)= ආර්‍ය විනය ශාසනය. "වුද්ධිහෙසා භික්ඛු අරියස්සවිනයෙ යෝ අවචයං අචචයතෝ දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොති ආයතිං සංවරං ආපජ්ජති" අඞ්ග: නි: 849[1] මනෝ: පූ: 798[10] -විහාර (නා)= (වි + √හර + ණ)= ආර්‍යයන් විහාරය. ඵල සමාපත්තිය ම: මා: සා: -සච්ච (නා) [සං. සත්‍ය > සච්ච]= ආර්‍යයන් සත්‍යය. 1 දුක්ඛ 2 සමුදය, 3 නිරෝධ, 4 මාර්ග යන චතුරාර්ය සත්‍යය.

අරිස (නා)= එනම් රෝගය. අභිධ්. අ: ප: ස: 45[21]

අරු (නා)= වර්ණය, තුවාලය අ: ප: ස: 45[5]

අරුණ (නා) [සං. අරුණ]= අරුණෝ ලෝකය. හිරු උදාවන්නට පෙර පෙදිසින් නැගෙන හිරු එළිය සූර්‍යාලෝකය, මහාසත්‍යයකුගේ ඇසට බලු පැහැඇති අව්‍යක්ත රශ්මිවර්ණය. "අරුණෙනාම පුරත්ථිම දිසායං සුරියොදය නොපුරෙතරමෙව උග්ගතො භාසො. වි: ලං: 2[11] අ: ප: ස: 11[30] ම: ම: ටී: 424[18]. -උග්ගහ ආපජ්ජති (ක්‍රි)= අරුණු නැඟි කෙණෙහි ඇවැතට පැමිණෙයි. එකරත්ත ඡාරත්ත සත්තාහ දසාහ මාසාතික්‍රාන්තයෙහි පැමිණෙන ඇවැතට අරුණු නැඟි කෙණෙහි පැමිණෙයි. පරි: පා: 163[12] ස: පා: 975[21]- **උග්ගහ මන** (නා)= (ඵ + √ගම + යු= අන) [සං- උද් ගමන]= අරුණෝද්ගමනය, අරුණු නැඟීම. හිරු උදාවීමට පෙර පෙරදිග අහසෙහි දක්නා රක්ත වර්ණය වත්ත නිස්සේපණාදියට සුදුසු කාලය. ආචාර්‍ය උපාධ්‍යායන්ගෙන් කොරව බහි සීමායෙහි හැසිර නීස බිඳගන්නා නීස සමාදන්වූ භික්ෂුවටද, වස් කාලය තුළ උපචාර සීමාවෙන් පිටත ගොස් වස්සවෙජ්දයට පැමිණෙන වස්විසූ භික්ෂූන්ටද, අව්පවාස සීමාවෙන් පිටත තුන්සිවුරෙන් වෙන්ව වසන තෙවිවරික භික්ෂූන්ටද, සත්තබහන්තර සීමාවෙහි සහ සෙසුවාවට පොහෝනා කැනක අනුපසම්පන්නයන් හා සත්‍රීන් සමග එක්ව විසීමෙන් පවිති ඇවැත් අවදනා භික්ෂූන්ටද. වත ඉවතලීමෙන් රාත්‍රිවෙජ්දයට පැමිණෙන වත් පුරණ භික්ෂූන්ටද අරුණෝදාමනය දැන ගැනීමෙන්ම ශික්ෂාපද ආරක්ෂාවේ. වි: ලං: 21[29] පාරා: පා: 280[31] ම: ස: 1[379] ම: ම: ටී: 425[9] ක: ව: පි: 45[14] -**උපට්ඨාපන** (නා)= අරුණු නැන්වීම. රාත්‍රි අවසානයෙහි වන අරුණු කැඟීම. "එවං චිවර විප්පවාසාදිසුව සඞ්ඝත්ථෙරා රත්ති පරියොසානෙ ආගාමී අරුණවසෙනෙව අරුණුට්ඨාපනං වෙදිතබ්බං" ම: ම: ටී: 425[13] ම: ලං: 19[4] -**කාල** (නා)= අරුණෝ ලෝකය

උදවන කාලය. **වත්තනිකෙපනාදියට නියමිත කාලය** වලාකුළු ආදියෙන් නොවැසුණු පිරිසිදු අහසෙහි මස් ඇස් පැහැවත් මදරත් රැස් පෙණෙන කල පටන් අරුණු කාලය වේ පළිතාදියකින් වැසුණු තැනක් නම් යම් පමණ කාලයකින් විවෘත ස්ථානයෙහි රහතා ලොකය පෙනේ ද එතැන් පටන් අරුණ කාලය වේ. හිරුමඬල පෙනීමට එක් පැයකට හෝ දෙපැයකට පමණ පෙර කාලය අරුණ යයි නියමය වේ. දෙපැය කාලය වැඩියයි සමෙකුට විටහේනම් ඉර උදවීමට පෙර පැයක් කාලය අරුණ කාලයයි ගතයුතුය. වි: ලං: 21²⁸ **-වණ්ණ** (නා)= අරුණ වණ්ණය. මදරත් පැහැය. මත්ස්‍යයකුගේ ඇසට බඳු පැහැය වි: ලං: 21²⁶ (අරුණ බලනු.)

අරූප (නා)= 1 රූපයක් නැති 2 විරූප. සං: පා: 308³⁰.-**'අවචර** (නා) (අව + √චර + අ)=අරූප භාවනාව අරමුණු කිරීම් වශයෙන් හෝ අරූප භවයෙහි හැසිරෙන. අභි: ස: ස: 7³⁰ අභි: ව: 4²⁵ **-ංවිත්තන** (නා)= එනම් සිත (අ) අරූප භාවනාව අරමුණු කිරීම් වශයෙන් හැසිරෙන පවතින සිත හෝ (අ) ආකාසානඤ්චායතනාදි චතුර්විධ අරූප භවයෙහි හැසිරෙන-පවතින සිත හෝ (ඉ) අරූපාවචරයෙහි පවත්නා සිත හෝ අරූපාවචර නම් වේ. එනම් සිත් දෙළස. අභි: ව: 4²⁵ අභි: ස: ස: 7³⁰. **-භූමි** (නා)= එනම් භූමි. චතුර්විධ භූමින්ගෙන් එකක්. 1 ආකාසානඤ්චායතන 2 විඤ්ඤාණඤ්චා 3 ආකිඤ්චඤ්ඤං 4 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤං යන භූමි සතර. අභි: ව: 8¹² (5) (අරූපභූමි යනුද මෙයමැයි) **-ජීවිතින්ද්‍රිය** (නා)= එක් ජීවිතෙන්ද්‍රිය යක්. ජීවිතෙන්ද්‍රිය රූප-අරූප වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. එසින් අරූප ජීවිතෙන්ද්‍රිය විෂයෙහි උපක්‍රමයක් කළ නොහැක. එසේම එය විනාශ කරනුද නොහැක. උපක්‍රම කටහැකි වූයේද, විනාශ කටහැකි වූයේද රූප ජීවිතෙන්ද්‍රියම ය. රූප ජීවිතෙන්ද්‍රිය නැසීමෙන් අරූප ජීවිතෙන්ද්‍රිය ද නැසේ එයට ම අයත් බැවිනි මෙසේ සිදුවන ජීවිතෙන්ද්‍රිය විනාශය බල පවත්වන්නේ පවතුපන්න ජීවිතෙන්ද්‍රිය විෂයෙහි පමණකි. අතීත – අනාගත ජීවිතෙන්ද්‍රියයන්ගේ අභාවය නොවන හෙයිනි. කතිය පාරාජික ශික්ෂාපද පදභාජනියෙහි "ජීවිතින්ද්‍රියං උපච්ඡිජ්ජති" යනුවෙන් දක්නේ මේ රූප ජීවිතෙන්ද්‍රිය යි. පාරා: පා: 7 ²¹ සං: පා: 313²⁷

අරූපිය (නා)= [සං. අරූප්‍ය > අරූපිය] 1 "රූපියං යත්‍ර රත්‍රන් රිදී මසු කාවණු ඇත සතරට සාධාරණ නම්' යි කඞ්ඛා විතරණී ගැටපද බැවින් මේ සතරට අයත් නොවන දෑ. 2 රිදී නොවන. 3 රූපිය සංවොහාර ශික්ෂාපදයෙහි "අරූපියෙ රූපියසඤ්ඤී රූපියං වෙතාපෙති" යන තන්හි "අරූපියෙති ඛරපත්තාදිකෙ"යි කී බැවින් ඛර පත්‍ර ආදිය. **ඛරපත්තන** නම්; "ඛරසඞ්ඛාතං සුවණ්ණ පතිරූපකං වත්‍ථුං" යනු විමති විනොදනී ටීකා බැවින් රන් වැනි වසතුයි. 4 "අඟට වරාහාදි රූපයෙන් තළා වඩනලද රත්‍රන් රිදී දෙක රූපිය නම් වේ', රූ සටහන් ඇති රනරිදී කාසි. 5 කැපවත් හා දුකුළාවත්. වස්ත්‍රාදිය සහ මුතුමැණික් ආදිය. පාරා: පා 26⁹¹³ සං: පා: 605¹ කං: වි: පි: 52³³² වි: ම: 172³⁴ කු: සි: ස: 41³⁹ අ: ප: ස: 66³⁴ **—සඤ්ඤී** (නා)= රන් රිදී මසු කහ වණු නොවේය, ඛර පත්‍රාදිය යන හැඟීම ඇත්තේ. "රූපියෙ අරූපිය සඤ්ඤී රූපියං වෙතාපෙති නිස්සග්ගියං පාචිත්තියං" පාරා: පා: 269¹³

අරෙ (නි)= ආමන්ත්‍රණයෙහි වැටෙන නිපාත පදයක්. "අරෙ, කොල." අ: ප: ස: I53¹⁰ වි: වි: ටී: 49²

අරොග (නා) (න + රොග) (√රුජ් + ණ; ජ=ග) =රොග නැති, නිරොග නොගිලන්. (පුං: ලි: **අරොගො** සංස්: ලි: **අරෝගා** නපුං: ලි: **අරොගං**) **-නත්තා** (නා)= නොගිලන් මුණුබුරන් ඇති. පාරා: පා: 2²²¹² **-පුත්තා** (නා)= නොගිලන් පුතුන් ඇති. "තෙන ඛො පන සමයෙන විසාඛා මිගාරමාතා අරොග පුත්තා අරොග නත්තා අනිමඛල සම්මතා" පාරා: පා: 222¹²

අලං (නි) [සං. අලම්]= 1 ප්‍රතික්ෂේප 2 ප්‍රතිෂේධ 3 පර්‍යාප්ත, ප්‍රයොජන නැති. යන අර්ථයන්හි වැටෙන නිපාත පදයක් අ: ප: ස: 153³⁵ සං: පා: 123¹⁶ 178³¹ කං: වි: පි: 17²⁷ **-'අභිඤ්ඤා දස්සන** (නා) (√දිස + ඤ=අන; √දිස=දස්ස)= කෙලෙස ප්‍රහාණයෙහි සමර්ථවූ විශුද්ධ ඥන දර්ශන ය. මෙහි ඤාණ නම් මහද්ගත ලොකෝත්තර ප්‍රඥාවයි. අ සින් දුටුවා මෙන් කරණ හෙයින් දස්සන නම් වේ. අරියවූ හෙවත්

උතුම්වූ ඤාණ දස්සනය, අරියඤාණ දස්සන නම් වේ. එය කෙලෙස විධ්වංසනයට සමර්ථ වූයේ අලමරිය ඤාණ දස්සන නම් වේ ධ්‍යානාදි උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය. මෙහි අරිය ශබ්දය ශුද්ධ පදාර්ථය වේ. ධ්‍යානාදිය නම්; විමොක්ෂ, සමාධි, සමාපත්ති, ඥානදර්ශන, මාර්ග භාවනා, ඵල සාක්ෂාත් කිරීම කෙලෙස ප්‍රහාණ, චිත්ත විනිවරණ, ශූන්‍යතාරයෙහි අභිරතිය ආදී මෙතොක් ධර්මයි කියනලදී විනයපිට මඤ්ඤූසා කඩිඨ විතරණී ටීකායෙහි "ඉධ පන මහගහත ලොකුත්තරාව වෙදිතබ්බානි ආහ මහගහත ලොකුත්තර පඤ්ඤා - පෙ - අරිය සද්දෝ චෙත්‍ථ සුඛ පරියායෝ. න ලොකුත්තර පරියායෝ ඣානාදි භෙදෙනි ආදී සඳ්දෙන විමොක්ඛ සමාධි සමාපත්ති ඤාණ සසන මග්ග භාවනා ඵල සච්ඡිකිරියා කිලෙසපපහාණ විනිවරණ තා චිත්තස්ස සුඤ්ඤතාරෙ අභිරතීති ඉමේ සඞ්ගහණාති" වි: ම: 79[33] කං: වි: 31[35] කං: වි: පි: 24[10] පාරා: පා 921 සං: පා: 348[37] ප්‍රා: පු: සා: 10[27] -**'ආවුසො** (නා) [සං. ආයුෂ්මාන් > ආයුසො > ආවුසෝ?] = ඇවැත්නි කම් නැත ආයුෂ්මත්නි ප්‍රයෝජනයක් නැත "අලං ආවුසො සත්තානං නෙසං යතොධම්මං රොචෙනත්තිති" චූ: පා: 328[22], 4294 -**'එතං සබ්බං** (නා)= යාවකාලික භොජනය කැප කරන භික්ෂුව විසින් කිය යුතු වාක්‍යය. 1 කැපවූ ද, 2 තමන් විසින් පිළිගත්තාවූද; 3 මඳක් ඔසවා හෝ බහා තබා හෝ පානා ලද්දාවූද, 4 දෙරියන් විසත් අත්පසට එළවන ලද්දාවූද, යාවකාලිකය කැප කරන භික්ෂුව "අලමෙතං සබ්බං" යි කිය යුතුය. මේ සිව්වැදෑරුම් භොජනය අයිරින් කරනුයේ 5 පවාරණය කොට අසුනෙන් නොනැහිටියේ හෝ 6 පවාරණය නොකොට සියලු ලෙසින් වැළඳුයේ හෝ ඇත දෙවැදෑරුම් විනය කර්මාකාරයෙන් යුත් භික්ෂුව 7 "අලමෙතං සබ්බං" යි වාග්භෙද කළේ සත්වැදෑරුම් විනය කර්මාකාරය සම්පාදනය කළේනම් වේ. කියනලදී කුද්දසික ටීකායෙහි "ඊදිසං චතුඞ්ගිඛාකාර සම්පන්නං භොජනං - පෙ - එවං දුවිධ විනයාකාර සම්පන්නෝ භික්ඛු අලමේතං සබ්බන්ති එවං භාසතු." මෙහි කැප නම් "භික්ෂූරු ලුහුණු ඇ කැප කළ බැව්හුදු අය පමස් නැති බැව්හුදු කුල දූෂණාදීන් නොඋපන් බැව්හුදු කප්පිය නම් වේ" කු: සි: සං: ං0[48] බු: සි: ටී: 51[10] -**'එතං සබ්බන්ති අවුත්තං** (නා)= "අලමෙතං සබ්බං" යි වාග් භෙද කොට ම නො කියනලද අනතිරිත්ත භොජනයේ එක් ලක්ෂණයක්. "අලමේතං සබ්බන්ති අවුත්තන්ති-පෙ-එවං අවුත්තං හොති අනතිරිත්තං" කං: වි: 108[17] කං: වි: පි: 83[38] සං: පා: 610[35] (අනතිරිත්ත බලනු) -**'එතං සබ්බන්ති වුත්තං** (නා)= "අලමෙතං සබ්බං" යි කියනලද අතිරික්ත භොජනයේ එක් ලක්ෂණයක්. සත් වැදෑරුම් විනය කර්මාකාර (සප්ත විනය කර්ම)යන් ගෙන් එකක්. යාවකාලිකය කැපකරන මහණ "**අලමෙතං සබ්බං**" කිය යුතුය. එහදී "අලමෙතං සබ්බන්ති" යි නිකාරය නොකිය යුතුය. කියනලදී. "එත්‍ථ නිකාරං අවත්වාව අලමෙතං සබ්බං එත්තකං වත්තුං වට්ටති යතු අවුවාසි"— "අලමෙතං සබ්බං සිය යුතුය. **නි** සිටුවයි. අල මෙතං සබ්බන්ති යූ හොතීදී නො කළා වෙයි" යතු විනය සන්නයි" මෙහි සප්ත විනය කර්ම නම් 1 කප්පියත්තය 2 පටිග්ගහිතකත්තය 3 උච්චාරිතකත්තය 4 හත්ථපාසෙයිතකත්තය 5 භුත්තාවිනා කත්තය 6 භුත්තාවිනා පවාරිතෙන ආසනා අවුට්ඨි තෙනත්තය 7 අලමෙතං සබ්බන්ති වුත්තෙන කත්තය යන මේයි. කං: වි: පි: 83[37] කං: වි: 108[26] කු: සි: සං: 31[13] (අනතිරිත්ත බලනු) **-කම්මනිය** (නා) (කම්ම + නිය) [සං. කර්මණ්‍ය]= කර්මක්ෂම වූ. කර්මයට යොග්‍ය වූ. මෛථුන සෙවනයට සුදුසු වූ. "කුඩ්‍යාදීන් ප්‍රවර්ත්තන හෙයින්ම අලං කම්මනිය වූ"—"අලං පරියත්තං කම්මනිය භාවායාති අලං කම්මනියං. තස්මි අලං කම්මනියෙ. යත්‍ථ. අජ්ඣා චාරං කරොන්තෙසා සක්කොනන්ති තං කම්මං කාතුං තාදිසෙති අත්‍ථො." සං: පා: 455[27] කං: වි: පි: 4[29] ප්‍රා: පු: සං: 31[25] පාරා: පා 225[17] **-කර** (ක්‍රි)= අලඞ්කාර කෙළේය. සැරසිය. වි: වි: ටී: 196 (අනී:-**කරි** වනී:-**කරොති** අනා:-**කරියති** පම්:-**කරොතු** සම්:-**කරෙය්‍ය** පූක්‍රි:-**කරිත්වා** තුං:-**කාතුං** අතීකා:-**කත** වත්තීකා:-**කරොනෙනා**= අලඞ්කාර කරමින්, සරසමින්) **-කාතුං** (තුං) (√කර + තුං) = කරන්නට සමර්ථවේ. සිසයින් කිරීමට සමර්ථවේ. ම: පා: සං: 253[8] පාචි: පා: 209[12] **-කාර** (නා) (අලං + √කර + ණ) = අලඞ්කාරයක්. ආභරණයක්. සැරසිල්ලක්. පළඳනාවක්. පාරා: පා: 279[5] අ: ප: සං: 39[38] **-ංභණ්ඩන** (නා)= පළඳන අබරණ. ඇඟිලි මුදු ආදිය., වි: වි: ටී: 168[38] **-ගොතම** (නා)= ගොතමිය කම් නැත උවමනා නැත. "අලං ගොතම මා තෙ රුච්ථි මාතුගාමස්ස තථාගතප්පවෙදිතෙ

ධම්මචිනයෙ අගාරසමා අනගාරියං පබ්බජ්ජාති." චූ: පා: B. 406[24] ස: පා: 951[9] —**දෙව** (නා) = දෙවයන්වහන්ස කම් නැත —**දත්ත** (නා)= දෙවදත්තයා කම් නැත. උවමනා නැත. "අලං දෙවදත්ත යො ඉච්ඡති ආරඤ්ඤකො හොතු" පාරා: පා: 206[5] ස: පා: 434[25] —**පණාමෙතුං** (තුං)= පණාමනය කරන්නට සුදුසු වේ. අත්හැරදමන්නට සුදුස්සෙකි. "පණාමනය කිරීම නම් "පණාමෙමි තං"-"මා ඉධ පටික්කමි" —"නීහර තෙ පත්තචීවරං"—නාහං තයා උපඨාපෙතබ්බො;' යනුවෙන් දෙශනා පාළියෙන් හෝ "මා මං නාමපපවෙසනං ආපුවඡි" යනාදීන් අටුවාහි කී ක්‍රමයෙන් හෝ සඞ්ඝිහාරිකයා උපාධ්‍යාය තෙරුන් වෙතට පැමිණීම වළක්වාලීම හා පා සිවුරු අස්කර ගන්නට නියම කිරීම ද, තමන්ගේ උපසම්පාදය වළක්වාලීම ද, කයින් හෝ වදනින් හෝ කය වදන් දෙකින් හෝ ඇණ වීමයි. පණාමනය කළ සඞ්ඝිහාරිකයන් අවවාදක්ෂම වී සමාව ඉල්ලුවිට එය දීමද, උපාධ්‍යාය තෙරුන්ගේ යුතුකමකි. එය ඉටු නො කෙළේ නම් ඔහුට දුකුළා ඇවැත්වේ පණාමනයකරනු ලැබූ සඞ්ඝිහාරික විසින් උපාධ්‍යාය තෙර සමා කළ යුත්තේය. එය නො කෙළේ නම් ඔහුටද දුකුළා ඇවැත්වේ. ම: පා: ස: 194[31] 233[27] පා: මූ: වි: වි: 260[24] ස: පා: 734[7] ධ: අ: ගැ: 274[18] (නිස්සයපණාමන බලනු) -**පමෙතුං** (තුං)= විමසීමට සම්ප්‍රාප්ත වූ. ඒ ඒ කරුණ නුවණින් සමකර බැලීමට දක්ෂ වූ. මහා: පා: 415[32] ස: පා: 856[16] -**භික්ඛු** (නා) (√භික්ඛ + රු) [සං. භික්ෂු]= මහණ: කම් නැත. "තීහඛෙහනී සමන්නාගතස්ස භික්ඛුනො සඞ්ඝමජ්ඣෙ උපොසථං ඨපෙන්තස්ස අලං භික්ඛු මා භණ්ඩනං මා කලහං මා විගහං මා විවාදන්ති ඔවදිත්වා සඞ්ඝෙන උපොසථො කාතබ්බො" පරි: පා: 170[11] ස: පා: 980[10] -**මොඝ ලල්ලාණ** (නා) (මුඝල + ණාන)= මුඟ්ඟන කම් නැත. "අලං මොඝලල්ලාන මා තෙරුවේ පඨවිං පරිවත්තෙතුං" පාරා: පා: 7[8] ස: පා: 123[15] -**වච නීය** (√වච + නීය)= කියයුතු නොවන. නො බිණිය හැකිව අත්හළ. හායඤ්ඤා භාවය ඉක්මවූ. සඤ්චරිත්ත සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි ආපත්ති සාධක අඞ්ග පඤ්චකයෙන් එකක්. මෙහි "අලං" ශබ්දය නිවාරණාර්ථයි "මත්තඤ්ඤූතිකතා න නා ලං වචනීයතා (විමති විනොදනී ටීකාහි ද, ප්‍රාති මොක්ෂ වණ්ණනාහිද දක්නට "**නාලං වචනීය කා**?" යනුයි) පතිගණ්හන චිමංසන පච්චාහරණා නීයි ඉමා නෙසං පඤ්ච අඞ්ගානි" යන තන්හි "**න නාලං වචනීයතා**" යනු "**අලං වචනීය තා**"වය මැයි. කඞ්ඛාවිතරණී ටීකාවෙහි එය මෙසේ විසතර කරයි. "**න නාලං වචනීයතා**" ති යථා වුත්තනයෙන පරිවත්තා **අලං වච නීයා. නිවාරණත්ථොහි** එත්ථ අලං සද්දො. න අලං වචනීයා= නා ලං වචනීයා, න නාලං වච නීයා තස්සා භාවො නානාලං වචනීයතා. අථ වා වචනීයතා ඉවෙව වුත්තං හොති"—"න නා ලං වචනීයතා, සඞ්ඝමජ්ඣු විසින් ඇය මත්තෙහි නිග්‍රහ සඞ්ග්‍රහ වශයෙන් කිසිවක් නොකිණිය හැකිව නො හළ බවය"—යනු කඞ්ඛාවිතරණී හැටපදයි. "යාහි යථා යථා යෙසු යෙසු ජනපදෙසු පරිවත්තනාව හොති, භරියාභාවං අතික්කමති අයං"**අලංවචනියාති**" වුච්චති" විමතිවිනොදනී ටීකාවෙහි "**අලං**" ශබ්දය අභිධේයයෙහි සලකා ඔවුනොවුන් කෙරෙහි කැමැත්තක් නැතිව වෙන්වූ අඹුසැමියන් සකාන කරන්නට සුදුසු වචනය "**අලංවච නීය**" නමැයි කියයි. "ඉත්ථිවා පුරිසෙ වා උභොපි වා ජායභාවෙ සාමික භාවෙ ච නිකඛිත්ත ඡන්දතාය අවචනත්ත වියුත්තතත්තා දන අඤ්ඤමඤ්ඤ සමාගමත්ථං මා එවං අක රිත්ථාති ආදිනා මවචනීය වත්තබ්බතා **අලං අරහානි** = අලං වචනියා, අලං වා කත්තුං අරහං සකාන වචන මෙතෙසු ඉත්ථි පුරිසෙසු නි= අලං වචනියා. සකානකාරස්ස වචනං විනා අසංගවජ්ඣනකා පරිවත්තා මෙවාති අධිප්පායෙ" ස: පා: 401[31] කං: වි: 38[28_29] වි: ම: 102[7] කං: වි: පි: 301[3] පාරා: පා: 170[12] වි: වි: ටී: 227[1] ටී: වි: 376 -**සංවිධාතා** (තුං)= සංවිධාන කරන්නට සුදුසුයි. පාචි: පා: 209

අලාත (නා) [සං. අලාත] = හිනි පෙණෙලි. ස: පා: 637[28] වි: වි: 1617 (ජෝති සික්ඛාපද බලනු).

අලාබු (නා) = ලබු නව මහා ඵලයෙන් එකක්. යාවකාලිකයට අයත් වූවක්—කෙළි පිණිස නමුදු නො ඇල්ලියයුතු ඵල විශෙෂයක්. "ආදි සද්දෙන නාලිකෙර ලබුජතිපුඝ අලාබු—පෙ— සඞ්ඝහො දණ්ඩෙබ්බා පෙ-කීළාධිප්පායෙන ආම සනං නවට්ඨති" කං: වි: 114[34] කං: වි: පි: 88[25] කු: සි: ස: 32[26] සා: පා: 387[20] සාර: දී: 661[16] (අනාමාස බලනු)

අලකඛික (නා) (න + ලකඛී + ක) [සං. ලක්ෂ්මී > ලකඛී + ක]= නිඃශ්‍රීක. අභාග්‍ය. කාලකණ්ණි. පින්මද. "මය මෙවං මහා අලකඛිකා මයං අපප පුඤ්ඤා." පාරා: පා: 22[1] සා: පා: 160[21] අ: ප: සා: 13[25]

අලගද්ද (නා) [සං. අලගර්ද]= සර්පයා. නාගයා. **අලංගද්ද** යි කියයුතු තැන "**අලගද්ද**"යි කියති විමති විනොදනී ටීකා පාඨයි. **අලගද්දූ**නි වෙසි ආසිවිසෝ වුච්චති. සෝ හි අලං පරියත්තෝ ජීවිතහරණෙ සමත්ථෝ වා විස සඤ්ඤා තෝ ගද්දූ අස්සාති අලංගද්දූනි වත්තබ්බෙ **අලගද්දූ**නි වුච්චති" චූ: ච: ටී: 19[14] සාර: දී: 69[15] අ: ප: සා: 88[24] -**උපමා** (නා) සර්පයකු ගැණීමට බඳු උපමා ඇති. තෙවැදෑරුම් පඤ්ඤා පතියෙන් එකක්. සා: පා: 133[3] ච: ච: ටී: 19[12] සාර: දී: 69[15] (**අලගද්ද පරියත්ති බලනු**)- **පරියත්ති** (නා)= එනම් පඤ්ඤාපතිය. ත්‍රිවිධ පඤ්ඤාපතියෙන් එකක්. චීවරාදි සිවුපසඟ පිණිස හෝ ලාභ සත්කාරාදිය පිණිස බුඬවචනය ඉගෙණීම. සර්පයකු වරදවා ගැණීම මෙන් ත්‍රිපිටක බුඬවචනය ලාභ සත්කාරාදිය පිණිස ඉගෙණීම. "තත්‍ර යො බුඬවචනං, එවං චීවරාදිනිවා ලභිස්සාමි, චතුපරිස මජ්ඣෙ වා ඕ ජානිස්සන්තීති ලාභසක්කාරහෙතු පරියාපුණාති තස්ස සා පරියත්ති අලගද්ද පරියත්ති **නාම**. එවං පරියා පුණන්තොහි බුඬවචනං අපරියා පුණිත්වා නිද්දොක්කමනං වරතරං." ප: සූ: 89[1] සා: පා: 133[3].

අලච්ඡින්න (නා)= මහ ඇඟිලි සිඳුණු. පැවිදි නොකළයුතු පුද්ගලයෙක්. "න අලච්ඡින්නො පබ්බාජෙතබ්බො" මහා: පා: 101[19] සා: පා: 766[28] චූ: ච: 248[6] (අලච්ඡින්න යි ද දක්නේය)

අලජ්ජී (නා) (න + ලජ්ජී) (ලජ්ජා+ඒ)= ලජ්ජා නැති පුද්ගලයා. පවට ලජ්ජා නැතියහු. 1 දැන දැන ඇවැතට පැමිණෙයා. 2 අවන් ඇවැත් සහවන, 3 අනතිනාමී වන පුද්ගලයා. "අලජ්ජී සඤ්චිච ආපජ්ජනාදිනා අලජ්ජිලකඛණෙන සමන්නාගතො" සා: ප: 883[14] චූ: ච: ටී: 108[16] පරි: පා: 213[8] (පු: ලි: **අලජ්ජී**. ස්ත්‍රී ලි: **අලජ්ජිනී**) චූ: ච: ටී: 131[24] —**තා** (නා)= ලජ්ජා නැති බව. ඇවැතට පැමිණෙන කරුණු සයෙන් එකක්. 1 අලජ්ජිතා, 2 අසඤ්ඤණතා 3 කුකඤ්චපකතතා, 4 අකප්පියෙ කප්පිය සඤ්ඤිතා, 5 කප්පියෙ අකප්පිය සඤ්ඤිතා 6 සතිසම්මොසා යන මේ කරුණු සයෙන් ඇවැතට පැමිණේ. එහි **අලජ්ජිතා** නම්; අඤ්ඤාප බැව් දැන දැන ව්‍යතික්‍රමණය කිරීමයි. "කථං **අලජ්ජිතාය** ආදජ්ජති? අකප්පිය භාවං ජානන්තොයෙව මද්දිත්වා විනිකකමං කරොති" සා: පා: 646[20] කං: වි: 145 චූ: ච: ටී: 108[26] -**පරිහොග** (නා)= අලජ්ජීන් සමඟ කරන පරිහොගය. අබ්‍රහ්මචාරීව බ්‍රහ්මචාරියයි ප්‍රතිඥා කරන ශ්‍රමණ නාමය (ගොත්‍රභූ) පමණක් දරන්නවුන් සමඟ කරන පරිහොගය. 'තස්මා එවරූපෙහි පටිඤ්ඤාය භික්ඛූහි ගොත්‍රභූ පරියොසානෙහි සඞ්ඝං සමෙහාග පරිහොගො න වට්ටති. **අලජ්ජී පරිහොගොව** හොති" "අලජ්ජීහි සහ පරිහොගො අට්ඨකථායං පටික්ඛිත්තොතා" චූ: ච: ටී: 108[26-33] — 119[21] -**පුග්ගල** (නා)= අලජ්ජී පුද්ගලයා. අලජ්ජී භික්ෂුව. 1 දැන දැන ඇවැතට පැමිණෙන, 2 අවන් ඇවැතට පිළියම් නොකර සඟවන, 3 ඡන්දදීන් අගතියට යන භික්ෂුව. පරි: පා: 213[8] සා: පා: 883[14] සු: ප: 111[32] (**අලජ්ජී බලනු**) -**ලක්ඛණ** (නා)= අලජ්ජීන්ගේ ලක්ෂණ. චූ: ච: ටී: 108[27] (**අලජ්ජිතා බලනු**) -**වොහාර** (නා) [සං ව්‍යවහාර]= අලජ්ජී ව්‍යවහාරය. අලජ්ජියෙක යන භාවිතය. "සාමණෙරාදිනම්පි අලජ්ජී වොහාර දස්සනතො අලජ්ජී සාමණෙරෙහි හත්ථකම්මම්පි න කාරෙතබ්බන්ති වුත්තං" චූ: ච: ටී: 108[28]

අලත්ථ (ක්‍රි) (අ + √ලභ + ඒ=ත්ථ)= ලැබිය. "අලත්ථ උපසම්පදං" පාරා: පා: 133[3] (අතී: **අලභි**= **අලත්ථ** වර්ත: **ලභති** අනා: **ලභිස්සති** සම්: **ලබෙය්‍ය** පම්: **ලභතු** පුක්‍රි: **ලභිත්වා** වකෘ: **ලභමානා** සත්‍රි: ලි: **ලභන්ති** න: ලි: **ලභන්ත**ං= ලබමින්, ලබන්නහු)

අලබ්ධ සම්මුති (නා)= නොලද සම්මුතිය ඇති. භික්ෂු සම්මුතිය නොලැබූ. චූ: ච: ටී: 265[16] (අසඤ්ඤත්‍ර භික්ඛු සම්මුති බලනු)

අලමත්තතර (නා) (අලං + මත්ත + තර) [සං. මාත්‍ර > පා: **මත්ත**]- ඉතා සමර්ථ. අති දක්ෂ. "තුම්හෙ තෙන පණ්ඩිතතරා ච-පෙ-අලමත්ත තරාච" චූ: පා: 1[9] සා: පා: 857[4]

අලාත (නා) 172 වෙනි පිටුව බලන්නේය.

අලාබු (නා) 172 වෙනි පිටුව බලන්නේය.

අලාභ (නා) (න + ලාභ) (√ලභ + ණ = නොලැබීම. අලාභය, පාඩුව. "අලාභා වත මේ න වත මෙ ලාභා." පාරා: පා: 18[4] ස: පා: 756[19]

අලාභක (නා) (අලාභ + ක)= නොලැබීම. "මනාපිකං රූපං උපසංහරති ඉමං පසසිත්වා අලාභකෙන සුසසිත්වා මරිසසතීති" පාරා: පා: 76[17]

අලික (නා)= බොරුව. අසත්‍යය. අ: ප: ස: 191[11]

අලොණික (නා) (න + ලොණික) (ලොණ + ඉක) [සං. ලවණ > පා: ලොණ]= ලුණු නැති. ලුණු නොලද කැනකදී. "කපපති භනෙෙ සිඛතිනා ලොණං පටිහරිතුං යපප අලොණිකං භවිසසති තපප පරිභුඤජිසසාමීති. නාවුසො කපපතීති" චූ: පා: 443[37]

අලොහිත (නා) (න + ලොහිත)= ලේ නැති. දුට්ඨුල්ලවාචා සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද ආක්‍රොශ නිදේශයෙහි දැක්වූ එකළොස් පදයෙන් එක් පදයක්. විඅලි ගිය හෙයින් දකසොතඅාගේ පහව ගිය ලේවන් බව ඇති. එබඳු තැනැත්තිය. පාරා: පා: 1455 ස: පා: 391[12] සාර: ම: 55[25]

අලල (නා) [සං. ආර්ද්‍ර > පා: අද්ද > සි: අද] [සං. ආර්ද්‍ර > පා: අලල] (සංස්කෘතයෙහි "ද්‍ර" ශබ්දය පාළියට "ද්ද"—"ල්ල"සි දෙවිධියෙන් ම බිඳෙන්නේය. මෙහි ඒ දෙවිධියෙන් ම දක්වන ලද්දේ එබැවිනි. සං: ක්ෂුද්‍ර > පා: බුද්ද > සිං: කුදු; සං: ක්ෂුද්‍ර > පා: චුල්ල > සිං: සුළු; සං: ජිද්‍ර > පා: ජිද්ද > සිං: සිද (කෙසි සිද) සං: ජිද්‍ර > ප්‍රා: ජිල්ල > සිං: සිල > ඡිල; යනුදු සමානකර බලන්නේය)= තෙත්. නොවියලි. නොවේලුණු. කු: සි: ස: 86[28] 113[18] -ඔකාස (නා) [සං. අවකාශ]= තෙත් පෙදෙස. සත්‍රියගේ අඞ්ග ජාතයෙහි ප්‍රකෘති වාතය සපහි නොවන පෙදෙස. එහි තම අඞ්ගජාතය එක් තලැටක් ප්‍රමණ කුදු ප්‍රවෙශ කරන භික්ෂුව පරිජි වේ. ස: පා: 183[16] වි: වි: 6 —ඔසස (නා)=තෙත් හිසකේ. තෙත් හිසකෙස් ඇතිව. චූ: පා: 238[17] -පාද (නා)= තෙත් පා ඇතිව. පැහැ තැන දිය සටහන් පෙනේ නම් ඒ තෙත් පා ය. එබඳු තෙත් පයින් පිරිබඳ ගත් බිම හෝ සෙනසුන නොපැහිය යුතුය. පාපිස්න වනාහි පාඟනු වේ. ස: පා: 921[23] කු: සි: ස: 113[18] -රුකඛ (නා)= නොමළ රුක. නොවියලි ශස. නොමළ ශස ලා-ලඟවූ සහ හතු ගන්නාහටද. එහි අකුරු කොවන්නාහටද පවිති වේ. කු: සි: ස: 491[8] -වසස (නා)= තෙත් වසපු ඇතිව. චූ: පා: 238[17] -සරීර(නා)= තෙත් සිරුර. "මතෙ අලල සරීරෙ පාරාජිකකෙකතෙන පාරාජිකං" ස: පා: 190[5-14] වි: වි: 22 -සිඛතිවෙර (නා) [සං. ශාඛතිවෙර]= අඹු ඉහුරු. බීජඝාමයට ඇතුළත් වූවක්. කැප වූවක්. මෙය කැප නොකර විකොපනය කරන්නහුට දුකුළා වේ. වි: වී: 1028 ස: පා: 555[25] -හසත (නා)= තෙත් අත, අත්ල "පොළෝ බිඳිමි යන සිත් නැතිව තෙත් අත්ල බිම ඔබා රජස් ගැන්මි වටී" කු: සි: ස: 86[6] වි: වි: 974.

අලලි (නා)= සිහින් සහා කොළ. පත් රජන්හි අකැපවූ කොල විශෙෂයක්. 1 මුල්, 2 කඳ, 3 සුඹුලු, 4 පත්, 5 ගෙඩි, 6 මල් යනුවෙන් රඳන්හු සවැදුරුම් වෙති. එයින් පත් රඳන්හි සිහින් සහා කොළ අකැපය. සේසු සිඟල්ල කැපය. කු: සි: ස: 233[0] වි: වි: 2744.

අලලියිසසතති (ක්‍රි)= ඇලෙන්නෝය. එකතැන වසන්නෝය. "ඉමෙහි නාම සකුනතකා රුකඛ ගෙහසු කුලාවකානි කරිත්වා වසසාවාසං අලලී සිසසනති සඞ්කාසසිසසනති" ම: පා: ස: 425[19] කු: වි: පි: 36[10] වි: වි: 961

අව (උ: ස:)= 1 විරහය 2 අවබොධය 3 අධොභාවය 4 නිශවය 5 ශුඩිය 6 සවලපය 7 නිසූව 8 අවකෘෂය 9 ව්‍යාපත්තිය 10 හානිය 11 වාක් ක්‍රියාවය 12 සොරකමය 13 ඥකප්‍රාපතිය යන අර්ථවල වැටෙන උපසර්ගයක්. අ: ප: ස: 157[18] (බොහෝ තැන "අව" උපසර්ගයට "ඔ" ආදෙශ වේ) -කාරක (නා)= විසුරුවීම, වගුරුවීම, වීසිකිරීම 'සිත්වාවකාරකනත් සිත්වානි අවකිරිත්වා අවකිරිත්වා"—"වගුරුව වගුරුවා' ක: වි: පි: 128[21] ඛ: වි: 1: 3[12] (සිත්වාවකාරක බලනු) -කිරි (ක්‍රි) විසුරුවිය. වගුරුවිය. ක: වි: පි: 128[21] -කඛාරපාති (නා)= ඉතිරිවූ පිණ්ඩපාත හොජනය ඉඳුල් නොකොට දමන භාජනය. ' අවකඛාරපාතිනත් අතිරෙක පිණ්ඩදානං අපනෙත්වා ඨපනත්ථාය එකං සමුගග පාතිං ඩොවිත්වා ඨපෙති" ප: සු: 201[4] මහා: පා: 1774-4076 ධ: අ: ගැ: 99[14] -ගණ්ඩකාරක (නා)= කොපුලෙහි රැස්කොට තබා, වඳුරන් සේ කොපුල රැස්කොට තබා ආහාර නොවැළඳිය යුතුයි. ආහාර අනුභව නොකළයුතු පිළි

වෙලක්. පලා එල පිළිබඳව වරදක් නැති. ''න අව ගණ්ඩකාරකං භුඤ්ජිස්සාමීති සිකඛ කරණීයා'' ''ඉධ එලාඵලමත්තෙන අනාපත්ති'' උ: ප්‍රා: 79[84] ස: පා: 664[24] චූ: පා: 345[27] උපරි: පා: 39[35] ක: වි: 153[17] **-වෙජ්දක** (නා) (අව + √ඡිද + ණ = ඡේද + ණ්වු = අක) = සිදු සිදු, කඩ කඩා. ''න කබලා වවෙජ්දකං භුඤ්ජිස්සාමීති සිකඛා කරණීයා'' ක: වි: පි: 129[15] **-ඤාණාති** (ක්‍රි) (අව + √ඤ + නා + ති; √ඤ = ඥා) = අවඥ කරයි. අවමන් කරයි. පරි: ගැ: 29[8] (අතී: **ඤාති** වති:—**ඤානාති** අනා:—**ඤානිස්සති** සම්:—**ඤානෙත්‍ථ** පම්:-**ඤානාතු** පූක්‍රි:-**ඤානිඞ්ඛා** වක:-**ඤානෙතෙනා** = අවඥකරන්නේ. පරි: ගැ: 29[8]) **-ඤානිත්‍වා වෙඤානාති** (ක්‍රි) = නොදැන වළඟයි. පළමුව මව්සින් නොදක්නා ලදැයි හෝ නොඅසන ලදැයි කියා පසුව දක්නා ලදැයි හෝ අසන ලදැයි කීම. සඞ්ඝාමාවචර භික්ෂුව පිළිබඳව දතයුතු පූර්වාපර කරුණු. පරි: පා: 221[13-15] ස: පා: 1015[5] පරි: ගැ: 28[11] (අඤ්ඤත්‍ර අසුද්ධං පටිවරති බලතු) **-සඤ්ඤ** (නා) [සං. අවඥ]- නින්ද කිරීම. නින්ද වශයෙන් සලකන. පහත්කොට සලකන. ''අවඤ්ඤ තනති වඤ්චෙත්වා සුතං'' පාචි: පා: 7[81] ස: පා: 538[6] (අවඤ්ඤ යන්තු දක්නේය. ස: පා: 538[5]) **-මඤ්ඤති** (ක්‍රි) = අවමන් කරයි. නින්ද කරයි. ධ: අ: ගැ: 62[23] **-මාන** (නා) (අව + √මන + ණ) = නින්දුව. පහත්කොට සිතීම. තිරසකාරය. අ: ප: ස: 2[18] **-රූඪ** (නා) (√රුධ් + ත) වැළැක් වූ. වළක්වනලද. ස: පා: 634[24] **-ලිත්ත** (නා) (√ලිප් + ත) [සං. ලිප්ත] = පිටත ආලෙප කළ පිටත්හි සුණු මැටි ගහන්නෝ අධොමුඛ කොට ලිම්පනය කෙරෙති. එහෙයින් **අවලිත්ත** නම් වේ. ''ඡදනයේ පිටත සුණු පිරිසම් කළ. කුටි කාර සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයේ සඳහන් ලක්ෂණ යක් ''අවලිත්තානාම ඡදනස්ස බහිලිත්තා'' පාරා: පා: 171[33] ස: පා: 466[26] ක: වි: 39[28] සාර: දී: 67.[1] න: වි: පි: 30[28] **-ලෙඛන සාටක**[2] (නා) [සං කාෂ්ඨ] = ප්‍රසන්කූර. පුසන. අසුචි පිස දැමූ කාෂ්ඨය. චූ: පා: B. 294[4] **-ලෙඛන පිඨර** (නා) [සං. පීඨර] = ප්‍රසන්කූරු දමන භාජනය. ''සචෙ අවලෙඛන පිඨරා පූරෝ හොති අවලෙඛන කට්ඨං ඡඩ්ඩෙතබ්බං'' චූ: පා: B. 294[4] (අව ලෙඛන පිඨර යනුත් පාඨයි.) (අපලෙඛන පිඨර බලතු) චූ: පා: 255[25] **-ලොඛන** (නා) (අව + √ලුව + යු = අන) = බැලීම ඇසිම. විමසීම. **-වාද** (නා) = අවවාදය. ඔවදන. අනුශාසනය. **-සිට්ඨ** (නා) (අව + √සිස + ත) [සං. අවශිෂ්ට] = ඉතිරි. ශෙෂ. අධික. ''බහුං සුත්තං අවසිට්ඨං හොති'' පාර: පා: 284[30] **-සෙස** (නා) (අව + √සිස + ණ) [සං. අවශෙෂ] = ඉතිරි අධික. **-සුත** (නා) (අව + √සුද + ත) = රාග යෙන් තෙත්වූ. කායසංසර්ගී රාගයෙන්, ඡන්දරාග යෙන් තෙත්වූ. ''අවස්සුතාති ලොකස්සාදමිත්ත සන්ථව වසෙන කායසංසග්ගරාගෙන තින්තා'' ක: වි: 161[29-166][1] ක: වි: පි: 132[16] ස: පා: 670[23-673][17] (පුං: ලි: **අවස්සුතෝ** සත්‍රී: ලි: **අවස්සුතා** නපුං: ලි: **අවස්සුතං**) **-හරණ** (නා) (අව + √හර + ල්‍යු = න; න = ණ) = සොරකම් කිරීම. අන් සතු වස්තුව සොර සිතින් ගැනීම. ස: පා: 217[2] **-ංචිත්ත** (නා) = සොරා ගැනීම් සිත. සොරසිත. ස: පා: 217[2] පාරා: පා: 45[25] **-හරි** (ක්‍රි) (අව + √හර + ඊ) = සොරකම් කෙළේය. පැහැර ගත්තේය. (අතී:-**හරි** වති:-**හරති** අනා:-**හරිස්සති** සම්: —**හරෙය්‍ය** පම්:—**හරතු** පූක්‍රි:—**හරිත්වා** අතීකෘ: —**හත=හට** වර්තෘ:—**හරෙන්තා**=සොරකම් කර මින්. පැහැර ගනිමින්. ස: පා: 214[30-217][24] පාරා: පා: 45[26-52][2] 574) (අඤ්ඤ මඤ්ඤං චීවරං කෙන අවහටන්ති පාරා: පා: 574) **-හරෙය්‍ය** (ක්‍රි) = සොරකම් කරන්නේද, ''තමා කෙරෙහි නහා තුබ්බා මම නොගන්මි යනාදීන් බොරු කියා භණිනම්'' පඤ්ච විසති අවහාරයන්ට ඇතුළත් එක භණ්ඩ පඤ්චකයෙහි සහ නානා භණ්ඩ පඤ්චකයෙහි තුන්වන අඞ්ගය. එක භණ්ඩ පඤ්ච කයෙහි සවිඤ්ඤාණක වස්තු වශයෙන්ද, නානා භණ්ඩ පඤ්චකයෙහි සවිඤ්ඤාණ අවිඤ්ඤාණක වස්තු වශයෙන්ද ලැබෙන තමන් වෙත පරෙස්සමට භාර දුන් යම්කිසි සතකු හෝ බඩුවක් මම නොහත්මි යි කියා නොදී ගැන්ම. ''අවහරෙය්‍යාති උපනිකඛිත්තං භණ්ඩං මෙ දෙතීති වුච්චමානෝ ''නාහං ගණ්හාමිති භණති'' ස: පා: 217[16] පාරා: පා: 45[36] **-හාර** (නා) (අව + √හර + ණ) = සොරකම. භික්ෂු ජීවිතයෙහි අවිජානය. වස්තු හිමියන් විසින් කසින් හෝ වදනින් නො දෙන ලද් දක් ලොභාදි චෙතනාව මුල්කොට ගැණීම. අදත්තාදාන පාරාජික විෂය වූ මේ අවහාරය මිනිසකු අයත් වූවක් විනා තිරිසන් ප්‍රෙත යක්ෂ දෙවාදීන් සතුවූවක් ගැණීම් ආදියෙන් සිදු නොවේ. ප්‍රභෙද හෙයින් අවහාරය විසිපස් වැදෑරුම් වේ. ඊට පස්විසි අවහාරය යි කියති.

ම: පා: සං: 492[9] සං: පෘ: 213[14] කං: ටී: පි: 21[16] කං: ටී: 26[1] (පඤ්චවිසති අවහාර බලනු) –ංඅඛ (න)= අවහාරයට නියම අඛය, කරුණු. අයි නාදුන් පරිජී ඇවැත සිදුවීමට නියම කරුණු. "පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොති" යනාදීන් දක්නා කරුණු. පාරා: පා: 53[13] සං: පෘ: 218[16] –ංක (නා)= අවහාරකයා. සොරකම් කරන්නා. එබඳු භික්ෂුව. පාරා: පා: 52[14] —කාල (නා)= සොරාගත් කාලය. පස්විසි අවහාරයන් පිළිබඳ විනිශ්චයයෙහිදී සලකා බැලිය යුතු කරුණු පසින් එකක්. අවහාර විනිශ්චයයෙහිදී 1 වසතුව (භාණ්ඩය) 2 කාලය 3 දෙශය 4 අගය 5 පරිභොගය යන කරුණු පස විමසා බැලිය යුතුය. එහි **1 වසතුව** නම් සොරාගත් භාණ්ඩ යයි. අවහාරකයා විසින් "මම මෙය සොරකම් කෙළෙමි"යි කී නමුදු එපමණකින් ඇවැත් ආරොපනය නො කොට ඒ භාණ්ඩය සසවාමික ද, නැතහොත් අසවාමිකදැයි විමසිය යුතුය. එසේම සසවාමික වූවක් නමුදු එහි සවාමියාගේ ආලය පැවැත්තේ ද, නො පැවැත්තේදැයි විමසා අසිතිය පැවැති කාලයක නම් එහි අගය කරවා ඇවැත් ආරොපනය කළ යුතුය. නිරාලය කාල යක පැහැර ගත්තේ නම් ඇවැත් ආරොපනය නො කොට බඩු හිමියන් ඉල්ලන කල එය දිය යුතුය. **2 කාලය** නම් සොරාගත් කාලයයි. යම් බඩුවක් යම්කලෙක සොරා ගත්තේද, ඒ කාල යේ එහි අනය අනුව ඇවැත් වේ: සමහර බඩු වක අගය කලින් කල අඩු වැඩි වේ. **3 දෙශය** නම් බඩුව සොරකම් කළ දෙශයයි. යම් පළාත කදී යම් බඩුවක් සොරකම් කළේද, ඒ දෙශයේ ඒ බඩුවේ අගය අනුව ඇවැත් වේ. **4 අගය** නම් සොරකම් කළ බඩුවෙහි වටිනාකමයි. එය පරණ වනවිට හෝ දිරා යන විට හෝ අගයෙන් අඩු වේ. නව භාණ්ඩයක අනය අධික වේ. **5 පරිභොගය** නම් භාණ්ඩ පරිභොගයයි. පරිභොගය නිසා බඩුවක අගය පිරිහේ. පාදයක් අනනා බඩුවක් සොරකම් කළේ නමුදු එය එක දිනක් හෝ බඩු හිමියා පරිභොග කරන ලද්දක් නම් පාදයක් නො අගනේය. පරිභොගය නිසා අගය අඩුවූ බැවිනි. එබැවින් එහි සොරකම් කළ භික්ෂුවට පරිජී ඇවැත් ආරොපනය නො කළයුතු. මෙසේ මේ කරුණු පස අදින්නාදාන පරිජී ඇවැත් හි විමසා බලා ඇවැත් නැගිය යුතුය. "එවං ඉමානි තුලද්ධිසා පඤ්ච ඨානානි ඔරෙය්‍යත්ථං විවකඛණෙ ආපත්තිං වා අනාපත්තිං වා ගරුකං වා ලහුකං වා ආපත්තිං යථා ඨානෙ ඨපෙය්‍යාති" සං: පෘ: 219[29]-220[29]-222[12] පී: ටී: 44 –ංදෙස (නා)= සොරකම් කළ දෙශය. සං: පා: 220[32] (අවහාර කාල බලනු)

අවඞ්ඝ (නා) [සං. අපාඞ්ඝ]= නෙත් කෙළවර. නෙත් කෙළවර විසිතුරු සටහන් කිරීම. "න භික්ඛවෙ භික්ඛුනියා අවඞ්ඝං කාතබ්බං" චූ: පා: B 450[3] සං: පා: 953[8] චූ: පා: 410[17] පී: ටී: 2959

අවච (නා)= කුඩා. පහත්. "චීවර ඩොවන රජ නාදීනි ඛණ්ඩකපරියාපන්නානි ච අඟසීසාල වත්තාදීනී ආභිසමාචාරිකානි අවචානි (කම්මා නි) නාම" සං: පා: 74[17]

අවචනීය (නා) (න + √වච + නීය)= නො කිය යුතු. අවවාද නො කටයුත්තා "ආයසමා ඡන්නො භික්ඛූහි සහධම්මිකං වුච්චමානො අත්තානං අවචනියං අකාසි"

අවණණ (නා) (න + වණණ)= ගැහීව. නින්දව. අපකීර්තිය. නොගුණ. දුටඨුල්ල වාචා සඞ්ඝාදි සෙස ශික්ෂාපදයෙහි අවණණ නම්: "අනි මිත්තාසි, නිම්මිත්තමත්තාසි" යනාදීන් දෙමඟ උදෙසා බණන ප්‍රතොදෙපම ගහීසි" සං: පා 672[12]-741[39] කං: ටී: පි: 2635 **-හාරිකා** (නා)= නොගුණ ගෙණ යෑම. තැනින් තැන නුගුණ කියා ඇවිදිමින් පස සෙවීම. වි: ම: සං: 791[1] (නිපෙසිකතා බලනු)

අවඤ්ඤු (නා)= අවසතුක, හෙතුරහිත. වසතුවක් නැති. ආපත්ති සාධක කරුණක් නොවූ. නිරර්ථක. වි: ටී: ටී: 235[1]

අවඤ්ඤනීය කම්ම (නා)= එකම් කර්මය. නොහමුවෙහි කටයුතු කර්ම අටෙන් එකක්. උත්තරු විවරණාදි අප්‍රසාද කර හෙතුන් නිසා එබඳු දේ කරන භික්ෂූන මාගම් සඟුන් විසින් නොවැඳිය යුතුය. "අඤ්ඤියො සො භික්ඛවෙ භික්ඛූණී සඞ්ඝෙන කාතබ්බො"යි මෙසේ අනුදත් කර්මය. "පඤ්චහුපාලි අඞ්ගෙහි සම න්නාගතස්ස භික්ඛුනො භික්ඛුණී සඞ්ඝෙනෙව කම්මං කාතබ්බං. අවඤ්ඤියො සො භික්ඛවෙ භික්ඛු භික්ඛුණී සඞ්ඝෙන" යනු පරිවාරපාළි බැවින් කරුණු පසකින් යුත් භික්ෂුවට භික්ෂු ණීන් විසින්ම මේ අවඤ්ඤනීය කර්මය කළ යුතු ය. එනම්; 1 විවරිතා කාසං භික්ඛුණීනං

දසෙසති 2 උත්තරිං දසෙසති 3 අභිඤ්ඤාතං දසෙසති 4 උභො අංසකූටෙ දසසති 5 ඔහාසනී ගිහී සවපයොජෙති යන කරුණු පසයි. යම්කිසි භික්ෂුවක් භික්ෂුණීන්ට 1 සිය සිරුර විවෘතකර පෙන්වා ද, 2 දෙ කලව නහා පෙන්වා ද, 3 අභිඤ්ඤාතය පෙන්වා ද, 4 දෙවුර පෙන්වා ද, 5 අසද්ධම්ම පිණිස කථාකරයි ද පුරුෂයන් අසද්ධම්ම පිණිස භික්ෂුණීන් සමග යොදවා ද යන මේ කරුණු පස යි. මේ කම්ම කරනු පිණිස මාගම් සතුන් මෙහෙණ අසපුවෙහි රැස්විය යුතුය. එහිදී එක් ව්‍යක්ත මෙහෙණක් "අය්‍යෙ අසුකො නාම අය්‍යා භික්ඛුණීනං අපසාදිකං දසෙසති. එතස්ස අය්‍යස්ස අවන්දිය කරණං රුච්චතීති භික්ඛුණී සඞ්ඝං පුච්ඡාමි දුතියම්පි-පෙ-තතියම්පි භික්ඛුණී සඞ්ඝං පුච්ඡාමි"යි මෙසේ තුන්වරක් අස්වා අපලොකන කම්මයෙන් **අවන්දිය කම්ම** කළ යුතුය. එවක් පටන් ඒ භික්ෂුව භික්ෂුණීන් විසින් නොවැන්ද යුතුය. පසුකලෙක නිරොතප්ති පිණිටා සංවර වූයේ නම් ඒ භික්ෂුව විසින් භික්ෂුණීන් සමා කරවිය යුතුය ඒ පිණිස මෙහෙණ අසපුවට නොගොස් විහාරයෙහි සඞ්ඝයා වෙත හෝ ගණ-පුද්ගලයන් වෙත හෝ පැමිණ "අහං භන්තෙ පටිසඞ්ඛා ආයතිං සංවරෙ තිට්ඨාමි. න පුන අපසාදිකං දසෙසසාමි භික්ඛුණී සඞ්ඝො මඤ්ඤං බ්‍රහතු"යි සමා කරවිය යුතුය. ඒ සඞ්ඝයා හෝ ගණයා හෝ එක භික්ෂුව හෝ එම මහණහු සමග මෙහෙණවරට ගොස් "අහං භික්ඛු පටිසඞ්ඛා ආයතිං සංවරෙ සිතො. ඉමිනා අවචයං දෙසෙත්වා භික්ඛුණී සඞ්ඝො ඛමාපිතො. භික්ඛුණී සඞ්ඝො ඉමං පඤ්හං කරොතු"යි ඒ බව දන්වා භික්ෂුව වැඳිය යුත්තෙක් කටයුතුය. පසුව මෙහෙණවරට රැස්වූ භික්ෂුණී සඞ්ඝයාට මෙය භික්ෂුණීන්ගෙ විසින් නෙවරක් අස්වා අපලොකන කම්මයෙන්ම ඒ භික්ෂුව වැඳිය යුත්තෙක් කටයුතුය. භික්ෂුණී සඞ්ඝයා විසින් අප්‍රසාදකාරක භික්ෂුව නොහමුවෙහි කරන බැවින් මෙය අසම්මුඛා කරණීය නම් වේ.—"ඔසාරණාදි නාමාන්තරයකට නො ගොස් අපලොකන නාමවෙයෙන්ම සිටි හෙයින්ම මෙතෙම කම්ම ලක්ඛණ නම් වෙයි"—ඉදඤ්හි කම්මලක්ඛණං නාම භික්ඛුණී සඞ්ඝ මූලකං පඤ්ඤත්තං" – ස: පා: 952[14]-1040[21]-1046[36]-1047[27] ක: වි: 134[7] ක: වි: පි: 104[87] චූ: පා: 405[23] පරි: පා: 258[12] චූ: පා: B. 434[7] ඒ: වි: 2998 (අසම්මුඛා කම්ම බලන්න)

අවන්දිය (නා) (න + වන්දිය) (√වන්ද + ණිච-ඉය) [සං. වන්ද්‍ය > පා: වන්දිය]= නො වැඳිය යුතු. එබඳු භික්ෂුව. අවන්දනීය කම්ම කළ භික්ෂුව භික්ෂුණීන් විසින් නො වැන්ද යුතුය. "අවන්දියො සො භික්ඛවෙ භික්ඛු භික්ඛුණී සඞ්ඝෙන කාතබ්බො" චූ: පා: 405[10] චූ: පා: B. 434[7] (අවන්දනීය කම්ම බලන්න) **-පුග්ගල 1** (නා)= නො වැන්ද යුතු පුද්ගලයෝ. **"දස ඉමෙ භික්ඛවෙ අවන්දියා"**යි චුල්ලවග්ග පාළි සෙනාසනක්ඛන්ධකයෙහි උපසපන් භික්ෂූන් විසින් නො වැන්ද යුතු පුද්ගලයෝ දසදෙනෙක් දක්වන ලදහ. එනම්; 1 පසුව උපසපන් වූවහු 2 අනුපසපන්හු 3 නානා සංවාසක අධර්මවාදී වැඩිමහල්ලහු 4 මාගම්හු 5 පණ්ඩකහු 6 පිරිවෙස් පුරන්නහු 7 මූලාය පටිකස්සනයට සුදුස්සහු 8 මානතට සුදුස්සහු 9 මානත හැසිරෙන්නහු 10 අබ්භාන කම්මයට සුදුස්සහු යන මේ දසදෙනායි. චූ: පා: 281[10] සා: පා: 914[18]-1033[14] පරි: පා: 191[10] **-පුග්ගල 2** (නා)= නො වැන්ද යුතු පුද්ගලයෝ. පරිවාර පාළි උපාලි පඤ්චකයෙහි පඤ්චකයෙක්හිදී නො වැන්ද යුතු පුද්ගලයෝ පස්විසිදෙනෙක් දක්වන ලදහ. එහි 'දස ඉමෙ භික්ඛවෙ අවන්දියා" යනුවෙන් චුල්ලවග්ග පාළි සෙනාසනක්ඛන්ධකයෙහි දැක්වූ දශදෙනා ද ඇතුළත්වෙති. ඒ නො වැන්ද යුතු **පස්විසි** පුද්ගලයෝ මෙවුහු වෙත්. 1 ඇතුළුගම පිවිසියහු (ගමනක් යන භික්ෂුව) 2 විපියවෑපිවිසියහු 3 අඳුරෙහි සිටියහු **4** යම්කිසි කටයුත්තක යෙදී සිටියහු **5** නිදන්නහු **6** කෑදූ බොන්නහු **7** වළඳන්නහු 8 යම්කිසි කරුණක් සිතමින් හුන්නහු 9 සතුරු පක්ෂයෙහි සිටි විසභාග පුද්ගලයන්හු 10 නිවිසහු වූවහු 11 කැවිලි කන්නහු 12 අනුභව කරන්නහු 13 මළ පහකරන්නහු 14 මූත්‍ර කරන්නහු 15 උත්ක්ෂෙපනීය කම්ම කළහු 16 පසුව උපසපන් වූවහු 17 අනුපසපන්හු 18 නානා සංවාසක අධර්මවාදී වැඩියන්හු 19 මාගමන්හු 20 පණ්ඩකහු 21 පාරිවාසිකහු 22 මූලාය පටිකස්සනයට සුදුස්සහු 23 මානතට සුදුස්සහු 24 මානත හැසිරෙන්නහු 25 අබ්භානයට සුදුස්සහු යන මේ පස්විසි දෙනා නො වැන්ද යුත්තෝය. මෙහි 15 උත්ක්ෂෙපනීය කම්ම කළහු (අ) ඇවැත පෙන්වා දෙනවිට එය නො දැකීම්

(ආ) ඇවැතට පිළියම් නොකිරීම (ඉ) ලාමක දෘෂ්ටිය නොහැරීම යන ත්‍රිවිධ කරුණෙන් උත්සෙපනීය කර්ම කළහුයි. 18 නානා සංවාසකා නම් ලබ්ධි නානාසංවාසකයා සහ කර්ම නානාසංවාසකයායි. "නානාසංවාසකො නාම ලද්ධි නානාසංවාසකොපි කම්ම නානාසංවාසකොපි" යනු කුද්දසික ටීකායි. කුද්දසික නම් ග්‍රන්ථයෙහි නොවැදිය යුතු පුදගලයන් අතර **හරුකටඨ** නමින් දක්වන ලද්දේ මෙහි දැක්වූ 21 පරිවාසික 22 මූලාය පටිකස්සනාරහ 23 මානත්තාරහ 24 මානත්තචාරී 25 අබ්භානාරහ යන මේ පුදගලයෝයි. මේ පස්විසි දෙනා තෙන් 10 නිවිසතු වූවහු සහ 15 උත්සෙපනීය කර්ම කළහු නොවැන්ද යුතුයයි පණවා වදුළ බැවින් ඒ දෙදෙනා වඳිනහුට දුකුළා ඇවැත් වේ. ඉතිරි තෙවිසි දෙනාගෙන් මූල පටන් තුදුස්වැනියහු (1—14) ඇතුළු තෙළෙස් දෙනා නුසුදුසු ස්ථානයෙහි සිටිනවුන් බැවින් නො වැන්ද යුතුය. වැදීමෙන් ඇවැත් නොවේ. ඉතිරි දසදෙනා ආපත්ති විසතුක බැවින්ම නොවැඳිය යුත්තෝ වෙත්. ඔවුන් වඳින භික්ෂූන්හට නියමයෙන්ම ඇවැත් වේ. "ඉති ඉමෙසු පඤ්චකෙසු තෙරසජනෙ වන්දනාසස අනාපත්ති. ඛාදසන්නං වන්දනාය ආපත්ති" යනු සමන්ත පාසාදිකා විනය අටුවායි. ස: පා: 1025[10] පරි: පා: 19[21-27][29] කු: සි: ස: 60[12] බු: සි: ටී: 86[86] චු: පා: 281[10] ත්‍රි: ටී: 661 (උ: ටී:) චු: පා: B. 62[5].

අවසෙසික සඞ්ඛත (නා)= වැඩි ලකුණු නැති. එබඳු කාලය. "වහරමසැයි සමමත නොලද" ප්‍රථම ශාසනාසන ශික්ෂාපද නිර්දේශයෙහි සඳහන් '**අවසෙසික සඞ්ඛත**" යනුයෙන් වැඩි ලකුණු නැති හෙමන්ත—ගිම්හාන සෘතු දෙක්හි අට මස ගතයුතු වුවද, හෙමන්ත සෘතු වෙහින් වැස්ස පවත්නා හෙයින් එය හැර මෙයින් ග්‍රීෂ්මර්තුවේ සිව් මස ම ගතයුතුය. එබැවින් වස්සාන කාලයෙහි සහ හෙමන්ත කාලයේ අභ්‍යවකාශයෙහි අසුන් පණවා නොතැබිය යුතුයි. කවුඩන් හෝ පක්ෂීන් නිති වසන රුක්මුල්වල ද අසුන් පණවා තබන්නට නුසුදුසුය. අලෙහාකාසික ඛුතඛ්ඛය දරන්නහු විසින් සඞ්ඝික හැදපුටු ආදිය හැර පෞද්ගලික සෙනසුන්ම පණවාගත යුතුයි. සඞ්ඝික සෙනසුන් ගතයුතු නම් වැව්වැලින් හෝ නියඳින්ම විය යුතු සෙනසුන් ගත යුතුයි. අරණ්‍යෙහි වැසි භික්ෂූන් කෙරෙහි පැහැදුණු සිතැත්තෝ සඞ්ඝික පරිභොගයෙන් පරිභොගය පිණිස ඇඳපටු ආදිය පිරිණැමූහ. අරණ්‍යවාසය හැර යන භික්ෂූනු සෙනසුන් සාමන්ත විහාරවාසී භික්ෂූන්ට පවරා යායුතුයි. සහාය භික්ෂූන් නොලබත් නම් තෙමෙනසේ සැඟපත්තෙකුට යා යුතුයි. සැලිදුල් බොජුන් හල් ආදිය පිණිස මුසුන් ගතහොත් අවසන්හි එය මුසුන් හල් හිමි තැබිය යුතුයි පා: වි: ඛා: 4[1][32] සාර: දී: 806[13] ස: පා: 564[18] කං: වී: ටී: 68[14] වි: වි: 1052 කං: වි: 91[16]

අවාකපාන (නා) (න + වාතපාන)= බා කවුළු නැති. "තෙන බො පන සමයෙන විහාරා අවාතපානිකා හොන්ති" වු: පා: 26[4][33]

අවාපුර (ක්‍රි) [සං අපාවෘත] විවෘත කළ මැනැවි. "අවාපුරෙතං අමතස්ස ද්වාරං" ඛු: පා: ස: 21[20] මහා: පා: 2[18] ("අවාපුරෙතං අමතස්ස දවාරං"—"අපාවෘතා තෙසං අමතස්ස ද්වාරා" යනුවෙන් මහාවගග පාළි මහාඛන්ධකයෙහි දක්නා මේ "අවාපුර"—"අපාවෘත ශබ්දයෝ සංස්කෘත "අපාවෘත" ශබ්දයාගේ ප්‍රභව රූප යෝ වෙත්) (අපාරුත බලනු)

අවාපුරණ (නා) [සං. අපාවරණ]= යතුර. කෙස්ස. "ගවක්ඛානඤ අවාපුරණං ආදාය" අ: ප: ස: 3[136] මහා: පා: 885

අවායාපිත (නා) (න + වායාපිත)= නොවියවන ලද. "අවායාපිතෙ වෙමතිකෙන" පාරා: පා: 285[24]

අවාස (නා) (න + වාස) (√වස + ණ)=නොවිසීම. වාසය නොකිරීම. "අවාසය පටිසඤ්ඤුති" මහා: පා:128[12] සා: පා: 756[20]-1022[12]

අවිකප්පන (නා) (න+විකප්පන) (වි + √කප්ප + යු=අන)= විකල්පනය නොකිරීම. අසිතිය නොමුදලීම. කං: වි: 12[5][34] (විකප්පන බලනු)

අවිජ්ජා (නා) [සං. අවිද්‍යා > පා: අවිජ්ජා]= අවිද්‍යාව, නොදැනීම. 1 බුඛ 2 ධම්ම 3 සඞ්ඝ 4 සික්ඛා 5 පුබ්බන්ත 6 අපරන්ත 7 පුබ්බන්තාපරන්ත 8 ඉදප්පච්චයතා පටිච්ච සමුප්පන්නධම්ම යන අට තන්හි නොදැනීම. චතුරාර්‍ය සත්‍යය නොදැනීම. පාරා: පා: 5[15] ස: පා 106[5]-110[24] 112[1]-714[34] —**ඉණඩාසඛාස** (නා)= අවිද්‍යා නමැති අණ්ඩකොෂය, බිත්තු කටුව. පාරා: පා:

4^{1} සං: පා: 112^{4} -ආසව (නා)= අවිද්‍යා ශ්‍රවය. සතර ආශ්‍රවයන්ගෙන් එකක්. (ආසව බලන්න)

අවිඤ්ඤත්ති (නා) (ව් + √ඤ්ඤ + ති) [සං. විඥප්ති] =නොදැන්වීම.

අවිඤ්ඤත්ත (නා) (න + විඤ්ඤත්ත) (ව් + √ඤ්ඤ + ත) [සං. විඥත්ත]= නොදත්. පඤ්චේන්ද්‍රියයන් හැර පිරිසුදුවූ විඤ්ඤාණයෙන් නොගත් අරමුණ. "අඤ්ඤත්‍ර පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි සුද්ධෙන විඤ්ඤාණෙනෙව අගහිතං අවිඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං" අවිඥත්ත වූවක් විඥානය කියා හෝ විඥත්ත වූවක් අවිඥප්තිය කියා හෝ වාග් විඥප්තියෙන් දැන්වීම යනුවෙන් අනාසී ව්‍යවහාර දෙකකි. සං: පා: 536^{15} පාචි: පා: 2^{28} (අට්ඨ අනරිය වොහාර බලන්න)

අවිඤ්ඤු (නා) (න + විඤ්ඤු) (ව් + √ඤ්ඤ + රු)= නුවණ නැති. මෝඩයා. ඉඳුරන් වසන නැති මිනිල්ලා. අදක්ෂයා, පෙතැලි රුවක් වැනි කිසිවක් නොවැටහෙන්නා. "අවිඤ්ඤුස්ස සාවෙති මිගලුලකස්ස වා පොසකරූප සදිසස්ස වා ගරු මෙධස්ස වා සමයෙ අකොවිදස්ස ගාමදාරකාණං අවිඤ්ඤුකං පත්තානං සාවෙති" "ගරු මෙධස්සානි ආරම්මණෙසු ළහු පවත්තිතාය අභාවතො දක්ඛිනතිකතාය ගරු පඤ්ඤස්ස. මන්දපඤ්ඤස්සාති වුත්තං හොති" සං: පා: 183^{1} පාරා: පා: 27^{12} වි: වි: ටී: 115^{28} සාර: දී: 459^{9}

අවිතක්ක (නා) (න + විතක්ක) (ව් + √තක්ක + අ) [සං. විතර්කී]= විතර්කී රහිතවූ. ප්‍රථම ධ්‍යානයෙහි පැවැති විතර්කී—විචාර දෙක භාවනාවෙන් ප්‍රහීණ කළ බැවින් ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි නැත. "භාවනාය පහීණත්තා එතසම්ං එතස්ස වා විතක්කෙකා නත්ථීති අවිතක්කං" සං: පා: 95^{5} පාරා: පා: 4^{9}

අවිදිත (නා) (න + විදිත) (ව් + √විද + ඉ + ත)= නොදත්. ඒ පිළිබඳ සිතක් නැති සං: පා: 986^{15}

අවිනය (නා)= විනය නොවූ. නිස්මිම්ක් නැති. සූත්‍රාගත පඨියෙන් හෝ විනය පඨියෙන් විනය නොවූ. සූත්‍රාගත පඨියෙන් රාගාදීන්ගේ අසංවරයද, විනය පඨියෙන් වත්ථු ඤත්ති-අනුසාවණ-සීමා-පරිස විපත්තීන්ද අවිනය නම් වේ. සං: පා: 943^{3} -වාදී (නා) (√වද + ණී)= අවිනය වාදියා. සංවර විනය ප්‍රතිසංයුක්ත කථා නැතියහු. "අවිනයවංදිති න සංවර විනය පටිසංයුත්තස්ස වත්තා" ප: පු: 276^{16}

අවිනයං අවිනයොති දීපෙති (ක්‍රි)= අවිනය අවිනයැයි ප්‍රකාශ කරත්ද; සඞ්ඝ සාමග්‍රියට ඉවහල් කරුණක්. චු: පා: 333^{31}

අවිනයං විනයොති දීපෙති (ක්‍රි)= අවිනය විනයැයි ප්‍රකාශ කරත්ද? අඡාදශ්‍ර හෙදකර වදාතුන්ගෙන් එකක්. සූත්‍රාගත පඨියෙන් සහ විනය පඨියෙන් අවිනය වූවක් විනය යි ප්‍රකාශ කිරීම චු: පා: 333^{18} සං: පා: 943^{3} (අවිනය බලන්න)

අවිනිවජ්ජිත (නා + විනිවජ්ජිත) (ව් + නි + √ජ්ද + ඉ + ත)= විනිශ්චය නොකළ. පරි: පා: 202^{17} සං: පා: 10^{31}

අවිනිපාත ධම්ම (නා)= අපායයෙහි නොවැටෙන සුභාව ඇති. සෝවාන් වූවහු. සෝවාන් වූයේ අපායයෙහි නුපදියි. අපායගමනීය ධර්මයන් ක්ෂය කළ බැවිනි. "ඉමෙසංහි සාරිපුත්ත පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං යො පච්ඡිමකො භික්ඛු සො සොතාපන්නො අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධි පරායණොති" පාරා: පා: 93^{4} සං: පා: 133^{27} (මෙහි සඳහන් **විනිපාත** ශබ්දයෙන් මෙන්ම "කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං **විනිපාතං** නිරයං උපපජ්ජිය්‍ය" යනුවෙන් දක්නා **විනිපාත** ශබ්දයෙන් කියවෙනුයේ අපායයෙහි උපදින්නවුන් **විනිපාත** වන බවයි හෙවත් විරුඹව වැටෙන බවයි. මේ විනිපාතය හෙවත් විරුඹව වැටීම නම් ගෙල පහළට දමා පය ඔසුකුරු කොට වැටීමයි අපායයෙහි උපදින්නෝ එසේ උපදිත්. සූත්‍ර නිපාතයෙහි සහ අභිධම්මකොශයෙහි.

"එතෙ පතන්ති නිරයෙ—
උද්ධපාදා අවංසිරා
ඉසීනං අනිවත්තාරෙ—
සංයතානං තපස්සිනං"
"විපසීසා මතිර්යාති—
ගතිදෙසං රිරංසයා
ගඤ්ඡත්‍යානාභිකාමොන්‍යඃ—
ඌර්ධපාදඃ සනූනාරකඃ

යනුවෙන් දක්නේ මේ විනිපාතනයයි) පාරා: පා: 93^{4} සං: පා: 133^{27} අභි: කොෂ: 266^{6}

අවිප්පටිසාර (නා) (න + විප්පටිසාර) (ව් + පටි + √සර + ණ)= විපිළිසර නොවූ. කනස්සල්ල

නොවූ. මව්සින් පව් කරනලදුයි ද, පින් නොකරන ලදුයි ද යනුවෙන් විපිළිසර (ඥානස්සල්ල) නොවූ. නො තැවෙන. "අවිප්පටිසාරොති කතාකතං නිස්සාය විප්පටිසාරා භාවො. සන්තාපාභාවොති." "අධම්මවුදිතකස්ස—පෙ—ධම්මවොදකස්ස උපාලි භික්ඛුනො පඤ්ඩහා කාරෙති අවිප්පටිසාරෙ උපදහා තබෙඩා" ඒ: ඒ: ටී: 33[18] චූ: පා: B: 400[1-15] සී: පා: 101[316] චූ: පා: 394[14]

අවිප්පවාස (නා) (න+විප්පවාස) (වි+ප+√වස+ණ) [සං. විප්‍රවාස]= වෙන්ව විසීම තුන් සිවුරෙන් එක් සිවුරකින් හෝ වෙන්ව අරුණ නැඟීම. සී: පා: 4693[0]-7841[4] පා: මූ: වි: I71[22] —**කම්මවාචා** (නා) (√වච+ණ+ආ)= අවිප්පවාස සීමා සම්මත කරන කම්වාක්‍යය. සමාන සංවාසක සීමාව සම්මතකොට ඒ සීමාවගේ මැදලනීකර්මය පිණිස අවිප්‍රවාස කර්මවාක්‍යය ද දෙශනා කළයුතුය. "හපපපාසං අවිජහන්තෙන හි කම්මවාචාය භමානසංවාසක සීමං සම්මන්නිත්වා තස්සා දළනී කම්මත්තං **අවිප්පවාස කම්මවාචාපි කත්තබබා**" ඒ අවිප්පවාස කර්මවාක්‍යය මෙසේය. "සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝා! යා සා සඞ්ඝෙන සීමා සම්මතා සමානසංවාසා එකූපොසථා, යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝෙන තං සීමං නිච්චරෙන අවිප්පවාසං සම්මන්නෙය්‍ය ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච. එසා ඤත්ති. සුණාතු-පෙ-සඞ්ඝෝ යා සා සඞ්ඝෙන සීමා සම්මතා සමානසංවාසා එකූපොසථා සඞ්ඝෝ තං සීමං නිච්චරෙන අවිප්පවාසං සම්මන්නති ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච, යස්සායස්මතො ඛමති එතිස්සා සීමාය නිච්චරෙන **අවිප්පවාසාය** සම්මුති ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච. සො තුණ්හස්ස. යස්ස නක්ඛමති සො භාසෙය්‍ය. සම්මතා සා සීමා සඞ්ඝෙන නිච්චරෙන අවිප්පවාසා. ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච ඛමති සඞ්ඝස්ස තස්මා "තුණ්හී එවමෙතං ධාරයාමි" යනුයි. පා: මූ: වි: වි: 171[19]-178[11] චි: ලං: 208[3] -**සම්මුති** 1 (නා = එනම් **සම්මුතිය**. "අවිප්පවාසා සම්මුති=අවිප්පවාසාය වා සම්මුති" යනු විනයාලංකාර පාඨ බැවින් සඞ්ඝයා විසින් ගිලන් භික්ෂුවට තුන් සිවුරෙන් වෙන්ව අරුණු නැඟීමෙන් නිසඟි පවිති නොවනු පිණිස දෙන අවිප්පවාස සම්මුතිය. නිච්චර නාම යෙන් ඉවු තුන්සිවුරෙන් වෙන්ව **එක්** අරුණු කුදු ගත කළහොත් නිසඟි පවිති වේ **සඞ්ඝයා** විසින් ඤපති විතීය කම්වාක්‍යයෙන් ගිලන් භික්ෂුහට "**අවිප්පවාස සම්මුතිය**" දෙනු ලැබේ. එබඳු සම්මුතියක් ලද භික්ෂුව අධිෂ්ඨාන කළ තුන් සිවුරෙන් එකකින් වෙන්ව අරුණු නැඟීමෙන් නිසඟි පවිති ඇවැත් නොවේ. මේ සම්මුතියෙන් ලැබෙන අනුසස් නම් තමන් වෙන්ව විසූ සිවුර නිසඟි නොවීම හා පවිති ඇවැත් නොවීමය. "කොපනෙසං ආනිසංසො? යෙන චීවරෙන විප්පවසති තං නිස්සඟ්ගියං න හොති. ආපත්තිඤ්ච න ආපජ්ජති" යනු විනය අටුවායි. අවිප්පවාස සම්මුති යාචනයද, එම සම්මුතිය දෙන කර්මවාක්‍යයද පාරාජික පාළි චීවර වග්ගයෙහි උදෙසූ සික්ඛාපදය හෝ මහාවග්ග පාළි උපොසථක්ඛන්ධකය හෝ බලා දන්නේය. පාරා: පා: 2[138] සී: පා: 4693[0] කං: වි: 57[55] ප්‍රා: ව: 131[18] චි: වි: 603 චි: ම: 117[84] චි: ලං: 253[8] මහා: පා: 118[17] —**සම්මුති** 2 (නා)= බද්ධ සීමාවෙහි තිච්චර විප්පවාස සුවය පිණිසද, දළනි කර්මය පිණිසද, කර්මවාක්‍යයෙන් කරන එනම් සම්මුතිය. **"එවං බද්ධාය ච සීමාය තිච්චරෙන විප්පවාස සුඛත්ථං දළහී කම්මත්ථඤ්ච අවිප්පවාස සම්මුති කාතබබා"** යනු පාළිමුත්තක විනය විනිශ්චය භාථයි. මහ සීමාවෙහි තෙවීවරික භික්ෂූන් කැමැති නැනක සිවුරු තබා අරුණු නැඟීමෙන් එම සිවුරු නිසඟි නොවනු පිණිස කරන සම්මුතිය. ඤත්ති දුතිය කර්මවාක්‍යයෙන් සීමාව සම්මතකොට එසේ සම්මත කළ සීමාවෙහි කර්මවාක්‍යයෙන්ම **අවිප්පවාස සම්මුතිය** කටයුත්තිය. සීමා සම්මතයෙහිදී පළමුව බද්ධසීමාව සම්මතකොට පසුව අවිප්පවාස සම්මුතිය ද, සීමාසම්භනයෙහිදී පළමුව අවිප්පවාස සම්භනයකොට සුව බද්ධසීමා සම්භනයද කටයුතුය. "සීමං හික්ඛවෙ සම්මන්නන්තෙන පඨමං සීමා සම්මන්නිතබබා. පච්ඡා තිච්චරෙන අවිප්පවාසො සම්මන්නිතබබා"-"සීමං භික්ඛවෙ සම්භනන්තෙන පඨමං තිච්චරෙන අවිප්පවාසො සම්භනිතබබා, පච්ඡා සීමා සම්භනිතබබා" යනු පාළියි පා: මූ: වි: වි: 171[19]-178[11] ම: පා: ස: 504[79] චි: ලං: 208[8] චි: පි: 256[8] (අවිප්පවාස කම්මවාචා බලනු) —**සීමා** (නා) (√සි+මා)= එනම් සීමාව. පසළොස් සීමාවන්ගෙන් එකක් තෙවැදෑරුම් බද්ධ සීමාවන්ගෙන් හෝ එකක්. "අවිප්පවාස සීමා නම් තුන් සිවුරු ඔහුගෙන්

අධිෂ්ඨාන කළ සිවුරු නිසඟි නොවන සීමා වයි. ඒ වනාහි තෙවීවරික භික්ෂූන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස මහසීමාවෙහි හෝ බණ්ඩ සීමාවෙහි සම්මත කරනු ලැබේ "—එහිම අවිප්පවාස සීමාව, සම්මත කළ තුන්යොදුන් මහා සීමාවෙහි හෝ බණ්ඩ සීමාවෙහි කැමැති තැනක සිවුරු තබා ඒ ඒ සීමාවන්ට අයිති මායිම හෙවත් නිමිති ඇතුළත පහසු තැනක අරුණ. ඉක්මවීමෙන් තෙවීවරික භික්ෂූන්ගේ සිවුරු නිසඟි නොවේ. ඒ සීමාවන්ගේ උපචාර යෙහි අරුණ ඉක්මවීමෙන් නිසඟි වන්නේය. එනම් බණ්ඩ සීමාවේ නිමිත්ත හා එහි සිමන්ත රික නිමිත්තත් අතර අරුණ ඉක්මවීම නම් නිසඟි වේ. ඒ බිම් ගමට අයිතිවන බැවිනි. තවද මහ සීමාවෙහි සිවුරු තබා බණ්ඩ සීමාවෙහි හෝ බණ්ඩ සීමාවෙහි සිවුරු තබා මහා සීමාවෙහි හෝ විසිමෙන් ද සිවුරු නිසඟි වන්නේය. සීමා දෙකක් බැවිනි"—**"හත්ථපාසං අවිජහනෙනහි කම්මවාචාය සමානා සංවාසඤ්ච සීමං සම්මන්නිත්වා තස්සා දළහි කම්මත්ථං අවිප්පවාස කථවවාවාපි කතකම්මා. එවං හි සීමං සමූහනිස්සාමානි ආගතා සමූහණිතුං න සක්කිස්සන්ති"** පා: මු: වි: වි: 171[19] –173[25] ම: පා: ස: 499[20]A–504[19]A

අවිරුළුණි (නා) (න+විරුළුණි) (වි + √රුහ + ත; රුළහ + ණී) [සං. විරූඪ > පා: විරුළ්හ]= නොනැගෙන, වැඩීමක් නැති. හටගැන්මක් නැති. ස: පා: 999[31] පරි: පා: 200[3] **-ධම්මා** (නා)= නොවැඩෙන සුභාව ඇති. ප්‍රකෘතිශීලයෙන් නොවැඩෙන සුභාව ඇති. පාරාජික වූවෝ. පඬුවන් වූ කොළ නැවත නිල්වන් නොවන්නාක් මෙන් පරිජි අවන්නෝ නැවත එම උපසපන් ශීලයෙන් නොවැඩෙන්නෝය. "එවං පාරාජිකාපි පූන පකති සීලාභාවෙන අවිරුළුණි ධම්මා හොන්තීති අත්ථො" ස: පා: 99[22] පරි: පා: 200[3] මහා: පා: 97[3]

අවිලුත්ත (නා) (න + විලුත්ත) (වි + √ලුප + ත) [සං. විලුප්ත]= පැහැර නොගත්. විලෝපනය නොකළ. බලයෙන් උදුරා නොගත්. පාරා: පා: 230[20] ස: පා: 463[16] ක: වි: පි: 45[27]

අවිවදමාන (නා) (න+විවදමාන) (වි + √වද + මාන)= විවාද නොකරනු ලබන. ධර්මය නම් මේ ය. මේ ධර්මය නොවේයැ යනාදීන් විවාද නොකරන. "සම්මොසා හි සඞ්ඝා සම්මොදමානෝ අවිවදමානෝ එකුදෙසෝ ඵාසු විහරතීති" පාරා: පා: 209[19] ස: පා: 438[31] ක: වි: 451[7] (පුං: ලි:—**අවිවදමානෝ** සත්‍රී: ලි:—**මානා** නපුං: ලි:—**මානං**)

අවිසංවාදක (නා) (න + වි+සං + √වද + ණ්වු= අක)= බොරු නොකියන. ප: සු: 172[28] (විසංවාදක බලනු)

අවිසාරද (නා) (න + විසාරද)= බිය ඇති. බිය පත්ව. උ: අ: 290[39]

අවිසෘජිත (නා) (න+විසෘජිත) (වි + √සජ + ඉ + ත) [සං. විසෘජිත]= නොදුන්. කිසිවකුගෙට පරිත්‍යාග නොකළ. ක: වි: පි: 45[22] ක: වි: 571[4]

අවිහෙසා (නා) (න + විහෙසා) (වි + √හිංස + ණ + ආ) [සං. අවිහිංසා]= හිංසා නොකිරීම. කරුණාවගේ පූර්වභාගය. "අවිහෙසාති අවිහිංසනා. එතෙහි කරුණා පුබ්බභාගං දස්සෙති' "න හි නාම භික්ඛවෙ තස්ස මොඝපුරිසස්ස පාණෙසු අනුද්දයා අනුකම්පා අවිහෙසා භවිස්සතීති" ස: පා: 207[13] පාරා: පා: 426

අවීචි (නා) (න + වීචි)= එනම් නිරය. අටමහ නිරයෙන් එකක්. මෙහි **වීචි** නම් ගිනිදැල්ය. එයින් අතරක් නැති හෙයින් **අවීචි** යයි යෙති. අ: ප: ස: 89[10] **-නිරය** (නා)= ගිනිදැලින් අතරක් නැති නිරය. අටමහ නිරයෙන් එකක්. චූ: පා: 332[8] ස: පා: 941[14]

අවුත්ත (නා) (න + √වව+ත)= නොකියනලද. ස: පා: 101[16] (පුං: ලි: **අවුත්තා** සත්‍රී: ලි: **අවුත්තා** න: ලි: **අවුත්තං**)

අවුත්තා ඩොවති (ක්‍රි)= නොකියන ලද්දී සෝදයි. චීවර වර්ණයෙහි පුරාණ චීවර ශික්ෂාපදයෙහි එක් අනාපත්තිවාරයක්. නොනැ මෙහෙණක ලවා පුරාණ චීවරයක් සෝදවීම් ආදිය කරන භික්ෂුවට නිසඟි පවතී වේ. එහෙත් නොකියනලද මෙහෙණක් එසේ ධොවනාදිය කෙරේනම් නිසඟි පවතී සිදු නොවේ. මෙහි "නොකියන ලද" යනු අවවාද ලබනු පිණිස හෝ උදෙසනු පිණිස හෝ පැමිණිවිට කිලිටි සිවුර දැක තුබූ තැනින් ගෙන "දෙන්න සඞ්ඝමිනි සෝදන්නෙමියි' ගෙන්වා ධොවනාදිය කරන්නී නම් මැය "අවුත්තා ඩොවති' නමු. ස: පා: 477[27] පාරා: පා: 239[16]

අවූපසඤ්ඤා (නා) (න+වූපසඤ්ඤා) (වි + උප + √සම් + ත) [සං. ව්‍යුපශාන්තා]= විශෙෂයෙන් නො සන්සිඳුණු. ව්‍යුපසම්මනය නොවූ. දෙමළාස් උකෙසාටනයන්නෙන් එනක්. කිවවාඩිකරණයෙහි ලැබෙන කෙවැදෑරුම් උකෙසාටනයන්ගෙන් හෝ එනක්. උකෙසාටනය නම් උගුළුවීමයි. පරි: පා: 202[18] සා: පා: 1003[2]

අවෙක්ඛිතාචාර (නා) [සං. අපෙක්ෂිත > පා: අපෙකඛිත > අවෙකඛිත + ආචාර] සිහිනුවණින් යුත් ආචාර ඇති. "ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සම්පජානකාරී හොති" ආදීන් දක්නා උප පරීක්ෂිත ආචාරයෙන් යුක්තවූ මහා: පා: 415[19] සා: පා: 855[3]

අවෙච්චපසාද (නා) (අව + √ඉ + ත්‍යා=ච්ච) [සං. අවෙත්‍ය]= දැන පැහැදීම ගුණය අවබොධවීමෙන් පැහැදීම. "අවෙච්චපසාදෙනි ගුණෙ අවෙච්ච ඤාතත්‍තා උපපන්නෙ අවලුපසාදෙ" මෙනෝ: පූ: 435[1]

අවෙදි (ක්‍රි) (අ + √විද + ඊ)=දන්නේය. "යතො ඛයං පච්චයානං අවෙදි" මහා: පා: 2[14] සා: පා: 716[10]

අවෙහඩ්ඩිය (නා) (න + වෙහඩ්ඩිය) (වි + √හප් + ණ; විහඩ්ඩ + ණ්‍ය=ෂ්‍ය)- නො බෙදිය යුතු ගරු බඩු. සඞ්ඝයා විසින් හෝ ගණයා විසින් හෝ පුද්ගලයකු විසින් පෙරළීම් (මාරු කිරීම්) වශයෙන් නොව සතුකිරීම් වශයෙන් අනෙකකුට නොදිය යුතු නොබෙදිය යුතු ගරු බඩු. මේ වස්තු සියලු භික්ෂූන් විසින්ම සාධාරණ ලෙස පරිභොග කළ හැකි පරිදි ආරාමාදියෙහි තැන්පත් කොට තැබිය යුතුයි. අවෙහඩ්ඩිය වස්තූන්දූ බෙදන්නාට ථුල්ලච්චය ආපත්තිවේ. මේ ගරු බඩු රාශි වශයෙන් පසක් ද සරූපවශයෙන් පස්විස්සක් ද වේ. ඒ මෙසේයි.

(1 මල්වතු සඟපොල් (පලතුරු) වතු 2 ආරාම භූමි 3 ප්‍රාසාදදී සෙනසුන් 4 එකී සෙනසුන පිහිටි සථානය (වත්ත) 5 හැඳ දුටු 7 ගුදිරි 8 කොට්ට (කන්වයින්) 9 ලොහොසැලී 10 ලොහො

	1 වන රාසිය	2 වන රාසිය	3 වන රාසිය	4 වන රාසිය	5 වන රාසිය
අවිසෑ ජපිය අවෙහඩ්ඩිය ගරු භණ්ඩ	1 ආරාම 2 ආරාම වත්තු	3 විහාර 4 විහාර වත්තු	5 මඤ්ච 6 පීඨ 7 භිසි 8 බිම්බොහන	9 ලොහකුම්භි 10 ලොහ කටාහ 11 ලොහ භාණක 12 ලොහ වාරක 13 වාසි 14 ඵරසු 15 කුඨාරි 16 කුදාල 17 නිඛාදන	18 වලලි 19 වේළු 20 මුඤ්ජාතිණ 21 බබ්බජාතිණ 22 සතිණ 23 මත්තිකා 24 දාරුභණ්ඩ 25 මත්තිකාභණ්ඩ

කටාරම් 11 ලොහොසැල 12 ලොහොකල 13 වැ 14 පොරෝ 15 කෙවේරි 16 උදලු 17 හියන් 18 වේවැල් ඇ වැල් 19 හුණ 20 මුදු තණ 21 බබුස් තණ 22 ඉලුක් ඇ ගේ සොයන තණ 23 මැටි 24 ලී බඩු 25 මැටිමුවා බඩු. මෙහි විසතර ඒ ඒ තන්හි දක්නේය)

මෙහි වස්තු මූලවෙජ්ජය වශයෙන් අවිස්සජ්ජිත ද අවෙහඞ්ගිය ද වේ. පරිවර්තන (මාරු කිරීම්) වශයෙන් අනෙකකුට දෙන්නහුට ද අනාපත්තිය. "මූලවෙජ්ජවිස්සෙන අවිස්සජ්ජියං අවෙහඞ්ගිය්‍යඤ්ච. පරිවත්තනවසෙන පන විස්සජ්ජනත්තස්ස පරිභුඤ්ජනත්තස්ස ච අනාපත්ති" මේ ගරු භාණ්ඩ චීවර පිණ්ඩපාත හා බෙහෙත් පිණිස පවරා දෙන්නට නොවටනේය. සථාවර භාණ්ඩයක් සමග ද, ගරු භාණ්ඩයක් සමග ද පෙරළි (මාරු) කරන්නට වටී. සථාවර වස්තු අතර කෙත්, වතු විල්, ඇල ඝන මෙබඳු දෙය භික්ෂු සඞ්ඝයා විසින් සොයා බලනට පිළිගන්නට හෝ ඉවසන්නට හෝ නොවටනේය. කැපකරුවන් විසින්ම චාරිත දෙනින් පිළි යෙළවූ කැප බඩු වටී. ආරාමයක් සමග ආරාම ය, ආරාම වත්තය ඝන දෙක ද විහාරයක් සමග විහාරය, විහාර වත්තය ඝන දෙකදූයි මේ සතරම මාරු කරන්නට වටී (ගරු භණ්ඩ පරිවත්තන බලනු). ස: පා: 913[27] ග: හ: වි: 45[22] කු: සි: ස: 106[37] වී: ව: 2850 ක: වි: 137[36] ක: වි: පි: 106[14] චු: පා: 289[30] චු: පා: B. vii.

අවෙහාසකුටි (නා) (න + වෙහාස + කුටි)= මෙහි "අවෙහාස" නම් බිමයි. එබැවින් අවෙහාස කුටි නම් බිම කරණලද කුටියයි. වෙහාස කුටි නම් මධ්‍යම පුරුෂයකුගේ හිස මතු තලාදසේ යට නොගැටෙන සේ මත්තෙහි හුසුන් තල ඇති මහල් සහිත කිළියයි. 'අවෙහාස කුටියා නි භූමිසං කතපණ්ණ සාලාදිසු අනාපත්ති" ක: වි: පි: 71[21] ස: පා: 572[35] පාචි: පා: 517 (වෙහාසකුටි සික්ඛාපද බලනු)

අවෙච (ක්‍රි) (අ + √වච + ඊ; අ=ඕ)= කීවේය. "අවෙචානි අහාසි" ස: පා: 80[20] පාරා: පා: 5[16]

අව්‍යාකත (නා) (න + ව්‍යාකත) [සං. ව්‍යාකෘත > පා: වි. කත > ව්‍යාකත]= අව්‍යාකෘතවූ. ප්‍රඥා ව්‍යාකෘත භාවය නැති. 1 පාදෙහිත් උදෙසීමෙහිදී නම් ප්‍රාතිමොක්ෂය ප්‍රගුණ නැති 2. කම්වාක්‍යය ඇස්වීමෙහිදී නම් කම්වාක්‍යය පිළිබඳ ප්‍රගුණ භාවයක් හෝ අර්ථාවබෝධයක් නැති. "ව්‍යත්තෙන භික්ඛුනා පටිබලෙන සඤ්ඤා ඤාපෙතබ්බා"යි ඥප්ති චතුර්ථ කම්වාක්‍යය මහ සඟනහට ඇස්වීමෙහි නිර්දිෂ්ට ව්‍යකත භික්ෂුව; උතුකාෂ්ටය මධ්‍යමය හිනයයි තුන් ප්‍රකාර වේ. ඉන් අර්ථකථා සහිත විනය පිටකය කටපාඩම් ඇති මනාසේ විනිශ්චය දත් මහණ උතුකාෂ්ට ව්‍යකතයා වේ. ඥප්ති චතුර්ථ කම්වාක්‍යය පමණක් කටපාඩම් ඇති එහි අර්ථ මනාසේ දත් මහණ පශ්චිම ව්‍යකතයා වේ. මේ දෙයාකාරයට මධ්‍යම ප්‍රමාණ වූ ප්‍රගුණත්වය හා අර්ථාවබෝධය දරන මහණ මධ්‍යම ව්‍යකතයා නමි. මෙසේ ප්‍රගුණත්වයක් හෝ අර්ථාවබෝධයක් නැත්තේ **අව්‍යකතයයි** දතයුතුයි"–"අව්‍යත්තා ති පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන විරහිතා" ම: පා: ස: 1[04][13] ස: පා: 735[15]—977[26]

අව්‍යාකත චිත්ත (නා)= අව්‍යාකෘත චිත්තය. ක්‍රියා චිත්තය. රහතන් වහන්සේ ඇවැතට පැමිණෙන සිත. "අසඤ්චිච සහගාරසෙය්‍යාදිං අව්‍යාකත චිත්තෙන ආපජ්ජති යං අරහාව ආපජ්ජති සබ්බං අව්‍යාකත චිත්තෙනාව ආපජ්ජති" ස: පා: 977[33] වි: ම: 62[13] සාර: දී: 472[31]

අව්‍යාපජ්ඣ (නා)= ව්‍යාපාද රහිත. ක්‍රොධ නැති. තරහ නැති. දුක් නැති. වි: මා: ස: 94[9]

අව්‍යාපාද චිත්තකම්ම (නා)= අව්‍යාපාද චිත්තක්‍රිය. අවෛර චිත්තය.

අසංකිලිට්ඨ (නා) (න + සංකිලිට්ඨ) [සං.සංක්ලිෂ්ට]= නො කිලිටි. කිලිටි නොවූ. "පරිසුඛං මෙ සීලං පරියොදාතං අසංකිලිට්ඨන්ති" චු: පා: 311[4]

අසංඛත (නා) (න + සංඛත) (සං + √කර+ත)= නිර්මාණය. හේතුමූලක ධර්ම ප්‍රත්‍යයන් විසින් සංස්කරණයකළ නොකළ. අ: ප: ස: 1[35] මනෝ: පූ: 388[1] **-ධාතු** (නා)= නිර්මාණය. අ: ප: ස: 5[31]

අසංඛ්‍යෙය්‍ය (නා)= එනම් සඞ්ඛ්‍යාව, ගණන. සඞ්ඛ්‍යාවක් කරන්නට නො හැකි. අ: ප: ස: 65[12]

අසංසට්ඨ (නා) (න + සංසට්ඨ) (√සට්ඨ + සූ= අන)= නොගැටීම. සටහනය නොකිරීම. මහා: පා: 44[20]

අසංවර (නා)= සංවර නොවීම. හීන, කඝ, වචන යන. ඳ්වාරත්‍රය හික්මවා නොගැණීම. ශික්ෂා පද ව්‍යතික්‍රමණය. පරි: පා: 215 සා: පා: 96011 —**චාර** (නා)= **සංවර කිරීම** දුෂ්කරවූ දෙරටුව. චක්ෂුරාදි පඤ්චේන්ද්‍රිය සහ හීන කඝ වචන යන තුන් දෙර. ධ: අ: ඤ: 27110

අසංවාස 1 (නා) (න + සංවාස) (සං + √වස + ණ)= 1 එක්ව නොවිසීම. 2 ලජ්ජී පුද්ගලයන් සමඟ එක්ව විසීමක් නැති. කර්ම සංවාස, උද්දෙස සංවාස, ශික්ෂා සංවාස යන මෙහි ලජ්ජී භික්ෂූන් සමඟ එක්වීමක් නැඩි පරිදි අවත් පුඟුලා. මෙහි **සංවාස** නම් **"එකං කම්මං එකුද්දෙසෝ සමසික්ඛතා"** යනු බැවින් 1 අපලොකන කර්ම 2 ඤත්තික කර්ම 3 ඤත්ති දුතියකර්ම 4 ඤත්ති චතුත්ථකර්ම යන මේ චතුර්විධ විනය කර්ම සීමාභ්‍යන්තරයෙහි වූ පකතත්ත (පාරාජික නොවූ) භික්ෂූන් එක්ව සමගිව කළ යුතු බැවින් **එක කම්ම නම්** වේ 1 නිදානුද්දෙස 2 පාරාජිකුද්දෙස 3 සඞ්ඝාදි සෙසුද්දෙස 4 අනියතුද්දෙස 5 විත්ථාරුද්දෙස යන පස්වැදෑරුම් පාමොක් උද්දෙසීම් එක්ව උද්දෙසිය යුතු බැවින් **එකුද්දෙස** නම් වේ. කර නැවැම් කුලයෙන් පැවිදිවූවන් උද්දෙසා පැණ වූ ශික්ෂාපද හැර එක්ව වැඳීම්, වැළඳීම්, ගම් පිවිසීම්, වත්පිළිවෙන් කිරීම්, උගෙණීම්, විවාරීම්, හැදෑරීම් ආදිය සමගිව කිරීම් වශයෙන් ලජ්ජී භික්ෂූන් විසින් හික්මිය යුතු බැවින් සෙසු සියලු ශික්ෂාපද **සමසික්ඛතා** නමු. මේ එක කර්මාදියෙහි එක්ව විසීම නම්වූ **සංවාසය** පරිජී අවත් පුඟුලා සමඟ නැත්තුයි මහතෙම **අසංවාස** නම් වේ. අසංවාස පුද්ගලතෙම සියලු සඞ්ඝ කර්මවලදී ගණපූරණය පවා නොලබන්නේය. "මෙහි අපලොකන කර්මාදි සතර **කර්මසංවාස** නම් වෙයි. පඤ්චවිධවූ උද්දෙසය **උද්දෙස සංවාස** නම් වෙයි. **ඕකඩ්ඩා සංවාස** නම් චාරිත්‍ර වාරිත්‍ර ශික්ෂා දෙකයි." කැ: වි: පි: 18333 වි: වි: ටී: 12011 වි: ම: 57124 කැ: වි: 20128 සාර: දී: 46339 සා: පා: 18644 පාරා: පා: 27128

අසංවාස 2 (නා)= එක කර්මාදිසංවාසයට නුසුදුසු. එබඳු පුද්ගලයන් කු: සි: ස: 72114 (අසංවාසික බලනු)

අසංවාසික (නා) (අසංවාස + ණික)= එක **කර්මාදි** සංවාසයට නුසුදුසු. එබඳු පුද්ගලයෝ. උත්ක්ෂේපනීය කර්මය කළහු, අනුපසපන්හු, මෙහෙණහු, පරිජී අවත්තහු, නානාසංවාසක යහු, සීමාවෙන් බැහැර සිටියහු, අහසෙහි සිටියහු ද යන මේ පුඟුලන් සහ එකොළාස් අභව්‍ය පුද්ගලයෝද, අසංවාසිකයෝ වෙත්. මෙහි උත්ක්ෂේපනීය කර්මය **කළහු** නම් කර්ම නානාසංවාස සංඛ්‍යාත තෙවැදෑරුම් **උත්ක්ෂේපනීය කර්මය** කළහුයි. **අනුපසපන්හු නම්** ශික්ෂමානා, ශ්‍රාමණේර, ශ්‍රාමණේරී, ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන කළහු යන මොවුහුයි. **නානා සංවාස** නම් 1 ලබඩි 2 කර්ම 3 සීමා යන තෙවැදෑරුම් නානා සංවාසකයෝයි. **කර්ම නානාසංවාසක** නම් උක්ඛිත්තකයෝයි. **2 ලබඩි නානාසංවාස** නම් "උක්ඛිත්තානු වත්තකො ලදඩි නානාසංවාසකො" යනු බැවින් **උත්ක්ෂේපනීය කර්මය** කළවුන්ගේ ලඬඩිය ගෙන මොවුහු ධර්මාදීහයි ඔවුන්ට අනුවර්තක වූවෝයි. **3 සීමා නානාසංවාස** නම් "ඛණ්ඩිම ගතො සීමා නානාසංවාසකො මතො" යනු බැවින් සීමාවෙන් පිට සිටිනෙයි. එකොළොස් අභව්‍ය පුද්ගලයන් ඇතුළු මේ සියල්ලෝ **අසංවාසිකයෝ** වෙත්. කු: සි: ස: 7011 බු: සි: ටී: 555 (අභබ්බ පුග්ගල බලනු)

අසංවිජ්ජමාන (නා) (න + සංවිජ්ජමාන) [සං. සංවිද්‍යමාන]= අවිද්‍යමාන, නොදක්නා. සා: පා: 348125

අසංවිහිත (නා) (න + සංවිහිත)= 1 සංවිධාන රහිත. 2 නො දන්නා. සා: පා: 804121

අසංසඝ (නා) (න + සංසඝ) (සං + √සජ + ණ)= අසංසර්ගය. නොඇලීම. පස්වැදෑරුම් සංසර්ගයෙන් වියුක්තවූ. එක්ෂනාවූ. ප: සූ: 121134 (අසංසට්ඨ බලනු)

අසංසට්ඨ (නා) (න + සං + √සජ + ත) [සං. සංසෘෂ්ට]= නොහැඟුණු. නොඇළුණු. වෙන්වූ. 1 සවණ 2 දස්සන 3 සමුල්ලාප 4 සම්භොග 5 කාය යන පස්වැදෑරුම් සංසර්ගයෙන් වෙන්වූ. මෙහි **1 සවණ සංසඝනාම්** අනුන් විසින් කියන්නා ලබන රූපාදී සම්පත්තිය හෝ තමා විසින්ම කරනු ලබන සිනහසීම් හිඟැසීම් ශබ්දය අසන්නහුට ශ්‍රොත්‍ර විඥාන විපි වශයෙන් උපන් රාගයයි. **2 දස්සන සංසඝනාම්** විසභාග රූපයන් බලන්නහුට චක්ෂුර් විඥාන විපි වශයෙන් උපන් රාගයයි. **3 සමුල්ලාප සංසඝ** නම් ඔවුනොවුන් අල්ලාප සල්ලාප

වශයෙන් උපන් රාගයයි. භික්ෂුණීඋක සහිතක දෙයක් භික්ෂුවක විසින්ද, භික්ෂුවක් සහිතක දෙයක් භික්ෂුණීඋක විසින්ද, පටිසෝග කිරීම් වශයෙන් උපන් රාගය 4 **සමෙසාග සංසඝී යයි.** ඔවුනොවුන් අත් ගැණීම් ආදී වශයෙන් උපන් රාගය **5 කාය සංසඝීයයි.** ප: සූ: 1195 **-විහාර** (නා)= අමිශ්‍රවූ විහාර ඇති. කාය විවෙක ඇති. ''දහර මහණ ආදීන් හා අමිශ්‍රවූ විහාර ඇති'' ජා: අ: ගැ: 55

අසංහාර (නා) (න + සං + √හර + ණ)= ගෙණ යා නො හැකි ධ: අ: ගැ: 9134

අසංහීර (නා)= අකම්පිය, කම්පා නොවන. පැකිලීමක් නැති. ''චිත්තයෙ ඛො පනස්ස යිතො හොති අසංහීරො පටිබලො හොති' ච: ලං: 3343 පරි: පා: නැ: 3488

අසක්කාර (නා) (න + සං + √කර + ණ) [සං. **සත්කාර**]= සත්කාර නො කිරීම. උපසථාන නො කිරීම. මහා: පා: 40828 **-සකත** (නා)= සත්කාර නො කළ නො කරන ලද සත්කාර ඇති. ''ඉධ අමෙහෙහි අසක්කරියමානා -පෙ- අසක්කාර පකතා—පක්කමිස්සන්ති වා විබ්භමිස්සන්ති වා'' මහා: පා: 40829

අසක්‍ය (නා)= (න + සක්‍ය) [සං. **ශාක්‍ය**]= ශාක්‍ය නො වූ. ශාක්‍ය වංශයට අයිති නැති, එහි නුපන්. **—ධීතා** (නා)= ශාක්‍ය දුව නියක් නොවූ. මෙහෙණක් නොවූ. ''අසස්සමණී හොති අසක්‍ය ධීතා'' පාචි: පා: 217[11] **-පුත්ත** (නා)= ශාක්‍ය පුත්‍ර නොවූ. බුඩ පුත්‍ර නොවූ. ''අසක්‍ය පුත්තා, අශාක්‍ය පුත්‍රයයි, අබුඩ පුත්‍රයයි සේසි'' ක: ච: පි: 17[18] **-පුත්තිය** (නා) (පුත්ත + ඉය) ශාක්‍ය පුත්‍රයෙක් නොවූ. ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය කළයුතු ඔවිප්‍රකාරයෙහි දෙවන සෙඛ පද දෙවිස්සෙන් එකක් ගිහි ආදීන් ගැණෙන අඥාකාරයෙන් හෝ එකක්. ''අසක්‍ය පුත්තිය නොහි මං ධාරෙහීති එවං වුත්තානං ගිහි ආදීනං අඤ්ඤතරභාවෙ ඨිතානඤ්ඤෙව ඉමෙසං ඛාවිසතියා ඛෙත්තවත්ථූනං'' ක: ච: 1922 **—ංභාව** (නා)= ශාක්‍ය පුත්‍රයකු, බුඩ පුත්‍රයකු නොවන බව, භික්ෂුවක් නොවන බව. පාරා: පා: 2610 **-ංවෙවචන** (න)= ''අසක්‍ය පුත්තිය'' යනුයෙහි පසීඋ වචන—ශික්ෂාප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය පිණිස ''අසක්‍ය පුත්තිය'' යනු හා සමාන අර්ථ ඇති වචන. ''න සම්මා සම්බුඩ පුත්තොත්‍ති මං ධාරෙහි න අනන්ත බුද්ධිපුත්තො න අනොම බුඩ පුත්තො න බොධි පඤ්ඤුණ පුත්තො න ධීර පුත්තො න විගත මොහ පුත්තො න පහින්න බීල පුත්තො න විජිත විජය පුත්තොත්‍ති මං ධාරෙහීති එවමාදි අසක්‍ය පුත්තිය වෙවච නෙන සිකඛා පච්චක්ඛානං හොති'' පාරා: පා: 2627 ස: පා: 18120

අසඛ්කච්චික (නා) (අසඛකච්චික?) (න + සඛකච්චික) [සං. **සංකක්ෂිකා?**]= තත වැස්ම නැතිව. තත වසා පෙරෙව් සිවුර නැතිව. සඛකච්චිකය නම් අකු ඇටින් යට නැඹ මඩලින් උඩ පෙදෙසෙහි වූ සිරුර වසනු පිණිස මෙහෙණහට අනුදත් සිවුරයි. ''යා පන භික්ඛුණී අසඛකච්චිකං ගාමං පවිසෙය්‍ය පාචිත්තියං'' (මෙහි ශුඩ පාඨය ''සංකච්ඡිකං''යි විය යුතුසේ පෙනේ. ''කච්ඡ'' නම් කිසිල්ලය, එහි වූවා ''කච්ඡිකා'' නමු. එනම් සන්ත්‍රින් පළඳනා තනපටයි. එය සංසකෘතයෙහි **''කක්ෂිකා''** යනු දක්නේය. **සංසකෘත භාෂා,** පාළියට වඩා සිවේ එබැවින් මෙහි ශුඩපාඨය ''සංකච්ඡිකා'' යි සිතීමට අවකාශ ඇත්තේය. විමසිය යුතුය) පාචි: පා: 3426 ක: ච: 2029 ප්‍රා: ප්‍ර: ස: 5227 ක: ච: පි: 13819

අසඛ්කමනීය (නා) (න + සං + √කම් + නීය)= ගෙණ යා නොහැකි—නො පැමිණිය හැකි. සංක්‍රමණය නොකට හැකි. පරි: පා: ගැ: 1324

අසඛ්කත (නා) (න + සඛ්කත)= සලකුණක් නැතිව. සටහණක් නො කොට. ''න භික්ඛවෙ අනුපරිවෙණියං පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතබ්බං අසඛ්කතෙන'' මහා: පා: 11614 ස: පා: 78233

අසඛ්ගහිත (නා) (න + සං + √ගහ + ඊ + ත) [සං. **සඛෘහීත**]= සඛ්‍රහ නො කළ. එකට එකතු නො කළ. හුයකින් හෝ නො අමුණන ලද. ''සෙය්‍යථාපි සාරිපුත්ත නානා පුප්ඵානි ථලෙ නික්ඛිත්තානි සුත්තෙන අසඛ්ගහිතානි තානි වානො විකිරති විධමති විද්ධංසෙති'' පාරා: පා: 786

අසච්ඡිකත (නා) (න + සච්ඡිකත) [සං. සහ + අක්ෂි > පා: අච්ඡි; සහ + අච්ඡි]= සාක්ෂාත්කෘත නොවූ. ඉන්ද්‍රිය විෂය නොවූ. ඥානී භාවනාවෙන් අවබොධ නො කළ. ස: පා 34729 පාරා: පා: 10589

අසඤ්චිච්ච (පූ: ක්‍රි:) (න + සං + √චිති + ත්වා=ය)= නො සිතා. ''අනාපත්ති භික්ඛු අසඤ්චිච්ච අජානන්තස්ස'' ක: ච: 3I17-15581 පාරා: ඥා: 781= 14119 ස: පා: 56030

අසඤ්ඤත (නා) (න + සඤ්ඤත) (සං + යත)= සංයමයක් නැති. කායාදී ද්වාරත්‍රයෙහි හික්මීමක් නැති. නැන්පත්කමක් නැති. "කායෙන කණ්ඨා බහවෝ—පාපධම්මා අසඤ්ඤතා" පාරා: පා: 9[38] සං: පා: 347[8] ධ: අ: ගැ: 173[89]

අසනි 1 (නා) (න + සති) (√සර + ති)= සිහි නොකිරීම. අන්‍ය විහිත වීම. ඒ පිළිබඳව සිහි නැතිව සමහර ශික්ෂාපදයන්හි එක් අන්‍ය පත්ති වාරයක්. "අන්‍ය විහිත සමාතිකවෑ හෝ අත්‍රන් හා බැණෑ බැණෑ හෝ" සං: පා: 386[1] -555[37]-560[34]-661[13] පාරා: පා: 141[19] පාචි: පා: 38[23]-40[4]-213[18] ජා: අ: නැ: 136[41] කං: වි: පි: 65[22]

අසනි 2 (නා)= නැති කම. "අසනි අනතරායෙ, අනතුරක් නැති කම" දෘෂ්ටි අන්ධාරායෙන් අනතුරක් නැති කම. සා: වි: 12[8]

අසනිය ඝාතක (නා) (න + සත්‍ථඝාතක) (√හන + ණ්වු= අක; √හන=ඝාත)= ශස්ත්‍රයකින් නොනැසිය යුතු. ආයුධයකින් විනාශ නොකළ යුතු. ආයුධයකින් හසා විනාශ කළ නොහැකි බුව ශරීරය සහ පාරිභොගික දෑසතු. සාර: දී: 151[4] ධ: අ: ගැ: 110[33]

අසනීක (නා) (න + සත්‍ථික) (සත්‍ථ + ඉක)= වෙළෙඳාම පිණිස බඩු ගෙණ ඇවිදින පිරිසක් නැවිව. 'ජඞ්ඝසත්‍ථ සකටසත්‍ථ' යනා සාමී යක් නැතිව. කං. වි: පි: 139[22] පාරි: පා: 293[12] කං: වි: 185[7] ප්‍රා: පු: සං: 4[213]

අසද්ධම්ම (නා) (න + සද්ධම්ම)= නිව ජනයන්ගේ සවභාවය. පහත් පැවතුම. අසත් ධර්මය. පහත් අදහස් ඇතියවුන් විසින් සෙවනය කළ යුතු ධර්මය. මෛථුන ධර්මය. කාය සංසර්ගය. "අසද්ධම්මඤ්ච අසතං නිච ජනානං ධම්මං" සං: පා: 153[16-18,11-67]327 991[26] —**පටිසංයුත්ත** (නා)= අසත් ධර්මයෙන්, මෛථුන ධර්මයෙන් යුක්තවූ. වි: වි: ටී: 2[225] සං: පා: 96[12] —**වචන** (නා)= නොමනා නෙපුල්. නුසුදුසු කථාකිරීම. තතියසඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි මෛථුන සංයුක්ත වචන. වි: වි: ටී: 2[25] සං: පා: 300[15] කං: වි: පි: 27[12] (ඔනාසෙය්‍ය බලනු)

අසද්ධා (නා)= ශ්‍රද්ධාවක් නැති. ඇදහිමක් නැතිව "යොහි—පෙ—අසඤ්ඤාදි දොස සංයුත්තොව හුත්වා පරිසං පරිහරති තස්ස පරිසං සීලාදිනි පරිහායන්ති යෙව" සං: පා: 739[8]

අසන 1 (නා) (√අස + යු=අන = ආහාරය. භෝජනය. අඛාළ භොජනය. 1 ඔදන, 2 කුම්මාස, 3 සත්තු, 4 මච්ඡ, 5 මංස යන පසින් එකක්. වැළඳීම. කං: වි: පි: 82[5] කු: සි: සං: 27[28] පරි: පා: ගැ: 341

අසන 2 (නා)= 1 ඊතලය. 2 පියාගය 3 විසි කිරීම. අ: ප: සං: 53[14]-134[13]

අසනං පඤ්ඤායති (ක්‍රි) (ප + √ඤ + ය + ති)= ආහාරය පෙනේ. විපකතභොජනය පෙනේ. පවාරිත භොජනයෙහි එක් ලක්ෂණයක්. යම් කිසි භික්ෂුවක් වළඳන අතර වළඳවන්නා විසින් වැළඳීමට ගෙණෙන ලද භොජනයක් වළඳනු නොකැමැතිව කයින් හෝ වචනයෙන් ප්‍රතික්ෂේප කරයි නම් ඒ භොජනය එම භික්ෂුව විසින් පවාරිත ය. එහෙත් එපමණකින් ප්‍රතික්ෂේප නොවේ. 'පඤ්චහි ඛ්‍යාලි ආකාරෙහි පවාරණා පඤ්ඤායති අසනං පඤ්ඤායති, භොජනං පඤ්ඤායති, හත්ථපාසෙ ඨිතො, අභිහරති, පටික්ඛිපෙ, පඤ්ඤායති" යනු පරිවාර පාළි බැවින් මේ අර්ථය පැහැදීමට යුත් ප්‍රතික්ෂේපය පවාරිත වේ. "අසනං පඤ්ඤායතීති ආදිසු විපකතභොජනං දිස්සති, භුඤ්ජමානො වෙසො පුග්ගලෝ හොතීති අත්ථෝ" යනු බැවින් "අසනං පඤ්ඤායති" යනුවෙහි වළඳන්නාවූ පුද්ගලයෙක් වෙයි යන අර්ථයි. එනම් විපකත භොජුන් ඇති පවාරිතයායි. මෙහි **අසන** නම් අත්පත්‍ය සිටියහු විසින් ළඟවන ලදින් ප්‍රතික්ෂේප නළ ඔදනය, කුම්මාසය, සත්තුය, මච්ඡය, මංසය යන මෙයින් එක්තරා බොජුනකි. පවාරණ පහොනක ඔදන නම් හැල් ආදී සපතවිධ ධාන්‍ය අතුරෙන් යම් ධාන්‍යයකින් පිසනලු ලැබූ බතයි. කැඳද නිවුණු කල්හි හැන්දෙන් ගත් කැන් පෙනේ නම් එය ද භොජන සඞ්ඛ්‍යාවට ම යේ. **කුම්මාස** නම් යව පිටියෙන් පිසූ රොටි ආදියයි—මුං පිටි ආදියෙන් පිසන ලද්දේ සුදුසු නොවේ. **සත්තු** නම් සපතවිධ ධාන්‍යයන්ගෙන් යම්ක් බැද කුඩුකර පිළියෙළ කළ අත්සුණු ආදියයි. ආහාරය පිණිස ගණු ලැබූ සියලු මත්ස්‍ය මාංස පවාරණ යොනියය. "අඛාළ බොජුන් ඇත්තේ පව රිතයයි කියනලදී." සං: පා: 605[4]-607[10] පාචි: පා: 83[36] සාර: ම: 14[35] කං: වි: 105[19-1.61] කං: ටී: පි: 82[1] පරි: පා: ගැ: 341

අසනි (නා) [සං. අශනි]= හෙන. වජ්‍රායුධය. අ: ප: සං: 6[19] ධ: අ: නැ: 185[12]

අසංඛත (නා)= 1 අවිද්‍යමාන, 2 අසත්පුරුෂ, 3 ශාන්ත නොවූ, අශාන්ත. "අපි ච යො දෙය්‍ය ධම්මො සෝ න දින්නොතඤ්ච බො නො අසංඛතා" පාරා: පා: 1^{09} සං: පා: 348^{25} කු: සි: සං: 8^{48} ප්‍රු: ලි: **අසඞ්ඛතා** සන්ස්: ලි: **අසංඛතම්** න: ලි: අසංඛතං.) **-සමඞ්ගිතා** (නා)= තමා වෙත නැති ගුණ පෙන්වීම. ප්‍රත්‍යක්ෂ ප්‍රතිලාභය පිණිස අවිද්‍යමාන ගුණ ප්‍රකාශ කිරීම. කු: සි: සං: 8^{14}

අසංවිති ආපත්ති (නා)= අවිද්‍යමානවූ ඇවැත. නෙ පැමිණී ඇවැත හෝ ඇවැතට පැමිණී මෙන් පසු නැඟී සිටී හෝ දෙසුවාවූ හෝ ආරොචනය කරන ලද ඇවැත. "එවං අසංවිතියා ආපත්තියා තුණ්හි භවිතබ්බං" ක: ව්: 14^{44} ප්‍රා: පු: සං: 5^{18}

අසංසන්දී (නා) (න+සන්සන්දී) (සං+ √සුස+ ණි) = නොසතුට.—**තා**= නොසතුටු බව, ලද පමණින් සතුටු නොවන බව. පාරා: පා: 19^{22} සං: පා: $1o4^{20}$

අසංසන්න (නා) (න+සන්න)= නොවසනලද. වැහැවොලතිබූ පටවාදීන් නොවසනලද. කු: සි:සං: 4^{14} සං පා: 101^{16} පාරා: ප්‍ර: 30^{26}

අසඤ්ඤ (නා) (න+සඤ්ඤ) [සං. සඤ්ඤි]= සංඥාවක්, සැකයක් නැතිව. සං: පා: 9417 චූ: පා: B. 220^{3} (අසඤ්ඤසිද දක්නේය) චූ: පා: $33o^{21}$

අසංනිධිකාර (නා) (න+සන්නිධිකාර) (සං+ නි+ √ධා+ ඉ; √කර+ ණ=කාර)= තැන්පත් නොකළ. එබඳු භොජනය. ව්: ව්: ටී: 482^{3}

අසප්පාය (නා) (න+සප්පාය) [සං. අසත්ප්‍රාය > පා. අසප්පාය]= සැප නොවන. නො සැප වූ "අසප්පායා පරිමිත භොජනං නිස්සාය, සැප නොවන. පමණ නොදන්න අහර වැළඳීම් නමැති ප්‍රයොග විපත්තියට පැමිණ"—"සෙ, අසප්පායානි චේව භොජනානි භුඤ්ජී" ව්: මා: සං: 88^{26}–89^{39} පාරා: පා: 71^{14} ව්: ව්: ටී: 184^{18} පාවි: පා: 313^{14} ප්‍රා: පු: සං: $9o^{19}$ —**තා** (නා)= නොසැප බව. භාවනාවට නුසුදුසු අවලෝස් සෙනසුන් දෙසින් එකක්. විසභාග අරමුණු නිසා හෝ අමනුෂ්‍ය උපද්‍රව නිසා හෝ සැප නැති. සාර: ද්: 562^{21} ව්: ව්: ටී: 180^{15} වි: මා: සං: 216^{1} (අටඨාරස සෙනාසන දෙස බලනු)

අසබල (නා) (න+සබල) [සං. සබර > පා. සබල] =කබර නැති. කැලැල් නැති පිරිසුදු ශීලයේ ලක්ෂණයක්. ව්: මා: සං: 135^{16}

අසබ්භකථා (නා)= අසභ්‍ය කථා. මෛථුන ධර්මය පිළිබඳ කථා. "අයඤ්හි මෙථුන කථා නාම සඝමා දුට්ඨුල්ලකථා අසබ්භකථා" සං: පා: 184^{16}

අසභාග වුත්ති (නා)= වෙනස් පැවතුම් ඇතිව. සමාන පැවතුම් නැතිව. යම්සේ භික්ෂූන් අරෙහි පැවතිය යුතුද එසේ නොපවත්නා. "අඤ්ඤම ඤඤං අගාරවා අපතිස්සා අසභාග වුත්තිකා විහරෙය්‍යාථ?" සං: පා: 539^{24} චූ: පා: 281^{4} චූ: පා: B 61^{38} පාචි: පා: 19^{36}

අසමනුඤ්ඤාභියමාන (නා)= නොවිචාරණු ලබන. නොවිමසනු ලබන. "අසමනුඤ්ඤාභියමානොතිත කෙනචි වුච්චමානො" වි: ම: 89^{5} ක: ව්: 32^{19} ප්‍රා: ප්‍ර: සං: 19^{33} පාරා: 90–200

අසම්මුඛාසන (නා) (න+සම්මුඛාසන) (සං+ අනු+ √භාස+ ඤු=අන)= සම්මුඛාභාෂණ කර්මය නොකිරීම සඞ්ඝභෙද, භෙදානුවත්තක, දුබ්බච, කුලදූසක සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තීන්ගේ කළයුතු සම්මුඛාසන කර්මය නොකිරීම. ඇපත් චතුර්වර්ග කර්ම වාක්‍යය දෙසා නොහික්මවීම. "අනාපත්ති අසම්මුඛාසනත්‍ථාය" පාරා: පා: 208^{24}–211^{4}–213^{20}–221^{7} ප්‍රා: ප්‍ර: සං: 22^{11} සං: පා: 439^{21} ව්: ම: $1i5^{17}$ (සම්මුඛාසන බලනු)

අසමාදවාර (නා) (න+සමාදවාර) (සං+ ආ+ √වර+ ණ)= ඉටු සිවුරු නොගෙණ වියෝවීම කඨිනය ඇතුරු භික්ෂූන්ට ලැබෙන අනුසස් පසින් එකක්. චීවර විප්පවාසය. කෙළින් සිවුර පිළිගත් තැන් පටන් හෙමන්ත සෘතු යෙහි කෙළවර මැදින් දින මස පුරපසළොස්වක් දින දක්වා චීවර නාමයෙන් අධිෂ්ඨාන කළ තුන්සිවුරෙන් තමන් තබනු කැමැති සිවුරක් තබා හැමය. හෙවත් එසේ හැමෙන් සිදුවිය හැකි තිචීවර විප්පවාස නිසඟි පචිත්තියෙන් නිදහස ලැබීම නම් ආනිශංසය. "අසමාදාන චාරොති චීවරං අසමාදාය චරණං, චීවරවිප්පවාසෙ කපටිස්සතී ති අත්ථෙ" යනු සමන්ත පාසාදිකා පාඨයි. "අසමාදානචාර නම් නාමින් ඉටු සිවුරු නොගෙණ වියෝවැ හිඳීමයි" ක: ව්: පි: 431^{6} ක: ව: 48^{14} ක: ව්: 53^{26} සං: පා: 820^{29} (අසමාදාර—අසමාදානචාර යනුත් පාඨයි. අසමාදාය චාරෝ=අසමාදචාරෝ යන මෙහි ය කාර ලොපයයි. සංවිධාය අවහාරා සංවිදුවහාරෝ යන තන්හි මෙන් මෙහිදු (අසමාදචාරෝ) සාධුත්වය වේයයි කඨින වංසයෙහි දක්නේය?)

අසමාදුවාර (නා)= අසමාදවාර බලන්නේය.
අසමාදුනවාර (නා)= අසමාදවාර බලන්නේය. **ක:** වි: 53[26] **සා:** පා: 820[29]

අසමානාසනික (නා) (න + සමාන + ආසනික) (√ආස + ඝ=අන; + ඉක)= සමානාසනික නොවූ. එක අස්නෙහි නොහින්ද යුතු. "සම්වස් ඇත්තේද, එක් වසකින් හෝ දෙවසකින් වැඩි වූයේ හෝ අඩු වූයේ **සමානාසනිකය**. සෙසු හැම **අසමානාසනිකය**. පණ්ඩකය, සත්‍රිය, උභතෝ ව්‍යඤ්ජනකය යන තිදෙනා හැර සමානාසනික—අසමානාසනික සියල්ලන් හා දීඝීඝාසනයෙහි හිඳිනට වටනේය. දීඝීඝාසනය නම් තිදෙනකුන්ගට පලක් බැඳ හිඳිනට පොහොනා ආසනයයි. "**අනුජානාමි** භික්ඛවෙ යපෙත්වා පණ්ඩකං මාතුගාමං උභතෝ ව්‍යඤ්ජනකං අසමානාසනිකෙනි සහ දීඝාසනෙ නිසීදිතුන්ති" වු: පා: 2,8[27] කු: සි: ස: 69[17] සි: ව: වි: 67[15] වි: වි: 2838.

අසමාහිත (නා) (න + සමාහිත)– එකඟ නොවූ සිත් ඇති. වික්ෂිප්තවූ පුද්ගලයන්. —**පුග්ගල පරිවජ්ජන** (නා)= වික්ෂිප්ත සිත් ඇතියවුන් දුරු කිරීම. 1 සමාධි සමෙබාධ්‍යඞ්ගයාගේ උත්පාදය පිණිස පවත්නා කරුණු එකොළොසින් එකක්. දශවැදෑරුම් අපිණා කෙෂ ශ්‍රාවකයන්ගෙන් හෝ එකක්. "අසමාහිත පුද්ගලයන් දුරලීම නම්; ධ්‍යාන ප්‍රාප්තියට නොපිළිපන් අනෙක කාර්‍යයෙහි නියුක්තවූ වික්ෂිප්ත හෘදය ඇති පුද්ගලයන් දුරින් ම දුරු කිරීමය." වි: මා: ස: 3233-3250 **සා:** පා: 3073[5] වි: මා: ස: 3097

අසම්පජාන (නා) (න + සම්පජාන) (සං + ප + √ඤ + ඝ=අන; √ඤ=ඤා)= නොදැන්ම. සිහි නුවණින් තොර, නොදන්නා. **සාර:** දී: 570[16]

අසම්ඵප්පලාප (නා) (න + සම්ඵප්පලාප) (ප + √ලප + ණ)= හිස් වචන නොකියන. **නිරර්ථක** වචන කථා නොකරන. **පරි:** පා: ගැ: 2611 (සම්ඵප්පලාප යනුයෙහි නිරුක්තිය අප්‍රකටය. බෞද්ධ සංස්කෘතයෙහි මේ වෙනුවට දක්නේ **සම්භින්නප්පලාප** යනුයි. **සාර:** දී: 292[26] **අභි:** ධ: සඞ්ග: 4 73

අසම්මුඛ (නා) (න + සම්මුඛ) (සං + √මුහ් + ත) [සං. සංප්‍රාඥව]= සඳහන් නොකළ. **සා:** පා: 183[25]

අසම්භින්න (නා =නොබුන්, නොමුසු. මිශ්‍ර නොවූ. "අසම්භින්න ඛීරපායාසං, දිස නුමුසු කිරි පිඬු" ධ: අ: ගැ: 1391[6]

අසම්මෙහාග (නා) (න + සම්මෙහාග) (සං + √හුජ් + ණ; ජ්=ග)= සම්මෙහාගයක් නැති. ධර්මාමිස සම්මෙහාගය නොකිරීම. "ධම්මිසම්මෙහාගය, ආමිස සම්මෙහාගයයි (සම්මෙහාගය) විප්‍රකාර වේ. ධර්මය ඉගැන්වීම හා ඉගෙණීමත් ධර්ම සාකච්ඡාවත් ධර්ම සම්මෙහාග නම්. විවරාදි සිව්පසය එක්ව පාලනය කිරීම හෝ ඒසේ කරමින් පරිහෝගය හෝ අනුභවය හෝ නතුදෙනු කරගැණීම හෝ ආමිස සම්මෙහාග නම් වේ" — 'අථ බෝ වෙස්සා ලිච්ඡවි සඞ්ඝස්ස කිර මෙ පත්තෝ නිකකුජ්ජිතෝ අසම්මෙහාගොමිනි කිර සඞ්ඝස්නාති තස්සේව මුච්ඡිතෝ පපති" වු: ප: 43[21]-237[34]-238[10] ම: පා: ස: 481[3]B. වි: වි: ටී: 461[20]

අසම්මත (නා) (න + සම්මත) (සං + √මන + ත)= සම්මත නොකළ. නොපිළිගත්. නියම නොකළ. සඞ්ඝ සම්මතයෙන් (කර්ම වාක්‍යයෙන්) සම්මත නොවූ. **සා:** පා: 784[14] **පා:** මු: වි: ඛ: 16,[14] ඛ: ඛ: ටී: 409[10] **කා:** ඛ: 97[26] **ප්‍රා:** පු: **සා:** 47[18] **මහා:** පා: 120[1]

අසම්මාවත්තනා (නා)= යහපත්සේ නොපැවැත්ම. මනාව නොපිළිපැහැම "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අසම්මාවත්තනත්තං පණාමෙතුං" **මහා:** පා: 51[20] **ම:** පා: ස: 193[21]

අසම්මුඛා (න) (න + සම්මුඛ)= නොහමුව. අනහිමුඛය. ඉදිරියෙහි නැති. **අ:** ප: ස: 178[12] **මහා:** පා: 364[8] —**කත** (නා)= අනහිමුඛයෙහි කළ. නොහමුවෙහි කරන ලද. එබඳු කර්ම. **වු:** පා: 36[25] **සා:** පා: 859[3] (අසම්මුඛා කරණීය බලනු) —**කරණීය** (නා)= නොහමුයෙහි කටයුතු කර්ම. **සම්මුඛාකරණීය, අසම්මුඛාකරණීය** කියා විනය කර්ම දෙකකි. එයින් 1 සඞ්ඝ සම්මුඛතා 2 ධම්මසම්මුඛතා 3 විනය සම්මුඛතා 4 පුග්ගල සම්මුඛතා යන කරුණු සතර සම්පූර්ණව ඇති කල්හි කළයුතු විනය කර්මය සම්මුඛා කරණීය නම්. ඒ කරුණු නැති කල්හි කරනු ලබන විනය කර්ම අසම්මුඛා කරණීය නම්. එබඳු අසම්මුඛා කරණීය කර්ම අටකි. එනම් 1 දූතෙන උපසම්පදා 2 පත්ත නිකුජ්ජන 3 පත්තුක්කුජ්ජන 4 ඵිම්මාතක සම්මුති 5 සෙඛ

සම්මුති 6 බ්‍රහ්මදණ්ඩ 7 පකාසනීයකම්ම 8 අවන්දිය කම්ම යන මේ අටයි. මේ කර්‍ම අට නො හම්වෙති කළ කල්හිම අකොප්‍ය වේ ''ඉදං අට්ඨවිධම්පි කම්මං අසම්මුඛා කතං සුකතං හොති අකුප්පං'' සං: පා: 1040[22] පා මු: වි: වි: 355[26] මහා: පා: 365[8] (අවන්දනීය කම්ම බලනු)

අසම්මුඛ (නා) (න+සම්මුඛ) (සං+ √මුස+ත)= නො මුළාවූ. එළඹ සිටි සිතියෙන් යුතු. ''උ්ඨිතා සති අසම්මුඛා'' පාරා: පා: 45 සා: පා: 896

අසම්මෝද (නා) (න+සම්මෝද) (සං+ √මුද+ණ)= නො සතුට. —**ත්‍ථ**= නො සතුට, නො සතුටු කථාව. එබඳු කථා කිරීම. ''නිත්‍ථෙන නිකරවෙ සඞ්ඝෙ අධම්මියම්හෙ අසම්මෝදිකාය චත්තාමානාය'' මහා: පා: 385[15] සා: පා: 853[23].

අසල්ලීන (නා) (න+සල්ලීන) (සං+ √ලී+ යු= අන)= නො හැකුළුණු. ''ආරද්ධං ඛො පන මෙ බ්‍රාහ්මණ විරියං අහොසි අසල්ලීනං'' පාරා: පා: 44 සා: පා: 894

අසාත (නා) (න+සාත) [සං. සාත]=නො මිහිරි. අප්‍රිය සා: පා: 629 පාචි: පා: 147[31] මහා: පා: 863[1]

අසාදියන (නා)= 1 නො ඉවසන. 2 නො විඳින. 3 සෙවුනා සිත නුපදවන. දැනගත් කල්හිද සෙවන චිත්තය නුපදවන. මෛථුන ධම්ම පාරාජිකාවේ සහ කාය සංසර්ගී සඞ්ඝාදිශේෂාපත්තියේ එක් අනාපත්තිවාරයක්. පාරා: පා: 34[4]-35[19]-141[19] සා: පා: 1932[4] චි: වි: ටී: 211[6] (පු: ලි: **අසාදියනෙනා** සන්‍ත්‍රි: ලි: **අසාදියනත්තා** න: ලි: **අසාදියනා** ''අනාපත්ති භික්ඛවෙ අසාදියනත්තස්ස''—අසාදියනත්තියා'') (සාදෙති බලනු).

අසාධාරණ (නා) (න+සාධාරණ) (සහ+ √ධාර+යු=අන; න=ණ)= සාධාරණ නොවූ. සමාන නැති. අප්‍රතිඥාත වූ. අ: ප: සා: 96[1] **-ආපත්ති** (නා)= සමාන නොවූ ඇවැත්. භික්ෂුණීන් හා භික්ෂූන්ටද, භික්ෂූන් හා භික්ෂුණීන්ටද අසමාන වූ ඇවැත්. ලිඛිත පරිච්ඡේදයෙන් නැහී සිටින ඇවැත්. ''උභින්නම්පි පන අසාධාරණා පත්ති ලිඛිත පාතුභාවෙන වුට්ඨානි'' පාරා: පා: 35[25-31] චි: ම: 115[32] සා: පා: 1971[1]-9821[1] පරි: පා: 1731[9] සාර: දී: 479[19] (අසාධාරණ සික්ඛාපද බලනු) **-පඤ්ඤත්ති** (නා)= අසාධාරණ ප්‍රඥප්තිය. භික්ෂු භික්ෂුණී දෙපක්ෂයෙන් එක්පක්ෂයකට පමණක් නියත පණත්. නව වැදෑරුම් ප්‍රඥප්තීන්ගෙන් (ශික්ෂාපදයන්ගෙන්) එකක්. ''සුඛ භික්ඛූනමෙවහි සුඛ භික්ඛුනිනං වා පඤ්ඤත්තත්තා සික්ඛාපදං අසාධාරණ පඤ්ඤත්තති'' චි: ම: 593[3] සා: පා: 959[18] ක: වි: 21[16] වි: වි: 779 (උ:වි:) **-පාරාජික** (නා) (පරා+ √ජි+ණික)= එතම් පරිදි ඇවැත් සතර. භික්ෂූන් හා සාධාරණ නොවූ භික්ෂුණීන්ට පමණක් විශෙෂවූ 1 උඛහජාතු මණ්ඩලික 2 වජ්ජ පටිච්ඡාදක 3 උක්ඛිත්තානුවත්තක 4 අට්ඨ වත්‍ථුක යන පාරාජිකාපත්ති සතර. කු: සී: සා: 831 චි: ම: 2736 සී: ව: වි: 2835 චූ: පා: B. 4748 වි: වි: ටී: 4963[8] පරි: පා: ගැ: 1988 **-විනිච්ඡය** (නා)= ඒ ඒ ශික්ෂාපදයන් පිළිබඳ විශෙෂ විනිශ්චය. සියලුම ශික්ෂාපදයන්ගේ සාධාරණ විනිශ්චය; 1 නිදාන 2 පුග්ගල 3 වත්‍ථු 4 පඤ්ඤත්ති 5 ආණත්ති 6 ආපත්ති 7 අනාපත්ති 8 විපත්ති 9 අඞ්ග 10 සමුට්ඨාන විධි 11 කිරියා 12 සඤ්ඤා 13 චිත්ත 14 වජ්ජ 15 කම්ම 16—17 ත්‍රිකද්වයවිධි යන කරුණු සතළොසින් වේ.මේ කරුණින් විශෙෂවූ විනිශ්චය අසාධාරණ විනිශ්චයයි. මෙහි ත්‍රිකද්වය විධිය යනු කුසල ත්‍රික විධිය, වෙදනා ත්‍රික විධිය යන දෙකයි ඇවැතට පැමිණෙන භික්ෂු තෙම අකුසල සිත ඇතිව හෝ කුසල සිත ඇතිව හෝ අව්‍යාකෘත සිත ඇතිව හෝ පැමිණෙයි මේ කුසල ත්‍රික විධියයි. එසේම ඇවැතට පැමිණෙන්නේ දුක්ඛ වෙදනාවෙන් හෝ සුඛ වෙදනාවෙන් හෝ උපෙක්ෂා වෙදනාවෙන් යුක්තව හෝ පැමිණෙයි. මේ වෙදනා ත්‍රික විධියයි. ''අසාධාරණ විනිච්ඡයොති අදින්නාදානාදීහි සබ්බෙහි සික්ඛාපදෙහි අසාධාරණ විනිච්ඡයො'' චි:ම: 583[4] ක:වි: 21[3] (සාධාරණ විනිච්ඡය බලනු) **—සික්ඛාපද** (නා)= සමාන නොවූ ශික්ෂාපද. භික්ෂුණීන් සහ භික්ෂූන්ට භික්ෂූන සහ භික්ෂුණීන්ටද එකසේ සාධාරණ නොවූ ශික්ෂාපද. මෙහි භික්ෂුණීන් හා අසාධාරණ භික්ෂු ශික්ෂාපද 46 කි. භික්ෂූන් හා අසාධාරණ භික්ෂුණී ශික්ෂාපද 130 කි. උභය අසාධාරණ ශික්ෂාපද 176 කි. භික්ෂු—භික්ෂුණී උභය සාධාරණ ශික්ෂාපද 174 කි. එය පාළියෙන් සඳහන් පට්ටිකාවෙන් දත් නේය.

2018.02.17

සික්ඛාපද	භික්ෂුණීන් හා අසාධාරණ 46	භික්ෂූන් හා අසාධාරණ 130	උභය අසාධාරණ 176	උභය සාධාරණ 174
පාරාජික		4	4	4
සඞ්ඝාදිසෙස	6	10	16	7
අනියත	2		2	
නිස්සග්ගිය පාචිත්තිය	12	12	24	18
සුද්ධ පාචිත්තිය	22	96	118	70
පාටි දෙසනීය	4	8	12	
සෙඛිය				75
එකතුව	46	130	176	174

මෙහි භික්ෂුණීන් හා **අසාධාරණ ශික්ෂාපද සත ලිස් සය** අතර **සඞ්ඝාදිසෙස සය** නම්; 1 සුක්‍ර විසර්ග 2 කාය සංසර්ග 3 දුට්ඨුල්ලවාචා 4 අත්ත කාමපාරිචරියා 5 කුටිකාර 6 විහාරකාර යන ශික්ෂාපද සයයි. **අනියත** නම්; එනම් ශික්ෂාපද දෙකයි. **නිස්සග්ගිය පාචිත්තිය දෙලොස** නම්; 1 පුරාණ චීවර 2 චීවර පටිග්ගහණ 3 කොසිය 4 සුද්ධ කාලක 5 දෙවනාග 6 ඡබ්බස්ස 7 නිසීදන 7 සන්තන 8 එලකලොම 9 එලකපලිබෝධ ධොවාපන 10 පත්ත 11 වස්සික සාටික 12 සාසඞ්ක යන දෙළසයි. ශුද්ධ පාචිත්ති ශික්ෂාපද දෙවිස්ස නම්; භික්ෂුණී වර්ගයෙහි **දක්ඛා** 1 ඔවාද 2 අපඛඩත 3 භික්ඛුණී උපස්සය 4 ආමිස 5 චීවරදාන 6 චීවර සිබ්බන 7 සංවිධාන 8 කාලාතිරුහණ 9 පරිපාචිත 10 රහොනිසජ්ජ යන දසය සහ 11 පරම්පර භොජන 12 පවාරණ 13 අභිහට්ඨු පවාරණ 14 චික්කාල භොජන 15 සන්නිධි භොජන 16 අවේලක 17 දුට්ඨුල්ල 18 සංචරිත 19 රාජාගාර පුර 20 විකාල ගාමප්පවේසන 21 නිසීදන 22 උසසික සාටික යන දෙවිස්සයි. **පාටිදෙසනීය සතර** නම්; 1 අඤ්ඤාතිකා පටිග්ගහණ 2 වොසාසමාන 3 සෙඛ සම්මත 4 ආරඤ්ඤක යන සතරයි. **සියල්ල එකතුව සතළිස් සයකි.** මේ ශික්ෂාපද භික්ෂුණීන් හා අසාධාරණය. එබැවින් භික්ෂූන්ටම සාධාරණය.

භික්ෂූන් හා අසාධාරණ භික්ෂුණී ශික්ෂාපද **එක් සිය තිස** අතර 1 උබ්භජාණු මණ්ඩලික 2 වජ්ජ පටිච්ඡාදක 3 උක්කොටනාණුවාහනක 4 අඩ්ඪකුළික යනු **සතර පරිජ්ඡේද—සඞ්ඝාදිසෙස දශය** නම්; 1 උස්සය වාදිකා විහාර 2 වුඩ්ඪාපන 3 ගාමන්තර ගමන 4 ඔසාරණ 5 අවස්සුත 6 උය්‍යෝජන 7 පවාරක 8 අධිකරණ 9 සංසට්ඨවිහාර 10 දුතිය සංසට්ඨවිහාර යන දශයයි **නිසග්ගි පාචිති දෙළස** නම් භික්ෂුණීන්ට පණවා වදාළ එම ශික්ෂාපද දෙළසයි. **සයානූ ශුද්ධ පාචිති** නම්; භික්ෂුණී විභඞ්ගයෙහි පණවා වදාළ 1 ලසුණභක්ඛ 2 අඤ්ඤාකාර භක්ඛ 3 තඤ්ඤභක්ඛ 4 තුවට්ටභක්ඛ 5 චිත්තාගාර භක්ඛ 6 ආරාමභක්ඛ 7 ගබ්භිනීභක්ඛ යන සම දශය බැහින් ශික්ෂාපද ඇති ඛීණාසවාකාරයෙහි සැත්තෑවක් සහ 8 කුමාරීභූත භක්ඛ 9 ඡත්තූපාහණභක්ඛ යන ඛීණාවයෙහි තෙළෙස බැහින් ලැබෙන අවිස්සද ඇතුළු සයානූවක ශික්ෂාපදයි. **පාටිදෙසනය අට** නම්; භික්ෂුණීන්ට පැණවූ එනම් ශික්ෂාපද අටයි මේ සියල්ල එකතුව **එක්සිය තිසයි.** මේ ශික්ෂාපද භික්ෂූන් හා අසාධාරණය. එබැවින් භික්ෂුණීන්ට ම සාධාරණය.

උභය අසාධාරණ ශික්ෂාපද **එක්සිය සය සැත්තැව** නම්; භික්ෂුණී අසාධාරණ සය සාළිස සහ භික්ෂු අසාධාරණ එක්සිය තිස ඇතුළු ශික්ෂාපද සමූහයයි.

උභය සාධාරණ ශික්ෂාපද එක්සිය සිව් සැත්තැව අතර **පාරාජික සතර** නම්; 1 මෙථුන ධම්ම 2 අදින්නාදාන 3 මනුස්ස විඟහ 4 උත්තරි මනුස්ස ධම්ම යන සතර පරිජ්ජයි. සඞ්ඝාදිසෙස සත නම්; 1 සඤ්චරිත්ත 2 සඤ්ඤ හෙද 3 හෙදනුවත්තක 4 අමූල 5 අඤ්ඤභාගිය 6 දුට්ඨදොස 7 කුලදූසක යන ශික්ෂාපදයි. **නිසඟි පචිත්ති ෙතළොස** නම්; නිසඟි සික දෙළස හැර උභය විභඞ්ගයෙහි ලැබෙන 1 නිස්සිත චීවර 2 විප්පවාස 3 අකාල චීවර 4 චීවර විඤ්ඤත්ති 5 උපනිධිසාදියන 6 උපක්ඛට 7 පරෙවෙක චීවර 8 චීවරෙවෙකාපන 9 ජාතරූප රජත සාදි සන 10 රූපිය සංවොහාර 11 කය විඤ්ඤත්ති සම පඤ්ඤත්ත 12 නවපත්ත චෙතාපන 13 හෙඨඤ්ඤ 14 චීවර අච්ඡින්දන 15 චීවර විඝාසාහාරපන 16 චීවර විකප්පන 17 අතෙවෙක චීවර 18 අත්තනෝ පරිණාමන යන ශික්ෂාපදයි **ශුද්ධ පාචිත්තිය ශික්ෂාපද සැත්තැව** නම්; 1 මුසාවාදවග්ග 2 භූතගාමවග්ග 3 භොජන වග්ග 4 චාරිත්තවග්ග 5 දිට්ඨිවග්ග 6 ඡොතිවග්ග 7 ධම්මිකවග්ග යන මේ වග්ගසත්තකයෙහි එක වග්ගයක දශය බැගින් ඇති ශික්ෂාපදයි. **සෙඛිය පන්සැත්තැව** නම්; 1 පරිමණ්ඩල වග්ග 2 උජ්ජග්ඝිකා වග්ග 3 ඛම්භකත වග්ග 4 සක්කච්චවග්ග 5 කබලවග්ග 6 සුරු සුරු කාරක වග්ග යන එක වග්ගයක දශය බැගින් ලැබෙන ශික්ෂා සැට ද, පාදුන වග්ගයෙහි වූ ශික්ෂා පසළොසද ඇතුළත් පන්සැත්තැවසි. එක්සිය සිව්සැත්තැවක්වූ මේ සියල්ල භික්ෂූන්ට මෙන්ම භික්ෂුණීන්ට ද එකසේ සාධාරණය. එබැවින් මෙය උභය සාධාරණ ශික්ෂා නමු. චි: චි: 810 සිට 835 දක්වා (උ: චි:) පරි: පා: 19824-19928. චි: චි: ටී: 4981 සා: පා: 9 8828

අසාමඟඟ නා) (න + සාමඤ්ඤ) (සමඤ්ඤ + ණ)= සමගි නොවූ අසමගිවූ. මහා: පා: 11810

අසාවඥි (නා) (සාවඤ්ඤ + ඊ)= සමග්ග නොවූ. අසමගිවූ. චි: ම: 1174 **-පක්ඛිය** (නා) (පක්ඛ + ණික=ඉය)= අසමගි පක්ෂයෙහි වූ. නො සමග පක්ෂය සෙවූ නා. කලහකාරක. චි: ම: 1174 ක: වි: 463 ක: චි: පි: 3786 **-ංවචන** (නා) අසමගි පක්ෂයෙහි වූවන්ගේ වචන. කලහකරුවන්ගේ වචන. "අසාමඟඟි පක්ඛිකා භවා අසාමඟඟි පක්ඛිකා. කලහකාරකා. තෙසං වචනං අසාමඟඟි පක්ඛිය වචනං" චි: ම: 1174 ක: චි: පි: 3786 ක: චි: 463.

අසාරද්ධ (නා) (න + සාරද්ධ) (සං + √රභ + ත) [සං. සංරබ්ධ?]= පහවූ කෙලෙස් දැහ ඇති. **කොලසුන් පිළිබඳ දෑවිමක් නැති.** බර ඇරුණු. බරක් නැති. "පස්සථෝ කාථෝ අසාරද්ධෝ" පාරා: පා: 45 සා: පා: 899

අසාරෙවෝ (පූ: ක්‍රි:) (න + සාරෙවෝ) (√සර + ණෙ + ත්වා)= සිහි නොකරවා **-ඛතං හොති** (ක්‍රි)= සිහි නොකරවා කරන ලද්දේ වේ ද. අධර්ම කර්මයක එක් ලක්ෂණයක්. "අසාරෙත්වා කතං හොති" චූ: පා: 429

අසාවෙතඛාමෝ සාවෙති (ක්‍රි)= නො අස්වනු කැමැත්තේ අස්වසි ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය නොවන එක් ආකාරයක්. ශික්ෂාපදයාගේ පෙළ කියයි ද. විමසා ද, උගන්නා කෙරේ ද, මේ "අසාවෙතුකාමෝ සාවෙති" නම් වේ. පාරා: පා: 2711 සා: පා: 18285

අසාහසික (නා) (න + සාහසික) (සහසා + ණික) = ඉක්මන් නොවූ. නො විමසීමෙන් හුසුළුසු වචන කියන, එබඳු කටයුතු කරන. සඞ්ඝාමා වචර (අධිකරණ විනිශ්චය කරන) භික්ෂුව කෙරෙහි පිහිටිය යුතු එක් ලක්ෂණයක්. "අසාහසිකෙන භවිතබ්බන්ති න සහසා කාරී නා භවිතබ්බං; සහසා දුරුත්ත වචනං න කථෙ තබ්බන්ති අත්ථෝ" පරි: පා: 21821 සා: පා: 101138

අසි (නා) [සං. අසි]= කඩුව. එක් ආයුධයක්. "අසිස්ස විජ්ජාතලති" පාරා: පා: 7223 අ: ප: සා: 5324 චූ: පා: 24330 සා: පා: 89434 **-ඵරු** (නා)= කඩු මිට. ධ: අ: ඇ: 26821 **-පුත්ති** (නා) [සං. අසිපුත්‍රි]= සිරිඟ. එනම් ආයුධය. අ: ප: සා: 5331 **-ලොම පුරිස** (නා)= කඩු බඳු ලොම් ඇති පුරුෂයා, එබඳු ප්‍රේතයා. "අද්දසං අසිලොමං පුරිසං වෙහාසං ගච්ඡන්තං" පාරා: පා: 11311 සා: පා 36227 **-සූණූපමා** (නා) (අසි සූණ + උපමා) [බෞ: සං: අසි සූණා]= මස් ලොඹුවක මස් තබා කඩුවෙන් කෙටීමක් වැනි. ගෙරිමස් කොටන කැත්තක් හා කොළොඹු කඩක් වැනි. කාමයන්ගෙන් සත්ත්වයන් නැසෙන බව දැක්වීමට යොදන

උපමාවක්. වසතුකාම නමැති කොලොඹුවෙහි කෙලෙස කාම නමැති කඹුවෙන් කෙරීමක් වැනි "අසිසූණූපමා අධිකුට්ටනටෙයන"— "අසිසූණාති එත්ථ යථා සූණාය උපරි මංසං ඨපෙත්වා අසිනා කොට්ටෙනති එවම්මේ සත්තා වත්ථුකාමත්ථාය කිලෙස කාමෙහි කන්තිං කොට්ටෙත්වා හොන්ති" සං: පා: 644[25] ප: සූ: 110[19] සාරා: ම: 162[6] පාචි: පා: 152[36]B

අසිඛිත (නා) (න + සිඛිත) (√සික්ඛ + ඉ + ත)= නොහික්මුණු. ඒ ඒ ශික්ෂාපදයන්හි හෝ කායාදි චාරිත්‍රයෙහි හික්මීමක් නැති. **-සික්ඛා** (නා)= ශික්ෂාපදයන්හි නොහික්මුණු. ශික්ෂාවන් නුදුන් හෝ දුන් ශික්ෂාපදයන් කොපනය කළ ශික්ෂාමානාවක විසින් අවුරුදු දෙකක් හික්මිය යුතුයයි පැණවූ පාණාති පාතාදි ෂට්ඨමීයෙහි නොහික්මුණු. එබඳු ශික්ෂාමානාවක් උපසපන් නොකළ යුතුය "අසික්ඛිත සික්ඛානාම සික්ඛා වා න දින්නා හොති දින්නා වා සික්ඛා කුපිතා" පාචි: පා: 353[39]B. වූ: පා: "මෙ වස්සානි ඡසු ධම්මෙසු සික්ඛිත සික්ඛාය සික්ඛමානාය උභතො සංඝෙ උපසම්පදා පරියෙසිතබ්බා" පාචි: පා: 355[29]B. වූ: පා: 398[22] ප්‍රා: පු: ස: 47[34]

අසිත (නා) (න+සිත)= 1 නඵ පැහැය. 2 අනුභව කළ. 3 එනම් තාපසයා. අ: ප: ස:-158

අසිනිකඛඞ්ඛ වත්ත (නා)= අසූ මහ කඳුවත් බඹකයන්හි දක්නා අසුවක් වත්. තජ්ජනියාදි කම් කළ කාලයෙහි සහ පරිවාසාදි කාලයෙහි පිදුම යුතු දෙවිසි කඳුවත් ආදිවූ අසූ මහ කඳුවත්. එහි පිරිවෙස් විසූ භික්ෂූන් වෙතුවෙන් පණවන ලද "න උපසම්පාදෙතබ්බං—පෙ— න ඡත්තූය චඞ්කමන්තෙන චඞ්කමෙ චඞ්කමිතබ්බං" යනුවෙන් දැක්වූ වත් සැට හයකි. "න භික්ඛවෙ පාරිවාසිකෙන භික්ඛුනා පාරිවාසික බුඩ්ඪතරෙන—පෙ—මූලාය පටිකස්සනාරහෙන මානත්තාරහෙන මානත්තචාරිකෙන අබ්භානාරහෙන භික්ඛුනා සඞ්ඝං එකච්චිං න්‍හාසෙ වුට්ඨබ්බං" යනුවෙන් දැක්වූ වත් සමූහය පිඬුකොට පස් ආකාරයකි ගත් බැවින් එය සමඟ එක්සැත්තෑවකි. "න පඤ්චහත්තස්ස භික්ඛුනො අභිවාදනං—පෙ—නහානෙන පිඨිපරිකම්මං සාදිතබ්බං" යන සියල්ල එකකි. එවිට දෙසැත්තෑවකි. "න පඤ්චහතෙනා භික්ඛු සිල විපත්තියා අනුඛංසෙතබ්බා" යනාදීන් දැක්වූ දශයත් සමඟ දෙයාසූවකි. මේ සියල්ල අඩුවැඩි වුවද එය ගිණීමට නොගෙන අසූවක් කඳුවත්යයි කියති. "අඤ්ඤත්ථ පන අට්ඨකථා පදෙසෙ අපඤ්චකං ඨාන මිච්ඡකං වා ගණ්හන්තූපගං න හොතීති **අසිනිකඛඞ්ඛ වත්තානීති** වුච්චති" සාර: දී: 553[37]–554[16] ජ.: අ: ගැ: 104[11] සං: පා: 29[11] (වෙ අසිනිඛඞ්ඛ වත්ත බලනු)

අසිමා 1 (නා) (න+සීමා) (ප්‍රා: ලි: **අසිමෝ** නපු: ලි: **අසිමා** = සීමාවක් නොවන. බද්ධ සීමාවක් නොවන. බද්ධසීමාවට ක්ෂෙත්‍ර නොවන. නදිය සමුද්‍රය සහ ජාතස්සරය. "සබ්බා භික්ඛවෙ නදී අසීමා සබ්බෙ සමුද්දා අසීමා සබ්බෙ ජාතස්සරෙ අසීමෙ" යනුවෙන් සියලු නදිය දහදිය සහ ජාතස්සරය බද්ධසීමාවට ක්ෂෙත්‍ර නොවේ. එබැවින් අසීමා නම්. "සබ්බා භික්ඛවෙ නදී අසීමානි ආදිනා නදී සමුද්දජාතස්සරා බද්ධසීමාය අඛෙත්ත භාවෙන වුත්තා" යනු විමති විනොදනී ටීකායි නදී ආදිහු උදකොත්ථඤ්ඤ සීමාවට ම ක්ෂෙත්‍රයෝ වෙත්. එම්තත්ත කීර්තනයෙන් එහි බද්ධ සීමාවක් කරන ලද්දීද එය සීමාවක් නොවන්නිය. නදිය සමුද්‍රය සහ ජාතස්සරය සභාවදෙයන්ම බද්ධසීමා වැනිය. එහි කොතැනත් සඞ්ඝකම්මි කිරීම වටනේය. කියන ලදි සමන්ත පාසාදි කාවෙහි "යා කාචි නදී ලක්ඛණපත්තා නදී නිමිත්තානි කිත්තෙත්වා එතං උදකුක්ඛෙපං සීමං කරොමාති කතාපි අසීමාව හොති. සා පන අත්ත නොසභාවෙනෙව බද්ධසීමා ඉදිසා. සබ්බ මෙපා සඞ්ඝ කම්මං කාතුං වට්ටති." "නදී ආදියෙහි සීමා සම්මතයක් නැති. එහි සහන රැස්ව අත්පස නොපිරිහෙලා වැඩ උන් කල සීමාව ඇති වේ. එසේ නමුදු සහනගේ අන්පස් සිට සිව් දිගට ගුල ක්‍රිඛකයන් ගුල විසි කරන්නාසේ ජලය විසිකොට සීමාව වෙන් කර ගන්නේය. ඒ ජලය වැටුණු තැනින් ඇතුළත උදකුක්ඛෙප සීමාව වේ." "ඉන් බැහැර තවත් සඞ්ඝ කොටසකට එසේම සීමාවක් ඇතිකර ගන්නට පුළුවන. මේ උදකුක්ඛෙපයෙහි ප්‍රයොජනය වේ. එසේ කල ඒ මධ්‍යයෙහි උපචාරයට උදකුක්ඛෙපයක ප්‍රමාණ අවකාශයක් ඉඩහැරිය යුතුය" යනු මහාවගග පාළි සන්නසි සං: පා: 785[17] ම: පා: ස: 361[32] වි: ඒ: ටී: 418[8] වි: ලෑ: 224[38] පා: මු: ටී: වි: 180[4] වි: ටී: 2569 කං: ඒ: 2[6]

අසිමා 2 (නා)=සීමාවක් නොවන. උඩක්පිරිසෙසින් තුන් යොදුනට කෙසඟක් නමුදු වැඩි වූ හෝ යටත්පිරිසෙසින් අබහාන කම්මාහි ඳදාගෙයකු ඇතුළු විසිඑක් නමකට නො පොහොසත් සේ ද සම්මත කළ සීමාව. සං: පා: 780⁵ දී: වි: 2566 (විපත්ති සීමා බලනු)

අසිමා 3 (නා)=සමූහනය කළ සීමාව. **කම්වාචාය** යෙන් සමූහනය කළ හෝ ඥාසනන්තර්ධාන යෙන් සීමාවක් නොවන අවිප්පවාස සීමාව. "අයං හි සීමා නාම කම්මවාචාය වා අසිද්ධා නොහි සාසනන්තරධානේන වා" සං: පා: 784⁸⁰

අසිසඤ්ච (නා)= හිස නොගැවෙන. මධ්‍යම පුරුෂයකුගේ හිස මතු නලාදෙයේ ඝට නොගැවෙන. වෙහාස කුටියෙහි උස ප්‍රමාණය. "වෙහාස කුටි නාම මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස අසිසඤ්චා" පාචි: පා. B. 61¹ සං: පා: 572⁸⁰ වි: වි: 1100 සාර: දී: 812¹⁰

අසිසකා (නා) (න + සිස + ක)= හිස නැති. එබඳු ශරීරය. කවඤ්ධරූපය. අඳුසං අසිසකං කවඤ්ධං වෙහාසං ගච්ඡන්තං" පාරා: පා: 114⁸¹

අසු (නා)= ප්‍රාණය. අ: ප: සං: ⁵⁵³⁴

අසුක (නා) (අසු + ක) [සං. අසෙෂ > පා: අසු]= අසුවල්. පාරා: පා: 88¹² සං: පා: 342²⁸

අසුකක (නා) (න + සුසඛ) [සං. ශුෂ්ක > පා: සුක්ඛ]: නොවියලි. නොමිළ නොමළ වෘක්ෂලතාවන්. "අසුක්ඛං ජීවන්ත්ව සිටී" කං: වි: පි: 65¹³ —**මානිකා** (නා)= නොවියලි ඇල. වි: ලං: 5⁵¹⁸

අසුචි (නා) (න + සුචි) 1 අපිරිසුදු 2 ශුක්‍ර 3 අමේධ්‍යය 4 අපිරිසුදු කාය කම්මාදිය 5 අලජ්ජී "නොපිරිසුදු කාය කම්මාදිය ඇති බැවින් ශුචි නොවූ" "අසුචීති කාය වචීකම්මෙමනි සම්මන්නා ගතෝ" වි: මා: සං: 13⁵³⁷ පාරා: පා: 117¹⁴-1.8¹ සං: පා: 883¹⁴-1012²³ අ: ප: සං: 3816 වි: වි: ටී: 11⁵¹⁶ චූ: පා: 373⁷

අසුත (නා) (න + සුත) (√සු + ත)= නොඅසන ලද. කිසිවකු විසින් කියන ලද්දක් නොඇසූ. අමූලක සඞ්ඛාදියෙහි ශික්ෂාපදයෙහි අමූලක ජාරාජිකාවෙහි එක් අඞ්ගයක්. ත්‍රිකොටි පරිශුද්ධ මත්‍සය මාංසයෙහි එක් අඞ්ගයක්. නිඝණ්ඨන් උදෙසා මරා ගෙණෙන ලදැයි නොඇසූ සං: පා: 420²⁵-435³⁴-536¹³ පා: මූ: වි: වි: 25⁵⁷ පාරා: පා: 19⁴³⁴

අසුතං සුතං මේ (නා)= නොඅසන ලද්දක් මවිසින් අසන ලදැයි කීම. අට වැදූරුම් අනාදීන්‍ය ව්‍යවහාරයන්ගෙන් එකක්. පාචි: පා: 2²³-3¹ සං: පා: 536¹³ (අඤ්ඤ අනරිය වොහාර බලනු)

අසුද්ධ (නා) (න + සුද්ධ) (√සුධ + ත)= 1 අපිරිසුදු. 2 එක් පරිජී ඇවැතකට පැමිණියහු. "අසුද්ධා හොන්ති පුග්ගලෝ අනුසඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නෝ" පාරා: පා: 198¹ **-දිට්ඨි** (නා)= අපිරිසුදු වූවෙක්ෂ යන දෘෂ්ටිය ඇති. පරිජී ඇවතට පැමිණියේය යන දැකීම ඇති. පාරා: පා: 199⁵ **-ංසමාන** (නා)= අපිරිසුදු වූවෙක්ෂ යන දැකීම ඇති එබඳු තැනැත්තා. පාරා: පා: 198¹⁴ **-පරිඝඩිත** (නා = අමූලිකව අසුඛයයි සැක කරන ලද. මුල් රහිතව පරිජී ඇවැත් අවන්නේයයි සැක කළ පරි: පා: 215¹⁰ සං: පා: 10(9¹⁵

අසුභ (නා) (න + සුභ)= ශුභයක් නැති. පිළිකුල්. අනිෂ්ට. අඝභපත්. පාරා: පා: 67²³ වි: මා: සං: 461³⁶ **-'අනුපස්සි** (නා) (අනු + √දිස + ණි: √දිස=පස්ස)= අශුභය අනුව දක්නේ. එක් කම්ඨස්ථානයක්. ප: සූ: 349¹⁴ **-කථා** (නා)= ශරීරය පිළිබඳ අශුභ කථාව. "මහණෙනි බහියක් පමණවූ මේ සිරුරෙහි ඉතා සියුම් ලෙස පිරිස්සන්නහුට නමුදු මුතුමැණික් ආදී කිසි යම් රත්නයක් හෝ සඳුන් අගිල් ආදී සුවඳ දෙයක් හෝ නොලැබිය හැක. දුර්ගන්ධවූ එසේම පිළිකුල් කටයුතු වූ අසුචියක් ම දක්නට ලැබේ. එහෙයින් මෙහි ඇලීම් නොකට යුතුය යනාදීන් අශුභ නිඃශ්‍රිත වූ කථාව. "තෙන ඛෝ පන සමයෙන භගවා භික්ඛූනං අනෙක පරියායෙන අසුභ කථං කථෙති" පාරා: පා: 67²⁷ සාරා: ම: 29²⁸ සං: පා: 285⁵ **-නිමිත්ත** (නා)= අශුභ නිමිත්ත. උඹුමාතකාදී අශුභ නිමිති. මි: මා: සං: 436³⁴ **-භාවනා** (නා)= අශුභ භාවිතාව පිළිකුල් භාවනාව. කෙසාදින්හි හෝ උඹුමාතකාදින්හි අශුභාකාරය ගෙන කරන භාවනාව. "අසුභ භාවනාය වණ්ණං භාසති" පාරා: පා: 67²⁸ සං: පා: 285²² **-විහාරී** (නා)= අශුභ ධ්‍යානයෙන් වසනුගේ. ධ: අ: ගැ: 35⁸ **-සඤ්ඤා** (නා)= පිළිකුල් සංඥාව. ධ: අ: ගැ: 42⁵ **-සමාපත්ති** (නා)- අසුභ සමාපත්තිය.

"ආදිස්ස ආදිස්ස අසුභ සමාපත්තියා වණ්ණං භාසති" පාරා: පා: 67[24] සං: පා: 28[629]

අසුර (නා) (න+සුර)= අසුරයෝ. අ: ප: සං: 5[19] **-දූත** (නා)= අසුරයන්ට බදු දත් ඇති තැනැත්තා. මුව්හි බැහැර උඩට හෝ යටට නික්මුණු දත් ඇතියහු. පැව්දි නො කළ යුතු පරිස දූසකයෙක් සං: පා: 768[33] වි: වි: 2502 පා: මු: මි: ව්: 235[4] **-භවන** (නා)= අසුර පුරය. යොදුන් දසදහසක් වූ අසුර ලොකය. සං: පා: 736 වි: මි: පි: 47[30]

අසුරුත්ත (නා) (න+සු+උත්ත)= අයහපත් වචන විරුඬ වචන. සං: පා 1012[4] (අනසුරුත්ත බලනු)

අසෙඛ (නා) (න+සෙඛ) (√සික්ඛ+ණ)= (අසෙඛ බලනු) සං: පා: 1022[20] අ: ප: සං: 5[1]

අසෙඛ (නා) (න+සෙඛ)= රහතන් වහන්සේ. අධිශීල අධිචිත්ත අධිප්‍රඥා යන ත්‍රිවිධ ශික්ෂා වෙහි හික්මෙන සප්ත ආර්යයෝ සෙඛයෝ (=ශෛක්ෂ) නම් වෙත්. ඒ ශෛක්ෂ ධර්මයන් ඉක්ම අහිත් ඵලයෙහි සිටි ක්ෂීණාශ්‍රවයෝ අසෙඛ නම් වෙත්. සං: පා: 172[19] අ: ප: සං: 5[1] **-මුනි** (නා)= එනම් මුනිවරයා. ත්‍රිවිධ ශික්ෂා වෙහි හික්මවිය යුතු නැති රහතන් වහන්සේ ධ: අ: ගැ: 236[15]

අසෙවනඤ්ඤ (නා) (න+සෙවනඤ්ඤ) (√සිව+ණ; =සෙව+යු+අඤ්; =සෙවන+ක)= 1 වත්කිරීමක් නැති. 2 අසම්මිශ්‍ර. පරිකර්මාදියෙන් මිශ්‍ර වීමක් නැති. 3 සභාවයෙන් මධුර. ආණාපාණ සති සමාධියෙහි එක් තත්ත්වයක්. සෙසු සමාධි භාවනාවන්ගේ මෙන් ශාන්ත භාවයට නිමිත්තවූ පරිකර්මයක් හෝ නිවරණ විගමනයෙන් සෙසු ධ්‍යානයන්හි උපදින ශාන්ත බව හෝ නැති. සභාවයෙන්ම ශාන්තවූ "අසෙවනකොව සුඛෝ විහාරෝ" යනුවෙහි නාසස සෙවනාතීත ශාන්තාප්‍රණීතනාවාවහ වූ කිසි සෙවනයෙක්=වත් කිරීමෙක් මොහට නැත්නුයි අසෙවනඤ්ඤ නම් වි: මා: සං: 647[11] පාරා. දී: 69[23] සං: පා: 2,1[24] අ: ප: සං: 9[325]

අසෙනාසනික (නා) (න+සෙනාසනික) (සෙනාසන+ණික)= සෙනසුන් නැත්තහු. වස් නො විසිය යුතු භික්ෂුවක්. පස්වැදෑරුම් ඡදනයන් ගෙන් දක්ඛරා ඡදනයක් ඇති, ඉඳුදු දොර බැදුම් ඇති, සෙනසුනක් නැති භික්ෂුව වස් නො විසිය යුතුය. හේ **අසෙනාසනිකඞ්ග**. නැවිහි ද, සත්වයෙහි ද, වජයෙහි ද, සෙනසුන් නැත්තනු විසිතුදු වස් විසීමෙහි ඇවැත් නොවේඃයි යෙති ව්: ලං: 273[33]-274[2] කු: සි: සං: 103[14]-106[8]-[18] පා: මු: මි: ව්: 197[27] ම: පා: සං: 452[27]

අසෙස (නා) (න+සෙස) (√සිස+ණ)= ඉතිරි නැති. සියලු "අසෙසකතා, නො ඉතිරි බව" ක: ව්: පි: 81[30] අ: ප: සං: 94[12] **-විරාගනිරෝධ** (නා) (නි+√රුධ්+ණ)= නිරවශෙෂ විරාග නිරොධය. විරාග සඞ්ඛ්‍යාත මාර්ගයෙන් කළ නිරවශෙෂ නිරොධය. සං: පා: 715[10] ම: පා: සං: 4[30]

අසෝක (නා)= 1 එනම් රජ. 2 ශොකයක් නැති 3 එනම් ගස. හෝපලු ගස. අ: ප: සං: 7ං[19] **-පිණ්ඩි** (නා)= අශොක අතු හෝ මල් සමූහය. මේ අතර මල් අවුණන්නහුට දෙසක් නැති. "අසෝක පිණ්ඩියා වා අන්තරෙසු පුප්ඵානි පවෙසෙතුං න දෙසෝ." "අසෝක පිණ්ඩියාති අසෝක සාඛානං පුප්ඵානං වා සමූහෝ; සාරත්ථ දීපනියං පන අසෝක පිණ්ඩියා ති අසෝක පුප්ඵචඞ්ගදෙ මඤ්ජරිකායාති වුත්තං" සං: පා: 446[27] ව්: ලං: 51[23] වි: වි: 475 සි: ව: වි: 68[18] (වි) පා: මු: ව්: ව්: 19[80]

අසම (නා)= ගල, පළිතය. අ: ප: සං: 82[33] **-පුප්ඵ** (නා)= ගල්මල. ගල්සෙවෙල්. අ: ප: සං: 61[3]

අසම්මාන (නා)= එනම් මානය. අහංකාරය. ම: පා: සං: 12[14] සං: පා: 719[11] ධ: අ: ගැ: 25[16]

අසස 1 (ක්‍රි) (√අස+ඊ)= වන්නේය. "සාම ණෙරො අස්සං, හෙරණෙක් වන්නෙමි" පාරා: පා: 23[32]

අසස 2 (නා)= [සං. අස්‍ය > අස්ස] ඔහුට, ඔහුගේ, සත්‍රී: **අස්සා**=ඇයට, ඇයගේ.

අසස 3 (නා)= 1 අශ්වයා. තුරඟා. 2 අශ්වශිල්පය. "අස්සසම්මපි සික්ඛති අශ්වශිල්පයෙහි හික්මෙයි. අසුන් එළවීමෙහි පුරුදු වෙයි" චූ: පා: 257[18] අ: ප: සං: 50[21] **-කණ්ණ** (නා)= 1 එනම් පළිතය, සල්ගස. අ: ප: සං: 77[10] **-කර 1** (නා)= කොටථවා. එක් අඹේ ජාතියක්. සත්‍රී: ලි: **-කරී** (නා)= කොටළුදෙන. "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ අස්සකරී අත්තවධාය ගබ්භං ගණ්හාති" චූ: පා: B. 168[9] අ: ප: සං: 3[23] **-කර 2** (නා) =මෙරු පාදයෙහි නානයෝ. අ: ප: සං: 88[20] **-පථ** (නා)

= ඇසැතු (ඇසතු) ගඝ. අ: ප: ස: 75 **-සඤ්චරණ** (නා)= අසුන් පිට අතුරන ඇතිරි. එක් මහ අසුනක්. සි: ව: වි: 66[7] (අකපපිය සයන බලතු) **-හණ්ඩ** (නා = අස්ගොවිවෝ. "හත්ථි හණ්ඩා අස්ස හණ්ඩා දූසෙසුං" ම: පා: ස: 2:8[15] **-මංස** (නා)= අශ්වමාංසය. අසුන්ගේ ඔස්. භික්ෂූන්ට වැළඳීමට තහනම් දශමාංස යෙන් එකක්. කු: සි: ස: 40[18] (අකපපිය මංස බලතු) **-මණ්ඩලික** (නා)= අස්මඩුල්ල. අසුන් වඩන තැන. අසුන් දශදෙනෙකුන් වසන තැන එක අස්මඩුල්ලකි. "යෙහි අස්සමණ්ඩලිකාසු භික්ඛූනං පත්ථපත්ථ පුලකං පඤ්ඤත්තං හොති" පාරා: පා: 6[12] ස: පා: 117[33] සාර: දී: 331[28] **-මාරක** (නා)= කණේරු. එනම් ගස. අ: ප: ස: 79[7] **-මුට්ඨික** (නා)= (අසම මුට්ඨිකා?) එනම් තාපස නිකාය. ඉලක් හෝ යම්කිසි ආයුධයක් රැගෙන ඇවිදිමින් සාහසික වූ විට ඉදිරියට හමුවූ ගසක පොතු තලා කමින් පොහොසගිල් ඉටා බඹ විහරණ වඩන එනම් තවුස් නිකාය. සු: නි: අ: 239[11] **-යමඛ** (නා)= එනම් යානය. පඤ්ච මහා යානයන්ගෙන් එකක්. ප්‍රධාන වශයෙන් අශ්වයකු මරා කරන මහා යාගයක්. අ: ප: ස: 56[26] (විසාර මනෝ රථ පූරණී 507[31]-736[30] පිටු බලන්නේය.) **-යුජ** (නා)= 1 වප් මස, සරත් සෘතුවට අයිති මාසයක්. 2 අස්විද නැකත. අ: ප: ස: 10[22]-12[33] **-සම්මද්ද** (නා)= අශ්වයන් නිසා වන සම්බාධය. හිරිහැර. පාචි: පා, 180[35] ස: පා: 653[37] **-සාලා** (නා)= අස්හල. කුටිකාර සික්ඛාදි සෙස ශික්ෂාපදයෙහි කුටි වසතුව උවදුරු සහිත වන එක් පෙදෙසක්. අස්හල ඇසුරු කළ පෙදෙස. "අස්සසාලා නිසජ්ජං වා හොති" පාරා: පා: 176[30]

අස්සම (නා) [සං. ආශ්‍රම]= අසපුව. පන්සල. තවුස් අරම. තපස්වීන්ගේ වාසස්ථානය. "ආසයස්ස අසමස්ස සමකරණතෝ, විසමානං වා කාය වචීමනෝ කම්මානං සමකරණතෝ, කසිකම්මාදි පරිස්සම රහිතත්තා වා, අස්සිකානං සුඛදුඃඛකත්තා වා අස්සමෝ"ති කියූ අසපුවෙක්" ජා: අ: ගැ: 1[16] ම: පා: ස: 76[9] ධ: අ: ගැ: 107[27] අ: ප: ස: 30[23]-56[8]

අස්සමණ (නා) (න √සමණ)= ශ්‍රමණයෙක් නොවූ. දුශ්ශීල. වි: මා: ස: 138[41] පාරා: පා: 23[32] **-භාව** (නා)= මහණකු නොවන බව. ගිහියකු බව. පාරා පා: 23[9] **-වචන** (නා) "අස්සමණ" ශබ්දය හා සමාන අර්ථ ඇති ශබ්ද. දුස්සීල, පාපධම්ම, අසුචි, සඞ්කස්සර සමාචාර, පටිච්ඡන්න කම්මන්ත, අස්සමණෝ සමණ පටිඤ්ඤා, අබ්‍රහ්මචාරී බ්‍රහ්මචාරී පටිඤ්ඤා, අන්තොපූති, කසම්බුජාත, කොණ්ඩ යනාදීන් ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයෙහි "අස්සමණ" ශබ්දය හා පර්‍යාය ශබ්ද. පාරා: පා: 26[36] ස: පා: 181[16] සාර: දී: 448[28]

අස්සමණී (නා) (න + සමණ + ඊ)= භික්ෂුණියක් නොවූ. මෙහෙණක් නොවූ. පරිජි අවන් මෙහෙණ. "අස්සමණී හොති අසක්‍යධිතා" පාචි: පා: 39[3]

අස්සමණෝති මං ධාරෙහි (ක්‍රි)= අශ්‍රමණයෙක් යයි මා දරව. මා ශ්‍රමණයෙක් නො වේයයි සලකව. ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය කරන දෙවිසි සෙත පදයන්ගෙන් එකක්. පාරා: පා: 26[5] ස: පා: 181[15] වි: වි: ටී: 116[12]

අස්සව (නා)= 1 කීකරු. 2 ප්‍රඥා, සැරව. 3 සොවූ. අ: ප: ස: 45[4]

අස්සවණ 1 (නා) (න + සවණ) (√සු + යු=අන; න + ණ) [සං. ශ්‍රවණ]= ශ්‍රවණය නො කිරීම. නො ඇසීම. "අස්සවණතා ධම්මස්ස පරිහානත්ථි" මහා: පා: 20[19] ස: පා: 122[28]

අස්සවණ 2 (නා)= කැප අකැප නො ඇසීම ඇවැතට පැමිණෙන කරුණු පසින් එකක්. එකම වෙහෙර වසන නමුදු විනයධර තෙරුන් වෙත පැමිණ කැප අකැප විමසා නො ඇසීමෙන් හෝ එම තෙරුන් සෙස්සනට කියන කැප අකැප ද නො අසනුයේ. හෝ නො ඇසීමෙන් ඇවැතට පැමිණෙන්නේය. පරි: පා: 257[19] ස: පා: 1022[1] පරි: පා: ගැ: 35[5] වි: වි: ටී: 505[28]

අස්සසති (ක්‍රි) (ආ + √සස + අ + ති)= ආශ්වාස කරයි. (අතී: **අස්සසි** වතී: **අස්සසති** අනා: **අස්සසිස්සති** සමී:—**සෙය්‍ය** පමී:—**සතු** පු: ක්‍රි:—**සිත්වා** වකා:—**සසන්තා**=ආශ්වාස කරමින්) පාරා: පා: 69[36]-70[2]

අස්සාමණක (නා) (න + සාමණක) (සමණ + ණ + ක)= ශ්‍රමණයන්ගේ කාර්‍යයක් නොවූ. මහණුන් විසින් කළ යුතු ක්‍රියාවක් නොවන. අස්සාමණකං අකප්පියං අකරණීයං" පාරා: පා: 18[19] ස: පා: 152[31] චූ: පා: 2[11] සාර: දී: 410[18]

අසාමික (නා) (න + සාමික) (සාමි + ණික)= 1 අස්වාමික. හිමියකු නැති. 2 කරවා දෙන දායකයකු නැති 3 අන් කිසි සාමියකු නැති. "සඤ්ඤත්තිකාය පන භික්ඛුනා කුටිං කාරය මානෙන අසාමිකං අත්තුද්දෙසං පමාණිකා කාරෙතබ්බා." "කරවා දෙන හිමියකු නැති ගෙයින් අස්වාමිකවූ" පාරා: පා: 174[83] සා: පා: 402[7] ප්‍රා: ප: සා: 17[13] කං: ච්: 39[84]

අසාස (නා) (ආ + √සස + ණ) [සං. ආශ්වාස]= ඇතුළට පිවිසෙන වාතය. පිටතට නික්මෙන වාතය අස්සාස සී ද දක්නේය "මවි කුස උපන්සඳ නික්මෙනුවට අවකාශ නො ලද වාතය මව්කුසින් නික්මෙන්ම පිටතට නික් මෙන බැවින් ඵනප ඤති ක්‍රම වශයෙන් විනය අට්ඨකථාවෙහි ඇතුළත්හි නාසාවාතය ගෙණ "ආ ආදෙන ශ්වාසඃ=ආශ්වාසඃ"යි නික්මෙන නාසාවාතය ආශ්වාස නමැයි කිවු. පළමු නාසාවාතය ඇද ඉක්බිති බාහිර කරන බැවින් සූත්‍රාගත අට්ඨකථාවෙහි භාවනා ක්‍රමයෙන් ආදි වෙහි නාසාවාතය ගෙණ "ආ ආදෙන ශ්වාසඃ= ආශ්වාසඃ"යි වදනා නාසාවාතය ආශ්වාස නමැයි කිහු. විනය අට්ඨකථාවෙහි ඵනපත්ති ක්‍රම යෙන් කීවා සිට්ඨකථා ප්‍රවෘත්ති ක්‍රම ම භාවනාවට කැමැති විය යුතු බැවිනුදු "අස්සාසාදි මජ්ඣ පරියොසානං සතියා අනුගවජ්ජනෝ අජ්ඣත්තං විකෙපගතෙන චිත්තෙන" යන පෙළ ඇති බැවිනුදු සූත්‍ර අට්ඨකථාවෙහි කී නියාම මැනැවි යනු සත්‍යයි." පාරා: පා: 69[36] සා: පා: 294[85] ච්: ච්: ටී: 177[10] ච්: මා: සං:656[12]-858[34]

අසාවව (නා)= අශීඝ්‍ර හගන්දර ප්‍රමේහාදීන්ගේ වශයෙන් නිතර වැගිරෙන අපිරිසුදු දේ. ලේ සැරව. පාච්: පා: 192[19] සා: පා: 657[15] මහා: පා: 332

අසාසක (නා) [සං. ආශාසක? ආශ්වාසක?] ප්‍රාණීනා. බලාපොරොත්තු "පුත්තබ්බ මේ හත්ථත්ත කුමාරස්ස සතෝ පඤ්ච අස්සාසකා අහෙසුං" ම: පා: සූ: 122[4] සා: පා: 727[5]

අසු 1 (නි)= පදපූරණාර්ථයෙහි යුජ්පාතයක්. අ: ප: සූ, 154[18]

අසු 2 (නා) [සං. අශ්‍රු]= කඳුලු. ච්: මා: සූ: 6 5[16] -පගණ්හණකම්මට්ඨාන (නා) (අසු + ඊ)= කඳුලු වැගිරෙන අයුරු ඇතයහු. පැවිදි නො කළ යුතු පුද්ගලයෙක්. සා: පා: 768[10] ච්: ච්: 2498 පා: මු: ච්: ච්: 234[16] -මුඛ (නා) =කඳුලු මුසු මුහුණු ඇති. හඬන තැනැත්තා. ඛ: අ: ගැ: 57[25]

අසුත (නා) (න + සුත) (√සු + ත)= නො අසන ලද. කොට ඇසූ. සා: පා: 428[22] (අසුත බලන් නේය) -පුබ්බ (නා) [සං පූර්ව]= නො ඇසූ විරූ. මින් පෙර නො අසනලද, "ඉමා අනච්ඡරියා ගාථාඉයෝ පටිහංසු පුබ්බෙ අසුත පුබ්බා." ම: පා: සූ: 16[18]

අසුතවා (නා) = නො අසන ලද තැනැත්තා. සූත්‍ර ගෙය්‍යාදි ධර්මය තුනත් පුදහුදා. ඇසූ පිරූ තැන් නැත්තා. මනෝ: පූ: 382[8]

අසුසාසි (ක්‍රි)= ශ්‍රවණය කෙළේය. ඇසීය. "අසෙසාසි බො භගවා ථිදු ත්‍රාහං සද්දං" පාරා: පා: 6[19]

අහං (නා)= මම. "අහම්පාපසමන්තා කිඤ්චි නවක්‍රාමි කල්‍යාණං වා පාපකං වෝ" ප්‍රා: පූ: ස 24[39] -කාර (නා)- අහංකාරය. මමය යන හැඟිම. ගර්ව. අභිමානය. අ: ප: සූ: 25[3]

අහත (නා) (න + හත)= 1 අලුත්. පරිභොග නොකළ. නො මැඩුණු. 2 අලුත් වස්ත්‍රය. කසිනය අතුළහැකි සතළොස් සමාපත්තියෙන් එකක්. "අහතෙන අප්පතං හොති කසිනං" මහා: පා: 289[7] සා: පා: 824[22] -කප්ප (නා) [සං. කල්ප]= 1 අලුත් වැනි. පරිභොග නොකළා වැනි. 2 එක් වරක් දෙවරක් සේදූ වස්ත්‍රය. කසිනාරම්භය කළ හැකි සතළොස් සමාපත්තීන් එකක්. "අහතකප්පෙන අත්ථතං හොති කසිනං" මහා: පා: 289[2] සා: පා: 824[22]-836[28] -වත්ථ (න)= අලුත් වස්ත්‍ර. නවපිළි. "අහතවත්ථ, හා පිළි" ජා: අ: ගැ: 338

අහත්ථපාස (නා) (න + හත්ථපාස) [සං. පාණිව > පා: පත්‍ථස > පාස?]= අත්පස නොවූ. අත්පසින් බැහැර වූ. දෙපියන් විෂ්කම්භයෙන් බැහැර වූ. සා: පා: 610[31]

අහස්පාසෙසනත (නා)= අත්පසෙහි නො සිටියකු විසින් කැප කරන ලද. කැප කරන්නට පැමිණියහුගේ අත්පසින් පිටත සිටියකු කැප කරවන ලද අනතිරිත්ත භෝජනයෙහි එක් ලක්ෂණයක්. පාචි: පා: 100[35] සා: පා: 610[31] කං: ච්: 108[18] කං: මූ: පි: 82[3] (අනතිරිත්ත බලන්නේය,)

අහරිත (නා) ('න+හරිත)= නො නිල්. තණ නැති. එබඳු බිම. වි: වි: 1950

අහස (නා)= 1 එනම් සඞ්ඛ්‍යාව. එක්සත් ගණනක්. 2 බෙදයෙහි වැටෙනු නිපාතයක්. අ: ප: ස: 65[10]

අහාපෙති (ක්‍රි) (න+හාපෙති)= නො පිරිහෙලයි "අහා පෙනෙනත. නො පිරි හෙලන් නහු විසින්" පරි: පා: ගැ: 218[29]

අහි (නා)=සර්පයා, නාගයා. පාරාජික පාළි විනීය පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි සඳහන් පරිදි අහි ගුණ්ඩිකාදීන් විසින් ගත් සර්පයා. සාර: දී: 462[3] අ: ප: ස: 88[33] චූ: පා: 264[6] පාරා: පා 51[19] ස: ප්‍රා: 262[8] -කුණප (නා) [සං. කුණප]= 1 සර්ප කුණපයක්. සර්පයකුගේ මළසිරුරක්. 2 ඉතා පිළිකුල් පාරා: පා: 69[2] ස ප්‍රා: 288[21] ප: සූ: 74[22] -ගුණ්ඩිකා (නා) [සං. අහිගුණ්ඩිකා]= අහි ගුණ්ඩිකායා. සර්පයන් නටවන්නා. නසින් අල්ලන්නා. අ: ප: ස: 89[5] ස: පා: 262[8] -ජාතක (නා) (ජාත+ක)= විස හතු. නයි හතු. "අහි වජාතක මකුළං, විස ගතු කැකුළු"—"සප්පානි අහිවජාතක මකුළං ඉපකෙන පංසුං ගහෙත්වා ඵගහවජ්ඣති" වි: මා: ස: 561[4] -නාග (නා)= සර්ප රාජයා "අහිනාගෝ පාවෙකාව පජ්ජලි" ම: පා: ස: 8[13] -මේඛලික (නා) (මේඛලා+ණික)= සප්වැල පළඳනාව. සර්පයන් නෙත් සැදුණු මෙවුල්දමකින් යුතු. 'අථ බෝ දෙවදත්තෝ—පෙ—අහිමේඛලිකාය අජාත සත්තුස්ස කුමාරස්ස උවජ්ඣෙඝ පාතුරහොසි" චූ: පා: 309[23] චූ: පා: B. 154[8] ඛ: අ: ගැ: 53[3] -රාජකුල (නා)= සර්පරාජ කුලය. 1 විරූපාක්ෂ 2 එරාපථ 3 ඡබ්‍යාපුත්‍රක 4 කණ්හා ගොතමක යන සර්පරාජකුල සතර චූ: පා: B. 640[5] වි: වි: වී: 457[9] -වාතක (නා)= එනම් රෝගය. විෂ වාතය හැම්බෙමින් හටගන්නා මාරණාන්තික රෝගයක්. "අහිවාතක රෝගය නම් සර්පයන්ගේ විෂ ධූමය හෝ විෂ මල් ආදිය හෝ සපශී කළ වාතයෙන් හටගන්නා තොකොත් සර්ප විෂ වැනි රෝගයකි. මීට මාරි රෝග සී ද නම් වේ. මේ රෝගය යම් ගෙදරක ඇතිවී නම් එහි වසන මැස්සන් පවන් ගවයන් දක්වා පළමු තිරිසන්හුද, ඉක්බිති දැසිදස් ආදී මිනිස්හු ද අවසන්හි ගෙහිමියෝ ද යන සියල්ලෝම මරුමුවට පත් වන්නාහ"—"එතෙ යම් ගෙය කට වන එතෙන් දෙර බාඳ බිත් පළා නික්මෙන් මේ දිවි ලැබෙයි යෙත්. අහිවාතක රෝග නම් විෂ වාත හමුළු සද වන රෝවෙක් යෙත් මෙ" ඛ: අ: නැ: 62[12] ම: පා: ස: 282[6] ස: පා: 749[10] ජා: අ: ගැ: 127[16] -විජ්ජා (නා)= සර්ප විද්‍යාව. සර්පයන් දමට කළ විට එයට බෙහෙත් කිරීම සහ සර්පයන් ගෙන්වන විද්‍යාව. විෂ වෙද කම. එක් තිරශ්චීන විද්‍යාවක්. සූ: වි: 67[24]

අහිංසා (නා) (න+හිංසා) (√හිංස+අ+ආ)= හිංසා නො කිරීම. නො පෙළීම ධ: අ: ගැ: 239[33].

අහිත (නා)= හිත නොවූ. දියුණුවක් නැති. පිරිහීම. "අහිතාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සානං" ප: සූ: 25[22]

අහිරික (නා) (න+හිරික) (හිරි+ක) [සං. අහ්‍රික]- ලජ්ජා නැති. "යා තා. ඉත්ථියෝ ජිණ්ණකා ඛුත්තිකා අහිරිකායෝ" 2 එනම් කෙලෙස ධර්මය පාරා: ධ: 143[25] ස: පා: 390[2] වි: මා: ස: 1150[7] (පු: ලි: අහිරිකෝ සන්: ලි: අහිරිකා න: පු: අහිරිකං)

අහිනිඝ්‍රය (නා) (අහීන+ඉන්ද්‍රිය)= නො පිරිහුණු ඉඳුරන් ඇති. වි: මා: ස: 964[1]

අහු ක්‍රි (අ+√හු+ඊ=ඵ)= වූයේය. "අහු විපපටි සාරෝ" පාරා: පා: 65[7] ස: පා: 289[7]

අහුදෙව (නි) (අහු+එව) [සං. අභූදෙව] වූයේමය. "අහුදෙව කුසකුවවං" පාරා: පා: 68[7] ස: පා: 289[3]

අහෙතු (නා) (න+හෙතු)= හෙතුවක් නැති, කාරණයක් නිමිත්තක් නැති. -ක= හෙතු රහිත. කරුණු රහිත. මනෝ: පූ: 401[13] -දිට්ඨි (නා)= එනම් දෘෂ්ටිය. එක් මිථ්‍යා දෘෂ්ටියක්. සත්ත්වයන්ගේ සිත කෙලෙසීමට හෝ පිරිසුදු වීමට හෙතුවක් නැත, කර්මයෙහි විපාක නැත, සනාදීන් පවත්නා දෘෂ්ටිය. ස: සා: 107[17] -පටිසන්ධික (නා) (පටි+සං+√ධා+ඉ) [සං. ප්‍රතිසන්ධි]= අලොභ, අදෝස, අමෝහ යන තුන්හෙතුවෙන් කොර ප්‍රතිසන්ධිය. අපාය ප්‍රතිසන්ධිය සහ මනුෂ්‍ය ජාත්‍යන්ධාදීන්ගේ ප්‍රතිසන්ධිය. හීනයන්ගේ සහ වත්තු විපන්නයන්ගේ ප්‍රතිසන්ධිය. මාඝී ප්‍රතිලාභය පිණිස නුසුදුසු පණ්ඩකාදීන්ගේ ප්‍රතිසන්ධිය. මොවුන්ගේ පැවිද්ද වළක්වන ලදී. "වත්තු විපන්නතාදිනා පබ්බජ්ජූප සම්පදඤ අනරහභාව සංඛාතෙහි පණ්ඩක තිරච්ඡානගත උභතෝ ඛඤ්ජකා හි තයෝ වත්තු විපන්නා අහෙතු පටිසන්ධිකා. තෙසං සඞ්ඝෝ අවාරිතෝ. මග්ගෝ පන වාරිතෝ අභබ්බා හි තෙ මග්ගපටිලාභාය. වත්තු විපන්නතා පබ්බජ්ජාපි තෙසං පටික්ඛිත්තා" වි: ම: 91[24] කු: සි: ස: 9[24] වි: වි: වී: 210[24] ස: පා: 36[3] වි: ලං: 163[4] -යොනි (නා)= තිරිසන්

යොනියය. ඛ: අ: ගැ: 212⁷ (අහෙතු පච්චයික බලන්නේය.) **-වාද** (නා)= එනම් දෘෂ්ටික වාදය. සත්ත්වයන්ගේ විශුද්ධිය ආදියට හෙතුවක් නැත යන වාදය. ප: සූ: 94⁸

අහෝ 1 (නි) විසමයෙහි වැටෙන නිපාතයක්. අ: ප: ස: 154⁸

අහෝ 2 (නා)= දවස. දිනය. "අහොරත්තානුසික්ඛිතා" ප: සූ: 221³⁰(1) **-රත්ත** (න) [සං. අහොරාත්ර]= අහෝ රාත්‍රය. රූ දුවල් ප: සූ: 221³⁰.

අහෝසි (ක්‍රි)= වූ භූයය. "බ්‍රහ්මචරියං චිරට්ඨිතිකං අහොසි" පාරා: පා: 8³⁶ **-කම්ම** (නා)= එනම් කර්මය. විපාක නොදෙන බවට පැමිණි කර්මය. මනෝ: පූ: 395³

අළකඤ (නා)= 1 හෙළ වරා. 2 පිස්සු බල්ලා. අ: ප: ස: 79²⁴

අළාර (නා)= වක්වූ දෙය අ: ප: ස: 68⁷.

ඌනපූරණය

අතිමහන්තං කබළං (නා) [සං. කවල]= ඉතා මහත්වූ බත් පිඬුව. මොනර බිජුවට වඩා පමණින් වැඩි වූ බත් පිඬුව. භික්ෂුවක විසින් නො වැළඳිය යුතු බත් පිඬුවක පමණ. මොනර බිජුවට වැඩි බත් පිඬුව **අතිමහන්ත කබළ** නම්. කුකුළු බිජුවට කුඩා වූයේ **අති ඛුද්දක කබළ** නම්. මෙයින් මධ්‍යම ප්‍රමාණ වූ ආලෝපය ගෙණ වළඳත් වරී. "පිඬු මහත් කොට වටා වළඳන් දුකුළා වේ. කුකුළු බිජුවට කුඩා නො කොට මොනර බිජුවට මහත් නො කොට වැටියැ යුතු. මොනර බිජුවට මහත් වුව වරජී. කුකුළු බිජුවට කුඩා වුව වරජ නැති"—"මූල ඛාදනියාදි හෙදෙ පන සබ්බ බජ්ජකෙ එලා එලෙ ව අනාපත්ති" සි: ව: වි: 84²⁶ කං: වි: 153¹ කං: ව: පි: 1-85 ප්‍රා: පු: ස: 67²⁴

අනුඝරක (නා)= ගෙයක් පාසා. "ගච්ඡථ තුම්හෙ තාතා බ්‍රහ්මණඝරං ආදාය නාළියා වාපකෙන අනුඝරකං ආහිණඤ්ඨ" මහා: පා: 284⁸ (අනු ඝර ඝනුද දක්නේය)

අනුපාදින්නක (නා) (න + උපාදින්නක) (උප + ආ + √දා + ත=ඉන්න + ක)= තෘෂ්ණා දෘෂ්ටින් යුක්ත කර්මය විසින් නො ගන්නා ලද හෝ නුපන් රූප. වාක්ඵලතාදිය. ප්‍රථම පාරාජික ශික්ෂාපද විනිශ්චයයෙහි දක්නා පරිදි **නිමිත්ත** ප්‍රතිවේධනය කළ වස්තුාදිය. "තත්ථ උපාදින්නකෙන වා අනුපාදින්නකං ඝට්ටියතු, අනුපාදින්නකෙන වා උපාදින්නකං, අනුපාදින්නකෙන වා අනුපාදින්නකං උපාදින්නකෙන වා උපාදින්නකං සබ්බෙ ඝ න්තෙ පඨමෙ පාරාජිකං හොතීති වුත්තං" ස: පා: 191²³ වි: වි: 4 වි: වි: ස: 2,19 සාර: දී: 479⁸³ (උපාදින්නක බලන්නේය)

අනුමතිකප්ප (නා)= විශාලා නුවර වජ්ජීපුත්‍රක භික්ෂූන් ඉපදවූ දශ වස්තුවෙන් එකක්. එක් සීමාවක් තුළ වසන භික්ෂූන්ගේ ඡන්දය නො නෙණ පොහෝ පවුරුණු කොට පසුව ඡන්දය ගැණීම කැපය, එය චිරීකර්මයක් නොවේය යන මතය. "අනාගතානං ආනන්ත කාලෙ අනුමතිං ගහෙස්සාමීති නෙසු අනාගතෙසු යෙව වා ගහන සඞ්ඛ්‍යා කම්මං කත්වා පච්ඡා අනුමතිං ගහෙතුං නපපති; වග්ගකම්මං න හොතීති අධිප්පායෝ" සාර: දී: 93³⁵ චු: පා: 444¹¹

අපඤ්ඤාපෙති (ක්‍රි)= ඉවත් කරත්. අහකට අදිත්. "උදකෙන නෙමෙත්වා නෙමෙත්වා අපඤ්ඤාපෙති" මහා: පා: 236³⁴—237¹⁻⁵

අපච්චක්ඛාය පූ: ක්‍රි) (න + පච්චක්ඛාය)] (පති + ආ + √ඛා + ත්වා=ය)= ප්‍රතික්ෂේප නො කොට. ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන නො කොට. "සික්ඛං අපච්චක්ඛාය දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා සික්ඛාසමාදානං අපරිච්චජිත්වා දුබ්බල භාවඤ්ච අප්පකාසෙත්වා" ස: පා: 175⁵ ප්‍රා: පු: ස: 8¹⁷ (සික්ඛං පච්චක්ඛාන බලන්නේය)

අඵල (නා)= මහා ඵල, ලොකු නෙඩි ජාති. ["ඵල නම් කරඹ ආදි ක්ෂුද්‍ර ඵලයි. අඵල නම් පනස ලබුජ ආදි මහා ඵලයි" කං: වි: පි: 128⁹

අලංසාටක (නා)= එක් බමුණෙක්. 'බොහොම කොට කා මහත්ව ගිය බඩ ඇති හෙයින් නැඟි සිට පිළි හැඳ නොහී "අලං සාටක"යි කියන "අලංසාටක නම් බමුණුද" වි: මා: ස: 85¹⁰

අවංසිර (නා)= යටට ලු සිස ඇති. ගෙල පහළට දමා. "අපායයෙහි වැටෙනවුන් විනිපතනය වන අයුරු. "එතෙ පනන්ත නිරයෙ—උඞ්ඩපාදා අවංසිරා" ස: පා: 13 ²⁷ අනි: ධ: කොං: 26⁶ (අවිනිපාත ධම්ම බලන්නේය)

ව්‍යාකරණ විභාග දැක්වූ වචනානුක්‍රමණිකාව

List of Grammatical Analysis

(මෙහි පළමුවන අඩංගුයෙන් පිටුව ද, අනතුරුව ඡේදය සහ පෙළ ද, දැක්වේ.)

අංස 1-1[1]
අංසකූට 1-1[6]
අංස බද්ධක 1-1[10]
අංස භණ්ඩික 1-1[14]
අංස වට්ටක 1-1[26]
අකට 1-1[30]
අකටාඤ්ඤ ධම්ම 1-1[34]
අකත 2-1[37]
අකතඤ්ඤූ 2-1[8]
අකත වෙදී 3-1[17]
අකත්ත 3-1[42]
අකප්පිය 3-2[18]
අකම්ම 7-1[6]
අකම්මනීය 7-1[10]
අකරණ 7-1[28]
අකරණීය 7-1[30]
අකලලක 7-2[8]
අකසිර 7-2[15]
අකසිරලාභී 7-2[17]
අකාමක 7-2[30]
අකාරක 8-1[7]
අකාරණ 8-1[11]
අකාලඤ්ඤූ 8-2[4]
අකාලික 8-2[24]
අකිච්ඡ 8-2[28]
අකිඤ්චි 8-2[33]
අකිරිය 8-2[35]
අකිරියවාදී 8-2[22]
අකුසකුසල 9-2[1]
අකුපප්‍ප 9-2[14]
අකොප්‍ය 10-1[4]
අකොසල්ල 10-2[7]
අක්ක 10-2[10]
අක්කන්ත 10-2[23]
අක්කෙකාච්ඡි 10-2[36]
අක්කෙකාඝ 10-2[42]
අක්ඛ 11-2[4]
අක්ඛණ වෙධී 11-2[14]
අක්ඛත 11-2[21]
අක්ඛ දස්ස 11-2[24]
අක්ඛ ධුත්ත 11-2[31]
අක්ඛන්ති 11-2[38]
අක්ඛම 12-1[4]
අක්ඛය 12-1[7]
අක්ඛයිත 12-1[8]
අක්ඛර 12-1[15]
අක්ඛරික 12-1[29]
අක්ඛසිස 12-1[36]
අක්ඛාත 12-1[40]
අක්ඛාන 12-2[1]
අක්ඛි 12-2[6]
අක්ඛුද්දි 12-2[31]
අගණනූපග 13-1[33]
අගති 13-1[29]
අගමන 13-2[6]
අගරු 13-2[17]
අගාමක 13-2[26]
අගාර 13-2[41]
අගාරක 13-2[43]
අගාරව 14-1[8]
අගාරික 14-2[1]
අගාරිය 14-2[14]
අගාළහ 14-2[36]
අගිලාන 14-2[39]
අගහඩ්ඩ 15-2[40]
අඟල 16-2[12]
අඟි 17-1[30]
අඟනක 18-1[43]
අඟසිය 18-2[32]
අඩක 19-1[11]
අඩකුර 19-1[13]
අඩකුස 19-1[15]
අඩඛ 19-1[19]
අඩඛජාන 19-2[4]
අඩහාර 20-1[13]
අඩගුටඨ 20-1[36]
අඩගුතතර 20-2[1]
අඩගුල 20-2[13]
අඩගුලි 20-2[16]
අඩගුලෙය්‍යක 21-1[9]
අවකඛුස්ස 21-1[11]
අවණ්ණිකත 21-1[15]
අවාලෙති 21-1[20]
අවාවෙතුකාම 21-1[29]
අවිත්තක 21-1[34]
අවිත්තීකත 21-2[36]
අවිර 21-2[40]
අවීචරක 22-1[18]
අවොදක 22-1[36]
අවොපත 22-2[1]
අවචනමා 22-2[3]
අවඩ්ඪා 22-2[9]
අවවජ 22-2[10]
අවවය 22-2[13]
අවවාඩාය 23-2[16]
අවවායත 23-2[18]
අවවාසික 23-2[22]
අවවාරද්ධ 23-2[30]
අවවාවදති 23-2[35]
අවවාවදථ 23-2[41]
අවවාසත්ත 24-1[1]
අවවි 24-1[4]
අවවුගහත 24-1[10]
අවවුණහ 24-1[15]
අවවුසත්ත 24-1[19]
අවෙවාදත 24-2[7]
අවඡ 24-2[12]
අවඡති 24-2[16]
අවඡඩ්ඩික 24-2[21]
අවඡත්ත 24-2[28]
අවඡරා 24-2[37]
අවඡරිය 24-2[39]
අවජ්ජාදති 25-1[1]
අවජ්ජාදත 25-1[9]
අවජ්ජාදෙති 25-1[11]
අවඡී 25-1[22]
අවඡිජ්ජ 25-1[24]

අවජිඤති 25–21
අවජිඤන 25–212
අවජිඤන 25–226
අවජිසසනති 26–113
අවජුපති 26–118
අවජුපති 26–124
අවජුපති 26–133
අවෙජද 26–140
අජඩෙසති 26–9
අජ 26–211
අජනර 27–18
අජඤඤ 27–110
අජදධුක 27–114
අජාන 27–230
අජාතසතතු 28–128
අජානං 28–138
අජිකා 28–226
අජිගුවජනිය 28–231
අජින 29–11
අජිර 29–214
අජ්ජ 29–214
අජ්ජතගග 29–237
අජ්ජව 29–240
අඤඤ 30–11
අඤඤක 32–240
අඤඤතත 30–122
අඤඤතාසි 30–135
අඤඤයන 32–23
අඤඤාචරති 30–139
අඤඤාචාර 30–241–88317
අඤඤායක 32–26
අඤඤිවඨ 32–218
අඤජලි 33–113
අඤජස 33–128
අඤජිත 33–130
අඤඤ 33–134
අඤඤතර 33–238
අඤඤතතත 37–29
අඤඤතා 37–212
අඤඤ 37–239
අඤඤභාගිය 38–111
අඤඤු 40–11
අඤඤුණ 40–15
අඤඤුණතා 40–110
අඤඤුතක 40 124
අඤඤුතබබ 40–143
අඤඤුතා 40–23
අඤඤුතික 40–26
අටන 41–117
අටලි 41–122
අටවි 41–126
අටට 41–28
අවක 41–214
අවසසර 41–238
අවාල 41–243
අවාලක 42–11
අටඨපන 52–135
අටඨාන 59–27
අටඨාන 59–212
අටඨි 65–136
අටඨික 65–143
අටඨිමය 66–123
අඩඪ 66–211
අණ 68–220
අණිමා 68–229
අතකකාවචර 69–21
අතවජ 69–22
අතිකකමති 70–136
අතිවව 71–15
අතිපාතෙති 71–24
අතිබාළහ 71–220
අතිමඤඤිසසති 71–228
අතිරිතත 41–23—72–131
අතිරෙක 72–137
අතලින 75–231
අතිවතතති 75–241
අතිසය 76–119
අතිහරති 76–24
අතීත 76–217
අතෙකිවජ 77–211
අතත 77–216
අතුජ 81–126
අතුවජා 81–130
අතථ 81–137
අතරති 83–113
අතචාර 84–136
අති 86–23
අථ 86 225
අථුලලවජජ 87–11
අදඩඪ 87–18
අදදමපපිය 87–117
අදඤඤන 87–133
අදුපෙවා 87–220
අදින්න 88–16
අදුටඨුලල 88–110
අදුතිය 89–17
අදුතය 89–110
අධ 90–15
අධඩ 90–116
අධති 90–25
අධඩා 91–18
අධඩින 93–19
අධඩුව 93–112
අධොඡඤ 93–116
අධකකක 93–133
අධමම 93–29
අධමමික 95–110
අධමමිය 96–117
අධාරිත 97–123
අධිකරණ 97–129
අධිකාර 100–210
අධිතිවව 100–215
අධිකුවවන 100–218
අධිගත 100–227
අධිගම 100–234
අධිවෙන 101–128
අධිවඨා 101–215
අධිවඨාන 101–225
අධිපපාය 104–126
අධිපෙපත 104–136
අධිමතත 104–141
අධිමුචචි 105–19
අධිවපප 105–127
අධිවාස 105–130
අනගාරික 106–16
අනගාරිය 106–112
අනඤඤපකතික 106–137
අනඛණ 106–21
අනවෙචක චීවර 106–26
අනවජරිය 106–29
අනවඤඤට්ඨ 106–219
අනඤඤය 107–127
අනට්ඨ 107–130
අනණ 107–21
අනතිකකම 107–26

අනතිරිත්ත 107–29
අනතිසාර 108–137
අනධිට්ඨිත 108–283
අනනුවජ්ජිය 108–241
අනනුසූයක 109–18
අනනුබෝධ 109–124
අනනුමෝදක 109–126
අනනුලෝම 109–132
අනනුසාස 109–138
අනනුසසුත 109–142
අනන්තරිත 110–130
අනපදූන 110–135
අනපලෝක 110–140
අනපලෝකෙත්ති 110–21
අනපායික 110–28
අනබ්භිත 110–211
අනභාවකත 110–225
අනභිජ්ඣා 110–237
අනභිරත 111–13
අනභිරති 111–18
අනභිරද්ධ 111–111
අනමතග්ග 111–118
අනමතග්ගිය 112–143
අනඝ 112–21
අනරිය 112–28
අනවජ්ජ 112–226
අනවඤ්ඤ 113–11
අනවඤ්ඤත 113–113
අනසුරුත්ත 113–118
අනාකප්ප 113–128
අනාගාමී 113–225
අනාඝාත 113–229
අනාචාර 113–235
අනාවිඤ්ඡ 114–1
අණානත්තික 114–16
අනාදරිය 114–116
අනාදූ 114–139
අනාදිකර 114–141
අනාදිය 114–28
අනානාකථික 114–230
අනානුවජ්ජ 114–237
අනාපත්ති 114–240
අනාපායික 115–132
අනාමට්ඨ 116–11
අනාමන්ත 116–119
අනාමාස 116–31
අනාරම්භ 116–223
අනාරොචන 116–234
අනාලාප 117–16
අනාවාස 117–9
අනාවිල 117–130
අනාසිංසක 117–24
අනාහට 117–29
අනික්කිත්ත 117–122
අනිස්සජ්ජිවා 119–21
අනිස්සටඨ 119–27
අනිස්සාරිත 119–211
අනීතික 119–228
අනුඅක්ඛර 120–111
අනුක්කෙප 120–126
අනුගමා 120–16
අනුග්ගහ 120–212
අනුග්ගහෙතබ්බ 120–214
අනුජානාති 120–225
අනුඤ්ඤත 120–232
අනුදසෙති 122–126
අනුදහති 122–128
අනුඛංසෙන 122–27
අනුඛංසෙති 122–219
අනුනය 123–11
අනුපරියාපුණාති 123–220
අනුපරිවෙණිය 123–228
අනුපවාද 132–210
අනුප්පබ්බ 124–12
අනුපපවෙච්ඡති 124–28
අනුච්ච 129–134
අනුසාසක 130–15
අනුසාසි 131–116
අනුසිට්ඨි 131–126
අනුසාසති 131–129
අනුල්ලපන 133–21
අනොකප්පන 133–237
අනොතත්තප්ප 134–111
අනොදිස්ස 134–116
අනොරම 134–123
අනෙතදූර 137–141
අනෙතා 138–110
අනෙතානබ්ධ 139–130
අපටිජානන 144–230
අපමාර 142–12
අපලොකන 142–136
අපසක්ක 143–123
අපදූන 145–134
අපරජ්ජු 145–23
අපරන්න 145–226
අපරාපපච්චය 145–243
අපරාමිට්ඨ 146–142
අපරික්කමන 146–219
අපරික්කන්ත 146–229
අපරිඝංසන 147–11
අපරිපාචිත 147–118
අපරිභොග 147–130
අපරියන්ත 147–138
අපාරුණ 148–232
අපාසාදික 148–235
අපුටඨ 149–114
අපෙක්ඛා 149–125
අපෙහි 149–133
අපප 149–135
අපපක 150–141
අපපඤ්ඤ 152–21
අපපටික්කොසන 152–237
අපපටිනිස්සජ්ජ 153–119
අපපටිනිස්සජ්ජන 153–122
අපපටිමංස 153–138
අපපටිවේධ 153–229
අපරජ්ඣ 154–143
අපපණ්ණ 154–132
අපපණ්ණිත 154–27
අපපදක්ඛිණග්ගාහි 155–120
අපපමත්ත 155–135
අපපසන්න 155–214
අපපසාද 155–219
අපපාණක 155–222–26
අපපිත 155–232
අබද්ධ 155–13
අබලබල 155–29
අබෙභාගාරික 155–228
අබභාකුටික 157–119
අබභාන 157–126
අබභූත 158–110
අබ්‍යාපජ්ඣ 159–118

අබ්‍රහ්මචාරී 159–1 32
අභබ්බ 159–1 36
අභයුවර 159–2 31
අභභක්ඛාන 160–1 13
අභික්කම 160–2 27
අභික්ඛණ 160–2 30
අභිජ්ඣා 160–2 37
අභිසඤ්ඤුත 160–2 39
අභිඤ්ඤ 161–1 10
අභිරුහි 162–1 19
අභිවිජිය 162–2 1
අභිසට 162–2 26
අභිහට 163–1 25
අභිහාර 163–1 40
අභූතත 163–2 1
අභොග 163–2 17
අමත 164–1 1
අමුළ්හ 155–1 14
අමොඝ 165–1 32
අමොචන 165–1 35
අයුත්ත 163–1 28
අයෝ 163–1 7
අරඝරූප 168–2 3
අරිතත 169–1 12
අරිය 169–1 13
අරූපාවචර 170–1 17
අරූපිය 170–2 3
අරොග 170–2 28
අලං 170–2 36
අලංකාතුං 171–2 37
අලංකාර 171–2 39
අලක්ඛික 173–1 1
අලඤ්ඤ 173–1 6
අලජ්ජී 173–1 33
අලපන 173–2 28
අලමත්තකතර 173–2 37
අලාත 172–2 33
අලාභ 174–1 1
අලෝණික 174–1 9
අල්ල 174–1 28
අවඛ 176–2 6
අවචනීය 176–2 15
අවච්ඡේදක 175–1 5
අවජානාති 175–1 9
අවඤ්ඤ 175–1 20
අවඤ්ඤ 177–1 1
අවමාන 175–1 25
අවරුද්ධ 175–1 27
අවලොකන 175–1 44
අවසෙස 175–2 5
අවහරණ 175–2 13
අවහරි 175–2 17
අවහාර 175–2 36
අවාපුර 178–2 16
අවාපුරණ 178–2 24
අවාස 178–2 30
අවිකපපන 178–2 33
අවිජ්ජා 178–2 36
අවිඤ්ඤත්තති 179–1 3
අවිඤ්ඤත්තක 179–1 5
අවිඤ්ඤ 179–1 15
අවිතක්ක 179–1 26
අවිදින 179–1 33
අවිනිච්ඡිත 179–2 12
අවිප්පටිසාර 179–2 42
අවිප්පවාස 180–1 11
අවිරුළහි 181–1 25
අවිලුත්ත 181–1 37
අවිවදමාන 181–1 41
අවිසංවාදක 181–2 6
අවිසජ්ජිත 181–2
අවිහෙසා 181–2 15
අවුත්ත 181–2 28
අවූපසන්ත 182–2 1
අවෙක්ඛිත 182–1 6
අවෙච්ච 182–1 10
අවෙදි 182–2 1
අවෙනඛ්‍රිය 182–2 3
අවොච 183–1 38
අව්‍යත්ත 183–1 41
අසංඛත 113–2 32
අසංඝට්ටන 183–2 40
අසංවාස 184–1 7
අසංවාසික 184–1 41
අසංසඝ 184–2 28
අසංසට්ඨ 181–2 32
අසංහාර 165–1 10
අසක්කාර 185–1 16
අසක්ක 185–1 23
අසඛ්‍රකාචික 185–2 7
අසඛ්‍රකාමනිය 185–2 23
අසඛ්‍රගතික 185–2 30
අසචජ්ජකත 185–2 36
අසඤ්ඤ්චිච්ච 185–2 41
අසඤ්ඤත 186–1 1
අසති 186–1 6
අසප්පඤ්ඤාතක 186–1 18
අසභ්ත්ත්ක 186–1 24
අසන 186–2 1
අසනතුම්බ 117–1 16
අසඤ්ඤිදඛ 187–1 28
අසනනිධිකාර 187–1 27
අසප්පාය 187–1 30
අසබල 187–1 43
අසම්භුණාසන 187–2 14
අසමාදවාර 187–2 23
අසමාණාසනික 188–1 1
අසම්පජාන 188–1 31
අසම්ඵප්පලාප 188–1 34
අසම්භුඛ 188–1 41
අසමෙනාග 188–2 4
අසම්මත 188–2 18
අසම්මුඛ 189–1 8
අසම්මොදඛ 119–1 11
අසලළින 189–1 17
අසාත 189–1 21
අසාධාරණ 189–1 34
අසාමඟග 191–1 39
අසාමණේ 191–1 40
අසාරද්ධ 191–2 6
අසාරෙත්ථ 191–2 11
අසාහසික 191–2 28
අසික්ඛිත 192–2 9
අසිසක 193–1 19
අසුක 193–1 28
අසුත 193–1 36
අසුද්ධ 193–2 7
අසුරඤ්ඤ 194–1 11
අසෙකඛ 194–1 14
අසෙචනක 194–1 25
අසෙනාසනික 194–1 39
අසෙස 194–2 7

අසස 194–2²⁹
අසසවිටඩික 195–1¹⁵
අසසම 125–1³⁴
අසසවණ 195–2²¹
අසසසති 195–2²⁸
අසසාමණක 195–2³⁹
අසසාමික 196–1¹
අසසාස 196–1⁹
අසසාසක 196–1¹
අසසු 196–1¹
අසසුත 196–2³
අහත 196–2²⁰
අහතපපාස 196–2³⁸
අහරිත 197–1¹
අහාපෙස් 197–1⁶
අහිංසා 198–2⁸
අහු 199–2²⁰
ආගාමි 113–2²³
ආඝාත 113–2²⁹
ආඝාතන 160–1³⁰
ආචාර 88–[illegible]⁷, 113–2³⁷
ආජානිතබබ 40–1⁴³
ආතඩික 149–[illegible]¹
ආදාන 87–1¹³, 88–1¹⁶
ආදීනව 45–2³⁸
ආධිපතෙය්‍ය 78–1⁵
ආනිසංස 46–1⁸
ආපජජති 21–2²⁴, 114–2¹⁹ 138–2²²
ආපජජන 31–1⁶
ආපත්ති 114–2
ආපන්න 31–2⁸
ආබාධ 46–2, 149–2, 164–2
ආමලක 13–[illegible]³⁴
ආරක්ඛක 41–1²⁸
ආරම්මණ 49–1¹⁹
ආරමන 151–2⁴⁴
ආරාම 31–1¹²
ආවසති 31–1²⁵
ආවසථ 31–1³²
ආවුත 31–2⁸
ආවුසො 171–1³⁰
ආසන 15–2¹¹; 88–1³⁴
ආසය 31–2⁹
ආළහ 66–[illegible]¹⁷
ඉචඡථ 69–2³⁰
ඉචඡා 149–2[illegible]⁷
ඉඨ 31–2²⁹
ඉදනි 101–2³¹
ඉන්ද්‍රිය 46–2⁴
ඉසසර 78–[illegible]¹⁵
උගගමන 169–2²⁰
උඩඩ 66–2³⁶
උත්තරාසඞග 34–2⁴¹
උදෙදස 78–1²⁴; 119–1²²
උදධ 12–2³⁰
උපනමන [illegible]¹–2³²
උපනාසික 78–1³⁵
උපසමපද 120–2³⁵
උපෙක්ඛනී [illegible]–2³⁴
උපොසථ 29–2⁵
උබබහාර 46–2³¹
උල්ලපන 163–2¹⁰
උසසුක්ක 150–1³⁴
එසති 31–2³⁸
ඔකාස 32–[illegible]⁷
ඔනහණ 32–1¹⁸
ඔගාළහ 32–2²⁸
ඔපපරති 32–1³⁵
ඔභට 32–1²⁶
ඔහාර 32–1³²
කඞඛල 65–2¹²
කඤචුක 20–2¹⁹
කඨල 150–1⁴³
කඨිණ 81–2³⁹
කණහ 70–[illegible]⁶
කත 78–1⁴⁴
කතිකා 95–2¹⁵
කථා 47–1³⁹
කථික 47–2¹; 72–[illegible]¹⁸
කපලල 20–1¹⁷
කපප 35–1¹²; 117–1³⁸
කමපා 47–2⁴³
කමම 93–2³⁷
කරණීය 33–1¹⁹
කසිර 7–2¹⁵
කහාපණ 67–[illegible]¹⁸
කාජ 135–2⁵⁹
කාතුං 171–2
කාම 81–[illegible]¹⁴
කායික 90–1²⁰
කාර 78–2²⁵; 171–2³⁷
කාරක 18–1³⁷; 98–2²⁰
කාරික 15–2³⁵
කාසු 20–1²⁰
කිරිය 15–2³⁶; 124–1⁶
කිලමථ 78–2³⁵
කිලින්න 70–1¹⁵
කිස 70–1¹⁸
කුටි 4–1³; 9–2⁹
කුසින 48–1³⁰
කුවං 47–4⁴³
කුවජජ 47–2⁴⁴
කෙස 25–2³¹
කොසලල 154–1³⁴
ඛජජ 65–[illegible]⁷
ඛනති [illegible]05–1³⁴; 128–2¹
ඛාසිත 26–2³⁸
ඛිප 29–1²
ඛුද 120–1³⁰
ඛුදක 70–1⁴¹
ගෙයන 102–25
ගත 81–2³⁰
ගමන [illegible]1–2¹⁹
ගමභීර 81–2²³
ගාහ 26–2⁵
ගාහි 155–1²⁰
ගුත්ත 16–2²⁸; 7[illegible]–1⁵
ගුත්ති 16–2³¹; 79–[illegible]⁷
ඝාතක 168–2¹⁸
ඝාතන 79–1⁹
චඤක 90–1³²
චම්ම 27–1⁴
චරියා 48–2²⁷; 94–2
චර 116–1²¹
චාරි 159–1²⁹
චාරිකා 77–1¹⁶
චීවරිකා 26–1⁴
චුදිතක 94–2³⁷
ඡොදක 44–2⁴⁰
ඡාදන 67–1³⁹
ඡවසස 72–1³¹

ඡිද 66-1[11]
ඡින්න 20-2[24]; 25-1[26]
ඡේද 19-2[3]; 69-1[21]
ජුහන 17-2[11]
ඨපන 17-1[1]
ඨපනක 105-2[36]
ඩංස 1[10]-2[14]
තචඡ 69-2[8]
තණ්හා 62-2[42]
තණ්හාසෙ 47-2[31]
තප 80-1[40]
තාප 122-1[20]
තිට්ඨා 47-2[42]
තිත්ථිය 33-2
තියො 47-2[30]
තිනං 47-2[40]
ථූල 7[1]-1[14]
දක්ඛිණෙය්‍ය 15-2[42]
දඩ්ඪ 87-1[8]
දන්ත 79-2[8]
දන්තපොණ 35-1[3]
දඝා 26-1[7]
දස්ස 114-2[26]
දස්සන 87-1[33]; 170-2[39]
දසසී 109-2[9]
දූන 16-1[3]; 17-1[13]
දිට්ඨ 87-2[31]
දිට්ඨි 9-1[9]; 134-2[1]; 95-1[19]
දින්න 88-1[6]
දුක්කට 114-1[26]
දුට්ඨුල්ල 88-2[10]
දුහර 79-2[8]
දූසණ 48-1[19]
දූස්ස 10-2[11]
දෙසනා 23-1[36], 148-1[20]
දෙස 90-1[8]
ද්වාර 16-1[6]
ධම්ම 93-2[9]
නට්ඨ 107-1[30]
නය 102-2[17]
නිග්ගණ්හන 161-1[42]
නිග්ඝාස 150-2[28]
නින්න 66-1[18]; 124-1[16]
නිපජ්ජති 161-2[8]
නිපජ්ජන 161-2[10]
නිබ්බත්ති 161-2[17]
නිබ්භිදූ 161-2[21]
නිරොධ 98-2[24]
නිවිසස 161-2[28]
නිවෙස 140-1[12]
නිසීදති 161-2[29]
නිස්සිත 145-2[36]
නිහාර 161-2[37]
නෙතබ්බ 141-2[10]
නෙය්‍ය 106-2[33]
පංසු 150-2[44]
පක්ක 166-1[4]
පක්ඛිය 191-1[41]
පගබ්භ 152-2[1]
පගෙව් 71-2[13]
පච්චක්ඛ 80-2[2]
පච්චක්ඛිය 80-2[10]
පච්චඛ 19-2[19]
පච්චත්ථරණ 4-2[17]
පච්චත්ථික 80-2[12]
පච්චය 108-1[28]; 109-2 152-2[13]
පච්චවෙක්ඛණ 76-2[39]
පච්චුඛ්ඛාර 2-2[12]
පඤ්චක 74-1[33]
පඤ්ඤත්ති 112-2[32]
පඤ්ඤූ 104-1[11]
පටිකම්ම 152-2[15]
පටිග්ගහ 95-2[39]
පටිග්ගහණ 74-2[8]; 166-2
පටිච්ඡන්න 22-1[5]
පටිපදූ 98-2[30]
පටිපන්න 91-2[7]
පටිරූප 153-2[14]
පටිලාභ 80-2[33]
පටිවෙධ 153-2[29]
පටිසමභිදූ 82-1[36]
පටිසරණ 82-1[41]
පඨවි 27-2[31]
පණිධි 81-1[14]
පණීත 71-1[42]
පණ්ණ 10-2[38]
පතිට්ඨා 123-1[38]
පතොදක 20-2[31]
පත්ත 4-2
පථ 13-2[7]
පද 16-1[12]
පදක 52-1[21]
පදූන 121-2[8]
පදෙස 40-2[20]; 107-1[20]
පබබජිත 22-1[10]
පබ්භාර 1-1[8]
පමජ්ජ 155-1[32]
පරිකම්ම 29-1[12]
පරිකම්මාර 52-2[10]
පරිච්ඡින්න 17-2[20]
පරිවඤ්ඤත්ත 147-3
පරිවෙජ්ජ 91-1[33]
පරිජිත 17-2[31]
පරිතාපන 80-2[20]
පරිත්ත 80-2[23]
පරිබ්බාජක 33-2[10]
පරිභව 80-2[36]
පරිභාසක 1-2[20]
පරිභොග 77-1[3]; 157-1[2]; 166-2[34]
පරියාය 112-1[40]; 74-1[19]; 133-2[15]
පරියෙසන 166-2[39]
පරියොසාන 41-2[34]; 112-2[13]
පරිවාස 144-2[8]
පරිස 52-2[16]
පලලඞ්ක 68-1[1]
පවාරණ 5-1; 36-1[10]
පවාරිත 2-
පවෙණි 29-1[15]
පවෙසන 140-1[8]
පළිබොධ 148-2[3]
පාඝඛ්භිය 48-2[40]
පාචිත්ති 65-1[11]
පාත 71-1[44]
පාතෙති 71-2[4]
පාදක 44-1[1]
පාන 128-1[1]
පාරාජික 189-2[9]
පාරිවට්ටක 35-2[36]

පාරිවාසිය 31–2[13]
පාලක 90–2[8]
පාලිකා 27–1[40]
පාසක 17–1[16]
පාසාණ 89–1[30]
පිඨර 175–1[39]
පුක්කුසු 53–1[30]
පුරෙකකාර 82–2[16]; 130–2[32]
පෙසික 166–1[17]
පොණ 124–1[28]
බඹන 127–1[4]
බ්‍යඤ්ජන 124–2[42]
භකඛ 151–1[2]
භඤ්ජක 83–1[8]
භණඩ 1–2[23]; 5–1[40]; 13–2[14]
භත්ත 16–1; 47–2[6]
භය 41–1[34]
භාණී 124–2[12]
භාර 80–2[28]
භික්ඛා 16–1[34]
භික්ඛු 172–1[29]
භොජන 5–2[10]
භොග 151– 9
මංස 24– 36
මක්කකා 66–1[20]
මඝ 91–21
මජ්ජ 71–1[38]
මඤ්ඩ 14– 1
මති 79–2[26]; 125–1[44]
මත්ත 16–1[38]
මත්තිකා 151–1[33]
මිරුම්බ 151–1[36]
මාන 20– 42
මාසිකා 55–2[12]; 48–2[30]
මාසික 9– 2[34]
මිඤ්ජා 66–1[31]
මිස්ස 18–1[18]
මුනි 14– 3,
මොග්ගල්ලාන 172–1[32]
මොදක 125–2[19]
මෝදන 125–2[28]
යුඤ්ජති 126–1[34]
යුත්ත 126–1[38]
යුද්ධ 27–1[43]
යුස 1–2[32]
යොග 126–1[39]
යොනී 29–1[26]
රජකඛ 151–1[43]
රස්ස 72–1[25]
රාග 19–2[24]
රොග 170–2[27]
ලකඛණ 27–2[6]
ලජ්ජී 173–1[33]
ලණ්ඩික 27–2[12]
ලද්ධ 39–1[23]
ලික්ඛ 140–2[19]
ලීන 75–2[30]
ලුද්ද 3–1[8]
ලූඛ 75–2[38]
ලෙඛා 21–1[5]
ලෙප 140–2[21]
ලොණ 75–2[39]
ලෝණික 174–1[9]
ලෝමික 128–1[39]
වඝකික 48–1[7]
වචන 11–1[27]; 39–1[6]
වජ්ජ 87–1[1]
වට්ටිකා 27–2[14]
වඩ්ඪනක 18–2[1]
වත්ත 49–1[37]; 64–2[11]; 96–1[5]
වත්තක 128–2[6]
වත්ථු 1–2[34]; 5–2[32]; 11–1[39]; 87–2[5]; 89–2[12]
වත්ථුක 56–1[13]
වදන 47–2[36]
වන්දන 162–1[37]
වධ 80–2[41]
වසා 24–2[40]
වාක්‍ය 5–2[38]; 76–1[11]
වාද 83–1[25]
වාදක 39–1[26]
වාදී 83–1[26]; 108–2[13]; 179–1[40]
වායති 76–1[16]
වාසි 120–2[43]
විකති 53–1[37]
විකෙඛප 19–2[28]
විකෙඛපික 164–2[27]
විජහන 102–2[20]
විජා 19–2[30]
විජිය 161–1[1]
විඤ්ඤත්ති 2–1[4]; 40–1[34]
විඤ්ඤාපන 39–2[27]; 83–1[27]
විනය 14–2[28];
විපත්ති 81–1[1]; 85–1[5]
විපල්ලාස 83–1[29]
වියොග 104–1[8]
විරිය 75–2[34]
විරූළහ 181–1[25]
විසාල 76–1[24]
විසුද්ධි 18–2[5]
විස්සාසික 76–1[30]
විස්සජ්ජික 181–2[11]
විස්සුත 76–1[31]
විහාර 169–2[2]
විහිත 39–2[35]
විහෙසක 39–2[6]
වුට්ඨානි 21–2[29]
වුට්ඨාපන 39–1[9]
වූපසමන 100–1[26]
වෙය්‍යාකරණ 148–1[22]
වෙවචන 137–2[41]
වොසාටිකත 167–2[19]
වොහාර 5–2[10]; 173–2[22]
ව්‍යාකරණ 39–2[39]
ව්‍යාබාධ 81–1[5],
සක්කර 151–2[18]
සඞ්කලික 65–2[40]
සඞ්කාර 162–2[22]
සඞ්ඝාට 66–1[36]
සඞ්ඝාටි 37–1[3]
සච්ච 169–2[4]
සඤ්චාර 76–1[34]
සඤ්චෙතනිකා 81–1[8]
සඤ්ඤ 39–2[42]
සඤ්ඤී 40–2[18]; 75–2[22]; 87–2[40]; 94–2[27]
සත්ත 19–2[42]
සද්ද 151–2[23]
සත්තාහ 140–2[37]
සනතුසි 187–1[16]

සඤ්ඤරණ 32–1[12]
සපති 6–1[13]
සමාදාන 6–1[23]
සමාරම්භ 36–1[15]
සමුට්ඨාන 9–1[25]; 64–1[32]
[illegible]–1[25]; 100–1[34]
සමුප්පාන 91–2[13]
සමුදය 100–2[1]
සමොධාන 11–2[13]
සම්පජානමුසා 19–2[43]; 39–1[16]
සම්පන්න 82–2[44]
සම්පයොග 155–2[38]
සම්භව 81–1[10]
සම්මෝහ 6–1[17]
සම්මිසන 123–1[33]
සම්බුද්ධ 163–1[17]
සම්මුති 36–1[27]
සම්භූත 81–1[12]
සයන 6–1[25]
සරණ 17–2[42]
සලාක 33–1[1]
සාවික 29–1[30]
සාධක 84–1[19]
සාවක 16–2[8]
සාවජ්ජ 152–1[3]
සාවණ්ණ 8–2[11]
සාවෙති 130–1[41]
සාලා 17–2[44]
සිකඛා 105–2[18]; 117–2[24]; 124–1[36]
සිඤ්චිස්සාමසෙ 47–2[38]
සිඛරිවෙර 90–1[7]; 174–2
සිඤ්ඤසෙ 47–2[37]
සිවිල 76–2[2]
සිපාටි 33–1[8]
සිපප 14–2[31]
සිමා 70–2[18]; 156–1[9]; 180–2[41]
සිල 13–1[6]
සිස 46–1[36]
සුතතමය 6–2[33]
හම්මිය 141–1[5]
හරීතක 13–1[39]
හානි 18–2[29]
හුත 86–2[22]
හුත්ත 18–1[11]
හොම 18–1[25]

The English Translation of the Pali words beginning with "අ"

පාලි–ඉංග්‍රීසි

අංස = the shoulder
අංසකාසාව = a shoulder robe
අංසකූට = "shoulder prominence," the shoulder
අංස බද්ධක = a shoulder belt
අංස බන්ධන = a shoulder strap
අංස භණ්ඩක = a shoulder pocket
අංස වට්ටක = a shoulder strap
අංස වද්ධක = a shoulder strap
අකට = not made, not artificial, natural
අකටාකුධම්ම = 'ඔසාරණක චම්' has not been done
අකට පබ්භාර = mountain
අකට භණ්ඩ = The articles which have not been made
අකට භාග = The portion given to guests.
අකට යූස = natural juice
අකට වජ්ජ = offences not committed earlier
අකට විඤ්ඤත්ති = not left over, not applied to food
අකසිත = not rough, smooth, not the kathina robe
අකත – not done, not made
අකතාසිරිභත = food that has not been left over
අකතාකුධම්ම = See අකටාකුධම්ම
අකත කල්‍යාණ = not done any good deeds
අකත කිබ්බිස = any evil deeds being not done
අකත චීවර = cloth for a robe
අකතඤ්ඤූ = ungrateful
අකත පවත්තුපකාර = (a robe) the possension of which has not been given up
අකත පටිකම්ම = not redress
අකත පබ්භාර = mountain
අකත පවාරිත = not having performed the ceremony at the end of the rainy refreat
අකත පාප = not committed any sin
අකත භාග = see අකටභාග
අකත මිල්ලක = yoke ?
අකත විඤ්ඤත්ති = asking or beg up who unauthorised persion
අකත වේදි = ungrateful
අකත සහාය = non-coperation
අකතත = not in good terms
අකපපකත = a robe that is not marked with a dot to make it lawful
අකප්පිය = inappropriate
අකප්පිය අට්ට = inappropriate fight
අකප්පිය උදක = ,, water
අකප්පිය කත = see කප්පියකත
අකප්පිය කුටි = inappropriate hut
අකප්පිය චම්ම = ,, hide or leather
අකප්පිය උපාහණ = ,, sandal or shoe
අකප්පිය චීවර = ,, robes
අකප්පිය තන්තවාය = ,, weaver
අකප්පිය තූල = ,, cotton wool
අකප්පිය තාලක = ,, bowl
අකප්පිය පච්චත්ථරණ = inappropriate bed sheet
අකප්පිය පත්ත = ,, bowl
අකප්පිය පත්ත චතුක්ක = ,, four bowls
අකප්පිය පවාරණ = inappropriate ceremony at the end of the rainy retreat, inappropriate invitation.
අකප්පිය භණ්ඩ = things not allowable to the monks.
අකප්පිය පරිවත්තන = inappropriate exchange
අකප්පිය භූමි = ,, ground
අකප්පිය භොජන = ,, food
අකප්පිය මඤ්ච = ,, bed
අකප්පිය මංස = ,, meat
අකප්පිය වත්ථු = ,, wealth
අකප්පිය වොහාර = ,, expression
අකප්පිය සප්පි = ,, ghee
අකප්පිය සම්භෝග = inappropriate living together with or eating
අකප්පිය සම්මදන = inappropriate acceptance
අකප්පිය සයන = inappropriate beds & chairs
අකප්පිය සුත්ත = inappropriate threads
අකප්පිය සුත්තමය = made of inappropriate threads

අකප්පියෙ කප්පිය සඤ්ඤී = consdering the inappropriate things as appropriate
අකම්ම = that which is not an actives
අකම්මනීය = that which is not suitable for some actives regarding Vinaya
අකම්මාස = not spotted
අකමෙමන ආපජ්ජති = to commit an offence through neglect
අකරණ = non-action
අකරණීය = that should not be done, improper action.
අකරොනෙතා ආපජ්ජති =
අකල්ලක 1 = monk suffering from ill-health
අකල්ලක ? 2 = healthy monk
අකසිර = without any effort, healthy
අකසිරලාභී = gaining without any effort
අකාම = unwilling
අකාමක = unwilling
අකාමාභාග = one who does not want his portion
අකාය බන්ධන = without tying the belt
අකාරක = one who is lazy, idling monk
අකාරණ = without any cause
අකාල 1 = improper time
අකාල 2 = out of season
අකාල 3 = troublesome place
අකාල 4 = improper time
අකාල චීවර = akala robe
අකාල චීවරගහණ = akala chivara gahana—name of a precept
අකාලඤ්ඤූ = one who does not know the proper line,
අකාල මෙඝ = off season rain
අකාල සාවණ = a proclamation announced out of season
අකාලික = which brings quick results
අකිච්ඡ = without any effort, healthy
අකිච්ඡලාභී = lucky or fortunate monk
අකිරියදිට්ඨි = the belief that action (either good or bad) does not productive of results
අකිරියවාද = the theory that there is no after effect of action
අකිරියවාදී = one who holds the theory that there is no after effect of action.
අකිරිය සමුට්ඨාන = the offence resulting from not doing that which should be done
අකිලාසු = not lazy, diligent, active, untireing
අකිලිත්ත = not wet, not soiled, not woirt
අකුකකුකක = permanent
අකුට්ඨ = straight. honest
අකුප්ප 1 = not to be shaken, immovable.
අකුප්ප 2 = sure, steadfast. safe
අකුප්පකම්ම = an action completed successfully without any confusion
අකුප්පධම්ම = having the state of not being shaken
අකුසල චිත්ත = sinful mind
අකුසල චිත්තෙතා ආපජ්ජති = commit an offence while harbouring evil thoughts
අකුසල චිත්තෙතා වුට්ඨාති = to rise from an offence which harbouring evil thoughts
අකුසල ධම්ම = that which has an evil nature
අකුසල මූල = causes of evil
අකොප්‍ය කම්ම = see අකුප්පකම්ම
අකොවිද = unskilled one
අකොසල්ල = not clever
අකඛ = name of a plant—Calotropis Gigantea, swallow-wort plant
අකඛදුස්ස = robe made of swallow-wort plant
අකඛනාල = a kind of dress material
අකඛමය = made of swallow-wort plant
අකඛනත්ත = stepped upon, mounted on
අකඛපණ්ණ = leaves of the swallo-wort plant
අක්‍රිය = non-action
අක්කොසති = to abuse, to revile
අක්කොස = shouting at, abuse, insult, reproach, reviling
අක්කොසාධිප්පාය = intension of abusing
අක්කොස පරිභාසක = one who abuses, scolds or reviles
අක්කොස වණ්ණ මච්ඡරී = names of three precepts
අක්කොස වචන = scolds
අක්කොස වත්ථු = reason of scolding
අක්ඛ = an organ of sense, a die, an axle, weight equal to twenty grains of paddy
අක්ඛක = the collar bone
අක්ඛණවෙධි = a skilled archer, one who shoots at the moment
අක්ඛත = unhurt. without fault
අක්ඛදස්ස = a judge, an umpire
අක්ඛධුත්ත = gambler, addicted to gambling
අක්ඛනති = impatient

අක්ඛබහාභඤ්ඤන – the breaking of the axle
අක්ඛම – impatience
අක්ඛය – not decaying, of unfailing skill in exportion
අක්ඛයිත – not decaying
අක්ඛයුග – axle and a yoke
අක්ඛර – constant. durable, lasting, a letter
අක්ඛරක්ඛර – letter by letter
අක්ඛරපද – a letter and a word
අක්ඛරබන්ධ – a word or a sentence
අක්ඛර සමූහ – a number of words
අක්ඛරාභුව්‍යඤ්ජන සමූහ – a number of letters and words
අක්ඛරික – a game (recognising syllables written in the air or on one's back
අක්ඛසීස – end of the axle
අක්ඛාත – announced, proclaimed, fold, shown
අක්ඛාන – episode
අක්ඛායිත – relating, naming
අක්ඛි – the eye
අක්ඛිවක්ක – pupil of the eye
අක්ඛිවක්කුල – one who is squint-eyed
අක්ඛි තාරකා – eye ball
අක්ඛිනිබ්භාන – widening the eye
අක්ඛිපාක – a disease of the eye
අක්ඛිහණ්ඩක – see අක්ඛිතාරකා
අක්ඛුද්ධි – two pieces of striks used to keep in place the axle of the cart
අඛණ්ඩ – unbroken, entide,
අඛණ්ඩ නිමිත්ත – unbroken omen, unbroken sign
අඛණ්ඩසීල – observing fully, the Sile precepts
අඛෙත්තපද – an empty state
අගණනූපග අාපත්ති – offence not taken into account
අගති – practising a wrong course of life, evil practice
අගද – medicine, drug, counter-poison
අගදමූලක – medicinal emblic mysobalen
අනදහරීටක – ,, yellow ,,
අගද පයොග – preparation of medicines
අගමන – coming, arrival
අගරු – not heavy, not troublesome, disrespectful, irreverent

අගරු භණ්ඩ – goods which are not heavy
අගාම – a place where there no people
අගාමක – a non-village
අගාර – house or hut usually implying the comfort of living at home
අගාරක – a small house, a cottage
අගාරමුනි – a sage living in a hut
අගාරව – disrespect
අගාරික – having a house, a householder, layman
අගාරික ප්‍රශ්න – questions concerning to the household life
අගාරික භූත – in the state of a laymen, nature of a house-holder
අනාරික මුනී – same as Agaramuni
අගාරිය – a layman
අගාරිය පටිපත්ති – layman's practice or conduct
අගාරිය මුනි – see අගාරික මුනි
අගාරිය විනය – layman's discipline
අගාරිය සිපප – layman's arts & crafts
අගාළහ – not strong
අගිලාන – not sick
අගිහීගත – one who had attained the state of a monk (a homeless state)
අගුණඛ – bad qualities
අගොචර 2 – unsuitable
අගොචර කුල – a family to which a monk should not go
අගොචර ගාම – a village from a monk does not obtain alms
අග්ග – the first. foremost. the best, exellent
අග්ගාසන – the first seat, the foremost seat
අග්ගොදක – the best or the exellent water
අග්ගකාරිකා – first taste, sample
අග්ගකිරිය – the best deed or purformance
අග්ගඵොට – the best end
අග්ගඤ්ඤ – recognized as primitive, primeval
අග්ගදක්ඛිණෙය්‍ය – the best of alms
අග්ගදාන – a splendid gift
අග්ගදාර – main door
අග්ගනඛ – tip of the nail
අග්ගපඤ්ඤත්ති – best manifestation
අග්ගපද – Highest state, Nibbana
අග්ගපිණ්ඩ – the best oblation or alms
අග්ග පිණ්ඩපාත – best alms

අග්ග ඵල – the highest or supreme fruit
අග්ගබාහු – the best or highest alms
අග්ගබීජ – having eggs from above ie. propagated by slips or cuttings
අග්ග භත්ත – the best food
අග්ග භික්ඛා – the highest alms
අග්ග භික්ඛාමිත්ත – one spoonful of excellent food
අග්ග මග්ග – having reached the top of the path i.e. Arahant ship
අග්ගයාගු – best gruel
අග්ගසමජ්ජ – noble dance or performance
අග්ගසාවක – the chief disciple
අග්ගල – a bolt, cross-bar, lock
අග්ගළ 1 – a bolt or cross-bar
අග්ගළ 2 – a strip of cloth for strengthening a dress etc.
අග්ගළගුත්ත – protected or guarded by locking
අග්ගළගුත්ති – the monastery which should be guarded by locking
අග්ගළට්ඨපක – fastening door with bars
අග්ගළපම්භ – door post to which the cross bar is fastened
අග්ගළදාන – putting in a gusset
අග්ගළපාසක – lock
අග්ගළ ඵලක – the post or board in which the cross-bar is fixed
අග්ගළ වට්ටි – ,, ,, ,, ,,
අග්ගි – fire, flames, sparks, conflegration
අග්ගාගාර – a heated room or hut with a fire
අග්ගි'භයන්තරා – danger caused by fire
අග්ගික – one who worships the fire
අග්ගික්ඛන්ධ – a great mass of fire, a huge fire, fire-brand
අග්ගිජුහන – offering (as sacfriice) to the Fire God
අග්ගිදඩ්ඪ – consumed by fire
අග්ගිපරිවිත – heated (by fire)
අග්ගිපරිජිත – burnt (by fire)
අග්ගිඵල – grapes
අග්ගිසරණ – room in which offerings are made to Fire God
අග්ගිසාලා – room where fire is lit, "a heated hall"
අග්ගිහුත්ත – making offerings in honour of the Fire God "sacrificial fire"
අග්ගිහුත්තක – ,, ,, ,, ,,
අග්ගිහුත්තාඞ්ග මීසක – various things like the ladle etc. used in the fire sacifice
අග්ගිහුත්ත මුඛ – the start or the begining of the fire sacrifice
අග්ගිහෝමී – sacrificing to the Fire God
√අඝ – to value
අඝ – value
අඝකාරක – assessor
අඝනක – valuable
අඝ වඩ්ඪනක – one who increases the value of certain things
අඝස විසුද්ධි – Purity in Parivasa and Manatta
අඝා සමොධාන – a valuable contination. One of the three Samodhana Parivasas
අඝා හානි – depression
අඝික – lamp post
අඝ – evil
අඝටින නිමිත්ත – clear omen
අඞ්ක – lap
අඞ්කුර – plant
අඞ්කුස – goad
අඞ්කුස කොටි – end of the goad
අඞ්ග – cause, body, physiognomy
අඞ්ගකුට්ට – deceit in trade
අඞ්ගඡේද – castration
අඞ්ගජාත – sex organ
අඞ්ගජාත සාමීප්‍ය – near the sex organ
අඞ්ගණ – compound
අඞ්ගද්වය – two component parts
අඞ්ග පච්චඞ්ග – body and limbs
අඞ්ගරාග – a perfume which is applied on the body
අඞ්ගවාත – gout
අඞ්ග විකෙඩප – moving the limbs
අඞ්ග විජ්ජා – physiognomy
අඞ්ග සත්ථ – ,,
අඞ්ග සම්පත්ති – being perfect in all the essential features
අඞ්ග හානි – lack of limbs
අඞ්ග හීන – one's whose limbs are not perfect
අඞ්ගාර – charcoal

අඞ්ගාර කටාහ – pan to hold burning charcoal
අඞ්ගාරකපල්ල – ,, ‘, ,, ,,
අඞ්ගාරකාසු – pit of burning coal
අඞ්ගාරකාසූපමා – comparable to a pit of burning coal
අංගීරස – Buddha, name of a sage
අඞ්ගුට්ඨ – thumb
අඞ්ගුට්ඨ ගණන – counting with the fingers
අඞ්ගුත්තර නිකාය – one of the 5 books of Sutta Pitaka
අඞ්ගුත්තර භාණක – one versed in the Anguttara Nikaya
අඞ්ගුල – inch
අඞ්ගුලි – finger
අඞ්ගුලි අන්තර – between the fingers
අඞ්ගුලි කඤ්චුක – thimble
අඞ්ගුලි කුණි – one whose fingers are bent
අඞ්ගුලිච්ඡින්න – one whose fingers are multilated
අඞ්ගුලිපතෝදක 2 – tickling with one's fingers
අංගුලිමාන – measuring with the finger
අංගුලි මුද්දිකා – finger-ring
අංගුලි ලේඛා – finger marks
අංගුලෙය්‍යක – fingering
අචක්ඛුස්ස – injurious to the eye
අචණ්ඩිකත – not fierce
අචල – steady
අචාලෙති – does not shake or move
අචාවෙතුකාම – not dearing to eject
අචිත්තක 3 – ignorant
අචිත්තකෝ ආපජ්ජති – commits an offence through ignorance
අචිත්තකෝ වුට්ඨාති – rising up without knowing
අචිත්තීකත – unhonoured
අචිර – not long since
අචිර උපසම්පන්න – having attained higher ordination recently
අචිරකාල – short time
අචිරකාලාධිකාර – in that instant
අචිරට්ඨිච්ඡන්න – concealing the offence for a short time
අචිර පබ්බජිත – recently ordained
අචිර වුට්ඨිතපටිස – a short time after the retinue had gone away
අචීවර – lacking in robes
අචීවරක – one who has no robes
අචේලක – naked ascetics
අච්චෝදක – with no abuse, free from abuse
අච්චාපන – steadiness
අච්චගමා – surpassed
අච්චගා – ,,
අච්චජ – difficult to give up
අච්චය – offence
අච්චය දාන – making one's last will
අච්චය දෙසනා – get oneself excused
අච්චාදය – placing a little beyond
අච්චායත – having tightened (the strings) too much
අච්චායික – urgent
අච්චායික චීවර – a special robe (see 'Accheka chivara')
අච්චාරද්ධ – exerting oneself too much
අච්චාවදති – to talk about household life which is not proper for a monk
අච්චාවදථ – abuse
අච්චාසන්න – very near
අච්චි – light, ray
අච්චිබද්ධ – "with squares of irrigated fields,'
අච්චුග්ගත – risen very high
අච්චුග්ගතත්ත – having risen very high
අච්චුණ්හ – very warm
අච්චුත – immortal
අච්චුස්සන්න – "too full"
අච්චේක චීවර 2 – "a special robe"
අච්චේක චීවර සඤ්ඤී – with the belief that it is a special robe
අච්චේකසඞ්ඝාති සාසඞ්කං – two precepts pataining to the Accekachivara and Sasanke
අච්චෝදාත – pure white
අච්ඡ 2 – pure
අච්ඡ උදක (අ + ඵ=ඹ) pure water
අච්ඡ කඤ්ජි – gruel without grains of rice
අච්ඡති – sit
අච්ඡඩ්ඩික – those not suitable for the 'Noble Path'
අච්ඡන්න – not hidden
අච්ඡපිත්ත – the bile of a bear

අච්ඡමංස – flesh of the bear
අච්ඡරා – heavenly damsels
අච්ඡරිය – wonderful
අච්ඡවසා – the fat of the bear
අච්ඡාදෙති – wear
අච්ඡාදන – clothes
අච්ඡාදෙති – offer
අච්ඡාදෙතුකාමි – willing to offer
අච්ඡි – eye
අච්ඡිජ්ජ – undestroyed
අච්ඡිජ්ජගාහ – snatching
අච්ඡිද්ද – without any holes
අච්ඡිද්දක – a method of counting
අච්ඡින්දති – snatch
අච්ඡින්දන 2 – snatching
අච්ඡින්දාපන – causing to be snatched
අච්ඡින්න – snatched
අච්ඡින්නකෙස – uncropped hair
අච්ඡින්න චීවර – monk who has snatched away the robes (of another)
අච්ඡින්න චීවරිකා – a nun whose robes have been robbed
අච්ඡින්න දසා – cloth with the unwoven threads at the border uncut
අච්ඡිස්සතනි – live
අච්ඡුපති 2 – does not touch
අච්ඡුපෙති – to put in a gusset
අවෙජ්ජ – plundering
අවෙජ්ජනාහ – plundering
අජ්ඣෙති – does not abandon
අජ – she–goat
අජඑළක – "goats and sheep"
අජඑළක පටිග්ගහණ – accepting goats & sheep
අජඛාදිත – clothes eaten by goats
අජගර – python
අජචම්ම – goat–skin
අජඤ්ඤ – calamity
අජදඛ්බ – without food
අජදඛ්බ මාරණ – dying through hunger
අජ ධම්ම – false doctrine; a term used to speek the ill of dhamma
අජ පදක – hoof of the goat
අජපාල – goat herd
අජපාල කථා – name of a section of the 1st Bhanavara in the Mahakhandhaka of Mahavagga Pali
අජපාල නිග්‍රොධමූල – at the foot of the goat–herd's banyan-tree
අජපාලිකා – a woman goatherd
අජපුඹ – attackiug goats
අජලක්ඛණ – foretelling from the signs on a goat's body
අජලණ්ඩික – goat's dung
අජ විසාණවට්ටික – a kind of foot wear that should not be used by monks
අජඝඩ්ඨ – a term used to speek the ill of the Sangha
අජාත – not born
අජාත පඨවි – Name of the earth.—Jata Pathavi and Ajata Pathavi
අජාත සත්තු – King Ajatasattu
අජාතසර – a lake that is not natural
අජානා – do not know
අජානන – ignorance
අජානන චතුක්ක – one of the set of four ways in which one is likely to be guilty of an offence
අජානනෙන්නා ආපජ්ජති – be guilty of an offence through ignorance
අජානනෙන්නා වුට්ඨාති – rising up through ignorance (confessing an offence through ignorance)
අජිකා – she goat
අජිකා සප්පි – ghee made from the milk of the she goat
අජිගුවජ්ජනීය – that should not be wathed
අජිත කෙසකම්බලි – name of a Teacher in the time of Buddha
අජින – hide of the antelope
අජිනක්ඛිප – antelope's hide with hair & hoofs
අජින චම්ම – hide ot the antelope
අජින පරිත්තව – foot wear made of antelope's hide
අජින පපවෙණි – "a cloth of the size of a couch made from pieces of antelopes skin sewn together
අජිනමෙණ්ඩි – kind of deer
අජින සාටික – a garment of antelope skin

අජීය ධනු – bow without the string
අජිර – compound
අජ්ජ – today
අජ්ජ උපොසථ – to-day is the day to observe the Uposatha
අජ්ජණහ – this day
අජ්ජතග්ග – henceforth
අජ්ජ භවං – that took place this day
අජ්ජව – straight
අජ්ජුණහ – today only
අජ්ජුන – ' the tree Pentaptera Arjuna"
අඤ්ඤ – see අඤ්
අඤ්ඤ'ගාර – one's own house
අඤ්ඤ'තන – subjective
අඤ්ඤ'තනරූප 2 – "one's own form"
අඤ්ඤතනික – subjective
අඤ්ඤහාසි – said
අඤ්ඤාචරති – to conduct oneself according to the Vinaya
අඤ්ඤාචාර 2 – minor conduct
අඤ්ඤාචාරෙ ආචාරවිපන්න – one who does not act according to the good conduct
අඤ්ඤාවිහිත – collected
අඤ්ඤාජීව – for the sake of a livelihood
අඤ්ඤාපජ්ජන – having become guilty of
අඤ්ඤාපන්න – one who has become guilty of an offence
අඤ්ඤාරාම – inside the temple
අඤ්ඤාවිසති – inhabit
අඤ්ඤාවිසථ – to inhabit;—to settle down
අඤ්ඤාවුත්ථ – inhabited
අඤ්ඤාසය – desire
අඤ්ඤාසය කුසල – clever in knowing intentions
අඤ්ඤාසය පාරිවාසිය – giving up the intention
අඤ්ඤිත – invited
අඤ්ඤු'පගමන – approaching
අඤ්ඤු'පෙඛති – inquire
අඤ්ඤෙ'සක – one who invites
අඤ්ඤෙ'සති – request
අඤ්ඤෙ'සන – invitation
අඤ්ඤෙ'කාස 2 – the open air
අඤ්ඤෙ'කාස සන්ථරණ – one of the Pachittiya offences. Not placing the beds, chair etc. of the sample its the open air

අඤ්ඤෙගහණ – entering
අඤ්ඤෙ'ගහිතත්ත – having entered
අඤ්ඤෙ'ගාළ්හ – entered, plunged
අඤ්ඤෙ'පථරති – spread
අඤ්ඤෙ'භත – having eaten
අඤ්ඤෙභරණීය – that which should be eaten
අඤ්ඤෙ'භාර – eating
අඤ්ඣක – leader
අඤ්ඣයන – learning
අඤ්ඣායක – one who learns the Veda
අඤ්ඣායකුල – family that devotes itself to the study of the Veda
අඤ්ඣිට්ඨ – requested
අඤ්ජන – collyrium
අඤ්ජන කරණ්ඩ – collyrium-casket
අඤ්ජනි – "a collyrium pot"
අඤ්ජනි කරණ්ඩ – collyrium-casket
අඤ්ජනික යන්ත – pestle?
අඤ්ජනි කුසදවිකා – key of the collyrium-pot
අඤ්ජනිකොස – case of the collyrium-pot
අඤ්ජනි ථවිකා – case of the collyrium-pot
අඤ්ජනි සලාක – collyrium-stick
අඤ්ජනි සිපාටි – collyrium case
අඤ්ජනූප පිංසන – perfume to mix with oilment
අඤ්ජලි – finger;
අඤ්ජලිකම්ම – placing the finger together; respectful salutation
අඤ්ජලිකරණීය – worthy of being thus he no used
අඤ්ජලි පග්ගහණ – performing this salutation
අඤ්ජලි සාමීචි – engage in a friendly talk while worshipping in their manner
අඤ්ජස – the path, the road (straight)
අඤ්ජිත – anointed; smeared
අඤ්ඤ – another, somebody else
අඤ්ඤතර – a certain
අඤ්ඤතර භොජන – a certain kind of food
අඤ්ඤතිත්ථිය – the other heretics
අඤ්ඤතිත්ථිය පරිබ්බාජක – the other heretical wandering ascetics
අඤ්ඤතිත්ථිය පුබ්බ – those who were heretics before
අඤ්ඤතිත්ථිය පුබ්බකථා – stories concering those heretics

අඤ්ඤත්‍ර – else where; somewhere else
අඤ්ඤත්‍ර අජ්ඣාරාමා – other than in the monastery; except in the monastery
අඤ්ඤත්‍ර අජ්ඣාවසථා – except in the inner house
අඤ්ඤත්‍ර අධිමානා – without pride
අඤ්ඤත්‍ර අන්තරවාසක – except the inner robe
අඤ්ඤත්‍ර අනන්තරා – with no danger without any calamity
අඤ්ඤත්‍ර අවුට්ඨිත පරිසා – whiie the following is standing
අඤ්ඤත්‍ර උත්තරාසඞ්ග – except the upper robe
අඤ්ඤත්‍ර උදක දන්තපොනා – except water and tooth-picks
අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුනිය – besides an ordained woman (a nun)
අඤ්ඤත්‍ර චතුහ පඤ්චාහා – except four or five days
අඤ්ඤත්‍ර තථාරූපපච්චයා – besides a suitable cause
අඤ්ඤත්‍ර තිරියංතරණා – except a ship ferrying across, is a ship that arrives the harbour
අඤ්ඤත්‍ර නිච්ච පවාරණා – except regular invitation
අඤ්ඤත්‍ර පඤ්චක – except a group of five
අඤ්ඤත්‍ර පාරිවට්ටක – other than exchainging
අඤ්ඤත්‍ර පුග්ගලස්ස අත්ථාරා – besides the carpet of an individual
අඤ්ඤත්‍ර පුන පවාරණා – except another invitation
අඤ්ඤත්‍ර පුබ්බෙ ගිහි සම්භත්තා –
අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛු සම්මුති – without the consent of the monks
අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුනී සම්මුති – ,, ,, nun
අඤ්ඤත්‍ර විඤ්ඤුනා ඉත්ථි විඤ්ඤුහෙන – a nun preaching to a woman other than in the presence of a wise woman
අඤ්ඤත්‍ර විඤ්ඤුනා පුරිස විඤ්ඤුහෙන – a monk preaching to a woman without a wise man
අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝ සාමග්ගි – without the unity of the Sangha
අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝාටි – without the upper robe
අඤ්ඤත්‍ර සමයා – besides at the proper time
අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා – except in the case of curission of semen in dreams
අඤ්ඤත්‍ර හෙට්ඨිමාය අවතනියා – except the under-suport of a bed
අඤ්ඤථත්ත – change; alteration
අඤ්ඤථා – in a different manner; otherwise
අඤ්ඤථාවාද – other philosophics
අඤ්ඤදත්තික ? – something given for the sake of another
අඤ්ඤදත්තික 2 – Name of a precept found in the section of Nissaggiya Pachittiyas
අඤ්ඤදත්ථු – swely; certainly; at any rate
අඤ්ඤදත්ථුහර – a friend who should be avoided
අඤ්ඤදා – at another time
අඤ්ඤබ්‍යාකරණ – manifestation of one's Arahantship
අඤ්ඤභාග – the other half a section
අඤ්ඤභාගිය – connected with the other section
අඤ්ඤභාගියාධිකරණ – name of an 'Adhikarana'
අඤ්ඤමඤ්ඤ – one another, each other
අඤ්ඤමඤ්ඤ'නුලොම – according to each other
අඤ්ඤමඤ්ඤ පවාරණ – celebrating the Pavarana ceremony of each other
අඤ්ඤමඤ්ඤ වචන – adissing each other
අඤ්ඤමඤ්ඤ වුට්ඨාපන – confessing each other sins or offences; showing each other sins
අඤ්ඤමඤ්ඤ සවිපත්ති – each other comfort
අඤ්ඤලද්ධි – of another faith; Holding other
අඤ්ඤවාදක – one who distorts a matter; one who give a different account of things
අඤ්ඤවාදක කම්ම – An ecclesiastical act performed to give up this wrong view
අඤ්ඤවාදක පිත්තිය 2 – name of an Pacittiya offence
අඤ්ඤ විඤ්ඤාපන – giving wrong information
අඤ්ඤ චිත්ත – being occupied with something else; absent minded
අඤ්ඤ ව්‍යාකරණ – manifestation of one's Arahantship
අඤ්ඤසඤ්ඤ – having a different concept

අසඳිසු – perfect knowledge: Arahantship, Realisation
අසඳිසුණ – Ignorance
අ සඳිසුණක – one who ignorant
අසඳිසුණතා ? – Ignorance
අසඳිසුතක – one who is not a kinsman; unrecognisable
අසඳිසුතක ඝරපති – A house-holder who is not related
අසඳිසුතක විසඳිසුතති – Information given to those who are not related
අසඳිසුතබ්බ – that which should be known
අසඳිසුතා – one who knows
අසඳිසුතික – not related
අසඳිසුතික පටිඤඤහණ – name of a Patidesaniya offence. A certain person
අසඳිසුතික සසඳිදී – knowing the fact that is not a kinsman
අසඳිසුපදෙස ? – advising according to a certain method
අසඳිසුදදිසස – concerning another
අසඳිසුනා අසඳිසුං පටිවරති – to beat about the bush: to give evasive answers; not answering directly
අට්ට – A number (containg 84 naughts)
අටන – moving; roaming about
අටනි – a should inserted under the leg of a bed stead
අටලි – solid: firm: strong; (strong Sandals)
අටවි – forest
අටවි ආරකඛක – one who protects or guards in the forest, guardian of the forest
අටවි මනුසසහය – fear caused from forest-dwellers like vaddas
අටවි මුඛ – entrance to the forest
√අට්ට – to distress
අට්ට ? – (1) dispute case; lawsuit, (2) watch-house, (3) name of a sage
අට්ටක 8 – (1) a platform
අට්ටකම්ම – case lawsuit
අට්ටකරණ – settling a dispute or case
අට්ටකාරක – one who brings forth a dispute
අට්ටපරියොසාන – the end of the dispute
අට්සසර – cry of distress
අට්ටහාස – laughing loudly
අට්ටාල – a watch-tower
අට්ටාලක – „ „
අට්ටියති – to be in trouble or anxiety
අට්ඨ – eight
අට්ඨ අංස – having eight eyes; octagond
අට්ඨ අකරණීය – the Eight Dhammas which should be avoided by a nan
අට්ඨ අකකොස වතථූ – eight methods of censuring
අට්ඨ කඛණ the 8 periods unsuitable to lead the Higher Life (of a Brahmacari)
අට්ඨ'ඔග ? – Eight parts
අට්ඨ'ඔග සමනනාගත චිතත – a mind endowed with the eight fold formula
අට්ඨ'ඔග සමනනාගත පණිධාන – 8 qualifications necessary for one who aspires for Buddhahood
අට්ඨඔග සමනනාගත පිණඩපාත – alms endowed with 8 qualities
අට්ඨඔගික උපොසථ – Uposatha containing the 8 qualities
අට්ඨඔගික මගග – Eight fold noble path
අට්ඨඔගික මුසාවාද ? – eight divisions of False-Hood
අට්ඨඔගික සර – eight parts of the bowel
අට්ඨංගුල – eight inches
අට්ඨංගුල පරම – more than 8 inches
අට්ඨ-ඟුල පාදක – having legs measuring 8 inches
අට්ඨ'ංගුල මතත – about 8 inches
අට්ඨ'චඡරිය අබභුත ධමම – the eight-fold miracles
අට්ඨ අතිරිතත – 8 divisions of food left over
අට්ඨ අධමම – eight fold non-doctrines
අට්ඨ අධිපපාය – eight determinations
අට්ඨ අනාතිරිතත – 8 divisions of 'Anatiritta Bhojana – or fresh food
අට්ඨ අනරිය වොහාර – 8 fold ignoble usages
අට්ඨ අනවසෙස – 8 Parajikas
අට්ඨ අරිය වොහාර – 8 fold noble usages
අට්ඨ අවිනිබෙභාග රූප – 8 elements or forms which cannot be distinguished
අට්ඨ අසඳධමම – 8 evil conditions

අට්ඨ අසම්මුඛ කම්ම – 8 fold Acts performed in the absence of everyone
අට්ඨ ආදීනව – 8 evils
අට්ඨ ආනිසංස – 8 good results
අට්ඨ ආපත්ති දෙසනානිසංස – 8 good results of discersing offence
අට්ඨ ආපත්ති සීස 8 titles of offences
අට්ඨ ආඛාධ – 8 fold obstructions
අට්ඨ ඉන්ද්‍රිය – 8 fold senses
අට්ඨ උත්තරසත – One Hundred and eight
අට්ඨ උපට්ඨාකා – the eight Attendants
අට්ඨ උපොසථ කම්ම – obsetvance of the Uposatha eight lines
අට්ඨ උපොසථඞ්ග – the eight precepts
අට්ඨ උප්පත්ති – eight fold origines
අට්ඨ කසිණුබ්භාර – see කසිණුබ්භාර
අට්ඨකථා – commentaries
අට්ඨකථාවාද – text of the commentains
අට්ඨ කථික – commentators
අට්ඨක දන්ත – one who has sharp teeth
අට්ඨක භත්ත – name of a meal 'Atthaka Bhatta'
අට්ඨක වග්ග – one of the vaggas in Sutra Nipata
අට්ඨක වග්ගික – belonging to the Atthaka Vagga
අට්ඨකුඩුබ – 8 measures
අට්ඨ කුල දූසණ – 8 acts which bring a family into bad repute
අට්ඨ කුසීත වත්ථු – 8 causes which give rice to indolence
අට්ඨ කොණ – 8 edges
අට්ඨ ගරු ධම්ම – the Eight Chief Rules (observed by nun)
අට්ඨගුණ සමුපෙත අස්සමං – a monastery endowed with 8 qualities
අට්ඨගුණ සමුපෙතං චිත්තං – a mind endowed with 8 qualities
අට්ඨ චරියා – Eight-fold conduct
අට්ඨ චීවර මාතිකා – see චීවරමාතිකා
අට්ඨට්ඨාන කාය පාගබ්භිය – immodesty at 8 places
අට්ඨතිංසාරම්මණ – 38 objects of meditation
අට්ඨතිත්ථිය වත්ත – 8 heretical vows
අට්ඨ දිසා – 8 directions
අට්ඨ දුක්කට – 8 dukkata offence
අට්ඨ ධුතෙඞ්ගඞ්ග – 8 Dhutaingas, or ascetic practices
අට්ඨ දෙස – 8 evils
අට්ඨ ධම්ම – 8 fold dhammas
අට්ඨ ධම්ම විදූ – one who famous the 8 fold Dhammas
අට්ඨධම්මික පාතිමොක්ඛ ඨපන – 8 methods of snspending the recital of the Patimokkha
අට්ඨන්නං ආසනං දාතබ්බං – seats should be offened to eight
අට්ඨ නිමිත්ත – 8 causes or omens
අට්ඨ පච්චයා භූමිචාලස්ස පාතුභාවාය – 8 causes which helps the earth to tremble
අට්ඨපද – a chequered board for gambling or playing drafts
අට්ඨපදක – a small square
අට්ඨපදක ලේඛා – line drawn on a chequered board
අට්ඨපන ? – placing before all
අට්ඨපරම – 8 precepts containing the word 'Parame'
අට්ඨ පරික්ඛාර – 8 requisites
අට්ඨපරිස – 8 fold retinue
අට්ඨපාටිදෙසනීය – 8 Patidesniye precepts
අට්ඨපාන – 8 fold drinks
අට්ඨපාන ගතික – like the eight-fold drinks
අට්ඨ පාරාජික – 8 Parajikas
අට්ඨ පුඤ්ඤ – 8 meritorious acts
අට්ඨ පුප්ඵවිකති – 8 methods of making garlands
අට්ඨ පුබ්බ කිච්ච – 8 preliminary functions
අට්ඨපුරිස දෝස – 8 fold evils of a disciple who is guilty of an offence
අට්ඨපුරිස පුග්ගල – 8 Aryan Disciples
අට්ඨ භත්ත – alms given to 8 monks
අට්ඨ මඞ්ගල – having 8 ampicious signs
අට්ඨ මඤ්චක – 8 small beds
අට්ඨ මහා නිරය – the eight hells
අට්ඨ මහා පුරිස විතක්ක – eight fold doubts that ower to a Great Being
අට්ඨ මහා වාර – 8 great opportunities
අට්ඨ මහා සංවේග වත්ථු – 8 conditions which give rise to anxiety or agitation

අඤ්ඤතිත්ථිය – 8 Matikas
අඤ්ඤමාස – 8 months
අඤ්ඤවිරත්ත – 8 wrong actions
අඤ්ඤමී – the eight day of the lunar months
අඤ්ඤමුත්ත – 8 fold gems
අඤ්ඤයාව තතියක – name of 8 precepts
අට්ඨලෝක ධම්ම – see ලෝකධම්ම
අට්ඨ වත්ථුක – Atthavatthuka Parajika
අට්ඨවත්ථුක අවිජ්ජා – ignorance of 8 objects
අට්ඨවත්ථුක කඞ්ඛා – doubt arising on account of 8 objects
අට්ඨවර 2 – 8 privileges obtained by Ananda
අට්ඨවාචිකා උපසම්පදා – 8 fold higher ordination
අට්ඨවාර – 8 opportunities
අට්ඨවිජ්ජා – eighf fold knowledge
අට්ඨවිධ උපසම්පදා – 8 fold higher ordination
අට්ඨවිධ තාපස – eight fold ascetics
අට්ඨවිධ මාතිකා – eight fold Matika
අට්ඨවිධ විනය – eight fold Disipline
අට්ඨ වෙමත්තතා – eight fold differences
අට්ඨසත තණ්හා – One Hundred and Eight fold craving
අට්ඨසත පුරිසා – OneHundred and Eight Aryans
අට්ඨ සංවේග වත්ථු – 8 conditions which give rise to anxiety
අට්ඨසමණ පරිකඛාර – 8 requisites of a monk
අට්ඨ සමණ සුඛ – 8 fold comforts of a monk
අට්ඨ සමාපත්ති – 8 fold Attainments
අට්ඨාන 2 – a stand; a rubbing post
අට්ඨාන ඵලක – a board at the rubbing post
අට්ඨානාරහ – unsuitable place
අට්ඨානිසංස – 8 good results
අට්ඨාපදක – 8 small squares
අට්ඨාරස – Eighteen
අට්ඨාරස අනඛත්ථාන – 18 unsuitable places
අට්ඨාරස ආචරියවාද – 18 heretical views
අට්ඨාරස තණ්හා – craving divided into 18 sections
අට්ඨාරස දෝස – 18 evils
අට්ඨාරස නාපාණිකා – 18 people who would not be born in hell
අට්ඨාරස නිස්සඟ්ගිය – 18 Nissaggiya Pachittiyas

අට්ඨාරස බුඞ්ධ ධම්ම – 18 fold Budda-Dhammas
අට්ඨාරස භාසා – 18 languages
අට්ඨාරස භෙදකර වත්ථු – 18 causes which bring for the disunion in the Sangha or order
අට්ඨාරස මහා ගණ – 18 sections of the great recluses
අට්ඨාරස වත්ත – 18 vows
අට්ඨාරස වස්ස – 18 years
අට්ඨාරස විජ්ජා – 18 knowledges
අට්ඨාරස විඛඛජ්ජ – 18 fold eatables
අට්ඨාරස සත පාචිත්ති – 108 Pachittiyas
අට්ඨාරස සෙනාසන දෝස – 18 places unsuitable for meditation
අට්ඨාසීති සත පාචිත්ති – 188 Pachittiya offences
අට්ඨි – bone
අට්ඨික – bone
අට්ඨිකඞ්කල – a skeleton
අට්ඨිකඞ්කලූපම – compared to a skeleton
අට්ඨි කනිං – to find cut the essence or value of anything; having much attention
අට්ඨි කදලි – a special kind of the plantain tree
අට්ඨික පටිකූල – impurity of bones
අට්ඨි කල්‍යාණ beauty of bones
අට්ඨික සඞ්ඛලික – a skeleton
අට්ඨිකා – those who come for some purpose
අට්ඨි ඛාදනීය – bones that should be eaten
අට්ඨිච්ඡිද – breaking bones
අට්ඨිත – not steadfast
අට්ඨිතල – sunface of bones-bony sunface
අට්ඨිනින්න – plain of bones-bony plain
අට්ඨි මකඛිකා – a kind of flies
අට්ඨිමය – made of bone
අට්ඨිමිඤ්ජ – marrow of the bone
අට්ඨිලල – the bone found at the calf of a bull
අට්ඨි සඞ්ඛලිකා – skeleton, a chain of bones
අට්ඨි සඞ්ඝාට – skeleton; conjunction of bone
අට්ඨිසිරා – bones and veins
අට්ඨුත්තරසත – 108
අට්ඨුත්තරසත තණ්හා – 108 fold craving
අට්ඨුප්පත්ති – cause of a certain result
අට්ඨුප්පත්තික – name of a sermon
අඩ්ඪ – Half; a kind of coin; wealthy

අඩ්ඩාළහක – ½ a alhaka (a measure)
අඩ්ඩාළහකොදන – ½ a alhaka of rice
අඩතුඩ්ඩ – Three and a Half
අඩ්ඩතුඩ්ඩ සත – Three Hundred and Fifty
අඩ්ඩතුඩ්ඩානි පාටිහාරිය සහස්සානි – Three Thousand Five Hundred miracles
අඩ්ඩකම්ම – part of an action
අඩ්ඩකහාපණ – ½ Kahapana
අඩ්ඩකාසි – worth 500
අඩ්ඩකුඩ්ඩක – Half wall
අඩ්ඩකුසී – a short intermediate cross sean
අඩ්ඩචන්ද – Half moon
අඩ්ඩචජ්ජන්න – Half covered
අඩ්ඩඣාමක – Half burnt
අඩ්ඩතෙය්‍ය – Two and a half
අඩ්ඩතෙය්‍ය කංසපරම – worth 10 Kahapanas
අඩ්ඩතෙය්‍ය විදත්ති – Two and a half spans
අඩ්ඩතෙය්‍ය හත්ථ – ,, ,, ,, cubits
අඩ්ඩ තෙරස පල – Twelve and a half palass
අඩ්ඩතෙළස – Twelve and a half
අඩ්ඩතෙළසහි භික්ඛුසතෙහි – with one thousand two hundred and fifty monks
අඩ්ඩ නවම – eight and a half
අඩ්ඩනාළි – half a nali measure
අඩ්ඩපලලඩ්ඩක – half a divan
අඩ්ඩබාහු – one span and 4 inches
අඩ්ඩබ්‍යාම – half a fathom
අඩ්ඩ මණ්ඩල – half a square
අඩ්ඩමාන – half a Mana (4 nalis)
අඩ්ඩමාස – half a month
අඩ්ඩමාසක – half a bean
අඩ්ඩයොග – a certain kind of house
අඩ්ඩයොජන – half a Yojana
අඩ්ඩ රත්ති – the Middle watch of the Night
අඩ්ඩුරක – leaving a stripe of hair on the stomach
අණ – debt
අණිමා – minuteness, smallness, atomic nature
අණික – army, crowd
අණු – small, minute, atomic
අණුමත්තක – very very small
අණ්ඩ – testicles; an egg
අණ්ඩඵ කාස – shell of eggs
අණ්ඩවච්ඡේද – one who castrates, a gelder
අණ්ඩජ – born from eggs
අණ්ඩජයොනි – birth from eggs
අණ්ඩභූත – animals born from eggs
අණ්ඩවුද්ධිරොග – name of a disease
අණ්ඩහාරි – one who take the testicles
අණ්ඩුපක – a coil; a pad for keeping something on
අණ්ණව – Sea, ocean
අතක්කාවචර – unable to come to a conclusion through
අතච්ඡ – false, untrue
අතතුත්තරිය සඤ්ඤි – see තතුත්තරිය
අති – more, yet; excess; gone beyond
අති'චජ්ඣ – to go on, desire in excess
අති'චජ්ඣා – desining for more
අති උග්ගත – very high a lofty
අතිඕදාත – pure while
අතිකණ්හ – too black
අතිකාල – very early
අතිකාළ – too black or dark
අතිකිලින්න – too wet
අතිකිස – too thin and lean
අතිකන්ත – gone beyond
අතිකන්තමානසක – beyond human; supe human
අතිකන්තවචර – not offering boons or favours
අතිකන්ත සඤ්ඤි –
අතිකමති – to go beyond; to pass over; to over come
අතිඛුද්දක – too small
අතිඛුද්දක අක්ඛි – having small eye
අතිඛුද්දක දන්තක – ,, ,, teeth
අතිඛුද්දක නාසිකා – having a small nose
අතිඛුද්දක සීමා – a very small chapter house for monks
අතිඛුද්දක සීස – a very small head
අතිගම්භීර – very deep
අතිගාළෙති – to destroy, to perish
අතිගාළ්හ – very difficult, very tight or close
අතිඝෝර – very terrible or fierce
අතිචණ්ඩාල – a low caste man. out-caste, a term of abuse
අතිචරති – to transgress; to go about
අතිචාර – transgression

අති චාරිණී - an adultress
අතිචිත්‍ර – very splendid; brilliant
අතිච්ඡත්ත – a parasol another; a 'Super' Sun-shade
අතිජාත – of good birth
අති තුච්ඡ – blameworthy; empty
අතිතුට්ඨි – extreme joy
අතිථි – a guest; stranger
අතිථූල – very fat, too fat
අතිදාන – too generous giving
අතිදිට්ඨි – super knowledge
අති දිවා – late in the day
අති දිසති – gives further explanation
අතිදීඝ – too long
අතිදීඝ හත්ථ – having very long hands
අතිදුක්ඛ – ecceedingly painful
අතිදූර – very far; too far
අතිධජ – a big flag
අති නීචක – too low
අති පානාභිනත මජ්ජ – having too much intoxicants
අති පණීත – too delicious
අතිපාත – quick attack
අතිපාතෙති – destroys
අතිපිඞ්ගලක්ඛි – having brown or tawny eyes
අතිපභඞ්ගව – too early
අතිබද්ධ – tied together
අතිබන්ධිත්වා – having tied together
අතිබහල – very thick
අතිබාළ්හ – very great or strong
අති බ්‍රාහ්මණ – a low Brahmin
අතිභාර – too heavy a load
අතිභාරිත – too heavily weighed
අතිභුඤ්ජති – eats too much
අතිමඤ්ඤිස්සති – will despise
අතිමට්ඨක – very short
අතිමමායති – to favour too much
අතිමහති සීමා – a very great boundary
අතිමහන්තාක්ඛි – having huge eyes
අතිමහන්ත නාසිකා – having huge noses
අතිමාන – high opinion. pride, conceit
අතිමුඛර – very talkative
අතිමුත්තක – a kind of plant
අතිමුත්තක මාලා – garland made of the Atimuttaka flowers
අති යාචක – one who asks again and again
අතිරච්ඡාන කථික – one who does not relate stories pertaining to animals
අතිරත්ති – late in the night; Middle watch
අතිරස – a kind of sweet; too sweet
අතිරස්ස – too short
අතිරස්ස හත්ථ – having short hands
අතිරිත්ත – left over
අතිරෙක – surplus, too much
අතිරෙක අඩ්ඪමාස – more than half a month
අතිරෙක චතුකකංස පරම – worth a 16 Kahapanas
අතිරෙක චතුමාස – beyond 4 months
අතිරෙක චතුමාස නිච්චඨ – living for more than 4 months
අතිරෙක චීවර 2 – an extra robe
අතිරෙක චීවර ධාරණ – name of a Nissaggiya Pachittiya offence
අතිරෙක ඡක්ඛත්තුං – more than 6 times
අතිරෙක ඡබ්බස්ස – ,, ,, 6 years
අතිරෙක ඡාරත්ත – ,, ,, 6 days
අතිරෙක දසවගග – ,, ,, 10 kinds
අතිරෙක දසවස්ස – ,, ,, 10 years
අතිරෙකද්ධ මාස – ,, ,, ½ a month
අතිරෙකද්ධාංගුලි පබ්බ – ,, ,, 2 finger breadths
අතිරෙකද්වත්ති පත්තපූරා – more than two or three bowls full
අතිරෙකද්වත්ති පරියාය – more than two or circumferences
අතිරෙක පඤ්චක – more than five
අතිරෙක පඤ්ච මාසක – more than 5 masakas
අතිරෙක පඤ්ච වස්ස – more than 5 years
අතිරෙක පටිග්ගහණ –accepting more
අතිරෙක පත්ත – an extra bowl
අතිරෙක පාද – exceeding the worth of a Pade
අතිරෙක පූජා – excessive offerings
අතිරෙක භාග – the better half or section
අතිරෙක භාගාදාන – taking the better section
අතිරෙක මාස – exceeding a month
අතිරෙක මාසක – ,, a masaka
අතිරෙක ලාභ – extra profit or gain

අතිරෙක විසඪ භික්ඛ – exceeding 20 monks
අතිරෙක සඤ්ඤී? – with a feeling of excessiveness
අතිරෙක සෙනාසන – extra lodging
අති ලහු – too quick
අතිලීන – too lean or haggard; too much attached to worldly matress
අතිලීන විරිය – with weak effort
අතිලූඛ – too crude, very miserable
අතිලොණ – with too much salt
අති වඞ්ක – very crooked
අති වත්තති – to pass over; to go beyond; to overcome
අතිවත්තනා – one who talks too much
අතිවත්තාරෝ – plural of 'Atiwatta'
අති වස්සති – to rain down on, upon, or into
අති වාක්‍ය – abuse, blame, reproach
අතිවාත – a gale, a strong wind
අතිවායති – to pervade excessively
අති විකාල – at a very inconvenient time
අතිව්‍ය – excessively
අතිවිස – name of a plant
අතිවිසාල – too big
අති විසුද්ධ – very pure
අති විස්සාසික – too confidential
අති විසුත – very famous, well-known
අති වෙඨෙති – to wrap over, to oppress, to stifle
අතිවෙලා – a very long time
අති සඤ්චාර – wandering about too much
අතිසණ්හ – too subtle
අතිසන්ත – extremely peaceful
අති සම්බාධ – having too many obstructions
අතිසය – abundance, excellence
අතිසයති – to sleep too much
අතිසාය – too late in the evening
අතිසාර – false step; sin. evil
අති සිථිල – very loose, shaky or weak
අති හරති – to carry over. to bring over
අති හීන – very poor or destitute; very low
අති හීළෙති – to despise
අතීත – past; gone by
අතීත අද්ධාන – in the time which is past
අතීත'අනාගත – the past and the future
අතීත කරණ? – one of the 3 fold Karmasangrahas
අතීත දිවසභාග – the day passed: yesterday
අතීත පච්චවෙක්ඛණ – concentrating on the past
අතීත පරිභොග – past enjoyment
අතීත සත්ථුක – after the passing away of the Teacher
අතීසාර – name of a disease
අතුරිත – very slow
අතුරිත චාරිකා – incomparabl, unequal
අතුල්‍ය කම්ම – unequal act
අතුල්‍ය කාල – unequal time
අතුල්‍ය කිරිය – unequal action
අතෙකිච්ඡ – cannot be cared
අත්ත – mind, consciousness, body, nature, soul
අත්ත'අත්ථ – one's own interest or benefit
අත්ත'අනුවාද – advising oneself
අත්ත'ආදාන – acting oneself on one's judge. Taking upon oneself the conduct before the chapter, of a legal point already raised
අත්ත'ආදාන ලක්ඛණ – characteristics that should'be observed by a monk who acts as one's own judge
අත්ත'ආධිපතෙය්‍ය – self-independence: self-reliance
අත්ත'ආධීන – ,, ,, ,, ,,
අත්ත'උක්කංසන – thinking oneself as the highest
අත්ත'උද්දිස – relation to oneself; concerning oneself
අත්ත'උද්දිසික – some work concerning oneself
අත්ත'උපක්කම – one's own effort
අත්ත'උපනායික – see උපනායික
අත්තකත – self-made
අත්තකාම – love of self
අත්තකාම පරිචරියාය 2 – one of the Sanghadisesa offences
අත්තකාමූරූප – having the nature of loving oneself
අත්තකාර – individual self service done by one's ownself
අත්තකිලමථ – self motification

අත්තකිලමථානු යොග – addiction to self-mortification
අත්තගරහී – self censuring
අත්ත ගුත්ත – self-care, self protection; self-guarded
අත්ත ගුත්ති – ,, ,, ,, ,,
අත්ත ඝාතන – self destruction
අත්ත චතුත්ථ – oneself as the fourth
අත්තත්ථ – for the sake of oneself
අත්ත දණ්ඩ – be who has taken a stick in hand; a violent person
අත්ත දන්ත – self-restrained
අත්ත දීප – relying on oneself. independent
අත්ත දුහර – a person who is difficult to bring up
අත්තනොමති – one of the 4 fold Vinaya (meaning=according to one's intention)
අත්තනන්තප – self-torture
අත්තපච්චක්ඛ වචන – uttered by oneself
අත්තපච්චක්ඛික – eye within
අත්ත පච්චත්තික – hostile to oneself
අත්ත පටිලාභ – acquisition of a personality
අත්ත පරිතාප – self-mortification
අත්තපරිත්තන – self-protection
අත්ත පරිභව - disrespect for oneself
අත්තභාර – self depending
අත්තභාව – one's own nature; body
අත්තභාවපටිලාභ – assumption of an existence; becoming reborn as an individual
අත්තමනෝ – self delighted; with a delighted heart
අත්තරූප – self-like
අත්තවධ – self-destruction
අත්තවාද – theory of a persistent soul
අත්ත විපත්ති – one's own disaster
අත්ත වෙතන – supporting oneself
අත්තව්‍යාබාධ – personal born or dishearten
අත්ත සඤ්ඤිතනා – self-perception; self-consciousness
අත්ත සම්භව originating from oneself
අත්ත සම්භූත – arisen from oneself
අත්ත සම්මා පණිධි – through development of one's personality
අත්තසරණ – relying on oneself; independent
අත්ත සුඛ – happiness of oneself
අත්තහෙතු – for one's own sake
අත්‍ර – here. In this contect
අත්‍රජ – son
අත්‍රිච්ඡා – excessive liking
අත්‍ථ – purpose, benefit, blessing, good
අත්‍ථ'අනත්‍ථ – good and bad
අත්‍ථ'අනුරූප – according to the purpose or meaning
අත්‍ථ'උද්ධාර – synopsis; abstract of contents of the Vinaya
අත්‍ථ'උපසංහිත – engaged in the work
අත්තකාම – well-wishing, taking delight in another's welfare
අත්‍ථ කුසල 2 – clever in finding out what is good
අත්‍ථ ගම්භීර – deep in meanings
අත්‍ථඛනන – set
අත්‍ථ චරියා – useful conduct or behaviour
අත්‍ථ ජාත – the group of meanings
අත්‍ථත – spread, covered, spread over with
අත්‍ථත කඨින – the robe which is spread out
අත්‍ථපච්චත්‍ථික – against one's hapiness or welfare
අත්‍ථපටිසම්භිදා – knowledge of the meaning
අත්‍ථ පටිසරණ – considering the meaning as the foremost
අත්‍ථ පද – a profitable saying
අත්‍ථ පුරෙක්ඛාර – with the meaning as the foremost
අත්‍ථ බ්‍යඤ්ජන – meaning and letter
අත්‍ථ බ්‍යඤ්ජන සම්පන්න – with meaning and letter
අත්‍ථ භඤ්ජන – breaking the welfare of
අත්‍ථරක – a covering
අත්‍ථරති – to spread to cover
අත්‍ථවස – reasonableness, coonsequence, cause
අත්‍ථවසික – sensible
අත්‍ථවාද – that which is good
අත්‍ථවාදි – one who speaks good
අත්‍ථ විඤ්ඤාපන – to make other know the ideas
අත්‍ථ විපල්ලාස – the change of meanings

අත්ථ සංහිත – connected with good; bringing good
අත්ථසතං ධම්මසතං. – 100 profitable sayings and 100 doctrinal sayings
අත්ථ සම්පත්ති – abundance of wealth
අත්ථාධික – conducive to one's welfare
අත්ථාර – spreading out
අත්ථාරක – one who spreads out (the robe)
අත්ථාර කිරියා – spreading out the Kathina chivara
අත්ථාර කුසල – an expert in spreading out the robe
අත්ථාර ජාතික – the clan of the person who speads out the robe
අත්ථාර නීදන – see **අත්ථාරපභව**
අත්ථාර පභව – the origin of the one who spreads out this robe
අත්ථාර මාස – the month in which this robe is spread out
අත්ථාර මූලක – with the spreading of the Kathina robe as the foremost
අත්ථාර විපත්ති – the causes which prevents one from spreading out the K. robe
අත්ථාර සම්පත්ති – the causes which helps in the spreading out of the robe
අත්ථාර සංහාර – see Atthara Jatika
අත්ථාර සමුට්ඨාන – ,, ,,
අත්ථාර සමුදය – ,, ,,
අත්ථි – there is
අත්ථික – profitable, good, proper
අත්ථිකවාද – the good results of giving
අත්ථිදින්න – having good results of things given
අත්ථිසිට්ඨ – ,, ,, ,, offerings
අත්ථිහුත – the help rendered through another person
අථ – then; now
අථඛෝ – now, and then, but, rather
අථබ්බණ – the Atharve beda
අදුල්ලල විජ්ජ – minor offences
අදඩ්ඪ – burnt
අදත්ත – that which is not given
අදත්තාදාන – taking what is not given
අදදමපපිය – one who does not give is unpleasant
අදස – without a fringe or edge
අදසක නිසීදන කප්ප – to use rugs and carpets without fringe is proper
අදස්සන – not seeing
අදස්සිත වත්ථු – objects which are not shown
අදස්සිතා පත්ති – precepts where the offences are not shown
අදස්සිතා පත්තික වත්ථු – precepts where the offences and the objects are not shown
අදා පෙත්වා – not having given
අදාස – one who is not a servant
අදිට්ඨං දිට්ඨං මේ – to say that something not seen has been seen
අදිට්ඨ – not seeing, without seeing
අදිට්ඨ ජෝතනා පුච්ඡා – questioning to understand things which cannot be known by looking at them
අදිට්ඨ පුබ්බ සහායක – an unseen friend
අදිට්ඨේ දිට්ඨ සඤ්ඤි – feeling that something not seen has been seen
අදින්න – that which is not given
අදින්නාදාන – taking that which is not offered: stealing
අදින්නාදාන පාරාජික – the offence of stealing
අදින්නාදාන සමුට්ඨාන –
අදීඝාසන – a seat which is not long
අදුක්ඛ මසුඛං – neither sorrow nor hapiness
අදුට්ඨුල්ල – not inferior
අදුට්ඨුල්ල අජ්ඣාචාර – transgressing the higher precepts
අදුට්ඨුල්ලාපත්ති - offencess which are not inferio
අදුට්ඨුල්ල සඤ්ඤි – thinking that are would not commit a major offence
අදුතිය – without a second
අදුභය – not betraying each other
අදූභල – a snare
අදෙස – unsuitable ones
අදෙසනා ගාමිනී – offences which cannot be purified by preaching
අදෝස – faultless
අදූ – wet, moist
අදූක – ginger
අදූසිඬ්ඩිවෙර – ginger

අදූ හත්ථ – wet hand
අදූරිට්ඨක – a kind of flowers
අඬ්ඪ – half; section; path
අඬ්ඪකාය – a part of the body
අඬ්ඪකායික – ,, ,, ,,
අඬ්ඪගත – one who had traversed the space or spar of life
අඬ්ඪ චන්ද – half moon
අඬ්ඪ චන්දක – like the half-moon
අඬ්ඪ චන්ද පාසාණ – the moon stone
අඬ්ඪ දණ්ඩ – a stick of two cubits
අඬ්ඪනී – lasting for a long time
අඬ්ඪ පාලක – a sect of Niganthas
අඬ්ඪබාහු – upper arm
අඬ්ඪ මණ්ඩල – part of a robe
අඬ්ඪමාස 1 – fortnight
අඬ්ඪමාස 2 – weight of 2½ grains of paddy
අඬ්ඪ මාසික – between a fortnight
අඬ්ඪ යොජන – half a yojana
අඬ්ඪා – certainly
අඬ්ධාන – time, path, soul
අඬ්ධානක්ඛම – traversing the path; able to go a long distance
අඬ්ධාන ගමන – a long journey
අඬ්ධාන ගමන සමය – the time of traversing
අඬ්ධාන දරථ – exhaustion from travelling
අඬ්ධාන පරිච්ඡේද – the time limit
අඬ්ධාන පරිස්සම – fatigue from travelling
අඬ්ධාන මග්ග – a long road
අඬ්ධාන මග්ග පටිපන්න – entered the road
අඬ්ධාන වෙමත්ත – difference of time or period
අඬ්ධාන සමුට්ඨාන – name of a offence
අඬ්ධාන හීන – less than 20 years
අඬ්ධා පච්චුපපන්න – the period between and death
අඬ්ධික – the traveller, the wayfarer
අඬ්ධුව – uncertain
අඬ්ධාර – with no doors
අඬ්ඩෙජ්ඣ – single
අඬ්ඩෙවජ්ඣම්ම න – having one idea only
අඬ්ඩෙජ්ඣ වචන – speaking only the truths or the untruths not both
අධක්ඛක – under the jaw bone
අධම්ම – that which is not the true doctrine
අධම්ම කතිකා – a wrong discussion
අධම්මකම්ම – a wrong Act
අධම්ම සඤ්ඤි – a wrong feeling
අධම්ම චරණ – conducting oneself in the wrong way
අධම්මචාරී – one who conduts wrongly
අධම්ම දිට්ඨි – wrong view
අධම්මවාදී – one who proclaims wrong view
අධම්මවාදි පරිස – the retinue who upholds a wrong view
අධම්මවාදි පුග්ගල – a person who upholds a wrong view
අධම්මවාදී සඞ්ඝ – the Sangha is uphold a wrong view
අධම්මවාදී සඞ්ඝහුල – the many a uphold a wrong view
අධම්මික – not upholding the true Dhamma
අධම්මික කතික වත්ත – discensions which are untrue
අධම්මික කතිකා – ,, ,,
අධම්මික දාන – wrong offerings
අධම්මික පඤ්ඤත්ති – wrong manifestations
අධම්මික පටිග්ගහ – wrong way of offerings alms
අධම්මික පරිභොග – ,, ,, taking meals
අධම්මික වත්ත – wrong duties
අධම්මිය – untrue, false, wrong
අධම්මිය පරිභොග – wrong way of enjoying
අධම්මියමාන – acting wrongly
අධමෙමන වග්ගං උපොසථ කම්මං – holding the Uposatha in a wrong way
අධමෙමන වග්ගං පවාරණං – holding the Pavarana wrongly
අධමෙමන සමග්ගං උපොසථ කම්මං –
අධමෙමන සමග්ගං පවාරණං –
අධි – exceeding; chief, reading; determination; arrival &c.
අධිකරණ – judging of law cases; causes
අධිකරණ කාරක – one who causes dispute
අධිකරණ නිරොධ – cessation of dispute
අධිකරණ නිරොධ ගාමිනී පටිපදා – the path leading the cessation of a dispute
අධිකරණ භෙද – the various divisions of a dispute
අධිකරණ මූල – the origin or the cause of a dispute

අධිකරණ වාර – time for a dispute
අධිකරණ වූපසමන – settling a dispute
අධිකරණ සමථ – settling of a dispute
අධිකරණ සමුට්ඨාන – causes for the arising of disputes
අධිකරණ සමුදය – origin of disputes
අධිකරණී – a smith's anvil
අධිකාර – aspiration; management: service
අධිකිච්ච – concerning, on account of
අධිකුට්ටන – an executioner's block
අධිකුසල – items of higher righteousness
අධිගත – understood, realised, attained
අධිගම – attainment, understanding
අධිගම ධම්ම – super-normal Dhamma
අධිගම පුච්ඡා? – discussion
අධිගම සඞ්ගම – name of a section of the 3 fold doctrine
අධි චිත්ත – higher thought concentration of mind
අධිචිත්ත සික්ඛා – precepts pertaining to higher concentration
අධිචෙත – higher thought
අධිච්ච සමුප්පන්න – arisen without a cause;– spontaneous
අධිච්ච සමුප්පන්නික – A philosophical view– those who believe that the world and the soul are originated without cause
අධිච්චාපත්තික – guilty without intention
අධිට්ඨා – resolution: self determination
අධිට්ඨ හුත්ත – determining
අධිට්ඨ හිත්වා –having determined
අධිට්ඨාන – resolution decision
අධිට්ඨානාවිකාම – contemplating
අධිට්ඨානුද්දෙස – one of the nine fold uposathas
අධිට්ඨානුපග – suitable for determination; worthy of self determination
අධිට්ඨානුපග පත්ත – a bowl suitable for self-determination
අධිට්ඨානුපොසථ – one of the 3 fold Uposathas
අධිට්ඨානකෙඛත්ත – period or time suitable for determining the Vassana Satika
අධිට්ඨාන කිච්ච – determining
අධිට්ඨාන විජහන – giving up self-determination
අධිට්ඨාන විනිච්ඡය – judgement of self-determination
අධිට්ඨාන විභොග – seperation from self-determination
අධිපඤ්ඤ – higher wisdom
අධිපතති – to fall quickly, to vanish
අධි පාතිමොක්ඛ – the higher mural code
අධිප්පාය – intention, wish, desire
අධිපෙත – desired, intended, approved of
අධිභාසති – to address; to speak to
අධිමත්ත – exceeding, extraordinary
අධිමත්ත වෙදනා – extra pain, very painful
අධිමාන – undue estimate of oneself
අධිමාස – extra month
අධිමුච්ච – indulged in, inclined towards
අධිමුත්ත – intent upon realization
අධිමුත්ති – resolve, intention, disposition
අධිමොක්ඛ – firm resolve, determination
අධිවචන – designation; term attribute
අධිවත්ථ – inhabiting living in
අධිවාස – endurance, forbearence
අධිවාසන – ,, ,,
අධිවාසන ජාතික – having the nature of endurance
අධිවාසෙති – to have patience, to bear, to endure
අධිවුත්ති පද – term used to express various views
අධි සීල – higher morality
අධිසීල විපත්ති – offence or danger pertaining to higher morality
අධිසීල සික්ඛා – precepts pertaining to higher morality
අඛුනා – quite recently, just now
අධෝ – below
අධොගම වාත? – air that goes downwards
අධෝනාමිනී – folowing downwards
අධොජාණු මණ්ඩල – below the knees
අධොත – unwashed
අධොතපාද – feet not washed
අධොතපාද ඨපනක – a small bench kept at the place where the feet are washed
අධෝනාභි – below the navel
අධොමුඛ – face downward

අධිකරණ වාර – time for a dispute
අධිකරණ වූපසමන – settling a dispute
අධිකරණ සමථ – settling of a dispute
අධිකරණ සමුට්ඨාන – causes for the arising of disputes
අධිකරණ සමුදය – origin of disputes
අධිකරණී – a smith's anvil
අධිකාර – aspiration; management: service
අධිකිච්ච – concerning, on account of
අධිකුට්ටන – an executioner's block
අධිකුසල – items of higher righteousness
අධිගත – understood, realised, attained
අධිගම – attainment, understanding
අධිගම ධම්ම – super-normal Dhamma
අධිගම පුච්ඡා? – discussion
අධිගම සඞ්ගම – name of a section of the 3 fold doctrine
අධි චිත්ත – higher thought concentration of mind
අධිචිත්ත සික්ඛා – precepts pertaining to higher concentration
අධිචෙත – higher thought
අධිච්ච සමුප්පන්න – arisen without a cause;– spontaneous
අධිච්ච සමුප්පන්නික – A philosophical view– those who believe that the world and the soul are originated without cause
අධිච්චාපත්තික – guilty without intention
අධිට්ඨා – resolution: self determination
අධිට්ඨ ගන්න – determining
අධිට්ඨ හිත්වා – having determined
අධිට්ඨාන – resolution decision
අධිට්ඨානාචිකම්ම – contemplating
අධිට්ඨානුදෙසක – one of the nine fold uposathas
අධිට්ඨානුපග – suitable for determination; worthy of self determination
අධිට්ඨානුපග පත්ත – a bowl suitable for self-determination
අධිට්ඨානුපොසථ – one of the 3 fold Uposathas
අධිට්ඨානකෙතත – period or time suitable for determining the Vassana Satika
අධිට්ඨාන කිච්ච – determining
අධිට්ඨාන විජහන – giving up self-determination
අධිට්ඨාන විනිච්ඡය – judgement of self-determination
අධිට්ඨාන වියොග – seperation from self-determination
අධිපඤ්ඤ – higher wisdom
අධිපතති – to fall quickly, to vanish
අධි පාතිමොක්ඛ – the higher mural code
අධිපාය – intention, wish, desire
අධිපෙත – desired, intended, approved of
අධිභාසති – to address; to speak to
අධිමත්ත – exceeding, extraodinary
අධිමත්ත වෙදනා – extra pain, very painful
අධිමාන – undue estimate of oneself
අධිමාස – extra month
අධිමුච්ච – indulged in, inclined towards
අධිමුත්ත – intent upon realization
අධිමුත්ති – resolve, intention, disposition
අධිමොක්ඛ – firm resolve, determination
අධිවචන – designation; term attribute
අධිවත්ථ – inhabiting living in
අධිවාස – endurance. forbearence
අධිවාසන – ,, ,,
අධිවාසන ජාතික – having the nature of endurance
අධිවාසෙති – to have patience, to bear, to endure
අධිවුත්ති පද – term used to express various views
අධි සීල – higher morality
අධිසීල විපත්ති – offence or danger pertaining to higher morality
අධිසීල සික්ඛා – precepts pertaining to higher morality
අඩුනා – quite recently, just now
අඩො – below
අඩොගම වාත? – air that goes downwards
අඩොගාමිනී – folowing downwards
අඩොජණ්ණු මණ්ඩල – below the knees
අඩොත – unwashed
අඩොතපාද – feet not washed
අඩොතපාද ඨපනක – a small bench kept at the place where the feet are washed
අඩොනාභි – below the navel
අඩොමුඛ – face downward

අඬා විරෙවන – action of a pungative
අඬොසිර – head downward
අඬොසිස – head first, head long, head downward
අනගාරික – one who had left the household life: ordained
අනගාරික මුනී – ordained sages; sages who had left thd household life
අනගාරිය – free from household life; ordination
අනගාරිය විනය – the discipline of monks
අනගාරිය සිපප – arts suitable for Bhikkhus
අනග්ඝ endless
අනග්ගිපක්කික – a certain sect of asceties living on leaves and fruits
අනඞ්ගණ – free from defilements
අනඑවක චීවර – not a special robe
අනච්ඡරිය – very strange, marvellous
අනජ්ඣා පත්ති – one who had not committed any offences; innocent
අනජ්ඣා පත්‍ය – not guilty of offence; introcent
අනජ්ඣිට්ඨ – uncalled; unbidden; unasked
අනඣ්ඣාහර – that cannot be eaten or swallowed
අනඤ්ඤ – not anything else; samething
අනඤ්ඤථා – not in another way; same way
අනඤ්ඤථාභාව් – not subject to change
අනඤ්ඤනෙය්‍ය – that which cannot be attaineded through another path or way
අනඤ්ඤ පාචිත්ති – name of a Pachittiya offence
අනඤ්ඤපදෙස – not according to any other method
අනඤ්ඤ්ඤ – ignornce
අනට්ඨ – not destroyed; unperished
අනට්ඨකායපසාද? – with the sense of touch unperished
අනණ – free from debt
අනතික්කම – not transgressing
අනතිරිත්ත – not left over; not remaining
අනතිරිත්ත නිමන්තණ – name of two precepts
අනතිරිත්ත පවය? – (? unsatisfied) cause
අනතිරිත්ත පමාණ – not exceeding the fixed size
අනතිරිත්ත සඤ්ඤි – with a feeling that the food is not left over
අනතිසාර – not blameworthy
අනත්ත – soul-less; non-ego
අනත්තමන – displeased
අනත්ථ – harm misfortune
අනත්ථත – not spread out
අනත්ථත කඨින – the Kathina robe which is not spread out
අනත්ථද – one who brings forth misfortune
අනත්ථවාදී – one who speaks meaninglesly
අනත්ථ සංහිත – that which gives rise to misforture
අනත්ථාරක – one who does not spread over
අනධිගත – unrealised; not understood
අනධිට්ඨාන – not determining
අනධිට්ඨිත – not wished; not determined
අනධිමාන – free from conciet
අනනුච්ඡවිය – unsuitable
අනනුඤ්ඤුත – not allowed; not sanctioned
අනනුබොධ – not understanding; not realising
අනනුමොදක – one who does not appreciate
අනනුලෝම – unsuitable, irregular
අනනුසාස – not advising
අනනුස්සුත – unheard before
අනන්ත – endless, limitless, infinite
අනන්තජින – one who had realised Nirvana
අනන්තදස්සී – epithet for the Buddha
අනන්තර – adjoining, immediatly following
අනන්තර පවය – adjoining cause
අනන්තර හිත – bone space
අනන්තරා – free from danger
අනන්තරාඝක – one who is free from obstacles dangers
අනන්තරායකිනී – fem: gender of 'Antarayake'
අනන්තරා'පත්ති – name of an offence
අනන්තරාසඤ්ඤී – conscious of the fact that one is free from dangers
අනන්තරික – the following one; – the next
අනපගත – full of causes (not departed)
අනපදාන – free of chapters
අනපලොක – not asluig; not obtaining permission
අනපලොකෙති – does not ask for permission
අනපායික – not born in hell
අනබ්භිත – not restored
අනභාවකත – (utta cessation)—one who had put an end to rebirth

අනභිජානන – unaware; not knowing fully
අනභිරත – not taking delight in
අනභිරති – dissatisfaction, discontent
අනභිරද්ධි – anger, wrath
අනමතග්ග – whose begining is unknown
අනමතග්ගිය – included in the discourse Anamatagga
අනය – misfortune; distress
අනය ව්‍යසන – misforfune and calamity
අනරහ – not worthy of; not attained Arahantship
අනරිය – ignoble; vulgar
අනරිය ධම්ම – ignoble Dhamma
අනරිය කථා – vulgar talk
අනරිය පරියෙසන – seeking Nibbana in an ignoble manner
අනරිය වොහාර – ignoble usage
අනලස – not lazy; free from sloth
අනව – old
අනවජ්ජ – not blameworthy
අනවජ්ජ කම්ම – deeds or actions which are not blameworthy
අනවජ්ජ පඤ්ඤත්ති – one of the two-fold offence
අනවජ්ජ සුඛ – hapiness that is not censurable
අනවසෙස – without only remainder; complete
අනවසෙස ආපත්ති – Parajika Apatti
අනවස්සව – not existing
අනවඤ්ඤ – free from lust
අනසුරුත්ත – not speaking harsh wards; free from harsh speach
අනස්සාස – free of inhalation; without breathing
අනාකපප – free of good conductor, demeanour
අනාකපප සම්පන්න – not endowed with good demeanour
අනාගත – the future
අනාගත තෙල? – several kind of oils that are not given in the text
අනාගත එණේය – a certain kind of molasses not mentioned in the text
අනාගත භාර – duties of another
අනාගත සප්පි – a kind of ghee not mentioned in the text
අනාගාමී – one who does not return; a Non Returner
අනාඝාත – freedom from anger or ill-will
අනාඝාති – ,, ,, ,,
අනාචාර – misconduct; inmorality
අනාචිණ්ණ – not practised
අනාණත්තික – not connected with a command; not belonging to an ordinance
අනාදර – disrespect, not liking
අනාදරිය 1 – disregard; disrespect
අනාදරිය 2 – name of a respect
අනාදරිය දුක්කට – name of a Dukkata offence
අනාදු – without taking up or on to oneself
අනාදිකර – not done before; not the beginner
අනාදිය – without taking up
අනාදියදන – giving temporanily; giving once in a way
අනාදියනතා – without taking up
අනාදියනතා ආපජ්ජති? – commiting an offence through caveleuness
අනාදීනව දස්ස – one who does not see the evil results
අනානා කථික – one who is free from frivolous talk
අනානුවජ්ජ – not blameworthy
අනාපත්ති – free from offence
අනාපත්තිකර ධම්මා – the seven Adhikarana Samathas
අනාපත්තිකොට්ඨාස – the state free from offences
අනාපත්ති පඤ්ඤරසක? – name
අනාපායික – not born in hell
අනාපුච්ඡා – without asking or the permission
අනාමට්ඨ – not touched
අනාමට්ඨ පිණ්ඩපාත – alms not touched by anyone
අනාමන්ත – without asking or being asked
අනාමන්තාචාර – living or going without being invited
අනාමාස – not to be touched
අනාමාස දුක්කට – name of a Dukkata offence
අනාමාස වත්ථු – objects that should not be touched by a Bhikkhu
අනාරම්භ – not started; free from turmoil
අනාරොචන – not informing
අනාලය – free from attachment; quersion

අනාලාප – free from speech; without talking
අනාවාස – uninhabited; an uninhabited place
අනාවිල – undistrubed; clean; pure
අනාසා – free from desire; not liking
අනාසික – without a nose
අනාසිතක – not destroyed
අනාහට – not approached, not brought up
අනික්ඛන්තරාජික – a chamber from which the king had not set out
අනික්ඛිත්ත – not abbandoned, not left out
අනික්ඛිත්ත සික්ඛා – precepts which are not left out
අනිච්ච – transient, impermanent; not stable
අනිච්චානුපස්සනා – seeing the impermament nature of things
අනිච්චානුපස්සී – one who sees the transciency of things
අනිත්ථී – non woman; a woman lacking the charactristic of womanhood
අනිද්දිට්ඨකාරක – precepts that does not show the doer; a division of precepts
අනිබද්ධචාරිකා – a division of Buddhas charika
අනිබද්ධ වාස – not living at the same place for a long time or constantly
අනිමන්තිත – uninvited
අනිමිත්ත – without any causes or signs
අනිමිත්තා – with no female characterstics
අනිමිත්තා සීමා – boundary with no signs.
අනියත – unsettfed; undertain; name of an offence
අනියතඅාපත්ති – Aniyata offence
අනියත උද්දේස – one of the 5 fold Patimokkha
අනියත පුග්ගල – uncertain person
අනිස්සජ්ජිත්වා – without giving up
අනිස්සට්ඨ – not given up; not handed over
අනිස්සාරිත – without escoping, departing
අනීක – army; array, troops
අනීක දස්සන – troop inspection
අනීතික – free from injury or harm, secure
අනීහත රතනක – the queen's sleeping chamber
අනීයානික කථා – stories not conducive to Nibbana
අනීලක – free from flies: pute
අනීහත කම්ම – an ecclesiastical act

අනු – a prefix meaning along, up. by, with alongside, following etc.
අනු අක්ඛර – letter after letter
අඬ්ඩ මාස – fortnightly, twice a month
අනුකම්පා – compassion, pity, mercy
අනුක්කෙප – compensation
අනුඛුද්දු – all minor things; less important items
අනුගමා – followed; went behind
අනුග්ගහ – assistance, favour, help
අනුච්ඡවික – suitable, proper, pleasing
අනුච්ඡවික වත්ත – proper duties
අනුජානාති – to give permission; to grant
අනුඤ්ඤාත – permitted; allowed; sanctioned
අනුඤ්ඤාතවාසි දණ්ඩ – the handle of a permitted knife
අනුතාප – remorse, anguish
අනුත්තුනනෙත්තා – wailing; crying; larenting
අනුථෙර – an inferior Thera
අනුදස්සෙති – to manifert
අනුදහති – to destroy; to burn over again
අනුදිනං – daily
අනුදූත – an attendant monk, a travelling companion, a person sent with another
අනුදයා – compassion, pity, mercy
අනුදයතා – compassion, kindness, favour
අනුද්ධංසන – reproving, scolding
අනුද්ධංසනාධිප්පාය – intending to scold
අනුද්ධංසෙති – to reprove, to scold
අනුධම්ම – in accordance with the law or doctrine
අනුධම්මචාරී – one who acts according to the Dhamma
අනුධාවති – to run after, to chase, to putsue
අනුනය – friendlinen, courtery
අනුනාසිකන්ත – ending with a niggahita
අනුපඛජ්ජ – having intruded, having encroached
අනුපඛජ්ජසික්ඛාපද – name of a precept
අනුපඤ්ඤත්ති – a supplementary regulation or order
අනුපටිපාටි – succession
අනුපත්තිවා – haviug fouowed
අනුපද – according to the footstep, immediatly behind

අනුපදික – following the foot steps
අනුපද – second foot of a verse
අනුපබ්බජී – ordained in immitation of another
අනුපරිහරිත්වා – having walked round and round
අනුපරියායති – to go round about
අනුපරිවාරෙථ – surround, stand by attend on
අනුපරිවෙණියං – in every cell or Pirivena: cell by cell
අනුපස්සනා – looking at; biewing; contenplating
අනුපස්සනාඤාණ – knowledge obtained through contemplation
අනුපාප්පුණාථ – altain, reach
අනුබ්බ – successive, regular
අනුපුබ්බාධිගත – realising gradually; gradually understand
අනුපුබ්බ කිරියා – the Dhutanga Dharmas
අනුපුබ්බතනු – gradually decreasing; gradually becoming lean
අනුපුබ්බතනුසීස – one who has a lean or small head
අනුපුබ්බනින්න – gradually lowering
අනුපුබ්බ පටිපදා – the path that should be traversed gradually
අනුපුබ්බ පබ්භාර – gradually slopping down
අනපුබ්බ පොණ – gradually bent
අනුපුබ්බ විපස්සනා – insight obtained gradually
අනුපුබ්බසො – gradually, in due course
අනුපෙක්ඛති – to look carefully; to concentrate oneself on
අනුඤ්ඤාසඤ්ඤත්ති – a supplementary regulation
අනුපපත්තො – attained, reached, received
අනුපපදන – giving, furmihing
අනුපබන්ධ – to be incessant, to keep on
අනුපවෙච්ඡති – to give, to offerup; to supply
අනුපිය – flattering
අනුපියභාණී – one who flatters
අනුපිය භාණිතා – flattering again and again
අනුථිරි – pervaded spread out
අනුබද්ධා – followed, chased, pursued
අනුබන්ධන – consequence, connection
අනුබන්ධිංසු – followed (plural 3rd person, Part 1)
අනුබල – support, heep
අනුබලපදන – supporting, heeping
අනුබුද්ධ – like the Buddha, realised the Truth
අනුබ්‍යඤ්ජන 1 – accompanying attribute
අනුබ්‍යඤ්ජන 2 – analysis of letters
අනුබ්‍යඤ්ජන 3 – according to a additional sign or mark
අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගහණ – taking up with details; taking up with lesser or inferior marks
අනුභණන – talking again and again; admonition
අනුභාග – a secondary or inferior part
අනුභාසති – to speak after, to repeat
අනුභූත පුබ්බ – experienced before, enjoyed before
අනුභොති – enjoys
අනුමති – consert, approval, permission, agreement
අනුමතිපක්ඛ – in accordance with the approval
අනුමතිපුච්ඡා – questioning according to the approval
අනුමාන – inference
අනුමාන සිද්ධ – various things known through inference
අනුමෝදක – one who is thankful for; one who enjoys
අනුමෝදන 1 – thanks giving, blessing, satisfaction
අනුමොදන 2 – thanks giving after a Meal or after receiving gifts
අනුමොදනා වත්ත – row of thanks giving
අනුමොදිතුං – to thank, to enjoy
අනුයුඤ්ජිත වත්ත – duties that should be observed by one who loves oneself
අනුයුඤ්ජථ – practise constantly, attend constantly
අනුයුත්ත – applying oneself to; always engaged practising
අනුයොග – application, devotion
අනුයොග වත්ත – duties that should be observed by those who settle disputes
අනුයුත්ත – permission granted
අනුරාධ – name of a star
අනුරූප – suitable, adequate

අනුරූප පාරාජිකා – Parajikas suitable for born monks and nuns
අනුරොධ – compliance; consideration; satisfaction
අනුලාප – talking too much; scolding
අනුලොම – in natural order; suitable
අනුලොමකායබන්ධන – a suitable waist band or girdle
අනුලොම චීවර – a suitable robe
අනුලොම ඡත්ත – a suitable parasol
අනුලොම ඤාණ – insight of adeptation
අනුලොම තුම්බ – a suitable measure used for grain; a suitable water-vessel
අනුලොම ධඤ්ඤ – suitable grain
අනුලොම පටිපදා – the proper path or the way
අනුලොම පාන – suitable drinks
අනුලොම පාරාජිකා – according to the Parajikas
අනුලොම වත්ත – proper conduct, suitable behaviour
අනුලොම සම්මසන – proper way of meditating; meditating in the direct order
අනුලොමික 1 – suitable, fit, in proper order
අනුලොමික 2 – the 4 great apadesas or statements
අනුලොමික ඛන්ති – ability of attaining insight
අනුලොම ඤාණ :– ,, ,, ,,
අනුවත්තක – following; siding in with
අනුවත්තක සඞ්ඝාදිසෙස – name of a Sanghadisesa offence
අනුවත්තන – complying with; compliance; observance; obediance
අනුවත්තිතබ්බ – be obedient; imitate; follow one's example
අනුවදනෙනා – censuring; reproaching; blaming
අනුවදන – censure, blame
අනුවස්ස – annually
අනුවාත – in the direction of the wind
අනුවාද 1 – repetiton, imitating
අනුවාද 2 – superiority: leadership
අනුවාද 3 – blame, censure
අනුවාද අධිකරණ – a question or case of censure. (one of the 4 Adhikaranis)
අනුවාද, ජාතික – the cause of such a question
අනුවාද නිදාන – the origin of ,, ,,
අනුවාද, පඨම – the begining of such a question
අනුවාද, මූල – the cause of ,, ,,
අනුවාද, සමුට්ඨාන – the origin of ,, ,,
අනුවාද සමුදාර – the cause of ,, ,,
අනුවිච්ච – having known or found out
අනුවිච්චකාර – a thorough investigation, examination
අනුවිජ්ජක – one who finds out; and examiner
අනුවිජ්ජනාධිප්පාය – intending to find out
අනුවිච්චවට – as part of a Bhikkhus dress
අනුසඤ්ඤාය මානෙනා – visiting places and finding out certain things
අනුසත්ති – admonition. instruction
අනුසන්ධික – connection, application
අනුසන්ධි වචනපථ – connection of a story
අනුසම්පවඞ්ක – bent towards; inclined
අනුසය – defilements
අනුසාවන – procamation; announcement
අනුසාවණ කම්ම – act of announcing
අනුසාවණ දෝස – evils arising from the act of announcing
අනුසාවෙති – proclaims, announces
අනුසාසක – adviser, instructor
අනුසාසක සම්මුති – appointing an adviser
අනුසාසනී – advising, instructing
අනුසාසනී පාටිහාරිය – preaching the Dhamma by way of advising
අනුසාසනී පුරෙක්ඛාර – advice on the foremost
අනුසාසි – admonished; instructed
අනුසික්ඛමාන – following one's example; imitating
අනුසිට්ඨි – instruction. advice
අනුසුයති – heard,
අනුස්සති – remembrance, mindfulness, recollection
අනුස්සරාමි – I remember
අනුස්සව වචන – hearsay, rumour, report
අනුක්ඛිත්තක – one who is not suspended
අනුක්ඛිත්තක සඤ්ඤි – a monk who thinks that he is not suspended
අනුච්චාරිත කත – not raised up; not uttered
අනුට්ඨාන සෙය්‍යා – a bed from which one does not get up, the death-bed

අනුට්ඨාපනීය? – the 4 monks who are not allowed to stand up
අනුත්තර – incomparable, unsurpassed
අනුත්තණ්ඩුල – well cooked rice; without unboiled grains
අනුත්තානා පද – terms of which the meaning is profound and not clear
අනුද්දිට්ඨ? – not asked, not pointed out
අනුද්දෙස – without indicating
අනුද්ධරිත්වා – without raising, without lifting
අනුපකුට්ඨ – blameless, irreproachable
අනුපගම්ම – not approaching, not arriving
අනුපඝාත – non-injury; non-violence
අනුපඝාතික – without injury; without damage
අනුපච්ඡින්න – continuous, successive
අනුපජ්ඣායක – one who has no precepter
අනුපට්ඨිත – not arrived, not approached
අනුපද්දව – free from danger
අනුපධික – free from attachment
අනුපනීත – not arrived
අනුපවාද – free from blame or censure
අනුපසම්පන්න – one who had not attained Higher Ordination
අනුපසම්පන්න සඤ්ඤි – one who feels that be had not attained Higher Ordination
අනුපහච්ච – not having destroyed; not injured
අනුපහත – ,, ,, ,; not spoilt
අනුපාදාන – free from attachment
අනුපාදා පරිනිබ්බාන – passing away with no substrative of rebirth
අනුපාදාය – without grasping
අනුපාහණ – without shoes
අනුපොසථ – not the Uposatha days. Days on which the observance of the Uposatha is not held
අනුප්පන්න පඤ්ඤත්ති – a rule declared for an offence which has not arisen
අනුම්මත්තක – not out of mind, not mad
අනුල්ලපන – not accusing, not scolding
අනුල්ලපනාධිප්පාය – intending not to blame or acense
අනේක – many. various, numberless, countless
අනේකානුසන්ධික – with various connections
අනේකාකාර – in many ways
අනේකාකාරවොකාර – of diverse methods
අනේක පරියාය – in many ways
අනේක විහිත – various, manifold
අනේකංසිකත පද – uncertain offences, doubtful offences
අනේලක – faultless, pure
අනෙසන – impropriety
අනෙළගල – free from the dripping or oozing of impurity
අනොකප්පන – not believing; not confident
අනොකාස – having no opportunity, space or time
අනොකාස කත – with no opportunity
අනොකාස කම්ම – without permission
අනොත්තප්ප – not afraid of sin; shameless
අනොත්තාපී – bold, one who is not afraid of sin
අනොදිස්ස – indefinite, general, unrestricted
අනොදිස්ස ආචික්ඛනා – speaking indefinitely
අනොවර – not closed; not prevented
අනොවදියමාන – free from advice
අනොවස්සක – sheltered from the rain
අන්ත – end, goal, death
අන්තක – the death
අන්තකිරියා – putting an end to; ending
අන්තගණ්ඨි – name of a disease; disease in the intestines
අන්තගුණ – mesentery
අන්තග්ගාහික දිට්ඨි – heretical views
අන්තච්ඡින්න – destroyed at the end
අන්තමසො – evers, at least
අන්තලික්ඛ – the sky; the atmosphere
අන්තලික්ඛචර – walking through the air
අන්තවට්ටි – coils of the intestines
අන්තර – middle, inner, inter, cloth
අන්තරන්තර – in between; from within
අන්තරන්තර කථා – in between talk
අන්තරාපණ – a bazaar; a shop
අන්තරාපත්ති – offence that takes place later
අන්තරාරාම – the inner monastery; the vihara found in the village
අන්තරුබ්භාර – one of the 2 fold ways removing the Kathina chivara
අන්තරඝර – inner house
අන්තරට්ඨක – 8 days in between 2 months; in the time of the falling of snow

අනන්තර දීපක – island found in the middle of the sea
අනන්තරධාන – disappearence
අනන්තරධායිංසු – disappeared (pl.)
අනන්තරඛුර – in-between the yoke
අනන්තරභොගිකා – one who has power inside the king's dominion or under the king; a subordinate chieftain
අනන්තරවත්ථු – house and property
අනන්තරවාසක – the inner robe
අනන්තර වීථි – inner street; cross street
අනන්තර සත්ථි – in-between the thighs
අනන්තරහිත – disappeared
අනන්තරා – in-between, midway, danger
අනන්තරා කථා – chance conversation
අනන්තරාකාප්‍ප – a pingo that could be carried by a monk
අනන්තරා පරිනිබ්බායි – an Anagamin who passes away in the middle of his term of life
අනන්තරාභත්ත සමය – inbetween meals
අනන්තරාමග්ග – on the way
අනන්තරාමරණ – premature death
අනන්තරා මුත්තක – one who is released in the meantime
අනන්තරායකර – an obstructor; one who causes impediments or bars the way
අනන්තරායික – causing an obstacle; forming an impediment
අනන්තරායික ආපත්ති – offences that obstruct the way to Nibbana
අනන්තරායික කම්ම – acts that bars the way to Nibbana
අනන්තරායික ධම්ම – wrong views which forms an impediment to Nibbana
අනන්තරා වස්සා – during the rainy season
අනන්තරාවොසාන – reaching the goal on the way
අනන්තරීය – inner-robe
අනන්තානන්තික – an heretical view; holding views of finiteness & infinitude
අනන්තානන්තික වාද – name of that Philosophy
අනන්තිම – last ,final
අනන්තිම භවික – last birth
අනන්තිම මණ්ඩලී – last round (of the Buddha)
අනන්තිම වත්ථු – the last thing
අනන්තිමවත්ථු අජ්ඣාපන්න – one who had committed the Parajika offence
අන්තෙපුර – inner town; harem
අන්තෙපුරික පාරුක – wearing the robe like the harem women covering the body
අන්තෙවාසි 1 – a pupil; an attendent
අන්තෙවාසි 2 – the retinue
අන්තෙවාසික – pupil attendent
අන්තෙවාසික වත්ත – duties of a pupil monk
අන්තෙවාසික වෙවචන – synonyms for 'antevasi'
අන්තෝ – inside: within
අන්තෝ'අට්ඨ – inside the watch-house or watch-tower
අන්තෝ අරුණෙ – in the morning
අන්තෝ ආපජ්ජති – commiting an offence within the boundary itself
අන්තෝ ආරාම – inside the monastery
අන්තෝ උදෝසිත – inside the hall where vehicles are kept
අන්තෝ උපචාර සීමා – inside the boundary
අන්තෝකුච්ඡි – inside the stomach; womb
අන්තෝ කොට්ඨාගාරික – with store-houses or granaries inside the Vihara
අන්තෝ ඛෙත්ත – in the field
අන්තෝගධ – included, contained
අන්තෝගබ්භ – inner room
අන්තෝගාම – inner village
අන්තෝ චීවරකොට්ඨ – inside the room where the robes are kept
අන්තෝ ඡදන – inside the roof or covering
අන්තෝ ඡායා – under the shade
අන්තෝ ඡිද්ද – with holes inside
අන්තෝජන – the people inside; the people belonging to the family
අන්තෝජාත – born in the house; a slave
අන්තෝදසාහ – within 10 days
අන්තෝද්වාදස හත්ථ – within 12 cubits
අන්තෝඛණ්ඩාකරණ – inside the field
අන්තෝ නගර – inside the city
අන්තෝනදී – ,, ,, river
අන්තෝනාවා – ,, ,, ship

අනෙතානිමුග්ගපොසිනී – altogether immersed in the water
අනෙතා නිවෙස – in the house
අනෙතාපක්ක – cooked in the house
අනෙතා පරිකෙඛප – within the enclosure
අනෙතා පාසාද – ,, ,, palace
අනෙතාපුර – ,, ,, chamber, harem
අනෙතාපුරපපවෙසන – entrance to the inner chamber, name of a precept
අනෙතාපුර්ක පාරුන – the way the women in the harem wear their clothes or garments
අනෙතාපුති – inside shirting; not
අනෙතාමන – thoughtful
අනෙතාමාල – a house with one storey
අනෙතා මාස – within one month
අනෙතා මුඛ – inside the mouth
අනෙතාරඤ – inside the kingdom
අනෙතාලිත්ත – with inside smeared
අනෙතාලෙප – ,, ,, ,,
අනෙතාවත්ථු – with inside building ground
අනෙතාවස්ස – in the rainy season
අනෙතාවුත්ථ – kept inside
අනෙතා සත්තාහ – within 7 days
අනෙතාසාණි – within the certain
අනෙතාසීමා – ,, ,, boundary
අනෙතා සීමාය ආපජ්ජති – committing an offence inside the boundary
අනෙතාහම්මිය – within the storyed building
අන්ධ – blind
අන්ධකට්ඨ කථා – name of a commentary
අන්ධකාර – darkness; blindness; bewilderment
අන්ධනඛ – one who has dirty nails
අන්ධමක්ඛික – a kind of flies
අන්වෙසන – seaking, searching, investigation
අප – a prefix. meaning away from, off, further away
අපකාසන්ති – to draw away, to bring about a split or dissension (of the Janghe)
අපගත – removed, gone away
අපගත කාළක – those bhikkus who were sent away with bad charactor
අපගත සත්ථුසාසන – not according to the teachings of the Buddha
අපචය – destruction of defilements; offering
අපචිති – honour. respect, reverence
අපදිසිතබ්බා – that which should not be believed
අපදෙස – reason, argument, statement
අපනිඛෙන්ති – conceal, hide
අපමාර – name of a disease:—epilepsy
අපමාරික – epileptic—one suffering from this disease
අපලාලෙන්ති – to draw over to
අපලිඛනකට්ඨ – a piece of stick used for licking or wiping off
අපලෙඛන පිඨර – the vessel in which this stick is kept
අපලෙඛන්ති – to lick off: to wipe off
අපලොකන – permission leave
අපලොකන කම්ම – proposal of a resolution
අපලොකෙන්ති – to obtain permission from; to investigate
අපවදති – to reproach, to reject, to despise
අපවාහන – to carry or drive away; to clean
අපසක්ක – go aside!; get away!
අපසාදෙති – to refuse, to blame, to depreciate
අපස්සෙන්ති – to lean against, to depend on
අපස්සෙන – a mat, support, dependence
අපස්සෙන ඵලක – a heed-rest, a bolster-slab
අපකතත්ත – one who had committed the Parajika offence
අපකතත්ත සඤ්ඤි – see අපකතත්ත
අපචුඩාරක – see පචුඩාරක
අපඤ්ඤත්ත – not ordered, not appointed
අපටිග්ගහිත – not accepted, not received
අපටිග්ගහිත කත – that which is not received by a monk
අපණ්ඩක – one who is not a eunuch; not a weakling
අපණ්ණක – true, certain, faultless
අපණ්ණක පටිපද – absolute way or method
අපත්ත – not included in the category of bowls
අපටිච්ඡන්න – uncovered
අපටිච්ඡන්න ආචාර – good conduct
අපටිච්ඡන්න පරිවාස – one of the 4 periods of probation
අපටිච්ඡන්න මානත්ත – one of the 4 Manattas

අපටිජානන – not acknowledge, not approved
අපටිසුණිත්වා – without acknowledging, without promissing
අපත්තකඃ – one who has no bowl
අපත්ත චීවරක – one who is devoed of a bowl and robe
අපත්ත කලල – improper time
අපද – opportunity, one who has no feet
අපදාන – legend. life history
අපර – another, additional. following. next
අපරගඞ්ගා – the further bank of the river
අපරගොයාන – one of the 4 continents
අපරජ්ජු – on the following day
අපරණ්ණ – prepared or cooked cereals
අපරද්ධ – gone wrong, failed, sinned
අපරන්ත – of the future
අපරන්ත කප්පික – those who bold the view of the future
අපරණ්ණ – leguminous seeds other than cereals
අපරණ්ණ නිස්සිත – situated near fields where such cereals are grown
අපරපච්චය – not dependent or relying on others
අපරාපත්ති – an offence committed later
අපරාමට්ඨ – free from touch; not attached
අපරාමට්ඨ පාරිසුඞ් – purity
අපරාමට්ඨ සීල – purity of livelihood
අපරික්කමන – without going round, walking about
අපරික්ඛිත්ත – not enclosed a surrounded
අපරික්ඛිත්ත උපචාර – going about in a monestary which is not surrounded by offence or a wall
අපරික්ඛිත්ත ගාම – a village which is not surrounded
අපරිග්ගහිත – not started, not accepted
අපරිඝංසන – not coming together
අපරිච්චත්ත – not abandonce, not given
අපරිවජ්ජන්ත – uncovered
අපරිවජ්ජන්ත ගබ්භ – a chamber which is uncovered
අපරිවජ්ජන්තගබ්භ උපචාර – walking about in an uncovered chamber
අපරිණත – not given, not offered
අපරිණත සඤ්ඤී – feeling that it is not given
අපරිපුණ්ණ – uncovered, unprepared
අපරිපූර – incompleted
අපරිභූත – free from blame, censure, abuse
අපරිභොග – unused
අපරිමණ්ඩල – incomplete, not enclosed
අපරිමණ්ඩල නිවාසන – dressing without covering all round
අපරියන්ත – without an end; endless; limitless
අපරියාපන්න පාරිසුද්ධිසීල – name of a code of precepts
අපරියාපුණිත – not studied, not mastered
අපරිවත්තන – unchanging; not turning round
අපරිසංකිත – not suspected
අපරිසුඞ් – impure, unclean
අපරිසුඞ් ආජීව – of impure levelihood
අපරිසුඞ් ඤාණදස්සන – impure knowledge
අපරිසුඞ් ධම්මදෙසනා – impure preaching
අපරිසුද්ධ වෙය්‍යාකරණ – imperfect way of explaining
අපරිසුද්ධ සීල – impure practice
අප විනය – without going up hopes; desirous of
අප සාදින – blamed, disparaged; reproached
අපළිබොධ – unobstracted; unhindered
අපාද – not having feet; footless
අපාදක – creeping animals; snakes etc.
අපාද කථා – stories concerning snakes etc.
අපාන – breathing out; respiration
අපාපුරණ – key
අපාය – an unhappy state, hell
අපාය නමනීය – leading to a state of suffering
අපායගාමී – leading to destruction
අපාය මුඛ – cause of destruction
අපාය සහාය – aid to destruction; a spendthrift companion
අපාසිං – I drank
අපාරාජිකසෙඛත්ත – not subject to transgression of the rules for bhikkhus
අපාරුත – ofened; uncovered
අපාරුත – not surrounded
අපාසාදික – unpleasant
අපි – an indectrible or prefix meaning towards, to, on to, even, more over etc.
අපි'අය්‍ය – "what is it? O! teacher"

අපි'ළකවෙව – some others
අපි'ළකදු – sometimes
අපි'ළවනාම – surely; indeed; yes
අපිධාන – cover; lid
අපිනු – what's it?
අපිසු – so much so; moreover
අපුඤ්ඤ – demerit; sin
අපුට්ඨ – not questioned; not asked
අපුත්තක – without sons
අපුත්තා කතා – not obtaining sons
අපුබ්බං අචරිමං – at the same time
අපූප – foodstuffs made of flour
අපෙක්ඛා – expectation; waiting for
අපෙහි – (imperative mood) – go away
අප්ප – little, insignificant
අප්ප'ඝ්ඝ – of little value
අප්ප'ස්සාද – of little taste or enjoyment
අප්පාගම – of little understanding
අප්පාතඞ්ක – freedon from illness: good health
අප්පාබාධ – ,, ,, ,, ,, ,,
අප්පායුකා – short lived
අප්පාහාර – taking little or no food
අප්පිච්ඡ 1 – desiring little or nothing
අප්පිච්ඡ 2 – easily satisfied, contented
අප්පිච්ඡ කථා – stories concerning, contentment
අප්පෝදක – having little or no water
අප්පෝසුක්ක – careless; unconcerned; inactive
අප්පකඤ්ඤ – having gravel or pebbles
අප්පකසිර – with no difficulty
අප්පකිච්ච – having few duties; free from care
අප්පකිණ්ණ – not crowded; not overheaped
අප්පකිලමථ – free from fatigue
අප්පකිලිට්ඨ – free from flies
අප්පකිසර – very little
අප්පකිඤ්ඤ – having little or no wealth
අප්පකිච්ච – having less duties
අප්ප නිග්ඝෝස – with little sound; quiet
අප්ප පාසාණ – having few stones
අප්පපුඤ්ඤ – of little merit
අප්ප පංසු – having less soil
අප්පබල – ,, ,, people
අප්පභක්ඛ – having little or nothing to eat
අප්ප භික්ඛුක – having few monks
අප්පභොග – having little wealth; poor
අප්පමත්තක – small; insignificant; trifling
අප්පමත්තක විස්සජ්ජක – the distributor of little things .
අප්පමත්තිකා – having a less ammount of clay
අප්පමරුම්බ – having less pebbles
අප්පරජක්ඛ – having little or no obtuseness
අප්පරජක්ඛ ජාතික – ,, ,, ,,
අප්පවාහන – having a few conveyambles
අප්පසක්ඛර – having less pebbles
අප්පසද්ද 1 – free from noise; quiet
අප්පසද්ද 2 – without shoutings
අප්පසමාරම්භ – having few duties
අප්පසාවජ්ජ – free from fault, faultless
අප්පස්සුත – passeming small knowledge; uneducated
අප්පහරිත – having little or no grass
අප්පකතඤ්ඤූ – one who is unawere of the precepts formulated
අප්පකාසෙහනා – without proclaiming
අප්පඤ්ඤ – free from boldness; modest
අප්පච්චය – discontent; dissatifaction; dejection
අප්පඤ්ඤත්ත – not formulated
අප්පටිකම්ම – ? unable to go back
අප්පටිකූල – pure
අප්පටිසෙකාසන – free from protest
අප්පටිපක්ඛ – a person who should be avoided
අප්පටිග්ගහිත – that which is not received
අප්පටිච්ඡන්න – uncovered; not concealed
අප්පටිනිස්සජ්ජ – without renouncing; without giving up
අප්පටිනිස්සග්ග – not giving up
අප්පටිනිස්සට්ඨ – not given up; not forsation
අප්පටි පුග්ගල – without rival or equal
අප්පටිබද්ධ – independent
අප්පටිභාන – not understanding, bewildered not confident
අප්පටිමංස – good conduct
අප්පටිරූප – unsuitable
අප්පටි විභත්ත භොගි – without sharing with others
අප්පටිවෙක්ඛිත්වා – without observing or noticing
අප්පටිවෙධ – not understanding. ignorance
අප්පටිසඞ්ඛා – want of judgement
අප්පටිසන්ධික – what cannot be put together again

අපපටිසරණ – without shelter; unprotected
අපපටිසංවිදිත – not informed, unknown
අපපටිහත – without any obstructions
අපපණා – attainment of a trance
අපපණාකොසල්ල – proficiency in attaining a trance
අපපණා භාවනා – name of a Bhavana
අපපණා සමාධි – ,, ,, Samadhi
අපපණිහිත – aimless, free from desire
අපපණිහිත අනුපස්සනා – one of the 3 fold Realisations
අපපණිහිත විමොක්ඛ – name of a Vimokkha
අපපණිහිත විමොක්ඛමුඛ – one of the 3 fold Vimokkhas
අපපතිරූප – unequal; unsuitable
අපපතිස්ස – not docile, not paying respect
අපපතිත – dissatisfied; displeased
අපපත්ත – not attained
අපපදක්ඛිණග්ගාහි – one who does not listen to the advice given to him
අපපදීප – without light; dark; without lamps
අපපමජ්ජ – not negligent; deligent; careful; headful
අපපමඤ්ඤා – (boundless, unlimited) the 4 Brahmaviharas
අපපමාණ – (boundless, unlimited) immeasurable
අපපමාද – thoughtfulness, watchfulness, carefulness
අපපසාදනීය – dissatisfied; displeased
අපපසාදෙති – ,, ,,
අපපාණක 1 – free from very small creatines; not containing insects
අපපාණක 2 – breathless
අපපාණකඣාන – holding one's breath in a form of vestatic meditation
අපපික – little; small; trifling
අපපිච – hard, rough
අපපිය – unpleasant; disagreable
අපපියසමපයෝග – union with the unpleasant
අපපාසු – uneasy; difficult; troublesome
අබද්ධ – not tied, unbound, unfettered
අබඳුපිත්ත – free bile
අබඳුසීමා – free boundary. name of a sheema
අබධිර – one who is not deef
අබන්ධන – free from bonds or fetters
අබන්ධන ඔකාස – bowl free from any bonds
අබල – weak; feable
අබල'බල – a fool; ignorant person
අබලා – a woman; ono who is weak
අබීජ – fruits without seeds
අබ්බුද – a number; a term used for hell; came of disunion
අබෙබාහාරික – not of legal or conventional states; not to be decided; uncommon
අබභ – a cloud, sky, a stone
අබභන්තර 1 – 28 cubits
අබභන්තර 2 – internal, inner
අබභන්තර සීමා – inner boundary. name of a sheema
අභාකුටික – not frowning
අබභාන – an eclesiastical act; rehabilitation of a Bhikkhus who has undergone a penance for an expiable offence
අබභානා'රහ – one suitable for such an act
අබභානකම්ම – the act of rehabilitation
අබභානවිධි – the methods of performing this act
අබභිත – rehabilitated
අබභු – an interjection: alas! terible!
අබභුත 1 – a bet, to make a bet
අබභුත 2 – wonderful; extraordinary
අබභුත ධම්ම – mysterious phenomenon
අබ්‍යඤ්ජන – not perfect in letter
අබ්‍යත්ත – not learned; not accomplished
අබ්‍යාකත – not declared
අබ්‍යාකත ආපත්ති – unexplained offence
අබ්‍යාපජ්ඣ – free from anger
අබ්‍යාවට – inactive, not engaged in
අබ්‍රහ්මචරියා – low mode of life; incomplete chastity
අබ්‍රහ්මචාරී – one who heeds a low mode of life
අහබබ – impossible, unable
අහබබා'පත්තික – impossible of committing an offence
අහබබ පුග්ගල – those not suitable for Higher Ordination
අභයුවර – one free from danger
අභාකුටික – not frowning

අභාසණ – not speaking
අභාසිත – not uttered
අති – a prefix; meaning towards, against, over etc.
අති'අක්කොස (අභිහක්කොස) – accusing, speaking against
අභිඝිය – applied on the body
අභිඤ්ජන – applying oil
අභිඤ්ඤසි – realised, understood
අභිතිරෙක – more, extra
අභිතීත – passed, gone by
අභිහාගමන – arrival, approach
අභිහාඝාතන – slaughtering place
අභිහාඝාත නිස්සිත – in the ircinity of the slaughtering place
අභිරුහිත්වා – rose up
අභිහුණ්හ – still warm; quite hot
අභිහුණ්හ සීල – pure precept
අභිහුස්සහණතා – instigation; incitement
අභිහුස්සිත – rose up, well-known
අරෙහති – to rehabilitate a bhikkhu
අරෙහාකාස – the open air
අරෙහාකාසිකාඞ්ග – name of a Dhutanga
අභික්කන්ත – decay; excellent; pleasing; surpassing
අභික්කමි – proceeded, approached
අභික්ඛණ – constently, often
අභිජාත – of noble birth
අභිජීවනක – forming owes living
අභිජ්ඣා – craving, desire
අභිඤ්ඤා – higher or super-normal knowledge
අභිඤ්ඤාත – well known; distinguished
අභිඤ්ඤාපාදක – leading to higher knowledge
අභිණ්හාපත්තික – one who constantly commits offences
අභිදෝස – the evening before; middle watch of the night
අභිධම්ම – the special Dhamma; theory of the doctrine
අභිධම්මපිටක – the section on Abhidhamma
අභිනිග්ගණ්හන – pressing hand; preventing; prohibiting
අභිනින්නාමෙසි – bent towards; directed
අභිනිපජ්ජති – to be down
අභිනිපීළන – pressing, squeezing
අභිනිපීළෙය්‍ය – squeeze, would crush
අභිනිපඵාදෙය්‍ය – would produce, would bring who existence
අභිනිබ්බත්ති – birth, result
අභිනිබ්භිජ්ජෙය්‍ය – to come out
අභිනිබ්භිදා – the coming out; coming in to proper life
අභිනිවිස්ස – inclination, adherence
අභිනිසිදති – to sit down by
අභිනිහාර – being bent on
අභිනෙතබ්බ – that which should be brought forward
අභිපමොද – pleasure, rejoining
අභිභුය්‍ය – having overcome or conquared
අභිමඞ්ගල – fortunate, lucky,
අභිමාර – bandits, robbers
අභිරත – found of; indulging of in
අභිරද්ධ – satisfied. propitiated
අභිරමති – to enjoy oneself; to find pleasure
අභිරුහි – climbed, ascended, mounted
අභිරූප – of perfect form; handsome; beautiful
අභිලක්ඛිත – fixed; designed; inaugurated
අභිවඩ්ඪිස්සති – will grow; will increase
අභිවදති – speak; declare
අභිවාදන – respectful greating; salutation
අභිවාදනාරහ – worthy of salutation
අභිවාදෙති – to salute, greet, welcome
අභිවිජිය – having conquered
අභිවිඤ්ඤාපෙසි – induced somebody
අභිවිතරිත්වා – having observed; having known
අභිවිනය – the whole Vinaya Pitaka higher discipline
අභිසඞ්ගි – hatred
අභිසඞ්ඛාර – prepared; put together, performanne; practice
අභිසඞ්ඛාරික – accumulated by merit; having special effect
අභිසට – come together; approached
අභිසන්න – grown up
අභිසපිස්සති – to execrate; to curse
අභිසමය – comprehension; realisation
අභිසමාචාර – good conduct
අභිසමාචාරික – ,, ,,

අභිසමාචාරික සික්ඛා – precepts formulated for good conduct
අභිසන්නකාය – a body full of humours
අභිහට – brought, offered, presented
අභිහටඋ – to offer as much as one desires
අභිහරති – to bring, to offer
අභිහාර – bringing, offering
අභුත්ත – not eaten, not partaken
අභූත – not real, false
අභූත උල්ලපන – extolling falsely
අභූතගාම – a usage where there is no vegetation
අභොග – using the robe for unnecessary things
අමග්ග – the wrong way
අමච්ච – a faithfull minister or companion
අමජ්ජ – not intoxicating
අමත – (1) unknown (2) ambrosia
අමතෙසඛ – the medicine of Ambrosia' (of Nibbana)
අමතදුන්දුභි – the drum of the Immortal (Nibbana)
අමතද්වාර – the door to Nibbana
අමතපද – the region or place of Ambrosia, Nibbana
අමතඵල – Ambrosial fruit (Nibbana)
අමතමග්ග – the path to Nibbana
අමත්තඤ්ඤූ – immoderate
අමථිතකපප – Taking unchurned milk even after the meal time
අමනාප – unpleasant
අමනාපගන්ධ – bad smell
අමනාප ඵොට්ඨබ්බ – poisonous touch
අමනාප රස – bad taste
අමනාප සද්ද – fearful sounds
අමනාපික – not pleasing
අමනුස්ස – a being which is not human. demon
අමනුස්ස ගහිත – haunted or possessed by a demon
අමනුසසික – belonging to a spirit
අමනුසසික ආබාධ – disease caused by a demon
අමර – not mortal; not subject to death
අමරා – a kind of slippery fish; an eel
අමරා වික්ඛෙපික – one who practices eel-wrigging; a kind of philosophy
අමාමක – not belonging to my party
අමාවසි – new-moon day
අමිත්ත – enemy
අමුත්ත – not released; not free from
අමුත්ර – in that place, there
අමූල – without an origin
අමූලක – without any causes
අමූලක පාරාජික – an offence without any causes
අමූලක සඞ්ඝාදිසෙස – name of a Sanghadisesa offence
අමූලාමූලං ගන්ත්වා – without tracing the origin; without going back to the begining
අමූළ්හ – not ignorant
අමූළ්හ විනය – "acquittal on the ground of restored sainty" one of the Adhikarana Samathas
අමෝහ – absence of stupidity or delusion
අමොචන – no freedom
අමොචන අධිප්පාය – idias which are not given out
අම්බ – mangoes
අම්බ'ට්ඨි – mango-seeds
අම්බචෝර – mango thief; one who steals mangoes
අම්බපක්ක – mango fruit
අම්බපත්ත – mango leaves
අම්බපාන්නක – a drink made out of mangoes
අම්බපාලක – one who guards the mango-grove
අම්බපෙසිකා – mango slices; the peel kind of the mango fruit
අම්බපොතක – a mango sprout
අම්බඵල – ,, ,, fruit
අම්බරුක්ඛ – ,, ,, tree
අම්බවන – ,, ,, grove
අම්බර – sky; a cloth
අම්බට්ඨ – a kind of medicine
අම්බා – mother
අම්බාටක – the hog-plum; (a kind of mango)
අම්බිල – soar; acid; one of the 6 rasas
අම්බු – water
අම්බුජ – water-born; a lotus
අම්බුධි – ocean, sea
අම්මණ 1 – a certain measure of capacity
අම්මණ 2 – a trough

අම්භො – particle of exclamation. look here! Hallo!
අය – iron
අයථාලක – an iron bowl
අයපත්ත – ,, ,, ,,
අයො – iron
අයොකුම්භි – an iron pot
අයොගුළ – an iron ball
අයොපත්ත – an iron bowl
අයොපීඨ – an iron chair
අයොබීජ – an iron seed
අයො මඤ්ච – an iron bed
අයොසඞ්කු – an iron spike
අයොනිසො – improperly; unjudiciously
අයුත්ත – unfit; not suitable
අයුත්ත පටිග්ගහණ – accepting things in an improper way
අයුත්ත පරිභොග – wrong way of taking meals
අයුත්ත පරියේසන – searching for requisites in wrong way
අයෝග – unfit
අයෝගක්ඛේම – absence of freedom from fear
අයෝග පටිච්ච – see ආයෝග පටිච්ච
අයෝග්ග – see අයුත්ත
අය්‍ය 1 noble, superior; worthy
අය්‍ය 2 – the ancestors
අය්‍ය වොසාටිකත – food placed for the deed
අය්‍යක – grand father
අය්‍යකා – grand mother
අරඤ්ජර – a big pot or vessel
අරඤ්ඤ 1 – forest; jungle
අරඤ්ඤ 2 – every place except a village
අරඤ්ඤගතො – one gone into the forest
අරඤ්ඤ ධුතඞ්ග – Dhutangas practised at the forest
අරඤ්ඤ පරිච්ඡේද – the limit of the forest
අරඤ්ඤ විහාර – living in loudiness or in the forest
අරඤ්ඤ සඤ්ඤ – intending to live in a forest
අරඤ්ඤ සේනාසන – forest lodging
අරණි – wood for the kindling fire by attrition
අරණීක – a stick used for kindling fire
අරණි ඛනුක – another low-like thing used for kindling fire
අරණි සහගත – instruments or things used for kindling fire
අරහ – worthy of, deserving, entitled to
අරහද්ධජ – a worthy banner, the robe
අරහන්ත – an Arahant, A worthy person
අරහන්ත ඝාතක – the killing or murderer of an Arahant
අරහෝ – in the presencc of
අරිට්ඨ – a kind of spiritions liquor; curd
අරිට්ඨ සික්ඛාපද – a Vinaya rule formed on account of the monk Aritttha
අරිත්ත – a rudder
අරිය – noble, distinguished, of high birth, free from defilements
අරිය'ට්ඨඞ්ගික මග්ග – the Noble Eight Fold Path
අරිය උපොසථ – the ideal feast day
අරියක – the language of the Aryans; Magadh
අරිය ධම්ම – the Noble Doctrine
අරිය පඤ්ඤ – the Higher wisdom
අරිය පුග්ගල – the Arahants or those who have entered the path to Arahantship
අරිය ඵල – the fruit of sainthood
අරිය මග්ග – the noble path
අරියවාස – the most excellent state of mind
අරිය විනය – the Noble Discipline; the Noble order
අරිය විහාර – the Noble Practice
අරිය සච්ච – the noble truth
අරිස – name of a disease; piles
අරු – a wound, a sore
අරුණ – the dawn
අරුණ'ග්ගෙ ආපජ්ජති – committing an offence at sun-rise
අරුණුග්ගමන – Sun-rise
අරුණුපට්ඨාපන – the dawn, (light appearing as the night comes to an end)
අරුණ කාල – the dawn
අරුණ වණ්ණ – of the colour of the sun
අරූප – without form or body; incorporeal
අරූප වචර– the Realm of Fomlessness
අරූපාවචර භූමි – one of the fold Realm of nothingness
අරූපජීවිතින්ද්‍රිය – one form of life

Free Distribution

අරූපිය – that which is neither gold, nor silver nor Kahapanas
අරූපිය සඤ්ඤි – conscious of the fact that it is neither gold, nor silver nor Kahapanas
අරෙ – monk of exclamation, He! Hallo! Away with you!
අරෝග – free from disease; healthy
අරෝගනත්තා – having grand sons who an healthy
අරෝග පත්තා – having sons who an healthy
අලං – enough
අලමරියඤාණ දස්සන – the higher knowledge
අලං ආවුසෝ – enough sir,
අලං එතං සබ්බං – enough of all this
අලං එතං සබ්බන්ති අවත්තනං – without saying 'Alan etan sabban'
අලං එතං සබ්බන්ති වත්තනං – having said 'Alam . . . . . sabbam'
අලං කම්මනීය – suitable
අලංකරි – adorned, decorated
අලංකාතුං – to adorn
අලංකාර – decoration, ornament
අලංකාර භණ්ඩක – ornaments
අලං ගොතමි – enough O! Gotami
අලං දෙව – enough O! Lord
අලං දෙවදත්ත – enough O! Devadatta
අලං පණාමෙතුං – a person fit to be abandoned
අලං පමෙතුං – capable of investigation
අලං භික්ඛු – enough O! monk
අලං මොග්ගල්ලාන – enough O! Moggallana
අලං සංවිධාතුං – suitable for commanding
අලක්ඛික – unfortunate, unhappy
අලන්දු – a serpent, snake
අලන්දුපමා – compared to a snake
අලගද්දූ පරියත්ති – one method of studying the doctrine
අලජ්ජිත්ත – one who should not be ordained
අලජ්ජී – shameless, not afraid of sin
අලජ්ජී පරිභොග – enjoying together with shamden monks
අලජ්ජී පුග්ගල – a shameless person
අලජ්ජී ලක්ඛණ – characteristics of shameless poeple
අලජ්ජී වොහාර – shameless usage
අලත්ත – obtained
අලද්ධ සම්මුති – without obtaining the consent of the monks
අලමත්තකර – able, capable, proficient
අලාත – a fire brand
අලාබු – a long with while gourd
අලාභ – loss
අලාභක – loss
අලීක – false, untrue, century
අලොණික – without salt
අලොහිත – without blood
අල්ල – wet, moist
අල්ලඕකාස – wet space
අල්ල කෙස – wet hair; with clean hair
අල්ල පාද – wet feet
අල්ල රුක්ඛ – wet tree which is not dead
අල්ල වත්ථ – with clean clothes
අල්ල සරීර – with a wet body
අල්ල සිඹ්බිවෙර – ginger
අල්ල හත්ථ – wet hands
අල්ලි – a kind of leaves
අල්ලිසිස්සන්ති – will cling; will adhere
අව – a prefix. seperation, understanding; purity, little, abuse, etc.
අවකාරක – spreading out, throwing away
අවකිරි – scattered threw
අවකාරපාති – a bowl for refuse
අවගණ්ඩකාරක – puffing out the checks. or stuffing the checks (when eating)
අවච්ඡෙදක – cutting off
අවජානාති – to despise
අවඤ්ඤ – despising
අවමඤ්ඤති – to desregard, to despise
අවමාන – disregard, disrespect, contempt
අවරුද්ධ – prevented, obstracted
අවලිත්ත – besmeared, plastered outside
අවලෙඛන කට්ඨ – a stick used for scraping off
අවලෙඛන පිඨර – a vessel used to put this stick
අවලෝකන – looking at, observing. examining
අවවාද – advice
අවසිට්ඨ – remaining, left
අවසෙස – remainder
අවස්සුත – wet a moist with lust

අවහරණ – theft, taking away, removal
අවහරි – stole, robbed
අවහරෙය්‍ය – would steal
අවහාර – acquisition, taking
අවහාරඞ්ග – various characteristics needed for theft
අවහාරකාල – the time of stealing
අවහාර දෙස – the place where the theft took-place
අවඞ්ග – the outer corner of the eye
අවච – low
අවචනීය – that which should not be fold
අවණ්ණ – blame, reproach, fault
අවණ්ණහාර්තා – carrying faults, blaming
අවත්‍ථු – groundless, unfounded
අවන්දනීයකම්ම – an ecclesiastical act
අවන්දිය – should not be worshopped
අවන්දිය පුග්ගල – a person who is not worthy of salutation
අවස්සික සඞ්කන්ත – with no signs of rain
අවාතපාන – without windows
අවාපර – may you open
අවාපුරණ – a key
අවායාපිත – not woven
අවාස – not living
අවිජ්ජා – Ignorance
අවිඤ්ඤත්ති – not informing
අවිඤ්ඤුත – not knowing
අවිඤ්ඤූ – a fool, an ignorant person
අවිතක්ක – free from fhought or doubt
අවිදිත – not knowing
අවිනය – non-discipline
අවිනයවාදි – one who proclaims that which is non Vinaya
අවිනයං අවිනයොති දීපෙන්ති – proclaiming Non-discipline as the Non-discipline
අවිනයං විනයොති දීපෙන්ති – proclaiming the Non-discipline as the true-discipline
අවිනිවජිත – undecided, unsettled
අවිනිපාතධම්ම – stream entrants
අවිප්පටිසාර – absence of regret or remorse
අවිප්පවාස – living seperately
අවිප්පවාස සම්මුති – Avippavasa sammuti-consent
අවිප්පවාස සීමා – name of a Seema
අවිරූළ්හි – absence or cessation of growth
අවිරූළ්හි ධම්මා – having the nature of not growing
අවිලුත්ත – not plundered
අවිවදමාන – free from despute
අවිසංවාදක – not deceiving, not lying
අවිසාරද – fearful
අවිස්සජ්ජිත – that which is not given away
අවීතෙසා – absence of emelty
අවීචි – one of the eight hells
අවීචි නිරය – one of the great hells
අවුත්ත – that which is not uttered
අවූපසන්ත – free from calmness
අවෙක්ඛිතාචාර – mindful conduct
අවෙච්චප්පසාද – perfect faith
අවෙදි – knew, understood
අවෙභඞ්ගිය – that which is not to be divided
අවෙහාසකුටි – a room built on the ground: a down storey
අවොච – said
අව්‍යත්ත – not educated; ignorant; not learned
අව්‍යාකත චිත්ත – the active mind
අව්‍යාපජ්ඣ – free from oppression, injury. anger, or suffering
අව්‍යාපාද චිත්තක්ක – free of inpurities: pure
අසංඛත – Nibbana
අසංඛත ධාතු – Nibbana
අසංඛ්‍යෙය්‍ය – incalculable, innumerable
අසං සට්ඨන – not coming together
අසංවර – absence of restrain; no control
අසංවරදුආර – entrainces difficult to be controlled
අසංවාස 1 – deprived of living together
අසංවාස 2 – those monks who are not suitable for Higher Ordination
අසංවාසික – those who have not attained Higher Ordination
අසංවිජ්ජමාන – invisible
අසංවිහිත – without any order
අසංසග්ග – free from attachment
අසංසට්ඨ – not mixed, not associating

අසංසට්ඨ විහාර – living seperately in solitude
අසංහාර – cannot be carried
අස·හිර – immovoble, unconquerable
අසක්කාර – not attending, not serving
අසක්කාර පකත – without any help
අසක්‍ය – not belonging to the Sakya class
අසක්‍ය ධීතා – a woman not born in the Sakya class, not a true Buddhist Nun
අසක්‍ය පුත්ත – not a true Buddhist monk
අසඞ්කච්චික – wearing the robe without covering the upper part of the body
අසඞ්කමනීය – unable to approach
අසඞ්ඛත – without any mark or characteristic
අසඞ්ගහිත – not put together
අසච්ඡිකත – not realised
අසඤ්ඤිව්ව – without thinking, free from mindfulness
අසඤ්ඤත – unrestrained, lacking self-control
අසති – not mindful, not being; in the absence of
අසත්ථ ඝාතක – those that should not be destroyed by using a weapon
අසත්ථික – absence of a following who goes on trade
අසද්ධම්ම evil condition; low c nduct; sexual intercourse
අසද්ධම්ම පටිසංයුත්ත – addicted to low conduct
අසද්ධා – with no faith
අසන – food eating, a tree, an anow, to throw
අසනං පඤ්ඤායති – seeing the food
අසනි – thunder bolt
අසන්ත – not appearing, low caltured; non-existing; the wicked
අසන්ත සම්භාවනා – showing off
අසන්තී ආපත්ති – non exsisting offence
අසන්තුසී – displeasure; dissetisfaction
අසප්පත – uncovered
අසඳිඤ්ඩ – free from doubt or suspicion
අසන්නිධිකාර – not stored
අසපාය – unhappy
අසපාඨතා – unhappiness
අසබල – unspotted
අසබ්භ කථා – stories pertaining to low. base character
අසභාග වුත්ති – of different ways of living
අසමනුඤ්ඤාසිකමාන – not asked, not questioned
අසමනුභාසන – without perfaming the Act of Samanubhasana or conversation
අසමාදචාර – living seperately
අසමානාසනික – not offering equal seats
අසමාහිත – not composed; uncontrolled
අසම්පජාන – lack of inteligance
අසම්ඵප්පලාප – free from frivolous talk
අසම්ඵුඨ – free from touch or contact
අසම්සිත්ත – unmixed, pure
අසම්මොහ – free from liveng together
අසම්මත – not agreed, not consented
අසම්මාවත්තන – see සම්මා වත්තන
අසම්මුඛා – not in the presence
අසම්මුඛාකත – something committed privately
අසම්මුඛා කරණීය – those Acts which should be performed privately
අසම්මුළ්හ – with mindfulness
අසම්මොද – displeased
අසල්ලීන – not secluded
අසාත – not giviug pleasure
අසාදියන – not liking
අසාධාරණ – not general, uncommon. unique
අසාමග්ග – disagreement, disunion
අසාරද්ධ – not excited, cool
අසාහසික – non voilent
අසි – sword
අසිලෝම පුරිස – a person having sword-like hair on his body
අසිසුණුපමා – like a slaughter-house?
අසික්ඛිත – not disciplined or trained
අසිත – burnt up, black colour, having eaten, name of an asectic
අසීමා – not a boundary, out of boundary
අසිස ඔට්ට – not touching the head
අසීසක – headless
අසු – life
අසුක – such a one; a certain
අසුක්ඛ – not dired, not withered
අසුක්ඛ මාතුකා – a stream which is not dired
අසුචි – impure, unclean, dirt
අසුද්ධ – impure, unclean
අසුද්ධ දිට්ඨි – to think that one is unclean
අසුභ – not good, impure, unpleasant, ugly

අසුභ අනුපස්සී – realising the corruptness
අසුභ විහාරී – living in the trance of impurity
අසුභ සඤ්ඤා – idea of impurity
අසුභ සමාපත්ති – attainment of impurity
අසුර – inferior, deities. demons
අසුරදන්ත – having teeth like those of an Asura
අසුර භවන – the abode of the Asuras
අසෙක්ඛ – not requiring to be trained, perfect, an expert
අසෙඛ – an Arahant
අසෙඛ මුනි – name of a sage
අසෙවනක – unmixed, sublime
අසෙනාසනික – without lodgings
අසෙස විරාග නිරෝධ – complete cessation
අසෝක – free from sorrow; Asoka tree; name of a King
අස්මිමාන – pride of self; egotism
අස්සතර – a mule
අස්සත්ථ – the holy fig-tree — the Bo-tree
අස්සත්ථරණ – a horse-cover; a horse blanket
අස්සහණ්ඩ – a horse trainer
අස්සමංස – flesh of the horse
අස්සමණ්ඩලික – a place where horses are kept; exeraising ground
අස්ස මුඛික – a sect of a asceties
අස්ස මේධ – horse secrifice
අස්ස යුජ – name of a month
අස්ස සාලා – a stable
අස්සම – a hermitage
අස්සමණ – not a true recluse
අස්සව – obedient, loyal. not listenning, not questioning about the suitable and unsuitable
අස්සසති – to breathe out
අස්සාමණක – not a duty of the recluses
අස්සාමික – without a husband
අස්සාස – breathing
අස්සාව – impurities
අස්සාසක – wish, expectancy
අස්සු – a particle, tears
අස්සුමුඛ – with a tearful face
අස්සුත – unheard
අස්සුත පුබ්බ – unheard before
අහංකාර – pride, arrogance
අහත – new, not spoiled
අහතකපට – like new
අහත්ථපාස – not within the reach of one's heard
අහරිත – not blue; without grass
අහාපෙති – does not neglect; without neglecting
අහි – a serpent
අහිකුණප – a dead serpent; the carcase of a snake
අහිගුණ්ඩික – a gypsy
අහිච්ඡත්තක – a mushroom
අහිනාග – the snake king
අහිමේඛලික – a snake girdle
අහිරාජකුල – the family of the snake king
අහිවාතක – name of a disease
අහිංසා – non injury
අහිත – not good or friendly
අහිරික – shameless, unscrupulous
අහීනින්ද්රිය – not defective of any sense organ
අහු – happened, occured
අහුදෙව – actualy happened
අහෙතු – without a cause or reason
අහේතුක – without a cause
අහේතුක දිට්ඨි – a heretical view
අහෙතු වාද – name of a philosophy
අහෝ – Alas! Indeed! day
අහෝරත්ත – day and night
අහොසි – occured
අහොසිකම්ම – name of a Kamma
අළකක – a mad dog
අළාර – bent

ඒකූනසූරණය.

අතිමහන්තං කබලං – a big lump of rice
අනුඝරක – home after house
අනුපාදින්නක – see උපාදින්නක
අනුමතිකපප – the carrying out of official acts by an incomplete chapter on the supposition that the consent of absent Bhikkhus was obtained afterwards
අපකඩ්ඪනති – to draw away. to take away
අපච්චක්ඛාය – not realising
අඵල – huge fruits
අලංසාටක – a sect of Brahamins
අවංසිර – upside down, with heap down.

විනය කොෂය

පාළි - සිංහලාර්ථ

විතිය භාගය

(ආ - ඔ)

පානදුරේ රත්කොත් විහාරාධිපති "සිරිඤන සාසනධජ" **කරගම්පිටියේ ජොතිරතනාභිධාන**
අමරපුර නිකායේ අනුනායක මහාසථවිර සඛාමිපාදයන් වහන්සේගේ
ශිෂ්‍ය වූ
පණ්ඩිත මොරටුවේ සාසනරතන
(අභිධම්මොෂ ව්‍යාඛ්‍යා, ලක්දිව මහායාන අදහස්, සිංහල ප්‍රාඛෘතය සහ ග්‍රන්ථයන්හි කර්තෘ වූ)
සථවිරයන් වහන්සේ විසින් සමපාදිතයි.

පානදුරේ වදුරාමුල්ලේ "සිසිර" නිවෙස වැසි
ඇම්. ඇල්ප්. සී. පෙරේරා මහත්මයා
විසින්
කොළඹ-මරදානේ **අනුල මුද්‍රණාලයේ** මුද්‍රණය කරවන ලදී.

ශ්‍රී: බු: ව: 2501

VINAYA KŌSHAYA

PĀLI - SINHALESE

Part II

"*Ā*" *to* "*Ō*"

Edited by

Rev, Pandit. Moratuwe Sasanaratana Thero
Rankot Viharaya
Panadure.

Published by

M. F. C. Perera
"Sisira"
Wanduramulla
Panadure.

1958

සංඥපනය

විනය කොෂය පිළිබඳව කියයුතු කරුණු ප්‍රථම භාගයේදී කී බැවින් මේ දෙවතිය භාගයේදී කියයුතුව ඇත්තේ කරුණු සවලපයකි. විනය පිටකයට අයත් පෙළ, අටුවා, ටීකා, ප්‍රකරණ ග්‍රන්ථයන්හි දක්නා "ආ" පටන් "ඔ" අවසන් වචන මෙහි විසතර සහිතව, ශබ්දකොෂ ප්‍රතිපත්ති අනුව දක්වා ඇත. තව කාණ්ඩ දෙකකින් මේ ග්‍රන්ථය සම්පූර්ණ වේ. මෙහි තෘතීය භාගයද ඉක්මනින් මුද්‍රණය කරවන්නෙමි. විනය පිටකයෙහි දක්නා ස්ථාන, පුද්ගල සහ නගරග්‍රාමයන් පිළිබඳව මෙහි කිසිවක් නො දක්වන ලද්දේ අවසාන භාගයේ අවසානයෙහි එය විසතර වන බැවිනි. ප්‍රථම භාගයේ දැක්වූ පරිදි ඉංග්‍රිසියෙන් තේරුම් දීමද අවසාන භාගයටම තැබීමි. ප්‍රථමභාගයේ ඇතුළත් නොවූ ග්‍රන්ථ කීපයකින් ම මේ දෙවතිය භාගයට කරුණු උපුටා ගත්තෙමි. පාතිමොක්ඛ ගණ්ඨි, පඤ්චිකාප්‍රදීපය, ප්‍රාතිමොක්ෂසන්නය, මහාබොධිවංශ ගැටපදය, මිළිඳුප්‍රශ්නය, සීමාලංකාරය දපපණ යනු එයින් කිහිපයකි. මේ පොත්වල කතෘකාලාදිය දැක්වීම ද, අවසාන භාගයට ම ඇතුළත් කරන්නෙමි.

මෙහි සමහර වචන පිළිබඳව විසතර විවෙචනාත්මකව ලියා ඇත. **ආහුණ්ඩිකා, උච්චාවච, උදුක්ඛලපාසඤ්ඤ, එකිඳිය** යනු එයින් කිහිපයකි. මේ වචනවලට ලියූ විවෙචන ධර්ම-ශාස්ත්‍ර ගරුක පඬිවරුන්ගේ මැදහත් කල්පනාවට භාජන වෙනවා ඇතැයි සිතමි. මගේ නො දැනීම නිසා මෙහි ඇතුළත් විය යුතු සමහර වචන ඇතුළත් නො වන්නට ඇත. එබඳු වචන දක්නා පින්වතුන් ලියා එවන්නේ නම් කෘතඥ වන්නෙමි.

විනය කොෂයට ඇතුළත් සියලුම වචන උපුටා ගන්නා ලද්දේ දැනට මුද්‍රණය වී ඇති පොත්වලිනි. එකම පොතේ පවා එකම වචනය හා පාඨය නොයෙක් විධියට දක්නා බැවින් කවර වචනය හෝ පාඨය ගතයුතුදැයි නිශ්චය කරගැණීම තරමක ගැටළුවක් විය. එහිදී නිවැරැදි යයි වැටහුණු වචනය හෝ පාඨය පොතට ඇතුළත් කොට අවශෙෂ වචන හෝ පාඨ පාඨාන්තර හැටියට දැක්වූයෙමි.

විනය කොෂයේ මේ දෙවතිය භාගය මුද්‍රණයට මා උනන්දු කරවූ උසස් පඬිවරයන් අතර **මහාචාර්‍ය ගුණපාල මලලසේකර** මහතාගේ නම විශෙෂයෙන් සිහිපත් කළ යුතුය. ලංකා බෞද්ධ මණ්ඩලයේ ඉල්ලීම අනුව මේ පොත පිළිබඳව උසස් වානීවක් සැපයූ ඒ මහතා පොත ඉක්මනින් මුද්‍රණය කිරීම පිණිස දැක්වූ උනන්දුව මගේ උත්සාහය දියුණු කරලී ය.

නොයෙකුත් අනවකාශතා මධ්‍යයේ මෙහි ශොධ්‍යපත්‍ර බැලූ බැවින් කිහිප තැනෙක අකුරු වැරැදී යෙදී තිබෙන බව පසුව පෙණිණ. එයින් පාඨකයනට එතරම් බාධාවක් නොවන බැවින් විශෙෂ ශුද්ධිපත්‍රයක් නො යෙදීමි. එසිනුදු විශෙෂයෙන් දැක්විය යුතු තැනක් නම් 275 වන පිටුවේ දෙවන කොලමයේ 14 වන පෙළයි. එහි "**මූසිකුක්කුර යනු නොවේ**" යන කොටස "**මූසිකාකුක්කුර යනු නොවේ**" යි ශුද්ධි විය යුතුය.

අවසාන වශයෙන් විනය කොෂයේ මේ දෙවතිය භාගය ඉක්මනට සහ පිරිසුදුවට මුද්‍රණය කර දුන් මරදානේ **අනුල මුද්‍රණාලයේ කළමනාකාර මහතා ඇතුළු සේවක පිරිසටද** කෘතඥ පූර්වකව සතුති කරමි.

මේඛවට-වැඩකැමැති,

මොරවැවේ සාසනරතන සථවිර

2501
1958 අප්‍රියෙල් මස 4 වැනි දින
පානදුරේ රත්කොත් විහාරයේ දී ය.

PREFACE

As I have given a full account of Vinaya Koshaya in Part I, very little remains to be said in Part II. The words from to found in Pali texts, commentaries and Glossaries of the Vinaya Pitaka are treated here in detail and in keeping with the rules of Lexicography. Two more parts will complete this book and I hope to bring out Part III very soon. Proper names mentioned in the Vinaya Pitaka have been omitted here as they will be given in the last part. I have also reserved for the last part the English equiralents to meanings as was done in part I. For this part I have obtained material from several books not referred to in part I, as for example Partimokk Ganthi, Pancika Pradipaya, Pratimokshasanna, Mahabodhivansa gatapadaya, Milinda Prasna, Simanaya Dappana. I sall be giving details of the authors and time of these works in the last part.

Certain words like **Ahundarika, Uchchavacha, Uttittha, Udukkhalapasaka, Ekindriya** have been critically explained. I hope these explanations will be carefully examined by erudite scholars will versed in the Dhamma. If any words that aught to be included have been omitted here, I would be grateful to those who would bring them to my notice.

All the words found in Vinaya Koshaya have been taken from printed texts. Certain words appear in various forms in the same text and I was confronted with the task of selecting one form. In such instances I have used the term or phrase that I deemed correct and included the rest as variant forms.

I must, especially make mention of Professor Gunapala Malalasekara who encouraged me to print this second part of Vinaya Koshaya. At the request of the Lanka Bauddha mandalaya, he furnished an invaluble report on this work and it was his keeness in getting it printed that gave me further encouragement.

Since proof-reading had to be done under various set-backs I have noticed certain printing errors. But these are very obvious I have not added an errata.

Finally, my grateful thanks are due to the proprietors and staff of Anula Press, Maradana for printing this second part of Vinaya Koshaya so short a time.

Moratuwe Sasanaratana.

Rankoth Viharaya
Panadura
4th April 1958

පිළිගැන්වීම

විනය කොෂයේ මේ දවිතීය භාගය

කළුතර පුලිනතලාරාම මහා විහාරාධිපති

අගග මහා පණ්ඩිත

බේරුවල ශ්‍රී සුමඩගල ශ්‍රීනිවාසාභිධාන

අමරපුර නිකායේ මහා නායක මාහිමියන් වහන්සේ වෙත

අත්‍යන්ත ගෞරවයෙන් යුකතව

පිළිගන්වනු ලැබේ.

සම්පාදක.

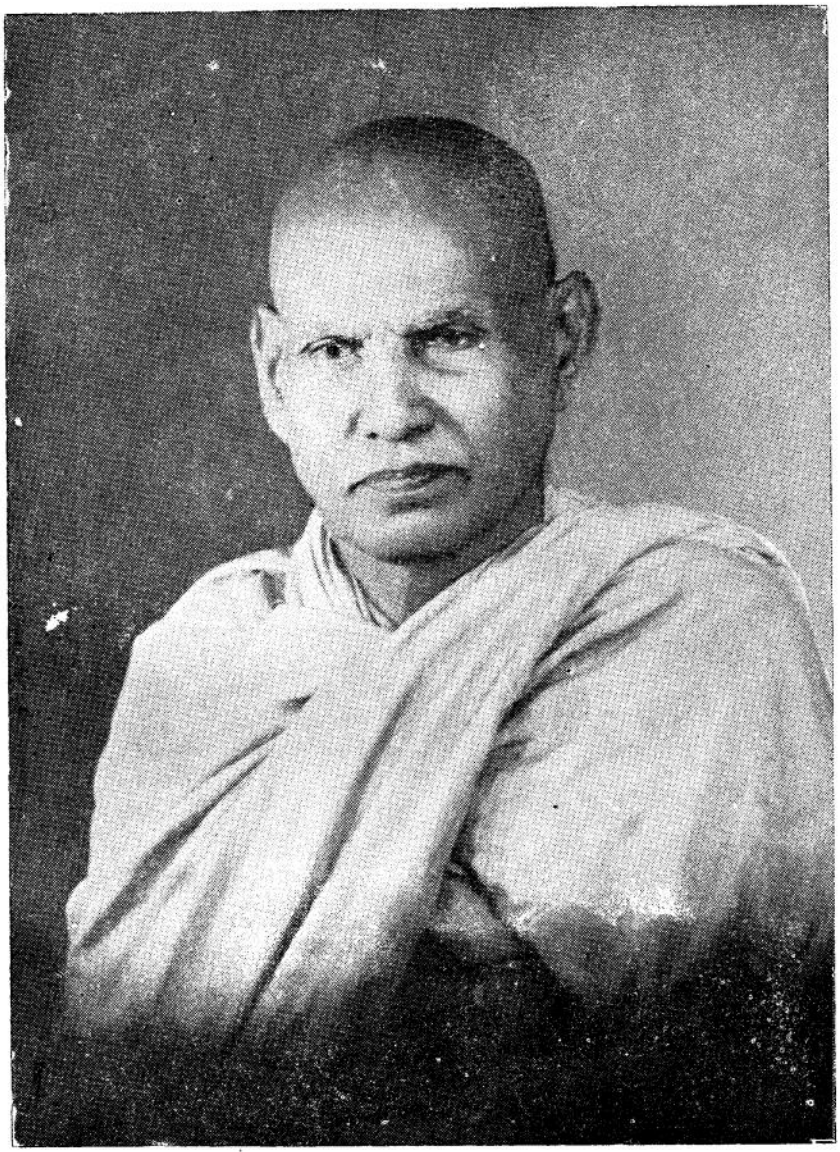

කළුතර පුලිනතලාරාම මහා විහාරාධිපති අගග මහා පණ්ඩිත

බේරුවල ශ්‍රී සුමඩගල ශ්‍රීනිවාසාභිධාන

අමරපුර නිකායේ මහා නායක මාහිමියන් වහන්සේ.

විනය කොෂය

විතීය භාගය

විනය කොෂය

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස

ආ

ආ 1 [සං. ආ] = පාළි වර්ණමාලාවේ දෙවෙනි අකුර. අවර්ණය යි ගත් විට ගැණෙන දෙවෙනි අකුර. **ආ** (කාරය.)

ආ 2 (උ: සා:) [සං. ආ (ඕ)] = උපසර්ගයක්. උප සර්ග විස්සෙන් එකක්. 1 අභිමුඛ 2 සමීප 3 ආදි 4 ආලීඩහන 5 ප්‍රාප්ති 6 මර්‍යාදා = හරිනු ලබන සීමාව 7 ඌර්ධ්ව කර්‍ම = උඩට නැගීමේ ක්‍රියාව 8 ඉච්ඡා = කැමැත්ත 9 බන්ධන 10 අභිවිධි = ගනු ලබන සීමාව 11 ආවාස 12 ආමන්ත්‍රණ 13 ග්‍රහණ 14 දූඃඛ 15 සවලප 16 නිවෘත්ති = නැවැත්ම 17 අප්‍රසාද 18 ආශංසන 19 සමරණ 20 ප්‍රතිඥා 21 විසර්ග 22 ප්‍රකාශ ආදී අර්‍ථයන් ප්‍රකාශ කරන උපසර්ගයක්. අ: ප: සං: 158[17] රූ. සි: සං: 443[5]

ආ 3 (උ: සා:) = **ප-නි-සං-ව්-පති** (= පච්චා) **පරි** යන උපසර්ගයන්ගෙන් සිඹ නාමාඛ්‍යාත පද යන් සමග යෙදෙන ඛන්ධ ශබ්දයන්ගේ ආදි උපසර්ගය. (ආ + පා) = **ආ**මෝදින, **ප**මෝදින; **ආ**හුන, **පා**හුන; **ආ**හුනෙය්‍ය, **පා**හුනෙය්‍ය; අස්සසති, **පස්සසති**; අස්සාස, **පස්සාස**; (ආ + නි) = **ආ**වෙඨික, **නි**බ්බෙඨික; (ආ + සං) = **ආ**ලාප, **සං**ලාප; **ආ**විණ්ණ, **සම්ආ**විණ්ණ; **ආ**චාර, **සම්ආ**චාර; (ආ + ව්) = **ආ**ලෝකිත, **වි**ලෝකිත; **ආ**වාහ, **වි**වාහ; **ආ**කුල, **ව්‍යා**කුල; (ආ + පති = පච්චා) = **ආ**කොටිත, **පච්චා** කොටිත; **ආ**හරති, **පච්චාහරති**; **ආ**කඩ්ඪනා, **පතිකඩ්ඪනා**. (ආ + පරි) = **ආ**සඞ්කිත, **පරි** සඞ්කිත; **ආ**කඩ්ඪන, **පරිකඩ්ඪන**; **ආ**දෙවනා, **පරිදෙවනා**. චූ: පා: 273[6] ජා: අ: ගැ: 127[12] පාරා: පා: 9[35] 133[28] 212[25] වී: මා: සං: 627[1]

ආ 4 (සං. ආ) = වෘද්ධ්‍යක්ෂරයක්. කෘදන්ත තද්ධිත පදයන්ගේ ප්‍රත්‍යයන් නිසා ආදි අකාරයාගේ වෘද්ධියෙන් ලැබෙන අක්ෂරය. **පාරාජික** (පරා + √ජි + ණික) **පාටිදෙසනීය** (පටි + √දිස + අනීය) **පාචචන** (ප + √වච + යු = අන) **වාසික** (වසිඨ + ණ) **බ්‍රාහ්මණ** (බ්‍රහ්ම + අණ) ආදී කන්හි ප්‍රත්‍යය නිසා වන ආදි අකාරයාගේ වෘද්ධිය. පාරා: පා: 19[32].

ආ 5 (සං. ආ) = සන්ධියෙන් ලැබෙන අක්ෂරයක්. අ + අ යන සවර්ණීයන්ගේ සන්ධීමෙන් ලැබෙන ආකාරය. "**එලා එල**" (එල + අපල) "**ඛණ්ඩාඛණ්ඩ**" (ඛණ්ඩ + අඛණ්ඩ) "**විහාරා රාම**" (විහාර + ආරාම) ආදි තන්හි අ + අ යන සවර්ණීයන් ගේ සන්ධියෙන් උපදින අක්ෂරය.

ආකඞ්ඛ (ක්‍රි) (ආ + √කඞ්ඛ + ඨ) = 1 කැමැති වනු මැනැවි. 2 ගණ හොජන ශික්ෂාපදයෙහි ඔදනාදි පඤ්චවිධ ආහාරය නිමන්ත්‍රණය පිණිස යෙදිය හැකි වචනයක්. "ආදි සද්දෙන -පෙ- **ආකඞ්ඛ** ඔලොකෙථ පටිමානෙථාති ආදීනං ගහණං" -"**ආකඞ්ඛථ**, කැමැතිවනු මැනැවි" වින: ම: 219[16] සාර: දී: 34[29].

ආකඞ්ඛා(නා) [සං. ආකාඞ්ක්ෂා > පා: ආකඞ්ඛා] = කැමැත්ත, තෘෂ්ණාව, ආශාව. අ: ප: සං: 244 චූ: පා: 8[14] (ආකඞ්ඛෙය්‍ය බලනු)

ආකඞ්ඛෙය්‍ය (ක්‍රි) (ආ + √කඞ්ඛ + එය්‍ය) = කැමැත්තේය, කැමැති වන්නේය, කැමැත්තේ නම්. (අනී: **ආකඞ්ඛි** වනී: **ආකඞ්ඛති**. අනා: **ආකඞ්ඛිස්සති**. සම්: **ආකඞ්ඛෙය්‍ය**. පමී: **ආකඞ්ඛතු** පූ: ක්‍රි: **ආකඞ්ඛිත්වා** වනී: කෘ: **ආකඞ්ඛනෙනා**. සත්‍රී: ලි: **ආකඞ්ඛනති** කර්මකෘ: **ආකඞ්ඛමානෝ** = කැමැති වනු ලබන්නේ) "**ආකඞ්ඛෙය්‍ය** වෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියෝ චස්සං -පෙ- සීලෙසෙවස්ස පරිපූරකාරී" -"**ආකඞ්ඛ මානෝ** සඞ්ඝෝ තජ්ජනීය කම්මං කරෙය්‍ය" -"සචෙ හොති භූත්තාවසෙසෝ සචෙ **ආකඞ්ඛති** භුඤ්ජති" - "අරොගෝ අරොගං **ආකඞ්ඛමානෝ** චොදෙස්සසි" වී: මා: සං: 32[23] වින: ම: 219[16] ම: පා: සං: 535[5] චූ: පා. 8[13] මහා: පා: 178[8-22] 210[6] ධ: අ: ගැ: 125[4]

ආකඩ්ඪති (ක්‍රි) (ආ + √කඩ්ඪ + ති) [සං. ආකර්ෂති] = අදියි, ළඟට අදියි. (අතී: **ආකඩ්ඪි.** වතී: **ආකඩ්ඪති** අනා: **ආකඩ්ඪිස්සති.** සම්: **ආකඩ්ඪය්‍ය.** පම්: **ආකඩ්ඪතු** තුං: **ආකඩ්ඪිතුං** පූ: ක්‍රි: **ආකඩ්ඪිත්වා** වකෘ: **ආකඩ්ඪන්තෝ** සත්‍රී: ලි: **ආකඩ්ඪන්තී** න: ලි: **ආකඩ්ඪනං** කම්කෘ: **ආකඩ්ඪමානෝ** = අදිනු ලබන්නේ) "අනුජානාම භික්ඛවෙ මලමත්තං **ආකඩ්ඪිතුං**"වූ: පෘ: 247[16]

ආකඩ්ඪන (නා) (ආ + √කඩ්ඪ + යු = අන) [සං. ආකර්ෂණ] = ඇදීම, ඉදිරියට ඇදීම. "**ආකඩ්ඪන** පරිකඩ්ඪන වසෙන, ඉදිරියට පස්සට ඇදීම් වසින්" ජා: අ: ගැ: 127[12] වි: වි: 191 පාරා: පෘ: 132[33] (ආවිඤ්ඤන බලනු)

ආකප්ප (නා) [සං. ආකල්ප] = 1 ආකාරය, පිළිවෙළ. ගමන ආදි වූ ඉරියව් පැවැත්මෙහි ආකාරය 2 වේගය. "**ආකප්පෙන**, ගමන ආදී වූ ආකාරයෙන්" "**ආකප්පෙන** භික්ඛවෙ ඉත්ථි පුරිසං ඛණති" ක: වි: පි: 35[30] අ: ප: ස: 39[25] ජා: අ: ගැ: 26[4] 75[26] 81[3] මනෝ: පූ: 839[23] අඞ්ගු: නි: 734[8] **-සම්පදා** (නා) [සං. සම්පත්ති] = ආකල්ප සම් පත්තිය. සිවුරු ගැණීම් පෙරවීම් ආදිය කරන්නහුගේ පිළිවෙළ, ආකාරය "අඞ්ගිදං භික්ඛවෙ ලාභානං යදිදං -පෙ- **ආකප්ප සම්පදා**" අඞ්ගු: නි: 25[33] මනෝ: පූ: 267[4] **-සම්පන්න** (නා) = ආකල්ප සම්පත්තියෙන් යුක්තවූ. ඉදිම් සිවිම් ආදී ඉරියව් මනා සේ පවත්වන. "සථාන නිසජ්ජාදී ඊසීපථ සම් පන්න වූවාහු" -"**ආකප්ප සම්පන්නාති** සමණා කප්පෙන සම්පන්නා" -"නනු නාම පබ්බජිතෙන සුනිවත්ථෙන භවිතබ්බං සුපාරු තෙන **ආකප්පසම්පන්නෙන**න්" පාචි: පෘ: 119[33] මනෝ: පූ: 607[14] 648[2] ජා: අ: ගැ: 26[4] 81[3] අඞ්ගු: නි: 502[15]

ආකර (නා) [සං. ආකර] = උත්පත්ති ස්ථානය, හටගන්නා තැන. ආකරය. ස: පෘ: 387[30] **-මුත්ත** (නා) = ආකරයෙහි උපන් මුතු. පාත්‍රාදියේ හණඩ මූලය පිණිස පිළිගැන්මට සුදුසු මුතු විශෙෂයක්. ස: පෘ: 387[30] සාර: දී: 662[11]

ආකාර 1 (නා) = ව්‍යඤ්ජන පද ඡථිකයෙන් එකක්. වාක්‍යය නො එක් ප්‍රකාරයෙන් විභාග කිරීම. 1 අක්ඛර 2 පද 3 ව්‍යඤ්ජන 4 ආකාර 5 නිරුත්ති 6 නිදෙස යනු ව්‍යඤ්ජන පද ඡථිකයයි. "පකාරතො වාක්‍ය විභාගො **ආකාරෝ**" යි කී බැවින් "තත්ථ කතමෝ ඤත්තු? යෝ ඤත්තු ඤත්තිකතා කත්තු කම්මතා" යන සෙයින් කියන ලද වාක්‍යය නො එක් ප්‍රකාරයෙන් විභාග කිරීම **ආකාර** නම්" වි: මා: ස: 524[17] ස: පා: 78[28] සාර: දී: 278[37] 179[2] වි: වි: ටී: 56[2] වි: ම: ටී: 224[17] ධ: අ: ගැ: 7[37]

ආකාර 2 (නා) [සං. ආකාර] = ආකාරය, පිළිවෙළ. "**ආකාරං**, බොධි සත්ත්වයන් ඒ රන්තළිය තමන්ට දුන් බව නුදුන් බව දන්නා පිණිස බැලූ ආකාරය" ජා: අ: ගැ: 41[4] ධ: අ: ගැ: 50[28] මහා: පා: 197[2]

ආකාර 3 (නා) වණ්ණාදි වශයෙන් දැන ගන්නා පිළිවෙළක්. පෙර විසූ කඳ පිළිවෙළ සිහි කරන එක් ක්‍රමයක්. වණ්ණය, ආහාරය, නාමය, ගොත්‍රය, උද්දෙසය ආදිය. "ඉති **සාකාරං** ස උද්දෙසං අනෙක විහිතං පුබ්බ නිවාසං අනුස්සරාමි" පාරා: පෘ: 5[1] ස: පෘ: 105[19] සාර: දී: 332[35]

ආකාර 4 (නා) = අධිකරණ විනිශ්චය කරන විනයධර (=සඞ්ඝාමාවචර) භික්ෂුව විසින් දතයුතු කරුණක්. **ආකාරතො**, මේ මේ අධිකරණය සංහිඳුවන්ට පොහොසද්දෝ යනාදි ආකාරයෙන්" පරි: පා: ගැ: 289 පරි: පා: 220[7] (ආකාරෝ ජානිතබ්බෝ බලනු) **-නානත්ත** (නා) (නානා + තත) = ආකාර නානත්වය. පඨම දුට්ඨදොස සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි දූෂිතාකාරය සහ දූෂකාකාරය. "ඉති දුට්ඨො දොසොති එකස්සෙවෙතං පුග්ගලස්ස **ආකාරනානත්තෙන** දස්සනං" ස: පා: 420[2] ක: වි: 41[16] වින: ම: 107[2] **-පුච්ඡා** (නා) (√පුච්ඡ + ආ) = ආකාර්ය විවා රීම, අධිකරණ විනිශ්චය කරන විනයධර භික්ෂුව විසින් චොදකයාගෙන් විචාළ යුතු කරුණක්. ගිහි ලිඛිතය හෝ නීතික ලිඛිතය හෝ පැවිදි ලිඛිතය. "**ආකාරපුච්ඡානි** ගිහි ලිඛිතවා නිස්සිය ලිඛිතවා පබ්බජිත ලිඛිත වා" පරි: පා: 228[17_19]

ආකාරෝ ජානිතබ්බෝ (නා) = ආකාරය, ආකාරයෙන් හෝ දතයුතු. අධිකරණ විනිශ් චය කරන විනයධර භික්ෂුව විසින් දතයුතු කරුණක්. සඞ්ඝ, ගණ, පුද්ගල, චොදක,

චුදිතකයන් ආකාර වශයෙන් දැනගැන්ම, සඞ්ඝ ගණ පුද්ගලයන් මේ අධිකරණය සන්සිඳුවීමට සමර්ථදැයි දැනීම සහ චොදකයා පඤ්ච ධම්මියක ද, චූදිතකයා ධම්මී දෙකක ද පිහිටා සිටියේද යනු දැන ගැන්ම. පරි: පා: 220⁷⁻⁸³ 221¹⁵ පරි: පා: ගැ: 28⁹ (ආකාර 4 බලනු)

ආකාස 1 (නා) [සං. ආකාශ] = ආකාශය, අහස, ඉඩ. අ: ප: ස: 9⁷

ආකාස 2 (නා) = එක්තරා ක්‍රීඩාවක්. අහසෙහි ක්‍රීඩා කිරීම. අහසෙහි පිනුම් පැනීම. "**ආකාසනති** අට්ඨපද දස පදෙසු විය ආකාසෙයෙව කීළනං" සු: වි: 62⁸⁹ දී: නි: 5²⁰

ආකාස 3 (නා) ආකාශ කසිණය වැඩීමට අරමුණු කර ගන්නා ආකාශය. බිත්ති සිදුරින් හෝ වා කවුළු ආදියෙන් හෝ පෙණෙන අහස. වි: මා ස: 418³³

ආකාස 4 (නා) [සං. අවකාශ] = කිසුණු ඉගුළු අහස; කිසුණු ඉගුළු අහස් නිමිත්ත. කසිණුග්ඝාටිමාකාසය. වි: මා: ස: 803²¹ (ආකාසානන්ත බලනු) -**'අඞ්ගණ** (නා) [සං. අඞ්ගන] = සඳල්ල, සඳලුතලය. "**ආකාසඞ්ගණෙ**, දෙරනොහොත් සඳල්ලෙහි" ජා: අ: ගැ: 123² 136²⁵ 152⁵ වි: ලං: 120²⁵ -'**අනන්ත** (නා) [සං. ආකාශානන්ත්‍යායතන] = 1 අනන්ත වූ ආකාශය. කිසුණු ඉගුළු අහස. කිසුණු ඉගුළු අහස නම්, කසිණ ලොකය යම් තැනක පතුරුවන ලදද, ඒ ආලොකය ඉවත් වූ කල ලැබෙන අහසයි. 2 ආරුප්ප ධාතු (=ලොක) සතරින් එකක්. "නාස්ස අන්තොති අනන්තං, උත්පාදාදි අන්තරහිත බැවින් ද, අනන්ත වශයෙන් ස්ඵරණය වන බැවින් ද, මොහට අන්තයක් නැත්නුයි අනන්ත නම් වේ. ආකාසඤ්ච තං අනන්ත ඤ්චාති ආකාසානන්තං, කසිණුග්ඝාටිමාකාසො" -"**අනන්තාකාසං**" යි කිය යුතු තන්හි "අග්‍යාහිතො" යනාදියෙහි මෙන් විශෙෂණ යාගේ පරනිපාත වශයෙන් "ආකාසානන්තං" යි කියන ලදී. සඞ්ඛ්‍යෙහි ණ ප්‍රත්‍යය කොට "ආකාසානන්ත මෙව ආකාසානඤ්ච" යි වේ. අනි: ස: ස: 30³⁰ වි: මා ස: 802⁴ (ආකාසානඤ්චායතන බලනු) -**ඝඩිණ** (නා) [සං. කෘත්ස්න] = ආකාශ කසිණය. දශකසිණයන්ගෙන් එකක්. මෙහි අහස යනුවෙන් බිත්ති සිදුරෙන් හෝ සුළං කවුළුයෙන් හෝ පෙණෙන අහස ගැණේ. ප්‍රතිච්ඡන්න මණ්ඩපයෙක හෝ සම්කලාල ආදියෙක හෝ එක් වියන්. සතරහුල් සිදුරක් කොට එයින් පෙණෙන අහස හෝ නිමිති වශයෙන් ගෙන වඩන කසිණ භාවනාව. වි: මා: ස: 418¹² අඞ්ගු: නි: 26⁴¹ -**ගත** (නා) = අහසට පැමිණි. අහසෙහි තුබූ, එබඳු වස්තුව. "**ආකාසට්ඨං** නාම භණ්ඩං ආකාසගතං හොති" පාරා: පා: 47¹¹. (ආකාසට්ඨ භණ්ඩ බලනු) -**ගඞ්ගා** (නා) = අහස් ගඟ, දිව්‍යනදිය. අ: ප: ස: 7⁴ -**ගොත්ත** (නා) = එනම් තැනැත්තා. එනම් වෛද්‍යවාසීචරයා. "**ආකාසගොත්තා** වෙජ්ජා සත්ථකම්මං කරොති" මහා: පා: 249²⁷ 250² -**චෙතිය** (නා) = ආකාශ චෛත්‍යය. පළිත ශිඛරයෙහි කළ දැ ගැඹ. "ආකාස චෙතියඞ්ගනං ඔලොකෙන්හි, පළිත ශිඛරයෙහි දැ ගප් අඟන බලන්නී" වි: මා: ස: 347³⁴ 348³ වි: ම: ටී: 140²⁴ -**ඨ** (නෙ) = අහසෙහි තුබූ, ආකාශ ගත. එ බඳු වස්තුව. පාරා: පා: 47¹⁹ 50³ ස: පා: 232³² (ආකාසට්ඨ භණ්ඩ බලනු) -**ඨා** (නා) = ආකාශ ගත වස්තූන් පිළිබඳ විනිශ්චය කථාව. (අදින්නාදාන පාරාජිකා පත්තියේ ආකාශගත වස්තූන් ගැන්ම පිළිබඳ විනිශ්චය. ස: පා: 232³³ 234²² වි: වි: 82-97 -**ණ්ඩ** (නා) (සං. භාණ්ඩ] = අහසෙහි තුබූ බඳු, ආකාශ ගත භාණ්ඩ. අහසෙහි යන මොනර කපිඤ්ජර (=පොර කුකුළන්?) ආදී පක්ෂීන් හෝ වාත වෙගයෙන් ඉගිල ගිය සළු හිස් වෙළුම් සහ සිදී වැටෙන රත්රන් ආදිය. පාරා: පා: 47²¹ වි: වි: 65-81 -**තල** (නා)=අහස් තලය, සඳලු මඩුව, සඳැල්ල. ධ: අ: ගැ: 60²⁹ -**පබ්භාර** (නා) [සං. ප්‍රාග්භාර] = උඩට නෙරා ගිය කන්දෙහි ගුහාව. **නිත්තියකින්** වට නො කළ ප්‍රාග්භාරය, කඳු ගුහාව. "**ආකාස පබ්භාරන්හි** නිත්තියා අපරික්ඛිත්ත පබ්භාරං" වි: වි: ටී: 401¹⁰ ස: පා: 779³⁵ -**මණ්ඩල** (නා) = ආකාශ මණ්ඩලය, අහස් මඩුල්ල. ආකාශ කසිණය වඩන යොගාවචර යාහට ප්‍රතිභාග නිමිත්ත වැටහෙන ආකාරය. වි: මා: ස: 418¹⁴ 419¹¹

ආකාසානඤ්චායතන (නා) [සං. ආකාශානන්ත්‍යායතන] = ආකාශානන්ත්‍යායතනය. අවසමාපත්තීන්ගෙන් සහ සිව් වැදෑරුම් අරූප භූමීන්ගෙන් එකක්. ප්‍රථමාරූප්‍ය චිත්තය. "කිසුණු ඉගුළු ආකාශයම ආකාසානඤ්චායතන නම් වේ. යම් සේ පඨවි කසිණය අරමුණු කොට උපන් ධ්‍යාන ය පඨවි කසිණයයි කියනු ලැබේ ද, එසේ ම ආකාසානඤ්චායතනයයි කියන ලද කිසුණු ඉගුළු ආකාශයෙහි ප්‍රවෘත්ත වූ අඡ්ඣප්‍රාප්ත ප්‍රථමාරූප්‍ය චිත්තය ද ආකාසානඤ්චා යතනයයි කියනු ලැබේ" අභි: ස: ස: 31[3] වි: මා: ස: 803[27] (ආකාසානන්ත බලනු)

ආකිඤ්චඤ්ඤායතන (නා) (ආකිඤ්චඤ්ඤ + ආයතන) [සං. ආකිංචන්‍යායතන] = අෂ්ට සමාපත්තීන්ගෙන් සහ සිව් වැදෑරුම් අරූප භූමීන්ගෙන් එකක්. සත්ත්වාවාස භූමි නව යෙන් හෝ එකක්. මෙහි අකිඤ්චනය නම් කිසිවක් නැති බවයි හෙවත් විඤ්ඤාණඤ්චා යතනය ඉපදීමට අරමුණු වූ විඤ්ඤාණයාගේ අභාවයයි. ඒ අකිඤ්චනත්වය අරමුණු කොට උපදනේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයයි. "අකිඤ්ච නස්ස භාවෝ ආකිඤ්චඤ්ඤං, ආකාසානඤ්චා යතන විඤ්ඤාණාපගමසෙසතං අධිවචනං" වි: මා: ස: 817[40] අභි: ස: ස: 32[21]

ආකිණ්ණ (නා) (ආ + √කිර + ත = ඉණ්ණ) [සං. ආකීර්ණ] = ගැවැසුණු, නො විසිරියදී රැස්වුණු. මිශ්‍ර වූ. අ: ප: ස: 96[7] (ඔකිණ්ණ බලනු) -**මනුස්ස** (නා) [සං මනුෂ්‍ය] = ආකීර්ණ වූ මනුෂ්‍යයන් ඇති, මිනිසුන් ගැවැසුණු. තෙන බො පන සමයෙන වෙසාලී ඉද්ධා - පෙ - බහුජන **ආකිණ්ණ මනුස්සා** සුභික්ඛා ච" මහා: පා: 305[30] ම: පා: ස: 780[13] -**ලොම** (නා) [සං. රෝම] = ගැවැසුණු ලොම් ඇති, අවුල් වූ රෝම ඇති. "**ආකිණ්ණ ලොමං** බො තෙ භගිනීති" පාරා: පා: 147[3] ස: පා: 392[25]. -**විහාර** (නා)=ආකීර්ණ විහරණ ඇති, හැසි ගැවැසී විසීම. කලහකරුවන් හා එක්ව විසීම. ධ: අ: ගැ: 31[17].

ආකිරති (ක්‍රි) (ආ + √කිර + ති) = වත්කරයි, හෙළයි, බහයි. වීසුරුවයි. (අනී: **ආකිරි** වතී: **ආකිරති** අනා: **ආකිරිස්සති**. සම්: **ආකිරෙය්‍ය** පම්: **ආකිරතු** පූ: ක්‍රි: **ආකිරිත්වා** තුං. **ආකිරිතුං** වකෘ: **ආකිරමෙනා** සත්‍රී: ලි: **ආකිරමානී** = විසුරුවන්නී, හෙලන්නී, බහන්නී) "පත්තෙ ඔදනං **ආකිරමානං ආකිර** ආකිර -පෙ- වදතො පවාරණා න හොති" වින: ඒ: 2241 සා: පා: 6637 පාරා: පා: 1419

ආකුල (නා) [සං. ආකුල]= අවුල් වූ. එකට ගැටෙන මුළා වන. "ථොකං **ආකුලා** විය හුත්වා, මඳක් මුළාවන් වැ" ධ: අ: ගැ: 1243 වි: මා: ස: 62715 සාර: දී: 49718

ආකොටන (නා) (ආ + √කුට + යු = අන)= ගැහීම, පහරදීම, හැපීම. උපසපන් භික්ෂූව කට යථන් පිරිසෙයින් උපුල් පතකින් හෝ පහරදීම. කු: සි: ස: 4532 ඛු: සි: ටි: 7028 (ආ කොටෙති බලනු.)

ආකොටන මරන (නා) (ඛීලනමරන බලනු.) වි: වි: ටී: 35219 සාර: දී: 90110

ආකොටිත (ත) (ආ√කුට + ඉ + ත) = 1 කොළන ලද, නැවත නැවත පහළ = ගසන ලද 2 දෑහැවි සිතින් පහළ, කිපුණු සිතින් පහර දුන්. 3 හිඳුවන ලද. 4 මුල පටන් අග දක්වා තළා ගුළා අපුළ (එබඳු සිවුර) "ආදිතො පට්ඨාය යාව ඔසානං කොටිතං **ආකොටිතං**" - "චොරෙහි මනුස්සා - පෙ - ආකොටිතා දිස්සන්ති" - "සෙය්‍යථාපි කංසෙ **ආකොටිතෙ** පඨමං ඔළාරිකා සද්දා පවත්තන්ති" ධ: අ: ගැ: 2523 ජා: අ: ගැ: 188 18824 20518 කා: වි: පි: 5825 කු: සි: ස: 4632 පා: චි: පා: 20326 වි: මා: ස; 67124 (ආකොටෙති බලනු)

ආකොටෙති (ක්‍රි) (ආ√කුට + ණෙ + ති) = 1 ගසයි, පහරදෙයි. 2 මුල සිට අග දක්වා නැවත නැවත අපුළයි. 3 හිඳුවයි. අනී: **ආකොටෙයි** වතී: **ආකොටෙති** අනා: **ආකොටෙස්සති** සම්: **ආකොටෙය්‍ය** පම්: **ආකොටෙතු** තුං: **ආකොටෙතුං**. පූ: ක්‍රි: **ආකොටෙත්වා** වකෘ: **ආකොටෙනෙනා** සත්‍රී: ලි: **ආකොටෙනානී** න: ලි: **ආකොටෙනනං**. භා: කෘ: **ආකොටන**) "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පාණිනා **ආකොටෙතුං**." - "කිස්ස තවං අය්‍ය ඉමං භික්ඛුං **ආකොටෙසි**" - "උක්කාසිත්වා අඤ්ඤලං **ආකොටෙසි**" මහා: පා: 3248 චූ: පා: 2526 3463 ම: පා: ස: 81814 81917 අඞ්ගු: නි: 83289

ආඛ්‍යා (නා) [සං. ආඛ්‍යා]= නම, සංඥව, අභිධානය. අ: ප: ස: 17[21]

ආඛ්‍යාඝිකා (න) = එනම් ප්‍රබන්ධ විශෙෂය. එක්තරා කාව්‍ය විශෙෂයක්. "කථානායක විසින් සවමුඛයෙන් කියන ලද වෘත්තාන්තය." "කිසිවෙක්හු විසින් ලබන ලද දන්නා ලද අර්ථ ඇති ප්‍රබන්ධ විශෙෂය **ආඛ්‍යාඝිකා** නම් වේ." අ: ප: ස: 17[15]

ආගච්ඡති (ක්‍රි) (ආ√ගමු + ති; √ගමු=ච්ඡ)= පැමිණෙයි, එයි. (අතී: **ආගච්ඡි**. වර්ත: **ආගච්ඡති.** අනා: **ආගච්ඡිස්සති** සම්: **ආගච්ඡෙය්‍ය ආගමෙය්‍ය.** පරි: **ආගච්ඡතු = ආගමෙතු** තුං: **ආගච්ඡිතුං = ආගන්තුං** පූර්: ක්‍රි: **ආගන්ත්වා = ආගච්ඡිත්වා** වකෘ: **ආගච්ඡන්තො** සත්‍රී: ලි: **ආගච්ඡන්ති** අතී: කෘ: **ආගන්තා** සත්‍රී: ලි: **ආගන්තා** නපු: **ආගන්තං**) "කථං හි නාම සමණා සක්‍යපුත්තියා නච්චම්පි ගීතම්පි වාදිතම්පි දස්සනාය ආගච්ඡිස්සන්ති" චූ: පා: 218[31] මහා: පා: 40[10]

ආගන්ත 1 (නා) (ආ√ගමු + ත) = පැමිණි, ආ. "**ආගන්තා** බෝ මහාසමණෝ මගධානං ගිරිබ්බජං" - "**ආගන්තා**නාගනසස, ආ නොආ" මහා: පා: 40[17] ජා: අ: ගැ: 50[7] 193[37]

ආගන්ත 2 (නා) = අවබොධ කළ, දැනගත්. ජා: අ: ගැ: 90[34] (ආගන්තාගම බලනු) -'**අනාගන්ත** (නා) (න + ආගන්ත) = පැමිණි නො පැමිණි, ආ නො ආ. "තෙනහි භවං ගහපති ජෙතවනං **ආගන්තානාගන්තස්ස** චාතුද්දිසස්ස සඞ්ඝස්ස පතිඨාපෙහි" චූ: පා: 283 ස: පා: 898[5] -'**ආගම** 1 (නා) (ආ + √ගමු + අ) = අවබොධ කළ ධර්ම ඇති, ධර්මය අවබොධ කළ. **"ආගන්තාගමෝ,** අධිගම හෙයින් ආ ආගම ඇත්තේ" -"තස්ස අඤ්ඤදා භික්ඛු ආගච්ඡති බහුස්සුතො **ආගන්තාගමෝ** – පෙ – සික්ඛා කාමෝ" ජා: අ: ගැ: 90[34] මහා: පා: 128[1] පාචි: පා: 178[16] වි: ම: ටී: 117[24] -**ආගම** 2 (න) = දීඝනිකායාදීන් එක නිකායක ද අවබොධය ඇති. සූත්‍ර පිටකය අවබොධ කළ. **ආගන්තාගමාති** දීඝාදිසු යො කොචි ආගමෝ ආගන්තා එතෙසන්ති ආගන්තාගමා" -"එකෝ නිකායෝ එකෝ ආගමෝ නාම. දෙ නිකායා දෙ ආගමා නාම. පඤ්චනිකායා පඤ්ච ආගමා නාම. කෙසු ආගමේසු යෙසං එකෝ පි ආගමෝ ආගන්තෙ පගුණෙ පවත්තතෙ **ආගන්තාගමා** නාම" මනෝ:පූ: 352[27] 676[16] -**පච්පාටි** (නා) [සං. පරිපාටි] = පැමිණීම් ක්‍රමය, ආ පිළිවෙළ. වැඩි මහළු පිළිවෙළ නොව පැමිණි පිළිවෙළ පිළිපැදිය යුතු තැන්. වැසිකිළි, කෙසකිළි, නහන තොට වැඩිමහළු පිළිවෙළ නොව පැමිණි පිළිවෙළ ම පමණ වේ. **"ආගන්තපච්පාටියා**නි වච්චකුටියං පස්සාවට්ඨානෙ නහානතිත්ථෙති තිසුපි ආගන්ත පටිපාටියොව පමාණං" ස: පා: 948[7] චූ: පා: 353[21] සි: ව: වි: 601[8] -**පුබ්බ** (නා) [සං පූර්‍ව]= ආ විරූ, පැමිණි. **"ආගන්තපුබ්බා** නු ඛෝ භන්තෙ තෙන අත්‍යෙන සාවත්ථීති" මහා: පා: 330[12] ම: පා: ස: 832[25] -**ඵල** (නා) = පැමිණි මාගී ඵල ඇති, සෝවාන් ඵලය අවබොධ කළ. "සඞ්ඛෙය්‍යවචසා නාම **ආගන්තඵලා** අභිසමෙතාවිනී විඤ්ඤූහි සාසනා" -"තත්ථ **ආගන්තං ඵලං** අස්සාති ආගන්ත ඵලා, පටිලද්ධ සොතාපත්ති ඵලාති අත්ථෝ" පාරා: පා: 223[22] ස:පා: 456[17] අඞ්ගු: නි: 650[34] **-භාර** (නා) [සං. භ-ර]*= පැමිණි බර, තමන් විසින් ඉසිලිය යුතු බර. සප්ථිර භික්ෂූවක කළයුතු කටයුතු. මනෝ: පූ: 332[31] (ථෙරභාර බලනු)

ආගන්තං පඤ්හං (නා) = විචාළ ප්‍රශ්නය. පිළිවිසූ පැණ. මනෝ: පූ: 607[24]

ආගන්තං භාරං න වහති (ක්‍රි) = පැමිණි බර නො උසුලයි. දශ වැදෑරුම් ථෙරභාරය නො උසුලයි. "සම්මජ්ජනී පදීපො ච උදකා ආසනෙන ච ඡන්ද පාරිසුඬි උතුක්ඛානං භික්ඛු ගණනා ච ඔවාදො පාතිමොක්ඛං ථෙරභාරොති වුච්චති" යනුවෙන් සඳහන් දශවිධ ථෙරභාරය යම් සප්ථිර නමක් නො උසුලන්නේ නම් හෝ අන් සප්ථිර නමක් ලවා නො කරවන්නේ නම් හෝ **"ආගන්තං භාරං න වහති"** නම් වේ. මනෝ: පූ: 332[31] අඞ්ගු: නි: 51[15] (ථෙරභාර බලනු)

ආගන්තං භාරං වහති (ක්‍රි) = පැමිණි බර උසුලයි. පණ්ඩිත ලක්ෂණයක්. දශවිධ සප්ථිර භාරය උසුලයි. අඞ්ගු: නි: 51[14] මනෝ: පූ: 332[33] (ආගන්තං භාරං න වහති බලනු)

ආගනතුක 1 (නා) [සං. ආගනන්තුක] = අමුත්තා, ආගන්තුකයා. අමුතු මහණ. යම්කිසි විහාරයකට පැමිණි භික්ෂුව. **ආගනතුකෙනාති** කඤ්චි විහාරං ගතෙන" ස: පා: 863[26] අ: ප: ස: 587 කු: සි: ස: 74[22] චූ: පා: 338[2] මහා: පා: 349[4]

ආගන්තුක 2 (නා) = අමුතු, සමග නො උපන්. පසුව ජවනක්ඛණයෙහි උපන්, එබඳු සිත. "තඤ්ච ඛො **ආගන්තුකෙහි** උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨං" අඞ්ගු: නි: 7[14] මනෝ: පූ 34[36] ධ: අ: ගැ: 17[6]

-ආකාර (නා) ආගන්තුග භික්ෂූන්ගේ ආකාරය. ආචාර සණ්ඨානය. ආගන්තුග භික්ෂූන් වහින් **සම්පූණ්** බව හෝ අසම්පූණ් බව හඳුන්වන ලකුණු, ආකාරය. මහා: පා: 197[8-14] සා: පා: 795[16-23] ම: පා: සා: 411[35] (ආවාසිකාකාර බලනු)- **උපෙක්ඛ** (නා) (උ + √දිස + ණ) = ආගන්තුග භික්ෂූන් හඳුන්වන පිරිකර දැන කීම. පිරිකර දැක එයින් ආගන්තුග භික්ෂූන් පැමිණි බව කීම. "ඉධ පන භික්ඛවෙ ආවාසිකා භික්ඛු සුණන්ති ආගන්තුකානං භික්ඛූනං **ආගන්තුකාකාරං ආගන්තුක ලිඞ්ගං ආගන්තුක නිමිත්තං ආගන්තුකුද්දෙසං**" සා: පා: 795[20] ම: පා: සා: 412[20] මහා: පා: 149[9] 198[4] **-කිලමථ** (නා) [සං. කලමථ] = ආගන්තුක කලමථය, කලාන්ත සවභාවය. ආගන්තුක භික්ෂූන්ගේ පීඩාව. "යො ඛො ඉමෙසං ආගන්තුකානං භික්ඛූනං **ආගන්තුක කිලමථො** සො පටිප්පස්සඩ්ඩො" මහා: පා: 349[34] ම: ප: සා: 872[34] **-චතුක්ක** (නා) (ආගන්තුකාදි චතුක්කබලනු) සා: පා: 982[13] **-නිමිත්ත** (නා) = ආගන්තුකයන් හඳුන්වා ලන කරුණු. මහාවගඝපාළි උපොසථක්ඛන්ධ කයෙහි සඳහන් පරිදි පොහෝ කිරීම පිණිස ආගන්තුග භික්ෂූන් පැමිණි බව හඳුන්වන කරුණු. මහා: පා: 198[4] සා: පා: 795[19] ම: පා: සා: 412[20] (ආවාසික නිමිත්ත බලනු) **-පත්ත** (නා) = ආගන්තුක පත්‍රය. සිවුරට අල්ලන අමුතු සිවුරු අත්ත. **ආගන්තුක පත්තං** ආරොපෙස්සාමීති යාචන්නස්ස කුසියා ච අඩ්ඪකුසියා ච පහොනකං දාතබ්බං" සා: පා: 597[38] 939[23] වි: වි: ටී: 317[13] 438[1] **-භත්ත** 1 (නා) ආගන්තුක භක්තය. ආගන්තුග භික්ෂූනට දෙන බත. විශාඛා උපාසිකාවගේ අයැදමෙන් අනුදත් බත් සතරින් හෝ තුදුස් බනින් හෝ එකක්. පිණ්ඩපාතිකඞ්ගය සමාදන් වූවහු විසින් ධුතඞ්ග භෙදය වන බැවින් නො ඉවසියයුතු බත් තුදුසින් එකක්. "තත්‍ර ආගන්තුකානං දින්නං භත්තං **ආගන්තුක භත්තං**" -"ආගන්තුක භක්තය නම් ආගන්තුක යන්හට නියමිත බතයි. එය ආගන්තුගයන් බොහෝ වූ කල එක නමකට එක බැගින්ද, බත් මඳව ගිය කල සිතිකා වශයෙන් ද, දීම වටී. යම් ආගන්තුග නමක් පළමු කොට පැමිණ වෙහෙරට හෝ ආසන ශාලාවට හෙවත් දන් හලට ගෙණෙන ලද සියලුම ආගන්තුග බත් පිළිගත් විට ඔහුටම ඒ සියල්ල අයත් වේ. පසුව පැමිණි ආගන්තුගයන් ඔහු විසින් දෙන ලද්ද වැළඳිය යුතුය. ම: පා: සා: 405[16v] සා: පා: 935[31-32] වි: මා: සා: 163[18] මහා: පා: 329[10] වි: ලං: 309[24] ධ: අ: ගැ: 121[5] **-භත්ත** 2 (නා) = ආගන්තුග භක්තය. ආගන්තුක භික්ෂූන්ට දෙන දානය. විශාඛාව ලද වර අවින් එකක්. "ඉච්ඡාමහං භන්තෙ සඞ්ඝස්ස යාවජීවං වස්සික සාටිකං දාතුං **ආගන්තුක භත්තං** දාතුං - පෙ - උදක සාටිකං දාතුන්ති" මහා: පා: 328[31] **-ලිඞ්ග** (නා) = ආගන්තුකයන් හඳුන්වාලන කරුණු ආගන්තුක ලක්ෂණය. මහාවගඝ පාළි උපොසථක්ඛන්ධකයේ සහ පවාරණ ක්ඛන්ධකයේ දක්නා පරිදි පොහෝ පවුරුණු කිරීමට පැමිණි බව හඳුන්වන කරුණු. මහා: පා: 149[8] 198[4] ම: පා: සා: 411[36] සා: පා: 795[14] (ආවාසික ලිඞ්ග බලනු) **-වත්ත** 1 (නා) [සං. වත?] = ආගන්තුකයන් විසින් කළයුතු වත්. වෙහෙරට අමුතුවෙන් පැමිණෙන භික්ෂූන් විසින් කළයුතු වත් සිරිත්. තුදුස් මහවත් අතර පළමුවන වත. චුල්ලවගඝපාළි වත්තක්ඛන්ධකයෙහි "ආගන්තුකෙන භික්ඛුනා ඉදානි ආරාමං පවිසිස්සාමීති උපාහනා ඔමුඤ්චිතබ්බා - පෙ - ආචමන කුම්භියා උදකං ආසිඤ්චිතබ්බං" යනුවෙන් දක්නා දෙසැත්තෑවක් වත්. "ආගන්තුකයා උවසර සිමින් බැහැර සිටෑ පසු වහන් හැර සත් පහ කොට ඇත හිසින් සිවුරු හැර අරමට වැද්ද යුත්තෙ. පැන් කෙමු පැන් පොකුණු පා නො දෙවැ පා දෙවිය යුතු තැනැ පා දෝනේ" යනාදීන් සිඛවළඳ විනිසෙහි දක්නා වත්." සි: ව: වි: 84[18] ජා: අ: ගැ: 104[8] චූ: පා: 338[30] 340[35] සා: පා: 979[11] වි: ලං: 293[8] (අන්නොසිමායං ආපජ්ජති බලනු) **-වත්ත** 2 (නා) = ආගන්තුක භික්ෂූන් අයත් වත්. වස් විසිමෙහිදී ආගන්තුක භික්ෂූන් විසින් පිළිපැදිය යුතු වත්. අන් වෙහෙරෙක වස් වසන

නිස්සුව එම වෙහෙරට වස් එළඹෙන දින යෙහි ම නො පැමිණිය යුතුය. එදින ම පැමිණි ම නිසා සථාන සම්බාධය වන්නේය. නිස්සාවද නො සැපයෙන්නේය. එබැවින් මසක් පමණ තිබියදී ආගන්තුග නිස්සුව වස් එළඹෙන වෙහෙරට පැමිණිය යුතුය. එසේ මසක් පමණ කල් ඇතිව පැමිණෙන්නේ බණදහම් හදරනු කැමැති නම් උදෙසස සම්පත්තිය ද, කමටහන් වඩනු කැමැති නම් කම්මට්ඨාන සප්පාය ද සිදුවන්නේය. ප්‍රත්‍යය ලාභය ද සලකා වස් කාලය තුළ සැප සේ වෙසෙන්නේ ය. සිය වෙහෙරින් අන් වෙහෙරට යන එම නිස්සුව ගොදුරුගම් නො ගටා, නො කළ කිරුවා, සෙනසුන් පිළිදුග දුව බඩු මැට් බඳුන් තැන්පත් කොට, ගම්යවත් පුරා පිරිසුදු සිතින් යා යුතුය. යන අතරමගදී ගම් වැසියන් දැක "ස්වාමීනි, මේහි ම නවතිනු මැනැවැයි අයදින් නම් එය ඉවසිය යුතුය. මෙය වස් විසීමේ ආගන්තුක වත් නම්. ස: පා: 90513-**වත්ත** 3 (නා) = ආවාසික නිස්සූන් විසින් ආගන්තුක නිස්සුවට කළ යුතු වතාවත්. චුල්ලවග්ග පාළි වත්තක්ඛන්ධකයෙහි සඳහන් "ආවාසිකෙන භික්ඛවෙ භික්ඛුනා ආගන්තුකං භික්ඛුං බුඩ්ඪතරං දිස්වා ආසනං පඤ්ඤපෙතබ්බං - පෙ - ඉමං කාලං නිකඛමි තබ්බන්ති" යනුවෙන් දක්නා පන්නිසක් වත්. "**ආගන්තුක වත්ත**ං, අමුතු අමුතු වැ ආ මහණෙනට කටයුතු වත්" චූ: පා: 340[36] 341[51] ධ අ: ගැ: 116[11]

-සක්කාර (නා) (සං + √කර + ණ) [සං. සත්කාර] = ආගන්තුකයනට කරන සත්කාරය. ආගන්තුක නිස්සූනට සත්කාර සඞ්ග්‍රහ කිරීම. ස: පා: 980[32]

-සඞ්ගහ (නා) (සං + ගහ + අ) [සං: සඞ්ග්‍රහ] = ආගන්තුකයනට, ආගන්තුක නිස්සූන්ට ආවාසිකයන් විසින් කළයුතු සඞ්ග්‍රහ. පා සේදීම් තෙල් ගැල්වීම් ආදිය. "පාද ධොවන තෙලමක්ඛන පානීය පුච්ඡන ඇ අමුතුවන් සඟරා" ජා. අ: ගැ: 148[7]

ආගන්තුකාදි චතුක්ක (නා) = ආගන්තුකාදි චතුෂ්කය. පරිවාර පාළි චතුෂ්ක සඞ්ග්‍රහයෙහි දැක්වූ 1 අත්‍ථාපත්ති ආගන්තුකො ආපජ්ජති නො ආවාසිකො 2 අත්‍ථාපත්ති ආවාසිකො ආපජ්ජති නො ආගන්තුකො 3 අත්‍ථාපත්ති ආගන්තුකො වෙව ආපජ්ජති ආවාසිකො ච 4 අත්‍ථාපත්ති නෙව ආගන්තුකො ආපජ්ජති නො ආවාසිකො යනුවෙන් දැක්වෙන ආගන්තුග නිස්සූන් සහ ආවාසික නිස්සූන් ඇවැතට පැමිණෙන සහ නො පැමිණෙන ක්‍රම සතරක්. එහි 1 ආගන්තුක වත්හි දැක්වූ පරිදි එම වත් නො පුරා අරමට පිවිසෙන ආගන්තුක නිස්සූව ඇවැත් අවදි, ආවාසික නිස්සුව එම ඇවැත් නො අව දී. 2 ආවාසික වත් නො කරනුයේ ආවාසික නිස්සුව ඇවැත් අවදිනු විනා ආගන්තුක නිස්සුව නො අවදි. සෙසු කාය වාග් දාරික ඇවැතට දෙදෙනා ම පැමිණෙති. අසාධාරණ ඇවැතට ආගන්තුක නිස්සුව හෝ ආවාසික නිස්සූව නො පැමිණේ. මේ ආගන්තුකාදි චතුෂ්කයයි. ස: පා: 982[33] පරි: පා: 174[13] (ආගන්තුක වත්ත 1 බලනු)

ආගන්තුකෙහි ආවාසිකානං අනුවත්තිතබ්බං (නා) = ආගන්තුක නිස්සූන් ආවාසික නිස්සූන්ට අනුව පැවැතිය යුතු. මහාවග්ග පාළි උපොසථක්ඛන්ධකයෙහි සහ පවාරණක්ඛන්ධකයෙහි සඳහන් පරිදි ආවාසිකයනට වාතුද්දසිය වැ ආගන්තුකයනට පණ්ණරසිය වේ ද, එහිදී ආවාසික නිස්සූන් ආගන්තුකයනට වඩා ගණනින් වැඩි නම් හෝ සම නම් හෝ ආගන්තුකයන් ආවාසිකයනට අනුව පොහෝ පවුරුණු කටයුතුය. මහා: පා: 147[29] 196[15] ම: පා: ස: 560[14] ස: පා: 795[5] 801[38].

ආගන්තුකො ච ආපජ්ජති (ක්‍රි) = ආගන්තුක නිස්සුව ම ඇවැතට පැමිණෙයි. පරිවාර පාළි ආගන්තුකාදි චතුෂ්කයෙහි දක්නා පරිදි පයලූ වහන් සහ ඉසලූ ඡත්‍ර ද, හිස වසා පෙරෙව් සිවුරුදු ඇතිව වෙහෙරට පිවිසෙන ආගන්තුක නිස්සුව ඇවැත් අවදී. පරි. පා: 174[12] ස: පා 982[35] (ආගන්තුකාදි චතුක්ක බලනු)

ආගම 1 (නා) (ආ + √ගමු + අ) = පැමිණෙන, මතු පැමිණෙන. "**ආගමෙ** ජුණ්හ පවා රෙය්‍යාම" මහා: පා: 155[11] 209[19] 210[35] 211[5] ස: පා: 804[26] ම: පා: ස: 583[31] අඞ්ගු: නි: 98[32]

ආගම 2 (නා) [සං. ආගම] = 1 සඞ්ඛ්‍යය. බුඬ වචනය. 2 දීඝනිකායාදි සූත්‍රපිටකයට අයත් ග්‍රන්ථ. 3 අවබොධය. "සඞ්ඛම දෙ වේ ආගම

අධිගම විසින්" –"**ආගතාගමෝ,** අධිගම හෙයින් ආ ආගම ඇත්තේ" –"මජ්ඣිම විසුද්ධිමග්ගෙහා එස චතුන්නංහි **ආගමානං**හි,' ධ: අ: ගැ: 2[11] 222[15] ජා: අ: ගැ: 90[34] මනෝ: පූ: 2[11] (ආගතාගම බලනු) –'**අධිගම** (නා) = ආගම හා අධිගමය. බුඩ වචනය සහ ලොකොත්තර ධර්මය. "**ආගම** නම් බුදුවජන්: **අධිගම** නම් ලොවුතුරා ධම්" ධ: අ: ගැ: 222[13] –**සඩම්ම** (නා) = බුඩවචනය, ත්‍රිපිටක ධර්මය. "බුදු වදන් **ආගම් සඩම්ම** වෙයි. මහපල නිවන් අධිගම සඩම්ම වේ" ධ: අ: ගැ: 2[11]

ආගමන 1 (න) (ආ + √ගමු + යු=අන) = පැමිණීම, ඒම. ක: වි: පි: 49[7].

ආගමන 2 (නා) = අවබොධය, දැනීම. විදර්‍ශනා වට පැමිණීම සහ මාර්‍ගයට පැමිණීම නම් වූ දෙවැදෑරුම් ආගමනය. "**ආගමන**මපන දුවිධං විපස්සනා ගමනං මග්ගාගමනඤ්ච" වි: වි: ටී: 205[20] –**පට්පදා** (නා) (සං. ප්‍රතිපත්) = ලොකොත්තරාධිගමයේ පූර්‍වභාග ප්‍රතිපදාව, නිවන් අවබොධය පිණිස පළමුව කළයුතු පිළිවෙත. "යාය අනුක්කම පටිපත්තියා ලොකුත්තරෝ අධිගමෝ ආගච්ඡති සා පුබ්බභාග පටිපත්ති **ආගමන පට්පදා**" වි: වි: ටී: 204[11] ස පා: 250[23] –**සද්ධා** (නා)=එනම් ශ්‍රද්ධාව. බොධිසත්ත්ව වරයන්ගේ ශ්‍රද්ධාව. සිව් වැදෑරුම් ශ්‍රද්ධාවන් ගෙන් එකක්. බොධිසත්ත්වවරයන්ගේ ශ්‍රද්ධාව නියත විවරණයේ සිට පැමිණි බැවින් එය **ආගමන සද්ධා** නම්. සු: වි: 754[2] මනෝ: පූ: 604[19] (ආගම සද්ධා යී ද දක්නේය) –**සුද්ධි** (නා) = එවීම පිරිසිදු බව. චීවරවගීයේ දහවන ශික්ෂාපදයේ මූල ශුද්ධිය. එම ශික්ෂාපදයෙහි සඳහන් පරිදි සිවුරු මිළ කැප බව. "**ආගමන සුද්ධි**, වසතු සාමිහු ඒසින් කැප නෙපුලෙන් එවීම පිරිසිදු බව." ක: වි: පි: 49[6] ක: වි: 66[23] චින: ම: 16[13] වි: ලං: 88[21] 89[5].

ආගමෙති (ක්‍රි) (ආ + √ගමු + එ + ති) = ඉවසව, බලාපොරොත්තු වව. (අනී: **ආගමෙමි, ආගමි,** වතී: **ආගමේති,** අනා: **ආගමෙස්ස නි,** සමී: **ආගමෙය්‍ය,** පමී: **ආගමෙතු,** පූ: ක්‍රි: **ආගමෙක්ඛා,** වකෘ: **ආගමෙනෙනා, කම්කෘ: ආගමෙතබ්බා, – තබ්බා – තබ්බං ආගමයමානෝ** = බලාපොරොත්තු වනු ලබන්නේ) "**ආගමෙහි** ත්වං සාරිපුත්ත" –"**ආගමෙතු** භන්තෙ භගවා ධම්මස්සාමි" –"වුට්ඨානමස්ස **ආගමෙතබ්බං**" –"**ආගමෙහි** ආවුසෝ" පාරා: පා: 51[9] මහා: පා: 51[9] 180[7] 209[36] 397[3] ධ: අ: ගැ: 30[33] 51[16] 178[19] 247[30] 330[9] චූ: පා: 307[1] 343[29] 353[16] 359[13] චූ: පා: B 698[24] ස: පා: 695[4] 770[23] 830[34–36].

ආගම්ම (පූ: ක්‍රි:) = පැමිණ. "යං නිකඛවෙ පුඤ්ඤං **ආගම්ම**" අඞ්ගු: නි: 7[46].

ආගාමි (නා) (ආ + √ගමු + ණි) = පැමිණෙන, මතු පැමිණෙන. චින: ම: 138[12]

ආගාරික (නා) (අගාර + ණික) = ගිහි ගෙයි වැසි, ගිහි. "මයං ඛො ආචරිය **ආගාරිකා** නාම උපජාන මෙතස්ස සඤ්ඤමස්ස" මහා: පා: 310[5]

ආගාළ්හ (නා) [සං. ආගාඪ) = 1 දැඩිබව, තද බව. 2 තජ්නීයාදි කර්‍මය කළ භික්ෂුව වත් නො පුරන විට එම භික්ෂුවට උත්ක්ෂෙපනීය කර්‍මය කිරීම. පරි: පා: 169[9] ස: පා: 979[22] අඞ්ගු: නි: 173[38] (ආගාළ්හාය චෙතෙය්‍ය බලනු) –**පට්පදා** (නා) = ගාඪප්‍රතිපත්තිය. කර්‍කශප්‍රතිපදාව. දැඩි පිළිවෙත. මනෝ: පූ: 463[20]

ආගාළ්හාය චෙතෙය්‍ය (ක්‍රි) = දැඩි බව පිණිස සිතන්නේය. උත්ක්ෂෙපනීය කර්‍මය කරන්නේය. "නීහඞෙගහි සම්‍මන්නාගනස්ස භික්ඛු නො ආකඞ්ඛමානො 'සඞ්ඝා **ආගාළ්හාය** චෙතෙය්‍ය" පරි: පා: 169[19] ස: පා: 979[22]

ආගිලායති (ක්‍රි) (ආ + √ගිල + ආය + ති) = ගිලන් වෙයි, රෙදෙයි. "අපිච මෙ පිටයි **ආගිලායති**" අඞ්ගු: නි: 832[34] මනෝ: පූ: 843[5]

ආගු 1 (ක්‍රි) (ආ + √ගමු + ඵ) = පැමිණියාහුය. ආවාහුය. සු: වි: 492[8]

ආගු 2 (නා) [සං. ආගු] = අපරාධය, වරද. අ: ප: ස. 48[32] –**චාරී** (නා) (√චර + ණී) = අපරාධකාරයා, වරදකරු. පව්කරන්නා. මනෝ: පූ: 293[3] අඞ්ගු: නි: 30[5]

ආඝාත (නා) (ආ + √හන + අ; √හන=ඝාත) = නැසීම, විනාශය, වෛරය. එබඳු අදහස. "ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ ලභන්ති **ආඝාතං**

"**ආඝාතං** බඬනි, වෙර බඳී." මහා: පා: 123[33] චින: ම: 487 පරි: පා: ගැ: 2822 ධ: අ: ගැ: 18828 **-පච්චිනය** (න) = ක්‍රොධය ඉවත්කර ගැණීම, ක්‍රොධය නැසීම. සං: පා: 9932 පරි: පා: 1891[0] (නව ආඝාත පටිච්චිනය බලනු.) **-වත්‍ථු** (නා) = ආඝාත වසතු. "අනත්‍ථං මෙ අවරි" යනාදීන් දක්නා ආඝාත වසතු නවය. ක්‍රොධය ඉපදීමේ හෙතු වන කරුණු. සං: පා: 9931 පරි: පා: ගැ: 16[17] 28[24].

ආඝාතන 1 (න) (ආඝාත + යු = අන) [සං. ආඝාතන] = වධකසථානය වධකුයන් මරන තැන. දම්ගෙඬිය. කොළොම්බුව තබන තැන. "**ආඝාතන**නති ධමම ගණ්ඩිකං වුච්චති" -"ධමමගණ්ඩිකට්ඨානෙ, දම්ගෙඬි තැනැ. දම් ගෙඬි නම් හිස තබා කපන කොළොම්බුවයි" -"**ආඝාතනං**, දම්ගෙඬියට හෙවත් වධකයන් මරණ තැනට" සං: පා: 40 [83] ජා: අ: ගැ: 62[80] 103[0] අ: ප: සං: 71[7] පාරා: පා: 176[27] 181[37] (ආඝාත යි ද දක්නේය. පාරා: පා: 176[27].)

ආඝාතන 2 (නා) = වධකසථානය. කුටිකාර සඬඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි කුටි වාසතුව පිළිබඳ සොළොස් උවදුරු වලින් එකක් සං: පා: 408[33] පාරා: පා: 176[27] චින: ම: 104[32] ක: වි: 449 වි: ති: ටි: 231[18] (ධම්මගණ්ඩිකා බලනු.) **-නිස්සිත** (නා) [සං. නිශ්‍රිත] = වධක සථානය ඇසුරුකළ ප්‍රදෙශය. කුටිකාර සඬඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි කුටිවාසතුව සාරම්භ වන එක් සථානයක්. වධකසථානයක් ආශ්‍රිත ප්‍රදෙශයක කුටිවාසතුව නො දෙසිය යුතුය. පාරා: පා: 176[27] 181[37] සං: පා: 408[33] චි: ටී: ටී: 231[18].

ආඝාතිත (නා) = ක්‍රොධ කළ, ආඝාත බඳනා ලද, පහරණ ලද. "**ආඝාතිතො**, පහරණ ලද්දේ" පරි: ඵා: ගැ: 28[24].

ආචමන 1 (නා) = ජලයෙන් මුඛ ශුඬිය කිරීම එක් නිරශ්චින විදියක්. "**ආචමන**නති උදකෙන මුඛසුඬිකරණං" සු: ටී: 70[40] දී: නි: 9[20].

ආචමන 2 (නා) (ආ + √චම + යු = අන) = සේදීම, ධොවනය. වැසිකිළි කොට වර්චස් සේදීම. චු: පා: 354[3] **-උදක** (නා) = වැසි කිළියෙහි පරිභොග ජලය. "**ආචමන උදකා**වසෙසං, පිරිහොදියෙන් සමහරක්" ධ: අ: ගැ: 29[21] **-කුම්භි** (නා) වැසිකිළි දිය සැළිය. වැසිකිළියෙහි ජලය තබන බඳුන. "සචෙ ආචමනකුම්භියා උදකං න හොති **ආචමන කුම්භියා** උදකං ආසිඤ්චිතබබං" චු: පා: 354[26] සං: පා: 733[31] චු: පා: B. 295[12] ම: පා: සං: 161[22] **-පාදුකා** (නා) [සං. පාදුකා] = වර්චස් සෝදන පාදුකාව. තෙ වැදෑරුම් පාදුකාවන්ගෙන් එකක්. "**ආචමන පාදුකාය** ඨිතෙන උබ්භුජිතබබං" චු: පා: B. 293[44] චු: පා: 354[17] මහා: පා: 225[3] පරි: පා: 171[28] ම: පා: සං: 619[23] **සරාව** (නා) [සං. සරාව] = වර්චස් සෝදනු පිණිස ජලය ගන්නා මලාව, භාජනය. "න **ආචමන සරාවෙන** උදකං සෙසෙතබබං" චු: පා: 354[3-19] චු: පා: B. 293[14].

ආචමෙති (ක්‍රි) (අ + √චම + ණෙ + ති) = සෝදයි, වර්චස් කොට මල මග සෝදයි. (අතී: **ආචමෙසි** = **ආචමි** වතී: **ආචමෙති** අනා: **ආචමෙස්සති** සමී: **ආචමෙය්‍ය** පමී: **ආචමෙතු** පූ: ක්‍රි: **ආචමෙත්වා** ව: කෘ: **ආචමෙනෙනා**, තුං: **ආචමෙතුං** කම්ම කෘ: **ආචමෙතබ්බා - තබ්බා - තබ්බං** = සේදිය යුතු) "යො න **ආචමෙය්‍ය** ආපත්ති දුක්කටස්ස" -"කිං පනත්‍ථං ආවුසො වච්චං කත්වා න **ආචමෙසික්**" චු: පා: 353[8-10] 353[12-14].

ආචය (නා) (ආ + √චි + ණ) = රැස්කිරීම, කෙලෙස් රැස් කිරීම. "යෙව ඛො තවං ගොතම් ධමෙම ජානෙය්‍යාසි ඉමෙ ධමමා - පෙ - අපචයාය සංවත්තන්ති නො **ආචයාය**" චු: පා: B. 426[3] 427[4] චු: පා: 402[19].

ආචරණ (නා) (ආ + √චර + ණ) = හැසිරීම, ක්‍රියාව. ආචාරය. සාර: දී: 658[27].

ආචරි (ක්‍රි) (ආ + √චර + ඊ) = හැසුරුණේය, කෙළේය. (අතී: **ආචරි** වතී: **ආචරති** අනා: **ආචරිස්සති** සමී: **ආචරෙය්‍ය** පමී: **ආචරතු** පූ: ක්‍රි: **ආචරිත්වා** තුං: **ආචරිතුං** ව: කෘ: **ආචරමෙනා** සත්‍රී: ලි: **ආචරන්ති** කම්ම කෘ: **ආචරිතබ්බා - තබ්බා - තබ්බං** = හැසිරිය යුතු.) "යං අනාචාරං ආචරිත්වා, යම් ව්‍යති ක්‍රමයක් කොට" -"විත්‍ථිධම්පි අනාචාරං **ආචරිස්සන**නි" -"නෙ එවරූපං අනාචාරං **ආචරන**නි" ක: වි: පි: 102[3] පරා: පා: 213[27] 224[13].

ආචරිතු කාමනා(නා) = හැසිරෙනු කැමති බව, කරනු කැමැත්ත. කා: වි: පි: 89[26].

ආචරිනී (නා) (ආචරිය + ඉනී) = ආචාර්‍යාචරිය. ගුරුවරිය ගුරුමෙහෙණ. "වුට්ඨාපෙස්සාමීති ගණං වා **ආචරිනිං** වා පත්තං වා චීවරං වා පරියෙසති" පාචි: පා: 368[1].

ආචරිය (නා) (ආ + √චර + ඉය) [සං. ආචාර්‍ය] = ආචාර්‍යවරයා, ගුරුවරයා. කර්මටහන්දෙන ගුරුවරයා "මේසේ හඳුළ යුතුය, මේසේ යා යුතුය යනාදීන් ආචාරශික්ෂාවෙහි හික්ම වන්නා. ආචාර්‍යවරයෝ වනාහි 1 පබ්බජ්ජාචරිය 2 උපසම්පදාචරිය 3 නිස්සයාචරිය 4 උද්දෙසාචරිය (=ධම්මාචරිය) යනුවෙන් සිව්වැදෑරුම් වෙත්. පැවිදි කළ ආචාර්‍ය තෙම පබ්බජ්ජාචරිය නම් වේ. කර්ම වාක්‍යය දෙසූ ආචාර්‍යවරයෝ උපසම්පදාචාර්‍ය වරයෝ නම් වෙත්. නිස්සයාචරිය නම් නිසඳුන් ආචාර්‍යයි. ධර්‍මය උගන්වන්නේ උද්දෙසාචරියයි. චීන: මා: 52[35] චූ: පා: B. vii (උ: ශ්‍ර:) සා: පා: 806[27] 1025[12] මා: පා: **සා**: 228[23] වි: මා: සා: 226[24] වි: වි: ථේ: 363[26] **කා**: වි: 14[33] අ: ප: සා: 56[13] මි: ලං: 177[3] 290[11] -**ග්‍රහණ** (නා) [සං. ග්‍රහ] = ආචාර්‍යයන්ගෙන් ගෙනීම. පරම්පරාගත ආචාර්‍යවරයන්ගෙන් ගෙනීම. අනාදරය ශික්ෂාපද අනාපත්ති වාරයෙහි දක්නා පරිදි තම ආචාර්‍ය පරම්පරාවෙන් ගැන්ම. "පවෙණියා ආගතො **ආචරි යුග්‍රහතො** ච ගහෙතබ්බා" සා: පා: 637[11] පාචි: පා: 131[21] වි: වි: ථේ: 180[34] 267[15] සා: පා: 301[2] වි: මා: සා: 229[31] -**උපද්‍දව** (නා) [සං. උපද්‍රව] = ආචාර්‍ය උපද්‍රවය. ප: සූ: 112[19] -**කම්ම** (නා) = ආචාර්‍ය කර්මය. තම ගුරුවරයාගේ කාර්‍යය. වි: වි: ථේ: 140[2] සා: පා: 206[27] සාර: දී: 488[32] පාරා: පා: 41[29] (ආචරියක බලනු) -**කිච්ච** (නා) [සං. කෘත්‍ය] ආචාර්‍ය කෘත්‍යය, ගුරුවරයා විසින් කළ යුතු කටයුතු. අධිකරණයක් නො වන කෘත්‍යය. "තත්‍ථ කතමං කිච්චං නො අධිකරණං. **ආචරියකිච්චං** – පෙ – සමානාචරිය කිච්චං" පරි: පා: 212[9] **කුල** 1 (නා) = ඇදුරු කුලය, ගුරුගෙදර, ගුරු නිවස. **කුල** 2 (නා) = ආචාර්‍යවාද. සප්ථවිරවාදයෙන් අන්‍ය වූ භික්ෂුනිකායයෝ. අටළොස් ආචාර්‍යවාදයෝ. "සබ්බෙ අඨාරස ආචරියවාදා දුතියෙ වස්ස සතෙ උපපන්නා අඨාරස නිකායාතිපි අඨාරසා **චරියකුලානිතිපි** එතෙසං යෙව නාමං" සාර: දී: 97[29] (අඨාරස ආචරියවාද බලනු) -**ගහණ** (නා) [සං. ග්‍රහණ] = ආචාර්‍ය ග්‍රහණය. ආචාර්‍යවරයකු පත්කරගැණීම. තමහට ගුරුවරයකු පත්කර ගනු කැමැති අතැවැසි භික්ෂුව උතුරු සඟළ එකස් කොට පෙරව එළිල්ලෙන් හිඳ ඇඳිලි බැඳ "ආචරියෝ මෙ භන්තෙ හොහි, (ආයස්මතො නිස්සාය වච්ඡාමි", සි තෙවරක් කිව යුතුය. එහිදී ආචාර්‍ය වරයා "සාධු" – "ලහු" – "ඔපායිකං" – "පතිරූපං" යන මෙයින් එකකින් හෝ "පාසාදිකෙන සම්පාදෙහි" යනුවෙන් හෝ ආචාර්‍ය ග්‍රහණය පිළිගත් බව දැන්විය යුතුය, එසද කයින් හෝ වචනින් හෝ කය වචන දෙකින්ම හෝ හැඟවිය යුතුය. වි: ලං: 290[18] (උපජ්ඣාය ගහණ බලනු) -**චතුක්ක** (නා) = ආචාර්‍ය චතුෂ්කය. පරිවාර පාළි එකුත්තරිකයෙහි දැක් වූ 1 අට්ඨාපත්ති ආචරියෝ ආපජ්ජති නො අන්තෙවාසිකො 2 අට්ඨාපත්ති අන්තෙවාසිකො ආපජ්ජති නො ආචරියෝ 3 අට්ඨාපත්ති ආචරියෝ වෙව ආපජ්ජති අන්තෙවාසිකොච 4 අට්ඨාපත්ති නෙව ආචරියෝ ආපජ්ජති නො අන්තෙවාසිකො යනුවෙන් ආචාර්‍යවරයා සහ අන්තෙවාසිකයා ඇවැතට පැමිණීමේ සහ නො පැමිණීමේ ක්‍රම සතරක්. අන්තෙවාසිකයාට කටයුතු වත් නො කරන ආචාර්‍යවරයා ඇවැතට පැමිණෙයි. එහි අතැවැසි මහණ ඇවැතට නො පැමිණෙයි. ආචාර්‍යවරයාහට කටයුතු වත් නො කරන අන්තෙවාසික භික්ෂුව ඇවැතට පැමිණෙයි. එහි ආචාර්‍ය භික්ෂුව ඇවැතට නො පැමිණෙයි. සෙසු ආපත්තින්ට ආචාර්‍ය අන්තෙවාසික දෙදෙනා පැමිණෙති. අසාධාරණ ආපත්තින්ට ආචාර්‍ය අන්තෙවාසක දෙදෙනාම නොපැමිණෙති. පරි: පා: 174[28] සා: පා: 983[29] (උපජ්ඣාය චතුක්ක බලනු) -**ධන** (නා): ආචාර්‍ය ධන්‍ය. ගුරුදක්ෂිණාව ආචාර්‍ය භාගය, ඇදුරුබැල. "සො ආචරියස්ස **ආචරිය ධනං** නීය්‍යාදෙත්වා දූරං පරියෙසති" අඞ්ගු: නි: 482[6] 483[16] 1107[14] මනෝ: පූ: 634[12] 867[36] -**ධනු** (නා) = ඇජර දුන්න. යෝධ දුන්න. නවවියන් දුන්න. ආරණ්‍යක සෙනාසනයෙහි දුනු පන්සියය ගැණීමට නියමිත දුන්න. "**ආචරිය ධනු** නාම පකතිහත්‍ථෙන නව විදත්ථිපමාණං, ජියාය පන ආරොපිතාය

චතුහත්ථපපමාණන්ති" – "**ආචරිය ධනුනා**, නවඞියත් ඇඳිර දුන්නෙන්" ක: වි: පි: 58[19] වි: වි: ටී: 145[17] වින: ම: 188[13] වි: ම: ටී: 82[29] සා: පෑ: 216[20] වි: මා: සා: 177[20] සාර: දී: 496[22] (අජ්ජ ධනු බලනු) -**පරම්පරා** (නා) [සං. පරම්පරා] = ආචාර්‍ය පරම්පරාව, ඇදුරු පරපුර. ථෙර තරඞ්ගය. විනයපිටකය පිළිබඳ ආචාර්‍ය විනිශ්චය පරම්පරාව, උපාලි දාසක, සොණක, සිඟාල, මොග්ගලිපුත්ත තිස්ස යන මහ රහතන් වහන්සේගෙන් දඹදිව ද, මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේගෙන් ලක්දිව ද, පැතුරුණු ආචාර්‍ය පරම්පරාව. ආචාර්‍ය පරම්පරාව දැන්ම විනය ධරයාගේ එක් ලක්ෂණයකි. "තීණි හි විනය ධරස්ස ලක්ඛණානි ඉච්ඡිතබ්බානි, කතමානි තීණි? සුත්තඤ්චස්ස සවාගතං හොති -පෙ- **ආචරිය පරම්පරා** බෝ පනස්ස සුග්ගහිතා හොති සුමනසිකතා සූපධාරිතානි ඉදං තතියං' ස: පෑ: 185–32 1653–29 1667 පරි: පෑ: 179[29] ක: වි: පි: 13[10] වින: ම: 238[20] වි: වි: ටී: 106[8] සාර: දී: 432[35] ක: වි: 15[30] -**පාචරිය** නො [සං. ප්‍රාචාර්‍ය] = ආචාර්‍ය ප්‍රාචාර්‍ය ආචාර්‍ය නම් ගුරුවරයාගේ. ප්‍රාචාර්‍ය නම් ගුරුවරයාගේ ගුරුවරයාගේ. "ආචරියස්ස ආචරියෝ. පාචරියෝ" යනු විග්‍රහයි. "කින්නු තෙ සුතං බ්‍රාහ්මණානං වුද්ධානං මහල්ලකානං **ආචරිය පාචරියානං** භාසමානානං" දී: නි: 73[9] සු: වි: 177[35] අඞ්ගු: නි: 97[23] -**භාගිය** (නා) [සං. භාගීය] = ආචාර්‍යවරයාගේ භාගීය. ඇදුරු බිරිඳ. දී: නි: 45[28] (3) සු: වි: 619[2] අඞ්ගු: නි: 32[14] -**භාග** (නා) (√භජ + ණ; ජ = ග) = ආචාර්‍ය භාගය. ඇදුරු බෑලූ. ශිල්ප උගැන්වූ ගුරුවරයාට දෙන පුද පඬුරු. "ආචරිය භාගෝ, ඇදුරු බෑලූ" ජා: අ: ගැ: 37[27] සා: පෑ: 337[10] වි: වි: ටී: 198[35] වි: ලං: 41[2–6] -**මාගම** (නා:) = ආචාර්‍ය මාගීය. ආචාර්‍යයන්ගේ කථාමාගීය, වි: මා: සා: 230[20] වි: ම: ටී: 99[24] -**මත්ත** (නා) [සං. මාත්‍ර] = ආචාර්‍ය සමාන වූ. ගුරුවරයකු වැනි. එක් වසකුදු නැති භික්ෂුවට සවසක් වූ භික්ෂුව ආචාර්‍යමාත්‍රය හෙවත් ගුරුවරයකු වැනිවේ. එසේ වනුයේ සවසක් වූ භික්ෂුවට දසවස් වනවිට වසකුදු නැති භික්ෂුවට සිව්වසකි. එහිදී සිව්වස් භික්ෂුව දසවස් භික්ෂුව ඇසුරුකොට වසන්නේය. එබැවින් ගුරුවරයකු වැනි වේ. මෙසේම එක්වස් භික්ෂුවට සත්වස් වූ භික්ෂුව ද, දෙවස් භික්ෂුවට අටවස් භික්ෂුව ද, ආචාර්‍ය මාත්‍රය. නවවස් භික්ෂුව තෙවස් භික්ෂුවටද, දසවස් භික්ෂුව සිව්වස් භික්ෂුවට ද, ආචාර්‍ය මාත්‍රය "අවසිකස්ස ජබ්බසෙසා **ආචරිය මත්තා**" සා: පෑ: 807[2] මහා: පෑ: 221[19] ම: පෑ: සා: 613[29] -**මතික** (නා) මත + ඉක) = ආචාර්‍ය මතයෙහි ම පිහිටි. ගුරුමතය නො ඉක්මවන. ආචාර්‍ය මතය ම ප්‍රකාශ කරන. "ආචරියමතියං නිස්සායෙතා **ආචරිය මතිකොසි** ගන්තෙ. ආචරිය මතිං කායති කථෙතීති ආචරිය මතිකෝ" සි ගත ආචාර්‍ය මතයම කියන්නෙ යන අර්ථ වේ" වි: මා: සා: 236[34] -**මුඛ** (නා) [සං. මුඛ] = ආචාර්‍ය මුඛය ගුරුමුව. ගුරුවරයකු හමුව. "**ආචරිය මුඛතෝ** අනුග්ගහීතත්තා එවං ආචරියා වදන්තීති සඤ්ඤාතුං නාසක්කි" වි: මා: සා: 230[21] -**මුට්ඨි** (නා) [සං මුෂ්ටි] = ගුරුමිට, ගුරුවරයන් ශිෂ්‍යයනට නොකියන කොටස. "නත්ථානන්ද තථාගතස්ස ධම්මෙසු **ආචරිය මුට්ඨි**" "**ආචරිය මුට්ඨිං** ආචාර්‍යයන් නොකියා තබන යන අර්ථයි" ජා: අ: ගැ: 141[14] සු: වි: 379[26] දී: නි: 62[4] -**ලක්ඛණ** (නා) [සං. ලක්ෂණ] = ආචාර්‍ය ලක්ෂණ. ගුරුවරයකු වෙත පිහිටිය යුතු සුදුසුකම්. නිසදීමට සුදුසු ගුරුවරයකුගේ (නිස්සයාචරිය) ලක්ෂණ. මහාවගපාළි මහාඛන්ධකයෙහි "පඤ්චහි භික්ඛවෙ අඞ්ගෙහි සමන්නාගතෙන භික්ඛුනා න උපසම්පාදෙතබ්බං න නිස්සයෝ දාතබ්බෝ න සාමණෙරෝ උපට්ඨාපෙතබ්බෝ න අසෙඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතෝ හොති" යනු පටන් "උපසම්පාදෙතබ්බ පඤ්චක සොළසවාර නිට්ඨිතං" යනු අවසන් කොට මේ අතර කරුණු පස පස ඇතුළත් ඡේදක සොළසකි ඒ සියල්ල පිඩු කිරීමෙන් කරුණු අසූවක් වේ. ඉන් කරුණු සතළිසකින් අසම්පූර්ණ භික්ෂුව හෙරණකු උපසපන් කරගැනීමට ද, වෙත නවත්වා ගැනීමට ද, නිසදීමට ද, සුදුසු නොවේ. ඉතිරි කරුණු සතළිසෙන් යුක්තවූයේ හෙරණකු උපසපන් කර ගැනීමාදියට සුදුසු වන්නේය. "ඉදානි යං පුබ්බෙ අනුජානාම් භික්ඛවෙ ව්‍යත්තෙන -පෙ- නිස්සයං දාතුන්ති සඞ්ඛ්‍ය පතෝ උපජ්ඣාවරියානං ලක්ඛණං වුත්තං" සා: පෑ: 738[32] ම: පෑ: සා: 243[2] වි: ලං: 199[8] (විස්තර ම: පෑ: සා: 243 පිටුව බලා දත් නේය.) -**ලෙස** (නා) (√ලිස + ණ) [සං.

ලෙශ] = ආචාර්‍ය ලෙශය. ගුරුවරයා හා එක්තරා කොටසකින් සමාන බව. දුටුයා දෙස සඞ්‍ඝාදිසෙස ශික්‍ෂාපද පඤ්ඤත්තියෙහි දශලෙශයන්ගෙන් එකක්. යම් කිසි ගුරුවරයකු (ආචාර්‍යවරයකු) ගේ අතැවැසි භික්‍ෂුවක් පරිජී ඇවැත් අවන්නහු දැක ඒ නම් ඇති අනෙක් ආචාර්‍යවරයකුගේ අතැවැසි භික්‍ෂුවකට පරිජී ඇවැතින් වොදනා කිරීම. එසේ කරන භික්‍ෂුවට වචනයක් පාසා සඟ වෙසෙස් ඇවැත් වේ. පාරා: පා: 201[27] 203[1] විත: ම: 111[35] (දසලෙස බලනු) **-වත්ත** 1 (නා) [සං වෘත්ත?] = ඇදුරුවත්. ගුරුවරයන් විසින් අතැවැසියනට කළයුතු වත්. චුල්ලවගඟපාළි වත්තක්ඛන්ධකයෙහි සහ මහාවගඟපාළි මහාක්ඛන්ධකයෙහි "ආචරියෙන භික්ඛවෙ අන්තෙවාසිකො සඞ්ගහෙතබ්බෙ, අනුග්ගහෙතබ්බො උද්දෙසෙන පරිපුච්ඡාය ඔවාදෙන අනුසාසනියා" යනු පටන් "වුඩ්ඨා නමස්ස ආගමෙතබ්බං" යනු අවසන් කොට එක්සිය දෙතිසක් වූ වත්. චු: පා: 387[15] මිහා: පා: 62[6] ධ: අ: ගැ: 39[25] සී: ලං: 290[7] **-වත්ත** 2 (නා) = ඇදුරුවත්. අතැවැසියන් විසින් ගුරුවරයනට කළයුතු වත්. චුල්ල වගඟපාළි වත්තක්ඛන්ධකයෙහි සඳහන් "කාලස්සෙව උට්ඨාය උපාහනා ඔමුඤ්චිත්වා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා දන්තකට්ඨං දාතබ්බං" යනු පටන් "වුඩ්ඨානමස්ස ආගමෙතබ්බං" යනු අවසන් කොට ඇති අතැවැසියන් විසින් ගුරුවරයනට කළයුතු එක්සිය දෙපණසක් වත්. චු: පා: 392[29] 367[4] සි: ව: වි: 83[19] 84[38] සී: මා: ස: 240[11] මහා: පා: 42[29] ධ: අ: ගැ: 39[25] **-කථා** (නා) ආචාර්‍ය වරයන් කෙරෙහි කළයුතු වතාවත් පිළිබඳ විස්තර කථාව. සී: ලං: 290[5] **-වාද** 1 (නා) (√වාද + ණ) [සං. වාද] = ආචාර්‍ය වාදය. ප්‍රඥප්ති විනයෙහි සිව් වැදෑරුම් භෙද යෙන් හෝ සිව්වැදෑරුම් විනයෙන් හෝ එකක්. අට්ඨකථාව, අටුවාව. ධම්-විනය දෙක පිළිබඳව බුදුරදුන් වදාළ විස්තර දෙශනාව "අට්ඨකථාපාළි" යි ධම් සඞ්ග්‍රාහක මහ රහතන් වහන්සේ විසින් සම්මත කරන ලද්දීය. "ආචරියවාද" යනුෂු එය මැයි. "**ආචරිය වාදෙ** නාම ධම්මසඞ්ගාහකෙහි පඤ්චහි අරහන්ත සතෙහි ඨපිතා පාළි විනිම්මුත්තා ඔක්කන්තික විනිච්ඡයපවත්තා අට්ඨකථා තන්ති" සං: පා: 161[26] 162[6] 163[9] වි: ලං: 97[34] සාර: දී: 430[1] සී: සී: ටී: 103[30] සු: සී: 395[13] **-වාද** 2 (නා) = ආචාර්‍යවාදය. ඒ ඒ ආචාර්‍යවරයන්ගේ මතාන්තර. තම ආචාර්‍යවරයන්ගේ හෝ මත සා: පා: 856[11-18] **-වාද** 3 (නා) = ආචාර්‍යවාදය. සථවිරවාදයෙන් අන්‍යවූ භික්‍ෂුනිකාය. මහාසංඝිකාදි අටළොස් භික්‍ෂුනිකායයෝ. "සබ්බෙ අඨාරස **ආචරිය වාදා** දුනියෙ දිස්සරතෙ උප්පන්නා" සාර: දී: 97[27] කථා: අ: 80[8] (අඨාරස ආචරියවාද බලනු) **-වෙවචන** (නා) = ආචාර්‍යවරයාට යෙදෙන පදීය නාම. ගුරුවරයා යනුවට යෙදෙන සමාන අර්‍ථ ඇති ශබ්ද. "යො මං පබ්බාජෙසි, යො මං අනුසාවෙසි, යාහං නිස්සාය වසාමි, යාහං උද්දිසාපෙමි, යාහං පරිපුච්ඡාමි, යො මං උද්දිසති, යො මං පරිපුච්ඡාපෙති, යන පදීය ශබ්ද. ආචරිය වෙවචනයෙන් **ශික්‍ෂාප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය** පිණිස යොදන ශබ්ද. "එවං **ආචරිය වෙවචනෙන** සික්ඛා පච්චක්ඛාතා හොති" සං: ප: 180[11] පාරා: පා: 26[28] (ආචරියං පච්චක්ඛාමි බලනු.) **-වංස** (නා) = ආචාර්‍ය වංශය. ආචාර්‍ය වාදය. අට්ඨකථා. ධම් සංඛ්‍යාහක මහරහතන් වහන්සේ විසින් ආචාර්‍ය වංශයෙන් ගෙනා අට්ඨකථා "ධම්මසඞ්ගාහකාදි ආචරියවංසෙන ආභතා අට්ඨකථා **ආචරිය වංසොති** ආහ" සී: සී: ටී: 102[28] සා: පා: 161[29] **-සන්තික** (නි) ආචාර්‍ය සමීපය, ගුරුහමුව සී: මා: ස: 248[17] **-සම** (නා) = ආචාර්‍යවරයා හා සම, ගුරුවරයකු වැනියහු කමටහන් දීමට සුදුස්සෙක්. සී: මා: ස: 292[9-34] **සුද්ධි** (නා) = ආචාර්‍ය ශුද්ධිය. ගුරුපරපුරින් ආ පිරිසුදු දැනීම. "අත්තනො මතිං පහාය **ආචරිය සුද්ධියා** වත්තා හොති" ස: පා: 165[33].

ආචරියක 1 (නා) = (ආචරිය + කම්ම) ආචාර්‍ය කර්‍මය, සිය ගුරුන් කළ වැඩ. "අහං ඛො පන සුසික්ඛිතො අනවයො සකෙ **ආචරියකෙ** කුම්භකාර කම්මෙ පරියොදාත සිප්පෙපා" පාරා: පා: 41[28] සාරා: ම: 21[22] ස: පා: 206[27] (ආචරිය කම්ම බලනු.)

ආචරියක 2 (නා) (ආචරිය + ක) = ආචාර්‍ය භාවය, ආචාර්‍යවාදය. තම ගුරු මතය. "සන්ති භගවා එකෙ සමණ බ්‍රහ්මණා මනොප දොසිකං **ආචරියකං** අගාහඞ්ඛුං පඤ්ඤපෙන්ති" දී: නි: 20[15] (3) සු: සී: 601[24].

ආචරියං පච්චක්ඛාමි (ක්‍රි) = ආචාර්‍යවරයා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන කරමි, ගුරුවරයා අත්හරිමි. ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයෙහි යෙදෙන දෙවිසි ක්ෂෙත්‍ර පදයන්ගෙන් එකක්. සං: පෘ: 180⁸ ක: වි: 191⁹.

ආචාම (නා) (ආ + √වම + ණ) [සං. ආවාම] = 1 කැළඳ, බහින් පෙරූ කැළඳ. "**ආචාම** යනු බහිනි (හි?) කැළඳට නම්. 2 දඹුබත්. දංකුඩ. අ: ප: සා: 64⁵ ජා: අ: ගැ: 149¹⁶ මනෝ: පූ: 447²⁶ සු: වි: 231¹⁶ **-කුණ්ඩක** (නා) = කැළඳ හා කුඩු, "**ආචාමකුණ්ඩකං** අපි, "බහිනි වූ කැළඳ හා කුඩුත් ලබන බව යහපතැසි" ජා: අ: ගැ: 149¹⁶ ධ: අ: ගැ: 230³⁴ **-භක්ඛ** (නා) = දඹුබත් බුදින. ආචාම නම් බත් සැළියෙහි ලැගුණු දඹුබත් (දන්කුඩ) ය. එය බුදින්නේ **ආචාම භක්ඛ** නම්. සු: වි: 232¹⁶ මනෝ: පූ: 447²⁶ අඞ්ගු: නි: 320¹².

ආචාර 1 (නා) (ආ + √චර + ණ) [සං. ආචාර] = හැසිරීම, යහපත් පැවැත්ම. චාරිත්‍රය. "**ආචාර** නම් චාරිත්‍රයයි" **ක**: වි: පි: 2⁵.

ආචාර 2 (නා) = මිථ්‍යා ජීවිකාවෙන් වැළැක්ම. කුලයන් සගන්නා පිණිස හුණපත් දීම් ආදී මිථ්‍යා ජීවිකායෙන් වැළැකීම. කායික වාචසික අව්‍යතික්‍රමණය. සිලසංවරය. සං: පෘ: 577¹ වි: ම: සා: 51¹ (ආචාරගොචර බලනු.) **-අජීයා** (නා) [සං. ආජී] = ආචාර ආජීයෝ. පස් වැදෑරුම් ආර්‍යයන්ගෙන් කොටසක්. 1 ආචාර 2 ලිඛිත 3 සිල 4 දසසන 5 පටිවෙධ යනුවෙන් ආර්‍යයෝ පස්වැදෑරුම් වෙති. **එහි "ආචාර ආජීයෝ නම් යහපත්වූ** ආචාර ඇත්තාහුයි" ජා: අ: ගැ: 121²⁶ **-කුලපුත්ත** (නා) ආචාර කුලපුත්‍රයෝ. ආචාර සම්පන්නයෝ. පහත් කුලයක උපන් නමුදු සැදැහැතියෝ. "යත්තත් කුලප්‍රසූතද වුව ආචාර සම්පන්නයො ආචාර කුලපුත්‍ර නම් වෙත්." ධ: ප්‍ර: 273²⁵ වි: මං: සා: 49¹⁸ වි: ලං: 157¹² **-ගොචර** (නා) = ආචාරය හා ගොචරය. මේහි ගොචර නම් භික්ෂූන් විසින් යා යුතු, හැසිරිය යුතු, සැදැහැති කුලයයි. වෙශ්‍යාදි අගොචරස්ථාන හැර ශ්‍රද්ධා සම්පන්න කුල සෙවනයයි. මිථ්‍යා ජීවිකායෙන් වැළැක්ම සහ හුණපත් ආදිය නොදීම **නම්** වූ ආචාරය හා සැදැහැති කුල සෙවනය නම් වූ ගොචරය. සං: පෘ: 577¹ වි: මං: සා: 53¹ වි: ම: ටී: 35⁴ ධ: අ: ගැ: 130¹⁸ **-ංසම්පන්න** (නා) = ආචාරයෙන් හා ගොචරයෙන් යුක්තවූ. සං: ප: 577¹ මනෝ: පූ: 319¹⁹ වි: ම: ටී. 35⁴ (ආචාර ගෝචර බලනු.) **-දිට්ඨි** (නා) (√දිස + ති?) [සං. දෘෂ්ටි] = ආචාරය හා දෘෂ්ටිය. ආචාර විපත්තිය හා දිට්ඨි විපත්තිය. පරි: පෘ: 214¹ සා: පෘ: 1008³⁷ 1009¹ ක: වි: 157¹ **-පණ්ණත්තිවිනය** (නා) = ආචාර විනය සහ ප්‍රඥප්ති විනය. "**ආචාර විනය** නම් ආචාර යෙහි හසළ බවයි ආචාර සමාචාර විසින් රක්නා චාරිත්‍ර ශීලයයි. **පණ්ණත්ති විනය** නම් වදුළ විනය නො ඉක්මවන බවයි. ශික්ෂා පදයෙහි කියූ නියෙන් රක්නා චාරිත්‍ර ශීලයයි." ජා: අ: ගැ: 222²⁸ **-විනය** (නා) = ආචාරයෙහි හසළ බව. ආචාර සමාචාර විසින් රක්නා චාරිත්‍ර ශීලය. ජා: අ: ගැ: 222²⁹ **-විපත්ති** (නා) වි + √පද + ති) [සං. විපත්ති] = ආචාර විපත්තිය. පාරාජික. සඞ්ඝාදිසෙසාපත්ති දෙක හැර ඉනිරි පඤ්චාපත්ති සඤ්ඤය. "එත්ථ පඨමා දෙව ආපත්තික්ඛන්ධා සීල විපත්ති නාම. අවසෙසා පඤ්ච **ආචාර විපත්ති** නාම" "ආචාර විපත්ති නම් පඤ්ච ලහුකාපත්තියි." සං: පෘ: 959³² පරි: පෘ: 265¹ විනි: ම: 60²⁴ 144⁴ ක: වි: 57¹⁷ ක: වි: පි: 19¹⁸ මහා: පෘ: 204³¹ 205¹ ක: වි: 57¹² – **ංචොදනා** (නා) (√චුද + ය + අන + ආ) = ආචාර විපත්තියෙන් චොදනා කිරීම. සිව්වැදෑරුම් චොදනාවන්ගෙන් එකක්. පාරාජික සඞ්ඝාදිසෙස දෙක හැර ඉනිරි පඤ්චා, පත්තිසඤ්ඤයන්ගෙන් චොදනා කිරීම. **සං**: ප: 423² ක: වි: 157¹ **-ංචොදනා පුච්ඡා** (නා) = ආචාර විපත්ති චොදනාව විචාරීම. සිව්වැදෑරුම් විපත්තීන්ගෙන් එකක්. පරි: පෘ: 228¹² (විපත්ති පුච්ඡා බලනු.) **-විපන්න** (නා) (වි + √පද + ය = අන) = ආචාරයෙහි විපන්නවූ. "**ආචාර විපන්න** නම්; අනියතය, පවිනිය, පටිදෙසනීය, සෙඛියය, අධිකරණ සමථය යන පඤ්ච ආපත්තිසඤ්ඤයන් අතුරෙන් යම්කිසි ඇවැතකට පැමිණ නැගී නො සිටි මහණ වෙයි. නැගී සිටි කල ආචාර විපන්න නො වේ." ම: පෘ: සා: 239²⁷ ස පෘ: 739¹⁵

95^{931} පරි: පා: 184^{422} වි: ලං: 198^{827} මහා: පා: $8^{.15} - 91^{3-6}$ **-සණ්ඨාන** (නා) = ආචාර සණ්ඨානය, හැසිරෙන පිළිවෙළ සැ: පා: 795^{17} **-සීල** (න) = ආචාරශීලය. පැසැවූ ශීලය. චාරිත්‍ර ශීලය. පැරැණියන් විසින් පවත්වාගෙන ආ සිරිත් විරිත්. **ආචාරසීල** නම් පසැඳසීලය මැයි.” “චාරිත්‍ර සීල නම් ආචාර සීලයයි” – “ඒ ඒ කුලයන්ගෙ ඒ ඒ දෙශවාසීන්ගෙ එ එ පාෂණ්ඩයන්ගෙ එ එ කුලාදියෙහි පුළු පුරුෂයන් විසින් එ එ වරද නොකිරීමෙහි හිම් කොට තබන ලද චාරිත්‍රය **ආචාර ශීල** නම්. බ්‍රාහමණාදීන්ගෙ අමද්‍යපානාදි කුල ධර්මය, සමහර ජනපද යෙක අහිංසනාදි දෙශ ධර්මය තීර්ථිකයන්ගෙ යම නියමාදි පාෂණ්ඩ ධර්මයි.” වි: මා: සැ: 46^{33} ජා: අ: ගැ: 88^{15} 192^{8} 222^{32} වි: මා: සැ: P. 13^{18} (ඌ: ග්‍ර:) (පරවාහැර සංසකාරණය)

ආචික්ඛණ 1 (නා) (ආ + $\sqrt{}$විකඛ + ණ) = දැන්වීම, කීම. ආරොචනය කිරීම. විත: ම: 98^{10} (ආචික්ඛනා යි ද දක්නේය පාරා: පා: 73^{26}.)

ආචික්ඛණ 2 (නා) = තනිය සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි දක්නා පරිදි දෙමග උදෙසා කීම.” **ආචික්ඛණ** නම්, “කථං දදමානා සාමිකස්ස පියා හොති” යි පුළුවුන් මාගමට “එවං දෙහි එවං දෙන්නී සාමිකස්ස පියා භවිස්සසි” යනාදීන් කීම්.” කැ: වි: පි: 27^{8} විත' ම: 98^{10}.

ආචික්ඛති (ක්‍රි) = 1 කියයි, දන්වයි. ආරොචනය කරයි. 2 තනිය සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද පදභාජනියෙහි සඳහන් පරිදි දෙමග උදෙසා කියයි. (අති: **ආචික්ඛි** වර්ත: **ආචික්ඛති** අනා: **ආචික්ඛිස්සති** සම්: **ආචික්ඛෙය්‍ය** පරි: **ආචික්ඛතු** පූර්: ක්‍රි: **ආචික්ඛිච්චා** තුං: **ආචික්ඛිතුං** වර්: කෘ: **ආචික්ඛයොනා** සත්‍රී: ලි: **ආචික්ඛමානි** කර්: කෘ: **ආචික්ඛිතබ්බා**: සත්‍රී: ලි: **-තබ්බා** නප: ලි: **-තබ්බං** = කියයුතු, දැන්විය යුතු.) **ආචික්ඛති** නාම පුථෝ හණහි එවං දෙහි, එවං දෙන්නී සාමිකස්ස පියා භවිස්සසි මනාපාවානි” පාරා: පෙ: 145^{1} විත: ම: 98^{10} 275^{24} සැ: පා: 771^{1-13} චූ: පා: 275^{7}.

ආචිණ්ණ (නා) (ආ + $\sqrt{}$චි + ත = ඉණණ) [සං. ආචීර්ණ] = 1 පුරුදු කළ, එබඳු සිරිත්. 2 ප්‍රකෘතිය, සවභාවය. ජා: අ: ගැ: 45^{33} 122^{26} 138^{15} 218^{11} පරි: පා: 217^{1} ධ: අ: ග: 231^{14} 146. **-කප්ප** 1 (නා) = ආචිණ්ණ කල්පය, විශාලා මහනුවර වජ්ජි භික්ෂූන් ඉපදවූ දශවස්තු වෙන් එකක්. ආචාර්‍ය උපාධ්‍යායයන් පුරුදු කළ දේ එසේම කිරීම කැපය යන මතය. “කො සො ආවුසො **ආචිණ්ණ කප්පොනි? කප්පති** භනෙන ඉදමෙම උපජ්ඣායෙන අජ්ඣාචිණ්ණං ඉදමෙම ආචරියෙන අජ්ඣාචිණ්ණන්නි තං අජ්ඣාචරිතුං” චූ: පා: 444^{13} සැ: පා: 194 **-කප්ප** 2 (නා) = පුරුදු සිරිත්. පුරුදු කළ පැරැණි සිරිත්. “තෙ පොරාණකෙන **ආචිණ්ණකප්පෙන** නිකබ්බ පසසිත්වා උපධාවන්ති නිකබ්බ අපසා දෙන්ති” මහා: පා: 87^{17} ම: පා: සැ: 282^{3-35} සි: ව: වි: 79^{2} **-පරිචිණ්ණ** (නා) = පුරුදු කළ, නිතර පුරුදු කළ. එබඳු සිරිත්. ජා: අ: ගැ: 138^{15} **-සමාචිණ්ණ** (නා) (සං + ආ + $\sqrt{}$චි + ත = ඉණණ) = පුරුදු කළ, මොනවට පුරුදු කළ. එබඳු සිරිත්. “අරුණුගහමනතො පඨාය යාව මජ්ඣන්හි කො අයං බුඩානං අරියානං **ආචිණ්ණ සමාචිණ්ණා** හොජනසස කාලො නාම” විත: ම: 225^{28}.

ආචිණ්ණං තථාගතෙන (නා) = තථාගතයන් වහන්සේ විසින් පුරුදු කළ, එබඳු සිරිත්. සූත්‍රානුත ක්‍රමයෙන් නම් දින පතා පල සම වන් සම වැදීම, මහ කුළුණු සම්වන් සම වැදීම, බුදු ඇසින් ලොව බැලීම. යම්නිසි කරුණක් නිසා දහම් දෙසීම ද, විනය ක්‍රම යෙන් නිමන්ත්‍රණය ලැබ වස් වැසීම, අප ලොකනය කොට සැරි සැරීම, පවාරණය කොට සැරි සැරීම, ආගන්තුකයන් සමග පළමුව පිළිසඳර කථාවෙහි යෙදීම ද, තථා ගතයන් විසින් පුරුදුකළ කරුණුය. චූ: පා: 336^{11} 337^{13} සැ: පා: 943^{17} පරි: පා: 224^{7} (අඞ්ගාරස හෙදකර වත්තු බලනු.)

ආචෙරක (නා) ආචරිය + ණික) = ආචාර්‍යවාදය. ආචාර්‍ය මතය. “**ආචෙරකම්පි ච** සකෙ විසාරදෙ” මහා: පා: 415^{34} සැ: පා: 856^{10}.

ආජඤ්ඤ (නා) [සං. ආජන්‍ය] = 1 ශ්‍රෙෂ්ඨ 2 එනම් අඹයා, තමා පිටහුන්නහුගේ අදහස් දන්නා අඹයා. ධ: අ: ගා: 120^{3} (ආජානීය බලනු.) **-රථ** (නා) = ආජානීය

අශ්වයන් යෙදූ රථය. "යථාහි ආජඤ්ඤයුත්තෙනා රථො **ආජඤ්ඤරථොති** වුච්චති, එවම්ඛාපි පණ්ඩිත සංසට්ඨානි භොජනානි පණ්ඩිත භොජනානි" ක: වි: 112[8] ක: වි: පි: 86[20].

ආජානාති (ක්‍රි) (ආ + √ඤ + නා + ති, √ඤ = ජා) = දනියි දැනගනියි. (අතී: **ආජානි** වතී: **ආජානාති** අනා: **ආජානිස්සති** සම්: **ආජානෙය්‍ය** පමී: **ආජානාතු** පූ: ක්‍රි: **ආජානිත්ථා** = **ජානිත්ථා** = **ඤත්ථා**, තුං, **ආජානිතුං** වක්‍රා: **ආජානමානෙනා** කම් කෘ: **ආජානි තබ්බො** – **තබ්බා** = **තබ්බං** = දත යුතු. ජා: අ: ගැ: 79[25].

ආජානීය (නා) [සං. ආජානීය] = 1 එනම් අශ්වයා. ජානිසම්පන්න අශ්වයා. 2 කාරණා කාරණ දන්නා, කටයුතු නොකටයුතු දත් තැනැත්තා. "අස්දම්සැරිහු යම් කාරක් කොළෝ දඒ වහාම ජන්න බැවින් **ආජානීය** නම් වෙත්" ධ: අ: ගැ: 74[34] අ: ප: ස: 50[25] **-සිඛව** (නා) = සිඛව රට උපන් ආජානීය අශ්වයෝ ධ: අ: ගැ: 74[31].

ආජිඤ්ඤාසභයි (නා) එළු ගිනෙල්, එළු කිරෙන් නිපන් ගිනෙල්. ක: වි: 112[34].

ආජීව (නා) = ආජීවය, ජීවිකාව. දිවිපෙවෙත ප්‍රත්‍යය සෙවීමට කරන උත්සාහය. වි: මා: ස: 81[11] 106[18] 107[23] 110[24] 111[14] ධ: ප්‍ර: 186[24] චූ: පා: B 194[8] ධ: අ: ගැ: 12[32] **-අට්ඨමඤ්ඤිල** (නා) ආජීවාෂ්ටමක ශීලය. ආජීවය අට වැනි කොට ඇති ශීලය. ආදිබ්‍රහ්මචරියක ශීලය. 'සුපරිසුද්ධ ත්‍රිවිධ කායකර්මය හා චතුර්විධ වාක් කර්මය හා පරිශුද්ධ ආජීවය යන මේ ආජීවාෂ්ටමක ශීලය" – "මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභාව භූතත්තා ආදිබ්‍රහ්මචරියකං, **ආජීවට්ඨමඤ්ඤිලසෙඨං** අධිවචනං" වි: මා: ස: 37[15–20] වි: මූ: ටී: 28[10] ආදිබ්‍රහ්මචරියක බලනු.) **-කාරණ** (නා) (√කර + ය්‍යු = අන; න = ණ) = ආජීවය හෙතුකොට. වි: ම: ස: 60[20] වින: ම: 144[7] (ආජීවහෙතු බලනු.) **-පාරිසුද්ධි** (නා) = ආජීව පාරිශුද්ධිය, පිරිසුදු දිවි පැවැත්ම. ආජීවපාරිසුද්ධි සීලය. වි: මා: ස: 26[32] 104[37] **-ඤිල** (නා) = ආජීවපාරිශුද්ධි ශීලය. ආජීවය (දිවිපැවැත්ම) හෙතුවෙන් පණවන ලද පාරාජිකාදි ශික්ෂාපද සය නො ඉක්මීම සහ කුහනා ලපනාදි වශයෙන් පැවැති මිත්‍යා ජීවයෙන් වෙන්වීම. වි: මා: ස: 48[31] 66[17] වින: ම: 144[7] ස: පා: 95[934] වි: ම: ටී: 44[8] (අජ්ඣාජීව බලනු) **-භණ්ඩක** (නා) = ජීවත් වීමට සුදුසු වස්තු. ජීවිතය පැවැත්වීමේ උපකරණ. ජා: අ: ගැ: 80[22] **-විපත්ති** (නා) = ආජීව විපත්තිය, වැරදි ජීවිකාව. මිත්‍යා ආජීවය. සිව්වැදෑරුම් විපත්තින්ගෙන් එකක්. ආජීවය හේතුවෙන් පැණ වූ ශික්ෂා පද සය "ආජීව හෙතුපඤ්ඤත්තානි ඡසික්ඛා පදානි **ආජීවවිපත්තිනාමං**" වින: ම: 60[26] ස: පා: 42[34] 95[934] ක: වි: පි: 9[20] **ක:** වි: 21[31] පරි: පා: 198[7] 220[24] අංගු: නි: 165[29] **-ංවොදනා** (නා) = ආජීව විපත්තියෙන් වොදනා කිරීම. සිව් වැදෑරුම් වොදනාවන් ගෙන් එකක්. ආජීව හෙතුවෙන් පැණ වූ ශික්ෂාපද ඡවිකයෙන් වොදනා කිරීම. ස: පා: 422[29] 423[4] 100[94] **-ංප්පච්චය** (නා) = ආජීව විපත්තිය විවාරීම. සිව්වැදෑරුම් විපත්තින් ගෙන් කවර විපත්තියක් දැයි විවාරීම. පරි: පා: 228[12] (විපත්ති පුච්ඡා බලනු.) **-සම්පද** (නා) [සං. සම්පත්ති] = ආජීව සම්පත්තිය, යහපත් දිවි පැවැත්ම. අංගු: නි: 165[39] **-හෙතු** (නා) = ආජීවය නිසා, ආජීවය හෙතු වෙන්. දිවි පැවැත්ම නිසා. "**ආජීව හෙතු**, ජීවිකා හෙතුවෙන්, මෙසේ කල ප්‍රත්‍යයෙන් අකලාන්නාව ජීවත් වෙමියි යන අභිප්‍රායෙ නැයි සෙ. ආජීව කාරණ යනු එයට ම පර්‍යායයි" වි: මා: ස: 66[19] ක: වි: පි: 45[29] ජා: අ: ගැ: 231[11].

ආජීවක (නා) [සං. ආජීවික] = නගන වූ එක් තාපස නිකායක්. උඩුකය නිසිල්ලෙහි පමණක් එක් වස්ත්‍රයක් දරණ යටිකය නිසිවක් නො දරන නිර්‍ග්‍රන්ථ පරිවාසයට සුදුසු පිරිසක්. දෙවැදෑරුම් නගනපරිව්‍රාජක යන්ගෙන් හෝ එක් කොටසක්. අකිරියවාදී තාපස නිකායක්. "**ආජීවකො** භවිස්සතීති කාසායානි අනාදාය නගෙනා ව ආජීවකානං උපස්සයං ගච්ඡති" ස: පා: 181[10] 762[21] මා: පා: ස: 258[14] වි: වි: ටී: 372[16] 387[27] වි: ලං: 165[7] මනෝ: පූ: 649[18] (ආජීවිකයි ද දක්නේය. ධ: අ: ගැ: 100[14]) **-භය** (නා) = මිථ්‍යාජීවය නිසා

මරණ කාලයෙහි උපදනා භය "මිච්ඡාජීව නිමිත්තං මරණකාලෙ උපජ්ජන භයං **ආජීවක භයං**" අභි: ධ: ප්‍ර: 208[12] (ආජීවිකා භය යනුත් පාඨයි.) **-සාවක** (නා) [සං. ශ්‍රාවක] = ආජීවික ශ්‍රාවකයෝ, ආජීවිකයෝ. "**ආජීවක සාවකෙහි** සද්ධිං උය්‍යානං අගමංසු" ස: පා: 181[13] පරා: පා: 153[16] වු: පා: B. 706[12] අංගු: නි: 133[11] **-සෙය්‍යා** (නා) ($\sqrt{සි}$ + ණ්‍ය) [සං. ශය්‍යා] = ආජීවික සයනය, ආජීවිකයන් මෙන් නිශ්ශත්‍රව නිදීම. පාචි: පා: 248[16].

ආජීවික (නා)]සං. ආජීවික] = එනම් නිකාය. නගන වූ එක් තාපස කොටසක් ධ: අ: ගැ: 100[14] මි: ප්‍ර: ටී: 372[12] (ආජීවක බලනු) **-භය** (නා) = ආජීවය නිසා උපන් භය. අභි: ධ: ප්‍ර: 208[12] (ආජීවක භය බලනු.)

ආට (නා) = එක්තරා පක්ෂි විශෙෂයක්. හැන්දක් වැනි තොට ඇති පක්ෂි විශෙෂයක්. අ: ප: ස. 86[26] (**ආටානි** දිබ්බමුඛ සකුණා? වි: ලං: 43[24] දක්නේ නමුදු අනි ධානපපදීපිකාවෙහි දක්නේ" "දබ්බිමුඛ ද්‍රව්‍ය" අ: ප: ස: 86[26] යනුයි.)

ආටානාටිය (නා) = එනම් සූත්‍රය. දීඝනිකායේ පාටික වගීයට අයත් සූත්‍රයක්. "**ආටානාටියනති** ආටානාට නගරෙ බද්ධත්තා එවං නාමං" – "ආටානි දිබ්බමුඛ සකුණා, තෙ ආටා නදන්ති එත්ථාති ආටානාටා, දෙවතගරං, දාටානාටෙ කතං **ආටානාටිය** සුත්තන්ං" වි: ලං: 43[34] සු: වි: 701[37].

ආඩපින (නා) = කැන්පත් කළ. ණය ගන්න වුන් විසින් පෙරළා ණය දෙන තුරු ණය හිමියා වෙත තබන ලද්ද. ස: පා: 261[10] වි: වි: ටි: 163[14] සාර: දී: 517[29].

ආඩ්ඪ (නා) = ආඪකය, ලාස්ස. ලහසුව. අ: ප: ස: 66[19].

ආණත්තනි (නා) [සං. ආඥප්ත] = අණ කළ, නියම කළ. "න භික්ඛවෙ ථෙරෙන **ආණත්තෙනන** අගිලානෙන න සම්මජ්ජිතබ්බං" විනි: ම: 32[3] 72[8].

ආණත්ති 1 (නා) (ආණා + ති) [සං. ආඥප්ති) = අණ කිරීම. නිස්සය පනාමනය බිඳෙන කරුණු වලින් එකක්. "අණකිරීම නම් නිස්සය **පණාමනයයි**. "**ආණත්තිඅඤව** පඤ්චමී" මහා: පා: 69[30] ස: පා: 736[35] ම: පා: ස: 233[26] නිස්සය පණාමන බලනු.)

ආණත්ති 2 (නා) ඇණවීම ප්‍රාණාතිපාතයෙහි ලැබෙන සවැදෑරුම් ප්‍රයෝගයන්ගෙන් එකක්. අසුවලා මරවයි අණ කිරීම. "**ආණත්ති** යොනි අසුකං නාම මාරෙහීති අඤ්ඤං ආණාපෙන්තස්ස ආනාපනං" ක: වි: 29[29_38] කු: සි: ස: 7[26].

ආණත්ති 4 (නා) = ආඥව, අණ නියමය. අදත්තාදාන පාරාජිකාවෙහි සහ මනුෂ්‍ය විග්‍රහ පාරාජිකාවෙහි එක් අඞ්ගයක්. කු: සි: ස: 7[4-28], විනි: ම: 72[7] 84[14].

ආණත්ති 4 (නා) = ශික්ෂාපදයන්ගේ සාධාරණ විනිශ්චයෙහි දතයුතු සපත දශා කාරයෙන් එකක්. "එත්ථ **ආණත්තිති** ආණාපනං වුච්චති" ක: වි: 21[29] නි: ශි: 296 **-ක්ඛණ** (නා) [සං. ක්ෂණ] = ඇණ වූ ක්ෂණය. නියම කළ මොහොත "ආණාපකස්ස **ආණත්තික්ඛණෙ** ආපත්ති" විනි: ම: 13[28] **-නියාමන** (නා) = ඇණවීම සිදු කරන, ඇණවීම් ප්‍රයොගය ඝිඬකරන. මනුෂ්‍යවිග්‍රහ පාරාජිකාවෙහි ප්‍රාණාතිපාතය පිළිබඳ ඡවි ප්‍රයෙ:ගයෙහි **ආණත්තිය** සිදුකරන 1 වත්ථු 2 කාල 3 ඔකාස 4 ආවුධ 5 ඉරියාපථ 6 කිරියා විසෙස යන කරුණු සය. මෙහි 1 **වත්ථු** නම් මැරිය යුතු පුද්ගලයායි. 2 **කාල** නම් පෙරවරු ආදී කාලයයි. 3 **ඔකාස** යනු ගම, වනය, ගෙයක් හෝ දෙර ආදියයි. 4 **ආවුධ** යනු කඩු අඩයට් ආදියයි. 5. **ඉරියාපථ** නම් මැරිය යුතු පුද්ගලයාගේ යැම් හිදීම් ආදියයි. 6 **කිරියාවිසෙස** නම් විදීම් සිදීම් බිඳීම් කැඩීම් ආදියයි. මේ වත්ථු ආදිය ඇණ වූ පරිදිම අණ ලැබූවහු විසින් කරන ලද නම් එසේ අණ කළහුට ඇවැත් වේ. එසේ නොව වැරැද වී නම් කළහු ඇවැතින් මිදේ කි: වි: 30[2] විනෘ: මෘ: 83[25] ස: පා: 319[14] සි: ව: වි: 23[20] **-පයොග** (නා) ආණත්තික පපයොග බලනු.)

ආණත්තික 1 (නා) (ආණා + නි + ක) = ඇණ වීම කරන්නා. අණවන එබඳු වචනය. ක: වි: පි: 3[24] වි: වි: 245.

ආණත්තික 2 (නා) = ඇණවීම් කරන්නා, අදින්නාදාන පාරාජිකාවෙහි සාහත්‍යික පඤ්චකයෙහි එක් අඞ්ගයක්. අසුවලාගේ

බඩු සොරකම් කරවයි. ඇණවීම. "**ආණත්තිකා** නාම අසුකසඝාතඛණ්ඩං අවහරාති අඤ්ඤං ආණාපෙති" ක: වි: 26^{24} විත: ම: 82^{30} වි: වි. 41 -**පයොග** 1 (නා) = ආණත්තික ප්‍රයොගය, ඇණවීම. විත: ම: 83^{25} -**පයොග** 2 (නා) = ආණත්තික ප්‍රයොගය. ආදිත්‍යානුත්ත පාරාජික ශික්ෂා පදයෙහිදී ඇණ වූ කෙණෙහි ම මෙරමා අයත් බඩු ගැන්මෙහි යෙදීම. "තං ඛණං එව ගහණේ නියුජ්ජනං **ආණත්තිකපයොගෝ**" විත: ම: 72^{18} සි: ව: වි: 20^{7} -**මනුස්සඝාත** (නා) = ඇණවීමෙන් කරන මනුෂ්‍ය ඝාතනය. සු: ප: 132^{12}

ආණා 1 (නා) [සං. ආඥා] = අණ, ව්‍යවස්ථාව, නීතිය. අ: ප: ස: 48^{29} ධ: අ: ගැ: 204^{9}

ආණා 2 (නා) = පැණවීම, මේ ශික්ෂාපදය ඉක්මී මෙහි මෙනම් ඇවැත වේ යයි ඇවැත් වශයෙන් පැණවීම "ඉමස්මිං විනිච්ඡයමේ අයං නාම ආපත්තීති එවං ආපත්තිවසෙන ආණාපනං පඤ්ඤාපනං **ආණා**" විත: ම: 28^{10} 33^{4} -'**අරහ** (නා) [සං අර්ඝ] = අණ කිරීමට සුදුසු. ආඥාවන් පැණවීමට සුදුසු. බුදුහු. "ආණං පණෙතුං (?) අරහතීති **ආණාරහා**" වි: වි: ටී: 17^{18} ස: පා: 12^{23} -**ඛෙත්ත** (නා) [සං. ක්ෂෙත්‍ර] = ආඥා ක්ෂෙත්‍රය. ත්‍රිවිධ බුද්ධක්ෂෙත්‍රයන්ගෙන් එකක්. කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ රතන, ඛණ්ඩ, ධජගහ, ආටානාටිය, මෝර ආදී පරිත්‍රාණ සූත්‍රයන්ගේ අනුභාවය පවත්නා කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ කෙළවර කොට ඇත්තේ **ආණාඛෙත්ත** නම්. මෙතෙක් තැන සිටී දෙවියන් පිළිගත් බැවින් එනම් වීය. ස: පා: 104^{13} සාර: දී: 235^{22} ප: සූ: 80^{7} (4) චි: මා: ස: 985^{37} -**චක්ක** (නා) = ආඥාචක්‍රය. අණසක. **අණ**. "මයා **ආණාචක්කං**" ස: පා: 6^{27} විත: ම: 244^{1} ප: සූ: 231^{33} (2) -**දෙසනා** (නා) ($\sqrt{}$දිස + යු = අන + ආ) [සං. දෙශනා] = ආණාදෙශනාව. විනය පිටකය. ආඥ බහුලව දෙශනා කළ බැවින් විනය පිටකය **ආණා දෙසනා** නම්. "එත්තෙනි ආණාරහෙන භගවතා ආණාබාහුල්ලෙන දෙසිතත්තා **අණාදෙසනා**" ස: පා: 12^{23} සාර: දී: 63^{1} -**පාණසති සමාධි** (නා) (ආනාපාණසති සමාධි බලනු) සාර: ම: 30^{9} -**පාතිමොක්ඛ** (නා) (ප + අති + මොක්ඛ) [සං ප්‍රාතිමොක්ෂ] = ආඥා ප්‍රාතිමොක්ෂය දෙවැදෑරුම් ප්‍රාතිමොක්ෂයන් ගෙන් එකක්. "ආඥ ප්‍රාතිමොක්ෂය නම් භික්ෂු භික්ෂුණීන්ගේ සඳෙහවූ කායවාක් සමාචාරයෙහි දශවිධ අනුසස් සලකා" මෙනම් වරදෙහි මෙනම් ඇවැතයි" යි පැණ වූ ආපත්ති විධි ඇති භික්ෂු භික්ෂුණීන් විසින් අඩ මසක් පාසා උදෙසිය යුතු ප්‍රාතිමොක්ෂ ය යි. ශික්ෂාපද පැණවීමෙන් පසු උදෙසන ප්‍රාතිමොක්ෂය."සුණාතු මෙ භනෙන්ත" යනාදීන් උදෙසන ප්‍රාතිමොක්ෂය. විත: ම: 29^{32} ස: පා: 125^{20} 126^{18} -**වීතික්කම** (නා) (වි + අති + $\sqrt{}$කම + අ) [සං. ව්‍යතික්‍රම] = ආඥ ව්‍යතික්‍රමය. අණ ඉක්මවීම. නියමය කඩ කිරීම. පස් වැදෑරුම් අනන්තරායකර ධර්මයන්ගෙන් එකක්. දැන දැන ඇවැතට පැමිණීම. "සඤ්චිච්ච ආපන්නා පත්තියෝ **ආණා වීතික්කමනන්තරායිකා** නාම" ස: ප: 643^{33} 644^{4} -ං**අනන්තරා** (නා) [සං. අනන්තරා] = එනම් අනන්තරාය කර ධර්මය. පස් වැදෑරුම් අනන්තරායකර ධර්මයන්ගෙන් එකක්. දැන දැන ඇවැතට පැමිණීම. පරිජී ඇවැතක් නම් භික්ෂුභාවය ප්‍රතිඥ කරන තුරු ද, සඟ වෙසෙස් ඇවැතක් නම් එයින් නැගී සිටින තුරු ද, අනන්තරාය කරයි. ඉන් ඔබ නොවේ. සෙසු ඇවැත් දෙසන තුරු අනන්තරායික වන්නීය. සඟ මොක් දෙකට අනන්තරාය කරනුයෙන් මෙන්ම වේ. "සඟඝමොක්ඛානං අන්තරායං කරොන්තීති අන්තරායිකා" ස: පා: 643^{32} 644^{4} -**සමඞ්ගී** (නා) = ආඥ සම්පන්න වූ. ආඥවෙන් යුක්ත වූ ජ: අ: ගැ: 154^{23}.

ආණාපෙති (ක්‍රි) = අණ කරවි, නියම කෙළේ ය. නියොග කෙළේ ය. "අන්තරාමග්ගෙ මනුස්සෙ **ආණාපෙසි**." – "අථඛො බ්‍රහ්මදත්තො කාසිරාජා මනුස්සෙ **ආණාපෙසි**" වූ: පා: 276^{10} මහා: පා: 399^{16}.

ආණි (නා) [සං. ආණී] = 1 අකුර අග ගසන කණුව. ඇණය. කඹ ඇණය. 2 ඇණිය, බළ ඇණිය. අ: ප ස: 51^{16} ස: පා: 573^{9} විත: ම: 236^{29} (අනික බලනු.) -**ගණ්ඨි** (නා) = ඇණ හා පෙති. ඇණ ගැසීමෙන් සහ පෙති හෙලීමෙන් ශොභාව නැති කරන ලද පාත්‍රය. රාගචරිතයාට සුදුසු පාත්‍රයක ලක්ෂණ. "**ආණිගණ්ඨිකා**හතො, ඇණින් හා පෙතින් නසන ලද ශොභා ඇති; ඇණ

නම් සිදුරු තැන ගසන ඇණය. ගණඬි නම් එහි හෙලන පෙතිසි" වි: ම: සං: 250[30] වි: ම: ටී: 108[5] චිත: ම: 78[10] (ආණිගණඬි කාහත? යි ද දක්නේ ය. සං: පා: 221[26]) -**ඩොළ** (නා) (ආණිඩොළක බලනු.) (ආණිඩොලයිද දක්නේය. සං: ප.: 391[13]) -**ඩොළක** (නා) = ඔසප් වූ මෙහෙණට අනුදත් චීවර (වස්ත්‍ර) යක්. කොට රෙද්ද? රෙදි මූඩිය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආණි ඩොළකං**" -"සදෘ **ආණි ඩොළකං** සෙවසිති" චූ: පා' 414[11] චූ: පා: B. 460[14] 461[18] (ආණිඩොලක යි ද දන්නේ ය.) -**පට** (නා) ඇණ පට. පටාණිය. "**පටාණි** නම් හැඳ පා සිළු නො ගිලිහෙන පිණිස පිටසැ හොවා ගසන ඇණයි" ක: වි: පි: 71[29] චිත: ම: 211[6] ක: වි: 95[31] (පටාණි බලනු සං: ප: 573[9]) -**මංස** (නා) = ඇණ පටක් මෙන් හිවී ගිය මස් ඇති. පිටතට නික්මුණු ඇණ මස් ඇති සත්‍රී නිමිත්ත. එබඳු නිමිති ඇති සත්‍රිය. ක, වි: පි: 27[17] චිත: ම: 97[25] සං: පා: 391[16] (සිඛරිනී බලනු.) -**රක්ඛක** (නා) = ඇණි රක්නා. බළ සෙනඟ රක්නා. චිත: ම: 236[29] සං: පා: 634[7].

ආතඞ්ක (නා) [සං. ආතඞ්ක] = රොගය, ලෙඩය. අ: ප: සං: 44[33].

ආතත (නා) = එනම් බෙර විශෙෂය. පසඳ තූර්‍යයෙන් එකක්. සමින් වළඳනා ලද එක් මුහුණින් යුත් සැළ බෙර. වජ්‍ර හෙරි ආදිය. අ: ප: සං: 20[34] 21[1] -**විතත** (නා) = එනම් බෙර විශෙෂය. පසඳ තූර්‍යයෙන් එකක්. හැම පසින් සමින් වැසූ පණාබෙර ආදිය. අ: ප: සං: 21[7].

ආතප (නා) (ආ + √තප + අ) [සං. ආතප] = අව්ව, සූර්‍යයී සන්තාපය. ඉර අව්ව. ජා: අ: ගැ: 83[2] වි: ම: සං: 83[31].

ආතප්ප (නා) = වීර්‍යය. කෙලෙසුන් තැවීම පිණිස කරන වීර්‍යය. අංගු: නි: 495[21] මනෝ: පූ: 643[25].

ආතප්පණ? (නා) = අථර්ණ වෙදය. චිත: ම: 289[26] (ආථබ්බණ බලනු.)

ආතාපි (නා) (අ + √තප + ණි) = වීර්‍යී ඇති, කෙලෙසුන් තවන වීර්‍යී ඇති. "ඨානං අපපමත්තස්ස **ආතාපිනො** පහිතත්තස්ස විහරතො' පාරා: පා: 5[16] වි: මා: සං: 14[15] ධ: අ: ගැ: 48[2] 184[31] (සත්‍රී: ලි: **ආතාපිනී** = කෙලෙස් තවන වීර්‍යී ඇති, කව්වි ගොතම අපපමත්තා **ආතාපිනියො** පහිතත්තා විහරන්තීති" පාරා: පා: 263[38].)

ආතුර (නා) [සං. ආතුර] = 1 රොගියා, ලෙඩා. ගිලනා. 2 දුකට පැමිණියහු. වි: මා: ස, 125[18] අ: ප: සං: 44[30] ධ: අ: ගැ: 231[2] 188[7].

ආතොජ්ජ (නා) [සං. ආතොද්‍ය] = ආතතාදි පසඳවකය. අ: ප: සං: 21[11].

ආථබ්බණ (නා) [සං. අථර්ණ] = අථර්ණ වෙදය. සිව් වෙදයෙන් එකක්. විද්‍යාමය ප්‍රයොගය ඇතුළත් එක් වෙදයක්. අථර්ණ වෙදයට අයත් මන්ත්‍ර ප්‍රයොගය. "**ආථබ්බණ** නම් එකහනි? අශෝදීන් මරා යාග කරණ සැටි කියන වෙදයෙකි" ක: වි: පි: 141[3] වි: වි: ටී: 352[17] සු: නි: අ: 452[21] සං: පා: 314[36] 315[3] සාර: දී: 603[24] -**මන්ත** (න) = අථර්ණ වෙදයේ උගන්වන අනුන් නසන මන්ත්‍ර. නිඝ්‍ර නිඝ්‍රණින් විසින් නො හදුළ යුතු වෙද මන්ත්‍ර විශෙෂයක්. බාහිරසමය යන්හි උගන්වන පරූපඝාතකර මන්ත්‍ර. "**ආථබ්බණ මන්තා** නාම අථබ්බ වෙද විහිතො පරූප ඝාත කරො මන්තො" වි: වි: ටී 352[17] සං: පා: 700[19] ක: වි: පි: 141[3] සු: නි: අ: 452[21] චිත: ම: 289[26] සාර: දී: 603[23] (ආථබ්බන යි ද දක්නේය. සං: පා: 700[19])

ආථබ්බණික (නා) (අථබ්බණ + ණික) = අථර්ණ වෙදය දන්නා. එය හදුරන. අථර්ණ වෙදය පිළිබඳ මන්ත්‍ර. තෘතීය පාරාජික ශික්ෂාපද පද භාජනියෙහි සඳහන් විජ්ජාමය පයොග. "කතමො විජ්ජාමයො පයොගො? **ආථබ්බණිකා** අථබ්බණං පයොජෙන්ති" සං: පා: 314[36] 315[3] සාර: දී: 603[22]

ආදුතබ්බ (නා) (ආ + √දු + තබ්බ) = ප්‍රවෙශ කටයුතු. පිවිස විය යුතු. ගත යුතු. චිත: ම: 283[31].

ආදුන (නා) (ආ + √දු + යු: අන) = 1 ගැණීම. 2 පිළිසිඳ ගැණීම. වි: මා: සං: 153[37].

ආදුන වටටි (නා) = බෙහෙත් ගැල්වූ පිළි වැටිය. "වච්චමගෙහ හෙසජ්ජ මක්ඛිතා **ආදුනවටටි** වා වෙළ නාලිකා වා වට්ටති. සං: පා: 812[26].

ආදූනාධිප්පාය (නා) = පැහැර ගන්නා අදහස ඇති, සොර කම් කරන සිත ඇති. "වොරොහිකඛවෙ **ආදූනාධිප්පායොා** අපපං රත්තියා සුපති" අඛු: නි: 438[21].

ආදූය 1 (පු: ස්ත්රී:) (ආ + √ දූ + ඛා: = ය) = 1 රැගෙන, ගෙන. මහා: පා: 291[2]. (ආදියෙය්‍ය බලනු)

ආදූය 2 (නා) = ගැණීම, පිළි ගැණීම, "තස්ස **ආදූයස්ස** අවණ්ණං හඤ්ඤං මානෙ කුපිතොා හොති" – "තස්ස **ආදූයස්ස,** ඒ තිරිසන්‍යතන සවාමීහු අයත් ගැනීමගේ ද" ම: පා: සං: 253[37] මහා: පා: 79[10] -**ඡණ්ඩක** (නා) = ආදූය ඡට්ඨය. මහා වගඛ පාළි කඛිනකඛණ්ඩකයෙහි දැක්වූ කඨිනානුද්ධාරය වන ක්‍රම සයක්. මහා: පා: 291[12] ම: පා: සං: 761[21] -**භාණවාර** (නා) = මහා වගඛ පාළි කඛිනකඛණ්ඩක යෙහි දැක්වූ එක් පරිවෙජ්දයක්. චීපපකත චීවරය රැගෙන යෑමෙන් කඨිනානුද්ධාරය වන අයුරු දැක්වූ බණවර. මහා: පා: 295[10] -**සන්නාහ** (නා) = ආදූය සඡනකය. මහා වගඛ පාළි කඛිනකඛණ්ඩකයෙහි දැක්වූ චීපප කත චීවරය රැගෙන යෑමෙන් කඨිනානුද්ධාරය වන වාර සඡනකයක්. මහා: පා: 290[4] (සමා දූය පකකමනි බලනු.)

ආදූස (නා) [සං. ආදර්ශ] = කැටපත. කන්නාඩිය. ආදර්ශ තලය "න භිකඛවෙ **ආදූසෙ වා** උදපත්තෙ වා මුඛ නිමිත්තං ඔලොා කෙතබබං" – "මුහුණ පැනෙන ලොහ භාජනාදි **ආදූස** යන්නෙහි ගැණේ සි" කු: සි: සං: 64[15] චූ: පා: 218[8] සං: පා: 888[34] දී: නි: 6[4] සු: චී: 64[27]. -**තල** (නා) = ආදර්ශ තලය. කැටපත. චී: මා: සං: 301[13] 1505[11] -**පඤ්හ** (නා) = කැටපතක දෙවතාවකු ආරැඹ කරවා ප්‍රශ්න චිචාරීම. එක් තිරශ්චීන චිද්ධුවක්. දී: නි: 9[12] සු: චී: 70[2] -**මණ්ඩල** (නා) = ආදර්ශ මණ්ඩලය. කැටපත් තලය, කැටපත. චී: මා: සං: 303[29] 411[13]. 988[9]

ආදි (නා) (ආ + √ දා + ඉ) [සං ආදි] = 1 මූර්ධ 2 ප්‍රකාර 3 සමීප 4 අවයව 5 ආදිය 6 අන්ත 7 භාග 8 ශ්‍රෙෂ්ඨය යන අර්ථවල වැටෙන නාම පදයක්. අ: ප: සං: 130[26] – **කම්මික** (නා) (**කම්ම** + ණික) = ආදිකර්මිකයා, පළමුව කළහු. ශික්ෂා ප්‍රඥප්තීන් පැණවීමට පෙර වරද කළහු. ආදි කර්මිකයනට ඇවැත් නැති. අනාපත්ති අජානන්නස්ස – පෙ – **ආදි කම්මිකස්ස** පාරා: පා: 36[32] චින: ම: 65[28] සං: පා: 194 ක: චි: පි: 99[21] චි: මා: සං: 911[34] -**කම්මිකා** (නා) (කම්මික + ආ) = පළමුව කළ තැනැත්තී ශික්ෂා පද පැණවීමට පෙර වරද කළ මෙහෙණ. "අනාපත්තී-පෙ-**ආදිකම්මිකා යාති**" පාචි: ප: 326[12]. – **කර** (න) = පළමුව කළ, ආදි කර්මිකයෝ. **"ආදිකරොති** සුදින්න පෙරාදි ආදිකම්මිකොා" සං: පා: 973[27] පරි: පා: 162[3] (ආදිකම්මික බලනු) – **කල්‍යාණ** (නා) : ආදියෙහි යහපත් වූ. මුල යහපත් වූ. බුදුරදුන්ගේ ධර්ම දෙශනාවෙහි එක් ආකාරයක්. "ආදිමජ්ඣ පරියොසාන කල්‍යාණොා" යනු ශීල සමාධි ප්‍රඥ ගැන කියත්. මෙය තදඟ විඛ්‍යූන් සුමුසේ පහන් ගැන කියත් මෙ" ධ: අ: ගැ: 10[23] ප: සූ: 168[30] චින: ම: 34[31] සං: පා: 77[36] 78[1] පාරා: පා: 1[13] අඛු: 75 – **ඨපන** (නා) (ආදි + ඨපන) = ආදිකොට තිබීම, ආදරයෙන් හෝ තිබීම. සිව් ඉරියව්වෙහි කරන කුහක පැවැත්ම චි: මා: සං: 67[26] 74[28] චි: ම: ටී: 46[18] අභි: ධ: ප්‍ර: 1998[8] (අට්ඨපන බලනු) – **බ්‍රහ්මචරියක** (නා) (බ්‍රහ්මචරිය + ක) = දෙවැදරුම් ශීලයන්ගෙන් එකක්. මාගී බ්‍රහ්මචර්‍යයට ආදියෙහි ඉපදවිය යුතු බැවින් එනම් වූ ශීලය. ආජීවාෂ්ටමක ශීලය. උභතොා විභඞගයට හෙවත් පාරාජිකපාළි, පාචිත්තිය පාළි දෙපොතට අයිති ශික්ෂාපද රාශිය. "මාගී බ්‍රහ්මචර්‍යාවට ආදි නෙයින් ආදි බ්‍රහ්මචරියක නම් වූ පාරාජිකා සඞඝාදිසෙස සඞඝාත මහා ශීලයන් ගෙ" – "**ආදිබ්‍රහ්ම චරියකා** උභතොා විභඞග පරියාපන්නා සික්ඛාපෙතං අධිවචනං. කෙනෙවාහ උභතොා විභඞග පරියාපන්නං ආදි බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදි භූතානි චත්තාරි මහාසීල සික්ඛාපදානි" චි: මා: සං: 22[22] 35[19] 37[20] චි: ලං: 98[38] සං: පා: 739[27] මහ: පා: 76[20] අ: ප: සං: 596 පරි: ගැ: 15[7] මනොා පූ: 443[36] චි: චි: ටී: 371[5] -**මජ්ඣපරියොසාන** (නා) [සං. ආදිමධ්‍ය පර්‍යවසාන] = මුල මැද අග. ශීල, සමාධි, ප්‍රඥ, ධ: අ: ගැ: 10[23] (ආදිකල්‍යාණ බලනු)

ආදිච්ච (නා) (අදිති + ණ්‍ය) [සං. ආදිත්‍ය]- සූර්‍යයා, අදිතියගේ පුත්‍රයා. ජා: අ: ගැ: 56[5] අ: ප: සං: 11[8] – **'උපඛාන** (නා) = හිරු දෙව්යන් පිදීම, ජීවිකාව පිණිස හිරු දෙවියා

පිදීම. සු: වි: 70^{5} දී: නි: 9^{13} – **පථ** (නා) = ආදිත්‍ය පථය, සූර්‍යයා යන ගමන් මාර්ගය, අහස. අ: ප: ස: 9^{5} – **පාක** (නා) ($\sqrt{}$පච + ණ; ච = ක) = අව්වෙහි කැකෑරීම, අව්වේ තබා හුණු කිරීම. අඹ පාන වර්‍ගයන් පරිභෝගයට ගත හැකි එක් ක්‍රමයක්. "ඉමානි අට්ඨ පානානි සීතානිපි **ආදිච්චපාකානි** නිපි වට්ටන්ති අගහිපාකානි න වට්ටන්ති" ස: පා: 517^{15} 817^{18} කු: සි: ස: 32^{22} **ක**: වි: 115^{2} වි: වි: 794 2687 2691 - **බන්ධු** (නා) = සූර්‍ය බන්ධු, සූර්‍ය වංශයේ උපන් බුදුනට නමක්. **ක**: වි: පි: 154^{10} සු: වි: 532^{21} පරි: පා: ගැ: 391^{1} අ: ප: ස: 42^{1}

ආදිත්ත (නා) ආ + $\sqrt{}$දිප + ත) [සං. ආදීප්ත] = හැම තැනම ඇවිල ගත්. දිලියෙන, "**ආදිත්තාය**, ආදියෙහි පටන් හැම තැන ඇවිලි ගිනි ඇති" – "උදකං මක්ඛෙඤ්ඤ **ආදිත්තං**" වි: මා: ස: 97^{20} 1602^{23} ප: සූ: 84^{4} 231^{23} ජා: අ: ගැ: 187^{1} ධ: අ: ගැ: 226 261^{28} පාරා: 114^{27} 193^{26} මහා: පා: 31^{22} – **වොළ** (නා) = ඇවිල ගත් වස්ත්‍ර ඇති. එබඳු තැනැත්තා. අඹු: නි: 956^{16} -**පරියාය** (නා) = එනම් සූත්‍රය. බුදුන් උරුවෙල් දනව්වෙහිදී උරුවෙල් කසුප් ඇතුළු නිඝණ්ඨයන් දහසකට දෙසූ "සබ්බං භික්ඛවෙ **ආදිත්තං**" ආදී සූත්‍රය. මහා: පා: 31^{22} වි: මා: ස: 97^{33} 1220^{18} ජා: අ: ගැ: 46^{20} -**සරීර** (නා) = ගින්නෙන් දිලිලෙස සිරුරු ඇති. ඇවිලගත් සිරුර. ජා: අ: ගැ: 218^{16} -**සිස** (නා) = හිස ගිනි ගත්. ඇවිලගත් හිසක් ඇති. අඹු: නි: 956^{16}.

ආදිනන දණ්ඩ (නා) = ගන්නා ලද දඬු ඇති, දඬු ගත්. මහා: පා: 404^{2}.

ආදිනන සත්ථ (නා) [සං. ශස්ත්‍ර] = ගන්නා ලද ආයුධ ඇති. ආයුධ ගත්. "තෙසං හි නාම භික්ඛවෙ රාජූනං **ආදිනන දණ්ඩානං ආදිනන සත්ථානං** එවරූපා ඛන්ති සොරච්චං භවිස්සති" මහා: පා: 404^{2}.

ආදියෙය්‍ය (ක්‍රි) (ආ + $\sqrt{}$ද + ය + එය්‍ය) = ගන්නේය. 2 සවාමිහු විසින් කයින් හෝ වචසින් නොදුන් ආරාමාදි වස්තුව සටන් බැණ ගන්නේය. අදින්නාදාන පාරාජිකාවෙහි පස්විසි අවහාරයන් අතර නානා භණ්ඩ පසඳුවකයෙහි සහ එක භණ්ඩ පසඳුවකයෙහි එක් අඩගයක්. පාරා: පා: 492^{6} කු: සි: ස: 5^{12} සි: ව: වි: 241 ස: පා: 217^{11} **ක**: වි: 253^{7} 264 (අනී: **ආදියි** වතී: **ආදියති** අනා: **ආදිඝ්ඝති** සම්: **ආදියෙය්‍ය** පම්: **ආදියතු**. පූ ක්‍රි: **ආදිඝ්ඝිතවා** – **ආදාය** වක්‍රා: **ආදියහෙනා** = ගණිමින්, පැහැර ගණිමින්.) වි: ලං: 391^{2} ස: පා: 217^{11} **ක**: වි: 267.

ආදිසති (ක්‍රි) (ආ + $\sqrt{}$දිස + ති) = ගෙන හැර දක්වයි ඉදිරියෙහි මෙන් කොට පෙන්වයි. "නිම්නෙනන **ආදිසති**" අඹු: නි: 104^{22}.

ආදිසස (පූ: ක්‍රි:) (ආ + $\sqrt{}$දිස + ත්වා) = උදෙසා, පිරිසිඳ, නියම කොට "**ආදිසස ආදිසස** අසුභ සමාපත්තියා වණ්ණං භාසති" – "**ආදිසස** දිත්වා" – "**ආදිසස**, උදෙසා" පාරා: පා: 67 236^{27} ස: පා: 286^{29} **ක**: වි: පි: 27^{25} **ක**: වි: 36^{21} 61^{14} -**දිනන** (නා) = උදෙසා, නියම කොට දෙන ලද, එබඳු සිවුර. මෙය ගණයාටය, මෙය ඔබට යයි දෙමි කියා හෝ දෙනු කැමැතිව පාමුල තබා හෝ දෙන ලද සිවුර අකාල චීවරය. පාචි: පා: 275^{33} ස: පා: 682^{34} 683^{1} **ක**: වි: 170^{4}.

ආදීනව (නා) [සං. ආදීනව] = දෙෂය, වරද, උවදුර. "සුදින්නෙන කලඤ්ඤ පුඤ්ඤෙන අබ්බුදං උප්පාදිතං **ආදීනවෙ** උප්පාදිතෙ" පාරා: පා: 19^{3} ස: පා: 147^{27} ධ: අ: ගැ: 101^{6} අ: ප: ස: 101^{31} -**ඤාණ** (නා) = ආදීනව ඥානය. භඞ්ගානු පස්සනා වශයෙන් සියලු සංඝකාර යන්ගේ ආදීනවය දන්නා ඥාණ වි: මා: ස: 1602^{7} -**දස්සාවි** (නා) ($\sqrt{}$දිස + ණි = ආවි; $\sqrt{}$දිස = දස්ස) = දෙස් දක්නා සුළු. වරද වරද මෙන් දක්නා. සු: වි: 742^{27} -**සඤ්ඤා** (නා) = ආදීනව සංඥාව, ආදී නවානුපස්සනා ඤාණ සංඥාව. සු: වි: 762^{16}.

ආඳු (නි) = නොහොත්, එසේ නැතහොත්. "**ආඳු** නොහොත් උදහු යු සේයි" ධ: අ: ගැ: 22^{20} (අදු යි ද දක්නේය.)

ආඳුචාප (නා) = පරම දුනු, විශාල දුන්න. "**ආඳුචාපං**, පරම දුනු" ජා: අ: ගැ: 216^{18}

ආදෙය්‍යවාචෝ (නා) = ගතයුතු වචනොපදෙශ ඇති, එබඳු තැනැත්තා. "තෙන ඛෝ පන සමයෙන අනාථ පිණ්ඩිකො ගහපති -පෙ- **ආදෙය්‍ය වාචෝ**" චූ; පා: 276^{18} චූ: පා: B 461^{2} 471^{7} (2) සු: වි: 684^{22}.

ආ දෙවනා (නා) (ආ + $\sqrt{}$දීව + යු = අන + ආ = වැලපීම, උදෙසා හැඬීම. සු: වි: 578^{5}

ආදෙවෝ (නා) = උදෙසා වැලපීම. ''ආදිසස ආදිසස දෙවනති රොදනති එතෙනානි = **ආදෙවෝ**'' සු; චි: 578⁵.

ආදෙසනාපාටිහාරිය (නා) = ආදේශනා ප්‍රාතිහාර්‍ය. අනුන්ගේ සිත් දැන ධර්‍මදේශනා කිරීම. ''පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථනං **ආදෙසනා පාටිහාරියං** ''චි: චි: ටී: 474²⁸ මනෝ: පූ: 462²⁹ ධ: අ: ගැ: 55²¹ අඞ්ගු: නි: 104 -°**අනුසාසනී** (න) = ආදේශනා ප්‍රාතිහාර්‍යානු ශාසනය. කරුණුදක්වා දම් දෙසීම ''අථඛෝ ආයසමා සාරිපුත්තෝ **ආදෙසනා පාටිහාරියානුසාසනියා** භික්ඛු ධම්මිය කථාය ඔවදි අනුසාසි'' වූ: පා: B 214¹⁹ වූ: පා: 329¹ චි: චි: ටී: 474²⁸ මනෝ: පූ: 462²⁹

ආධානග්ගාහී (නා)(√ගාහ + ණී) = බැසගත්, ගිලුණු. දැඩිසේ ගත්නා ලද. ''**ආධානග්ගාහිනී** දළහානාහි'' ''ආධානගාහිතා, අයොනිසෝ දුස්ගහණය යන **ආධානග්ගාහිතා** යැ'' චි: මා: සං: 257³¹ සං: පා: 969³³ සූ: චි: 608 ⁹ 759³ චි. ම: ටී: 107¹³ සාර: දී: 706¹

ආධාර (නා) (ආ + √ධර + ණ) = ආධාරය, 2 අධිකරණ කාරකය. 3 පාත්‍රාධාරය 4 තෝ තැන්න අ: ප: 145¹⁵ (ආධාරක බලනු)

ආධාරක 1 (නා) (ආ + √ධර + ණ + ක) = ආධාරය, පාත්‍රාධාරය. පාත්‍ර වළල්ල වේවැල් ආදියෙන් කළ බිම් වළල්ල. එක් ගරු භාණ්ඩයක්. ස: පා: 567²⁰ ක: චි: 140³ ජා: අ: ගැ: 26²⁶ ක: චි: පි: 112²¹ කු: සි: ස: 26¹⁹ ධ: අ: ගැ: 190²⁰ 225²⁸

ආධාරක 2 (නා) = ආසනය, දණ්ඩාසනය. චි:ලං: 73⁸ ජා: අ: ගැ: 198⁹

ආධාවනති (ක්‍රි) (ආ + √ධාව + නති) = ඉදුරා දිව එත්. පෙරළා දිවත්. (අතී: **ආධාවී** වතී: **ආධාවිඃ** අනා: **ආධාවිස්සතති** සම්: **ආධාවෙය්‍ය** පම්: **ආධාවතු** ප්‍රක්‍රි: **ආධාවිත්වා** වකා: **ආධාවනෙනා** දිව එමින්.) ''ධාවන්තිපි **ආධාවනන්තිපි**'' පාරා: පා: 114²¹ සං: පා: 448³⁰ ජා: අ: ගැ: 126¹⁴ පාචි: පා: 181³⁰

ආධාවිත්වා (පූ: ක්‍රි:) දිව, **ආධාවිත්වා** පරිධාවිත්වා, දිව පැන ඇවිදින'' ජා: අ: ගැ: 58³⁰

ආධි (නා) = චිත්ත පීඩාව. අ: ප: සං: 25¹⁴

ආධිපච්ච (නා (අධිපති + ණ්‍ය) [සං. ආධිපත්‍ය] ආධිපත්‍යය, අධිපති භාවය. -**පරිවාර** (නා) = ආධිපත්‍යය සහ පරිවාර සම්පත්තිය අධිපති බව සහ පිරිවර. ජා: අ: ගැ: 160³³

ආධිපතෙය්‍ය (නා) (අධිපති + ණෙය්‍ය)- අධිපති භාවය, ආධිපත්‍යය. අඞ්ගු: 963²⁸

ආධ්‍මත (නා) (ආ + √ධ්‍මා + ත) = සැලෙන ලද, කම්පා වූ කම්පාවන. අ: ප: සං: 98³⁵

ආන (නා) [සං. ආන]= ආශ්වාසය. හුස්ම ඉහළට ගැණීම. හුස්ම ගැණීම. **''ආනන්ති** අස්සා සෝ'' සං: පා: 291⁸ 294²⁵ අ: ප: සං: 8¹⁷ -**අපාන** (නා) [සං. ආපාන]= ආශ්වාසය සහ ප්‍රශ්වාසය පිටකරන හුස්ම. **''ආනාපානෙ** පරිගහෙත්වා, වදනා නික්මෙනා නොහොත් නික්මෙන වදනා වාත විෂය වූ කර්‍මස්ථානයන් ගෙන'' ජා: අ: ගැ: 36⁹ සං: පා: 291⁸ -°**සති** (නා) = ආනාපාන සතිය. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස යන් අරමුණු කොට ගන්නා සිහිය. දශ අනුස්මෘතීන් ගෙන් එකක්. සං: පා: 291¹² චි: මා: සං: 467⁷ අඞ්ග: නි: 20²³ 27⁹ ජා, අ: ගැ: 36 ⁹ -°**සතිකම්මට්ඨාන** (නා) = ආනාපාන සතිකමටහන. සම්සතළිස් කම්ටහනින් එකක්. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන් අරමුණු කොට වඩන කමටහන. චි: මා: සං: 651²⁷ -°**සතිසමාධි** (නා) = ආනාපාන සතිය සමග උපදින සමාධිය ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන් අරමුණු කොට පවත්නා සිහිය සමග සිතේ ඇතිවන එකඟකම. ''අයම්පි ඛෝ භික්ඛවෙ ආනාපානසති සමාධි භාවිතෝ -පෙ- සුඛෝ ච විහාරෝ'' – ''ආනපාන සතියා යුත්තෙනා සමාධි **ආනාපානසමාධි**. පාරා: පා 69²² සං: පා: 291¹³ සාර: ම: 309චි: ම: සං: 645⁶ (ආණාපාණසති සමාධි යනුද දක්නේය ප: රා: පා: 63²²)

ආනඤ්ජ (නා) = කම්පා නොවීම, නො සැලීම. පලා නො යෑම. ජා: අ: ගැ: 98²⁷ (ආනෙඤ්ජ බලනු)

ආනඤ්ජාභිසඞ්ඛාරණ (නා) = ''**ආනඤ්ජාභිසඞ්ඛාරණ** නම් සටන් දුටු කල නොපලනා පිණිස අළුනෙහි ලා භික්මවන යොගයි'' ජා: අ: ගැ: 98²⁷

ආනණ්‍ය (නා) (අනණ + ණ්‍ය) = ණය නැති බව, (අනණ බලනු) -**පරිභොග** (නා) = අනෘණ පරිභොගය, ණය නැතිව සිටී පසය

වැළඳීම, සිල්වත්ව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට සිවි පසය වැළඳීම. "යොපානයං සිලවතො පච්චවෙක්ඛිත පරිභොගො සො ඉණපරි පරිභොගස්ස පච්චනීකත්තා **ආනණ්‍යපරි භොගොවා** හොති" වි: මා: ස: 115⁵.–²⁷ වි: ම: ටී: 63¹² වි: ලං:102²¹

ආනන්තර (නා) (ආනන්තරික බලනු)

අනන්තරික (ත) (අනන්තර + ණික) [සෘ. ආනන්තර්‍ය] = එනම් කම්. අනතුරු අත් බෙවෙහි විපාක දෙන කම්. එබඳු පාපකම් කළහු. පැවිදි නො කළයුතු පරිස දූෂක යෙක්. ස: පා: 764¹

ආනන්තරික 2 (නා). – අනතුරුව හුන්, ළඟ හුන් නිඝණ්ඨ. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ සභි කරණ්ඩෙ **ආනන්තරිකං** භික්ඛුං ආපුච්ඡිත්වා ගන්තුං" චු: පා: 343³¹

ආනන්තරිය (නා) (අනන්තර + ණික = ඉය) [සං. ආනන්තර්‍ය] = පඤ්චානන්තර්‍ය කම්ය, කළහු පැවිදි උපසපන් කිරීමට නුසුදුසු පාප කම්යක්. "එතස්ස පබ්බජ්ජාව උප සම්පදාව පටික්ඛිත්තා" ස: පා: 765³⁵ විත: ම: 46³³ ජා: අ: ගැ: 31¹⁵ **–ඛම්ම** (නා) = ආනන්තර්‍ය කම්ය, අනතුරු අත් බෙවෙහි විපාක දෙන 1 මාතෘඝාතක 2 පිතෘඝාතක 3 අරහන්ත ඝාතක 4 සඞ්ඝ භෙදක 5 ලොහි තුප්පාදක යන පස අකුශල පක්ෂයෙන් ද, අෂ්ට සමාපත්තිය කුශල පක්ෂයෙන් ද ගැණෙන කම්. මනො: පූ: 365⁷ ප: සූ: 77² (4) **–ධම්ම** (නා) = අනතුරු භවයෙහි විපාක දෙන චෙතනාදි ධම්. වි: වි: ටී: 332²⁷.

ආනන්ද 1 (නා) = ධම් භාණ්ඩාගාරික මහ රහතන් වහන්සේ. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අග්‍ර උපස්ථායකයන් වහන්සේ. ස: පා: 299¹⁰ චූ: පා: 330¹³.

ආනන්ද 2 (නා) = 1 සන්තොෂය, සතුට 2 එනම් මත්‍සර්‍යය අ: ප: ස: 146 592⁷ සාර: දී: 254²⁹.

ආනිසංස (නා) [සං. ආනෘශංස] = 1 අනුසස් 2 වටිනාකම, අගය 3 ප්‍රයොජන 4 විපාකයය ස: පා: 694²⁹ 695⁴ 696³ ජා: අ: ගැ: 192¹⁸ වි: මා: ස: 31¹⁵ 296³⁹ ක: වි: පි: 135¹⁰ විත: ම: 133² 281²¹ ධ: අ: ගැ: 6²¹ 31²⁰ 41³⁰ **–චීවර** (නා) = ආනිසංස චීවරය, පරි කම් නො කරනලද කඨිනානිසංස ඇති චීවර වස්ත්‍රය. "යො පන **ආනිසංස චීවරං** ආදාය පක්කමති" විත: ම: 136¹² වි: වි: 2711 **–මූල චීවර** (නා) = කඨිනානිසංස මූලක චීවරය. පරිකම් නො කළ චීවරය. පච්චාසා චීවරය. "නිඞ්ගතෙ **ආනිසංසමූලකෙ** චීවරෙ පච්චාසා චීවරෙති අත්ථො" විත: ම: 131²⁵ 136¹⁶ **–වග්ග** (නා) = ආනෘශංස වර්ගය. පරි වාර පාළියේ එක් ප්‍රකරණාංශයක්. සු: ප: XV⁴.

ආනිසදද (නා) (ආ + නි + √සද + අ) = ඉදුම්, නිසීදන මාංසය, තව්ටම. ස: පා: 769¹⁰ **–මංස** (නා) = නිසීදන මාංසය, තව්ටම. වි: ලං: 167⁵ ස: පා: 769¹¹.

ආනීත (නා) (ආ + √නී + ත) = ගෙන එන ලද, පමුණුවන ලද, එළවන ලද, එබඳු දේ. අ: ප: ස: 991⁹

ආනුපුබ්බි (නා) අනු + පුබ්බ + ණි) [සං. ආනුපූර්වී] = පිළිවෙළින් පවත්වන, ක්‍රමවත් **–කථා** (නා) = අනු පිළිවෙළ කථාව, බුදුන්ගේ ධම් දෙසනාවෙහි එක් ආකාරයක්. "**ආනුපුබ්බිකථං**, දත් ඇ අනුක්‍රම දීපක කථා. දාන කථා සීල කථා ආදී වූ පිළිවෙළ කථාය යනුයි" – "අනුපුබෙබන කසිරමානා කථා. වට්ටඤ්ඣාසයහට දාන සීල කථා සග්ග කථා, විවට්ටඤ්ඣාසයහට කාමාදීනව නෙක්ඛම්මානි සංස චතුසච්ච කථා **ආනුපුබ්බි කථා** නම්" ධ: අ: ගැ: 10¹⁴ 33¹⁷ 54¹³ 60³ 135¹² ජා: අ: ගැ: 12²¹ 26² මනො: පූ: 625²⁵ 754¹⁶ සු: වි: 195⁶ වි: වි: ටී: 362³.

ආනුභාව (නා) (ආනුභාව + ණ) = ආනුභාවය, බලය, උපාය, තෙජස. "**ආනුභාවෙන**, තෙජින්" – "**ආනුභාවං**, උපාය" ධ: අ: ගැ: 94³³ ජා: අ: ගෑ: 177¹⁵.

ආනෙඤ්ජ (නා) (න + √ඉඤ්ජ + ණ) = අවල, කම්පා නො වන, නො සැලෙන. ස: පා: 102⁹. **–පත්ත** (නා) [සං ප්‍රාප්ත] = කම්පා නො වන, නො සැලෙන, එබඳු භික්ත. ශ්‍රද්ධාදියෙන් හාත්– පස අල්වානත් සිත අශ්‍රද්ධාදියෙන් කම්පා නො වේ. චතුර්ථධ්‍යාන සමාධි චිත්තය. අභිඥාවට කාරණාවූ ගුණ අටෙන් එකක්. "සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ – පෙ – කම්ම නියෙ සිතෙ **ආනෙඤ්ජූපත්තෙ** ආසවානං ඛය ඤාණාය චිත්තං අභිනින්නාමෙසිං" පාරා: පා: 317 420 ජා: අ: ගැ: 11² ස: පා: 102²⁰

සාරා: ම: 7[37] සාර: දී: 326[8] 328[13] වි: මා: ස: 916[36] ආනෙඤ්ජපත්තියිද දක් වන්නේය.)

ආනෙඤ්ජ (නා) (න + √ඉඤ්ජ් + **ණ**) = කම්පා නො වන, නො සැලෙන "ආනෙඤ්ජ නම් නො සෙලවීමයි" සාරා: ම: 39[38] **-අභිසඞ්ඛාර** (නා) = අරූපාවචර කුසල චේතනා සතර. වි: ම: ස: 128[831] **-විහාර සමාපත්ති** (නා) = චඤ්චල නො වන ඵල සමාපත්ති විහරණය, විඳින ලද ඵල සමාපත්ති විහරණය. ධ: අ: ගැ: 204[30] **-සමාධි** 1 (නා) = චතුර්ධ්‍යාන සමාධිය, කාය වාක් චිසඳන රහිත වූ චතුර්ධ්‍යාන සමාධිය. ශබ්ද කණිටකයන්ගෙන් නැඟී සිටීමට නුසුදුසු වූ රූපාවචර සමාධිය. 'ඉදඟං ආවුසෝ - පෙ - **ආනෙඤ්ජං සමාධිං** සමාපත්තෝ - පෙ - සද්දං අසෝසිං" පාරා· පා: 116[6] වි: වි: ටී: 209[38] සාරා: ම: 39[35] ස: පා: 364[36] සාර: දී: 636[28] **-සමාධි** 2 (නා) = අරූපාවචර සමාධිය. "**ආනෙඤ්ජානි** අරූපාවචර සමාධි වුච්චති" සාර: දී: 636[31].

ආප (නා) = ජලය. "**ආපෙ** ච සඞ්ඝාටිරජූප වාහනෙ, සිවුරෙහිද රජස් ශොධන ජල යෙහි ද" වි: මා: ස: 116[11-24].

ආපජ්ජති (ක්‍රි) (ආ + √පද + ය + ති; [සං. ආපද්‍යති] = පැමිණෙයි. "'ආපත්තිං **ආපජ්ජති**, ඇවැතට පැමිණෙයි" (අතී: **ආපජ්ජී** වතී: **ආපජ්ජති** අනා: **ආපජ්ජිස්සති** සම්: **ආපජ්ජෙය්‍ය** පමී: **ආපජ්ජිතු** පූ ක්‍රි: **ආපජ්ජිත්වා** වක්‍රා: **ආපජ්ජමානා** සත්‍රී: ලි: **ආපජ්ජනති** = පැමිණෙන්නී) වින: ම: 144[35] ස: පා: 981[3] 1036[1] 1038[38].

ආපණ (නා) [සං. ආපණ] = සල්පිල, අවන් හල. නොයෙක් වෙළෙඳ බඩු විකුණන ශාලාව. "**ආපණන්ති** නානා භණ්ඩානං අනෙකවිධං ආපණං පසාරෙන්ති" - "**ආපණො** කාරාපිතො හොති" ස: පා: 953[15] චූ: පා: 410[11] අ: ප: ස: 30[24] මහා: පා: 157[17] ච: අ: ගැ: 140[10] 285[29] **-දවාර** (නා) = අවුණු දෙර, අවන්හල, සල්පිල. ධ: අ: ගැ: 140[10] **-සාලා** (නා) = අවන් හල, වෙළෙඳ හල. "**ආපණ සාලා** කාරාපිතා හොති" මහා: පා: 157[17] 158[26].

ආපණ්ඩක (නා) (ආපණ + ණ්ඩක) = වෙළෙන්ද, වෙළෙඳමෙහි නියුක්තයා. "**ආපණ්ඩකස්ස** වෙය්‍යකං අවහරිත්වා ආයසමන්තං දළ්හිකං එතදවොච" පාරා: පා: 67[13] ධ: අ: ගැ: 140[10] අ: ප: ස: 64[19]

ආපත්ති 1 (නා) (ආ + √පද + ති) = 1 ඇවැත, වරද 2 පැමිණීම. ඒ ඒ ඇවැතට පැමිණීම. "**ආපත්තිඤ්ඤෙව** වචනෙනාපි නාමඤ්ඤෙව ආපත්තිඤ්ච ගහිතා හොති" ස: පා: 187[6] ක: වි: 49[18]

ආපත්ති 2 (නා) = ශික්ෂාපදයන්ගේ සාධාරණ විනිශ්චය පිණිස දහයුතු සපත දශාකාර යෙන් එකක්. පූර්ව ප්‍රයෝග සහප්‍රයෝග වශයෙන් වූ ආපත්ති භෙදය. "පූර්ව ප්‍රයෝග නම් නිධාන සොරා ගන්නා පිණිස එහි මත්තේ වළ ආදි කරණු පිණිස වාසි ඵරසු ආදී පරියෙසනයෙහි අදත්තාදාන පූර්ව භාග යෙහි වන දුක්කටයි. ආදි ශබ්දයෙන් සහ ප්‍රයෝග ගත්හු" ක: වි: පි: 1[12] ක: වි: 21[19] **-අඞ්ග** (නා) = ඇවැතෙහි අවයව. ඇවැතක් වීමට සුදුසු කරණු ක: වි: පි: 62[11] (ආපත්ති ආපජ්ජන බලකු) **-අඤ්ඤභාගිය** (නා) (ආපත්තඤ්ඤ භාගිය) (අඤ්ඤභාග + ඉය = අඤ්ඤභාගිය) [සං. අන්‍ය භාගීය) = අඤ්ඤ භාගීය ආපත්තිය. ආපත්තියෙන් අන්‍ය කොට සක් හා සම්බන්ධ වූ. "**ආපත්තඤ්ඤභාගියෙන** වොදනං ච, අඤ්ඤ භාගිය ආපත්තියෙන් වොදනාවද" ක: වි: පි: 36[28] පාරා: පා: 200[28] ස: පා: 432[2-7] 433[34] **-අධිකරණ** 1 (නා = ආපත්තාධිකරණය. මානිකාවෙහි සඳහන් පසඳා පත්තිසඤ්ඤිය සහ විභඞ්ගයෙහි ථුල්ලච්චය, දුබ්භාසිතය යන දෙකත් සමග වන සප්තාපත්තිසඤ්ඤිය ආපත්තාධිකරණ නම්. ස: පා: 428[6] 886[3] සාරා: ම: 69[3] ක: වි: පි: 35[3] 131[5] ක: වි: 157[4] 158[13] වින: ම: 1[6][33] සු: වි: 762[34] **-අධිකරණ** 2 (නා) = ආපත්තාධිකරණය. ඇවැත්වලට සුදුසු පිළියම් කිරීම "ගරුක ලහුකාදි වශ යෙන් හා පාරාජික සඞ්ඝාදී සෙසාදි වශයෙන් දක්වා නිබෙන ඇවැත්වලට පැමිණි භික්ෂූන් විනිශ්චය කර ඇවැත්වලට සුදුසු පිළියම් යෙදීම ආපත්තාධිකරණය නම්. එය සම්මුඛා විනය, පටිඤ්ඤාත කරණය, තිණ වත්ථාරකය යන සමථ තුණෙන් සන්සිඳ විය යුතුයි" චූ: පා: B. Vii පරි: පා: 159[1]

-'**ආපජ්ජන** 1 (ආ + √පද + ය + යු = අන) = ඇවැතට පැමිණීම කයින් හා වචනයෙන් වන ඇවැතට පැමිණීම. කු: සි; සැ: 126[23] බු: සි: ටී: 151[4] -**ආපජ්ජන** 2 (නා) = ඇවැතට පැමිණීම. 1 අලජ්ජිතා 2 අසඤ්ඤතා 3 කුහකතුච්චපකතතා 4 අකප්පියෙ කප්පිය සඤ්ඤිතා 5 කප්පියෙ අකප්පිය සඤ්ඤිතා 6 සති සම්මොසා යන සයංකාරයෙන් සිදුවන ආපත්ති ආපජ්ජනය හෙවත් ඇවැතට පැමිණීම. අකැප බව දැන දැනම ව්‍යතික්‍රමණය කොට ඇවැතට පැමිණෙනුයේ අලජ්ජිතා යෙන් වේ. අඥාන පුදුගල තෙමේ කටයුතු දැ නො කිරීමෙන් සහ නො කටයුතු දැ කිරීමෙන් අසඤ්ඤතායෙන් ඇවැත් අවදී කුකුසින් මඩනා ලද බැවිනුදු මෙසේම ඇවැතට පැමිණෙ කැප - අකැපයෙහි කුකුසක් උපන් කල එය විමසා නො දැන කැපය අකැපය වශයෙන් ද, අකැපය කැපය වශයෙන් ද ගෙන කරන්නේ කුකුසින් ඇවැතට පැමිණේ. අකප්පියෙ කප්පිය සඤ්ඤිතා, කප්පියෙ අකප්පියෙ සඤ්ඤිතා යනුදු මෙසේ මැසි. සහසෙය්‍ය චීවර විප්පවාසාදි ශික්ෂා පදයන් ව්‍යතික්‍රමණය කරනුයේ සහිසම්මොසයෙන් ඇවැතට පැමිණේ කා: වි: 14[2] සැ: පා: 64 [20] වි: වි: ටී: 108[36] කු: සි: සැ: 126[23] බු: සි: ටී: 151[18] මනෝ: පූ: 443[29] -**ආරොචන** (නා (ආ + √රුහ + යු=අන)= ආපත්ති ආරොචනය කිරීම. ඇවැත් දැන්වීම. ගරුකාපත්තියකට පැමිණ එය සමාන සංවාසක උපසපන් භික්ෂුවකට ආරොචනය කිරීම. ගරුකාපත්ති යකට පැමිණි භික්ෂුව එදින ම අරුණට පළමු අවේරි සහාග භික්ෂුවකට දැන් විය යුතුය. "අවේරිසහාග මත්තමෙව පමාණං" සි ආරොචනය පිළිගන්නහු ගේ අවේරි සහා ගත්‍වය පමණක් පමණ වේ. ආරොචනය කිරීමට අනන්තරාවක් නැතිව එදින ම (= ඇවැත් අවන් දින ම) ආරොචනය නො කෙළේ නම් අනිරෙක වශයෙන් දුකුළා ඇවැතක් ද වේ. ආරොචනය කරන භික්ෂුව විසින් එක් සහාග අවේරි භික්ෂුවක් වෙත එළඹ සිවුර එකස් කොට පෙරව උක්කුටික යෙන් හිඳ ඇඳිලි බැඳ "තුයහං සන්තිකෙ එකං ආපත්තිං ආවිකරොමි" කියා හෝ "ආවිකරාමි" - "ආරොචෙමි" සි හෝ "මම එකං ආපත්තිං ආපන්නං භාවං ජානාහි" කියා හෝ ආරොචනය කළ යුතුය. මෙසේ කෙබඳු ක්‍රමයකින් හෝ සැල කළ කල ඇවැත් ආරොචනය කළේ වේ. වසතුව හෝ ඇවැත හෝ වසතු ආපත්ති දෙක ම හෝ සඳහන් වන සේ ආරොචනය කටයුතුය. "තත්‍ර සුක්කා විසට්ඨි වත්ථුකෙඩ ව ගොත්‍රනාමඩ සඩ්ඝාදි සෙසොති නාමකෙඩ්වව ආපත්ති ච" කා: වි: 49[14] සැ: පා: 871[11] සාර: ම: 43[21] චින: ම: 121[5] ම: පා: සැ: : 22[21]A (ආපත්ති ආවී කරණ බලනු) -**ආරොපන** (නා) = ආපත්ති ආරොපනය. ඇවැත ගෙන හැර පැම. වි: වි: ටී: 446[6] චින: ම: 131[19] . -**ආවිකරණ** (නා) (ආවී + √කර + අන,න = ණ) = ආපත්ති ආවිකරණය, ඇවැත් පැවසීම. "මේ ආවී කරණය ඇවැතින් නැගී සිටීමය, ආරොචනය නිරීමය යි විප්‍රකාර වේ. ඇවැත් දෙසීම ඇවැතින් නැගී සිටීම නම්. ආරොචනය නම් නැවත ඇවැත් දෙසන තුරු මෙනම් ඇවැත කට පැමිණි බැව් දනුවසි දැන්වීමයි. එහි ප්‍රයොජන නම් සාපත්තිකව ප්‍රාතිමොක්ෂය ශ්‍රවණයෙන් සිදුවන දුකුළාවෙන් වැළකීම හා අනියතාදි ඇවැතකට පැමිණි මහණ ඇවැත් දෙසීමෙන් සුඛයට පැමිණීම ද, සඩ්ඝාදිසෙසයකට පැමිණි මහණ වත්මානත් පුරා අබ්භානයෙන් සුඛය ලැබීම ද, පාරාජිකා පත්තියට පැමිණි මහණ සාමණේර භූමියට පැමිණීමෙන් ආයනි භවයට පිහිටක් ලැබීම ද වේ." ම: පා: සැ: 521[25]B. -**උප්පත්තිකාරණ** (නා) = ආපත්තින්ගේ උත්පත්ති කාරණ, ඇවැත් ඉපදීමේ හේතු. සමුට්ඨානසය. 1 කාය 2 වාචා 3 කායවාචා 4 කාය චිත්ත 5 වාචා චිත්ත 6 කායවාචා චිත්ත යනුවෙන් ආපත්ති සමුට්ඨාන සයකි. මෙයින් පළමු තුන අචිත්තකය. පසු තුන සචිත්තකය. "**ආපත්තුප්පත්තිකාරණ** සංඛාතෙහි ඡහි සමුට්ඨානෙහි වා ආපත්තිං ආපජ්ජෙය්‍යාති" බු: සි: ටී: 151[6] කා: වි: 21[33] -**කර** (නා) - ඇවැත් කරන, ඇවැත් වන. අනුප්‍රඥප්තිය. "අනුප්පඤ්ඤත්තිං ච නාමෙසා **ආපත්තිකරා** ච හොති" කා: වි: 33[30] චින, ම: 61[36] - **කරාධම්ම** (නා) = ඇවැත් සිදු කරන කරුණු. සවැදැරුම් ආපත්ති සමුට්ඨා නයෝ ආපත්තිකර ධර්මයෝ වෙත්. "**ආපත්ති කරාධම්මා** නාම ඡආපත්ති සමුට්ඨානානි එතෙසං හි වසෙන පුග්ගලෝ ආපත්තිං ආපජ්ජති තසමා ආපත්ති කරානි වුත්තානා" සැ: පා: 972[21] පරි: පා: 161[15] -**කාරක**

(නා) = ඇවැත් කරන, ඇවැතට හෙතුවන, ඇවැත සිදු කරන. පාරා: පා: 183[4] ස: පා: 411[34] -**කුසලතා** (නා) (කුසල + තා) = ආපත්ති දැනීමෙහි දක්ෂතාවය. පස්වැදෑරුම් වූ ද, සත්වැදෑරුම් වූද ඇවැත් පිළිබඳ මනා දැනීම. "**ආපත්ති කුසලතාති** පඤ්චන්නඤ්ච ආපත්තික්ඛන්ධානං ඤාණං" මනෝ: පූ: 333[22] අඞ්ගු: නි: 51[11] -**ඛන්ධ** (නා) [සං සඛන්ධ > පා: ඛන්ධ] ආපත්තිසඛන්ධය, ඇවැත් සමූහය. 1 පාරාජික 2 සඞ්ඝාදිසෙස 3 ථුල්ලච්චය 4 පාචිත්තිය 5 පාටිදෙසනීය 6 දුක්කට 7 දුබ්භාසිත යන ආපත්තිසඛන්ධ සප්තකය. "සත්තන්නං **ආපත්තික්ඛන්ධානං** අඤ්ඤතරා ආපත්ති" විභ: ම: 37[1] 144[6] ස: පා: 1034[17-69] පරි: පා: 204[18] ක: ළි: 11[21] 57[21] -**ගරුක** (නා) = ගරුකාපත්තිය. සඟ වෙසෙස් ඇවැත. පරි: පා: ගැ: 46[31] (ගරුකාපත්ති බලනු). -**ජදන** (නා) √ ජද + යු = අන) ඇවැත් සැඟවීම. ඇවැත් වැසීම. අලජ්ජි භාවයෙන් නෝ අඤ්ඤ භාව යෙන් **කාය** වාක් දෙකින් **කරන** ඇවැත් සැඟවීම. "අලජ්ජිතාඤ්ඤතරඤ්ඤතාපත්ති කාය වාචානි ජාදයෙ" කු: සි: ස: 126[16] බු: සි: ටී: 152[11] -**ජනන** (නා) = ඇවැත් සැඟවීම. කු: සි: ස:133[1] බු: සි: ටී: 21[10] (ආපත්ති පටිච්ඡන්න බලනු) -**ජනක** (නා) √ජන + ණ්වු = අක) ඇවැත් උපදවන; ඇවැත් සිදුවන කු: සි: ස: 93[13] -**ජානිඝ** (නා) = ඇවැත කුමකින් උපදීද? ආපත්තාධිකරණයේ ආපත්තිය කෙසේ වේද? පරි: පා: 203[13] පරි: පා: ගැ: 22[10] ස: පා: 1005[28] -**ථුල්ලච්චයස්ස** (ක්‍රි) ථුල්ලච්චය + අස්ස) = ථුල්ලච්චය ඇවැත්වේ. තුලාසි නම් ඇවැත වේ. පාරා: පා: 29[35] (**ආපත්ති පාරාජිකස්ස** බලනු) -**දුක්කටස්ස** (ක්‍රි) (දුක්කට + අස්ස) (√අස + ඊ) = දුකුළා ඇවැත් වේ දුක්කට නම් වූ ආපත්තිය වේ දුක්කට නම් වූ ව්‍යති ක්‍රමණයට හෝ පැමිණේ. විභ: ම: 69[25] පාචි: පා: 17[6] ස: පා: 321[24] -**දුබ්භාසිතස්ස** (ක්‍රි) (දුබ්භාසිත + අස්ස) = දුබ්බැසි ඇවැත්වේ. පාචි: පා: 17[22] (ආපත්ති දුක්කටස්ස බලනු) -**දෙසනා** (නා) (√දිස + යු = අන + ආ) = ඇවැත් දෙසීම. අවත් ඇවැත් අත් භික්ෂූවක් ඉදිරියේ කිම. **ආපත්ති** දෙශනාව තෙ වැදෑරුම් වන්නීය. 1 පාරාජිකාපත්ති දෙසනා, 2 ගරුකාපත්ති දෙසනා 3 ආපත්ති දෙසනා යනුවෙන්. පරිජි අවත් මහණක් භික්ෂූභාවය අත් හැරීම පාරාජිකා දෙසනා නම්. සඟ වෙසෙස් ඇවැතකට පැමිණියකු ඒ ඇවැතින් තැගීම ගරුකාපත්ති දෙසනා නම්. මෙහි ආපත්ති දෙසනා (=ඇවැත් දෙසීම) යනු වෙන් අදහස් කරනුයේ ථුල්ලච්චයාදි ඇවැත් දෙසීමය. ගරුකාපත්තියකට පැමිණි භික්ෂූව එයින් පිරිසුදුවීම පිණිස විනය කම් කිරීමේ දී පැමිණි ඇවැත භික්ෂූවකට ආරොචනය නො කර ගතකළ දින ගණනට පිරිවෙස් පිරිය යුතුය. ඇවැතට පැමිණි දිනම එය අත් භික්ෂූවකට ආරොචනය කළහොත් සදිනක් මානත පුරා අබ්භාන **කම්ම** කර ගැනීමෙන් පිරිසුදු විය හැකිය. ගරුකා පත්තිය දෙශනා ගාමිනී නොවේ. උට්ඨාන ගාමිනීය එහෙත් ගරුකාපත්ති සඳහා වත් පුරන්නට නො වනු පිණිස ද, වත් පිරීමේ දින ගණන අඩු කරගනු පිණිස ද ඇවැත් දෙසන සියලුම අවස්ථාවලදී ගරුකාපත්ති ආරොචනය කිරීම මැනැවි. එසේ කිරීමේ දී තමා පැමිණි ගරුකාපත්තිය නිශ්චය වශ යෙන් දන්නේ නම් ඒ ඇවැතේ නමම ගෙන ආරොචනය **කරනු** වටී. තමා කෙතෙක් ගරුකාපත්තීන්ට පැමිණියේදැයි නිශ්චය වශයෙන් නො දන්නේ නම් තමන් පැමිණි සියලුම ඇවැත් ආරොචනය **කරමි**" යන අදහසින් "සබ්බාපත්තියො ආවිකරොමි" හෝ "සබ්බාපත්තියො ආරොචයාමි" කියා හෝ ආපත්ති ආරොචනය කොට පසුව අනෙක් ඇවැත් දෙසිය යුතුය. "ආපත්තිං දෙසෙන්තෙන පන අත්තනො අපච්චක්ඛිකං නිකඛිපං උපසඞ්කමිත්වා සක්කච්චං නිවාසෙත්වා සක්කච්චං පාරුපිත්වා තස්ස සන්තිකෙ උක්කුටිකං නිසීදිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා" යනු බැවින් ඇවැත් දෙසන්නහු විසින් තමන් හා සහාග වූ භික්ෂූවක් වෙත එළඹ සකසා හැඳ පෙරව ඔනු වෙන උක්කුටුක යෙන් හිඳ දොහොත් මුදුනේ තබා පළමුව තමා අවත් ලහුකාපත්ති කියා "මේ ඇවැත් මුල් කොට දැන නොදැන අවත් ලහුක විස භාග ඇවැත් නුඹ කෙරෙ දෙසමි"යි ආරොචනය කොට "අහංභන්තෙ සම්බහුලා නානා වත්ථුකා ආපත්තියො ආපජ්ජිං තා තුම්හමූලෙ පටිදෙසෙමි" යි දෙසිය යුතුය. පිළිගන්නහු විසින් "පස්සසි ආවුසො තා ආපත්තියො" යි ද, දෙසන්නහු "ආමභන්තෙ පස්සාමි" යි ද

පිළිගන්නහු විසින් යලි "ආයතිං ආවුසෝ සංවරෙය්‍යාසි" යි ද, නැවත දෙසන්නහු විසින් "සාධු සුට්ඨු භන්තෙ සංවරිස්සාමි" දුනියම්පි තතියම්පි සාධු සුට්ඨු භන්තෙ සංවරිස්සාමි"යි ද නිය යුතුය. වැඩි මහළු භික්ෂුව ඇවැත් දෙසන සඳ "ආවුසෝ" යි යොදන්නේය. මහා: පා: 134[35] 135[28] සැ: පා: 461[24] 462[8] 795[34] සි: ව: වි: 111[2] කු: සි: සැ: 130[11] බු: සි: ටී: 154 සි: ප: ව: 97[25] **-ංආනිසංස** (නා)= ඇවැත් දෙසීමේ අනුසස්. (අථ්‍ය ආපත්ති දෙසනා බලනු) **-ංවිධි** (නා) (වි + √ධා + ඉ)= ඇවැත් දෙසන විධිය. සැ: පා: 794[7] (ආපත්ති දෙසනා බලනු) **-නානත්ත** (නා) (නානා + තත)= ආපත්තින්ගේ නානාත්වය. ඇවැත්වල ඇති වෙනස. පරිවාරපාළි එකුත්තර **රිකයෙහි** වසතුන් හා ආපත්තින් පිළිබඳව 1 අට්ඨ වත්ථුනානත්තතා නො ආපත්තිනානත්තතා 2 අට්ඨ ආපත්ති නානත්තතා නො වත්ථු නානත්තතා 3 අට්ඨ වත්ථු නානත්තතාවෙව ආපත්තිනානත්තතාව 4 අට්ඨ නෙව වත්ථුනානත්තතා නො ආපත්ති නානත්තතා යනුවෙන් එකුත්තරිකයෙහි එක් චතුෂ්කයෙක් වේ. ඒ චතුෂ්කයෙහි පළමුවන හෙදය වසතුනානත්වය ඇති එහෙත් ආපත්ති නානාත්වය නැති හෙදයයි. එනම් සතර පාරාජිකාවයි. සතර පාරාජිකාවන්ගේ වසතුනානත්වය ඇතද ආපත්ති නානත්වයක් නැත. 'සබ්බාපිහි සා පාරාජිකාපත්තියෙව" යනු දක්වන ලද බැවින් සියලුම ආපත්තිහු පාරාජිකා පත්තිහු වෙත්. සඞ්ඝාදිසෙසාදීන් හිඳ මේ ක්‍රමය වේ. භික්ෂුවක ගේ සහ භික්ෂුණිය කගේ අන්‍යොන්‍ය කාය සංසර්ගයෙහි දී භික්ෂුවට සඟ වෙසෙස් ඇවැත් සහ භික්ෂුණියට පරිජි **ඇවැත්** වේ. මෙසේ ආපත්ති නානත්වය වන්නේය. එහි වසතු නානත්වයක් නැති. මෙහි වසතුව නම් කාය සංසර්ගීයයි මෙසේ ම ලැසුන බාදනයෙහි භික්ෂුණියට පවිත්‍රද භික්ෂුවට දුකුළා ද වේ. සතර පරිජි තෙළෙස් සඟ වෙසෙස් සමග වසතු වශයෙන් සහ ආපත්ති වශයෙන් නානත්වය ඇත්තේය. මෙසේ සඞ්ඝාදිසෙසාදිය අනියතාදිය සමග වසතු - ආපත්ති නානත්වය සිදුවේ. පළමුව සතර පාරාජිකාවනට එක්ව පැමිණෙන භික්ෂු භික්ෂුණිනට වසතු නානත්වය ද ආපත්ති නානත්වයද නැත. පරි: පා: 174[18] සැ: පා: 983[5] **-නිකාය** (නා) [සං. නිකාය] = ආපත්ති සමූහය. රැසි වශයෙන් අවයවයෙහි ද සමූහ ව්‍යවහාරය කරන බැවින් එක ම ඇවැත වූව ද "**ආපත්ති නිකාය**" යි ව්‍යවහාර වේ. "එකෙ වෙදනාකඛන්ධෙ" "එකෙ විඤ්ඤාණකඛන්ධෙ" යි යන තන්හි මෙනි. "**ආපත්ති නිකායොති** ආපත්තික්ඛන්ධෙ. **කිඤ්චාපි** අයං එකා ව ආපත්ති. රැළකි සද්දෙන පන අවයවෙ සමූහ වොහාරෙන වා නිකායොති වුත්තො" ඛින: ම: 94[26] පාරා: පා: 220[36] සැ: පා: 370[34] 371[15] වි: වි: ටී: 215[7] **ක**: වි: 34[15] **-නිදාන** (නා) [සං නිදාන] = ආපත්ති නිදානය. ඇවැත් හටගැන්මේ හෙතු. ආපත්තාධිකරණය. ආපත්තිය නිසා උපදනා, ආපත්ති වශයෙන් ආපත්තාධි **කරණය**. ආපත්ති නිදාන නම් වේ. සැ: ප: 100[35] පරි: පා: 203[12] **-නිරොධ** (නා) (නී + √රුධ + ණ) [සං. නිරොධ] = ආපත්ති නිරොධය. ඇවැත් සන්සිඳීම. දෙශනාගාමිනී ඇවැත් දෙසීමෙන් ද, උට්ඨානගාමිනී ඇවැත් නැගී සිටීමෙන් ද නිරුඬ වේය, සන්සිඳේය, යන ආපත්ති නිරොධය. සැ: පා: 989[1] පරි: පා: 179[2] **-ංගාමිනිපටිපදා** (නා) = ආපත්ති නිරොධ ගාමිනී ප්‍රතිපදාව. **සක්‍ක** සමර්ථය. ඇවැතින් මිරිසුදුවන පිළිවෙළ. සක්‍ක සමර්ථයන් දන්නේ අධිකරණ නිරොධ ගාමිනී ප්‍රතිපදාව දන්නේ නම් වේ. විනයධර භික්ෂුවගේ එක් ලක්ෂණ යක්. පරි: පා: 179[5] සැ: පා: 989[3] **-පටිකරෙය්‍ය** (ක්‍රි) (පටි + √කර + එය්‍ය) = ඇවැතට පිළියම් කරන්නේය. චූ: පා: 403[8]. ධ: අ: ගැ: 138[31] **-පටිගණහ** (නා) = ඇවැත් පිළිගැන්ම. සුදානි **කම්මයෙන්** කටයුතු සඞ්ඝ කම් නමයෙන් එකක්. ඇවැත් අවන්නහුගේ ඇවැත් පිළිගැන්ම, **ක**: වි: 135[9] (පටිගණහ (බලනු) **-පටිගණහණ** (නා) (පටි + √ගහ + ණ) [සං ප්‍රතිග්‍රහණ] = ඇවැත් පිළිගැන්ම. සිවුරු නිසගි වූ භික්ෂුවක විසින් දෙසන එම නිසගි පවිති ඇවැත් පිළිගැන්ම. නො ඉටු නො විකපු සිවුරක් චීවරුප්පාද දිනය ඇතුළු **එකොළොස්** අරුණ තුළ ධරන භික්ෂුවට නිසගි පවිති වේ. මෙසේ නියම කල් ඉක්ම යැමෙන් බොහෝ සිවුරු එකට බැඳි පොදි යක් නම් එක් ඇවැතක් ද, වෙන් වෙන් ව තිබේ නම් සිවුරු ගණනින් ද ඇවැත් වේ. එසේ ඇවැත් අවන් භික්ෂුව පළමුව සිවුර නිස්සජ්ජනය කොට පසුව ඇවැත් දෙසිය යුතුය. එහි දී සඞ්ඝයා **කරා** එළඹ උත්තරා

සඞ්ඝය එකස්ව පෙරව වැඩිමහළු භික්ෂූන් ගේ පා වැඳ උක්කුටුකයෙන් හිඳ ඇඳිලි බැඳගෙන "අහං භන්තෙ ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නො තං දෙසෙමි" යි පැවසිය යුතුය. ඉදින් නිසග්ගි වූයේ එක් සිවුරක් නම් "එකං නිස්සග්ගියං පාචිත්තියං" යි ද, දෙකක් නම් දෙ යි ද, ඉන් වැඩියක් නම් "සම්බහුලානි" යි ද, යෙදිය යුතුය. නිස්සජ්ජනයෙහි දී ද, එක් සිවුරක් නම් "ඉදං මෙ භන්තෙ චීවරං" යි ද, ඉන් අධික නම් "ඉමානි මෙ භන්තෙ චීවරානි දසාහතික්කන්තානි නිස්සග්ගියානි ඉමානාහං සඞ්ඝස්ස නිස්සජ්ජාමි" යි ද, දෙසිය යුතුයි. පාළියෙන් කියන්නට අසමර්ථ නම් තමන් කැමැති ක්‍රමයකින් අදහස නො වරදවා කිම නිවැරැදිය. එසේ දෙසන ඇවැත් **ව්‍යක්ත** භික්ෂුවක විසින් පිළිගත යුතුය. නිසදු සිවුර ද පෙරළා දිය යුතුය. ඒ ව්‍යක්ත භික්ෂුව සඞ්ඝයාට මෙසේ දැන්විය යුතුය. 'සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝො අයං ඉත්ථන්නාමො භික්ඛු ආපත්තිං සරති විවරති උත්තානිං කරොති දෙසෙති යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං, අහං ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො ආපත්තිං පතිගණ්හෙය්‍යං" යී. ඉක්බිති ඇවැත් පිළිගන්නහු විසින් පස්සසි" යි ද, දෙශක භික්ෂුව විසින් "ආම පස්සාම්" යි ද, යලි ප්‍රතිග්‍රාහක භික්ෂුව විසින් "ආයතිං සංවරෙය්‍යාසි" යි ද, දෙශක භික්ෂුව විසින් "සාධු සුට්ඨු සංවරිස්සාම්" යි ද, වරින්වර කිය යුතුයි. ගණයාට සහ පුද්ගලයාට නිස්සජ්ජනය කිරීමෙහි දී ද මේ ක්‍රමයම වේ. සී: පී: 461[35] 462[8.33] පෘ: පී: 229[31] සාරා: ම: 83[34] ක: වි: 56[39] වින: ම: 142[9]

-පටිග්ගහෙතබ්බා (නා) = ඇවැත් පිළිගත යුත්තිය. "න භික්ඛවෙ භික්ඛුහි භික්ඛුනීනං ආපත්ති පටිග්ගහෙතබ්බා" චූ: පී: 403[21]

-පටිග්ගහෙතුං (තු) = ඇවැත් පිළිගන්නට. "අනුජානාමි -පෙ- භික්ඛුහි භික්ඛුනීනං ආපත්තිං පටිග්ගහෙතුං" චූ: පී: 403[14] (පතිගණ්හෙය්‍ය බලනු.)

-පටිග්ගාහක (නා) (පටි + √ගහ + ණ්වු = අක) [සං. ප්‍රතිග්‍රාහක] = ඇවැත් පිළිගන්නා. එබඳු භික්ෂුව. ක: වි: 56[23] සී: පී: 462[34] වින: ම: 142[24] (ආපත්තී පටිග්ගහණ බලනු.)

-පටිඤ්ඤා (නා) (පටි + √ඤ්ඤ + යු = අන) [සං ප්‍රතිඥා] = ඇවැත් සැඟවීම. අඹක දෝෂයකින් සිදුවන පටිවජ්ජනය. 1. ආපත්ති 2 ආපත්තිසඤ්ඤී 3 පකතත්තා 4 පකතත්තා සඤ්ඤී 5 අනන්තරායික 6 අනන්තරායික සඤ්ඤී 7 පහු 8 පහු සඤ්ඤී 9 ඡාදෙතු කාමො 10 ඡාදෙති යනු ආපත්ති පටිවජ්ජනා වන කරුණු දශයයි. 1 **ආපත්තී** නම් විනය නීති ක්‍රමයෙන් යම්කිසි වරදකට පැමිණීමයි. මෙහිදී සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තිය ම ආපත්ති නමින් හැඳින් වේ. 2 **ආපත්තී සඤ්ඤී** නම්, යම් ඇවැතකට පැමිණියේ ද, ඒ ඇවැත වස්තුව වශයෙන් හෙවත් ශුක්‍ර මොචනාදී ව්‍යක්ති ක්‍රම වශයෙන් මෙය භික්ෂූන්ට නො වට නේයයි ද, නාම මාත්‍ර වශයෙන් මෙ නම් ඇවැතැයි යන ආපත්ති සඤ්ඤී ඇතිව කිහි වකුහට නො දන්වමියි ඇවැත් අවත් දවස් රැ අරුණු නැඟීමයි. 3 **පකතත්ත** නම් උත්ක්ෂෙපණීය කර්මය නො කළ සමාන සංවාසක යායි. 4 **පකතත්තසඤ්ඤී** නම් තමා සඞ්ඝයා විසින් උත්ක්ෂෙපණීය කර්මය නො කරන ලද්දේය යන සංඥාව ඇතිවීමයි. 5 **අනන්තරායික** නම් ගමන බාධක වූ රාජන්තරාය ආදී දශවිධ අන්තරාවන්ගෙන් බාධාවක් නො වීමයි. 6 එබඳු බාධාවන්ගෙන් අන්තරායක් නැතිය යන සංඥා ඇත්තේ 6 **අනන්තරායික සඤ්ඤී** නම්. 7 **පහූ** යනු සඞ්ඝම් සරුන් කරා යන්නට ද, ආරොචනය කරන්නට ද හැකි වීමයි. 8 එසේ යා හැකිය යන සංඥා ඇත්තේ **පහූ සඤ්ඤී** නම්. 9 **ඡාදෙතුකාමො** යනු ඇවැත් සඟවන්නට ඇති කැමැත්තයි. 10 **ඡාදෙති** යනු එසේ සැඟවීමයි. මේ අඞ්ග දශයෙන් ආපත්ති පටිවජ්ජනාය වේ. යම් හෙයකින් සභාග භික්ෂුවක් දැක මේ මගේ උපාධ්‍යාය කියා හෝ ආචාර්‍යවරයාය කියා හෝ ලජ්ජාවෙන් ආරොචනය නො කෙරේ ද පටිවජ්ජනාය වේ ම ය. උපාධ්‍යායාදි භාවය මෙහි ලා කරුණු නො වේ. අවෙරී සභාග නම් කවරකු ළඟ වුව ද ආරොචනය කළ යුතුය. යමෙක් විස භාග නම් හෝ දැනගත් කල අන්‍යයන්ට දන් වායයි සැක සහිත නම් එබඳු ගුරුවරයා ළඟ වුවද ආරොචනය නො කළයුතුයි. ක: වි: 47[28] ක: වි: පි: 399 සාරා: ම: 428 සී: පී: 869[39] කු: සි: ස: 13[23] වින: ම: 119[23] 121[5]

-පටිඤ්ඤාන (නා) = ඇවැත් හිවිසීම "ආපත්තී පටිඤ්ඤාන කාල දස්සනං, ඇවැත් හිවිස්නා කාලය දැක්වීමකි" ක: වි: පි: 24[29]

-පතිගණ්හෙය්‍ය(ක්‍රි)=ඇවැත් පිළිගන්නේය,

දෙසන්නහුගේ ඇවැත පිළිපන්නේය. චූ: පා: 403[25] (ආපත්ති පරිගණහණ බලනු.) **-පරියන්ත** (නා) [සං පර්‍යන්ත]=ආපත්තියගේ කෙළවර. අවන් ඇවැතෙහි කෙළවරක් ක: වි: 50[2] සා: පා: 881[20] (සුඛන්ත පරිවාස බලනු.) **-සුඤ්ඤා** (නා) (√පුවඡ් + ආ) = ඇවැත් විචාරීම. පැමිණි ඇවැත විචාරීම. පරි: පා: 228[6-12] **-භය** (නා) = ආපත්තිය නිසා උපදින භය. ඇවැත නිසා උපන් බිය. අඞ්ගු: නි: 341[25] - 443[2] මනෝ: පූ: 580[28] **-හෙද** (නා) = ආපත්තීන්ගේ භෙදය. ඇවැත්වල විශෙෂය. වි: වි: ටී: 232[22] සා: පා: 410[18] ක: වි: 21[30] **-මත්ත** (නා) = ආපත්ති මාත්‍රය, ඇවැත පමණක්. ක: වි: පි: 61[29] **-මුඛ** (නා) = ආපත්ති මුඛය, ආපත්ති ද්වාරය. "සචිත්තක දුකං ආපත්ති මුඛෙනාති දට්ඨබ්බං" විත: ම: 61[24] **-මූල** (නා) = ආපත්ති මූලය, ඇවැතට පැමිණෙන මුල් හෙතු. කය සහ වචනය. "දෙ **ආපත්තියා මූලානි**, කයෝ ච වාචා ච." සා: පා: 988[35] පරි: ප: 179[1] **-මොක්ඛ** (නා) (√මුච + ණ) [සං. මොක්ෂ] = ආපත්තියෙන්, ඇවැතින් මිදීම. ස: පා: 474[16] විත: ම: 115[6] **-රොපන** (නා) = ආපත්ති රොපනය, ඇවැත් නැගීම. ඇවැත ඉදිරිපත් කිරීම. "එවං කම්මකඛකෙ **ආපත්ති රොපනකො** වෙදිතබ්බා" විත: ම: 116[21] 131[19] **-ලෙස** (නා) = (√ලිස + ණ) [සං. ලෙශ] = ආපත්ති ලෙශය. දශ ලෙශයන්ගෙන් එකක්. ආපත්ති ලෙස නම් ලහුකා පත්තියකට පැමිණෙන්නහු දැක ඔහු පරිජි ඇවතින් "අස්සමණොසි, "අසක්‍ය පුත්තියොසි" යනුවෙන් වොදනා කිරීමයි. -"**ආපත්තිලෙස** නම් ලහුකාදි සවරූපයෙන් තුබූ පවිති ඇවැත්" - ආපත්තිලෙසය අන්‍ය ලෙසයන්ගෙන් වෙනස් වේ. සෙසු ලෙසයන් ගෙන් කෙරෙනුයේ අනෙකකු දැක ඔහුගේ ලෙසය (= ආකාරය) සලකා අනෙකකුට වොදනා කිරීමය. ආපත්තිලෙසය එම පුද්ගලයා පිළිබඳවම වේ. යම් ලහුකා පත්ති යකට පැමිණෙන්නහු දැක ඔහු වෙත ම පරිජි ඇවැතින් වොදනා කිරීමයි. "අයං පන එකමෙව අඤ්ඤං ආපත්තිං ආපජ්ජන්තං දිස්වා අඤ්ඤය ආපත්තියා වොදනාවසෙන වුත්තං" සා: පා: 435[32] ක: වි: පි: 35[31] විත: ම: 112[1] 113[23] **-වඩ්ඪනක** (නා) = ආපත්තීන්ගේ වැඩීම. අශෘ සමොධාන පරිවාසය දැක්වූ එක් ක්‍රමයක්. "තතො එකාපත්ති මූලකඤ්ච **ආපත්තිවඩ්ඪන**ඤ්චාති දෙ නයෙ දස්සෙත්වා අගඤ්ඤසමොධාන පරිවාසො දස්සි තො" සා: පා: 881[8] **-වත්ථු** (නා) = ආපත්තීන් ගේ වසතුව. සපත්නා පත්තිසඞ්ඝ වසතුව. ස: පා: 989[17] **-වුට්ඨාන** 1 (නා) (වි + උත්‍ථාන) [සං. ව්‍යුත්ථාන] = ඇවැතින් නැගී සිටීම. අනාපත්ති භාවයට පැමිණීම. ඇවැත් දෙසීම. සුඛාන්තයෙහි පිහිටීම. "වදන්තු මං ආයස්මන්තො" යි කියනුයේ ඇවැතින් නැගී සිටින්නේ වේ" - "ඇවැත් දෙසීම ඇවැතින් නැගී සිටීම නම්" "**ආපත්තිවුට්ඨානන්ති** වචනය පුරෙක්ඛාරතා" සා: පා: 800[21] ව: පා: සා: 521[32]B සාර: දී: 656[14] විත: ම: 954 වි: වි: ටී: 241[4] **-වුට්ඨාන** 2 (නා) = ඇවැතින් නැගීම. ලිහු පෙරලීමෙහි සහ සඞ්ඝ ගණ පුද්ගලයා කෙරෙහි ඇවැතින් නැගී සිටින් නේය. කු: සි: සා: 126[27] බු: සි: ටී: 102[13] පරි: පා: 173[21] **-කුසලතා** (නා) = ඇවැ තින් නැගී සිටීම දැනීම, එහි දක්ෂතාවය. දෙසීමෙන් හෝ කම් වාක්‍යයෙන් හෝ ඇවැ තින් නැගී සිටීම දැනීම. මනෝ: පූ: 332[23] අඞ්ගු: නි: 51 පරි: පා: 173[21] (ආපත්ති කුසලතා බලනු) **-සඞ්කමණ** (නා) (සං + √කම + ණ) [සං. සඞ්ක්‍රමණ] = ආපත්ති සඞ්ක්‍රමණය, ඇවැතින් ඇවැතට පැමිණීම. ස: පා: 1015[3] පරි: පා: 221[15] (ආපත්තිතො ආපත්තිං සඞ්කමති බලනු) **-සඞ්ගහ** (නා) = ආපත්ති සඞ්ග්‍රහය, නවවැදෑරුම් සඞ්ග්‍රහයන් ගෙන් එකක්. සපත්නාපත්තිසඞ්ඝය. පරි: පා: 294[19] ස: පා: 1055[6] (නව සඞ්ගහා බලනු) **-සඤ්ඤී** (නා) (සඤ්ඤා + ඊ) = ඇවැ තය යන හැඟීම ඇති. යම් ඇවැතකට පැමිණියේ ද එය සහ වෙසෙස් ඇවැතක්ය යන හැඟීම ඇති. ආපත්ති පවිඡ්ඡන්න විත අඞ්ග දශයෙන් එකක්. ස: පා: 869[33] කු: සි: ස: 13[27] ක: වි: 47[29] විත: ම: 119[29] (ආපත්ති පවිඡ්ඡන්න බලනු) **-සන්දස්සන** (නා) = (සං + √දිස + යු = අන; √දිස = දස්ස) [සං. සන්දර්‍ශන] = ආපත්ති සන්දර්‍ශනය. ඇවැත දැක්වීම. සිව් වැදෑරුම් වොදනාවන් ගෙන් එකක්. දුට්ඨදොස සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂා පදයෙහි "එවං මෙථුනං ධම්මං ආපන්නො" යනාදීන් ඇවැත දැක්වීමෙන් වොදනා කිරීම. ක: වි: 41[34] ස: පා: 423[5-7] **-සභාග** (නා) = ඇවතින් සමාන වූ. සමානා පත්තික. සමාන

ඇවැත්. සතර පාරාජිකාවන් හික්ෂූ හික්ෂූණීන් කෙරෙහි වස්තු වශයෙන් සහ ආපත්ති වශයෙන් සහභාග වේ. ''චතුසු පාරාජිකෙසු වත්ථු සභාගතා වෙව **ආපත්ති සභාගතා** ච'' සා: පා: 1 83[18] පරි: පා: 174[23] කැ: වී: 8[4] විනි: ම: 27[3] **ක:** වි: ටී: 6[25] **-සමුට්ඨාන** (නා) [සං. සමුත්ථාන] = ආපත්ති සමුට්ඨානය ආපත්තීන්ගේ හටගැන්ම, නැගීම. සියලු ආපත්තීන්ගේ 1 කාය, 2 වාචා, 3 කායවාචා, 4 කාය චිත්ත 5 වාචාචිත්ත 6 කාය වාචා චිත්ත යනුවෙන් සමුට්ඨාන සයකි. මේහි පළමු තුන අචිත්තක ද, පසුව කී තුන සචිත්තක ද වේ. මෙයින් එකකින් හෝ දෙකකින් හෝ හෝ තුනකින් හෝ සතර කින් හෝ සයෙන්ම හෝ ආපත්තිහු නැගිටිති සමුට්ඨාන පසකින් නගින ඇවැතක් නැත. එහි **එක** සමුට්ඨාන තුනකි ඒසමුට්ඨාන පසකි. තිසමුට්ඨාන දෙකක් සහ චතුසමුට්ඨාන දෙකක් ද වේ. ඡ සමුට්ඨාන එකකි. මෙසේ ශීලී වශයෙන් පඨම පාරාජිකාදි නාමයෙන් තෙළෙසක් දක්වන ලදී. කැ: වී: 21[33] නි: ශී: 29[12] සා: පා: 194[16] - 972[23] සාර: දී: 469[37] (අධිකාන සමුට්ඨාන බලනු) **-සමුට්ඨාපක චිත්ත** (නා) = ඇවැත් හටගන්නා සිත්. දෙනිසක් වූ එබඳු සිත්. එහි ලා කාමාවචර කුසල් සිත් අටක් ද, අකුසල සිත් දෙළොසක් ද, කාමාවචර ක්‍රියා සිත් දශයක් ද, අභිඥ සිත් දෙකක් දැයි ආපත්ති සමුට්ඨාපක සිත් දෙතිසකි. ''ඉච්චෙතේ සෙවහි **ආපත්ති සමුට්ඨාපක** චිත්තානි'' සා: පා: 195[2] සාර: දී: 472[22] **-සාමණේර** 1 (නා) = ආපත්තියට ආසන්න වූ. පදසොධම්ම දුබ්බල්‍යාදි වශයෙන් ඇවැතට ළංවූ. එබඳු වචන. ''උපජ්ඣායෝ **ආපත්ති සාමණේරා** භණ්ඩමානෝ නිවාරෙතබ්බෝ'' මහා: පා: 439 සා: පා: 730[38] - 731[1] **-සාමණේර** 2 (නා) = ආසන්න ආපත්තිය. දෙවැදෑරුම් සාමණේරයන්ගෙන් එකක්. ප්‍රථම පාරාජිකාවගේ මූලිකාංගයෙහි දුකුළාව වේ. සෙසු තන්හි ථුල්ලච්චය වේ. ' පඨම පාරාජිකස්ස පන පුබ්බභාගෙ දුක්කටං. සෙසානං ථුල්ලච්චයන්ති ඉදං **ආපත්ති සාමණේරං** නාම'' සූ: වි: 3[19] (4) අඞ්ගු: නි: 426[15] **-සීස** (නා) [සං. ශීර්ෂ] = ආපත්ති ශීර්ෂය. ඇවැත මුදුන් පැමිණීම, ආපත්තිය සම්පූර්ණ වීම. ඇවැතෙහි අඞ්ගය. විනි: ම: 161[31]

ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්කිත්තකෝ (නා) ඇවැත ඇවැතක් මෙන් නො දැක්මෙහි උත්ක්ෂේපණීය කර්මය ලද පුද්ගලයා. තෙවැදෑරුම් උක්කිත්තකයන්ගෙන් එක් පුද්ගලයෙක්. පොහෝ පවුරුණු කරන අවස්ථායෙහි දුරු කටයුතු පුද්ගලයෙක්. ''එතෙසුනි නිවිඩෙ උක්කිත්තකෙ සති උපොසථං කරොනෙතා සඞ්ඝා පාච්චත්තියං ආපජ්ජති'' **ක:** වී: 9[2] කු: සි: ස: 60[22] 70[16] 145[30] ධ: අ: ගැ: 30[13]

ආපත්තියා අප්පටිකම්මෙ උක්කිත්තකෝ (නා) = ඇවැතට සුදුසු පිළියම් නො කිරීමෙහි උත්ක්ෂේපණීය කර්මය ලද පුද්ගලයා. තෙවැදෑරුම් උක්කිත්තකයන්ගෙන් එක් අයෙක්. පොහෝ පවුරුණු කරන අවස්ථායෙහි දුරුකටයුතු පුද්ගලයෙක්. කු: සි: ස: 60[22] 70[16] 145[30] **ක:** වී: 8[34] 9[2]

ආපද 1 (නා) (ආ + √පද + ආ) [සං. ආපද] = විපත්තිය. ජීවිතයට හෝ බ්‍රහ්මචර්යාවට වන අනතුරු. රජ සොර සතුරු බිය නිසා හෝ ළැව්ගිනි සැඩ වතුරු මංමුළාවීම් ආදීන් හෝ අමනුෂ්‍යාදීන් නිසා හෝ වන උවදුරු සා: පා: 571[33] 593[8] 634[16] 638[4] 656[3] 692[7] කු: සි: ස: 115[30] සි: ව: වී: 69[21] විනි: ම: 251[22]

ආපද 2 (නා) ආපත්තිය. විපත්තිය ජා: අ: ගැ 168[10]

ආපන්න (නා) (ආ + √පද + ය=අන)=අවන්, පැමිණි. ''ආපත්තිං තිණං නිකබු **ආපන්නො** පාරාජිකන්ති'' **ක: වී:** 32[30] සා: පා 1018[8] වි: මා: ස:57 පාරා: පා: 35[6] (පුං: ලි: **ආපන්නො** සත්‍රී: ලි: **ආපන්නා** න: ලි: **ආපන්නං**) අඞ්ගු: නි: 33[32] **-සත්තා** (නා) = මව්කුසට පැමිණි සත්ත්වයා ඇති. ගැබ්ගත් සත්‍රිය. ගැබිණිය ''ගබ්භිණී නාම **ආපන්න සත්තා** වුච්චති'. පාචි: පා: 351[6] සා: පා 703[16] අ: ප: ඤ: 33[28] **-සෙඛිය** (නා) = අවන් සෙඛියා ඇති, සෙඛයාවනට පැමිණි. ''වැරදෙ අපරිමණ්ඩල කොට හැදීම් ආදීන් අවන් සෙඛියය'' වි: මා: සා: 57[28]

ආපාණකොටික (නා) (ආ + පාණකොටි + ඉක) = දිවිහිමි කොට, ජීවිතා වසානය දක්වා රක්නා ශීලය. ශීලයේ එක්තරා භෙදයක්. ''එවං

කාලපරියන්ත **ආපාණකොටිකවසෙන** දුවිධං'' වි: මා: ස: 38[37] පරි: පා: ගැ 2[16] (ආපානකොටික යනුදු දක්නේය)

ආපාථ (නා) (අ + √පථ + ණ) [සං. ආපාථ] = ඇස් හමුව. ඉදිරිය. ''හෙරවාරම්මණෙ **ආපාථ** මාගතෙ, භයානක අරමුණු හමුවූ කල'' ''චකඛු විඤ්ඤෙය්‍යා රූපා චකඛුස්ස **ආපාථං** ආගච්ඡන්ති වි: මා: ස: 62[39] 278[33] 1699[19] ස: පා: 113[21] මහා: පා: 218[6]

ආපාථකඣානික (නා) = හමුයෙහි සිතන්නා මිනිසුන් දක්නා තැන සමවතට සමවන්නක්හු මෙන් හිඳිනා, එබඳු භික්ෂුව. එක් කුහක වස්තුවක්. ''**ආපාථකඣානික** නම් මිනිසුන් හමුවන තෙනෙ සමාධියට සමවන්නක්හු මෙන් හිඳ ආපාථක නම් ලද ජනයාට ප්‍රකාශවැ පැනෙන තෙනෙ සිතන සුලු පුහුල් නෙමේසි'' අනි: ධ: ප්‍ර: 2006[10] වි: මා: ස: 73[37] වි; ම: ටී: 46[11] (ආපාතකඣානික යනුද පාඨයි)

ආපාදි (ක්‍රි) (ආ + √පද + ඊ) = පැමිණියේය. ''ඔසානං **ආපාදි**, වැරහෙලීමට පැමිණියේය'' ජා: අ: ගැ: 167[19]

ආපාදික (නා) (ආපද + ණික) – හදු වඩාගත්, රැක බලාගත් ''අයං මහා පජාපති ගොතමී භගවතො මාතුච්ඡා **ආපාදිකා** පොසිකා ඛීරස්ස දායිකා'' චූ: පා: B. 520[15] 521[27] චූ පා: 398[4] 433[26]

ආපාදෙති (ක්‍රි) (ආ + √පද + ණෙ + ති) – පමුණුවයි. අති: **ආපාදි** වති: **ආපාදෙති** අනා: **ආපාදෙස්සති** සම්: **ආපාදෙය්‍ය** පම්: **ආපාදෙතු** ප්‍රක්‍රි: **ආපාදෙතා** වකෘ: **ආපාදෙනෙනා** කර්මකෘ: **ආපාදෙතබ්බා – තබ්බා තබ්බං** = පැමිණ විය යුතු.

ආපාදෙනනා (නා) = පමුණුවන්නෝ, පමුණුවමින්.'' බහු බුද්ධකෙ පාණෙ සඞ්ඝාතං **ආපාදෙනනා**'' – ''සඞ්ඝාතං **ආපාදෙනනා**, විනාශයට පමුණුවන්නෝ'' මහා: පා: 153[32] මි: පා: ස: 425[16] පාචි: පා: 329[31]

ආපානකොටික (නා (ආපාණ කොටික බලනු)

ආපාන භූමි (නා) = අවන් බිම, අවන් මඩල. ආපාන භූමිය. ''**ආපාන භූමිං** සජ්ජයිංසු, යම් තැනෙක හිඳ භොජන කෘත්‍යය කෙරෙද, එතැන හැම ද දිය ඉස භොජනොප කරණ එළවා සැදූහ. සැපසූහ යන අර්ථයි'' වි: මා: ස: 956[28] ජා: අ: ගැ: 183[5]

ආපාන මණ්ඩල (නා) = අවන් මඩුල්ල, කෙළි මඩුල්ල, ''**ආපන මණ්ඩලං චිය**, අවන් මඩුල්ලක් මෙන් නොහොත් කෙළි මඩුල්ලක් මෙන්'' ජා: අ: ගැ: 34[3]

ආපායික (නා) (අපාය + ණික) – අපායයෙහි වූ, අපායයෙහි උපන්. ''අපායෙ භවානි = **ආපායිකානි**. ආදි ග්‍රහණයෙන් නදන්‍ය සංසාර දුඃඛ ගැණේ'' වි: මා: ස: 49[27] ස: පා: 941[8] චූ: පා: 330[32] 331[28] අඞ්ගු: නි: 162[5] 716[23]

ආපුච්ඡනකම්ම (නා) = පිළිවිස කිරීම. වැඩි මහලු සහුන් විමසා කිරීම. පාමොක් උදෙසීම, බණ කීම, හැදෑරීම, පහන් දැල්වීම, හා නිවීම, දෙරකවුළු වැසීම හා විවෘත කිරීම යනාදිය මහලු සහුන් විමසා කටයුතු බැවින් **ආපුච්ඡනකම්ම** නම්. කු: සි: ස: 57[10] ස: පා: 790[4] ඵු: සි: ටී: 23[29]

ආපුච්ඡන (නා) (ආ + √පුච්ඡ + යු = අන) = විචාරීම, පිළිවිසීම. විමසීම. **-කිච්ච** (නා) = විචාරීම් කටයුතු, විමසා කරන දේ. විචාරීම. ''**ආපුච්ඡන කිච්චං** නත්ථි, ආපුච්ඡන කෘත්‍ය යෙක් නැති'' ක: වි: පි: 117[14] වින: ම: 258[26] ස: පා: 655[27–36] 790[4] කු: සි: ස: 588 **-විධි** (නා) = විචාරණ විධිය, විමසන ක්‍රමය. භණ්ඩු කම්ය උදෙසා සඞ්ඝයා විමසන පිළිවෙළ. ස: පා: 748[24]

ආපුච්ඡා (සූ: ක්‍රි:) (ආ + √පුච්ඡ + + ත්වා) = විචාර, පිළිවිස. බාරකොට ''ගම්කෙන භික්ඛවෙ භික්ඛුනා - පෙ- සෙනාසනං **ආපුච්ඡා** පක්කමිතබ්බං'' – ''**ආපුච්ඡා**, ඇවැත මෙය කරයි. ආරාම්කාදීන් පිළිවිස'' චූ: පා: 342[18] කු: සි: ස: 75[15] (ආපුච්ඡිත්වා යි ද දක්නේය) (ආපුච්ඡිත්වා බලනු)

ආපුච්ඡිතබ්බ 1 (නා) = විමසිය යුතු, විචාළයුතු. ''**ආපුච්ඡිතබ්බෙ** අසති, පිළිවිස්නට නිසි ආරාම්කාදි යම්ක්හු නැති **කල්හි**'' කු: සි; ස: 75[17] වින: ම: 149[22] ස: පා: 569[25] ධ: අ: ගැ: 32[27]

ආපුච්ඡිතබ්බ 2 (නා) = බාරදිය යුතු. ''ගම්කෙන – පෙ- දූරෙ භණ්ඩං - පෙ- පටිසාමෙත්වා සාමණෙරෙ **ආපුච්ඡිතබ්බෙ**'' චූ: පා: B 256[20] 257[26] චූ: පා: 342[19]

ආපුච්ඡි (ක්‍රි) (ආ + √පුච්ඡ + ඊ) = විවාළේය. බාරදුන්නේය, ඉඟි දැක්වීය. (අතී: **ආපුච්ඡී** වතී: **ආපුච්ඡති** අනා: **ආපුච්ඡිස්සති** සම්: **ආපුච්ඡය්‍ය** පම්: **ආපුච්ඡතු** තුං: **ආපුච්ඡිතුං** පූ: ක්‍රි: **ආපුච්ඡිත්වා = ආපුච්ඡා** වකෘ: **ආපුච්ඡමානා** සත්‍රී: ලි: **ආපුච්ඡනාර්හ** කම්කෘ: **ආපුච්ඡිතබ්බා - තබ්බා - තබ්බං** = විවාළ යුතු) "සෙනාසනං **ආපුච්ඡිත්වා** පක්‍කමිතබ්බං" - "**ආපුච්ඡි**, පා සිවුරු ගතැවි ඉඟි දැක් වීයසි සේසි" චූ: පා: B. 256[10] ධ: අ: ගැ: 32[27] චි: ලං: 315[24].

ආපෙසි (නා) = ඉදිකඩ, ඉදිකඩුල්ල, "අනුජානාමි නිකුඛෙ **ආපෙසිං**" "**ආපෙසිනි** දීඝ දුරුමහි බාණුකෙ පවෙසෙත්වා කණටක සාඛානි චිනඡ්ඡිත්වා කතං දවාරවකනකං" චූ: පා: 271[32] සු: පා: 901[14] චූ: පා: B. 31[32]

ආපෝ (නා) [සං. ආපෝ, ආපස්] = ජලය, දිය. වි: මා: සු: 413[32] අ: ප: සු: 89[26] **-ධාතු** (නා) [සං. කෘත්‍යන] = ආපොකසිණය, දශ කසිණයන් ගෙන් එකක්. "ආප නම් ජලය, කසිණ නම් සියල්ලය. කෘත්‍රිම හෝ ප්‍රකෘති ජලය මුළුල්ලම අරමුණුකර වඩන කසිණ භාවනාව" - "එනම් ධ්‍යානය හෝ කම්සථානය" වි: මා: සු: 409[1] වි: ම: ටී: 162[15] අභි: සු: සු: 217[3] **-ධාතු** (නා) = ආපෝ ධාතුව, ද්‍රව ලක්ෂණය. අබ්ධාතුව. "ලොකයෑ (?) වනාහි ද්‍රව්‍යා අබ්ධාතුය. හෙද සප්‍රාණී කොට ගන්නා ලැබෙයි කියති. ඒ ඔවුන්ගේ අභිමාන මාත්‍රයකැයි දත යුතු" අභි: සු: සු: 153[29]

ආබද්ධ (නා) = මූල පටන් බැඳී සිටි, ආදියෙහි පටන් සම්බන්ධ වූ. "ආදිතෝ බද්ධා = **ආබද්ධං**" ධ: අ: ගැ: 38[21]

ආබාධ (නා) (ආ + √වධ + ණ) [සං. ආබාධ] = ආබාධය, රොගය ලෙඩ. "**ආබාධෙ** සති අඞ්ගුලි ආදීනි ඡින්දිතුං වට්ටති යෙව" කු: සි: සු: 116[22] ධ: අ: ගැ: 66[16] අ: ප: සු: 4[134] වි: මා: සු: 227[32] සාර: දී: 556[14] **-පච්චය** (නා) = ආබාධයක් නිසා, රොගයක් නිසා. "**ආබාධ පච්චයා** අඤ්ඤත්‍ර, අභි කිටාදි ආබාධ කාරණයකින් මිස" කු: සි: සු: 116[22] චිත: මා: 283[16] චූ: පා: 218[14] 248[1] **-පළිබොධ** (නා) [සං. පරිරොධ] = ආබාධ පළිබොධය, දශ පරිරොධයන්ගෙන් එකක්. යම්කිසි රොගයකින් පෙළීම. එසින් වන හිරිහැරය. වි: මා: සු: 216[19] 227[32] සු: පා: 239[22] **-වූපසම** (නා) (වී + උපසම) = ආබාධය සන්සිඳීම, සුවවීම. චිත: මා: 141[8]

ආබාධික (නා) (ආබාධ + ඉක) = ගිලන් වූ, රොගී වූ, එබඳු තැනැත්තා, ගිලනා. "ආබාධනි පීළෙතීති ආබාධෝ, සෝ එතස්ස අත්ථීති **ආබාධිකෝ**," ධ: අ: ගැ: 23[8] අඞ්ගු: නි: 85[12]

ආහත (නා) (ආ + √හර + ත) [සං. ආහාත] = ගෙණ එන ලද, තැන්පත් කළ 'ඉදං ඛොහනෙත්‍ත ආයසමන්තං උද්දිස්ස චීවර වෙතා පන්නා **ආහතං**" ක: වි: 66[26] ප්‍රා: පු: ස: 41[31] පාරා: පා: 251[28]

ආහරණං (නා) [සං. ආහරණ] = 1 පළඳනා. අබරණ. 2 සත්‍රීන්ගේ ආහරණ. භික්ෂූන් විසින් සපරිභෝග නොකළ යුතු අනාමාස වසතු වක්. අ: ප; සු; 39[30] වි; වි, 343 (අනාමාස බලනු)

ආභා (නා) [සං. ආභා] = රශ්මිය, ආලෝකය දීපනිය. අ: ප: සු: 11[13] ධ: අ: ගැ: 123[18]

ආභිචෙතසික (නා) (අභි + චෙතස + ණික) = පිරිසුදු සිතෙහි උපන්, හටගත්. අධිචිත්තයෙහි හෝ හටගත්. "**ආභිචෙතසිකානං** දිට්ඨ ධම්ම සුඛ විහාරානං නිකාමලාභී" අඞ්ගු: නි: 83[14] මනෝ: පූ: 479[18]

ආභිදෙසික (නා) (අභිදෙස + ණික) = එක් රැයක් ඉක්මුණු, රැලැහි පිළිණු වූ. මෙහි "දෙස" නම් රාත්‍රියයි. අභිදෙස නම් අළුයම් කාලයයි. අභි දෙසං අභික්කන්තෝ = **ආභිදෙසිකෝ** යි වේ. "අත්ථි නාම තාත සුදින්න **ආභිදෙසිකං** කුමමාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි" පාරා: පා: 14[32] සු: පා: 143[4] සාරා: ම: 13[2]

ආභිධම්මික (නා) (අභිධම්ම + ණික) = අභිධර්මීය හදාළ, අභිධර්මීය දන්, එබඳු තැනැත්තා. සු: පා: 221[10-21] **-ගණ** (නා) = ආභිධර්මික ගණය. අභිධර්මීය උගන්නා භික්ෂු පිරිස. ශිෂ්‍ය සමූහය. "ගණෝති සුත්තාභික ගණෝ වා **ආභිධම්මික ගණෝ** වා" වි: මා: සු: 224[18]

ආභිසමාචාරික 1 (නා) (අභි + සං + ආ + √චර = අභිසමාචාර + ණික) = උත්තරීතර ආචාරය පිළිබඳ වූ එතුම් හැසිරීම පිළිබඳ වත් පිළිවෙත් රැක්ම. "අභි විසිට්ඨා උත්තමෝ සමාචාරෝ = අභිසමාචාරෝ, අභිසමාචාරොව

= **ආහිසමාචාරිකං**" වි: වි: ටී: 372[1] වි: මා: ස: 369–41 ස: පා: 725[30] 739[25] ධ: අ: ගැ; 32[17] පා: මූ: වි: වි: ටී: 85[13]

ආහිසමාචාරික 2 (නා) = සෙඛියා උපාධ්‍යාය වත් ආදිය. සාමණේරයන් විසින් හික්මිය යුතු සෙඛියාදිය සහ **සුකඛ විසටී** ආදී ලොක වද්‍ය ශික්ෂාපදයන්. වි: ලං: 177[3–15–20] (ආහිසමාචාරික වත්ත බලනු) **-වත්ත** (නා) = හැසිරිය යුතු වත්, පාරාජික සඞ්ඝාදි සෙස හැර සෙසු ශීලයන්. "**ආහිසමාචාරිකවත්තං**, සිල්හි සැඟවෙන වත්, පාරාජික සඞ්ඝාදිසෙස පියා සෙසු **ආහිසමාචාරික** සිල් නම්" "**ආහිසමාචාරික වත්තෙ** පන පරිපූරෙ සිලං පරිපූරති" ධ: අ: ගැ: 197[22] ස: පා: 299[15] **-සික්ඛා** (නා) = ආහිසමාචාරික ශික්ෂාව. ඛඞ්ගයන්හි දක්නා වත්. කදු වත්. වත් පිළිවෙත් අරභයා පැණ වූ ශික්ෂා "නා (වත්ත පටිවත්තං) ආරබ්භ පඤ්ඤත්තා ඛඞ්ගා සික්ඛාපද සඞ්ඛාතා සික්ඛා **ආහිසමාචාරික සික්ඛා**" – "පටිබලොහොනි අන්නෙ වාසිං වා සදධි විහාරිං වා **ආහිසමාචාරිකාය සික්ඛාය** සික්ඛා පෙතුං" වි: වි: ටී: 372[1] වි: මා: ස: 369–41 ස: පා: 725[30] 739[25] ධ: අ: ගැ: 32[17] පා: මූ: වි: වි: ටී: 85[13] **-සීල** 1 (නා) = එනම් ශීලය. දෙවැදෑරුම් ශීලයන් හෙන් එකක්. දෙශනා ගාමිනී දුඃඛයට දුබ්භාසින හෙවත් ක්ෂුද්‍රානු ක්ෂුද්‍රක ශික්ෂාපද. ආජීවෂ්ටමක ශීලයෙන් අන්‍ය වූ ශීලය. "උත් කෘෂ්ට නිර්දෙශයෙන් මාගීශීල ඵලශීල අහි සමාචාර නම්. ඒ උදෙසා තත් ප්‍රයොජන කොට පණවන ලද්දේ **ආහිසමාචාරික** නම්." – "**ආහිසමාචාරිකං** සික්ඛායානි ඛඞ්ගක වත්තෙ වතෙතුං" – "**ආහිසමාචාරිකාය**, උභය විභඞ්ගයෙහි" – "පාරාජික සඞ්ඝාදි සෙස පියා සෙසු **ආහිසමාචාරික** සිල් නම්" වි: මා: ස: 368 371[2] ස: පා: 299 739[28] වි: වි: ටී: 372[2] මහා: පා: 72[21] පරි: පා; ගැ; 157 ධ: අ: ගැ: 197[24] **-සීල** 2 (නා) = ආහි සමාචාරික ශීලය. ඛඞ්ගයන්හි දැක්වූ වත් සම්පූණ් කිරීමෙන් රක්නා ශීලය. 1 වෙති යඞ්ගණ වත්ත 2 බොධියඞ්ගණ වත්ත 3 උපජ් ඣාය වත්ත 4 ආචරිය වත්ත 5 ජන්නා ඝර (ඛන්නාඝර?) වත්ත 6 උපොසථාගාර වත්ත යනු හා එයින් අන්‍ය වූ තුදුසක්මහ වත් ද (1 ආගන්තුක 2 ආවාසික 3 ගම්ක 4 අනුමොදන 5 භත්තග්ග 6 පිණ්ඩචාරික 7 ආරඤ්ඤක 8 සෙනාසන 9 ජන්නාඝර 10 වච්චකුටි 11 උපජ්ඣාය 12 සඳධිවිහාරික 13 ආචරිය 14 අන්තෙවාසික යන තුදුස් වත්ද තජ්නිය නම්දිය කළ කාලයෙහි හැසිරිය යුතු දෙය සූවක් කදු වත්ද, **ආහිසමාචාරික සීල** නම්. "ඛඞ්ගක වත්ත පරියාපඤ්ඤසස සීලසෙසතං අධිවචනං" සාර: දී: 554[19] ස: පා: 299[12] (අසීතිකඛඞ්ගක වත්ත බලනු.)

ආහිඝෙක (නා) (අහි + √සිව + ණ; ව = ක) = අභිෂෙක කළ, අභිෂෙකයට සුදුසු. අඞ්ගු: නි: 65[2].

ආහිඝෙකික (නා) (අභිසෙක + ණික) = එක් සිවුරු විශෙෂයක්. නහනතොට හෝ රජුන් අභිෂෙක මඩුයෙහි හළපිළි. තෙවිසි හෝ දශ පංශු කූලයන්ගෙන් එකක් පංශුකූලිකඞගය රක්නහුට සුදුසු එක් සිවුරු විශෙෂයක්. "**ආහිඝෙකිකං**, රජුන් අභිෂෙක මඩුයෙහි පියන පිළිය" – "**අහිඝෙකිකන්ති** නහා නට්‍යානෙවා රඤ්ඤෝ අභිසෙකට්‍යානෙ වා ඡඩ්ඩිත චීවරං" වි: මා: ස: 154[39] 156[4–24] පරි: පා: 177[35] ස: පා: 994[13] වි: වි: 663 (උ: වි:) පරි: පා: ගැ: 14[18] (ආභිසෙකිය යි ද දක්නේය)

ආහිඝෙකිය (නා) (අභිසෙක + ණික = ඉය) = පංශුකූලිකඞගය රක්නා භික්ෂුවට සුදුසු එක් සිවුරක්. රජුන් අභිසෙක මඩුයෙහි දැමූ පිළි. ස: පා: 994[13] මනො: පූ: 488[21] (ආභිසෙකික බලනු).

ආහුජී (නා) = භූජපත්‍ර වෘක්ෂය. රුක්බුරුද. අ: ප: ස: 77[32]

ආහුජීකා (පූ: ක්‍රි:) = අවුළුවා, බැඳ. "පලලඞකං ආහුජීකා, තුන් සඳියක් ඇති ඔසරබඳුන් අසුන් – හසරම්ණි අවුළුවා බැඳය යනුයි" ජා: අ: ගැ: 1[15] ස: පා: 2941 පාරා: පා: 69[34]

ආහොග (නා) [සං. ආභොග] = කල්පනාව, සිතිවිල්ල, මෙනෙහි කිරීම. "**ආහොගං කත්වාති, චිත්තෙන සමන්නාහරිත්වා**" විත: ම: 157[32] කු: සි: ස: 110[17] ස: පා: 511[34] අ: ප: ස: 23[23] **-මත්ත** (නා) [සං. මාත්‍ර] = ආභොග මාත්‍රය. මෙනෙහි කිරීම පමණක්. "**ආහොග මත්ත** මෙව, පිළිගන්ම් යන සිතම්" ක: වි: පි: 87[29].

ආම 1 (නි) [සං. ආම්] = සම්මාකාරයෙහි (පිළිගැන්මෙහි) යෙදෙන නිපාතයක්. එ සේ ය. "**ආම** භන්තෙ, එසේ ය සාමීති" – **ආමය්‍ය** නවාවුතෝ කම්බලොති" කු: සි: ස: 130[33] පාරා: පා: 147[3] මහා: පා: 106[33] පරි: පා: ගැ: 22[23]

ආම 2 (නා) = අමු, නො වියළි, තෙත්. "යම් සේ කුම්භකාරයා භාජනය නැවැත ගසා බලා **ආම** භාජනය හැරැ පක්ක භාජනය ගනී ද," ජා: අ: ගැ: 222[21] (ආමක බලනු) **-ගන්ධ** (නා) = මිනීදුම. ක්‍රෝධය. මතෝ: පු: 460[23] **-ගන්ධී** (නා) = මිනීදුම, මිනී දැවීමෙන් නහින දුම. අ: ප: ස: 21[33].

ආමක (නා) (ආම + ක) [සං. ආමක] = අමු, නො වියළි, තෙත්. ජා: අ: ගැ: 222[19] පෙ: සු: 113[8] (4) **-ධඤ්ඤ** (නා) [සං. ධාන්‍ය] = අමු ධාන්‍ය. හැල්, වී, ආදී සත් වැදෑරුම් ධාන්‍ය. භික්ෂූන් විසින් නො ඇල්විය යුතු දෙයක්. "ආමසනම්පි භික්ඛුනං නවට්ටනියෙව" සු: වි: 589 වි: වි: 344 පාචි: පා: 295[26] 296[7] **-පටිග්ගහණ** (නා) = අමු ධාන්‍ය පිළිගැන්ම. භික්ෂූන් විසින් නො පිළිගත යුතු සප්තවිධ ධාන්‍ය පිළිගැන්ම. "**ආමක ධඤ්ඤ පටිග්ගහණා** පටිවිරතෝ සමණෝ ගොතමෝ" දී: නි: 4[10] 49[23] සු: වි: 589 ප: සු: 174[31] අඞ්ගු: නි: 322[5] (-පටිග්ගහණා යනුද දක්නේය). **-පූතික** (නා) = එනම් පුදුගලයා, ජීව මතක පුදුගලයා, ලජ්ජී භික්ෂුවක විසින්. චොදනා කරන කල්හි ප්‍රතිඥාවක් නො දෙන අලජ්ජී පුදුගලයා. පිරිසුදුය කියා හෝ අපිරිසුදුය කියා හෝ කිව නො හැකි පුදුගලයා "ජීව මතකෝ නාම **ආමක පූතිකෝ** නාම වෙස" ස: පා: 425[19] **-හණ්ඩිකලසුන** (නා) = බොහෝ බික් ඇනි අමු ලුහුනු, මඟධ රට හටගත් ලුහුනු. භික්ෂුණීන් විසින් නො වැළඳිය යුතු ලුහුනු. ක: වි: 173[16] ක: වි: පි: 136[11] **-මංස** (නා) [සං. මාංස] = අමු මස්. නො පිසූ මස්. අමනුෂ්‍ය ආඛාධයකදී පමණක් අනුදත් මස්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අමනුස්සිකා බාධෙ **ආමක** මංසං **ආමක** ලොහිතං" මහා පා: 237[16] ස: පා: 810[11] සු: වි: 581[11] ම: පා: ස: 648[10] 649[15] වි: ලං: 150[24] **--පටිග්ගහණ** (නා) = අමු මස් පිළිගැන්ම. භික්ෂූන් විසින් නො පිළිගත යුතු, එමෙන් නො ඇල්විය යුතු දෙයක්. "**ආමක මංස පටිග්ගහණා** පටිවිරතෝ සමණෝ ගොතමෝ" – අඤ්ඤත්‍ර ඔදිස්‍ස අනුඤ්ඤතා **ආමක මංස** මවජ්ජනං පටිග්ගහණමෙව භික්ඛූනං නවට්ටනි නො ආමසනං" දී: නි: 4[11] 49[24] ප: සු: 174[31] අඞ්ගු: නි: 322[5] **-ලසුන** (නා) = අමු ලූනු. බොහෝ බික් ඇනි අමු ලූනු. සාරා: දී: 896[21] (– ලසුණ සි ද දක්නේය). (ආමක භණ්ඩික ලසුන බලනු). **-ලොහිත** නා [සං. ලොහිත] = අමු ලේ. අමනුෂ්‍යාබාධයක දී පමණක් බීම නිසා ඇවැත් නොවේ යයි අනුදත් ලේ. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අමනුස්සිකා බාධෙ **ආමක** මංසං **ආමක ලොහිතං**" මහා: පා: 237[17] ස: පා: 810[11] ම: පා: ස: 648[33] 649[15] වි: ලං: 150[24] **-සාඛා** (නා) [සං. ශාඛා] = අමු අතු. භික්ෂුවක විසින් නො බිඳිය යුතු නො වියළි අතු. "**ආමකසාඛං**, මිරිස අතු ඇ අමු අතු" වි: මා: ස: 172[22] **-සුසාන** (නා) [සං. ශ්මශාන] = අමු සොහොන, සිවපිකාව. මළ සිරුරු නො දවා ගොස් දමන සොහොන. අ: ප: ස: 55[30] වි: මා: ස: 431[36]

ආමඩ්ඩ (නා) (ආ + √මස + ත = ඩ්ඩ) [සං. ආමර්ශ] = සපශීය, සපශී කිරීම, ආමර්ශනය. (ආමසන බලනු). පාරා: පා: 133[27] **-මත්ත** (නා) [සං. මාත්‍ර] = සපශී කිරීම් මාත්‍රය. සපශීය. ආමර්ශනය. කාය සංසර්ගී සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද පද භාජනීයෙහි සඳහන් පරිදි සපශී කළ සථානය නො හැර ගැටීම. "ආමසනා නාම **ආමඩ්ඩ මත්තා**" පාරා: පා: 133[30] ස: පා: 380[30–32] සාරා: ම: 53[37] (ආමසන බලනු).

ආමණ්ඩ (නා) = එරඬු, එනම් බෙහෙත් වගිය. අ: ප: ස: 77[29].

ආමණ්ඩක වණ්ටික පිඨ (?) (නා) = ආමලකා කාරයෙන් (= ඇඹුලු ගෙඩියක් මෙන්) තැනූ බොහෝ පා ඇනි පුටුව. එක් ගරු භාණ්ඩයක්. ස: පා: 918[11] (මෙය "**ආමලක වට්ටික පිඨං**" යි විය යුතුසේ පෙනේ. මුද්‍රිත විනයස්ථ මඤ්ජූසාවෙහි "**ආමලක වණ්ණ පිඨක**ං" 256[24] පාළිමුත්තක විනය විනිච්ඡය ටීකාවෙහි "**ආමණ්ඩක වට්ටිකා පිඨං**" 114[18] විනයා ලංකාරයෙහි "**ආමණ්ඩික වණ්ටික පිඨං**" 388[19] විනයවිනිච්ඡයයෙහි "**ආමලක වට්ටිකං**" 2884 චුල්ලවග්ග පාළි "**ආමලක වටිකපිඨං**" (නිරි ඇල්ලේ සංස්කරණයෙහි) 229[1] යන නානා රූපයන් ගෙන් දක්නා මෙය

සමන්ත පාසාදිකා පැරණි පුස්කොළ පොත් වල **"ආමලක වට්ටික පිඨං"** යනු ම දක් නේය. මුද්‍රිත සමන්ත පාසාදිකා අටුවා කථා යෙහි (හේවා විතාරණ මුද්‍රණය) 899 පිටුවේ **"ආමලක වටටික පිඨං"** යි දක්නේ නමුදු එහිම 918 පිටුවේ **ආමණ්ඩකවණ්ණවට්ටික පිඨ"** යනු දක්නේය. කළු කොදයාවේ පඤ්ඤසෙඛර නායක සථවිර පාදයන් වහන්සේ ලියූ ගරු භණ්ඩ විනිච්ඡයයෙහි **"ආමලක වටවට්ටික පිඨං"** යනු ම ශුද්ධ පාඨය සේ 36^{35} 37^{19} 9 38^{12} 39^{19} ගෙණ ඇත. කඩඩා විතරණී පිට පොතෙහි **'ආමල (ක) වටවට්ටා'** 111^{24} යනු දක්නේය. **"ආමලක වට්ටික පිඨං** නාම ආමලකාකාරෙන යොජිතං බහුපාදකං පිඨං" ග: භ: වි: 38^{12} සා: පා: 91^{811} චූ: පා: 26^{64}

ආමණ්ඩ සාරක (නා) = ඇඹුලු කල්කයෙන් කළ බඳුන, එක් නෙල් බඳුනක්. සත්‍රී රූප පුරුෂ රූපාදිය හැර සෙසු වණ්ණ සණ්ඨානාදිය කට හැකි භාජනයක්. **ආමණ්ඩක සාර තෙනි** ආමලක ඵලානි පිංසෙත්වා (පිංසිත්වා?) තෙන කකෙඤාන කත තෙල භාජනෙ. තත්ථ කිර පක්ඛිත්තානං තෙලං සීතලං භවති" සා: පා: 210^{21} සී: වි: ටී: 143^{10} වි: ලං: 34^{21} 35^{16}පා: මූ: වි: වි: ටී: 8^{12} සාර: දී: 492^{27}.

ආමන්තනික (නා)(අමන්ත + ණික) [සං. අමන්ත්‍ර] = භාජන, බඳුන්. වළඳන භාජන. වළඳන බඳුන් පිළිබඳ, සා පා: 509^{16} 682^{22} –**'ආපණ** (නා) = සල්පිල, වෙළෙඳ හල, බඳුන් විකුණන වෙළෙඳ හල. **"ආමන්තනිකාපණං** වා පසා රෙසුනන්ති" පාචි: පා: 273^{3} පාරා: පා: 271^{6} සා: පා: 509^{16} 682^{22}.

ආමලක 1 (නා) = මැණික, මිණ. **"ආමලක** මිව, මිණියක් සෙයින්, එයින් කිහ. ආමල මෙව = **ආමලකං.** මණිරතනං" යි" ම: බෝ: ව: ගැ: 62^{17}.

ආමලක 2 (නා) [සං. ආමලක] = නෙල්ලි, බෙහෙත් නෙල්ලි, ඇඹුලු. එක් ඵලහෙසජ්ජ යක්. (බෙහෙදක්) "අනුජානාමි භික්ඛවෙ ඵලානි හෙසජ්ජානි විලඞ්ගං -පෙ- චිහිටකං **ආමලකං** ගොඨඵලං" මහා: පා: 236^{12} ම: පා: සා: 945^{31} කා: වි: පි: 113^{24} **කා:** වි: 140^{18} (ආමලකි බලනු). **-ඝම** (නා) = ඇඹුලුයෙන් කළ කළය. ඇඹුලු කල්කයෙන් සැදූ කළය. එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. කා: වි: පි: 113^{25} කා: වි: 140^{18} සා: පා: 919^{3} **-තුම්බ** (නා) ඇඹුලු කල්කයෙන් කළ පද්ද. තුම්බ නම් ලබු කබලයි. එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. කා: වි: පි: 113^{24} **කා:** වි: 140^{18} කු: සි: සා: 26^{31} බු: සි : ටී: 46^{10} වි: වි: ටී: 433^{27} සා: ප: 91^{93} **-පට්ට** (නා) = ඝන පුප් උණු ලොම් ඇතිරිය. ඝන පුප් ඇතිරිය. "පටලිකාති ඝන පුපට්ටකො උණණාමය ලොහි තත්ථරණො, යො **ආමලක පට්ටොනිපි** වුච්චති" සා: පා: 807^{30} **-ඵල** (නා) = ඇඹුලු ඵල, නෙල්ලි ගෙඩි. වි: ලං: 33^{21} **-රස** (නා) ආමලක යූෂය, නෙල්ලි රසය, නෙල්ලි ඉස්ම. **"ආමලක රසාදිකි** අමජ්ජං මජ්ජසදිසං අරිට්ඨං කරොනති" කා: වි: 120^{17} **-වට්ටික පිඨ** (නා) ඇඹුලු ගෙඩියක ආකාරයෙන් බොහෝ පා ඇතිව සැදූ පුටුව. අනුදත් එක් පුටුවක්. **"ආමලක වට්ටික පිඨං** නාම ආමලකාකාරෙන යොජිතං බහුපාදක පිඨං" – **"ආමලක වට්ටික පිඨානති** උභයෙනාපි ආමලකාකාරෙන යොජිතා බහුපාද පිඨං වුච්චති" ග: භ: වි: 38^{12} 39^{19} සා: පා: 899^{9} චූ: පා: B. 14^{17} (2) කා: වි: පි: 111^{24} (ආමණ්ඩක වණ්ටික පිඨ බලනු). (ආමල වටටික යිද දක්නේය. **කා:** වි: පි: 111^{24} **-වණ්ණ පිඨක** (නා, (පිඨ + ක) ඇඹුලු ගෙඩි යක සටහණ ඇති පුටුව. එක් පුටු විශෙෂ යක් ගරු භාණ්ඩයක්. වින: ම: 256^{24} (ආමල වටටික යිද දක්නේය. කා: වි: පි: 111^{24}.

ආමලකි (නා) (ආමලක + ඊ) = නෙල්ලි ගස, ඇඹුලු ගස. ඇඹුලු ඵල. "තස්සා අවිදූරෙ **ආමලකි**" මහා: පා: 28^{10} අ: ප: සා: 786 ම: පා: සා: 96^{27}

ආමසති (ක්‍රි) (ආ + √මස + ති) = ආමර්ශනය කරයි. සපර්ශකරයි. අල්ලයි. (අතී: **ආමසි** වර්‍ත: **ආමසති** අනා: **ආමසිස්සති** සම්: **ආමසෙය්‍ය** පරි: **ආමසතු** ප්‍රාර්‍ථ: **ආමසිස්සා** තුං: **ආමසිතුං** වර්‍ත: **ආමසන්තො** සන්ත: ලි: **ආමසන්ති** කර්‍ම: කෘ: **ආමසිතබ්බො-තබ්බා-තබ්බං** = ආමර්ශනය කටයුතු) **"අඤ්ඤතරො** භික්ඛු මාතුයා මාතුපෙමෙන **ආමසි"** – "කා යෙන කායං **ආමසති"** පාරා: පා: 134^{3} 141^{26} සා: ප: 226^{3} 381^{7}

ආමසන (නා) (ආ + √මස + යු = අන) [සං. ආමර්ශන] = ආමර්ශනය, පිරිමැදීම, ගැටීම. **"ආමසනං** නාම ආමට්ඨමත්තං" පාරා: පා:

140^{1} සං: පෘ: 380^{32} **කං**: ච්: 160^{6} (ආමට්ඨ මත්ත බලනු) - **දුක්කට** (නා) = එනම් දුකුළාව මෙරමා සතු වසතුව සොරසිතින් ඇල්ලී මෙන් ඇතිවන දුකුළාව. සං: පෘ: 226^{3}

ආමාවසෙස (නා) = නො පැසුණු සෙසු ආහාරය. නොදිරූ ආහාර. "යාගු පීතා බුදං පටිහන්ති -පෙ- **ආමාවසෙසං** පාවෙති" මහා: පා 255^{20} ම: පෘ: සං: 690^{25}

ආමාස (නා) (ආ + $\sqrt{}$මස + ණ) [සං. ආමශී] = ආමශීනය. සපශී කිරීම. ඇල්ලීම. "**ආමාසමසි** කංසලොහාදි ඇල්ලිය හැකි දැද" – "පානීය සඛෙඛා ඩොතොපි අඩොතොපි **ආමාසොයෙව** සං: පෘ: 387^{34} 388^{1} **කං**: ච්: පි: 108^{16}

ආමාසය (නා) = ආමාශය, අහර බොක්ක "ආමාසයෙ පනිතං පානභොජනාදිකං" ච්: මං: සං: 629^{7-31}

ආමිස (නා) [සං ආමිෂ] = ආහාරය, කැඳ කැවිලි ආදි ආහාර. චීවරාදි සිව්පසය. "තණ්හාදිට්ඨීහි ආමසිතබ්බතො **ආමිසං**" විභ: ම: 164^{15} 214^{32} **කං**: ච්: 99^{12} පරි: පෘ: ගැ: 36^{8} චූ: පෘ: 412^{29} ධ: අ: ගැ: 49^{22} -**'අනුකම්පා** (නා) (අනු + $\sqrt{}$කම්ප + ආ [සං අනුකම්පා] = ආමිශයෙන් අනුකම්පා කිරීම. අනුකම්පා උපදවා සිව්පසයෙන් සඬ්ග්‍රහ කිරීම. මනෝ: පූ: 336^{6} අංගු: නි: $55^{13\ 18}$ -**'අනුග්ගහ** (නා) (අනු + $\sqrt{}$ගහ + ණ) [සං. අනුග්‍රහ] = ආමිෂයෙන් (=සිව්පසයෙන්) අනුග්‍රහ කිරීම. මනෝ: පූ: 336^{6} අඬු: නි: 56^{10} -**'අනන්තරා** (නා) = ආමිෂය හෙතු කොට, ආමිෂය (චීවරාදි සිව් පසය) නිසා ගිලනකුට උපස්ථාන නො කළ යුතු එක් **කරුණක්**. මෙහි අනන්තර ශබ්දය කාරණ (=හෙතු) වාචිය. "ආමිසං අස්ස අනන්තරන්ති **ආමිසනන්තරෝ**, අනන්තරන්ති කාරණං වුච්චති" සං: පෘ 840^{17} මහා: පෘ: 339^{9} අඬු: නි: 430^{33} -**'ආනිසංසය** (නා) (අනිසං + ණෙය්‍ය)= සිව්පසය දීමෙන් කරන ආගන්තුක සඬ්ග්‍රහය. මනෝ: පූ: 336^{16} අඬු: නි: 56^{35} -**'ඤ්ඤ** (නා) [සං. ඥප්ති] = සිව්පසයෙන් සම්මාඩ වීම. මනෝ: පූ: 336^{17} අඬු: නි: 57^{1} 55 - -**එසනා** (නා) ($\sqrt{}$එස + යු = අන + ආ) = ආමිෂය (සිව්පසය) සෙවීම. මනෝ: පූ: 336^{12} අඬු: නි: 56^{33} -**ඛාර** (නා) [සං. ක්ෂාර > පා: ඛාර > සි: කර:] = බත් අළ පෙරූ වතුර. "බත් වේලා පුලුස්සන ලද කාරම්" – "වියලි බත් පුලුස්සා ගත් අළු පෙරහනෙහි දමා ඒ මතුයෙහි වතුර **වත්කළ** කල ඉන් වැස්සෙන වතුර" දුටඨ ගහණික නම් රොගයට පෙවිය යුතු බෙහෙදක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආමිසඛාරං** පායෙතුන්නි" සං: පෘ: 840^{17} මහා: පෘ; 241^{11} ම: පෘ: සං: 659^{15} ම: ප:, ගැ 53^{21} -**ගතික** (නා) (ගති + ක) = ආහාර බවට පැමිණි, ආමිෂ සවභාවය ඇති. ආහාර. "යම්පි වනමූලාදිපභෙදං **ආමිස ගතිකං** හොති" සං: පෘ: 613^{13} වි: ලි: 135^{3} -**ගරු** 1 (නා) = ආමිෂය ගරු කරන චීවරාදි සිව්පසය උසස් ලෙස සලකන. **ආමිසගරුනි** චතුපච්චය ගරුතා" මනෝ: පූ: 327^{17} අඬු: නි: 45^{16} -**ගරු** 2 (නා) = ආමිෂ ගරුක. චීවරාදිය ගෙන අධිකරණ විනිශ්චය කරන භික්ෂුව. අධිකරණ විනිශ්චයට නුසුදුසු භික්ෂුවක්. පරි: පෘ: 266^{10} සං: පෘ: 1023^{14} -**ගරුක** (නා) = ආමිෂය ගරුකරන. එබඳු භික්ෂුව, අධිකරණයක් සන්සිඳු වනුවට නුසුදුසු භික්ෂුවක්. පරි: පෘ: 266^{10} -**චක්ඛුකා** (නා) = ආමිෂයෙහි හුණු ඇස් ඇතියෝ. චීවරාදි සිව්පසය පමණක් බලන්නෝ. එබඳු භික්ෂුහු. "**ආමිස චක්ඛුකා**, "ආමිස හුණු ඇස් ඇතියෝ ජීවිඨවාරණ මතු නහමනුවහයි සේසි" ධ: අ: ගැ: 143^{21} 255^{9} -**දුන** (නා) = ආමිෂ දූනය. සිව් පසය දීම. "ආමිස දූනන්ති චත්තාරොං පච්චයා දීයන්නකවසෙන **ආමිසදූනං**" මනෝ: පූ: 335^{31} අඬු: නි: 55^{25} -**දූයජ්ජ** (නා) [සං. දූයාද්‍ය] = ආමිෂ දූයාදය. තෙවැදෑරුම් ආමිෂ දූයාදය. "නිච්චර පත්ත අවසෙස ලහුභණ්ඩවසෙන **ආමිස දූයජ්ජං** නිච්ඛං හොති" ච්: ලං: 308^{13} -**දූයාද** (නා) = ආමිෂය දූයාදකොට ගන්නා චීවරාදි සිව්පසය හිමිකරගත්. "ධම්මදූයාදා මෙ භික්ඛවෙ භවථ මා **ආමිසදූයාදා**" ච්: ලං: 102^{23} ච්: මං: සං: 114^{38} සං: පෘ: 76^{13} ච්: ච්: ටි: 278^{17} -**පටිසන්ථාර** (නා) = ආමිෂ පටිසන්ථාරය. ආමිෂයෙන් සඬ්ග්‍රහ කිරීම. "ආමිසෙන සඬ්ගහො **ආමිසපටිසන්ථාරො**. සූ: ච්: 717^{2} පරි: පෘ: ගැ: 9^{27} ධ: අ: ගැ: 273^{33} ච්: ලං: 46^{23} අඬු: නි: 56^{20} -**පරිච්චාග** (නා) = ආමිෂ පරිත්‍යාගය. සිව්පසය දීම. අඬු: නි: 55^{31} -**පරිභොග** (නා) (පරි + $\sqrt{}$භුජ + ණ; ජ = ග) = ආමිෂ පරිභොගය. චීවරාදි සිව්පසය පරිභොග කිරීම. දෙවැදෑරුම් පරිභොගයන්ගෙන්

එකක්. චීවරාදී සිව්පසයෙන් යම් කිසිවක් දීම හෝ පිළිගැන්ම. "යං කිඤ්චි ආමිසඤ්ඤං දුනං පටිඝහණඤ්ඤව **ආමිස සමෙහාඝෝ**" විත: ම: 244[23] සං: පා: 503[29] කං: චි: 1299 කං: චි පි: 100[8] වි: වි: ටී: 279[18] භි: ශි: 72[38] **-පරියෙට්ඨි** (නා) = (පරි + √එස + ති) = ආමිෂ පර්‍යේෂණය. චීවරාදි සිව්පසය සෙවීම මනෝ: පු: 336[14] අඞ්ගු: නි: 56[27] **-පිණ්ඩි** (නා) = ආමිෂ පිණ්ඩය. භික්ෂාව, ආහාරය අහර පිඬ. "භික්ඛා සඞ්ඛාතානං පන **ආමිස පිණ්ඩානං** පාතෝ පිණ්ඩපාතෝ" චි: මා: ස 148[38] **-පූජා** (නා) = ආමිෂ පූජාව, ආමිෂ යෙන් පිදීම. මනෝ: පු: 336[14] අංගු: නි; 56[30] **-භාග** (නා) = ආමිෂ භාගය. විහාර යෙහි දුන් සඞ්ඝ භක්තය. සඟබත් කොටස. "පුරෙභත්තං සාමණේරභාග සමඤ්ඤඤා **ආමිසභාගෝ** දුතුං වට්ටති" සං: පා: 766[7] චි: වි: ටී: 385[29] **-භොග** (නා) (√භුජ + ණ; ජ = ග) = සිව් පසය පරිභොග කිරීම. "වතුන්නං පච්චයානං භුඤ්ජනං **ආමිස භොගෝ**" මනෝ: පූ: 335[36] අංගු: නි: 55[35] **-යාග** (නා) (√යජ + ණ; ජ = ග) ආමිෂ යෙන් පිදීම, චීවරාදි සිව්පසය පූජාකිරීම. අංගු: නි: 55[26] **-රතන** (නා) = ආමිෂ රතනය, ආමිෂයෙහි ඇල්ම අංගු: නි: 57[7] මනෝ: පු: 336[20] **-වුද්ධි** (නා) [සං. වෘද්ධි] = ආමිෂ වෘද්ධිය. ආමිෂයෙන් වැඩීම. මනෝ: පු: 336[17] **-වෙපුල්ල** (නා) (විපුල + ණ්‍ය) [සං. වෛපුල්‍ය =] = ආමිෂයාගේ විපුලත්වය. සිව්පසය වැඩිවීම. විශාල වීම. මනෝ: පු: 336[31] අඞ්ගු: නි: 57[13] **-සඞ්ගහ** (නා) (සං + √ගහ + ණ) [ස. සඞ්ග්‍රහ] = ආමිෂ සඞ්ග්‍රහය චීවරාදි සිව්පසයෙන් සඞ්ග්‍රහ කිරීම. මනෝ: පූ: 336[3] අඞ්ගු: නි: 55[12] **-සන්තර** (නා) (සං + √ථර + ණ) = ආමිෂයෙන් වැසීම. තමන්ගේ සහ අනුන්ගේ අතර (= වෙනස) සිව් පසයෙන් වැසීම. මනෝ: පූ: 336[30] අඞ්ගු: නි: 56[17] සූ: වි: 62[1] **-සන්නිචය** (නා) (සං + නි + √චි + ණ) = ආමිෂය රැස් කිරීම. චීවරාදි සිව්පසය රැස්කිරීම. අඞ්ගු: නි: 57[10] මනෝ: පූ: 335[21] **-සන්නිධි** (නා) (සං + නි + √ධා + ඉ) = ආහාර තැන්පත් කර තබා ගැණීම. භික්ෂූන් විසින් නො කට යුත්තක්. මුණ්ඩකුටුම්බක ජීවිතය. 'භික්ඛුනෝ පන වසනට්ඨානෙ එකා තණ්ඩුලනාළි එකෝ ගුළපිණ්ඩෝ වතුභාගමත්තං සප්පිනි එත්තකං නිධෙතුං වට්ටති" සූ: වි: 61 [22] 62[2] දී: නි: 55 **-සමෙහාඝ** (න) = ආමිෂ සමෙහාගය. සිව් පසයට අයත් යම් කිසිවක් දීම හෝ පිළි ගැණීම. දෙවැදෑරුම් සමෙහාගයන්ගෙන් එකක්. **"ආමිස සමෙහාඝෝ** නාම ආමිසං දෙති වා පතිගණ්හාති වා" පාචි: පා: 159[34] විත: ම: 244[27] කං: චි: පි: 100[3] කං: චි: 1296 අංගු: නි: 55[35] **-සංවිභාග** (නා) = ආමිෂ සංවිභාගය. සිව් පසය බෙදීම. ජා: අ: ගැ: 201[23] මනෝ: පූ: 336[1] අංගු: නි: 56[4] **-සංසට්ඨ** (නා) = ආමිෂය හා හැනුණු, ආහාරය හා මිශ්‍ර කළ විත: ම: 225[12] **-සික්ඛා පද** (නා) = එනම් ශික්ෂා පදය. චීවරාදි සිව් පසය නිසා භික්ෂූහු භික්ෂුණීන්ට අවවාද කෙරෙත් යයි යම් භික්ෂු තමක් සම්මත ලත් මෙහෙණට කියා නම් එම භික්ෂුවට පවිති ඇවැත් වන්නේ යයි පණවා වදුළ ශික්ෂා පදය. සං: පා: 963[11] පාචි: පා: 74[32] (ආමිස හෙතු බලනු.) **-හෙතු** (නා) = ආමිෂය හෙතුකොට, චීවර, පිණ්ඩපාත, ශය නාසන, ගිලාන ප්‍රත්‍යය, සත්කාර, ගරුකාර, මානන, වන්දන, පූජන යන කරුණු නිසා. **"ආමිස හෙතු** ථෙරා භික්ඛූ භික්ඛූනියෝ ඔවදන්ති" – "**තණ්හා** දිට්ඨිහි ආමසිතබ්බ නො ආමිසං, චීවරාදි ආමිසමෙව හෙතු = **ආමිස හෙතු**" විත: ම: 214[32] පාචි: පා: 73[20] 74[2] කං: චි: 99[12] සං: පා: 963[4] පරි: පා: ගැ: 5[1] (ආමිස සික්ඛාපද බලනු.)

ආමුත්තන (නා) (ආ + √මුච + ත) [සං. ආමුක්ත] = 1 නො මිදූ, පැළඳ ගත්. 2 යුඛයෙහි දැඩිව හැඳගත් වස්ත්‍රය. චූ: පා: 273[31] චූ: පා: B. 38[11] 39[14] සං: පා: 901[17] අ: ප: සං: 52[1] **-මණිකුණ්ඩලා** (නා) = පළන් මිණි කොඩොලු ඇති, මිණි කොඩොල් පැළඳ ගත්. චූ: පා: 273[31] සං: පා: 901[17]

ආමෙණ්ඩන (නා) [සං. ආමෙඩිත] = ආමෙඩිතය, දෙතුන්වර කීම. එකම වචනය හෝ වාක්‍යය දෙතුන්වර කීම. භය, ක්‍රොධ, ප්‍රශංසාදියෙහි ආමෙඩිතය කරන්නේය. අ: ප: සං: 16[21] සං: පා: 113[7] ධ: අ: ගැ; 20[9]

ආමෝද (නා) (අ + √මුද + ණ) [සං. ආමෝද] = 1 සන්තොෂය, සතුට. 2 දුර විහිදෙන පෙම්කරු සුවඳ. අ: ප: සං: 14[7] 21[28]

ආය (නා) [සං. ආය] = 1 ආදායම, 2 යහපත. අ: ප: සං: 49[4] ජා: අ: ගැ: 197[3] **-'අපාය**

(නා) = වැඩ අවැඩ, යහපත අයහපත. ජා: අ: ගැ: 197⁸ **-ඤ්ඤමිඤ්ඤ** (නා) (කම්ම + ඉඤ) = අය කැමියා, අය වැය පිළිබඳ කටයුතු කරන්නා. ධ: අ: ගැ: 67¹⁷ **-පොත්ථක** (නා) [සං. පුස්තක] = ආදෑයම් පොත. ලේකම්. "**ආය පොත්ථකං**, ද්‍රව්‍ය ඇ කැකැස් පත් හෙවත් ලේකම්" ජා: අ: ගැ: 7²⁴ **-මූඛ** (නා) = ආදෑයම් ලැබෙන මාර්ගය, ආදෑයම් දෙරටුව. සැ: පා: 445¹⁴ සාර: දී: 707¹²

ආයත (නා) [සං. ආයත] = දිග, දික්වූ. අයම් ක: වි: පි: 48²⁶ ජා: අ: ගැ: 49¹⁰

ආයතක (නා) (ආයත + ක) = දික් වූ. ඇදලා කිම. "න භික්ඛවෙ **ආයතකෙන** ගීතස්ස රෙන ධම්මො ගාසිතබ්බො" – "චණ්ඩාය බිඳ අකුරු වනසා ගායනය කිරීම **ආයතක** ගීතස්වරයයි" වූ: පා: 219¹⁵ සැ: පා: 889²⁴ චූ: පා: B. Vii⁶ (උ: ග්‍ර:)

ආයතන (නා) [සං. ආයතන] = 1 උත්පත්ති දෙශය 2 හෙතුව 3 වාසස්ථානය 4 උත්පත්ති භූමිය 5 රැස්වන තැන 6 දෙවාලය 7 චක්ෂුරාදිය යන අර්ථවල වැටෙන නාම පදයක්. "**ආයතනං** කාරෙත්වා, දෙවාලයක් කරවා" – '**ආයතනං**, දෙවයින්" ජා: අ: ගැ: 60²¹ ධ: අ: ගැ: 182³¹ අ: ප: ස: 106⁵ වි: මා: **සා:** 1163³⁵

ආයති (නා) [සං. ආයති] = මතු, අනාගතය, ඉදිරි කාලය. "**ආයතිං** අනුපපාදෙ ධම්මා" පාරා: පා: 3¹⁹ අ: ප: ස: 14⁴ සැ: පා: 834 794² ධ: අ: ගැ: 57²

ආයතන (නා) = අයත්, අයිති. "උපජ්ඣායෙ පන **ආයතන** ජීවිකත්ථා තස්ස වචන කරොහෙස්සති" සැ: පා: 743²

ආයතනතු (නා) = එත්වා. වඩිත්වා. "**ආයතනතු** හොන්තො අරහන්තො" පාරා: පා: 110²⁵ සැ: පා: 359¹⁷ (ආයාම බලනු)

ආයස්මා (නා) [සං. ආයුෂ්මාන්>ආයස්මා] = ප්‍රියාලාපයෙහි යෙදෙන නාම පදයක්. ගුණ ගෞරවය පිණිස යොදන ප්‍රිය වචනයක්. "**ආයස්මාති** පියවචන මෙතං" – "විඤ්ඤූජාති කාහි පරං පියෙන සම්මදවරන්තා භවන්ති වා දෙවානමපියාති වා **ආයස්මාති** වා සම්මදවරන්ති" සැ: පා: 122¹⁵ 484¹⁴ සාර: දී: 68¹⁷ වි: මි: ටී: 771 ක: ටි: 1317 65²⁸.

ආයාචති 1 (ක්‍රි) (ආ + √යාච + ති) = යාච්ඤා කරයි, යදියි. ඉල්වයි. (අති: **ආයාචි** = **යාචි** වර්‍ත: **ආයාචති** = අනා: **ආයාචිස්සති** සම්: **ආයාචෙය්‍ය** පරි: **ආයාචිතු** පූ: ක්‍රි: **ආයාචිත්වා** ව: කෘ: **ආයාචනෙනා** සත්‍රී: ලි: **ආයාචනති** කර්‍ම: කෘ: **ආයාචිතබ්බො - තබ්බා තබ්බං** = ආයාචනය කටයුතු). "සද්ධො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං සම්මා **ආයාචමානො ආයාචෙය්‍ය** තාදිසො හොති යාදිසා සාරිපුත්තත්‍ථෙරා මොග්ගල්ලානා" අඞ්ගු: නි: 53²⁰ පාරා: පා: 144²⁴.

ආයාචති 2 (ක්‍රි) = ඉල්ලයි, යදියි. තනිය සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද පද භාජනියෙහි සඳහන් පරිදි පිළිබඳ සිත් ඇතිව මාගම්කගේ උභය මාර්ගයෙහි මෙවුන් ධර්ම සෙවීම යදියි. පාරා: පා: 144²⁴ 145¹⁰ (**ආයාචන** 2 බලනු.)

ආයාචන 1 (නා) (ආ + √යාච + යු = අන) = යාච්ඤාව, ඉල්ලීම, පැතීම. ක: වි: පි: 48²⁵ ජා: අ: ගැ: 64²⁰ චරි: ම: 161²⁶.

ආයාචන 2 (නා) = යැදීම, ඉල්ලීම. දුබ්බලල වාචස්සාද සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද පද භාජනියෙහි සඳහන් පරිදි '**ආයාචන** නම්; කදාතෙ මාතා පසිදිස්සති කදා තෙ පිතා පසිදිස්සති කදා තෙ මෙථුනං ධම්මං ලභිස්සාම්" යනාදීන් පැතීම. ක: වි: පි: 27³ චරි: ම: 97¹¹ පාරා: පා: 144²⁹ සැ: පා: 390³⁴ **-වර** (නා) = ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ උපස්ථායක තනතුර බාර ගන්නට කැමැත්තව ඉදිරිපත් කළ වර අටෙන් සතරක්. 1 අනද තෙරුන් පිළිගත් නිමන්ත්‍රණයට බුදුන් වැඩම කළ යුතුය, 2 බුදුන් දක්නට බැහැර ජනපදයෙන් පැමිණිය වුනට ඔවුන් පැමිණි කෙණෙහිම බුදුන් දක්වාලීමට අවසර දිය යුතුය. 3 තමන් හට යම්කිසි සැකයක් උපන් කෙණෙහි එය පිළිවිසීමට අවසර දියයුතුය 4 තමන් නො හමු යෙහි දෙසූ සියලුම ධර්මය පෙරළා තමන්හට දෙසිය යුතුය යන මේ සතර ආයාචන වර නම් වේ. "ථෙරො උළුම්පා වත්තාරො පටිකෙඛපෙ වත්තෙසො ච **ආයාචනානි අට්ඨ වරෙ** යාචි" සාර: දී: 363²⁶ (අට්ඨවර 2 බලනු).

ආයාම 1 (ක්‍රි) (ආ + √යා + ම) = යමු. "**ආයාමා** නන්ද වෙරඤ්ජං බ්‍රාහ්මණං අප ලොකෙස්සා මාති" පාරා: පා: 9³⁷

ආයාම 2 (නා) [සං ආයාම] = අයම්, දිග. අ: ප: ස: 4111.

ආයාම් (ක්‍රි) = එම්, පැමිණෙම්. "ගච්ඡ කස්සප. **ආය:මහනති**" මහා: පා: 288.

ආයු (නා) [සං ආයු] = ආයුෂය, ජීවිතේන්ද්‍රිය, රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය, ජීවිතය. ප: සූ: 29115 අ: ප: ස: 234 ධ: අ: ගැ: 2219 **-කප්ප** (නා) [සං. කල්ප] = පරමායුෂ, අවුරුදු සියය, පර මායු පරිවෙඡ්දය. **කල්පය**. "**ආයුකප්පමපි,** පරමායු පරිවෙඡ්ද ද" - "මේ යුගයෙහි වැටෙන වා සිය **ආයුකප්ප නම්**" - "**කප්පනති ආයුකප්පා**. තසම්ං තසම්ං කාලෙ යං මිනුස්සානං ආයුප්පමාණං තං" ජා: අ: ගැ: 5712 ධ: අ: ගැ: 8438 මනෝ: පූ: 38427 ස: පා: 9418 සාර: දී: 7006 වි: වි: ටී: 24629 **-ක්ඛය** (නා) (√ඛි + ණ) [සං. ක්ෂය] ආයුෂයාගේ ක්ෂය වීම, සිවී වැදුරුම් මරණ යන්ගෙන් එකක්. "විවා දුන් කම්හු ඵල දෙන ශක්ති නොහුණාඒ උපන් හෙවෙහි ආහි මෙන්" - "**ආයුක්ඛය මරණය** නම් පරිච්ඡින්න ආයු ඇති තැන පුණ්‍යය ඇතද ආයුක්ෂයින් වන මරණයි" ධ: අ: ගැ: 6325-30 වි: මා: ස: 120615 **-දුබ්බල** (නා) [සං. දුර්බල] = ආයුෂ යාගේ දුර්බලත්වය. ජීවිතයාගේ දුර්බලත්වය මරණ සතිය සිහි කළ යුතු එක් ආකාරයක්. කු: සි: ස: 16428 වි: මා: ස: 66119 57283 **-පරියන්ත** (නා) [සං. පර්‍යන්ත] = ආයු කෙළවර, ආයුෂයාගේ අවසානය. "එව **මායු පරියනෙනා**" පාරා: පා: 428 **-සඞ්ඛාර** (නා) [සං. සංස්කාර] = ආයු සංස්කාරය. ආයුෂය. "**ආයු සඞ්ඛාරානි** ආයුමෙව" - "ආයු මෙ සඞ්ඛරියමාන වන ඛැවින් **ආයු සඞ්ඛාර නම්**" - "සතො සම්පජානො **ආයු සඞ්ඛාරං** ඔස්සජ්ජ" (උස්සජ්ජියනුත් පාඨයි. සූ: වි: 38622) ප: සූ: 29133 ධ: අ: ගැ: 18320 2219 මනෝ: පූ: 78620 අඞ්ගු: නි: 80620 සූ: වි: 38030 වි: මා: ස: 1742222 -ං **වොස්සජ්ජන** (නා) = ආයු සංස්කාරය අත් හැරීම. ජීවිතය දිගු කලක් පවත්වා ගැණීම පිණිස ඵල සම්පත්තින්ට නො පැමිණීම. "ජීවි ඇඩිනි කරනුවට ඵල සමවත් නො සමවත් හැ. හේ **ආයු සඞ්ඛාර වොස්සජ්ජන නම්**" - "තෙමාසමත්ත මෙව පන සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො පරං න සමාපජ්ජිස්සාමීති චිත්තං උප්පාදෙසි" ධ: අ: ගැ: 22129 සූ: වි: 38622 මනෝ: පූ: 78620

ආයුතනක (නා) [සං. ආයුකත්වක?] = යුත් කැමියා, අය කැමියා ආදයම් පිළිබඳ කටයුතු කරන්නා. ධ: අ: ගැ: 4282 6627 2515 ජා: අ: ගැ: 6928.

ආයුධ (නා) (ආ + √යුධ + අ) [සං: ආයුධ] = ආයුධය, ශස්ත්‍රය, දිවි නොර කරන කඩු, අඩයටි, ඊ ආදිය. නිඝණ්ටූන් විසින් නො ඇල්මය යුත්තක්. "**ආයුධං** නාම වාපො කොදණ්ඩා. අථඛො සබ්බාපි ධනු චිකනියා **සද්ධිං** සර චිකනියා **ආයුධනති** වෙදිතබ්බා" - "**ආයුධ,** මරණ ආයුධය" සං: පා: 6662 කු: සි: ස: 618 පාචි: පා: 22624 වි: වි: 346 (ආවුධ යි ද දක්නේය.) **-පාණි** (නා) [සං. පාණි] = ආයුධ ගත් අත් ඇතියහු. බණ නො දෙසිය යුතු එක් පුද්ගලයකුගේ ලක්ෂණ. එක් සෙඛි යාවක්. "න **ආයුධ පාණිස්ස** අහිලානස්ස ධම්මං දෙසිස්සාමීති සික්ඛා කරණීයා" පාචි: පා: 22624 සි: ව: වි: 8126 **-භණ්ඩ** (නා) [සං භාණ්ඩ] = ආයුධ භාණ්ඩ, කඩු කාල් (?) දුනු හී දඩු ඇ ආයුධ වර්ග. දැන දැන ආමිශීනය නො කළ යුතු අනාමාස වස්තුවක්. "සබ්බ **මායුධ භණ්ඩං** -පෙ- අනාමාසං" වි: වි: 346 ස: පා: 38821 කු: සි: ස: 11026 (ආවුධ භණ්ඩ යි ද දක්නේය.)

ආයූහන (න) = මත්තෙහි ප්‍රතිසන්ධියට හෙතුවූ කර්මය. "**ආයූහනනති** ආයනි පටිසන්ධි හෙතු භූතං කම්මං" - "**ආයූහන**ඨො, දුක් රැස් කරන සවභාවය," වි: මා: ටි: 59230 වි: මා: ස: 118840 149622 170623 **-සඞ්ඛාර** (නා) = ආයූහන සංස්කාර. කර්මය කරන්නහුගෙ පූර්ව චෙතනාව. ප්‍රථම ජවනයන් සදෙනා කෙරෙහි වූ චෙතනාව. වි: මා: ස: 143836 **-සමඞ්ගී** (නා) = කුශලාකුශල කර්මයන් රැස් කිරීම. පස් වැදුරුම් සම්ඛනිතාවන් ගෙන් එකක්. ප: සූ: 8625 (4) (උපචයාන සම්ඛනිතා බලනු)

ආයූහිත (නා) = රැස්කළ, නිපදවූ' "**ආයූහිතං,** දුඃඛයා පිඬු විසින් නිපදවන ලද" වි: මා: ස: 170618

ආයොග 1 (නා) (ආ + √යුජ් + ණ, ජ = ග) = ප්‍රයොග කිරීම, යෙදීම. නැවත නැවත යෙදීම. "**ආයොගොනි** උගහණාදිවසෙන

පුනපපුන අනියොගෝ'' -**ආයොගෝ**, ප්‍රයෝග කිරීම.'' ක: ඕ: පි: 7[26] ඕ: ඕ: ටී: 23[22] සාර: දී: 376[11]

ආයොග 2 (නා) = ආයොගය, ගිලන් පටිය. සක්මන් කරන යොගාවචරයනට එල්බ සිටිනු පිණිස සුදුසු තැන්වල ලණුයෙන් හෝ රෙදි පටියෙන් හෝ පුවරු කැබලියෙන් හෝ කළ ආලම්බනාධාරය. ''අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආයොගනන්ති**'' චූ: පා: 249[22] වින: ම: 170[28] 264[23] පාරා: පා: 285[27] සං: පා: 498[17] 523[4] චූ: පා: B. 724[3] 725[3] (අයොග යි ද දක්නේය. ඕ: මා: සං: 152[26] (පරවාහැර සංසන්දරණය.) -**පට්ට** (නා) = ආයොග පට්ටය. ගිලන් පටිය. යොගී පටිය. වස්ත්‍රාදියෙන් කළ පටිය හෝ පුවරුකඩ. මෘදුක නෙසජ්ජිකඩඹය සමාදන්වූ යොගාවචරයාහට සුදුසු ආසනයක්. ''උත් කෘෂටයා හට පිට අටුවද සිවුරෙන් අකවටුවද යොගී පටියද යන මෙහින් වැනිර හිඳින්නට නොවටී'' ඕ: මා: **සං**: 191[18] මි: ප්‍ර: 598[14] (අයොග පට්ට බලනු.) -**පල්ලත්ථික** (නා) (පල්ලත්ථ + ඉක) (සං පර්‍යස්ත>ප්‍රා: පල්ලත්ථ) = ආයොග පට්ටයෙන් අකවටු අවුළුවා හිඳීම. තෙවැදෑරුම් පල්ලත්ථිකාවන්ගෙන් එකක්. ''වස්ත්‍රයකින් හෝ සිවුරකින් හෝ ආයොග පට්ටයකින් හෝ තුනටියත් (?) සමග දෙදණ බැඳගෙන සිටීම ක්‍රමයෙන් **දුස්සපල්ලත්ථිකා චීවර පල්ලත්ථිකා ආයොග පල්ලත්ථිකා** යන නම් වලින් හඳුන්වන ලදැ'' සං: පා: 663[5] 666[28] වින: ම: 264[22] **ක**: ඕ: 151[31] සි: ව: ඕ: 939 සි: ව: ප්‍ර: 161[19] (පල්ලත්ථිකා බලනු.)

ආර (නා) = හිදිවිය, හිදි විදිනා කටුව. අ: ප: **සං**: 721[1] (ආරාසිද දක්නේය) (ආරකණටක බලනු) -'**අණ්ඩ** (නා) = හිදි අග, ඉදිකටු අග. නියන් මුව. ''නා ඛො පන සාරිපුත්ත දෙවතා-පෙ- **ආරග්ග සාසවෙ** නිත්තුදන්ත මත්තෙපි තිඨන්ති'' -''ආරග්ගෙනාති නිබ්බාදන මුඛෙන'' අංගු: නි: 40[25] **සං**: පා: 209[12] පා: මූ: ඕ: ඕ: ටී: 5[27] ඕ: මා: **සං**: 1551[9] -**කණටක 1** (නා) = ''ආරකණටක නම් ඉදිකටු විදිනා කටුවයි'' එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. වටට මණිකයක් හෝ අන් කිසි වණ්ණවශයෙන් මට කිරීමක් හෝ නො කටයුත්තක්. **ක**: ඕ: පි: 107[17] **ක**: ඕ: 138[13] ඕ: ම: 245[13] **සං**: පා: 210[1] 916[6] සාර: දී: 492[16] ඕ: ඕ: ටී: 14[231] ඕ: ලං: 390[28] -**කණටක** 2 (නා) = 1 පොන් ආදිය පිළියෙළ කරනු පිණිස කළ දික් මුව ඇති ආයුධය. විදින කටුව. 2 ලියන වඩුවන්ගේ ලියන කටුව. ඕ: ඕ: ටී: 142[31] සාර: දී: 492[16] ඕ: ලං: 33[10] 34[2] -**කූට** (නා) [සං. ආරකූට] = පිත්තල, අරළු ලෝ. ''රසතමෙබ මිසෙසඛා කතං හාරකූටං'' ඛින: ම: 254[35] **ක**: ඕ: පි: 108[13] **ක**: ඕ: 138[32] අ: ප: **සං**: 67[21] (හාරකූටයි ද දක්නේය) -**චෙතිය** (නා) = හරකුළු සෑය, පිත්තල කරඬු. කුරුන්දට්ඨකථායෙහි දැක් වූ එක් අනාමාස වස්තුවක්. ''සුවණ්ණ පට්ටිංවාපි වෙනියං **හාරකූටකං**'' කු: සි: **සං**: 110[34] ඕ: ඕ: 347 ඕ: ඕ: **සං**: 105[21] **සං**: පා: 388[3] (හාරකූට ලොහ බලනු) -**පථ** (නා) = සුවි මාගීය, හිදිමල. **''ආරපථෙ ආරපථෙ,** සුවි මාගීයෙහි මාගීයෙහි, හිදිමලින් මලැයෙයි සේයි. මෙහි හිදිකටුව පුරා සියක් විටක් හැස් නහා ඇද්ද එක් එක් **ආරපථයෙක්** නම් වෙයි දතයුතු'' **ක**: ඕ: පි: 76[26] පාචි: පා: 7[30] වින: ම: 215[20]

ආරක්ඛා (නා) [ස ආරකාත්] = දුරින්, ඇත්වූ ''**ආරක්ඛාසඤ** හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා'' සාර: දී: 183[14] ඕ: මා: **සං**: 2936-[24] ජා: අ: ගැ: 177[23] සු: ඒ: 233[11]

ආරක්ඛ (නා) = ආරක්ෂාව. ''තෙ **ආරක්ඛන** ගුත්තියා සමපාදෙති'' අංගු: නි: 12[24] (ආරක්ඛා බලනු) -**සම්පද** (නා) [ස. සම්පත්] = ආරක්ෂා සම්පත්තිය. අට වැදෑරුම් සම් පත්තීන්ගෙන් එකක්. අංගු: නි: 81[24]

ආරක්ඛා (නා) (ආ + √රක්ඛ + ආ) [සං. ආරක්ෂා] = ආරක්ෂාව, **රැකීම**. නව තණහාමූලයන් ගෙන් එකක්. ''මච්ඡරියං පටිච්ච **ආරක්ඛා**'' **සං**: පා 993[11] (**ආරක්ඛ** බලනු) -'**අධිකාරණ** (නා) = ආරක්ෂාධිකරණය, **රැකීම** නිසා. **සං**: පා: 993[16] -**ගොචර** (නා) [සං. ගොචර] = ආරක්ෂා ගොචරය. තෙවැදෑරුම් ගොචරයන් ගෙන් එකක්. ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙන් ගොදුරු ගම සැරි සැරීම. ගොදුරු ගමට වත් නිසැඟුව ඇත් අස් රිය පාබළ ආදිය නොබලා විය දඬු පමණ දුර දක්මින් යට හෙළූ ඇස් ඇතිව යෑම. ඕ: මා: **සං**: 56[1] සාර: දී: 160[22] 818[15] -**දෙවතා** (නා) (දෙව + තා) =ආරක්ෂක දෙවිවරු. ආරක්ෂායෙහි සිටි දෙවියන්. සාර: දී: 404[7] -**පච්චුපට්ඨාන** (නා) [සං. ප්‍රත්‍යුප සථාන] = ආරක්ෂා වූ බව වැටහීම. කෙලෙසුන්

කෙරෙන් සිත ආරක්ෂා වූ බව වැටහීම ලක්ෂණ කොට ඇති සිහියෙහි එක් ලක්ෂණයක් වි: මා: ස: 394²⁸ **-ඝටනි** (නා) [සං. යෂ්ටි] = ආරක්ෂා යෂ්ටිය. සැරයටිය. **'ආරක්ඛා යටනිඝං,** අහින් ගන්නා සැරයටි දණ්ඩකි'' ජා: අ: ගැ: 160¹⁸ **-සංවිධාන** (නා) (සං+ වි+√ධා+ය්‍යු = අන) = ආරක්ෂා සංවිධානය. ආරක්ෂාව පිණිස කළයුතු කටයුතු කිරීම. ක: වි: වි: 110⁷

ආරඤ්ඤ (නා) [සං. අරණ්‍ය] = අරණ්‍යය, වනය. වි: ලං: 298¹¹

ආරඤ්ඤක 1 (නා) (අරඤ්ඤ+ක) [සං. ආරණ්‍යක] = එනම් ශික්ෂා පදය. සතරවන පාටිදෙසනීය ශික්ෂාපදය. සු: පා: 93¹

ආරඤ්ඤක 2 (නා) = ආරණ්‍යක වූ වනයෙහි වෙසෙන. ධුතඞ්ග සමාදාන වශයෙන් ආරණ්‍යකවූ. ''නිංසමත්තා පාඨෙය්‍යකා (පාවෙය්‍යකා?) භික්ඛූ සබ්බෙ ආරඤ්ඤකා'' – ''**ආරඤ්ඤකානං** යදිදං රෙවතො ඛදිරවනියෝ'' මහා පා: 287⁸ අංගු: **නි:** 16²³ පරි: පා: 255¹⁹ ස: පා: 820¹ 947²⁷ වි: ලං: 298²⁵ පාරා: පා: 205²⁷ 206⁵ (ආරඤ්ඤිකබලනු) **-ධුතඞ්ග** (නා) = ආරණ්‍යක ධුතාඞ්ගය. ''ආගතාගතානං ආරොචෙතුං හරායමානෙන **ආරඤ්ඤක ධුතඞ්ගං** න සමාදාතබ්බං'' ස: පා: 863¹³ (ආරඤ්ඤිකඞ්ග බලනු) **-වනය** (නා) = අරණ්‍යවත්. වනයෙහි වසන්නහු විසින් කළයුතු වත් සත්විසි වත් අතර එක් වතක්. චුල්ලවග්ග පාළි වත්තක්ඛන්ධකයෙහි ආ ''ආරඤ්ඤකෙන භික්ඛුනා කාලස්සෙව උට්ඨාය පත්තං ඵව්කාය පඤ්ඩිපිත්ථා'' යනාදීන් දැක්වූ අටසාළිස් වත්. චු: පා: 348²⁰ ස: පා: 947¹⁸ වි: ලං: 298²⁶ **-විහාර** (නා) = ආරණ්‍යක විහාරය, වනයෙහි වූ විහාරය ''**ආරඤ්ඤක විහාරං,** අරණ වූ වෙහෙරක්' අරඤ්ඤ භවෝ ආරඤ්ඤකෝ, සොව සෝ විහාරෝ'' යන වාක්‍ය'' ඛ: අ: ගැ: 11³³ 86²⁹ **-සික්ඛාපද** (නා) = එනම් ශික්ෂා පදය සතරවන පාටිදෙසනීය ශික්ෂා පදය. සාඤ්චි සම්මත වූ අරණ්‍ය සෙනාසනයෙහි වසන භික්ෂුව විසින් පළ කොට නොකියා ගෙණෙන ලද ඛාද්‍ය භොජ්‍යයක් ඇතුළු අරමෙහිලා සියතින් පිළිගෙන නෙමේ නොගිලන්ව සිට පරිභොග කෙරේ නම් ඔහුට පාටිදෙසනීය ඇවැත් වන බැව් සූචිත ශික්ෂා පදය. සු: ප: 72²² 93¹–¹² ස: පා: 216¹⁸ පාවි: **පා:** 203¹³ අභි: ධ: ප්‍ර: 1559⁹ **-සෙනාසන** (නා) [සං. ශයනාසන] = අරණ්‍ය සෙනාසනය. ගමේ ඉඳුකිලයේ (පිරිකෙව් නොකරන ලද නම් එයට සුදුසු තැනෙක) සිට නව වියත් ඇඳුර දුන්නෙන් දුනු පත්සියයක් ඉක්ම කළ සෙනසුන. ආරණ්‍යක ධුතඞ්ගය සමාදන් වූවහුට සුදුසු සෙනසුන. මෙහි අරණ්‍යය නම් විනය ක්‍රමයෙන් ගමත් ගාමූපචාරයත් හැර සෙසු ප්‍රදේශයයි. ගාමූපචාරය නම් පරික්ෂේප යකින් වටකළ ගමක අභ්‍යන්තර ඉඳුකිල යෙහි සිට බල මැදුම් පුරුෂයකු විසින් විසිකළ ලෙඩ්ඩුපාතය පතිතස්ථානයයි. **ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං** පඤ්චධනු සතිකං පච්ඡිමං'' – ''මිත්‍රඝ්‍යා ඛාදනීයං හොජනීයං ආදාය **ආරඤ්ඤකං සෙනාසනං** අගමංසු'' පාවි: පා: 203²¹ පාරා: පා: 291¹⁴ ස: පා: 216¹⁸ වි: මා: ස: 176² වින: ම: 188⁸ සු: වි: 362²⁸ (ආරඤ්ඤික සෙනාසනයි ද දක්නේය. වි: මා: ස: 177¹)

ආරඤ්ඤකඞ්ගාඛ (නා) = සුනඛ ගණයට අයත් එක් සත්ත්ව විශෙෂයක්. මස් වැළඳීම කැපවූ එක් සුනඛ විශෙෂයක්. කොක් නහවා? ''සුනඛමංසනති එත්ථ **අරඤ්ඤකඞ්ගාඛා** නාම සුනඛ සදිසා හොන්ති. තෙසං මංසං වට්ටති'' ස: පා 813¹

ආරඤ්ඤක (නා) (අරඤ්ඤ+ණික) [සං. ආරණ්‍යක] = වනයෙහි වැසි. අරණ්‍යය නිවාසය කරගත්. එබඳු භික්ෂුව. ''යො ඉච්ඡති සො **ආරඤ්ඤිඞ්ගො** හොතු'' – ''අහං ඛො ආවුසො **ආරඤ්ඤිඞ්ගො** පිණ්ඩපාතිකො පංසුකූලිකො'' ස: පා: 434²⁶ පාරා: පා: 260⁹ වි: මා: ස: 151¹⁶ 178¹ වින: ම: 188¹¹ චු: පා: 325⁶ (ආරඤ්ඤක 2 බලනු) (ආරඤ්ඤක, ආරඤ්ඤිඞ්ග අවිශෙෂයෙන් යොදා ඇත. පාරා: පා: 205²⁷ ස: පා: 434¹⁴) **-'අඞ්ග** 1 (නා) = ආරණ්‍ය කඞ්ගය. පාරිවාසිකාදි භික්ෂුව විසින් සමාදන් නොවිය යුතු ධුතාඞ්ගයක් ''න **ආරඤ්ඤක ඞ්ගං** සමාදාතබ්බං'' චු: පා: 83¹⁷ 86¹³ **-'අඞ්ග** 2 (නා) = ආරණ්‍යකඞ්ගය. තෙලෙස් ධුතාඞ්ගයන්ගෙන් එකක්. කෙලෙස් නැසීම පිණිස වනයෙහි විසීම අඞ්ගයක් කරගැන්ම. ''ගාමන්ත සෙනාසනං පටික්ඛිපාමි **ආරඤ්ඤි. ඞ්ගං** සමාදියාමි'' යි සමාදන් වූ ධුතඞ්ගය වි: මා: ස: 151² **-ධුතඞ්ග** (නා) = ආරණ්‍යක

ධුතාඞ්ගය. තෙළෙස් ධුතාඞ්ගයන්ගෙන් එකක් කෙලෙස් නැසීම පිණිස වනයෙහි විසීම. ස: පා: 434^{14} වි: මා: ස: 175^{7} **-සෙනාසන** (නා) = අරණ්‍ය ශයනාසනය. වන සෙනසුන වි: මා: ස: 176^{2} විභ: ම: 188^{8} (ආරඤ්ඤක සෙනාසන බලනු)

ආරති (නා) (ආ + √රම + ති) = නො ඇල්ම, වීරතිය. වැළැක්ම. "**ආරති** විරති පටිවිරති වෙරමණි, වැළැක්මය" පරි: පා: ගැ: 9^{22} අ: ප: ස: 23^{28}

ආරබ්ධ (නා) (ආ + √රභ + ත) [සං. ආරබ්ධ] = පටන් ගන්නා ලද, ආරම්භ කළ, වඩනලද. **ක**: වි: පි: 244^{4} ධ: අ: ගැ: 101^{5} **-විපස්සක** (නා) (වි + √දිස + ණ්වු = අක; √දිස=පස්ස) [සං. විදර්‍ශක] = ආරම්භ කළ විදර්‍ශනා ඇති, විදසුන් වැඩූ. උදය ව්‍යයානුදර්‍ශනයෙන් ආරබ්ධ විපස්සක වූ. "**ආරබ්ධ විපස්සකස්ස** අප්පත්තෙන පත්තෙ සඤ්ඤිනො සඞ්ඛාතෙ අධිමානෙ උප්පජ්ජති" විභ: ම: 88^{38} 89^{1} **ක**: වි: පි: 244^{4} **ක**: වි: 32^{32} ධ: අ: ගැ: 101^{5} **-විරිය** (නා) [සං. වීර්‍ය] = පටන්ගන්නා ලද වීර්‍ය ඇති, වීර්‍ය වැඩූ. "**ආරබ්ධ විරියො,** අකුසල ධර්‍මයන්ගෙ ප්‍රහාණය පිණිස කුශල ධර්‍මයන්ගෙ උත්පාදය පිණිස හුවන ලද වීර්‍ය ඇතිවූයෙ" – "ආරාධනීයො ආවුසො ධම්මො **ආරබ්ධ විරියෙන**" වි: මා: ස: 12^{22} 71^{20} මහා: පා: 75^{16} පාරා: පා: 110^{8} පරි: පා: 188^{8} ධ: අ: ගැ: 14^{5} 34^{4} 85^{24} 94^{9} වි: මා: ස: 11^{11} (පරවාහැර සංඝාරණය).

ආරනාල (නා) [සං. ආරනාල] = කාඩි. අ: ප: ස: 63^{8} (ආරනාළ, ආරණාල යීද දක්නේය).

ආරභති (ක්‍රි) = පටන් ගණියි. ආරම්භ කරයි. "සො විරියං **ආරභති**" අඞ්ගු: නි: 819^{6} (ආරබ්ධ බලනු).

ආරභාමි (ක්‍රි) (ආ + √රභ + මි) = ආරම්භ කරමි, පටන් ගණිමි. (අති: **ආරභි** වර්‍ත: **ආරභති** අනා: **ආරභිස්සති** සම්: **ආරභෙය්‍ය** පම්: **ආරභතු** තුං: **ආරභිතුං** = **ආරද්ධුං** පූ: ක්‍රි: **ආරභිත්වා** වක්‍රා: **ආරභමානො** කර්‍ම: කෘ: **ආරභිතබ්බා -තබ්බා -තබ්බං** = ආරම්භ කළයුතු, පටන් ගත යුතු) "තස්ස මෙ කායො ලහුකො කම්මඤ්ඤා හදුභං විරියං **ආරභාමි**" අඞ්ගු: නි: 819^{25}.

ආරම්භ 1 (නි) [සං. ආරභ්‍ය) = අරභයා, ඇරැඹ. කු: සි: ස: 11^{12}

ආරම්භ 2 (නා) (ආ + √රභ + ණ) [සං ආරම්භ] = 1 ආරම්භය, පටන් ගැන්ම 2 වීර්‍යය. උත්සාහය. 3 සිදීම, බිඳීම. "බීජගාමං, බීජගාමය; **ආරම්භෙහ,** ඡෙදන භෙදනාදියෙහි; දුක්ඛාථං, දුකුළා වේ" කු: සි: ස: $472-11$ අ: ප: ස: 113^{11} ධ: අ: ගැ: 45^{16} **-ධාතු** (නා) = ප්‍රථම වීර්‍යය, තෙවැදෑරුම් වීර්‍යයන්ගෙන් එකක්. "**ආරම්භ ධාතූනි,** පඤ්ච විරියං වුච්චති" වි: මා: ස: 318^{1-14} මනෝ: පූ: 667^{9} **-වත්ථු** (නා) = වීර්‍ය කාරණ උත්සාහ කිරීමේ හේතු. මනෝ: පූ: 789^{18} අඞ්ගු: නි: 819^{1}.

ආරම්මණ (නා) [සං. ආලම්බන] = අරමුණ, නිමිත්ත. "**ආරම්මණ** නම් රූප සඳු ඇයි" ජා: අ: ගැ: 227^{24} වි: මා: ස: 273^{1} ධ: අ: ගැ: 95^{17} **-උපනිජ්ඣාන** (නා) = ආලම්බනූපන (නි?) ධ්‍යානය. උපචාරය සහිත අෂ්ට සමාපත්තිය. දෙවැදෑරුම් ධ්‍යානයේ එක් ලක්ෂණයක්. "තත්ථ **ආරම්මණූපනිජ්ඣානන්ති** සහ උපචාරෙන අට්ඨ සමාපත්තියෝ වුච්චන්ති" ස: පා: 92^{33} **-වවත්ථාපන** (නා) = ආලම්බන මාත්‍රයක් නියම කිරීම, අරමුණ පමණක් ම නියම කිරීම. ධ්‍යානයට සමවදිනු කැමැති යොගාවචරයා විසින් සිත දැමිය යුතු එක් ආකාරයක්. වි: මා: ස: 911^{19} **- සඞ්කන්තනිභ** (නා) = අරමුණ ඉක්මවීම. අරමුණ ඉක්මවා සම වැදීම. ධ්‍යානයට සම වදිනු කැමැති යොගාවචරයා විසින් සිත දැමිය යුතු එක් ආකාරයක්. සියලුම කසිණයන්හි එක ම ධ්‍යානයකට සම වැදීම. "එ එ ධ්‍යානයම ආලම්බනාන්තරයෙහි පැවැත්ම **ආලම්බන සඞ්ක්‍රාන්තිභ** නම්" වි: මා: ස: 917^{17} 910^{17} **-කථා** (නා) = එක් දෙශනාවක්: සඞ්ගායනාවට ඇතුළත් නොවූ එක් දෙශනාවක්. විභ: ම: 193^{29} ස: පා: 541^{16}.

ආරා (නා) [සං. ආරාත්] = දුරින්, ඇතින්. ජා: අ: ගැ: 166^{19} 210^{28}.

ආරාවාරී (නා) (√වර + ණී) = දුරින් හැසිරෙන සුලුවූයේ, "**ආරාවාරී** විරතො මෙථුනා ගාම ධම්මා" අඞ්ගු: නි. 129^{21} 477^{6} 765^{16}

ආරාධක (නා) (ආ + √රාධ + ණ්වු = අක) = 1 ආරාධකයා, ආරාධනා කරන්නා. 2 සතුටු

කරන්නා. ''කථඤ්හි භික්ඛවෙ අඤ්ඤතිත්ථිය පුබ්බකො **ආරාධෙතා** හොති'' මහා: පා: 7917 807.

ආරාධන (නා) [සං ආරාධනා] = 1 ආරාධනය, ඉල්ලීම. 2 සතුටු කිරීම. 3 ප්‍රාප්තිය, පැමිණීම. අ: ප: සා: 1181

ආරාධනාපෙඛ (නා) (ආරාධනා + අපෙඛ) [සං: අපෙක්ෂා] = සතුටු කරවනු කැමැත්තේ, සතුටු කිරීම අපෙක්ෂා කරන්නේ. **''ආරාධනාපෙඛො** මඤ්ඤනාසරෙන ගාසි'' මහා: පා: 40112.

ආරාධනිය (නා) ආරාධනා + ඉය) = සතුටු කළයුතු, සම්පාදනය කළයුතු, ඉපද විය යුතු. **''ආරාධනියො** ආවුසො ධම්මො සම්මා පයුත්තොතන'' - ''ඉදං භික්ඛවෙ සඞ්ඝාතනිකං අඤ්ඤතිත්ථියා පුබ්බඤ්ඤ **ආරාධනියඤ්ඤි**ං'' මහා: පා: 805 පාරා: පා: 3103-6 සා: පා: 3596 7422.

ආරාධිකා (නා) ආරාධ + ඉක + ආ) = සිත් සතුටු කරන්නී, සිත් අරියන්නී. ධ: අ: ගැ: 22529.

ආරාම 1 (නා) (ආ + √රම් + ණ) [සං. ආරාම] = ආරාමය පුෂ්පාරාම සහ ඵලාරාම මල්වතු සහ පලතුරු වතු. පස්මිසි ගරු භාණ්ඩයන් ගෙන් එකක්. නො බෙදිය යුතු වසතුවක්. **ආරාමා** නාම පුපඵාරාමෙ ඵලාරාමෙ'' සා: පා: 47217 විනි: මි: 6922 කු: සි: සා: 209 10628 ක: වි: පි: 14618 ක: වි: 13727 මිනෝ: පූ: 26427 වි: ලං: 7428.

ආරාම 2 (නා) = ආරණ්‍යක සෙනාසනය, වන සෙනසුන. වන සෙනසුන්හි වූ අරම්. ''කථං හි නාම භදන්තා **ආරාමෙ** වොරෙ පවිවසන්තෙ නාරොචෙස්සන්තීති'' පාචි: පා: 20217 සා: පා: 66925.

ආරාම 3 (නා) = ආරාමය. විහාරය, ''ආගනතු -කො න **ආරාමං** පවිසෙ සඵපාහනතො'' කු: සි: සා: 74-25 12411 මහා: පැ:-957

ආරාම 4 (නා) = ක්‍රීඩා වනය, උයන. උප වනය. **''ආරාමනන්ති** කිළන උපවනං'' ''තෙන ඛො පන සමයෙන රඤ්ඤො ඕග ධස්ස සෙනියස්ස බිම්බිසාරස්ස **ආරාමෙ** අම්බා ඵලිනො හොනති'' සා: පා: 69815 ජා: අ: ගැ: 1889 පාචි: පා: 3324 චූ: පා: 21926

ආරාම 5 (නා) = අභිරතිය, සිත් ඇලවීම. ''ආර මණං **ආරාමො**, අභිරතීති අත්ථො'' මනෝ: පූ: 65718 **-උපචාර** (නා) (උප + √චර + ණ) = ආරාම උපචාරය. ආරාමයේ පරික්ෂේපය, වට පවුර. එබඳු පරික්ෂේපයක් නැති ආරාමයේ සිට ලෙඩ්ඩු පාත දෙකක් ඇතුළත. ''අනුජානාමි භික්ඛවෙ ආරාමෙ **ආරාමුපචාරෙ** ඡත්තං ධාරෙතුං'' චූ: පා: **B** 7087 සා: පා: 5326 පාරා: පා: 29115 විනඃ ම: 18821 චූ: පා: 24327 සි: ව: වි: 4810 **-ගොනිසාදික** (නා) (ගො + නි + √සද + ණික) = දෙ වැදෑරුම් ගොනිසාදිකාවන්ගෙන් එකක්. ගොනිසාදිකා නම් එක් කැප කිළියකි. වැට ආදියකින් පිරිකෙවී නො කළ ආරාමය ගොනිසාදිකා නම්. එය ආරාම ගොනිසාදිකා - විහාර ගොනිසාදිකා වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නීය. එයින් **ආරාම ගොනිසාදිකා** නම්; ආරාමය හෝ සෙනසුන් පරික්ෂේප නො කරන ලද්දේ සි. ''තෙසු යත්ථ නෙව ආරාමෝ න සෙනාසනානි පරිකඛිත්තානි හොනති අයං **ආරාම ගොනිසාදිකා** නාම'' කු: සි: සා: 51115 සි: ව: වි: 6226 සා: පා: 8151 **-ගොපක** (නා) (√ගුප + ණ්වු = අක) [සං. ගොපක] = ආරාම ගොපකයෝ, ආරාම ආරක්ෂකයෝ, සා: පා: 2816 **-ඔඪ** (නා) [සං. ආරාමඝට්ට] = ආරාමයෙහි පිහිටි, ආරාමයෙහි තුබූ. **ආරාමඔඪං** නාම භණ්ඩං ආරාමේ වතුහි ඨානෙහි නිකඛිත්තං හොති'' පාරා: පා: 48228 සා: පා: 24329 24566 24711 **-කථා** (නා) = ආරාමඝට්ට වස්තූන් පිළිබඳ විනිශ්චය. අදින්නාදාන පාරාජිකාවෙහි ආරාමඝට්ට භාණ්ඩ පිළිබඳ විනිශ්චය. සා: පා: 2456 **-දෙවතා** (නා) = ආරාම දෙවතාවෝ. පුෂ්පාරාම, ඵලාරාමයන්හි අරක් ගත් දෙවිවරු. ප: සූ: 30932 **-පරිවත්තන** (නා) [සං. පරිවර්තන] = ආරාමයකින් ආරාමයක් පෙරැළි කර ගැනීම, හුවමාරු කිරීම. විනි: ම: 25326 (ආරාමෙන ආරාමෝ පරිවත්තෙතබ්බා බලනු) **-පාල** (නා) (√පාල + අ) = ආරාම පාලකයෝ. උයන් ගොවියෝ. ''තෙ මනුස්සා -පෙ - ආරාමං ගනත්වා **ආරාම පාලෙ** එතදවොචුං'' චූ: පා: 21933 චූ: පා: B 6386 **-පපවෙසන** (නා) (ප...√විස + යු = අන) [සං ප්‍රවෙශන] = ආරාමයට පිවිසීම. ''නිඛඛුණ්ණං පන **ආරාමපපවෙසන** සෙනාසන පුවජ්ජානි -පෙ- ඉම්සාසෙව සීමාය වසෙන වෙදිතබ්බං'' කා: වි: 5941 විනි: ම:

149[19] **-රක්ඛක** (නා) = ආරාම රක්ෂකයෝ, උයන් වතු රකින්නෝ. උයන් ගොව්වෝ. "යං ගිහීනං **ආරාමරක්ඛකා** නිකඛිනං දෙන්ති එතං වට්ටති" සං: පා: 281[5] **-රාමණෙය්‍යක** (නා) (රමණ + ණෙය්‍යක) = ආරාමයන්ගෙන් රමණීය වූ, පුෂ්පාරාම ඵලාරාමයන්ගේ රමණීයත්වය, සිත් ඇලවීම ආදි. මනෝ: පු: 264[27] අඞ්ගු: නි: 23[18] **-වගග** (නා) = ආරාම වගීය, බුදුසසුනෙහි භික්ඛුණී විභඞ්ගයේ එක් වගීයක්. පාචි: පා: 350[17] පරි: පා: 91 **-වත්ථු** (නා) [සං. වාසතු] = ආරාම වාසතු, ආරාමභූමි. එක් අවෙහඞ්ගිය (= බෙදිය නොහැකි) වසතුවක්. පස් විසි ගරු භාණ්ඩයන්ගෙන් එකක්. මේහි ආරාම නම් පුෂ්පාරාම සහ ඵලාරාමයි. **ආරාමවත්ථු** නම් ඒ ආරාමයන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිසම වෙන් කොට තබන ලද භූමි භාගයයි. නැතහොත් එකී ආරාමාදිය විනෂ්ටව ගිය කල්හි ඒ පිළිබඳ පැරණි බිම් පෙදෙසයි. "**ආරාමවත්ථු** නාම තෙසං යෙව ආරාමානං අත්ථාය පරිච්ඡින්දිත්වා ඨපිතො කාසෝ" විනි: ම: 252[13] කු: සි: ස: 106[26] පාරා: පා: 49[26] සං: පා: 913[9] බු: සි: ටී: 137[11] ග: හ: වි: 12[5] වි: ලං: 389[20] **-සාමික** (නා) (සාමි + ක) [සං. ස්වාමි] = ආරාම ස්වාමියා, ආරාමය කරවූවහු. පුෂ්පාරාම ඵලාරාම ස්වාමියා. "**ආරාම සාමිකස්ස** සංසයං ජනෙති" විනි: ම: 69[29]

ආරාමික 1 (නා) (ආරාම + ඉක) = ආරාම යෙහි නියුක්තයා. ආරාම වාසීහු. භික්ෂූන්ට උපකාර පිණිස සඞ්ඝාරාමයේ වසන ගිහියෝ. ආරාමිකයන් ඒ ඒ කටයුතුවල යොදවන්නා. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආරාමිකන්ති**" – "තෙන හි භනෙන අය්‍යස්ස **ආරාමිකං** දමේහී" මහා: පා: 242[15] ම: පා: ස: 660[23] කු: සි: ස: 94[17] විනි: ම: 208[27] සං: පා: 181[2] චූ: පා: 342[20] පාරා: පා: 23[29] 26[2] 278[7] වි: ලං: 87[25] (ආරාමිකිනී බලනු)

ආරාමික 2 (නා) = ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයෙහි යෙදෙන දෙවිසි ක්ෂෙත්‍ර පදයන්ගෙන් හෝ ගිහි ආදී අටවැදෑරුම් පදයන්ගෙන් හෝ එකක්. "යතඤ්ඤාහං **ආරාමිකො** අස්සන්ති වදති විඤ්ඤුපෙති" පාරා: පා: 23[29] සාර: දී: 448[21] **-කිච්ච** (නා) = ආරාමික කටයුතු. ආරාමයෙහි කළයුතු කටයුතු. "**ආරාමික කිච්චං**, ආරාමික කම්" ජා: අ: ගැ: 28[17] **-කුල** (නා) = ආරාමයෙහි කටයුතු කරන කුලයන් (= පවුල්). "අඤ්ඤතං භනෙන අය්‍යස්ස එසො ඉද්ධානුභාවොති තං **ආරාමික කුලං** මුඤ්චාපෙසි" – "**ආරාමික කුලානං** ගාවො රුන්ධන්ති, ආරාමික කුලයන්ගෙ ගොයම් කැහයි ගෙරි බැඳ සිටුවති" මහා: පා: 243[13-32] චි: මා: සි: 290[35-89] පාරා: පා: 279[19] ම: පා: සි: 663[11-39] **-ගාම** (නා) = 1 ආරාමයෙහි කටයුතු කරන්නන් වසන ගම, ආරාම දූසයන් නිවැසි ගම්වර. 2 පිළිඳැදි නම් ග්‍රාමය. **ආරාමික ගාමොතිපි** තං ආහංසු පිලිඳගාමොතිපි තං ආහංසු" මහා: 242[25] පාරා: පා: 278[36]. (-ගාම කො යි ද දක්නේය. පාරා: පා: 278[38]) **-ගාමක** (නා) (ගාම + ක) (ආරාමික ගාම බලනු.) පාරා: පා: 278[36] **-ගොපක** (න) (√ගුප + ණ්වු = අක) = ආරාම පාලකයෝ. උයන් වතු රක්නෝ. විනි: ම: 285[4] **-දූස** (නා) = ආරාම දූසයෝ. ආරාම්වල වැඩ කරනු පිණිස රජවරුන් දුන් ආරාම දූසයෝ. දූස බැවින් නො මුදා පැවිදි නො කළයුතු ආරාම මෙහෙකරුවෝ. 'විහාරෙසු රාජූහි **ආරාමික දූසා** නාම දින්නා හොන්ති. තෙපි පබ්බාජෙතුං න වට්ටති. භුඤ්ජෙසෙ පන කත්වා පබ්බාජෙතුං වට්ටති" සං: පා: 747[35] **-පෙසක** (නා) [සං. ප්‍රෙෂක] = ආරාමිකයන් කටයුත්තෙහි යොදවන්නා. "ආරාමිකයෝ නම් භික්ෂූන්ට උපකාර පිණිස සඞ්ඝාරාමයේ වසන ගිහියෝය." – "**ආරාමික පෙසකයා** යනු ආරාමිකයන් ඒ ඒ වැඩවල යොදවන තැනැත්තාය" – "තෙන ඛො පන සමයෙන **ආරාමික පෙස** හොති න හොති" චූ: පා: 301[13] චූ: පා: B. 128[11] ක: වි: 135[26] විනි: ම: 251[14] අඞ්ගු: නි: 510[19] ක: වි: 185[26] සං: පා: 1053[7] **-සම්මුති** (නා) = එනම් සම්මතිය. ආරාම්කයන් කටයුතුවල යොදවන්නකු සම්මත කිරීම. සොළොස් සම්මුතීන්ගෙන් එකක්. "සුණාතු මෙ භනෙන සඞ්ඝා –පෙ– සම්ම තො සඞ්ඝස්ස (නිසෙසා) භික්ඛු **ආරාමික පෙසකො**. ඛමති සඞ්ඝස්ස තසමා තුණ්හි එවමෙතං ධාරයාමි" සි කම්ම වාක්‍යයෙන් කරන ආරාමික පෙසක සම්මුතිය. කම්මං කරොනෙන ආරාමිකෙ පෙසනත්ථාය දුතබ්බා සම්මුති **ආරාමික පෙසක සම්මුති**" විනි: ම: 251[14] චූ: පා: 301[13] චූ: පා: 128[12] අඞ්ගු: නි: 510[18] ක: වි: 135[26] සං: පා: 1053[7] **-භාව** (නා) = 1 ආරාමික භාවය. ආරාම්

යෙහි කටයුතු කිරීම. **කැප කරුවකු** බව. 2. ප්‍රථම පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන වාරයෙහි දක්නා භාව විකල්පා කාරයෙන් (අදහස හැඟවීම් අයුරින්) කී අෂ්ට පදයන්ගෙන් එකක්. දෙවිසි **ක්ෂෙත්‍ර** පදයන්ගෙන් හෝ එකක්. සැ: පා: 175[23-25] 181[2] පාරා: පා: 23[7] 26[2] සාර: දී: 448[21] ක: වි: 19[23] **-වෙවචන** (නා) (වි + √වච + යු = අන) = ආරාමික ශබ්දය හා **සමානාර්ථ** ශබ්ද. **කප්පිය කාරක**, වෙය්‍යාවච්චකර, අපපහරිත කාරක, යාගු භාජක, ඵල භාජක, බජ්ජ භාජකාදී ශබ්ද. "එවං **ආරාමික වෙවච්චනෙන** සික්ඛා පච්චක්ඛානං නොති" සැ: පා: 181[5] පාරා: පා: 26[25] සාර: දී: 448[24] **-සමානි** (නා) = ආරාමික සාමණේරයන්, අරමිහි වැසි හෙරණුන්. ශ්‍රමණත්වය උදෙසන්නෝ (මහණුන් මෙන් පෙනී සිටින්නෝ) සමුණුදෙසයෝ නම් වෙත්. "**ආරාමික සමණුද්දෙසෙ**, ආරාමික සාමණේරයන්" දී: මා: සැ: 181[21].

ආරාමිකිනි (නා) (ආරාමික + ඉනී) = ආරාමික යාගේ බිරින්ද. ආරාමයෙහි කටයුතු කරන කැප කරුවාගේ භාර්‍යාව. "තෙන ඛො පන සමයෙන තස්සා **ආරාමිකිනියා** ධීතා -පෙ- රොදති" පාරා: පා: 279[4-6] ම: පා: සැ: 663[15]

ආරාමිකො අස්සං (ක්‍රි) = ආරාමිකයෙක් වන්නෙමි. ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය කොට ආරාමි කයෙක් වන්නෙමි. එක් ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන වාරයක්. "යතහූනාහං **ආරාමිකො අස්සන්ති** වදති විඤ්ඤුපෙති" පාරා: පා: 2[38][29].

ආරාමිකොනි මං ධාරෙහි (ක්‍රි) = ආරාමික යෙක් යයි මා දරනු මැනව. ශික්ෂා ප්‍රත්‍යා ඛ්‍යානයෙහි යෙදෙන දෙවිසි ක්ෂෙත්‍ර පදයන් ගෙන් එකක් වූ ආරාමික ශබ්දය යොදා වර්තමාන කාලයෙන් ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය කිරීම. ක: වි: 19[22] ප්‍රා: ව: 23[38].

ආරාමෙන ආරාමෝ පරිවත්තෙතබ්බො (නා) = ආරාමයෙන් ආරාමය පරිවර්තනය කටයුතු. ආරාමයකින් ආරාමය පෙරැළි කර ගැන්ම. සඞ්ඝයා සන්නක පුෂ්පාරාම ඵලාරාමයකින් ගිහි සන්තක පුෂ්පාරාම ඵලාරාමයක් හුවමාරු කිරීම වින: ම: 253[26] (විස්තර දක්නේය.

ආරුළ්හ(නා) (ආ + √රුහ + ත) [සං, ආරූඪ> ආරුළහ] = නැගුණු, නගින ලද. නැගීම. විත: ම: 220[13]

ආරොග (නා) (ආ + √රුජ + ණ; ජ = ග) [සං ආරොග්‍ය] = නීරොග. ගිලන් නො වීම. ලෙඩ නැති, ලෙඩ නැතියෙක්. "බහූ මහන්ත මහන්තා දිසා පාමොක්ඛා වෙජ්ජා ආගන්ත්වා නාසක්ඛිංසු **ආරොගං** කාතුං" මිහා: පා: 310[10] 311[15].

ආරොගාපිත (න) (ආරොග + ණාප + ඉ + ත) = සුවපත් කළ. "සුණිසා සස්සු මෙ **ආරොගා පිතානි** චත්තාරි සහස්සානි පාදුසි" මහා: පා: 310[12-13] (පු: ලි: **ආරොගාපිතො** සත්‍රි: ලි: **ආරොගාපිතා** න: ලි: ආරොගාපිතං)

ආරොග්‍ය (නා) (ආ + √රුජ + ණ්‍ය: ජ = ග) [සං ආරොග්‍ය] = නීරොගී බව. නො ගිලන් බව. සුවය. පාරා: පා: 120[23] **-අත්ථ** (නා) = නීරොගි බව පිණිස. නො ගිලන් බව පිණිස. **සුකඨ** විසටයි සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂා පදයෙහි සහ වෙසෙස් ඇවැත් සිදු වන දශ වැදෑරුම් අභිප්‍රායයන්ගෙන් එකක්. "**ආරොග්‍යත්ථාය** මොවෙති" – "ආරොග්‍යාදිස්ස, **ආරොග්‍යත්ථාය** මොවෙති -පෙ- දවත්ථාය මොවෙති" යි වදාළ දශවිධ අභිප්‍රායානන්තර යෙහි" පාරා: පා: 119[14] 120[23] ක: වි: පි: 25[8] **-මද** (නා) = ආරොග්‍ය මදය. සෙස්සෝ ගිලන්හුය. මම නීරොගී වෙමියි නීරොගී භාවය උදෙසා උපදින මදය, ගර්‍වය. සත්වයි මදයන්ගෙන් එකක්. වි: මා: සැ: 188[12] සාර: දී: 255[30] 256[11] අභි: ධ: ප්‍ර: 1943[31] **-සම්පද** (නා) [සං. සම්පත්] = ආරොග්‍ය සම්පත්තිය, නීරොගීවීම. පඤ්චසම්පත්තීන් ගෙන් එකක්. පරි: පා: 257[34] අඞ්ගු: නි: 432[26]

ආරොචන (නා) (ආ + √රුච + යු = අන) = ආරොචනය, දැන්වීම. ඇවැත් ආරොචනය කිරීම. සැ: පා: 871[5] (**ආපත්ති ආරොචන** බලනු)

ආරොචෙති (ක්‍රි) (ආ + √රුච + ණෙ + ති) = ආරොචනය කරයි. වෙත පැමිණ දන්වයි. ඇවැත් ආරොචනය කරයි. (අනා: **ආරොවෙසි** වතී: **ආරොචෙති** අනා: **ආරොවෙස්සති** සමී: **ආරොවෙය්‍ය** පමී: **ආරොවෙතු** පූ: ක්‍රි: **ආරොචෙසා** වකෘ: **ආරොවෙ**

චෙනෙනා සත්‍රී: ලි: **ආරොචෙනෙති** කම්: කෘ: **ආරොචෙතබ්බෙඛා** – සත්‍රී: ලි: – **තබ්බා** න: ලි: – **තබ්බං** = දැන්විය යුතු, ආරොචනය කළ යුතු = ළඟට පැමිණ දැන්විය යුතු) "භග වතො එතමත්ථං **ආරොචෙසි**" චූ: පෘ: 264[16] පාරා: පෘ: 110[4] සං: පෘ: 871[3] විත: ම: 88[33] 157[19] 165[18] 275[15]

ආරොදන (නා) (ආ + √රුද + යු = අන) = හැඬීම. "හැඬීම නම් මහත් කොට හැඬීමය" ජා: අ: ගැ: 27[8]

ආරොපෙඛා (පූ: ක්‍රි:) (ආ + √රූප + ණේ + ඛා) = ආරොපනය කොට, නඟා, නඟා තබා, ඔසවා. (අනී: **ආරොපෙසි** වනී: **ආරොපෙනි** අනා: **ආරොපෙස්සති** සම්: **ආරොපෙය්‍ය** පම්: **ආරොපෙතු** තුං: **ආරොපෙතුං** පූ: ක්‍රි: **ආරොපෙඛා** ව: කෘ: **ආරොපෙතෙනා** සත්‍රී: ලි: **ආරොපෙනති** කම් කෘ: **ආරොපෙතබ්බෙඛා** – **තබ්බා** – **තබ්බං** = නඟාලිය යුතු) "සො ගච්ඡන්තොපි නෙව අණෙඩ ඛණෙ **ආරොපෙඛා** ගච්ඡති" – "න භික්ඛවෙ බුඩ වචනං ඡඳසො **ආරොපෙතබ්බෙඛා** යො **ආරොපෙය්‍ය** ආපත්ති දුක්කටස්ස" පාරා: පෘ: 113[34] චූ: පෘ: 253[10] චූ: පෘ: B. 754[4]

ආරොහ (නා) (ආ + √රුහ + ණ) = 1 නැඟීම, උඩට නැඟීම. 2 හැසුණු ගැවැසුණු ඔස් පිඩු ඇති, උස්වූ සිරුරක් ඇති. 3 දිග. අ: ප: ස: 411[1] **-පරිණාහ** (නා) = උස මහත ඇති. සම පමණ වූ සිරුරු ඇති. "ජව සම්පන්නා ච හොති වණ්ණ සම්පන්නා ච ආරොහ පරිණාහ සම්පන්නා ච" අඞ්ඛු: නි: 855[7] (– පරිණාහ යි ද දක්නේය. අනී: ඛ: ප්‍ර: 1947[33]) **-මද** (නා) = එනම් මදය. සෙසු අය මිටිය මා පමණක් උස යයි උපදින මදය සත් විසි මදයෙන් එකක්. සාර: දී: 255[34] 257[30] (පරිණාහ මද බලනු)

ආරොහණ (නා) = 1 නැඟීම. 2 හිණ, හිණි මඟ. අ: ප: ස: 31[4]

ආරොහණීය (නා) = නැඟිය යුතු ඛ: අ: ගැ: 90[8]

ආරොහති (ක්‍රි) = (ආ + √රුහ + ණ + ති) = නඟියි, උඩට නඟියි. (අනී: **ආරුහි** වනී: **ආරුහති** අනා: **ආරුහිස්සති** සම්: **ආරුහෙය්‍ය** පම්: **ආරුහතු** තුං: **ආරුහිතුං.** පූ: ක්‍රි: **ආරුහිත්ඛා** වකෘ: **ආරුහන්තෙනා** කම්: කෘ: **ආරුහිතබ්බෙඛා** – **තබ්බා** – **තබ්බං** = නැඟිය යුතු) "**ආරොහණා** පරිපතන්ති" –"**ආරොහණා** විහඤ්ඤන්ති" චූ: පෘ: B. 672[4]

ආලකමන්ද 1 (නා) = එකඩහනය, එලි මහන් පෙදෙස. මිනිසුන් ගැවැසුණු එලිමහන් බිම් පෙදෙස. "තෙන ඛො පන සමයෙන විහාරා **ආලකමන්දා** නොනාති" – "**ආලකමන්දා**නි එකඩහන මනුස්සාභිකිණ්ණා" චූ: පෘ: 269[4] සං: පෘ: 900[35]

ආලකමන්ද 2 (නා) = එනම් රාජධානිය. කුවෙ රයාගේ රාජධානිය. අ: ප: ස: 7[25] (ආලකා, අලකා යි ද දක්නේය)

ආලපති (ක්‍රි) (ආ + √ලප + ති) = අමතයි, කැඳවයි. අභිමුඛ කොට අමතයි. (අනී: **ආලපි** වනී: **ආලපති** අනා: **ආලපිස්සති** සම්: **ආලපෙය්‍ය** පම්: **ආලපතු** තුං: **ආලපිතුං** පූ: ක්‍රි: **ආලපිත්ඛා** වකෘ: **ආලපන්තෙනා** සත්‍රී: ලි: **ආලපනති** කම්: කෘ: **ආලපිතබ්බෙඛා** – **තබ්බා** – **තබ්බං** = කථා කළ යුතු) "සචෙ ඛො මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං නෙව **ආලපෙය්‍යාම** න සල්ලපෙය්‍යාම" මහා: පෘ: 178[3] විත: ම: 101[29] සං: පෘ: 800[10]

ආලපන 1 (නා) (ආ + √ලප + යු: අන) = කථා කිරීම, කැඳවීම, ඇමතීම. අ: ප: ස: 179[18]

ආලපන 2 (නා) = පළමුව කථා කිරීම. තමා උසස් කොට බිණීම. ලාභ සත්කාරාදිය කැමැතිව වෙහෙරට පැමිණියවුන් සමග තමා පළමුව බිණීම. වි: මා: ස: 67[32] 74[34] අභි: ධ: ප්‍ර: 1998[24]

ආලපිත 1 (නා) = 1 අමතන ලද, විවාළ 2 විවාරීම, ඇසීම, බිණීම. විත: ම: 79[17]

ආලපිත 2 (නා) = කී තැනැත්තා. කැමැත්ත ලැබූ තැනැත්තා. "**ආලපිත** නම් මට අයත් දෙයින් යමක් කැමැති නම් ගණුවයි කැමැත්ත ලැබූ තැනැත්තේයි. විශ්වාස ග්‍රාහයට සුදුසු පුද්ගලයෙක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්චහඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස විස්සාසං ගණ්හිතුං, සන්දිට්ඨොව හොති, සම්භත්තොව, **ආලපිතොව** ජීවතිව,ගහිතෙව අත්තනමතො" සං: ප: 269[15] සං: රාම: :28[4]

ආලපෙය්‍යාම (ත්‍රි) = කථාකරමු. පළමුව කථා කරමු. "නෙව **ආලපෙය්‍යාම** නසල්ල-පෙය්‍යාම්" සං: පා: 800[10] මහා: පා: 178[3]

ආලම්බ (නා) [සං. ආලම්බ] = ආලම්බනය, එල්බීම. අ: ප: සං: 15[2]

ආලම්බන (නා) [සං. ආලම්බන] = ආලම්බනය, එල්බීම. අරමුණ, අරමුණෙහි එල්බීම. අ: ප: සං: 15[3] (ආරම්මණ බලනු) - **නඞ්ගල** (නා) [සං. ලාඞ්ගල] = ගෙන සාතා නඟුල "රඤ්ඤා **ආලම්බන නඞ්ගලං** පන, රජ්ජුරු-වන් ගෙන සාතා නඟුල" ජා: අ: ගැ: 35[35] - **ඵලඞ්ක** (නා) [සං ඵලක] = එල්බෙන පුවරුව. "**ආලම්බන ඵලඞ්කං**, එල්බ වැනිර සිටි පුවරුව.: රැහැන් දඬු ආදිය." ජා: අ: ගැ: 12[24] චිත: ම. 84[24] - **බාහු** (නා) = එල්බෙන අත්වැල "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආලම්බන බාහං**: චු: පා: 255[18] චු: පා: B 740[25] 741[32] චි:භි:ටි. 460[23] - **රුක්ඛ** (නා) = එල්බ හිඳිනා රුක චිත: ම: 84[22]

ආලම්බිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = එල්බ, එල්ලි. "ඉධ භන්තෙ භගවා **ආලම්බිත්වා** උත්තරතුනි" මහා: පා: 26[25] 27[9]

ආලය 1 (නා) [සං. ආලය] = ගෙය, මන්දිරය. ජා: අ: ගැ: 62[8] අ: ප: සං: 29[32]

ආලය 2 (න) = 1 තෘෂ්ණාව, ආශාව, කැමැත්ත. 2 පස්කම් ගුණ. 3 සසර. "**ආලය** රාමා ඛො පනායං පජා **ආලයරතා** **ආලය** සම්මු දිතා" මහා: පා: 4[25] සං: පා: 720[38] අ ප: සං: 24[3] ධ: අ: ගැ: 152[1] චි: මා: සං: 1197[31] 1215[10]

ආලය 3 (නා) = ආලය පරිග්‍රහය. සිත් ඉපද වීම, අදහස. ඒ පිළිබඳව උපදින සිත. චිත්තුප්පාදෙපි **ආලයෝ**" -"සචෙ පන ඉධ වසසං වසිසසාමීති **ආලයෝ** අත්ථි අසතියා පන වසසං න උපෙති ඡින්නවසෙසා න නොනී" කු: සි: සං: 103[5] සං: පා: 798[36] 912[16] ධ: අ: ගැ: 49[18] (ආලය පරිගහ බලනු) -**අභිනිවෙස** (නා) (අභි + නි + √විස + ණ) = ආරක්ෂාව ලැබීම, සංසකාරයන් කෙරෙහි ආරක්ෂාව පිළිබඳ බැස ගැන්ම. "ආදීනවානු දසීනයෙන් සංසකාරයන් කෙරෙහි තාණ ලෙණ භාවග්‍රහණ සඞ්ඛ්‍යාත **ආලයාභිනිවෙ සයාගෙ**" ඕ: මා: සං: 128[34]: - **පරිග්‍රහ** (නා) [සං. පරිග්‍රහ]: ආලය පරිග්‍රහය. ඒ පිළිබඳ සිත් ඉපදවීම. වාක් හෙද නොකොට හෙවත් වචනයෙන් නො කියා සිත් ඉපදවීම් පමණින් වස් විසීම. **"ආලය පරිග්‍රහ** නම් වජ්ජයෙහි සඤ්ඤයෙහි නාවායෙහි සෙනසුන් නො ලබන්නාහටය" කු: සි: සං: 105[5] බු: සි: ටී: 133[17] සං: පා: 798[35] - **රත** (නා): පස්කම් සැපයෙහි සහ තෘෂ්ණාවෙහි ඇලුණු. "ආලය රාමා ඛො පනායං පජා **ආලයරතා** ආලය සම්මුදිතා" මහා: පා: 4[25] සං: පා: 720[39] ම: පා: සං: 16[35] සාරා: ම: 185[15] ප: සූ: 145[2]1 සූ: ටී: 315 අ: මා: සං: 1414[38] (2 ආලය බලනු) - **රාම** (නා) = පස්කම් සැපයෙහි සහ තෘෂ්ණාවෙහි ඇලුණු **"ආලයරාමතා** නම් තණ්හායි" ම: පා: සං: 16[15] සං: පා: 720[37] මහා: පා: 4[25] සාරා: ම: 185[14] ප: සූ: 145[18] ටී: මා: සං: 1197[32] සූ: ටී: 315[1] (ආලයරත බලනු) - **සම්මුඝසාත** (නා) [සං. සම්මදඝාත] = = පඤ්චකාමය සහමුලින් සිඳ දැමූ, නිවණ. මෙහි ආලය නම් පඤ්චකාමයයි. ඒ පඤ්ච කාම ගුණයෝ යම් තැනකට පැමිණීමෙන් මුල් සිඳී යෙද්ද, ඒ **ආලය සම්මුඝසාතයයි** හෙවත් නිවණයි **ආලය සම්මුඝසාතා,** පඤ්චකාම ගුණ නමැති ආලයන් නසන් නෙයැ"- "මද නිම්මදනාය පිපාසා විනයාය -පෙ- **ආලය සම්මුඝසාතාය** -පෙ- ධම්මා දෙසිතො" පාරා: පා: 18[16] සං: පා: 151[12] සාරා: ම: 14[24] අඞ්ගු: නි: 209[9] වි: මා: සං: 713[35] 715[17] 1197[4] - **සම්මුදිත** (න) (සං + √මුද + ඉ + ත) = පස්කම් සුවයෙහි සහ තෘෂ්ණාවෙහි ඔද වැඩුණු. පස්කම් සුවයෙහි සතුටු වූ ' ආලයරාමා ඛො පනායං පජා -පෙ- **ආලය සම්මුදිතා"** මහා: පා: 4[25] සං: පා: 720[18] ම: පා: සං: 17[10] ප: සූ: 145[21](ආලය සම්මුදිතා යි ද දක්නේය. සාරා: ම: 185[16])

ආලයෙන ආලයෝ පවිප්පසසම්භහති (ක්‍රි) - පසුව ඇති වූ අදහසින් (කැමැත්තෙන්) පළමු අදහස (කැමැත්ත) සන්සිඳෙයි, ඉවත් වෙයි. වස් එළඹෙන දිනයෙහි සෙනසුන් ගැණීම පිළිබඳ එක් ක්‍රමයක්. යම් කිසි භික්ෂු වක් වස් එළඹෙන දින මෙහි වස් එළඹෙන් නෙමියි යම් වෙහෙරක සෙනසුන ගෙන හෝ අදහස්කොට හෝ එදිනම අසල පිහිටි අන් වෙහෙරකට ගොස් මෙහිම වසන්නෙමියි කැමැති වේද, අදහස් හෝ කෙරේද එයින් පළමු සෙනසුන් පිළිබඳ අදහස ඉවත් වේ. සං: පා: 912[20]

ආලයෙන ගහණං පවිපසසාමහනි (ක්‍රි) = පසුව ඇති වූ අදහසින් පළමු ගැණීම ඉවත් වේ. වස් එළඹීමෙහි සෙනසුන ගැණීම පිළිබඳ එක් ක්‍රමයක්. යම්කිසි භික්ෂුවක් වස් එළඹෙන දින මෙහි වස් එළඹෙන්නෙමිසි සෙනසුන ගෙන එදින ම අසල පිහිටි වෙනෙර කට ගොස් මෙහි වස් එළඹෙමිසි කැමැති වී නම් එසින් පළමු සෙනසුන් ගැණීම ඉවත් වේ. "ඉච්චස්ස **ආලයෙන වා ගහණං ආලයෙන වා ආලයෝ** පටිපසසම්භනි" සා: පා: 91[220]

ආලවක 1 (නා) = එනම් නුවර වැසි, අලව්නුවර වැසි භික්ෂූන්. "තෙන ඛො පන සමයෙන **ආලවකා** භික්ඛූ විහාරවත්තුං කරොනති" –"**ආලවකෙ** භික්ඛූ පටිපුචිඡ්" පාරා පා: 80[6] 170[20] 171[14] (ආළවිකා යනු ද දක්නේය. චූ: පා: B. 98[20])

ආලවක 2 (නා) = 1 එනම් යක්ෂ සේනාධිපතියා 2 එනම් නගරය -**ගජ්ජිත** (නා) = එක් ග්‍රන්ථ යක්. බුඩ භාෂිතය නොවන ග්‍රන්ථයක් සා: පා: 541[13]

ආලවාලක (නා) [සං. ආලවාල + ක] = තෝ තැන්න. ගස වටා කණින ජලාධාරය. අ: ප: ස: 135[13]

ආලවි (නා) = එනම් නගරය, අලව් නුවර. "අනුපුබෙබන යෙන **ආලවි** තදවසරි" පාරා: ප: 170[31] 171[1] චූ: පා: 291[31] (ආළවි යි ද දක්නේය. චූ: පා: B 98[3])

ආලවික (නා) (ආලවි + ඉක) = අලව් නුවර වැසි, එහි භික්ෂූන්. "ආලවියං **ආලවිකෙ** භික්ඛූ ආරබ්භ -පෙ- පසසදතනං" –"තෙන ඛො පන සමයෙන **ආලවිකා** භික්ඛූ එව රූපානි නව කම්මානි දෙනති" චූ: පා: 2 1[32] ක: වි: 40[16] (ආලවකා යි ද දක්නේය "තෙන ඛො පන සමයෙන ආලවකා භික්ඛූ -පෙ- කුටියො කාරාපෙනති" පාරා: ප්‍රා: 170[20] 171[14]) (ආළවිකා යි ද දක්නේය. චූ: පා: B. 98[5]

ආලසිය (න) (අලස + ණික = ඉය) [සං ආලස්‍ය. <ආලසික] = කුසීත කම, කම්මැලි කම. **"ආලසියාභිභූතො,** කුසී බැවින් මඩනා ලදුයේ" ධ: අ: ගැ: 98[23]

ආලස්‍ය (නා) (අලස + ණ්‍ය) [සං. ආලස්‍ය] = අලස බව, කම්මැලි ගතිය. **"ආලස්‍යං,** කම් කට යුතු කල්හි නො කරන අලස සැබෑවැ" ධ: අ: ගැ: 163[18]

ආලාන (නා) [සං. ආලාන] = ඇතුන් බඳින ටැඹ, ඇතුන් බඳින කණුව. අ: ප: ස: 49[33]

ආලාප (නා) (ආ + √ලප + ණ) = පළමු වචනය, ආදියෙහි බිණීම. තමා උදෙසා බිණීම. "එතං **ආලාපො** නාම පඨම වචනං" ධ: අ: ගැ: 231[12] අ: ප: ස: 18[29] සා: පා: 800[11]

ආලි (නා) [සං. ආලි] = ඇල, වැමියර. කු: සි: ස: 94[26] අ: ප: ස: 27[25] (ආළි යි ද දක්නේය)

ආලිඛග (න) = බෙර විශෙෂයක්. මිහිඟු බෙර විශෙෂයක්. අලිඟු බෙර. අ: ප: ස: 21[15] (ආළඹර බලනු)

ආලිඛගිඤ්ඤා (පු: ක්‍රි:) = ආලිඛනය කොට, වැළඳගෙණ. වි: මා: ස: 138[25] අඛු: නි: 695[14]

ආලින්ද (න) [සං. ආලින්ද] = ආලින්දය, අක්දෙරිය. ඉදිරි පිළ අගට්ට. නිසවත්ත. ඉස්තෝප්පුව. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආලින්දං**" – "තෙන අපප සද්ධෙ -පෙ- **ආලින්දං** පවිසිත්වා උසසකා සිත්වා අගගලං ආකොටෙසි" චූ: පා: 27[13] 269[32] මහා: පා: 282[17] අ: ප: ස: 31[18] වි: මා: ස: 949[21] ජා: අ: ගැ; 204[27] සා: පා: 901[6] ධ: අ: ගැ: 283[14] (ආළින්ද බලනු).

ආලිම්පන (නා) (ආ + √ලිප + ඝ: = අන) = ආලෙපකිරීම, ගෑම. විභ: ම: 95[18]

ආලිම්පෙතබ්බා (පු: ක්‍රි) (ආ + √ලිප + තව්‍ය) = 1 ආලෙපකොට. 2 දල්වා. ගිනි දල්වා. (අනි: **ආලිම්පි** වති **ආලිම්පෙති** අනා: **ආලිම්පිසසති** = **ආලිම්පෙසසති** සම්: **ආලිම්පෙයය** පම්: **ආලිම්පතු** තුං: **ආලිම්පිතුං** පු: ක්‍රි: **ආලිම්පෙතබ්බා** වකෘ: **ආලිම්පනෙනා** කම් කෘ: **ආලිම්පෙතබ්බෙබා – තබ්බං**) "න භික්ඛවෙ දුයෙ **ආලිම්පෙතබ්බෙබා** යො **ආලිම්පෙයය** ආපත්ති දුක්කටසස" – "උසසකාමුඛං **ආලිම්පෙති** උසසකාමුඛං **ආලිම්පෙතබ්බා** -පෙ- අභිධම්මති" චූ: පා: 218[27] 252[15] මහා: පා: 239[5] ධ: අ: ගැ: 65[17] 77[11] අඛු: නි: 156[17]

ආලුප්ප (නා) (ආලොප + ණ) = පිඩු. වි: මා: ස: 990[36]

ආලුවකඤ්ඤ (නා) = එනම් අලවගිය. ආහාරය පිණිස ගන්නා එක් අලවගීයක්. සං: පෘ: 614[10]

ආලුලිත (නා) (ආලොල + ඉ + ත) අළලනලද, කැලැතු. ධ: අ: ගැ: 100[27]

ආලෙප (නා) (ආ + √ලිප + ණ) [සං. ආලෙප] = ආලෙපය. බෙනෙත් ආදිය ගැම. "එකෙනෙව **ආලෙපෙන** අපකඩ්ඩි" මහා: පෘ: 311[5] චින: ම: 103[23]

ආලෝක (නා (ආ + √ලුව + ණ; ආ + √ලොක + අ) [සං. ආලෝක] = 1 ආලෝකය, එළිය. 2 ප්‍රඥව, ප්‍රඥ නමැති ආලෝකය **"ආලෝකො උදපාදි"** මහා: පෘ: 10[2] ජා: අ: ගැ: 66[3] වි: මෘ: ස: 417[36] ම: පෘ: ස: 38[25] ධ: අ: ගැ: 86[14] **-කසිණ** (නා) [සං. කෘත්ස්න] = ආලෝක කසිණය. දශ කසිණයන්ගෙන් එකක්. ආලෝකය නිමිත්තකොට කරන එක් භාවනාවක්. "වන්ද්‍රාලොකාදීවූ ආලෝකය **ආලෝක කසිණයයි** දතයුතු" අභි: ස: ස: 21[34] වි: මෘ: ස: 417[41] 906[29] **-ඵරණ** (නා) [සං. ස්පරණ] = ආලෝකය පැතිරවීම. දිවැසින් දහසක් ලොකධාතූන් දැක්ම. ප: සූ: 102[8] (4) **-සඤ්ඤා** (නා) = ආලෝක සංඥාව. පින මිඩයාගේ ප්‍රභාණයට හෙතුවන සංඥාව වි: මෘ: ස. 126[24] **-සඤ්ඤි** (නා): වා කවුළු. කවුළු දෙර. ආලෝකය වසන බැවින් වා කවුළු ආලෝක සඤ්ඤි නම්. "ආලොකං සඤ්ඤෙති පිධෙතීති **ආලොකසඤ්ඤිනි** වාතපානකවාටකා වුච්චති" "**ආලොකසඤ්ඤි,** කවුළු සම්පය හෙවත් වටින් කවුළු පොහොරු පළල පමණ ඇති ප්‍රදෙශය" චින: ම: 211[18] ස: පඃ: 574[6] ම: පෘ: ස: 158[22] අ: ප: ස: 318 මහා: පෘ: 4[26] වි: වි: ටී: 310[13] ක: වි: පි: 72[14] ප්‍රා: පු: ස: 61[26] චින: වි: ස: 261[18] පාරා: පෘ: 65[18] **-ංඝණභාග** (නා) (කොණභාග + ණ) = කවුළු දෙර සහ කාමරයෙහි සිවි කොණ. ඇතුළත පිටත වා කවුළු දෙර සහ කාමරයෙහි කොන්සතර. **"ආලොකසඤ්ඤිඝණභාගා** පමිඤ්ඤිතබ්බා" මහා: පෘ: 44[26] ඒ: පෘ: ස: 158[3] ස: පෘ: 732[10] වි: වි: ටී: 310[13], **-ංකරණ** (නා) =කවුළු දෙර සවිකිරීම. "න **ආලොකසඤ්ඤිකරණ** මත්තෙන නවකම්මං දාතබ්බං" චු: පෘ: B. 106[5] 101[7],

ආලෝකන (නා) [සං. අවලෝකන] = බැලීම, ඉදිරිය බැලීම. සූ: වි: 136[14]

ආලෝකිත (නා) (ආ + √ලුව + ඉ + ත) = ඉදිරි පස බැලීම, හිරොතප් දෙකින් යුතුව පෙර මග බැලීම. **"ආලොකිතෙන** විලොකිතෙන -පෙ- ඉරියාපථ සම්පන්නො" – **"ආලොකිතෙන,** ඉදිරියෙහි බැලුම් ඇතියේ" පාරා: පෘ: 214[29] ස: පෘ: 448[36] වි: මෘ: ස: 55[18] චින: ම: 33[32] සූ: වි: 134[21] චු: පෘ: 262[8]

ආලොකෙති (ක්‍රි) (ආ + √ලුව + ණෙ + ති) = බලයි, 1 ඉදිරිපස බලයි. (අතී: **ආලොකෙයි** වතී: **ආලොකෙති** අනා: **ආලොකෙස්සති** සම්: **ආලොකෙයා** පම්: **ආලොකෙතු** පූ: ක්‍රි: **ආලොකෙසා** තුං: **ආලොකෙතුං** කම්: කෘ: **ආලොකෙතබ්බෝ -තබ්බා - තබ්බං**) සූ: වි: 134[26-27] 135[5]

ආලෝචන (නා) (ආ × √ලුව + යු = අන) = විමසා බැලීම. දැන්ම, මනා දැන්ම. විමසිම. හැඳුරීම. චින: ම: 285[28]

ආලෝප 1 (නා) [සං. ආලෝප] = පිණ්ඩය, පිඩ. කබලය, ග්‍රාසය, එක වරකට ගන්නා බත් පිඩ. **"ආලොපෙ ආලොපෙනි** කබලෙ කබලෙ" චින: ම: 218[15] ක: වි: පි: 128[7] වි: මෘ: ස: 90[20-24] පාචි: පෘ: 218[27] අ: ප: ස: 648 වි: ලං: 72[20] (ආලුපපයිද දක්නේය. වි: මෘ: ස, 990[35])

ආලෝප 2 (නා) (ආ + √ලුප + ණ) = විලොපනය, ගම් නියම්ගම් ආදිය පැහැර ගැන්ම, මං පැහැරීම. **"ආලොපෝ** වුච්චති ගාමනිගමාදීනං විලොපකරණං"– "ඡෙදන වධබන්ධන විපරාමොස **ආලොප** සහසාකාරා පටිවිරතො සමණො ගොතමො" ප: සූ: 176[27] මනෝ: පූ: 568[33] සූ: වි: 60[2] දී: නි: 421

ආලොළ (නා) (ආ + √ලුළ + ණ) [සං. ආලෝල] = 1 ඇලලීම, කැලඹීම. 2 කලකලය. **"ආලොළෙනෙව** විය, අලළන්තක්හු සෙසින්" ජා: අ: ගැ: 23[1] ධ: අ: ගැ: 26[1]

ආලෝකික (නා) = මදක් ලේ වැගිරෙන, ඔසප් ලේ මදක් වැගිරෙන, එබඳු මෙහෙණ. "මෙ හෙණනට උපසපන් නො ලැබීමට හෙතුවන සුචිසි අන්තරායකර ධර්මයන්ගෙන් එකක්. "නසි **ආලොහිතා**" චු: පෘ: 414[23] 416[8] (අලොහිත බලනු)

ආවජ්ජන (නා) [සං. ආවර්ජන] = මෙනෙහි කිරීම, සිතීම. "**ආවජ්ජනං** කත්වා, සිත් පවත්වා"– "ආවජ්ජමානා, සිහි කරන්නී" ජා: අ: ගැ: 80[25]

ධ: අ: ගැ: 172[13] විත: ම: 54[34] වි: මෑ: සං: 939[30] **-කිච්ච** (නා) [සං. කෘත්‍ය] = ආවජ්ජන කෘත්‍යය, මෙනෙහි කිරීම, සිහිකිරීම. වි: මෑ: සං: 63[9] **-වසි** (නා) [සං. වශි] = ආවජ්ජන වශිය. පසඳුවශින්ගෙන් එකක්. වහා ධ්‍යානාඞ්ගයන් ආවජ්ජනා කිරීම. "නැවත නැවත ධ්‍යානාඞ්ගයන් ආවජ්ජනය කරන්නට සමර්ථබව **ආවජ්ජනා වශිතා** නම් වේ"-"නිරන්තරයෙන් ධ්‍යානාඞ්ගයන් කෙරෙහි චිත්තය පවත්වන්නට සමර්ථ බව **ආවජ්ජනවසි** නම්"-"එවං පසඳුසු ඛ්‍යාන ඞ්ගසු යදා නිරන්තරං චිත්තං පෙසෙතුං සක්කොති අථස්ස **ආවජ්ජනවසි** සිඛාපත්තා" අභි: ස: සං: 225[23] වි: මෑ: සං: 375[18] 1734[36] සාර: දී: 583[14] වි: වි: ටී: 185[14] සං: පෑ: 308[18] **-සමය** (නා) = ආවජ්ජන සමය, මෙනෙහි කරන කාලය. ක: වි: 20[14] විත: ම: 20[14]

ආවජ්ජනති (ක්‍රි) = නමන්, යටිකුරු කොට නමන්. "කුම්භිං **ආවජ්ජනති**" ම: පෑ: ස: 818[4] මහා: පෑ: 323[22].

ආවජ්ජෙජසි 1 (ක්‍රි) (ආ + √වජ්ජ + එ + ඒ) = ආවජ්ජනා කෙළේය, මෙනෙහි කෙළේය. (අනී: **ආවජ්ජෙජසි,** වනී: **ආවජ්ජෙජති** අනා: **ආවජ්ජෙජ්ජසති** සම්: **ආවජ්ජෙජ්‍ය** පම්: **ආවජ්ජෙතු** පූ: ක්‍රි: **ආවජ්ජෙජ්ජා** වකෘ: **ආවජ්ජෙන්තා** = ආවජ්ජනා කරමින්, මෙනෙහි කරමින්) ධ: අ: ගැ: 94[30] 100[34].

ආවජ්ජෙජසි 2 (ක්‍රි) = සවිකුරු කොට නැමීය. "පක්ඛ භාජනං **ආවජ්ජෙජසි,** කිරිපිඬු පිසූ බඳුන අඩොමුඩ කොට රන් තලියට බලා නැමූ" - "තෙන බෝ පන සමයෙන රඤ්ඤා රජනා ඔරොපෙන්තා කුම්භිං **ආවජ්ජනති**" ජා: අ: ගැ: 50[35] ම: පෑ: ස: 817[4] (ආවජ්ජනති බලනු.)

ආවට 1 (නා) [සං. ආවෘත<ආවට] = වැළැක්වූ, වළක්වන ලද, ප්‍රතික්ෂේප කළ "**ආවටා** මේ ආවුසෝ කාමා" පාරා: පෑ: 111[18] සං: පෑ: 359[32].

ආවට 1 (නා) [සං. ආවෘත] = ආවෘත වූ, වට වූ, බැසගත්. "රාග රත්තා න දක්ඛිනති තමොක්ඛන්ධෙන **ආවටා**" මහා: පෑ: 436 ප: සූ: 146[31].

ආවට්ට (නා) [සං ආවර්ත] = දිය සුළියස, සළා වැටුම. අ: ප: ස: 8[9]22 ධ: අ: ගැ: 91[13] **-භය** (නා) = 1 දිය සුළි නිසා හටගන්නා බිය. 2 පසඳුවකාම ගුණයන්. "**ආවට්ටභයන්ති** බෝ භික්ඛවෙ පඤ්චන්නෙතං කාම ගුණානං අධිවචනං" අඞ්ගු: නි: 270[30].

ආවට්ටන (නා) [සං ආවර්තන] = වශයෙහි පැවැත්ම, ආවර්තනය කිරීම. ධ: අ: ගැ: 69[24].

ආවට්ටිඤ්ඤා (පූ: ක්‍රි:) = ආවර්තනය වී. එකිනෙක හැපී, ගැටී. "වාතමණ්ඩලිකාය **ආවට්ටිඤ්ඤා** පත්තා හිජ්ජිංසු" චූ: පෑ: 224[22] 225[32] සං: පෑ: 890[21] වි: ම: සං: 1209[16]

ආවත්තන (නා) (ආ + √වත්ත + අ) [සං. ආවර්ත] = 1 ආවර්තනය වූ, කරකැවුණු. 2 සළා වැටුම; දිය සුළිය. 3 පැවැත්ම. 4 පෙරළා පැමිණි. **"ආවත්තෙන,** සළා වැටුමෙක්හි" - "අයං ආවුසෝ සමණෝ ගොතමෝ ආගච්ඡති - පෙ - **ආවත්තෙත්වා** බාහුල්ලාය" ජා: අ: ගැ: 41[9] මහා: පෑ: 8[4] 57[1] ම: පෑ: සං: 31[36] විත: ම: 273[33] ප: සූ: 159[20] 242[37] **-සීස** (නා) = ඇඹැරුණු හිසකේ ඇතියහු.පැවිදි නොකළ යුතු පුද්ගලයෙක්. "ඇඹැරුණු කෙහෙවරළු, උඩුබලා හොත් කෙහෙ වරළු ඇත්තොද" - "**ආවත්තසීසෝ** වා ගුහ්‍යාංසරීරෙ ආවත්ත සදිසෙහි උද්ධගෙහනි කෙසාවත්තෙහි සමන්නා ගතෝ" හෙ: සි: වි: 124[19] සං: පෑ: 767[40].

ආවරණ (නා) (ආ + √වර + ණ) = 1 වැළැක්ම, බාධා කිරීම. 2 විහාරයට පිවිසෙනු නොදීම. තමා වසන තැනට පිවිසෙනු නොදීම. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආවරණං** කාතුන්ති" - "න භික්ඛවෙ මුඛද්වාරිකෝ ආහාරෝ **ආවරණං** කාතබ්බෝ" මහා: පෑ: 941-15 චූ: පෑ: 405[31] ම: පෑ: සං: 297[15] චූ: පෑ: B. 436[3] 437[3] සං: පෑ: 756[28] 952[28] සූ: වි: 266[1].

ආවරණීය ධම්ම (නා) = ආවරණය කටයුතු ධම්, පසඳුව නීවරණ. මනෝ: පූ: 350[6].

ආවසථ 1 (නා) = එනම් ශික්ෂාපද දෙක. උතුනී සමයයෙහි වැළඳගන්නට දුන් සිවුරු සතර වන දවස සෝදූ අන් මෙහෙණකට නොදී පරිභොග කරණ භික්ෂුණියට ද, දෙරැතී සෙනස්න පාවා නොදී වාරිකාවෙහි යන භික්ෂුණියට ද පවිති ඇවැත් සිදුවන බැව් ප්‍රකාශිත එනම් ශික්ෂාපද දෙක. "දුවෙ **ආවසථෙන** ව" සූ: ප: 72[2] 73[15] (ආවසථ සිකඛා බලනු)

ආවසථ 2 (නා) [සං. ආවසථ] = ගෙය. කවුළු ඇති මිහාරය. වසනගෙය. අරම ඇතුළත හෝ අන් තන්හි හෝ වසන තැන. මගී ගිලන් ගැබිණි පැවිද්දන් උදෙසා සුදුසු පරිදි පැණවූ ඇඳ පුටු ඇති නොයෙක් ගබඩාවන් ගෙන් සහ පිල්කඩින් හොබනා ආගන්තුක ශාලාව. "ගච්ඡ මහානාම **කපිලවත්ථුසම්මං** තථාරූපං **ආවසථං** ජාන" - "ථුල්ලනන්දාය භික්ඛුණියා **ආවසථෝ** ඛයතී" පාචි: පා: 337[21] චින: ම: 258[2] අ: ප: ස: 293[8] සා: පා: 595[5] ධ: අ: ගැ: 87[31] කං: වි: 188[11] අඞ්ගු: නි: 169[29] මනෝ: පූ: 1:63[21] -**අගාර** (නා) (ආවසථ + අගාර) = ආගන්තුක ශාලාව, ලැගුම් හල. ආගන්තුකයන්, අමුත්තන් වසන ගෙය. "සචෙ තෙ භගිනි අගරූ වසෙය්‍යාම **එකරත්තිං ආවසථාගාරෙනි**" - "අථ ඛෝ භගවා - පෙ - යෙන **ආවසථාගාරං** තෙනුපසඞ්කමි" පාචි: පා: 273[0] මහා: පා: 260[18] සා: පා: 547[1] සූ: වි: 371[22] මනෝ: පූ: 5:321 -**ඝර** (නා) = ආවසථ පිණ්ඩය පිළිබඳ විනිශ්චය කථාව. වි: වි: 781[1] (ආවසථ පිණ්ඩ බලනු.) -**චීවර** (නා) = එනම් සිවුර. ඔසප් වූ මෙහෙණතට පරිභොගය පිණිස දෙන ලද සිවුර. **"ආවසථ චීවරං** නාම උතුනියෝ භික්ඛුණියෝ පරිභුඤ්ජන්තූනි දින්නං හොති" පාචි: පා: 237[4] පරි: පා: 89[33] කං: වි: 187[34] 188[1] -**දවාර** (නා) = ගැබ් දොර, කාමරයෙහි දොරටුව. "ඝරසුණහා **ආවසථ** වාරෙ නිසින්නා හොති" පාචි: පා: 30[22] සා: පා: 547[17] -**පිණ්ඩ** (නා) = ආවසථ පිණ්ඩය ආගන්තුකයන් උදෙසා සැදූ ශාලාවෙහි දෙන ආහාරය. මණ්ඩපයක, රුක්මූලක, එළිමහන් පෙදෙසක, ශාලාවක හෝ උදෙසීමක් නැතිව පින් කැමැතියන් විසින් දෙන ආහාරය. ඇති පමණ වළඳනු පිණිස දෙන පස් බොජුනින් එක් බොජුනක්. "**ආවසථ පිණ්ඩෝ**, පුණ්‍යාර්ථීන් විසින් නියමකොට දිශානුදිශාවෙහි පැණවූ හොජනයක්" - "අඤ්ඤතරස්ස පූගස්ස **ආවසථ පිණ්ඩෝ** පඤ්ඤත්තොනා හොති" පාචි: පා: 85[11] 86[32] සා: පා: 595[1] චි: මා: සා: 1689[38] චින: ම: 218[3] කං: වි: 102[16] කං: වි: පි: 793-[10] පරි: පා: ගැ: 55 -**පිණ්ඩ ඕජනී** (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. ආවසථ පිණ්ඩය වළඳනභික්ෂුවට පවිනි ඇවැත් ප්‍රකාශිත එනම් ශික්ෂාපදය. සූ: ප: 741[7] - **පිණ්ඩ සික්ඛාපද** (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. පින් කැමැතියන් විසින් නියම කොට දිශානුදිශාවෙහි පැණ වූ ආවසථ පිණ්ඩය නො ගිලන් මහණ එක් දවසක් වළඳනු වටී. ඉන් ඔබ දෙවන දවස් පටන් වැළඳී නම් පවිනි ඇවැත්වේයයි පැණ වූ ශික්ෂාපදය. ප්‍රා: පූ: ස: 65[26] පාචි: පා: 86[22] සූ: ප: 72[17] -**සික්ඛා** (නා) = එනම් ශික්ෂාපද. උතුනී සමයයෙහි වැළඳගන්නට දුන් සිවුරු සතරවන දවස සෝදූ අනෙක් මෙහෙණකට නොදී පරිභොග කරන භික්ෂුණියට ද, දෙරැනි සෙනස්න රක්නා පිණිස පාවා නොදී මාරිකා වෙහි යන භික්ෂුණියට ද, පවිනි ඇවැත් සිදුවන බැව් ප්‍රකාශිත ශික්ෂාපද. සූ: ප: 72[8] 73[15] (ආවසථ 1 බලනු)

ආවහාපෙය්‍යං (ක්‍රි) = ගෙන්වා ගන්නාහුය. ගෙන්වා ගන්නහු නම්. "සචෙ හදන්තා තං භණ්ඩං **ආවහාපෙය්‍යුං** දජ්ජාහං හදන්තානං තං භණ්ඩං" ම: පා: සූ: 443[22] (අවහාපෙය්‍යුං සි ද දක්නේය. මහා: පා: 165[28])

ආවහෙය්‍ය (ක්‍රි) (ආ + √වහ + එය්‍ය) = එළවා. දෙන්නේය. ජා: අ: ගැ: 141[18]

ආවාට (හා) [සං. ආවාට] = ආවාටය. වළ. චින: ම: 239[21] සා: පා: 324[37] අ: ප: සූ: 88[12]

ආවාප (නා) පෝරණුව. වළන් පුලුස්සන පෝරණුව සුළාව. ධ: අ: ගැ: 65[15]

ආවාපක (නා) [සං. ආවාපක] = භාජනය. ලැබුණු තාක් තැන්පත් කරන භාජනය. සම්පසුම්බිය හස්නාව. "ගච්ඡථ තුම්හෙ තාතා බුරභණ්ඩං ආදාය **නාළියාවාපකෙන** අනුඝරකං ආහිණ්ඩථ" මහා: පා: 284[8] සා: පා: 818[4] ම: පා: සූ: 746[28]

ආවාපනාළි (නා) = තියවුර, ඊතල කොපුව. ජා: අ: ගැ: 128[10]

ආවාස (නා) (ආ + √වස + ණ) [සං. ආවාස] = ආවාසය, විසීමට කළ ගෙය. විහාරය. පිරිවෙණ. ආරාමය. ඔවරකය. (=කාමරය) **"ආවාසොනි** එකොපි ඔවරකො වුච්චති **එකම්පි** පරිවෙණං සකලොපි සඞ්ඝාරාමෝ" චි: මා: ස: 216[4] සා: පා: 442[29] 795[32] 864[35] ජා: අ: ගැ: 49[34] මහා: පා: 303[8] චූ: පා: 93[11] අ: ප: ස: 293[2] ධ: අ: ගැ: 138[8] -**අපළිබෝධ** (නා) = ආවාස අපළිබෝධය. මහාවගග පාළි කඩිනකඛන්ධකයෙහි දක්නා දෙවැදෑරුම් අපළිබෝධයන්ගෙන් එකක්.

මහා: පා: 303[24] කඞ්: ව: 69[5] (ආවාස පළිබොධ බලනු) - **කප්ප** (නා) = ආවාස කපපය වජ්ජි භික්ෂූන් ඉපද වූ දශ වස්තුවෙන් එකක්. එකම සීමායෙහි නානා සෙනසුන්හි වෙන් වෙන්ව සඞ්ඝකර්මයන් කිරීම කැපය යන මතය. "කො සො ආවුසො ආවාසකප්පොති කපපති හනෙන සම්බහුලා ආවාසා සමාන සීමා නානුපොසථං කාතුන්ති?" චූ: පා: 440[8] සැ: පා: 19[4] සාර: දී: 93[33] – **පරම්පරා** (නා)= ආවාස පරම්පරාව, සියලුම ආවාස. "**ආවාස පරම්පරක්ඛඳ** භික්ඛවෙ සංසථ" චූ: පා: 444 සැ: පා: 859[13] **පළිගෙධ?** (නා) (පළිගෙධ?) = සවකීය ආවාසයෙහි බලවත් ගිජුකම.ආවාසය ගිලගත්තකු මෙන් සිටින භික්ෂුව අඞ්ගු: නි: 504[10] මනෝ: දූ: 648[18] – **පළිබොධ 1** (නා) [සං. පරිබාධ] – ආවාස පළිබොධය. කඨින චීවරය පිළිබඳ දෙවැදෑරුම් පළිබොධයන්ගෙන් එකක්. "**කඨිනය** ඇතුරු ආවාසයෙහි විසීමට බලාපොරොත්තු ඇතිවීම ආවාස පළිබොධය නම්" (මෙයට ප්‍රතිවිරුද්ධවූයේ ආවාස අපළිබොධයයි) "**කථඤ්ච** භික්ඛවෙ **ආවාස පළිබොධො** හොති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු වසති වා තස්මිං ආවාසෙ සාපෙක්ඛො වා පක්කමති පච්චෙස්සන්ති එවං ඛො භික්ඛවෙ **ආවාස පළිබොධො** හොති" මහා: පා: 303[17] කඞ්: ව: 88[31] වි: වි: 2723 ම: පා: සං: 1002[37]B. ක: වි: 88[31] සැ: පා: 825[1] වින: ම: 132[13] 137[2] -**පළිබොධ 2** (නා) = ආවාස පරිරෝධය. කමටහන් වඩන්නහු විසින් දුරු කළයුතු දශ පළිබොධයන්ගෙන් එකක්. තමන් වසන ගෙහි හෝ ඔවරකයෙහි හෝ නවකම්මාදිය කිරීමෙහි නියුක්ත වීම. එහි බොහෝ බඩු තැන්පත්ව නිබීම. සිහිල් සෙවන මිහිරි පැන් ආදියෙහි අපෙක්ෂා ඇත්තහුට එම ආවාසයම කමටහන් වැඩීමට පළිබොධය වේ. වි: මා: සැ: 216[23] අභි: ස: සං: 223[23] -**මච්ඡිනී** (නා) (මච්ඡර + ඉනී) = ආවාස යෙහි මසුරු වූ මෙහණ. අඞ්ගු: නි: 427[23] -**මච්ඡරිය** (නා) ($\sqrt{}$මසු + අ;සු = වඡර + ඉය) [සං. මාත්සර්‍ය <මච්ඡරිය] = ආවාස මාත් සර්‍යය,තම ආවාසය පිළිබඳව ඇති මසුරු කම. සඞ්ඝිකවූ ද ආවාසය ආගන්තුක යනට නො දෙනු කැමැත්ත. පසඳුව මාත්සර්‍යයන්ගෙන් එකක්. "ආවාස හෙතු කං වා මච්ඡරියං **ආවාස මච්ඡරියං** යි ගන්තෙ." සු: වි: 752[15] වි: මා: ස: 16 84[37] -**මච්ඡරී** (නා) (මච්ඡර + ඊ) = ආවාස යෙහි මසුරුකම ඇති, එබඳු භික්ෂුව. අඞ්ගු: නි: 504[10] -**මච්ඡර** (නා) (මච්ඡරී + ණ) = ආවාස මාත්සර්‍යය. වි: මා: ස: 182[29] 168[37] (ආවාස මච්ඡරිය බලනු.) -**සප්පාය** (නා) [සං. සාප්‍ය, සාත්ප්‍රාය] = ආවාස සාත්ප්‍රාය. සැප පහසු ඇති ආවාසය. නූපන් නිමිති උප දින, උපන් නිමිති තහවුරු වන, සිත සමාධි ගතවන ආවාසය. ප්‍රතිභාග නිමිත්ත ආරක්ෂා වන සත් වැදෑරුම් සප්පායයන් අතුරෙන් එකක්. වි: මා: ස: 306[13] 307[24] -**සුද්ධි** (නා) = ආවාස ශුද්ධිය. බොහෝ තන්හි වැස ආතම ශුද්ධිය වේය යන අදහස. ප: සූ: 42[18].

ආවාසික (නා) (ආවාස + ඉක) = 1 ආවාසයක් ඇති හෝ ආවාසයෙහි වැසි, භික්ෂුව. 2 නව කම් කිරීම් පිළිසකර කිරීම් ආදිය භාරවූ භික්ෂුව. "තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤේ පුනබ්බසුකා නාම කීටාගිරිසම්ං **ආවාසිකා** හොන්ති" –"**ආවාසිකා,** නිවැසි මහණහු" පාරා: පා: 213[36] ධ: අ: ගා: 1[411] සැ: පා: 442[29] වි: වි: 551 (උ: වි:) මහා: පා: 198[2] 335[34] කු: සි: සැ: 75[22] මනෝ: පූ: 446[13] -'**ආකාර** (නා) = ආවාසික භික්ෂූන්ගේ ආකාරය. ආවාසික භික්ෂූන් වහින් සම්පූර්ණ බව හෝ අසම්පූර්ණ බව හඳුන්වන ලකුණු. "මොවුහු වහින් යුක්තයෝද, වියුක්තයෝදැයි යමකින් ප්‍රකාශ වේනම් ඒ ආකාර නම්" – "ඉධ පන භික්ඛවෙ – පෙ – **ආවාසිකා කාරං** ආවාසික ලිඞ්ගං ආවාසික නිමිත්තං ආවාසිකුද්දෙසං" මහා: පා: 197[2] ම: පා: සං: 411[34] 531[18] සැ: පා: 7.516 සාර: ම: 235[10] -'**උද්දෙස** (නා) (උ + $\sqrt{}$දිස + ණ) = ආවාසික භික්ෂූන් හඳුන්වන පිරිකර දැක (මෙහි භික්ෂූන් ඇතැයි) කීම. "මේ පිරිකරාදිය අසුවලුන්ගේ යයි යමකින් ප්‍රකාශ වේද ඒ උද්දෙස නම්" '**උද්දෙසො** නාම යෙන තෙ එවරූපා පරිකඛාරානි උද්දිසන්ති අපදෙසං ලභන්තීති අත්ථො" සැ: පා: 795[21] ම: පා: සං: 412[19] මහා: පා: 197[2] (ආවාසිකාකාර බලනු.) -**නිමිත්ත** (නා) = ආවාසික භික්ෂූන් ඇතැයි හඳුන්වන කරුණු. යමක ඇති නැති බැව් යම් දෙයක් දැකීමෙන් දැනගන්නට ලැබේද එය නිමිත්ත නම්" "**නිමිත්තං** නාම යං දිස්වා තෙ අත්ථීති ඤායන්ති" සැ: පා: 795[20] ම: පා: සං: 412[17] මහා: පා: 197[2] (ආවාසිකාකාර බලනු.)

-පෙය්‍යාල (නා) = මහාවගග පාළි පවාරණාඛන්ධකයේ ආවාසිකයන් ආවාසිකයන් සමග ද, ආවාසිකයන් ආගන්තුකයන් සමගද, උපොසථ පවාරණය කිරීම පිළිබඳ එක් ක්‍රමයක්. සං: පා: 7952–5 (එකසත පඤ්චසත්ත තික බලනු.) **-භික්ඛු** (නා) = ආවාසික භික්ෂූහු, ආවාසයෙහි වැසිභික්ෂූන්. "**ආවාසිකා භික්ඛූ** සන්නිපතන්ති" මහා: පා: 1919 ම: පා: සං: 4139 සං: පා: 9303 **-ලිඞ්ග** (නා) = නොදක්නා ආවාසික භික්ෂූන් හැඳින ගන්නා කරුණු. "යමකින් සැඟවුණු දෙය අවබෝධ කෙරේද ඒ **ලිඞ්ග** නම්" මහා: පා: 1972 සං: පා: 79518 ම: පා: සං: 41236 සාරා: ම: 23512 (ආවාසිකාකාර බලනු.) **-වත්ත** 1 (නා) = ආවාසික භික්ෂූන් විසින් පිළිපැදිය යුතු වත්. තුදුස් මහවත් අතර එකක්. "ආවාසිකෙන භික්ඛවෙ භික්ඛුනා ආගන්තුකං භික්ඛුං දිස්වා ආසනං පඤ්ඤපෙතබ්බං" යනාදීන් චුල්ලවගග පාළි වත්තක්ඛන්ධකයෙහි දක්නා පන්තිසක් පමණ වූ වත්. චූ: පා: 34036 34224 ජා: අ: ගැ: 1048 **-වත්ත** 2 (නා) = ආවාසික භික්ෂූන් විසින් වස් එළඹෙන දිනට පෙර කළයුතු වත්. විහාරය පිළිදැනීම්, ඛණ්ඩ පුල්ලපටිසඞ්ඛරණාදිය කිරීම්, රාත්‍රිස්ථාන දිවා ස්ථානාදියට යන මං හැමදීම් ආදිය. සං: පා: 90610.

ආවාසිකො ආපජ්ජති (ක්‍රි) (ආගන්තුකො ආපජ්ජති බලනු.) සං: පා: 98236.

ආවාහ (නා) (ආ + √වහ + ණ) [සං. ආවාහ] = ආවාහය. අන් කුලයකින් දැරියක ගෙන ඒම. "**ආවාහ** නම් අනුන්ගෙන් තමනට ගැන්මයි" – "ආවාහං, **පති කුලයට යන මහුල්**" –"**ආවා හොති දූරකස්ස පරකුලතො දූරිකාය ආනයනං**" ජා: අ: ගැ: 1054 සං: පා: 3958 පාරා: පා: 1929 ධ: අ: ගැ: 219310 **-මඞ්ගල** (නා) = ආවාහ මඞ්ගලය. දැරියක ගෙන ඒමේ උත්සවය. සං: පා: 75313.

ආවාහන (නා) = ආවාහය කරවීම. මේ කුල පුත්හට අසුවල් නැකතින් අසුවල් කුලකුමරිය ගෙන එව යනුවෙන් ආවාහ මඞ්ගලය කරවීම. භික්ෂූන් විසින් නොකළයුත්තක්. දී: නි: 99 සු: වි: 6916 6937 (ආවාහණයි ද දක්නේය.)

ආවි (නි) [සං. ආවිස්] = ප්‍රකාශනය, කීම. දැන්වීම. ඉදිරියෙහි කීම. ප්‍රකට, නොරහසේ. "**ආවි,** හමුයෙහි" ධ. අ: ගැ: 26119 චිත: ම: 8213 පරි: පා: ගැ: 93021115 ප: සූ: 3295 රූ: සි: සං: 46283 අ: ප: සං: 155110 (ආවි බලනු.) **-කත** (නා) [සං. ආවිෂ්කෘත] = ප්‍රකාශ කළ. පැවැසූ සඞ්ඝ ගණ පුද්ගලයන් කෙරෙහි ප්‍රකාශ කළ, ආපත්තිය. "**ආවිකතා** හිස්ස ඵාසු හොති" ප්‍රා: පු: ස: 76 **ක:** වි: 1612 **-කරෙය්‍ය** (ක්‍රි) = ප්‍රකාශ කරන්නේය, කියන්නේය. අවන් ඇවැත් සඞ්ඝගණ පුද්ගලයන් කෙරෙහි දන්වන්නේය. (අති: **ආවිකරි** වති: **ආවිකරොති** අනා: **ආවිකරිස්සති ආවිකරෙය්‍ය** පම්: **ආවිකරොතු**; තුං: **ආවිකාතුං** පූ: ක්‍රි: **ආවිකතා = ආවිකරිතා** අති: කෘ: **ආවිකතො** සත්‍රී: ලි: **ආවිකතා** න: ලි: **ආවිකතං** කතෘ: කෘ: **ආවිකරෙනෙනා** සත්‍රී: ලි: **ආවිකරොනති** කර්ම: කෘ: **ආවිකාතබ්බා** සත්‍රී: ලි: **ආවිකාතබ්බා** න: ලි: **ආවිකාතබ්බං**) "**ආවිකතා** හිස්ස ඵාසු හොති" –"සන්තිං ආපත්තිං **නාවිකරෙය්‍ය** සමජානමුසාවාදස්ස හොති" – "සන්තී ආපත්තී: **ආවිකාතබ්බා**" – "අනුජානාමි භික්ඛවෙ දිඝිමපි **ආවිකාතුනති** තෙසංයෙව සන්තිකෙ දිවසිං **ආවිකරොනති**" ප්‍රා: පු: ස: 517 **ක:** වි: 1423 166 චිත: ම: 2710 3711 මහා: පා: 12335 පරි: පා: 246362471 **-කාතබ්බා** (නා) = ප්‍රකාශ කටයුතුය. සඞ්ඝගණ පුද්ගලයන් කෙරෙහි පැවසිය යුත්තිය. "**සන්තී** ආපත්තී **ආවිකා තබ්බා**" ප්‍රා: පු: ස: 629 (ආවිකරෙය්‍ය බලනු.) **-භවිස්සති** (ක්‍රි) = ප්‍රකාශ වන්නේය. ප්‍රකට වන්නේය. චිත: ම: 27126 82213 **-භාව** 1 (නා) ප්‍රකට බව. පැවසීම, ඉදිරිපත් කිරීම. "**ආවිභාවකතං,** පකාසනත්ථං" – "ආවිභාව නත්ථං, (ආවිභාවත්ථං?) පහළ කරනු සඳහයි" චිත: ම: 82213 ධ: අ: ගැ: 182114 **-භාව** 2 (නා) = කිසිවකින් නො වැසුනු. ප්‍රකට. **ආවිභාවනති** කෙනවි අනාවටං" වි: මා: සං: 945134. 1706128 1707139

ආවිඤ්ඡිතුං (තුං) = වටා යන්නට, සිසාරා ගමන් කරන්නට. ඔවිදින්නට. "තා **ආවිඤ්ඡිතා,** ඔවුන් සිසාරා" – "**ආවිඤ්ඡි මානා,** එමෙ ටැඹ වට වටා ඇවිදිනී" චිත: ම: 104134 ජා: අ: ගැ: 159127 ධ: අ: ගැ: 1719 **ක:** වි: 4011.

ආවිඤ්ඡන (නා) (ආ + √විජ්ඣ + යු = අන) = වෙත ඇදීම, තමා ළඟට ඇදීම. "ආකඩ්ඪනා නාම **ආවිඤ්ඡනා**" පාරා: පා: 133[33] සං: පා: 898[27] ධ: අ: ගැ: 186[14] (ආකඩ්ඪන බලනු.) **-ඡිද්ද** (නා) [සං. ඡිද්ර] = කවුළු දොර ආදී වසනු පිණිස ලනුව දමන සිදුර. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආවිඤ්ඡනච්ඡිද්දං** ආවිඤ්ඡන රජ්ජුනන්ති" චූ: පා: 232[6] 234[4] 256[9] 264[12] චූ: පා: B. 8[18] **-රජ්ජු** (නා) [සං. රජ්ජු] = කවුළු දොර අදින රැහැණ, ලනුව. "**ආවිඤ්ඡනරජ්ජුකානෙ,** අගුළු හයන රොජු බඳ තන්හි" - "අනුජානාමි - පෙ - **ආවිඤ්ඡන රජ්ජුනන්ති**" ධ: අ: ගැ: 147[30] චූ: පා: 258[9] 264[12] සං: පා: 898[27] චූ: පා: B. 8[18].

ආවිධ (නා) = ඔවිදිනාලද හාත්පසින් සිදුරු ඇති. වි: වී: ටී: 461[19] **-පකඩ පාසඩ** (නා) = හාත්පසින් සිදුරු ඇති පැලැන් පෝරුව. සිවිලිම. අ: ප: ස: 324 වි: වි: ටී: 461[4].

ආවිල (නා) [සං. ආවිල] = කැලඹුණු, කැලැ තුණු. "**ආවිලානි** ච පානියානි පිවති" - "**ආවිලචිත්තො,** කැලැති සිතැත්තේ" මහා: පා: 407[33] ජා: අ: ගැ: 129[18] ධ: අ: ගැ: 324 අඞ්ගු: නි: 6[24].

ආවී (නි) [සං. ආවිස්] (ආවි බලනු.)

ආවුත (නා) [සං. ආවෘත] = පිරිකෙවී කළ, වට කළ. අ: ප: ස: 996.

ආවුධ (නා) [සං. ආයුධ] (ආයුධ බලනු.)

ආවුසො (නි) [සං. ආයුෂ්මාන්] = ඇවැත්නි, ප්‍රියාලාපයෙහි යෙදෙන ආමන්ත්‍රණ පදයක්. සම වස් භික්ෂූන්ට හෝ වස් ගණනින් අඩු භික්ෂූන්ට අමතන පදයක්. "පඨමං **ආවුසො** උපාලි පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති" චූ: පා: 330[25] පරි: පා: (ආයස්මා බලනු.)

ආවෙග (නා) [සං ආවෙග] = මහත් වෙගය. ධ: අ: ගැ: 4[20].

ආවෙණි (නා) [සං. ආවෙණි] = වෙන්ව. සෙසු භික්ෂූන් සමග එක් නොව. "**ආවෙණිනි** විසුං" සං: පා: 944[7] (ආවෙනි යි ද දක්නේය. චූ: පා: 333[36] .) **-උපොසථ** (නා) = එකම සීමාව තුළ වෙනම පොහෝ කිරීම. හෙද වූ සඞ්ඝයාගේ එක් ලක්ෂණයක්. "තෙ ඉමෙහි අධිකාරසහි වත්ථූහි අපකාසනන්ති අවපකාසනන්ති **ආවෙණි** උපොසථං කරොනන්ති **ආවෙණි** පවාරණං කරොනන්ති **ආවෙණි** සඞ්ඝකම්මං කරොනන්ති" චූ: පා: B. 228[25] පරි: පා: 267[6] **-කම්ම** (නා) = වෙන්ව කම් කිරීම. එකම සීමාව තුළ වෙන්ව සඞ්ඝ කම් කිරීම. ස: පා: 1023[33] මනො: පූ: 837[7] (ආවෙනි කම්ම යි ද දක්නේය.) (ආවෙණි සඞ්ඝ කම්ම බලනු.) **-පවාරණ** (නා) = වෙන්ව පැවැරීම. අන්‍යොන්‍ය සීමායෙහි වෙන්ව පවාරණය කිරීම. නිහාවූ සඞ්ඝයාගේ එක් ලක්ෂණයක්. "තත්ථෙව අඤ්ඤා සීමායං ආවෙනිභාවං කරිත්වා ගණං බන්ධිත්වා ආවෙණි උපොසථං කරොන්ති **ආවෙණි පවාරණං** කරොන්ති - පෙ - සඞ්ඝ හෙදොවානි" පරි: පා: 267[6] චූ: පා: B 228[26] චූ: පා: 333[26] **-සඞ්ඝකම්ම** (නා) = වෙන්ව සඞ්ඝකම් කිරීම. බිදුණු සඞ්ඝයාගේ ලක්ෂණයක්. "යදු පන එවං චත්තාරොවා අතිරෙකා වා සලාකං ගහෙත්වා **ආවෙණ්හං කම්මං වා** උදෙසං වා කරොන්ති තදු සඞ්ඝො නිත්තොනාම හොති" සං: පා: 1023[33] චූ: පා: B. 228[26] චූ: පා: 333[26] පරි: පා: 267[7] (ආවෙණි කම්ම බලනු.)

ආවෙණ්හ (නා) (ආවෙණි + ක) = විශෙෂවූ. අනුන් හා සමාන නොවූ. අන්‍යයන් හා අසාධාරණවූ. ම: පා: සං: 256[11] මහා: පා: 80[15] සං: පා: 743[11] 1023[33] වි :මා සං: 1691[28] (ආවෙනික යි ද දක්නේය.) වි: ම: ටී: 255[31] **-ධම්ම** (නා) = ආවෙණික ධර්ම. අටලොස් ආවෙණික ධර්ම. 1 භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ අතීත කොටස්සයෙහි නො පැකුළුණු ඥාණය. 2 අනාගත කොටස්සයෙහි නො පැකුළුණු ඥාණය. .3 වර්තමාන කොටස්සයෙහි නො පැකුළුණු ඥාණය. 4 ඥාණ පෙරටුකොට ඇති ඥාණින් පිරිවරනලද කාය කර්මය. 5 එබඳු වාක් කර්මය 6 එබඳු මනඃ කර්මය 7 ඡන්දයාගේ හානියක් නැති බවය. 8. ධර්ම දෙශනාවගේ හානියක් නැති බවය. 9 වීර්‍යයාගේ 9 සමාධියගේ 11 ප්‍රඥාවගේ 12 විමුක්තියගේ හානියක් නැති බවය. 13 දව නම් ක්‍රීඩාභිප්‍රාය නැති බවය. 14 රව (= බලාත්කාර ක්‍රියා.) 15 අප්‍රවුටයක් (= ඥාණින් නුදුටු දෙයක්) 16 වෙගාසිත බවක් (= ඉක්මන් ක්‍රියාවක්) **17 අව්‍යාපෘත මනස්** (= නිෂ්ප්‍රයොජන

සිතක්) 18 අප්‍රතිසඛ්‍යානත උපෙක්ඛාවක්. (= අඥාවයෙන් මැදහත් වන බවක්) නැති බවය යන මොහු අට්ඨාරස ආවෙණික ධම්‍ම නම් වෙත්" වි: මා: ස: 13^{5} (උ: ග්‍ර:) වි: මා: ස: 7^{38} ධ: අ: ගැ: 37^{85} -**පරිහාර** (නා) [සං. පරිහාර] = අන්‍යයන් හා අසාධාරණ වූ ආරක්ෂාව. විශෙෂ නියමය. "ඉමාහං භික්ඛවෙ සත්තූනං **ආවෙණිකං පරිහාරං** දම්මි" මහා: පා: 80^{15} ස: පා: 74^{371} ම: පා: ස: 256^{16}.

ආවෙනි (නා) (ආවෙණි බලනු) චූ: පා: 333^{26}.

ආවෙල? (නා) = 1 කණීහරණ සේ **කළ** මල් දම. මල්මාලා රැසක් එකතුකොට හෝ **කළ** මල්දම. 2 මුදුන් මල්කඩ. "**ආවෙලං** හරන්ති පි හරාපෙන්ති පි" පාරා: පා: 213^{32} සාරා: ම: 76^{15} ස: පා: 445^{18} (ආවෙළ ස: පා 445^{18} ආවෙළ? චූ: පා: B. 74^{418} යනුදු දක්නේය) (ආවෙළ බලනු) (ආවෙලක බලනු.)

ආවෙලක? (නා) = කණීහරණ සේ **කළ** මල් දම. "**ආවෙලකං** කරොන්තිපි කාරා පෙන්තිපි" චූ: පා: 256^{30} (ආවෙල බලනු)

ආවෙසන (නා) (අ + $\surd$විස + යු = අන) = ශිල්ප ශාලාව, ශාස්ත්‍රශාලාව. අ: ප: ස: 30^{20}

ආවෙසන විජ්ඣක (නා) = ඉදිකටු පිහිය දිදුල ආදිය බහා තබන බඳුන හෝ කරඬුව, කුලාව. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ආවෙසන විජ්ඣකං**" – "**ආවෙසන විජ්ඣකං** නාම යං කිඤ්චි පාති වඞ්ඛාටකාදි" ස: පා: 892^{26} චූ: පා: B. 663^{4} චූ: පා: 228^{28}.

ආවෙළ (නා) = කණීහරණ සේ **කළ** මල් (දම්) කණෙහි පළඳින මල්දම. "**ආවෙළොති කණ්ණිකා**" ස: පා: 445^{18} චූ: ප: 229 චූ: පා: B. 70^{21} 71^{28} (ආවෙල බලනු)

ආසඛකා (නා) = සැකය. විමතිය. විභ: ම: 274^{1}.

ආසඛ්කිත (නා) (ආ + සඞ්කිත) = මුල පටන් සැක **කළ**. "ආදිතො සංකිතං **ආසංකිතං**" ධ: අ: ගැ: 77^{4} (ආ 3 බලනු.)

ආසජ්ජ (පූ: ක්‍රි:) (ආ + $\surd$සද + ත්වා = ය) සං. ආසාද්‍ය] = 1 පැමිණ, පවිටු සිතින් ලාමක සිතින් පැමිණ. 2 පැමිණිය යුතු දේ. 3 වෙහෙසා. ඝට්ටා. "සො පමාද මනුවිණෙණා **ආසජ්ජ** නං තථාගතං" – "ආයසම්‍මා මං හනෙන සාරිපුත්තො **ආසජ්ජ** අපපටිනිස්සජ්ජ වාරිතං පක්කන්තොතා" චූ: පා: 332^{1} ස: පා: 941^{13} අඞ්ගු: නි: 841^{10} මනෝ: පූ: 797^{4} අ: ප: ස: $9.^{3}$ චූ: පා: B. 224^{1} (ආසජ්ජන යී ද දක්නේය) ස: පා: 941^{13} සූ: වි: 194^{16}

ආසතති (නා) (ආ + $\surd$සජ + ති) = තෘෂ්ණාව, ආශාව. ඇලෙන ගතිය. ඇලීම. "සබ්බා **ආසතතියො** ඡෙත්වා – විනෙය්‍ය හදයෙ දරං" චූ: පා: 274^{25} සූ: ප: 34^{30} චූ: පා: B. 40^{8} අඞ්ගු: නි: 78^{10} -**විසාත** (නා) = ආශාතති විෂා තය. ඇල්මක් නැති බව. මිදුණය. කළ කිරීම. "**ආසතති විසාතය** කළකිරීමය යනු මිදුණය මැයි" වි: මා: ස: 113^{16}.

ආසන 1 (නා) ($\surd$ආස + යු = අන) [සං. ආසන] = අස්න. පහත් පුටුව. පුවරු කඩ. හිඳිනා හෝ හොවිනා තැන. තැවි, **කළාල්**, පැදුරු හෝ කොළ අතු ද යටත් පිරිසෙසින් ආසන සඞ්ඛ්‍යාවට ගැණේ. "**ආසනානි** නීව පීඨක ඵලක තට්ටික කටසාරකාදි හෙදං අන්තමසො සාඛා භඞ්ගමපි" – "**ආසනෙ** නිසිඥාසසාති අන්තමසො වත්ථමපි නිණානිපි සන්ථරිත්වා නිසිඥාසස" ස: පා: 580^{4} 666^{33} ම: පා: ස: 8^{10} පාචි: පා: 65^{33} 229^{15} වි: මා: ස: 91^{18} 169^{20}.

ආසන 2 (නා) = ආහාරය, භොජන. "**ආසන** සාලං වා, බොජ්ජුන් හලට හෝ" ක: වි: පි: 81^{12}.

ආසන 3 (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. භික්ෂුවක් ඉදිරියෙහි නොපිළිවිස අසුනෙහි හිඳින භික්ෂු ණියට පවිති ඇවැත් වන බව දක්වන ශික්ෂා පදය. සූ: ප: 73^{23} -'**අනන්තරිකා** (නා) = එක් අස්නක් අතර තබා හිඳීම. කලහකාරී භික්ෂුව සමග හිඳින පිළිවෙළ. "එක් අස්නක් අතුරු කොට තබා හිඳුම් **ආසනානන්තරිකා නම්**" ධ: අ: ගැ: 30^{18} -'**අභිහාර** 1 (නා) (අභි + $\surd$හර + ණ) = අසුන් පැණවීම. පාරිවාසික (පිරිවෙස් වසන) භික්ෂුව සැට වස් වුව ද, පකතත්ත භික්ෂූන්ගේ අසුන් පැණවීම් ආදිය තො ඉසිලිය යුතුය. "න භික්ඛවෙ පාරිවාසිකෙන භික්ඛුනා සාදිතබ්බං – පෙ – **ආසනාභිහාරො** – පෙ – නහානෙ පිටඩි පරිකම්මං" චූ: පා: 77^{22} ම: පා: ස: 179^{2} ස: පා: 860^{11} -'**අභිහාර** 2 (නා) = අසුන් ඉදිරිපත්

කිරීම, අසුන් පැණවීම. "**ආසනාහි හාරං**, ආසන දීම් මාත්‍රයකට නොහොත් අසුන් පාවා දීම් මාත්‍රයකට ජා: අ: ගැ: 46[5] -**අරහ** (නා) (ආසන + අරහ) [සං. අර්හ] = ආසනයට සුදුසු පුද්ගලයා, එබදු භික්ෂුව. පරි: පා: 175[8] (ආසනාරහ චතුත්ථක බලනු.) -ංව**තුත්ථක** (නා) [සං. චතුර්ථක] = පරිවාර පාළි චතුර්ථ වර්ගයෙහි දක්නා පුද්ගල භෙදයක්. 1 අත්‍ථි පුග්ගලෝ ආසනාරහෝ නෝ අභිවාදනාරහෝ 2 අත්‍ථි පුග්ගලෝ අභිවාදනාරහෝ නෝ ආසනාරහෝ 3 අත්‍ථි පුග්ගලෝ ආසනාරහෝ ච අභිවාදනාරහෝ ච 4 අත්‍ථි පුග්ගලෝ නෙව ආසනාරහෝ නෝ අභිවාදනාරහෝ යනුවෙන් පුද්ගලයෝ සතර දෙනෙක් වෙත්. මේ **ආසනාරහ චතුත්ථක** නම් මෙසින් පළමුවන භෙදයෙහි සැට වස් වුව ද, පිරිවෙස් වසන මහණ වෙත පැමිණි උපසපන් භික්ෂුව ගැණේ. දෙවන භෙදයෙහි භක්තාග්‍රයෙහි නවවන මෙහෙණ පටන් උපාධ්‍යාය මෙහෙණ ගැණේ. තුන්වන භෙදයෙහි නවකයා විසින් අසුන් පැණවීම් ආදිය කටයුතු වූ වැඩිමහළු මහණ ද, සතරවන භෙදයෙහි එබදු දෑ වෘඩ භික්ෂුවක විසින් නොකළයුතු නවක මහණ ද ගැණේ. පරි: පා: 175[8] සං: පා: 860[11] 984[3] ම: පා: සූ: 182[1] -**කුසල** (නා) = අසුන් ගැන්මෙහි දක්ෂ වූ, භිදගැන්මෙහි තන්පත්වූ, සඞ්ඝාමා වවර භික්ෂුවගේ එක් ලක්ෂණයක්. යටහත් සිතැතිව අනුන් සිරුරු නොගටා තමන් පත් අසුන නොඉක්ම හිදීමට දන්නා, එබදු භික්ෂුව. "සඞ්ඝාමාවචරෙන භික්ඛුනා - පෙ - **ආසන කුසලෙන** භවිතබ්බං" පරි: පා: 217[29] 241[30] -**ඝර** (නා) ප්‍රතිමා ගෘහය, පිළිම ගෙය. වස් විසිමට සෙනසුන් නොවන් නක්. "**ආසන ඝරණි** පවිමාඝරං" පි: වි: පි: 467[3] සං: පා: 909[6] වි: ලං: 171[31] 316[24] -**දාන** (නා) = අසුන් දීම. අසුන් පණවා දීම. අපවායන කර්මයේ එක් අඞ්ගයක්. "අපවායන නම් උපඨාන **ආසන දාන** ඇයි" ධ: අ: ගැ: 88[36] -**පඤ්ඤත්ති** (නා) [සං. ප්‍රඥප්ති] = අසුන් පැනවීම, අසුන් පනවන වත්. ධ: අ: ගැ: 34[27] -**පඤ්ඤාපන** (නා) = අසුන් පැනවීම. වි: මා: සූ: 981[39] -**පටියෙන්න** i (නා) [සං. පර්‍යන්න] = කෙළවර අසුනෙහි හිඳිනහු. එකාසනිකඞ්ගය සමාදන් වූ භික්ෂුවගේ එක් ලක්ෂණයක්. මෘදුක එකාසනිකාඞ්ගයා. හුන් අසුනෙන් නොනැඟිටින තුරු වළඳන්නහු. "**ආසන පරියන්තිකො** වා යාව නවුට්ඨානි තාව භුඤ්ජතෙතෝ" වි: මා: සූ: 170[7-28] -**පරියන්ත** 2 (නා) = භක්තාග්‍රයෙහි (= බොජුන් හල) අන්තිම අසුන. පිරිවෙස් වසන භික්ෂුව භක්තාග්‍රයෙහි හිඳිය යුතු අසුන. සඞ්ඝ නව කාසනය. "**ආසන පරියන්තානි** භත්තග්ගා දිසු සඞ්ඝ නවකාසනං" - "යො හොති සඞ්ඝස්ස **ආසන පරියන්තො** - පෙ - සොතස්ස පදාතබ්බා" සං: පා: 862[27] චූ: පා: 869 ධ: අ: ගැ: 142[27]. -**සාලා** 1 (නා) = දන ශාලාව, බොජුන් හල. "**ආසන සාලා** නම් විහාර පරියන්තයෙහි ද, ග්‍රාම මධ්‍ය යෙහි ද, සඞ්ඝස්ස වළඳන පිණිස කරන ලද් දේයි" - "**ආසන සාලං**, බික් සඟහු සතපන අසුන්හල්" -"**ආසන සාලං** වා, බොජුන් හලට හෝ" ක: වි: පි: 77[14] 81[12] 121[39] චින: ම: 153[33] වි: මා: සූ: 217[37] 261[12] 1739[30] අ: ප: සූ: 30[14] ක: වි: 100[21] 105[8] ධ: අ: ගැ: 226[24] සං: පා: 404[4] 933[28] ජා: අ: ගැ: 144[23] -**සාලා** 2 (නා) = ආසන ශාලාව. වි: මා: සූ: 169[17].

ආසන්දි 1 (නා) [සං ආසන්දි] = දික් හඟලා පුටු. එක් පසකින් අටඟුල් පා ඇති පමණ ඉකුත් දික් හඟලා පුටු. දික් පා ඇති හැඳ. එක් උස් අසුනක්. අකැප වූ එක් දුරු භාණ්ඩ යක් (= දැව බඩුවක්) "**ආසන්දිති** පමාණා තික්කාන්තාසනං" - "**ආසන්දිං**, දික් හඟලා පුටු නොහොත් දික් පා ඇති හැඳ" ජා: අ: ගැ: 54[19] කු: සි: සං: 65[25] 129[28] සං: පා: 807[26] 899[2] චූ: පා: 289[5] සි: ව: වි: 62[26] 63[16] මහා: පා: 226[13] සු: වි: 63[21]

ආසන්දි 2 (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. පමණ ඉකුත් ආසන්දියක් හෝ පර්‍යඞ්කයක් හෝ පරිහොග කරණ භික්ෂුණියට පවිනි ඇවැත් වන බැව් ප්‍රකාශිත ශික්ෂාපදය. සු: ප: 76[9] 98[23].

ආසන්දික (නා) [සං. ආසන්දිකා] = සතරැස් පුටුව. ඇඳ පුටු සඞ්ඛ්‍යාවෙහි නොගැණෙන ආසනයක්. සතරැස් හඟලා පුටුව පමණ ඉක්මවූව ද, වටී. එක් පසකින් පමණක් දික්වූයේ නොවටී. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ උච්චකමඤ්ච **ආසන්දිකඤ්ච**" - "**ආසන්දිකොති** චතුරස්සපීඨං වුච්චති" - "**චතුරස්සා ආසන්දිකා**

පන පමාණාතික්කනෙනාපි වට්ටතීති වෙදි තබ්බං" චූ: පෘ: 265[20] සං: පෘ: 899[2] විත: ම: 256[20] වි: වි: 2883 කං: වි: 139[33] වි: ලං: 388[12].

ආසන්න (නා) [සං. ආසන්න] = ළඟ, **අසල,** සමීපය. විත: ම: 240[17] අ: ප: සං: 96[31] **-කාරණ** (නා) = ආසන්න කාරණය. නුදුරු හෙතුව, පදට්ඨානය. අපි කථාවත්හි ධර්මය විස්තර කරණ කරුණු සතරින් එකක්. "පෘථිවී ධාතුහට යම් සේ කර්මාදි? දූර කාරණ ද, සෙසු භූතත්‍රය **ආසන්න කාරණ** ද" වි: මා: සං: 23[34] 30[6-29] අ: ප: සං: 14[29] වි: වි: ටී: 25[5] වි: ම: ටී: 25[6]

ආසභ (නා) (උසභ + ණ) = ශ්‍රේෂ්ඨ, නිර්භීත. බිය නැති. "**ආසභිං** වාචං, අභීත වාක්." ජා: අ: ගැ: 34[17] මනෝ: පූ: 468[22] 585[19].

ආසය 1 (නා) (ආ + √සි + ණ) [සං. ආශය?] = නිතර වසන තැන. බිල, ගුහාව හෝ හැසිරෙන ගැවසෙන තැන. "කිපිල්ලිකානං වා **ආසයෝ** හොති -පෙ- හත්ථිනං වා **ආසයෝ** නොති" -"**සකාසයා,** තමන් තමන් වසන තැනින්" ජා: අ: ගැ: 20[3] 106[9] පාරා: පා: 176[19] සං: පා: 408[19] කු: සි: සං: 163[26] කං: වි: පි: 56[8].

ආසය 2 (නා) [සං. ආසය?] = අදහස, සිත සත්ත්ව සන්තානය. ජා: අ: ගැ: 44[3] 69[11] අ: ප: සං: 101[28] (ආසයානුසය ඤාණ බලනු.) -**'අනුසය** (නා) [සං. අනුශය] = සත්ත්ව සන්තානයෙහි තැන්පත් වූ කෙලෙස්. ජා: අ: ගැ: 44[6] ධ: අ: ගැ: 19[9] -**ඤාණ (නා)** = එනම් නුවණ. ආශයානුශය ඥානය බුදුනට පමණක් ඇති නුවණක්. හඬ අසාධාරණ ඥානයෙන් එකක්. "**ආසය** නම් පෙර පුරුදු කාරණයෙන් ආසෙවන ප්‍රත්‍යය ලදින් ශාශ්වත උවෙජ්දදී මිථ්‍යාදෘෂ්ටි හා ඛන්ති සොරච්චාදි සානු ලොම සම්‍යක්දෘෂ්ටි ගන්නට සුදුසු වූ සත්ත්ව සන්තානය. **අනුසය** නම් මූලිකා විෂයක් සෙසින් ප්‍රත්‍යය ලදකල්හි උපදනට නිසි වූ කෙලෙස්ය. මේ දෙක දන්නා නුවණ **ආසයානුසය ඤාණ** නම්." ජා: අ: ගැ: 44[3] ධ: අ: ගැ: 19[9] -**ධාතු** (නා) = වාත පිත්ත ශ්ලේෂ්ම රුධිර යන මොවුන් රැස්ව සිටින තැන. රසාදි ධාතූන් හෝ පෘථිව්‍යාදි ධාතූන්. විත: ම: 93[33] කං: වි: පි: 25[19] (ආසය ධාතුනානත්තතා බලනු.) -**ානානත්තතා** (නා) = ආසය ධාතූන්ගේ නානත්වය. ශුක්‍ර ධාතුහුගේ නීලාදි වර්ණයට හෙතුව. "**ආසයධාතූනානත්තතෙනා,** වාත පිත්ත ශ්ලේෂ්ම රුධිර යන මොවුන් රැස්වැ සිටිනා සථාන භෙදයෙන්, රසාදි ධාතූන්ගේ හෝ පෘථිව්‍යාදී ධාතූන්ගේ හෝ නානාත්වයෙන්" කං: වි: පි: 25[19] විත: ම: 93[33] සාරා: ම: 40[31] කං: වි: 34[10] සං: පෘ: 368[38] -**භෙද** (නා) = පිත් සෙම් පුයා ලේ යන මොවුන් ගේ භෙදය. වි: වි: ටී: 212[9] සං: පෘ: 368[37].

ආසව 1 (නා) [සං ආසව] = මල් ආදියෙන් කළ ආසවය. මෙරය. අබ ආදී කුළු බඩු යොදා පෙරාගත් මල් ආදීන්ගේ රසය. "මෙහි පුප්ඵාදීන් කරණ ලද දෙය මෑ සපිර ප්‍රවෘත්ත හෙයින් **ආසව** නම් වේ" පස් වැදෑරුම් ආසව වශී. විත: ම: 237[5] කං: වි: 120[10] කං: වි: පි: 93[30] අ: ප: සං: 73[6] සං: පෘ: 635[13].

ආසව 2 (නා) = දුඃඛ විශෙෂයන්, දුක්. "දිට්ඨ ධම්මිකා **ආසවා** නාම - පෙ - දුක්ඛ විසෙසා" සං: පෘ: 156[28-33] සාරා: ම: 15[30]

ආසව 3 (නා) [සං ආස්‍රව] = කෙලෙස්. සන්තානයෙහි චිර පරිවාසිත බැවින් කෙලෙශයෝ ද ආසවයන් වැනි වෙත්. "**ආසවෙහි,** කෙලෙසුන් කෙරෙන්" - "ආ භවඟඟං ආගොත්‍රභුං සවන්තීති = **ආසවා.**" භූමි වශයෙන් භවාග්‍රය දක්වාද ධර්ම වශයෙන් ගොත්‍රභු චිත්තය දක්වාද වහනය වෙන්නුයි = පවතින්නුයි **ආසව** නම්" ජා: අ: ගැ: 221[6] පාරා: පා: 5[84] පරි: පා: ගැ: 2 ධ: අ: ගැ: 37[8] 48[27] වි: මා: සං: 107[2-27] -**ක්ඛය** (නා) [සං. ක්ෂය] ආශ්‍රවක්ෂය. කෙලෙසුන් ක්ෂය කිරීම. සං: පෘ: 112[18] මගා: පා: 7[30] -**ඤාණ** (නා) = කෙලෙසුන් ක්ෂය කරන නුවණ. අතීත් මාගී ඥානය. ත්‍රිවිද්‍යාවෙන් එකක්. පාරා: පා: 5[31] සං: පා: i12[14] -**ඤාණ කථා** (නා) = කෙලෙසුන් ක්ෂය කිරීමේ නුවණ පිළිබඳ කථා. සං: පෘ: 112[21] -**ට්ඨානීය** (නා) (√ඨා + අනීය)= පරූපවාදුදිය සහ අපාය දුඃඛ විශෙෂ "ආසවා නිවත්තන්ති එතෙසූති = **ආසවට්ඨානියා**' යන මෙහි අනීය ප්‍රත්‍යය ආධාර කාරකයෙහි වේ. (ආසවට්ඨානීය ධම්ම බලනු.) -**ධම්ම** (නා) = ආස්‍රව සථානීය ධර්ම ඉහාතම් වශයෙන් පරූපවාදුදිය සහ සම්පරායික වශයෙන්

අපාය දුඃඛ විගෙෂයෝ ආස්‍රව සථානීය ධමීයෝ වෙත්. "යතො ව ඛො සාරිපුත්ත ඉධෙකචෙව **ආසවඨානියා ධමමා** සඞ්ඛ පාතුභවන්ති අථ සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති" පාරා: පා: 9[5] ස: පා: 130[7] **-නිරොධ** (නා) (නි + √රුධි + ණ) = ආස්‍රව නිරොධය. කෙලෙසුන් නැති කිරීම. "අයං **ආසව නිරොධොති** යථාභූතං අබ්භඤ්ඤසිං" පාරා: ප: 5[26] **-ගාමිනිපටිපදා** (නා) [සං. ප්‍රතිපත්] = ආස්‍රවයන් නිරුඬ කිරීමේ ප්‍රති පත්තිය. කෙලෙසුන් නැති කරන පිළිවෙළ. "අයං **ආසව නිරොධ ගාමිනී** පටිපදාති යථා භූතං අබ්භඤ්ඤසිං" පාරා: පා: 5[26] **-සමුදය** (නා) = ආස්‍රවයන්ගේ, කෙලෙසුන්ගේ හට ගැන්ම. පාරා: පා: 5[25]

ආසා (නා) [සං ආශා] = ආශාව, **කැමැත්ත. තෘෂ්ණාව.** "සො බහි සිමගතො තං චීවරාසං පසිරූපාසනි අනාසාය ලභති **ආසාය** න ල භති" මහා: පා: 295[12] 298[20] අ: ප: ස: 24[2] **-'අවචෙජ්ද** (ආසා'වචෙජ්ද) (නා) = ආශාව සිඳීම. කසින චීවරයෙහි ආශාව නැති වීම. මහා: පා: 292[8] **-'අවචෙජ්දිකා** (ආසා'වචෙජ්දිකා) (නා) කසින සිවුර පිළිබඳව පැවැති ආශාව සිඳීම. අටවැදෑරුම් කසිනුද්ධාරයන් ගෙන් එකක්. "ආසාය අවචෙජ්දෙ එතිසසාති **ආසාවචෙජ්දිකා**" සිවුරක් ලබනු කැමැත්තෙන් යන්නහු අන් වෙහෙරකට පැමිණි කල්හි යම් කිසිවෙක් සිවුරක් දෙමියි කියා පසුව දෙන්නට නො හැක්කෙමැයි කී කල්හි **ඒ** සිවුර පිළිබඳව පැවැති ආශාව සුන් වූ පමණකින් සිදුවන කසිනුද්ධාරය" ක: ව: 78[25] ස: පා: ?25[30] මහා: පා: 289[17] චින: ම: 136[24] චි: ලං: 378[20] 379[15] **-කරණීය** (නා) (කර ණීය ආදාසක බලනු) **-දවාදසක** (නා) = මහාවගග පාළි කසිනකඛණ්ඩකයෙහි සඳහන් එක් කසිනුද්ධාර ක්‍රමයක්. මෙහි වතුෂක වාර ත්‍රිකයකි. 1 වස් විසූ සීමාව තුළදී නැවත එන්නෙමි යන සිත ඇතිව සීමායෙන් පිටතට ගොස් සිවුරු පිළිබඳ ආසායෙන් නො ලැබීමත් ආසායෙන් ලැබීමත් වූ කල නැවත නො යන්නෙමි යනාදි ක්‍රමයෙන් නිට්ඨානනත්තික සන්නිට්ඨානනත්තික නාසනනත්තික ආසාවචෙජ්දික චතුෂකයන්ගේ වශයෙන් එක් වාරයකි. විසූ වෙහෙරට නැවත එන්නෙමියි පිටත ගොස් සිටි කල විසූ ආවාසයෙහි කසිනුද්ධාරණය කරනලදුයි අසා නැවත නො යන්නෙමි යනාදි ක්‍රමයෙන් නිට්ඨානනත්තික සන්නිට්ඨානනත්තික නාසනනත්තික ආසාවචෙජ්දික චතුෂකයන්ගේ වශයෙන් දෙවන වාරය වේ සවණ්ණනත්තික ආසාවචෙජ්දික සීමා තික්කනත්තික සහුබ්භාර යනුවෙන් පිළිවෙළින් දක් වූ චතුෂකයන් ගේ තුන්වන ත්‍රිකය වේ. මෙහි ආසාව පෙරටු වූ නිසා චතුෂක ත්‍රිකයක් ලැබෙන නිසාද ආසා ද්වාදසකයයි යෙති. මෙහි විපසීසාසවූයේ අනාසා ද්වාදසකයයි. කසි: ව: 88[32] මහා: පා: 298[10] **-ඵල** (නා) = අර්හත් සිද්ධිය දියුණුව. "ආශා නො කළ හොත් නොවන හෙයින් ඒ ආශාවගේ ඵල නම් වේනුයි මහත් වූ ආශාවෙන් යන්න කොට නිපදවූ අර්හත් සිද්ධිය **ආශා ඵල** නම් වේ" ජා: අ: ගැ: 61[1].

ආසාවතික (නා) නිල මැස්සන් ඉහඬ තැබූ වණ. **කණු** කටු ආදියෙහි ගවයන් ගේ සිරුරු පහළ තන්හි වණ සෑදේ. එහි නිලමැස්සෝ ඉහඬ තබති. එය **ආසාවතික** නම්. "මැස් සන්ගේ බිජුවට **ආසාවතික** නම් වෙයි" ප: සූ: 215[24] අ: ප: ස: 87[25].

ආසාදනා (නා) = වොදනාව. වොදනා කිරීම, ලජ්ජා කිරීම. ස: පා: 612[15] (ආසාදනාපෙක්ඛ බලනු.) **-පෙක්ඛ** (නා) [සං. අපෙක්ෂා] = වොදනා කිරීම හෝ ලජ්ජා කිරීම බලා පොරොත්තු වූ වොදනා කටැටි "යොහං කුපිතො අනත්ත මනො **ආසාදනාපෙක්ඛා** භික්ඛුනං පත්තෙන පූරෙත්තා අගමාසිං භුඤ්ජථ වා හරථ වාති" ම: පා: ස: 603[16] 604[19] ස: පා: 612[17] මහා: පා: 257[12] පාචි: පා: 100[25] ප්‍රා: පු: ස: 68[18].

ආසාදෙති (ක්‍රි) (ආ + √සද + ණෙ + ති) = අගෞරව කරයි. වොදනා කරයි. (අනී: **ආසාදෙසි** වතී **ආසාදෙති** අනා: **ආසා දෙස්සති** සමී: **ආසාදෙය්‍ය** පමී: **ආසාදෙතු** පුක්‍රි: **ආසාදෙත්ථා** වකා: **ආසාදෙතෙනා** කමී: කෘ: **ආසාදෙතබ්බා -තබ්බා-තබ්බං** "න පකතත්තා භික්ඛු **ආසාදෙතබ්බා**" - "පකතත්තං භික්ඛුං **ආසාදෙති**" වු: පා: B. 178[5] 179[8] ස: පා: 859[21].

ආසාලභ (නා) [සං. ආෂාස] = ඇසළ මස. දෙළොස් මසින් එක් මසක්. වස්සාන ඍතුවේ දෙමසින් හෝ එක් මසක්. "ඇසළ නිකිණි දෙමස වස්සාන ඍතු නම්" අ: ප: ස: 12[26]

13^{11} විත: ම: 13^{12} (සත්‍රී ලිඞ්ගයෙහි ආසාළහි යනු වේ. විත: ම: 13^{11}.) **-කාළ පක්ඛ** (නා) = ඇසළ මස කළුවර පක්‍ෂය. වස්සාන ඍතුවේ ආරම්භය. "**ආසාළහස්ස** ච කාලමහා යාව කත්තික පුණ්ණමා වස්සකාලොති" විත: ම: 13^{12-22} (වස්සාන උතු බලනු.)

ආසාළහි (නා) [සං. ආෂාඪ] = ඇසළ මස "අප රජ්ජුගතාය **ආසාළහියා** පුරිමිකා උප ගන්තබ්බා" මහා: පා: 15^{445} **-නක්ඛත්ත** 1 (නා) [සං. නක්‍ෂත්‍ර] = ඇසළ නැකැත්. එම නැකතින් කරන උලෙළ. "**ආසාළහ නක්ඛත්තං** ඝුට්ඨං, උතුරාසළ නැකැත් ලද ඇසළ මස මැදි පොහොයෙහි කරන උත්සව යට ඝොෂා කරන ලද්දේ" ජා: අ: ගැ: 32^{31} **-නක්ඛත්ත** 2 (නා) = භික්‍ෂූන් වස් එළඹීම උදෙසා මිනිසුන් කරන උත්සව, නැකැත් කෙළි. "**ආසාළහනක්ඛත්තනන්ති** වස්සූප ගමන පූජා දිවසං සඤ්ඤාය" සාර: දී: 71^{716} සං: පා: 455^{22} **-පුණ්ණමා** (නා) [සං. පෞර්ණිමා] = ඇසළ පුණු පොහෝ දවස. ඇසළ පුර පසළොස්වක. ග්‍රීෂ්ම ඍතුවේ අව සාන දිනය. ග්‍රීෂ්ම ඍතුවේ පශ්චිමාඞ් මාසයේ හෝ අවසාන දිනය. විත: ම: 181^{6} සං: පා: 796^{31} **-පුණ්ණමී** (නා) [සං. පෞර්ණිමී] = ඇසළ පුණු පොහොය දවස. සං: පා: 796^{32} (ආසාළහි පුණ්ණමා බලනු.) **-මාස** (නා) = ඇසළ මස. "සචෙ **ආසාළහි මාසෙ** නිස්සය දායකං නලබහති යත්‍ථ අත්‍ථි තත්‍ථ ගන්තබ්බං" කු: සි:ස: 80^{28} ජා: අ: ගැ: 32^{31}.

ආසිඤ්චියති (ක්‍රි) (ආ + √සිඤ්ච + ඊය + නි) = ඉසිනු ලැබේ. වත් කරනු ලැබේ. (අතී: **ආසිඤ්චි** වතී: **අසිඤ්චති** අනා: **ආසිඤ්චිස්සති** සමී: **ආසිඤ්චෙය්‍ය** පමී: **ආසිඤ්චතු** පූක්‍රි: **ආසිඤ්චිත්වා** වකෘ: **ආසිඤ්චමානො** කම් කෘ **ආසිඤ්චියති**) ; "නත්‍ථං විසමං **ආසිඤ්චියති**" මහා: පා: 239^{2} ඛ: අ: ගැ: 206^{12}

ආසිත්ත (නා) (ආ + √සිච + ත) = 1 ඉසින ලද, වත් කළ. සපශී කළ. තෙත් වූ. වැගුරුණු. 2 එක්තරා පණ්ඩකයෙක්. "තෙසු **ආසිත්ත** සුයානං පබ්බජ්ජා න නිවාරිතා" කු: සි: ස: 10^{8} බු: සි: ටී: 16^{32} විත: ම: 427 (ආසිත්ත පණ්ඩක බලනු) **-උදක** (නා) = වත් කළ ජලය. "නහාන කොට්ඨක වාපි (වාවි?) ආදිසු සබ්බෙහි **ආසිත්ත උදකෙන** වා නහා යන්තස්ස අනාපත්ති" සං: පා: 524^{28} **-පණ්ඩක** (නා) [සං. පණ්ඩ] = පස් වැදෑරුම් පණ්ඩකයන් ගෙන් එක් පණ්ඩකයෙක් පැවිද්ද නො වැළැක් වූ පණ්ඩකයා. මෙරමාගේ අඞ්ග ජාතය මුඛයෙන් ගෙන ඉන් අසුචි වැගිරී මෙන් කාම දුහය සන්සිඳෙන පණ්ඩකයා. ක: වි: පි: 15^{14} විත: ම: $423^{4-43^{4}}$ කු: සි: ස: 10^{8-24} සං: පා: 758^{26} ක: වි: 173 (උසූය පණ්ඩක බලනු.)

ආසිත්ත කුපඨාන (නා) = තඹ ලොහොයෙන් හෝ රිදියෙන් කළ පා තටුව. පෙළාව. නුසු දුසු පා තටුවක්. "**ආසිත්ත කුපඨානං** නාම තම්බ ලොහෙනවා රජතෙන වා කතාය පෙලාය එතං අධිවචනං" "න භික්ඛවෙ **ආසිත්ත කුපඨානෙ** භුඤ්ජිතබ්බං" කු: සි: ස: 118^{34} බු: සි: ටී: 145^{19} සං: පා: 893^{30} චු: පා: 236^{4} සි: ව: ටී: 76^{13} චු: පා: B. 682^{24} 683^{31} ධ: අ: ගැ: 185^{12}.

ආසිවිස (නා) [සං. ආශීවිෂ] = සර්පයා. නයා වහා පැනිරෙන විෂ ඇති. "වණ්ණෙත්‍ථ නාග රාජා ඉද්ධිමා **ආසිවිසො** ඝොර විසො" මහා: පා: 22^{16} අ: ප: ස: 88^{23} වි: මං: ස: 105^{21} සං: පා: 153^{6} පාරා: පා: 19^{4} ධ: අ: ගැ: 131^{26} 199^{22}.

ආසිංසමාන (නා) (ආ + √සිංස + මාන) = කැමැතිවනු ලබන, පතනු ලබන "**ආසිංස මාන** රූපොව කිස්ස ත්වං ඉධ මාගතො" පරි: පා: 195^{29} සං: පා: 997^{12}.

ආසී (නා) = 1 ආශිර්වාදය, යහපත පැතීම. 2 සජී දළය. අ: ප: ස: 88^{28}.

ආසු (නා) [සං. ආශු] = වහා. ඉක්මනින්. අ: ප: ස: 8^{20}

ආසුමහිත්වා (පූ: ක්‍රි:) (ආ + √සුම්භ + ඉ + ත්වා) = හෙළා, වගුරුවා, වත්කොට (අතී: **ආසුමහි** වතී: **ආසුමහති** අනා: **ආසුමහිස්සති** සමී: **ආසුමෙහෙය්‍ය** පමී: **ආසුම්භතු** පූ: ක්‍රි: **ආසුමහිත්වා** වකෘ: **ආසුම්භමානො** කම්: කෘ: **ආසුමහිත්ත්වෙබ්බා - ත්වබ්බා - ත්වබ්බං**) "පානීය ථාලකං මත්ථකෙ **ආසුමහිත්වා** විධූපනෙන පහාරං අදාසි" - "ගූථකටාහං මත්ථකෙ **ආසුමහිංසු**" පාචි: පා: 294^{30} $296^{22-28-29}$ පාරා: පා: 262^{22}.

ආසෙවිත (නා) = සෙවුනා ලද, නිතර නිතර සෙවුනා ලද. මූල පටන් සෙවුණු. සං: පා: 995[22] පරි: පා: 1921[9].

ආහ (ක්‍රි) ($\sqrt{බූ}$ + ඊ, $\sqrt{බූ}$ = ආහ) = කීවේය. කිය.

ආහච්ච (පු: ක්‍රි) [සං. ආහත්‍ය] = හැපී, ගැටී, පැහැර. 'අට්ඨි මිඤ්ජං **ආහච්ච** තිට්ඨෙය්‍ය" වි: මා: සං: 140[24] සාර: දී: 129[17] මහා: පා: 92[30] **-පද** (නා) = විනය පාළිය. සිව්වැදෑරුම් ප්‍රඥප්ති විනයෙහි සූත්‍රය. බුදුන්ගේ ම දෙශ නාව. අට්ඨිය පිළිගතයුතු කරුණු පසින් එකක්. "භගවතා කණ්ඨාදි වණ්ණුපපත්ති ඨානං ආහච්ච විසෙසෙත්වා භාසිතං පදං **ආහච්ච පදං** = භගවතොයෙව වචනං" සාර: දී: 429[18] සං: පා: 161[28] වි: වි: ටී: 102[24] මිලි: ප්‍ර: 215[10] **-පාදක** 1 (නා) = එනම් ඇද හෝ පුටුව. සිව් වැදෑරුම් මඤ්චයන්ගෙන් එකක්. අටනිය (ඇඳපන්හ) විද එහි පාද ශිඛාව ප්‍රවෙශකොට ඇණ නො ගසා සෑදූ ඇඳ. "හැඳවල් හිස විද පා සිළු ගන්වා සිළු මුදුනෙහි ඇණ නො ගැන්වූ හැඳ **ආහච්ච පාදක** නම් වේ." - "**ආහච්චපාදකෙ,** ඇණ නො ගැන්වූ හැඳ පුටුයෙහි සිටියෙ" -"**ආහච්ච පාදකං,** වල් (වියල්) විදූ සිළු මෙහෙයූ" - "**ආහච්ච පාදකොා,** විට්ටම් විද පා වද්දූ කළ ආහච්ච පාද නම් මැසි වෙසෙසයැ" ක: වි: පි: 689 711[3-26] 1187 සං: පා: 5652[7] 9131[3] පරි: පා: ගැ: 430 විත: ම: 2052 2521[7] අ: ප: සං: 4311 ක: වි: 951[3] පාචි: පා: 5416[-17] චූ: පා: B. IX (උ: ඉ:) නි: ශී: 1222 වි: ලං: 3831 අභි: ධ: ප්‍ර: 1553[13] 1554[13] **-පාදක** 2 (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. සඟසතු සෙනස්තෙහි ආකාශ කුටිය මත්තේ වල්හිස විද සිළු හරවා කළ පා ඇති ඇඳක හෝ පුටුවක හිඳීම හෝ සැතපීම කරන භික්ෂුවට පචිති ආවැත් නිය මිත ශික්ෂාපදය. සූ: ප: 741[2] භි: ශී: 1224 (වෙහාසකුටි බලනු) **-වචන** (නා) = බුඩ දෙශනාව, බුඩ වචනය. සූත්‍රාන්තය. "අයං සුත්තන්තෙනා **ආහච්ච වචනෙන** ජිනභාසිතො නාම ජාතො" ප: සූ: 3096.

ආහඤ්ඡුං (ක්‍රි) = ගසන්නෙමි. "**ආහඤ්ඡුං** අමත දුන්දුභිං" මහා: පා: 728 (**ආහඤ්ඡං** යි ද දක්නේය. ප: සූ: 1573[4].)

ආහට (නා) [සං. ආහෘත] = ගෙණ එනලද, වෙත පැමිණ වූ. විත: ම: 232[18] වි: මා: සං: 167[13] ක: වි: පි: 892 **-භික්ඛා** (නා) $\sqrt{භික්ඛ}$ + ආ) [සං භික්ෂා] = ගෙණා ආහාර. තමන් වෙත ගෙණ එනලද භික්ෂාව. වි: මා: සං: 167[32]

ආහත (නා) (ආ + <හර + ත) = පහරන ලද, පහළ. කිපුණු. ධ: අ: ගැ: 100[21] **-චිත්ත** (නා) = පහරන ලද සිත් ඇති, කිපුණු සිත. "සබ්‍රහ්මචාරිසු කුපිතො හොති අනත්තමනො **ආහතචිත්තො** බිලජාතො" අඞ්ගු: නි: 495[25] ධ: අ: ගැ: 100[21].

ආහර (ක්‍රි) (ආ + $\sqrt{හර}$ + ඉ) = ගෙණ එව. "තෙන හි ත්වං කච්චාන එකං යෙව ගුළකුම්භං **ආහරාහි**" මහා: පා: 21[35] 258[6] **-හට්ඨ** (නා) = එළවූ අත් ඇති. අත දිගුකළ. නැමුණු. "සචායං **ආහරහට්ඨො** කකුධො" - "**ආහර හට්ඨො,** (සඟමිනි, අත දික් කළ මැනැවැයි මෙසේ කියන්නාක් මෙන්) නැමුණේය" මහා: පා: 27[12] ම: පා: සං: 93[27] **-හට්ඨක** (නා) (හට්ඨ + ක) = එක්තරා බ්‍රාහ්මණ කොටසක්. බොහොකොට අනුභව කොට නැගී සිටිය නොහී මෙරමාගේ අතෙහි එල්බ නැගී සිටුනා බැවින් "**ආහර හට්ඨක**" නම් බමුණු විශෙෂය. "බොහොකොට කා නැගී සිටිය නොහී ආහරහට්ඨං යි කියන **ආහරහඤ්ඤක** නම් බමුණු විශෙෂය ද" වි: මා: සං: 888 ධ: අ: ගැ: 260[28] වි: ම: ටී: 51[11].

ආහරෙය්‍ය (ක්‍රි) (ආ + $\sqrt{හර}$ + එය්‍ය) = ගෙණ: එන්නේය, එළවන්නේය, ඇතුළු කරන්නේය. (අතී: **ආහරි** වතී: **ආහරති** අනා: **ආහරිස්සති** සම්: **ආහරෙය්‍ය** පම්: **ආහරතු**; තුං: **ආහරිතුං** පූ: ක්‍රි: **ආහරිත්වා** වකෘ **ආහරණතා** සත්‍රී: ලි: **ආහරණති** කම්කෘ: **ආහරියමානො** - සත්‍රී: ලි: **ආහරියමානා**) "තතො පිණ්ඩපාතං **ආහරිත්වා** -පෙ දිවා විහාරං අක්කමි" - "කො භන්තෙ ගිලානො කස්ස කිං **ආහරියතූති**" "**ආහරෙය්‍යාති** පවෙසෙය්‍ය" මහා: පා: 25[29] 250[27] ක: වි: 115[9].

ආහවන (නා) = දූනය. "සක්කාදීනම්පි **ආහවනං**" වි: මා: සං: 5396.

ආහවනීය (නා) = 1 බ්‍රාහ්මණයන්ගෙ එක් වහනි විශෙෂයක්. යාග හිත්තක් 2 සඞ්ඝානුසම්මති නිදෙශයෙහි දක් වූ "**ආහුනෙය්‍ය**" වෙනුවට සර්‍වාස්තිවාදී නිකායිකයන් යොදන

පදය. 3 සඞ්ඝයා. "බ්‍රාහ්මණයන් ගෙ **ආහවනීය** නම් වහනියෙක් ඇද්ද" – "තදෙතං නිකායන්තරෙ **ආහවනීයොති** පදං" – "සඞ්ඝ ම **ආහවනීය** නම්" වි: ම: ස: 539[32-38] 540[4-20] වි: ම: ටී: 230[19].

ආහාර (නා) (ආ + √හර + ණ) [සං. ආහාර] = 1 ආහාරය, භොජනය අනුභව කටයුතු දෑය. කාලික සතරින් හෝ කිසිවක්. 2, සූවිසි උපාදාය රූපයන්ගෙන් එකක්. 3 ගැණීම. "**ආහාරන්ති** යං කිඤ්චි යාවකාලිකං වා යාමකාලිකං වා සත්තාහකාලිකං වා යාවජීවකාලිකං වා සබ්බං ගෙතං අජ්ඣොහරණීයත්තා **ආහාරොති** වුච්චති" – "නත්ථමහාකං තයා සද්ධිං **ආහාරූපහාරෙ**" පාරා: පා: 153[19] ස: පා: 395[22] මහා: පා: 234[3] ක: ටී: 174[31] වි: මා: ස: 1046[28] –**ත්ථඤ්ඤ** (නා) = අහර පිණිස. ආහාර කෘත්‍යය. "ලොකස්ස **ආහාරත්ථඤ්ඤව** ඵරෙය්‍ය" මහා: පා: 234[2] ස: පා: 618[23] කු: සි: ස: 35[10] ක: වි: පි: 88[24] –**උපවෙජ්ජ** (නා) (උප + √ජිද + ණ) = ආහාරූපවෙජ්දය, ආහාර අනුභව නො කිරීම, නිරාහාරව සිටීම. "**ආහාරූපවෙජ්දදීන්** තමා මැරීමෙහි ද දුකුළා වේ." කු: සි: ස: 116[20] –**උපහාර** (නා) (උප + √හර + ණ) = ගැණීම හා දීම. ගණුදෙනුව. "නත්ථමහාකං තයා සද්ධිං **ආහාරූපහාරෙ** සමණෙන සද්ධිං අම්හාකං **ආහාරූපහාරෙ**" පාරා: පා: 153[4] ස: පා: 395[21] –**ක්ඛය** (නා) [සං. ක්ෂය] = ආහාර ක්ෂය. ආහාරානුභවයක් නොමැති වීම. කල් හැඳින වැළඳිය යුතු අහර නො වැළඳීම. දෙවියන්ගේ මරණය සිදුවන එක් ක්‍රමයක් "**ආහාරක්ඛයෙන,** කල් හැඳින වැළඳිය යුතු අහර නො වැළඳීමෙන්" ධ: අ: ගැ: 63[27] 64[8] –**ජ** (නා) = ආහාරයෙන් හටගත්, රූපය. "ආහාරයෙන් හටගත් රූපය **ආහාරජ** නම්" වි: මා: ස: 1074[33] –**ට්ඨිතිකා** (නා) (ඨිති + ක) [සං. සථිනි] = ආහාරය නිසා පවත්නා. "**ආහාරට්ඨිතිකා,** පසයෙන් සිටුම් ඇත්තාහු" ජා: අ: ගැ: 60[6] –**රූප** (නා) = ආහාර රූපය. කබලිඞ්කාරාහාරය. ඔදනාදිය. අභි: ස: ස: 155[24] –**සඤ්ඤා** නා) = ආහාරය යන සංඥාව, හැඟීම. අන්‍යාහාරයෙහි හෝ ආහාරය යන හැඟීම. ක: වි: පි: 88[36] ක: වි: 115[10] –**සම්භව** (නා) = ආහාරය නිසා හටගත්, ආහාරය නිසා වැඩීම් ඇති. පඤ්චස්කන්ධය. ප: සූ: 256[11] –**සමුට්ඨාන** (නා) = ආහාරය නිසා හටගත්. ශරීරය. "**ආහාර සමුට්ඨානා** අයං භගිනි කායෝ" අඞ්ගු: නි: 278[21].

ආහිණ්ඩිත්වා (පූ: ක්‍රි:) (ආ + √හිණ්ඩ + ඉ + ත්වා) = ඇවිද, හැසිර. (අතී: **ආහිණ්ඩි** වතී: **ආහිණ්ඩති** අනා: **ආහිණ්ඩිස්සති** සම්: **ආහිණ්ඩෙය්‍ය** පම්: **ආහිණ්ඩිතු** පූ: ක්‍රි: **ආහිණ්ඩිත්වා** වකා **ආහිණ්ඩෙනා** සත්‍රි ලි: **ආහිණ්ඩතෙති;** = ඇවිදින්නී. හැසිරෙන්නී) "මනුස්සා විහාරචාරිකං **ආහිණ්ඩනතා** පසසිත්වා – පෙ – වීපාවෙන්ති" – "අථඛො භගවා ආයස්මා ආනන්දෙන පච්ඡාසමණෙන සෙනාසන චාරිකං **ආහිණ්ඩෙනෙනා**" පාචි: පා: 332[19] 333[9] මහා: පා: 331[5]. ජා: අ: ගැ: 32[19].

ආහු 1 (ක්‍රි) = කිහු, පැවසූහ. √ බ්‍රූ ධාතු වෙන් සිඩ අතීත බහු වචන ආඛ්‍යාත පදයක්.

ආහු 2 (නා) = හෝම ගින්නට පිදූ ගිතෙල්, පූජාව. ආහාරය. "**ආහුති** පිණ්ඩං සමුගහණහාති" ස: පා: 856[25] ආහුන බලනු.)

ආහුත (නා) (ආ + √හූ + ත) [සං. ආහෘත] = නෙණ එනලද, සකස් කළ ආහාරය. මනෝ: පූ: 361[32].

ආහුති (නා) = පිණ්ඩපාතය. ආහුති නම් වූ පිණ්ඩපාතය. මනෝ: පූ: 449[3] සු: වි: 116[16]

ආහුන 1 (නා) = සිව්පසය. දුර සිට නමුදු ගෙණවුත් සිල්වතුන් කෙරෙහි පිදිය යුතු සිව් පසය. "චතුන්නං පච්චයානමෙතං අධිවචනං" – "එහි ආමන්ත්‍රණය කොට දෙන දන **ආහුන** නම්" වි: මා: ස: 539[14] 1412[14]

ආහුන 2 (නා) = ගිතෙල්. හෝම ගින්නට පිදූ ගිතෙල්. "සඞ්ඝස්ස කිවෙවසුව **ආහුනං** යථා" – "**ආහුනං** යථා, හෝම ගින්නට පිදූ ගිතෙල් සේ" මහා: පා: 416[6] ම: පා: ස: 978[36] ස: පා: 856[25].

ආහුනෙය්‍ය (නා) (ආහුන + ණෙය්‍ය) = දුර සිට ගෙණවුත් පිදිය යුතු. ආර්‍ය සඞ්ඝරත්නයේ එක් ගුණයක්. පිණ්ඩපාතය පිළිගැන්වීමට සුදුසු වි: මා: ස: 539[14] මනෝ: පූ: 449[3].

ආහුණ්ඩරික (නා) [දෙශී: නා] = කරදර, සම්බාධ. හිරිහැර සහිත. "**ආහුණ්ඩරිකා** ඉමෙ සමණා සක්‍යපුත්තියා" – "**ආහුණ්ඩරිකා** සමණානං

සක්‍යපුත්තියානං දිසා අඞ්කාරා'' - ''**ආහුනදරිකා** භික්ඛුණීනං දිසා අඞ්කාරා'' - ''තසමා තං ඨානං **ආහුනදරිකං** අඞ්ගනනම්ම්ව නොනි'' - ''**ආහුනදරිකානි** සම්බාධා'' - ''**ආහුනදරිකං,** හාත්පසිනුදු මතුයෙනි දු ඝන සඤ්ඤා නෙ වූ සම්බාධ ස්ථානයයි'' - ''**ආහුනදරිකං,** ඝකයි යනු සත්‍යයි'' මහා: පා: 8[21] ම: පා: සු: 284[2-16] පාචි: පා: 330[21] සු: පා: 698[1] වි: මා: සු: 982[11-39] (ආහුනදරික ශබ්දයේ නිරුක්තිය පැහැදිලි නැත. එය දෙශි නාම යක්මෙන් ආවාසීවරයෝ සලකති. සමන්ත පාසාදිකා අටුවායෙහි එයට දුන් අර්ථය ''සම්බාධ'' යනුයි. කරදර, හිරිහැර යනු එයින් පැවසෙන අර්ථයයි. දෙශි ශබ්දයක සම්පූර්ණ **ලක්ඛණ** ඇති මෙහි අවසානයේ දක්නේ ස්වාර්ථයේ **ක** ප්‍රත්‍යය නෝ **ඉක** ප්‍රත්‍යය බව නිසැකය. එසේ වනවිට ''**ආහුනදර**'' යනු ප්‍රකෘති ශබ්දය මෙන් ගනු සුදුසුය. මේ ශබ්දයට සමානව ''**ආහුනදරෑ**'' - ''**ආහුනදර**'' ශබ්දයෝ දෙශිනාම මාලාවේ දක්නා ලැබෙති. එහි අර්ථය බාලයෝය, කිසිවක් නො වැට හෙන්නෝය'' යනුයි. ''**ආහුනදරෝ** බාලෙ'' (1-66) **ආහුනදරෝ බාලෝ ආහුනදරෑ බාල ඉත්‍යත්ථෙ**'' යනු එහි දක්නා පාඨයි. පාළි **ආහුනදරික** යනුද, ''**ආහුනදර**'' - ''**ආහුනදරෑ** ශබ්දයන්ගේ ම විකෘතියක් බව පිළිගත යුතුය. එසේනම් මේ **ආහුනදරික** ශබ්දයෙහි ද අර්ථය බාලයෝය, කිසිවක් නො වැට හෙන්නෝය, අඞ්කාරයෙහි වූවන් මෙන් කිසිවක් නො දක්නෝය'' යනු විය යුතුය. පාළි පොත්වල මේ ශබ්දය යෙදී තිබෙන තැන් අනුව එම අර්ථය වඩාලා සුදුසු බව පෙනේ. විශුද්ධි මාගීයෙහි අභිඥ නිර්දෙශයෙහි'' ''**ආහුනදරික**'' ශබ්දයට යෙදූ පසීය නාමය '**අඞ්ගනනම ම්ව**'' යනුයි. විශුද්ධිමාගී සත්‍ය යෙහි සහ එහි පුරාණ සත්‍යයෙහි ''**ආහුනද රික ,** ඝකයි'' අරුත් කිහ. එහෙත් ආහුනද රික ශබ්දයේ අර්ථය ප්‍රකට කළ ''**අඞ්ගනනම ම්ව**'' යන්නට ''අඞ්කාර තිම්සාවක් මෙන් වෙ'' - ''ඉතා ඇඳිරියක් මෙන යනු අර්ථයි'' කිහ. මේ අනුව ''**ආහුනදරිකා** ඉමෙ සමණා සක්‍ය පුත්තියා'' යන්නට, මේ ශ්‍රමණ ශාක්‍ය පුත්‍රයෝ කිසිවක් නො වැටහෙන බාලයන් වැන්නෝය'' ''අඞ්කාරයෙහි වූවන් මෙන් කිසිවක් නො දක්නෝය'' යන අරුත් දිය හැකිය. විමසත්වා!)

ආළම්බර (නා) [සං. ආලම්බර] = **පණාබෙර,** අළිහු බෙර. ''අසඤ්ඤිසඤ්ඤකෙපි **ආළම්බරං**'' - ''**ආළම්බර** මෙඝොෂිය, ආළම්බර හෙරිහුගේ ධ්වනියට බඳු ධ්වනි ඇති මෙඝයයි.'' - ''**ආළම්බරෝ,** අළිහු බෙර දැයි ඛණ්ඩහාල ජාතක ගැටපදයෙහි කිහු'' මහා: පා: 13[32] ම: පා: අ: 50[26] ජා: අ: ගැ: 153[23] අ: ප: අ: 21[20] වි: වි: ටී: 361[38] සඤ්ඤ: ප්‍ර: 114[28] (ආලිඛ බලනු.)

ආළවක (නා) = අලව්රට වැසි, එනම් ඇති. ආළවි නම් රට උපන් දරුවෝ, එහි භික්ෂූහු. ''**ආළවකෙ** භික්ඛූ පටිපුච්ඡි'' පාරා: පා: 171[14] චින: ම: 105[17] (ආලවක, ආළවික යි ද දක් නේය. (ආළවික බලනු.)

ආළවි (නා) එනම් රට, චින: ම: 105[17] (ආළවික බලනු.)

ආළවික (නා) (ආළවි + ඉක) = අලව් රට වැසි. එහි වැසි භික්ෂූන්, එහි උපන් දරුවන්. ''**ආළ විකා** නාම ආළවි රඤ්ඤෝ ජාතා දූරකා තෙ පබ්බ ජිත කාලෙපි ආළවකාත්‍වෙව පඤ්ඤායිංසු'' චින: ම: 105[17] කං: වි: 40[16] (ආලවික බලනු.)

ආළාන (නා) = ටැඹ, **කණුව.** ''**ආළානෙ,** ටැඹ'' ධ: අ: ගැ: 50[10]. (ආලාන බලනු)

ආළාර (නා) [සං. ආඪාර] = එනම් තාපසයා, සිදුහත් බෝසතුන්ගේ එක් ගුරුවරයෙක් වූ ආළාරකාලාම නම් තාපසයා. ධ: අ: ගැ: 37[33] (ආළාර **කාලාම** බලනු.)

ආළාරකාලාම (නා) = එනම් තාපසයා. සිදුහත් බෝ සතුන්ගේ **එක්** ගුරුවරයෙක්. ගොත්‍ර යෙන් කාලාම නම්වූ ආළාර තවුසා. ''**ආළා රොති** තස්ස නාමං - පෙ - **කාලාමොති** ගොත්තං'' - ''මහාජානියො ඛො **ආළාර කාලාමො**'' - ''**ආළාරඤ්චු කාලාමං,** කාලාම නම් ඇති ආළාර තාපසයන් කරාද'' මහා: පා: 6[27] ජා: අ: ගැ: 39[12] ප: සු: 142[9]

ආළාරික (නා) = අරඹ්කැමියා. ''**ආළාරිකා නි** හත්තකාරකො'' සු: වි: 110[30] අ: ප: ස: 63[26].

ආළි (නා) [සං. ආලි] = 1 ඇළ, වේල්ල. 2 යෙහෙළිය ''සෙය්‍යථාපි ආනන්ද පුරිසො මහතො තළාකස්ස පටිගච්චෙව **ආළිං** බන්ධෙ ය්‍ය'' චූ: පා: 400[14] චූ: පා: B. 418[12] 419[17] අඞ්ගු: නි: 785[15] අ: ප: ස: 33[24].

ආළින්ද (නා) [සං. ආලින්ද] - ආළින්දය. නිස වත්ත. පිළ. ඉස්තෝප්පුව. "**ආළින්දෙ** නිසවත්තෙනි" වි: මා: ස: 94921 අ: ප: ස: 3117 ජා: අ: ගැ: 20427 (ආලින්ද බලනු.)

ආළහක (නා) [සං. ආඪක] = 1 නැළි සතර. තුඹ, ලාස්ස, ලහ. 2 ඇතුන් බඳින කණුව. "සො ගන්ත්වා **ආළ්හකං** සපපිං තුලං ගුළං දෙණං තණ්ඩුලං ආහරාපෙත්වා අත්තනා පරිභුඤ්ජී" - "චතුපෙථා පත්ථා, සතර නැළියෙක්, **ආළහකා** සියුං, ලාස්සෙක් වෙයි" "තුම්බං නාම **ආළ්හකො** යනු ටීකාසි" පාරා: පා: 6118 අ: ප: ස: 6611-19 **ක**: වි: පි: 547 වින: ම: 1742 ස: පා: 50918 වි: මා: ස: 93022 **-ථාලිකා** (නා) (ථාලි + ක) [සං. ථාලි] = සතර නැළියක බත් තළියක්, සැළියක්. "එක ඤෙඤ්ඤව **ආළ්හක ථාලිකං** උපනිසිදිත්වා එකඤ්ඤ සූප නිඤ්ඤරකං දසකම්මකරපොරිසං භත්තෙන පරිවිසති" මහා: පා: 2741 27512 ම: පා: ස: 72829.

ඉ

ඉඤ්ඣ (නා) (**ඉඤ්ඣ?**) [සං ඍක්ෂ] = වලසා. අ: ප: ස: 8385.

ඉඤ්ඣාස (නා) = ගස් මැලියම්, ලහටු. "අනු ජානාමි භික්ඛවෙ **ඉඤ්ඣාසං** කාසාවනහි" චු: පා: 26841-38 ස: පා: 90024 චු: පා: B: 20421 22217.

ඉඤ්ඣන (නා) √ඉඤ්ඣ + යු = අන) [සං. ඊක්ෂණ] = දර්ශනය, බැලීම. දැකීම. අ: ප: ස: 10237.

ඉඤ්ඣනිකා (නා) [සං. ඉක්ෂණිකා] = නිමිති කියන්නී, යක්දෙස්ස. "එසා භික්ඛවෙ ඉත්ථී ඉමසම්ං යෙව රාජගහෙ **ඉඤ්ඣනිකා** අහොසි" පාරා: පා: 11416 ජා: අ: ගැ: 10530 අ: ප: ස: 3317 (ඉක්ඛණිකා යි ද දක්නේය ජා: අ: ගැ: 10530.)

ඉඩඟ (නා) = ඉඟි කිරීම, ආකාරය. අ: ප: ස: 10183.

ඉඩඟුදී (නා) = වැලහුන. එනම් බෙහෙත් වගීය. වැල් අහුන. අ: ප: ස: 7721.

ඉඩ්ඝ (නා) = වොදනාඥියෙහි වැටෙන නිපාත පදයක්. "වොදනා නම් වචනයෙන් සඤ්ඤ ලනයයි" එසේනම්. "**ඉඩ්ඝ** මෙ, එබැවින් මට" - "**ඉඩ්ඝ** හත්තෙ සරාපෙහි" - "**ඉඩ්ඝ** මෙ තවං ආනන්ද පානීයං ආහර පිවිස්සාමි" **ඉඩ්ඝස්ස** තස්සා ගබ්භ පාතනං ජානාහි" පරි: පා: ගැ: 1719 පාරා: පා: 4331 රූ: සි: ස: 46712 අ: ප: ස: 1558 ස: පා: 21221 වින: ම: 8733 මහා: පා: 1374 පාරා: පා: 844.

ඉච්ඡති (ක්‍රි) (√ඉසු + අ + නි) = කැමැති වෙයි, රුචි කෙරෙයි. (අනා: **ඉච්ඡී** වත්: **ඉච්ඡති** අනා: **ඉච්ඡිස්සති** සැම්: **ඉච්ඡෙය්‍ය** පැම්: **ඉච්ඡතු** පූ: ක්‍රි: **ඉච්ඡිඩ්ඨා තුං**: **ඉච්ඡිතුං** වකෘ: **ඉච්ඡමානා** කර්ම කෘ: **ඉච්ඡිතබ්බ - තබ්බා තබ්බං** = කැමැති විය යුතු.) "ඉච්ඡාමහං භන්තෙ තෙමාසං පටිසල්ලීයිතුං" පාරා: පා: 25925 ස: පා: 49524.

ඉච්ඡා (නා) [සං. ඊප්සා] = කැමැත්ත, රුචිය, ආශාව.තෘෂ්ණාව. අ: ප: ස: 244 **-'අපනත.** (නා) = ඉච්ඡායෙන් මිඩනලද, ආශාවෙන් පෙලුණු. "පාපිච්ඡා **ඉච්ඡාපකතො**" පාරා: පා: 9220-33 ස: පා: 3513 සාරා: ම: 3735 පරි: පා: ගැ: 79 **-විනය** (නා) තෘෂ්ණා විනය, ආශාව මැඩලීම, නික්මවාගැනීම. අඞ්ගු: නි: 6298 මනො: පූ: 7112.

ඉඡඤති (ක්‍රි) = සම්බඳ වෙයි, සඵල වෙයි. "**ඉඡඤති** භික්ඛවෙ සීලවතො වෙතො පණිධි. විසුඛත්තා" - "**ඉඡඤතීති,** වඩින්නුයි, උත්කර්ෂයට පැමිණෙන්නුයි යන අර්ථයි". අඞ්ගු: නි: 75911 වි: මා: ස: 92019.

ඉඤ්ජන (නා) = කම්පනය. චලනය, සෙලවීම. "**ඉඤ්ජනාදීහු** ආනමනාදීන්ට වෙවචන යෝයි" වි: මා: ස: 66929.

ඉට්ඨ (නා) [සං ඉෂ්ට] = කැමැති, යහපත්. සිත් සේ. අ: ප: ස: 12220 **-ඵල** (නා) = යහපත් සුවඳ. සුගන්ධ ද්‍රව්‍යය. අ: ප: ස: 2131 **-විපාක** (නා) = යහපත් විපාකය. මධුර විපාක ඇති, ධර්මය. ස: පා: 10614.

ඉටඨකා (නා) [සං. ඉෂ්ටක] = 1 උළු, ගඩොළු 2 ඡදනොපලය, පියස්සට ගත්නා ගල්. අඤ්ඤතරො භික්ඛු - පෙ - **ඉටඨකං** උච්චාරෙසි" අ: ප: සා: 31^{29}. චූ: පා: 278^{2} කැ: මි: පි: 73^{2} කැ: මි: 96^{29} කු: සි: සා: 86^{29} ධ: අ: ගෑ: 236^{24} පාරා: පා: 80^{19} **-කුඩ්ඩ** (නා) [සං. කුඩ්ය] = උළු පවුර. ගඩොළින් තැනූ ප්‍රාකාරය. "**ඉටඨක කුඩ්ඩකො,** අබවස නැඟූ උළු පවුර" ගඩොල් බිත්තිය. කු: සි: සා: 85^{28} සා: පා: 410^{9} (ඉටඨක කුඩ්සිකා යී ද දක්නේය) **-ගුහා** (නා) = උළුන් තැනූ ගුහාව, ගඩොළින් කළ ගුහාව, ඉඨක ගුහාවක් කරන්නහුට කුටිකාර සඤ්ඤාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙන් ඇවැත් නැති. සා: පා: 411^{13} වින: මැ: 105^{35} **-චය** (නා) [සං, වය] = උළු බැම්ම, ගඩොළින් කළ උස් බැම්ම. අනු දත් එක් බැම්මක්. "අනු ජානාමි භික්ඛවෙ තයො වයෙ **ඉඤ්ඤාවයං** සිලාවයං දාරුවයන්ති" චූ: පා: 232^{32} 234^{7} චූ: පා: B 663^{18} **-චිත** (නා) = ගඩොළින් තැනූ ගඩොළින් කළ. සා: පා: 410^{30} **-චුණ්ණ** (නා) [සං.චූර්ණ] = උළු සුණු, ගඩොල් කුඩු. වින: මැ: 78^{28} **-ඡදන** (නා) ($\sqrt{}$ඡද + යු = අන) = ගඩොළින් කළ ඡදනය. පියස්ස. පස් වැදෑරුම් ඡදනයන්ගෙන් එකක්. කු: සි: සා: 103^{20} සා: පා: 799^{20} **-පාකාර** (නා [සං. ප්‍රාකාර] = ගඩොළින් කළ පවුර. අනු දත් තෙ වැදෑරුම් ප්‍රාකාරයන්ගෙන් එකක් චූ: පා: 234^{30} 235^{5} 256^{20} **-සණ්ඨාර** (නා) (සං + $\sqrt{}$ඨර + ණ) = ගඩොළු ඇතිරීම. අනුදත් තෙ වැදෑරුම් සන්ථාරයන්ගෙන් එකක්. "අනු ජානාමි භික්ඛවෙ සන්ථරිතුං තයො සන්ථාරෙ **ඉඤ්ඤා සන්ථාරං** - පෙ - දාරු සන්ථාරන්ති" චූ: පා: B. 674^{4} 675^{4} චූ: පා: 233^{21} 234^{32} **-සොපාණ** (නා) [සං. සොපාණ] = ගඩොළින් කළ පඩි පෙළ. ගඩොළු හිණිමග. අනුදත් එක් සොපාණයක්. "අනුජානාමි - පෙ - **ඉඤ්ඤා සොපාණං** සිලා සොපාණං දාරු සොපාණන්ති" චූ: පා 231^{20} 232$^{2-34}$ 235^{8} චූ: පා: B. 670^{10} 671^{16}.

ඉණ (නා) [සං. ඍණ] = ණය. ධ: අ: ගෑ: 172^{30} සා: පා: 746^{14} අ: ප: සා: 64^{25} **-පරිභොග** (නා) = ඍණ පරිභොගය. සිව් වැදෑරුම් පරිභොගයන්ගෙන් එකක්. ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නො කොට සිව් පසය වැළඳීම. "ප්‍රතිශ්‍රාවකයා කෙරෙන් දක්ෂිණා විශුද්ධිය නො වන බැවින් නො පස් විකා වැළඳීම ණය ගෙණ වැළ දීමය" - "සීලවතො අපච්චවෙක්ඛිත පරිභොගො **ඉණ පරිභොගො** නාම" සා: පා: 502^{7} වි: මා: සා: 112^{30} වි: මැ: ටී: 61^{31} 63^{10} වි: මි: ටී: 277^{36} 278^{3} සාර: දී: 762^{34} මනො: පූ: 41^{10} වි: ලං: 96^{3} 97^{4} **-ංඤාණ** (නා) = ඉණ පරිභොගයට සම තැන. ඉණ පරිභොගය වැනි. අතීත පරිභොග ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නො කිරීම. 'හියේ‍යොයං මයා චීවරං පරිභුත්තං - පෙ - සො නෙව දවාය" යනාදීන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නො කරන්නේ **ඉණ පරිභොගය වැනි** වේ" - 'සචෙ අතීත පරිභොග පච්චවෙක්ඛණං න කරෙය්‍ය **ඉණ පරිභොග ඨානෙ** තිට්ඨතීති වදන්ති. වීමංසිතබ්බං" සාර: දී: 753^{8} වි: මැ: ටී: 62^{1} වි: මි: සා: 112^{41} **-පළිබොධ** (නා) [සං පරිරොධ] = ණය පිළිබඳ පළිබොධය. පැවිද්දට බාධාවන කරුණක්. "සහෙතුකො සත්තො **ඉණ පළිබොධෙන** න පබ්බජති" සා: පා: 746^{28} වි: වි: ටී: 512^{21} **-සාමිකා** (නා) = ණය හිමියෝ. ණය අයිතිකරුවෝ. සා: පා: 746^{30} 747^{7}.

ඉණායික (නා) (ඉණ + ණික) = ණය ගැනියා. පැවිදි නො කළයුතු පුද්ගලයෙක්. "න භික්ඛවෙ **ඉණායිකො** පබ්බාජෙතබ්බො" මහා: පා: 84^{30} සා: පා: 746^{13} මැ: පා: සා: 272^{32} අ: ප: සා: 64^{24} වි: වි: 2485 **-වත්ථු** (නා) = ණය ගැනියන් පැවිදි කිරීම පිළිබඳ කථාව. එබන් දන්ගේ පැවිද්ද පිළිබඳ විස්තර කථාව. සා: පා: 747^{11}.

ඉතර (නි) [සං. ඉතර] = අනෙක්, වැඩි, වැඩිපුර. වි: මා: සා: 124^{28} 125^{19}.

ඉතරීතර (නා) (ඉතර + ඉතර) = යම් කිසිවක්. ලද යම් දෙයක්. අගය අඩු හෝ වැඩි "**ඉතරීතරෙන** පහං භික්ඛවෙ සන්තුසිං වණ්ණෙමි" මහා: පා: 318^{27} මැ: පා: සා: 806^{32} සා: පා: 830^{22} **-චීවර** (නා) = යම්කිසි සිවුරක්. ඝනවූ හෝ දුහුල් (සියුම්) වූ ද, රෑඹ වූ හෝ ප්‍රණීත වූ ද යනාදීන් ලද යම්කිසි සිවුරක්. "**ඉතරීතර චීවර** සන්තුට්ඨියා නි යෙන කෙනචි චීවරෙන සන්තුට්ඨිතා" මනො: පූ: 491^{22} අඞ්ගු: නි: 204^{14} **-පිණ්ඩපාත** (නා) = යම්කිසි පිණ්ඩපාතයක්. පිඩු පිණිස ලද යම්කිසි අහරක්. සොළොස් වැදෑරුම් පිණ්ඩපාතයන්ගෙන් යම් කිසිවක්. "**ඉතරීතර පිණ්ඩපාත** සන්තුට්ඨියාව වණ්ණවාදී' අඞ්ගු: නි: 204^{24} මනො: පූ: 491^{31} (පිණ්ඩපාත යනු බලනු.)

-සෙනාසන (නා) = යම්කිසි සෙනසුනක්. පස ලොස් වැදෑරුම් සෙනාසනයන්ගෙන් යම්කිසි සෙනසුනක්. අඞ්ඝ: නි: 204[17] මනෝ: පූ:528[3] (සෙනාසන බලනු.)

ඉති (නි) [සං. ඉති] = 1 හෙතු 2 ප්‍රකාර 3 ආදි 4 අවධාරණ 5 නිදර්ශන 6 පදපූර්ති 7 විපර්‍යාස 8 පරිසමාප්ති යන අර්ථවල වැටෙන නිපාත පදයක්. අ: ප: ස: 159[12] ස: පා: 105[19] රූ: සි: ස: 465[8] සාර: දී: 876[30] **-භවාභව කථා** (නා) = වෘද්ධිය හා හානිය පිළිබඳ කථා. මෙහි භව නම් සස්සතය, අභව නම් උච්ඡේදය; භව නම් වෘද්ධිය, අභව නම් හානිය; භව නම් කාම සුඛය, අභව නම් ආත්මක්ලමථය යන සවැදෑරුම් කථාව. මෙසේ **ඉති භවාභව කථා** යනුවෙන් ගැණෙනුයේ දෙතිසක් තිරශ්චීන කථාවන්ගේ අවසාන සයයි. "අනෙක විහිතං තිරච්ඡාන කථං කථෙන්හි සෙය්‍යථිදං? **රාජ කථං** - පෙ - **ඉතිභවාභව කථං ඉති වා**" පාචි: පා: 184[31] සාර: දී: 876[24] වි: වි: ටී: 337[13] සාර: ම: 169[39] දී: නි: 6[17] සු වි: 66[11] **-භවාභව හෙතු** (නා) = අනාගතයෙහි සම්පත්තිය වැඩීම හෙතුකොට. මෙසේ මෙසේ සම්පත්තිය අනාගතයෙහි වැඩෙන්නේයයි හෙතු සැලකීම. "න **ඉතිභවාභව හෙතු** අගාරසමා අනගාරියං පබ්බජිතෝ" අඞ්ඝ: නි: 90[16] මනෝ: පූ: 383[2] **-වාදප්පමොක්ඛා නිසංස** (නා) = ඒ ඒ වාදයාගේ මිදීමේ අනුසස්. තමා කෙරෙහි ආරොපනය කරන වාදයන්ගෙන් මිදීමේ ප්‍රයොජන සලකා පර්‍යාපතිය හැදෑරීම. සාර: දී: 71[16] ස: පා: 147 ප: සූ: 88[25] (2) **-වුත්තඤ්ඤ** (නා) [සං ඉති වෘත්තඤ්ඤ] = නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනයෙන් එකක්. "වුත්තං හෙතං භගවතා" යනාදීන් දක්නා එක්සිය දෙළසක් පමණ වූ සූත්‍රාගත. "වුත්ත ඤ්ඤතං භගවතා" යනාදී නයින් පැවැති දශොත්තර ශත සූත්‍රාගතයනු **ඉති වුත්තඤ්ඤ** නමැයි දතයුතු" - "දසුත්තර සත සුත්තන්තානි එත්තාපි ඛ්වාදසුත්තර සත සුත්තන්තානි පාඨෙන භණිතබ්බං" අභි: ධ: ප්‍ර: xx[19] (සංඥපනය) සාර: දී: 86[7] ස: පා: 16[14] පාරා: පා: 8[22] ප: සූ: 88[11] (2)

ඉතිවා (නි) = මෙබඳු වූ හෝ මෙයින් අන්‍යවූ. මේ ආදී. "ඉති භවා භවකථං **ඉති වා**" -"**ඉතිවා නි** හි එත්ථ ඉති සද්දෝ පකාරත්ථොවා සද්දෝ විකප්පත්ථොවා." සාර: දී: 876[30] පාචි: පා: 184[31] දී: නි: 6[17].

ඉතිහ (නි) = මෙසේ, මේ අයුරින්. "**ඉතිහ** තෙන ඛණෙන - පෙ - සද්ධෝ අඛ්ඛගහසඤ්ඤී" පාරා: පා: 17[80] ස: පා: 149[10].

ඉතිහාස (නා) (ඉති + ඉහ + ආස) [සං. ඉතිහාස] = ඉතිහාසය ක්ෂත්‍ර විද්‍යාව, පුරාතන කථා ප්‍රබන්ධය. "**ඉතිහාසෙ ච,** "ඉතිහ ආස ඉති" ඉතිහ ආස යන මේ සඳහා යුත් ශාස්ත්‍රයෙහිද, නැටුම් ශාස්ත්‍රයෙහි එවි, පුරාණ ග්‍රන්ථයෙහි එවි" ජා: අ: ගැ: 9[7] අ: ප: ස: 17[6] **-පඤ්චම** (නා) = ඉතිහාසය පස්වැනි කොට ඇති. වෙද සතර සහ ඉතිහාසය. ක්ෂත්‍ර විද්‍යාව නම් වූ ඉතිහාසය සහ සිව් වෙදය උගැන්ම. "ඛත්ත විජ්ජා සඞ්ඛාතො වා ඉතිහාසො පඤ්චමෝ එතෙසන්ති **ඉතිහාස පඤ්චම මා**" මනෝ: පූ: 393[27] සු: වි: 173[7].

ඉතෝතර (නා) [සං. ඉතර] = සවලප මාත්‍ර. ඉතරවික. ලාමක. "සුපිනූපමා **කාමා ඉතෝතර** පච්චුපඨානෙන" - "**ඉතෝතරෝ ච** වාසෝ භවිස්සති" මිහා: පා: 88[13] විභ: මූ: 244[11] ස: පා: 749[28] ජා: අ: ගැ: 178[17] ධ: අ: ගැ: 105[19] වි: මා: ස: 1158[18] අ: ප: ස: 944 **-සඤ්ඤ** (නා) =ළාමක සතෙක්. පහත් අදහස් ඇති පුද්ගලයෙක්. :ධ: අ ගැ: 43[11].

ඉත්ථං (නි) = මෙසේ, මේ ආකාර **-නාම** (නා) = මෙ නම් වූ. මෙබඳු නමක් ඇති. (පූ: ලි: **-නාමෝ** සත්‍රී: ලි: - **නාමා** න: ලි: - නාමං) ස: පා: 793[32]

ඉත්ථත්ත (නා) = නැවත මේ ආත්මභාවයට. නැවත ඉපදීමකට. "නා පරං **ඉත්ථත්තා යාති** අබ්භඤ්ඤසිං" ධ: අ: ගැ: 48[21].

ඉත්ථන්නර (නා) (ඉත්ථි - අන්තර බලනු.)

ඉත්ථි භාව (නා) = මෙ බව, මේ ස්ත්‍රීබව. මේ ජාතිය. ප: සූ: 329[29] (2)

ඉත්ථිමක්ඛන (නා) = වෙන යම්කිසි ප්‍රකාරයක්. යම්කිසි අයුරක්. ක: වි: පි: 54[38].

ඉත්ථාගාර (නා) (ඉත්ථි + අගාර) = ඔරොධය, අවරොධය, නළුවාරය. අන්තඃපුරය. "රාජා ච මෙ මාගධො සෙනියො බිම්බිසාරො උපඨානබෙබා **ඉත්ථාගාරඤ්ච** බුද්ධ පමුඛො ච සඞ්ඝෝ" මහා: පා: 80[23] පාචි: පා: 178[29] අ: ප: ස: 30[32] ධ: අ: ගැ: 428.

ඉත්ථී (නා) [සං. සත්‍රී] = සත්‍රිය, කාන්තාව. අ: ප: ස: 3236 – **'අත්තභාවෝ** (නා) = සත්‍රී ආත්ම භාවය. මාගම් අත් බැව්. "ඉත්ථී සඞ්ඛාතෝ අත්තභාවෝ **ඉත්ථත්තභාවෝ** ති බිඳුණේසි" ධ: අ: ගැ: 1226 –**'අධිප්පාය** (නා) = සත්‍රීන් පිළිබඳ අදහස් ඇති, එබඳු පුද්ගලයා. "පුරිසෝ භික්ඛවෙ **ඉත්ථාධිප්පායෝ** අපපං රත්තියා සුපති බහුං ජගහති" අඞ්ගු: නි: 43820 –**'අන්තර** (නා) (ඉත්ථී + අන්තර) = සත්‍රී සාර පියකු ඇති, රියැදුරු සත්‍රියක ඇති. "තෙන ඛෝ පන සමයෙන ජබ්බගහියා භික්ඛු යානෙන යායන්ති – පෙ – පුරිසයුත්තෙන පි **ඉත්ථන්තරෙන**" මහා: පා: 22527 ස: පා: 80718 –**'අලඞ්කාර** (නා) = සත්‍රී ආභරණ. මෙහෙණක විසින් නො දූරිය යුත්තක්. භික්ෂූන් විසින් සපශී නො කළයුතු අනා මාස වසතු වක්. හිසෙහි, ගෙලෙහි, අතෙහි, පයෙහි, කටි යෙහි හෝ පළඳනා යම්කිසි ආභරණයක්. "**ඉත්ථාලඞ්කාරං**, ගැණුන් විසින් පැළඳිය යුතු යම්කිසි පළඳනාවක්" ප්‍ර: පු: ස: 5125 පාචි: පා: 3816 මිනෝ: පූ: 7242 –**'ආකප්ප** (නා) [සං. ආකල්ප] = සත්‍රී ආකල්පය සත්‍රීන්ගේ දිසත්‍ර හැඳීම් පෙරවීම් ආදිය. "ඉත්ථාකප්පනති නිවාසන පාරුපනාදිං **ඉත්ථි ආකප්පං**" මිනෝ: පූ: 72337 (ශ්‍රී ධම්මරාම) අඞ්ගු: නි: 6558 ධ: අ: ගැ: 10334 –**'ඉන්ද්‍රිය** (නා) = සත්‍රී ඉන්ද්‍රිය. සත්‍රියකට උපදනා ඉඳුරන්. චි: ලං: 1654 චි: මා: ස: 1046714 –**උභතෝ ඛඤ්ජනක** (නා) (නා) = සත්‍රී උභතෝ ව්‍යඤ්ජනකයා. සත්‍රී නිමිත්ත සහ පුරුෂ නිමිත්ත දෙකින් ම යුකත වූවහු. එක් වර්ජනීය පුද්ගලයෙක්. උපසම්පද දුවට අවසතුක වූවෙක්. සත්‍රී උභතෝ ව්‍යඤ්ජනකයා හට සත්‍රී නිමිත්ත ප්‍රකටව ද, පුරුෂ නිමිත්ත අප්‍රකටව ද ඇත්තේය. හෙතෙම තෙමේ ද ගැබ් ගණියි අනුනුදු ගැබ් ගන්වයි. විත: මි: 4819 ක: චි: පි: 189 සී: ලං: 164121–30 –**කථා** (නා) = සත්‍රීන් පිළිබඳ කථා. සත්‍රීන්ගේ වණ්ණ සණ්ඨානාදිය පිළිබඳ ආස්වාද වශයෙන් කරන කථා. තිරශ්චීන කථා නමින් ගැණෙන දෙනිස් කථාවන් ගෙන් එකක්. භික්ෂූන් විසින් නො කළයුතු කථාවක්. "**ඉත්ථිකථාපි** වණ්ණ සණ්ඨා නාදීනි පටිච්ච අස්සාදවසෙන නවට්ටති" පාචි: පා: 184129 සාර: දී: 8762 සු: චි: 6532 දී: නි: 615 –**කාය** (නා) 1 සත්‍රී ශරීරය. 2 සත්‍රීන් ගේ පරිභොගය පිණිස. සත්‍රීන්ගේ දෛනික පරිභොගය වූ නහනීය සුණු ආදිය පිණිස. "ඉදං තෙ නාත සුදිත්‍යා මාතුමිත්තිකං **ඉත්ථි කාය** ඉත්ථිධනං" පාරා: පා: 1518 ස: පා. 14539 සාරා: ම: 1320 –**කුත්තන** (නා) [සං: කැලුපන ?] = සත්‍රීන්ගේ ක්‍රියා. සත්‍රීන්ගේ ආචාර. "**ඉත්ථි කුත්තනං**, ගැනුන්ගේ ක්‍රියා" – "**ඉත්ථි කුත්තෙනන**, සත්‍රීන් ගේ ආචාරයෙන්" ජා: අ: ගැ: 76310 131310 ධ: අ: ගැ: 10334 අඞ්ගු: නි: 6538 මිනෝ: පූ: 72337 –**කුමාරිකා පටිග්ගහණං** (නා) = සත්‍රීන් හා කුමාරිකාවන් පිළිගැන්ම. භික්ෂූන් විසින් නො පිළිගත යුත්තත්. මෙහි ඉත්ථි නම් විවාහ වූ සත්‍රීහුයි. විවාහ නොවූවෝ කුමාරිකාහුයි. "තාසං පටිග්ගහණම්පි. ආමසනම්පි අකප්පියමෙව" – "**ඉත්ථි කුමාරිකා පටිග්ගහණා** පටිවිරතෝ සමණෝ ගොතමෝ" දී: නි: 411 සු: චි: 5814 ප: සූ: 1751 –**ගණ්ඨි** (නා) = සත්‍රී ගණ්ඨිය. වතු සමූඛානික ගණ්ඨායතනය. මිනෝ: පූ: 1529 –**චිත්ත** (නා) = සත්‍රියගේ අදහස, කැමැත්ත. මිනෝ: පූ: 7241 –**දාන** (නා) සත්‍රීන් දීම. ලොකයෙහි පුණ්‍ය සම්මතවූ ද, එහෙත් අපුණ්‍ය වූ පඤ්ච දානයන්ගෙන් එකක්. 'පඤ්ච දානානි අපුඤ්ඤානි පුඤ්ඤසම්මතානි ලොකසම්ං මිජ්ඣදානං – පෙ – **ඉත්ථි දානං** උසභ දානං" පරි: පා: 17818 පරි: පා: ගැ: 1423 –**ධන** (නා) = සත්‍රියට දුන් ධනය, පරිත්‍යාග කළ ධනය. නහන සුණු ආදිය ගැණීම පිණිස පනිකුලෑට යන සත්‍රියට දුන් ධනය. "ඉදං තෙ නාත සුදිත්‍යා මාතුමිත්තිකං ඉත්ථිකාය **ඉත්ථිධනං**" පාරා: පා: 1518 ස: පා: 14515 –**ධුත්ත** (නා) = සත්‍රී ධූර්ත. සත්‍රීන් කෙරෙහි ලොල් වූවෝ චි: චි: ටී: 125118 ස: පා: 19220 –**නිමිත්ත** (නා) = 1 සත්‍රී නිමිත්ත. සත්‍රී ලිඞ්ගය. 2 සත්‍රීන්ගේ කටාක්ෂාදි ලීලා. "එවං ආගතං **ඉත්ථි නිමිත්තං** ඉත්ථි ලීළහං දසෙසන්ති" ස: පා: 391111 ධ: අ: ගැ: 10334 ධ: ප: අ: 6413 (ඉත්ථි ලීළහ බලනු.) –**පණ්ඩක** (නා) = සත්‍රී නිමිති නැති සත්‍රිය. දුට්ඨුල්ල වාචා සඞ්ඝාදි සෙස ශික්ෂාපද ආක්‍රොශ නිර්දෙශයෙහි දැක්වූ එකොළොස් පදයන්ගෙන් එකක්. "මෙථුන ධම්ම" ශබ්දය සමග ගටා කීමෙන් සහ වෙසෙස් ඇවැත් සිදුවන පදයක්. "මෙථුන ධම්මෙන සච්චානෙව ආපත්ති කරොති හොන්ති" පාරා: පා: 1456 ස: පා: 391116 විත: මි: 9718 –**පසාධන** (නා) = සත්‍රීන් පළඳනා ආභරණ. අනාමිස වසතුවක්. චි: චි: 345

-ඵොට්ඨබ්බ (නා) [සං. සප්ඡවව්‍ය] = සත්‍රී සුඛයය. සත්‍රී ශරීරය හෝ හත් පළන් වස්ත්‍රා භරණාදිය හෝ සුඛී කිරීම මනෝ: පූ. 16[28] -ඵොඝ (නා) = සත්‍රී භොගය. රාජයෙන් රක්‍ෂා පුරුෂයාගේ භොගය වූ සත්‍රිය. ක: වී: 116[34] ක: වී: පී: 90[10] ස: පා: 632[14] (සහොජන බලනු.) -මනී (නා) (√මන + ඉ (නී) [සං. මති] = සත්‍රියගේ අදහස. අභිප්‍රාය සඤ්ඤාවරිත්‍රා සඞ්ඛාදිසෙස ශික්‍ෂා පදයෙහි සඳහන් පරිදි පුරුෂයාට දන්වන සත්‍රියගේ අදහස. ඇගේ මව්පියන් විසින් හෝ දන් වන ඇගේ අදහස. "ඉත්ථිමන්තිනාති ඉත්ථි යාවා තස්සා මාතා පිතාදීහි වා පෙසිතො ඉත්ථියා මතිං" පාරා: පා: 155[29] ස: පා: 396[9] ප්‍රා: පු: ස: 16[23] ක: වී: 37[28] -යුත්ත (නා) (√යුජ + ත) [සං. යුක්ත] = දෙනුන් යෙදූ. ගව දෙනුන් යෙදූ රථය. මෙහෙණනට අනු දන් රථය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ ඉත්ථි යුත්තං පුරිසයුත්තං හත්ථවට්ටකන්ති" චූ: පා: 421 [2] චූ: පා: B. 480[23] මහා: පා: 225[2] 226[7] ස: පා: 807[17] -රස (නා) = සත්‍රී රසය. චතු සමුඛානික රසායතනය. මනෝ: පූ: 16[6] -රූප (නා) = 1 සත්‍රී රූපය. වස්ත්‍ර, පස තුරුණු ආදියෙහි යෙදූ සත්‍රී රූප. 2 සත්‍රියගේ චතුසමුඛානික රූපායතන සඞ්ඛ්‍යාත වර්ණිය කාය ප්‍රතිබද්ධ වර්ණිය. අනාමාස වස්තුවක්. "ඉත්ථිරූපාදිං දස්සෙත්වා කතං වත්ථුඤ්ච පච්චත්ථරණඤ්ච නිත්තනිඤ්ච ඉත්ථිරූපං අනා මසිත්වා ගණ්හිතුං වට්ටති" සාර: දී: 661[5] වී: වී: ටී: 219[14] මනෝ: පූ: 13[3] -රූපක (නා) (රූප + ක) = සත්‍රී රූප. චිත්‍ර කර්මී නොකර වියයුතු එක් ආකාරයක්. "න භික්ඛවෙ පටිභාන චිත්තං කාරාපෙතබ්බං ඉත්ථි රූපකං පුරිස රූපකං" චූ: පා: 268[24] චූ: පා:B . 22[23] (ඉත්ථි රූපං යි ද දක්නේය. චූ: පා: 268[27]) -ලිඞ්ග (නා) = සත්‍රී ලිඞ්ගය, සත්‍රී නිමිත්ත. "තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො ඉත්ථි ලිඞ්ගං පාතුභූතං හොති" පාරා: පා: 35[30] ස: පා: 196[32] 197[16] ධ: අ: ගැ: 103[32] -ලීළා (නා) [සං. ලීලා] [සං. ලීස?] = සත්‍රී ලීලා "සත්‍රීන්ගේ කටාක්‍ෂාදි ලීලා" - "කටාක්‍ෂ නම් තෙත් කොණින් බැල්මයි" "එවං ආගතං ඉත්ථි නිමිත්තං ඉත්ථි ලීළාං දස්සෙත්වා" ජා: අ: ගැ: 76[30] ධ ප: අ: 641[3] (ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශ මුද්‍රණය 1898) -චාර (නා) = සත්‍රී චාරය. ප්‍රථම පාරාජික ශික්‍ෂාපදයෙහි මනුෂ්‍ය, අමනුෂ්‍ය, තිරශ්චීන සත්‍රීන් පිළිබඳව විස්තරවත අසූ එක් වාරය. එහි මනුෂ්‍ය සත්‍රීන්ගේ මාංශීත්‍රය වශයෙන් සුදුක්ක චතුෂ්ක තුනකි. එසේම ජාගරනහි චතුක්කය, සුත්ත චතුක්කය, මත්ත චතුක්කය, උම්මත්ත චතුක්කය, පමත්ත චතුක්කය, මත අක්ඛායින චතුක්කය, යෙභුය්‍යෙන අක්ඛායින චතුක්කය, ඛායින චතුක්කය, යී චතුෂ්ක තුන බැගින් වාර නවයකි. එවිට සත් විස්සකි. අමනුෂ්‍ය සත්‍රීන් සහ තිරශ්චීන සත්‍රීන් පිළිබඳව ද, මේ චතුෂ්ක තුන තුන බැගින් ලැබෙන බැවින් එකල සිව් පණසකි. සියල්ල ගුණ කිරීමෙන් චතුෂ්ක අසූ එකකි. මේ ප්‍රථම පාරාජික ශික්‍ෂා වෙහි ලැබෙන සත්‍රී වාරයයි "ඉත්ථි වාරෙ එකාසීති චතුක්කානි" ස: පා: 188[27] -විධ (නා = සත්‍රියගේ මාන විධිය. මනෝ: පූ: 723[37] අඞ්ග: නි: 653[2] -සණ්ඨාන (නා) = සත්‍රිය යන සංඥාව, හැඟීම. ක: වී: 36[18] සාර: දී: 659[31] -සණ්ඨානි (නා) (සණ්ඨාන + ඉ) = සත්‍රී යන හැඟීම ඇති, එබඳු තැනැත්තා. "ඉත්ථි ච හොති ඉත්ථිසණ්ඨානිච" සාර: දී: 659[31] -සණ්ඨාන (නා) = සත්‍රී සටහණ. සත්‍රී සට හන් ඇති දෑ. අනාමාස වස්තුවක්. "ඉත්ථි සණ්ඨානන්න කත නිරවජ්ජානගත රූපමපි අනාමාසන්ති දට්ඨබ්බං" සාර: දී: 661[1] -සද්ද (නා) [සං. ශබ්ද] = සත්‍රියගේ ශබ්දය. සත්‍රී යගේ චිත්ත සමුට්ඨානික කථා ගීතාදි ශබ්දය නෝ හත් පළන් වස්ත්‍රාභරණාදියෙහි ශබ්දය මනෝ: පූ: 147 -සර (නා) [සං. ස්වර] = සත්‍රියගේ ස්වරය, හඬ අඞ්ග: නි: 653[2] මනෝ: පූ: 724[1] -සාරථි (නා) = සත්‍රී සාරථියකු ඇති, රියැදුරු සත්‍රියක් ඇති ස: පා: 807[20]. ඉදං (ස: නා:) = මෙය, මේ කරුණ.

ඉදප්පච්චයතා (නා) = සංස්කාරාදීන්ට ප්‍රත්‍යය වූ අවිද්‍යාදි හෙතුව. හෙවත් ප්‍රත්‍යය. "ඉදප්පච්ච යතා" යන මෙහි ඉමෙසං පච්චයා, මේ ජරා මරණාදීන්ගේ ජාත්‍යාදි ප්‍රත්‍යයෝ; ඉදප්පච්ච යතා, ඉදම්ප්‍රත්‍යය නම් වෙත්. ඉදප්පච්චයා එව = **ඉදප්පච්චයතා** යනුයෙන් භාව ප්‍රත්‍ය යෙහි වෙන අර්ථයෙක් නැත. භාව ප්‍රත්‍යය සභාවිකයයි කි වෙත්" වී: මා: ඤ: 1249[40] 1250[5] (ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පාද බලනු) -පච්චයසමුප්පාද (නා) = අවිද්‍යාදි හෙතු ධර්මයන්ගේ ශක්තිය හෙතුකොට සඞ්ඛාරාදි ඵල ධර්මයන් හට ගැනීම. "ඉමෙසං පච්චයා =

ඉදප්පච්චයා; ඉදප්පච්චයා එව = ඉදප්පච්චයතා; ඉදප්පච්චයතා ච පටිච්චසමුප්පාදෙවාති = ඉදප්පච්චයතා **පටිච්චසමුප්පාදෙ**" යනු මෙහි දිග්‍රහ වාක්‍යයි. "දූදභං ඉදං ඨානං යදිදං **ඉදප්පච්චයතා පටිච්ච සමුප්පාදෙ**" මහා: පා: 4²⁷ ම: පා: සං: 1⁷¹¹ සාරා: ම: 185¹⁸ සං: පා: 721³.

ඉදමට්ඨිතා (නා) = කඨිණය පස් වැදෑරුම් ධුත ධර්මයන්ගෙන් එකක්. "ඉමෙහි කුසල ධම්මෙහි අත්‍ථි = ඉදමට්ඨි, ඉදමට්ඨිතො භාවො = ඉදමට්ඨිතා" යනු විග්‍රහය වේ. යම් නුවණකින් ප්‍රව්‍රජිතයක්හු විසින් පාංශුකූලිකාදි ධුතාඞ්ගයෙහි පිහිටිය යුතුයයි කියන ලදද, ධුතගුණයන් සමාදන්ව පරිහරණය කෙරෙද, හෙද **ඉදමට්ඨිතා** නම්. එහෙයින්ම කිහ "**ඉදමට්ඨිතා** කඨිණ මෙව සී" වි: මා: සං: 156²⁵ 157⁴ (2 සංඝකාරණය.)

ඉදානි (නි) = දැන්, මේ වෙලාවේ, මෙකල. සං: පා: 944¹⁸.

ඉද්ධ (නා) [සං. ඍද්ධ] = 1 සමෘද්ධ, සාරවත්. 2 ගැඹුරු, අර්ථවත්. "**කච්චි භික්ඛුනියො** ඔවාදෙ, **ඉද්ධා** අහොසිනි" – "තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලී **ඉද්ධා** වෙව හොති ඵිතාච" – "ඉජ්ඣන්තීති = **ඉද්ධා**. වුද්ධා උක්කංසගතා හොන්තීති වුත්තං හොති" පාචි පා: 66¹⁵ මහා: පා: 305²⁹ ජා: අ: ගැ: 25¹¹ වි:මා: සං: 920¹⁹.

ඉද්ධි (නා) [සං ඍද්ධි] = ඍද්ධිය. **පුහුදුන්** ඍද්ධිය. ඵල සිද්ධිය. උපාය සම්පත්තිය. උත්කර්ෂය. "ඉජ්ඣනි සම්ජ්ඣනි අධිඨානාදික මෙතායානි **ඉද්ධි**" – "තෙ දූරතෙ ඉද්ධියා ආනෙඤා පාසාදෙ ඨපෙසි" – "නිපඵජ්ජන – පටිලාභ – සිජ්ඣන – වුද්ධි යන මෙතෙක් අර්ථයෙන් යම් ඍද්ධියක් කියන ලදද" වි: මා: සං: 919²¹ 920¹⁸ අභි: සං: සං: 185²³ සාර: දී: 604¹⁵ (දස ඉඞ් බලනු.) – **'ආනුභාව** (නා) = ඍද්ධ්‍යනුභාවය ඍද්ධි බලය. "අය්‍යස්සායං සිලිට්ඨවචඡ්ඡස්ස **ඉද්ධානුභාවොති**" පාරා: පා: 66³³ මහා: පා: 29¹⁸ 30¹ 273³³ ම: පා: සං: 98⁴⁻²⁷ – **'අභිසඞ්ඛාර** (නා) = ඍද්ධ්‍යභි සංඝකාරය. ඍද්ධි බලයෙන් කැමැති දේ කිරීම. සෑදි ප්‍රයෝගය. "අථඛ්වාහං භික්ඛවෙ තථා රූපං **ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං** අභිසඞ්ඛාසිං" – "**ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං**, සෑදි ප්‍රයෝගයන්" වි: මා: සං: 949¹²⁻²¹ **-කොටඨාස** (නා) (ඉද්ධි විධ බලනු) වි: මා: සං: 931¹⁶ **-පඛාර** (නා) [සං. ප්‍රාග්භාර] = ඍද්ධියට නැමීම. "**පඛාර** නම් යොමුවීමයි" වි: මා: සං: 931³⁷ (ඉද්ධි පොණ බලනු.) **-පද** (නා) = ඍද්ධි පද, ඍද්ධිය උපදවීමට උවමනා කරුණු අට. ඡන්දයි අට දෙන. "ඡන්ද සමාධිය, විරිය සමාධිය, චිත්ත සමාධිය, වීමංසා සමාධිය යන මෙ ඡන්දයි අට දෙන -පෙ- එහෙයින් ඡන්දයින් හා සහිත සමාධිහු සතර දෙනය, ඡන්දයි සතර දෙනය යන අට දෙන අට පදයො නම්වෙත්. වි: මා: සං: 932⁸⁵ 937¹⁹ **-පාටිහාරිය** (නා) [සං. ප්‍රාතිහාර්‍ය] = සෑදි ප්‍රාතිහාර්‍යය. විකුර්ණර්ධි ප්‍රාතිහාර්‍යය. ඍද්ධි බලයෙන් නොයෙක් ඉරියව් දැක්වීම, රූප මැවීම් ආදිය. විකුර්ණර්ධි නම්. "න භික්ඛවෙ ගිහිනං උත්තරි මනුස්ස ධම්මං **ඉද්ධි පාටිහාරියං**දසෙසො තබ්බං" –"**ඉධි පාටිහාරිය** නම් අහස පළක් අවුළුවා භිඳිනා ඇ පෙළහර," – "**ඉද්ධි පාටිහාරියන්ති** ඉද්ධිභූතං පාටිහාරියං" චූ: පා: 223⁴ 329³ සං: පා: 890¹⁰ මහා: පා: 25²⁵ ම: පා: සං: 90³² ධ: අ: ගැ: 55²² චූ: පා: B. IX (උ: ග්‍ර:) අඞ්ගු: නි: 104⁴ මනො: පූ: 397³¹ සු: වි: 591³¹ වි: වි: ටී: 364²⁵ 474³⁰ **-ංඅනුසාසනී** (නා) = ඍද්ධි ප්‍රාතිහාර්‍ය දක්වා අනුශාසනා කිරීම. "**ඉද්ධි පාටිහාරිය** නම් අහස පළක් අවුළුවා භිඳුනා ඇ පෙළහර. ඒ දක්වය් කරන අනුසසුන් **ඉද්ධි පාටිහාරියානුසාසනි** නම්" – "තෙ තථ්ථ ගන්ත්වා ආදෙසනා පාටිහාරියානුසාසනියා ච ඉද්ධිපාටිහාරියානු සාසනියා ච අනුසාසන්තා -පෙ- ආකාසෙනාගමිංසු" ධ: ප: අ:73²⁴ ධ: අ:ගැ: 55²⁴ සං: පා: 890¹⁰ ම: පා: සං: 90³² චූ: පා: 329³ **-පාද** (නා) = ඍද්ධිපාද, සතර ඍද්ධිපාදයන්. ඍද්ධිය ලැබීමට පිහිට වන ඡන්ද, චිත්ත, විරිය, වීමංසා යන සතර. සෑදියෙහි උපාය මාගී. "යස්මා උපරූපරි විසෙස සඞ්ඛාතං ඉද්ධිං පජ්ජන්ති පාපුණන්ති තස්මා **ඉද්ධි පාදෙති** වුච්චන්ති" – "ඵල භූතාය ඉද්ධියා පුබ්බභාග කාරණභෙථන පාදොති **ඉද්ධි පාදෙ**" වි: මා: සං: 932³⁴ 934¹⁵ 1675³⁵ ධ: අ: ගැ: 262³⁰ **-පොණ** (නා) [සං. ප්‍රවණ] = සෑදියට නැමීම. "අඩිගන්තබ්බ **ඉඞි පොණං** ඉද්ධි අභිහාරං කරොමි" –"**පොණ** නම නැමීමය" වි: මා: සං: 931³⁷ **-බල** (නා) = සෑදි

බලය. සෘද්ධි විධ අභිඥව. ධ: අ: ගැ: 27[1]
-භූමි (නා) = සෘද්ධි භූමි, අභිඥ භූමි. ප්‍රථමාදි ධ්‍යාන සතර සෘද්ධි භූමි නම්. **'** හවති එත්‍ථාති **භූමි,** කඛානානි" වි: මා: ස: 932[34] **-මද** (නා) = සෘද්ධි මදය. සෘද්ධිය නිසා උපදින මදය. සත්විසි මදයෙන් එකක්. සෙස්සෝ පියා සිදි වගුළ කවුඩන් වැන්නෝය මම වනාහි මහත් සෘද්ධි ඇත්තෙමි. මහානුභාව ඇත්තෙමි. මම යමක් කෙරෙම්ද එය සම්‍ඵ වන්නේයයි උපදින මදය. අභි: ධ: ප්‍ර: 1946[25] සාර: දී: 257[17] **-මූල** (නා) = සෘද්ධි මූල සොළොස් සෘද්ධි මූලයන්. "අනොනතං චිත්තං කොසජ්ජන න ඉඤ්ජතීති = ආනෙඤ්ජං" යනා දීන් දක්නා සොළොස් මූලයන්. සී: මා: ස: 937[12] 939[25] **-වසිතා** (නා) = සෘද්ධියගෙ වශී භාවය. "**ඉද්ධිවසිතායං,** සෘද්ධියගෙ බිපප නිසත්තා අදී බවු ළබන වශී භාවය පිණිස" වි: මා: ස: 933[14] **-විකප්ප** (නා) = සෘද්ධි විකල්පය. වෙනස් වෙනස් සෘද්ධීන්. වි: මා: ස: 931[4] **-විකුබ්බණ** (නා) = සෘද්ධි විකුර්ණය. සෘද්ධියෙන් විවිධ රූප කිරීම ප්‍රකෘති වර්ණය අත් හැරීම. "**ඉද්ධි විකුබ්බණං,** සෘද්ධි සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රකෘති වර්ණය විජහන ක්‍රියාව. තමාගේ ප්‍රකෘති රූපය අත්හැර විවිධ රූප දැක්වීම. "විවිධ රූප නිම්මාන සඞ්ඛාත කුබ්බනං එතිස්සා අත්‍ථීති = **විකුබ්බනා**" – "තමාගේ ප්‍රකෘති වර්ණ විජහනය පුළු කොට ඇති කුමාරුදි වර්ණ විකාරයාගෙ වශයෙන් ප්‍රවර්තන හෙයින්" වි: මා: ස: 906[23] 920[31] 921[27] (විකුබ්බණ ඉදුයි බලනු.) **-විධ** 1 (නා = සෘද්ධි කොටස්. විවිධ සෘද්ධීන් "**ඉද්ධි විධායා තී** ඉදුයි කොට්ඨාසාය. ඉද්ධි විකප්පාය වා" වි: මා: ස: 931[4] **-විධ** 2 (නා) = සෘද්ධිවිධ ඥනය. ලෞකිකානිඥ පඤ්චකයෙන් එකක්. **ඉද්ධි විධං,** සෘද්ධිවිධ ඥනය" වි: මා: ස: 906[17] අභි: ස: ස: 236[17] ධ: අ: ගැ:2[32] **-විසය** (නා) = සෘද්ධි විෂය. සෘද්ධි බලය. "අනාපත්ති භික්ඛවෙ ඉද්ධිමතො **ඉද්ධි විසයෙ**" පාරා: පා: 66[30] ධ: අ: ගැ: 43[19]. **-විසවිතා** (නා) = සෘද්ධියගේ අනුසස් ඇති බව. "**ඉද්ධි විස විතාය,** සෘද්ධියගෙ නො එක් අනුසස් ප්‍රශවය කරන පිණිස" වි: මා: ස: 933[12] **-වෙසාරජ්ජ** = සෘද්ධි වෛශාරද්‍යය, විශාරද බව. "**ඉද්ධි වෙසාරජ්ජාය,** ප්‍රතිපක්ෂයන්ගෙ දුරී භාවයෙන් විගත සංකෙලෙශ බැවින් සෘද්ධියෙහි විශාරද බව පිණිස" වි: මා: ස: 933[15].

ඉද්ධිජ (නා) = සෘද්ධියෙන් උපන්. එබඳු සිවුරු. එහි භික්ෂූන්ට පමණක් සෘද්ධියෙන් උපදනා සිවුරු. එක් අනුලොම් සිවුරක්. නෙත්‍ර? (නිර්මිත?) "**ඉද්ධිජං,** එහි භික්ෂූන්ට මෙ සෘද්ධි වශයෙන් නිර්මිත සිවුරුද" කු: සි: ස: 1[423] සි: ව: වි: 32[36] 99[21] චිත: මි: 18[432] වි: වි: 552 ක: වි: පි: 44[21] ස: පා: 818[25] (ඉද්ධිමයිකා යි ද දක්නේය. ස: පා: 818[25].)

ඉද්ධිමය 1 (නා) (ඉද්ධි + මය) = සෘද්ධියෙන් උපන්. එබඳු සිවුරු. ෂට් චීවරයන්ට අනුලොම් වූ සිවුරු විශෙෂයක්. එහි භික්ෂු චීවරය. පංසුකූලිකඞ්ගය සමාදන් වන්නහුට සුදුසු චීවර විශෙෂයක්. "**ඉද්ධිමයං,** එහි භික්ෂු පැවිදියෙ උපන් සිවුරු" වි: මා: ස: 154[40] 156[4] (ඉද්ධිජ බලනු)

ඉද්ධිමය 2 (නා) = කර්ම විපාකජ වූ සෘද්ධියගේ යෙදීම. එබඳු සෘද්ධියකින් මෙරමා මැරීම. මනුෂ්‍ය විග්‍රහ පාරාජිකාවෙහි ෂට් ප්‍රයොගයන්ගෙන් එකක්. භාවනාමය සෘද්ධිය. "**ඉද්ධි විජ්ජාමයා,** කර්ම විපාකජ වූ සෘද්ධියගේ යෙදීම හා මරණ මන්ත්‍රාඛ්‍ය විද්‍යාව" කු: සි: ස: 6[14] සි: ව: වි: 23[9] 24[14] ස: පා: 315[9] සාර: දී: 604[19] **-පත්ත චීවරධර** (නා) = සෘද්ධියෙන් නිපන් පා සිවුරු දරු, එහි භික්ෂූන් ධ: අ: ගැ: 73[19] 131[3] **-පයොග** (නා) (ප + √යුජ + ණ; ජ = ග) [සං. ප්‍රයොග] = සෘද්ධිමය ප්‍රයොගය. කර්ම විපාකයෙන් උපන් සෘද්ධියගේ යෙදීම. මනුෂ්‍ය විග්‍රහ පාරාජිකා වෙහිෂට් ප්‍රයොගයන්ගෙන් එකක් "කම්ම විපාකජාය ඉද්ධියා පයොජනං **ඉද්ධිමයො පයොගො**" ස: පා: 315[9] ක: වි: 30[14] සී: ව: වි: 24[14] සාර: දී: 604[19] චින: මි: 85[9] (ඉද්ධිමය 2 බලනු.)

ඉද්ධිමයිකා (නා) ඉද්ධිජ බලනු.

ඉද්ධිමා (නා) (ඉද්ධි + මනතු) = සෘද්ධි ඇත්තා. සෘද්ධිවන්තයා. "අනාපත්ති භික්ඛවෙ **ඉද්ධි මතො** ඉද්ධිවිසයෙ" පාරා: පා: 66[36].

ඉධ (නි) [සං ඉහ] = මෙහි, මේ කරුණෙහි. මේ සස්නෙහි. "**ඉධ** මය්හං හත්‍ථෙ -පෙ- පරිවිතක්කො උදපාදි" පාරා: පා: 7[13] ස: පා: 175[36] වි: මා: ස: 49[1] **-උපපන්නෙනා** (නා) = මෙහි උපන්නේය. "සො තතො චුතො **ඉධූපපන්නෙනා**" පාරා: පා: 4[28] ස: පා:

105^{10-18} **-ලොකසා** (නා) = මේලොව දියුණුවට හිත දේ. ජන සඞ්ග්‍රහාදිය ධ: අ: ගැ: 86^{11}.

ඉඳු (නා) [සං. ඉන්දු] = 1 ඉන්ද්‍රයා, ශක්‍රයා 2 චන්ද්‍රයා 3 අධිපතියා, ප්‍රධානයා. 4 සම්ර. අ: ප: ස: 152^{21} සාරා: ම: 23^{9} **- 1 බීල** (නා) [සං. ඉන්ද්‍රකීල] = එළිපත ගම් දොර, නුවර දොරටුව. "දොළ **ඉඳු බීලා,** ඉන්ද්‍රකීලයෝ දෙදෙනෙක් හෙවත් එලිපත් දෙකක් ඇද්ද" – "**ඉඳු බීලතොනි** උමාරතො" ක: වි: පි: 21^{19} 128^{26} මින: ම: 67^{10} 188^{16} 264^{8} 278^{21} අ: ප: ස: 31^{24} ස: පා: 214^{34} සාරා: ම: 23^{7} සාර: දී: 494^{21} **-බීල** 2 (නා) = ඉන්ද්‍රකීලය, එසිකාව. සත් වැදුරුම් නගර පරිඝාරයන් ගෙන් එකක්. "එසිකා නම් **ඉඳු කීලයයි.** එය ඇතුළු නුවර නෝ පිටි නුවර නගරාරක්ෂාව පිණිස හෝ නගරාලංකාරය පිණිස ගඩොළින් හෝ ගලින් හෝ කිඹිරි ආදි හරලියෙන් හෝ අටැස් කොට අට රියන් සොළොස් රියන් විසිරියන් හෝ කොට අඩක් පොළොව යට කොට අඩක් මතුකොට පිහිටුවන අවලඤ්ඤමහ විශෙෂයකි. ඉන්ද්‍රයාගේ (= ශක්‍රයාගේ) කීලය මෙන් උස් වූ අවල වූ සඤ්ඤයනුයි, ඉන්ද්‍ර වූ (= අධිපතිවූ) කීලයනුයි නෝ ඉන්ද්‍රකීල නම් වේ. මේ ඉන්ද්‍රකීල පෙළට නොව ගොමුත්‍ර වඩකා කාරයෙන් අතර තබා විසිතුරු කොට පිහිටුවති. එහි එක්ව ගිය තන්හි යුදකල සෙබළ රැක සිටිති." "තථා නගරද්වාරෙ නිඛාතං **ඉඳු බීලං**" වි: මා: ස: 23^{1} (පරවාහාර සංසඤ්ඤරණය) (උ: ග්‍ර:) අ: ප: ස: 29^{22} ධ අ: ගැ: 156^{1} ධ: ප: අ: 306^{11} (1898 මුද්‍රණය) **-බීල** 3 (නා) = නො සැලෙන සේ කඩ ඉම පිණිස පිහිටුවන ලද සීමා කණුව. අනිධම්ම ක්‍රමයෙන් අරණ්‍ය හඳුන්වන එක් සීමාවක්. අදින්නාදාන පාරාජික ශික්ෂාපද පදභාජනි යෙහි ගාමූපචාරය දක්වන සීමාව. "අභි ධම්මෙ පන අරඤ්ඤනති නික්ඛමිත්වා බහි **ඉඳු බීලා** සබ්බමෙතං අරඤ්ඤනන්ති වුත්තං" – "ගාමූපචාරො නාම පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස **ඉඳු බීලෙ** ඨිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩු පාතො" ස: පා: 216^{17} පාරා: පා: 45^{29} සාර: දී: 496^{22} ධ: අ: ගැ: 156^{1-3} සාරා: ම: 23^{7} **-ගොපඛ** (නා) = ඉදු ගොවුවෝ. ඉදු ගොවුවෝ නම් රතුවන් පණු විශෙෂයකි. "සා අහොසි කුටිකා -පෙ- ලොහිනිකා සෙය්‍ය ථාපි **ඉඳු ගොපඛො**" පාර: පා: 41^{35} ධ: අ: ගැ: 14^{10} 200^{12} ධ: ප: අ: 101 18 8 මුද්‍රණය) **-ජාලිඛ** (නා) = ඉන්ද්‍ර ජාලිකයා, මායාකාරයා. අ: ප: ස: 70^{2} **-ඔනු** (නා) = ශක්‍රයාගේ දුන්න. දේදුන්න. අ: ප: ස: 92^{0} **-ඝව** (නා) = එනම් බෙහෙත් වගීය. කෙළිඳ ගෙඩි. හිරිමල්ලිකා ඵල. අ: ප: ස: 78^{24} **-වජිර** (නා) [සං. වජ්‍ර] = ඉඳු වජ්‍රය, නො නවු වාවූ වෙග ඇති ආයුධය. "විභිදුනා ලද **ඉඳු වජ්‍රය** මෙන් අනෂ්ට වූ වෙග ඇතියෙ" – "ආ වජිනාවගෙ **ඉඳු වජ්‍ර** නපතනාරාව සදෘශ තාවද" මි: මා: ස: 157^{614} 157^{840} ජා: අ: ගැ: 187^{4} **-වාරුණි** (නා) = නියඹරා, එනම් ගෙඩි නෝ ගස. අ: ප: ස: 81^{31} **-සාලා** (නා) = ඉදු සල්. එනම් රුක වි: වි: 1008 අ: ප: ස: 17^{34}.

ඉඳීවර (නා) [සං. ඉන්දීවර] = 1 ඇසළ 2 නිලු සුල්. අ: ප: ස: 92^{33}.

ඉඳු (නා) [සං. ඉන්දු] = චන්ද්‍රයා, සඳ. අ: ප: ස: 9^{35}.

ඉන්ද්‍රිය (නා) [සං. ඉන්ද්‍රිය] = ඉන්ද්‍රිය, ඇස්, කන් නාසාදි පසෙඳහැඳියයෝ. "**ඉන්ද්‍රියානි,** සක් ඇ ඉදුරෝ" ධ: අ: ගැ: 39^{27} 154^{16} අ: ප: ස: 22^{11} වි: මා: ස: 1182^{17} **-දමන** (නා) = ඉදුරන් දැමීම, දමනය කිරීම. "**ඉන්ද්‍රිය දම නෙන,** සක් ඇසි ඉදුරන් නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජන ගහණයට හෙතු නොවියදී දැමී මෙන්" ධ: අ: ගැ: 36^{7} 184^{7} **-පරොපරිය ඤාණ** (නා) = එනම් නුවණ ෂඩ් අසාධාරණ ඥනයෙන් එකක් ඉදුරන් පිරිපැසුණු බව හෝ නො පිරිපැසුණු බව දන්නා නුවණ. "**ඉන්ද්‍රිය පරොපරිය ඤාණස්ස,** ඉදුරන්ගේ ළා නොමුහුකළ බව දන්නාවූ ඤාණයාගේ" ජා: අ: ගැ: 44^{1} ම: බො: ව: ගැ: 79^{8} අනි: ධ: ප්‍ර: 1921^{5} **- සමතා** (නා) = ඉන්ද්‍රියයන්ගේ සම්බවය, සම බව. (- සමත්ත පටිපාදන බලනු) **-සමත්ත පටිපාදන** (නා) = ඉන්ද්‍රියයන් සම බවට පැමිණවීම. ශ්‍රද්ධාදි ඉදුරන් සම කිරීම. දශඞ්ග අඵිණා කෞශල්‍යය පිණිස හෝ බොධ්‍යඞ්ගයන් වැඩීම පිණිස අවශ්‍ය ධර්මයක්. වි: මා: ස: 309^{2} 311^{19} 323^{1} **-සංවර** (නා) = චක්ඛුරාදි ඉන්ද්‍රියයන් සංවර කර ගැණීම. රූපාදීන්හි නිමිති නො ගැණීම. අ: ප: ස: 118^{5} **-සීල** (නා) = ඉන්ද්‍රිය සංවර

ශීලය. චතුපාරිශුද්ධි ශීලයෙන් එකක්. රූපාදි ආරම්මණයන්හි යෙලඟානුබන්ධනය (= කෙලෙසුන් හා බැඳීම) ආනිව නිමිති නොගැණීම. "සඞ්ඛේපතෝ රූපාදිසු කිලෙසානුබන්ධ නිමිත්තාදි ගාහ පරිවජ්ජන ලක්ඛණං **ඉන්ද්‍රිය සංවර සීලන්ති** වෙදිතබ්බං" වි: මෑ: සා: 65[2]

ඉඞ්ඝ (නා) [සං. ඉඞ්ඝන] = දර. අ: ප: ස: 8[7] වි: මෑ: ස: 1211[33].

ඉජිතවිජ (නා) [සං. යැකවිජ] = යාග කරන්නෝ, යාග කතීා වූ බ්‍රාහ්මණයෝ. අ: ප: ස: 56[29].

ඉරියාපථ 1 (නා) [සං. ඊර්‍යාපථ] = ඉරියව්ව. හිඳීම්, සිටීම්, සක්මන් කිරීම්, සැතපීම් යන ඉරියව්ව. චිත: ම: 84[7] සා: පෑ: 217[30] සාරා: ම: 32[29] ක: වි: 30[1].

ඉරියාපථ 2 (නා) = ඉරියව්ව. මනුෂ්‍ය විග්‍රහ පාරාජිකාවෙහි ආණත්තික ප්‍රයෝග ෂට්කයෙන් එකක්. මැරිය යුතු පුද්ගලයාගේ යැම් හිඳීම් ආදිය චිත: ම: 84[7] සාරා: ම: 32[39] ක: වි: 80[1] සා: පෑ: 319[14] **-පුච්ඡා** (නා) (√පුච්ඡ + ආ) [සං. පෘච්ඡා] = ඉරියව්ව විචාරීම. අධිකරණ විනිශ්චය කරන විනයධර භික්ෂුව විසින් චොදකයාගෙන් විචාළ යුතු කරුණක්. සිව් ඉරියව්වෙන් කවර ඉරියව්වකදී දැයි විචාරීම. පරි: පෑ: 228[17-18] **-මද** (නා) = ඉරියව් මදය. සත්දිසි මදයෙන් එකක්. සෙස්සන්ගේ ඉරියව් පැහැදීම් නොඑළවයි මගේ ඉරියව්ව පමණක් ප්‍රාසාදිකයයි උපදනා මදය. සාර: දී: 255[15-33] අනි: ධ: ප්‍ර: 1946[25] **-විහාර** (නා) = ඉරියව් විහරණය. සිව් විහරණයන්ගෙන් එකක්. හිඳීම් සිටීම් ආදි කායික ක්‍රියාව සාර: දී: 171[8] ස: පෑ: 64[10] **-සම්පන්න** (නා) = ඉරියව්වෙන් සම්පූර්ණව ප්‍රාසාද එළවන අභික්කන්ත පටික්කන්තාදියෙන් (ඉදිරියට යැම් සහ පෙරළා ඒම්) සම්පූර්ණවූ ඉරියව් ඇති. "අථඛෝ ආයස්මා අස්සජි -පෙ- පිණ්ඩාය පාවිසි -පෙ- **ඉරියාපථසම්පන්නෝ**" මහා: පෑ: 36[27] 284 සාරා: ම: 200[11] ම: පෑ: ස: 133[32] පාරා: පෑ: 214[30].

ඉරියාපථං විකොපෙය්‍ය (ක්‍රි) (වි + √කුප + ඒය්‍ය) = ඉරියව් කොවන්නේය. ඉරියව් වෙනස් කරන්නේය. යම්න් සිටි ගමන් වළක්වන්නේය. අදින්නාදුන පාරාජිකාදෙහි නානා හණ්ඩ පඤ්චකයෙහි සහ එක හණ්ඩ පඤ්චකයෙහි එක් අඞ්ගයක්. "**ඉරියාපථං කොපෙය්‍ය**, බඩු ගෙණ යන්නහුගේ පියවි ඉරියව් කොවා ගණී නම්" කු: සි: ස: 5[17] සි: ව: වි: 192[23] ක: වි: 26[15] ස: පෑ: 217[26-30] 218[28].

ඉරු (නා) [සං. ඍග්] = සැග් වෙදය. වෙදත්‍රයෙන් හෝ වෙද විතුෂ්කායෙන් පළමුවන වෙදය. අ: ප: ස: 16[27].

ඉසි (නා) [සං. ඍෂි] = ඉසිවරයා, මුනිවරයා, තාපසයා. "අද්දසා ඛෝ භික්ඛවෙ ජෙට්ඨා **ඉසි** කණ්ටයං **ඉසිං** කිසං ලුඛං -පෙ- ධමනි සන්තත ගත්තං" පාරා: පෑ: 171[36] අ: ප: ස: ජා: අ: ගැ: 192[7] **-ගිලි** (නා) [සං. ඍෂිගිරි] = ඉසිගිලි පව්ව. පාරා: පෑ: 41[10] ස: පෑ: 205[20] **-ංපස්ස** (නා) = ඉසිගිලි පව්තපාර්ශ්වය ඉසිගිලි කන්දේ එක් පසක. "තෙන ඛෝ පන සමයෙන සම්බහුලා -පෙ- **ඉසිගිලි පස්සෙ** -පෙ- විස්සං උපගච්ඡිංසු" පාරා: පෑ: 41[10] ස: පෑ: 205[20] **-දූස** (නා) = එනම් තෙරුන්. "ආයස්මා ච **ඉසිදූසෝ** ආයස්මා ච ඉසිභද්දෝ සාවත්ථියං විස්සං වුත්ථා." මහා: පෑ: 335[31] **-පතන** (නා) = ඍෂි පතනය, ඉසි පතනය. සැඟින් අහසින් බැසීම සහ අහස්හි නැගීම කළ තැන. "පඤ්ච වග්ගියෙ භික්ඛූ බාරාණසියං විහරන්තෙ **ඉසි පතනෙ** මිගදායෙ" මහා: පෑ: 7[11] ප: සු: 157[1] **-පබ්බජ්ජා** (නා) [සං. ප්‍රව්‍රජ්‍යා] = ඍෂි ප්‍රව්‍රජ්‍යාව, ඉසි පැවිද්ද, ධ: ප: අ: 53[13] **-භද්දූ** (නා) = එනම් තෙරුන් මහා: පෑ: 335[31] **-භාසිත** (නා) = ඍෂි භාෂිතය, ඉසිවරුන් විසින් කියනලද දේ. බාහිර ශාසනික පරිව්‍රාජකයන් විසින් දෙසන ලද පරිව්‍රාජක වගීය. පදසෝ ධම්ම ශික්ෂාපදයෙහි එක් දෙශනාවක්. බාවාරිය අතුවැස්සන්ගේ සොළස විධ ප්‍රශ්න දිය **ඉසි භාසිත** නම්. පාචි: පෑ: 258 ස: පෑ: 540[35] සාරා: ම: 113[12] **-වාත පරිවාත** (නා) = ඍෂි වාතයෙන් පරිවාත වූ මේහි ඍෂිහු නම් භික්ෂු භික්ෂුණී දෙපිරිසයි. "**ඉසිවාත පරිවාතානි**, ගෙට වදන නික්මෙන භික්ෂු භික්ෂුණී සඞ්ඛ්‍යාත ඍෂීන්ගෙ චීවර වාතයෙ නුදු සම්මිඤ්ජන පසාරණයෙන් ජනිත ශරීර වාතයෙනුදු පරිවාතවූ, හමිනලද, නොහොත් නිර්ධූත කිල්විෂ ඇති හො" වි: මෑ: ස: 52[2-35] වි: ම: ටී: 37[13] ජා: අ: ගැ: 187[17] අනි ප්‍ර: ස: **-සඞ්ඝ** (නා) = ඍෂි සමූහයා, භික්ෂු පිරිස. "**ඉසි සඞ්ඝ** නිසෙවිතං" සංයු: නි: 248[12]

ඉසස (නා) = කාළසීහ. **කළු සිංහයා.** වලහා? "කාළ සිංහයෝ නම් වලස්සුසි" -"**ඉසස** එඳනානං විය, කලසිහු හා බහුරූ ජමූන් දෙදෙනා වෙර සෙසින්" ජා: අ: ගැ: 117[13] ධ: අ: ගැ: 28[23] (අ: ප: ස: 83[36] **කාළසීහ** යනු වෙනම සත්ත්ව විශෙෂයකි)

ඉසසකථ (නා) = ආයුධ (දුනු) ශිලපය. "යදි කසිසා යදිවණිජජාය -පෙ- යදි **ඉසසකථන**" අඞ්ගු: නි: 48[14] 78[27].

ඉසසර (නා) [සං. ඊශ්වර] = 1 ඊශ්වර දෙවියා. 2 අධිපතියා, ප්‍රධානියා. "ඉමේ **ඉසසරා** නසිමේ දුතුනති" - "**ඉසසරෝ** ලොකං පවත්තෙති සංහරති නිවත්තෙති සංහරතිසි ඊශ්වර කාරණවාදීහු කියති" පාරා: පා: 64[23] 84[4] වි: මා: ස: 1229[14-15] 1491[17] **-ආයතන** (නා) = ඊශ්වරායතනය. ඊශ්වර දෙවාලය. ඉසුරු කෝවිල. "**ඉසසරායතනං** වාසුදෙවා යතනං ආදිසු නිවාසට්ඨානං ආයතනන්ති වුච්චති" වි: මා: ස: 1164[3] **-නිම්මාණවාද** (නා) = ඊශ්වර නිර්මාණවාදය. ඊශ්වර දෙවියන් විසින් ලොකය මවන ලද්දේය යන මතය. එක් වශවර්ති වාදයක් සු: වි: 79[21] වි: මා: ස: 1229[1] අඞ්ගු: නි: 107[4] වි: ම: ටී: 557[10] **-නිම්මාණ හෙතු** (නා) = (ඊශ්වර නිර්මාණය හෙතුකොට. "යෙ තෙ සමණ බ්‍රාහමණා එවං වාදිනො -පෙ- සබ්බන්නතං **ඉසසර නිම්මාණ හෙතූති**" අඞ්ගු: නි: 107[1] **-හෙති** (නා) = අධිපතීන්ට ගසන බෙර "**ඉසසර හෙති** විය, ඉසුරන්ට ගසන බෙර පරිද්දෙන්" ජා: අ: ගැ: 74[19].

ඉසසරිය 1 (නා = ඓශ්වර්‍ය. අණිමා ලඝිමාදි අෂ්ට සිද්ධිය. සාර: දී: 203[26] වි: මා: ස: 510[17].

ඉසසරිය 2 (නා) (ඉසසර + ඉය) [සං. ඓශ්වර්‍ය< ඉසසරිය] = 1 සමපත්තිය 2 ආධිපත්‍යය. ප්‍රධානත්වය. "මාතුරක්ඛිතා නාම මාතා රක්ඛති නොපෙති **ඉසසරියං** කරොති" පාරා: පා: 154[4] **-ආධිපච්ච** (නා) (අධිපති + ණ්‍ය) [සං. ආධිපත්‍ය] = ඓශ්වර්‍යය සහ අධිපති භාවය. "තෙන ඛො පන සමයෙන රාජා මාගධො සෙනියො බිම්බිසාරො -පෙ- **ඉසසරියාධිපච්චං** රජ්ජං කාරෙති' මහා. පා: 212[18] ම: පා: ස: 590[14] ස: පා: 805[10] අඞ්ගු: නි: 38[23]

ඉසසා (නා) [සං. ඊර්ෂ්‍යා] = ඊර්ෂ්‍යාව. අනුන් සැපත් නො ඉවසීම. අ: ප: ස: 170[25] වි: මා: ස: 1135[41] **-'අපගත** (නා) = ඊර්ෂ්‍යා යෙන් මිඩතා ලද, අනුනට ලැබෙන ලාභ සත්කාරාදිය ඉවසීමෙන් මැඩුණු නොඉවසූ "ථුල්ලං නානුනිකඛුණි **ඉසසාපකතං**" පාචි: පා: 322[28] ස: පා: 696[28] සාර: දී: 464[38] **-මල** (නා) = ඊර්ෂ්‍යා නමැති මල, කිලුට. අඞ්ගු: නි: 63[23].

ඉසසාස (නා) [සං. ඉෂ්වාස] = 1 දුන්න. 2 ධනුර්ධරයා, දුනුවායා. "තෙන ඛො පන සමයෙන ආයසමා උදායී **ඉසසාසො** හොති" පාචි: පා: 142[3] ස: පා: 639[31] අ: ප: ස: 53[10].

ඉසසුකී (නා) (ඉසසා + උකී) = ඊර්ෂ්‍යාව ඇති, එබඳු පුද්ගලයා "**ඉසසුකී** ච හොති ඉසසා මලඤ්චස්ස අපපහීනං හොති" අඞ්ගු: නි: 63[23].

ඉහ (නි) [සං. ඉධ] = මෙහි, මේ කරුණෙහි. මේ ලොකයෙහි, මේ සස්නෙහි. "**ඉහිහතෙන** බණෙන -පෙ- අඞ්ගුගහඤ්ඤි" මහා: පා: 11[10] **-ලොක** (නා) = මෙලොව. මෙලොව පිළිබඳ. **-ලොකික** (නා) (ලොක + ඉක) = මෙලොව ලැබෙන ඵලය. අ: ප: ස: 14[1].

ඊ

ඊති (නා) [සං. ඊති] = උවදුර. "**ඊතිතො**, උපද්‍රව. හෙයින්" වි: මා: ස: 1523[13] අ: ප: ස: 588.

ඊතිකා (නා) (ඊති + ක + ආ) = උපද්‍රවය, උවදුරු. 'සායං දිසා සහයා **සඊතිකා** සඨ පඥවා" පාරා: පා: 193[25].

ඊදිස (නා) [සං. ඊදෘශ්] = මෙබඳු, මෙවැනි. "**ඊදිසො** තෙ ආවුසො වණ්ණොති" චූ: පා: B 632[25] ධ: අ: ගැ: 23[27].

ඊරණකඛම ? (නා) (එරණකඛම බලනු.) නි: ශී: 15[19].

ඊසක (නි) [සං. ඊෂක] = මඳක්, සුවලපයක්. විසක්. "**ඊසකං**, සුවලප මාත්‍රයක්" ක: වි: පි: 36[10] අ: ප: ස: 154[4] වි: මා: ස: 326[22] (ඊසං යි ද දක්නේය.

ඊසඛර (නා) [සං. ඊෂාඛර] = එනම් පර්වතය. යොදුන් 20,000 ක් උස් වූ එක් කුල පර්වත යක්. අ: ප: ස: 71 සාර: දී: 213[14].

ඊසා (නා) [සං. ඊෂා] = 1 රථහිස. 2 නඟුලිස, නඟුලිස් දණ්ඩ "අථඛො අම්බපාලි ගණිකා දහරාතං ලිච්ඡවීනං **ඊසාය ඊසං** -පෙ- පනි වට්ටෙසි" මහා: පා: 265[6] ම: පා: සං: 7149-32 අ: ප: සං: 61[24] **-දණ්ඩ** (නා) = රිය හිස්වත් දළ ඇනි. "**ඊසාදණ්ඩස්ස** හත්ථිනො," මහා: පා: 408[17] ම: පා: සං: 965[31] සං: පා: 855[10].

ඊසිකා (නා) = ගොබය. කාණ්ඩය. "සෙය්‍ය ථාපි පුරිසො මූසල්‍දමහා **ඊසිකා** පවාහෙය්‍ය" -"**ඊසිකා,** ඒ තෘණයාගෙ කාණ්ඩය. ගොබය" සී: මා: සං: 967[1-19].

ඊසිතා (නා) [සං. ඊශිතෘ] = තමා වසඟ බව. ප්‍රධාන බව. අෂ්ට සිද්ධින්ගෙන් එකක්. "තම්‍ය වසඟ බව -- ඊශ්වර භාවය **ඊසිතා** නම්" මි: මා: සං: 5i0[28] සාර: දී: 263[23] වි: වි: ටී: 52[2].

ඊහා (නා) [සං ඊහා] = උත්සාහය, වීර්‍ය. ව්‍යාපාරය. කටයුතු කිරීමෙහි ඇති උත්සාහය. "**කරණ** සාමඤ්ඤය **ඊහාය.**" සී: මා: සං: 1169[23] අ: ප: සං: 23[9].

උ

උ (උ: සං:) = 1 ඌර්ධවගත (= උඩට නැඟීම) 2 ඌර්ධව කර්‍මය 3 ප්‍රධාන 4 වියොගය 5 උත්පත්තිය 6 ආනමලාභය 7 උත්සාහය 8 සවරූප කථනය (= තොරතුරු කිම) 9 සම්බන්ධය 10 කිම 11 ශක්තිය 12 මොක්ෂය 13 අභාවය යනාදී අර්ථවල වැටෙන උප සර්ගයක්. රූ: සි: සං: 433[9] අ: ප: සං: 156[24].

උකඤංස (නා) [සං උත්කර්ෂ] = අතිශය, ශ්‍රෙෂ්ඨ. අධික. "**උකඤංසනෙ,** උඩත් වීසින්" "නත්ථි **උකඤංසාවචකංසෙ**" ධ: අ: ගැ: 269[33] අ: ප: සං: 101[8] දී: නි: 41[15].

උකඤංසෙති (ක්‍රි) (උ + √කංස + ති) = උසස් කරයි, වර්ණනා කරයි. "සාරිපුත්ත මොග්ගල්ලා නෙව **උකඤංසන්ති**" චූ: පා: 311[23].

උකකණ්ඨ (නා) [සං උත්කණ්ඨා] = උසස්, අධික. ඉතා වැඩි උකට. "**උකකණ්ඨො** හොති, උකට නම් වෙ" සී: මා: සං: 157[40] **-අනෙකංස** (නා) (ආ + √කුස + ණ) [සං. ආක්‍රොශ] = උතකණ්ඨට ආක්‍රොශය. උසස් වචනයකින් ආක්‍රොශ කිරීම ඔම්සවාදශික්ෂාපද විභඞ්ගයෙහි සහ පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂාපද විභඞ්ගයෙහි සඳහන් දශ වස්තූන් අතර දෙවැදෑරුම් ආක්‍රොශ වස්තුවේන් එකක්. "පණ්ඩිතයෙහි, වියත්හි යනාදී **උකට ඇතෙස්ලි** නම්" -"උකකණ්ඨො නාම අඤ්ඤො පණ්ඩිතොසි ව්‍යත්තොසි -පෙ- සුගති යෙව තුය්‍හං පාටිකඞ්ඛා්නි එසො **උකකණ්ඨො නාම අඤ්ඤොසො**" සි: ව: වි: 4226 පාචි: පා: 925 2637 **-අඛ්හොකාසිකඞ්ගඞ්ග** (නා) = උතකණ්ඨට අභ්‍යවකාශකඞ්ගය. තෙවැදෑරුම් අඛ්හොකාසිකඞ්ගයන්ගෙන් එකක්. අභ්‍යවකාශයෙහිම (එළිමහන් පෙදෙස ම) සිවුරු කුටියක් කොට වීසීම. "අඛ්හොකාසෙයෙව චීවරකුටිං කත්වා වසිතබ්බං" -"උකකණ්ඨසාපි පන චීවරකුටි දිට්ඨතොව" සී: මා: සං: 184[3] සී: ලං: 125[14] සී: වි: ටී: 307[27] **-ආපත්ති** (නා) = උසස් ඇවැත්. සොතාපත්ති සම්‍ය පත්ති ආදිය ඔම්සවාද ශික්ෂාපද විභඞ්ග යෙහි සහ පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂාපද විභඞ්ගයෙහි සඳහන් දශ වස්තූන් අතර දෙවැදෑරුම් ආපත්තින්ගෙන් එකක්. "සඛ්ඛාපි ආපත්ති යො හීනා. අපි ච **සොතාපත්ති සමාපත්ති උකකට්ඨා**" -"පරිජි ආදී හැම ඇවැත් හීනයි සොතාපත්ති සමාපත්ති ආදී හැම උකටි" පාචි: පා: 925 සි: ව: වි: 2031 **-ආබාධ** (නා) = උතකණ්ඨට ආබාධය. වෙදනාවක් නැති ආබාධය. මධ්‍යමෙහය. ඔම්සවාද සහ පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂාපද විභඞ්ගයෙහි සඳහන් දශ වස්තූන් අතර දෙවැදෑරුම් ආබාධයන්ගෙන් එකක්. "හැම රොග හීන ආබාධයි. මධ්‍ය මෙහ **උකට ආබාධයි**" "සඛ්ඛෙපි ආබාධා හීනා, අපි ච මධ්‍ය මෙහො ආබාධො උකකට්ඨො" සී: ව: වි: 4219 පාචි: පා: 915 සං: පා: 5381[0] **-ආරඤ්ඤිකඞ්ග** (නා) = උතකණ්ඨට ආරණ්‍යකඞ්ගය. සියලුම කාලය අරණ්‍යයෙහිම අරුණු නැඟීම. තෙවැදෑරුම් ආරණ්‍යකඞ්ගයෙන් එකක් "තව්ථ උකකට්ඨෙන සඛ්බ කාලං අරඤ්ඤෙ අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බං" "සඛ්බෙපි ආබාධා හීනා, අපි ච මධ්‍යමෙහො ආබාධො උකකට්ඨො"

ක: වි: 42[19] පාචි: පා: 9[15] සී: පා: 538[10] **-උක්කණ්ඨ පත්ත** (නා) = උත්කෘෂ්ට පාත්‍රයට වඩා උත්කෘෂ්ට වූ පාත්‍රය. නව වැදෑරුම් පාත්‍රයන්ගෙන් එකක්. නො කැප පාත්‍රයක්. ප්‍රමාණ වශයෙන් 1 උක්කණ්ඨ පත්ත 2 මජ්ඣිම පත්ත 3 ඔමක පත්ත යි පාත්‍ර තුණකි. මෙහි **උක්කණ්ඨ පත්ත** නම්,අට පතක් ගන්නා මගධ නැලියෙන් දෙනැලියක් සාලින් පිසූ බත ද, ඒ බතින් සතරින් කොටසක් පමණ වූ මුදහ සූපය ද, එම බතෙහි අවසාන පිඬුව දක්වා සුදුසු වූ මත්ස්‍ය-මාංසාදිය ද ගන්නා පාත්‍රයයි. මේ ප්‍රමාණයට වඩා විශාල වූ පාත්‍රය **උක්කට්ඨකකණ්ඩ පත්ත** නම්. එය අකැපය. කු: සි: ස: 244-28 පාරා: පා: 2728 සී: පා: 510[11-26] ක: වි: 73[34] විත: ම: 174[24] චි: වි: 740 සී: ව: වි: 3[716] (අපත්ත බලනු.)- **එකාසනිකඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට එකාසනිකඛගය. තෙ වැදෑරුම් **එකාසනිකඛගයෙන්** එකක්. සවලප වූ හෝ බොහෝ වූ යම් භොජනයෙක්හි අත තබා ද, ඒ හැර අනිකක් නො ගැන්ම. "තත්ථ උක්කට්ඨෝ අපපං වා හොතු බහුං වා යම්හි හොජනෙ හත්ථං ඔතාරෙති තතො අඤ්ඤං ගණ්හිතුං නලභති" වි: මා: ස: 169[10] සාර: දී: 399[20] **-ඔමක පත්ත** (නා) = උත්කෘෂ්ට ඔමක පාත්‍රය. ප්‍රමාණඛයෙන් **එක් කැප** පාත්‍රයක්. උක්කට්ඨකකණ්ඩ පාත්‍රයෙන් අඩකින් අඩක් ගන්නා පාත්‍රය. කු: සි: ස: 24[24] ක: වි: 73[30] ස: පා: 510[10] සී: ව: වි: 3[718] (උක්කට්ඨකකණ්ඩ පත්ත බලනු) **-කම්ම** (නා) = උත්කෘෂ්ට කම්, උසස් රැකි රක්ෂා. කෘෂි කම්ය, වෙළෙඳුම, ගව පාලනය හෝ ඒ ඒ ජනපදවල උසස්යයි සම්මත රැකි රක්ෂා. ඔම්සවාද ශික්ෂාපද සහ පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂාපදවිභඞගයෙහි සඳහන් දශ වස්තූන් අතර දෙවැදෑරුම් කම් යන්ගෙන් එකක්. "**උක්කට්ඨං නාම කම්මං** කසි වණිජ්ජාගොරක්ඛා, තෙසු තෙසු ජනපදෙසු අනොඤ්ඤතං -පෙ- **එතං උක්කට්ඨං නාම කම්මං**" - "ඉහි කම්ය දෙවැදෑරුම් වෙ වඩසකි **කම්දි** හීන කම්ය. කෘෂි වාණිජ්‍යාදි **උක්කෘෂ්ට කම් සි**" පාචි: පා: 94 සී: ව: වි: 42[17] චි: මා: ස: 1030[29] **-බලු පවජ්ජා භතනි කඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට බලු පවජ්ජා භතනි කඛගය. තෙවැදෑරුම් බලු පවජ්ජා භතනිකඛගයෙන් එකක්. පවාරණය කළ පළමු පිණ්ඩය විනා දෙවන පිණ්ඩය නො වැළඳීම. චි: මා: ස: 174[6] **-ගොත්ත** (නා) = උත්කෘෂ්ට ගොත්‍රය. ගොතම, මොග්ගල්ලාන, කච්චාන, වාසෙට්ඨ යන ගොත්‍ර හෝ ඒ ඒ ජනපදවල ශ්‍රෙෂ්ඨයයි සම්මත ගොත්‍ර. ඔම්සවාද පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂා පද විභඞගයෙහි සඳහන් දශ වස්තූන් අතර දෙවැදෑරුම් ගොත්‍රයෙන් එකක්. "**උක්කට්ඨං නාම ගොත්තං** ගොතමෝ ගොත්තං -පෙ- වාසෙට්ඨ ගොත්තා තෙසු තෙසු ජනපදෙසු -පෙ- උක්කට්ඨං නාම ගොත්තං" පාචි: පා 8[33] සී: ව: වි: 42[16] **-ජාති** (නා) = උත්කෘෂ්ට ජාතිය. ඔම්සවාද පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂාපද විභඞගයෙහි සඳහන් දශ වස්තූන්ගෙන් එකක්. දෙවැදෑරුම් ජාතින්ගෙන් එකක්. ක්ෂත්‍රිය සහ බ්‍රාහ්මණයෝ. "**උක්කට්ඨා නාම ජාති** ඛත්තිය ජාති බ්‍රාහ්මණ ජාති" පාචි: පා: 8[20] 20[24] සී: ව: වි: 42[14] **-තෙචීවරිකඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට තෙචීවරිකඛගය. තෙවැදෑරුම් තෙචීවරිකඛගයෙන් එකක්. "උත්කෘෂ්ට තෙචීවරිකයා විසින් සිවුරු පිළි ලදින් හූ ඉදි කටු නො ලද්දන් හෝ සංවිධාන කොටලන කෙනෙකුන් හෝ නො ලදින් පරිෂ්කාර වොළ නමින් අධිෂ්ඨාන කොට තබත් වරද නැත. ගෙත්තම් කොට පඬු රැඳූ තැන් පටන් තබන්නට නො වටී. තබා නම් ධුතංග සොරා නම් වෙයි. සිවුරු පඬු පොවන කල් හිදූ අඳනය හෝ උත්තරාසඞගය හෝ පඬු පොවා වේලා ගැඳ සංඝාටිය පඬු පොවාලිය යුත්තේය" මි: ප්‍ර: 593[15] චි: මා: ස: 160[7] **-දෙසනා** (නා) = උත්කෘෂ්ට දෙශනාව. උසස් දෙසුම. සම්ප්‍රකාරයෙන් සෙලඟයන්ගෙ අනුත්පාදය පිණිස කරන දෙශනාව. චි: මා: ස: 99[30] **-නාම** (නා) = උත්කෘෂ්ට නාම, උසස් නම්. ඔම්සවාද, පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂාපද යන්හි සඳහන් දස වස්තූන් අතර දෙවැදෑරුම් නාමයන්ගෙන් එකක්. "බුඛ **රක්ඛිතාදි නම්**" -"**උක්කට්ඨං නාමං නාම** බුඛ පටිසඤ්ඤුත්තානං ධම්ම-සඞඝ පටිසඤ්ඤුත්තානං තෙසු තෙසු ජනපදෙසු අනොඤ්ඤතං -පෙ- **එතං උක්කට්ඨං නාම නාම**" පාචි: පා: 8[22] සී: ව: වි: 42[15] 102[27] **-නෙසජ්ජිකඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට නෙසජ්ජිකඛගය. තෙවැදෑරුම් නෙසජ්ජිකඛගයන්ගෙන් එකක්. දුස්ස පල්ලත්ථිකය, අයොගපට්ටය, සහ පිටාටුව ද නුසුදුසු නෙසජ්ජිකඛගය. "මේ අඞගය (= නෙසජ්ජිකඛගය) පුරන මහණහු විසින් රැ තුන්යම්හි

එකක් සක්මන් කටයුතු. සතර ඉරියව්වෙන් හෝනා ඉරියව්වම නො වටී. උත්කෘෂ්ටයාහට පිටඅටුවද සිව්රෙන් අක වටුවද, යොගී පවිය ද යන මෙහින් වැනිර හිඳින්නට නොවටී" වි: මා: ස: 191[16] මි: ප්‍ර: 598[11] **-පත්ත** (නා) = උත්කෘෂ්ට පාත්‍රය. ප්‍රමාණාදියෙන් නව වැදෑරුම් වූ පාත්‍රයන්ගෙන් එකක්. එක් කැප පාත්‍රයක්. දෙනැළියක් සහලින් පිසූ බත් සහ මුදහ සූපය ද, එයට සුදුසු ව්‍යඤ්ජන යද, යම්කිසි පාත්‍රයක බහා හිරටයකින් හෝ හුයකින් එහි මුවවිට අදනා ලද්දේ එම රාජ්‍ය හා ආහාරය සමව සිටී නම් එය උත්කෘෂ්ට පාත්‍රය වේ. **ක:** වි: 73[29] ස: පා: 510[9] සි: ව: වි: 37[17] පාරා: පා: 272[4] කු: සි: ස: 24[17] පාචි· පා: 273[20] **-පත්ත පිණ්ඩිකඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට පත්ත පිණ්ඩිකඛගය. තෙවැදෑරුම් පත්ත පිණ්ඩිකඛගයෙන් එකක්. බත් කැවි මත්‍සය මාංසාදිය දහින් බිඳ වළඳන්නට නුසුදුසු ධුතඛගය. "උත්කෘෂ්ටයාහට උක් සප හැර සෙසු කසලකුදු හරින්නට නො වටී. බත් කැවි මච්ඡ මාංස අවුලු ආදිය අහින් දහින් සැහින් සිඳ බිඳ වළඳන්නට නො වටී." වි: මා: ස: 172[7-30] මි: ප්‍ර: 595[12] **-පද** (නා) උත්කෘෂ්ට පද, උතුම් පද. ඇවැත් පැණ වූ පද. පරි: පා: ගැ: 11[32] (සමුක්කඨ පද බලනු.) **-පංසුකූලිකඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට පංශුකූලිකඛගය. තෙවැදෑරුම් පංශුකූලිකඛග යෙන් එකක්. සොහොනෙහි දැමූකඩ ම ගන්නා ධුතාඛගය "තත්ථ සොසානිකං යෙව ගණ්හනෙනා **උක්කට්ඨෝ හොති**" **-"උත්කෘෂ්ටයා විසින්** සොහොන්හි දමා ගිය වස්ත්‍ර කඩය -පෙ- සමුදුර රැළින් ගොඩලන වස්ත්‍ර කඩය යන මේ තෙවිසි පාංශුකූලික කෙනින් වස්ත්‍ර ගෙන සිවුරු කොට වැළඳිය යුත්තේය" වි: මා: ස: 157[8] 158[11] මි: ප්‍ර: 592[27] **-පිණ්ඩ පාතිකඛග** (නා) = උතකෘෂ්ට පිණ්ඩපාති කඛගය. තෙවැදෑරුම් පිණ්ඩපාතිකඛගයෙන් එකක්. "පිණ්ඩපාතිකඛගය සමාදන් වූ උත් කෘෂ්ට (මධ්‍යම මෘදුක යන තුන්දෙනා) විසින්ම සඞ්ඝ බතය -පෙ- වාර බතය යන මේ තුදුස් බත නො ඉවසිය යුත්තේය. ඉදින් සඞ්ඝ බත් ගනුව යි යනාදීන් නො කියා සඟහු අප ගේ ගෙයින් භික්ෂාව ගනිති. තෙපි දු භික්ෂාව ගනුවයි කියා භික්ෂා නමින් දෙන ලද්දේ ඉවසන්නට වටිය. සඟින් ලැබෙන නිරාමිස සලාකද වෙහෙර පිසූ බත් ද ඉව සන්නට වටී. භික්ෂාචරියායෙහි ඉදිරියෙන් පස්සෙන් ගෙනා භික්ෂාව ද, පැමිණි දෙර දී පා ගෙන දෙනුවා ද හොජන ශාලාවට පා ගෙන දුන් භික්ෂා ද ගන්ට වටී" මි: ප්‍ර: 593[10] වි: මා: ස: 162[9-39] 167[42] ස: ප: 144[29] සාර: දී: 399[25] මි: වි: ටී: 85[12] **-යථාසන්ථතිකඛග** (නා) = එනම් ධුතාඛගය. තෙ වැදෑරුම් යථා සන්ථති කඛගයෙන් එකක්. "උත්කෘෂ්ටයා තමහට පැමිණි සෙනාසනය දුර යයි කියා හෝ ඉතා ළඟයයි කියා හෝ අමනුෂ්‍ය පරිගෘහිතයයි කියා හෝ නයි ආදීන්ගෙන් උපද්‍රව ඇතැයි කියා හෝ උෂ්ණයයි කියා හෝ සිතලයයි කියා හෝ විචාරන්නට නො ලබන්නේය." මි: ප්‍ර: 598[1] වි: මා: ස: 188[4-21] **-රුක්ඛ මූලිකඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට වෘක්ෂ මූලිකඛගය. තමා රිසියෙන යම් රුකක් ලැබ එහි පිළි දගුම් නොකර පයින් පරඬැල් ඉවත් කොට රක්නා ධුතාඛගය. වි: මා: ස: 181[15] මි: ප්‍ර: 596[18] **-ලිඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට ලිඛගය, සඛභාවය. ඔමසවාද, පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂාපද විභඞ්ගයෙහි සඳහන් දශ වස්තුන් අතර දෙවැදෑරුම් ලිඛගයෙන් එකක්. ඉතා දික් නො වීය, ඉතා හ්‍රස්වද නොවීය යනාදිය කිම. **"උක්කඨං නාම ලිඛගං නාතිරස්සං නාති කණ්හං නාචෙවාදාතං එතං උක්කඨං නාම ලිඛගං"** පාචි: පා: 9[20] වින: ම: 192[17] සි: ව: වි: 42[19] **-සත්ත** (නා) = උත්කෘෂ්ට සත්ත්වයෝ. දෙවි මිනිස්හු. "දෙව මනුස්සා එව හි **උක්කට්ඨ සත්තා,** න තිරච්ඡානාදයෝ" වි: ම: ටී: 203[22] **-සපදාන චාරිකඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ට සපදාන චාරිකඛගය තෙ වැදෑරුම් සපදාන චාරිකඛගයෙන් එකක්. ඉදිරි යෙන් හෝ පසු පසින් හෝ බොජුන් හලට ගෙනා අහර නො පිළිගෙන හමු වූ දෙරටු වෙහි ලද අහර පිළිගෙන රක්නා ධුතාඛගය. **"උත්කෘෂ්ට සපදාන චාරික තෙම** ඉදිරි ගෙයිනුදු ඉකුත් ගෙයිනු දු බොජුන් හලට ගෙනවුත් දුන් හොජනයද නො ගන්නේ ය. සම්ප්‍රාප්ත ද්වාරයෙහි වතාහි පාත්‍රය ගනුවන්ට පාත්‍රය දෙන්නේය" මි: ප්‍ර: 594[18] වි: මා: ස: 167[8] සාර: දී: 398[6] 3:8[29] ධ: ප: අ: 640[30]. **-සිප්ප** (නා) = උත්කෘෂ්ට ශිල්පය. ඔමසවාද, පෙසුඤ්ඤ ශික්ෂාපද විභඞ්ගයන්හි සඳහන් දශ වස්තුන් අතර දෙවැදෑරුම් ශිල්පයන්ගෙන් එකක්. මුද්‍රා ශිල්පය (= ඇඟිලි නැමීමෙන් ගණන් කිරීම) ගණිත ශිල්පය, සහ ලෙඛන

ශිල්පය, ඒ ඒ ජනපදවල උසස් යයි සම්මත ශිල්ප. "**උක්කටඨං නාම සිප්පං** මුද්‍රා ගණනා ලෙඛා" – "ශිල්පය ද දෙ වැදෑරුම් වේ. නල කාර ශිල්පාදි හීන ශිල්පයි. මුද්‍රා ගණනාදි උත්කෘෂ්ට ශිල්පයි" පාවි: පා: 9[12] සි: ව: වි: 42[18] විත: ම: 192[15] සාරා: මා: 111[30] සාර: දී: 784[22] වි: මා: ස: 1020[30] --**සොසානිකඛග** (නා) = උත්කෘෂ්ටවූ සොසානිකඛගය. තෙ වැදෑරුම් සොසානිකඛගයෙන් එකක්. නිතර මිනී දවන මිනිකුනු දමන හඬන වැලපෙන සොහොනෙහි වසමින් රක්නා ධුතාඛගය "උත්කෘෂ්ටයා විසින් හැම කලම දවන මිනී කුණප හා හැඬීම් ඇති සොහොන්හි විසිය යුතු" මි: ප්‍ර: 597[27] වි: මා: ස: 187[28].

උක්කඨා (නා) = එනම් නගරය. අ: ප: ස: 29[6] සු: වි: 171[13].

උක්කඩ්ඪති (ක්‍රි) (උ + √කඩ්ඪ + නති) = උඩට අදින්. ඉදිරියට ගණින්. "රාජානො තනියෙ තනියෙ වසෙසෙ වසසං **උක්කඩ්ඪති**" ස: පා: 642[30] වි: න: ම: 14[30] මහා: පා:

උක්කඩ්ඪිතුකාමො (නා) = ඉදිරියට ගණු කැමැති, උඩට අදිනු කැමැති. "වසසං **උක්කඩ්ඪිතුකාමො** හිකඛූනං සන්තිකෙ දූතං පාහෙසි" මහා: පා: 155[10] ම: පා: ස: 427[25] (වස්සුක්කඩ්ඪන බලනු.)

උක්කඩ්ඪියති (ක්‍රි) = උඩට අදිනු ලැබේ. ඉදිරියට ගණු ලැබේ. "වසසං **උක්කඩ්ඪියති**, වසසානය පිළිබඳ ප්‍රථම මාසය ඉදිරියට ගණු ලැබේ" – "නිවත්ථාය වසසික සාටිකාය වසසං **උක්කඩ්ඪියති**" සාරා: ම: 105[22] පාරා: පා: 283[2] ස: පා: 524[29].

උක්කණ්ඨිත (නා) (උ + කණ්ඨා + ඉ + ත) [සං. උත්කණ්ඨා] = කලකිරුණු. නො ඇලුණු. ශාසනයෙහි නො ඇලුණු. "**උක්කණ්ඨිතො**, අද යෙමියි සෙට යෙමියි නඟා ගත් කර ඇත්තේ" –"**උක්කණ්ඨිතො** අනභිරතො සාමඤඤ වවිතුකාමො පෙ– ගිහිභාවං පත්ථය මානො" ජා: අ: ගැ: 131[29] සාරා: ම: 18[38] පාරා: පා: 241[1] 251[5] ස: පා: 175[36] ධ: අ: ගැ: 49[38] 184[20] 268[18] සාර: දී: 446[33] -**භික්ඛු** (නා) = කලකිරුණු මහණ. ශාසනයෙහි නො ඇලුණු භික්ෂුව. ධ: අ: ගැ: 98[1] (උක්කණ්ඨන බලනු.) -**රූප** (නා) = කල කිරුණු සුභාව ඇති, කිසි සතුටක් නැතිව. "තෙ මයං භන්තෙ **උක්කණ්ඨිතරූපා** වස්සං වසිම්හ" මහා: පා: 287[12].

උක්කණ්ණ (නා) = විදර්‍ශනාභාවනය උපන් පමණින් මාර්ගඵලයට, ඵලයට පැමිණියෙමියි සිතන යොගීහුගේ විපස්සනාව. වි: මා: ස: 157[218].

උක්කණ්ණතිත්ථා (පු: ක්‍රි:) (උ + √කණ්ණ + ඉ + තිත්ථා) = කපා, සිඳ. "ඌරු මංසං **උක්කණ්ණතිත්ථා** දුසියා අදුසි" මහා: පා: 251[5] ම: පා: ස: 681[5–25].

උක්කත පිණ්ඩකා (නා) = බළල්, මී, ගොයි, මුගටි යන මොවුහු. "**උක්කත පිණ්ඩකාපි** ඛාදන්ති" මහා: පා: 246[9] 273[27] ම: පා: ස: 670[34] ස: පා: 812[8].

උක්කමන (නා) (උ + √කම + යු = අන) [සං. උත්ක්‍රමන] = පැන යාම. උල්ලඞ්ඝනය කිරීම. "**උක්කමනං**, උල්ලඞ්ඝනය කිරීම" –"**උක්කමණං**, පැන යාම" වි: මා: ස: 909[24] වි: වි: ටී: 220[85] ස: පා: 405[7] (**කසිණුක්කමනාදික** බලනු.)

උක්කලා (නා) = එනම් ජනපදය. "තෙන ඛො පන සමයෙන තපස්සු භල්ලිකා වාණිජා **උක්කලා** තං දෙසං –පෙ– පටිපජ්ජා හොන්ති" මහා: පා: 3[32] ජා: අ: ගැ: 45[19].

උක්කා 1 (නා) [සං. උල්කා] = දඬුවැට දඬුවැට පහන්, පන්දම්. විලක්කු. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අජ්ඣාරාමෙ –පෙ– **උක්කං** පදීපං කත්තරදණ්ඩං" "**උක්කා**, දඬිවැට යනු සන්‍යාසී මහා: පා: 222[10] ධ: අ: ගැ: 27[5] වි: මා: ස: 980[36] 1009[7].

උක්කා 2 (නා) = 1 උඳුන, ගිනි උඳුන. 2. තුත්ත. 3. තරු 4 අඟුරු කබල "**උක්කං** බන්ධති, **උක්කං** බන්ධිත්වා උක්කාමුඛං ආලිමපති" –"**උක්කං** බන්ධති, උඳුන බඳියි" "අඟුරු කබල සදයි" ස: 601[8–36] අ: ප: ස: 105[14] -**පභා** (නා) = උල්කා, තරුවල ආලෝකය. "මහා සාවකානං **උක්කාපභා** සදිසං" වි: මා: ස: 980[36] -**පාත** (නා) [සං. උල්කාපාත] = 1 උල්කා පාත. ලොකු තරු වැටීම්. 2 උල්කා පාත වැටීමෙන් මෙබඳු විපාක ඇති වන්නේයයි කීම. එක් නිරශ්චින විද්‍යාවක්. "**උක්කාපාතො**, මහත් තරු හිමි" – "එවං විපාකො **උක්කා පාතො** භවිස්සති" ජා: අ:

ගැ: 8911 දී: නි: 819 වි: ම: පි: 4718 සු: වි: 6835 වි: මා: සං: 8121 (උපපාත බලනු.) **-මුඛ** (නා) = ගිනි උදුන. උදුන. උදුන් මුඛය උදුන් මුව. "**උක්කාමුඛං** බන්ධිති, උදුන් මුඛය දල්වයි, **උක්කාමුඛං** ආලිමෙපෙන්ති, උදුන් දෙර දල්වා" වි: මා: සං: 6013 7 ප: සු: 1023 (4) ධ: අ: ගැ: 1078 5.

උක්කාවන (නා) (උ + √කාව + යු = අන) = උසස් කොට හැඟවීම. ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාවෙන් තමා උසස් කොට බිණීම. ආජීව පාරිශුද්ධි ශීලය අපිරිසුදුවන එක් ලක්ෂණයක්. "**උක්කාවනං**, උස්කොට හැඟවීම" වි: මා: සං: 6735 7616

උක්කාවින (නා) (උ + √කාව + ඉ + ත) = නො විවාළ, නැවත නැවත නො විවාළ. "**උක්කාවිත** විනීතා නි අපටිපුච්ඡිතා විනීතා' මනෝ: පූ: 4618 0.

උක්කාර (නා) [සං. උච්කාර?] = ගුථය, අසුචිය අ: ප: සං: 3820 **-භූමි** (නා) = මල මූත්‍ර සහ කසළ දමන ස්ථානය. "**උක්කාරභූමියං**, පිරිපිටුනි, මූත්‍ර පුරීෂ කචවර ඡඩ්ඩනීයට්ඨාන යෙහිය යනුයි" ජා: අ: ගැ: 1015 ධ: අ: ගැ: 20427 අ: ප: සං: 3820.

උක්කාසි (ක්‍රි) (උ + √කාස + ඊ) = සෙම් බැහි, කැරිය. (අතී: **උක්කාසි** වනී: **උක්කාසති** අනා: **උක්කාසිස්සති** සම්: **උක්කාසෙය්‍ය** පම්: **උක්කාසතු** පූ: ක්‍රි: **උක්කාසිත්වා** වක: **උක්කාසමානා** කම්ම කා: **උක්කාසිතබ්බෝ -තබ්බා -තබ්බං**) "අථඛෝ භගවා රත්තියා පච්චූස සමයං පච්චුට්ඨාය **උක්කාසි**, ආයස්මාපි සාරිපුත්තෝ **උක්කාසි**" – "යෝ වචකුටිං ගච්ඡති බහි සීතෙන **උක්කාසිතබ්බං**, අන්තෝනිසින්නෙන පි **උක්කාසිතබ්බා**" වු: පා: 2813 3 3548 ජා: අ: ගැ: 6382 පාචි: පා: 17416,

උක්කාසිකා (නා) පිළිවැටිය. නහන සඳ සිරුර ඵලන පිළිවැටිය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උක්කාසිකන්ති** -"**උක්කාසිකන්ති** වත්ථ වට්ටි" වු: පා: 2175 සං: පා: 88811.

උක්කාසිත (නා) = සෙම් බැහූ, කැරූ. "**උක්කාසිත** සද්දෙ වා, සෙම් බැහූ හඬ හෝ" – ජා: අ: ගැ: 5711 **-සද්ද** (නා) = සෙම් බැහූ හඬ. කැරීම් හඬ. "**උක්කාසිත සද්දෙ වා** බ්‍රූපිත සද්දෙ වා, **කසි කිච්සි** එවි" -"**උක්කාසිත සද්දං** බ්‍රූපිත සද්දං සුත්වා වෙමනිකා හොන්ති" ධ: අ: ගැ: 8426 මහා: පා: 14826 සං: පා: 8642

උක්කාසිකා (පූ: ක්‍රි:) = උකැස, සෙම් බහා, කාරා. වවකුටි පසෙක්වකුටි අතර එක් වතක්. "**උක්කාසිකා**, උකැසම හෙවත් සෙම් බහාම, පච්සෙය්‍ය, විදනේය" කු: ඩි: සං: 5610 (උක්කාසි බලනු)

උක්කිණ්ණ පරිඛා (නා) (උක්ඛිණ්ණ පරිඛා බලනු.) දී: නි: 7921.

උක්කිරිතා (පූ: ක්‍රි:) = කැන, සාරා. "වාලිකං **උක්කිරිතා** කත ආවාටෙසුපි නහායති" ක: වි: 1236 ක: වි: පි: 9521.

උක්කුජ්ජන (නා) = උඩුමුව කිරීම, උඩු අතට හැරවීම. "යස්සා යසමතෝ ඛමති වඩ්ඪස්ස ලිච්ඡවිස්ස පත්තස්ස **උක්කුජ්ජනා** සමෙභාග සඩ්ඝස්ස කරණං" වු: පා: 23920 පත්තුක්කුජ්ජන බලනු.

උක්කුජ්ජිත (නා) = උඩුමුව කළ, උඩු අතට හැරවූ. "**උක්කුජ්ජිතෝ** සඩ්ඝස්ස වඩ්ඪස්ස ලිච්ඡවිස්ස පත්තෝ සමෙභාගෝ සඩ්ඝස්ස" වු: පා: 23921 (**උක්කුජ්ජෙය්‍ය** බලනු)

උක්කුජ්ජෙය්‍ය (ක්‍රි) (උ + √කුජ්ජ + එය්‍ය) = උඩුමුව කරන්නේය උඩු අතට හරවන්නේය. (අතී: **උක්කුජ්ජි** වනී: **උක්කුජ්ජති** අනා: **උක්කුජ්ජිස්සති** සම්: **උක්කුජ්ජෙය්‍ය** පම්: **උක්කුජ්ජතු** පූ: ක්‍රි: **උක්කුජ්ජිත්වා** තුම්: **උක්කුජ්ජිතුං** කම්: කා: **උක්කුජ්ජිතබ්බෝ -තබ්බා -තබ්බං**) "සෙය්‍යථාපි හො ගොතම නික්කුජ්ජිතං වා **උක්කුජ්ජෙය්‍ය**" – "තෙන හි භික්ඛවෙ සඩ්ඝෝ වඩ්ඪස්ස ලිච්ඡවිස්ස පත්තං **උක්කුජ්ජතු**" – "අථඛෝ අඤ්ඤතරස්ස උපාසකස්ස පත්තෝ **උක්කුජ්ජිතබ්බෝ**"" පාරා: පා: 539 සං: පා: 1138 4 මහා: පා: 3426 චු: පා: 2383 0 2392 සාර: දී: 350

උක්කුටික 1 (නා) [සං. උත්කුටුක] = එළිල්ල, කෙළිල්ල. අක් පතුල. විලුඹ. විලුඹ ඔසවා පා අගින් හෝ, පා අග ඔසවා විලුඹින් හෝ යෑම හා සිටීම. පබ්බජ්ජා යාචනය, උපසම්පදා යාචනය, ආපත්ති දෙශනය ආදී තන්හි නිෂ්සූන් ඉදිරියේ හිඳිනා පිළිවෙළ. "**උක්කුටිකං** නිසීදා පෙත්වා අඤ්ජලිමපගණ්හාපෙත්වා එවං වදෙහීති වත්තබ්බා" – "එකංසං උත්තරා

සඞ්ගං කරිත්වා -පෙ- **උක්කුටිකං** නිසීදූ පෙත්වා" -"**උක්කුටුකයෙන්** හිඳින බැවින් ආකුඤ්චන ප්‍රසාරණාදි රහිත වූයෙ" -"**උක්කුටිකාය,** අග පල්ලෙන් හෝ විළඹෙන් හෝ යන ගමන් ඇතියා වැ" -"**උක්කුටිකං** නිසීදිත්වා, **උක්කුටිකයෙන්** හිඳ - එළිල්ලෙන් හිඳ යන අර්‍ථයි" මහා: පා: 77[28] 92[14] 105[9] වි: මා: ස: 153[28] 1201[37] වි: ම: ටී: 106[8] පරි: පා: ගැ: 6[23] ස: පා: 662[8] 724[16] පාචි: පා: 213[12] ප්‍රා: පු: ස: 101[26] ධ: අ: ගැ: 121[10] 135[11] අඞ්ගු: නි: 181[6].

උක්කුටික 2 (නා) = මැදින් උස් වූ, මැදින් වක් වූ. රාග චරිතයාගේ පාද ලක්‍ෂණය. "**උක්කුටිකං** හවෙ මැදින් උස් වේ. පතුල් මැද වල බැවින් පියවර උස් වේ" -"**උක්කුටිකං** හවෙ, මැදින් වක් වෙයි. පතුල් මැද බිම නො පහරියි සේයි" "**උක්කුටිකං** හවෙ, විළඹින් හා අක් පත්ලෙන් ගැලෙ, මැද නොගැළුණෙ වෙයි යන අර්‍ථයි" "**උක්කුටිකං** හොනි, උක්කුටික වෙ. පය සම්කොට හෙළනි දු පියවර වනාහි විළඹින් හා අක් පයින් ගැලෙ. මැද නො ගැලෙන්නෙය යූ තැන්" ධ: අ: ගැ: 70[31] 201[24] වි: මා: ස: 252[24] 252[38] ජා: අ: ගැ: 111[28] -**පධාන** (නා) [බෞ: සං: උත්කුටුක ප්‍රහාන] = කෙළිල්ලෙන් (= අක් පත්ලෙන්) හිඳ තපස් රැකීම. එක් තවුස් දමක්. යනවිට පවා එළිල්ලෙන් යමින් තවුස්දම් රැකීම. "**උක්කුටිකපධාන,** කෙළිල්ලෙන් හිඳ ඇවිදුනා තප නොහොත් අක් පත්ලෙන් ඇවිදුනා තප" -"උක්කුටිකපධාන මනුයුත්තොනාති **උක්කුටික** විරියං අනුයුත්තොනා, ගවඡන්තොනා පි **උක්කුටිකොව** හුත්වා උපපජ්ජිත්වා උපපජ්ජිත්වා ගවඡති" -"**උක්කුටිකො** පි හොති **උක්කුටිකපධානානුයුත්තොනා**" යොගමනුයුත්තොනා" ජා: අ: ගැ: 111[28] 198[5] මනෝ: පූ: 464[23] සු: වි: 232[31] ප: සු: 37[29] අඞ්ගු: නි: 181[6].

උක්කුටිසි (නා) (උ + √කුස + ති) = ඔල්වර සන්. පොල්වර හඬ. සමූහයක් ව පවත්වන හඬ. "මනුස්සා **උක්කුටිසිං** අකංසු" -"**උක්කුසි** නම් සුමු වැ පවත්වන හඬ" "**උක්කුසිං,** පොල්වර හඬ" චූ: පා: 249[28] ධ: අ: ගැ: 132[28] ජා: අ: ගැ: 14[14] චූ: පා: B. 724[9] (**උක්කුටිසි සද්‍ද** බලනු.) -**සද්‍ද** (නා) = ඔල්වර හඬ. ප්‍රීතියෙන් ඉපිල නඟන මහ හඬ. "**උක්කුටිසි සද්‍දෙ,** ප්‍රීති හරිතවැ කිළ නැඟී (ඉපිළ නැඟී?) මහත් කොට පවත් වන මහ හඬහුය යූ තැන්" ජා: අ: ගැ: 197 ධ: අ: ගැ: 132[29] (**උක්කුටිසි** බලනු.)

උක්කුර (නා) = පස්, මියන් ආදී සතුන් නඟන පස්. කැඩිම් ආදිය නොකළයුතු පස් විශෙෂ යක්. කු: සි: ස: 89[15] (මූසිකුක්කුර බලනු.) (සමන්ත පාසාදිකා (හේ: වී:) 552[2] "**මූසික කුක්කුර** ගොකණ්ඨකාදිසුපි එසෙව න යෙ" යි දක්නා තැන "**මූසිකුක්කුර**" යි විය යුතු සේය. "**මූසිකුක්කුරං** නාම මූසිකාහි ඛණිත්වා ඛහිකත පංසුරාසි" සාර: දී: 796[15] වි: වි: ටී: 304[17] කු: සි: ස: 85[15] වි: වි: 964 ආදී තන්හි දක්නේ "මූසිකුක්කුර යනු විනා මූසිකුක්කුර යනු නොවේ. **මූසිකුක්කුර**" නම් මියන් නැඟූ පස්ය. මූසිකක්කුක්කුර" නම් මියන් හා බල්ලෝය" විමසන්වා)

උක්කුස (නා) = කබරුස්සා, එනම් පක්‍ෂියා. (රාජාලියා?) අ: ප: ස: 87[1].

උක්කුල (නා) (උ + කුල) = උස් තැන්, ගොඩ තැන්, ගොඩ. "**උක්කුලං** උණ්ණතඨානං" -"**උක්කුල** විකුල නදී විදුගඟ පබඳත විස මෙසු, ගොඩය, වළය නදී විෂමය පළිත විෂමය යන මෙහි" මනෝ: පූ: 264[35] වි: මා: ස: 370[24].

උක්කොච? (නා) = අල්ලස්. "විනිවඡසිකානං **උක්කොචං** දත්වා" "**උක්කොටං** දත්වානි ලඤ්ඡං දත්වා" ස: පා: 244[35] වි: වි: ටී: 154[13].

උක්කොට (නා) = අල්ලස්. "උක්කොටං දත්වානි ලඤ්ඡං දත්වා" සාර: දී: 510[2] (**උක්කොටන** බලනු.)

උක්කොටන 1 (නා) (උ + √කුට + යු = අන) = අල්ලස් ගැණීම. හිමියන් අභිමියන් කරන සේ අල්ලස් ගැණීම. "**උක්කොටන** වඤ්චන නිකති සාචියොගා පටිවිරතො සමණො ගොතමො" දී: නි: 419 ප: සූ: 176[4] සු: වි: 591[7].

උක්කොටන 2 (නා) = ඉදිරියට ගැණීම, විමනි ඉපදවීම. උගුළුවීම. නැවත ඉදිරිපත් කිරීම. "**උක්කොටනසස,** උගුළුවන්නාහට" පරි: පා: ගැ: 527 ස: පා: 641[8].

උක්කොටන 3 (නා) = එනම් ශික්‍ෂාපදය. යම් නිස්‍සුවක් සන්සිඳුවන ලද අධිකරණය දැන දැන නැවත විනිශ්චය කරනු පිණිස උගුළුවා

නම් පවිති ඇවැත් වේය යි පණවා වදුළ ශික්ෂාපදය. සං: පා: 641¹⁴ පු: ප්‍රා: සං: 779 පාචි: පා: 144²⁷ චු: පා: 208⁷.

උක්කොටනක (නා) = උගුළුවීම, ඉදිරියට ඇදීම. 2 එනම් පවිති ඇවැත. "එවං වූපසන්නසෙඳුවව භික්ඛවෙ අධිකරණං කාරකො උක්කොටෙති **උක්කොටනකං** පාචිත්තියං" චු: පා: B. 602²⁵ මහා: පා: 208¹⁰ (උක්කොටන 3 බලනු) (දස උක්කොට බලනු.)

උක්කොටෙය්‍ය (ක්‍රි) = (උ + √කුට + එය්‍ය) = උගුළු වන්නේය. උගුළුවා නම්, ඉදිරියට ගන්නේය. සන් සිඳුවූ අධිකරණය නැවත නැවත විසඳනු පිණිස ඉදිරියට ගන්නේය. (අතී: **උක්කොවි** වතී: **උක්කොටෙති** අනා: **උක්කොටෙස්සති** සමී: **උක්කොටෙය්‍ය** පමී: **උක්කොටෙතු** පුක්‍රි: **උක්කොවිංසුවා** වකෘ: **උක්කොටෙනෙනා** කමී කෘ: **උක්කොටෙතබ්බා** = උගුළු විය යුතු, ඉදිරියට ගතයුතු.) "තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ –පෙ– පුන කම්මාය **උක්කොටෙන්ති**" – "පුන කම්මාය **උක්කොටෙය්‍ය**" – "කාරකො **උක්කොටෙති**" පාචි: පා: 1438⁹–³³ 1441–4 චු: පා: B. 602²⁴ ප්‍රා: පු: සං: 779 සං: පා: 641¹⁴ පරි: පා: ගැ: 5²⁷ පරි: පා: 202⁸ ජා: අ:ගැ: 157²⁹ චු: පා: 208⁷ 209²⁹.

උක්කඩ්ලි (නා) = ඉකිලිය, සැළිය. කළු වලන්. "අන්නමසෙ **උක්කඩ්ලි** ආදීනි උපාදය, යටත් පිරිසෙසින් සැළි ආදී කළු වලන් මේ ආදී කොට" ජා: අ: ගැ: 26⁵ ධ: අ: ගැ: 52⁸ 237³⁴ 102⁹.

උක්කිණ්ණ පරිඛා (නා) = සාරන ලද දිය අගල. යුධය පිණිස දිය අගල් සැරෑ. සු: චි: 192³¹ (උක්කිණ්ණ පරිඛා යි ද දක්නේය.)

උක්කිත්ත 1 (නා) = ඔසවන ලද, නැඟූ. ධ: අ: ගැ: 227²².

උක්කිත්ත 2 (නා) (උ + √ඛිප + ත) [සං. උත් ක්ෂෙපනීය කර්මය කළ, තෙවැදෑරුම් උකෙව්නී කර්ම ලද්දහු. කර්ම නානා සංවාසකයා. සඞ්ඝයාගෙන් බැහැර කළහු. සඞ්ඝ කර්ම පිණිස නො ගතයුතු එමෙන්ම නො වැන්ද යුතු පුද්ගලයෙක්. සං: පා: 850³⁰ 1025³ කු: සි: සං: 709–16 ධ: අ: ගැ: 30⁴ පාචි: පා: 242²⁷ මහා: පා: 391²² 392⁵ ධ: ප: අ: 27¹⁴ (උක්කෙඛනීය කර්ම බලනු.) –**ත්තනක** 1 (නා) (අනු + √වතු + ණ්වු + අක) = උත්ක්ෂෙපනීය කර්මය ලද්දහුට අනුව පවත්නහු. එබඳු භික්ෂුව. 1 ඇවැතෙහි ඇවැත් නො දැක්ම නිසා ද, 2 ඇවැතට පිළියම් නො කිරීම නිසා ද, 3 ලාමක දෘෂ්ටිය ගෙන එය අත් නො හැරීම නිසා ද, සඞ්ඝයාගෙන් ඉවත් කළ භික්ෂුවට අනුව පවත්නා භික්ෂුව. ධ: අ: ගැ: 30³ සං: පා: 853⁴ කු: සි: සං: 95 මහා: පා: 391³¹ 394¹⁴ 395¹² චි: චි: 3008 –**ත්තනක** 2 (නා) = 1 එනම් ශික්ෂාපදය. භික්ෂුණීන් විෂයෙහි පමණක් සාධාරණවූ එනම් ශික්ෂාපදය. භික්ෂූන් විසින් උත්ක්ෂෙපනීය කර්මය කළ භික්ෂුවකට අනුවනී වූ භික්ෂුණියකට, භික්ෂුණීන් විසින් තුන් යලක් සමනුභාෂණ කර්මය කරන තෙක් ඉන් නො වැළකුණි නම් ඇයට පරිජ්ඡේදයෙන් ආවේණික නියමිත ශික්ෂාපදය. අසාධාරණ පාරාජික සතරින් එකක්. පාචි: පා: 243¹⁹ කු: සි: සං: 95 –**ත්තනක** 3 (නා) = එනම් ශුද්ධ පවිති ශික්ෂාපදය. නොකරණ ලද ඔසාරණ කර්මය ඇති නොහොත් සඞ්ඝයා විසින් ඇතුළත් කර නොගත්, එසේ කියන සුලු දෘෂ්ටි විපත්ති භික්ෂුවක් සමඟ පොහොසත් වුරුණු ආදී වීනය කර්ම කිරීමෙන්, ආමිස සම්භොග කිරීමෙන්, එක ඡඳනය හෙවත් සෙවිණිය තුළ සයනය කිරීමෙන් පවිති ඇවැත් සිදුවන උක්ඛිත්තානුවත්තක නම් ශික්ෂාපදය. භි: ශි: 18³² –**ත්තනිකා** (නා) = 1 එනම් පාරාජික ශික්ෂාපදය. 2 උත්ක්ෂෙපනීය කර්ම කරනු ලැබූ භික්ෂුව අනුව පවත්නා භික්ෂුණිය. "**උක්කිත්තානුවත්තනිකා** නම් ත්‍රිවිධ උත්ක්ෂෙපනීය කර්ම කරනලද භික්ෂුහු අනුවූ භික්ෂුණියි" ක: චි: පි: 105²³ කු: සි: සං: 95 පාචි: පා: 243²⁹ –**කාය** (නා) = නඟනලද සිවුරු ඇතිව, එක් පසකින් හෝ දෙපසින් හෝ සිවුරු ඔසවා ගෙන. එසේ ඇතුළු ගම නො යායුතුය, නො හිඳිය යුතුයයි පැණවූ සෙඛියා දෙක "න **උක්කිත්තකාය** අන්තරඝරෙ ගම්මිස්සාමීති – නිසිදිස්සාමීති සික්ඛා කරණීයා" "මෙහි **උක්කිත්තකාය** යනු ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යෙයෙහි කරණ විභක්තියි" ප්‍රා: පු: සං: 1005–7–22 ක: චි: 1516 පරි: පා: ගැ: 617 –**කාය** (නා) = එක් පසකින් හෝ දෙපසින් හෝ නඟා ගත්

සිවුරින් යුත් කය ඇත්තෝ, එබඳු භික්ෂූහු. පරිෂ්පන්න ග්‍රාමඝාගේ ඇතුළු එලිපත සහ අපරිෂ්පන්න ග්‍රාමයාගේ පරික්ෂෙපාඛීසථාන යෙහි සිට ද මෙසේ නො යා යුතුය. පරික්ෂෙපාඛීසථානය නම් ලෙඩිඤුපාත දෙකකි. සාරා: ම: 174[80] **-සමෙහාග** (නා) = උත් ක්ෂෙපනීය කර්ම කළ භික්ෂුව සමග සමෙහාග කිරීමෙන් පවිති ඇවැත් වන්නේයයි පැණවූ ශික්ෂාපදය. සං: පා: 645[10] (උක්කිත්තානුවත්තක 3 බලනු.)

උක්කිපන (නා) (උ + √ඛිප + යු = අන) = දුරු කිරීම, බැහැර කිරීම. වි: මා: සං: 796-29 (උක්ඛෙපන 1 බලනු.)

උක්කිපිංසු (ක්‍රි) = එසවූහ, බැහැර කළහ. ඉවත් කළහ. උත්ක්ෂෙපනීය කර්ම කළහ (අනී: **උක්කිපි** වහී: **උක්කිපනි** අනා: **උක්කිපිස්සති** සම්: **උක්කිපෙය්‍ය** පම්: **උක්කිපතු** පූ: ක්‍රි: **උක්කිපිඤ්ඤා** අනි කෘ: **උක්කිත්තන** කර්ම කෘ: **උක්කිපිතබ්බෙඛා -තබ්බා -තබ්බං** = උත් ක්ෂෙපනීය කර්ම කටයුතු) "අථ ඛො තෙ භික්ඛූ සාමගඝිංලභික්ඛා තං භික්ඛුං ආපත්තියා අදස්සනෙ **උක්කිපිංසු**" – "අනුක්කිත්තෙනා නමපි **උක්කිත්තෙනා**" – "හෙද ගරුකෙහි භික්ඛවෙ භික්ඛූහි න සො භික්ඛු ආපත්තියා අදස්සනෙ **උක්කිපිතබ්බෙඛා**" මහා: පා: 391[17] [17-22] 393[27] සං: පා: 852[13] ක: වි: පි: 128[14] ධ: අ: ගැ: 30[3-4].

උක්ඛිත්ත (නා) (උ + √ඛිට + ඉත) = තැනි ගත්වා පත්වා දමන ලද. ආසී මාගී ඤුන යෙන් තැනිගත්වා පලවා හළ. "තීහා කාරෙහි රාගො මෙ වතෙනා -පෙ- උක්ඛිතො" පාරා: පා: 98[14] සං: පා: 356[20] සාරා: ම: 38[33] සාර: දී: 632[3].

උක්ඛිප (නා) = සිල්ප නැටුම් දක්වන අතර සතුටින් දෙන වස්ත්‍රාභරණාදිය, ධ: අ: ගැ: 267[24]

උක්ඛිපක (නා) (උ + √ඛිප + ණ්වු = අක) [සං. උත්ක්ෂෙපක] = උත්ක්ෂෙපනීය කර්ම කරන, හෝ එම කර්ම කළ, එබඳු භික්ෂූහු. උක්ඛෙපකයෝ. "අථ ඛො තෙ උක්කිත්තානුවත්තකා භික්ඛූ යෙන **උක්ඛිපකා** භික්ඛූ තෙනුපසඞ්කමිංසු" – "**උක්ඛිපකානං**, උක්ඛෙපකයන්ගේ" මහා: පා: 391[32] 392[2] 393[4] ධ: අ: ගැ: 30[9].

උක්ඛෙපන 1 (නා) = දුරු කිරීම, දුශකාදි භාවයෙන් හෝ සිතා වශයෙන් හෝ දුරු කිරීම. උසස් කිරීම. ආජීව පාරිශුද්ධි ශීලය අපිරිසුදු වන කරුණක්. නිපෙසිකතා නිර්දෙශයෙහි දුක්වූ පරිදි නො දෙන්නහු මහා දුනපතියකු සේ උසස් කොට බිණීම. වි: මා: සං: 68[16] 793-27 වි: ම: ටී: 476.

උක්ඛෙපන 2 (නා) = උඩට එසවීම, "ආදි ශබ්ද යෙන් පටික්ඛම සම්මිඤ්ජන පසාරණ උක්ඛෙපන අවක්ඛෙපනාදි සියලු ක්‍රියා ගන්නා ලැබේ" වි: මා: සං: 106[11].

උක්ඛෙපනීය (නා) (උ + √ඛිප + අනීය) = උත් ක්ෂෙපනය කළයුතු. ඉවත් කළයුතු. සං: පා: 732[30] කු: සි: සං: 60[28] මහා: පා: 387[6] (උක්ඛෙපනීය කම්ම බලනු) **-කම්ම** (නා) = උත් ක්ෂෙපනීය කර්මය. එනම් සඞ්ඝ කර්මය. සත් වැදෑරුම් විනය කර්මයන්ගෙන් එකක්. තෙවැදෑරුම් උත්ක්ෂෙපනීය කර්මය. ඇවැත ඇවැත වශයෙන් නො පිළිගන්නා = නො දක්නා භික්ෂුව ද, පැමිණි ඇවැතට පිළියම් නොකරන භික්ෂුව ද; ගත්තාවූ ලාමක (= වැරැදි) දෘෂ්ටිය අත් නො හරන භික්ෂුව ද, මේ කර්මය ලැබීමට සුදුසුය. ඒ අනුව මේ කර්මය තෙවැදෑරුම් වේ. මේ කර්ම තුනම කිරීමට කරුණු අටළොස බැගින් විද්‍යමාන වේ. චූ: පා: B. IX[24] (උ: ග්‍ර:) මහා: පා: 386[22] 387[5] 387[28] ම: පා: සං: 184[14] සං: පා: 852[12] 853[8] 870[4] කු: සි: සං: 61[22] චූ: පා: 43[14] 48[14] 53[28] 66[2] ධ: අ: ගැ: 29[29].

උක්ඛෙපිම (නා) (උ + √ඛිප + ණ + ඉම) = ඔසවා ගතයුතු. දිග රියනකින් කළයෙන් නහා ගතයුතු, එබඳු ජලය සීමා සම්මතයෙහි උදක නිමිත්ත පිණිස නො ගත යුතුයයි අඞ්ඛකථා කථායෙහි කී ජලය. සං: පා: 776[24] වි: ලං: 204[24].

උකලාප (නා) [සං. උකූලාප] = කසල, කුණු. "සචෙ සො දෙසෙ **උකලාපො** හොති සො දෙසෙ සම්මජ්ජිතබ්බා" 43[30] 44[15] 47[21] සං: පා: 730[23] කු: සි: සං: 56[9] අ: ප: ස: 32[9] ධ: අ: ගැ: 138[36] 199[12] (උක්කලාප යි ද දක්නේය. ජා: අ: ගැ: 147[27] ධ: ප: අ: 427[22].)

උගඝ (නා) [සං. උග්‍ර] = 1 ශුද්‍ර ක්ෂත්‍රියගේ පුතා. 2 උග්‍ර, දැඩි, මහත්. 3 උසස්. අ: ප: ස: 69[3] ධ: අ: ගැ: 134[32] පරි: පා: ගැ: 17[17] **-කුල**

(නා) = උග්‍රවූ තපස, උසස් වූ තපස් ඇති. "**උගහතපො,** හිවි තව ඇතියෙමි" ධ: අ: ගැ: 134[32].

උගහවජති (ක්‍රි) (උ + √ගමු + ති) = 1 උඩට නගියි, උඩට එයි. 2 ඔක්කාර කරයි. "යාහුපි පිතා **උගහවජති** හත්තමපිභුත්තං **උගහවජති**" මහා: පා: 233[19] 234[13] ම: පා: ස: 640[3-27].

උගහඤ්ඡි (ක්‍රි) (උ + √ගමු + ඊ) = උඩට නැගුණේය. (අති: **උගහඤ්ඡි** වතී: **උගහඤ්ඡති** අනා: **උගහඤ්ඡිස්සති = උගහමිස්සති** සම්: **උගහයෙය්‍ය = උගහමෙය්‍ය** පම්: **උගහඤ්ඡතු = උගහමතු** පූ: ක්‍රි: **උගහනිත්වා = උගහමිත්වා** තුං: **උගහනිතුං = උගහමිතුං** වකෘ: **උගහවජනෙනා** කම්: කෘ: **උගහඤ්ඡිතබ්බෝ = උගහමිතබ්බෝ - නබ්බා - නබ්බං** = නැගිය යුතු, උඩට නැගිය යුතු) = සඤ්ඤයස්ස පන පරිබ්බාජකස්ස තත්ථෙව උණ්හං ලොහිතං මුඛතො **උගහඤ්ඡි**" – "අථඛො දෙවදත්තස්ස තත්ථෙව –පෙ– **උගහඤ්ඡි**" මහා: පා: 39[23] චූ: පා: 329[17].

උගහණහ (නා) (උ + √ගණහ + අ) = ඉගෙනීම, හැදෑරීම. පාළිය ඉගෙනීම. **උගහණහ,** පෙළ ගැනුම්" ධ: අ: ගැ: 239[19].

උගහණෙය්‍යය (ක්‍රි) (උ + √ගහ + එය්‍යය) = 1 උගන්නේය. ඉගෙන ගන්නේය. 2 නහා තබා දෙන පිණිස ගන්නේය. (අති: **උගහෙසි = උගහණාහි** වතී: **උගහතති = උගහණාහති** අනා: **උගහෙස්සති = උගහණිස්සති** සම්: **උගහෙය්‍ය = උගහණෙය්‍ය** පම්: **උගහතු = උගහණාතු** තුං: **උගහෙතුං = උගහණිතුං** පූ: ක්‍රි: **උගහෙත්වා = උගහණිත්වා** ප්‍ර: පූ: ක්‍රි: **උගහාපෙත්වා = උගහණාපෙත්වා** කම්: කෘ: **උගහෙතබ්බෝ = උගහණිතබ්බෝ - නබ්බා - නබ්බං**) "කථං හි නාම නිකුබ්බ රතනං **උගහෙස්සතීති**" – "සච්චං නිරබ්බුදං නිකුබ්බ රතනං **උගහෙසීති**" – "**උගහණෙය්‍යය** වා, නහා තබා දෙන පිණිස නෙමේ ගණී නම් හෝ" – "**උගහණාපෙය්‍ය** වා, අනුන් ලවා ගන්වා නම් හෝ" – "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පක්ඛගණනං **උගහෙතුං**" මහා: පා: 1[66] පාචි: පා: 182[3-4-28] 183[25] ප්‍රා: පු: ස: 899-901[0] කැ: වි: පි: 116[7].

උගහත (නා) = උඩට නැගුණු, පෑන නැගුණු. "මහා ව මෙසෝ **උගහතෝ**" මහා: පා: 272[32].

උගහමන (නා) (උ + √ගම + යු = අන) [සං. උද්ගමන] = උඩට නැගීම, උදුවීම. "ඉච්ඡති සූරියස්ස **උගහමන** කාලෙ චතුරඞ්ගිනිං සෙනං සන්නාඩං වම්මිතං සුභූමියං ඨිතං පස්සිතුං" – "වන්දිම සූරිය නක්ඛත්තානං **උගහමනං** ඔගහමනං" මහා: පා: 397[32] දී: නි: 8[21] සු: වි: 69[1].

උගහවාදිනි (නා) [සං. ව්‍යග්‍රවාදිනි] = කලහ කාරිවූ, එබඳු පිරිස. චූ: පා: 330[19].

උගහහ 1 (නා) (උ + √ගහ + අ) [සං. උද්ග්‍රහ] = 1 ඔසවා ගැන්ම. උඩට නහා ගැන්ම. 2 අකැපවත් පිළිගැන්ම. "**උගහහොති උගහහො** යන්නෙහි අකැපවත් පිළි ගැනුම් නම්" කු: සි: ස: 93[10] බු: සි: ටී: 124[5].

උගහහ 2 (නා) [සං. උද්ග්‍රහ] = උගැන්ම. ඇදුරන් අසා එන පාළි ක්‍රමය උගැන්ම. "එවං අම්හාකං ආචරියානං **උගහහො** භවිස්සති" –"**උගහණහනෙනා,** පෙළ උගන් නේහි" පාචි: පා: 131[21] සාරා: ම: 156[6] ධ: අ: ගැ: 131[7] වි: මා: ස: 673[17] **කැ**: වි: පි: 94[28].

උගහහ 3 (නා) = උගැන්ම, නැමටහන් උගැන්ම. අනුසමෘති කම්ඨාන නිර්දෙශයෙහි දැක්වූ පසළු සඤ්ඤින්ගෙන් එකක්. "**උගහහො** නාම කම්මට්ඨානස්ස උගහණහනා" වි: මා: ස: 673[2-15] වි: ම: ටී: 267[2] පරි: පා: ගැ: 26[22] - **කොසල්ල** (නා) (කුසල + ණ්‍ය) [සං. කෞශල්‍ය] = උද්ග්‍රහ කෞශල්‍යය උගහහ නිමිත්ත උපදවන නුවණ. පටික්කූල මනසිකාර කම්මට්ඨානය දෙන ගුරුවරයකු විසින් එම කම්ටහන වඩනු කැමැති යොගියාහට කිය යුතු කරුණක්. "එවං සන්තාඩා **උගහහ කොසල්ලං** ආචික්ඛි තබ්බං" –"**උගහහ කොසල්ලං,** උද්ග්‍රහ කෞශල්‍යය, = විධිය, උද්ග්‍රහ නිමිත්තක ඥානය හෝ" වි: මා: ස: 586[14-40] වි: ම: ටී: 245[23]. - **නිමිත්ත** (නා) = උද්ග්‍රහ නිමිත්ත. සිතින් මනාකොට ගන්නා ලද පරිකම් නිමිත්ත. ඇසින් බලන්නාක් මෙන් මනොද්වාරික විඤ්ඤාණයට අරමුණුවූ ද, හෙවත් ඇස පියා අත් තැනකට ගොස් මෙනෙහි කරන විට කසිණ මණ්ඩලය සමානව මනො

ඛාරයට අරමුණු වන පරිකම්ම නිමිත්තයම උද්ග්‍රහ නිමිත්ත නම් වේ. අනි: ස: ස: 224[3] 225[8] වි: ම: ටී: 122[5] ජා: අ: ගැ: 53[31] **-පටිගහණ** (නා) (පටි + √ගහ + අ) = නො පිළිගත් දෙයක් තමා විසින් ගෙන නැවත එය පිළිගැන්ම "නො පිළිගත් දයක් තමා විසින් ගෙන නැවත එය පිළිගන්වා ගැනීම **උගහහ පටිගහණ** නම්" කු: සි: වි: 61[3] කු: සි: ස: 40[11] (උගහණිත පටිගහණිත බලනු.) **-පරිපුච්ඡා** (නා) = පෙළ අටුවා දෙක. **කම්මට්ඨානයට උපකාරවූ පාළි ධර්මය සහ එහි අර්ථ විවාරීම. "උගහහ පරිපුච්ඡානං** විසොධිතත්තා, කමට හනට උපකාර වූ පෙළ අටුවා ශුඛ කළ බැවින්" වි: මා: ස: 237[13] වි: ම: ටී: 101[6] සාර: දී: 627[12] ස: පා: 350[21] **-කුසල** (නා) = පෙළ අටුවා දෙක්හි දක්ෂවූ "බහුස්සුතාහි **උගහහ පරිපුච්ඡා කුසලා** භික්ඛූ ඉමානි ඡ ඨානානි සොධෙතුං සක්කොනන්ති" ස: පා: 350[21] සාර: දී: 627[12].

උගහණිත (නා) = නඟා ගන්නා ලද, තමා විසින් ගන්නා ලද්දේ "පිළිගත යුතු වතක් නො පිළිගත් බව දැනැ දැනැ නඟා ගත මෙ **උග්ගහ නම්**" -"අතුරෙහි ගන්නේ වී නම් **උගහ ණිතක** නම් වේ" -"**උගහණිතඤ්ඤං** කත්වා නික්ඛිත්තනන්ති අපටිගහණිතං සයමෙව ගහෙත්වා නික්ඛිත්තං" සි: ව: වි: 39[7] **ක:** වි: පි: 88[15] මහා: පා: 246[36] **ක:** වි: 114[18] ම: පා: ස: 672[29] සාර: දී: 764[6]. **-පටිගහණිත** 1 (නා) = උගහණිත වූ දෙයක් නැවත පිළිගන්වා ගත්. "පිළිගතයුතු වතක් නො පිළිගත් බව දැනැ දැනැ නඟාගත මෙ **උග්ගහ නම්**. බිම බහා තබයි පුදු නො බහා තබයි පුදු නැවත ඒ පිළිගන්වා ගනීනම් මේ **පිළිග්ගහ නම්**" සි: ව: වි: 39[9] 101[20] කු: සි: ස: 40[11] **ක:** වි: පි: 55[35] ස: පා: 984[12] මහා: පා: 246[36] **-පටිගහණිත** 2 (නා) = උගහණිතය පිළිගැණීම. එල ඛාදනියෙහි ලැබෙන විශෙෂයක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උගහණිත පටිගහණිතන්ති**" - "මහණෙනි, උගහණිතය නැවැත පිළිගැණීම අනු දනිමි" මහා: පා: 246[36] ම: පා: ස: 672[23].

උගහහෙතා (නා) = උගන්නා, කියූ කරුණු සිතින් ගන්නා. දූතයකු මෙන් යැමට සුදුසු භික්ෂුවගේ **කරුණු** අවින් එකක්. චු: පා: 330[10] (අට්ඨ දූතෙය්‍යඞ්ග බලනු.)

උගහහෙතුං (තුං) = උගන්නට්, ඉගෙන ගන්නට. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ සබ්බහෙව පඤ්චගණතං **උගහහෙතුං**" මහා: පා: 126[6] ම: පා: ස: 374[38].

උගහා (නා) = ඉපිළෙන්නෝ. පැන පැන යුබ කරන්නෝ. "**උගහා** රාජපුත්තා පඤ්ඤිතො මහා නාගා" දී: නි: 391[2] සු: වි: 110[22].

උගහාර (නා) [සං. උද්ගාර] = තැලි නැගීම, අ: ප: ස: 64[15].

උගහිර (නා) = 1 උඩට නැගීම, පහර දෙන අයුරින් අත් එසවීම. 2 එනම් ශික්ෂාපදය. කිපි භික්ෂුවක් ඇඟ වෙරපලු නැංවීමෙන් පවිති ඇවැත් අවන් බැව් ප්‍රකාශිත උගහිර නම් ශික්ෂාපදය. සු: ප: 51[16].

උගහිරති (ක්‍රි) (උ + √ගිර + ති) = උඩට ඔසවයි අත් ඔසවා බිය කරයි. අමෝරයි. (අනී: **උගහිති** වනී: **උගහිරති** අනා: **උගහිතිසති** සමී: **උගහිරෙය්‍ය** පමී: **උගහිරතු** පූ: ක්‍රි: **උගහිරිත්වා** තුං: **උගහිරිතුං** වක්‍ය: **උගහිරතෙනා** = නඟන්නේ) =' 'කථං හි නාම ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ කුපිතා -පෙ- තලසත්තිකං **උගහිරිස්සන්ති**" -පෙ- **උගහිරථ-උගහිරිස්සථ**" - "තලසත්තිකං **උගහිරෙය්‍ය**" - "අත්සත් නඟා නම්" පාචි: පා: 167[17-21] 168[1-5] ථ: පු: ස: 86[30] **ක:** වි: පි: 102[29] **ක:** වි: 132[7] සාරා: ම: 765[28].

උගෙණ්හා (නා) = නුවණ. "උම්මඟෙහා, නුවණ ඉස නැගීම. ප්‍රඥ ශීර්ෂය. "**උගෙණ්හාසි** කියාත් පොත්වල පාඨ ඇති" පරි: පා: ගැ: 17[17].

උග්ඝටිතඤ්ඤූ (නා) (උ + √ඝට + ඉ + ත = උග්ඝටිත + + √ඤ්ඤ + ඌ) = එක් පුද්ගලයෙක්. සැකෙවින් කළ දෙශනාව අසා ධර්මාභිසමය වන පුද්ගලයා. "**උග්ඝටිතඤ්ඤූ** යනාදි තන්හි උද්ඝටිතය දන්නේ උග්ඝටිතඤ්ඤූ නම් වෙයි. ඝට - වෙෂ්ටායාම් යන ධාතුයි -පෙ- එහි උදෙදශ විසින් වදළ දෙශනා අසා අධිගම කරනු යේ උද්ඝටිතඥ නම් වෙයි" ම. බො: ව: ගැ: 796 මනො: පූ: 535[7] ජා: අ: ගැ: 53[33] වි: මා: ස: 524[36].

උග්ඝරණත (නා) (උ + √ඝර + නත) = ඉනිරෙන උතුරා යන. "**උග්ඝරණතං** ඉතිරෙනුවා" ධ: අ: ගැ: 189[19].

උගුඝංසෙය්‍ය (ක්‍රි) (උ + √ඝංස + එය්‍ය) = උද්ඝර්ෂණය කරන්නේය. (සිරුර) උළන්නේය ගටන්නේය. (අතී: **උගුඝංසෙසි** වතී: **උගුඝංසෙති** අනා: **උගුඝංසියති** සම්: **උගුඝංසෙය්‍ය** පමී: **උගුඝංසෙතු** පූ: ක්‍රි: **උගුඝංසෙත්වා** තුං **උගුඝංසිතුං** වකෘ **උගුඝංසෙනෙනා** කර්මී කෘ: **උගුඝංසිතබ්බා -තබ්බා -තබ්බං** = ගැටිය යුතු = ඉලිය යුතු) "න භික්ඛවෙ නහායමානෙන භික්ඛුනා රුක්ඛෙ කායො **උගුඝංසිතබ්බා** යො **උගුඝංසෙය්‍ය** ආපත්ති දුක්කටස්ස" – "**න භික්ඛවෙ -පෙ- -උගුඝංසිතබ්බා**" චු: පා: 215[3-5] 215[16] 215[20] 217[4] චු: පා: B. 626[2]

උගුඝාටන (නා) [සං. උද්ඝාටන] = 1 ඌරුළු වන, උඩට නඟන. 2 සටී යන්ත්‍රය ළිදෙන් පැන් නඟන සටී යන්ත්‍රය. වි: මා: ස: 1556[36] අ: ප: ස: 70[20].

උගුඝාටන කිටිකදවාර (නා) = එනම් දෙර. උණ ලී පතුරු තබා කැමැති විටෙක ඔසවා ඉවත් කළ හැකිවන සේ කළ දෙර. පැළැල්ල. දහවල් සැතපෙන්නහු විසින් නො වසා සැතපීමෙන් ඇවැත් නොවන එක් දෙරක්. "**උගුඝාටන කිටිකදවාරය** නම් උණ ලී පතුරු තබා කැමැති විටෙක ඔසවා අස් කරන්නට හැකි වන සේ කළ ඉදිකඩුල්ලකි" (?) සාරා: ම: 20[8] ස: පා: 202[7] වි: වි: ටී: 1367465[9] ෂී ලං: 10[15].

උගුඝාටන කිටිකා (නා) = ඔසවා වැසිය හැකි පැළැල්ල. කිටිකා නම් උණ පතුරු සහ අඹු අතු ආදියෙන් කරන ලද පැළැල්ලකි. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ සංසරණ කිටිකං **උගුඝාටන කිටිකං**" චු: පා: B. 26[12] (**උගුඝාටන** කුටික යි ද දක්නේය. චු: පා: 270[2]).

උගුඝාටෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (උ + √ඝට + ණෙ + ත්වා) = විවෘත කොට. දෙර හැර. (අතී: **උගුඝාටෙසි** වතී: **උගුඝාටේති** අනා: **උගුඝාටෙස්සති** සම්: **උගුඝාටෙය්‍ය** පමී: **උගුඝාටෙතු**, තුං: **උගුඝාටෙතුං** පූ: ක්‍රි: **උගුඝාටෙත්වා** වකෘ: **උගුඝාටෙනෙනා** = විවෘත කරන්නේ) "යෙපි තෙ **උගුඝාටෙත්වා** පවිසන්ති විහාරං අගුත්තා හොන්ති" – "අවාපුරණං ආදාය සටිකං **උගුඝාටෙත්වා** කවාටං පණාමෙත්වා විහාරං පාවිසි" චු: පා: 264[18] චු: පා: B. 8[23] පාරා: පා: 132[10] විභ: ම: 63[6].

උගුඝාස (නා) (උ + √ඝස + ණ) = උද්ඝර්ෂණය. මහත් හඬ නැගීම. "**උගුඝාසෙනෙනා**, ඝොසනුයේ, හඬ ගොනෙනුය යූ සේ සි" ධ: අ: ගැ: 174[5].

උච්ච (නා: නි:) = උසස්, උස්, මහත්. විශාල. "උච්චානි **උච්ච** සද්දෙන සමානත්ථා නිපාතො" වි: වි: ටී: 377[25] –"**අවච** (නා) = **1** උස් පහත්, ලොකු කුඩා 2 විසිතුරු. 3 මාහැඟි 4 නානා වර්ණවල. "**උච්චාවචානි**, මහන්ත බුද්ධකානි" –"**උච්චාවචං**, කුදු මහත් ආර" "**උච්චාවචා, විසිතුරෝ**" ස: පා: 741[13] ධ: අ: ගැ: 150[8] 202[9] මහා: පා: 78[31] ප: සූ: 334[23] සි: ව: වී: 112[21] (චුල්ල වග්ග පාළියේ බුද්ධක වත්ථුක්ඛන්ධකයේ) "**උච්චාවච**" යන මේ වචනය 223[26] 227[1] 228[17] 248[33] 250[26] ආදී කිප තැනෙක ම යෙදී ඇත. ඒ හැම තැන ම යොදා ඇත්තේ "**සොවණ්ණමය**". "**රූපියාමය**" ශබ්දයන් උදෙසාය. **උච්චාවචානි** පත්තෙ ධාරෙන්ති **සොවණ්ණමයං රූපියාමයං**" 223[10] –"**උච්චාවචානි** පත්ත මණ්ඩලානි ධාරෙන්ති **සොවණ්ණමයං රූපියාමයං**" 223[24] **උච්චාවචෙ** සප්පික දණ්ඩෙ ධාරෙන්ති **සොවණ්ණමයං රූපියාමයං**" 227[1] "**උච්චාවචෙ** පටිග්ගහෙ ධාරෙන්ති **සොවණ්ණමයං රූපියාමයං**" 228[14] යනාදීන් එය දක්නේය. මේ තැන්වල "**උච්චාවච**" ශබ්දයට "**උස් පහත්**" –"**විවිධ** –"**නොයෙක් වගිවල**" යනුවෙන් අරුත් කියතුදු එය සුදුසු නොවේ. මෙ තැන්හි සුදුසු වනුයේ "**මා හැඟි**" හෝ "**වමිනා**" යන අරුතයි. "**උච්චාවචා විත්ථු** අධරන්නෙන්, **මා හැඟි** විටු වැළඳගන්නා හෙයින්" යී සිඟ වළඳ විනිස පුරාණ සන්නයේ (සි: ව: වි: 112[20]) අරුත් කියන ලද්දේ එබැවිනි. චුල්ල වග්ග පාළියේ (බෞද්ධ සමෙමලන සංස්කරණය) "**උච්චාවච**" ශබ්දයට අරුත් දී ඇත්තේ "**උස් පහත්**"" **විවිධ**"–" **නොයෙක් වගිවල**" යනුවෙනි. විමසත්වා!) **-ංකණ්ණමලහරණී** (නා) = "උස් පහත්?" කන්හැඳි. මාහැඟි. කන්හැඳි. "න භික්ඛවෙ **උච්චාවචා කණ්ණමලහරණියො** ධාරෙතබ්බා" චු: පා: 248[33] චු: පා: B. 722[8] 723[11] – **ංකම්ම** (නා) = උස් පහත් කටයුතු, සිවුරු කිරීම, රැඳීම, සෑයෙහි සුණු පිරියම් කිරීම, පොහොය ගේ, සෑ ගේ ආදියෙහි කළයුතු කටයුතු

උච්ච **කම්** ද, පා සේදීම් තෙල් ගැල්වීම් ආදිය අවව **කම්ම** ද වේ. නැතහොත් සෑයෙහි සුණු පිරියම් කිරීම උච්ච ද, එහිම කසාව ඉසීම, දිය ඉසීම ආදිය අවව ද වේ. "තත්ථ **උච්ච කම්මානි** නාම චීවරස්ස කරණං රජනං -පෙ- චෙතිය ඝර බොධිඝරෙසු කත්තබ්බ කම්මන්ති එව මාදීනි, අවව කම්මං නාම පාද ධොවන මක්ඛනාදි බුද්ධක කම්මං" ප: සූ: 334[23] ස: පා: 741[13] (උච්චාවව කිඞ්කරණීයානි බලනු). **-ංකායබන්ධන** (නා) = "උස් පහත්?" කා බහත්. නොයෙක් වගීවල කාය බන්ධන. "න භික්ඛවෙ **උච්චාවචානි කාය බන්ධනානි** ධාරෙතබ්බානි" චූ: පා: 250[3] චූ: පා: B. 724[17] සාර: දී: 491[32] **-ංකිඞ්කරණීයානි** (නා) = කුඩා මහත් කට යුතු, කුමක් කෙරෙම්දැයි විමසා කරන කට යුතු කිඞ්කරණීය නම්. එහි ගෙඩිය ගසා සමහි සඞ්ඝයා **රැස්කරවා** කටයුතුවූ වෛත්‍යය, මහා ප්‍රාසාද, ප්‍රතිසංඝකරණය කිරීම් ආදිය **උච්ච කිඞ්කරණීය** නම්. සිවුරු දෙවීම්, රැඳීම් ආදී ඛන්ධකයනට ඇතුළත් වූ දෑ ද, ගිනිහල් වත් ආදි ආනිසමාචාරික වත් ද, අවව කිඞ්කරණීය නම්. "යානිතානි සබ්බභාවාරිතං **උච්චාවචානි කිඞ්කරණීයානි** තත්ථ දකෙඛා නොති අනලසෙන" මහා: පා: 78[31] ස: පා: 741[13] ප: සූ: 741[13] ම: පා: ස: 253[17] **-ංගණ්හිකා** (නා) [සං. ග්‍රන්ථි] = උසස් වූ පහත් වූ? ගණ්ඩින්, මාහැඟි ගණ්ඩින්. "න භික්ඛවෙ **උච්චාවචා ගණ්හිකා** ධාරෙතබ්බා" චූ: පා: 250[26] චූ: පා: B. 726[17] **-ංපටිගහ** (නා) = නොයෙක් වගීවල? මාහැඟි. දිදුලි. "න භික්ඛවෙ **උච්චාවචා පටිගහා** ධාරෙතබ්බා" චූ: පා: B. 660[19] **-ංපත්ත** (නා) = නොයෙක් වගීවල? මාහැඟි. පාත්‍ර. "තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ **උච්චාවචෙ පත්තෙ** ධාරෙන්ති" චූ: පා: 223[9] චූ: පා: 646[29] **-ංපත්ත මණ්ඩල** (නා) = උස් පහත් නොයෙක් වගීවල?" මාහැඟි පාත්‍ර අඩි. පත් මඬුළු. "න භික්ඛවෙ **උච්චාවචානි පත්ත මණ්ඩලානි** ධාරෙතබ්බානි" චූ: පා: B. 648[17] චූ: පා: 223[26] **-ංවීඣ** (නා) = උසස්වූ පහත් වූ? පටි ඇට. නොයෙක් වගීවල?, මා හැඟි. විටු. පටි මුවව්ට ඇට ආදියෙන් යෙදන ගණ්ඩිය. "න භික්ඛවෙ **උච්චාවචානි වීඣානි** ධාරෙතබ්බානි" -"**උච්චාවචා විටු** අඩරන්නෙන්, **මාහැඟි** විටු වැළඳ ගත්තා හෙයින්" චූ: පා: 250[15] සි: ව: වි: 112[20] චූ: පා: B 726[4] **-ංසත්ථකදණ්ඩ** (නා) = මා හැඟි ශස්ත්‍ර දණ්ඩයන්, රතින් හා රිදියෙන් කළ වටිනා ("උස් පහත් වූ" නොයෙක් වගී වල?) පිහිය මිටි. "ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ **උච්චාවචෙ සත්ථකදණ්ඩෙ** ධාරෙන්ති සොවණ්ණමයං රූපියාමයං" චූ: පා: 227[1] චූ: පා: B. 651[18] **-ංකම්ම** (නා) = උසස් කටයුතු. ගෙඩිය ගසා රැස්වූ සඞ්ඝයා විමසා කරන කටයුතු. සිවුරු කිරීම්, රැඳීම්, සඟ සෑ ගේ, පොහොය ගේ ආදියෙහි කටයුතු. "තත්ථ **උච්චකම්මානි** නාම චීවරස්ස කරණං රජනං -පෙ- බොධිඝරෙසු කත්තබ්බ කම්මන්ති එවමාදීනි" ප: සූ: 334[23] ස: පා: 741[15] **-ංඨානීය** (නා) = උසස් තැන තැබිය යුතු. උසස් තනතුරක සිටින, එබඳු පුද්ගලයා. "රාජා **උච්චට්ඨානීයං** නීවෙ ඨානෙ ඨපෙති" පාචි: පා: 180[11]. **-පාදක** (නා) (පාද + ක) = උස්වූ පා ඇති. වඩුරියනින් උස් වූ පා ඇති ඇඳ පුටු. නො දැරිය යුතු ඇඳ පුටු වල උස පමණ. "සපාදඛ පඤ්චාඞ්ඝ මඤ්චඳ, වඩු රියනින් **උස් පා** ඇත්තේ වටී" කු: සි: ස: 663[1]. 1281[5]. **-වත්ථුක** (නා) (වත්ථු + ක) [සං. වාසතු> පා: වත්ථු + ක] = උස් බිම, භූමි භාගය. උස් ඉඩම. අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උච්චවත්ථුකං** කාතුනති" චූ: පා: 232[31]. 233[29] ස: පා: 780[9]. 892[27]. චූ: පා: B. 670[7].

උච්චා (නි) = උස්, උසස්. "**උච්චානි** උච්ච සදෙදන සමානනේථා නිපාතොා" වි: වි: ටී: 377[25] සාර: දී: 377[13] **-කුල** (නා) = උසස් කුල, ක්ෂත්‍රිය කුලය සහ බ්‍රාහ්මණ කුලය. ක්ෂත්‍රිය, බ්‍රාහ්මණ සහ ගෘහපති කුලය හෝ. "එතමෙව කුලද්වයං **උච්චාකුලන්ති** වුච්චති" - "තත්ථ ඛත්තිය බ්‍රාහ්මණවසෙන වා ඛත්තිය බ්‍රාහ්මණ ගහපතිකානං වසෙන වා **උච්චා කුලන්ති** වෙදිතබ්බා" ප: සූ: 691 (4) සාර: දී: 377[14] ස: පා: 1271 **-මඤ්ච පටිපාදක** (නා) = උස් වූ ඇඳන් පා අළු. චූ: පා: 265[19] **-ලිඞ්ග** (නා) = බූ පණුවා, දළබුවා. අ: ප: ස: 85[10] ස: පා: 372[9] **-ංපාණක** (නා) = බූ පණුවා, දළබුවා. "පඤ්චහි භික්ඛවෙ ආකාරෙහි අඞ්ග ජාතං කම්මනියං හොති රා ගෙන -පෙ- **උච්චාලිඞ්ග පාණකදට්ඨෙන**' පාරා: පා: 38[15] 39[19] ස: පා: 372[10] **-ං ංදඤ** (නා) = බූ පණුවකු විසින් දෂ්ට කිරීම. බූ

පණු ලොම්න් විදීම. අඞ්ගජාතය **කම්මණ්‍යවන** කරුණු පසින් එකක්. පාරා: පා: 38[15] 39[19] සා: පා: 372[9] -ං ංදුට්ඨපඤ්හ (නා) = බුව සහිත පණුවන් විසින් දෂ්ට කිරීමෙන් අඞ්ග ජාතය තද බවට (=**කම්මණ්‍ය** බවට) පැමිණීම. "**උච්චාලිඞ්ග පාණක දට්ඨපඤ්හ මෙහනි**" – "**උච්චාලිඞ්ග පාණක** යනු දලබු විශෙෂයකැයි යෙත්. ඔවුන්ගේ බුව ගෑවීමෙන් අඞ්ග ජාතය විදින්නාක් මෙන් වෙදනා දැනෙන හෙයින් "දට්ඨෙන" සී කියනලදී. පාරා: පා: 11[931] සාරා: ම: 52[2] සා: පා: 372[9] -**සද්ද** (නා) = උස් හඬ, මහත් හඬ "හත්ත ගොපි **උච්චා සද්දෙ** මහා සද්දෙ විහරන්ති" – "අසෙසාසි භගවා **උච්චා සද්දෙ** මහා සද්දෙ" –"**උච්චා සද්දෙ** මහා සද්දෙ, පැතිරෙ උස් ව පවත්නා හෙයින්" -**උච්චාසද්දං**, මහ හඬ" මහා: පා: 41[15] ම: පා: සා: 144[14] 145[15] ජා: අ: ගැ: 136[7] ධ: අ: ගැ: 28[28] 264[14] චූ: පා: 222[19] -**සයන** (නා) = උස් අසුන්, පමණ ඉක්ම වූ අසුන්. වඩු රියනට වැඩි පා ඇති හැඳ පුටු. "මෙහි **උසසුන්** නම් වඩු රියනින් ඉකුත් වලින් යට පා ඇති හැඳ පුටුයි" -"**උච්චාසයනං**. වුච්චති පමාණාතික්කනතා ආසනුදි" සි: ව: වි: 81[12] සා: පා: 807[24] සු: වි: 58[1] වි: වි: ටී: 377[15] හෙ; සි: වි: 132[8].

උච්චාර (නා) [සං. උච්චාර] = අසුචි, අහර මල "**උච්චාරං** වා පසසාවං වා ඛෙලං වා වනතං වා" – "අඤඤතරසස භික්ඛුනො **උච්චාරං** කරොනතසස අසුචි මුච්චි" මහා: පා: 339[10] සා: පා: 231 පාචි: පා: 297[14] කු: සි: ස: 121[7] පාරා: පා: 127[11].

උච්චාරණා (නා) = උඩට එසවීම. කාය සංසගී සඞ්ඝාදිශෙෂ ශික්ෂා පද පදභාජනීයෙහි සඳහන් පරිදි සත්‍රිය ගේ අවයව ගෙන උඩට එසවීම. "උමමසනං නාම උද්ධං **උච්චාරණා**" – "උලලඞ්ඝනා නාම උද්ධං **උච්චාරණා**" (උලලඞ්ඝන බලනු) පාරා: පා: 133[32-33] සා: පා: 380[34].

උච්චාරෙති (ක්‍රි) (උ + √චර + ණෙ + ති) = ඔස වයි, උඩට ඔසවයි. "කොටියං ගහෙත්වා **උච්චාරෙති**" –"අනනමසෙ උපපලපත්තමපි **උච්චාරෙති**" පාරා: පා: 47[8] පාචි: පා: 167[30] ම: පා: සා: 849[9-32].

උච්චාරෙතබා (පු: ක්‍රි:) = ඔසවා, උඩට ඔසවා "ආයසමා ආනනෙ පාදතො **උච්චාරෙතබා** මඤ්චකෙ නිපාතෙසුං" මහා: පා: 33[28] ම: පා: සා: 849[9-32].

උච්චාරෙසි (ක්‍රි) = එසවී, උඩට එසවීය. "අඤඤ තරො භික්ඛු හෙට්ඨා හුත්වා සිලං **උච්චාරෙසි**" –"හෙට්ඨා හුත්වා ගොපානසිං **උච්චාරෙසි**" පාරා: පා: 80[7] 81[2].

උච්චිට්ඨ (නා) (උ + √චිත + ත) = ඉදුල්. ඇවිළිලි අහර. පිඬු සිඟීමෙන් ලද අහර. "වීසං වා **උච්චිට්ඨං** වා කුණපං වා පාතෙති" – සා: පා: 231[32] ධ: අ: ගැ: 29[10] (උච්ඡිට්ඨ සී ද දක්නේය. ධ: අ: ගැ: 192[20] ම: පා: සා: 150[20]) -**උදක** (නා) = ඉදුල් දිය. මුව සේදූ ජලය. ඉදුල් උළු. "න භික්ඛවෙ වලකානි වා -පෙ- **උච්චිට්ඨොදකං** වා පතෙනෙන නීහරිතබ්බං" – "**උච්චිට්ඨොදකඤ්ච**, ඉදුල් දිය ද" චූ: පා: B. 656[9] සා: පා: 891[23] කු: සි: ස: 26[12] පාචි: පා: 298[14] කු: සි: වි: 436[-11] ධ: අ: ගැ: 29[10] චූ: පා: 226[20] -**කඤඤි** (නා) = ඉදුල් හඹු, ඉදුල් කැද. ධ: අ: ගැ: 280[11] -**භාදක** (නා) = ඉදුල් කන්නා ධ: අ: ගැ: 280[11] ධ: ප: අ: 280 -**පතත** (නා) = ඉදුල් පාත්‍රය. ඉදුල් ගැවුණු පාත්‍රය. "එතතාවතා පි හි සො **උච්චිට්ඨපතතො** නොති" සා: පා: 891[23]. -**පායාස** (නා) = ඉදුල් කිරි බත. ධ: ප: අ: 262 -**භොජී** (නා) (√භුජ + ණී) = ඉදුල් අනුභව කරන්නා. ජා: අ: ගැ: 211[15] ධ: ප: අ: 408 -**භත්ත** (නා) = ඉදුල් අත. ඉදුල් තැවරුණු අත. "අනුච්චිට්ඨං සුඛ පතතං **උච්චිට්ඨ හතෙන** ගණ්හිතුං න වට්ටති" සා: පා: 891[27]. (උත්තිට්ඨ බලනු).

උච්චිණාති (ක්‍රි) = සිඳියි, කිඳියි, "**උච්චිණාති**, කිඳී" ධ: අ: ගැ: 146[14].

උච්චිනථ (ක්‍රි) (උ + √චි + න + ථ) = වඩිනය කරවු, දියුණු කරවු, 4 "ගච්ඡථ භණෙ පච්චනතං **උච්චිනථානි**" – "පච්චනතං **උච්චිනථ**, පසල් රට වඩිනය කරවු, සොරුන් පලවා හැර ආරක්ෂා සංවිධාන කොට සී සෑම් ආදිය වඩිනය කරවු" මහා: පා: 82[6] සාරා: ම: 210[1] ම: පා: සා: 265[19].

උච්චිනිච්චා (පු: ක්‍රි:) (උ + √චින + ඉ + ත්වා) = තෝරා, විමසා, අවුළා. (අතී: **උච්චිනි** වනී: **උච්චිනාති** අනා: **උච්චිනිසසති** සා: මී: **උච්චි**

නෙය්‍ය පමී: **උච්ඡිනාතු** පූ: ත්‍රි, **උච්ඡිනිඤ්ඤා** තුං: **උච්ඡිනිතුං** වකෘ: **උච්ඡිනනෙනා කම්**: කෘ: **උච්ඡිනිතඛෙඛා -නඛඛා -නඛඛං**)" අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඨමං **උච්ඡිනිඤ්ඤා** -පෙ- චීවර පටිවිංසං ඨපෙතුනන්ති" -"**උච්ඡිනිඤ්ඤා**, හවුලා ගෙන." -"**උච්ඡිනිඤ්ඤානි** උඤ්ඡිනෙන විනිත්වා, සඞ්ඝහෙත්වා" මහා: පා: 322[32] ම: පා: සං: 814[23] සං: පා: 832[9] ධ: අ: ගැ: 70[16] වි: ම: ටී: 45[14] වි: මා: ස: 70[32].

උච්ඡඛ (නා) [සං. උත්සඞ්ඛ] = ඉඟ, ඉඟටිය ඇකය, ඔඩොක්කුව. "අථ ඛො භික්ඛවෙ බ්‍රහ්මදත්තො කාසි රාජා දීඝාවුස්ස කුමාරස්ස **උච්ඡඞ්ඛ** සිසං කත්වා සෙය්‍යං කපෙසි" -"අථ ඛො දෙවදත්තො -පෙ- කුමාරස්ස **උච්ඡඞ්ඛ** පාතුරහොසි" -"**උච්ඡඞ්ඛ කත්වා**, හිඟ තබා" -"**උච්ඡඞ්ඛෙන** වා, හිණින් එව්" -"**උච්ඡඞ්ඛ කත්වා**, හින ලාගෙන" මහා: පා: 401[21] චූ: පා: 309[23] ජා: අ: ගැ. 10[16] 160[22] අ: ප: සං: 38[21] ධ: අ: ගැ: 53[3] 110[8] 137[9] 177[6] 230[27]

උච්ඡාදන (නා) = ඇඟ ඉලීම, ඇඟ පිරිමැදීම. දී: නි: 6[3] සූ: වි: 64[30] අඞ්ගු: නි: 38[20] 80[21] 651[28] වි: මා: ස: 132[24]

උච්ඡිට්ඨ (නා) = ඉදුල්. "**උච්ඡිට්ඨාව** සෙසකං, උල්ලි වූ අව සිටි බත්" -"**උච්ඡිට්ඨ** සදසමා නත්ථො උත්තරිට්ඨ සත්ථෘ" ධ: අ: ගැ: 186[4] 192[20] ම: පා: සං: 150[20] වි: වි: ටී: 368[5] (උච්චිට්ඨ බලනු)

උච්ඡින්න (නා) (උ + √ඡිද + ය්‍ය = අන) = සිඳ දැමූ, සහමුලින් සිඳ දැමූ, උපුළ. "**උච්ඡින්නා** භව තණ්හා බන්ධා භවනෙත්ති" මහා: පා: 264[13] -**මූල** (නා) = මුලින් සිඳින ලද, සහමුලින් උපුළ. ආසී මාගී නමැති ශස්ත්‍රයෙන් තෘෂ්ණා අවිද්‍යා නමැති සසර මුල් උදුරා දැමූ. "**උච්ඡින්නමූලා** තාලාවත්ථු කතා අනභාව කතා ආයතිං අනුප්පාද ධම්මා" -**උච්ඡින්න මූලං** දුක්ඛස්ස -නත්ථි දානි පුනබ්භවොා" පාරා: පා: 3[16] මහා: පා; 264[18] සං: පා: 82[30]

උච්ඡු (නා) [සං. ඉක්ෂු] = උක්, උක්ගස. අ: ප: සං: 82[6] වි: වි: 814 -**ඛණ්ඩික** (නා) [සං. කරීර] = හුණ කිළිල්, හුණ ගොබ, හුණ බඩ. එක් යාවකාලික මත්ථක ඛාදනීය වර්ගයක්. "**කළීර** නම් හුණ කිළිල. වේ බඩ ආදියට සාමාන්‍ය නමකි." -"හුණු ළා කල් කිලිල් (?) නම් වන සෙසින්" කං: වි: පි: 82[34] ධ: අ: ගැ: 4[33] සං: පා: 614[27] වි: වි: 1336 -**කෙඛතන** (නා) [සං. ක්ෂෙත්‍ර] = උක් කෙත. උක් වැවිය. "සෙය්‍යථාපි නාම ආනන්ද සම්පන්නෙ **උච්ඡු කෙඛතෙ** මසූරට්ඨිකා නාම රොග ජාති නිපතති" චූ: පා: 400[10] චූ: පා: B 418[6] -**ඛණ්ඩ** (නා) [සං. සකණ්ඩ<පා: ඛණ්ඩ] = උක් කඳ, උක් දඬු. යාව කාලිකයට අයත් එක් ඛණ්ඩ ඛාදනීයයක්. සං: පා: 614[33] වි: වි: 1032 1339 -**චොරකා** (නා) (චොර + ක) = උක් සොරු. උක්ගස් සොරකම් කළහු. "**උච්ඡු චොරකා** -පෙ- හණ්ඩිකං ආදාය අග මංසු" පාරා: පා: 60[6-20] -**ඡෙදන** (නා) (√ඡිද + ය්‍යු = අන) = උක් ගස් කැපීම. උක් පොතු සිඳීම. අටපිරිකරට අයත් වාසිය කුරුඳු පරිහාර වන අවසථාවක්. "**උච්ඡුඡෙදන** නාළිකෙරාදි තවඡන කාලෙ කුරුඳු පරිහාරියං" ප: සූ: 177[12] -**තච** (නා) = උක් පොතු, රසය ඇති උක් පොතු. එක් යාව කාලිකයක්. කු: සි: ස: 34[26] -**නීය්‍යාස** (නා) [සං. නිර්‍යාස] = උක්ලහට්ටු. එක් සත්‍යාහ කාලිකයක්. "**නීය්‍යාසො උච්ඡු** නිබ්බත්තෙනා - එකො සත්තාහ කාලිකො" වි: වි: 1365 කු: සි: ස: 34[25] -**පාලක** (නො) (√පාල ණ්වු + අක) = උක් පාලකයෝ. උක් වතු පාලනය කරන්නෝ. පාරා: පා: 64[33] -**ඵාණිත** (නා) [සං. ඵාණිත] = උක් පැණි උක් සකුරු, එක් සත්‍යාහ කාලිකයක්. "උච්ඡු වෙ යාව කාලිකො උච්ඡුරසො වෙ යාම කාලිකො **ඵාණිතං** වෙ සත්තාහ කාලිකො තවො වෙ යාවජීවිකො" වි: වි: ටී: 290[34] වි: ලෘ: 136[18] 137[24] අ: ප: සං: 63[16] කං: වි: පි: 56[13] සං: පා: 520[27] -**භාජක** (නා) (√භජ + ණ්වු = අක) = උක් බෙදන්නෝ. පාරා: 64[25] -**යට්ඨි** (නා) [සං. යෂ්ටි] = උක් යට උක් ගස. "**උච්ඡු යට්ඨිං**, උක් දඬුවක්" ධ: අ: ගැ: 229[19] -**රස** (නා) = උක් පැණි. එක් යාම කාලිකයක් "අනුජානාමි භික්ඛවෙ උච්ඡුරසන්ති" -"**උච්ඡු රසො** වෙ යාම කාලිකො" මහා: පා: 280[37] ම: පා: සං: 739[41] වි: ලං: 136[15] වි: වි: ටී: 290[34] සාරා: ම: 104[22] සං: පා: 520[9] කං: වි: 764 වි: වි: 811 - 813 -**විකති** (නා) [සං. විකෘති] = කකාළ හෝ නො කකාළ උක් පැණි ආදිය. උක් සකුරු කු: සි: ස: 33[18] කං: වි: 76[5] සං: පා: 520[10] -**විකාර** (නා) =

ඉක්ෂු විකාර. උක් රසින් නිපද වූ දෑ. "ගුළ, ඵාණිත, ඛණ්ඩ, මච්ඡණ්ඩි, සක්කරා යනු ඉක්ෂු විකාරයෝ යි. මෙහි මච්ඡණ්ඩි [සං. මත්ස්‍යණ්ඩි] යනු මත්ස්‍යයන්ගේ බිජයන් සම උක් සකුරු කැටයි. අ: ප: සං: 6317.

උවෙජ්ද 1 (නා) (උ√ඡිද + ණ) = උවෙජ්දය, සිදීම. නැවත හට නොගැන්වීම. "අහං හි බ්‍රාහ්මණ **උවෙජ්දං** වදාමි රාගස්ස දෝසස්ස මෝහස්ස" පාරා: පා: 230 සං: පා: 843 සාර: දී: 12430 සු: මි: 8512

උවෙජ්ද 2 (නා) = උවෙජ්දය. රාග දෝස මෝහයන්ගේ සිදීම. අට වැදෑරුම් ලෝභ සහගත සිත්හි උපදනා පඤ්චකාම ගුණික රාගය සහ දෙවැදෑරුම් අකුසල සිත්හි උපදනා දෝෂය අනාගාමි මාගීයෙන් සිදීම, සියලුම අකුසල් හට ගන්නා මෝහය අර්හත් මාගීයෙන් සිදීම. මේ හැර සෙසු අකුශල ධර්මයන් සුදුසු පරිදි සෝවාන් ආදී මාගීයන්ගෙන් නැසීම. "අහං හි බ්‍රාහ්මණ උවෙජ්දං වදාමි රාගස්ස දෝසස්ස මෝහස්ස, අනෙක විහිතානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං **උවෙජ්දං** වදාමි" පාරා: පා: 230 සං: පා: 842-4 **-දිට්ඨි** (නා) = උවෙජ්ද දෘෂ්ටිය. මරණින් මතු සත්ත්වයාගේ හට ගැන්මක් නැත යන දෘෂ්ටිය, එම දර්ශනය. "**උවෙජ්ද දිට්ඨිං** ගණ්හාති, මතුයෙහි උන් පත්තියක් නො දක්නා බැවින් මේ සත්ත්ව මෙහි ම උච්ඡින්න වෙයි. සෙස්සො ද එසෙම යයි උවෙජ්ද දෘෂ්ටිය ගණී" – "යොහි චුති මත්ත මෙව පස්සති න උපපාතං සෝ **උවෙජ්ද, දිට්ඨිං** ගණ්හාති" මි: මා: සං: 9997-34 17123 සු: මි: 8517 **-වාද** 1 (නා, = උවෙජ්ද වාදය. එක් දර්ශන වාදයක් මරණින් මතු සත්ත්වයාගේ හට ගැන්මක් නැත යන දර්ශනය. "අයං සත්තො රූපී චාතුම්මහා භූතිකෝ -පෙ- න හොති පරම්මරණාති එව මාදිනා නයෙන පවත්තං උවෙජ්ද දස්සනං උවෙජ්දෙ. සහ වරණ නයෙන උවෙජ්ද වාදෙ යෙසන්නෙ **උවෙජ්ද වාදෙ**, උවෙජ්ද වාදෙ වා එතෙස මත්තීති **උවෙජ්ද වාදෙ**" සාර: දී: 12432 සං: පා: 347 846 වි: වි: ටී: 2781 **-වාද** 2 (නා) = උවෙජ්ද වාදය, උවෙජ්දය කියන්නා. වෙරඤ්ජා බ්‍රහ්මණයා බුදුනට කළ එක් චොදනාවක්. "**උවෙජ්ද වාදෙ**, භවං ගොතමෙ" පාරා: පා: 229 සං: පා: 833 846 අඞ්ගු: නි: 72118.

උජු (නා) [සං. ඍජු] = ඇද නැති. කෙළින්. "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු -පෙ- **උජුං** කායං පණිධාය" – "**උජුං** කායං පණිධායාති උපරි සරීරං උජුකං ඨපෙත්වා" පාරා: පා: 6935 සං: පා: 2942 වි: මා: සං: 53638 (උජු යි ද දක්නේය.)

උජු = (නා) = ඍජු. කාය වඞ්කාදිය නැති, එබඳු භික්ෂුව. "**උජු**, යම් මුහණෙක් සිල්වත් ද, කායවංකාදිය නැත්තේ ද, ඒ මහණ" පරි: පා: ගැ: 2627 – **ආජානිය** (නා) = ඉඳුරා කාරණා කාරණ දන්නා, "ආචරියො නො ආවුසො **උජුආජානියො**" වි: මා: සං: 23129 - **පටිපන්න** (නා) [බෞ: සං: ප්‍රතිපන්න] = ඍජු ප්‍රති පන්න. නිර්දෝෂ වූ උපාය. "මායා ශාඨ්‍යාදී පාපධර්මයන් සමූචෙජ්දයෙන් ඍජු වූ මාගීයට ප්‍රතිපන්න බැවින් **උජුපටිපන්න** නම් වූ" – "මධ්‍යම ප්‍රතිපත්තියෙන් අන්තද්වයට නො පැමිණ ප්‍රතිපන්න හෙයින් ද, කාය වාඞ් මනස් යන තුන්දෙනාගෙ ඍජු නොවන බවය, කුටිල බවය, ජිම්හ බවය යන දෝෂයන්ගෙ ප්‍රහාණය පිණිස ප්‍රතිපන්න හෙයිනුදු **උජුපටිපන්න** නම්" වි: මා: සං: 53638 53716 **-භූත** (නා) = ඍජු වූ. අකුටිල. නොවක්. "දදෙය්‍ය **උජුභූතෙසු** විප්පසන්නෙන චෙතසා" චු: පා: 26332 සං: පා: 89822 **-මග්ගානුසාරි** (නා) (උජු මග්ග + අනු √සර + ණි) = ඍජු මග අනුව හැසිරෙන. **"උජු මග්ගානුසාරිනො,** ඍජු මග අනුව හැසිරෙමින්" පරි: පා: ගැ: 21119 **-මද්දව** (නා) (මුදු + ණ) [සං. මාර්දව] = ඍජු ශීලය සහ මෘදු භාවය **"උජු මද්දවෙන න ඡඳුගතිං ගන්තබ්බං"** පරි: පා: 218215 සං: පා: 101225

උජුක (නා) (උජු + ක) = ඍජු, ඇදනැති. ඉඳුරා. ඍජු ප්‍රතිපන්නියෙහි පිහිටා. **"උජුකං** ඔලොකෙතුං, ඉඡ්ඡකොටෑ බලනුවට – දෙවුඹ ජිම්හ නො වූ සිතින් බලනුව හටය යූ සේයි" ධ: අ: ගැ: 3134 6625 10247 5064

උජුගඝ්ඝනති (ක්‍රි) (උ + √ජඝ්ඝ + නති) = මහ සිනහසෙත්. මහ හඬින් සිනහසෙත්. **"උජුජ ඝඝ්ඝනතීති** මහාහසිතං හසන්ති" සං: පා: 3904 (**උජුකඝඝ්ඝනති** යනුදු පාඨයි. පාරා: පා: 14327 (හේ: වි:) ධ: ප: අ: 64039

උජුගඝ්ඝික 1 (නා) (උ + ජඝ්ඝික): මහ සිනා ඇතිව. මහ සිනාව. හඬනඟා සිනහසීම,

"**උජුගඞ්ගිකායා,** මහත් වූ සිනහ ඇතිව" ප්‍රා: පු: සා: 100^{26} ක: වි: 151^{12} සා: පා: 662^{23} පරි: පා: ගැ: 6^{20} පාචි: පා: 209^{15}

උජුගඞ්ගික 2 (නා) = එනම් සෙඛියා දෙක. මහ සිනහ ඇතිව ඇතුළු ගම නොයා යුතුය, එසේ ම නො හිඳිය යුතුය යන සෙඛියා දෙක. "**න උජුගඞ්ගිකාය** අන්තරඝරෙ ගමිස්සාමීති - පෙ - නිසීදිස්සාමීති සික්ඛා කරණීයා" ක: වි: පි: 150^{10} ප්‍රා: පු: සා: 100^{18} පාචි: පා: 209^{15} (**උජුගඞ්ගික** යී ද දක්නේය. පරි: පා: ගැ: 6^{20})

උජුගෙඤ්ඤති (ක්‍රි) = මහ සිනහසෙන්. හඬ නහා සිනහසෙන්. "යා තා ඉත්ථියෝ - පෙ - උදායිනා සද්ධිං ඵෘහසන්තීපි උල්ලපන්තීපි **උජුගෙඤ්ඤන්තීපි** උපපණ්ඩන්තීපි" සා: පා: 390^{4} පාරා: පා: 143^{27} (**උජුඝෙඤ්ඤති** යනුත් පාඨයි.) (පාරා: පා: 145^{27} හේ: වි: සහ සිරි අරියවංස සංස්කරණය 150^{8}) (**උජුගඤ්ඤති** බලනු)

උජුඝඤ්ඤ (නා) (උ + ජඝඤ්ඤ) = රළු. විෂම. "**උජුඝඤ්ඤං,** රළු වූ රජස් නැහෙන; ඕශ්‍රුදක රහිතය යූ තැන්" වි: මා: සා: 260^{1-12} ජා: අ: ගැ: 93^{17}

උජුජනන (නා) (උ + √ජඤ්ඤ + යු: අන) = දැල්වීම, පහන් දැල්වීම. දිලිසීම. "පදීපොව, පදීප **උජුජනනඤ්ච**" ප්‍රා: පු: සා: 1^{12}

උජුජිංසු (ක්‍රි) = දැල්වුණාහ. ඇවිලගත්හ. "සකිදෙව පඤ්ඤ අගඟි සතානි **උජුජිංසු**" මහා: පා: 29^{2} (**උජුජාලියනතු** බලනු)

උජුජිසිස්සනති (ක්‍රි) = දැල් වෙන්නෝය. දැල් වෙනු ලැබෙන්නෝය "යත්‍රහි නාම අගනිපි න **උජුජිසිස්සනති**" මහා: පා: 29^{4} ම: පා: සා: 98^{10}

උජුජව (නා) = හුකැවි ඉද්දෙහි බහාලීම. නූල් වැක්කිරීම. "**උජුජවුජුජවෙති** වුත්තං, කැට තඹ නඟා හිද්දෙහි ඔත්සදයැයි කියන ලදී". - "**උජුජවෙ උජුජවෙ,** හුවන හුවන" ක; වි: පි: 140^{17} පාචි: පා: 333^{25} සා: පා: 699^{1} පරි: පා: ගැ: 7^{33} වින: ම: 289^{5}

උජුජවනික (නා) (උ + ජවන + ඉක) = එඩු ගං බලා යන. එබදු නැව. "උද්ධගාමිනින්ති **උජුජවනිකාය**" පාචි: පා: 81^{17} සා: පා: 593^{19}.

උජුජවිංසු (ක්‍රි) = එඩු ගං බලා ගියහ. "අථ ඛො වෙසාලිකා වජ්ජී පුත්තකා භික්ඛූ - පෙ - නාවාය සහජාතිං **උජුජවිංසු**" චු: පා: 445^{11} චු: පා: B. 558^{5} 559^{6}.

උජුජාලියනතු (ක්‍රි) (උ + √ජල + ණිය + නතු) = දැල්වෙන්වා. ගිනි දැල් වෙත්වා. "**උජුජාලියනතු** කසසප අගග්ගිනි, **උජුජාලියනතු** මහා සමණාති" මහා: පා: 28^{36} 29^{1}.

උජුජෙනි (නා) = උදේනිය, එනම් නගරය. "ගච්ඡ භණෙ ජීවක **උජුජෙනිං** ගන්ත්වා රාජානං පජ්ජොතං නිකිච්ඡාහීති" මහා: පා: 314^{21}

උජුඤ්ඤති (ක්‍රි) = හරී. අත් හරී. දුරු කෙරේ. "**උජුඤ්ඤති,** හරී" කු: සි: සා: 25^{21}.

උජුඤ්ඤාන (නා) (උ + √ඤ්ඤ + යු = අන) = කිපීම, කිපුණු සිත් ඇති. ක: වි: පි: 128^{1} **-සඤ්ඤ,** (නා) = කිපුණු සිත. කිපුණු සිත් ඇතිය යන සාඥව, "**උජුඤ්ඤාන සඤ්ඤං,** - උජුඤ්ඤානයෙහි සංඥ නම් වේ. මෙහි සඤ්ඤ ශබ්දයෙන් චිත්තයා මැ ගත්හු" ක: වි: පි: 128^{2} **-සඤ්ඤි** (නා) = කිපුණු සිත ඇති, එබදු මහණ. "**න උජුඤ්ඤාන සඤ්ඤී** පරෙසං පත්තං ඔලොකෙස්සාමීති සික්ඛා කරණීයා" - "**උජුඤ්ඤාන සඤ්ඤී,** මහණ තෙමේ **උජුඤ්ඤාන සඤ්ඤී** නම් වේ" සා: පා: 664^{14} ක: වි: පි: 128^{4} ධ: අ: ගැ: 238^{7} නි: ප්‍රා: 108^{30}.

උජුඤ්ඤාපනඤ (නා) (උ + √ඤ්ඤ + ණාප + යු = අන + ක) = ලාමක කොට සිතුවන. පහත් කොට සිතුවන. අවමන් බස් බෙණෙන. "**උජුඤ්ඤාපනඤ්ච,** උප සපන්හු උප සපන්හු ලවා ලාමක කොට සිතවීමෙහිද," ක: වි: පි: 67^{18} සා: පා: 563^{8} පාචි: පා: 52^{18-32} පරි: පා: ගැ: 4^{26} **-සික්ඛාපද** (නා) = එනම් ශික්ෂා පදය. සෙනසුන් පැනවීම් ආදියෙහි සම්මත ලද භික්ෂුව සෙසු භික්ෂූන් විසින් ලාමක කොට සිතන සේ බිණ්මෙහි සහ ඔහු ගේ නුගුණ භික්ෂූන් අතර පළවන සේ කථා කිරීමෙහි පවිනි ඇවැත් වේයයි පැණවූ ශික්ෂාපදය. ප්‍රා: පු: සා: 58^{24} සා: පා: 564^{6} පාචි: පා: 53^{22}

උජුඤ්ඤාපෙති (ක්‍රි) (උ + √ඤ්ඤ + ණාපෙ + ති) = ලාමක කොට සිතවයි. අවමන් බස් බෙණෙයි. උපසපන්හු උපසපන්හු ලවා ලාමක කොට සිතවයි. (අතී: **උජුඤ්ඤාපෙසි**

වතී: **උජ්ඣාපෙති** අනා: **උජ්ඣාපෙස්සති** සම්: **උජ්ඣාපෙතු** පූ: ක්‍රි: **උජ්ඣාපෙත්වා** තුං: **උජ්ඣාපෙතුං** වකෘ: **උජ්ඣාපෙනෙනා** කර්: කෘ: **උජ්ඣාපෙතබ්බෝ -තබ්බා -තබ්බං** = ලාමක කොට සිතවිය යුතු) = "තෙ ආයසම්නන්තං දබ්බං මල්ල පුත්තං **උජ්ඣාපෙනති** -පෙ- හික්ඛූ **උජ්ඣාපෙස්සන්ති**" -"උපසම්පන්නං **උජ්ඣාපෙති** වා" සා: පා: 565[27] කැ: වි: පි: 67[18] පාචි: පා: 527-11 535.

උජ්ඣායන (නා) = අවඥ කිරීම, ලාමක කොට සිතීම. "උඤ්ඣිපිත්වා ඣායනං = **උජ්ඣායනං**" ධ: අ: ගැ: 41[6].

උජ්ඣායනති (ක්‍රි) (උ + √ඣෛ + ආය + නති) = ලාමක කොට සිතත්. අවඥ කරත්. (අති: **උජ්ඣායි** වතී: **උජ්ඣායති** අනා: **උජ්ඣායිස්සති** සම්: **උජ්ඣායෙය්‍ය** පම්: **උජ්ඣායතු** පූ ක්‍රි: **උජ්ඣායිත්වා** තුං: **උජ්ඣායිතුං** වකෘ: **උජ්ඣායනෙනා** සත්‍රී: ලි: **උජ්ඣායනති** කර්ම කෘ: **උජ්ඣායිතබ්බෝ -තබ්බා -බ්බං** = අවඥ කටයුතු) = මනුස්සා **උජ්ඣායනති**" - "ශාක්‍ය පුත්‍ර වූ මේ මහණහු අලජ්ජිහු වෙත්යයි යනාදීන් සිතන්නෝ **උජ්ඣායනති** නම්" ම: පා: සු: 142[18] 192[34] ධ: අ: ගැ: 80[19] පාචි: පා: 50[5] 253[29] චු: පා: 226[4] 227[2].

උජ්ඣාසිංසු (ක්‍රි) = 1 කිපියාහ. 2 අවමන් කළහ, නිඳා කළහ. ලාමක කොට සිතූහ. "**උජ්ඣාසිංසු,** කිපියෝ නොහොත් උජ්ඣායන මෙහි උත් යන උපසර්ගය අව යන අරුත් කියා. අවජ්ඣාසිංසු යූ සේසි. අවඥ කොළෝය යන අර්ථයි" - ජා: අ: ගැ: 109[6] ධ: අ: ගැ: 41[5] 58[14] 179[5] 181[19] 199[28] උජ්ඣායනති බලනු).

උජ්ඣිත (නා) = විසුළ, විසුරුවන ලද. තැන් තැන්වල දැමූ. "අඤ්ඤ සන්තානි තහිං තහිං **උජ්ඣිතානි**" පාරා: පා: 261[16] ධ: ප: අ: 220[27].

උජ්ඣිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = විසුරුවා, තන්හි තන්හි දමා. "තෙ භගවන්තං දස්සනං පිනෙන්තා සන්තානි **උජ්ඣිත්වා** -පෙ- සමාදිසිංසු" පාරා: පා: 261[13] පරි: පා: ගැ: 42.

උඤ්ඡති (ක්‍රි) = හවුළයි. පිඬු සිඟයි. "තං පිණ්ඩපාතං **උඤ්ඡති**" "**උඤ්ඡති,** හවුලා" වි: මා: සා: 149[1-12].

උඤ්ඡ (නා) [සං. උඤ්ඡ] = පිඬු සිඟීම. ආහාර සෙවීම. න සුකරා **උඤ්ඡෙන** පග්ගහෙන යාපෙතුං" - "පාත්‍රය ගෙන පිඬු සිඟීමෙන් යැපෙනු නො හැක. මෙහි පග්ගහ නම් පාත්‍රයයි" සාර: දී: 261[7] සා: පා: 117[16] සාරා: ම: 96 වි: වි ටී: 75[24] පාරා: පා: 6[10] 13[38] 171[2] වි: මා: සා: 70[38] **-චරියා** 1 (නා) [සං. චර්‍යා] = පිණ්ඩාහාරය. පිඬු පිණිස ලද ආහාරය. "**උඤ්ඡාචරියාය,** හැවිළිලි ආහාර යෙන්" ජා: අ: ගැ: 226[10] සු: නි: අ: 239[5] වි: ම: ටී: 45[5] වි: ම: සා: 70[38] සු: වි: 189[33] **-චරියා** 2 (නා) = එක් තාපස කොටසක්. අට වැදෑරුම් තාපසයන්ගෙන් එක් තාපස නිකායක්. සු: වි: 189[33] (අර්ථවිධ තාපස බලනු). **-චාරිකා** (නා) = එක්තරා තාපස කොටසක්. අට වැදෑරුම් තාපසයන්ගෙන් එක් කොටසක්. සු: නි: අ: 239[5] (අර්ථවිධ තාපස බලනු).

උඤ්ඡු (නා) = අවමන් කිරීම. "**උඤ්ඡුයානි** අවඤ්ඤය" සා: පා: 681[31] පාචි: පා: 269[21] 270[11] ප්‍රා පු: සා: 207

උඤ්ඡුක (නා) (උ + √ඤ්ඡු + ක) = ලාමක කොට දන්නා ලද අවමන් කළ. පහත් කොට සැලකූ. සාර: දී: 434[09] සා: පා: 108[5] (ඔඤ්ඤාත බලනු)

උඤ්ඡුය (නා) = අවඥයෙන්, හෙවත් යටත් කොට සිතීමෙන් පාචි: පා: 259[21] ප්‍රා පු: සා: 20[27] (2)

උට්ඨාන (නා) (උ√ඨා + යු: අන) [සං උත්ථාන] = 1 නැගිටීම, නැගී සිටීම. එබඳු වීර්‍යය. 2 පරිවාස දුනාදීන් නැගී සිටීම. "**උට්ඨාන** නම් නො උපන් ගුණ උපදවන්නට කරන්නා වූ වීර්‍යය යි" ජා: අ: ගැ: 242[9] කු: සි: සා: 104[29] 139[17] ධ: අ: ගැ: 242[28] **-අධිප්පාය** (නා) = ඇවැතින් නැගී සිටුවන අදහස. පිරිවෙස් දීම් ආදී කර්මයෙන් ඇවැතින් නහා සිටුවනුවට ඇවැතින් වොදනා කරන්නහුගේ අදහස වි: වි: ටී: 244[10] සාර: දී: 6 5[32] (වුට්ඨානාධිප්පාය බලනු.) **-ගාමිනී** 1 (නා) = එනම් ඇවැත්. සුදුසු පිළිවෙත් පිරීමෙන් නැගී සිටින ඇවැත හෝ ඇවැත් සඞ්ඛාදි සෙසාපත්ති. සඟවෙසෙස් ඇවැතකට පැමිණි භික්ෂුව වත් මානත් පුරා අබ්භානකර්මය ලැබීමෙන් ඇවැතින් නැගී සිටිය යුතුය. පිරිසුදු

විය යුතුය. සං: පා: 6479–32 කු: සි: ස: 13915 චූ: පා: B. 119 (උ: ග්‍ර:) (වුට්ඨානගාමිනී බලනු) (අදෙසනා ගාමිනී බලනු) **-ගාමිනී** 2 (නා) = මුදුන් පත් විදශීනාව. 1 සංඛාරු පෙකඩා. 2 අනුලොම. 3 ගොත්‍රභූ යන නුවණ තුන. වි: මා: ස: 163220 **-විරිය** (නා) [සං. වීර්‍ය] = උට්ඨාන වීර්‍යය. නැගී සිටින වීර්‍යය. "උට්ඨාන නම් නො උපන් ගුණ උපදවන්නට කරන වීර්‍යයයි" ජා: අ: ගැ: 2429 ධ: අ: ගැ: 4126 **-සම්පයුත්ත** (නා) = උට්ඨාන වීර්‍යයෙන් නිපන් නාවූ සමාධි වූ. ධ: අ: ගැ: 4125 **-සම්මති** (නා) (වුට්ඨාපන සම්මති බලනු.) **-සම්මුති** (නා) = උපසම්පදා සම්මුතිය. හෙරණ බැවින් නැගී සිටීම. උපසම්පදාව **"උට්ඨානසම්මුතියා** යාචිතාය, උපසම්පදා සම්මුතිය ඉල්වූ කල්හි" කැ: වි: පි: 1443 වින: ම: 2924 (වුට්ඨාන සම්මුතියි ද දක්නේය. පාචි: පා: 35436

උට්ඨාපෙසි (ක්‍රි) = නඟා සිටුවී. එස වී. නැගුවූ වී. "අථඛෝ කොකාලිකෝ දෙවදත්තං **උට්ඨාපෙසි.** චූ: පා: 32912

උඨාය 1 (පූ: ක්‍රි:) (උ + √ඨා + ත්වා=ය) [සං. උත්ථාය] = නැගිට, හුන් අසුනෙන් නැගිට. **"උට්ඨායාසනා පක්කාමි"** පාරා: පා: 67 සා: පා: 6034 ධ: අ: ගැ: 11211 ම: පා: ස: 26328 ප්‍රා: පු: ස: 8320

උඨාය 2 (පූ: ක්‍රි:) = උන්සාහ කොට, පටන් ගත් වීරි ඇතිව. **"උඨායුට්ඨාය,** උසා කොටැ කොටැ" ධ: අ: ගැ: 11211 23319

උඩ්ඩිතජඩ්ඩිත (නා) = උඩට නෙරා සිටි කෙණඩා ඇතියහු, පැවිදි නොකළ යුත්තෙක්. පරිස දූසකයෙක්. "පිණ්ඩික පාදෙවා පාදවෙමජඣ තො **උඩ්ඩිතජඩ්ඩිතා** වා" සා: පා: 7631 17

උඩ්ඩෙහි (ක්‍රි) = නැගී.සිටුව, නැගිටුව **"උඩ්ඩෙහි** ආවුසො දෙවදත්ත" –**"උඩ්ඩෙහි** තාත සුදින්න භුඤ්ජ ච පිව ච පරිවාරෙහි ච" චූ: පා: 32912 පාරා: පා: 1221 132

උඩ්ඩහිස්සති (ක්‍රි) (උ + √දහ + ස්සති; √දහ= ඩහ) = ඇවිලෙන්නේය. දවන්නේය. ජා: අ: ගැ: 3218

උඩ්ඩාපෙතුං (තුං) = එළවන්නට, පළවා හරින්නට. "උස්සහන්ති පන තෙ ආනන්ද දූරකා කාකෙ **උඩ්ඩාපෙතුන්ති"** මහා: පා: 8734 ම: පා: ස: 2835

උඩ්ඩෙඩ්ඩෙතා (පූ: ක්‍රි:) = රඳවා, උඩ රඳවා. "අඤ්ඤතරෝ භික්ඛු සික්ඛාකාය පත්තං **උඩ්ඩෙඩ්ඩෙතා** දණ්ඩෙ ආලඟ්ගිත්වා" චූ: පා: 24329 චූ: පා: B. 70810

උණ්ණ (නා) = ලොම්. එළු ලොම්. කු: සි: ස: 6715 මි: ලං: 3844 උණ්ණා යි ද දක්නේය.) උණ්ණා 2 බලනු)

උණ්ණා 1 [සං. ඌර්ණා] = ඌර්ණාරෝමය. බුදුන් නළලෙහි දෙබැම මැද පිහිටි දකුණට කර කැවුණු එක් රොමයක්. එක් මහ පුරුෂ ලක්ෂණයක්. "ඉමිස්ස දෙවකුමාරස්ස **උණ්ණා** හමුකන්තරෙ ජාතා" දී: නි: 1213 සු: වි: 3048 ධ: අ: ගැ: 18713

උණ්ණා 2 (නා) [සං ඌර්ණා] = එළු ලොම්. බැටළු ආදී සතුන්ගේ ලොම්. මිනිස් ලොම් හැර පක්ෂීන්ගේ සහ සිව්පා සතුන්ගේ ලොම්. **"උණ්ණාසදිසං,** එළු ලොම් බදු" සා: පා: 9002 ජා: අ: ගැ: 1347 කු: සි: ස: 6715 6814 අ: ප: ස: 11618 චූ: පා: 26711 වි: ලං: 3844

උණ්ණා 3 (නා) = ලොම් ලොම් කිස්ස. කු: සි: ස: 6814 (උණ්ණහිසි බලනු.) **-නාභි** (නා) = මකුළුවෝ, දිවි මකුළුවෝ. "පමාණවන්තානි සිරිංසපානි අහි විච්ඡිකා සතපදි **උණ්ණානාභි** සරබූමූසිකා" චූ: පා: 2218 චූ: පා: B. 6423 6433 අ: ප: ස: 8433 **-පාදුකා** (න) [සං. පාදුකා] = එළු ලොමින් කළ පාදුකාව. එළු ලොම්මුවා කම්බිලියෙන් කළ වහන්. කම්බලපාදුකා. නො දැරිය යුතු වහන් විශෙෂයක් සා: පා: 80713 වි: වි: ටී: 42831 (කම්බල පාදුකා බලනු) **-පාවාරක** (නා) [සං, ප්‍රාවරක] : එළු ලොමින් කළ පිඬාම්. කොදු පලස්. දෙපස ලොම් නඟාකළ පොරෝනය. "අත්තනො සසසිරිකං **උණ්ණා පාවරකං** – පෙ – පාදපුඤ්ඡනකං කත්වා ඨපෙසි" වි: වි: ටී: 42721 සා: පා: 80517 88936 **-හිසි** (නා) [සං. හිසි] = එළු ලොමින් කළ හිසි, මෙට්ට, කැපවූ පස් වැදුරුම් බිසි අතුරෙන් එකක්, 1 උණ්ණා හිසි 2 වොල හිසි 4 වාක හිසි 4 හිණහිසි 5 පණ්ණහිසි යයි බිසි පස් වැදුරුම් වේ. එයින් **1 උණ්ණා හිසි** නම්; ඛොම, කපපාසික කොසෙය්‍ය, කම්බල, සාණ, භඞ්ග යන සවැදැරුම් සිවුරු අතුරෙන් එකකින් හෝ දුකූල, පත්තුණ්ණ,

චීනපටට, සොමාරපටට, ඉදඤ්ජ, දෙවදින්න යයි කියන ලද සවැදෑරුම් අනුලෝම් සිවුරු අතුරෙන් එකකින් හෝ බිසි උරය තනා එහි තුළ නොා කැප මස් ඇති මනුෂ්‍ය අශ්ව ආදීන්ගේ ලොම් හැර මස් කැප වූ හෝ නොා කැපවූ පක්ෂීන් ගේ පිහාටු ද, සිවුපාවුන්ගේ ලෝම ද බහා කරණ ලද බිස්ස යි. – "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්ච භිසියෝ **උණණාභිසිං** -පෙ- පණ්ණභිසිනන්ති" ග: හ: වි: 13[21] – 14[15] සා: පා: 900[8] කු: සි: සා: 67[15] චූ: පා: 267[13] චූ: පා: B. 1[810] 19[14] පාචි: පා: 54[18] වි: ලං: 389[27] **-මය** (නා) = එළු ලොමින් කළ, එබඳු ඇතිරිය මුව ලොමින් කළ ඇතිරිය යි ද කියත්. සා: පා: 80[23] අ: ප: සා: 43[22] ම: පා: සා: 62[413] **-ංඅත්ථරණ** (නා) : එළු ලොමින් කළ ඇතිරිය. හෝ ඇතිරි. සා: පා: 80[732] **-ලොම 1** (නා) [සං. රොම්] = එළු ලොම්. සා: පා: 88[939] **-ලොම 2** (නා) = උණු ලොම්. ධ: අ: ගැ: 187[11] (උණණා බලනු)

උණණී (නා) (උණණා + ඊ) = එළු ලොම් මුවා පොරෝනය. නොදැරිය යුතු පොරෝනයක් "න භික්ඛවෙ බාහිර ලොමී **උණ්ණී** ධාරෙතබ්බා" චූ: පා: 219[22] චූ: පා: B. 636[24] සා: පා: 889[33]

උණණීගණ්ඩ (නා) = ඉන්නත්. සම් කොඩොලන්. ගව දෙනකගේ තන මෙන් ද ඇගිලි මෙන් ද, එල්බෙන මස් පිඬු ඇතියහු. පැවිදි නොා කළයුතු පරිසඳුසක යෙක්. සා: පා: 743[37] ක: වි: පි: 21[3] චින: ම: 65[25] (වම්මබිල බලනු)

උණහ (නා) [සං, උෂ්ණ] = උණු, රත්වූ, ග්‍රීෂ්මය, උෂ්ණය. සූයී සන්තාපය. අග්නි සන්තාපය. "සඤ්ඤයස්ස පරිබ්බාජකස්ස තතෝව **උණ්හං** ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි" – "ඌනවීසති වස්සො භික්ඛවෙ පුග්ගලෝ අඤ්ඤමෝ හොති සීතස්ස **උණ්හස්ස**" – "**උණ්හස්ස** පටිඝාතාය" – "**උණ්හස්සානි** අග්ගි සන්තාපස්ස" – "සම්හර දුවාග්ගි සන්තාපයෙක් කය සිවුරෙන් වසා දුරු කරන්නට පිළිවන්නු සි" මහා: පා: 39[22] 86[28] වි: මා: සා: 83[320] 83[325] අ: ප: සා: 13[14] – **අභිතත්තන** (නා) [සං, අභිතප්ත] = ගින්නෙන් ඉතා තැවුණු. "**උණ්හාභිතත්තානං** ද්වාරං අලභමානා මුච්ඡිතා පපතන්ති" චූ: පා; 352[1] – **'උදක** (නා) = උණුදිය, උණුවතුර "අථඛො භගවා **උණ්හොදකං** නහායි" – "තෙනඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො **උණ්හොදකෙන** නහායන්තස්ස අසුචි මුච්චි" මහා: පා: 317[26] 318[2] පාරා: පා: 127[26] ම: පා: සා: 805[1] චි: මා: සා: 340[24] **-ංවත්තු** (නා) = උණුදිය නැම පිළිබඳ සුක්කවිසටාදි සඞ්ඛාදිසෙසයට ඇතුළත් කථාවස්තුව සා: පා: 377[28] පාරා: පා: 127[26] – **කාල** (නා) = උෂ්ණකාලය. උෂ්ණ වෙලාව. "සචෙ **උණ්හකාලෙ** හොති දිවා වාතපානා ඵකෙ තබ්බා. මහා: පා: 45[20] චූ: පා: 357[32] **-පාසාණ** (නා) [සං. පාෂාණ] = රත්වූ ගල්, එබඳු ගල් උඩ. අකිකරු හෙරණුන් රත්වූ ගල් උඩ සිටුවීම, හෙවීම, දියෙහි ගිල්වීම වැනි දඬුවම් නොා කට යුතුය. "දණ්ඩ කම්මං කරොමීතිව **උණ්හපාසාණෙ** නිපජ්ජාපෙතුං වා න වට්ටති" සා: පා: 756[38] – **ලොහිත** (නා) =උණු ලේ. චිත්ත සන්තාපයෙන් උණුවූ ලේ. 'අථඛො දෙවදත්තස්ස තත්තෙව **උණ්හං ලොහිතං**, -පෙ- උපන් සන්තාපයෙන් හුණු වූ ලේසි" චූ: පා: 329[16] ධ: අ: ගැ: 55[28] මහා: පා: 39[22] 86[28] – **සමය** (නා) = 1 උෂ්ණ කාලය. 2 නහාන ශික්ෂාපදයෙහි සඳහන් එක් අනු ප්‍රඥප්තියක්. ග්‍රීෂ්ම ඍතුවේ අන්තිම එක්මස් පසළොස් දවස. **"උණ්හසමයොති** දියඩෙඝා මාසො සෙසො ගිම්හානන්ති පාචි: පා: 137[5] ප්‍රා: පු: සා: 75[14] චින: ම: 239[13].

උණ්හිස (නා) [සං. උෂ්ණීෂ] = 1 නළල් පට, පඤ්ච රාජ කකුද භාණ්ඩයන් ගෙන් එකක්. 2 හිස් මුදුන. **"උණ්හිස** නම් නළල් පටයි" ජා: අ: ගැ: 341[3] 494 අ: ප: ස, 39[34]

උතු (නා)[සං. ඍතු] = 1 ඍතුව. හෙමන්තාදි ඍතු තුන හෝ සය. 2 ශීත ඍතු, උෂ්ණ ඍතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූ ඍතුව. 3. ස්ත්‍රීන්ගේ ඔසප්. අ: ප: සා: 13[3-8] 33[26] චින: ම: 13[8] ධ: අ: ගැ: 61[13] වි: මා: සා: 153[423] **-අත්ථාන** (නා) = ඍතුව කීම. උපොසථයාගේ සහ පවාරණයාගේ පුළුල් කෘත්‍යයෙන් එකක්. හෙමන්තාදි තුන් ඍතුවෙහි මෙතෙක් ඉක්ම ගියේය මෙතෙක් ඉතිරියයි කීම. **"උතුඋත්ථානං**, ඍතුයෙහි සිටි කල් ගිය කල් හිමි කීම" ක: වි: පි: 8[20] ක: වි: 11[19] ප්‍රා: පු: සා: 24 කු: සි: සා: 144[17] 154[17] **-ආවික්ඛණ** (නා) ඍතුව කීම. **"උතු ආවික්ඛණාදි** දෙදෙන

වනාහි උපොසථයෙහි කිසි ප්‍රයෝජනයක් නො සපයති. එබැවින් කිරුමෙන් ප්‍රයෝජන කිම්දැයි නො කියා අවශ්‍යයෙන් කට යුත්ත ගයි දක්වනු පිණිස "ඉදමපි හි උභයං" යි කිහ" ක: වි: පි: 913-18 ක: වි: 1120 ම: ම: පා: ස: 57381 B. ස: පා: (උතුකඛාන බලනු) - **'උඳුඹට** (නා) [සං, උඳුඹත] = කල් ඉක්මුණු, දිගු කලක් . පරිභෝගයෙන් දිරාගිය, එබදු වස්තුයෙන් සඞ්ඝාටිය සිවුගුණ කොට ද, උත්තරාසඞ්ගය සහ අන්තරවාසකය දෙගුණ කොට ද කළහැක්කේය. **'උතුඛමානං** දුස්සානං චතුගුණං සඞ්ඝාටිං විගුණං උත්තරාසඞ්ගං විගුණං අන්තරවාසකං" - "උතුඛ්ඨානං, බොහෝකල් හැඳ හරණ ලද" මහා: පා: 3275 ම: පා: ස: 82551-19 ස: පා: 83628 කු: සි: ස: 1917 - **කාල** 1 (නා) = ඍතුකාලය. වර්ෂාකාලයෙන් අන්‍ය කාලය "ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු **උතුකාලං** එකකො වසති" - "අනුජානාමි භික්ඛවෙ වස්සානං තෙමාසං පටිබාහිතුං **උතුකාලං** න පටිබාහිතුං" මහා: පා: 33522 චු: පා: B. 10221 ස: පා: 83814 වි: ලං: 33227 - **කාල** 2 (නා) = ඍතුකාලය, හෙමන්ත ඍතුව සහ ග්‍රීෂ්ම ඍතුව. භික්ෂූන්ගේ අනියම වාස කාලය. "තත්‍ථ **උතුකාලෙ** නාම හෙමන්ත උතු ගිම්හාන උතු වසෙන අඨමාසා. තසම්ං කාලෙ භික්ඛු අනියම වාසා හොනති" වි: ලං: 32118 33030 -**ංෂසනාසන ගාහ** (නා) = ඍතු කාලයෙහි සෙනසුන් ගැන්ම. දෙවැදෑරුම් වූ හෝ තෙවැදෑරුම් සෙනසුන් ගැන්මෙන් එකක්. හෙමන්ත, ග්‍රීෂ්මඍතු දෙකට අයත් අටමස තුළ භික්ෂූහු අනියම වාස ඇත්තෝ වෙත් එ බැවින් ඒ කාලය තුළ යම් භික්ෂු කෙනෙක් පැමිණෙත් නම් ඒ භික්ෂූන්ගට සෙනසුන් දිය යුතුය. එහි අකාලයෙක් නැති. වි: ලං: 32118 33030 3314 - **ගාහාපෙක්ඛා** (පු: ක්‍රි:) = ඍතු ගන්වා සතපා. කලින් කල උවමනා ඍතු ගුණය ගන්වා සරීරං **උතුංගාහාපෙක්ඛා**, ශරීරය ඍතු ගන්වා. ශරීරය සතපාගෙනය යනුයි" - "කාලෙන කාලං **උතුං ගාහා පෙනතියා**" ජා: අ: ගැ: 1320 ස: පා: 8618 සාර: දී: 29611 - **ජ** (නා) = ඍතුන්ගෙන් හට ගත්, වි: මා: ස: 153416 ධ: අ: ගැ: 617 -**පමාණ** (නා) = ඍතු ප්‍රමාණය. ඍතුව. උපසම්පදා කර්මය නිම වූ කෙණෙහි උපසපන්වූවහුට කියයුතු කරුණක්. "තාව දෙව ඡායා මෙතබබා. **උතුපමාණං** ආචික්ඛිතබබං" -"**උතුපමාණං**, වස්සානාදී වූ තුන් ඍතුවෙන් අසවල් ඍතුවෙහි මෙ නම් දින යයි" - "එත්ථ ච උතුයෙව **උතුපමාණං**" මහා: පා: 10517 ම: පා: ස: 32034 ස: පා: 771137 7721 චු: පා: 41816 42225 චු: පා: B. 4741 4751 වි: ලං: 18319 -**පරිනාම** (නා) (පරි + √නම් + ණ) = ඍතු පරිවර්තනය. ඍතු විපර්‍යාසය. "**උතු පරිනාම** වසෙන, ඍතු පරිවර්තන වසයෙන්, විසභාග ශීතෝෂ්ණ ඍතු සමුත්ථාන වසයෙන් හෝ" වි: මා: ස: 8239 වි: ම: ටී: 4823 (- පරිණාම යි ද දක්නේය). -**පරිනාමිනී** (නා) (පරිනාම + ඉනී) = ඍතු පරිවර්තන ඇති. විෂම භාග වූ ශීතෝෂ්ණ ඍතූන් ගේ හට ගැනීම ඇත්තී. "නානි ඛඤ්ඤති **උතුපරිනාමිනී** ජායන්තිපි" අඞ්ගු: නි: 14614 -**පරිස්සය** (නා) [සං. පරිශ්‍රය] = ඍතු පීඩාව. ශීතෝෂ්ණාදි ඍතු නිසා හටගන්නා පීඩාවන්. "උතුයෙව **උතුපරිස්සයෝ** වි: මා: ස: 9122 වි: ම: ටී: 544 වි: මා: ස: P. 7711 -**විනොදනසඤ්ඤා** (නා) = ඍතු පීඩා දුරු කිරීම පිණිස. සෙනසන පරිභෝගයෙහි ලැබෙන එක් ප්‍රයෝජනයක්. "**උතුපරිස්සය විනොදනසඤ්ඤා**, ඍතු පීඩාව නසන පිණිස ද, අනුතප්පාදියාගෙ අනුතප්පාදය ද, උතුප්පාදියාගෙ ව්‍යපශමය ද පිණිසය යන අර්ථයි" වි: මා: ස: P. 7712 වි: මා: ස: 9122 -**සවය** (නා) = උතු සමුට්ඨානික රූපයන් ගේ පැවැත්මට සහ විනාශයට ප්‍රත්‍යය වීම. වි: මා: ස: 15347 -**මය** (නා) = ඍතුවෙන් හටගත්. ඍතුජ රූපය. වි: මා: ස: 154839 -**වාර** (නා) = ඍතු වාරය. ඍතුවෙන් ඍතුව. **කලින් කල**. ජා: අ: ගැ: 3619 -**විකාර** (නා) (වි + √කර + ණ) [සං. විකාර] = ඍතු විකාරය. ඍතූන්ගේ වෙනස් වීම. "**උතුවිකාරා** දීහි, උෂ්ණ වලාහකාදි හෙතු කොට ඇති ඍතු විකාරය යන මේ ආදීන් විසින්" වි: මා: ස: 63416 -**විසභාග** (නා) = විෂම ඍතු, වෙනස් වෙනස් ඍතු ගුණය. වි: මා: ස: 63632. -**සප්පාය** (නා) [සං. සාත්ප්‍රාය, සාප්‍රාය] = ඍතු සැපය. යහපත් ඍතු ගුණය. සිව් වැදෑරුම් සැපයන්ගෙන් එකක්. "**උතු සප්පායං**, ඍතු සැප ද" වි: මා: ස: 76121 -**සමුට්ඨාන** (නා) = ඍතූන් ප්‍රත්‍යයව හටගත්. ඍතුජ රූපය. "**උතු සමුට්ඨානං**, ඍතුජ රූපය" වි: මා: ස: 89413 153431.

උතුනී (නා) උතු + ඉනී = ඔසප් වූ සත්‍රී. එබඳු මෙහෙණ. ඔසප් ලේ. "තෙන ඛෝ පන සමයෙන භික්ඛු යදා **උතුනී** හොසි පුප්ඵං තෙ උප්පන්නං" – "දෙවියෝ දිස්වා උප්පණ්ඩෙන්ති **උතුනී** ඤති දෙවෝ" පාරා: පා: 16[20-30] අ: ප: ස: 33[37] මහා: පා: 310[25] අඞ්ගු: නි: 479[22] සාර: දී: 403[17].

උත්තණ්ඩුල (නා) (උ + තණ්ඩුල) = සාල්, නො පැසුණු. එබඳු ඛත. "ථොකං **උත්ත** ණ්ඩුලං" ජා: අ: ගැ: 83[32] 225[17] ස: පා: 812[5] ක: වි: 7[319].

උත්තම (නා) = උතුම්, ශ්‍රෙෂ්ඨ. (පුං: ලි:) **උත්තමෝ** සත්‍රී: ලි: **උත්තමා** න: ලි: **උත්තමං**) ස: පා: 808[25] –**අඞ්ග** (නා) = උත්තමාඞ්ගය, ශරීරයෙහි උතුම් කොටස, හිස "උභොහි හත්ථෙහි පටිගහෙත්වා **උත්තමඞ්ග** සිරසම්හි පතිට්ඨාපෙය්‍ය" චූ: පා: 399[25] අ: ප: ස: 35[23] චූ: පා: B. 416.

උත්තමණ්ණ (නා) [සං. උත්තමර්ණි] = ණය දුන්නහු, ණය හිමියා. අ: ප: ස: 64[28].

උත්තර 1 (නා) = 1 උතුරු දිග, උතුරු පැත්ත. 2 උත්තම, ශ්‍රෙෂ්ඨ. 3 උත්තරය, පිළිතුර. 4 මතුභාගය, උඩ. අ: ප: ස: 17[24].

උත්තර 2 (නා) = 1 උතුරු සඟළ, තනිපට සිවුර. 2 උතුරු සළුව. "තෙන ඛෝ පන සමයෙන භික්ඛූ -පෙ- **සන්තරුත්තරෙන** ජනපදවාරිකං පක්කමන්ති" –"**උත්තරන්ති** උත්තරාසඞ්ගා" පාරා: පා: 230[35]. ස: පා: 469[19]. අ: ප: ස: 40[35]. 41[1]. –"**අත්ථරණ** (නා) [සං. ආස්තරණ] = පසතුරුණ. ඇඳපුටු මතුයෙහි අතුරන ඇතිරිලි. දශ ශය්‍යාවන් ගෙන් එකක් "සවෙ තත්ථ ගොනි සඞ්ඝස්ස විහාර විවරං වා **උත්තරත්ථරණං** වා" –"**උත්තරත්ථරණ** නම් ඇඳපුටු මත්තේ අතුරන අතුරි" පාරා: පා: 243[37]. සි: ව: වි: 47[35]. ස: පා: 480[33]. 567[10]. පාචි: පා: 54[34]. චූ: පා: 435[21]. –**අයන** (නා) = උත්තරාඝනය. සම්සක් තුළ සූසීයා නිරන්ත රෙඛාවෙන් උතුරු දිග ගමන් කිරීම. අ: ප: ස: 13[18]. –**අරණී** (නා) = උත්තරාරණිය, ගිනිගානා දඬු දෙකෙන් උපරි දණ්ඩය, එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. මාලා කම්මාදිය නො කළයුතු භාණ්ඩයක්. උදුකඩල දණ්ඩය. ස: පා: 210[10]. වි: ලං: 341[0]. 391[32]. පා: මූ: වි: වි: වි: 47. –**ආඵල** (නා) = වටටාඛාරකය. පඬු සැළියෙන් පිට උතුරන පඬු තවතිනු පිණිස කළ ආධාරය. "වට්ටා ඛාරකය නම් සැළියෙන් උතුරා එන පඬු නැවතීමට පඬුසැළිය වටේට කළ ආධාරයකි" –"අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උත්තරාඵලකං** බන්ධිතුං" මහා: පා: 323[18]. ම: පා: ස: 816[9]. 817[17]. ස: පා: 835[15]. –**ඵලකාර** (නා) [සං. උදුම්බර?] = උඩෙලිය, උඩෙලිපත. ජා: අ: ගැ: 168[15]. ධ: අ: ගැ: 127[6]. ධ: ප: අ: 223[17]. (1898 මුද්‍රණය) –**කාල** (නා) = මතුකාලය, අනාගත කාලය අ: ප: ස: 14[4]. –**කුරු** (නා)= උතුරුකුරු දිවයින. මහ දිවයින් සතරින් එක ක්. "සාධු භන්තෙ සඞ්ඝා භික්ඛුසඞ්ඝා **උත්තරකුරුං** පිණ්ඩාය ගච්ඡෙය්‍ය" පාරා: පා: 7[5] අ: ප: ස: 26[24]. මහා: පා: 26[6]. ම: පා: ස: 89[11]. වි: මා: ස: 494[21]. ස: පා: 738 –**චඡද** (නා) = උඩ බඳනා ලද, රතු වියන. "ස **උත්තරච්ඡදනහි** සහ උත්තරච්ඡදෙන, උපරිබන්ධෙන රත්තවිතානෙන සඞ්ඝන්හි අත්ථෝ" සු: වි: 647. චූ: පා: B 666. 671[4]. –**පාසක** (නා) (පාස + ක)=උඩ අගුල. "උත්තරපාසකං, උතුරුලිය හෙවත් උළුවස්සේ උඩ කොටසකි" "(?) යනු චූ: පා: B. උපග්‍රන්ථයේ දක්නේය. "අනුජානාමි භික්ඛ කවාටං -පෙ- **උත්තර පාසකං** අගහලවට්ටිං -පෙ- ආවිඤ්ඡන රජ්ජුන්ති" චූ: පා: 255[29] 256[7] 264[11] 271[3-21]. චූ: පා: B. 742[7-21]. –**භඳපද** (නා) = උතුරු පුටුපා නැකත නැකත් සත්විස්සෙන් එකක්. අ: ප: ස: 10[34]. –**සාමඤ** (නා) = උතුරු සළුව. ධ: අ: ගැ: 249[31].

උත්තරතු (ක්‍රි) (උත්තරි 1 බලනු)

උත්තරාපථක (නා) = උත්තරාපථය. ගඞ්ගා නදියෙන් උතුරුදිග. එයින් පැමිණි. "ගඞ්ගාය උත්තරදිසා පදෙසෙ **උත්තරාපථෙ**" ස: පා: 117[21] වි: වි: ටී: 75[29] (උත්තරාභක බලනු.)

උත්තරාභක (නා) = උත්තරාපථයෙන් පැමිණි නොගොත් විශිෂ්ට වූ බඩු රැගෙන පැමිණි. මේ දෙවන අර්ථයෙහි උත්තර + අභක යි විසඳි වේ. "තෙන ඛෝ පන සමයෙන **උත්තරාභකා** අස්සවාණිජා -පෙ- වස්සාවාසං උපගතාහොන්ති" පාරා: පා: 6[11] සාරා: ම: 9[8-12] වි: වි: ටී: 75[30] (මේ පාඨය **"උත්තරා භකා"** (පාරා: පා: 6[11]) **"උත්තරාපථකා"**

(වි: වි: ටී: 7529 සං: පා: 11721 සාර: දී: 36114) යන පාඨාන්තරයන්ගෙන් **දක්නේය. "උත්තරාහඞ්ගා"** නිපි පාඨෝ යනු වි: වි: දී: 7530 පාඨයි.)

උත්තරාසඞ්ග (නා) = උත්තරාසඞ්ගය. උතුරු සඟළ පොරෝනය. තනිපට සිවුර. උතුරු සළුව උත්තරිය. "අථඛෝ බ්‍රහ්මා සහම්පති එකංසං **උත්තරාසඞ්ගං** කරිත්වා" -"එකංසං **උත්තරාසඞ්ගං** කරිත්වා දන්තකඨං ඛාතබ්බං" -"පඤ්චහි **උත්තරාසඞ්ගසතෙහි**, පස්මාත් උතුරු සළුයෙන්" **"උත්තරාසඞ්ගං,** පොරෝනාව" මහා: පා: 59 4231 5821 චූ: පා: 4358 අ: ප: ස: 4035 ජා: අ: ගැ: 2722 1242 ධ: අ: ගැ: 7533 සි: ච: වි: 324.

උත්තරාසාළහ (නා) [සං උත්තරාෂාඪ] = උතුරාසළ නැකත. නැකත් සත්විස්සෙන් එකක් ජා: අ: ගැ: 3231 අ: ප: ස: i027.

උත්තරි 1 (ක්‍රි) (උ + √තර + ඊ) = එතෙර වීය. තරණය කෙළේය. (අතී: **උත්තරි** වතී: **උත්තරති** අනා: **උත්තරිස්සති** සම්: **උත්තරෙය්‍ය** පම්: **උත්තරතු** තුං: **උත්තරිතුං** පූ: ක්‍රි: **උත්තරිත්වා** වකෘ: **උත්තරමෙනා** සත්‍රී: ලි: **උත්තරන්ති** කම්: කෘ: **උත්තරිතබ්බා -තබ්බා -තබ්බං** = එතෙරවියයුතු, තරණය කළයුතු) 'අථඛෝ භගවතෝ එතදහොසි කිම්හිනුඛෝ අහං ආලම්බිත්වා **උත්තරෙය්‍යන්ති"** -"ඉධ හනෙන භගවා ආලම්බිත්වා **උත්තරතූති"** "මණිකණ්ඨෝ නාගරාජා ගඞ්ගං නදිං **උත්තරති"** -"ගඞ්ගං නදිං **උත්තරිත්වා**" -"අථඛෝ තාසං භික්ඛුනීනං පච්ඡා **උත්තරන්තිනං** වෝරෝ අච්ඡින්දිංසු" මහා: පා: 2683 27110-12 පාරා: පා: 17290-21 පාවි: පා: 8030.

උත්තරී 2 (නා) = 1 ශ්‍රේෂ්ඨ 2 උත්තරිණී 3 අතීතය 4 අනාගතය 5 ඌර්ධව, උඩ. "නත්ථි මෙ කිඤ්චි **උත්තරිං** කරණීයං" -**"උත්තරිං** අපපටිවිජ්ඣනෙනා බ්‍රහ්මලොකූපගෝ හොති" -**"උත්තරිම්පි**, මතුයෙහිද්" -**"උත්තරිං** අපපටිවිජ්ඣනෙනා, අතීත්ථල ප්‍රතිවෙධ නොකටහෙනුයේ" පාරා: පා: 18936 ජා: අ: ගැ: 12511 ධ: අ: ගැ: 3914 9730 ස: පා: 34210 45483 99533. **-නඞ්ග** (නා) = 1 රසකැවිලි, අවුළුවහී 2 මාළු ව්‍යඤ්ජන සූපාදිය. "උත්තරිං භඤ්ජිතබ්බා = උත්තරි භඬෝ මාළුයෙහිද" "වුච්චමානෝත්ථ ප්‍රකෘති ආහාරයන් ගෙන ඊ මත්තෙහි බුදිසයුතු රස්මූසු කැවුම් **උත්තරිභඞ්ග** නම්" -**"උත්තරි භඞ්ග**, අවුළු' - "තෙනහි භණෙ කාලසෙසෙව උට්ඨාය යාගුයෝ පවථ -පෙ- **උත්තරිභඞ්ගානි** සම්පාදෙථානි" -"කෙචි පන -පෙ- මවෙඡ ආනෙත්වා -පෙ- දිවසෙ දිවසෙ දෙ තීණි **උත්තරිභඞ්ගසහාය** මාරෙනති" -"තෙන ඛෝ පන සමයෙන රාජගහෙ මනුස්සා ඉච්ඡන්ති -පෙ- දාතුං සප්පිම්පි තෙලම්පි **උත්තරි භඞ්ග**මපි" ධ: අ: ස: 1038 චූ: පා: B. 345 26412 ස: පා: 2397 68020 පාරා: පා: 19137 1923 ජා: අ: ගැ: 16213 චූ: පා: 17326 27220 2735 34510 ධ: අ: ගැ: 752 ක: වි: පි: 12725 කු: සි: ස: 11210 (උත්තරිය භඞ්ග යි ද දක්නේය.) **-මනුස්සධම්ම** 1 (නා) = උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය. අලමරිය ඤාණදස්සනය. මිනිසත් බව ඉක්මවා දිව්‍යත්වය හෝ බ්‍රහ්මත්වය දෙන ධර්ම. උත්තරි මනුෂ්‍යයෝ නම් සෙසු මිනිසුන් කෙරෙන් උත්තරිතරවූ සිටියෝයි. එනම් ධ්‍යානලාභීන් සහ ආර්යයෝයි. ඒ උත්තරි මනුෂ්‍යයන්ගේ ධර්මය නම් ධ්‍යාන විමොක්ෂාදිය යි හෙවත් මහද්ගත ලොකොත්තර වූ අධිගත ධර්මයයි. නැතහොත් උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය නම් භාවනා මනසිකාරයන් හැර ප්‍රකෘතියෙන් මිනිසුන් විසින් නිපද විය යුතු වූ දශකුශල කර්මපථයෙන් උත්තරි තර වූ ධ්‍යානාදියයි. **"උත්තරිමනුස්සධම්මා** නාම වින්‍ය භාවනා මනසිකාරෙන පකතියා මනුස්සෙහි නිබ්බත්තෙන තබ්බා දසකුසල කම්මපථ ධම්මා, සොභි මනුස්සානං චිත්තාධිට්ඨාන මත්තෙන ඉජ්ඣනතො" -"සුඤ්ඤතා විමොඛය අපණිහිත විමොඛය අනිමිත්ත විමොඛය යන මොවුන් ද, සෙසු ලෞකිකාභිඥදී වූ ලොව්ලොවුතුරා **උත්තරිමනුෂ්‍යධර්මයන් ද**" -**"උත්තරිමනුස්සධම්මා,** මනුෂ්‍ය ධර්මයෙන් ප්‍රකෘති මනුෂ්‍යයන්ට සාධාරණ දානශීලාදී වූ කුශලධර්මයන්ට අධික වූ" -"අලමරිය ඤාණදස්සන නම් වේ, **උත්තරිමනුෂ්‍යධර්මය**" -"ධ්‍යානාදි ධර්ම විශෙෂ ඇති **උත්තරිමනුෂ්‍යධර්මය**" විත. ම: 8813 ජා: අ: ගැ: 9130 **ක**: වි: 321 **ක**: වි: පි: 2411 ප්‍රා: පු: ස: 10289 කු: සි: ස: 626 පාරා: පා: 921 වි: ම: ටී: 4414 ම: පා: ස: 4958 B 4974 A ධ: අ: ගැ: 25627 වි: මා: ස: 7137 7218 5123 5131. **-මනුස්සධම්ම** 2 (නා) = උත්තරි

මනුෂ්‍ය ධර්මය. උපසපන් භික්ෂුවක විසින් නො පැවැසිය යුතු සිව් වැදෑරුම් අකරණීය ධර්මයන්ගෙන් එකක් "උපසම්පන්නෙන භික්ඛුනා **උත්තරිමනුස්සධම්මෙ** න උල්ලපි තබ්බා අන්තමසො සුඤ්ඤාගාරෙ අභිරමා මීති" මහා: පා: 107[87] මි: පා: සා: 496[8]. **-මනුස්සධම්ම** 3 (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. අධිමානයෙන් හැර තමා සතන්හි නැති උතුරු මිනිස් ධර්ම පවසන මහණහට පරිජි ඇවැත් බැව් පැණ වූ ශික්ෂාපදය. සූ: ප: 5[221] භි: ශි: 3[6] - **ංඋල්ලපන** (නා) (උ + √ලප + යු = අන) = උත්තරි මනුෂ්‍යධර්මය ප්‍රකාශ කරන. උතුරු මිනිස් දම් පවසන. සූ: ප: 132[30].

උත්තරියභඞ්ග (නා) = බාහ්‍යවගී, කැවිලි. අවුළු. කු: සි: සා: 112[10] (උත්තරිභඞ්ග බලනු.)

උත්තරිය (නා) = උත්තරාසඞ්ගය. උතුරුසළුව. අ: ප: සා: 41[1].

උත්තරෙය්‍ය (ක්‍රි) = එතෙර කරන්නේය. තරනය කරන්නේය. මහා: පා: 26[28] (උත්තරි 1 බලනු)

උත්තසති (ක්‍රි) (උ + √තස + ති) = තැතිගණියි. බියවෙයි. (අතී: **උත්තසි** වතී: **උත්තසති** අනා: **උත්තසිස්සති** සම්: **උත්තසෙය්‍ය** පම්: **උත්තසතු** තුං: **උත්තසිතුං** පූ: ක්‍රි: **උත්තසිත්වා** වකා: **උත්තසමෙනා** සත්‍රී: ලිං: **උත්තසන්ති** කම්: කෘ: **උත්තසිතබ්බෙ - තබ්බා - තබ්බං** = තැතිගතයුතු) "නිරයකථං කථෙති ඉමං සුත්වා **උත්තසිත්වා** මරිසසතීති -පෙ- තං සුත්වා **උත්තසති**" පාරා: පා: 76[15] 77[13].

උත්තසන (නා) (උ + √ තස + යු = අන) = තැතිගැන්ම. තැතිගන්නාසුලු. භයවන සවභාවය ඇති ජා: අ: ගැ: 98[26].

උත්තසන්ති (ක්‍රි) = තැතිගණිත් "මනුස්සා උපද්දුතා යාචිතාය -පෙ- **උත්තසන්තිපි**" පාරා: පා: 170[28]. (උත්තසති බලනු)

උත්තාන (නා) = 1 උඩුකුරුව, උඩුඅතට. 2 පැහැදිලි ප්‍රකට. "සක්කිස්සසි පනත්තං ගහපති **උත්තානෙනා** සන්තමාසෙ නිපජ්ජිතුන්ති" -"මයඤ්ඤෙ **උත්තානා** නිපජ්ජි" -"සෙසං සබ්බත්ථ **උත්තානමෙව**" මහා: පා: 312[8] 813[1] කං: වි: පි: 38[4] චු: පා: B. 268[21] පාරා: පා: 40[33] 148[26] චු: පා: 346[25] සා: පා: 867[13] ධ: අ: ගැ: 176[11]. **-අක්ඛි** (නා) = ප්‍රකට අඹී ඇති. පැහැදිලි අරුත් ඇති. සා: ප: 86[36] : 332[19] **-පද** (නා) = සුබොධ ශබ්දඇති. පැහැදිලි අරුත් ඇති. **"උත්තානපදතො** සව්‍යඤ්ජනං, සුබොධ ශබ්ද ඇති බැවින් ව්‍යඤ්ජන සම්පන්න වේ" වි: මා: සා: 524[3] 526[13] සා: පා: 113[18]. **-මුඛ** (නා) = උඩුකුරු වූ මුහුණු ඇති. උඩ බලන. ඇස දල්වාපියා උඩ බලන හෙයින් බිම නොබැලූ මුහුණු ඇති. "අම්හාකං පන අය්‍යා -පෙ- අබ්භා කුටිකා **උත්තානමුඛා** පුබ්බභාසිනො" පාරා: පා: 214[34] 221[30] සා: පා: 449[28] සාරා: ම: 78[3]. **-සය** (නා) = උඩුකුරුව නිදන කුඩා දරුවෝ. අ: ප: සා: 35[18] සා: පා: 86[3]. **-සයන** (නා) (උත්තානසය බලනු) සා: පා: 86[3]. **-සෙය්‍යක** (නා) (√සි + ණෙය්‍යක) = උඩුකුරුව නිදන්නෝ, ඇඳපතහෝනා කුඩා දරුවෝ. **"උත්තානසෙය්‍යක** දරකො විය, උඩුබැලි හොනා බාල දරු කෙනෙකුන් මෙන් ද" අ: ප: සා: 35[18] වි: මා: සා: 232[18]

උත්තානක (නා) (උත්තාන + ක) = ප්‍රකට, නො වැසුණු, උඩුකුරු. මුවහ නොවූ ධ: අ: ගැ: 63[21] 67[17].

උත්තානි (නා) (උත්තාන + ඊ) = අප්‍රකට වූවක් ප්‍රකට කිරීම. විවරණය වඩා විසතර කිරීම. පැහැදිලි කිරීම. "සො **උත්තානිං** කරෙය්‍ය සො පකාසෙය්‍ය" - "විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි **උත්තානි කරිස්සාමි**" මහා: පා: 113[1-9] (- **කරණ** බලනු) **-කරණ** (නා) = විවරණය වඩා විසතර කිරීම සහ විභක්තිය පැහැදිලි වන සේ උපමා කිම. සවැදෑරුම් අර්ථ පදයන්ගෙන් එකක්. "විවෘතය විසතර කොට කිම **උත්තානි කරණ** නම්" - "විවරණයෙන් විවර කරණලද අර්ථය "කතමො තසම්ං සමයෙ එසෙසා හොති? යො තසම්ං සමයෙ එසෙසා ථුසනා සම්ථුසනා" සි ම්නා කොට විසතර කිරීම ද, විභජනයෙන් බෙදන ලද අර්ථය "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ගාවී එව මෙව යවායං භික්ඛවෙ එසසාහාරො දධ්‍ය බ්බා" සි යනු සෙ දෘෂ්ටාන්ත කිමුදු **උත්තානි කරණ** නම්" වි: මා: සා: 523[18-27] සාර: දී: 277[31] ධ: අ: ගැ: 7[39] වි: වි: ටී: 55[32] 56[7] **-කරොති** (ක්‍රි) = උඩුකුරු කරයි. නො සඟවයි. ප්‍රකට කරයි. "ඉත්ථන්නාමො භික්ඛු ආපත්තිං සරති විවරති **උත්තානි කරොති**"

වූ: පා: 210[24] අඛු: නී: 175[12] **-කාතුං** (තුං) = ප්‍රකට කරන්නට, පැහැදිලි කරන්නට.

උතනාස (නා) (උ + √තස + ණ) [සං. උත්‍රාස] = උත්‍රාසය. තැති ගැන්ම. "උතනාස උබෙඛග යනුයෙහි ශරීර ක්ෂොභ කොට උපදනා භය **උත්‍රාස** නම් වේ. එ විගස ලොමු දැහැ ගන්නා භය උදෙඛග නම් වේ" ජා: අ: ගැ: 6310 (උත්‍රාසන බලනු).

උතනික (නා) = ඇවිළිලි අහර. පිඩු සිහා ලන් අහර. ඉදුල් අහර. පිඩු සිඟීම. ඉන් දිවි පැවැත්ම. "**උතනිකෙ**, හැවිළිලි අහරහි – පිඩු ඇවිළි මෙහිය යූ සේසි" – "උද්දිස්සඨානං **උතනිකං**" – "**උතනිටෙඨ**, ඇවිලිලි (?) අහරෙහි – නිඝණ්ටනය කොට ලද්දාවූ මිශ්‍රාහාර යෙන් දිවි පෙවෙත් වැව්මෙහිය යූ තැන්" ධ: අ: ගැ: 45[30] 461 ජා: අ: ගැ: 4915 වි: වි: ටී: 367[31] (උතනිටෙඨ න පපමජෙජ්‍ය (ධ: අ: ගැ: 45[30] 461 ජා: අ: ගැ: 4915) "උතනිටඨ පත්තං උපනා මෙනති" (මහා: පා: 41[4] 423) ආදී තන්හි දක්නා **උතනිටඨ** ශබ්දයට පැරණි ඇදුරන් විසින් අරුත් දෙන ලද්දේ "ඉදුල් අහර" – "පිඩු සිඟීම" යනුවෙනි. මේ අදහස පිණිස පාළි භාෂාවෙහි ලැබෙන ප්‍රකට රූපය "**උචඡිටඨ**" යනු යි. සමහර කැනෙක "**උචචිටඨ**" යනුදු යෙදී ඇත "**උතනිටඨ**" ශබ්දයේ "ඉදුල් ය" යන අදහස ප්‍රකටව නැති නමුදු එය "**උචඡිටඨ**" ශබ්දය හා සමානාර්ථ වේයයි "එත්ථ උචඡිඨ සද්ද සමානත්ථෝ උතනිඨ සද්දෝ" යනුවෙන් සාරත්ථ දීපනී විනය ටීකාවේ කිහ. එහෙත් විමති විනෝදනී ටීකාවේ මේ මතය එතරම් නො පිළිගත්හ. "කෙචි -පෙ- වදනතිසි" කෙවිත් වාදයෙන් (වි: වි: ටී: 3684) එය විවේචනය කළ බැවිනි. සමන්තපාසාදිකා විනයටඨ කථායෙහි "**උතනිටඨ**" ශබ්දය ත්වාප්‍රත්‍ය යාන්ත පූර්ව ක්‍රියා රූපයක් මෙන් ගෙන "අථ වා උටඨහිත්වා පත්තං උපනාමෙනති නි එව මෙපත්ථ අත්ථෝ දටඨබ්බා" යනුවෙන් අමුතුම අදහසක් ද දක්වූහ මේ අතර "උද්දිස්ස ඨානං = **උතනිඨං**" යි ධම්පියා අටුවා ගැට පදයෙහි (451) අනෙක් අර්ථයක් ද පවසති. මෙසේ මේ **උතනික** ශබ්දය පිළිබඳවැ පැරණි ආචාර්යවරයන් අතර ද මත භෙද පැවැත්තේය. කෙසේ වුවද "**උතනික**" – "**උචඡික**" ශබ්ද දෙක සමානාර්ථ සේ ගත නො හැක. "ඉදුල්ය" යන අර්ථය පවසන "උචඡඨ" ශබ්දය එම අර්ථයෙහි ම තැන්පත්ව ඇත. "**උචඡිඨාව සෙඝඨානං**, උපුල්ව අවසිටි බත්" ධ: අ: ගැ: 186[4] "**උචඡිඨඨං**, ඉදුල්" ධ: අ: ගැ: 192[20] "**උචඡිඨොදඝඨඤ්ච**, ඉදුල් දිය ද" කු: සි: ස: 26[12] "**උචඡිඨොදඝඨඤ්ච**, මුඛ විකඛාලිතොදකං" බු: සි: ටී: 4[31] 45[8] යනාදී තන්හි **එය** දක්නේය.

මේ "**උතනික**" ශබ්දය යෙදුණු එක් තැනක් නම්, "**උතනිකෙ නපපමජෙජ්‍යය**" ආදී ගාථාවයි. මේ ගාථාව බුදුරදුන් දෙශනා කළ අවස්ථා කීපයකි. කිඹුල්වත් නුවර පිඩු සිඟා වඩින අතර සුදෙවුන් රජුට කළ දෙශනාව එහි එක් අවස්ථාවකි. පිඩු පිණිස වැඩමවද්දී කළ දෙශනාවක් බැවින් "**උතනිකෙ**" යනුවට "ඉදුල් අහරෙහි, පිණ්ඩාහාරයෙහි යන අර්ථය දීමට පැරණි ඇදුරන් පෙළඹුණු සේය. එයට වඩාලා ආධාර වූයේ අනතුරුව දක්වෙන "**න පපමජෙජ්‍යය**" යන පාඨයයි. මෙහි **උතනික** ශබ්දයෙන් ඉදුල් ආහාරය, පිණ්ඩාහාරය කියවේයයි ගත්තා කල ඒ සමග "**න පපමජෙජ්‍යය**" යනු යොදා වචනා අදහසක් පැරණි ඇදුරන් විසින් දී ඇත.

"**උතනිකෙ නපපමජෙජ්‍යය**" යනාදි ගාථාවේ "**උතනිකෙ**" යනු නාම පදයක් මෙන් ගැණීම නිසා මේ අර්ථය පැරණියන් විසින් දෙන ලද නමුදු මේය නාම පදයක් නො වේ. සප්තමී විභක්ත්‍යන්ත ආඛ්‍යාත පදයකි. උ, උප සහ පූර්ව ඨා ධාතුවෙන් (උ + √ඨා + එය්‍ය; √ ඨා = තිටඨ) සිඛ සප්තමී විභක්ති ප්‍රථම පුරුෂ එක වචන ආඛ්‍යාත රූපයකි. ගාථාවේ ඊට අනතුරුව යෙදී ඇති "**න පපමජෙජ්‍යය**" – "**චරෙ**" යනුදු එබඳු ක්‍රියා පදයෝය. "**උතනික**" ශබ්දය නාම පදයක් මෙන් ගත හැ, "**උතනිකෙ**" යි එහි සප්තමී විභක්ති රූපයක් නො ලැබේ. "**උතනිකෙ**" යනු ආඛ්‍යාත රූපයක් බව මෙහි සංසඤ්ඤාත රූපයෙන් ද පෙනේ. "උතනිඤ්ඤන්‍යාප්‍රමද්‍යෙත – ධම්මං සුචරිතං චරෙත්" යනු මෙහි සංසඤ්ඤාත පරිවර්තනය සංසඤ්ඤාත ධම් පදයෙහි (ආනන්ද මෛත්‍රෙය සථවිරයන් වහන්සේ ගේ බුඛවරිතයේ උප ශ්‍රන්ථය) (218 අඛකය) දක්නා අයුරැයි. ඒ අනුව

"උතනිඤ, නැඟී සිටින ඕසීයෙන් යුක්ත වන්නේය; යනු වඩාලා ගැළපෙන සේය "න පපමජ්ජෙය්‍ය" යනු එය කවද සවිර කරති. එසේ නම් මහා වගග පාළි මහාඛන්ධ කය ආදී තන්හි දක්නා "**උතනිට්ඨ පත්තං**" යනු "**උච්ඡිඤ පත්තං**" යි සකස් විය යුතුය "**උච්ඡ්ඤොදඤ, උච්ඡිඤාවසෙසඤ**" ආදී ශබ්ද යන්ගේ ප්‍රයොගය ද දක්නා බැවිනි. ඝාසත්‍රිය ක්‍රමයට නම්; **උතනිඤ, උච්ඡිඤ** ශබ්ද එක සේ ගනු නො හැක. "**උච්ඡිඤ**" ශබ්දය **උතනිඤ** ශබ්දය සමග මිශ්‍ර නොව එම රූපයෙන් විශෙෂාර්ථයක යෙදී ඇත. විමසත්වා!) මහා: පා: 41⁴ 42³ ම: පා: සු: 145² 146³ 150¹⁷ ධ: අ: ගැ: 45³⁰ ජා: අ: ගැ: 49¹⁵ සු: පා: 729²⁵ 891²³ කු: සි: සා: 26¹² ඛු: සි: ටී: 44³⁰ 45⁸ මි: මි: ටී: 367³² 368⁴ කු: සි: මි: 43¹¹ -**පත්ත** (නා) (උච්ඡිඤ පත්ත?) = ඉදුල් පාත්‍රය. පිඬු සිහා යන පාත්‍රය. "මනුස්සානං භුඤ්ජමානානං උපරිභොජනෙපි **උතනිට්ඨ පත්තං** උපනාමෙන්ති" - "උතනිට්ඨස්ස ගහිතං පත්තං = **උතනිට්ඨ පත්තං**" මහා: පා: 41⁴ 42² මි: මි: ටී: 367³² 368⁴ (උතනිඤ බලනු).

උතනිණ්ණ (නා) (උ + √තර + ත = ඉණ්ණ) [සං. උත්තීර්ණ] = එතෙර වූ, ගොඩ නැඟුණු. "තං **උතනිණ්ණං** දිස්වාන තතරා ඔපාලිකා පසාදිත්වා එතදවොච" "**උතනිණ්ණස්ස, නැංගාහු**" පාරා: පා: 67⁶ ධ: අ: ගැ: 32⁷ 126².

උත්‍රස්ත (නා) (උ + √ත්‍රස + ත) = තැති ගත් එබඳු පුදහලයා. "දිවා දිවස්ස භීතො උබ්බිග්ගො උස්සඞ්කී **උත්‍රස්තා** සහසා අන්තෙපුරං පාවිසි" චූ: පා: 317² 318²³.

උද 1 (නි) = පරිවිත්තකීය, සැකය, අ: ප සු: 159⁹

උද 2 (නා) = ජලය. වතුර. ධ: අ: ගැ: 193³² -**කුම්භ** (නා) = ඩබරුව. දිය කළය. ධ: අ: ගැ: 193³² -**ඛි** (නා) [සං. උදධි] = සාගරය, මුහුදු, අ: ප: සු: 89¹⁷ -**පත්ත** (නා) = ජල පාත්‍රය. දිය බඳුන. වතුර භාජනය. තම මුහුණ නො බැලිය යුතු එක් තැනක්. "ආදාසෙ **උදපත්තෙ** වා ඔලොකෙන්තස්ස දුක්කටං" - "ඔදපත්තකිනී නාම **උදපත්තං** ආමසිත්වා වාසෙති" කු: සි: සු: 63²⁰ පාරා: පා: 156¹⁹ **ක**: මි: පි: 29¹² මනෝ: ප්‍ර: 63⁵²⁵ (ඔදපත්තකිනී බලනු). -**පාන** (නා) = ළිඳ, පැන්වල. "**උදපානෙ කාරාපිතෙ**" - "**උදපානෙ** අපාරුතෙ හොති" - "**උදපානෙ**, පැන් වළක්" ම: පා: සු: 430⁷ 431⁴ ජා: අ: ගැ: 126¹⁹ අ: ප: සු: 91¹⁸ චූ: පා: 234⁵ 244²². 277²³ චූ: පා: B. 50¹¹ -ං**රජ්ජු** (නා) = ළිඳෙන් පැන් ගන්නා රැහැණ කඹය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදපාන රජ්ජුං**" චූ: පා: 234¹² (උදක වාහන රජ්ජු බලනු). -ං**සාලා** නා) = ළිං හල්. නහන ගෙය.? "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදපාන සාලන්ති**" - "**උදපාන සාලා** කාරාපිතා හොන්ති" චූ: පා: 234¹⁸ චූ: පා: B. 50¹¹ ම: පා: සු: 430⁷ 431³ 432⁷ -**හාරක** (නා) (√හර + ණ්වු = අක) = දියාළුවා කුඹුරුවලට දිය ගෙන යන්නා. අ: ප: සු: 69²⁹ ධ: අ: ගැ: 148⁹

උදක (නා) [සං උදක] = ජලය, දිය. චතුර. අ: ප: සු: 89²⁷ සු: පා: 730¹⁴ මහා: පා: 42²³ ජා: අ: ගැ: 153³⁰ **ක**: මි: පි: 73²⁶ පාචි: පා: 130² -'**අන්තර** (නා) [සං අන්තරා] = ඇසි වලාකුළු නැගීම හෝ වතුරු ගලා එම. දශවිධ අන්තරාවන්ගෙන් එකක්. සැකෙවින් පාමොක් උදෙසන්නට අනුදැන වදාළ දශ විධ අන්තරාවන්ගෙන් එකක්. පොහෝ කර්මයයි හුන් තැනට වතුරු ආයේ නම් හෝ වැසි නැගී නම් හෝ මේ **උදකන්තරාය නම්**" සි: ව: මි: 109⁵ **ක**: මි: පි: 39⁴³ මහා: පා: 121⁴² සු: පා: 789¹³ කු: සි: සු: 145¹⁷ -'**ආධාන** (නා) (ආ + √ධා + යු = අන) = දිය තබන තැන. දිය බඳුන. වතුර භාජනය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදකාධානං**" උදක සරාවකන්ති" චූ: පා: B. 672²⁴ චූ: පා: 232¹⁸ සු: පා: 893¹¹ -'**ආවට්ටි** (නා) [සං. ආවර්ත්තී] = දිය සුළිය. ජල ධාරාව. ජා: අ: ගැ: 54³⁸ -'**ආවාට** (නා) [සං. ආවාට] = වතුර වළ, වතුර වළක. සු. පා: 767¹⁷ -**ආසිවිස** (නා) [සං. ආශීර්විෂ] = දියෙහි වසන සර්පයෙක්. දිය බරණා ජා: අ: ගැ: 144¹² -**ආළාහක** (නා) = දිය පත හතරක්. අඞ්ගු: නි: 223⁸ -'**උක්ඛේප** (නා) (උ + √ඛිප + ණ) [සං. උත්ක්ෂේප] = දිය ඉසීම. උදකොත්ක්ෂේපය, එනම් සීමාව මධ්‍යම පුරුෂයකු විසින් දිය හෝ වැලි ගෙන වීසි කළ දුර ප්‍රමාණය අතර වූ ප්‍රදෙශය. "යතො එවං ඛිත්තං උදකං වා වාලිකා වා පතති අයං **උදකුක්ඛේපො** නාම" **ක**: මි: 7¹⁸ සු: පා: 785³² **ක**: මි: පි: 6²⁰

(උදකුක්ඛෙප සීමා බලනු). **-සීමා** (නා) = එනම් සීමාව. තෙවැදෑරුම් ගාම සීමාවන් ගෙන් හෝ පසළොස් වැදෑරුම් සීමාවන්ගෙන් එකක්. නදී ආදියෙහි දිය හෝ වැලි වීසි කිරීමෙන් ඇති කරගන්නා සීමාව. "උදකං උක්ඛිපිත්වා බිපියති එත්ථාති =**උදකුක්ඛෙපො**" යි යම් තැනක් මධ්‍යම පුරුෂයකු සිය අතින් ඉසි ජලයෙන් පිරිසිඳිනු ලැබේද, ඒ උද කුක්ඛෙප සීමා නම්. මාතිකට්ඨ කථාවෙහි "පරිච්ඡදබ්භන්තරෙ හත්ථපාසං විජහිත්වා ඨිතොපි කම්මං කොපෙති" යි උදකුක්ඛෙප සීමාවෙහි ම අත්පස හැර සිටියේද, එවැනි අන් උදකුක්ඛෙප සීමාවෙහි කෙරෙන කර්මය කොප්‍ය කෙරේයි කිහෙයින් මෙහි උපචාරය පිණිස වියත් සතරහුල් ප්‍රමාණය නොව අනික් උදකුක්ඛෙප සීමාවක්ම තැබිය යුතුයි. නදියෙහි සඞ්ඝකර්ම කරන භික්ෂූන් නදිය සම තිත්තිකව පිරුණක් නම් උදක සාටිකාව හැඳ නදිය මැදට පැමිණ කර්ම කළයුතුයි. නැතහොත් ඔරු අහුල් ආදියක සිට හෝ කර්ම කළයුතුයි. අහුල සැඩ පහරින් ගසා යැම වළක්වා ලනු පිණිස හබලක් හිදුවා එහි බැඳ හෝ පහණක් ගැට ගසා එය නදිය තුළට බහා හෝ නදිය ඇතුළත වූ ගසක බැඳ හෝ කර්ම කළයුතුයි. නදියෙහි බැඳි අටල්ලක හෝ එහි පිහිටි ගසක හෝ හිඳ සඞ්ඝකර්ම කට හැකි වෙයි. එහෙත් ඒ රුකෙහි අතු හෝ අරලු නදී තීරයෙහි විහාර සීමාවෙහි හෝ ග්‍රාම සීමාවෙහි හැපි නවතී නම් සීමාව හෝ ශුද්ධ කළයුතුයි. අතු හෝ සිඳ දැමිය යුතුයි. සමුද්‍ර තීරයෙහි සඞ්ඝකර්ම කරන්නවුන් විසින් රළ පැමිණි කල්හි පමණක් ජලයෙන් වැසී යන තරම් වෙරළෙහි සිට කර්ම කරන්නට නුසුදුසුය. පියවි දිය කෙළවර පටන් මූහුද යයි ගණනට යේ. එතැන් පටන් සඞ්ඝකර්ම කිරීමට ක්ෂෙත්‍රවේ. උදකුක්ඛෙප ශක්තිය පෘථිවියෙහි යටට නො බස්නා බැවින් එහි යට පෙදෙසෙහි පිහිටි උමන් හා ලෙන්වල සිටි භික්ෂූහු මතු සීමාවෙහි කරනු ලබන කර්මය කොප්‍ය නොකට හැක්කෝ වෙති.

නදී සමුද්‍ර ජාතස්සර සඞ්ඛ්‍යාත ජලප්‍රදේශ උදකුක්ඛෙප සීමාවට ආශ්‍රය වේ. එසේම උදකුක්ඛෙප සීමාවට ක්ෂෙත්‍ර නොවන ග්‍රාම නිගම නගරයෝ බද්ධ සීමාවට ක්ෂෙත්‍ර ස්ථානයෝ වෙත්. වැසි මද කාලයක හෝ ග්‍රීෂ්මකාලයක හෝ ඒ නදී ජාතස්සරයන් වියලුණු කල ද ඒ නදී ජාතස්සරයෝ උදකු ක්ඛෙප සීමාවට ක්ෂෙත්‍ර වන්නාහ. කියන ලදී. "**උදකුක්ඛෙප සීමාය** නදී සමුද්‍ද ජාතස්සරානං ජලප්පදෙසො ඨානං. දුබ්බුට්ඨි කාලෙ වා ගිම්හෙ වා නදී ජාතස්සරෙසු සුක්ඛෙසු පි සො සො සුක්ඛභූම්පපදෙසො ව ඨානං. -පෙ- එවං බද්ධ සීමාය අබ්භන්තභූතා නදී සමුද්‍ද ජාතස්සර සංඛාත ජලප්පදෙසා. **උදකුක්ඛෙප සීමාය** නිස්සයා හොන්ති තථා උදකුක්ඛෙප සීමාය අබ්භන්තභූතා ගාම නිගම නගර සංඛාත ථලප්පදෙසා බද්ධ සීමාය නිස්සයා හොන්ති" සාර: ම: 227[31] සි: න: ද: 116[15] ස: පා: 785[30] වින: ම: 241[7] ක: වි: පි: 59 ක: වි: 7[18] 596 -**උපමා** (නා) = ජලය උපමා කොට. ජලය හා උපමා කළ. මනෝ: පූ: 699[19] -**උපස්සට්ඨ** (නා) = අත්හි දිය වත් කොට පාවා ගන්නා භාණ්ඩය. "සෙ **උදකූ පස්සට්ඨං** හරියං ගණ්හිත්වා ගච්ඡති" මනෝ: පූ: 634[24] අඞ්ගු: නි: 482[8] -**ඔඝ** (නා) [සං. ඔඝ] = සැඩ පහර, වේගයෙන් ගලා බස්නා ජලධාරාව. ගං වතුර. "දවදූහං වා **උද කොඝං** වා ආගච්ඡන්තං දිස්වාති එවරූපාසු ආපදාසු අති උච්චමපි රුක්ඛං අභිරුහිතුං වට්ටති" කු: සි: ස: 115[30] -**කඤ්ඤික** නා) = දිය හා කැඳ, පානීය පරිභොජනීය ජලය සහ කැඳ, දිය කැඳ. දිය හෝ කැඳ "**උදක කඤ්ඤිකං**, දිය කැඳ නොහොත් දිය වේවයි කැඳ වේවයි" ජා: අ: ගැ: 70[14] ස: පා: 144[3] වි: වි: ටී: 85[17] සාර: දී: 398[36] ක: වි: පි: 83[3] වින: ම: 222[23] -**කටාහ** (නා) = දිය ඉකිලි විලි, ලොකු දිය කටාරම්, කල්දේරම්. නො බෙදිය යුතු එක් ගරු බඩු වෙසෙසක්. "**උදක කටාහ**, "දිය ඉකිලිවිලි" ක: වි: පි: 112[11] චූ: පා: B. 679[32] ක: වි: 139[39] ස: පා: 918[21] චූ: පා: 234[25] -**කථා** (නා) = ජලය පිළිබඳ කථා. අදිත්‍යානුදූත පාරාජික ශික්ෂාපද විභඞ්ගයෙහි දැක්වෙන උදක කථාව. ඒ පිළිබඳ විනිශ්චය. වි: වි: 175-178 -**කන්දර** (න) = දිය කඳුර. දිය කඳු රැලිය. වි: මා: ස: 1744[17] -**කලස** (නා) = දිය කලය, දිය කොතලය. "**උදක කලසං**, අත්පස් දිය කොතලා" ජා: අ: ගැ: 105[15] -**කාක** (නා) = දිය කාවා. "**උදක කාකං**, දිය කාවෙක්" ජා: අ: ගැ: 165[7] වි: මා: ස: 952[39] -**සිළිකා** (නා)

(කීළ + ඉ + ක) = දිය කෙළියා. ජල ක්‍රීඩාව. පාවි: පා: 12916 ක: වි: පි: 9414 **-කොට්ඨක** (නා) (කොට්ඨ + ක) [සං කොෂ්ඨ] = දිය කොටුව, තහන කොටුව. දිය කොටුවට පිවිස නැම. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදක කොට්ඨ කනනි**" ම: පා: ස: 65514 65618 ස: පා 81110 මහා: පා: 2408 **-කඩ්ඪ** (ක) = දිය කඳක්. අංගු: නි: 132 **-ගණ්ඩූසක** (ක) = දිය කොපුල. වි: වි: ටී: 3448 **-ඝට** (නා) = වතුර කළය. චින: ම: 21232 **-චාටි** (නා) = දියසැළිය පැන්සැළ. ධ: අ: ගැ: 298 ජා: අ: ගැ: 2627 **-චික්ඛල්ල** (නා) = මඩ බහුල වූ තැන්. දිය මඩ. දිය බොර. මඩ වගුරු. පැගූ තැන මඩ ඇඟිලි කරුවලින් නික්ම පිටි පතුලට පැමිණේ ද එබදු තැන් "දෙවෙ වස්සනෙන උදක සඞ්ගහෙ **උදක චික්ඛල්ලෙ** ඔකපුණෙණහි විවරෙහි කිලන්න රූපා අද්ධානං ආගතානි" මහා: පා: 287115-31 ම: පා: ස: 75335 ජා: අ: ගැ: 6712 ස: පා: 8205 වි: මා: ස: 84314 174418 **-ජල්ලිකා** (ක) = දිය දැලි. උදක ලඞ්කා. "යම් සෙ ජලපෘෂ්ඨයෙහි බිඳු නිපානයෙන් ජනිත වූ වාතය **උදක ජල්ලිකා** සඞ්ඛ්‍යාත උදක ලඞ්කා එක් කොට පුට කොට බුද්ධුදය කෙරෙ ද එපරිද්දෙන්" වි: මා: ස: 115728 **-ට්ඨ** (නා) = ජලයෙහි පිහිටි. ජලයෙහි තුබූ. එබදු බඩු. **"උදකට්ඨං** පන උදකා මොච යතො පාරාජිකං" ස: පා: 23821 පාරා: පා: 4626 (උදක කථා බලනු) ස: පා: 55629 **-ට්ඨකථා** (නා) = ජලයෙහි තුබූ දෑ පිළිබඳ කථාව. අදින්නාදානපාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි උදකසථ (ජලයෙහි පිහිටි) වස්තූන් පිළිබඳ විසතර කථාව. **"උදකට්ඨං** නාම භණ්ඩං උදකෙ නික්ඛිත්තං හොති" පාරා: පා: 4732 ස: පා: 2471 වි: වි: 117 – 132 **-ඨානකථා** (නා) = පැන්තොට කරන කථා. ඝටවෙටිකා වන් පිළිබඳව කරන කථා සු: වි: 6538 **-කාරකා** (නා) = ජලයෙහි දක්නා තම පිළිබිඹුව. "උදපානෙ **උදකකාරකා** විය" ස: පා 7689 වි: වි: ටී: 58617 වි: ලං: 16119 **-තිත්ථ** (නා) = උදකතීර්ථය, පැන්තොට. ළිඳලඟ. නහන තෙන. වි: මා: ස: 5412 **-තිත්ථකථා** (නා)= පැන්තොට හෝ දිය දැස්සන් පිළිබඳව කරන කථා. භික්ෂූන් වසින් නො කළයුතු. එක් නිරිසන් කථාවක් වි: වි: ටී: 3378 සු: වි: 6539 (කුම්භඨාන කථා බලනු). **-තුම්බ** (නා) = ඩබරුව, දියලබුව, දියවත් කරනු පිණිස කළ මහ සැළිය. අනුලොම් තළු කබලක්. එක් ගරු භාණ්ඩයක්-"**උදකතුම්බා**, දියලබුවද; දිය තිබෙන පිණිස කළා වූ මහ සැළද" **'උදකතුම්බං**; ඩබරා, දියලබු හෝ" -"තුම්බ යනු හුන පුරුක් ආදියෙන් කළ දිය බඳු නට නම්" අභි: ප්‍ර: 15475 ජා: අ: ගැ: 1654 2348 ක: වි: පි: 11215 ස: පා: 81834 ක: වි: 1401 වි: වි: ටී: 43338 ධ: අ: ගැ: 15810 **-තෙල** (නා) = ජලය මිශ්‍රවූ තෙල්. "න **උදක තෙලෙන** කෙසා ඔසණෙහතබ්බං" චූ: පා: B. 63215 චූ: පා: B xi3 (උ ග්‍ර:)-**දන්තපොන** (නා) [සං. දන්තපවන] = දිය හා දෑහැපි අනුන් විසින් නොදී තමා ම ගෙන පරිභොග කළ හැකි දෑ. ස: පා: 62111 ක: වි: 1159 ප්‍රා: පු: ස: 561 වි: වි: ටී: 2415 ස: පා: 23228 පාවි: පා: 257121 (අඤ්ඤත්‍ර උදක දන්තපොන බලනු). **-දෙඩ්ඩුභ** (නා) = දිය බරණා, දියබරියා ජා: අ: ගැ: 872 **-දෘණි** (නා) = දියදෙණ. ජලය වත්කරන ඔරුව. එක ලීයෙන් ම කළ දිය ඔරුව. එක් ගරු භාණ්ඩයක්. 11211 ක: වි: 13939 ස: පා: 91829 වි: වි: ටී: 47024 චූ: පා: B 28821 චූ: පා: 23424 වි: ලං 3888 **-ධාරා** (නා) = ජලධාරාව. ධ: අ: ගැ: 60616 **-ධොවන** (නා) = දියෙන් සේදීම, ජලයෙන් සේදීම. චින: ම: 2842 **-නිද්ධමන** (නා) = කාණුව, ජලය ගලාබස්නා කාණුව, වාරිමාර්ගය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදකනිද්ධමනං**" චූ: පා: 23224 23311 23433 25615 චූ: පා: B. 6809-22 ජා: අ: ගැ: 23213 ස: පා: 24910 **-නුම්බ** (නා) = කාණුවේ මුවය. ජලය ගලා බස්නා කාණුකට. ස: පා: 24910 **-නිමිත්ත** (නා) = සීමා සමමත යෙහි ඉවහල්වන අට වැදෑරුම් නිමිති අතු රෙන් එකක්. උදක නිමිත්ත කිතීනය කොට එහිදී ජලය නොමැති තැනක බදුන්වල ජලය පුරවා තබා උදක නිමිත්ත කිතීනය කරන්නට නොවටී. දිය පොකුණු වැව් ආදි යක පිහිටි ජලය ද සුදුසු නොවේ. ගැඹුරුවූ ආවාටයන්හි පිහිටි උකෙඩපිම. ජලය නිමිති වශයෙන් කිතීනය කිරීමට සුදුසු නැතැයි අඞ්ඝකථා කථාවේ කියයි. එකෙණෙහි කණින ලද ආවාටයක පිහිටි ජලය නමුත් කම් වාක්‍යවසානය තෙක් රඳ පවත්නේ නම් එය ද නිමිත්තුපග වෙයි. එහි නිමිත්ත, ප්‍රකට වීම පිණිස ගල් කණු හෝ ලී කණු පිහිටු විය යුතු. එය කරන්නට හෝ කරවන්නට

නිස්සූන්ට ද කැපය. ලාභ සීමාවන් පිළිබඳව නම් එසේ නොවේ සැ: පා: 776[19] සාරා: ම: 220[30] මහා: පා: 115[31] **කැ:** වි: 534 6[9] විත: ම: 20[31] ම: පා: සැ: 500[12]$_B$ වි: මා: ස, 10691[1] (අටඨ නිමිත්තන බලනු) **-නිසෙසක** (නා) (නි + √සිව + ණ) = විසිරී ගිය ජලය. තැන් තැන් වල විහිදී ගිය ජලය. "අඤ්ඤතකං නිසීදනං පාදුනං ධොතං **උදකනිසෙසකං**" මහා: පා: 149[10] 197[29] සැ: පා: 795[34] (උදක නිසෙක යනුත් පාඨයි) **-පඤ්ඤක** (නා) = දිය පැස. එක් ගරු භාණ්ඩයක්. ක: වි: 139[37] **කැ:** වි, පි: 112[2] සැ: පා: 918[17] (සැ: පා: 918[17] හේ: වි:) (උදක පටිච්ඡතොයි ද දක්නේය) **-පටිගහණ** (නා) = ජලය පිළිගන්නා බඳුන පාත්‍රය සේදූ ජලය වත් කරන භාජනය. "නීවං කත්වා **උදකපටිගහණෙ** උදකං ආසිඤ්චිතබ්බං" චූ: පා: 345[4] චූ: පා: B: 254[11] **-පටිගහාහරක** (නා) (පටි + √ගහ + ණ්වු = අක) = ජලය පිළිගන්නා. පාත්‍රය සේදූ ජලය වත් කිරීම පිණිස ගන්නා බඳුන "මා **උදකපටිගහාහරකෙ** උදකෙන ඔසිඤ්චි" චූ: පා: B. 266[23] චූ: පා: 345[6] **-පටිච්ඡාදි** (නා) = දියෙන් වැසී පැවැත්ම. නහාව ජලයට බැසීම, දියෙන් වැසී සිටීම. තෙ වැදූරුම් පටිච්ඡාදනයන්ගෙන් එකක්. පරිකම්මයෙහි කැප වූ දෙ වැදූරුම් පටිච්ඡාදනයන්ගෙන් හෝ එකක් "අනුජානාමි භික්ඛවෙ තිසෙසා පටිච්ඡාදියො ජනනාඝර පටිච්ඡාදිං **උදකපටිච්ඡාදිං** වත්ථ පටිච්ඡාදිනති" චූ: පා: B. 676[80] කු: සි: ස: 58[26] බු: සි: ටී: 85[21] චූ: පා: 234[3] **-පට්ටන** (නා) [සං. පත්තන = පට්ටන] = ගංගා මුහුදු අසල පිහිටි පටුණු ගම්. කමටහන් වඩන යොගීනට නුසුදුසු සථානයක්. "මුහුදු ඇසිරූ කළ මුහුදු පටුන් නදී ඇසිරූ කළ නදී පටුන් යනාදී දිය ඇසුරූ කළ පටුන්" වි: මා: ස: 291[23] **-පතනට්ඨාන** (නා) = ජලය වැටෙන තැන. වැසි දිය වැටෙන සථානය, උකඛිත්තක භික්ෂුවගේ අනාවාස සථාන යන්ගේ සීමාව. සැ: පා: 864[39] **-පත්ත** (නා) = ජල පාත්‍රය, දිය බඳුන ආබාධයක් හෙතු වෙන් විනා මුහුණ බැලීමෙන් දුකුළා වේයයි සම්මත උදක පාත්‍රය, කැඳ බඳුන් ආදිය. "න භික්ඛවෙ ආදාසෙ වා **උදක පත්තෙ** වා මුඛ නිමිත්තං ඔලොකෙතබ්බං" චූ: පා: B. 632[21] චූ: පා: 218[8] සැ: පා: 888[34] (උදකපත්ත යි ද දක්නේය. චූ: පා: B. 732[27]) **-පදෙස** (නා) [සං. ප්‍රදෙශ] = ජලී ප්‍රදෙශය. දිය තිබෙන තැන්. වතුර පිහිටි පෙදෙස්. සැ: පා: 239[38] **-පණාලි** (නා) = ඩබරාව ජා: අ: ගැ: 234[6] (උදක තුම්බ බලනු). **-පප්පටක** (නා) [සං. පර්පටක] = රොම් මඩ වියලි කබල්. උණින් දැඩිවූව ද, යටින් මොලොක්වනිල් පැහැ ඇති සෙවෙල. බිජගාම භූතගාමයට ගැණෙන දිය වියලුණ ද, සුළඟින් සෙලවෙන සෙවෙල විශෙෂයක්. "**උදක පප්පටක** නම් රොම් මඩ වියලි කබලුයි" **-"උදක පප්පටකො** නාම උපරි ථෙද්ධා ථිරුසවණ්ණා හෙට්ඨා මුදු නීලවණ්ණා හොති" කු: සි: ස: 85[16] වි: වි: ටී: 304[13] සැ: පා: 441[29] (උදක පබ්බත ක යි බු: සි: ටී: 116[14] දක්නේය). **-පරිහාරන** (නා) = දිය පෙරීම. ජලය පෙරීම. ධ: ප: අ: 47[117] **-පාත** (නා) = ජලය වැටීම. වැටෙන වැසි දිය, හෝ ජලය සැ: පා: 215[16] 865[1] **-පානි** (නා) = දිය බඳුන, ධ: අ: ගැ: 71[4] **-පිට්ඨ** (නා) [සං. පෘෂ්ට] = දිය පිට, දිය මතුව ජා: අ: ගැ: 157[3] සැ: පා: 237[32] **-පිට්ඨි** (නා) = දිය පිට, ජලය මතුයෙහි. සැ: පා: 237[26] **-පුඤ්ඡන චොළක** (නා) = ජලය පිසින රෙදි කඩ, දිය පිස්නාව. නැමෙන් පසු සිරුර පිසින රෙදිකඩ. (තුවාය) "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදකපුඤ්ඡන චොළකෙන** පි පවුඩරිතුං" චූ: පා: B. 680[12] චූ: පා: 235[7] **-පුඤ්ඡනි** (නා) = දිය පිස්නා ලැල්ල. එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. "**උදකපුඤ්ඡනි,** දිය පිස්නා ලැල්ල ද" ක: වි: 149[23] ක: වි: පි: 113[32] සැ: පා: 919[6] පාචි: පා: 188[16] **-පුප්ඵුල** (නා) = ජලයෙහි පෙණෙන තම ජායාව. වි: වි: ටී: 386[16] (උදක තාරකා බලනු). **-පූජා** (නා) = ජල පූජාව, දිය පූජාව, සෑ මළුවෙහි රජස් නො නහින සේ දිය ඉසිමෙන් කරන පූජාව. සැ: පා: 281[32] වි: වි: ටී: 171[34] **-පවාහ** (නා) [සං. ප්‍රවාහ] = ජල ප්‍රවාහය. ශ්‍රොතස. සැඬ පහර විත: ම: 245 **-බන්ධන** (නා) [සං. පෘඝනතී = පෘෂත්] = දිය බින්දු. "දව්සු වා තීසු වා **උදක බුන්ධනෙසු** පතිතෙසු, දෙතුන් ජල බින්දු කෙනෙකුන් හුනු කල්හි ඒ වාත වුසි සමය යි දත යුතු" ක: වි: පි: 95[18] ක: වි: 122[35] වි: මා: සැ: 1619[20] **-බිඳු** (නා) = දිය බිඳු, වතුර බින්දු. වි: මා: සැ: 1715[33] **-බුබ්බුල** (නා) [සං. බුද්බුද] = දිය බුබුල. වි: මා: සැ: 1569[35] 1595[29] 1616[26] වි: ලං: 161[20] (– තාරකා බලනු). **-භය** (නා)

= ජල භය. සෑඩ වතුරු නිසා හටගන්නා බිය. අඞ්ගු: නි: 267 **-භාජන** (නා) = **ජලය** තබන බඳුන. දිය බඳුන. **"උදක භාජනං** න විජ්ජති" චූ: පා: 234[25] චූ: පා: B. 678[28] **-හෙදි වාදන** (නා) = දියෙහි බෙර ගැසීම, දිය බොකු (දිය බුං ?) ගැසීම. "අන්තමසෝ උදක හෙරිවාදිතමපි -පෙ- තවටටනි" බු: සි: ටී: 147[22] විත: ම: 285[24] (සිඛ වළඳ විනි සෙහි "දියබොකු අතොනයිජු" (සි: ව: වි: 691[1]) සහ සික්ඛාපද වළඤ්ජනියෙහි "උදක සඳ්ධකරණමපි වාදිතං" (සි: ප: ව: 751[4]) යනුදු කියන ලද්දේ මේ පිණිසය). **-මණ්ඩක** (නා) [සං. මණ්ඩික] = මහත් දිය සැළි. එක තැන තබා දිය පූරවන මහ සැළි. "සබ්බ සන්ථරිං සන්ථතං -පෙ- **උදකමණ්ඩකො** පනිට්ඨාපිතො තෙලපප්පදීපෝ ආරොපිතෝ" -"**උදකමණ්ඩකො** විය නිච්චපපතිඨිතෝ, දිය සැළක් සෙයින් නිති පිහිටියේ, දිය අරන කළ සෙයින් යනු එනු නැතිව, දිය පුරන සැළ සෙයින් නොසිලි යනුයැ යූ සේයි" ධ: අ: ගැ: 35[26] මහා: පා: 260[19] සාර: දී: 512[8] ම: පා: සා: 700[16] 701[3-19] සා: පා: 248[16] මනෝ: පූ: 591 **-මත්ත** (නා) [සං. මාත්‍ර] = ජල මාත්‍රය. දිය පමණක්. **"උදකමත්තංසිත්තං**, දිය එවලා හුයාපී" ජා: අ: ගැ: 186[23] **-මල්ලක -මානිකා** (නා) = මොවූ ඇළ. මහා නදියෙන් ගලා බස්නා කුඩා නදියක් වැනි මොවූ ඇළ. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදකමානිකං** උදක නිඩ්මනන්ති" චූ: පා: B. 680[21] 681[27] සා: පා: 776[13] 893[23] විත: ම: 20[01] චූ: පා: 235[11] **-මාළක** (න) = ජලය තබන ගේ. ධ: අ: ගැ: 261[1]. **-රහද** (නා) [සං. හ්‍රද] = විල්. දියවිල්. ජා: අ: ගැ: 153[17] ධ: අ: ගැ: 156[1]. **-රාජි** (නා) = ජල රෙඛාව, දියෙහි ඇඳි ඉර. වි: මා: සා: 1014[30] **-ලෙඛා** (නා) [සං. රෙඛා] = ජල රෙඛාව. දියෙහි ඇඳි ඉර. වි: මා: සා: 1011[33] **-වට්ටි** (නා) [සං. වර්ති] = දිය වැටි, දිය සිළු. **"උදකවට්ටියො,** දිය සිළුහු" ධ: අ: ගැ: 276[13] සාර: දී: 680. **-වත්ථු** (නා) [සං. වස්තු] = උදකවස්තු. අදින්නාදාන පාරාජිකාවෙහි ජලය පිළිබඳ විනිශ්චය කථාව. සා: පා: 281[27]. **-වාර** (නා) = දියවර, දිය මුරය. දිය ගෙන එන කාලය. **"උදකවාරං** පටිසෙධෙන්ති, ගොයමට දිය යුතු දියමුරය වළකති" වි: මා: සා: 290[36] ධ: අ: ගැ: 28[13] සා: පා: 249[24]. **-වාලිකා** (නා) = දිය හා වැලි. උදකුක්ඛප. සීමාවක් සම්මත කරගනු පිණිස ගතයුතු යයි නියමිත දෑ. "එවං උදකං වා වාලිකං වා ගහෙත්වා ගහෙත්වා ඨාම මජ්ඣිමෙන පුරිසෙන සබ්බත්ථාමෙන ඛිපිතබ්බං" සා: පා: 232[12] 757[28] **-වාහක** 1 (නා) = කුඩා ඇළ, කුඩා දිය ඇළ. "කුඤ්ඤාදීසදිසං **උදක වාහකං** ඛණන්ති" සා: පා: 238[23] 239[2] සාර: දී: 508[14] වි: ලං: 85[12] සා: පා: 238[25] **-වාහන** 2 (නා) ($\sqrt{}$වහ + ණවු = අක) = ජල ප්‍රවාහය. සෑඩ පහර. "මහා අකාල මෙඝෝ පාවස්සි. මහා **උදක වාහකෝ** සඤ්ජායි" මහා: පා: 292[2] සාර: ම: 197[32] සාර: දී: 508[8] **-වාහන රජ්ජු** (නා) = ළිඳෙන් දිය ගන්නා රැහැණ, කඹය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදක වාහන රජ්ජුන**න්ති" චූ: පා: B. 676[10] 677[18] (උද පාන රජ්ජු යි ද දක්නේය. චූ: පා: 234[12]) (උදපාන රජ්ජු බලනු). **-සකුණිකා** (නා) = කිමි පිළිය. දියකාවා. ධ: අ: ගැ: 204[33] **-සඩ්ඝාත** (නා) = ජලය රැස්වූ. වළ-ගොඩ දෙකම ජලයෙන් පිරුණු. සමහර තැනෙක මංමාවත් වතුරින් යට වූ. "දෙවෙ වස්සනෙත **උදකසඩ්ඝාහෙ** උදක චික්ඛල්ලෙ ඔකපුණෙණහි චීවරෙහි" මහා: පා: 287[15] සා: පා: 820[4] වි: මා: සා: 843[14] ම: පා: සා: 753[34] **-සන්තාප** (නා) (සං + $\sqrt{}$තප + ණ) [සං. සන්තාප] = උදක සන්තාපය. විසි වැදෑ රුම් චීවර සන්තාපයන්ගෙන් එකක්. ජලය පිළිබඳ හොඳ නොහොඳ නොවිමසා සේදීම ට සුදුසු ජලයකින් සිවුර සේදීම. මනෝ: පූ: 488[31] 490[10] **-සප්ප** (නා) = දිය බරියා. "දෙසඤ්ඤ සිසනන්ති **උදක සප්ප** සීස සණ්ඨා නං" සාර: දී: 491[19] සා: පා: 209[21] **-සම්භව** (නා) (සං + $\sqrt{}$භූ + ණ) = ජලයෙන් හටගත්. **-සම්හින්න** (නා) (සං + $\sqrt{}$හිද + ත) = දිය මුසු. ජලය මිශ්‍ර වූ අහිලානඤ්ච **උදක සම්හින්නං** පාන පරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතුං" -"වතුභාග **උදක සම්හින්නෙන** බිරේ" මහා: පා: 245[4] ම: පා: සා: 667[16] සා: පා: 283[17] **-සාටිකා** 1 (නා) [සං. ශාටක] = දිය සළුව. වැසි කාලයට පමණක් අදනා සිවුරක් "කණ්ඩුවජ්ජාදි **උදක සාටිකා** දෙදෙන රොග හා වස්සාන කාලය කෙළවර කොට ඇත්තාහ" අධිෂ්ඨාන කට යුතු සිවුරක්. කු: සි: සා: 20[20] සා: පා: 222[2] ධ: අ: ගැ: 135[12] (**වස්සික** සාටිකා බලනු.) **-සාටිකා** 2 (නා) = උදක සාටිකාව. භික්ෂුණී සඞ්ඝයාට හැඳ නහන්නට අනුදත් සිවුරක්.

"අනුජානාමි භික්ඛවෙ -පෙ- භික්ඛුණි සඞ්ඝස්ස **උදක සාටිකානි**" - "**උදක සාටිකං**, දිය සළු සිවුර" - "**උදක සාටිකා** නාම යාය නිවත්ථා නහායති" මහා: පා: 3₁0³⁴ පාචි: පා: 311³⁰ චූ: පා: 415¹⁷ ප්‍රා: පු: ස: 38¹⁰ (2) ධ: අ: ගැ: 135¹² කු: සි: ස: 20²⁰ -**සුද්ධික** 1 (නා) = මූත්‍ර කරණය සේදීම. භික්ෂුණියක විසින් ජලයෙන් මූත්‍ර මාර්ගය සේදීම. "**උදක සුද්ධිකං** පන භික්ඛුණියා ආදියමානාය දාඩ්හුල පරමං ආදූතබ්බං" -"**උදක සුද්ධිකං** නාම **මූත්‍රහකරණස්ස** ධොවනා වුච්චති" පාචි: පා: 294⁷ ප්‍රා: පු: ස: 3416 චිත: ම: 284¹ ක: වි: 174¹⁹ -**සුද්ධික** 2 (නා) = දියෙන් පිරිසුදු වන්නෝ. ශුද්ධ ජලයෙන් නැමෙන් පිරිසුදු වේය යන අදහස් ඇති. "අවනති දක්ඛිණා පථෙ භන්තෙ නහාන ගරුකා මනුස්සා **උදක සුද්ධිකා**" මහා: පා: 231² ³ ම: පා: ස: 632⁴ -**සොණ්ඩි** (නා) = පැන් ඇති ගල් පොකුණ. ගල් හෙබ. දිය කෙම. "**උදක සොණ්ඩිං**, දිය කෙම" වි: මා: ස: 1012²⁴ කු: සි: ස: 7⁴³² -**සොත** (නා) [සං. ශ්‍රොතස්] = සැඩ පහර. ගලා බස්නා දිය පහර. "යෙ **උදක සොතං** නිම්ත්තෙන්ත පහරිංසු තෙසං ආපත්ති වුත්තා" ස: පා: 378²²

උදකානුගඝන්ත (නා) (උදක + න + උග්ඝත) = ජලයෙන් මතු පිටට නො පැමිණි. දියෙහි ම, දිය ඇතුළතම වැඩුණු. "අපෙපකච්චානි උප්පලානි වා -පෙ- උදකෙ ජාතානි උදකෙ සංවද්ධානි **උදකානුග්ඝතානි**" මහා: පා: 6¹

උදකෙ හස්සධම්ම 1 (නා) [සං. උදක හර්ෂ්ණ] = ජල ක්‍රීඩාව. දිය කෙළිය. ගොප් ඇටයෙන් උඩ ජලයෙහි ක්‍රීඩා අදහසින් ගැලීම් කිමිදීම් ඉල්පීම් ආදිය කිරීම. පාචි: පා: 130² ස: පා: 636¹⁶

උදකෙ හස්ස ධම්ම 2 (නා) = එනම් පවිති ශික්ෂා පදය. දියෙහි කෙළීමෙහි පවිති ශික්ෂා පදය. ප්‍රා: පු: ස: 7412 පාචි: පා: 130²

උදඟ (නා) [සං. උදග්‍ර] = ඔද වැඩි. අධික ප්‍රීතිය නිසා ඔද වැඩි කය හා සිත් ඇති "හට්ඨා **උදඟෙහා** පාණිනා ගත්තානි පරිපුණ්ණෙනා අට්ඨාසි" -"**උදඟෙහානි** පීති වසෙන අබ්භුන්නත කාය චිත්තෙහා" - "තෙ ච මනුස්සා හට්ඨා අහෙසුං **උදඟහා**" පාරා: පා: 1³²⁶ මහා: පා: 1416 7911 318³⁰ ස: පා: 141²¹ ධ: අ: ගැ: 132²⁰ 133¹⁷ 270¹ සාර: දී: 96¹⁹ -'**උදඟ** (නා) = විශෙෂයෙන් ඔද වැඩි. ඉතා තුටු පහටු වූ ධ: අ: ගැ: 132³⁰ 133¹⁷ -**චිත්ත** (නා) = ඔද වැඩි සිත. නො හැකුළුණු සිත් ඇති. පින මිඹ විගමනයෙන් නො හැකුළුණු සිත් ඇති. "යදා භගවා අඤ්ඤාසි යසං කුලපුත්තං -පෙ- **උදඟ චිත්තං** පසන්න චිත්තං" මහා: පා: 14²² 259¹⁹ සාරා: 194²⁶ චූ: පා: 310⁴

උදඤ්චන (නා) = සැන්ද. දිය ඉස්නා සැන්ද. "**උදඤ්චන** ශබ්දයෙන් උලුඹා වාරකාදි දිය ඉස්නා වළඳ කියනු" - "වාටියා **උදඤ්චන** භාවපන්නති විය හොති" ධ: අ: ගැ: 40³-⁹

උදඤ්ජල (නා) = මඩ, මඩ වගුර. මඩ බහුල තැන්. "අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො **උදඤ්ජලං** කිළන්නස්ස අසුචි මුච්චි" පාරා: පා: 139²¹-²⁵ ස: පා: 378²³ (උදකච්ඡල්ල බලනු.)

උදපාදි (ක්‍රි) (උ + √පද + ඊ) = පහළ විය. උපන්නේය. හටගත්තේය. "පරිචිතකෙකා **උදපාදි**" පාරා: පා: 7⁹ මහා: පා: 6²⁶ 10²

උදය 1 (නා) = නැගීම, උදුවීම. 2 උදය කාලය. අලුයම. 3 උදය පළිතය. නැගෙනහිර. අ: ප: ස: 28⁴

උදය 2 (නා) = ලාභය. ලැබීම. ආදායම. "කිත්තකො **උදයො** භවිස්සති" පාරා: පා: 262²⁰

උදයබ්බයඤාණ (නා) උදයව්‍යය ඥානය. යථා භූත ඥාන දර්ශනය. සංඝකාරයන්ගේ හට ගැන්ම සහ විනාශය දක්නා නුවණ. 'උදයබ්බයං, සව් සඛරහි **උදය ව්‍යය දක්ඛ ඤාණ**" - "යථා භූත ඤාණදස්සනන්ති තරුණ විපස්සනා; **උදයබ්බය ඤාණස්සෙතං** අධිවචනං" ධ: අ: ගැ: 170³ 266²⁷ ස: පා: 101³²¹ කු: සි: ස: 164³³ වි: මා: ස: 1200³⁰ 1433²⁹

උදයභද්ද (නා) = එනම් රජ. අජාසත් රජුගේ පුතා. ස: පා: 427-³¹

උදර (නා) [සං. උදර] = 1 උදරය, බඩ, කුස. 2 අභ්‍යන්තරය, ඇතුළත. අ: ප: ස: 38⁵ පාරා: පා: 113²⁹ වි: මා: ස: 626⁹⁰ ජා: අ: ගැ: 62¹⁰-²⁴ -'**අග්ගි** (නා) = උදරාග්නිය,

ජඨරාග්නිය. කුස ගින්න. වි: මා: ස: 628[34] 629[32] -**"අව දෙහක** (නා) = කුස පුරා, කුස පුරා ආහාර අනුභව කිරීම. "උදරාව දෙහක හොජන පරිවජ්ජනෙන, කුස් පුරා කන අහර දුරු කිරීමෙන් හෝ" වි: මා: ස: 76[12] (2) වි: ම: ටී: 53[8] -**චජ්ජ** (නා) = බඩ සිවිය. බඩෙහි සිවිය. "**උදරචජ්ජං** උපපාටෙත්වා අන්තගණ්ඨිං නීහරිත්වා හරියාය දස්සෙසි" මහා: පා: 314[3] ම: පා: ස:797[35] -**පටල** (නා) = උදර පටලය. බඩ වසා සිටින සම් මස්. වි: මා: ස: 628[11] 631[8] 1201[3] 1491[30] -**වටති** (නා) = උදර වැටිය. බඩ රැළි. "එහි හනෙත **උදර වටතියං** ඝටෙහි" පාරා: පා: 40[2] 128[27] වි: මා: ස: 634[36] -**වාත** (නා) = උදර වාතය. උදර වා. ධ: අ: ගැ: 275[33] (උදර වාතාබාධ බලනු.) -ං **ආබාධ** (නා) = උදරයෙහි වාතාබාධයක්. "තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස **උදර වාතාබාධො** හොති" චූ: පා: B. 738[25] 739[32] මහා: පා: 245[1-8] ම: පා: ස: 608[25] චූ: පා: 254[29] වි: ම: ටී: 60[2] ධ: අ: ගැ: 215[33]

උදූහන (නා) = එනම් සඩරය. සර හඬැඳය. ධ: අ: ගැ: 58[2] 140[31] (සරභඤ්ඤ බලනු.)

උදාන 1 (නා) = ප්‍රීති වාක්‍යය. සොම්නසින් යුත් නුවණින් හටගත් ප්‍රීති වාක්‍යය. සංවෙග යෙන් හෝ සිට පවත්වන වාක්‍යය "තායං වෙලායං ඉමං **උදානං** උදානෙසි" - "මෙහි **උදාන** නම් කළක් තෙල් නැළියෙක ඕනා කල්හි නැළියේ ගන්නා ගෙනැ නො ගන්නා ඉතිර වැම්මෙන සෙයින් ළෙඟි උපන් ප්‍රීති නො හැම්මයහි කරන වාග් ව්‍යවහාරයි" - "මේ උදන් ධම් - සං වෙතෙන් ඉතිරි ගිය තෙපුළැයි යූ සේයි" මහා: පා: 1[19] සා: පා: 715[22] ජා: අ: ගැ: 37[22] ම: බෞ: ව: ගැ: 62[20] සාර: දී: 83[21] ධ: අ: ගැ: 566

උදාන 2 (නා) = නවාඞග ශාසනය ශාසනයෙන් එකක්. සොම්නස් නුවණින් ගාථා බඳින යෙන් දෙශනා කළ ධර්මය. ඒ උදාන දෙශනාව සමහර තැනෙක ගාථා බන්ධනයෙන් ද, කිසි තැනෙක වාක්‍ය වශයෙන් ද, අන් තැනෙක සොම්නස් වශයෙන් සහ ධර්මසංවෙග වශ යෙන් ද පවත්නේය. එහෙත් බහුලව දක්නේ ගාථා බන්ධනයෙනි. "යෙභුය්‍යෙන හි **උදානං** ගාථා බන්ධවසෙන භාසිතං" සාර: දී: 83[21] 84[22] ස: පා: 16[14] පාරා: පා: 8[22] (උදානයි ද දක්නේය)

උදාන පාළි (නා) = උදාන දෙශනාව. සාර: දී: 85[20]

උදානෙසි (ක්‍රි) (උ + ආ + නී + ඒ) = පැවැත්වීය. ප්‍රීතිවාක්‍යය ප්‍රකාශ කෙළේය. "තායං වෙලායං ඉමං උදානං **උදානෙසි**" මහා: පා: 1[19] 2[10-19] 3[20] සා: දී: 84[18]

උදාහරණ (නා) (උ + ආ + √හර + ණ) = උදා හරණය, කරුණු ඉදිරිපත් කිරීම. නිදර්ශනය. අ: ප: ස: 17[28]

උදාහරිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = ප්‍රකාශ කොට, කියා. ජා: අ: ගැ: 12[6][11]

උදාහු (නි) = පරිවිතර්කයෙහි වැටෙන නිපාත යක්. නොහොත් "ආදූ කොහොත්-**උදාහු** යූ සේයි" ධ: අ: ගැ: 22[21] අ: ප: ස: 153[8]

උදිච්ච (නා) = ප්‍රසිඛ වූ. වැඩි සිටි. ජා: අ: ගැ: 61[16] 197[15]

උදිච්චරෙ (ක්‍රි) = බැලූහ. පිරිවැරූහ. "අග්‍යාගාරං **උදිච්චරෙ** ජවිලා" මහා: පා: 23[17] සාර: ම: 196[23]

උදිත (නා) = 1 කියූ, කියන ලද 2 උදා වූ, පහළ වූ. අ: ප: ස: 103[8]

උදිචි (නා) [සං. උදීචි] = උත්තරදිශාව, උතුරු දිග. "උත්තර දිග **උදිචි** නම් වෙයි." අ: ප: ස: 7[13]

උදීරිත (නා) = කියූ, කියන ලද. පැවසූ. ඉදිරි පත් කළ වචනය. අ: ප: ස: 103[7]

උදුකඛල (නා) [සං. උදුඛල] = වත, වංගෙඩිය. එක් ගරු භාණ්ඩයක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උදුකඛල** මුසලනති" - "**උ දු කඛ ලෙ** කොටෙත්වා කොටෙත්වා පරිභුඤ්ජන්ති" - "**උදුකඛල** කිවවං, වත් කිස" මහා: පා: 237[9] පාරා: පා: 6[16] ස: පා: 118[35] 918[32] ක: වි: 140[12] ක: වි: පි: 113[6] වි: වි: ටී: 399[24] ම: පා: ස: 647[14] 648[15] වි: ලං: 34[8] 210[12] වි: මා: ස: 843[38] -**දණ්ඩ** (න) = උදුකඛල දණ්ඩය. මොගොල. වි: ලං: 34[15] -**පාසක** (න) = උදුකඛලය සහ උත්තරපාසකය. දෙර සවි වන යට සිදුර සහ උඩ පාසකය. මේ වචනය

දක්නේ බුදුසිකඛා ශ්‍රාවකයෙහි පකිණ්ණක පරිච්ඡේදයෙහිය. "සඛාර බන්ධනෙ ඨානෙ **සොදුකඛලික පාසකෙ**" යනු එහි දක්නා පාඨයයි. එය ද පරිවත්තන ඛාරය පිළිබඳව කියූ තැනය සඳහන් වන්නේ. පාළිමුත්තක විනය විනිශ්චයේ පරිවත්තන ඛාරයාගේ ලක්ඛණ දක්නේ; "කිදිසමපන ඛාරං සංවරිතබබං? රුක්ඛපදර වෙළුපදර කිලඤ්ජ පණ්ණාදීනං යෙන කෙනචි කවාටං කත්වා **"හෙට්ඨා උදුකඛලෙ උපරි උත්තරපාසකෙ** ච පවෙසෙත්වා කතං පරිවත්තක ඛාරමෙව සංවරිතබබං" යනුවෙනි. මේ "හෙට්ඨා උදුකඛලෙ උපරි උත්තරපාසකෙ" යනු පිඩු කිරීමෙනි බුදුසිකඛායෙහි "සොදුකඛලික පාසකෙ" යි කියන ලද්දේ. කුදුසික සන්ත යෙහි එයට දුන් අර්ථය **"වටෙවු උතුරු ලි ඇනි"** යනුයි. මෙහි **"වටවු"** යනු යෙදුවේ **උදුකඛලික"** ශබ්දය පිණිසය. සමහරුන් මෙය **"වලෙවු – වනෙවු"** කියා ශුද්ධ කරතුදු මෙහි ශුද්ධ පාඨය **"වටෙවු"** යනුමය. **"වට"** ශබ්දයෙන් කියවෙනුයේ උදුකඛලයයි ධම් පියා අටුවා ගැටපදයෙහි ද, "උදුකඛලසාලං, **වටහල්"** (146[11]) යි අරුත් කීහ. සිඛවළඳ විනිසෙහි **"ඳෙරවටු** ආදී පිරිවැටෙන දෙර ඇති සෙනස්න" යන තන්හි දක්නා දෙරවටු ශබ්දය ද මෙයට නැකම් කියන්නේය. එබැවින් **"වටෙවු"** යනු අශුද්ධ පාඨයක් නොවන බව පැහැදිලිය. වටෙ + වු, යනු පාළි උදුකඛලික (උදුකඛල + ඉක) ශබ්දයාගේ අරුත් පවසන ශබ්දය මෙන් පිළිගත යුතුය. උදුකඛල ශබ්දයෙන් වන = වංගෙඩිය යන අරුත් පවසතුදු මෙහි කියනුයේ පරිවත්තන ඛාරය ප්‍රවෙශ වන ඝට සිදුරයි. විමති විනොදනී ටීකාවේ 399[24] කුඛා සිදුරට **උදුකඛල** ශබ්දය යොදන බව කියයි. "හෙට්ඨා උදුකඛලෙ -පෙ- පවෙසෙත්වා කතං" යි පාළි මුත්තක විනය විනිශ්චයේ කියන බැවින් කුදුසික සඳහන් උදුකඛල ශබ්දයෙන් ද පැවසෙනුයේ දෙරබාව ප්‍රවෙශවන සේ උළු වස්සෙහි පහළ සිදුරු සහිතව කළ කොටසයි. මෙහි පාසක ශබ්දයෙන් කියවෙනුයේ උත්තර පාසකයයි. එය දෙරබාවෙහි උඩ පිහිටි බව පාළිමුත්තක විනය විනිශ්චයේ යෙදූ "උපරි" ශබ්දයෙන් කියයි. උත්තරපාසකය නම් දෙර බාව ඔබ මොබ හැකිලීමට සහ දිග හැරීමට හැකිවන සේ යෙදූ පුඩුව හෝ රැහැණයි පරිවත්තක ඛාරය එබඳු බව "සංවරණ විවරණ වසෙන ඉතො චිතො ච පරිවත්තන යොගග ඛාරමෙව" යන විනයාලංකාරය (9[35]) පාඨයෙන් ප්‍රකාශ වේ. මේ සියල්ල පිඩු කොට පාළිමුත්තක විනය විනිශ්චය සඞ්ග්‍රහ ව්‍යාඛ්‍යායෙහි මෙසේ කියයි. "මින් දෙරලැල්ලයේ යටිකොණෙහි වූ බුලු ඇණය විදමින් සහිත බිම වැලලූ ලි කොටයෙහි ප්‍රවෙශ කිරීම ද, උඩ කොණ රැහැණකින් උලුවස්සේ බැඳීම නොහොත් උලුවස්සේ බැඳි රැහැණෙහි (පුඩුවෙහි) ප්‍රවෙශ කිරීම හඟවයි" කු: සි: ස: 110[12] බු: සි: ටී: 139[30] ස: පා: 202[3] වි: ලං 10[7] සි: ව: වි: 7[1] පා: මූ: වි: වි: ස: 111[9] (උදුකඛලික බලනු) -**භණ්ඩික** (නා) = වංගෙඩියක් සඳහා පිණිස ගෙණෙන ලද දෑවය ලී කොටය. **"උදුකඛල භණ්ඩිකං** අකක-මිත්වා පවට්ටෙසි" පාරා: පා: 73[33] සාරා: ම: 44[35] සාර: දී: 61[719] -**වඤ්ඣු** (නා) = උදුකඛල කථාවස්තුව. භාණ්ඩයක් පෙරළී දරුවකුගේ මරණය සිදුවීම පිළිබඳ කථා වස්තුව. ස: පා: 332[28] (උදුකඛල භණ්ඩික බලනු) -**සද්ද** (නා) [සං. ශබ්ද] = වංගෙඩි ශබ්දය. වනෙහි ධාන්‍ය කොටන හඬ "කිනනුඛො ආනන්ද **උදුකඛල සද්දො නි**" පාරා: පා: 6[25] -**සාලා** (නා) [සං. ශාලා] = වටහල්. වංගෙඩි මොහොල් ආදී උපකරණ තබන ශාලාව. **"උදුකඛල සාලං**, වටහල්" ධ: අ: ගැ: 146[11]

උදුකඛලක පාසක (නා) (උදුකඛල පාසක බලනු)

උදුකඛලික (නා) = ඝට සිදුර. උළුවස්සෙහි පහළ සිදුරු සහිතව කළ කොටස. "අනු-ජානාමි භික්ඛවෙ පිට්ඨිසඞ්ඝාටං **උදුකඛලිකං** උත්තරපාසකං" චු: පා: 255[59] 256[7] 264[11] 271[3] (උදුකඛල පාසක බලනු)

උදුම්බර (නා) [සං. උදුම්බර] = දිඹුල්. එනම් ගස හෝ ගෙඩි. 2 එනම් නගරය. "ආළවිං ආයසමා රෙවතො කත්‍තාකුජ්ජා **උදුම්බරං** අගමාසි" අ: ප: ස: 75[31] චු: පා: 443[10]

උද්‍ද (නා) = දියබල්ලා. මස්වායා. **"උදෙදා**, මච්ඡාවා නොහොත් මස්වායා" – **"උද්‍ද** සවායහ" – "මස්වා, උද්‍දය; දියබල්ලය" කු: සි: ස: 62[27] සි: ව; වි: 62[5] 109[26] ජා: අ: ගැ: 174[2] ධ: අ: ගැ 164[17] 193[35] -**චම්ම**

(නා) [සං. වම්‍ම] = දියබල්ලන්ගේ සම්. මුව සම් යි ද කියති. ම: පා: සු: 610[36] (උදක වම්මපරිකඛට බලනු) - **ංපරිකඛට** (නා) [ස පරිෂ්කෘත] = දිය බල්ලන්ගේ සම් පටියක් වටේ යොදන ලද, එබදු වහන්. නො දැරිය යුතු වහන් විශෙෂයක්. මුව ලොමින් නිපන් වස්ත්‍ර පටියක් වටේ යෙදූ වහන් යි ද, දක්නේය. **උදක** යනු දිය බල්ලන්ට මෙන් ම එක්තරා මුව විශෙෂයකට නමක් යි ද කියති ජෛන සාහිත්‍යයෙහි ද, **උදක** ශබ්දය මනුස්‍ය විශෙෂයකට ව්‍යවහාර වන බව ද, ඔවුන්ගේ සම් පරිභොගයට ගන්නා බවද. "ප්‍රාකෘත ශබ්ද මහාණ්වයේ දක්නේය. "**න උදක වම්ම පරිකඛටා** උපාහනා ධාරෙතබ්බා" මහා: පා: 220[10] ම: පා: සු: 610[37] සි: ව: වි: 6[25] 109[26] - **ලොම** (නා) (උදක ලොමී බලනු) සු: සු: පා: 807[33] - **ලොමී** (නා) (ලොම + ඊ) [සං. රොම] = එක් පසක ලොම් ඇති, එබදු ඇතිරි. දෙ දෑස ඇති උණුලොම් ඇතිරිය. කැප නැති මහ අසුනක්. "**උදකලොමික** නම් එක් පස්හි ලොම් ඇති ඇතිරිසි" "**උදකලොමිනි** උභතො දසං උණ්ණාමයත්ථරණං කෙවි උභතො උග්ගතා පුප්ඵන්තී වදන්ති" - "**උදකලොමී**, එක පිටෙක ලොම් ඇති ඇතිරිද" - "න භික්ඛවෙ උච්චාසයන මහා සයනානි ධාරෙතබ්බානි, සෙය්‍යථිදං? ආසන්දි පල්ලඞ්කා- පෙ - උදකලොමී - පෙ - උභතො ලොහිතකූධානං" සි: ව: වි: 63 සු වි: 63[29] කු: සි: සු: 65[29] අ: ප: සු: 43[26] මහා පා: 226[14] සු: පා: 807[2] චූ: පා: 32[1] - **සුඛා** (නා) (උදකසුඛ බලනු) චූ: පා: B 24[23]

උදකරාමපුත්ත (නා) = එනම් තැනැත්තා. රාමපුත්‍ර වූ උදක. "අභිදෙස කාලකතො හනෙත **උදකො රාමපුත්තොති**" මහා: පා; 6[35]

උදකණ්ඩ (නා) - (=කාමර) නැති එක දෙරක් ඇති දීඝී ශාලාව. දික්ගේ. භාණ්ඩ ශාලාව, බඩු තැන්පත් කරන ශාලාව යි කියත්. එක් ගෘහ විශෙෂයක්. "**උදකණ්ඩානි** අගබ්භිකා එකද්වාරාදීඝසාලාති වදන්ති" - "**උදකණ්ඩා** එකො පතිස්සය විසෙසො, යො භණ්ඩසාලා උද්ඝොසිතන්තිපි වුච්චති" වි: ම: සු: 72 2-26 වි: ම: ටී: 45[23-32] අභි: ප්‍ර: 2005[15]

උදකන 1 (නා) = බඹුනය බැඳීම. අ: ප: සු: 48[31]

උදකන 2 (නා) = උදෙසය සංක්ෂෙපය. වි: මා: සු: 1636[27] - **ගාථා** (නා) - උදෙස ගාථා. චුල්ලවග්ගපාළි, මහාවග්ගපාළි පොත්හි ඒ ඒ ඛන්ධකාවසානයෙහි දැක්වෙන ඛන්ධකාගත කරුණු සඞ්ග්‍රහ කළ ගාථා. සාර: දී: 473[23] - **සඞ්ගහ** (නා) - විනය පිටකයේ දක්නා එක් සඞ්ග්‍රහ විශෙෂයක්. ප්‍රථම්පාරාජිකාදීන්හි දක්නා විනීත වස්තු ආදිය සැකෙවින් සඞ්ග්‍රහ කළ "මක්කටී වජ්ජිපුත්තානව. ගිහි නග්ගභාව නිත්ථියා". ආදිගාථා. සාර: දී: 90[15] සු: පා: 176

උදකප (නා) = එක් නගර පරිෂ්කාරයක්. නගරය ආරක්ෂා කරන එක් අඞ්ගයක්. පවුරු පදනම. "**උදකප** නම් උපකාරිකාවයි හෙවත් පරිඛාවෙහි පටන් ප්‍රාකාරය තෙක් අසුගේ කුර සටහනින් සතුරන්ට පවුර පැන නොයා හැකිසේ බැවුම් හැඬෙට ලිහා වැටෙන සේ කළ පදනමය" - "**උදකප** පරිඛාදි යනුයෙහි **උදකප** නම් බිහි පවුරෙහි පවුරු පිළ" වි: මා: සු: 78[22] (2) 24[23] (උ: ශ්‍ර:) වි: ම: ටී: 54[32] ධ: අ: ගැ: 257[30] අ: ප: සු: 29[17]

උදකම (නා) = 1 දම්වැල් සිද, දම්වැල් කඩා ගෙන. ධ: අ: ගැ: 177[23].

උදකල (නා) = කොබෝල්ලි, එනම් ගස් වශීය. අ: ප: සු: 75[33].

උදකලනක 1 (නා) [සං. උදඤ්ජන] = විදහිම, ගලවා දැමීම. "**උදකලනක**, විදහිම් ඇති" ප්‍රා: පු: සු: 91[27] පාචි: පා: 190[2].

උදකලනක 2 (නා) = එනම් පවිති ශික්ෂාපදය. යම් භික්ෂුවක් හැඳක් හෝ පුටුවක් හෝ පුළුන් බහා වළඳනා ලදු කොට කරවා නම් එය ගලවා දමා පවිති ඇවැත් දෙසිය යුතු යයි නියමිත ශික්ෂාපදය. පාචි: පා: 190[2] සු: ප: 64[14] (උදකලනක බලනු).

උදකලෙබා (පූ: ක්‍රි:) (උ + √දර + ණෙ + ත්වා) = විදහා, ගලවා දමා. "අඤ්ඤත කතං පටිලභිත්වා **උදකලෙබා** පරිභුඤ්ජති" පාචි. පා. 190[20].

උදකසුඛ (නා) = වසු ගොම අළු සමග ඇනු බදම. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පරිත්තාන කුටිකං **උදකසුඛන්ති**" චූ: පා: 269[17] සු: පා: 6[01]5. (උදකසුව සු: පා: 901[5] උදකසුඛා චූ: පා: B. 24[23] යනුද දක්නේය.

උද්දිටඨ (නා) (උ + √දිස + ත) [සං. උද්දිෂ්ට] = උදෙසන ලද, ඉදිරියෙහි දෙසූ උදෙසූ. දෙසූ. "**උද්දිඨං** ඛො ආයසම්මනෙතා නිදානං" ප්‍රා: පු: ස: 49 **ක**: වි: 33¹³ (පු· ලි: **උද්දිඨො** - සත්‍රී: ලි: **උද්දිඨා** - න: ලි: **උද්දිඨං**). -**මත්ත** (නා) [සං. මාත්‍ර] = උදෙසිම් පමණ. උදෙසූ කල. පාමොක් උදෙසූ කෙණෙහි. "තෙහි **උද්දිඨ මත්තෙ** පාමොක්ඛෙ" මහා: පා: 132³⁰

උද්දිසති (ක්‍රි) (උ + √දිස + ති) = උදෙසයි, වදුරයි, හඳුරයි. (අතී: **උද්දිසි** වතී: **උද්දිසති** අනා: **උද්දිසති** සම්: **උද්දිසෙය්‍ය** පම්: **උද්දිසතු** පූ: ක්‍රි: **උද්දිසිඨා** වකා: **උද්දිසනෙතා** සත්‍රී: ලි: **උද්දිසන්තී** ප්‍ර: ක්‍රි: **උද්දිසාපෙති** ප්‍ර: තුං: **උද්දිසාපෙතුං** කම්: කෘ: **උද්දිසිතබ්බෙ, -තබ්බා, -තබ්බං** ප්‍ර: කම්: කෘ: **උද්දිසාපෙතබ්බෙ**) = '**උද්දිසමානෙති** ආචරියෙන අනෙතවාසිකස්ස වුච්චමානෙ වා සජ්ඣායවසෙන පරිවත්තියමානෙ වා" - "පාතිමොක්ඛං **උද්දිසිංසු**" - "පුන පාති මොක්ඛං **උද්දිසිතබ්බං**" - "අනුජානාමි' භික්ඛවෙ **පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං**" - "සචෙ **උද්දිසාපෙතු කාමො** හොති **උද්දිසා පෙතබ්බා**" මහා: පා: 44¹² 112²¹ 138³ 140³ **ක**: වි: 13¹⁸ ධ: අ: ගැ: 117¹ 281¹⁵

උද්දිසියති (ක්‍රි) = උදෙසනු ලැබේ. කියනු ලැබේ. වි: මා: ස: 998²⁵.

උද්දිස්ස (නි) [සං. උද්දිශ්‍ය] = උදෙසා, නිසා, අරභයා. ස: පා: 483¹³ -**කම්ම** (නා) [සං. කෘත<පා: කට] = උදෙසා කළ, තමන් වෙනුවෙන් පිළියෙල කළ. එබඳු භික්ෂාව. "ඉධ භික්ඛවෙ එකවෙවා අවෙලකො -පෙ- න **උද්දිස්සකටං** -පෙ- පතිගණ්හාති" අඞ්ගු: නි: 180²⁵ මනො: පූ: 463³¹ ප: සූ: 36¹¹ -**කම්ම මංස** (නා) = උදෙසා පිළියෙල කළ මාංසය. පස් සහ දැමියන් කෙරෙහි යම් කිසිවකු උදෙසා මැරූ ගොඩ මස් සහ දිය මස්. අකැප වූ මාංසයක්. "න භික්ඛවෙ **උද්දිස්සකටං මංසං** පරිභුඤ්ජිතබ්බං යො පරිභුඤ්ජෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස" "**උද්දිස්සකටං මංසන්ති,** පස් සහ දැමියන් කෙරෙහි යම් කිසිවකු උදෙසා මැරූ ගොඩ මස් දියෙහි මස් ද" මහා: පා: 271²⁷ 272² කු: සි: ස: 41⁸ ස: පා: 436³² සාර: දී: 699³¹ (**උද්දිස්සකත** යි ද දක්නේය. ධූ: සි: ථී: 64²⁹

උද්දෙසක (නා) [සං. උද්දෙක] = වමනය, ඔක් කාරය. කැලි නැගීම. "අථඛො රඤ්ඤො පජෙජාතස්ස සපපි පිතං පරිතාමෙන්තං **උද්දෙසකං** අදාසි" මහා: පා: 314³⁴ ම: පා: ස: 800⁶ අ: ප: ස: 64¹⁸ (**උද්දෙක** යි ද දක්නේය).

උද්දෙස 1 (නා) (උ + √දිස + ණ) = උදෙසිම, කීම, බණ හැදෑරීම. "හඳුරනු උදෙස් නම්" -"**උද්දෙස, බණ** හැදෑරීම් පිණිසද" ජා: අ: ගැ: 186⁵ කු: සි: ස: 105²⁰ ධ: අ: ගැ: 81

උද්දෙස 2 (නා) = පෙළ, පාළි ධර්මය. "උද්දෙසං, පෙළ හෝ; පරිපුච්ඡං වා, අට්ඨවා හෝ," - "**උද්දෙස** ගහණ කාලෙ, උදෙස් ගත්තා කල්හි, පෙළ හදාරණ කල්හි යූ සේයි" කු: සි: ස: 57²⁴ ධ: අ: ගැ: 81²⁵ 98²⁰ 213³⁷ ස: පා: 587¹⁴ 733²⁴ 741³¹ වි: මා: ස: 224²⁰ පාරා: පා: 363³⁴ වි: ලං: 291¹² 350¹⁸.

උද්දෙස 3 (නා) = නාම ගොත්‍ර උදෙසීම, නම් ගොත් කීම. "ඉති සාකාරං ස **උද්දෙසං** අනෙක විහිතං පුබ්බනිවාසං අනුස්සරාමි" -**උද්දෙසනති** නාම ගොත්‍රතවසෙන ස උද්දෙ සං" පාරා: පා: 4²⁹ ස: පා: 105²⁰ වි: මා: ස: 998²².

උද්දෙස 4 (නා) = පස් වැදෑරුම් ප්‍රාතිමොක්ෂ දෙශය. සඞ්ඝයා බිඳෙන **කරුණු** පසින් එකක්. "පඤ්චහි ඛො උපාලි ආකාරෙහි සඞ්ඝො භිජ්ජති **කමෙමන උද්දෙසෙන** වොහ රන්තො අනුසාවනෙන සලාකගාහෙනාති" පරි: පා: 269¹³ ස: පා: 1023¹⁹ සාර: දී: 701¹³ 706²⁵ ප: සූ: 76¹⁶ (4)

උද්දෙස 5 (නා) සංක්ෂෙපය. උද්‌ගතය. වි: මා: ස 1636²⁷ (උද්‌ගත 2 බලනු.

උද්දෙස 6 (නා) = ප්‍රාතිමොක්ෂය. ශික්ෂාප්‍රත්‍යා ඛ්‍යානයෙහි යෙදෙන ක්ෂෙත්‍ර පද දෙවිස්සෙන් එකක්. "**උද්දෙසං** පවචකාමීති වදති විඤ්ඤූ පෙති" සාරා: පා: 25³⁴ **ක**: වි: 19¹⁹ ස: පා: 177¹³ 179³⁵ සාර: දී: 448¹⁸ -'**අසේඛ** (නා)= උදෙසනු කැමැත්තා. පෙළ හදාරනු කැමැති භික්ෂුව. ස: පා: 905 (**උද්දෙස** සම්පත්ති බලනු) -'**අනෙතවාසික** (නා) = උදෙස ගන්නා අතැ වැසි, ඉගෙන ගන්නා ශිෂ්‍යයා. උදෙස ගන් නා තුරුද, හැකි තම් ඉන් ඔබද, පිළිදුගිය යුතු කැනැත්තෙක්. වි: මා: ස: 226³² වි: ලං: 306¹⁵ -'**ආචරිය** (නා) = පෙළහදාරන ගුරු

වරයා. බණ දහම් උගන්වන ආචාර්‍යවරයා. සිව්වැදෑරුම් හෝ පස්වැදෑරුම් ආචාර්‍ය වරයන් ගෙන් එක් ආචාර්‍ය වරයෙක්. පෙළ හදාරන තුරු ද, හැකි තම් ඉන් ඔබ ද පිළිදැගියයුතු ආචාර්‍යවරයෙක්. වි: මා: ස: 226^{7-32} ස: පා: 807^{1} 1025^{13} **-ක** (නා) = උදෙසන, පාමොක් උදෙසන. පෙළ හදාරන. ඉගෙන ගන්නා "**උදෙදසකානං** අනාපත්ති" මහා: පා: 139^{2} **-ගහණ**(නා)=පෙළ කියවා ගැන්ම. පෙළ හැදෑරීම. "උද්දිසීයතීති "**උදෙදසෝ**, පාළි, තස්ස ගහණං = උදෙසගහණං" ධ: අ: ගැ: 81^{25} ජා: අ: ගැ: 56^{9} ක: වි: පි: 61^{11-13} **-ගොචර** (නා) = උදෙසය ගොදුරු කොට ඇති, පෙළ ධම් හදාරන. වින: ම: 41^{14} ස: පා: 169^{11} **-පත්ත** (නා) = තමන් උදෙසා වූ පාත්‍රය. නියම කළ පාත්‍රය. ස: පා: 925^{6} 927^{14} **-ං'අත්ථාය** (නා) = තමන් උදෙසා වූ පාත්‍රය පිණිස. ස: පා: 926^{8} **-පරිපුච්ඡා** (නා) = හැදෑරීම සහ අරුත් ගැණීම. "**උදෙදස** නම් පෙළ කියවා දීමයි, පරිපුච්ඡා නම් අර්‍ථ ඉගැන්වීමයි" – "හදාරනු **උදෙස්** නම්. අරුත් ගහණ් පරි පුච්ඡා නම්" වි: මා: ස: 224^{20} ජා: අ: ගැ: 186^{5} ස: පා: $1\dot{4}3^{8}$ **-පරියාපන්න** (නා) = ප්‍රාතිමෝක්‍ෂෝදෙශයෙහි ඇතුළත් වූ. එබදු ශික්‍ෂාපද. ක: වි: 46^{18} ප්‍රා: පු: ස: 24^{22} පාරා: පා: 212^{9} **-පාළි** (නා)= උදෙශ පාළිය. පඤ්ච ප්‍රාතිමෝක්‍ෂෝදෙශය. විත: ම: 91^{17} **-භත්ත** 1 (නා) = උදෙසා දෙන බත නියම කොට දෙන බත. තුදුස් බතින් එකක්. "සඟනගෙන් උදෙසා මෙතෙක් දෙනා වහන්සේ ලැබෙන්නටය යි **උදෙදසක** තෙරුන් ගෙන් භික්‍ෂූන් ලබා ගෙන දෙන බත" – "අනුජානාමි භික්ඛවෙ සංඝ භත්තං **උදෙදස භත්තං** -පෙ- පාටිපදිකභත්තං" – "අතිරෙක ලාභො සඞ්ඝ භත්තං **උදෙදසභත්තං** -පෙ- පාටිපදිකභත්තං" ම: පා: ස: $483^{28}{}_{B}$ මහා: පා: 106^{21} චු: පා: 296^{30} ස: පා: 922^{12} වි: ලං: 309^{26}, 310^{12} සාර: දී: 396^{30-35} මනො: පූ: 492^{1} ධ: අ: ගැ: 281^{14} **-භත්ත** 2 (නා) = උදෙශ භක්‍තය. සලාක වශයෙන් ගතයුතු බතක්. පිණ්ඩියා ලොප හොජනයට අතිරෙක වශයෙන් ලැබෙන බතක්. මේ අතිරෙක ලාභ වශයෙන් ලැබෙන උදෙදස භක්‍තය නොවේ. විනයාලංකාරයෙහි මෙසේ කියන ලදී. "අති රෙක ලාභො සඞ්ඝ භත්තං **උදෙදස භත්තන්ති** ආදි වචනතො අතිරෙක ලාභං පටික්ඛිපාමීති සලාක වසෙන ගාහෙතබ්බං භත්ත මෙව පටික්ඛිත්තං. න හෙසජ්ජ සඞ්ඝ භත්තාදීනීති චුද්දස භත්තානියෙව තෙන න සාදිතබ්බානීති වුත්තානි" මහා: පා: 106^{21} වි: ලං: 312^{23} ම: පා: ස: 211^{12} සාර: දී: 396^{7} **-භක්ඛසර** (නං) = උදෙදස භක්‍තය දෙන ගෙය. ස: පා: 925^{30} **-මත්ත** (නා) = උදෙදස මාත්‍රය. උදෙසීම් පමණක්. ජා: අ: ගැ: 122^{19} **-ලාභ** (නා) = උදෙදස භක්‍තය වශ යෙන් ලැබුණු ලාභය. ස: පා: 923^{39} 924^{4} **-විහඞ්ග** (නා) = පෙළ සහ අටුවාව. ප: සූ: 172^{26} (4) **-විහාරී** (නා) = උදෙදස විහරණ ඇති. නිතර පෙළ හැදෑරීමෙහි යෙදුණු. විත: ම: 41^{12} ස: පා: 169^{9} **-වෙවචන** (නා) = උදෙදස ශබ්දයට යොදන පසිය ශබ්ද. ශික්‍ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයෙහි "**උදෙදස**ං පච්චක්ඛාමි" යනු වෙනුවට යොදන "භික්ඛු පාතිමොක්ඛු දෙදසං" "භික්ඛුනී පාතිමොක්ඛුදෙදසං" ආදි **උදෙදස වෙවචනයන්**. "එවමාදි **උදෙදස වෙවචනෙන** සික්ඛා පච්චක්ඛානං හොති" ස: පා: 179^{35} 180^{3} පාරා: පා: 26^{21} **-සම්පත්ති** (නා) = උදෙදස සම්පත්තිය. පෙළ හැදෑරීමට ඇති පහසුව. ඉගෙනීමට ඇති පහ සුකම. "උදෙදසත්ථිකෙ **උදෙදස සම්පත්තිං** සල්ලකෙත්වා -පෙ- අඤ්ඤා වසෙස සුඛං වසිස්සති" ස: පා: 905^{19} **-සංවාස** (නා) = එක් ව පාමොක් උදෙසීම. "පඤ්චවිධ වූ උදෙදසය **උදෙදස සංවාස** නම් වෙයි." ක: වි: පි: 18^{24} **-සීල** (නා) = උදෙසන සුභාව ඇති. පෙළ දහම් හදාරන සුළු. විත: ම: 41^{11} ස: පා: 169^{7}

උදෙදසං පච්චක්ඛාමි (ක්‍රි) = උදෙදශය ප්‍රත්‍යා ඛ්‍යානය කරමි. ශික්‍ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානයෙහි යෙදෙන දෙවිසි ක්‍ෂෙත්‍ර පදයන්ගෙන් එකක් මෙහි උදෙදස නම් ප්‍රාතිමෝක්‍ෂෝදෙශයයි. ක: වි: 19^{19} ස: පා: 179^{35}

උදෙදසික (නා) = උදෙසිම් ඇති, උදෙසා කළ. සාර: දී: $14\dot{3}^{19}$ **-චෙතිය** (නා) = බුදුන් උදෙසා කළ පූජනීය ස්ථානය. ප්‍රතිමාව. බුදු පිළිමය. තෙවැදෑරුම් චෛත්‍යයන්ගෙන් එකක්. සාර: දී: 145^{21}

උදෙදාසික (නා) = භාණ්ඩ ශාලාව. "රථාදි භාණ්ඩ තිබෙන ශාලාව" – "**උදෙදාසිකොති** යානාදීනං භණ්ඩානං සාලා" – "අනුජානාමි

නිකායවෙ **උදෙදාසිතනන්ති**" සං: පා: 472¹ 675⁴ 954¹⁹ චූ: පා: 422³⁴ පාචි: පා: 247¹⁸ පාරා: පා: 233¹⁶ **කං**: වි: පි: 4611 අ: ප: සං: 30¹⁶ **-සික්ඛාපද** (න) = එනම් ශික්ෂාපදය. කසීන චීවරය උඩරණය කළ කල්හි සඞ්ඝ සම්මුති යක් නැතිව එක් රැයකුදු තුන් සිවුරෙන් වෙන්ව වසන භික්ෂුවට නිසගි පචිති වේයයි පැණවූ ශික්ෂාපදය. සං: පා: 474²⁰ පාරා: පා: 235²¹

උද්ධ (නා) සං උෂ්ඛ>උද්ධ = සං. උෂ්ඛ>පා: උඤ්ඡ සිං:>උඹ] = උඹ. මතුභාගය, "**උද්ධං** වා අධො වා" පාරා: පා: 48⁹ අ: ප: සං: 155⁵ සං: පා: 380³⁵ ධ: අ: ගැ: 209²⁶ චූ: පා: 320²⁹ **-කම්ම** (නා) = උෂ්ඛකර්මය. උඩට නැඟීම. "ආසනා උට්ඨහෙ" ආදී තන්හි මෙන් නැඟීම" රූ: සි: සං: 433¹⁵ අ: ප: සං: 156¹⁹ 157²⁸ **-ගති** (නා) (√ගම්+ති) = උඩට යෑම, උඩට නැඟීම. අ: ප: සං: 137²⁰ **-ගාමිනී** (නා) = උඩු හොය කරා යන. උඩුගං බලා යන. "**උද්ධගාමිනිනති** උජ්ජවනිකායෙ" පාචි: පා: 81¹ සං: පා: 593¹⁶ **-ඛගම** (නා) = එනම් වාතය, තැලි නැඟීම්, ඉකි ගැසීම්, කිවිසීම්, ආදිය පවත්වන උඩට නැඟෙන වාතය. "**උද්ධඛගමා වාතාති** උගහාර හික්කාදි පවත්තකා උද්ධං ආරොහණ වාතා" වි: මා: සං: 858²⁻²³ අ: ප: සං: 8¹³ **-දෙහික** (නා) (දෙහ+ඉක) = මළ වුන් පිණිස එ දවස දෙන දානය. අ: ප: සං: 58² **-පාද** (න) = උඩට ලූ පා ඇති, පා උඩුකුරුව. නිරයෙහි උපදින ආකාරය. "එතෙ පතන්ති නිරයෙ. **උද්ධපාදා**, අවංසිරා" - "**උද්ධපාදා**, උඩට ලූ පා ඇතියෙම්" ධ: අ: ගැ: 126¹⁸ **-මංසාතන්න** (නා) = මරණින් මතු පැවැත්ම ඇති. දී: නි: 12⁶ සූ: වි: 84¹⁹

උද්ධගහචිත්තන (නා) = උඩඟු සිත. "උද්ධගහ චිත්තං පසන්න චිත්තං" චූ: පා: 419⁴

උද්ධච්ච (නා) (උද්ධත+ණ්‍ය) [සං. ඖද්ධත්‍ය] = උඩඟු බව, උඩඟුව. "අච්චාරද්ධ වීරියං **උද්ධච්චාය** සංවත්තති" මහා: පා: 216⁷ අ: ප: සං: 24³⁰

උද්ධම (නා) [සං. උද්ධෘත] = නඟා සිටුවන ලද, උඩට නැඟූ 2 ඖද්ධත්‍යය, උඩඟු බව අ: ප: සං: 24³⁰

උද්ධන (නා) = උදුන. ලිප "**උද්ධන** සජ්ජනාදිසු, ලිප් බැඳීම් ආදී" කං: වි: පි: 48² ධ: අ: ගැ: 114² 208¹⁵ අ: ප: සං: 65¹⁸

උද්ධභාගිය (නා) උද්ධභාග+ඊය) = උඩ කොටසෙහි වූ, උඩ කොටසට ඇතුළත්. උද්ධභාග නම් වූ රූපාරූප භවයන්හි උපද වන රූපරාග අරූපරාග මාන උද්ධච්ච අවිජ්ජා යන සංයොජන පස. "උද්ධං හජන්තීති; උද්ධභාගා, රූපාරූපභවා, තෙසං අවිවෙජ්ද හෙතුතාය හිතානි = "**උද්ධභාගියානි**" වි: මා: සං: 168¹⁸

උද්ධම්ම (නා) = ධර්මයට විරුද්ධ. ධර්මය පෙරළා, ධර්මය අධර්මය කොට "**උද්ධම්මං** උබ්බිනයං කත්වා, පහකොට; ධර්මය පෙරළායයි සේයි" කං: වි: පි: 16⁹ සං: පා: 764³¹ සාර: දී: 382²⁶ කං: වි: 18³ (උබ්බිනය බලනු)

උද්ධරණ (නා) = ඉදිරීම, උඩට ගැණීම. අඟ ජාතය සත්‍රී නිමිත්තෙන් උඩට ගැණීම. මෛථුන ධර්ම පාරාජික ක්ෂෙත්‍ර සතරින් එකක්. "අග දක්වා අදින සඳ **උද්ධරණ** නම්" -"**උද්ධරණං** සාදියති" පාරා: පා: 28²⁸ සං: පා: 187²⁷ කු: සි: සං: 431 වි: වි: 7. **-දුකූලකට** (නා) = එනම් දුකුළා ඇවැත. පොළොව යට තැන්පත් කළ භාණ්ඩයක් ගනු පිණිස උත්සාහයෙන් ම පස් නඟා පිටත දැමී නම් උද්ධරණ දුකූලකටය වේ. සං: පා: 225³⁵ 226²⁻³.

උද්ධරති 1 (ක්‍රි) (උ+√ධර+ති) = 1 උදුරයි, නඟයි. වේයන් නො නඟින සේ නඟා තබයි. උඩට ගනියි. 2 තැන්පත් කරයි. (අනි; **උද්ධරිවති**: **උද්ධරති** අනා: **උද්ධරිස්සති** සම්: **උද්ධරෙය්‍ය** පම්: **උද්ධරතු** පූ: ක්‍රි: **උද්ධරිත්වා** වකා: **උද්ධරනෙනා** කම්: කෘ: **උද්ධරිතබ්බා-තබ්බා -තබ්බං** = නැගිය යුතු, තැන්පත් කළයුතු) "සෙය්‍යං සන්ථරිත්වා තං පක්කමන්තා නෙව **උද්ධරිංසු** න **උද්ධරාපෙසුං**" -"උපජ්ඣායමහි වුට්ඨිතෙ ආසනං **උද්ධරිතබ්බං**" පාචි: පා: 53²⁷ 54³ 56⁷ සං: පා: 225³⁵ 569¹⁴ ප්‍රා: පු: සං: 59²⁸ මහා: පා: 43²⁹

උද්ධරති 2 (ක්‍රි) = උද්ධරණය කරයි. කසීනය උද්ධරණය කරයි කසීන චීවරයේ බලය නැති කරයි. "සඞ්ඝා කසිනං **උද්ධරති**" පාචි: පා: 319²² සං: පා: 460³⁰ (උද්ධරති 1 බලනු)

උද්ධරාපෙතබ්බං (නා) =නඟා තැබවිය යුතු. ඉවත් කරවිය යුතු "මද්‍යපෙතා පලාලානි **උද්ධරාපෙතබ්බානි**" චූ: පා: 305²⁴

උඩරාපෙන්නා (පු: ක්‍රි:) = නහා තබවා, ඉවත් කරවා. "පලාලානි **උඩරාපෙන්නා** භුසිකා උඩරාපෙතබ්බා" චූ: පා: 305[25]

උදඹරාපෙයය (ක්‍රි) = නහා තබවන්නේය. වේයන් කොකන සේ අනුන් ලවා හෝ තැන් පත් කරවන්නේය. ප්‍රා: පු: ස: 60[01] පාචි: පා: 55[2] 56[7]

උදඹරණ (නා) = නැගීම, උදෑවීම. "අභික්කන්තා භනෙන්ත! රත්ති. නික්ඛන්තෙන්තා පවිජිමොයාමෙ**උඩ්ඩෙන්තා** අරුණෙ" වි: ලං: 18[15] චූ: පා: 376[18] (උඩ්ඩයතං අරුණං" යි චුල්ලවග්ගපාළි සමහර සංස්කරණවල දක්නේය.)

උදඹාර 1 (නා) උ + √ධර + ණ) = උදහරණය කිරීම. කසින චීවරය උදහරණය කිරීම. චින: ම: 133[25] වි: වි: 2706

උදඹාර 2 (නා) = කසිනුද්ධාරය. කසිනය අතුරන භික්ෂුවක විසින් දතයුතු කරුණු අවින් එකක්. පක්කමනන්තිකාදි අට්ඨ කසිනුබ්භාර. "**උඩාරෙ** නාම පක්කමනන්තිකාදයෙ" චින: ම: 133[25] සං: පා: 1053[9] (කසිනුද්ධාර බලනු.)

උදඹාර 3 (නා) = ණය. අ: ප: ස: 64[24]

උදකි (නා) = ඇණ හෝ දූවකඩ. රථයෙහි අල වංගුව කෙළවර ගැල් බා දෙකේ ගරාදි නැවතීම පිණිස දෙ ඇඟිලිමෙන් වද්දන ඇණ හෝ දූවකඩ. වි: වි: ස: 59[11] වි: වි: 142 ස: පා: 242[3] (අක්ඛුද්ධි බලනු).

උඩ්ඩමානක 1 (නා) (උ + ඩ්ඩම + න + ක) (උඩ්ඩමාන + ක) [සං. උද්ධමා> උඩ්ඩමා + න + ක] ඉදිමුණු. එබදු මළ ශරීරය. "යදා පන සරීරං **උඩ්ඩමානකං** හොති කුථිතං" – "උඩං උඩං ඩුමාතත්තා උඩ්ඩමානං යී කීවෙත්. උඩ්ඩමාත මෙව උඩ්ඩමානකං, උඩ්ඩමානයම් **උඩ්ඩමානක** නම් වෙ. මෙහි සඞ්ඛ්‍යායෙහි ක ප්‍රත්‍යය කී වෙත්" ස: පා: 190[7] වි: මා: ස: 425[23] ජා: අ: ගැ: 99[26]

උඩ්ඩමානක 2 (නා) = එක් අශුභ සංඥාවක් දශවිධ අවිඥානක අශුභයන්ගෙන් එකක්. ඉදිමුණු මළ සිරුර. "**උඩ්ඩමානක** නම් ඉදිමුණු රුසි." වි: මා: ස: 425[18] 427[17] ජා: අ: ගැ: 99[27] **-අසුභ නිමිත්තං** (නා) = එනම් අශුභ නිමිත්තා. වි: මා: ස: 430[18] **-ඤාණං** (නා) = එනම් ධ්‍යානය. උඩ්ඩමානක නම් වූ ධ්‍යානය. වි: මා: ස: 427[19] **-නිමිත්තං** (නා) = උඩ්ඩමානක ශරීරය නිසා හටගත් උද්ග්‍රහ සහ ප්‍රතිභාග නිමිත්ත. වි: මා: ස: 427[14] 444[18] ජා: අ: ගැ: 99[26] **-පටිකූල** (නා) [සං. ප්‍රතිකූල] = ඉදිමුණු පිළිකුල. ඉදිමුණු සිරුරෙහි වූ පිළිකුල වි: මා: ස: 448[12] 449[33] **-සඤ්ඤා** (නා) = එනම් අශුභ සංඥාව. දශ සංඥාවන් ගෙන් එකක්. වි: මා: ස: 425[1] ස: පා: 171[28] **-සරීර** (නා) = ඉදිමුණු සිරුර. මළ සිරුර. වි: මා: ස: 425[16]

උඩ්ඩමායි (ක්‍රි) (උ + √ඩම + ඒ) ඉදිමි. ඉදිමුණේය. ධ: අ: ගැ: 187[34]

උද්දියන (නා) = ඉදිරෙන, පැළෙන. "**උද්දියන**, ඉදිරියෙන නොහොත් පැළියන" – "පඨවි **උද්දියන** සද්දො විය, පොළොව පෙරළන? හඬ බදු" ජා: අ: ගැ: 41[21] ධ: අ: ගැ: 127[16] 141[25] (ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහි "පඨවි උද්දියන සද්දො විය, පොළෝ පැළෙන හඬ බදුයයි යෙත් මේ" (127[16]) යි දක්නා නමුදු එහිම 141[25] පිටුවේ "පොළොව පෙරළන හඬ බදු" යනු දක්නේය. එය "පොළොව පැළෙන හඬ බදු" යි විය යුතු සේය. විමසත්වා!

උද්දියති (ක්‍රි) (උ + √දර + ඊය + ති) = නැසෙනු ලැබෙයි. නැසෙයි. වැනසෙයි. "තෙන ඛො පන සමයෙන සඞ්ඝස්ස මහා විහාරො **උද්දී යති**" මහා: පා: 165[26] ස: පා: 797[22] ම: පා: ස: 443[24]

උද්දෙක (නා) = වමනය, ඔක්කාරය, තැලි නැගීම. "**උද්දෙකං** දස්සතීති උගාරං දස්සති" – "**උද්දෙකොපි**, තැලිදු" වි: මා: ස: 628[21] 632[16] 844[21] (උද්දෙක බලනු.)

උන්දුර (නා) [සං. උන්දුර] = මියා. "**උන්දුරෙහිපි** උපචිකාහිපි ඛජ්ජතනී" මහා: පා: 321[32] පරි: පා: ගැ: 141[17] ජා: අ: ගැ: 57[17] චූ: පා: 229[7] **-බාඹිත** (නා) = මියන් කෑ පිළි. පංශුකූලිකඞ්ගය සමාදන්වන යොගියාට සුදුසු එක් පංශුකූලයක්. දශ වැදෑරුම් හෝ පස්වැදෑරුම් පංශුකූලයන්ගෙන් එකක්. "**උන්දුර බාඹිතං**, මියන් කෑ පිළිය" වි: මා; ස; 154 [7–35] ස: පා: 994[12] පරි: පා: 177[34]

උන්නහන්නා (නා) (උ + √නහ + යු = අන + ආ) = මතු මත්තෙහි බැඳීම. ගැළවෙත් නමුදු නො ගැළවිය දීම, එබදු කථා. ලාභ

සත්කාරාදිය කැමැතිව මෙරමා මතු මත් තෙහි බැඳ ගැනීම. "උඛං උඛං නහතා, වෙථනා ති වුත්තං හොති" සී: මා: ස: 67[34] 75[30] සී: ම: ටී: 46[23]

උප (උ: සං:) = 1 සමීප, 2 පූජා, 3 සමාන, 4 දෙඡාඛ්‍යාන = දෙස් කීම, 5 උත්පත්ති 6 චිත්තයාගේ (=ගතයුතු) ආකාර, 7 උපරිභාව 8 අභොජන, 9 අධික, 10 සංඥ, 11 පූජිකමී 12 බහුල යනාදි අර්ථවල වැටෙන උපසර්ගයක්. අ: ප: ස: 158[33] රූ: සි: ස: 446[10] **-'අඩඪ** (නා) [සං අඩ්<අඪ = අඩඪ] = සම භාගයක්. සම කොටසක්. ක. සී: 60[26] චිත: ම: 152[9] ධ: අ: ගැ: 237[15] **-'අඩඪආසන** (නා) = සවකීය ආසනයෙන් අඩියක්. තම අසුනෙන් කොටසක්. "අථ ඛො දෙවදත්තෙනා ආයසම්නතං සාරිපුත්තතං **උපඩඪාසනෙන නිමන්තෙසි**" චූ: පා: 328[24] චූ: පා: B 214[3] **-'අඩඪකාසි** (නා) = අඩ දහස. අඩ දහසකට සුදුසු වූ. පන්සියයක් වටිනා. "කම්බලං පාහෙසි **උපඩඪකාසිනං** ඛම්මානං" මහා: පා: 319[8] ම: පා: ස: 807[9-34] **-'අඩඪකඛාසිත** (නා) [සං. ක්ෂය<ඛය + ඉ + ත] = සම භාග යක් ශෙෂව ක්ෂය වූ. එබඳු සන්ති නිමිත්තා. එය සෙවනය කරන භික්ෂුවට ථුලැසි වේ. ක: සී: 241[7] සී: සී: ස: 26[10] ස: පා. 328[8] **-'අඩඪචඡනන** (නා) ($\sqrt{ඡිද}$ + යු = අන) = අඩක් සෙවූ අඩක් වැසූ. එබඳු සෙනසුන. සහසෙය්‍ය ශික්ෂාපදයෙහි දුකුළා ඇවැත්වන එක් ලක්ෂණයක්. "**උපඩඪචඡනන** නම් සම හරක් සෙවූයේ සී" සි; ව; සී: 43[33] ස; පා; 546[16] **-'අඩඪපරිවඡනන** (නා) = අඩක් හිතනි බඳනා ලද. එබඳු සෙනසුන. සහ සෙය්‍ය ශික්ෂාපදයෙහි දුකුළා ඇවැත් වන සහසෙය්‍ය පොහොනා ගෙයක එක් ලක්ෂණ යක්. "උපඩඪ පරිවඡන්න නම් සමහරක් තැනැ කොඩවර ලුයේ" සි සි; ව: සී: 43[35] ස: පා: 546[16] **-අඩඪපාති** (නා) සං. පාත්‍ර]= අඩු පාත්‍රය. නො පිරුණු පා: ජා: අ: ගැ: 72[31] **-'අඩඪඵාසුකා** (නා) (ඵාසු + කා) = අඩක් ඉල ඇට, භාගයක්. "ගණස්ස **උපඩඪඵාසුකා** භඤ්ජිතබ්බානි" මහා: පා: 82[26] **-'අඩඪභාග** (නා): අඩ කොට සක්. කොටසින් අඩක්. සඟසනු මල් ගෙඩි ආදිය බෙදන සම්මතය ලද මහණ විසින් එතැනට පැමිණි මිනිසකුට සඩඪයාට දෙන කොටසින් අඩක් දිය යුතුය. කු: සි: ස: i 101[20] කු: සි: වි: 125[30] **-'අඬ්ඪුපොසථකම්ම** (නා) = අඩ පෙහෙකම්. අඩි උපෝෂථ කර්මය. "ඉමං ච රත්තිං ඉමං ච දිවසං" යි සමාදන් වියයුතු උපොසථ සිල "ඉමං ච රත්තිං" යි සමාදන් වූ සිල් බැවින් **උපඩඪුපොසථ** නම් වෙයි" ධ: අ: ගැ: 72[15] **-'ආගම්ම** පූ: ක්‍රි: [සං. ආගම්‍ය:] පැමිණ, වෙත පැමිණ එළඹ. කු: සි: ස: 140[33] **-'ආදාන** (නා) (ආ + $\sqrt{ද}$ + යු = අන) = අර මුණ දැඩි කොට ගැනීම. තදින් අල්ලා ගැනීම. කාමූපදානාදි සිව් වැදෑරුම් උපාදානය. **"උපාදාන පච්චයා** භවෝ" මහා: පා: 1[8] ම: පා: ස: 4[13] ධ: අ: ගැ: 279[10] **-නිරොධ** (නා) = උපාදාන නිරොධය. භව නිරොධයේ හෙතුව. මහා: පා: 1[15] ම: පා: ස: 5[12] **-පච්චය** (නා)= උපාදාන ප්‍රත්‍යය. උපාදානය නිසා, භවයෙහි හෙතුව. ම: පා: ස: 4[15] **-'ආදාය** 1 (පූ: ක්‍රි:) (ආ + $\sqrt{ද}$ + ත්වා = ය) = ගැනීම, ගෙන. වොදනා කරනු පිණිස ගෙන. "කිඤ්චි දෙස ලෙසමත්තං **උපාදාය**" ක: වි: 44[18] සාර: ම: 70[11] ස: පා: 433[4] ප්‍රා: පු: ස: 20[13] පරි: පා: ගැ: 3[19] **-'ආදාය** 2 (පූ: ක්‍රි:) = පටන් කොට, ප්‍රධාන කොට, "යං කිඤ්චි වනමූල ඵලා ඵලං **උපාදාය**" "අන්නමඤ්ඤා **තිණ** සලාකං **උපාදාය**" ක: වි: 110[4] ක: වි: පි: 84[25] මහා: පා: 107[14] ම: පා: ස: 323[18] **-'ආදාය** 3 (නා) = පිණිස. 'සාධුභන්තෙ භගවා යෙන තෙ භික්ඛූ තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං **උපාදාය**" මහා: පා: 396[29] ම: පා: ස: 941[25] **-'ආදිනන.** (නා) =නො නටුවා වූ කාය ප්‍රසාද ඇති, එබඳු සවකීය අඞ්ග ජාතය. කායප්‍රසාදය නම් කායින්ද්‍රියයි. කායප්‍රසාදය නට කල්හි සුඛාදි වෙදනා නො දනේ. කු: සි: ස: 418 ස: පා: 320[12] ඛු: සි: ටී: 6[8] සි: ව: වි: 94[33] වි: වි: ස: 24[10] (උපාදින්න, උපාදිණ්ණක යි ද දක්නේය) චිත: ම: 58[17] **-'ආදියිංසු** (ක්‍රි:) ගත්තාහුය. වොදනා කරන අදහසින් ගත්තාහුය. (අතී: **උපාදිසි** වතී: **උපාදියති** අනා: **උපාදියිස්සති** සමී **උපාදියෙය්‍ය** පමී: **උපාදියතු** පූ: ක්‍රි: **උපාදාය**; වකෘ **උපාදියනෙනා** = ගනිමින්.) "කිඤ්චි දෙසං ලෙස මත්තං **උපාදියිංසු**" ක: වි: 448 චිත: ම: 111[29] **-'ආවත්තන** (නා) [සං. ආවර්ත] = තොර වූ. වෙන් වූ. අ: ප: ස: 597 **-කවඡක** (නා) (කවඡ + ක) [සං. කඤ්ඡ] = කිසිල්ල. පටිවඡ නොනාකාසයක්. පිළිසන් පෙදෙස. ක: වි:

28315 කු: සි: සං: 11314 ජා: අ: ගැ: 3812 **-ඛඬ** (නා) = ආසන්න වූ, ළං වූ. **"උපඛඬෙසු කාලෙ, වේලා ආසන්න කල්හි" උපඛඬ,** වස් එළඹෙන දවස් අසන්වූයෙහි" **"උපඛඩඪාය** වස්සූපනායිකාය". ක: වි: පි: 844 මහා: පා: 16926 චින: ම: 15320 ස, පා: 79829 ධ: අ: ගැ: 1699 19330 24721 **-ඛණණඛ** (නා) (ඛණණ + ක) = **ඛණ** ළඟ, ඛණ අසල. **උපඛණණකං** ජපපතීති-පෙ-ඛණණමූලෙ මනෙතති" සං: පා: 101019 චින: ම: 2713 පරි: පා: 21621 පරි: පා: ගැ: 2520 චූ: පා: 20427 **-ංජප්පන** (නා) (√ජප + යු = අන) = ඛණමූල කෙඳිරීම. කොඳුරා කීම. සඞ්ඝාමාවචර හෙවත් අධිකරණය විනිශ්චය කරන භික්ෂුව විසින් නොකළයුත්තක්. "න **උපඛණණජප්පිනා** භවිතබ්බං" පරි: පා: 21815 පරි: පා: ගැ: 2520 අඞ්ඝු: නි: 4264 **-ඛප්පන** (ත) (උප + √ඛප්ප + යු=අන) = 1 සුදුසු වූ, නිසි 2 එළවනලද, 3. වළඳින "අත්තනො **උපඛප්පනඛං,** තමහට එළවන ලද නොහොත් තමා ඛන්තට නිසිවූ" ජා: අ: ගැ: 9424 ධ: අ: ගැ: 14733 23029 **-ඛරණ** (නා) (√ඛර + යු = අන + ණ) [සං. උපකරණ] = අවශ්‍ය බඩු. උවමනා දේ. **"උප -ඛරණ** නම් මඤ්චාදි ගෘහොපකරණයි" ජා: අ: ගැ: 788 චින: ම: 1036 ධ: අ: ගැ: 12019 **-ඛාර** (නා) (√ඛර + ණ) = උපකාරය, උදව්ව. මෙහෙය. **"උපඛාරං,** මෙහෙ" ජා: අ: ගැ: 1458 ධ: අ: ගැ: 14017 **-ංසඤ්ඤාඝ** (නා) =උපකාර සඤ්ඤාඝය. පිණ්ඩපාතය පිළිබඳ පසළොස් වැදෑරුම් සඤ්ඤාඝයන්ගෙන් එකක්. ශ්‍රමණ ධර්මය රැකීමට උපකාරවීයයි සිතා පිණ්ඩපාතය වැළඳීම. "සමණධම්මං අනුපාලෙස්සාමීති උපකාරං ඤත්වා පරිභුඤ්ජනං **උපඛාර සඤ්ඤාඝො** නාම" මනෝ: පූ: 49234 **-ඛාරඛ** (නා) (√ඛර + ණවු: අක) = උපකාරකරන්නා, උදවුකරන්නා. **-ඛාමිඛා** (නා) = පවුරෙහි පදනම. උඤ්ඤපය. සත් වැදෑරුම් නගරාරක්ෂාවන් ගෙන් හෝ නගරාලඞ්කාරයන්ගෙන් එකක්. අ: ප: ස: 29118 වි: මා: ස: 2423 (උ: ඉ: P. V.) (උඤ්ඤප බලනු) **-කිරිතුං** (තුං) = විසුරුවන්නට, "අනුජානාමි භික්ඛවෙ මරුම්බං **උපකිරිතුං**" චූ: පා: B. 303 322 **-ඛඛම** (නා) = උපක්‍රමය, උත්සාහය. එයට අනුරූපවූ ව්‍යායාමය. ස: පා: 37338 වි: මා: ස: 1266220 **-ංමරණ** (නා) = උපක්‍රම මරණය. "උපක්‍රම මරණ නම් උපක්‍රමයෙන් වන අකාල මරණය" වි: මා: ස: 120612 **-ඛඛමති** (ක්‍රි) (උප + √ඛම + ති) = උපක්‍රම කරයි. එයට අනුරූප සේ වැයම් කරයි. (අතී: **උපඛඛමි** වතී: **උපඛඛමති** අනා: **උපඛඛමිස්සති** සමී: **උපඛඛමෙය්‍ය** පමී: **උපඛඛමතු** පූ: ක්‍රි: **උපඛඛමිත්ථා** වකෘ: **උපඛඛමමනෙනා** = උපක්‍රම කරමින්, වැයම් කරමින්) **"උපඛඛමතීති** තදනුරූප වායාමං කරොති" -**"උපඛඛමිත්ථා, වික්‍රම් කොට"** සං: පා: 37230 පරා: පා: 1204 පරි: පා: ගැ 35 **-ඛඛිලිඛ** (නා) = කිලිටි වූ. කිලිටි වන ධර්. චූ: පා: 4393 **-ඛඛිලෙස** 1 (නා) = උපක්ලෙශ. වෙත පැමිණ **කෙලෙසන** ධර්ම **"එළඹ කෙලෙසන** හෙයින් **උපක්ලෙශ** නම් වෙත් නුයි" -"වත්තාරෙ මෙ භික්ඛවෙ සමණ බ්‍රාහමණානං **උපඛඛිලෙසා"** චූ: පා: 43834 4392 වි: මා: ස: 91534 සාර: දී: 33714 **-ඛඛිලෙස** 2 (නා) = **නීවරණ,** පඤ්චනීවරණ. වි: ම: ටී: 2718 වි: වි: ටී: 18232 48131 (විගතූපඛඛිලෙස බලනු) **-ඛඛිලෙස** 3 (නා) = එකොළොස් උපක්ලෙශ. "අභිධ්‍යා විෂම ලොභාදි උපක්ලෙශ" වි: මා: ස: 1231 ස: පා: 10719 සාර: දී: 33718 (එකාදස උපඛඛිලෙස බලනු) **-ඛඛිඛඛවාද** (නා) = විකුටගත්කා ලද්දේය යන වාදය. "අප්සරස්නට තෝ තා වික්කෙහි බුදුහු තා වික්‍රිණි ගත්හ යන තෙප් ලෙන් යූ සේයි" ධ: අ: ගැ: 4733 උ: අ: 1218 **-ඛඛට** 1 (නා) [සං. උපසඛෘත] = රැස් කළ, එකතු කොට තැබූ. පිළියෙළ **කළ,** සැරසූ. "පවෙච්ඛ "චීවර වෙතාපච්චා **උපඛඛටා** හොන්ති"-**උපඛඛ** ං හොතීති සජ්ජිතංහොති, සංහරිත්වා ඨපිතං" - **"උපඛඛටා** හොන්ති, **රැස්කරණ** ලද වෙද්ද" ක: වි: 6519 වි න: ම: 1611 ප්‍රා: පු: ස: 4012 සං: පා: 4842 පාරා: පා: 2492 සු: වි: 2078 (උපඛඛතො සී ද දක්ඛේය. දී: නි: 9524 **-ඛඛට** 2 (නා) = **එනම්** ශික්ෂා පදය. නොනෑ නො පැවැරූ ගෘහපතියකු විසින් තමන්ට දීමට පිළියෙළ **කළ** සිවුරෙහි සොඳුරු මාහැඟි බව **සලකා** මේ පමණ දිග පළල වේවා යනාදීන් අධික විධානයට පැමිණ ඉක්බිති එය ලැබීමෙන් නිසගි පවිති ඇවැත් වන්නේ යයි පැණවූ ශික්ෂාපදය. පාරා: පා: 2484 (දුතිය උපඛඛට **සික්ඛාපද** බලනු) **-ඛඛර** (නා) = 1 වාසි ආදී පරිෂ්කාර, වෑ පොරෝ ආදිය. 2 රථාවයව, රථාඞ්ග. ක: වි:

පි: 109^{8} අ: ප: ස: 51^{20} **ක**: වි: 138^{34} වි: වි: ටී: 47^{011} **-කඩ්ඪන** (න) = පැකිලීම. පැකිලෙන. වි: මා: ස: 1202^{30} **-ග** (නා) (උප + √ගමූ + අ) = ළඟිම, පැමිණීම. කු: සි: ස: 106^{22} **-ගච්ඡතති** (ක්‍රි) (උප + √ගමූ + නති; මූ = චඡ) = ළඟෙන්. පැමිණෙන්. (අතී: **-ගච්ඡි, ගඤ්ඡි** වතී: **-ගච්ඡති** අනා: **-ගච්ඡි ඤ්ඤති** සම්: **-ගච්ඡෙය්‍ය** පම්: **-ගච්ඡතු** පූ:ක්‍රි: **-ගන්ත්වා** ව: කෘ: **-ගච්ඡන්තෙනා** සත්‍රී: ලි: **-ගච්ඡති** කම්: කෘ: **-ගච්ඡමානෙනා** තුං: **-ගන්තුං, - ගමිතුං** අතී: කෘ: **-ගතෙනා - ගතා - ගතං** = පැමිණි, ළඟිබ්) "අනුජානාමි භික්ඛවෙ වස්සං **උපගන්තුං**" - "ආඝාළනියා පුරිමිකා **උපගන්තබ්බා**" - "යදි පනය්‍යා ආගමෙ ජුණ්හෙ වස්සං **උපගච්ඡෙය්‍යුං**" - "න භික්ඛවෙ රුක්ඛ සුසිරෙ වස්සං **උපගන්තබ්බං** යෙ උපගච්ඡෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස" මහා: පා: 154^{10} 155^{3-11} 169^{35} කු: සි: ස: 104^{10} 105^{16} 106^{15} පාරා: පා: 173^{12} **-ගඤ්ඡි** (ක්‍රි) = වෙත පැමිණියේ ය. ළඟිබියේ ය. "අථ ඛො සා දාසී **කණාජකෙන** බිලඬදුතියෙන **උපගඤ්ඡි** "භුඤ්ජථ භන්තෙනති" චූ: පා: 175^{1} **-ගත** (නා) = ළඟිබ්, පැමිණි. "කුලං **උපගතං**, කුලයට ළඟිබ්" - "**උපගතානම්පි** පිණ්ඩකං න අදංසු" ප්‍රා: පු: ස: 67^{10} මහා: පා: 408^{33} පාරා: පා: 173^{31} **-ගමන** (නා) (උප + √ගමූ + යු=අන) ළඟිම, පැමිණීම. ග්‍රහණය, පරාමර්ශනය. "**උපගමඤං**, උපාදානං" වි: මා: ස: 1496^{30} චූ: පා: 208^{5} ස: පා: 1007^{9} **-ගූහණ** (නා) (උප + √ගූහ + ණ) = වැළඳගැන්ම, ආලිඟනය. අ: ප: ස: 102^{26} **-ගූහිත්වා** (පූ: ක්‍රි:) = වැළඳ, වැළඳගෙන. ධ: අ: ගැ: 115^{25} **-ඝාත** 1 (නා) (උප + √හන + අ; √හන=ඝාත) = නසන ලද, නැසූ. ස: පා: 979^{19} වි: වි: ටී: 494^{17} **-ඝාත** 2 (නා) = නො භික්මුණු. "නැසීම නොභික්මීම **උපඝාත** නම් වෙයි" පරි: පා: ගැ: 13^{8} (උප ඝාතික බලනු) **-ඝාත** 3 (නා) = උපද්‍රව, උවදුරු. බාධා. "**උපඝාතඤ්ච**, පිළිලදුවගට කිසි උවගක්, කිසි බාධකයක් යූ සේයි" - ධ: අ: ගැ: 190^{29} 258^{2} **-ඝාතක** (නා) = එනම් කර්මය. දුර්මල වූ කුශල හෝ අකුශල කර්මය නසා, එහි විපාකය වළක්වා තම විපාකය දෙන කර්මය. වි: මා: ස: 1499^{6} 1500^{13} **-ඝාතික** 1 (නා) (උප + √හන + ඉක) = නැසීම. දෙවැදුරුම් උපඝාතික. 1 සික්ඛාපද ඝාතික 2 හොගුපඝාතික යන දෙක. ශික්ෂාව නැසීම සික්ඛාපඝාතික නම්. හොගුපඝාතික නම් සඞ්ඝිකවූ ද, පෞද්ගලික වූ ද, දේ වරදවා පරිභොග කිරීමයි. "දෙ **උපඝාතිකා** සික්ඛාපඝාතිකා ච හොගුපඝාතිකා ච" පරි: පා: 164^{22} ස: පා: 858^{23} 976^{19} **-ඝාතික** 2 (නා) = නො භික්මීම, නැසීම. තෙවැදුරුම් නොභික්මුණු කමින් යුත් භික්ෂුව. පබ්බාජනීය කර්මය කිරීමට සුදුසු ලක්ෂණයක්. පරි: පා: 169^{34} චූ: පා: 29^{15} පරි: පා: ගැ: 13^{8} **-චය** (නා) = රැස්කිරීම. වැඩීම. "**උපචයො** නාම වඩ්ඪි" වි: මා: ස: 1068^{1} අභි: ස: ස: 157^{24} (ලකුණරූප බලනු) **-චරිත** (නා) = ළඟෙන ලද, පැමිණි. අ: ප: ස: 121^{21} **-චාර** 1 (නා) (උප + √චර + ණ) [සං. උප චාර] = සම්පය, ළඟ, අත්පස. **ක**: වි: පි: $701-22$ සාර: දී: 481^{8} **-චාර** 2 (නා) = සංසකාරයන් අරමුණු කොට මාගීයට සම්පව හැසිරෙන දෙවන ජවන් සිත. වි: මා: ස:1652^{34} **-චාර** 3 (නා) = එක් රියන් හමාර. එතෙක් පුළුල් වූ ප්‍රදෙශය. අනුපබ්බජ්ජ ශික්ෂාපදයෙහි දශවිධ සෙය්‍යාවන් අතුරෙන් **එකක්** තැන්පත් කිරීමෙන් ඇවැත් වන දුර ප්‍රමාණය. "දියඬ්ඪ හත්ථ විත්ථාරො මගෙහා **උපචාරො** නාම" **ක**: වි: පි: 70^{22} ස: පා: 571^{2} පාචි: පා: 57^{26} **-චාර** 4 (නා) = දොළොස් රියන. පරික්ෂෙප නොකළ ග්‍රාමයාගේ උපචාරය. ගම්දොර වීපි ආදියෙහි ලැබෙන උපචාරය. "**උපචාරන්ති** ද්වාදස හත්ථං" පාචි: පා: 385^{40} **ක**: වි: පි: 145^{15} විත: ම: 130^{25} 157^{14} වි: ලං: 310^{3} කු: සි: ස: 45^{18} **-චාර** 5 (නා) = ලෙඩ්ඩුපාත දෙකක් පමණ දුර. භූතගාම වර්ගයේ පස්වැනි ශික්ෂාපද විභංගයෙහි සඳහන් උපචාරය. "**උපචාරං, කෙළවර** සෙනස්නෙන් දෙකැට පමණක් (සණක්?) බඳ" **ක**: වි: පි: 69^{31} විත: ම: 208^{29} පාචි: පා: 56^{2} කු: සි: ස 45^{27} **-චාර** 6 (නා) = ආදරය, පූජාව. "**උපචාරං** කත්‍වා, ආදර කොට" ජා: අ: ගැ: 139^{24} **-චාර** 7 (නා) = වෙනසක් නැතිව සිත ගැණීම. ව්‍යාකරණයෙහි දැක්වෙන සිව් වැදුරුම් වූ හෝ එකොළොස්, තෙළෙස් වැදුරුම් උපචාරය. **පඤ්චි**: ප්‍ර: 17^{16} ධම්: ප්‍ර: 204^{12} **-චාරඤ්ඤ** (නා) = සේවය කරන, ආරක්ෂක. "අද්දසාසුං ඛො අන්නෙපුරෙ **උපචාරඤ්ඤ** මඤ්ඤතන්නා අජාතසත්තු කුමාරං

වූ: පෘ: 317[3] වූ: පෘ: B. 176[25] 177[34] **-චාරජ්ඣාන** (නා) = උපචාරධ්‍යානය. නීවරණ යන්ගෙ ප්‍රහාණය වීමෙන් ලැබෙන ධ්‍යානය. අප්‍රිණාධ්‍යානයට සමීප වූ ධ්‍යානය. "**න උප චාරජ්ඣානම්ච** නීවරණපහානා" වි: මෘ: සං: 382[5][12] 1007 ජා: අ: ගැ: 242[27] ධ: අ: ගැ: 245[26] **-චාරභාවනා** (නා) =උපචාර භාවනාව. "ඉදින් **උපචාර භාවනාවෙන්** එවිතකී විචාර යෙහි තණ්හා පැහෙ නමුදු හෙ විශෙෂ නො වෙයි" වි: මෘ: සං: 383 **-චාරභූමි** (නා) = උප චාර සමාධිය. නිමිති පහළවූ කල සිත සමාහිත වන එක් සමාධියක්. "තත්ථ **උපචාරභූමිති** උපචාරසමාධි" සං: පෘ: 307[14] සාරදී: 572[31] (උපචාර සමාධි බලනු) **-චාරවචන** (න) = ව්‍යවහරවන වචන "වොහාරවචනන්ති උපචාර වචනන්ති අත්ථො" විත: ම: 161[7] **-චාරසමාධි** (නා) = එනම් සමාධිය. දෙවැදෑරුම් සමාධින් ගෙන් **එකක්**. අප්‍රිණාවට සම්පයෙහි හැසි රෙන සමාධිය. බුද්ධානුසතිනි ආදී උපචාරය උපදවන දස කමටහන්හිද, අප්‍රිණාවට පූර්ව භාග චිත්තයෙහි ද **එකාවජ්ජන** වීථියෙහි හා නානාවජ්ජන වීථියෙහි වූ **එකාග්‍රතාවය** (**එකඟ** බව) උපචාර සමාධි නම්. වි: මෘ: සං: 897[4] 912[14] **-චාරසීමා** (නා) = එනම් සීමාව. පසළොස් වැදෑරුම් සීමාවන්ගෙන් **එකක්**. සියලුම සෙනසුන් පිරිවෙන් ආදිය ඇතුළු කොට ලූ ප්‍රාකාරාදිය. එබඳු ප්‍රාකාරාදියක් නැතහොත් හොජන ශාලා ආදී අවසන් සෙනසුනෙන් ලෙඩ්ඩුපාත දෙකක් දුර. "මේ **උපචාර සීමාව** වනාහි ආවාසයාගේ විශාලභූය අනුව විශාලවේ. යොදුන් සිය ගණනක වුව ද, භික්ෂූන් පැහිරි සිටින් නම් එතෙක් විශාල වේ. මේ උපචාර සීමාවෙහි දුන් සඞ්ඝ ලාභය එම සීමාව තුළට පැමිණි සියලු දෙනාට ලැබේ. ආගන්තුක භික්ෂුණිය ආරාම යට පිවිසිම විචාරීම, ගමික භික්ෂුණිය සහ භික්ෂුව දශවැදෑරුම් සෙනසුන් විචාරීම,පිරිවෙස් මාලක හැසිරෙන්නවුන් පිරිවෙස සහ මාලක ආරොචනය කිරීම, වස්සූපෙජ්ජ විධානය, නිස්සයගාහ විධානය, සෙනාසනගාහ විධානය, නිස්සය පටිප්පස්සද්ධිය, ලාභගාහය, ආගන්තුක භික්ෂුව ආගන්තුකවත් පුරා ආරාමයට පිවිසිම, ආදී මේ සියල්ල උපචාර සීමායෙහි දීම ලැබේ. "භික්ඛුණීනං ආරාමපපවෙසනසෙනාසනපුච්ඡනානි-පෙ-ඉදමපි සබ්බං ඉමිස්සා යෙව සීමාය වසෙන වෙදිතබ්බං" "උපචාර සීමතො බහිගන්තුකාමෙන අනාපුච්ඡා ගන්තුං න වට්ටති" ක: වි: 59[14] විත: ම: 149[11] ම: පෘ: ස: 505[34]A ස: පෘ: 842[26] සී: ව: වි: 486 672[3] වි: වි: ටී: 369[15] ක: වි පි: 47[8] 706[0] **-චිජ්ඣති** (ක්‍රි) (උප + √ඡිද + ය + ති) = සිදෙයි, නැතිවෙයි. "තස්ස සා චීවරාසා **උප චිජ්ඣති**" මහා: පෘ: 296[8] 297[12] **-චිඡිඳති** (ක්‍රි) = සිඳියි, විනාශ කරයි, විකොපනය කරයි. "ජීවිතාවොරොපෙය්‍යාති **ජීවිතින්ද්‍රියං උපචිඡිඳති**" පාරා: පෘ: 72[21] සං: පෘ: 313[22] (උපරොධෙති බලනු) **-චිඡින්න** (ත) = සිඳුණු. සහමුලින් සිඳුණු, විනාශ වූ. "යානිපි තානි සඞ්ඝස්ස පුබ්බෙ දූතපථානි තානිපි එතරහි **උපචිඡින්නානි**" පාර: පෘ: 215[9] 216[7] **-ජානාති** (ක්‍රි) = සැරසෙව. සැරසෙනු මැනැවි. "තෙනහි තිමඤ්ඤව සරාවාසඤ්ච **උපජානාහි**" චූ: පෘ: 305[33] (උපජාන සී ද දක්නේය. චූ: පෘ: B. 140 **-ඤඤ්ඤත** (නා) – දන්නා ලද, අනුමානයෙන් දත්. "අත්ථිකෙහි **උපඤඤ්ඤතං** මඟහන්ති" – "**උපඤඤ්ඤතො** මඟෙහා යනු මැනැව" "උපඤඤ්ඤතං නිබ්බාණන්ති උපපත්තියා අනුමානෙන ඤාතං නිබ්බාණං." මහා: පෘ: 37[2] සාරා: ම: 200[19] සං: පෘ: 728[2] ධ: අ: ගැ: 39[22] වි: වි: ටී: 367[10] **-ඨපෙස්සති** (ක්‍රි) – පිහිටුවන්නේය, එළවන්නේය. "උපජ්ඣායො භික්ඛවෙ සද්ධිවිහාරිකම්හි පුත්තං චිත්තං **උපට්ඨපෙස්සති**" මහා: පෘ: 42[17] සං: පෘ 720[29] **-ඨහිතුං** (තුං) = උපස්ථාන කරන්නට සඞ්ග්‍රහ කරන්නට වෙත එළඹ සිටින්නට. ධ: අ: ගැ: 106[26] **-ඨාක** (නා) = උපස්ථාන කරන්නා සන්තිකාවචරයා. ගිලන් උවටැන් කරන්නා "අපි පන භික්ඛවෙ තස්ස භික්ඛුනො **උපට්ඨාකොහි**" මහා: පෘ: 388[8] සූ: වි: 204[14] වි: මෘ: සං: 217[31] **-ඨාක** 2 (නා) = චීවරාදි සිව් පසයෙන් සඞ්ග්‍රහ කරන්නා. "උපට්ඨහන්ති පච්චයෙහි අවිජහන්තීති **උපට්ඨාකා**" – "**උපට්ඨාකානංච**, පසන්නවනට පූ" ධ: අ: ගැ: 29[31] 213[13] 215[16] **-ඨාක කුලං** (නා) = උපස්ථායක කුලය. සිව් පසයෙන් සඞ්ග්‍රහ කරන කුලය, "ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස **උපට්ඨාක කුලං** ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස සන්තිකෙ දූරකං පාහෙසි" ං-"ආවුසො තුය්හං **උපට්ඨාක කුලං** වූත්තොා වජ්ජෙමීති" මහං පෘ: 93[8] පාරා: පෘ: 61[2] 66[2] වි: මෘ: සං: 108[33] **-ඨාකදුහර** (නා) = උපස්ථාන කිරීමෙන්

පොෂණය කරන්නට දුෂ්කර පුදහලයා. එබඳු නිසාමුව "යමෙක් හැල්සාලේ බත මසුන් සමග පාත්‍රය පුරා ලදිනුදු නො සතුටු ගතියම පෙන්වයි නම් හේ උපට්ඨාක දුහර නම්" සාරා: ම: 15^{20} සාර: දී: 412^{16} **-ට්ඨානි** (ක්‍රි) (උප + √ඨා + නි) = උපස්ථාන කරයි. උව ටැන් කරයි. (අතී: **උපට්ඨාසි** වතී: **උපට්ඨාති** අනා: **උපට්ඨහෙස්සති** සම්: **උපට්ඨහෙය්‍ය උපට්ඨෙය්‍ය** පම්: **උපට්ඨහතු** තුං: **උපට්ඨහිතුං: උපට්ඨාතුං** පූ: ක්‍රි: **උපට්ඨහිත්වා** කතෘ: කාං **උපට්ඨහනෙත්තා** සත්‍රි: ලි: **උපට්ඨහනත්‍රි** කර්‍ම: කා: **උපට්ඨාතබ්බා -තබ්බා - තබ්බං උපට්ඨිය මානෝ** සත්‍රි: ලි: **උපට්ඨියමානා** උපස්ථාන කරනු ලබන්නී) "මෙතන චිතෙනා ගිලානං **උපට්ඨාති**" -"තුමෙහ වෙ නිත්‍යවෙ අඤ්ඤ මඤ්ඤං න **උපට්ඨිස්සථ** අථ කො චරහි **උපට්ඨිස්සති** "සදයි විහාරිකෙන යාවජීවං **උපට්ඨාතබ්බා**" "සො තොහි **උපට්ඨියමානෝ** කාල මකාසි" මහා: පා: 338^{9} 339^{14} ධ: අ: ගැ: 106^{26} 181^{1} වින: ම: 102^{19} **-ට්ඨාන** (නා) (උප + √ඨා + යු = අන) [සං. උපස්ථාන] - උපස්ථා නය, උවටැන් කිරීම. සිව්පසය ඵලබීම **'උපට්ඨානං** උවඨන් සතර පසයන් ඵලබීම්? යැයි සේසි" ධ: අ: ගැ: 47^{22} 63^{3} 116^{22} 167^{1} **-ංකාරක** (නා) = උපස්ථාන කරන්නා (සත්‍රි: ලි: **-කාරිකා** ධ: අ: ගැ: 110^{23} **-ංවෙලා** (නා) = උපස්ථාන කරන වේලාව. **"උපට්ඨාන වෙලායං** වඳින පුදන වේලෙහි ජා: අ: ගැ: 70^{12} ධ: අ: ගැ: 156^{23} **-සමඞ්ගිතා** (නා) = උත්පත්ති නිමිත්ත වැට හෙන ආකාරය. පස් වැදෑරුම් සමඞ්ගිතා වන්ගෙන් එකක්. ප: සූ: 87^{6} (4). (ආයුහන සමඞ්ගිතා බලනු) **-ංසාලා** 1 (නා) = ධර්මසභා මණ්ඩපය. මණ්ඩලමාලය. බොහෝ දෙනා රැස්වන ශාලාව. **"තෙ සබ්බෙ උපට්ඨාන සාලායං** සන්නිපාතෙන්ති" - "අථ බො භග වා යෙන **උපට්ඨානසාලා** තෙනුප සඞ්කම්" **"උපට්ඨානසාලායං,** හැමදෙනා රැස්වන ගෙහි" පාරා: පා: 69^{14} වි: මා: සැ: 72^{37} ජා: අ: ගැ: 63^{27} ධ: අ: ගැ: 104^{20} සාර: දී: 539^{11} වි: ම: ටී: 45^{33} වි: වි: ටී' 466^{2} **-ංසාලා** 2 (නා) = උපස්ථාන ශාලාව. බුදුන් වැඳීමට රැස්වන ශාලාව. **"උපට්ඨානසාලායං,** උපට්ඨාන සාලා යෙහි, බුදුන් වඳනහට පිඹුවන සඟ **උපට්ඨාන සාලා** නම්" ධ: අ: ගැ: 26^{3} 104^{20} 241^{6} උදා: අ: 71^{1} **-සාලා** 3 (නා) = භොජන ශාලාව, බොජුන් හල. "විහාරසස උපචාරෙවා **උප ට්ඨාන සාලාය** වා"-"**උපට්ඨානසාලාය** වා ති භොජන සාලාය වා" - "සවෙ **උපට්ඨානසාලා** උකලාපා හොති **උපට්ඨානසාලා** සම්මජ්ජි තබ්බා" පාචි: පා: 56^{25} සැ: පා: 568^{34} 569^{3} ම: පා: සැ: 160^{38} වින: ම: 208^{30} ක: වි: පි: 70^{1} 71^{1} ක: වි: 93^{11} 94^{10} මහා: පා: 45^{42} චි: මා: සැ: 217^{37} (ආසන සාලා බලනු) **-ාපෙති** 1 (ක්‍රි) (උප + √ඨා + ණාපෙ + නි) = උපස්ථාන කරවයි, සුණු මැටි දැහැටි ආදිය දීමෙන් උවටැන් කරවයි (අති: **-ට්ඨාපෙසි** වති: **ට්ඨාපෙති** අනා: **-ට්ඨාපෙ සසති** සම්: **-ට්ඨාපෙය්‍ය** පම්: **-ට්ඨාපෙතු** පූ: ක්‍රි: **-ට්ඨාපෙත්වා** වකෘ: **-ට්ඨාපෙනෙතා** කර්මකෘ: **-ට්ඨාපෙතබ්බා** = උවටැන් කරවිය යුතු) "නාසිතං සමණුද්දෙසං උපලාපෙය්‍ය වා **උපට්ඨාපෙය්‍ය** වා" - **"උපට්ඨාපෙය්‍ය** වා, තම හට උපස්ථාන කරවා නම් හෝ" පාචි: පා: 159^{8} ප්‍රා: පු: සැ: 83^{21} **-ට්ඨාපෙති** 2 (ක්‍රි) = එළවා තබයි. පිළියෙළ කරයි. "අවකකාර පානිං ධොවිත්වා **උපට්ඨාපෙති** පානියං පරි භොජනියං **උපට්ඨාපෙති"** මහා: පා: 407^{67} - **-ට්ඨිත** (නා) (උප + √ඨා + ඉ + ත) = ඵළඹ සිටි. එබඳු සිහිය. **"උපට්ඨිතා** සති අසම්මුට්ඨා" පාරා: පා: 45 මහා: පා: 891^{1} 331^{13} සැ: පා: 895^{8} **-ට්ඨිස්සං** (ක්‍රි) = උප ස්ථාන කරන්නෙමි, මෙහෙ කරන්නෙමි. කු: සි: සැ: 104^{23} **-'ඩ්ඪ** (නා) = 1 අඩිය, භාගය, කොටස. 2 සවලඳය, මඳක්. **උපඩ්ඪපඩ්ඪණ්හි** ථොක ථොකං" අ: ප: සැ: 93^{4} වි: වි: ටී: 373^{23} **-'ඩ්ඪචඡණන** (න) = අඩක් සෙවූ, භාග යක් වැසූ. එබඳු සෙනසුන. **"උපඩ්ඪචඡණන** නම් සමහරක් සෙවූයේයි" සි: ව: වි: 43^{33} සැ: පා: 546^{16} (සහසෙය්‍ය සික්ඛාපද බලනු) **-'ඩ්ඪපවිවිංස** (නා) = සම භාගයක්. කොට සක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ සාමණෙරානං **උපඩ්ඪපවිවිංසං** දාතුනන්ති" මහා: පා: 322^{36} ම: ප: සැ: 815^{18} **-'ඩ්ඪපරිචඡණන** (නා) (පරි + √ඡද + යු=අන) = අඩක් හිතන් බඳනා ලද. එබඳු සෙනසුන. **"උපඩ්ඪපරිචඡණන** නම් සමහරක් තැන කොඩවර ලූයේයි" සි: ව: වි: 43^{35} සැ: පා: 546^{16} (සහසෙය්‍ය සික්ඛා පද බලනු) **-'ඩ්ඪඵාසුකා** (නා) = ඉල ඇට වලින් කොටසක්, අඩක් ඉලඇට. "ගණ්හස **උපඩ්ඪඵාසුකා** හඤ්ඤතබ්බාති" මහා: පා: 82^{26} ම: පා: සැ: 267^{15} **-'ඩ්ඪාමලක** (නා) =

ඇඹුලු ගෙඩියෙන් අඩක්, තෙල්ලි ගෙඩියෙන් භාගයක්. **"උපඩ්ඪාමලකඤ්ච** බාදි පානී යඤ්ච අපායි" මහා: පා: 315[36] **-තිට්ඨිඤ්ඤා** (පූ: ක්‍රි:) (උප + √ඨා + ඉ + ඤ්ඤා; √ඨා=තිට්ඨ) =වෙත එළඹ, ළඟට පැමිණ "සෝ හත්ත ගෙහ සපුත්තදාරෝ **උපනිට්ඨිඤ්ඤා** පරිවිසති" චූ: පා: 173[35] 174[23] **-ඨ්ඨමහ** (නා) [සං. උපෂ්ටම්භ] = උපකාරය, පිටිවහල. "උප ත්ථම්භෝ. හුත්වා, වහල්ව ගෙන" ජා: අ: ගැ: 5[414] 58[20] 157[31] ධ: අ: ගැ: 93[5] 182[10] **-ඨ්ඨමනඤ්ඤ** (න) = එනම් කම්ය. විපාක උපද වන්නට නො පොහොසත් අන්‍ය කර්මයකින් ප්‍රතිසන්ධිය දුන් කල සැප දුක් දෙකට පිටි වහල් වන කර්මය. වි: මා: ස: 1499[34] **-දංසෙනති** (ක්‍රි) = පවත්වන්. කරන්. (උප + √දංස + ණේ + නති) (අතී: **-දංසෙසි** වතී: **-දංසෙති** අනා: **-දංසෙස්සනති** සමී: **දංසෙය්‍ය** පමී: **-දංසෙතු** පූ: ක්‍රි: **-දංසෙත්වා** ව: කෘ: **-දංසෙනෙනා** = පවත්වමින්) "අඤ්ඤ මඤ්ඤං අනනුලොමිකං කායකම්මං වචීකම්මං **උපදංසෙනති**"-"**උපදංසෙනතීති** පවත්‍තෙ නති" මහා: පා: 396[3] වි: වි: ටී: 444[1] ස: පා: 85[319] අඞ්ගු: නි: 187[12] **-දංසෙස්සනති** (ක්‍රි) = මතු පවත්වන්. මහා: පා: 396[6] **-දංසෙස්සාම** (ක්‍රි) = පවත්වන්නෙමු, කරන්නෙමු. මහා:පා: 396[16] (උපදංසෙනති බලනු) **-දහෙය්‍ය** (ක්‍රි) (උප + √දහ + එය්‍ය) = සෑක උපදවන්නේය. කුකුස් උපදවන්නේය, "කුක්කුච්චං **උප දහෙය්‍ය**, ඌනවීසති වස්සෝ මඤ්ඤති වං උපසම්පන්නෝ" යනාදීන් කුකුස් උපදවා නම්" ප්‍රා: පු: ස: 87[21] පාචි: පා: 169[29] **-දූ** (නා) = වෙත එළඹ දෙන පඬුර. හුන් තැනට යවන පඬුර. අ: ප: ස: 48[36] **-දෙස** (න) = උපදෙශය. වෙත කැඳවා කරුණු දක්වා කරන අවවාදය. අ: ප: ස: 56[20] **-දුව** (න) [සං. උපද්‍රව] උවදුර. විපත්තිය. අ: ප: ස: 55[8] විභ: ම: 221[32] ස: පා: 710[22] **-දුත** (නා) [සං. උපද්‍රුත] = උවදුරු සහිත වූ, පීඩා වට පැමිණි. "ආවාසිකා භික්ඛූ උපදුතා හොන්ති" – "මනුස්සා **උපදුතා** යාචනාය" චූ: පා: 28[14] පරා: පා: 170[27] 171[19] **-ධාන** (නා) [සං උපධාන] = කොට්ටය. හිස හෝ පා තබන කොට්ටය. **"උපධානකං,** හිස් කත්වසින් පාකත්වසින් කොට. උපධාය කියාත් පාඨයි" – "අගිලානස්ස සිසූපධානඤ්ච පාදූපධානඤ්ච ද්වයමේව වට්ටති" කු: සි: ස: 68[6] ජා: අ: ගැ: 32[6] ස: පා: 808[13] **-ධානසම්මඤ්ජ** (නා) = අත් පා සිදුනා දඬුකඩ. **"උපධානසම්මඤ්ජං,** තබා අත් පා සිදුනා දඬුකඩ" ජා: අ: ගැ: 190[12] **-ධාරෙති** (ක්‍රි) (උප + √ධාර + ණේ + ති) = විමසයි. අදහස් බලයි. පිරික්සයි. ධ: අ: ගැ: 117[25] (උපධාරෙනෙනා බලනු.) **-ධාරෙනෙනා** (නා) = විමසමින්, විචාරමින්, අදහස් බලමින්. ධ: අ: ගැ: 26[35] 147[27] 163[24] 237[3] **-ධාවිත්වා** (පූ: ක්‍රි:) (උප + √ධාව + ඉ + ත්වා) = ළඟට දිව, දිව ගොස්: "මනුස්සා **උපධාවිත්වා** තං භික්ඛුං අගහ හෙසුං" – "අථඛෝ සෝ දූරකෝ පිතුනෝ භික්ඛාය දින්නාය **උපධාවිත්වා** එතදවෝ ච" චූ: පා: 246[30] ම: පා: ස: 281[24] ධ: අ: ගැ: **-නද්ධි** (ක්‍රි) (උප + √නහ + ඊ) = වෛර බැන්දේය. "සෝ තසම්ං **උපනද්ධි**" – "ජිබ්බගඝියා භික්ඛූ මහානාමෙ සක්‍යෙ **උපනද්ධිංසු**" චූ: පා: B. 666[4] පාචි: පා: 119[34] **-නයහනති** (ක්‍රි) (උප + √නහ + නති) = බඳ වෛර කරත් මහා: පා: 404[23] ප: සූ: 126[14] (4) **-නාමෙති** (ක්‍රි) (උප + √නම් + ණේ + ති) = නතු කරයි, නමයි. එළවයි. (අතී: **-නාමෙසි** වතී: **-නාමෙති** අනා: **-නාමෙස්සති** සමී: **-නාමෙය්‍ය** පමී: **-නාමෙතු** පූ: ක්‍රි: **-නාමෙත්වා** තුං: **-නාමෙතුං** ව: කෘ: **-නාමෙනෙනා** අතී: කෘ: **-නීත - -නාමිත** = නතු කළ, නමන ලද්ද හෝ නමන ලද, එළවූ. "උපරි හොජනෙපි උත්තිට්ඨ පත්තං **උපනාමෙන්ති**" මහා: පා 41[4] ම: පෘ: ස: 145[10] සාරා: ම: 201[26] **ක:** වි: පි: 84[6] **-නාහ** (නා) = බඳ වෛරය. වි: වි: ටී: 50[23] ස: පා: 767[16] සාර: දී: 703[19] **-නාහි** (නා) (උපනාහ + ඊ) = බඳ වෛරය ඇත්තා, එබඳු භික්ෂුව. අනාපත්තියෙහි ආපත්ති රෝප තය කරන්නා, එබඳු භික්ෂුව. පරි: පා: 216[19] සාර: දී: 703[21] **-නික්කඛන්ත** (නා) = එළවන ලද, ගෙන එන ලද, "සාඝං අමනුස්සෙන **උපනික්කඛන්තා** සිලාති" ම: පා: ස: 93[4] **-නික්කිපති** (ක්‍රි) (උප + නි + √ඛිප + ති) = එළවා තබයි. තැන්පත් කරයි. (අතී: **-නික්කිපි** වතී: **-නික්කිපති** අනා: **-නික්කිපිස්සති** සමී: **-නික්කිපෙය්‍ය** පමී: **-නික්කිපතු** පූ: ක්‍රි: **-නික්කිපිත්වා** තුං: **-නික්කිපිතුං** වකෘ: **-නික්කිපනෙනා** කර්මී: කෘ: **-නික්කිපිතබ්බා - තබ්බා - තබ්බං** = එළවා තැබිය

යුතු. තැන්පත් කළ යුතු.) "සෝ ආසනං පඤ්ඤපෙති පාදෙදකං පාදපීඨං පාදකථලිකං **උපනික්ඛිපති**" මහා: පා: 64³¹ 407⁶ ම: පා: ස: 93³–¹² ක: වි: පි: 120¹⁰ පාරා: පා: 57¹ **-නික්ඛිප** (නා) (උප + නි + √ඛිප + ණ) = තැන්පත් කිරීම. පොළොවේ පිණිස මුදල් තැන්පත් කිරීම. වි: වි: ටී: 466¹⁷ **-නිසංසනති** (ත්‍රි) (උප + නි + √සංස + නති) =ගටත්. "හත්ථිනියෝ කායං **උපනිසංසන්ති** ඉව" මහා: පා: 407³⁴ ධ: අ: ගැ: 327 **-නිජ්ඣායති** (ක්‍රි) (උප + නි + √ජේඛ + ණෙ + ති) = විමසා බලයි. එහි සිත මෙහෙයවා බලයි. (අතී: **-නිජ්ඣායි** වතී: **-නිජ්ඣායති** අනා: **-නිජ්ඣායිස්සති** සම්: **-නිජ්ඣායෙය්‍ය** පම්: **-නිජ්ඣායතු** පූ: ක්‍රි: **-නිජ්ඣායිත්වා** තුං: **-නිජ්ඣායිතුං** ව: කෘ: **-නිජ්ඣායනෙනා** කම්: කෘ: **-නිජ්ඣායිතබ්බෝ-තබ්බා-තබ්බං** = විමසා බැලිය යුතු.) "න ච භික්ඛවෙ සාරත්තෝ තාය මාතුගාමස්ස අඞ්ග ජාතං **උපනිජ්ඣායිතබ්බං**" -"**උපනිජ්ඣායනතාය** පන කිමෙව වත්තබ්බං" චූ: පා: 412³² 413³ කු: සි: ස: 64⁸ ස: පා: 92³² වි: මා: ස: 14² 103²¹¹ **-නිජ්ඣායන** (නා) = සිතීම, අරමුණ සිතීම. ස: පා: 92³³ (ආරම්මණූපනිජ්ඣාන බලනු) **-නිධි** නා (උප + නි + √ධා + ඉ) = ආරක්ෂාව පිණිස තුබූ වස්තුව. "ආරක්ඛාව පිණිස භිමියන් විසින් තමන් ළඟ තුබූ වස්තුව **උපනිධි** නම්" -"**උපනිධි** නාම උපනික්ඛිත්තං භණ්ඩං" පාරා: පා: 51¹ සාරා: ම: 27²² ස: පා: 252³² **-නිධිකථා** (නා) = උපනිධි වස්තූන් පිළිබඳ විනිශ්චය කථාව. අදින්නාදාන පාරාජික ශික්ෂාපද විභඞ්ගයෙහි සඳහන්වන උපනිධි වස්තූන්ගේ විනිශ්චය කථාව. ස: පා: 259²⁰ වි: වි: 201–204 **-නිපජ්ජය්‍ය** (ක්‍රි) (උප + නි + √පද + එය්‍ය) = හෝතේය. වැදහෝතේය (අතී: **-නිපජ්ජි** වතී: **-නිපජ්ජති** අනා: **-නිපජ්ජිස්සති** සම්: **-නිපජ්ජය්‍ය** පම්: **නිපජ්ජතු** පූ: ක්‍රි: **-නිපජ්ජිත්වා** වකෘ: **-නිපජ්ජනෙනා** සත්‍රි: ලි: **-නිපජ්ජනති** කම්: කෘ: **-නිපජ්ජිතබ්බෝ-තබ්බා-තබ්බං** = වැදහොවිය යුතු) **-නිබන්ධ ගොචර** (නා) = සතර සතිපට්ඨානයෙහි සිත පිහිටුවා ගැන්ම. භාවනා චිත්තය බැඳියයුතු ගොචරය. තෙවැදෑරුම් ගොචරයන්ගෙන් එකක්. "කතමෝ **උපනිබන්ධ ගොචරෝ** චත්තාරෝ සතිපට්ඨානා යත්ථ චිත්තං උපනිබන්ධති" -"කම්මට්ඨාන සඞ්ඛාතෝ චිත්තස්ස උපනිබන්ධනට්ඨානතෝ ගොචරෝ උපනිබන්ධන ගොචරෝ" වි: මා: ස: 53⁷ 57¹¹ සාරා: ම: 130²⁴ වි. ම: ටී: 38¹⁰ සාර: දී: 160²³ 818¹⁰ **-නිබන්ධති** (ක්‍රි) = භාවනා චිත්තය බඳියි. කමටහන් සිත පිහිටුවයි. වි: මා: ස: 57¹³ **-නිබන්ධිත්වා** (පූ: ක්‍රි:) = ලියා. අකුරුලියා. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ සලාකා යවා පට්ටිකායවා **උපනිබන්ධිත්වා** ඔපුඤ්ඡිත්වා ඔපුඤ්ඡිත්වා උද්දිසිතුං" චූ: පා: 931² වි: වී: ටී: 472¹⁷ 467¹⁶ **-නිස** (නා)=ප්‍රත්‍යය වීම්, පරම්පරා ප්‍රත්‍යය ක්‍රමයෙන් ප්‍රත්‍යය වීම. "එතදත්ථා **උපනිසා**" පරි: පා: 219¹⁷ ස: පා: 101³³⁰ පරි: පා: ගැ: 27²⁴ **-නිසින්නකථා** (නා) = වෙත හිඳ කරන කථාව. ළඟ හුන්නහු සමඟ කරන ධර්ම කථාව. "**උප නිසින්නකථා**, මුළු වැ හුන් කල්හි කටයුතු ධර්ම කියා - බණ අසනුවට එළඹ බැ හුණුවනට කටයුතු ධර්ම කියා එව්" -"**උප නිසින්නකථායපි** සඞ්ඝතෝ රොව සාම්" ධ: අ: ගැ: 240²¹ 270² ස: පා: 790⁶ **-නිස්සය** (නා) [සං. උපනිශ්‍රය] = බල වත් හෙතුව. හෙතුව. "**උපනිස්සයෝ** බලව කාරණං" වි: ම: ටී: 15²³ වි: මා: ස: 16³⁸ ධ: අ: ගැ: 157⁵ **-ගොචර** (නා) = ශීලාදී ගුණයන්ට ගොවර වූ, එබඳු කල්‍යාණ මිත්‍රයා. තෙ වැදෑරුම් ගොචරයන්ගෙන් එකක්. "කලණ මිතුරන් ඇසුරු කොට සද්ධා, සීල, සුත, චාග, පඤ්ඤ යන පඤ්ච ධර්මයන්ගෙන් යුක්ත වීම **උප නිස්සය ගොචර** නම්" -"අපපිච්ඡ ආදී දශ කථාවන්ට පිහිට වූ ගුණයෙන් සමන්විත වූ කල්‍යාණ මිත්‍රයි" වි: මා: ස: 56⁷ වි: ම: ටී: 38¹⁶ සාරා: ම: 130²² සාර: දී: 160¹⁸ 818⁹ **-වචන** (නා)=උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය. "යමෙක් තෙමේ යමෙක් නිසා උපන්නේ වී නම් ඔහුගේ සම්භවයට හෙතු වූ දෙය උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය නම් වෙයි" ජා: අ: ගැ: 207³ ස: පා: 1016³ පරි: පා: 230³ 231² **-වන්ථා** (නා) = ආශ්‍රය කොට ඇතිවන පිහිට. දෙවැදෑරුම් ප්‍රතිඝාවන්ගෙන් එකක්. වි: ම: ටී: 11³³ 12¹ **-සම්පන්න** (නා) = උපනිශ්‍රය සම්පන්න වූ, හෙතු සම්පත් ඇති. ඒ ජාතියේ රහත් වීමට හෙතු සම්පත් ඇති. ස: පා: 170¹³ **-නිස්සාය** (පූ: ක්‍රි:) = ඇසුරු කොට. "අඤ්ඤතරං වජ්ජිගාමං **උපනිස්සාය** විහරති" පාරා: පා: 1³³⁶ **-නීත** (නා) (උප + √නී + ත) = වෙත පමුණුවන ලද, නතු කළ. පිරි නැමූ. ක: වි: පි: 84⁶ (**උපනාමෙති**

බලනු). -**නීය** (පු: ක්‍රි:) = 1 පමුණුවා, වෙත කැඳවා. 2 උපනයන කර්මය කොට. අ: ප: ස: 561 -**නෙති** (ක්‍රි) = පමුණුවයි. ගෙණ යෙයි. ධ: අ: ගැ: 14431 -**පජ්ජරෙ** (ක්‍රි) (උප + √පද + ය + නති = රෙ) = උපදිත්. "නිරයං තෙ **උපපජ්ජරෙ**" ස: පා: 3476 -**පජ්ජ වෙදනීය** (නා) = අනතුරු බෙවෙහි විඳ්ද යුතුම වූ ඵල ඇති එනම් කර්මය. දුනාදි ප්‍රාණාතිපාතාදි අකුශලයන් සිඩ කරන සත්වන් ජවන චෙතනාව. සිව් වැදෑරුම් කර්මයන්ගෙන් එකක්. වි: මා: ස: 149815. -**පන්න** (නා) (උප + √පද + ය = අන) [සං. උත්පන්න] උපන්, පැමිණි "**උප පන්නානි** උපගතා තත්ථ අභිනිබ්බත්තානි අත්ථො" ස: පා: 11018 පාරා: පා: 511 (උපපන්නා යි ද දක්නේය). -**පාරමි** (නා) (පරම + ඊ) [සං. පාරමී] = උප පැරැම්. අඩග ප්‍රත්‍යඩගයන් කෙරෙහි නිරපෙක්‍ෂක වැ පිරූ පාරමිතා. ධ: අ: ගැ: 3713 -**පීළන** (නා) (උප + √පීළ + ණවු = අක) [සං. උපපීඩා] = එනම් කර්මය අන්‍ය කර්මයකින් ප්‍රතිසන්ධිය දී සැප දුක් විඳුවන කල උපන් ඒ සුවදුක් පෙළන කර්මය. "**උපපීඩකය** අන්‍ය කර්මයාගෙ විපාකය සිඳිසි. තෙමෙ විපාක නො දෙයි" වි: මා: ස: 150019 -**භොග** (නා) (උප + භුජ + √ණ; ජ = ග) = සම්පයට එළඹ අනුභව කටයුතු වූ සම්පත්තිය. "යං මනුස්සානං **උපභොග** පරිභොගං රොපිමං" -"**උපභොග** නම් ශරීර සපශී ලදින් අනුභවනීය දෙය යැ, පරිභොග නම් ශරීර සපශී නොලදින් අනුභවනීය දෑයි" -"**උපභොග** නම් සම්පයට එළඹ අනුභව කටයුතු වූ උදාන විමානාදියයි" පාචි: පා: 29815 ජා: අ: ගැ: 788 12717 ක: වි: පි: 1161 ස: පා: 14216 ධ: අ: ගැ: 6717 සාර: දී: 39724 -**භොග** භණ්ඩ (නා) = උපභොගයට සුදුසු භාණ්ඩ. "**උපභොග** බඩු නම් භොජන පාන සරාව ඇ" ධ: අ: ගැ: 6719 -**මාතු** (නා) = උපමව, කිරිමව. අ: ප: ස: 3414 -**මාන** (නා) (උප + √මා + යු = අන) = උපමානය, සමාන කිරීම. අ: ප: ස: 7214 -**යම** (නා) = විවාහය. අ: ප: ස: 4414 -**යොග වචන** (නා) = විතියා විභක්තිය, කර්ම විභක්තිය. උපයොග වදන්. ස: පා: 57226 ක: වි: පි: 7116 ධ: අ: ගැ: 229 -**රත** (නා) = නො ඇළ්ම, පහවූ. "**උපරත** කොට්ඨාසානි, පහ වූ කාමි කොට්ඨාසයන් ඇත්තාවූ කාමයන්" ජා: අ: ගැ: 22512 -**රුන්ධ** (ක්‍රි) (උප + √රුධ් + ඊ) = වැළකීය. "**උපරුන්ධථා**, වළකා." ජා: අ: ගැ: 8618 ධ: අ: ගැ: 15835 -**රොධෙති** (ක්‍රි) (උප + √රුධ් + ණෙ + නි) = වළක්වයි, සිදියි, විනාශ කරයි "ජීවිතින්ද්‍රියං උපච්ඡින්දති **උපරොධෙති**" පාරා: පා: 7221 ස: පා: 31323 -**රොප** (නා) (උප + √රුප + ණ) = මල් පැළ, හිඳුවූ පැළ. "අජ්කාපි පසුකාපි **උපරොපෙ** විහෙඨෙන්ති" -"**උපරොප ඛෙත්තු**, හිඳුවූ පැළයෙහි, පැළයෙහි හෝ" චූ: පා: 27127 චූ: පා: B. 3023 ජා: අ: ගැ: 15329 -**ලාපෙති** (ක්‍රි) (උප + √ලප + ණෙ + නි) = නළවයි, සඩග්‍රහ කරයි. දණ්ඩ කර්මනා ශනයෙන් නසනලද (= දඩුවම් කළ) හෙර ණකුට පා සිවුරු ආදිය දීමෙන් ද, උදෙසස පරිපුච්ඡාදිය දීමෙන් ද, සඩග්‍රහ කරයි. අනී: -**ලාපෙඝි** වනී: -**ලාපෙති** අනා: **ලාපෙ ඝන්ති** සමී: -**ලාපෙය්‍ය** පමී: -**ලාපෙතු** තුං: -**ලාපෙතුං** පූ: ක්‍රි: -**ලාපෙත්වා** ව: කෘ: -**ලා පෙත්වෙනා** = නළවමින්, සඩග්‍රහ කරමින්) "තෙහි ගිහී සඩ්ගණ්හාති **උපලාපෙති**" -"**උපලාපෙය්‍යවාති** තස්ස පත්තං වා චීවරං වා උදෙසං වා පරිපුච්ඡං වා දස්සාමීති **උපලා පෙති**" -"අඤ්ඤතරො පුරිසො තං භික්ඛුං ආමිසෙන උපලාපෙත්වා සුඛකථාානං පසසි ත්වා" පාරා: පා: 6189025 පාචි: පා: 15821 16010 ක: වි: 12933 ප්‍රා: පු: ස: 83320 ජා: අ: ගැ: 131310 14717 ස: පා: 158227 345310 645221 සාරා: ම: 3623 -**ලාළන** (නා) = නැළවීම, සඩග්‍රහ කිරීම. තම්නට උපස්ථාන කරවන පිණිස තොපට පා සිවුරු දෙම්හ යනාදීන් සඩග්‍රහ කිරීම. කු: සි: ස: 11722 -**ලාළෙන්ති** (ක්‍රි) (උප + √ලළ + ණෙ + නති) = නළවත්, සඩග්‍රහ කරත්. සිත් ගණිත්. (අති: **ලාළෙසි** වනී: -**ලාළෙති** අනා: -**ලාළෙස්සති** සමී: -**ලාළෙය්‍ය** පමී: -**ලාළෙතු** තුං: -**ලාළෙතුං** පූ: ක්‍රි: -**ලාළෙත්වා** වකා: -**ලාළෙත්වෙඛා** -**ත්වඛා** - **ත්වඛං**) "සාමණෙරං **උපලා ළෙන්ති**" "**න** භික්ඛවෙ අඤ්ඤස්ස පරිසා **උප ලාළෙ තබ්බා** "යො **උපලාළෙය්‍ය** ආපත්ති දුක්කටස්ස" මහා: පා: 9429 පාරා: පා: 61 (අප ලාලෙනති -උපලාලෙනති යනුත් මුද්‍රිත ග්‍රන්ථාන්තරයෙහි දක්නේය) -**ලිම්පන** (නා) (උප + √ලිම්ප + යු = අන) = ආලෙපකිරීම, ගැල්වීම. "**උපලිම්පිත්වා**, පිරිඛඩින් ලිපා" ධ: අ: ගැ: 22527 -**වත්තන** (නා) = එනම් සල්

උයන. බුදුන් පිරිනිවන් පෑ උයන. සී: වි: ටී: 9[15] ධ: අ: ගැ: 438[11] **-වන** (නා) උයන, ගෙ උයන්වතු. උපවනය. විත: ම: 288[32] ක: වි: පි: 140[40] ජා: අ: ගැ: 161[24] අ: ප: ස: 732[9] ධ: අ: ගැ: 140[9] 147[28] 183[11] 256[12] **-වස** (ක්‍රි) = වසව. පෙනෙවස් වෙසෙව. "**උපෝ සථං උපවස**" මහා: පා: 97[3] **-වසිත්වා** (පූ: ක්‍රි:) (උප + √වස + ඉ + ත්වා) [සං. උපවශ්‍ය]= වැසෑ, වස් එළඹෑ පෙනෙවස් වැස (අතී: **-වසි** වතී: **-වසති** අනා **-වසිස්සති** සමී: **-වසෙය්‍ය** පමී: **-වසතු** තුං: **වසිතුං** පූ: ක්‍රි: **-වසිත්වා** වකෘ: **-වසනෙනා** = වසමින්. වස් එළඹෙමින්. "වස්සං **උපවසිත්වා**, පෙරවසෑ වසෙළඹෑ සුන් වස් නොවෑ තුන්මස වැසෑ" "-උපොසථං **උපවසිත්වා**" **ක:** වි: පි: 58[14] (උපවස්‍ස බලනු) = **වස්සං** (පූ: ක්‍රි:) [සං උපවශ්‍ය>පා: උපවස්‍ස] = වැසෑවස් වස්එළඹෑ. "උපවස්‍ස" යි වීය යුතු තැන "උපවස්සං" යි නිගහිතාගමය "උපසම්පජ්ජං" "අනාපුච්ඡං" යන තන්හි මෙනි. "**උපවස්සං** ඛො පන කත්තික පුණ්ණ මං" - **උපවස්සං** ඛො පනාති එත්ථ උපවස්ස නාති උපවස්ස, උපවසිත්වාති වුත්තං හොති. උපසම්පජ්ජනන්ති ආදිසු වීය එත්ථ අනුනාසිකො දට්ඨබ්බා" පාරා: පා: 291[4]-[12] ස: පා: 531[2] **ක:** වි: පි: 58[16] විත: ම: 188[4] **-වාද 1** (නා) (උප + √වද + ණ) = නුගුණ කීම, වොදනා කිරීම. අ: ප: ස: 18[15] **ක:** වි: පි: 131[9] **-වාද 2** (නා) = ආක්‍රොෂවාදය. ආසීයන් වහන්සේට වොදනා කිරීම. පස් වැදෑරුම් අනන්තරාය කර ධර්මයන්ගෙන් එකක්. "**උපවාද** නම් ආක්‍රොෂ වාදයි" **ක:** වි: පි: 98[29] විත: ම: 243[11] ස: පා: 643[33] (උපවාදනන්තරායික බලනු) **-ංඤානරා යික** (නා) (අනන්තරා + ඉක) = එනම් අනන්තරා යික ධර්මය. ආක්‍රොෂවාදය නම් අනන්තරායික ධර්මය. පස්වැදෑරුම් අනන්තරායකර ධර්මයන් ගෙන් එකක්. සඩ්ගී - මොඝ දෙකට බාධා කරන 1 කර්ම 2 කිලෙස 3 විපාක 4 උපවාද 5 පඤ්චානන්තරීය කර්මය (ආණා වීතික්කම) යනුවෙන් අනන්තරාය කර ධර්ම පසකි. **එහි** ආසීයනට වොදනා කිරීම උපවාදනන්තරාය නම්. එය ආසීයන් ක්ෂමා කරවා ගන්නාතුරු පවතී. ඉන් පසු නො පවතී. "අරියූපවාදූ **උපවාදනන්තරායිකා** නාම. තෙ පන යාව අරි යෙ න ඛමාපෙන්ති තාව දෙව. න තතොපරං" **විත:** ම: 243[16] **ක:** වි: 128[17] ස: පා: 643[33] 644[8] **ක:** වි: පි: 98[29] **-වාදනා** (නා) = වොද නාව. ආක්‍රොෂ කිරීම, අනුවාදාධිකරණයෙහි වොදනාව. "**උපවාදනා** වොදනා එව" **ක:** වි: පි: 131[9] **ක:** වි: 157[2] විත: ම: 269[7] **-වාස** (නා) (උප + √වස + ණ) = උපවාසය. පවින් තොරව, හුණදහමින් යුක්තව සියලු අනුහව යන්ගෙන් වෙන්ව විසීම. උපොසථය. "උප වසන්තීති සීලෙන වා සඛ්බසෝ ආහාරස්ස ච අභුඤ්ජන සඛ්ඛාතෙන අනසනෙන වා ඛීරපාන මධුපානාදි මත්තෙන වා උපෙතා හුත්වා වස නතීති අත්ථෝ" විත: ම: 12[23] අ: ප: ස: 59[10] සාර: දී: 94[25] **-වීණා** (නා) =වීණාදණ්ඩ, තත් වෙළන වීණා දණ්ඩ. අ: ප: ස: 20[33] **-වෙඡන** (නා) (උප + √විස + යු: අන) = භිදීම, වෙන එළඹ භිදීම අ: ප: ස: 101[27] **-සඟහ 1** (නා) = උපසඟීය, නාමපද, ආඛ්‍යාත පදයන් සමග යෙදෙන ප, පරාදිස. සිව් වැදෑ රුම් පදයන්ගෙන් එකක් අ: ප: ස: 149[11] **-සඟහ 2** (නා) [සං. උපසඟී] = උපද්‍රවය, උව දුර. ප්‍රවාසය. "සළී සඛහරණ ආ උවදුර" ධ: අ: ගැ: 66[17] 181[32] **-සඬකම්** (ක්‍රි) (උප + සං + √කමු + ඊ) = පැමිණියේ ය, එළඹියේ ය. (අතී: **-සඬකම්** වතී: **-සඬකමති** අනා: **-සඬක මිස්සති** සමී: **-සඬකමෙය්‍ය** පමී: **-සඬකමතු** පූ: ක්‍රි: **-සඬකමිත්වා** තුං: **-සඬකමිතුං** වකෘ: **සඬකමනෙනා** කර්මකෘ: **සඬකමිතබ්බා** - -ංතබ්බා-ංතබ්බං = එළඹියයුතු, පැමිණියයුතු. ස: පා: 79[24] 484[7] 515[19] කු: සි: ස: 133[29] **-සන්න** (නා) [සං. ශාන්ත] = උපශාන්ත වූ. රාග දොෂාදීන් සමනය නිසා ශාන්ත වූ. "සොකා න භවන්ති තාදිනො **උපසන්නස්ස** සදා සතීමතො" පාවි: පා: 70[9] ස: පා: 588[11] ධ: අ: ගැ: 189[37] 253[23] 239[9] **-සම** (නා) = සන් සිඳීම, සන්සුන්කම. කෙලෙසුන් සන් සිඳීම. "**උපසමාය**, කෙලෙසුන් සන්සිඳවනු පිණිස නොහොත් වට සන් සිඳවනු පිණිස" ජා: අ: ගැ: 52[2] මහා: පා: 918 **-සම්පජ්ජ** (පූ: ක්‍රි:) [සං. උපසම්පද්‍ය] = පැමිණ, එළඹ "පඨම ජ්ඣානං **උපසම්පජ්ජ** විහාසිං" පාරා: පා: 4[8] ස: පා: 93[21] **-සම්පජ්ජිස්සාමි** (ක්‍රි) (උප + සං√පද + ස්සාමි) = පැමිණෙන්නෙමි. 2. උපසපන් වන්නෙමි. "තෙ විවදන්ති අහං පඨමං උපසම්පජ්ජිස්සාමි, අහං පඨමං **උප සම්පජ්ජිස්සාමීති** මහා: පා: 103[12] **-සම්පත්ති** (නා) (උප + සං + √පද + ති) = උපසම්පදාව. උපසපන් වීම. **ක:** වි: පි: 14[12] 15[6] **-සම්පද මාලක** (නා) = උපසම්පදා මාලකය, සීමා

මාලකය. සීමාව. ක: වි: 195[3] සා: පා: 704[7] ධ: ප: අ: 339[12] **-සම්පද සම්මුති** (නා) = උඩාන සම්මුතිය, හෙරණ බැවින් නැගී සිටීම. උපසපන් වීම. **"උපසම්පද සම්මුතිති** ඤත්තිකමෙමන සම්මුති" ක: වි: පි: 143[3] විත: ම: 292[5] ක: වි: 195[3] **-සම්පදා 1** (නා) (උප + සං√පද + ආ) = වැඩීම, කුසලයන් වැඩීම. "කුසලසස **උපසම්පදා,** අනිනිෂක්‍රමණ යෙහි පටන් අසීත් මාගී ප්‍රතිලාභය දක්වා සියලු කුසලයන් උපදවා ඉපිද වූ කුසලයන් වැඩීම" ක: වි: පි: 7[16] විත: ම: 29[7] **-සම්පදා 2** (නා) = උපසම්පදාව. උසස් බවට පැමිණීම අට වැදෑරුම් උපසම්පදා. ශ්‍රමණෝර භාවයෙන් මිදී භික්ෂු භාවයට පැමිණීම. ඥපති චතුර්ථ කර්මයෙන් කරන උපසම්පදා කර්මය. ලෞකික සම්පත්තියෙන් උපරිභාවයෙහි සිටි ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සම්පත්තිය "යස්සා යසම්තෝ ධම්මති ඉච්ඡ න්නාමස්ස **උපසම්පදා**" මහා: පා: 106[4-12] පාරා: පා: 133[3] (උපසම්පන්න බලනු) **-සම්පදාඅාචරිය** (නා) = උපසම්පදාචාර්ය. උපසම්පදාව දුන් ආචාර්යයන් වහන්සේ. ගිලන් වී නම් දිවිහිමියෙන් පිළිදැගිය යුතු ආචාර්ය වරයෙක්. වි: මා: සා: 226[26] සාර: දී: 457[24] **-සම්පදාකම්ම** (නා) = උපසම්පදා කර්මය ඤත්ති චතුර්ථ උපසම්පදා කර්මය. "යත්තකා භික්ඛූ තස්ස **උපසම්පදා කම්මස්ස** පත්තා යුත්තා අනුරූපා" විත: ම: 50[19] – **සම්පදා කම්මවාචා** (නා) = උපසම්පදා කර්ම වාක්‍යය. ඤත්ති චතුර්ථ උපසම්පදා කර්ම වාක්‍යය. "සුණාතු මේ භන්තෙ සඞ්ඝෝ අයං නාගෝ -පෙ- එසා ඤත්ති තස්මා තුණ්හී එව මෙතං ධාරයාමි"සි මහාවග්ගපාළි මහාඛන්ධකයේ දක්නා කර්මවාක්‍යය. මහා: පා 105[25] විත ම: 50[27] **=සම්පදාඤත්ති** (නා) = උපසම්පදා ඤත්තිය. උපසම්පදා කර්මය. ක: වි: පි: 143[22] ක: වි: 196[16] **-සම්පදා පරියෙසනා** (න [සං. පර්‍යේෂණ] – උපසම්පදා පර්‍යේෂණය. උපසම්පදා වීම. ක: වි: පි: 586[27] පාචි: පා: 67[34] **-සම්පදාසපඛ** (නා) = උපසම්පදා පෙක්ඛකයා, උපසම්පත්තිය ලබන්නට බලාපොරොත්තු වන්නා. "ඉච්ඡන්නාමෝ ඉච්ඡන්නාමිස්ස **උප සම්පදාපෙඛා**" මහා: පා: 104[24] (උපසම්පදා පෙක්ඛයී ද දක්නේය) = **සම්පන්න** (නා) = උපසම්පන්න වූ. උපසම්පදාව ලැබූ. ඤත්ති චතුර්ථ කර්මවාක්‍යයෙන් භික්ෂු භාවය නම් වූ උපරිම භාවයට පැමිණි. "යථා වුත්තෙන න කමෙමන සම්පන්නත්තා. **උපසම්පන්නාති** වුච්චති" – "අවිරූපසම්පත්තෝ ච පතායසමා සුදිත්තෝ – පෙ – ධුතගුණෙ සමාදාය වත්තන්ති" සා: පා: 172[30] මහා: පා 106[13] පාරා: පා: 133[3] **-සම්පාදෙති** (ක්‍රි) (උප + සං + √පද + ණෙ + ති) උපසපන් කරයි. ශ්‍රාමණේර භාවයෙන් මුදා භික්ෂුභාවයට පමුණුවයි. (අතී:-**සම්පාදෙසි** වතී: **-සම්පාදෙති** අනා:-**සම්පාදෙස්සති** සමී:- **සම්පාදෙය්‍ය** පමී: **සම්පාදෙතු** පූ: ක්‍රි: – **සම්පාදෙත්වා** තුං: – **සම්පාදෙතුං** වක්‍ය: **-සම්පාදෙන්තෝ** අතී: කෘ **-සම්පාදිත** කර්මක: – **සම්පාදෙතබ්බෝ – තබ්බෝ – තබ්බං** = උපසපන් කටයුතු) ම: පා සා: 206[3] 207[4] මහා: පා: 107[6] සා: පා: 861[17] වි: මා: සා: 226[6] **-සම්මති** (ක්‍රි) = සන්සිඳේ, නිවේ. ධ: අ: ගැ: 163[3] **-සංහට** (නා [සං සංහෘත] = එළවූ, ඉදිරිපත් කළ. විත: ම: 193[5] **-සංහරති** (ක්‍රි) (උප + සං + √හර + ති = එළවයි. ඉදිරිපත් කරයි. "භිංසාපෙය්‍යාති භිංසාපනත්ථං රූපාදීනි උප **සංහරෙය්‍ය**" ක: වි: 121[35] ක: වි: පි: 95[9] විත: ම: 193[7] පාරා: පා 76[14] **-සිඛසතු** (ක්‍රි) (උප + √සිඛස + තු) = සිඹීවා; ආඝ්‍රාණය කෙරේවා. "ඉමං භන්තෙ භගවා පඨමං උපපල හත්ථං **උපසිඛසතු**" මහා: පා: 317[5] **-සිඛසි** (ක්‍රි) = සිම්බේය. ආඝ්‍රාණය කෙළේය. ජා: අ: ගැ: 153[4-4] 160[9] 210[22] **-සෙවන** (නා) = මාළු, ව්‍යඤ්ජන. "උපසිඤ්චනන්ති **එතෙනාති උපසෙවනං**" –"**උපසෙවනං** යනු මාළුවට නම්." ධ: අ: ගැ: 107[31] 122[26] ජා: අ: ගැ: 170[25] **-සසඟ** (නා) [සං. උපසඟී] = උවදුර, විපත්තිය, "මාහෙව මේ භාතූනං **උපසසඟෙගා** අහොසීති" මහා: පා: 31[3] (උපසඟ 2 බලනු). **-සසට** (නා) = පිඬිත, පෙළුණු. "උපදුතං වත හෝ **උපසසඨං** වත හොති" මහා: පා: 141[-13] ජා: අ: ගැ: 37[35] **-සසය 1** (නා) [සං. උපාශ්‍රය ?] = අස පුව, ගෙය, අරම. වසන තැන. "අනු ජානාමි භික්ඛවෙ **උපසසයං**" – "අථඛෝ උපපලවණණා භික්ඛුනී තං මංසං ගහෙත්වා **උපසසයං** අගමාසි" – "භික්ඛුනී **උපසසයෙ,** මෙහෙණුන් අරමැයි" චූ: පා: 422[25] **පාරා:** පා: 240[11] සා: පා: 708[7] 954[20] විත: ම: 275[10] ක: වි: පි: 120[13] කු: සි: සා: 120[11] ධ: අ: ගැ: 145[12] **-උපසසය 2** (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. භික්ෂුණියකට තමා සතු ගෙයක් දී පසුව කිපී

ඈ එයින් බැහැර **කරණ** මෙහෙණිය පවිති ඇවැත් අවදින බැව් දැක්වූ උපසසය නම් ශික්ෂාපදය. සු: පෘ: 57[29] **-සුසුති** 1 (නා) (උප + √සු + ති) [සං. උපශ්‍රුති] = ශ්‍රුති සම්පය, වචනය ඇසෙන දුර ප්‍රමාණය. "**උපසුසුතිනති සුති සම්පං**" -"**උපසුසුතිං**, බස් ඇසෙන තැන" - "කථං හි නාම තුම්හෙ මොඝපුරිසා -පෙ- විඤ්ඤාපනානං උපසුසුතිං තිට්ඨිස්සථ" සු: පා: 65[27] ප්‍රා: පු: සු: 87[28] පාචි: පා: 170[33] 171[8] **-සුසුති** 2 (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. හටගත් ඔබර කෝලාහල විවාද ඇති භික්ෂූන්ගේ රහස් බස් අසන් නෙමිසි වචන ඇසෙන තැන සිටීමෙන් ඇවැත් සිදුවන උපසසුති නම් සුඩ පවිතිය. භි: ශි: 19[23] සු: පා: 65[220] **-හත** (නා) (උප × √හන + ත) = නටුවා වූ ක්ෂය වූ. "**ඛතං උපහතං** අත්තානං පරිහරති" - "**උපහතො**, නට්ඨෝ" ජා: අ: ගැ: 115[25] **-හතින්ද්‍රිය** (නා) = 1 නසන ලද ශ්‍රද්ධාදි ඉඳුරන් ඇති. 2 නටුවා වූ ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය ඇති. "තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරා භික්ඛු **උපහතින්ද්‍රියො** හොති" පාරා: පා: 38[1] පරි: පා: ගැ: 25[12] පරි: පා: 216[15] සු: පා: 1010[7] **-හාර** (නා) = පූජාව, පිදීම. "**උපහාරං** කරොම, පූජ **කරම්හ**" කු: සි: සු: 121[25] අ: ප: ස: 58[13] ජා: අ: ගැ: 27[15].

උපකඩ්ඪ (නා) = ආසන්න වූ, ළං වූ. "**උපකට්ඨාය** වසසූපනායිකාය" - "**උපකඩ්ඪෙ** කාලෙ, වේලා ආසන්න කල්හි" මහා: පා. 169[26] **ක**: වි: පි: 84[4] (උප උපසගීය යටතේ **කඩ්ඪ** බලනු).

උපකණ්ණක (නා) (උ + පකණ්ණ) = හින්නෙන් දුවුණු සිරුරු ඇති, එබඳු සත්‍රියක් "ඉදඤ්ච ආවුසො -පෙ- අද්දසං ඉත්ථිං **උපකණ්ණකං**" පාරා: පා: 114[17] (උපකණ්ණක යි ද දක්නේය. සු: පා: 363[32] සාරා: ම: 39[24].

උපච්චිකා (නා) = වේයා. වි: මා: සු: 154[7] ජා: අ: ගැ: 212[24] ධ: අ: ගැ: 173[31] **-බාධික** (නා) = වේයන් කෑ පිළි. එක් පංසුකූලික චීවරයක්. දශ පංසුකූලයන්ගෙන් හෝ **එකක්**. වි: මා: සු: 154[35] පරි: පා: 177[34] වි: වි: 662 (උ: වි:) **-මත්තනික** (නා) වේ පස්. **කැඩිම් බිඳීම්** ආදිය (විකොපනය) නො කළ යුත්තක්. කු: සි: සු: 85[18].

උපජ්ඣා (නා) = උපාධ්‍යාය. උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ. "පඨමං **උපජ්ඣං** ගාහාපෙතබ්බා" - "උපජ්ඣාය සද්දසස සමානත්ථො **උපජ්ඣා** සද්දොපි" - "උපජ්ඣාය සද්දො එව වා **උපජ්ඣා**. උපයොග පචවත්ත වචනෙසු යකාර ලොපං **කත්වා** එවං වුත්තොතා. **කරණ** වචනාදිසු උපජ්ඣා සද්දසස පයොගාභාවා ති දට්ඨබ්බං. වි: වි: ටී: 388[31] මහා: පා: 47[3] වි: ලං: 189[30] (උපජ්ඣාය බලනු).

උපජ්ඣාචරිය (නා) = උපාධ්‍යායාවාර්ය, උපාධ්‍යාය වූ ගුරුවරයා. වි: වි: ටී: 363[27] 371[29].

උපජ්ඣාය (නා) [සං. උපාධ්‍යාය] = උපාධ්‍යාය යන් වහන්සේ. "කුඩා මහත් දෙස් විමසා තදනුරූපාකාරයෙන් අවවාදානුශාසනා කරන ගුරුවරයෝ උපාධ්‍යායයෝ නම් වෙත්" - පැවිද්දෙහි සහ උපසපන් **කම්හි** ප්‍රධාන වූ ආචාර්යවරයා. "**උපජ්ඣායො** භික්ඛවෙ සඞ්ඝවිහාරිකමහි පුත්තන චිත්තං උපඨපෙස්සති" ම: පා: සු: 148[9] 149[39] වි: ලං: 190[5] 183[11] සු: පා: 176[20] **-කිච්ච** (නා) [සං. කෘත්‍ය] = උපාධ්‍යාය කෘත්‍යය. අධිකරණය නොවන කෘත්‍යය. , පරිවාර පාළි අධිකරණ භෙදයෙහි දැක්වූ අධිකරණය නොවන කෘත්‍යය. පරි: පා: 212[10] **-කිත්තන** (නා) (√කිත්ත + ය = අන) [සං. කීර්තන] = උපාධ්‍යායයන් පැවසීම. "කො නාමො තෙ උපජ්ඣායො" යි විවාළ කල උපසපන් වන්නහු විසින් "**උපජ්ඣායො** මෙ භන්තෙ ආයසමා - තේරෝ" නාම යි පැවසීම. "යදි හි **උපජ්ඣාය කිත්තනං** න කරෙය්‍ය පුග්ගලං න පරාමසතීති වුත්ත කම්ම විපත්ති එව සියා" වි: වි: ටී: 384[31] වි: ලං: 184[5] සු: පා: 742[35] **-ග්‍රහණ** (නා) = උපාධ්‍යාය ග්‍රහණය. උපසපන් වන්නහු ලවා පළමුව කටයුතු කාර්‍ය. "උපජ්ඣායො මෙ භන්තෙ හොහි" යි කියවා කරන උපාධ්‍යාය ග්‍රහණය. උපාධ්‍යාය ග්‍රහණය නො කොට උපසපන් වූයේ ධර්‍ම මිස සඞ්ඝ්‍රහය ලැබීමට සුදුසු නො වේ. "උපජ්ඣං අග්ගහාපෙත්වා සඞ්ඝෙන සඞ්ගං උපජ්ඣාය විරහිතං එවං උපසම්පන්නා නෙව ධම්මතො න ආමිසතො සඞ්ගහං ලභන්ති" වි: ලං: 180[10] වි: වි: ටී: 388[25] **-චත්තාලීස** (නා) = උපාධ්‍යාය වත්තාලීසය. පරිවාර පාළි වත්තාලීස භෙදයෙහි ආ එක් ක්‍රමයක්. සද්ධි විහාරිකයාට කටයුතු වත් නො කරන උපාධ්‍යාය තෙමේ ඇවැතට පැමිණෙයි යනා

දීන් දැක්වෙන "උපජ්ඣායෝ ආපජ්ජති නෝ සද්ධි විහාරිකෝ" යන හෙද වතුෂ්කය. පරි: පා: 174[24] සා: පා: 983[25] (ආවරිය වතුක්ක බලනු). **-මත්ත** (නා) = උපාධ්‍යාය මාත්‍ර, උපාධ්‍යායයන් සමාන වූ. උපාධ්‍යායයන් වැනි භික්ෂූන්. උපාධ්‍යායයන්ගේ සද්ධිවිහාරික සමානත්ත භික්ෂූහුද, එසේ ම දස වසින් වැඩි භික්ෂූහු ද, උපාධ්‍යාය මාත්‍රයෝ වෙත්. "න භික්ඛවෙ -පෙ- උපජ්ඣායෙසු **උපජ්ඣාය** මත්තෙසු අනුපාහනෙසු වඩ්ඪ මත්තෙසු සඋපාහනෙන වඩ්ඪිතුං තබ්බං" මහා: පා: 221[23] සා: පා: 807[6] **-මූලක** (නා) (මූල + ක) = උපාධ්‍යායයන් මුල් කොට, ප්‍රධාන කොට. තණ්හා වූ අන්‍ය තීර්ථිකයකු උපසපන් කරනු පිණිස පා සිවුරු සෙවිය යුතු පිළිවෙළ. "සචෙ භික්ඛවෙ අඤ්ඤතිත්ථිය පුබ්බා තණ්හා ආගච්ඡති **උපජ්ඣාය මූලකං** වීවරං පරියෙසිතබ්බං" මහා: පා: 809 ම: පා: සා: 255[21] සා: පා: 742[35] 743[3] **-මූලික** (නා) = උපාධ්‍යායයන් මුල් කොට ඇති = ප්‍රධාන වූ. පැවිද්ද සහ උප සපත් වීම. පැවිද්දෙහි හා උපසපන් බැව්හි උපාධ්‍යායයෝම මූලිකයෝවෙත්. "**උපජ්ඣාය මූලිකානි** පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච" සා: පා: 180[6] **-ලෙඛ** (නා) [සං, ලෙඛ] = උපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ ආකාරය, පිළිවෙළ, නවම සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි දක්නා දශ ලෙඛයන් ගෙන් එකක්. යම්කිසි උපාධ්‍යායයකුගේ සද්ධිවිහාරික භික්ෂුවක් පරිජ් ඇවැත් අවදිනු දැක ඒ උපාධ්‍යායයන් ගේ නම් ඇති අනෙක් උපාධ්‍යායයකුගේ සද්ධි විහාරිකයකුට චොදනා කිරීම. පාරා: පා: 202[32] චින: ම: 111[35] **-වත්ත** 1 (නා) = උපාධ්‍යාය වත්. උපාධ්‍යායයන් විසින් සද්ධි විහාරිකයන් කෙරෙහි පිළිපැදිය යුතු වත්. "උපජ්ඣායෙන භික්ඛවෙ සද්ධිවිහාරිකෝ සඞ්ගහෙතබ්බෝ අනුග්ගහෙතබ්බෝ උද්දෙසෙන පරිපුච්ඡාය ඔවාදෙන අනුසාසනියා" යනු පටන් "වුට්ඨාන මස්ස ආගමෙතබ්බං" යනු දක්වා විනය මහාවග්ග පාළියේ සඳහන් එක්සිය දෙතිසක් පමණ වත්. මහා: පා: 47[5] චූ: පා: 359[25] **-වත්ත** 2 (නා) = උපාධ්‍යාය වත්. සද්ධි විහාරිකයන් විසින් උපාධ්‍යායයන් කෙරෙහි කටයුතු වත්. "කාලෙසෙව වුට්ඨාය උපාහනා ඔමුඤ්චිත්වා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා දන්තකට්ඨං දාතබ්බං" යනු පටන් "සචෙ උපජ්ඣායෝ ගිලානෝ හොති යාවජීවං උපට්ඨානබ්බා වුට්ඨාන මස්ස ආගමෙතබ්බන්ති" යනු අවසන් කොට ඇති එක්සිය දෙපණසක් වත්. මහා: පා: 47[3] සා: පා: 732[5] චූ: පා: 355[4] සි: ව: වි: 831[9] ධ: අ: ගැ: 1161[0] වි: ලං: 2881[7] 290[4] **-වෙවචන** (නා) (වි + √වච + යු = අන) = උපජ්ඣාය ශබ්දයට සමාන අර්ථ ඇති ශබ්ද. පර්‍යාය වචන. **"යො මං පබ්බාජෙසි"** - **"යො මං උපසම්පාදෙසි"** - **"යස්ස මූලෙනාහං පබ්බජිතො"** - **"යස්සාමූලෙනාහං උප සම්පන්නා"** යනාදි ශබ්ද සා: පා: 180[4] **-සමොධාන** (නා) (සං. + අව + √ධා + යු = අන) [සං. සමවධාන] = උපාධ්‍යාය සමවධානය. උපාධ්‍යායයන්ගේ දර්‍ශනය සහ ශබ්ද ශ්‍රවණ වශයෙන් එක්වීම. නිස බිඳෙන කරුණු සයෙන් එකක්. "උපාධ්‍යායයන් කෙරෙන් ගත් නිස වතාහි උපාධ්‍යාය සමොධානය විනා අනික් පස් පරිද්දකින් බිඳේ" - "නිස මිදීමට හෙතුවන කරුණු අතරින් සවැන්න උපාධ්‍යායයන් හා එක්ව විසීමයි. උපාධ්‍යාය යන් දැකීම, ශබ්ද ශ්‍රවණය යන දෙක වුවත් ඊට පමණි. උපාධ්‍යායයන් වසන වෙහෙරම වසන්නෙකුට වෛත්‍ය වන්දනාවට ගිය විට උපාධ්‍යායයන් දක්නට ලැබේ ද, එයින් ද නිස්සය පටිප්පස්සඞ්ය වේ. උපාධ්‍යායයන් බණ කියන විට අපේ උපාධ්‍යායයන් වහන් සේ බණ දෙසනියි උන් වහන්සේ ගැන සිතා බණ අසා ද, එ පමණකින් නිස්සය පටිප්පස්සඞ්ය වේ. උපාධ්‍යාය තෙරුන් ළඟ වසන්නේ නම් නිස සමාදන් වීම උවමනා නොවේ. සවභාවයෙන් ම සිදුවන බැවිනි. කු: සි: ස: 80[11] කු: සි: වි: 107[27] සා: පා: 738[14] ම: පා: සා: 233[19] 235[10]

උපජ්ඣායං පච්චක්ඛාමි (ක්‍රි) = උපාධ්‍යායයන් ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය කරමි. ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන යෙහි යෙදෙන දෙවිසි ක්ෂෙත්‍ර පදයන්ගෙන් එකක්. **ක:** වි: 1919 සා: පා: 180[3]

උපද්දව (නා) [සං. උපද්‍රව] = උපද්‍රවය, උවදුර. පීඩාව. ධ: අ: ගැ: 1362[5] අ: ප: සා: 558

උපධි 1 (නා) = රත් මර වැඩි. එක් රාජ කකුධ (කකුද?) භාණ්ඩයක්. ජා: අ: ගැ: 341[2]

උපධි 2 (නා) = ශරීරය. පඤ්චස්කන්ධය. ශරීර සම්පත්තිය. ජා: අ: ගැ: 861[3] අ: ප: සා: 1382[7]

උපධි 3 (නා) = 1. කාම, 2. ඛන්ධ, 3. කිලෙස, 4. අභිසඞ්ඛාර යන සිව් වැදෑරුම් උපධීන්. "එතං මලන්ති **උපධිසු** ඤත්වා" මහා: පා: 33^{18} සාරා: ම: 199^{5} **-විවෙක** (නා) = උපධි විවෙකය, නිර්‍වාණය. කාම, ඛන්ධ, කිලෙස, අභිසංඛාර යන සතරින් විවික්ත වූ නිර්‍වාණය. "**උපධි විවෙක** නම් කෙලඹොපධියෙන් විත්ත සන්තානයාගේ විවෙකයයි". – "සඛන්ධොපධි ආදී උපධීන් කෙරෙන් වෙන් වූ හෙයින් උපධි විවෙක නම් නිවණි" ජා: අ: ගැ: 75^{17} 192^{19} චි: චි: ටී: 52^{23} චි: මා: සා: 512^{40} **-සඞ්ඛය** (නා) = නිර්‍වාණය, මාගීඥනය හෝ. "**උපධි සඞ්ඛයෙ**, නිවන්හි නොහොත් මාගී ඥනයෙහි" – "ගම්භීරෙ ඤණවිසයෙ – අනුත් තරෙ **උපධිසඞ්ඛයෙ**" ජා: අ: ගැ: 44^{10} මහා: පා: 39^{27} සාරා: ම: 201^{2} **-සම්පදා** (නා) = ආත්මභාව (ශරීර) සම්පත්තිය. "**උපධි සම්පදා**, අත් බැව් සපුව" ධ: අ: ගැ: 142^{3}

උපයානං (නා) = ඉදිරියට යෑම. සතුරු රජවරු නට විරුඬව ඉදිරියට යෑම. එබව පැවසීම. එක් තිරශ්චීන විද්‍යාවක්. "අබ්භන්තරානං රඤ්ඤං **උපයානං** භවිස්සති" දී: නි: 8^{6} සු: චි: 68^{28}

උපරි (නි) [සං. උපරි] = මත්තෙහි. උඩ. සපතමී විභක්තිය සමග යෙදෙන නිපාත පදයක් අ: ප: ස: 155^{5} චි: චි: ටී: 460^{32} – **අඞ්ගණතලා** (නා)= මත්තෙහි පෝරු නො අතුළා වූ තලාද මතු ඇති මහල් පිට. ක: චි: පි 71^{10} – **කාය** (නා) = උඩු කය (උපරිම කාය බලනු) - **කොකනද පාසාද** (නා) = කොකනද නම් පහය මත. කොකනද ප්‍රාසාදයේ උඩුමහල. "උපරි **කොකනද** පාසාදෙ ආසනං පඤ්ඤපෙසි" චූ: පා: 244^{11} (උපරි කොකනදෙ පාසාදෙ සී ද දක්නේය) – **ඛාදනීය** (නා) = කෑ යුතු දෙය උඩ. "**උපරි ඛාදනීයෙපි** උත්තරිඨපත්තං උප නාමෙන්ති" මහා: පා: 58^{3} ම: පා: ස: 144^{34} **ගොපඵක** (නා) [සං. ගුල්ඵ]=ගොප් ඇටයෙන් උඩ. බොලවින් උඩ. එඬදු දියෙහි දිය කෙළන භික්‍ෂුවට පවිනි ඇවැත් වේ "**උපරිගොපඵක** උදකෙ, බොලටක් දියට අධික වූ දියෙහි" ක: චි: පි: 94^{13} පාචි: පා: 130^{1} ස: පා: 636^{17} – **-පවිඡ්ජනන** (නා) = උණින් වැසුණු. එබදු වැසි කිළිය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ හෙට්ඨාවිවටෙ **උපරි පවිඡ්ජනෙන** වච්චං කාතුං" චූ: පා: 425^{3} චූ: පා: B. 495^{25} - **පානීය** (නා) = පියයුතු ජලය මත,ඒ උඩ. "**උපරි පානීයෙපි** උත්තරිඨ පත්තං උපනාමෙන්ති" මහා: පා: 41^{5} 42^{4} 58^{2} – **පාසාද** (නා) = ප්‍රාසාදය උඩ. පහය මත. "**උපරි පාසාද** වර ගතො හොති" පාචි: පා: 129^{18} ස: පා:653^{22} චි: චි: ටී: 400^{9} ධ: අ: ගැ: 250^{36} – **පුඤ්ඤ** (නා) = මතුයෙහි රැස්කොට. ගොඩ ගසා. "පියෙ පියං ආරොපෙත්වා සෙනා සනං **උපරි පුඤ්ඤං** කරිත්වා" චූ: පා 342^{23} චූ: පා: B. 258^{6} – **පුඤ්ඤකින්ත** (නා) (උපරි පුඤ්ඤී කත බලනු) – **පුඤ්ඤීකත** (නා) (පුඤ්ඤ + ඊ + කත) = මතුයෙහි රැස්කළ. එකක් උඩ අනෙක තබා ගොඩ ගැසූ. "සෙනාසනං **උපරි පුඤ්ඤී කතං** හොති" චූ: පා: B. 248^{17} (උපරි පුඤ්ඤ කිත යි ද දක්නේය. චූ: පා: 339^{22} **-භාග** (නා) = මතු භාගය. උඩ කොටස. "**උපරි භාගෙ** ච උච්චාභිත්තී" සා: පා: 573^{38} **-භොජන** (නා) = භොජනය මත. අනුභව කරන ආහාරය උඩ. "**උපරි භොජනෙපි** උත්තරිඨ පත්තං උපනාමෙන්ති" මහා: පා: 41^{3} 42^{2} 58^{1} **-මුඛනි** (නා) [සං. මූර්‍ධනි] = හිස මතුයෙහි, හිස උඩ. "**උපරි මුඛනි** මහන්තං ඵණං කරිත්වා අට්ඨාසි" පාරා: පා: 172^{2} මහා: පා: 3^{13} ස: පා: 405^{16} 718^{28} **-වාත** (නා) = උඩු සුළඟ, උඩට හමන සුළඟ. "**උපරිවාතෙ** නිසින්නොා සරීර ගන්‍ථෙන බාධති" ස: පා: 80^{12} **-විසෙස** (නා) = මතු යෙහි මඟ පල. මතු කාලයෙහි ඉපදවිය යුතු මාගී ඵල ධර්‍ම. ධ: අ: ගැ: 39^{31} **-වෙහාස කුටි** (නා) = අහස් කිළිය මතුයෙහි. "**වෙහාස කුටියා උපරි**, පොහොරු නොඅතුළ උස් යට මහල් ඇති ආකාශ කුටියගේ තලන් මත්තෙහි" –"**වෙහාස කුටිය** නම් මධ්‍යම පුරුෂයකුගේ හිස මතු තලාදයේ නො ගැටෙන්නකි. මත්තෙහි නුසුන් තල ඇති මහල් සහිත කිළිය වෙහාස කුටි නම්" සාරා: ම: 127$^{6-12}$ ස: පා: 572^{24} පාචි: පා: 60^{14} ප්‍රා: පු: ස: 61^{10} **-සායනීය** (නා) = රස විඳ යුතු දෙය මතුයෙහි, ආස්වාදනය කට යුතු දෙය උඩ. "**උපරි සායනීයෙපි** උත්තරිඨ පත්තං උපනාමෙන්ති" මහා: පා: 58^{2} ම: පා: ස: 145^{25}.

උපරිම (නා) (උපරි + ම) = මතුයෙහි. උපරි භාගයෙහි. උඩ පෙදෙස, එ බඳු තැන සිටියහු. "**උපරිමෙ** භික්ඛු -පෙ- මත්ථකෙ සීලං මුඤ්චි" පාරා: පා: 80^{12} **-කාය** (නා) = උඩු කය. නාභියෙන් උඩ. "**උපරිම කායතො**,

නැඹ පටා උසින් නිය කයින්" ධ: අ: ගැ: 209[11] ම: බොං: ව: ගැ: 87[35] **-තල** (නා) = මතු මහල, උඩු මහල. ක: වි: පි: 71[25] මි: වි: ටී: 400[25] සං: පා: 573[7].

උපාදුන (නා) = දර. ගින්දර. ජා: අ: ගැ: 216[14] කු: සි: සං: 86[32] අ: ප: සං: 8[7]

උපාය (නා) [සං. උපාය] = 1 ක්‍රමය, පිළිවෙළ. 2 සිව් උපාය. 1 සාම 2 දාන 3 දණ්ඩ 4 භෙද යන උපාය සතර. අ: ප: සං: 48[1] **-කොසල්ල** (නා) (කුසල + ණ්‍ය) [සං. කෞශල්‍ය] = උපාය කෞශල්‍යය. උපායෙහි දක්ෂ බව. ජා: අ: ගැ: 217[16] **-ඤාණ** (නා) = උපාය කෞශල්‍ය ඥානය. ඒ ඒ කාරණයෙහි දක්ෂවූ නුවණ. සථානොචිත ප්‍රඥාව. **"උපාය කොසල්ල ඤාණෙනෙව,** උපාය විෂයයෙහි - ඒ ඒ කාරණ විෂයයෙහි දක්ෂවූ ඥානයෙන් මැ" ජා: අ: ගැ: 74[14] 217[16] **-පඤ්ඤා** (නා) = උපාය ප්‍රඥාව. **"උපාය පඤ්ඤාය,** මෙයට මේ කටයුත්තේය යන උපාය ප්‍රඥයෙන්" ජා: අ: ගැ: 136[20] **-පරියෙසන** (නා) (පරි + √එස + යු = අන) [සං. පර්‍යේෂණ] = උපාය පර්‍යේෂනය. පිළිවෙළ සෙවීම. සං: පා: 733[31].

උපායාස (නා) = බලවත් දුක. "දුකෙහි දැමෙනසෙහි **උපායාසෙහි** ආදිතනතනි වදුම්" -**"උපායාස** නම් බලවත් වූ දුකි" මහා: පා: 31[35] ජා: අ: ගැ: 227[30].

උපාරම්භ (නා) = පරවම්භනය. අනුන්ට නිහු කිරීම. "තස්ථ දුග්ගහිතා **උපාරම්භාදි** හෙතු පරියා පුතා අලගද්දූපමා" සං: පා: 13[34] මි: වි: ටී: 19[24] අ: ප: සං: 18[30].

උපාලි ගාථා (නා) = බුදුන්ගේ ගුණ පවසනු පිණිස උපාලි ගෘහපතියා විසින් කියූ ගාථා. "ධීරස්ස විගත මොහස්ස" ආදීන් බුදු ගුණ සියයක් ඇතුළත් ගාථා පඤ්චාතිය. බුඩපසාදය නාම සියයක් සඳහන් ගාථා. සං: පා: 179[2] මි: වි: ටී: 114[29] සාර: දී: 452[10].

උපාලි පඤ්චක (නා) = උපාලි පඤ්චකය. පරිවාර පාළියෙහි එක් පරිවෙජ්දයක්. උපාලි තෙරුන් අමතා කරුණු පසක් පසක් බැගින් වදාළ දෙශනාව. පරි: පා: 273[31].

උපාලි පඤ්හ (නා) = උපාලි ප්‍රශ්නය. උපාලි තෙරුන් බුදුන්ගෙන් ඇසූ පරිවාර පාළියෙහි දක්නා ප්‍රශ්න. සං: පා: 85[31]

උපාසක (නා) (උප + √ආස + ණ්වු = අක) = උපාසකයා. උවසුවා. සිව්පිරිසෙන් එක් කොට සක්. පන්සිල් හෝ දසසිල් රක්නහු. සරණ ගියහු. මනෝ: පූ: 631[10] සං: පා: 982[32] අ: ප: සං: 56[33] **-වෙවචන** (නා) = උපාසක පදීය නාම. එක් ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන වාරයක්. "දෙවාචිකෝ උපාසකොහි මං ධාරෙහි - සරණ ගමනික. පඤ්ච සික්ඛාපදික" ආදිය. පාරා: පා: 26[24] සං: පා: 180[37].

උපාසන (නා) [සං. උපාසන] = 1 සරාභ්‍යාසය. දුනු ශිල්ප උගැන්ම. 2 පරිචර්‍යාව. ගුරු සේවාව. අ: ප: සං: 53[23] 58[25].

උපාසිකා (නා) = උවැසිය. තෙරුවන් සරණ ගිය තැනැත්තිය. සිව් පිරිසෙන් එක් කොට සක්. "සුපපියෝ ව උපාසකෝ සුපපියා ව **උපාසිකා** උභතෝ පසන්නා හොනති" මහා: පා: 250[24]

උපාහන (නා) [සං උපානහ්] = වහන්, පාදුකා. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අජ්ඣාරාමෙ **උපාහනං** ධාරෙතුං" මහා: පා: 222[9] කු: සි: සං: 61[21] **-ආරුළ්හ** (නා) [සං. ආරූඪ] = වහන් නැගුණු. වහන් පයලා සිටි. **"උපාහනා රුළ්හස්ස,** පයලූ වහන් ඇති" ප්‍රා: පු: සං: 106[23] සං: පා: 708[21] **-ත්ථවික** (නා) = වහන් ථවිකය. වහන් පසිය. වහන් සඟළ තබා ගන්නා පසුම්බිය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උපාහනත්ථවිකං**" චූ: පා: 229[26] සං: පා: 477[34] ජා:අ:ගැ: 132[16] **-දණ්ඩක** (නා) =වාන් කොක්ක. එක් භාජනීය භාණ්ඩයක්. ක: වි: 140[17] ක: වි: පි: 110[28] **-පුඤ්ඡනවොළඟ** (නා) (වොළ + ක) = වහන් සඟළ පිස්නා රෙදි කඩ. **"උපාහන පුඤ්ඡනවොළඟං** පුවජිත්වා උපාහනා ප්‍රඤ්ඡිතබ්බා" චූ: පා: 339[7]

උපෙක්ඛක (නා) (උපෙක්ඛා + ක) (උප + √ඉක්ඛ + ආ + ක) [සං. උපෙක්ෂා] = උපෙක්ෂා ඇති. මධ්‍යස්ථතා **ලක්ඛණ** ධ්‍යානොපෙක්ෂා වෙන් යුක්ත වූ. "පිතියා ච විරාගා **උපෙක්ඛකො** ච විහාසිං" පාරා: පා: 4[10] සං: පා: 96[26]

උපෙක්ඛා (නා) = උපෙක්ෂාව, මැදහත් බව, මැදහත්ව බැලීම. සතර බ්‍රහ්ම විහරණයෙන් සහ දශපාරමිතාවන්ගෙන් එකක්. සං: පා: 96[26] වි: ම: සං: 773[29] **-භාවනා** (නා) = උපෙක්ෂා භාවනාව. මැදහත් බව වැඩීම.

බ්‍රහ්ම විහාර භාවනාවන්ගෙන් **එකක්**. වි: මා: ස: 773[18] **-සහගත** (නා) = උපෙක්ෂාවෙන් යුක්ත වූ, එබඳු සිත. වි: මා: ස: 773[1] **-සති පාරිසුද්ධි** (නා) = උපෙක්ෂාවෙන් හටගත් සිහිය පිළිබඳ පිරිසුදු බව, තත්‍ර මධ්‍යස්ථ උපෙක්ෂාවෙන් හටගත් පිරිසුදු සිහිය ඇති. **"උපෙක්ඛා පාරිසුද්ධිං** චතුත්ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහාසිං" පාරා: පා: 4[15] ස: පා: 100[22]

උපොසථ 1 (නා) (උප + √වස + ථ) [බෞ: සං: උපෝෂධ] = 1. පාමොක් උදෙසීම 2 අෂ්ටාඞ්ග ශීලය. 3 පොහොදිනය. 3 පාරිශුද්ධිය අධිෂ්ඨානය යන අර්ථ උපොසථ ශබ්දයෙන් ප්‍රකාශ වේ. පාමොක් උදෙසීමෙහි වැටෙන උපොසථ ශබ්දයාගේ නිර්වචනය "උපවසතං **උපොසථෝ, සීලෙන** උපෙතා හුත්වා වසන න්‍තෘත්‍රෝ" යී දක්නේය. වි: ලං: 256[16] ම: පා: ස: 506[27]A ක: වි: 4[12] ජා: අ: ගැ: 100[28]

උපොසථ 2 (නා) = පොහොය, පොහොය කිරීම, උපොසථ කර්ම. 1 චාතුද්දසී 2 පණ්ණරසී 3 සාමග්ගී 4 සඞ්ඝ 5 ගණ 6 පුග්ගල 7 සුත්තුද්දෙස 8 අධිට්ඨාන 9 පාරිසුද්ධි යන නව වැදෑරුම් උපොසථය. (2) 1 චාතුද්දසී 2 පණ්ණරසී යනුවෙන් දෙවැදෑරුම් වූ හෝ උපොසථය. ස: පා: 648[34] 790[37] 989[38] වි: ලං: 261[27] කු: සි: ස: 143[33] සි: ව: වි: 85[11] ක: වි: 9[11] වින: ම: 1[218] මහා: පා: 116[6] 120[24] 133[2] ම: ප: ස: 347[24] **-ඝර** (නා) = උපොසථාගාරය, පොහොය ගේ. සීමාව. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උපොසථාගාරං** සම්මන්නිත්වා උපොසථං කාතුං" මහා: පා: 116[16] 117[2] 127[5-9] ක: වි: 10[28] ධ: අ: ගැ: 170[28] **-ංවත්ත** (නා) = පොහොය ගෙහි කට යුතුවත්. උපොසථයාගේ පූර්වකරණ. පොහොගෙය හැමදීම, පානීය පරිභෝජනීය ජලය එළවා තැබීම, අසුන් පැණවීම, පහන් දැල්වීම යන මෙතෙක්දෑ. ධ: අ: ගැ: 116[14] ක: වි: 10[28] වි: මා:ස: 447[14] **-අඞ්ග** (නා)= 1 උපෝෂථාග්‍රය. 2 සීමාමාලකය, පොහොයගේ. "භික්ඛූ **උපොසථඞ්ගානීති** සන්නිසජ්ජම්පි හරිතුං කුක්කුච්චායන්නා" - **"උපොසථඞ්ගෙන,** පොහෝගෙහි; උපොසථයම උපොසථාඞ්ග නම් වේ" - "උපොසථගෙහන්ති උපොසථකරණට්ඨානෙ" පාරා: පා: 65[27] ක: වි: පි: 9[10] ක: වි: 11[21] පා: මෝ: ග: 3[5] **-අඞ්ග** (නා) = උපෝෂථාඞ්ගයන්. අටවැදෑරුම් උපොසථාඞ්ගයන් අටසිල්. **"උපොසථඞ්ගානි,** අටසිල්" ජා: අ: ගැ: 33[1] ස: පා: 1032[33] පරි: පා: 188[26] ධ: අ: ගැ: 116[24] (අට්ඨ උපොසථඞ්ග බලනු) **-අධිට්ඨාන** (නා) [සං. අධිෂ්ඨාන] = උපෝෂථාධිෂ්ඨානය, පොහොය ඉටා ගැණීම. "එවං සවෙ විහාරෙ උපොසථං කරොන්තෙ **උපොසථාධිට්ඨානඤ්ච** සීමාපි නදීපි න ගන්තබ්බා" ස: පා: 795[39] **-අනන්තරා** 1 (නා) = උපොසථානන්තරාය, පොහොය නොකිරීම. පොහොය කරන දිනයෙහි සිය වෙහෙරින් යන භික්ෂුව අදම එනු හැකියයි දන්නේ නම් යනු වටී. ඉදින් එහිදී පොහොය කරනුයේද, තම වෙහෙරෙහි උපොසථකරණයට එසින් අන තුරක් නැති. ස: පා: 796[9] මහා: පා: 136[18] **-අනන්තරා** 2 (නා) = උපොසථන්තරාය. දශවිධ අන්තරාය. සැකෙවින් පාමොක් දෙසා පොහොය කළ හැකි අන්තරා දශය. විත: ම: 10[4] සි: ව: වි: 61[2] මහා: පා: 121[31] (අන්තරා 1 බලනු) **-කම්ම** (නා) = උපොෂථ කර්මය, පොහොය කිරීම. සිව් වැදෑරුම් උපොසථ කර්මය. 1 අධමෙමන වගඟ උපොසථ කම්ම 2 අධමෙමන සමගඟ උපොසථ කම්ම 3 ධම්මෙමන වගඟ උපොසථ කම්ම 4 ධම්මෙමන සමඟඟ උපොසථ කම්ම යන සතර. "තත්‍ර භික්ඛවෙ යදිදං ධම්මෙමන සම්ඟඟං උපොසථ කම්මං එවරූපං භික්ඛවෙ උපොසථ කම්මං කාතබ්බං" මහා: පා: 120[27] 121[2-83] ස: පා: 788[30] 790[38] 989[38] සාර: දී: 688[3] **-කම්ම** 2 (නා) = උපොසථ කර්මය. සිල් සමාදන්වීම. "උපවසිතබ්බන්නා උපොසථෝ. උපොස ථොව කම්මං උපොසථ කම්මං, කරණං වා කම්මං, උපොසථස්ස කම්මං **උපොසථ කම්ම**ං" ධ: අ: ගැ: 23[6] 116[22] 179[18] 250[3] **-කරණ** (නා) = උපොසථ කරණය පොහොය කිරීම. "එකස්මිං සංවච්ඡරෙ ඡ චාතුද්දසික අට්ඨාරස පණ්ණරසික **උපොසථ කරණං** -පෙ- කාතබ්බං කම්මං හොති" වි: ලං: 257[26] **-කාරකා** (නා) = පොහොය කරන්නෝ. පොහොය කරන භික්ෂූහු. "යස්මිං ආවාසෙ **උපොසථ කාරකා** භික්ඛූ අත්ථි -පෙ- සො ආවාසෝ උපොසථං අකත්වා න ගන්තබ්බොති" ස: පා: 795[32] **-කුල** (නා) = එනම් ඇත් රජ කුලය. **"උපොසථ කුලෙ** වා, නව වන උපොසථ කුලෙහි එව්" ධ: අ: ගැ: 216[24] අ: ප: ස: 49[32] **-ක්ඛණ** (නා)

[සං සකඛික) = මහා වගග පාළියේ උපොසථ කඛඛික නම් පරිවෙජ්දය. පොහොය කිරීම පිළිබඳ කරුණු ඇතුළත් කොටස. මහා: පා: 152[27] චි: ලං: 256[28] සා: පා: 796[22] **-දිවස** 1 (නා) = පොහොය කරන දිනය. චාතුද්දසිය හෝ පණ්ණරසිය හෝ පොහොය කරන අන් කිසි දිනයක් හෝ. "ආරඤ්ඤකෙ නාපි භික්ඛුනා **උපොසථ දිවසෙ** ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිතබ්බා අත්තනතො විහාරමෙව ආගන්තබ්බං" සා: පා: 796[2] චි: ලං: 260[3] 261[1] විත: ම: 13[1] ම: පා: සා: 347[24] **-දිවස** 2 (නා) = පොහොය දිනය. "**උපොසථ දිවසෙසු**, මසකට අට පොහෝ දවස්හි" ධ; අ: ගැ: 183[26] (අටඨ උපොසථ කම්ම බලනු.) **-පඤ්ඤත්ති** (නා) [සං. ප්‍රඥප්ති] = උපෝෂථ ප්‍රඥප්තිය. පොහොය කිරීම පැණවීම. විත: ම: 11[35] **-පමුඛ** (නා) [සං. ප්‍රමුඛ] = උපොසථාගාරයාගේ ආලින්දය, අක්දෙරිය. පොහොය ගෙහි ආලින්දය. "තෙන හි භික්ඛවෙ සඞ්ඝො යාව මහන්තං **උපොසථ පමුඛං** ආකඞ්ඛති තාව මහන්තං උපොසථ පමුඛං සම්මන්නාතු" මහා: පා: 117[15] ම: පා: සා: 356[23] **-පුච්ඡක** (නා) = පොහොය විචාරීම. භික්ෂුණීන් විසින් භික්ෂූන්ගෙන් අඩ මසක් පාසා අසා දැනගත යුතු කරුණු දෙකින් එකක්. පණ්ණරසී පොහොයෙහිදී තුදුස් වකදා ද, චාතුද්දසී පොහොයෙහිදී තෙළෙස් වකදා ද, භික්ෂුණීන් විහාරයට පැමිණ පොහොය කවර දා දැයි භික්ෂූන් ගෙන් විචාළ යුතුය. "අඞ්ඛ මාසං භික්ඛුණියා භික්ඛු සඞ්ඝතො දෙ ධම්මා පච්චාසිංසිතබ්බා **උපොසථ පුච්ඡකඤ්ච** ඔවාදුපසඞ්කමනඤ්ච" 'උපොසථස්ස පුච්ඡනං = උපොසථ පුච්ඡා. සා යෙව කපපච්චයං රස්සත්තඤ්ච කත්වා උපොසථ පුච්ඡනන්ති වුත්තානි" සාර: දී: 824[20] පාචි: පා: 67[28] සා: පා: 582[2] සාරා: ම: 133[31] චූ: පා: 399[6] **-භත්ත** (නා) = පොහොය දවසෙහි දෙන බත. තුදුස් බතින් එකක්. "උපොසථ දිවසෙ දාතබ්බං භත්තං **උපොසථ භත්තං**" චි: ලං: 309[29] (උපොසථික බලනු.)

උපොසථික 1 (නා) (උපොසථ + ඉක) = පොහොය දින සිල් සමාදන් වූවහු. එබන්දහු විසින් දෙන බත. අඩ මසක් පාසා පොහොය දින සිල් සමාදන්වන්නහු විසින් තමන් පිළියෙළ කර ගත් පරිදි ආහාර දන් දීම. ම: පා: සා: 484[36] සා: පා: 935[22] චි: ලං: 314[3]

උපොසථික 2 (නා) = පිණ්ඩියා ලොප හොජනයට අතිරෙක වශයෙන් ලැබෙන බතක්. "අතිරෙක ලාභො සඞ්ඝභත්තං —පෙ— පක්ඛිකං **උපොසථිකං** පාටිපදිකං" මහා: පා: 106[31] ම: පා: සා: 484[36] සාර: දී: 688

උපෝසථික (නා) (උ + පකඛ) = හින්නෙන් දුවුණු සිරුරු ඇති, එබන්දහු. 'ඉදඟං ආවුසො ගිජ්ඣකූටා පබ්බතා ඔතරන්තො අද්දස ඉත්ථිං **උපෝසථිකං** ඔකිලිනිං ඔකිරිනිං" පාරා: පා: 114[17] සා: පා: 363[32] (උපකඛ යි ද දක්නේය.)

උපෝසථික මුඛ (නා) = මහත් උඩු තොල් ඇති මුහුණින් යුතු, එබඳු පුද්ගලයා. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූෂකයෙක්. "එළමූඛො වා **උපෝසථික මුඛො** වා" සා: පා: 768[30] හෙ: සි: ව්: 126[3]

උපෙජ්ජති (ක්‍රි) (උ + √පද + ය + නති) = උපදින්, හටගනින්. (අති: **උපජ්ජ** වර්: **උපජ්ජති** අනා: **උපජ්ජිස්සති** සම්: **උපජ්ජෙය්‍ය** පම්: **උපජ්ජතු** පූ: ක්‍රි: **උපජ්ජිත්වා** තුං: **උපජ්ජිතුං** වක්‍රා: **උපජ්ජමෙනා** සත්‍රී: ලි: **උපජ්ජමානි** කර්මා: **උපජ්ජිතබ්බා - තබ්බා - තබ්බං** = ඉපදිය යුතු) ජා: අ: ගැ: 14[22] පාරා: පා: 262[17]

උපෙට්පාවි (නා) (උ + පවිපාවි) [සං. උත්පරිපාවි] = උපිළිවෙළ. පිළිවෙළ ඉක්ම, ක්‍රම විරොධිව. සා: පා: 354[36] ජා: අ: ගැ: 48[31] ක: ව්: පි: 80[17]

උපෙණ්ඩනා (නා) = අපහාස කිරීම, නින්දා කිරීම. චි: මා: සා: 79[31-37] ව්: ම: ටී: 478

උපෙණ්ඩිත (නා) (උ + පණ්ඩිත) = නින්දා කරන ලද. කෙළි කවටකම් කළ. "තථාහි පනාහං ආවුසො ඉමෙසං එළක ලොමානං කාරණා මනුස්සෙහි **උපෙණ්ඩිතොති**" පාරා: පා: 262[25]

උපෙණ්ඩියමාන (නා) = නින්දා කරනු ලබන. කෙළි කවටකම් කැරෙන. "**උපෙණ්ඩියමානො** මඬ්කු අහොසි" පාරා: පා: 262[20] පාචි: පා: 380[9] මහා: පා: 330[3]

උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතො (නා) (උ + පණ්ඩු + පණ්ඩු + ක) = පඬුවන් පැහැ ඇති වූයේ, හට ගත් ඉතා පඬු පැහැඇත්තේ. ඉදී රත්පැහැවූ

පත්‍රයක් මෙන් සුදුමැලිවූයේ. "සො දුනි තං එතරහි කිසො ලූඛො දුබ්බණ්ණො **උප්පණ්ඩුපණ්ඩුක** ජාතො ධමනිසන්ථත ගත්තො" පාරා: පා: 17[38] සං: පා: 150[2] සාරා: ම: 14[7] ජා: අ: ගැ: 84[23] වි: වි: ටී: 370[1] මහා: පා: 313[17] ධ: අ: ගැ: 113[22] 268 [18]

උපණෙඬති (ක්‍රි) (උ + √පඬ් + ණෙ + ති) = කෙළි කවට කම් කරයි. නිතු කරයි. "උදුසිතා සඬ්ං උණ්හසන්තිපි -පෙ- **උපණෙඬන්ති** පි" - "දෙව්යො දිස්වා **උපණෙඬන්ති** උතුනී දුනි දෙවො පුප්ඵං දෙවස්ස උප්පන්නං" පාරා: පා: 150[8] මහා: පා: 249[38] 310[25] සං: පා: 390[9] ධ: අ: ගැ: 177[4]

උපණෙඬන්තා (පු: ක්‍රි:) = කෙළිකවට කම් කොට, නිතුකොට. ධ: අ: ගැ: 91[31]

උපණෙඬසුං (ක්‍රි) = කවට කම් කළහ. සිනහ සුණාහ. "මනුස්සා තං භික්ඛුං පස්සිත්වා **උපණෙඬසුං**" - "තා භන්තෙ වෙස්සා භික්ඛුනියො **උපණෙඬසුං**" පාරා: පා: 262[19] මහා: පා: 329[16] සං: පා: 497[10] ධ: අ: ගැ: 177[4]

උපතන (නා) (උ + √පත + යු = අන) [සං. උත්පතන] = 1 උත්පත්තිය, ඉපදීම. 2 උඩිව ගමනය, උඩට යෑම. අ: ප: ස: 151[24]

උපතිත්වා (පූ: ක්‍රි) (උ + √පත + ඉ + ත්වා) = උඩට වැටී, උඩ පැන. (අනී: **උපතී** වනී: **උපතන්ති** අනා: **උපතිස්සති** සමී: **උපතෙය්‍ය** පමී: **උපතතු** පූ: ක්‍රි: **උපතිත්වා** තුං: **උපතිතුං** වකෘ: **උපතතෙනා** අතී: කෘ: **උපතිතෙනා** කම්: කෘ: **උපතමානෙනා** = උඩට වැටෙනු ලබන්නේ, උඩ පනිනු ලබන්නේ)" "තස්ස තෙ අසි **උපතිත්වා උපතිත්වා** තස්සෙව කායෙ නිපතන්ති" - "තතො පපටිකා **උපතිත්වා** භගවතො කායෙ රුහිරං උප්පාදෙසි" පාරා: පා: 113[12] චූ: පා: 320[28]

උපතති (නා) (උ + √පත + ති) [සං. උත්පත්ති] උත්පත්තිය, ඉපදීම. අ: ප: ස: 14[22]

උපථ (නා) [සං. උත්පථ] = නොමඟ, අමාගීය "**උපථෙන**, නො මඟින්, වලිනැසි සේයි" "**න උපථෙන** ගච්ඡෙත්තා -පෙ- සික්ඛා **කරණීයා**" ජා: අ: ගැ: 116[20] ක: වි: 155[29] අ: ප: ස: 28[5] ප්‍රා: පු: ස: 107[25] **-ගමන** (නා) කොමඟ යෑම. සඳ හිරු නැකැත් තරු නො මඟින් යෑම. "චන්දිමසූරියානං **උප්පථගමනං** භවිස්සති" දී: නි: 8[18] **-චාර** (නා) = නොමඟ යෑම. ධ: අ: ගැ: 235[10] 256[33]

උපපන්න (නා) [සං. උත්පන්න] = 1 උපන්, ඉට ගත්. 2 විෂකාඝාතය නො කළ, යටපත් නො කළ. "**උප්පන්නුප්පන්නෙන** පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ ඨානසො අන්තරධාපෙති" පාරා: පා: 69[29] සං: පා: 291[32]

උපපබ්බජිත (නා) (උ + පබ්බජිත) = පැවිදි කම්හි හිලිහුණු, සිවුරුහළ, "**උපපබ්බජිතො** ගිහීවි" ධ: අ: ගැ: 99[23] 34[23]

උපපබ්බාජෙතා (පූ: ක්‍රි:) (උ + ප + √වජ් + ණෙ + ත්වා) = උපැවිදි කරවා. සිවුරු හරවා (අනී: **උපපබ්බාජෙසි** වතී: **උපපබ්බාජෙති** අනා: **උපපබ්බාජෙස්සති** සමී: **උපපබ්බාජෙය්‍ය** පමී: **උපපබ්බාජෙතු** තුං: **උපපබ්බාජෙතුං** පූ: ක්‍රි: **උපපබ්බාජෙත්වා** වකෘ: **උපපබ්බාජෙතෙනා** කම්: කෘ: **උපපබ්බාජෙතබ්බා - තබ්බා - තබ්බං** = උපැවිදි කළයුතු, සිවුරු හැරවිය යුතු) ජා: අ: ගැ: 63[17] ධ: අ: ගැ: 32[25] 194[20]

උපල 1 (නා) [සං. උත්පල] = එනම් සඛ්‍යාව, ගණනක්. අ: ප: ස: 65[11]

උපල 2 (නා) [සං. උත්පල] = උපුල්. දියෙහි හටගන්නා මල් විශෙෂයක් "අපෙපකච්චානි **උප්පලානි** වා පදුමානි වා පුණ්ඩරීකානි වා උදකෙජානානි" අ: ප: ස: 92[22] මහා: පා: 6[2] **-ගන්ධ** (?) **පච්චත්ථිකා** (නා) =මිනිසුන්ගේ හදවත් උපුටමින් මං පැහැරීම් ආදිය කරන්නෝ. මෙහි ගන්ධ ශබ්දයෙන් කියවෙනුයේ හෘදය වස්තුවයි. **උප්පල** යනු උපුටාලීමයි. දෙව්යනට බිලියම් පිණිස මිනිසුන්ගේ හදවත් උපුටමින් එයින් දෙව්යන් පුදමින් මං පැහැරීම් ආදිය කරන්නෝ **උප්පලගන්ධ පච්චත්ථිකයෝ** නම් වෙත්. පාරා: පා: 33[28] සං: පා: 192[22] **-පත්ත** (නා) [සං. පත්‍ර] = උපුල් පතක් උපුල්මල් පෙත්තක්. "අන්තමසො **උප්පලපත්තෙනපි** මුත්තකරණෙ පහාරං දෙති" පාවි: පා: 292[22] 293[14] සං: පා: 687[16] **-මාලා** (නා) = උපුල් මල් දම. සෙය්‍යථාපි භන්තෙ ආනන්ද -පෙ- **උප්පලමාලං වා** වස්සිකමාලං වා -පෙ- ලභිත්වා චූ: පා: B. 416[4] චූ: පා: 393[23] **-හත්ථ**

(නා) = උපුල් මල් මිටිය. "ඉමං භන්තෙ භගවා පඨමං **උප්පලහත්ථං** උපසිඞ්කතු" මහා: පා: 3174 ම: පා: ස: 80416 සා: පා: 82925

උප්පාටෙති (ක්‍රි) = උපුටයි, උදුරයි. "**උප්පාටෙති**, උපුරන්නේයි - උපුට දමන්නේයි සේයි" ජා: අ: ගැ: 744

උප්පාටෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (උ + √පුට + ණෙ + ත්වා) උපුටා, ගලවා. "ඡව්ං **උප්පාටෙත්වා** හරන්ති" චූ: පා: B. 206

උප්පාත (නා) [සං. උත්පාත] = එක් නිරඟවීන විද්‍යාවක්] උලකාපාත පෘථිවිකම්පනාදිය කියන විද්‍යාව. "**උප්පාතං**, උලකාපාත දිග්දාහ භූමි චාලාදි උත්පාත ප්‍රතිබද්ධ විද්‍යාසි" වි: මා: ස: 844=21 වි: ම: ටී: 4717 (**උප්පාද**) යි ද දක්නේය. සු: වි: 679) (**උප්පාද** බලනු.)

උප්පාද 1 (නා) [සං. උත්පාද] = අසනිපාත පෘථිවි කම්පනාදිය. සත්ත්වයන්ට පැමිණෙන ඉෂ්ටානිෂ්ට ආදිය ප්‍රකාශ කරන පෘථිව්‍යාදි භූතයන්ගේ විකාරය. එක් තිරශ්චීන විද්‍යාවක් "තෙ එවරූපාය තිරච්ඡාන විජ්ජාය -පෙ- අඞ්ගං නිමිත්තං **උප්පාදං** සුපිනං "දී: නි: 714 සු: වි: 679 අ: ප: ස: 557 (මෙහි නිදසුන් පිණිස දැක්වූ පාඨය වි: මා: ස: 844 වි: ම: ටී: 4711 දක්නේ උපපාත යනු වෙනි) (උපපාත බලනු)

උප්පාද 2 (නා) [සං. උත්පාද] = උපන්. ඉපදීම හට ගැන්ම. ධ: අ: ගැ: 1617 **-වය** (නා) [සං. ව්‍යය] = උත්පත්තිය සහ විනාශය. "**උප්පාදවය** ධම්මිනො, උදයවය පිහිටි පියවි ඇතියවුහු" සංඝකාර ලක්ඛණය. ධ: අ: ගැ: 3423

උප්පාදින (නා) [සං. උත්පාදින] = උපදවන ලද. හට ගැන්වූ "සුදිත්තෙන කලඤ්ඤපුත්තෙන අබ්බුදං **උප්පාදිතං** ආදීනවො **උප්පාදිතො**" පාරා: පා: 1714

උපසිලාවිත (නා) = ඉපිලෙන බව. අනි: ධ: ප්‍ර: 1079 23 1081 24 (උබ්බිල්ලාවිත බලනු)

උපසීළෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) = පෙළා. "**උපසීළෙත්වා** පෙළයි. පසින් යතයි යූසේසි" ධ: අ: ගැ: 22223

උබ්බට්ටන (නා) = ඉළීම. **ඇඟ ඉළීම**. අ: ප; ස: 4135 සා: පා: 70920

උබ්බට්ටාපෙති(ක්‍රි)(උ + √වට්ට + ණාපෙ + ති)= ඇඟ උළයි. ශරීර සම්බාහනය කරවයි. "**උබ්බට්ටෙත්වා**, උළා" - "**උබ්බට්ටාපෙය්‍ය**, උලවාද," - **උබ්බට්ටෙත්වා**, උළය්" පාචි: පා: 3838-33 කං: මි: පි: 14513 සා: පා: 70919 ජා: අ: ගැ: 4817 ධ: අ: ගැ: 26013

උබ්බට්ඨක? (නා) = උඩ සිවි. එසේ උඩ සිවින එක් අවෙලක කොටසක්. මතො: පූ: 46428 අඞ්ගු: නි: 1819 (පපඤ්ච සූදනි (හේ: වි:) 3229 "උබ්බට්ඨක" යි දක්නා මේ වචනය "**උබ්භට්ඨක**" යි විය යුතුය) (උබ්භ බලනු)

උබ්බත්තෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (උ + √වතු + එ + ත්වා) පෙරළා. උපුටා. "**උබ්බත්තෙත්වා**, පෙරළා නොහොත් හුපුල්ලා" ජා: අ: ගැ: 22021 ධ අ: ගැ: 10128 35115

උබ්බදඛපිණඩික (නා) = උඩට නැඟුණු මස් පිඬු ඇති උඩට හෝ පහතට නෙරාගිය ජඞ්ඝා ඇතියහු. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූෂකයෙක්. සා: පා: 76913

උබ්බසති (ක්‍රි) (උ + වසති) = වතයෙහි වෙසෙයි "**උබ්බසති**, වල වෙසෙයි" ජා: අ: ගැ: 127.

උබ්බාහාපෙතබ්බං (නා) = උ + √වහ + ණාපෙ + තබ්බ = එකතු කරවිය යුතුයි. රැස් කරවිය යුතුයි. රැස් කරවා ගෙන්විය (=ඇදවිය) යුතුයි. "ලවාපෙත්වා **උබ්බාහාපෙතබ්බං උබ්බාහාපෙත්වා** පුඤ්ඤං කාරාපෙතබ්බං" චූ: පා: 30528

උබ්බාහිකා (නා) (උ + බාහිකා) = වෙන් කිරීම. "අධිකරණයක් විනිශ්චය කිරීමට රැස්වූ සඞ්ඝයා අතරින් විමසා බලා එහිදී කථා කිරීමට සුදුසු භික්ෂූන් සම්මත කරගත් පසු අනෙක් භික්ෂූන් කිසිවක් කථා නො කළ යුතුයයි කතිකාවත් කිරීම උබ්බාහිකා නම් වේයි. අසම්මත භික්ෂූන් කථාවෙන් බැහැර කිරීම මෙහි පරමාර්ථය යි" කඞ්ඛති දුතිය කම්ම වාක්‍යයෙන් අධිකරණ විනිශ්චය පිණිස සඞ්ඝයා සම්මත කරගත් පසු ඒ පිරිසෙහි අන් කිසිවකු කථා නො කළ යුතුයයි අස්වා අධිකරණ විනිශ්චය කළයුතු. "උබ්බහන්ති වියොජෙන්ති එතාය අලජ්ජිනං තජ්ජනිංවා කලහංවාති = **උබ්බාහිකා**. සඞ්ඝ සම්මුති-පෙ -තෙහි සම්මතෙහි විසුං වා නිසීදිත්වා තස්සා එව වා පරිසාය අඤ්ඤෙහි න කිඤ්චි කථෙ

තබ්බන්ති සාවෙත්වා තං අධිකරණං විනිවිජ්ඣ තබ්බං'' –**"උබ්බාහිකාය,** තේරීම පිණිස" – "දසහඞ්ගෙහි සමන්නාගතෝ භික්ඛු **උබ්බාහිකාය** සම්මන්නිතබ්බෝ'' චූ: පෘ: B. xii 4 (උ: ඉ:) වි: වී: ථී: 2397 පරි: පෘ: ගැ: 3521 ස: පෘ: 88620 චූ: පෘ: 2005 2012 44816 ක: වී: 15710 සාර: දී: 69128 **-විනිවිජ්ඣය** (නා) = භික්ෂූන් දෙතුන් නමක් තෝරාගෙන කරන විනිශ්චය. චුල්ලවග්ගපාළි සමථක්ඛන්ධකයෙහි "සීලවාහොති" ආදී අඞ්ග දශයෙන් යුක්ත භික්ෂූන් දෙතුන් නමක් තෝරාගෙන කරන අධිකරණ විනිශ්චය. විනි: ම: 25026 චූ: පෘ: 2004–24 ක: වී: පි: 10512 ක: වී: 15719

උබ්බාළහ (නා) (උ + බාළහ) [සං. බාඪ > පෘ: බාළ්හ] = පෙළුණු, පීඩාවූ. කළ කිරුණු. හිරිහැරයට පැමිණි. "සෝ භික්ඛු තස්ස සකුණ සඞ්ඝස්ස සදෙදන **උබ්බාළෙහා**" – "ඉමෙහි **උබ්බාළෙහා** භගවා පකාසෙන්තා" – "ආවාසෙ වසසූපගතා භික්ඛූ වාළෙහි **උබ්බාළහා** හොන්ති"–"**උබ්බාළහස්ස,** -බාධිත යහට" – "**උබ්බාළහා,** පෙළුන ලදුවෝ?" "**උබ්බාළහා,** පීළිතා" පාරා: පෘ: 17313 මහා පෘ: 16534 40824 ස: පෘ: 4061–8 චූ: පෘ: 23029 වි: මා: ස: 43339 ධ: අ: ගැ: 10720 22227 ජ: අ: ගැ: 7711

උබ්බිගග (නා) [සං. උද්විගන > පෘ: උබ්බිගග] = බියෙන් කම්පාවන, බියෙන් වෙවුලන. "භගවතෝ අවිදූරෙ ඨිතෝ **උබ්බිගගෝ** උසසඞ්කී උත්‍රසෙතා පත්ථෙධින කායෙන අට්ඨාසි" "-**උබ්බිගග** හදයෝ, බියෙන් කම්පන ළඳැනියහු" චූ: පෘ: 31913 ධ: අ: ගැ: 12930

උබ්බිජ්ජනති (උ + √ජිජ + නති) = බිය වෙත්, කම්පා වෙත්. කලකිරෙත්. "මනුසසා පසසිත්වා **උබ්බිජ්ජනතිපි** උත්තසන්තිපි පලායනතිපි" – "**උබ්බිජ්ජිංසු,** කලකිරුනාහු" මහා: පෘ: 836 ම: පෘ: ස: 26818 ජා: අ: ගැ: 14828

උබ්බිනය (නා) (උ + විනය) = විනය විරුඬ. විනය පෙරළා. "උදධම්මං **උබ්බිනයං** කත්වා, පහකොට, ධර්ම විනය පෙරළා යසි සේසි" – ක: වී: පි: 169 ස: පෘ: 76431 සාර: දී: 38226 විනි: ම: 4733 ක: වී: 183

උබ්බිල්ල (නා) [බෙෂ: සං: උද්විල්ය=ඕඉද්විල්ය] [සං. උද් + වෙලා? උද්පලව?] = 1 ඉපිලීම. අධික සන්තොෂය. 2. උඩඟුකම. උද්ඝාතය. පෘ: සු: 13730

උබ්බිල්ලාවිත (නා) [සං. උද් + පලවිත] = 1 ඉපිලෙන සුභාවය ඇති. 2 උඩඟුවූ හෝ. "**උබ්බිල්ලාවිතෝ** භාවෝ=උබ්බිල්ලාවිතත්තං -පෙ- උඩ්ඩවභාවාය **උබ්බිල්ලාපන** පීතියා එතං අධිවචනං" – "**උබ්බිල්ලාවිතෝ** හුත්වා, උඩඟු සොරුප ඇතිව" – "**උබ්බිල්ලාවිතා කාරං,** ඉපිලෙන ආරක්" – "උග්ඝාතෝ **උබ්බිල්ලාවිතත්තං**" -"ඉෂ්ටයෙහි ඉපිලීමටද" -"සිත්හුගෙ මැලිනභාවය සංක්ෂෝභය උබ්බිල්ලභාවය යන මොවුන් කරන්නා වූ නීවරණාදීන් කෙරෙන්" – සු: වි: 4116 ජා: අ: ගැ: 11727 ධ: අ: ගැ: 8023 වි: මා: ස: 38412 9189 ස: පෘ: 107 සාර: දී: 338 (අභිධම්ම ප්‍රදීපිකා සමෙමාහවිනොදනී ව්‍යාඛ්‍යායෙහි **"උබ්බිල්ලාවිත"** යනුවට **"උපපිලාවිත"** යනු ශුඛ පාඨය මෙන් ගෙන ඇත. එහි මෙසේ ද දක්නේය. **"උපපිලාවිත** නම් උදග්‍රතා (ඔද වැඩි බැව්) සඞ්ඛ්‍යාත නොසන්සුන් බවයි. වික්ෂෙපයට නොසන්සුන් බවට හෙතුවූ හෝ ප්‍රීතියගේ ප්‍රවෘත්ති ආකාරයෙකි. -පෙ-උපපිලාවිතන්ති උදග්ගතා සඞ්ඛාතෝ අවූපසමභාවෝ" යි දක්වා අවසානයෙහි මෙසේද කියති. "සිංහල පොත්හි **"උබ්බිල්ලාවිතං"** යන පාඨය දක්නා ලැබේ. හේ විමසිය යුතුයි" අභි: ධ: ප්‍ර: 208124) (උපපිලාවිත බලනු)

උබ්බි (නා) [සං. උර්වී] = පොළොව. අ: ප: ස: 2615

උබෙබජනීය (නා) (උ + √ජිජ + අනීය) = බිය උපදවන. **"උබෙබජනීයෝ,** ඇසුදුටුවන්ට භය උපදවන්නේ යි" ධ: අ: ගැ: 611 ජා: අ: ගැ: 8031 11327

උබෙබග (නා) (උ + වෙග) [සං. උද්වෙග] = ලොමු ඩැහැ ගන්නා භය. "එවිගස ලොමු දැ ගන්නා භය **උදෙවග** නම් වේ." ජා: අ: ගැ: 6312 (උත්තානස) බලනු) **-පීති** (නා)= උද්වෙග ප්‍රීතිය. උත්ක්ෂෙපිකා ප්‍රීතිය. පස් වැදෑරුම් ප්‍රීතීන්ගෙන් එකක්. ශරීරය අහසට නැංවීමට තරම් වෙගවත් වූ ප්‍රීතිය. ජා: අ: ගැ: 2628 වි: මා: ස: 34622 34819 34714 9287

උඹ (නා) [සං. ඌර්ධ්ව]= උඩ, උඩපෙදෙස. "උඹ ශබ්දය ඌර්ධ්ව පර්‍යායයි" ක: ටී: පි: 132[15] (සං. ඌර්ධ්ව ශබ්දය පාළියෙහි **උද්ධ, උඹ, උඬ්ඪ** යන රූපත්‍රයෙන්ම දක්නේය. "උද්ධං පාදතලා අධෝ කෙස මත්ථකා" ආදී තන්හි "උද්ධ" ශබ්දය ද, **"උඹඨඨානං"** ආදී තන්හි **"උඹ"** ශබ්දය ද යෙදී ඇත **"උඬ්ඪ"** ශබ්දය ප්‍රාකෘතයෙහි ප්‍රකටය. සිංහලට "උඩ" යන ශබ්දරූපය ලැබෙනුයේ මේ **"උඬ්ඪ"** රූපය ඔස්සේය.) - **'අකඹක** (නා) (අකඹ + **ක**) [සං අක්ෂක] = අකු ඇවින් උඩ. අකු ඇවින් උඩ, දනින් පාත සත්‍රියක ගේ ගුණ අයුණු විසින් තුළුල් තෙපුල් කියන භික්ෂුවට දුකුළා ඇවැත් වේ. 2 අකු ඇවින් උඩ රාග සහිත පුරුෂයකුගේ කයින් කය ආමශීනය කරන මෙහෙණට ථුලැසි ඇවැත් වේ. පාරා: පා: 145[38] පාචි: පා: 239[15] සා: පා: 391[33] 671[24] සි: ව: ටී: 27[19] වින: ම: 98[22] ක: ටී: 36[22] - **කප්පර** (නා) [සං. කූර්‍පර] = වැලමිටින් උඩ. දෙවෙනි. මහා සඤ්ඤයෙන් උඩ. යම් මෙහෙණක් රාසින් ඇතිව එබඳු පුරුෂයකුගේ අකු ඇවින් යට දන මඩලෙන් උඩ ආමසන පරාමසනාදිය ඉවසා නම් ඇයට පරිජි ඇවැත් වේ. දන මඩලින් උඩ (උඹහ ජානු මණ්ඩල) සි කී බැවින් වැලමිටින් උඩ ද එයින් ම කිවා වේ. **"උඹහකප්පරම්පි** උඹහජානු මණ්ඩලෙනෙව සඞ්ගහිතං"සා: පා: 670[34] පාචි: පා: 238[27] ක: ටී: 160[5] වින: ම: 272[9] - **ජානු මණ්ඩල** (නා)= දන මඩලෙන් උඩ. 1 සත්‍රිය කගේ වසමග පසමග තබා අකු ඇවින්යට දනමඩලෙන් උඩ ගුණා ගුණ කියන භික්ෂුවට ථුලැසි ඇවැත් වේ. 2 යම් මෙහෙණක් කාය රාගයෙන් තෙත්ව තමා අකු ඇවින් යට දනින් මත්තේ කාය සංසර්ගී රාගයෙන් තෙත් පුරුෂයකුගේ කායඋපස්‍ථාදිය ඉවසා නම් ඇය පරිජි වේ. සා: පා: 391[32] 657[14] 670[34] පාරා: පා: 145[36] පාචි: පා: 238[8-27] සි: ව: ටී: 28[32] වින: ම: 98[21] ක: ටී: පි: 27? -**ජානුමණ්ඩලික** (නා) = භික්ෂුණීන්ට සාධාරණ එක් පාරාජිකාවක්. සූවිසි පාරාජිකාවන්ගෙන් හෝ භික්ෂුණීන්ට සාධාරණ අෂ්ට පාරාජිකාවන්ගෙන් හෝ එකක්. කාය සංසර්ගී රාගයෙන් තෙත් වූ මෙහෙණක් එබඳු පුරුෂයකු විසින් තමා අකු ඇවින් යට දන මඩලින් උඩ කරන කාය සංසර්ගීය ඉවසා නම් පරිජි ඇවැත් වන්නේ යයි පැණවූ ශික්ෂාපදය. **"උඹහජානු මණ්ඩලිකාති** ඉදං පන ඉමිස්සා පාරාජිකාය නාමං" සා: පා: 671[2] පාචි: පා: 238[10] සාර: දී: 638[2]

උඹඨඨක (න) (උඹහ + ඨ + ක) = උඩ සිටි එක් අවෙලක පිරිසක්. **"උඹඨඨකොපි** හොති ආසන පටික්කිත්තෙහා" අඞ්ගු: නි: 181[6] මනෝ: පූ: 464[23] (උඹඨඨක බලනු)

උඹහණ්ඩික (නා) = ඔසවා ගත් බඩු පොදි ඇති. බඩු පොදි ඔසවා ගත්තවුන් සේ පෙණෙන. "අදද්‍දස බෝ භගවා -පෙ- සමඹහුලෙ භික්ඛූ චීවරෙහි **උඹහණ්ඩිතෙ"** මහා: පා: 324[34] ම: පා: සා: 820[11] 821[11] සා: පා: 836[13]

උඹහත (නා) (උ + හත) [සං. උද්ධෘත] = උදුළ, උඩරණය කළ. කසීනය උඩරණය කළ. අෂ්ට මාතෘකාවන්ගෙන් එකකින් හෝ අන්න රූබහාරයෙන් හෝ උඩරණය කළ "උඹහතෙ උදුළකල්හි" - **"උඹහතංකිර** තසම්ං ආවාසෙ කසීනං" ක: ටී: පි: 437 මහා: පා: 289[32] සා: පා: 460[18] 824[33] වින: ම: 132[17]

උඹහතං කසිනං තිණ් (නා) = "නිටසිත චීවරසම්ං පන භික්ඛුනා උඹහතසම්ං කසිනෙ" යනාදි ශික්ෂාපද තුණ. සා: පා: 965[34] පරි: පා: 18[3]

උඹහාර (නා) = උඩරණය කිරීම. කසීනය උඩරණය කිරීම. අට්ඨමාතිකා උඹහාර, අන්තරූබහාර යනුවෙන් ලැබෙන දෙවැදෑරුම් කසීනුබහාරය. "අට්ඨිමා භික්ඛවෙ මාතිකා කසිනස්ස **උඹහාරාය"** - **"උඹහාරො** දුවිධො අට්ඨමාතිකා උඹහාර අන්තරූබහාර වසෙන"- **"උඹහාරා** උඩරණං" මහා පා: 285[15] ටී: ලං: 379[27] 380[11] වින: ම: 132[19] 136[5] -**මූලික** (නා) = උඹහාරය මුල්කොට ඇති, උඹහාර මූලක කසීනුද්ධාරය. **"උඹහාර මූලකො** අපෙපා එවරූපො න දූතබෙබා" සා: පා: 695[31] 696[1]

උඹහිද (නා) = එනම් ලුණු වර්ගය. පස්වැදෑරුම් හෝ දෙවැදෑරුම් ලුණුවලින් එකක්. වැලි ගැරූ ලුණු. සුවඳ ලුණු. "යම්කිසි පෙදෙසක බිම කෙරෙන් උඩට නැඟි ලුණුමැටි පුලුස්සා නිපදවා ගත් ලුණු වර්ගයකි." - "අනුජානාමි භික්ඛවෙ ලොණානි හෙසජ්ජානි සාමුද්දං කාළලොණං සිඞ්ගවං **උඹහිදං** බිළාලං" මහා: පා: 236[27] පරි: පා: 165[6] අ: ප: සා: 63[18] පරි: පා: ගැ: 12[29] ම: පා: සා: 646[30] ටී: ටී: ටී: 430[12]

උබහුජ්ජිකා (පූ: ක්‍රි:) = ඔසවාගෙන, සිවුර උස්සා ගෙන "තෙන ඛෝ පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ -පෙ- **උබහුජ්ජිකාපි** පවිසන්ති" චූ: පා: 353[23] චූ: පා: B. 292[6] 293[7] පාරා: පා: 40[23]

උභ (නා) = දෙක. විසඞ්ඛ්‍යාව. උභ ශබ්දය විශබ්ද වාචී වූයේ බහු වචනාන්ත ද වේ. රූ: සි: සා: 374[1]

උභතෝ (නි: නි:) = උභය පාර්ශ්වයෙන්, දෙපසින්. ක: වි: පි: 16[16] **-අවස්සුත** (නා) = දෙපසින් තෙත් වූ. භික්ෂුණීය ද පුරුෂයා ද යන දෙපසින් ම කාය සංසර්ගයෙන් තෙත් වූ. උබහතූනු මණ්ඩලික පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි පරිජි ඇවැත්වීමේ එක් අඞ්ගයක්. **"උභතෝ අවස්සුතෙ** -පෙ- ආපත්ති පාරාජිකස්ස" පාචි: පා: 239[8] සා: පා: 671[5] **-කාජ** (නා) = දෙකෙළවර කද, දෙකළවර බර එල්වූ කද, තොග ඉසිලිය යුතු කදක්. "න භික්ඛවෙ **උභතෝ කාජං** හරිතබ්බං" චූ: පා: 251[23] කු: සි: සා: 124[10] වි: වි: 2818 චූ: පා: B. 728[21] **-ධාරා** (නා) = දෙපැත්තම කැපෙන මුවහත ඇති. දෙදිසායෙන් මුවහත් ඇති ජා: අ: ගැ: 421[1] **-පඤ්ඤත්ති** (න) = උභතෝ ප්‍රඥප්තිය. භික්ෂු-භික්ෂුණී දෙපක්ෂයට සාධාරණව පැණවූ ප්‍රඥප්තිය. නව වැදෑරුම් ප්‍රඥප්තීන්ගෙන් එකක්. "උභින්නම්පි පඤ්ඤත්තත්තා **උභතෝ පඤ්ඤත්ති**" සා: පා: 959[25] ක: වි: 21[17] පරි: පා: 1[5] වින: ම: 59[33] **-පඤ්ඤත්ත** (නා) = දෙපසින්ම හෝ දෙදෙනා විසින්ම පැහැදුණු. උපාසක-උපාසිකා යන දෙදෙනම පහන් වූ. "සාවත්ථියං අඤ්ඤතරං කුලං **උභතෝ පඤ්ඤත්තං** හොති" පාචි: පා: 199[3] සා: පා: 659[9] **-බ්‍යඤ්ජන** (නා) = සත්ත්‍ව නිමිත්ත සහ පුරුෂ නිමිත්ත යන දෙකින් ම යුක්ත වූ. උභතෝ බ්‍යඤ්ජනකයා. පැවිදි උපසපන් ලැබීමට නුසුදුසු එක් අභව්‍ය පුද්ගලයෙක්. **"උභතෝ බ්‍යඤ්ජනකෝ** භික්ඛවෙ අනුපසම්පන්නෝ න උපසම්පාදෙතබ්බෝ, උපසම්පන්නෝ නාසෙතබ්බෝ" මහා: පා: 996 කු: සි: සා: 931 සා: පා: 1881 391[18] 764[39] ක: වි: පි: 839 ජා: අ: ගැ: 319 වින: ම: 48[14] සි: ව: වි: 2928 **-බ්‍යඤ්ජනකූපජ්ඣාය** (නා) = උභතෝ බ්‍යඤ්ජනයකු උපාධ්‍යාය කොට, උපාධ්‍යාය වීමට නුසුදුසු එක් පුද්ගලයෙක්. "න **උභතෝ බ්‍යඤ්ජනකූපජ්ඣායෙන** උපසම්පාදෙතබ්බා" මහා: පා: 994 **-බ්‍යඤ්ජනාසි** (ක්‍රි) = උභතෝ බ්‍යඤ්ජනයෙක් වෙහි. දුට්ඨුල්ලවාචා සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි එකොළොස් ක්ෂෙත්‍ර පදයන්ගෙන් එකක්. එහි ම ශුඛ ක්ෂෙත්‍ර පද තුනින් එකක්. "ඉමෙසු **එකාදසසු** පදෙසු සිඛරිණිංසි සමසි න්‍යාසි **උභතෝ බ්‍යඤ්ජනාසිනි** ඉමානි තීණි යෙව පදානි සුද්ධානි" සා: පා: 391[18] පාරා: පා: 145[7] ක: වි: 36[11] වින: ම: 98[1] 99[2] ("උභතෝ බ්‍යඤ්ජනකාසි" ද දක්නේය. වින: ම: 97[26]) **-රතනූපධානක** (නා) (රත්න + උපධාන + ක) = හිස් දෙර හා පාමුල රත් කන් වසින් ඇති. එබඳු ආසන. තොග කැප අස්නක්. කු: සි: සා: 66[14] (උභතෝ ලොහිත කූපධාන බලනු) **-ලොහිත කූපධාන** (නා) (ලොහිත + ක + උපධාන) = හිස් දෙර හා පා මූල රත් කන්වසින් ඇති, එබඳු ආසනය. හිඳිනට හෝ හොවිනට නුසුදුසු එක් මහ අසුනක්. **"උභතෝ ලොහිත කූපධාන** නම් හිස් දෙර පාමුලැ රත් කන්වසිනි" සි: ව: වි: 63[15] සා: පා: 808[11] මහා: පා: 226[16] ජා: අ: ගැ: 94[15] කු: සි: සා: 66[14] **-වණ්ටික** (නා) (වණ්ට + ඉක) = නැව් දෙපසට සිවින සේ ගෙතූ, එබඳු මල්දම. තොග ගෙතිය යුතු මල් දමක් සා: පා: 445[15] **-වණ්ටික මාලා** (නා) = නැව් දෙපසට සිවින සේ ගෙතූ මල් දම්. තොග ගෙතිය යුතු මල්දමක්. පාරා: පා: 216[12] සාරා: ම: 76[11] චූ: පා: 256[28] **-විහඞ්ග** (නා) = උභතෝ විහඞ්ගය, උභය විහඞ්ගය. පාරාජිකා පාචිත්ති පොත් දෙක. නිස දෙන ඇදුරුකු විසින් දැන සිටිය යුතු කරුණක් "නිස දෙන්නට නිසි ඇදුරු **උභතෝ විහඞ්ග** කම්ම කම් විනිසයැ කඳුවත සහිත් එක් පොතෙක යන මෙතෙක් බණ වර පිරිවහා ආපත්ති අනාපත්ති දන වටී" සි: ව: වි: 67[6] සා: පා: (උභය විහඞ්ග බලනු). **-විහඞ්ග භාණක** (නා) = උභතෝ විහඞ්ගය කියන්නෝ. පාරාජිකා, පාචිත්ති දෙ පොත හදාලා වූ භික්ෂූන්. අටළොස් මහා ගණයෙන් එක් කොටසක්. පරි: පා: ගැ: 232[2] පරි: පා: 124[25] (අඞ්ගරස මහා ගණ බලනු). **-සඞ්ඝ** (නා) = භික්ෂු සඞ්ඝයා සහ භික්ෂුණී සඞ්ඝයා. මෙහෙණක විසින් උපසපන් වීම, පැවරීම, මානත් සමා දන් වීම ආදිය කළයුතු සඞ්ඝයා. "වස්සං වුට්ඨාය භික්ඛුනියා **උභතෝ සඞ්ඝෙ** තීහි ඨානෙහි පවාරෙතබ්බං" "-දෙව වස්සානි ඡසු

ධම්මෙසු සික්ඛිත සික්ඛාය සික්ඛමානාය උභතෝ සඞ්ඝෙ උපසම්පදා පරියෙසි තබ්බා" වූ: පා: 398[17] 399[13] ක: වි: පි: 14[29] ස: පා: 476[17] 585[16] ක: වි: 168[10] **-සඞ්ඝෙ උපසම්පන්න** (නා) = භික්ෂු – භික්ෂුණී සඞ්ඝයා කෙරෙහි උපසපන් වූ. භික්ෂු සඞ්ඝයා වෙත ඥප්ති චතුර්‍ථ කර්‍මයෙන් සහ භික්ෂුණී සඞ්ඝයා වෙත ඥප්ති චතුර්‍ථ කර්‍මයෙන්දැයි අර්‍ථ වාචික විනය කර්‍මයෙන් උපසපන්වූ මෙහෙණ. උභතෝ සඞ්ඝෙ උපසම්පන්නා නම්‍මු ස: පා: 476[17] 846[25] වූ: පා: 399[13].

උභය (නා) [සං. උභය] = දෙක, දෙ කොටස. ක: වි: පි: 9[11] 16[16] **-කඞ්ඛඞ්ඛ** (නා) [සං. සකාඞ්ඛක] = උභය ඛඞ්ඛකය. චුල්ල වග්ග පාළිය සහ මහා වග්ග පාළිය පරි: පා: ගැ: 1[7] **-ක්ඛය** (නා) [සං. ක්ෂය] = එකම් මරණය. ආයුෂය හා කර්‍මය ක්ෂය වීමෙන් සිදුවන මරණය. ධ: අ: ගැ: 63[30] **-සෙනක** (නා) [සං. සෙනක] = ශ්‍රමණ ලිඞ්ගය (= මහණ කම්) සහ උපෝසථ පවාරණාදි සංවාසය සොරකම් කළ තැනැත්තා, තෙ වැදුරුම් ථෙය්‍ය සංවාසකයන්ගෙන් එක් අයෙක්. යමෙක් තෙමේ ම පැවිදිව, වෙහෙරට ගොස් භික්ෂූන් ගේ වස් ගණන් ගනී ද, උපෝසථ පවාරණාදියෙහි පෙනී සිටී ද, මෙතෙමේ භික්ෂු ලිඞ්ගය සහ සංවාසය සොරකම් කළ බැවින් **උභය සෙනක** නම් වේ. ස: පා: 759[8–21] වි: වි: 2526. ක: වි: 17[6–24] **-පඤ්ඤත්ති** (නා) = උභය ප්‍රඥප්තිය. භික්ෂු භික්ෂුණී දෙපක්ෂයට සාධාරණ සේ පැණවූ ප්‍රඥප්ති, ශික්ෂාපද. පරි: පා: ගැ: 21 (උභතෝ පඤ්ඤත්ති බලනු). **-පාතිමොක්ඛ** (නා) = උභය ප්‍රාතිමෝක්ෂය. භික්ෂු ප්‍රාතිමෝක්ෂය සහ භික්ෂුණී ප්‍රාතිමෝක්ෂය "උභයානි ඛො පනස්ස පාති මොක්ඛානි විත්ථාරෙන සඞ්ගතානි හොන්ති සුවිභත්තානි සුප්පවත්තිනී සුවිනිච්ඡිතානි" පාවි: පා: 66[36] ස: පා: 10[14] 578[31] මහා: පා: 73[3] **-මිස්සක** (නා) = එකම් පවීතය. පස් හා ගල් මිශ්‍ර වූ සීමා සම්මතයෙහි පවීත නිමිත්තට සුදුසු වූ තෙවැදුරුම් පවීතයන්ගෙන් එකක්. "නිච්ඡො පබ්බතො සුද්ධ පංසු පබ්බතො සුද්ධ පාසාණ පබ්බතො **උභය මිස්සකා** නි" ස: පා: 773[34] **-වාමන** (නා) = 1 හිසින් සහ සිරුරින් මිටි වූ. භූත රූපයක් බදු තැනැත්තා. 2 ජඞ්ඝා වෙන් සහ කටියෙන් හෝ මිටි වූවහු. 3 යටි කය සහ උඩුකය හෝ මිටි වූවහු. පැවිදි නො කළයුතු පරිෂ දූෂකයෙක්. ස: පා: 767[3–25] **-විපන්න** 1 (නා) = කුවිකාර සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද විභාගයෙහි දක්නා පරිදි අදෙශිත වාසතුවක්වීම සහ ප්‍රමාණාතික්‍රාන්තවීම. මේ දෙකින් නැසුණු. දෙශනාවට වෙනස් වූ. ක: වි: 40[22] චින: ම: 105[22] ක: වි: පි: 31[28] **-විපන්න** 2 (නා) = විශුද්ධිමාර්‍ගී ධුතාඞ්ග නිර්දේශයෙහි දැක්වූ පරිදි තෙමේත් ධුත නොව අනුන්ට ධුතාඞ්ගයෙන් අවවාද කරන්නා. වි: මා: ස: 195[28] **-විභඞ්ග** (නා) = උභය විභඞ්ගය. සූත්‍රය. පාරාජික පාළි සහ පාචිත්තිය පාළි යන දෙපොත. විභඞ්ග නම් භික්ෂු-භික්ෂුණී වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූ ශික්ෂා පද සමූහයයි. එය පාරාජික පාළි – පාචිත්තිය පාළි යන දෙ පොත්හි දක්නේය. එබැවින් එය උභය විභඞ්ග නම්. පරි: පා: ගැ: 33[12] **-සම්පන්න** (නා) = විශුද්ධි මාර්‍ගී ධුතාඞ්ග නිර්දේශයෙහි දැක්වූ පරිදි තෙමේත් ධුතව අනුන්ට ද ධුතාඞ්ගයෙන් අවවාද කරන්නා. වි: මා: ස: 195[31]

උභො (නා) [සං උභෞ] = 1 දෙදෙන 2 දෙක, දෙ කොටස. චූ: පා: 307[2] **-අත්ථ** (නා) = උභයාර්‍ථය, මෙලොව සහ පරලොව යහපත. "එවඤ්ච තුම්හාකං උභො අත්ථා පරිගහිතා භවිස්සන්තීති" පාචි: පා: 310[28] **-උපකච්ඡක** (නා) = දෙකිසිල්ල. සම්බාධස්ථානය. රහස් පෙදෙස. "සම්බාධො නාම **උභො උපකච්ඡකා** මුත්තකරණං" පාචි: පා: 293[3] ස: පා: 686[23] ක: වි: 173[26] **-නානප්පකාරක** (නා) = "නානප්පකාරක" යනුයෙන් පටන් ගැණෙන ශික්ෂාපද දෙක. රූපිය සං වොහාර සහ කය චිත්තය යන ශික්ෂාපද දෙක. ස: පා: 964[22] ප්‍රා: පු: ස: 48[4–6] පරි; පා: 126[4]

උම්මඟ 1 (නා) [සං. උන්මාර්‍ග] = නො මඟ. අන් මඟක්. "උපකො ආජීවකො -පෙ= **උම්මඟං** ගහෙත්වා පක්කාමි" මහා: පා: 7[33] ම: පා: ස: 31[28] සාරා: ම: 189[27]

උම්මඟ 2 (නා) = ප්‍රඥව, නුවණ. අවිද්‍යා නමැති අන්ධකාරයෙන් ඉල්පී සිටින බැවින් ප්‍රඥව උම්මඟ නම් වේ "**උම්මඟෙන**, නුවණ ඉස නැගීම, ප්‍රඥ ශීර්ෂය" – "**භද්දකො තෙ උම්මඟෙන**" පරි: පා: ගැ: 17[16] පරි: පා: 196[1] ස: ප: 997[19]

උම්මජ්ජන (නා) (උ + √මජ්ජ් + යු = අන) [සං. උන්මාජ්ජන] = ඇඟ ඉළීම. අ: ප: ස: 41[35]

උම්මඩ්ඩ (නා) = උඩුමුව සිදුර. තෙල් සැන්දෙහි උඩ සිදුර. "**උම්මඩ්ඩං** නාම උද්ධමුඛ ඡිද්දං" ස: පා: 230[34]

උම්මත්ත (නා) [සං, උන්මත්ත] = 1 උම්මත්ත කයා, පිස්සා. සිහි මුළාවූවහු. ඒ ඒ ශික්ෂා පදයන්හි අනාපත්ති වාරයෙහි ගැණෙන්නේ නෙක්. භූතා වෙශයෙන් හෝ පිත කිපීමෙන් උමතු වූවහු. 2 බද්ධ පිත්තය කිපීමෙන් උමතුවූවෝ ශික්ෂ පද මැඩීම නිසා එබන්දනට ඇවැත් නැති. "බද්ධපිත්තං පන පිත්ත කොසකෙ ඨිතං. තමහි කුපිතෙ සත්තා උම්මත්තකා හොන්ති. විපල්ලත්ථ සඤ්ඤා හිරොත්තප්පං ඡඩ්ඩෙත්වා අසාරුප්පා චාරං චරන්ති. ලහුක ගරුකානි සිකඛා පදානි මද්දනතොපි න ජානන්ති. – පෙ – එවරූපස්ස උම්මත්තකස්ස අනාපත්ති" – "**උම්මත්ත** නම් යකඛුම්මත්ත පිත්තුම්මත්තාසි" ස: පා: 181[38] 182[2] 193[17] 270[19] ක: වි: පි: 17[33] පාරා: පා: 54[33] 141[20] ක: වි: 24[25]

උම්මත්තක (නා) (උම්මත්ත + ක) = උන්මත්ත කයා, උමතු වූවහු. (උම්මත්ත බලනු)

උම්මත්තක සම්මුති (නා) = උම්මත්තක භික්ෂුව. උම්මත්තකයකු වශයෙන් සලකා නොහමු යෙහි කරන එම සම්මුතිය. නො හමුයෙහි කරන (=අසම්මුඛා කරණීය) කම් අටෙන් එකක්. උම්මත්තක සම්මුතිය දුන් පසු එම භික්ෂුව සහ මැද සිටියත් සඞ්ඝයාගෙන් බැහැර සීමාවේ සිටියත් එයින් කරන විනය කර්මයට බාධාවක් නොවේ. "දින්නං සඞ්ඝෙන ගඟාසස භික්ඛුනො උම්මත්තකස්ස **උම්මත්තක සම්මුති**" මහා: පා: 133[1] ස: පා: 1040[18] ක: වි: 157[37] වින: ම: 268[22] (අමුළුහ විනය බලනු)

උම්මත්තිකා (නා) (උම්මත්ත + ඉක + ආ) = උමතු වූ තැනැත්තිය. එබඳු භික්ෂුණිය. භික්ෂුණී විභඞ්ගයෙහි ඒ ඒ ශික්ෂාපදයන්හි අනාපත්ති වාරයෙහි ගැණෙන්නියක්. "අනා" පත්ති –පෙ– උම්මත්තිකාය ආදිකම්මිකායානි පාචි: පා: 294[19] 295[22] ධ: අ: ගැ: 122[30]

උම්මදන (නා) = වත්සුණු, මුහුණ තවරන සුවඳ සුණු. "නානා **උම්මදනෙහි** උම්මද්‍ය පෙනත්" ස: පා: 889[5]

උම්මද්‍යුපෙය්‍ය (ක්‍රි) = උ + √මද් + ණ්‍යුපෙ + එය්‍ය) = ඇඟ උලවන්නේය. ඇඟ උලවා නම් හෝ "යා පන භික්ඛුණී භික්ඛුණියා– සිකඛමානාය –පෙ– උම්මද්‍යුපෙය්‍ය වා පරිමද්‍යුපෙය්‍ය වා පාචිත්තියං" ප්‍රා: පු: ස: 52[2] පාචි: පා: 383[28] (අනී: **උම්මද්‍යුපෙසි** වතී: **උම්මද්‍යුපෙති** අනා: **උම්මද්‍යුපෙස්සති** සමී: **උම්මද්‍යුපෙය්‍ය** පමී: **උම්මද්‍යුපෙතු** තුං: **උම්මද්‍යුපෙතුං** පූ: ක්‍රි: **උම්මද්‍යුපෙත්වා** ව: කෘ: **උම්මද්‍යුපෙත්වා** – ඇඟ උලවමින්) පාචි: පා: 333[13–17]

උම්මද්දිතබ්බං (නා) = තැවරිය යුතු, "න මුඛං **උම්මද්දිතබ්බං**" චු: පා: B. 634[7] චූ: පා: 218[21]

උම්මද්දෙනති (ක්‍රි) = තවරත්. වත්සුණු මුහුණෙහි තවරත්. "තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ මුඛං ආලිම්පන්ති මුඛං **උම්මද්දෙන්ති**" චු: පා: B. 634[2] ස: පා: 889[5]

උම්මසන (නා) (උ + √මස + යු = අන) = 1 මතු යෙහි තබා සපශී කිරීම. තමාගේ කය සත්‍රියගේ කය මතුයෙහි තැබීම. 2 උඩට එස වීම. "**උම්මසනා** නාම උද්ධං උච්චාරණා" පාරා: පා: 133[31] ස: පා: 381[17] සාරා: ම: 53[38]

උම්මා (නා) = ධාන්‍ය විශෙෂයක්. අ: ප: ස: 62[1]

උම්මාද (නා) (උ + √මද + ණ) [සං. උන්මාද] = උමතුව, වියරුව, විකාරය, පිස්සුව. ක: වි: 157[36] පරි: පා: ගැ: 14[31] අ: ප: ස: 25[10]

උම්මාපුප්ඵ (නා) = දියබෙරලිය මල්. "**උම්මා පුප්ඵ** නම් දිය බෙරලිය මල්" ජා: අ: ගැ:217[6] සු: වි: 391[16]

උම්මාර (නා) = එලිපත. "**උම්මාරෙ**, එළියේ" ධ: අ: ගැ: 109[15] 203[5] 285[30] ජා: අ: ගැ: 37[36] අ: ප: ස: 31[24] වි: වි: ටී: 327[13]

උම්මිහනති (ක්‍රි) (උ + √මිහ + ණ) = මුත්‍ර කෙරෙත්, "යෙසං නො දූරකා උභඅදනතිපි **උම්මිහනතිපි**" පාරා: පා: 257[28] ස: පා: 495[8] පාචි: පා: 147[18] සර: දී: 748

උම්මිලන (නා) (උ + √මීල + යු = අන) [සං. උන්මීලන] = ඇසහැර බැලීම. ඇස දල්වා බැලීම. සාර: දී: 658[3]

උම්මිලෙතා (ප්‍ර: ක්‍රි:) = ඇස දල්වා බැලීම, ඇස තහා බැලීම. වි: මා: ස: 300[36] 301[17] ජා: අ: ගැ: 153[0]

උම්මුඛ (නා) [සං. උල්මුක] = ගිනි පෙනෙලි. අ: ප: ස: 8[5] (උම්මුකක බලනු)

උම්මුකක (නා) [සං. උල්මුක] = ගිනි පෙනෙලි. ගිනි පෙනෙහෙලි. ජා: අ: ගැ: 127[13] 147[11] 126

උම්මුජ්ජ (නා) = ඉල්පීම, දියෙන් ඉල්පීම. "නජ්ජා තෙරඤ්ඤරාය -පෙ- **උම්මුජ්ජ** නිම්මුජ්ජම්පි **කරොනති**" මහා: පා: 29[15]

උම්මුජ්ජති (ක්‍රි) (උ + √මජ්ජ + ති) = හිස නඟයි. දියෙහි ගැලී සිට හිස ඔසවයි. "උදකෙ හස්සාධිප්පායො නිම්මුජ්ජති වා **උම්මුජ්ජති** වා පලවති වා ආපත්ති පාචිත්තියස්ස" - "**උම්මුජ්ජති** වා, හිස නඟා" - "තෙ ජවිලා -පෙ- නජ්ජා තෙරඤ්ඤරාය **උම්මුජ්ජනතිපි** නිම්මුජ්ජනතිපි" පාචි: පා: 130[3] **ක**: වි: පි: 94[14] මහා: පා: 29[15] සාර: ම: 197[24] (උම්මුජ්ජිත්වා බලනු)

උම්මුජ්ජිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = කිමිද, ගිලී. "**උම්මුජ්ජිත්වා**, කිමිද හෙවත් මුඹවැ පැවැත" - "**උම්මුජ්ජනෙනා**, කිමිදුනේ" ජා: අ: ගැ: 134[12] 233[2] සාර: ම: 197[24]

උය්‍යාන (නා) [සං. උද්‍යාන] = උයන ක්‍රීඩා කරන උද්‍යානය. "දෙහි මෙ අය්‍යපුත්ත **උය්‍යානං** ආරාමං කාතුනති" ස: පා: 698[12] අ: ප: ස: 73[29] වු: පා: B. 488 -**නිස්සිත** (නා) = උයන් ඇසුරු කළ, එබඳු ස්ථාන. කුටිකාර සඞ්ඝා දිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි කුටිවාසතුව උපද්‍රව සහිත වන (=සාරම්භ) සොළොස් කරුණින් එකක්. පාරා: පා: 176[28] ස: පා: 408[11] -**පාල** (නා) (√පාල + අ) = උයන්පල්ලා. උයන් ගොවිවා, "රාජා පසෙනදි කොසලො **උය්‍යාන පාලං** ආණාපෙසි" පාචි: පා: 177[24]

උය්‍යාම (නා) [සං. උද්‍යම] = උත්සාහය. වීර්‍යය. අ: ප: ස: 239

උය්‍යුත්ත (නා) [සං. උද්‍යුක්ත] = කරණලද උද්‍යොගය ඇති, ගමන් නික්මුණු, සටනට සන්නඬව නිකුත් සිව්රඟ සෙනඟ. ගමන් නික්ම එක තැනෙක හුන් යුද සෙනඟ. "**උය්‍යුත්තනනති** කත උය්‍යොගං, ගාමතො නික්ඛන්තනති අත්ථො" - "ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ උය්‍යුත්තං සෙනං දස්සනාය අගමංසු" පාචි: පා: 122[4] ස: පා: 634[2] **ක**: වි: පි: 92[15] ප්‍රා: පු: ස: 72[31] පරි: පා: ගැ: 5[14] ඛ: අ: ගැ: 250[19] -**සඤ්ඤී** (නා) = සටන් පිණිස නික්මුණු සෙනාවය යන හැඟීම ඇතිව. "උය්‍යුත්තෙන **උය්‍යුත්තසඤ්ඤී** දස්සනාය ගච්ඡති" පාචි: පා 123[10] -**සෙනා** (නා) = යුදපිණිස ගමන් නික්මුණු සිව්රඟ සෙනඟ. "**උය්‍යුත්තසෙනං**, යුදපිණිස ගමන් නික්මුණු චතුරඞ්ගිනී සෙනාව" -"**උය්‍යුත්තසෙනා** නාම ගාමතො නික්ඛම්ම්ත්වා නිවිඨාහොති පයාතා" **ක**: වි: පි: ප්‍ර 92[31] පු: ස: 72[31] පාචි: පා: 122[4] 132[2] වි: මා: ස: 1602[2-23] -**සික්ඛාපද** (නා) = එනම ශික්ෂාපදය. යැමට සුදුසු කරුණක් නැතිව යුද්ධය පිණිස නික්මුණු හස්ත්‍යනීකාදී සෙනාව දක්නා පිණිස යැමෙන් පවිති ඇවැත් සිද්ධවන උය්‍යුත්ත සෙනා (දස්සන) ශික්ෂාපදය. හි: ශි: 16[26] පාචි: පා: 123[25]

උය්‍යොජෙති (ක්‍රි) (උ + √යුජ + ණෙ + ති) = යවයි, පිටත්කර යවයි. යොදවයි (අතී: **උය්‍යොජෙසි**, වතී: **උය්‍යොජෙති** අනා: **උය්‍යොජෙස්සති** සම්: **උය්‍යොජෙය්‍ය** පම්: **උය්‍යොජෙතු** පූ: ක්‍රි: **උය්‍යොජෙත්වා** තුං: **උය්‍යොජෙතුං** වක්‍රා: **උය්‍යොජෙනෙනා** = පිටත්කර යවමින්) "ඉධාහං කස්සප තං **උය්‍යොජෙත්වා** තාවතිංසං ගනුත්වා" -"දූපෙත්වා වා අදූපෙත්වා වා **උය්‍යොජෙය්‍ය**" මහා: පා: 28[1-6] ස: පා: 726[13] ප්‍රා: පු: ස: 70[6-34]

උය්‍යොධික (නා) (උ + √යුධ + ණ්වු + ක) = ඉදිරියට පැන පැන යුද්ධ කිරීම, සටන් කරන තැන. "අඤ්ඤතරොපි ඡබ්බග්ගියො භික්ඛු **උය්‍යොධිකං** ගන්ත්වා කණ්ඩන පටිවිඩෙ හොති" පාචි: පා: 125[1-31] ස: පා: 634[29] ප්‍රා: පු: ස: 73[30] පරි: පා: ගැ: 5[14] **ක**: වි: පි: 93[10] සු: මි: 62[32] -**සික්ඛාපද** (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. දෙතුන් රැයක් යුදසෙනඟෙහි වසමින් යුද්ධ කරණ තැන හෝ සෙනඟ ගණින තැන හෝ සෙනාසනාදිවෙසසථානය හෝ සෙනානිකයක්

හෝ දක්නා පිණිස යැමෙන් පවිති ඇවැත් සිදුවන බැව් දැක්වෙන උපෝසථික නම් ශික්ෂාපදය සි: ශී: 16^{31} ප්‍රා: පු: ස: 73^{30}

උර (නා) [සං. උරස්] = 1 ළය, පපුව. 2 සිත. ජා: අ: ගැ: 60^{28} 104^{7} අ: ප: ස: 37^{33} ධ: අ: ගැ: 57^{38} චූ: පා: 215^{3-6} 102^{2} **-ග** (නා) [සං. උරග] = සර්පයා, නයා. අපාදක දීඝී ජාතීන්. අ: ප: ස: 82^{24} කු: සි: ස: 40^{21} **-මංස** (නා) = සර්ප මාංසය. අපාදක දීඝී ජාතීන්ගේ මස්. නො වැළඳිය යුතු මාංස දශයෙන් එකක්. කු: සි: ස: 40^{21} (අහිමංස බලනු.) **-චක්ඛ** (නා) [සං. උරචක්‍ර] = උර චක්‍රය, උරසක. එනම් ආයුධය. "**උරචක්ඛ** නම් පාෂාණමය වූ හෝ මාණික්‍යමය වූ හෝ කර මුවහත් ඇති වටවූ ගිනිගෙනෑ දිලියෙන **කරලූ කල** කැපෙන මෙසින් සැව පරලොව උපන් පාපී සත්ත්වයාහට දුඃඛාවහවූ ආයුධ විශෙෂයකි" ජා: අ: ගැ: 51^{31} **-ච්ඡද** 1 (නා) = සන්නාහය, යුඩයට අඳින ඇඳුම. අ: ප: ස: 51^{31} **-ච්ඡද** 2 (නා) = මුතුහර මෙන් උරයෙහි පළඳන මල්දම. නො කළ යුතු, නො ගෙතිය යුතු මල්දමක්. "**උරච්ඡදං** කරොනතිපි කාරාපෙනතිපි" චූ: පා: 256^{31} පාරා: පා: 213^{33} 216^{15-21} සු: පා: 444^{22} 445^{19} සාරා: ම: 76^{16} චූ: පා: 22^{4}

උරණ (නා) [සං. උරණ] = පොර ගසන එළු වෝ, බැටළුවෝ. අ: ප: ස: 68^{28}

උරණී (නා) (උරණ + ඊ) = එළු දෙන. පොර ගසන එළු දෙන. අ: ප: ස: 68^{32}

උරබ්භ (නා) [සං. උරභ්‍ර] = පොර ගසන එළු වෝ. සු: ඕ: 207^{9} අ: ප: ස: 68^{28} (ඔරබ්භික (බලනු.)

උරු (නා) = 1 වැලි 2 විශාල, මහත්. විශාලවූ දේ. අ: ප: ස: 89^{36} 94^{7}

උරුවෙලා (නා) = උරුවෙල් දනව්ව. එනම් ප්‍රදෙශය. "බුඩො භගවා **උරුවෙලායං** විහරති නජ්ජා තෙරඤ්ජාය තීරෙ" මහා: පා: 1^{4}

උලාර (නා) (උළාර බලනු) සාරා: ම: 53^{6}

උලුඞ්ක (නා) = සැන්ද, එ. දිය වත්කිරීමට ගන්නා කිණිස්ස. ස: පා: 901^{13} ක: ඕ: පි: 106^{34} ධ: අ: ග: 126^{34} 128^{20} ජා: අ: ගැ: 176^{29} (උළුඞ්ක බලනු.)

උලූක (නා) [සං. උලූක] = මහ මූහුණා බක, මූහුණා, පියා බළලා. අ: ප: ස: 86^{28} කු: සි: ස: 62^{29} ජා: අ: ගැ: 140^{6} **-චම්මපරිකඛට** (නා) [සං. පරිසඤ්ඣත] = මහ මූහුණන්ගේ සමින් සිසාරා මහන ලද, එබදු වහන්. පියා බළළුන්ගේ සමින් මැසූ වහන්. නො දැරිය යුතු වහන් විශෙෂයක්. "**න උලූක චම්මපරිකඛටා** උපාහනා ධාරෙතබ්බා" මහා: පා: 220^{23} ම: පා: ස: 611^{8} ස: පා: 806^{29} කු: සි: ස: 62^{29} වි: වි: 2654 **-පක්ඛ** (නා) [සං. පක්ෂ] = මහ මූහුණු පියා පත්. එය ගොනා කළ සිවුරු. නො හැන්ද යුතු සිවුරු විශෙෂයක්. "**උලූක පක්ඛං** නිවාසෙත්වා -පෙ- යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි" මහා: පා: 341^{21} කු: සි: ස: 22^{25} සු: වි: 232^{30} පාරා: පා: 35^{4} අඞ්ගු: නි: 181^{4} **-පක්ඛික** (නා) = මහ මූහුණු පියාපත් ගොනා කළ සිවුර හෝ අදනය. සු: වි: 232^{30} අඞ්ගු: 146^{8}

උල්ලඞ්ඝන (නා) (උ + √ලඝි + යු = අන) = 1 උඩ පැනීම, 2 උඩට එසවීම. තම කයින් ස්ත්‍රියගේ කය එසවීම. "**උල්ලඞ්ඝනා** නාම උද්ධං උච්චාරණා" පාරා: පා: 133^{32} ස: පා: 380^{33} 381^{21} සාරා: ම: 53^{38}

උල්ලපති (ක්‍රි) = ප්‍රකාශ කරයි. කියයි. "උත්තරි මනුස්ස ධම්මං ආරාසම්‍ා මහා මොග්ගල්ලා නො **උල්ලපති**" පාරා: පා: 112^{25} (උල්ල පනති බලනු.)

උල්ලපනා (නා) (උ + √ලප + යු = අන + ආ) = උසස් කොට බිණීම. ලාභ සත්කාරාදිය හෙතු වෙන් පවිටු අදහසින් තමා උසස් නැත තබා බිණීම. එක් කුහක ධර්මයක්. වි: මා: ස: 67^{33} පාරා: පා: 112^{25}

උල්ලපනති (ක්‍රි) (උ + √ලප + නති) = පොළඹවන කථා කෙරෙත්. "අහෝ භිම්යනි" යනා දීන් කාමයෙහි පොළඹවන කථා කරත්. "තා ආයස්මතො උදායිනා සද්ධිං එව සනතිපි **උල්ලපනතිපි**" පාරා: පා: 143^{26} ස: පා: 390^{3} සාරා: ම: 55^{21}

උල්ලික්ඛිත (නා) (උ + √ලිඛ + ඉ + ත) = අඬකිත, සලකුණු කළ. පමණ ගන්නා ලද. දිගින් පුළුලින් පමණ ගැන්මට ඒ ඒ තැන සලකුණු පිණිස නිය අගින් ගටන ලද. ස: පා: 823^{10} **-මත්ත** (නා) = උල්ලික්ඛිත මාත්‍රය, අඬකිත

මාත්‍රය. කඹින විවරයෙහි සූවිසි විජතතින් ගෙන් එකක්. දිගින් හා පුළුලින් පමණ ගැන්මට ඒ ඒ තැන සලකුණු පිණිස නිය ආදියෙන් ගැටූ රෙඛා මාත්‍රයකින් හෝ නූල් ගැසූ පමණකින්" - "න **උල්ලිඛිත මත්තෙන** අත්ථතං හොති කඹිනං" - "**උල්ලිඛිත මත්තෙන**, සන් ගත් පමණින්" ක: ව: 72⁸ මහා: පා: 288¹⁷ ස: පා: 823¹⁰⁻¹⁵ පරි: පා: ගැ: 29¹⁵

උල්ලිඛග (නා) = ලිඛග විපඤ්ඤය. ක: වි: පි: 28¹¹

උල්ලිඛන (නා) (උ + √ලිප + ත) [සං. උල්ලිඛන] = උඩුමුව කොට ආලෙප කළ. ඇතුළත ආලෙප **කළ** කණු, තලාන, දෙරඬා, වා කවුළු දුම් නළ ආදිය තබා අවශෙෂ ලෙපා වකාශයන් බිත්තිය සමග එක් කොට ඇතුළත සුණු හෝ මැටි ආලෙප කළ කුටිකාර සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂා පදයෙහි සඳහන් එබඳු කුටිය. "ඇතුළෙහි ගහන්නෝ ඌර්ධවමුඛ කොට සුණු මැටි ගහති එහෙයින් **උල්ලිඛන** නම් වේ." - "බිම පටන් බිතත් සෙවෙනි වසා මැටියෙන් හෝ සුන්නෙන් හෝ දෙර කවුළු ආලොකාවකාශ හැර ඇතුළතින් **ලිපන** බැවින් උල්ලිපන නම්" ක: වි: පි: 30³² කු: සි: ස: 12¹² **ක**: ව: 39¹⁹ ස: පා: 406²⁶ පාරා: පා: 174³³ විනඃ ම: 103¹⁹ -'**අවලිඛන** (නා) (අව|√ලිප + ත) [සං. අවලිපන] = ඇතුළත, පිටත සුණු මැටි ආලෙප **කළ**, එබඳු කුටිය. කුටිකාර සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂා පදයෙහි දක්නා ප්‍රමාණික වූ එක් කුටියක්. "පිටත්හි සුණු මැටි ගහන්නෝ අධොමුඛ ලිම්පනය කරති. එහෙයින් අවලිපන නම් වේ" - "ඇතුළතින් පිටතින් **ලිපන** බැවින් උල්ලිපනාව ලිපන නම්" - "**උල්ලිඛනාව ලිඛනා** නාම තථෙව ඡදනඤ්ඤ අඤ්ඤා ච බහි ච ලිත්තා" ක: වි: පි: 30²⁵ කු: සි: ස: 12¹⁴ පාරා: පා: 174³³ ස: පා: 406²⁷

උල්ලුම්පතු (ක්‍රි) (උ + √ලුප + තු) = 1 නහා සිටුවාවා. උඩරණය කෙරේවා. 2 අකුශල යෙන් නහා කුශලයෙහි පිහිටුවාවා. 3 සාමණෙර භාවයෙන් නහා භික්ෂුභාවයෙහි පිහිටුවන සේක්වා. "**උල්ලුම්පතු** මං භනෙත සඞ්ඝා අනුකම්පං උපාදාය" මහා: පා: 105¹⁴ ස: පා: 735⁵ 771⁵

උල්ලෙඛන 1 (නා) (උ + √ලුව + ණ, ව = ක) උපරිභාගය, උඩ, උඩ පෙදෙස සිට. "සබෙ විහාරෙ සන්තානකං හොති **උල්ලෙඛනා** පඨම ඔහාරෙතබ්බං"-"**උල්ලෙඛනකතු** උඩංඔලොක නට්ඨානං උපරිභාගන්ති අත්ථො" මහා: පා: 442⁶ චූ: පා: B. 300²⁵ ම: පා: ස: 1581⁹ ස: පා: 732⁸ වි: ලං: 289¹⁹ සාරා: ම: 203¹⁸

උල්ලෙඛන 2 (නා) = ගුදිරියෙහි යට ඇතිරිය. යට ගුදිරි උරය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **උල්ලෙඛනං** කත්වා භිසිං ඔතඞ්කිතුන්ති" චූ: පා: B. 20⁴ ස: පා: 900²¹ චූ: පා: 267²¹

උල්ලෙව (නා) = වියන, උඩු වියන. අ: ප: ස: 41³¹

උල්ලෙල (නා) (උ + √ලුල + ණ) = 1 ඇළලීම, කැළඹීම. 2 මහරළ. ජා: අ: ගැ: 196²⁶ අ: ප: ස: 89³²

උවාළ (නා) = එනම් භික්ෂුව. තස්ස පාපිය්‍යසිකා **කම්ම** කරනු ලැබූ භික්ෂුව. චූ: පා: 184¹

උසභ 1 (නා) [සං. ඍෂභ] = සප්ත ස්වරයෙන් එකක්. ගවයාගේ නාදය. "ඍෂභ නම් ස්වරය" අ: ප: ස: 193⁰⁻⁸³

උසභ 2 (නා) = ඉස්බ, එනම් දුර ප්‍රමාණය. රියන් 140 ක දුර. යෂටි 20 ක හෝ දුර. "සත්රියන් යටින් විසි යටෙක් උසබෙක් නම්" ධ: අ: ගැ: 43³⁵ 119²² 180⁶ 212²⁷ අ: ප: ස: 28¹⁷

උසභ 3 (නා) ඔසබ්ය, වංඇපල, එනම් බෙහෙත. අ: ප: ස: 80³⁰

උසභ 4 (නා) [සං. ඍෂභ > පා: වසභ, උසභ] 1 ගවයා, හරකා. 2 සම්භාවනාවෙහි යෙදුණු විට උත්තමාර්ථය දෙන ශබ්දයක්. අ: ප: ස: 68¹ 93²⁰ ධ: අ: ගැ: 65¹ 207³⁴ -**දාන** (නා) දෙනුන් හෝ ගවයන් දීම. අකුසල් වුව ද, ලොකයෙහි කුසල් මෙන් සම්මත පඤ්චදාන යන්ගෙන් එකක්. 2 ගවයන් අතර ගවයකු මුදා හැරීම. "පඤ්චදානානි අපුඤ්ඤානි පුඤ්ඤ සම්මතානි ලොකසම්මි මජ්ජදානං-පෙ-**උසභ දානං** චිත්තකම්මදානං" - "**උසභදානං** දෙනුන් හා ගොන් දීමය" පරි: පා: 178¹⁸ පරි: පා: ගැ: 14²³ ස: පා: 986¹⁰ මනොඃ පූ: 80⁵² -**ඵල** (නා) = ගවයන්ගේ පොර ඇණ ගැණීම. එක්

විසූක දර්‍ශනයක්. දී: නි: 50[15] **-ලකඛණ** (නා) = ගවයන්ගේ ලක්‍ෂණ කිම. එක් නිරඟවීන විද්‍යාවක්. දී: නි: 52[21]

උසිර (න)=සුවඳහොට, බඹුස් තණමුල්. "උසිරං, සුවඳ හොට ද, නොහොත් ලමහද" එනම් බෙහෙත් වර්‍ගය. යාචිජීවිකවූ මුල් බෙහෙදක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ මූලානි හෙසජ්ජානි හළිද්දිං -පෙ- උසිරං හද්දමුත්තකං" මහා: පා 235[22] සී: පා: 613[15] කු: සි: ස: 3[411] අ: ප: ස: 82[17] ධ: අ: ගැ: 264[27] **-පාදුකා** (නා) = කමල නම් තෘණ විශෙෂයෙන් කළ පාදුකාව. කැප නැති එක් මරවැඩි විශෙෂයක්. ස: පා: 807[13] ම: පා: ස: 619[36] (**කමලපාදුකා** බලනු) **-මය** (නා) = බඹුස් තණවලින් කළ, විජිනිපත. සුවඳහොටින් නිම කළ වීජනිය. කැප වූ විජිනිපතක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ නිසෙසා වීජනියො -පෙ- උසිරමයං මොර පිඤ්ඡමයන්ති" චූ: පා: 243[3] චූ: පා: B. 706[6]

උසිරධජ (නා) = එනම් පර්‍වතය. බෝ මැඩ සිට ගවී පන්සියයක් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයාගේ උතුරු දිග සීමාව. මධ්‍ය මණ්ඩලයෙහි හෝ එක් සීමාවක්. "**උත්තරදිසාය උසිරධජෝ** නාම පබ්බතො" මහා: පා: 232[10] ම: පා: ස: 637[4-31]

උසු (නා) [සං ඉෂු] = ඊය, ඊතලය. "තසස තෙ **උසු** උපපතිත්වා උපපතිත්වා තසෙසව කායෙ නිපතන්ති" පාරා: පා: 113[19] **-කාර** (නා) = ඊතල වඩුවා. ධ: අ: ගැ: 147[11] අ: ප: ස: 69[20] **-ලකඛණ** (නා) = ඊතල ලක්‍ෂණ කිම. එක් නිරඟවීන විද්‍යාවක්. දී: නි: 52[18] **-ලොම** (නා) [සං. රොම] = ඊතල බඳු ලොම් ඇති, එබඳු තැනැත්තා. "අද්දසං **උසුලොමං** පුරිසං වෙහාසං ගච්ඡන්තං" පාරා: පා: 113 **-පෙත** (නා) = ඊතල බඳු ලොම් ඇති ප්‍රෙතයා. "තසමා **උසුලොම පෙතො** ජාතො" ස: පා: 363[1] **-වඤ්ඣ** (නා) ඊතල බඳු ලොම් ඇති ප්‍රෙතයා පිළිබඳ කථා වස්තුව. ස: පා: 362[34] **-වඩ්ඪකි** (නා) = හී වඩුවා. ඊතල සාදන්නා. අ: ප: ස: 69[30]

උසුම (නා) [සං. උෂ්ම] = උණුසුම, රස්නය. ජා: අ: ගැ: 176[28] ධ: අ; ගැ: 128[20]

උසුය (නා) [සං. අසූයා] = ඊර්‍ෂ්‍යාව, ගුණයෙහි පවා දොස් කිම. අ: ප: ස: 24[25] ධ: අ: ගැ: 233[13] **-ක** (නා) = ඊර්‍ෂ්‍යා කරන්නා. "**උසූයකා** ඉමෙ සමණා සක්‍යපුත්තියා" චූ: පා: 316[25] කු: සි: ස: 10[5] **-ංපණ්ඩක** (නා) = එනම් පණ්ඩකයා. පස්වැදෑරුම් පණ්ඩකයන් ගෙන් එක් පණ්ඩකයෙක්. පැවිද්දට හා උප සම්පදාවට සුදුසු පුද්ගලයෙක් "ආසිත්ත **උසූය පණ්ඩකානං** පන පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච න නිවාරිතා" -"**උසූය පණ්ඩක** නම් මෙර මාගේ අධ්‍යාචාර දූක ඊර්‍ෂ්‍යා උපදවා ගත් කල්හි සන්හිදෙන කාම පරිදාහ ඇත්තේයි" ක: වි: පි: 15[16] ස: පා: 758[27] ක: වි: 17[3] කු: සි: ස: 10[9-35] බු: සි: පි: 16[42]

උසූයයති (ක්‍රි) (√උසූය + නයි) = ඊර්‍ෂ්‍යා කෙරෙත්. "උසූයකා ඉමෙ සමණා සක්‍ය පුත්තියා දෙවදත්තසස ලාභසක්කාරං **උසූ යයති**" චූ: පා: 316[28] මහා: පා: 276[20]

උසෘඪකිත (නා) (උ + සඪකා + ඉ + ත) = සැක කළ, මහාජනයා විසින් සැක කරණ ලද. "පඤ්චහබෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු **උසඪකිත** පරිසඩ්කිතො හොති" පරි: පා: 177[21] පරි: පා ගැ: 14[13] ස: පා: 985[32] ධ: අ: ගැ: 257[12]

උසඪනි (නා) (උ + සඪකා + ඊ) = සැක ඇති. හටගත් සැක ඇති තැනැත්තා. "දිවා දිවසස භීතො උබ්බිග්ගො **උසඪනි** එත්‍රසෙනා සභසා අන්තෙපුරං පාවිසි" චූ: පා; 317[1]

උසද 1 (නා) (උ + √සද + අ) [සං. උත්සද] = ඇලීම, රාග, දෙස, මොහ, මාන, දිට්ඨි යන උත්සදයන්. "**යඤ්ඤසසද** නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ" මහා: පා: 3[5] ම: පා: ස: 95[-24] ස: පා: 718[19] සාරා: ම: 182[36]

උසද 2 (නා) [බෞ: සං:] = ඔසුපත් නිරය. සොළොස් ඔසුපත් නිරය. ජා: අ: ගැ: 125[24] වි: මා: ස: 722[7]

උසන්න 1 (නා) [සං. උත්සන්න] = රැස්වූ, බොහෝ රැස් කළ. "සඞ්ඝසස භණ්ඩාගාරෙ චීවරං **උසන්නං** හොති" මහා: පා: 285[3] 322[20] ස: පා: 832[33] සාරා: ම: 152[30]

උසන්න 2 (නා) = බලවත්, ශක්තිමත් සම්පන්න. ජා: අ: ගැ: 61[29]

උසසය (නා) = උත්සන්න වීම, නැගී සිටීම, ඉල්පීම. ස: පා: 675[6] **-වඤ්ඣ** (නා = උසසය වාදිකා වස්තුව, විවාද කිරීම පිළිබඳ කථාව.

ක: වි: 163[10] **-වාද** (නා) = කලහ කිරීම, විවාද කිරීම, කලහ කරන්නා, විවාදකරන්නා. **-වාදිකා 1** (නා) (වාද + ඉක + ආ) = කලහ කරන්නී, විවාද කරන්නී. මාන වෙගයෙන් සහ ක්‍රොධයෙන් කලහ කරන මේහෙණ. **"උස්සයවාදිකා,** විනිශ්චය මහාමාත්‍යයන් කෙරෙහි යුකති බණන පිණිස ක්‍රොධමානොත්සන්නා වශයෙන් විවාද කරන්නී" ප්‍රා: පු: ස: 11[26] (2) ස: පා: 675[6] පාචි: පා: 249[1] **ක:** වි: 163[1] පරි: පා: 120[5] **-වාදිකා 2** (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. ගෘහපති ආදීන් සමග ක්‍රොධමානොත්සන්නා වශයෙන් විවාද කරණ භික්ෂුණිය සඟ වෙසෙස් ඇවැත් අවදින බව ප්‍රකාශිත ශික්ෂාපදය. සු: ප: 72[25] **-වාදිකා විභාර** (න) = එනම් සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපදය. භික්ෂුණී විහඞ්ග සත්‍යාරසකයෙහි ප්‍රථම ශික්ෂා පදය. සු: ප, VIII[32] (උස්සයවාදිකා 2 බලනු) **-සමුට්ඨාන** (නා) = එනම් ශික්ෂාපද දෙක. උස්සයවාදිකා ශික්ෂාපදය. පරි: පා: 127[7] ස: පා: 966[10] (දට්ඨසමුට්ඨානික බලනු)

උස්සරථ (ක්‍රි) (උ + √සර + ථ) = දුරුවවු හෙවත් පහවවු. ජා: අ: ගැ: 102[16]

උස්සව (නා) [සං. උත්සව පා: උස්සව] = උත්සවය. සැණකෙළිය. මහ උත්සවය. ඇසළ උත්සවය. පවාරණ උත්සවය. නැකැත් කෙළි ආදි උත්සවයන්. "මනුස්සා යඤ්ඤසු ඡණේසු **උස්සවෙසු** විසාඛං මිගාර මාතරං පඨමං හොජේනති" පාරා: පා: 222[13] 278[10] ස: පා: 455[27] ධ: අ: ගැ: 121[11] 249[12]

උස්සහති (ක්‍රි) (උ + √සහ + ති) = උත්සාහ කරයි. වීර්‍ය කරයි හැකි වෙයි. සමත් වෙයි (අනී: **උස්සහි** වත්: **උස්සහති** අනා: **උස්ස හියාති** සම්: **උස්සහෙය්‍ය** පම්: **උස්සහතු** පූ: ක්‍රි: **උස්සහිත්වා** තුං: **උස්සහිතුං** වක්‍ය: **උස්සහනෙනා**= උත්සාහ කරමින්.) **"උස්සහසි** ත්වං ආනන්ද භික්ඛූනං එවරූපානි චීවරානි සංවිදහිතුන්ති **උස්සහාමි** භගවාති" – **"කාහං** න **උස්සහාමි** අනිරතෝ අහං බ්‍රහ්මචරියං චරාමි" මහා: පා: 324[15] පාරා: පා: 15[22] 175[13] ම: පා: ස: 819[37] ස: පා: 835[29] 408[1] චූ: පා B. 334[28] මහා: පා: 402[32]

උස්සාදයිංසු (ක්‍රි) (උ + √සාද + ය=ඉංසු) = ඉතිරි කළහ. ශෙෂ කළහ. "සෙය්‍යථෙත ගාහෙන්නා සෙය්‍යා **උස්සාදයිංසු"** චූ: පා: 286[16] චූ: පා: B. 78[23] 79[33]

උස්සාදියිත්ථ (ක්‍රි) = පෙරලා ගෙණ ගියාහුය. ආපසු ගෙණ ගියාහුය. "ඛාදනීයං **උස්සා දියිත්ථ"** පාචි: පා: 116[26] සාරා: ම: 152[14]

උස්සාදෙතා (නා) = උසස් කරන්නා, තම පක්ෂය හුවා දක්වන්නා. අධිකරණයට ඉදිරි පත් වූ භික්ෂුව බොහෝ දෙනාට අප්‍රිය වන කරුණු පසකින් එකක්. **"උස්සාදෙතා** හොති, තම පක්ෂය හුවා කියන්නේ වේද" පරි: පා: ගැ: 32[26] පරි: පා: 242[25]

උස්සාදෙති (ක්‍රි) = ඔසවා දමයි. ගසා දමයි "යං හොති මහා සමුද්දෙ මතං කුණපං තං ඛිප්පඤ්ඤව තීරං වාහෙති ථලං වා **උස්සා දෙති"** චූ: පා: 377[20] චූ: පා: **B** 356[15] 357[19]

උස්සාදෙත්වා 1 (පූ: ක්‍රි:) = උස් කොට, උඩට විහිදුවා. "චීවරං සඞ්ඝරනෙත්ත චතුරඞ්ගුලං කණ්ණං **උස්සාදෙත්වා** චීවරං සඞ්ඝරිතබ්බං" මහා: පා: 59[18] චූ: පා: B 3[14] 335[5] ම: පා: ස: 154[25]

උස්සාදෙත්වා 2 (පූ: ක්‍රි:)= ඉවත් කොට. විසුරුවා හැර. "ඝනභූනාහං සමණා උදකං **උස්සා දෙත්වා** -පෙ- චඞ්කමෙය්‍යනති" මහා: පා: 29[25] ම: පා: ස: 100[35]

උස්සාදෙය්‍ය (ක්‍රි) (උ + √සද + එය්‍ය) = රැස් කරන්නේය. එකතු කරන්නේය. ස: පා: 441[25] (උස්සාරෙය්‍ය යී ද දක්නේය)

උස්සාපෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) = ඔසවා, උස්සා. "අද්ද සා ඛෝ භගවා -පෙ- තං චීවරං **උස්සාපෙත්වා** පුනප්පුනං විමජ්ජන්තං" පාරා: පා: 235[26] සාරා: ම: 87[31]

උස්සාරණ (නා) (උ + √සර + ය = අන = ණ) = ඉවත් කිරීම, මඟහැර යෑම. මඟ හැරීම. දුරු කිරීම. ක: වි: පි: 144[15] ජා: අ: ගැ: 99[17] ස: පා: 678[31]

උස්සාරිත (නා) = රැස්වූ. එක් තැන් වූ. "කානා කුලා පබ්බජිතා එකතෝ **උස්සාරිතා"** පාරා: පා: 211[17]

උස්සාරෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) = ඉවත් කරවා. "සෙට්ඨී පුත්තස්ස විකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ජනං **උස්සා රෙත්වා"** මහා: පා: 314[1] ජා: අ: ගැ: 99[17]

උස්සාරෙය්‍ය (ක්‍රි) (උ + √සර + ණෙ + එය්‍ය) = රැස් කරන්නේය. එකතු කරන්නේය.

"සෙය්‍යථාපි නාම මහා වාතෝ වායනෙනා -පෙ- එකතෝ **උස්සාරෙය්‍ය**" පාරා: පා: 211[15] (**උස්සා**දෙය්‍ය යි ද දක්නේය.)

උස්සාව (නා) [සං. අවශ්‍යාය] = පිනි. පිනිබිඳු. "**උස්සාව** බිඳු තකතනං විය, පිනිබිඳු තනී නයක් වැන්න පිනිබිඳුයෙන් තහමියි සිතීමක් වැන්න." ජා: අ: ගැ: 3934 ධ: අ: ගැ: 23239

උස්සාවනනනිකා (නා) (උ + සාවන + අනතික) = එනම් කුටිය. සතර **කැපකිරි** අතුරෙන් එකක්. භික්ෂුවක් හෝ භික්ෂූන් උදෙසා ගෙයක් (කුටියක්) සදන විට පදනම ආදිය සකස් කර පළමුව පිහිටුවන කණුව හෝ ගඩොළු සඬහයා විසින් අල්ලාගෙන "**කප්පිය** කුටිං **කරොම්**" යන වාක්‍යය තෙවරක් කී පසු සදන ගෙය හෝ කුටිය. මෙහි උස්සාවන නම් වැඹ හෝ ගඩොළු උඩට ඔසවා තැබීම සහ "කප්පිය කුටිං කරොම්" යන ශ්‍රාවණ යයි. එහි අනතයේ (=ශ්‍රාවණානතයේ) කරනු යෙන් "**උස්සාව නනනිකා**" නම් වන්නීය. "ඵමනානං භිතතිපාදනං වා එකමනං ? (උගහමනං?) උඛං **කත්වා** ඨපනං **කප්පියකුටිං කරොමානි** වාචාය සාවනඤ්ච අනතං යසමා සා උස්සාවනතතා. තථා ච වුත්තතා. එමහ පනිට්ඨානඤ්ච වචන පරියොසානඤ්ච සම කාලමෙව වට්ටතීති" බු: සි: ටී: 7612 කු: සි: ස: 518 සි: ව: වි: 52223 සි: ව: ප්‍ර: 17911 ස: පා: 81413 81535 මහා: පා: 27324

උස්සාහ (නා) [සං. උත්සාහ] = උත්සාහය. වීර්‍යය. "තත්‍ථ තෙ යාවජීවං **උස්සාහො කරණීයො**" මහා: පා: 10620 ජා: අ: ගැ: 186

උස්සිඤ්චන (නා) (උ + √සිඤ්ච + යු = අන) = ඉසීම, දිය ඉසීම. "උදකං **උස්සිඤ්චන** ඝටිකාය, දිය ඉස්නා **කැදැල්ලට**" ජා: අ: ගැ: 993 10423

උස්සිඤ්චනිය කදදමං (නා) [සං. **කර්‍ම**] = ඉසිනු හැකි මඩ නො බොල්වූ මඩ, විකොපනය කිරීමෙන් ඇවැත් නො වන්නක්. කු: සි: ස: 8587

උස්සිත (නා) = ඔසවනලද, එස වූ, නඟා බඳින ලද. අ: ප: ස: 12615

උස්සිතමනති? (නා) (උස්සි + මනතු + ඊ) = (උස්සිතමානී?) = මානයෙන් යුක්ත **කථා** ඇත්තේ, පවිටු කථා ඇති. බොහෝ දෙනාට අප්‍රියවන එක් කරුණක්. මානුස්සත්ත **කථා** ඇතියහු. පරි: පා: 2429 පරි: පා: ගැ: 3220

උස්සිස (නා) = හිස්දෙර. ඇදෙහි හිස තැබීම. "**උස්සිස කරණත්‍ථාය**, හිසතබන්නට" – "විවරං වා උත්තරා සඬගං වා **උස්සිස කරණත්‍ථාය** දෙනති" ජා: අ: ගැ; 6330 ස: පා: 54226

උස්සිසක (නා) = හිස්දෙර ජා: අ: ගැ: 1819 ධ: අ: ගැ: 10212

උස්සුකක (නා) [සං. ඔත් සුක්‍ය] = 1 උත්සාහය, වීර්‍යය. 2 උපාය පයේෂණය. මාගීය සෙවීම. "සචෙ උපජ්ඣායසස චීවරං **කාතබබං** හොති සදධි විහාරිකෙන කාතබබං, **උස්සුකකං** වා කාතබබං" මහා: පා: 4618 ස: පා; 7333 0 කු: සි: ස: 1041 0 පාචි: පා: 3248 ප්‍රා: පු: ස: 4327 ධ: අ: ගැ: 27214

උස්සූර (නා) = හිරුඋදාව, ඉර නැඟීම. උදය කාලය. "**උස්සූරෙ** හතතං නීහරිස්සති" මහා: පා: 32933 ජා: අ: ගැ: 1496 ම: පා: ස; 83033 ධ: අ: ගැ: 22811

උස්සොළහනති (ක්‍රි) = සිවුරුවම් කරත්. "ධාව නතිපි ආධාවනතිපි උස්සොළහනතිපි" චූ: පා: 2231 25721 සාරා: ම: 7723 චූ: පා: B. 7481 7492 පාරා: පා: 21421 (උස්සොළෙහනති යනුත් පාඨයි)

උස්සොළහි (නා) = අධික වීර්‍ය, අධික උත්සාහය. ප: සු; 57 අ: ප: ස: 2317

උස්සොළහිස්සනති (ක්‍රි) = සිවුරුවම් කරන්නාහුය. සිවුරුවම් කරන්නාහුද? පාරා: පා: 2175

උහුංකාර (නා)=මහමුහුණා, බකමුහුණ, "උහුං" යන හඬ නඟන පක්ෂියා. අ: ප: ස: 8628

උළාර (නා) [සං. උදාර] = බෞ: සං: ඔදාර] උසස්, ශ්‍රෙෂ්ඨ, විපුල, ප්‍රණීත. මහත්. සු: වි: 6386 අ: ප: ස: 1128 ධ: අ: ගැ: 12418 -**උළාර** (නා) = ඉතා ශ්‍රෙෂ්ඨ, උදාරතර, සාර: දී: 3771 3 -**පූජා** (නා) = මහපූජා පිණ්ඩපාත තූරියඝොෂ ගන්ධමාලා ධජ පතාකාදීන් කරන පූජා. ධ: අ: ගැ: 2513 -**නොගකුල** (නා) = උදාර සම්පත් ඇති කුලය. ප: සු: 697 (4) සාර: දී: 37713 -**සමහාවිත** (නා) = ශ්‍රෙෂ්ඨයනි

සමඟාවිත වූ, උසස්යයි පිළිගත්. "හදදා කාපිලානී බහුස්සුතා හොනි භාණිකා -පෙ- **උළාර සම්මාවිතා**" පාචි: පා: 322 25 සී: පා: 696 27

උළුඩක (නා) = හැන්ද, සාළුව, එව. දිය ඉස්නා සැන්ද, එක් ගරු භාණ්ඩයක්, ජා: අ: ගැ: 176 29 239 19 ධ: අ: ගැ: 40 9 සී: පා: 315 35 (උලුඩක බලනු) **-භික්ඛා** (නා) = සැඳි බත්. **කෙණෙසි** අහර. පිණ්ඩාහාරය. ජා: අ: ගැ: 63 16

උළුම්ප (නා) [සං උඩුප] = පහුර. "මනුස්සා **උළුම්පං** බන්ධිත්වා අච්චරවතියා **නදියා** ඔසා දෙනති" පාරා: පා: 62 29 මහා: පා: 263 25 අපදා: 90 8

ඌ

ඌකා (නා) [සං. යූකා] = 1 උකුණෝ 2 එනම් මාන විශෙෂය. ලිකඛ සතක්. අහලෙන් 14 න් කොටස. "එසේ වූ ලිකඛා සතෙක් **ඌකා වෙක්** නම් වෙයි." අ: ප: සී: 28 12 ජා: අ: ගැ: 14 6 105 16 226 22 ධ: අ: ගැ: 233 5 **-සිර** (නා) = උකුණු හිස. චක්ඛු ප්‍රසාදයේ ප්‍රමාණය දක්වන උපමාව "**ඌකාසිර** සමූ පමං, උකුණු ඉස් හා සම උපමා ඇත්තෙයි" වි: මා: සී: 1055 34

ඌන (නා) [සං ඌන] = උනු, අඩු. (ප්‍රු: ලි: **ඌනො** ස්ත්‍රී: ලි: **ඌනා** න: ලි: **ඌනං**) **-'දර** (නා) = අඩු වූ කුස ඇති, බඩගිනි වූ "**ඌනුදරෝ**, සා කුස් ඇත්තේ" ජා: අ: ගැ: 149 30 **-ගණ** (නා) = අඩු වූ ගණය ඇති. ගණය නම් සතර නමක් හෝ ඉන් වැඩි වූයේයි. එයට අඩු වූයේ ඌන ගණ නම්. මානතෙහි හැසිරෙන භික්ෂුව උපසපන් භික්ෂූන් සතර නමක් හෝ ඉන් වැඩියෙන් වෙසෙන ස්ථානයක මානත පුරනතුරු සරිය ගත කළ යුතුයි එසේ වෙසෙන ස්ථානයක එක් රැයක හෝ උපසපන් භික්ෂූන් සතර නමට අඩු වී නම් ඒ රැය සිදී යෙයි ඒ රැය වෙනුවෙන් නැවත පිරිය යුතු "**ඌනො ගණෙනාති** එත්ථ ගණෙනති වත්තාරෝ වා අතිරෙකා වා" සී: පා: 867 9 චූ: පා: 91 18 චූ: පා: B, xii 12 (ඵ: ග්‍ර:) (ඌනෙ ගණෙ වරණං බලනු) **-කර** (න) = ඉතා අඩු වූ ක: වි: 50 17 **-දවාදස වස්ස** 1 (නා) = දෙළොස් අවුරුද්දෙන් අඩු. පිළිසඳ පටන් දෙළොස් වසක් නැති. පුරුෂ සමාගමයට පැමිණි පිරිපුන් දෙළොස් වසක් නැති තැනැත්තිය උපසපන් කෙරේ නම් පවිති ඇවැත් වේ. ප්‍රා: ප්‍රු: සී: 49 29 පාචි: පා: 356 28 **-දවාදස වස්ස** 2 (නා) = දෙළොස් වස් නැති උප සපන් වීමෙන් වස් දෙළොස නො පිරුණු, එබඳු මෙහෙණක් උපාධ්‍යාය ව හෙරණින් උප සපන් කෙරේ නම් පවිති ඇවැත් වේ. "**ඌන දවාදස වස්සා**, උපසම්පදෙ විසින් නො පිරිපැසුණු දෙළොස් වස් ඇත්තී" ප්‍රා: ප්‍රු: සී: 49 18 පාචි: පා: 368 27 සී: පා: 964 3 **-දවාදසවස්ස සම්මත** (නා) = එනම් ශික්ෂා පද දෙක "යා පන භික්ඛුනී ඌන දවාදස වස්සං වුට්ඨාපෙය්‍ය පාචිත්තියං" "යා පන භික්ඛුනී පරිපුණ්ණ දවාදස වස්සා සඞ්ඝෙන අසම්මතා වුට්ඨාපෙය්‍ය පාචිත්තියං" යනු වෙන් කුමාරීභූත වර්ගයෙහි දක්නා ශික්ෂාපද දෙක. සී: පා: 964 ප්‍රා: ප්‍රු: සී: 497-9 පරි: පා: 155 29 **-දසවගග** (නා) = දශවර්ගීයට අඩු. දස නමකින් අඩු. උපසම්පදා කර්මයක් නො කළ යුතු භික්ෂු සඞ්ඛ්‍යාව. 1 චතුවගග 2 පඤ්ච වගග 3 දසවගග 4 වීසතිවගග 5 අතිරෙක වීසති වගග යි සඞ්ඝයා පස් වැදෑරුම් වෙති. එහි චතුවගග සඞ්ඝයා අබ්භාන කර්ම උප සම්පදා කර්ම සහ පවාරණය ද හැර සෙසු සඞ්ඝ කර්ම කිරීමට සුදුසුය පඤ්ච වගග සඞ්ඝයා අබ්භාන කර්මය සහ මධ්‍ය දෙශයෙහි උපසම්පදාව හැර සෙසු කර්මයෙහි ද. දසවගග සඞ්ඝයා අබ්භාන කර්මය හැර සෙසු කර්මයෙහිද සුදුසුය. දසවගග සඞ්ඝයා විසින් උපසම්පදා කර්මය කළ හැකිය. ඉන් අඩු වී නම් කරනු නො හැක. "න භික්ඛවෙ ඌන දස වග්ගෙන ගණෙන උපසම්පාදෙ තබ්බා. යො උපසම්පාදෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස" මහා: පා: 56 11 කු: සි: ස: 71 15 **-දසවගග** (නා) = දසවසින් අඩු උපසපන් වීමෙන් දස් වස් නොවූ. භෙරණ නමක් උපසපන් නො කළ යුතු භික්ෂුවකගේ එක් ලක්ෂණයක්. දසවස් නොවූ

භික්ෂුවක විසින් උපසපන් නො කටයුතුය. නිස නො දිය යුතුය. හෙරණකුගෙන් උව ටැන් නො ලද යුතුය. "අපරෙහි පි භික්ඛවෙ -පෙ- භික්ඛුනා න උපසම්පාදෙතබ්බං න නිස්සයෝ දාතබ්බෝ න සාමණෙරෝ උපට්ඨා පෙතබ්බෝ. අස්සඩ්ඩෝ හොති -පෙ- **ඌන දසවස්සෝ** හොති" මහා: පා: 56^{8} 75^{11} 76^{5} 77^{4} සා: පා: 74^{01} ම: පා: සා: 245^{35} **-දස වස්සෝ** (නා) = දස වස් අඩු, එබඳු භික්ෂුව. සා: පා: 977^{22} පරි: පා: 167^{2} **-දස වස්සෝ ආපජ්ජති** (ක්‍රි) = දසවස් අඩු භික්ෂුව ඇවැතට පැමිණෙයි. අඩු දසවස් ඇති භික්ෂුව "මම පණ්ඩිතයෙක්මි, ව්‍යක්ත යෙක්මි" යි පිරිස ලවා උපස්ථාන කරවා ගන්නේ නම් එබඳු උනු දසවස් මහණ තෙමේ ඇවැතට පැමිණෙයි. එහෙත් දසවස් ඇත්තේ එහිදී ඇවැත් නො අවදී. සා: පා: 977^{24} පරි: පා: 167^{2} **-පඤ්ච බන්ධන** 1 (නා) = බැඳුම් පස කින් අඩු. සම්පූර්ණ නොවූ බැඳුම් පසකින් යුක්තවූ. උනු පස් බැන් පා ඇති භික්ෂුවක විසින් අළුත් පාත්‍රයක් විනවා ගනී නම් නිසඟි පවිති වේ. යම් පාත්‍රයක දෙ අඟුල් ගැස්මක් වේද, ඒ ගැස්මෙහි යට කෙළවර පාත්‍ර විදිනා කටුවකින් විද සමකොට හුයකින්, නියඳ කෙන්දකින්, ඊයමින් හෝ බෑඳ, ආමිස නො ලැගීම පිණිස ද, ඊයමින් හෝ එබඳු ඉටි විශෙෂයකින් හෝ වසා දැමිය යුතුයි. පසුව පාත්‍රය අධිෂ්ඨාන කොට පරිභොගයට ගත හැකිය. කුඩා සිදුරු කොට හෝ බැඳිය යුතුයි. පැණියෙන් පිසගත් ගල් කුඩු මිශ්‍රණ යෙන් හෝ පිළියම් කට යුතුයි දෙ අඟුල් පමණවූ රෙඛා දෙකක් හෝ සතරඟුල් පමණ එක් හිරක් වේ නම් එහි බැම් දෙකක් තැබිය හැකි යි. එබඳු රෙඛා තුනක් හෝ සාඟුල් එක් රෙඛාවක් වූ කල බැම් තුණක් ද, දූඟුල් රෙඛා සතරක් හෝ අටඟුල් එක් රෙඛාවක් හෝ වූ කල බැම් සතරක් ද, තැබිය හැකිය. දූඟුල් රෙඛා පසක් හෝ දසඟුල් එක් රෙඛාවක් හෝ වී නම් එය අපාත්‍ර සඞ්ඛ්‍යාවට ගැණේ. එහි දී අනෙක් පාත්‍රයක් වින වා ගත යුතුයි. සාරා: ම: 102^{13} සා: පා: 513^{19} ක: වි: 74^{19} පාරා: පා: 275^{6} **-පඤ්ච බන්ධන** 2 (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය, යම් මහණකු හෝ මෙහෙණක පිළියම් පසකින් අඩු පාත්‍රය ඇති කල්හි අනෙක් අලුත් පාත්‍රයක් විනවා ගැණීමෙන් සිඩ වන

ඌන පඤ්ච බන්ධන නම් නිසඟි පවිතිය. නි: ශී: 9^{4} ප්‍රා: පු: සා: 491^{6}-321 (2) **-පඤ්ච මාසක** (නා) = මිසු පසකට අඩු, එ පමණ වටිනා බඩුවක්. මිසු පසක් පාදයකි. එ බැවින් පාදයකට අඩු. කහවණුවෙන් විස්සෙන් භාගයකට හෝ අඩු. එබඳු වස්තුවක් සොර සිතින් ගන්නා මහණ හට ථුලැසි වේ. පාරා: පා: 54^{9} **-පඤ්ච වස්ස** 2 (නා) = අඩු පස් වස් ඇති, එම භික්ෂුව. නිස නො ගෙන නො විසිය යුතු භික්ෂුව. මහා: පා: 90^{4}-15 91^{4} **-පඤ්ච වස්සෝ ආපජ්ජති** (ක්‍රි) = උනු පස් වස් ඇති මහණ ඇවැතට පැමිණෙයි. එබඳු භික්ෂුව "මම පණ්ඩිතයෙක්මි, ව්‍යක්ත යෙක් මි"යි නිස නො ගෙන වසන්නේ නම් හේ ඇවැතට පැමිණෙයි. සා: පා: 977^{28} පරි: පා: 167^{5} **-පණ්ණරස වස්ස** (නා) = පසළොස් වයස් වූ. වයස පසළොසක් නොවූ· එබඳු දරුවන්. 'අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ඌන පණ්ණරස වස්සං** දුරකං කාකුඩ්ඩෙසපකං පබ්බා පෙතුන්ති" මහා: පා: 87^{26} (කාකුඩ්ඩෙසපක බලනු). **-බන්ධන වස්සිකා** (නා) = එනම් ශික්ෂාපද දෙක. ඌන පඤ්ච බන්ධන ශික්ෂා පදය සහ වස්සික සාටික ශික්ෂාපදය. පරි: පා: 126^{5} සා: පා: 964^{23} **-මාසක** (නා) = මස්සකින් අඩු හුනිඳ දෙකකින් අඩු එබඳු වස්තුව සොර සිතින් ගන්නා භික්ෂුවට දුකුළා ඇවැත් වේ. "**ඌන පඤ්ච මාසකෙ වා** -පෙ- යානා වා‍වෙති ආපත්ති දුක්කටස්ස" පාරා: පා: 641^{4}-29 අ: ප: සා: 65^{24} ම: පා: සා: 490^{1}-B **-වීසති ගණ** (නා) = විසි නමකට අඩු වූ සඞ්ඝයා එක නමකුදු අඩු වූ විංශති වගී සඞ්ඝයා. එබඳු සඞ්ඝයා විසින් අබ්භාන කම්ම කරණ ලද්දේ නම් එම සඞ්ඝයා දුකුළා ඇවැත් අවදිනි "**එකෙන වෙ ඌනෙ වීසති ගණෙනා** භික්ඛු සඞ්ඝෙ තං භික්ඛුං අබ්භෙතබ්බ -පෙ- නෙව භික්ඛු ගාරයහා" ප්‍රා: පු: සා: 30^{5} සා: පා: 454^{36} පාරා: පා: 221^{16} **-වීසති වස්ස** 1 (නා) = උනු විසි වයස් ඇති, පිළිසඳ පටන් නො පිරිපුන් විසි වයස් ඇති යහු උපසපන් නො කළයුත්තෙක්. "යො පන භික්ඛු ජානං ඌන වීසති වස්සං උප සම්පාදෙය්‍ය සො ච පුග්ගලෝ අනුප සම්පන්නො තෙ ච භික්ඛූ ගාරයහා" ප්‍රා: පු: සා: 78^{15} සා: පා: 642^{17} මහා: පා: 86^{25} 87^{3} 103^{23} ක: වි: 127^{7} **-වීසති වස්ස** 2 (නා) = නො පිරිපුන් විසි හවුරුදු ඇති, විසි වයස්

නො වූ. එබඳු මෙහෙණ. එබඳු හෙරණියක් උපසපන් කරන ලද නම් පවිති ඇවැත් වේ. ප්‍රා: පු: ස: 48[29] (2) පාචි: පා: 363[31] 364[2] **-වීසති වස්ස** 3 (නා) = එනම් ශික්ෂා පදය. උනු වීසි වයස් ඇති පුහුලකු දැන දැන උපසපන් කිරීමෙන් උපාධ්‍යාය භික්ෂු හට සිදුවන ඌන වීසති වස්ස නම් සුඛ පවිතිය. නි: ශී: 18[15] ස: පා: 642[9] **-සංවාස නාසනා** (නා) = එනම් ශික්ෂාපද තුන. ඌන වීසති වස්ස, උකඛිත්තකෙන සඞ්ඝ සංවාස, නාසිතක සාමණේර සමෙහාග යන ශික්ෂා පදත්‍රය. පරි: පා: 125[22] ස: පා: 963[11].

ඌනඤ (නා) (ඌන + ක) = උනු, අඩු. **-අඩඪතෙය්‍ය කංස** (නා) = කහවණු දහයකට අඩු, එබඳු අගය ඇති ලහු පාපුරණය = පොරෝනය. පාචි: පා: 289[16] ප්‍රා: පු: ස: 29[23] (2) (අඩ්ඪතෙය්‍ය කංසපරම බලනු) **-චතුඤකංස**) (නා) = කහවණු සොළසකට අඩු. කංසය නම් සතර කහවණුවකි. කහවණු සොළ සකට අඩු අගය ඇති ගරු පාපුරණය එබඳු ගරු පාපුරණයක් විනවන මෙහෙණ එහි විමති වූවා නම් දුකුළා වේ. පාචි: පා: 288[3] **-ඡකඛතතුං** (නි) = සවරකට අඩු පාරා: පා: 253[25] **-ඡඛඛස්ස** (නා) = සවසකින් අඩු. එබඳු කැලය නවසත්තයක් දුරිය හැකි කාලය. මහණ සම්මුතියක් නැතිව සවසකින් අඩු කාලය තුළ නව සත්තයක් කෙරේනම් නිසඟි පවිති වේ. පාරා: පා: 259[9] ස: පා: 495[18] **-තිඤඛතතුං** (නි) = තෙවරකට අඩු. චීවර වඟියේ රාජ ශික්ෂාපදයේ දක්නා පරිදි තෙවරකට අඩුවෙන් වොදනා කිරීම. පාරා: පා: 253[26] **-සඤඤ,** (නා) = අඩුය යන හැඟීම, එම කල්පනාව. පාචි: පා: 288[4] **-සඤඤි** (නා) = අඩුය යන හැඟීම ඇත්තේ, එබඳු භික්ෂුව. පාරා: පා: 263[19].

ඌනඤ්ඤ පාරිපූරියා (නා) = ඌන පූරණය පිණිස. ඌන චීවරයාගේ පූරණය පිණිස. පාරා: පා: 236[33] ප්‍රා: පු: ස: 36[21] (තනිය කඨින සිකඛා පද බලනු).

ඌනෙ ගණෙ චරණං (නා) = ඌන ගණ යෙහි හැසිරීම. මානතෙහි හැසිරෙන භික්ෂු වගේ රාත්‍රිවෙඡ්දය වන කරුණු සතරින් එකක්. "වත්තාරෝ ඛො උපාලි මානත්තා චාරිකඤ්ඤ භික්ඛුනො රත්තිවෙඡ්දා සහවාසො, විප්පවාසො, අනාරොචනා, **ඌනෙ ගණෙ චරණන්ති**" වූ: පා: 91[18] ස: පා: 867[9] (ඌන ගණ බලනු).

ඌම් (නා) [සං. ඌර්ම්] = රළ. අ: ප: ස: 89[31] ජා: අ: ගැ: 141[4] ධ: අ: ගැ: 244[30] **-භය** (නා) =රළ නිසා හටගත් භය. කොධුපායාසය. අභි: ධ: ප්‍ර: 206[33]

ඌරු (නා) [සං. ඌරු] = කළවය. **"ඌරුහි** අඞ්ගජාතං පිළෙන්තස්ස අසුචි මුච්චි" – **"ඌරුයා** පොත්ථනිකං බන්ධිත්වා -පෙ- සඟස්ස අන්තෙ පුරං පාවිසි" –**"ඌරුං** කොට්ටා පෙන්නි" පාරා: පා: 129[5-18] චූ: පා: 317[1] 409[26] ජා: අ: ගැ: 389 732[2] අ: ප: ස: 383[1] **-'අට්ඨි** (නා) = කළවා ඇට. "එකං **ඌරට්ඨිං** එක් **කළවෙ** ඇටෙක" වි: මා: ස: 616[20] 620[3] ධ: අ: ගැ: 242[26] **-'අන්තරිකා** (නා) = කළවා අතර. දෙකළවය අතර. "එහි හන්තෙ **ඌරන්තරිකාය** සටෙවහි" පාරා: පා: 393[4] 401[3] **-පබ්බ** (නා) [සං. පර්ව] = ඌරු සන්ධිය. **දණ, දණමඬල.** අ: ප: ස: 383[2] **-බද්ධාසන** (නා) = ඌරු බද්ධාසනය. පලක් බැඳ හිඳීම. දෙකළවය අධො බඳිනයෙන් හිඳීම. **"ඌරු බද්ධාසනන්ති** ඌරුනම්ධො බඳිනවසෙන නිසජ්ජා' – "ඉමං පල්ලඞ්කං යි **ඌරුබද්ධාසන** සඳහා කියත්" – "පල්ලඞ්කන, හාත්පසින් **ඌරුබද්ධාසනය**" සාර: දී: 544[4] වි: මා: ස: 953[18] ධ: අ: ගැ: 37[7] සු: වි: 146[37] ස: පා: 294[1] **-මංස** (නා) = කළවා මාංසය. කළවා යෙහි මස්. "පොත්ථනිකං ගහෙත්වා **ඌරු** මංසං උක්කන්තිත්වා දුසියා අදාසි" මහා: පා: 251[5] වි: මා: ස: 613[31] ධ: අ: ගැ: 121[17]

ඌරුඤ්ඤ (නා) = විවෙක ඇති. කරදර නැති ප: සු: 184[7] (4)

ඌස (නා) = කරමැටි. අ: ප: ස: 261[5]

ඌසර (නා) = කරමැටි බිම **"ඌසර** යනු කර නැගෙන භූමියට නම්" අ: ප: ස: 262[0]

ඌහචච (පූ: ක්‍රි:) [සං. ඌහතය] = 1 කිලිටි කොට මලපහකොට, සිරුරු මල විහිද, 2 පැහැර **"ඌහචච** යනුයෙහි අර්‍ථය හනිත්වා යනු – පැහැරා යූසේසි" ජා: අ: ගැ: 126[23] 194[16]

ඌහඤ්ඤි (ක්‍රි) (උ + √හන + ර්) = අපිරිසුදු විය. කිලිටි විය. "මා විහාරෝ රජෙන

ඌහඤ්ඤිති, වෙහෙර රජසින් කිලිටි නොවේ වශි" මහා: පා: 4431 ම: පා: සු: 15832 චූ: පා: 33937 3577

ඌහත 1 (නා) උඩට නැඟුණු අව් සුළඟින් මියලි උඩට නැඟුණු. රජස්. "හිමහානං පඨමේ මාසෙ **ඌහතං** රජෝ ජල්ලං" පාරා: පා: 6925 සු: පා: 29138

ඌහත 2 (නා) = අපිරිසුදු වූ කිලිටි වූ බැහැර අසුචි වැකුණු. "සබෙ වච්ච ඛුට් **ඌහතා** හොති ධොවිතබ්බා" චූ: පා: 35420 සු: පා: 94819 (ඌහච්ච බලනු)

ඌහදනති (ක්‍රි) (ඌ + √හද + නති) = මිල පහ කරත්. "යෙසං නො දුරකා **ඌහදනතිපි** උම්මිහනතිපි උභූරෙහිපි බජ්ජනති" – "සෙනා සනං **ඌහදනතිපි** උම්මිහනතිපි" – **ඌහද නතිපි**, පුරිසයෙන් වැකෙනිපු" පාරා: පා: 25722 පාචි: පා: 14718 ධ: අ: ගැ: 15613 සු: පා: 4958 සාර: දී: 74821

ඌහදිත (නා) = මිල පහකළ, අපිරිසිදු කළ. අසුචි නැවැරැණු. සු: පා: 94819

ඌහන (නා) [සං. ඌහන] = චිතකීය, අරමුණ පිළිබඳ පරිකල්පනය. "ආරම්මණසස පරිකපප නනති ආහ **ඌහනනති** වුත්තං හොති" – නත්ථි චිතකෙකා. **ඌහනනති** වුත්තං හොති" සාර: දී: 30314 සු: පා: 9123 පි: ම: ටී: 6120 (ඌහා බලනු)

ඌහණන (නා) = මිල පහ කළ. වර්චස් කොට අපිරිසිදු කළ "වච්චස් කොට නසන ලද" ජා: අ: ගැ: 12628

ඌහසනති (ක්‍රි) (ඌ + √හස + නති) = මිඳ සිනහ සෙත්. සිනහ සි මඳ මඳ සිනහ සෙත්. "යා තා ඉත්ථියො – පෙ – තා ආයසමතො උදයිතා සද්ධිං **ඌහසනතිපි**" පාරා: පා: 14326 සු: පා: 3902

ඌහා (න) [සං. ඌහා] = චිතකීය. අරමුණ පිළිබඳව චිතකී කිරීම. අ: ප: සු: 323 සු: පා: 9123 (ඌහත බලනු)

එ

එක (නා) [සං. එකඃ] = 1 සඞ්ඛ්‍යාව, ගණන. 2 සමාන 3 අසහාය අන්‍ය 5 ශ්‍රෙෂ්ඨ යන අර්ථ වල වැටෙන නාමපදයක්. "**එක පුගගලො** හිකඛවෙ ලොකෙ උපපජ්ජමානො උපපජ්ජති බහුජනහිතාය" යනාදියෙහි **එක**ශබ්ද සංඛ්‍යා වාචිය. "අරියවිනයෙනිවා -පෙ සපපුරිස ධම්මෙනිවා **එකෙ එකසෙවස** සමෙ සම්භාගෙ නජ්ජාතෙ" යනාදි තන්හි තුල්‍ය වාචිය. "**එකො** වරෙ බගහ විසාණකපෙපා" යනාදියෙහි අසහාය වාචිය. "සසසතො අත්තානව ලොකොවාති **ඉවෙවඤ්ඤ** අභිවදනති" යනාදියෙහි අන්‍යවාචිය. ශ්‍රෙෂ්ඨවාචි ද වේමැ යි" රූ සි: සු: 3749 (පුං: ලි: **එකො** සත්‍රී: ලි: **එකා** න: ලි: **එකං**) –'**අංස** (නා) [සං. අංස] = එක් උරහිසක්. එක් දසරුව. එක් උරය. "අථඛො බ්‍රහ්මා සහම්පති **එකංසං** උත්තරා සඞ්ඝං කරිත්වා දක්ඛිණං ජාණුමණ්ඩලං පුථවියං නිහන්ත්වා" මහා: පා: 59 අඞ්ඝු: 4122 සු පා: 9979 පරි: පා: 19528 –'**අංසපාරුපන** (නා) = එක් උරයක් වසා පෙරවීම. වම් අත විවෘත කොට සිවුර දසරුවෙහි ලා ගැන්ම. "යථා ච පාලිකාරකො හිකඛු **එකංසපාරුප නෙන** පාරුතං වාමබාහුං විවරිත්වා චීවරං අංසකූටෙ ආරොපෙති" –"**එකංසපාරුප නෙන** එකස් කොට පෙරවීමෙන්" සු: පා: 8972 ක: වි: 15020 ක: වී: පි: 1257 –'**අංසං චීවරං කත්වා** (පූ: ක්‍රි:) සිවුර **එකස්** කොට පෙර වැ. උතුරු සඟල මනාව පෙරවැ. "**එකංසං චීවරං කත්වාති**, එකසම්ං අංසකූටෙ චීවරං කත්වා සාඩ්ඩකං උත්තරාසඞගං කත්වාති අත්ථො" සු: පා: 9979 පරි: පා: 19528 –'**අංසව්‍යාකර ණීය** (නා) – එතම් ප්‍රශ්නය. එකාන්තයෙන්ම, කෙළින්ම පිළිතුරුදී විසඳිය යුතු ප්‍රශ්න. "වකඛ්‍ං අනිච්චන්ති පුඤ්ඤෙන ආම අනිච්චන්ති එකංසෙනෙව ව්‍යාකාතබබං -පෙ-අයං **එකංස ව්‍යාකරණීයො** පඤ්හා" මනෝ: පූ: 42096 අඞ්ඝු: නි: 12030 21615 –'**අංසික** (නා) = (අංස + ඉක = උතුරු සඟල. **එකස්** කොට පෙරවන සිවුර. උත්තරා සඞ්ඝය. තනිපට සිවුර. "**එකංසිකසසාසි**, උත්තරාසඞ්ඝ චීවර යාගේද" කු: සි: සු: 1716 –'**අංසෙන** (නා) = එකාන්තයෙන්. නියතයෙන්. "**එකංසෙන** ගොතමී ධාරෙය්‍යාසි" චූ, පා: 40215 –'**අකඩිඤාණ** (නා) = එක් ඇසක් කණවූවහු

කණ. පැවිදි නොකළයුතු පරිසදූෂකයෙක්. සං: පා: 76923 -**අගාරික** (නා) (අගාර + ඉක) = එක් ගෙදරකින් පමණක් භික්ෂාව ලබන එක් තාපස කොටසක්. **එකාගාරිකෝ වා** හොති **එකාලොපිකොවා**" දී: නි: 12223 සු: වි: 2328 ප: සූ: 371 මනෝ: පූ: 46415 අඞ්ගු: නි: 180 31938 -**අඞ්ගික** (නා) = (අඞග + ඉක) එක් අඞගයක් ඇති. ක: වි: 2135 ධ: ඇ: ගැ: 21027 -**අත්‍ථරණ** (නා) (ආ + √ථර + ණ) [සං. ආස්තරණ] = එකම ආස්තරණය ඇති. පාවාරාදීන්ගේ එක් කෙළ වරක් ඇතිරීම. "**එකත්‍ථරණාපි** තුවටෙවනහි' පාරා: පා: 2143 21625 -ං**පාපුරණ** (නා) [සං. ප්‍රාවරණ] = එකම ඇතිරිය සහ එකම පෙරවීම ඇති. "**එකත්‍ථරණ පාපුරණෙ**, පාවාරාදීන්ගේ එක් කෙළවරක් අතුට එක් කෙළවරක් පෙරව හෙවීමෙන් එකක් ම ආස්තරණ පාවාරණ කොට ඇතිව" - "**එකත්‍ථරණ** පාපුරණෙ, එකම අතුරෙයි එකම පෙරවයි යන අර්ථය." පාරා: පා: 2143 පරි: පා: ගැ: 723 පාචි: පා: 32126 සං: පා: 69618 (-ං**පාවුරණකී** ද' දක්නේය චූ: පා: B. 6858) -**අදධානමගගං** (නා) [සං. අඞ්ගාන මාර්ග] = එක් දීඝිමාර්ගය. එක් අදන් මග "ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ භික්ඛුනීහි සද්ධිං සංවිධාය **එකද්ධාන මගගං** පටිපජ්ජන්ති" පාචි: පා: 7811 7910 ක: වි: 10017 ප්‍රා: පු: සං: 6419 (අඞ්ගාන මඟ බලනු) -**අනුසන්ධික** (න) = **එක**ම අනුසන්ධියක් ඇති, සන්තපථ්‍යානාදි **සූත්‍ර**. එක කරුණක් මාතෘකා කොට එහි විභාග දැක්වීමෙන් දෙසූ **සූත්‍ර**. සාර: දී: 8815 වි: වි: ටී: 2021 -**අනුසාවන** (නා) = එක් වර අනුශ්‍රාවණය කිරීම. එක්වරම කර්මවාක්‍යය කීම, ඇස්වීම. උපසම්පදා පෙක්ෂක දෙතුන් නම **එක**වර **කම්**වාක්‍යය කියා උපසම්පදා කිරීම "අනුජානාමි භික්ඛවෙ දොතයො **එකානුසාවනෙ කාතුං**" -"**එක**තො සඞ්ඝෙව **එක**සම්මං ඛණෙ අනුසාවනං එතෙ සන්ති **එකානුසාවනා**" මහා: පා: 10318 වි: වි: ටී: 3896 (අනුසාවන **කම්**ම බලනු) සං: පා: 77121 102918 -**අභපවිච්ඡනන** (නා) = එක් දවසක් ප්‍රතිච්ඡන්න කිරීම. එක් දිනක් ඇවැත් සැඟවීම. ම: පා: සං: 16921 චූ: පා: 188 -**ආබද්ධනිමිත්තක** (නා) = එකට බැඳි පවත්නා නිමිත්ත. සීමාබන්ධනයෙහි මඟහ නිමිත්ත පිළිබඳ එක් විශෙෂයක්. විහාරය හාත්පස සිවු දිගෙහිම එකාබද්ධ වූ සිවු මගක් වූ කල එයින් එකක් කිහිනය කර සෙස්ස කිහිනය නො කිරීම. එය එකාබද්ධ බැවිනි. සං: පා: 77516-18 -**ආබද්ධනමුඛ ලොම** (නා) = හිසකෙස් හා එකට බැඳුණු බැම ලොම් ඇතියහු පැවිදි නොකළ යුතු පරිසදූෂක යෙක්. සං: පා: 7682 හෙ: සි: වි: 12421 වි: වි: 2494 -**ආරක්ඛ** (නා) = එළඹ සිටි සිහිය. දශආර්‍යවාසයන් ගෙන් එකක්. "**එකාරක්ඛොනි** උපට්ඨිත සතිනා" වි: වි: ටී: 3662-7 ම: පා: සං: -**ආලොපික** (නා) එක බත් පිඬෙන්ම යැපෙන. එක් තාපස කොටසක්. දී: නි: 12223 ප: සූ: 372 මනෝ: පූ: 46416 අඞ්ගු: නි: 180 -**ආවත්ත** (නා) [සං. ආවර්ත] = සතුරු පක්ෂයෙහි සිටි විසභාග පුද්ගලයා භික්ෂුවක විසින් නොවැළඳිය යුත්තෙක්. වෛරී පුද්ගලයා සං: පා: 10243 පරි: පා: ගැ: 3711 (එකාවත්ථාගීද දක්නේය, පරි: පා: 27224) -**ආසන** 1 (නා) = එක අස්න; එකම ආසනය. "**එකාසනෙපි** නිසීදන්ති" පාරා: පා: 2142 -**ආසන** 2 (නා) එකාසනය, සම්වස් ඇති භික්ෂුව හෝනා හිඳුනා ඇඳ හෝ පුටුව. පාරිවාසික භික්ෂුව පකතත්ත හෙවත් උත්ක්ෂෙපනීය කර්මය නො කළ භික්ෂුව සමග නො හිඳිය යුතු අසුන. "න පකතත්තෙන භික්ඛුනා සද්ධිං **එකාසනෙ** නිසීදිතබ්බං" චූ: පා: 814 8725 සං: පා: 86516 -**ආසන** 3 (නා) = එක් අසුනෙහි වැළඳීම. වි: මා: සං: 14934 (එකාසනිකඞග බලනු) -**ඉන්ද්‍රිය** (නා) = **එක** ම ඉන්ද්‍රිය, වෘක්ෂලතා දින්ට ඇතැයි සැලකූ ඉන්ද්‍රිය. කායින්ද්‍රිය, (ජීවිතෙන්ද්‍රිය?) "**එකින්ද්‍රියං** සමණා සක්‍ය පුත්තියා ජීවං විහෙඨෙන්ති" - "හරිතාණි තිණානි සම්මද්දන්තා **එකින්ද්‍රියං** ජීවං විහෙඨෙන්තා" "**එකින්ද්‍රියන්ති** කායින්ද්‍රියං සඤ්ඤාය වදන්ති" -"රූපෙන්ද්‍රියයන්ට අයත්ව විද්‍යමානවන වස්තුවක් හෙයින් මෙසේ කියන ලදී. එහෙත් භූතගාමයන් පිළිබඳව **මනින්ද්‍රිය**යක්ද අපෙක්ෂා කෙරෙති" පාරා: පා; 18436 පාචි: පා: 4729 මහා: පා: 15331 ම: පා: සං: 42518 සාර: ම: 6321 (මේ එකින්ද්‍රිය ශබ්දය කායින්ද්‍රිය සඳහා කියන ලදැයි අටුවායෙහි දක්නේය, එහෙත් මෙහි එකින්ද්‍රිය ශබ්දයෙන් අදහස් කරනුයේ කායින්ද්‍රිය නොව ජීවිතෙන්ද්‍රිය යි ගැණීමට කරුණු ඇත. "ජීවසඤ්ඤිනොහි මොඝපුරිසා

මනුස්සා රුක්ඛසම්ං'' (පාරා: පා: 185[7] පාචි පා: 485) ආදී තන්හි දැක්වෙනුයේ වෘක්ෂලතා වන් සත්ත්ව විශෙෂයක මෙන් සමහරුන් සැලකූ බවයි. ''ජීවසඤ්ඤිනෝ යි යෙදුවේ එබැවිනි. මේ කියනුයේ ජෙන හකනිකයන් උදෙසාය. ඔවුහු වෘක්ෂලතාවන් සත්ත්ව සඞ්ඛ්‍යායෙහිලා සලකති. වෘක්ෂලතාවන් සත්ත්ව සඞ්ඛ්‍යාවෙහිලා සැලකුවෝ ඔවුන්ගේ (=වෘක්ෂලතාවන්ගේ) ජීවිතෙන්ද්‍රිය හෙවත් ජීවය පමණක් දුටහ. සෙසු ඉන්ද්‍රියයන් නො දුටහ. එබැවින් වෘක්ෂලතාවන් **''එකින්ද්‍රිය''** නමින් ගත්හ එකින්ද්‍රිය ශබ්දය සමග ජීව ශබ්දය යොදා ඇත්තේ ද එබැවිනි මෙබඳු තැන එකින්ද්‍රිය ශබ්දය ජීව ශබ්දයාගේ විශෙෂණයක් මෙන් ගනු සුදුසුය. බුඩ දෙශනාවේ **එකින්ද්‍රිය** යනු යෙදුවේ ජෙන ඝානිත්‍යයේ දක්නා **වනස්සපතිකාය** පිණිසය. වනස්පති කායයාගේ ජීවත්වය පෙන්වන දශවෙකාලික සූත්‍රයේ මෙසේ කියයි. ''අග්ගබීයා මූලබීයා පොරබීයා සංඝබීයා බීයරුහා සම්මූච්ඡිමා තණලයා **වණස්සතිකායා සබ්බා විත්ත මංතමක්ඛායා** අණෙගජීවා පුතෙසත්තා අන්නත්ථ සත්තපරිණතිණං'' (දශවෙකාලික සූත්‍ර 1183) මෙයට විවරණයක් ලියන ජෙනා චාර්‍ය ජෙන ධර්මදිවාකරයෝ ''**වනස්සපතිඃ සවෙතනඃ** බාල්‍යාද්‍යවස්ථාසඳර්ශිතාත්, ඡේදන භෙදනාදිභිර්මලානතාදි දර්ශනාච්ච මනුෂ්‍ය ශරිරවත්''යි සවසමය අනුව වනස්පතිකාය යාගේ සවෙතනත්වය පෙන්වති. මේ කරුණු අනුව බුඩ දෙශනාවේ එකින්ද්‍රිය නමින් හැඳින් වෙනුයේ ජෙනයන් වනස්පතිකාය නමින් හඳුන්වන වෘක්ෂලතාවන්ගේ සවෙතනිකත්වය හෙවත් ජීවිතෙන්ද්‍රිය බව පිළිගත යුතුය විමසත්වා) -**'උතුතරිකනිකාය** (නා) = පරිවාර පාළියෙහි **එක්** ප්‍රකරණාංශයක්. **එක**කට අධික වූ කරුණු සඞ්ග්‍රහ කොට දැක්වූ ප්‍රකරණාංශය. පරි. පා: ගැ: 178 පරි: පා: 16115 සු: ප: xiv31 -**'උදෙදස** (නා) = එක්ව උදෙසීම **එක්ව** පැවැති පාමොක් උදෙසීම ඇති. පස් වැදෑරුම් ප්‍රාතිමොක්ෂය **එක්ව** උදෙසීම. සමාන සංවාසක සඞ්ඝයාගේ ලක්ෂණයක්. ''සම ගෙනාහි සඞ්ඝා සමෙමාදමානා අවිවදමානා **එකුදෙදසෙ** ඵාසු විහරති'' පාරා: පා: 2728 2076 29 19 සං: පා: 1867 ප්‍රා: ප්‍ර: සං: 2124 **ක**: වි: 4518 **ක**: වි: පි: ං726 වින: ම: 5727 -**'උපචාර** 1 (නා) = එකුපචාරය. උදෙසිත ශික්ෂාපදයෙහි 1 ගාම, 2 නිවෙසන 3 උදෙදා සිත 4 අට්ට 5 මාල 6 පාසාද 7 හම්මිය 8 නාවා 9 සත්ථ 10 ඛෙත්ත 11 ඛණ්ඩඵුල්ලකරණ 12 ආරාම 13 විහාර 14 රුක්ඛමූල 15 අජ්ඣොකාස යනු වෙන් විවර නික්ෂෙපස්ථාන (තැන්පත් කොට තැබිය යුතු තැන්) පසළොසකි ඒ **එක**ක් බැගින් **එකුපචාර** - නානුපචාර විසින් දෙවැ දුරුම් වේ **එ**හි **එකුපචාර** නම් ප්‍රාකාරයකින් හෝ පරිඛාදියකින් හෝ පරික්ෂිප්තව **එක** කුලයකට අයත්වූයේයි. ''ප්‍රාකාරපරිඛාදීන් පරික්ෂිප්තවැ **එක**කුලසඞ්ගික වීනම් **එකුප චාරය**. අපරික්ෂිප්ත වැ **එක** කුලායත්ත නමුදු පරික්ෂිප්තවැ නානාකුලායත්ත වී නමුදු නානු පචාරයි'' ක: වි: පි: 465 සං: පා: 4711 පාරා: පා: 23225 **ක**: වි: 581 -**'උපචාර** 2 (නා) = එකුපචාරය. **එක්**මගකින් පිවිස අභ්‍යවකාශ යට නො පැමිණ සෙනසුන අවට හැමතැනම යනු හැකිසේ තැනූ ප්‍රාසාදය. සඟසෙය්‍ය ශික්ෂාපදයේ සඳහන් ප්‍රාසාද **ලක්ෂණයක්**. සං: පා: 543[29] වි: වි: ටී: 300[28] -ංඅජ්ඣොකාස (නා) [සං. අධ්‍යවකාස] = එකුපචාර අධ්‍යවකාශය. ''අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තබ්භන්තරා **එකුපචාරෙ**'' යි කී බැවින් විඛ්‍යාටවී ආදී අගාමක අරණ්‍යයෙහි හා මනුෂ්‍ය බඛයන් දියපිටින් ගොස් නැවත මෙහි ලග්නට නො එන පමණ්ඩුර සමුද්‍රදීපක යෙහි හා ලැබෙන සත්තබ්භන්තරය.'' - ''මැද සිටියහු අවවින් අබ්භන්තර සතක්. **එක්** කෙළවරක සිට අනෙක් කෙළවරට අබ්භන්තර තුදුසකි **එක්** අබ්භන්තරයක් අටවිසි රියනකි. එය **එකුපචාර අජ්ඣොකාස** නම් **ක**: වි: පි: 465 පාරා: පා: 2354 සපා: 47131 **ක**: වි: 591 -ංගාම (නා) = එකුපචාර ග්‍රාමය. **''ගාමො එකුපචාරෙ** නාම **එක**කුලස්ස ගාමෙ භොති පරික්ඛිත්තෙ නා ච'' යනු බැවින් ප්‍රාකාරපරිඛා දීන් පරික්ෂිප්ත වූ **එක** කුලසඞ්ගික (=එක කුලයකට අයිති) **එක** කුටික ග්‍රාමයයි. මෙහි **එක** කුලය නම් **එක** රජකෙනෙකුගේ හෝ ග්‍රාමයයි. සං: පා: 47022 **ක**: වි; පි: 468 පාරා: පා: 23223 -**'උපොසථ** (නා) = එකුපොසථය, **එක්ව** පොහෝ කිරීම, **එක්ව** සඞ්ඝකම් කිරීමට සුදුසු සමාන සංවාස සීමාවේ **ලක්ෂණයක්** ''යා සා සඞ්ඝස්ස සීමා සම්මතා සමානසංවාසා **එකුපොසථා**'' මහා: පා: 11928 1204 වි: ලෑ: 22620 -**උප්පාද** (නා) = (උ/පද + ණ) [සං උත්පාද] = **එක්ව** ඉපදීම් ඇති.

පරි: පා: 237[9] පරි: පා: ගැ: 31[29] (එකු පපාද **එකනිරොධ** බලනු.) -**ංඑකනිරොධ** (නා = **එක්ව** ඉපද **එක්ව** නිරුඬ වන. අනන්තරුබ්භාර සහුබ්භාර යන කසීනුද්ධාර දෙක. මෙහි නිරුද්ධීම නම් උද්ධාරයයි. "පුරිමා දෙ අත්ථාරෙන සදිසං **එකතො නිරුජ්ඣනති** උද්ධාරභාවං පාපුණනති" -"අනන්තරුබ්භාර සහුබ්භාර දෙක අත්ථාර මූලක අනුසසින් **එක**කුත් නොතබා හැම ම අනුසස් නසයි" පරි: පා: 237[9] පරි: පා: ගැ: 31[31] සි: පා: 1017[18] -**ංනානා නිරොධ** (නා) = **එක්ව** ඉපද වෙන් වෙන්ව නිරුඬ වන්නෝ. අනන්තරුබ්භාර සහුබ්භාර දෙක හැර සෙසු කසීනුද්ධාරයෝ එකුපපාද නානා නිරොධයෝ වෙත්. පරි: පා: 2.7[11] සි: පා: 1017[20] -**කම්ම** 1 (නා) = **එක්ව** සඬ්ඝ කම් කිරීම. පොහෝ පවුරුණු **එක්ව** කිරීම. "**එකකම්මනති** ආදීහි උපොසථ පවාරණා යෙව වුත්තා" සි: ප: 702[20] පාචි: පා: 348[19] ප්‍රා: පු: ස: 45[30] (2) (සංවාස බලනු) -**කම්ම** 2 (නා) = අපලොකනාදි චතුර්විධ සඬ්ඝ කම්ය පකතත්ත භික්ෂූන් සමග **එක්ව** කටයුතු බැවින් අපලොකනාදි චතුර්විධ සඬ්ඝකම්ය **එකකම්ම** නම් වේ. "අපලොකනාදි චතුබ්බිධම්පි සඬ්ඝකම්මං සීමා පරිච්ඡින්නෙනාහි පකතත්තෙනාහි භික්ඛූහි **එකතො** කත්තබ්බත්තා **එකකම්මං** නාම" ඛින: ම' 57[25] **ක**: වි: 20[29] **ක**: වි: පි: 18[21] -**කුටි** (නා) = **එක්** කුටියක් හෝ ඇති, ගම. **ක**: වි: පි: 46[8] -**කුල** (නා **එක**කුලය. **එක්**රජකෙනෙකු හෝ **එක්** ග්‍රාම හොජකයකු ඇති. එබඳු ගම. ස: පා: 470[22] -**ඝර** (නා) = **එක**ට ඝනවූ, **එක**ාබද්ධ වූ. සෙය්‍යථාපි හත්ථෙ සෙලො පබ්බතො අවිජ්ඣෙදා අසුසිරො **එකඝරතා**" මහා: පා: 217[36] -**චඞ්කම** (නා) = [සං. චඞ්ක්‍රම.] = **එක** සක්මන. අබ්භානාර්හ භික්ෂුව සමග **එක** සක්මනෙහි සක්මන් නොකට යුතුය. "න **එක චඞ්කමෙ** චඞ්කමිතබ්බං" චූ: පා: 81[6] -**චරියා** (නා) [සං. චර්‍යා] =**එක**ලාව හැසිරීම, හුදෙකලා ජීවිතය විවේකය ජා: අ: ගැ: 177[6] -**චාරික භත්ත** (නා) = එනම් බත ඉතා ප්‍රිය බැවින් සියලු දෙනාටම ලැබීම පිණිස වෙන් වෙන් ඝිනිකාවෙන් ලැබිය යුතු බතක්. වි: ම: ටී: 2351 සි: පා: 416[24] 932[27] සාර: දී; 685[26] (**එක**චාරිය භත්තායි ද දක්නේය. සි: ප: 932[28]) -**චාරිකවත්ත** (නා) = **එක**ලාව වසන්නහු විසින් පිරිය යුතු වත්. ඇතුළුවස තනිව වසන්නහු විසින් පිරිය යුතු වත්. භාවනාව "අනෙනාවසෙසෙ **ඒකචාරිකවත්තං** පූරසිංසුයෙව" - "**එකචාරිකවත්තභාවනා** කම්මං" සි: ප: 910[1] වි: වි: ටී: 467[28] ධ: අ: ගැ: 31[22] -**ඡඳන** (නා) [සං. ඡදන] = **එක** පියස්ස ඇති, එබඳු කාමරපෙළ. "**එකඡඳන** ගබ්භපාළියො සඞ්ගාය වුත්තාං" සි: ප: 545[3] -**ඡන්න** (නා) (√ඡද + ය = අන) **එක** පියස්ස ඇති, එබඳු ආවාසය පිරිවෙස් වසන භික්ෂුව විසින් පකතත්ත භික්ෂුව සමග නො විසිය යුතු ගෙය. චූ: පා: 80[26] සි: පා: 864[3] -**ඡන්න ආවාස** (නා) - **එක්** පියස්සක් ඇති ආවාසය. **එක්** වහලක් ඇති වාසස්ථානය. **එක්** පියස්සෙන් ජලය වැටෙන ප්‍රදෙශය ද **එක**ච්ඡන්න ආවාසයට ඇතුළත්වේ. පාරිවාසික භික්ෂුව හෝ උත්ක්ෂේපනීය කර්මය ලද භික්ෂුව හෝ පකතත්ත භික්ෂුව සමග **එක** ඡන්න ආවාසයෙහි නො වැස පියස්සෙන් වෙන්වූ ආවාසයකම විසිය යුතුය. චූ: පා: 80[26] සි: පා: 864[15] චූ: පා: B. xii[20] -**ඨාලක** (නා) (ඨාල + **ක** = **එක** මිලාව. පැන්බොන බඳුන. "න භික්ඛවෙ **එකඨාලකෙන** පානබ්බං" චූ: පා: B 6:46 චූ: පා: 236[22]–257[3] - **දිවස** (නා) = **එක්** දිනයක්. **එක්** දවසක්. **ක**: වි: පි: 79[21] -**දිසා** (නා) [සං දිශා] = **එක්** දෙසක. **එක** පැත්තක. වි: වි: ටී: 457[16] -**දෙවසික** (නා) = **එක්** දවසෙක. **එක** දවසකම. **ක**: වි: පි: 79[3] -**දෙස** (නා) = **එක** කොටසක්. **එක්** භාගයක්. වි: වි: ටී: 397[25] කු: සි: ස: 63[5] -**නිකායසික** (නා) = **එක** නිකායයෙහි වූ. සව නිකායික භික්ෂූහු සාර: දී: 492[37] වි: වි: ටී: 205 -**නිරොධ** (නා) = **එක්ව** නිරොධය ඇති. පරි: පා: ගැ: 31[30] (එකුපපාද **එක** නිරොධ බලනු). -**නානික** (නා) = **එක**වර නොයෙක් ප්‍රකාරයෙන් සමවැදීම් ඇති, එබඳු ධ්‍යානය, වි: මා: ස: 910[20] -**පටලික** (නා) (පටල + ඉක) = **එක්** පට ඇති, එබඳු වහන්. "**එකපටලික** උපාහනා, **එක්**පට වහන්" ජා: අ: ගැ: 148[6] (**එක**පලාසික බලනු). -**පටට චීවර** (නා) = **එක්**පට සිවුර, තනිපට සිවුර. ස: පා: 661[2] වි: මා: ස: 262[37] -**පණ්ණවජ්ජතන** (නා) = **එක** පණ්වජ්ජත්‍රය 1 සෙතවජ්ජතා 2 කිලඤ්ජවජ්ජතා 3 පණ්ණණවජ්ජතා යන තෙවැ දෑරුම් ජත්‍රයන්ට අනුලොම් වූ **එක්** ජත්‍රයක්. තලපත් ආදී **එකම** පත්‍රයකින් කළ ජත්‍රය.

"**එකපණ්ණවිජ්ජනනති** තාලපණ්ණාදිනා එකෙන පණ්ණෙන කත ඡත්තං" -"**එක පණ්ණවිජ්ජන** නම් තලපතයි" ස: පා: 818[38] 894[33] චි: වි: ටී: 462[6] කු: සි: ස: 1241[9] බු: සි: ටී: 1491[8] නි: ශී: 36[32] -**පද** (නා) = 1 එක පදය. 2 එක කොටස. 3 එක පියවර. චි: වි: ටී: 180[35] -**පරිච්ඡේද** (නා) (පරි÷ඡ්/ඡිද + ණ) [සං. පරිච්ඡේද] = එකම පරිච්ඡේදය, එක කොටස. එකවගීය. "රූපියං අසඤ්ඤිවාදකං උපඤ්ඤුනි ඉමානි තීණි **එකපරිච්ඡේදානි**" ස: පා: 422[35] 652[17] මි: වි: ටී: 336[4] -**පරියාඝන** (නා) = එක් වරක් වටකළ. එක් වෙළුම්පටක් ඇති. එබඳු කාය බන්ධනය මෙහෙණක විසින් කාබහන බැඳිය යුතු පිළි වෙළ. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ භික්ඛුනියා **එකපරියාඝනං** කායබන්ධනං" චු: පා: 409[6] ස: පා: 952[37] චු: පා:- B. 446[12] -**පලාසික** (නා) (පලාස + ඉක) = එක් පට ඇති, එබඳු වහන්. භික්ෂූන්ට අනුදත් එක් වහන් වෙසෙසක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **එකපලාසිකං** උපාහනං" මහා: පා: 218[28] 219[3] ස· පා: 806[1] -**පලලඞ්ක** (නා) [සං. පර්‍යඞ්ක] = එක පළඟ. එකපර්‍යඞ්කය. එක් වරකුදු නොනැගිට බැඳ ගත් පළඟ ඇතිවම. "අථඛෝ භගවා -පෙ- රාජායතනමූලෙ සත්තාහං **එකපල්ලඞ්කෙන** නිසීදි විමුත්තිසුඛ පටිසංවෙදී" මහා: පා: 3[28] ස: පා: 714[26] -**පස්ස** (නා) [සං. පාර්‍ශ්ව] = එක් පසෙක, එක පැත්තක. චි: වි: ටී: 161[4] -**පාපුරණ** (නා) [සං. ප්‍රාවරණ] = එක් පොරෝනය. එක් පොරෝනය ඇතිව, එක්ව නිදීම. "න **එකපාපුරණෙන** තුවට්ටිතබ්බං" චු: පා: 236[17] (එක පාවුරණයි ද දක්නේය චු: පා: B. 684[12] (එකත්ථරණපාපුරණ යනු බලනු). -**පුග්ගල** (නා) = එක පුද්ගලයා. තනි භික්ෂුව. "සෝ දෙසෙය්‍ය -පෙ- සඞ්ඝමපේක්ඛ වා ගණමපේක්ඛ වා **එකපුග්ගලෙ** වා" මහා: පා: 113[10] -**පුත්තක** (නා) (පුත්ත + ක) = එකම පුතා. අනේ එකම පුතාය. "තඞ ඛොසි තාත අම්හාකං **එකපුත්තකොසා**" පාරා: පා. 12[6] ස. පා: 140[9] -**පොරිස** (නා) (පුරිස + ණ) [සං. පෞරුෂ] = 1 එක බඹය, 2 පියවර සයක් හෝ සතක් පමණ වූ සෙවණැල්ල. "ඡසත්තාපද පරිමිතානි ඡායා **පොරිසානි** වුච්චති" - "පියවර සයකින් හෝ සතකින් පරිමිතවූයේ **පොරිස නම්**" චි: වි: ටී: 394[15] සාරා: ම: 218[17] ස: පා: 771[16] (ඡායා මෙතබ්බා බලනු.)-**බන්ධන** (නා) එක බඳිනයක් ඇති පාත්‍රය. පාරා: පා: 287[18] (ඌන පඤ්ච බන්ධන බලනු) -**බීජී** (නා) = එනම් සෝවාන් පුද්ගලයා. එක ම සකෘබ් බීජ යක් ඇති පුද්ගලයා. "අත්තභාව සඞ්ඛාතං එකං යෙව බන්ධබීජං තස්ස අත්ථිති **එකබීජී** යනුවෙ" - "ඉදින් මතුයෙහි තුන්මාගීයන්ගෙ විදර්‍ශනා තොමෝ බලවත්වේ නම් **එකබීජී** නම් වෙයි" චි: මා: ස: 1748[21] -**භණ්ඩපඤ්චක** (නා) (පඤ්ච + ක) = අදින්නාදාන පාරාජිකාවේ පස්වසි අවහාරයන් ඇතුලත් පස් පඤ්චකයන්ගෙන් එක් පඤ්චකයක්. 1 ආදියෙය්‍ය 2 හරෙය්‍ය 3 අවහරෙය්‍ය 4 ඉරියාපථං විකොපෙය්‍ය 5 ඨානා චාවෙය්‍ය යන මෙයින් එකකින් හුදු සවිඤ්ඤාණක වස්තුවක් ගැණීමෙන් සිදුවන අවහාරය. ක: චි: 26[1] ස: පා: 218[6-26] සි: ව: චි: 193[1] -**භන්න** (නා) = එක් වේලක පමණක් අනුභව කිරීම. "දුක්කරං ජීවිං **එකභන්නං** එක සෙය්‍යං" යනාදීන් සාජීවයෙහි දුර්ලභ බව පහළ නො කොට" - "**එකභන්නං**, එක් වේලෙහි මතු බත්" ප්‍රා: පු: ස: 8[18] ධ: අ: ගැ: 2735 -**භනනික** (නා) (භන්න + ඉක) = එක් වේලේ වළඳන. මධ්‍යාහ්න කාලය තුළ පමණක් වළඳන. පෙරවරු දසවරක් හෝ වළඳන්නේ නමුදු එක භත්තික වේ. "සෝ බීජගාම භූතගාම සමාරම්භා පටිවිරතෝ හොති **එක භත්තිකෝ**" සාර: දී: 1'1[28] ප: සූ: 174[5] අඞ්ගු: නි: 1293[4], 3221 -**භව** (නා) =එකභවය. ප්‍රතිසන්ධියෙන් සහ ව්‍යුතියෙන් පිරිසුන් භවය. චි: මා: ස: 1015[14] -**භාජන** (නා) = එක්බඳුන. බොහෝ දෙනෙක් එක් බඳුනෙහි වැළඳීම. "න භික්ඛවෙ **එකභාජනෙ** භුඤ්ජිතබ්බං" චු: පා: 236[15] ස: පා: 833[34] චු: පා: B. 684[10] -**භික්ඛු** (නා) = එක භික්ෂුවක්. එක් මහණෙක්. -**මංසඛු** (නා) = එක ඇද. එක යහන "න **එකමංසඛුවෙ** තුවට්ටිතබ්බං" චු: පා: 236[16] චු: පා: B. 684[11] පාචි: ප:: 321[15] -**මංස** (නා) = එකම මාංසය. මිනිස් මස්. වැළඳීමෙන් ථූලැසි ඇවැත්වන මාංසය. "**එකමංසෙ** ථූලල්ලච්චයං" පරි: පා: 278[4] ස: පා: 1027[7] -**මූලක** (නා) = එක් පදයක් මුල් කොට දැක්වීම. ප්‍රථම සඞ්ඛ්‍යාදිසෙස ශික්ෂාපදයෙහි ආරොග්‍යවඩ්ඪ යන පදය මුල් කොට දැක්වූ වක්‍ර හෙදය. පාරා: පා: 122[20] ස: පා: 373[24] (දසවක්‍ඛ බලනු) -**මූලකනය** (නා) = එක මූලකන්‍යාය. එක් පදයක් මුල්කොට දැක්වීමේ

න්‍යාය ක්‍රමය. (එකමූලක බලනු) **-රජ්ජු** (නා) = එක් රැහැණ. එක්වැල **රැහැණ**. එක් අනුලොම් කායබන්ධනයක් කු: සි: ස: 8120 සි: ව: වි: 717 **-රතනී** (නා) [සං රාත්‍රි] = එක් රෑයක්. "සචෙ තෙ කස්සප අගරු වසෙය්‍යාම **එකරතනිං** අග්‍යාගාරෙනි" මහා: පා: 2211 **-රස** (නා) = එකම රසය. විමුක්ති රසය. ධර්ම යෙහි විද්‍යමාන වන **එකම** රසය "සබ්බන්තං **එකරසං** විමුත්තිරසමෙව" ස: පා: 981 **-ලක්ඛණ** (නා) [සං ලක්ෂණ] = එක ලක්ෂණය ඇති. එකම සවභාවය ඇති. වි: වි: ටී: 1513 **-වටට** (නා) [සං. වෘත්ත] = එක්වැල. **එක්වැල රැහැණ** සඞ්ඝසන්තක වී නම් ගරු බඩු වන්නක්. ක: වි: 1399 ක: වි: පි: 11016 **-වස්ස** (නා) = එක් වස් ඇති. උපසපන් වීමෙන් එක් වස් වූ, එබඳු භික්ෂුව "කති වස්සොසි ත්වං භික්ඛුනි **එක වස්සා** අහං භගවතිනි" මහා: පා: 5621 2316 **-වාචා** (නා) = එක් වචනය· **එක** වරක් පමණක් කිම **එක** වරක් කී පමණින්. ක: වි: පි: 128 **-වාචාය දෙස්සෙය්‍ය** (ක්‍රි) = එක් වචනයකින් **එක්** වරක් පමණක් දෙසන්නේය. නව වැදෑරුම් ප්‍රණීත භොජන යන් විනවා වළඳන භික්ෂුව නානා වසතුක ඇවැත් නවයකට පැමිණේ. ඇවැත් දෙසන **එම** භික්ෂුව "ඉමං පඨමං ආපත්තිං ආපන්නා ඉමං පටිඡා" යනුවෙන් නො දෙසා "අහං හන්තෙ පඨව හෙසජ්ජානි පටිගහෙස්සා සත්තාහං අතික්කමිත්වා පඨවා ආපත්තියො ආපන්නා, තා තුමහ මූලෙ පටිදෙසෙමි"යි **එක** වරක් පමණක් කියා දෙසන්නේය.එසේවිනා දෙතුන් වරක් කිමෙන් වැඩක් නැති. ස: පා: 1030**17** පරි:පා: 279**30** 280**12** ප්‍රා: පු: ස: 691**8** **-වාචික පවාරණ** (නා) = එක් වරක් කීමෙන් පවාරණය කිරීම. නව පවාරණයන්ගෙන් **එකක්**. "සංඝං ආවුසො පවාරෙමි දිට්ඨෙනවා සුතෙන වා" යනාදි විසින් **එක්** වරක් කියා පැවරීම. පවාරණය කිරීමට කාලය මද වී නම් **"ඒක වාචිකං පවාරෙය්‍ය"** යනුවෙන් ඇතැමිය පිහිටුවා පවාරණය කිරීම. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **එකවාචිකං** පවාරෙතුං" මහා: පා: 201**13** 202**9** 203**6** සි: ව: වි: 861**9-30** කු: සි: ස: 154**89** **-වාචිකා** (නා) = එක්වර කිම. **එකානුසාවණය** උපසම්පදා **කම්** වාක්‍යය **එක්වර** ඇස්වීම. උපසම්පදාපෙක්ෂකයන් දෙදෙනා හෝ තිදෙනා බැගින් **එකම කම්** වාක්‍යය ඇස්වීම. පරි: පා: 279**2** ස: පා: 1029**7** (එකානුසාවණ බලනු) **-විහාරී** (නා) (විහාර + ඊ) = එකලා විහරණ ඇති. තනිව වසන. ධ: අ: ගැ: 32**23** **-විසති** (නා) = එක් විස්ස. එකකින් වැඩි විස්ස. එනම් සඞ්ඛ්‍යාව. (එක වීසයි ද දක්නේය) **-විසති අනෙසන** (නා) (එකවීසති අනෙසන බලනු) **-විසති අනෙසන** (නා) = එක්විසි අනෙසුන් ප්‍රත්‍යය නො සෙවිය යුතු එක්විසි අනෙසනය 1 "එක් විසි අනෙසුන් නම් වෙළඳනං; පත්තදූනං; පුපඵ - ඵල - දන්තකඨ - මුඛොදක - සිනාන - චුණ්ණ - මත්තිකාදූනං; වාටුකම්‍යතා; මූගසුප්‍යතා; පාරිභට්ටකතා; ජංඝපෙසනිය **කම්මං**, වෙජ්ජ**කම්මං**; දූත**කම්මං**; පහෙණ ගමනං; පිණ්ඩපති පිණ්ඩදූනං; දූනානුප්පදූනං; වත්ථුවිජ්ජා; නක්ඛත්ත විජ්ජා; අඞ්ගවිජ්ජා යන මෙ එක් විසි අනෙසුනි" – 2 "එක් විසි අනෙසුන් නම් ඉඩෙකවෙවා වෙළඳනෙන වා පත්ත දූනෙන වා පුපඵ ඵල සිනාන දන්තකට්ඨ දූනෙන වා වාටුකම්‍යතාය වා මූගසුප්‍යතාය වා පාරිභට්වකතාය වා ජඞ්ඝපෙසනිකෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බුද්ධපතිකුට්ඨෙන මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකං **කප්පෙති**" යි මෙසේ කියන ලද දසය ද, "ආජීව හෙතු පඤ්ඤ තානානං ඡන්නං ඔකාසාපදූනං ඛීතික්කමස්ස වසෙන' යි කියන ලද සය ද, කුහනා ලපනා නෙමිත්තිකතා නිප්පෙසිකතා ලාභෙනලාභං නිජිගිංසනතා යන පස ද මේ හැම එක් විසි අනෙසුන් නම්." සි: ව: වි: 6517 ජා: අ: ගැ: 2316 කු: සි: ස: 7317 වි: මා: ස: 764 **-විසති භික්ඛු** (නා) = එක් විස්සක් භික්ෂූන්. යටත් පිරිසෙසින් විසි එක් නමකට පරිමණ්ඩලා කාරව වැඩ හිඳිනු සේ බැන්ද යුතු සීමාව. කම්මීකී භික්ෂුව සහ අබ්භාන කාරක භික්ෂූන්. ස: පා: 7773**4** වි: වි: ටී: 3983**2** ක: වි: 4**28** වින: ම: 16**8** (අභිබුද්ධිකා සීමා බලනු) **-විසති වජ්ජනීය පුග්ගලා** (නා) = දුරු කටයුතු එක් විසි පුහුලෝ. පොහෝ පවුරුණු **කරණ** විට අන්‍යයන් දුරු කළයුතු පුද්ගලයන් විසි එක් දෙනා 1 ගහට්ඨ 2 නිකුබුනී 3 **සික්ඛමානා** 4 **සාමණෙර** 5 **සාමණෙරී** 6 **සික්ඛං** පච්චක්ඛාතක 7 අන්තිමවත්ථුඣාපන්නක 8 ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛිත්තක 9 ආපත්තියා අප්පටිකම්මෙ උක්ඛිත්තක 10 පාපි කාය දිට්ඨියා අප්පටිනිස්සග්ගෙ උක්ඛිත්තක 11 පණ්ඩක 12 ථෙය්‍යසංවාසක 13 තිත්ථිය පක්කන්තක 14 තිරච්ඡානගත 15 මාතු

ඝාතක 16 පිතුඝාතක 17 අරහන්තඝාතක 18 භික්ඛුනී දූසක 19 සඞ්ඝභෙදක 20 ලොහිතුප්පාදක 21 උභතොබ්‍යඤ්ජනක යන එක් විසි දෙනා ක: වි: 8[39] -ඝඛ්‍යාත (නා) [සං + √හන + ඇ; √හන=ඝාත) එක සටනක්. එක යුධයක්. "නාහං පටිබලෝ බ්‍රහ්ම දත්තෙන කාසිරඤ්ඤා **එක ඝඛ්‍යාතම්පි** සහිතුං" මහා: පා: 397[21] වි: වි: ටී: 444[10] -**සත පඤ්චසත්තනිකාය** (නා) = එක් සිය පන්සැත්තෑ නිකාය. හෙවත් නිකාය එක් සිය සැත්තෑ පස. මහාවග්ගපාළි උපොසථක්ඛන්ධකයේ සහ පවාරණක්ඛන්ධකයේ දක්නා නිකාය සඞ්ඛ්‍යාවක්. බහුතර, සමසම, ඕකතර යන මොනු නිදෙන ගිහි නම්. පඤ්ච අනාපත්ති නිකා, පඤ්චවග්ගාවග්ග සඤ්ඤීනිකා, පඤ්ච වෙමතිකා නිකා, පඤ්ච කුක්කුච්චපකත නිකා, පඤ්චභෙද පුරෙක්ඛාර නිකා යනුවෙන් නිකා පස්වේස්සකී. මේ පඤ්චවිස්ති නිකාය, "තෙ න ජානන්ති අඤ්ඤෙ ආවාසිකා භික්ඛූ අත්තනා සීමං ඔක්කමන්ති" යනාදි ෂට්කයෙන් ගුණ කොට නැවත මුල් පස්වේස්ස **එකතු** කළ කල **එක** සත පඤ්චසත්තනිකාය ලැබේ. (25 × 6= 150 + 25=175) සාර: ම: 234[23] මහා: පා: 147[24] 196[10] -**සත්තනිවත්ත** (නා) = එක් සැත්තෑවක් වත්. චුල්ලවග්ගපාළි පාරිවාසිකක්ඛන්ධකයෙහි "තෙනහි භික්ඛවෙ පාරිවාසිකානං භික්ඛූනං වත්තං පඤ්ඤපෙස්සාමි" යනුවෙන් පටන් ගෙන "න උපසම්පාදෙතබ්බං න නිස්සයෝ දාතබ්බෝ" යනාදීන් "න ඡමාය වඩ්ඪමනෙනා වඩ්ඪාමිතබ්බං" යනු අවසන් කොට දැක්වූ වත් ස සැටකි. එය වනාහි "න භික්ඛවෙ පාරිවාසිකෙන භික්ඛූනා පාරිවාසිකෙන බුඩ්ඪතරෙන භික්ඛූනා සද්ධිං -පෙ- මූලාය පටිකස්සනාරහෙන -පෙ- මානත්තාරහෙන -පෙ- මානත්තචාරිකෙන -පෙ- අබ්භානාරහෙන භික්ඛූනා සද්ධිං **එකච්ඡන්නෙ** ආවාසෙ වත්ථබ්බං" යනුවෙන් දැක් වූ වත් පුද්ගලයන්ගේ ගණනින් ගත් කල එක් සැත්තෑවක් වේ. "තෙසං වසෙන සම්පිණ්ඩෙත්වා එකෙකං කත්වා ගණිතානි පඤ්චාති **එක සත්තනි වත්තානි**" සාර: දී: 421[31] චූ: පා: 78[1] -**සමුට්ඨාන** (නා) [සං. සමුත්ථාන] = එක් අඞ්ගයකින් පැන නගින, එබඳු ඇවැත් සවැදෑරුම් ආපත්ති සමූහය නයන් අතුරෙන් සිව්වැනි, පස්වැනි, සවැනි **අඞ්ගයන්ගෙන්** පැනනගින ඇවැත්. ස සැත් තැවක් ශික්ෂා. "එකං සමුට්ඨානං කාරණං යස්සා සා ආපත්ති = **එක සමුට්ඨානා** යි ගන්න" ක: වි: පි: 20[4] ක: වි: 21[39] සු: ප: 52[2] විනි: ම: 60[33] -**සමොහාග** (නා) (සං + √භූජ් + ණ; ජ = ග) = එකම සමෝහොගය ඇති. ආමිස සමෝහොගය සහ ධර්ම සමෝහොගය ඇති. එබඳු නිස්ශ්‍රව. "යො වා **එක සමොහාග** පරිභොගො තස්ස සන්තිකෙ නිස්සයො ගහෙතබ්බා" ස: පා: 736[14] -**සංවච්ඡර** (නා) [සං. සංවත්සර] එක සංවත්සරය. එක අවුරුද්ද. -**සාටක පාරුත** (නා) [සං. ප්‍රාවෘත] = එක් ගිහි පෙරවීම් ක්‍රමයක්. පරිමණ්ඩල ලක්ෂණයෙන් තොර පෙරවීමක්. හඳනා ලද සළුවම එක් කෙළවරකින් පිට පෙරවා දෙ කොණ දෙ උරයෙහි දමා පෙර වීම ක: වි: 150[4-9] චූ: පා: B. xvi [5] සා: පා: 661[6] -**සාලක** (නා) (සාලා + ක) = එකම ශාලාවක් ඇති. එබඳු ආරාමය. සාර: දී: 166[4] සා: පා: 63[11] 545[7] -**සාලඝනනිවෙස** (නා) (සං + නි + √විස + ණ) = එක ශාලාවක් පිහිටුවා කළ, එබඳු මහා ප්‍රාසාදය. සෘජුව දිගු කොට ශාලාව පිහිටුවා කළ මහා ප්‍රාසාදය. සා: පා: 545[7] සාර: දී: 790[17] -**සිඛා** (නා) [සං. ශිඛා] = එක් ශිඛාව, කෙස් රොද. අඟල් දෙකකට වැඩි එක් ශිඛාවක් පමණ වූ හිසකේ ඇතියකු නමුදු භණ්ඩු කර්මය විවාරම් පැවිදි කළ යුතුය. "අථඛ්‍යාකුලා නිරිත්තකෙසෝ පන යො හොති අන්තමසෝ **එක සිඛා** මත්ත ධරොපි සෝ භණ්ඩුකම්මං ආපුච්ඡිත්වාව පබ්බාජෙතබ්බෝ" ස: ප: 749[18] වි: වි: ටී: 314[35] -**සීමා** (නා) = එක ම සීමාව. පොහෝ පවුරුණු ආදිය කරන එක ම සීමාව. ධ: අ: ගැ: 30[16] -**සෙය්‍යා** (නා) [සං.ශය්‍යා] = 1. **එක** සෙනසුන, 2. **එක** සයනය, "සත ගබ්භං වා චතුස්සාලං වා **එක සෙය්‍යා** ඉවෙවව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති" – "දුක්කරං ජීවිං **එක** හත්තං **එක සෙය්‍යා**" යනාදීන් සාජීවයෙහි දුර්ශීල බව පහළ නොකොට" ස: පා: 543[30] ධ: අ: ගැ: 273[6] ප්‍රා: පු: ස: 8[19] -**හඤ්ඤ** (නා) [සං. හස්ත] = එක් අතක් පමණක් ඇතියහු. පැවිදි නො කළ යුතු පරිස දූෂකයෙක්. ස: පා: 769[5].

එකක (නා) (එක + ක) = හුදෙකලාව, තනිව. (පුං: ලි: **එකකො** ස්ත්‍රී: ලි: **එකිකා** න: ලි: **එකකං**.) පාචි: පා: 253[28]

එකග්ග (නා) [සං. එකාග්‍ර] = එකඟ වූ, එක් අරමුණක පිහිටි සිත. "සමාහිතං චිත්තං **එකග්ගං**" පාරා: පා: 46

එකචර (නා) [සං. එක + චර්‍ය] = සමඟර, ඇතැම් අය. "පස්සන්නානඤ්ච **එකචරාණං** අඤ්ඤං එත්තායා" පාරා: පා: 19[20] සී: පා: 151[27] මහා: පා: 319[34] (සත්‍රී: ලි: **එකචරා** නප: ලි: **එකචරං**)

එකචාරික (නා) (එක + චර + ඉක?) = එකපට, තනිපට සිවුර. "**එකචාරිකෙ** ඉතරෙ" සී: පා, 836[27]

එකචාරිය (නා) = එක්පට, තනිපට සිවුර. උතුරු සඟළ. අන්තරවාසකය. "භගවතා තිචීවරං අනුඤ්ඤාතං විඝුණ්‍ණ සඞ්ඝාටි **එකචාරි යෝ** උත්තරාසඞ්ගෝ **එකචාරියා** අන්තර වාසකෝ" මහා: පා: 326[29] සී: පා: 836[24]

එකජ්ඣං (නා) [සං එකධ්‍යං] [බෞ: සං: එකධ්‍යං] = එක්ව, එකතුව. එක් තැනකට රැස්ව. "**එකජ්ඣං** සනිපතිත්වා උපොසථෝ කාතබ්බෝ" සාරා: ම: 225[20] මහා: පා: 118[8]

එකතෝ (නා) = එක් පසකින්, එක පැත්තකින්. **-අවස්සුත** (නා) = එක් පසකින් පමණක් රාගයෙන් තෙත් වූ නිඝණ්ඨීය පමණක් රාගයෙන් තෙත් වූ බව. සී: පා: 680[24] **-උපසම්පන්න** (නා) = එක් පසකින් පමණක් උපසපන්වූ නිඝණ්ඨ සඞ්ඝයා හෝ නිඝණ්ඨී සඞ්ඝයා යන එක් පසකින් පමණක් උපසපන්වූ මෙහෙණ. "එකතොප සම්පන්නාවට අෂ්ටගරු ධම්මයෙන් වෙවසි අනෙකකින් වෙවසි අ ව වා ද කරන්නා හට දුක්කටයි" ක: වි: පි: 75[24] **-උස්සාදිත** (නා) = එක් තැනක පිඬුකළ, රැස් කළ ස පා: 441[30] (උස්සාරිත යි ද දක්නේය.) **-උස්සාරිත** (නා) (උ + √සර + ණ; ඉ + ත) = එක් තැනක එකතු වූ කිසිවකු විසින් එක් තැනක රැස්කළ. "එවමෙව තුම්හෙ නානා නාම්ා - පෙ- නානාකුලා පබ්බජිතා **එකතෝ උස්සාරිතා**" පාරා: පා: 211[17] (එකතෝ උස්සාදිත බලනු) **-කාජ** (නා) = එක් පැත්තක බර එල්ලූ කද අනුදත් එක් කදක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **එකතෝ කාජං**" චූ: පා: 728[22] චූ: පා: 251[23] කු: සි: ස: 124[21] **-වණ්ටිකමාලා** (නා) = එක් දිශාවට නැවි තබා ගෙතූ මල්. එක් දිසාවට තුවටු ලා ගෙතූ මල් **එකතෝ වණ්ටික මාලා** නම් වේ" ධ: අ: ගැ: 123[3] පාරා: පා; 213[34] **-සුඬ්ඩි** (නා) - පංසුකූල චීවරයාගේ එක් ප්‍රභෙදයක්. දුයකයකු විසින් අත්හි හෝ පාමුල තබා දුන් වස්ත්‍රය. ඒ: මා: ස: 157[12]

එකන්තනය (නා) එක් න්‍යායයක්. සන්තාන යාගේ අනුප්පවෙජ්දයෙන් (නොසිදීමෙන්) **එකත්ත**යෙන්ම ගන්නා න්‍යායය. විශුද්ධිමාර්ගයෙහි පටිච්චසමුප්පාද නිද්දේශයෙහි දැක්වූ න්‍යාය සතරින් එකක්. "අඞ්කුර පත්‍ර ශාඛාදි භාවයෙන් පවත්නාවූ අවයවයන් එක්කොට ගෙණ සන්තානානුප්පවෙජ්දයෙන් බීජය වෘක්ෂභාවයට ප්‍රාප්තය. වෘක්ෂභාවයෙන් ප්‍රවෘත්තයයි **එකත්ත**යෙන් කියනු ලැබෙනුයි සන්තානානුප්පවෙජ්දය යම්සෙ එකත්තය නම් වීද" වි: මා: ස: 1455[23] 1567[31]

එකන්තන(නා) [සං. එකාන්තන] = එක කෙළවරක් ඇති සම්පූර්ණ නියමය. සාර: දී: 394[26] **-පරිපුණ්ණ** (නා) [සං. පරිපූර්ණ] = එක් දවසක්වුදු නොහැර හැසිරිය යුතු. එක් දිනයක්වුදු කඩ නො කොට වුනිවිත්තය දක්වා සම්පූර්ණ කටයුතු. පාර: පා: 11[7] සී: පා: 139[17] සාර: දී: 394[27] (-පරිසුද්ධ බලනු) **-පරිසුද්ධ** (නා) [සං. පරිශුද්ධ] = සම්පූර්ණයෙන් පිරිසුදු. කෙලෙස් කිලුටින් කිලිටි නොකොට වරිමක චිත්තය දක්වා අන්‍යූනයෙන්ම පිරිසුදු කොට රැකිය යුතු. "නාසිදං සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා එකන්තපරිපුණ්ණං **එකන්ත පරිසුද්ධං** සඞ්ඛලිඛිතං බ්‍රහ්මචරියං චරිතුං" පාරා: පා: 11[7] සී: පා: 139[18] සාර: දී: 394[20] **-ලොම** (නා) (ලොම + ර්) = දෙපස්හි ලොම් ඇති ඇතිරි එක් මහ අසුනක්. හිඳීමෙන් හා හොවීමෙන් දුකුළා ඇවැත් අවදින එක් මහ අසුනක්. "**එකන්තලොමික** නම් දෙපස්හිම ලොම් ඇති ඇතිරියි" සි: ව: වි: 63[4] ස: පා: 807[33] කු: සි: ස: 63[30]

එකන්තරික (නා) = එක් අවුරුද්දක් තුළ. "එකන්තරිකෙ එකසම්ං සංවච්ඡරෙ" - "අනාපත්තිං **එකන්තරිකං** වුට්ඨාපෙති" ස: පා: 708[11] පාචි: පා: 376[31] 377[24]

එකන්තරිකකාජ (නා) = එක් කෙළවරක බර එල්වූ කද සහ දෙදෙනා උසුලන අතුරු කද. කු: සි: ස: 124[21] (එකතෝ කාජ සහ අන්තරාකාජ බලනු)

එකමන්න (නා) = එකත් පසක, එක් පැත්තක සවැදෑරුම් දොසින් යුතුව හිඳීම. ''තසමා අයම්පි ඡනිසජ්ජ දොසෙ වජෙත්වා නිසිද්. තෙන වුත්තං **එකමන්නං** නිසිදිති'' සං: පා: 80[17] ජා: අ: ගැ: 51[12]

එකාදස (නා) = 1 එකොළොස එකකින් වැඩි දශය. 2 එකොළොස් වන දවස. පාරා: පා: 237[3] **-අග්ගි** (නා) [සං. අග්නි] = එකොළොස් ගිනි 1 රාග 2 දෙස 3 මොහ 4 5 ජරා 6 මරණ 7 සොක 8 පරිදෙව 9 දුක්ඛ 10 දොමනස්ස 11 උපායාස යන එකොළොස. වි: වි: ටී: 121[13] ජා: අ: ගැ: 231[22] **-අනන්තරා** (නා) එකොළොස් අනතුරු උපසපන් කැමැති සාමණේරියකගෙන් විමසනු ලබන අන්තරාය කරධම් එකොළොස 1 නිසි අනිමිත්තා 2 නිසි නිමිත්තනමත්තා 3 නිසි ආලොහිතා 4 නිසි ධුවලොහිතා 4 නිසි ධුවවොලා 6 නිසිපගඝරන්තී 7 නිසි සිඛරිණී 8 නිසි ඉත්ථි පණ්ඩකා 9 නිසි වෙපුරිසිකා 10 නිසි සමණිත්තා 11 නිසි උභතෝ බ්‍යඤ්ජනා යන අන්තරායකර ධම් එකොළොස වූ: පා: 416[5] පරි: පා: 192[12] සං: පා: 994[34] **-අනන්තරායිකධම්ම** (නා) = එකොළොස් අන්තරායකර ධම් ''**එකාදස අනන්තරායිකා ධම්මා** පුච්ඡිතබ්බා'' පරි: පා: 192[12] (එකාදස අන්තරා බලනු) **-අනබ්භ** (නා) [සං. අභව්‍ය] = එකොළොස් අභව්‍යයෝ කු: සි: සං: 70[4] වි: වි: 2537. 2539 (එකාදස අභබ්බ පුග්ගල බලනු) **-අනබ්භ පුග්ගල** (නා)= එකොළොස් අභව්‍ය පුද්ගලයෝ. අසංවාසිකයෝ. දොසාරිතයෝ. මේ ජන්මයෙහි මහණවීමට හෝ උපසපන්වීමට නුසුදුසු පුද්ගලයන් එකොළොස් දෙනා 1 පණ්ඩක 2 ථෙය්‍ය සංවාසක 3 නිත්ථිය පක්කන්තක 4 තිරවජ්ජාභාගත 5 මාතුඝාතක 6 පිතුඝාතක 7 අරහන්ත ඝාතක 8 භික්ඛුනී දූසක 9 සඞ්ඝභෙදක 10 ලොහිතුප්පාදක 11 උභතෝ බ්‍යඤ්ජනක යන එකොළොස් දෙනා. කු: සි: සං: 9[22] **-අරුණුග්ගමන** (නා) [සං. අරුණොද්ගමන] = එකොළොස් වන අරුණ නැගීම. **කඨිනොද්ධාරය කළ** භික්ෂුවක විසින් දැරූ අතිරෙක චීවරය නිසඟි වන කාලය. එබදු භික්ෂුවක විසින් අතිරෙක චීවරයක් දස දවසක් දරනු හැකිය. දස දවස ඉක්මී එකොළොස්වන අරුණ නැගීමෙහි එය නිසඟි වේ. පාරා: පා: 229[24] පරි: පා: 192[13] සං: පා: 461[18] ක: වි: 55[39] 56[1] **-අවන්දිය** (නා) (සං. න+වන්ද්‍ය] = නො වැන්ද යුතු **එකොළොස්** දෙනා. පරි: පා: ගැ: 37[16] (එකාදස අවන්දිය පුග්ගලා බලනු) **-අවන්දිය පුග්ගල** (නා) = නො වැන්ද යුතු පුද්ගලයන් එකොළොස් දෙන. චුල්ලවග්ගපාළි සෙනාසනක්ඛන්ධකයෙහි දැක් වූ 1 පසුව උපසපන්වූවහු, 2. අනුපසපනහු 3 නානා සංවාසක අධම්මවාදී වැඩිමහල්ලහු, 4. මාගම්හු, 5. පණ්ඩකහු, 6. පිරිවෙස් පුරන්නහු, 7. මූලායපටිකස්සනයට සුදුස්සහු, 8. මානතට සුදුස්සහු, 9. මානත හැසිරෙන්නහු, 10. අබ්භාන කම්යට සුදුස්සහු යන මේ දශ දෙනාද, 11. නග්ගයාද යන එකොළොස් පුද්ගලයෝ නො වැන්ද යුත්තාහ. සං: පා: 995[6] පරි: පා: 191[21] (අවන්දිය පුග්ගල බලනු) **-ආචරියවාද** (නා)= ආචාරීවාද එකොළොස. සථවිර වාදයෙන් බිඳී ගිය ආචාරීවාද එකොළොසක්. ''ථෙරවාදතො නිජ්ඣිත්වා ඉමේ **එකාදස ආචරියවාද** උප්පන්නා'' සාර: දී: 97[25] (අඨාරස ආචරියවාද බලනු.) **-ආදීනව** (නා) = දෙස් එකොළොස. සබ්‍රහ්මචාරීන් වහන්සේට ආක්‍රොශ පරිභව බෙණෙන භික්ෂුව කෙරෙහි දක්නා ආදීනව එකොළොස. 1. අනභිගතං නාභිගච්ඡති, 2. අභිගතා පරිභායති, 3. සද්ධම්මස්ස න වොදායති, 4 සද්ධම්මෙසු වා අභිමානිකො හොති, 5. අනභිරතො බ්‍රහ්මචරියං චරති, 6. අඤ්ඤතරං වා සඞ්කිලිට්ඨං ආපත්තිං ආපජ්ජති, 7. සික්ඛං වා පච්චක්ඛාය හීනායා වත්තති, 8. ගාළ්හං වා රොගාතඞ්කං ඵුසති, 9. උම්මාදං වා පාපුණාති, 10. චිත්තක්ඛෙපං වා ආපජ්ජති, 11. සම්මූළ්හොකාලං කරොති කායස්සභෙදා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උප්පජ්ජති යන එකොළොස. සං: පා: 995[11] පරි: පා: 192[18] **-ආනිසංස** (නා) [සං. ආනෘශංස] = අනුසස් එකොළොස මෛත්‍රිය වැඩීමෙහි විද්‍යමාන ආනිසංස එකොළොස. 1. සුඛං සුපති, 2 සුඛං පටිබුජ්ඣති, 3. න පාපකං සුපිනං පස්සති, 4. මනුස්සානං පියොහොති, 5. අමනුස්සානං පියො හොති, 6. දෙවතා රක්ඛන්ති, 7 නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති, 8 තුවටං චිත්තං සමාධියති, 9. මුඛවණ්ණො විප්පසීදති, 10. අසම්මූළ්හො කාලං කරොති, 11. උත්තරිං අප්පටිවිජ්ඣං තෙනා බ්‍රහ්මලොකූපගො හොති යන අනුසස් එකොළොස. පරි: පා: 192[20] සං: පා: 995[28]

-**උපකසිලෙස** (නා) එකොළොස් උපක්ලෙශ. දිව ඇස අපිරිසුදු කරන කරුණු. 1. විචිකිච්ඡා 2. අමනසිකාර, 3. පිනම්ධ, 4. ත්‍යානතත්ත, 5. උබ්බිල්ලාවිත, 6. දුට්ඨුල්ල, 7. අච්චාරද්ධ විරිය, 8. අතිලීන විරිය, 9. අභිජප්ප, 10. නානත්තසඤ්ඤ, 11.අතිනිජ්ඣායිතත්තං යන, එකොළොස. සා: පා: 107[20] සාර: දී: 337 -**කපසිය පඤ්ච** (නා) = **එකොළොස් කැප** පොළොව (පඤ්ච සිකඛාපද බලනු) -**ගණසිඛා** (නා) = එකොළොස් වැදෑරුම් ගණඝී. කැපවූ ගණඝී එකොළොස. 1. අට්ඨිමය (=ඇටමුවා), 2. දන්තමය (=දළමුවා), 3 විසාණමය (=අංමුවා,) 4. නළමය (=බටදඬුමුවා), 5. වෙළුමය (=ලණදඬු මුවා), 6. කට්ඨමය (=ලී මුවා), 7. ජතුමය (=ලාකඩ මුවා), 8. ඵලමය (=ගෙඩිමුවා), 9. ලොහමය (=ලෝ මුවා), 10. සඞ්ඛනාභිමය (=සක්නැබමුවා), 11. සුත්තමය (=නූලමුවා) යන ගණඝී එකොළොස. වූ: පා: 250[28] වූ: පා: B. 7.6[19] සා: පා: 995[2] පරි: පා: 192[14] මි: ම: 670 (උ: මි:) කු: සි සා: 83[9] -**චිවරානි අකපසියානි** (නා) = කැප නැති සිවුරු එකොළොස. 1. සබබ නීලක, 2. සබබ පීතක, 3. සබබ ලොහිතක, 4. සබබ මඤ්ජට්ඨ, 5. සබබකණහ, 6. සබබ මහා රඞ්ග රත්ත, 7. සබබ මහා නාම රත්ත, 8. අච්ඡිඤ්ඤදසා, 9. දීඝදසා, 10. පුපඵදසා, 11. ඵලදසා (=එණදසා?) යන එකොළොස. මෙහි සබබ මහා රඞ්ග රත්ත නම්; රත්වයන් පිට පැහැසේ ඇති සිවුරු යි සබබ මහානාම රත්ත නම්; තුනු පියුම් පෙති පැහැසේ රත්වූ පිළිය යි නො සුන් දහ ඇත්තේ අච්ඡිඤ්ඤ දසා නම්. මැදින් කැපූ දික් දහ ඇති පිළිය දීඝ දසා නම්. පුපඵ දසා නම් කෙතකාදි පුෂ්ප යන් මෙන් කළ දහ ඇති වස්ත්‍රය යි. එකි නෙක ගොතා ඵල මෙන් කළ දහ ඇතියේ ඵල දසා නම්. (මෙය එණ දසා යි පොත් කිපයකම දක්නේය. එහෙත් එහි ශුද්ධ පාඨය ඵල දසා බව බුදුසිකඛා ටීකාවේ "ඵලා ච පුපඵා ච දසා යස්ස ඵලසදිසෙ දසෙ පුපඵසදිසෙ දසෙවාති අත්ථෝ" යන පාඨ යෙන් පෙනේ.) මහා: පා: 342[21] පරි: පා: 192[11] සා: පා: 994[32] සි: ව: මි: 595[35] කු: සි: සා: 22[4] 839 -**චිවරානි අධිට්ඨාතබබානි** (නා) = අධිෂ්ඨාන කළයුතු සිවුරු එකොළොස. ඉටා පරිභොග කළයුතු සිවුරු එකොළොස. 1. සඞ්ඝාටිය (=දෙපට සිවුර), 2. උත්තරා සඞ්ගය (=තනිපට සිවුර), 3. අන්තරවාසකය (=අදනය), 4. විසඞ්කච්ඡික සාටිකය (=වැසි සළුව) 5. නිසීදනය (අතුට හිඳිනා සිවුර), 6. පච්චත්ථරණය (=පසතුරුණ), 7. කණ්ඩු පටිච්ඡාදිය (=කණ්ඩුයාදි රොග ඇති සහුන් සඳහා අනුදන් සිවුර), 8. මුඛ පුඤ්ඡනය (=මුව පිස්නාව), 9. පරිඛාරවොළ (=පරිඛාරවොළය), 10. උදක සාටිකා (=දිය සළුව), 11. සඞ්ඛච්චිකා (=තත වැස්ම) යන එකොළොස් සිවුරු ඉටා පරිභොග කටයුතුය. පරි: පා: 192[12] සා: පා: 994[35] මි: මි: 671 (උ: වි:) -**චිවරානි න විකප්පෙතබබානි** (නා) = විකප්පනය නො කටයුතු සිවුරු එකොළොස. අධිෂ්ඨාන කළ සිවුරු එකොළොස අධිෂ්ඨාන කළ කාලයේ පටන් විකප්පනය නො කටයුතුය "එතානෙව අධිට්ඨිත කාලතො පට්ඨාය න විකප්පෙතබබානි" සා: පා: 995[2] පරි: පා: 192[13] (එකාදස චීවරානි අධිට්ඨාතබබානි බලනු.) -**නිසසය පවිප්පසසද්ධි** (නා) [බෙෂ: සං: ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධි] = නිසසය පරිප්පස්සද්ධි එකොළොස. නිස බිඳීමට හෙතුවන කරුණු එකොළොස. එහි උපාධ්‍යායයන් කෙරෙන් පස් පරිද්දකින් සහ ආචාර්යයන් කෙරෙන් සපරිද්දකින් දූසි එකොළොස් ආකාරයකින් නිස බිඳේ. "චත් තෙරුන් කෙරෙ නිස ගෙන වසන්නා හට පස් සෙයෙකින් නිස පිළිපස්ස් වේ. හෙ කවරයන්. බැහැර යාමැ, ගිහි වීමැ, කලුරිය කිරීමැ, නිඵ බවට ගිය බවැ, ඇණ්වීමැ යන මේ පසයි. ඇදුරු තෙරුන් කෙරෙ නිස ගෙන වසන්නා හට සයෙකින් නිස පිළිපස්ස් වේ. හෙ කවරයන් බැහැර යි මැ, ගිහිවී මැ, කලුරිය කිරීමැ, නිඵබවට ගිය බවැ, ඇණ්වීමැ වත් තෙරුන් හා එක්වීමැ යන මේ සයයි. සි: ව: මි: 67[28] කු: සි: සා: 793[2] -**පඤ්චියො අකපසියා** (නා) =අකැප වූ එකොළොස් පොළොව. පඤ්ච ශික්ෂාපදයෙහි දූක්වූ පොළෝ එකොළොස. පරි: පා: 182[15] (පඤ්ච සිකඛාපද බලනු.) -**පඤ්චකපසියා** (නා) = කැප වූ එකොළොස් පොළොව. පරි: පා: 192[15] සා: පා: 995[4] (පඤ්ච සිකඛාපද බලනු) -**පත්තාඅකපසියා** (නා) [සං අකප්‍ය] = අකැප වූ පාත්‍ර එකොළොස. දශවිධ රත්නයෙන් කළ පාත්‍ර දශය සහ තඹ ලෝමුවා හෝ දූව මුවා (ලියෙන් කළ) පාත්‍රය සමග එකොළොස් පාත්‍ර "**එකාදසච්ඡදොපනෙතා** - වුත්තෙතා

දුකකාට වදනුතෝ'' ති: වි: 751 පරි: පා: 192[10] සා: පා: 994[30] කු: සි: සං: 26[35] සි: ව: වි: 775 **-පද** (නා) = එකොළොස් පදය. තනිය සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද පදභාජනියෙහි ආක්‍රෝශ නිදේශයෙහි ගැණෙන පද එකොළොස. 1 අනිමිත්තාසි 2 නිමිත්තනිමිත්තාසි 3 අලොහිතාසි 4 ධුවලොහිතාසි 5 ධුවවොළාසි. 6 පගඤ්ඤරහිසි 7 සිඛරිණිසි 8 ඉත්ථිපණ්ඩකාසි 9 වෙපුරිසිකාසි 10 සමිඤ්ඤාසි 11 උභතෝ ඛ්‍යඤ්ජනාසිති යන එකොළොස් පදය. මේ එකොළොස් පදයෙන් නො ගැටු කල අවණී භණනයක් නොවේ. මෙයින් සිඛරිණිසි, සමිඤ්ඤාසි, උභතෝ ඛ්‍යඤ්ජනාසි යන පද ත්‍රය සමග අවණීභණනය ඇටු කලම සඞ්ඝා දිසෙස වේ පාරා: පා: 145[5] සාර: දී: 664[2] සා: පා: 391[16] **-පයොග** (නා) = එකොළොස් ප්‍රයෝග. එකොළොස් රාග. සා: පා: 374[29] 376[32] (එකාදසරාග බලනු.) **-පරම** (නා) = පරම ශබ්දයෙන් පැණවූ ශික්ෂාපද එකොළොස. පරම ශික්ෂාපද තුදුස එකොළොසක් සේ ගැණීමෙන් ලැබෙන ශික්ෂාපද සඞ්ඛ්‍යාව. 1 දසාහපරමං අතිරෙක චීවරං 2 ඌනඤ්ඤ පාරිපූරියා මාසපරමං, 3 සන්තරුත්තර පරමං 4 ඡක්ඛත්තුපරමං 5 ඡබ්බස්සපරමං සන්ථතං 6 දසාහපරමං අතිරෙක පත්තෝ 7 එළකලොමානි තියොජන පරමං 8 තෙලානි සත්තාහ පරමං 9 සන්නිධිකාරකං ඡාරත්ත පරමං 10 නෙන චීවරෙන වතුක්කංස පරමං 11අඩ්ඪතෙය්‍යකංස පරමං 12 දඞ්ගුල පබ්බ පරමං 13 අඞ්ගුලපරමං 14 දන්තකට්ඨ පරමං යනු තුදුස පරම **ශික්ෂාපදයි** මෙහි මුල් සය **එක** ඡවිකයෙකි එසින් එකක් ඉවත් කොට දෙවන ඡවිකය සමග ගැණීමෙන් එකාදස පරම ශික්ෂා ලැබේ සා: පා: 990[37] 995[7] පරි: පා: 192[17] පරි: පා: ගැ: 191[3] සු: ප: 962[9] viii[12] (උ: ග්‍ර:) **-පරික්ඛාර** (නා) [බෙණ: සං: පරිෂ්කාර] = එකොළොස් පිරිකර. අටපිරි කරට ගැණෙන අට සහ පසතුරුණ(කෙණ්ඩිය හෝ) සම්කඩ සැරයටිය යන තුණත් ඇතුළු එකොළොස. සැරයටිය වෙනුවට තෙල් නළ ද ගණී ''එකාදසපරික්ඛාරිකස්ස කත්තරයට්ඨි වා තෙලනාළිකා වා වට්ටති'' සු: වි: 144[18] **පාදුකා** (නා) = අකැපවූ පාදුකා එකොළොස, දශවිධ රතනයෙන් කළ පාදුකා සහ ලීමුවා පාදුකාව. තිණපාදුකා, මූසඤ්ඤ පාදුකා, බබ්බජපාදුකාදිය ද කාෂ්ටපාදුකා යෙහි ම ඇතුළත් වේ. සා: පා: 994[29] පරි: පා: 192[10] සි: ව: වි: 6[10] කු: සි: සං: 62[31] වි: වි: 667 (උ: වි:) මහා: පා: 224[6] **-පුග්ගලා අනුසම්පන්නා** (නා) = උපසපන් නො පිහිටන, උපසපන් නො කළයුතු පුද්ගලයන් එකොළොස් දෙන. පණ්ඩකාදී අභව්‍ය පුද්ගලයෝ. සා: පා: 994[28] පරි: පා: 192[9] (එකාදස අභබ්බ පුග්ගල බලනු) **-පුග්ගලාඅවඤ්ඤියා** (නා) = නො වැන්දයුතු පුද්ගලයන් එකොළොස්දෙන. චුල්ලවග්ගපාළි සෙනාසනක්ඛන්ධකයෙහි දැක් වූ පුද්ගලයන් දශදෙනා සහ නග්ගපුද්ගලයාද යන එකොළොස් දෙනා. පරි: පා: 192[16] සා: පා: 995[6] චූ: පා: 281[10] පරි: පා: ගැ: 37 (අවඤ්ඤිය බලනු.) **-මාස** (නා) = එකොළොස් මස අකාලචීවරයට නියමින කාලය. පශ්චිම කාර්තික මාසය හැර සෙසු එකොළොස් මස. ''අකාලචීවරං නාම අනත්ථතෙ කඨිනෙ **එකාදසමාසෙ** උප්පජ්ජති'' පාරා: පා: 236[26] සා: පා: 474[28] **-යාවතනියක** (නා) = එනම් ශික්ෂාපද එකොළොස. උකඛිත්තානුවත්තිකා භික්ඛුනී සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂාපද අට සහ අරිට්ඨ වණ්ඩ කාලී යන ශික්ෂාපද ඇතුළු **එකොළොස**. සා: පා: 994[32] පරි: පා: 192[11] **-රාග** (නා) = එකොළොස් රාග, සුක්කාවිසට්ඨි සඞ්ඝාදිසෙස පදභාජනියෙහි සඳහන් ආසවාද **එකොළොස**. 1 මොචනස්සාද 2 මුච්චනස්සාද 3 මුත්තස්සාද 4 මේථුනස්සාද 5 එස්සස්සාද 6 කණ්ඩුවනස්සාද 7 දස්සනස්සාද 8 නිසජ්ජ ස්සාද 9 වාචස්සාද 10 ගෙහසිතපෙම 11 වන භඞ්ගිය යන **එකොළොස**. සා: පා: 374[29] (එකාදස පයොග බලනු) **-වර** (නා) = එකොළොස් වරය. විශාඛාව ලද වරඅටකි. සුදෝවුන් රජු, ජීවකයන්, සහ මහාප්‍රජාපතී ගෞතමිය ලද වරතුණ ඇතුළුව එකොළොස් වරය වේ පරි: පා: 192[17] සා: පා: 994[28] 995[8] (අට්ඨවර 3 බලනු) **-විපත්තිසීමා** (නා)= කළාවූ කර්මය නො පිහිටන සීමා එකොළොස. 1 අතිබුද්ධිකා 2 අතිමහති 3 ඛණ්ඩනිමිත්තා 4 ඡායානිමිත්තා 5 අනිමිත්තා 6 බහිසීමෙ ඨිත සම්මතා 7 නදියා සම්මතා 8 සමුද්දෙ සම්මතා 9 ජාතස්සරෙ සම්මතා 10 සීමාය සීමං සම්භින්ද නෙනත සම්මතා 11 සීමාය සීමං අජ්ඣොත්ථරනෙනත සම්මතා යන **එකොළොස** විපත්ති සීමාවෝ වෙත්. ''ඉමෙහි **එකාදසහි ආකාරෙහි සීමනෝ** කම්මානි විපජ්ජන්තීති වචනතෝ එතා විපත්ති සීමායො නාම. ක;

සී: 4[21] චින: ම: 16[5] සං: පා: 1014[6] ම: පා: සං: 499[26A] **-චීඨ** (නා) = කැපවූ එකොළොස් විටු. 1 වෙළුමය (=හුණමුවා) 2 දන්තමය (=දළමය) 3 විසාණමය (=අංමුවා) 4 අටසිමය (=ඇට මුවා) 5 කට්ඨමය (=දඬුමුවා) 6 ලාඛාමය (=ලාමුවා= ලාකඩින් කළ) 7 ඵලමය (=ඵලමුවා = "ආම ලක කල්කාදින් කළෙ ඵලමුවා නම්") 8 සඞ්ඛ නාභිමය (=සක් නැබමුවා) 9 සුත්තාමය (=හූ මුවා) 10 නළමය (=රණ හුනමුවා) 11 ලෝහ මය (=ලොකොමුවා) යන එකොළොස. 'චීඨ නම් පටියේ පාසාණාභය ආරක්ෂා කරනු පිණිස එහි දමන මුදුවක හැඩහුරුව ඇති සිදුරක් සහිත උපකරණයක්. ගණ්ඨියට කැපවූ සියල්ල මෙයට ද කැපය." – "**එකඞ්ගා ලොස් කැපවීමක්** වදුළහ" සි: ව: වි: 71[22] 72[2] 731 කු: සි: සං: 82[30] චූ: පා: 250[15] පරි: පා: 192[15] සං: පා: 995[3] වි: වි: 670 (උ: වි:) **-සමනුභාසන** (නා) =එකොළොස් සමනු භාෂණ. සමනුභාෂණකර්මය කිරීමෙන් පසු ඇවැත් සිදුවන ශික්ෂාපද එකොළොස එකොළොස් සමනුභාෂණ නම් භික්ෂු ප්‍රාතිමොක්ෂ යෙහි යාවතනියක සඞ්ඝාදිසෙස සතර සහ අරිඨ ශික්ෂාපදය ද, යන පස ද, භික්ෂුණී ප්‍රාති මොක්ෂයෙහි එක් යාවතනියක පාරාජිකාව ද සඞ්ඝාදිසෙස සතර ද, චණ්ඩකාලී ශික්ෂාපද, ය ද, යන එකොළොසයි. වි: වි: ටී: 148[25] සං: පා: 225[16] (අට්ඨ දුකකට බලනු.) **-සීමා** (නා) =එකොළොස් විපත්ති සීමා. සීමා නොවන් නන්. "ඉමා එකාදසපි සීමා අසීමා. ගාම කෙඛත්ත සදිසා එව තාසු නිසිදිත්වා කතං කම්මං කුප්පති" සං: පා: 1014[31] **-සීමාදෙස** (නා) = එකොළොස් සීමාදෙෂ, විපත්ති සීමා දෙෂ එකොළොස. 1 අබ්භාන කර්මයට සුදුස් සකු ඇතුළුව විසි එක් නමකට සුවසේ වැඩ හිඳිනු නොහැකි බව අති බුද්ධක සීමාදෙෂය. 2 යොදුන් තුනකට කෙසඟක් පමණ කුදු විශාල විම අතිමහති සීමා දෙෂය. 3 නිමිත් තෙන් නිමිත්තා නොගැළ පිම ඛණ්ඩනිමිත්තන සීමා දෙෂය. 4 පළිත ඡායා ආදී යම්කිසි ඡායා වක් නිමිත්තට ගෙන සමමත කිරීම ඡායා නිමිත්තන සීමා දෙෂය. 5 හැමලෙසින් ම නිමිත්ත කිතීන රහිතව සමමත කිරීම අනි මිත්තා සීමා දෙෂය. 6 නිමිත්තා කිතීනය කොට නිමිත්තයන්ගේ බැහැර සිට සමමත කිරීම බහිසීමේ ඕන සමමත සීමා දෙෂය. 7 නදියෙහි සමමත කිරීම නදියා සමමන සීමා දෙෂය. 8. සාගරයෙහි සමමත කිරීම සමුද්දෙ සමමත සීමා දෙෂය. 9 ජාතසසරෙ සමමත සීමා දෙෂය නම්; ජාතසසරයෙහි සමමත කිරීමය. 10 තමන්ගේ සීමාවෙන් අනුන්ගේ සීමාව බිඳිමින් සමමත කිරීම සීමාය සීමං සමභින්දනෙනත්ත සමමත සීමා දෙෂය. 11 අපෙඛාත්ථරඤ්ඤත්ත සමමත සීමා දෙෂය නම් තමන්ගේ සීමාවෙන් අනුන්ගේ සීමාව වතු රුවා සමමත කිරීමය. සං: පා: 1014[31] ම: පා: සං: 499[26A] ක: සී: 4[21] 5[19] පරි: පා: 192[17] 289[2]

එකාදසහි ආකාරෙහි සීමතො කම්මානි විපජ්ජන්ති (ක්‍රි) (එකාදස සීමාදෙස බලනු.) පරි: පා: 289[2]

එකාසන (නා) = එක අස්නෙහි හිඳ වැළඳීම. වි: මා: සං: 1499 (එකාසන හොජන බලනු)

එකාසන හොජන (නා) = එක් වරුවක් අනු භව කිරීම. පෙරවරු ආහාර අනුභවය. හිරු උදා වූ තැන් පටන් පෙරවරු සියක් වර අනු භව කෙළේ ද එකාසන හොජන නම් වේ. ප: සූ: 80[13]

එකාසනික (නා) = එක ම ආසනයෙහි හිඳ වැළ දීම සවභාවය වූවහු. වි: මා: සං: 1499

එකාසනිකඞ්ග (නා) = එතම් ධුතාඞ්ගය. **එක** අස්නෙහි හිඳ වැළඳීම අඞ්ගය වූ ධුතාඞ්ගය. තෙළෙස් ධුතාඞ්ගයන්ගෙන් එකක්. "එක අස් නෙහි හිඳ වැළඳීම ප්‍රකෘති වීමට කාරණය නෙවත් එකාසනික වීමට කාරණය **එකාසනි කඞ්ග** නම්" වි: මා: සං: 1499

එකාසීති චතුකකා (නා) = චතුෂඨා එක් අසූව. ප්‍රථම පාරාජික ශික්ෂාපදයෙහි සත්‍රී වාරයෙහි ලැබෙන පාරාජිකා ක්ෂෙත්‍ර සඞ්ඛ්‍යාව. එහි මනුෂ්‍ය සත්‍රියගේ මාගීත්‍රය වශයෙන් සුදඩික චතුෂඨා තුණකි. එසේ ම ජාගරන්ති - සුත්තා - මත්ත - උමමත්තා - පමත්ත - මත අකඛයිත - යෙහුය්‍යෙන අකඛයිත - යෙහුය්‍යෙන ඛයිත යන සත්‍රින්ගේ මාගීත්‍රය බැගින් සුවිස්සකි. එවිට සත්‍රීවාරයෙහි චතුෂඨා සත්විස්සකි. අම නුෂ්‍යසත්‍රින් සහ තිරවඡානගත සත්‍රින් පිළිබඳ ව ද සත්විස්ස බැගින් ලැබෙනු යෙන් සියල්ල එක් අසූවක් වේ. මෙහි චතුෂඨ නම්, පවෙස, පවිට්ඨ, ඨිති, උඩ්ඩාණ යන චතුෂඨ යයි. "ඉත්ථි වාරෙ එකාසීති චතුඨඨානි" සං: පා: 188[21]

එකූනවිසති ධම්මා (නා) = එකුන්විසි දුර්වව ධර්. තමන් කෙරෙහි පැවැත් වූ අනුශාසනා තෙපුල් ආදර බුහුමන් ඇතිව නො ගන්නේ දුර්වව නම්. අනුමාන සූත්‍රයෙහි සඳහන් කරුණු එකුන් විස්ස. 1 පාපිච්ඡතා (=ලාමක බලාපොරොත්තු ඇතිබව) 2 අත්තුක්කංසක පරවම්භකතා (= තමන් උසස් කොට අනුන් පහත් කොට සලකන බව) 3 කොධනතා (= කිපෙන සුලු බව) 4 උපනාහිතා (= නැවත නැවත වෙරබඳින බව) 5 අභිසඞ්ගිතා (= බද්ධ වෛරය ඇතිබව) 6 කොධසාමන්තවාචා නිච්ඡාරණතා (= ක්‍රෝධයට ඉවහල් වවන කථාකරණ බව) 7 චොදකං පටිප්පඵරණතා (= චොදකයාට ප්‍රතිවිරුද්ධව සිටින බව) 8 චොදකං අපසාදනතා (= චොදකයා හා ගැටීම) 9 චොදකස්ස පච්චාරොපනතා (= චොදකයාට පෙරළා චොදනා කිරීම) 10 අඤ්ඤනඤ්ඤපටිචරණතා (= අන් කරුණකින් හෝ වවනයකින් චොදනාව වසා හැසිරෙන බව) 11 අපදානෙන - න සම්පායනතා (= තමන් පිළිබඳ යම් යම් දේ උපදවා චොදනාව ඔප්පු කරන්නට ඉඩ නො දීම) 12 මක්ඛී පලාසිතා (= පරගුණයන් මැකීම සහ අනුන්ගේ ගුණයන් ඩැහැගෙන තමන්ගේ ගුණ හා සමකොට සිතන බව) 13 ඉස්සුකී මච්ඡරිතා (= අනුන්ගේ සම්පත් නො ඉවසන බව සහ තමන්ගේ සම්පත් සඟවන බව) 14 සඨමායාවිතා (= කෛරාවික ගුණයෙන් සහ මායාවෙන් යුත් බව) 15 එදධාතිමානිතා (= තද බව සහ නො නැමෙන ගතියෙන් යුත් අතිමානී බව 16 සන්දිට්ඨිපරාමාසි (= ගන්දෙය දැඩි වශයෙන් ගන්නා බව සහ තමන්ගේ ලබ්ධිය නො හරන බව) යන මේ දුම්ම ධර්මයි. සමන්ත පාසාදිකා විනය අට්ඨවාසෙහි එකුන්විසි ධර්මය යි කියා තුදු අනුමාන සූත්‍රයෙහි මෙන් ම එහි අට්ඨවාසෙහිද, සාරත්ථදීපනී විනය ටීකාසෙහි ද, දක්නේ සොළසයි. "අනුමාන සුත්තාවා කථා යමපන මක්ඛපළාසාදයොපි යුගල යුගලව සෙන එකං කත්වා සොළස ධම්මානිවුත්තානං" සාර: දී: 708[17] ස: පා: 442[8] සාර: ම: 74[85]

එකූනවිසති පාරාජිකා (නා) = එකුන් විසි පාරාජිකා. භික්ෂූන්ට අනුරූප පාරාජිකා එකුන් විස්ස. 1 මෙථුනධම්ම 2 අදත්තාදාන 3 මනුස්ස විග්ගහ 4 උත්තරිමනුස්ස ධම්මා රොවන (මෙථුන ධම්ම පාරාජිකාවට අනුලොම් වූ) 5 මුදු පිටඨික 6 ලම්බී 7 පරස්ස අඞ්ගජාතං මුඛෙන ගණ්හනෙනා 8 පරස්ස අඞ්ගජාතෙ අනිහිසි දනෙනා 9 පණ්ඩක 10 ථෙය්‍යසංවාසක 11 තිත්ථිය පක්කන්තක 12 තිරච්ඡානගත 13 මාතු ඝාතක 14 පිතුඝාතක 15 අරහන්ත ඝාතක 16 භික්ඛුනී දූසක 17 සඞ්ඝභෙදක 18 ලොහිතුප්පාදක 19 උභතෝ බ්‍යඤ්ජනක යන අමූල සඞ්ඝාදිසෙසා පත්තියෙහි භික්ෂූන්ට අනුරූප වූ පාරාජිකා එකුන් විස්ස "භික්ඛුනෝ අනුරූපා නි - තෙසු **එකූන විසති**" වි: මි: 319-401 ක: වි: 33[18] 41[26] කු: සි: ස: 9[18] 12[21] ඕ: ව: වි: 30[82]

එකෝ (නා [සං. එකඃ] = එකෙක්. එක් පුද්ගලයෙක්. (පු: ලි: **එකෝ** සත්‍රී: ලි: **එකා** න: ලි: එකං)

එකෝදිභාවං (නා) = ශ්‍රෙෂ්ඨ බව, එකඟ බව ඇති, සමාහිතවූ එබදු සිත. "එකෝ උදෙතීති **එකෝදි**; චිතකී විචාරයන්ගෙන් වෙන්වූ හෙයින් ශ්‍රෙෂ්ඨව උදුවෙයි යනාථියි-නො හොත් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් නැගිටුවයි යන අර්ථයි"-"**එකෝදි** නම් සමාධියයි" සාරා: ම: 7[16] පාරා: පා: 4[9] ස: පා: 94[18]

එටයි (නා) ($\sqrt{\text{එස}}$ + ති) = 1 සෙවීම, සිව්පසය සෙවීම. 2 කැමැති වීම. වි: මා: ස: 68[25] 80[8] කු: සි: ස: 161[24]

එටයිසුද්ධි (නා) = එසන සුඛිය, දැහැමින් සිව්පසය සෙවීම. පිරිසුදුව සෙවූ සිව්පසය සිව් වැදෑරුම් ශුද්ධින්ගෙන් **එකක්**. කු: සි: ස: 160[28] 161[25]

එණී (නා) (එණීමිග බලනු) කු: සි: ස: 61[14] -**මිග** (නා) [සං. එණිමෘග] = එනම් මුව විශෙෂය. සම් කැපවූ එක් මුව වර්ගයක්. වින: මි: 205[7] කු: සි: ස: 61[14] අ: ප: ස: 82[2]

එණෙය්‍ය (නා) එණිමුවා. එනම් මුව විශෙෂය. අ: ප: ස: 84[21]

එතං (නා) [සං. එතත්] = මෙය. මේ කරුණ. (පු: ලි: **එසෝ** සත්‍රී: ලි: **එසා** න: ලි: එතං) -"**අග්ගං** (නා) = මෙය අග්‍රය, ප්‍රධානය. "**එත දග්ගං** භගිනි පාරිවරියානං" පාරා: පා: 149[20] 150[1] ස: පා: 394[15] -"**අත්ථං** (නා) = මේ කරුණ මේ කාරණය. ස: පා: 479[32] (අත්ථ බලනු) -"**අත්ථා** (නා) = මේ පිණිසය, මේ නිසාය. මේ ප්‍රයොජන කොට ඇත්තේය. "**එතදත්ථා** කථා" පරි: පා: 219[17] වි: මා: ස:

41[19] -"අවොච (ක්‍රි) = මෙසේ කිවේය. මෙය දැන්වීය. ' භූතනාවිං ඔණිතපත්‍තපාණිං **එතද වොච**" පාරා: පා: 16[2] පාචි: පා: 119[1] -"අවොචුං (ක්‍රි) = මෙසේ කීවාහුය. මෙය දැන් වූහ. පාරා: පා: 12[8] මහා: පා: 230[4]

එතතක (නා) (ඉම + ත + ක) = මෙතෙක්. මේ පමණක්. "**එතතකෙහි** හෙසජෙජහි පවා රෙම්" පාචි: පා: 121[1] සං: පා: 633[24] ප්‍රා: පු: ස: 13[28] (පු: ලි: **එතතකො** ස්ත්‍රී· ලි: **එතතිකා** න: ලි: **එතතකං**)

එතතාවතා (නි) = මෙ පමණකින්, මෙතෙකින්. "**එතතාවතා** බොං උපාලි සංසො භිත්‍තෙනා හොති" සං: පා: 944[7]

එත්ථ (නි) = මෙහි, මේ කරුණෙහි.

එථ (ක්‍රි) (√ඉ + ථ) = එව්, එන්න. "එථ මයං ආවුසො සමණස්ස ගොතමස්ස සඞ්ඝභෙදං කරිස්සාම වක්කභෙදන්ති" පාරා: පා: 205[17] සං: පා: 434[9]

එරක (නා) = එරු, එරුහූ. කු: සි: ස: 22[21] ජා: අ: ගැ: 179[16] (එරකදුස්ස බලනු)

එරකදුස්ස (නා) [සං. දූෂී > පා: දුස්ස] = එරු හූ. එරුහුයෙන් කළ සිවුරු. එක් අකැප සිවුරක්. මනො: පූ: 488[14] කු: සි: ස: 22[21] (අකපපිය චීවර බලනු)

එරගු (නා) = එරුතණ, ඝන වූ එක් තෘණ විශෙෂයක්. "සෙය්‍යථාපි භන්තෙ **එරගු** මොරගු මජ්ජාරු ජනතු" මහා: පා: 231[26] සං: පා: 808[37]

එරණකඛම (නා) [සං. ක්ෂම] = එසවිය හැකි බව. බලමැදුම් පුරුෂයකු විසින් නඟාලිය හැකි බව. පිළිගැන්ම විය හැකි වස්තුවක එක් ලක්ෂණයක්. "**එරණකඛමතන්ති**, ථාමමජ්ඣිමෙන පුරිසෙන එරණස්ස උක්ඛිපනස්ස ඛමං යොගහං" බු: සි: ටී: 61[29] කු: සි: ස: 38[12] නි: ශි: 15[19] (ඊරණකඛම බලනු)

එරණඩ (නා) = 1 එරඬු, එරඬුගස. 2 එරඬු ගෙඩි, යාවජීවික බෙහෙත් විශෙෂයක් කු: සි: ස: 34[19] අ: ප: ස: 77[29] -**අට්ඨි** (නා) = එරඬු ඇට එරඬු ඇට පිළිගෙන පිසන ලද තෙල් සත්තාහ කාලිකය. ස: පා: 518[10] ක: වි: 76[26] කු: සි: ස: 33[11] -**තෙල** (නා) = එරඬු තෙල්. පස් වැදෑරුම් තෙල්වලින් එක් වගී යක්. පරි: පා: 177[25] ස: පා: 518[16] පාචි: පා: 388[29] (පඤ්චතෙල බලනු)

එරාවණ (නා) [සං. ඓරාවත] = එතම් ඇතා. සක්දෙවිඳුගේ ඇතා. අ: ප: ස: 6[11]

එලා (නා) = එන්සාල්. එල්සාල්, එනම් ගස, අ: ප: ස: 81[4]

එලාලුක (නා) = කැකිරි. නවමිහා ඵලයන් ගෙන් එකක්. ක: වි: 114[34] ක: වි: පි: 88[22] අ: ප: ස: 81[29] (එළාලුක බලනු)

එවං (නි) = 1 නිදර්ශන 2 ආකාර 3 උපමා 4 හර්ෂණ 5 උපදෙශ 6 වචන පිළිගැන්ම 7 අවධාරණ 8 නීතු 9 ඉදම්ථා (=මේය යන අර්ථය) 10 ප්‍රමාණ 11 ප්‍රශන විචාරීම යන අර්ථවල වැටෙන නිපාත පදයක්. අ: ප: ස: 158[34]

එවංස (නි) = එබඳු, එවැනි. "**එවංස** තෙ ආසවා විඝාත පරිළාහා න හොන්ති" චූ: පා: 331[13] චූ: පා: B. 222[5] 223[6]

එසනා (නා) (√එස + න + ආ) = සෙවීම, ආමිෂය සෙවීම. බි: මා: ස: 68[26] (එටඨි බලනු)

එසනාසුඛි (නා) = දැහැමින් සිවි පසය සෙවීම. කු: සි: ස: 161[25] (එටඨි සුඛි බලනු)

එසිකා (නා) [සං. ඊෂිකා?] = ඉන්ද්‍රකීලය. එසිකාසතාභය. සජනනගර පරිෂ්කාරයන් ගෙන් එකක්. "**එසිකා** නම් ඉන්ද්‍රකීල යයි. එය ඇතුළු නුවර හෝ පිටිනුවර නගරාරක්ෂාව පිණිස හෝ නගරාලඞ්කාර පිණිස ගඩොළු යෙන් හෝ ගලින් හෝ කිහිරි ආදී ඉරලියෙන් හෝ අටැස් කොට අටරියන් සොළොස්රියන් වීසි රියන් හෝ කොට අඩක් පොළොව යට කොට අඩක් මතුකොට පිහිටුවන අවලඤ්ඡනමහා විශෙෂයකි. ඉන්ද්‍රයාගේ (=ශක්‍රයාගේ) කීලය මෙන් උස් වූ අවල වූ ස්තම්භයානුයි හෝ ඉන්ද්‍ර වූ (=අධිපති) කීලයානුයි හෝ ඉන්ද්‍රකීල නම් වේ. මේ ඉන්ද්‍රකීල පෙලට නොව ගොමුත්‍ර වඞ්කාකාරයෙන් අතර තබා විසිතුරු කොට පිහිටුවති. එහි වක්ව ගිය තන්හි යුද කල සෙබළු **රැක** සිටිති" වි: මා: ස: 23 78[22] (උ: ග්‍ර:) අ: ප: ස: 29[22] සු: වි: 433[12]

එසො (නා) [සං. එෂඃ] = මෙතෙම. (පු: ලි: **එසො** ස්ත්‍රී: ලි: **එසා** න: ලි: **එතං**)

එහි (ක්‍රි) ($\sqrt{ඉ}$ + හි) = එව, මෙහි එව. පරි: පා: 125[21]

එහි අනාදරියං සික්ඛා (නා) = එනම් ශික්ෂාපදත්‍රය. "එහාවුසෝ ගාමං වා" යන ශික්ෂාපදය, අනාදරිය ශික්ෂාපදය සහ "භික්ඛු භිංසාපන" ශික්ෂාපදය යන තුණ. සං: පා: 963[6] පරි: පා: 125[21]

එහි ගාමං වා (නි) = එනම් පවිති ශික්ෂාපදය. "ඇවැත්න මා හා කැටිව එව. ගමකට හෝ නියම්ගමකට පිඬු පිණිස වදුම්හයි කියා භික්ෂුවක් කැඳවා ගෙණ ගොස් පසුව මාගමක් හා සිනා කෙළි ඇ අනාචාරයක හැසිරෙනු සඳහා ඇවැත: යව තා සමග කථා කිරීම හෝ හිඳීම මට සුව නොවේයයි කියා යම්කිසි ආමිසයක් දී හෝ කොදී ඒ භික්ෂුව පිටත් කරන මහණහුට පවිති ඇවැත් වන්නේයයි පැණ වූ ශික්ෂාපදය. සු: ප: 511

එහිපස්සික (නා) (පස්ස + ඉක) = එව, බලවයි කිමට සුදුසු, නව ලොවුතුරා දහමෙහි එක් ලක්ෂණයක්. "විද්‍යමාන බැවිනුදු පරිශුද්ධ බැවිනුදු "එහි පස්ස" විධියට අගීනුයි **එහි පස්සික** නම් වේ" වි: මා: ස: 517[22] 518[18] 531[29]

එහි භදන්තික (නා) (ත එහි භදන්තික බලනු) මනෝ: පූ: 463[28] අඞ්ගු: නි: 180

එහි භික්ඛු (නා) = මහණ මෙහි එන්න බුදුන් එහි භික්ෂූප සම්පත්තිය දෙන වාක්‍යයේ එක් කොටසක්." "භගවාහි **එහි භික්ඛු** භාවාය උපනිස්සය සම්පත්තං පුග්ගලං දිස්වා -පෙ- එහි භික්ඛු චර බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්ත කිරියායාති වදති" ස: පා: 170[14]

එහි භික්ඛු උපසම්පදා (නා) = එනම් උපසම්පදාව. අටවැදෑරුම් උපසම්පදාවන්ගෙන් **එකක්** "**එහි භික්ඛු උපසම්පදා** නම් අනන්තිම භවිකවූ පූර්වහේතුසම්පන්නා පුද්ගලයාට "එහි භික්ඛු චර බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්ත කිරියාය" යී දෙන උපසම්පත්තියි" ක: වි: පි: 1[410]ස: ප: 170[12] 171[11] (අට්ඨවිධ උපසම්පදා බලනු)

එහි භික්ඛුකා (නා) = එහි භික්ෂූපසම්පත්තියෙන් උපසපන් වූවෝ. ස: පා: 170[33]

එහි භික්ඛු චීවරං (නා) = එහි භික්ෂු චීවරය, ඍද්ධියෙන් උපන් සිවුර. තෙවිසි පාංශුකූල චීවරයෙන් එකක්. "ඉද්ධිමයන්ති එහි භික්ඛු චීවරං" මනෝ: පූ: 488[27]

එහි භික්ඛුනී (නා) = එහි භික්ෂූපසම්පත්තියෙන් උපසපන් වූ මෙහෙණ. වි: මි: ටී: 345

එහි සඞ්ගත වාදිනෝ (නා) = "එහි සඞ්ගතං තව" යන කථා ඇත්තෝ. මෙහි එන්න. ඔබගේ පැමිණීම යහපත්ය. ඔබට යහපතක් වේවයි කියන්නෝ. **එහි සඞ්ගත වාදිනෝ** අබ්භාකුටිකා උත්තානමුඛා පුබ්බභාසිනෝ" පාරා: පා: 214[24] සං: පා: 449[21] (එහි සාගත වාදිනෝ යනුත් පාඨයි.)

එළක 1 (නා) = එළිපත. ඉඳුකීලය. අ: ප: සු: 31[24]

එළක 2 (නා) [සං. එඩක] = එළුවා. තිරෙළුවා. පොර ගසන එළුවා. කු: සි: ස: 61[12] අ: ප: ස: 68[28] **-චතුෂක** (නා) [සං. එඩක චතුෂක] = එළක චතුෂ්ඨාය. ආනන්තරීය කර්මය විභාගයෙහි එක් ප්‍රභේදයක්. එළුවකු මරමිසි යන අදහසින් හෝ සිතින් එළුවා සිටිය තැන සිටි මිනිස් මවක හෝ පියකු මරන මිනිසා ආනන්තරීය කර්මය කෙරේ. එළුවකු මරමි යන අදහසින් හෝ මව්පියන් මරමි යන අදහසින් හෝ සිතින් එළුවකු මරන්නේ ආනන්තරීය නොවේ. මව්පියන් මරමි යන සිතින් හෝ අදහසින් මව්පියන් මරන්නේ ආනන්තරීය වේ. මේ එළක චතුෂ්කයයි. "මේ චතුර්විධ විකල්පයන්හි මෑ පූර්ව භාගයේ පැවැති මරණාභිප්‍රාය තෙමේ ප්‍රමාණ නොවේ. කවර හෙයිනයත්? ඉන් අර්ථසිද්ධිය නොවන හෙයිනි. මරන සිතත් ඒ මරන සිතට අරමුණු වූ ජීවිතෙන්ද්‍රියයත් ආනන්තරීය කර්මයාගේ වීමෙහිත් නො වීමෙහිත් ප්‍රමාණ වේයයි දත යුතුයි" අභි: ප්‍ර: 1806[4] මනෝ: පූ: 249[23] ප: සූ: 77[14](4) විභ: ම: 476 විභ: අ: 300[9] **-චම්ම** (නා) [සං. චර්ම] = තිරෙළු සම්. ඇඳ පුටු ආදියෙහි අතුට හිඳිනට සුදුසු ගරු බඩු වූ සම් විශෙෂයක්. අවන්ති දක්ෂිණාපථයෙහි අනුදත් ආස්තාරණයක්. "අවන්ති දක්ඛිණාපථෙ නික්කඛෙ චම්මානි අත්ථරණානි **එළකචම්මං** අජචම්මං මිගචම්මං" මහා: පා: 232[18] කු: සි: ස: 61[12] ක: වි: 140[9] **-පාදපිඨ** (නා) = එක් පුටු විශෙෂයක්. එළුවන්ගේ පා වැනි පා ඇති ගරු බඩු ගණයෙහි ගැණෙන පුටු වෙසෙසක්. මේ **"එළක පාදපිඨ"** යනු වැරැදි බවත් එය **"එළකපාදපිඨ"** යී ශුද්ධ විය යුතු බවත් සමහර පඬිවරුන්ගේ මත යැයි. එසේ කියනුයේ සමන්තපාසාදිකා විනයට්ඨකථායෙහි එන **"එළකපාද පිඨං**

නාම දුරුවට්ටිකාය උපරි පාදෙ ඨපෙත්වා හොජන ඵලකං වියඃ කතං පීඨං වුච්චති" යන පාඨය ප්‍රමාණ කරමිනි එකාර-එකාර දෙදෙනාගේ සාම්‍යය නිසා **"ඵලකපාදකං"** යනු **"ඵළකපාදකං"** යනුවට පෙරැළෙන්නට ඇතැයි වැඩි දුරටත් කියති. මෙහිදී චුල්ලවග්ගපාළියේ සහ අට්ඨකථාවේ එන ලකාරයද එක් සාධකයක් මෙන් ගණිති. එහෙත් **කඩ්ඛාවිතරණී** පිට පොතේ **"ඵළක පාදපීඨ"** යනුම දක්නේය. එමතුනොව චුල්ලවග්ගපාළි සෙනාසනක්ඛන්ධක උද්ධන ගාථාවන්හි "පීඨකෙළකපාදකං" යී සන්ධි රූපයකින්ද එයම දක්නේය. **"ඵළක පාදකං"** වී නම් මේ සන්ධිය විය නොහැක. **ක:** වි: පි: 111[24] චූ: පා: B. 14[13] 132[3] × ii[27] **සැ:** පා: 899[7] චූ: පා: 266[2] 302[20] **-ලොම** 1 (නා) [සං. රොම] = එළු ලොම්. "අනන්තරා මගෙහ **එළක ලොමානි** උපපජ්ජිංසු" පාරා: පා: 262[17] ප්‍රා: පු: සැ: 47[17] සාර: දී: 599[10] **-ලොම** 2 (නා) – එනම් ශික්ෂාපදය. අදත් මගට පිළිපන් භික්ෂුවක් සියනින් එළුලොම් පිළිගෙන තුන් යොදුනක් ඉක්මවා නම් නිසඟි පවිති වේයයි **පණ්ණත්ති** වදාළ ශික්ෂාපදය. **සූ:** ප: 74[5] ප්‍රා: පු: සැ: 47[18] සැ: පා: 497[10] **-ලොම** 3 (නා) = තෙළෙස් සමූට්ඨානයන්ගෙන් එකක්. **ක:** වි: 22[17] (**එළක** ලොම් සමූට්ඨාන බලනු) **-ධොවාපන** (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. යම් භික්ෂුවක් නොනැමෙහෙණක ලවා එළු ලොම් සෝදවා නම් හෝ රඳන් කරවා නම් හෝ අවුල් හරවා නම් හෝ නිසඟි පවිති වේයයි පැණවූ ශික්ෂාපදය. **සූ:** ප: 62[15] **-භණ්ඩික** (නා) = එළුලොම් පොදිය. **සැ:** පා: 497[19] **-සමුට්ඨාන** (නා) = එනම් ආපත්ති සමූහය. තෙළෙස් සමූට්ඨානයන්ගෙන් එකක්. **ක:** වි: 22[19] (අදින්න සමූට්ඨාන බලනු) **-සංවාස** (නා) = එළුවන්ගේ එක්වීම. කිසිවක් කථා නොකර **එක** තැන විසීම. **"ඵළක සංවාසඤ්ඤූ** කිර මේ භික්ඛවෙ මොඝපුරිසා වුත්ථාසමානා ථාසුකමහ වුත්ථාති පවිජානන්ති" මහා: පා: 178[35] ම: පා: සැ: 535[38]

එළගල 1 (නා) = තුවර, කලිල **"එළගලා. ගුම්බං, කලිලබැද්දකට. කමෙබොජගුම්බ නමුත් හේමැයි" ජා: අ: ගැ: 195[29] අ: ප: සැ: 81[16]**

එළගල 2 (නා) = කෙළතොල්ලා, කෙළ වැගිරෙන වදන් ඇත්තා

එළගල වාචා (නා) = කෙළතොලු වදන් ඇත්තා. "ඉධෙකච්චෙ දුබ්බචෙ හොති දුම්මනෙ **එළගල වාචෙ**" චූ: පා: 193[14]

එළමුඛ (නා) = කෙළතොලු. කෙළ වැගිරෙන්නා. පැවිදි නොකළ යුතු පරිසදූෂක යෙක්. **"එළමුඛොනි** නිච්චං පගෙරිත ලාල මුඛො" සැ: පා: 768[30] වි: ලං: 161[30]

එළමූග (නා) = කෙළතොල්ලා. හොළු බිහිරි වූවහු. කියන්නට හෝ අසන්නට නොහැක්කහු. **"එළමූගාසි,** ගොළුවොත්, නොහොත් **එළා,** මහතොල් ඇතියොත්: මූගා, ගොළුවොත්" ධ: අ: ගැ: 147[4] අ: ප: සැ: 97[28]

එළා (නා) = කෙළ අ: ප: සැ: 39[20]

එලාලුක (නා) = කැකිරි. නව මහඵලයන්ගෙන් එකක්. ධ: අ: ගැ: 91[33] අ: ප: සැ: 81[29] **එලාලුක** යී ද දක්නේය. (**එලාලුක** බලනු)

ඔ

ඔ 1 (නා) 1 පාළි වර්ණ මාලාවේ සවරයක්. ඔකාරය. 2 සංස්කෘත අව උපසර්ගීයා ගේ පාළි රූපය. පදාදියෙහි සිටි අව උපසර්ගීයාගේ සහ පදමධ්‍යයෙහි වූ අව ශබ්දාංශයාගේ පාළි රූපය. සං. අවවාද<පා: ඔවාද, සං. අවසාන<පා: ඔසාන සං. දන්නපවන< පා: දන්න පොන සං. ලවණ<පා: ලොණ ආදී තන්හි සෙයින්.

ඔ 2 (නා) = වි උපසර්ගීය සමඟ සිඳ පදයන් හා යෙදෙන දවසව ශබ්දයන්ගේ ආදි පදයේ ආදි අක්ෂරය. (අව උපසර්ගීයාගේ ආදේශ රූපය) "තානි **ඔලින** විලිනානි තිට්ඨන්ති" –"උත්තුරෙහිපි විහාරා **ඔකිණ්ණ විකිණ්ණා** හොන්ති" මහා: පා: 244[3–4] පාරා: පා: 280[7].

ඔක (නා) = 1 ගෙය, 2 දිය, ජලය. 3 ආධාරය "පළමුවන **ඔක** ශබ්ද දිය කියයි. දෙවන **ඔක** ශබ්ද ආලය කියයි." –"**ඔකා,** සසරින්" –"**ඔකා,** ගිහිගෙන්, පස්කම් ගුණ නිලයෙන් යූ සේයි" අ: ප: ස: 29[9] ධ: අ: ගැ: 96[10] 151[15-17] ස: පා: 820[7] –**පුණණ** (නා) [සං. පූර්ණ] = දිය පිරුණු ජලය බිගත්. "සිවුරු ගැබ්වල වතුර පෙරහන්වල සේ ජලය නැවතුණු" එබඳු සිවුරු. "අථඛො තෙ භික්ඛූ -පෙ- **ඔක පුණෙණාති** විවරෙති කිලන්තරූපා -පෙ- තෙනුපසඞ්කමිංසු" මහා: පා: 287[15] ස: පා: 820[7] ම: පා: ස: 753[37] (ඔඝ පුණණ යි ද පාඨාන්තරයි. ස: පා: 820[10])

ඔකප්පන (නා) [සං. අවකල්පන] = ඇදහිම, කල්පනා කිරීම. සිතීම. "**ඔකප්පනාසඞ්ඛ** සද්ධං, **කම්**ඵල හදහන ශ්‍රද්ධාවයි" ජා: අ: ගැ: 156[26].

ඔකප්පනිය (නා) = ඇදහිය යුතුවූ. හැදහිලි කටයුතු. ජා: අ: ගැ: 179[7].

ඔකමොපධා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √කම්ප + ත්වා) = මදක් සොලවා, හිස වනා. "එවං වුත්තෙ උපකො ආජීවකො -පෙ- සීසං **ඔකමොපධා** -පෙ- පක්කාමි" මහා: පා: 7[33] සාරා: ම: 189[27].

ඔකාර (නා) = ලාමක බව, යටත් බව. පහත් බව. "කාමානං ආදීනවං **ඔකාරං** සංකිලෙසං" –"**ඔකාරං,** ළමු බවු, යටත් බවුයයි සේයි" මහා: පා: 214[8] ධ: අ: ගැ: 10[17] වි: වි: ටී: 36[24].

ඔකාස 1 (නා) (අව + √කාස + අ) [සං. අවකාශ] = 1 අවසර, ඉඩ. 2 හෙතුව, කාරණය 3 ස්ථානය. "ආයස්මා අජ්ජුකො තං **ඔකාසං** තස්ස දූරකස්ස ආචික්ඛි" –"තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ **ඔකාසං** කාරාපෙත්වා ආපත්තියා වොදෙනන්ති" –"ගච්ඡ අමුම්හි **ඔකාසෙ** තිට්ඨාහි" පාරා: පා: 66[10] පාචි: පා: 301[18] මහා: පා: 104[12] 123[15] 203[13] 397[29] ධ: අ: ගැ: 63[6] ස: පා: 430[15].

ඔකාස 2 (නා) = අවකාශ ස්ථානය. මනුෂ්‍ය විග්‍රහ පාරාජිකාවේ එක් ආණත්තික ප්‍රයොගයක්. ගම් හෝ ගෙදර හෝ වීථිය හෝ ආදීන් අසුවල් තැනැදී මැරිය යුතුයයි නියම් කරන ස්ථානය. "ඔවස් නම් අසුවල් තැනැදී මරායි ස්ථාන නියම කිරීම්" සි: ව: වි: 2[3][1] ස: පා: 319[16] ක: වි: 301 විනි: ම: 83[25] (ආණත්ති නියාමක බලනු) –**කම්ම** (නා) = අවසරය. අවසර ලබා ගැණීම. ඉඩ ලබා ගැණීම. සඞ්ඝයා කෙරෙහි අධිකරණය ඉදිරිපත් කරන භික්ෂුව විසින් දතයුතු එක් කරුණක්. "**ඔකාස කම්මං** කාරෙත්වා පවත්තා හොති" පරි: පා: ගැ: 346 ස: පා: 430[9] 101[2][34] පරි: පා: 243[9] 248[29] 249[3] –**කිච්ච** (නා) [සං කෘත්‍ය] = අවකාශ ගැණීමක්. පඨම දුටඨ දෙස සඞ්ඝාදිසෙස ශික්ෂා පදයෙහි සඳහන් පරිදි වොදනා කිරීමට අවකාශ ගැණීම. ස: පා: 430[2] –**නිමිත්ත** (නා) = ඔකාස නිමිත්තය. **පටිඝකූල** මනසිකාරයෙහි කෙශාදී කොටස් පිළිබඳව සජ්ඣායනා කරන ක්‍රමයක්. වි: මා: ස: 589[22] –**පරිකප්ප** (නා) [සං. පරිකල්ප] = අවකාශය කල්පනාකොට ගැන්ම. අදින්නාදාන පාරාජිකාවේ ථෙය්‍යාවහාර පඤ්චකයට අයත් දෙවැදෑරුම් පරිකප්පාවහාරයන්ගෙන් එකක්. "පුන එක් කෙනෙක් අනුන්ගෙ පිරිකර ගෙනැ අසෝ තෙනට ගිය සඳ ගන්මිසි පිරිකපා අනුන් දුට දී නොදුට තොදී පිරිකැපූ තැන් ඉක්මවන් නම් පරිජ් වෙ. මේ **ඔකාස පරිකප්ප** නම්" සි: ව: වි: 2[2][11] **ක**: වි: 27[35] ස: පා: 273[21] –**පුච්ඡා** (නා) = අවකාශය, ස්ථානය විචාරීම. අධිකරණ විනිශ්චය කරන භික්ෂුව විසින් වොදකයාගෙන් විචාළයුතු කරුණක්. "පෙරදිග පිහිටි අවකාශ **ස්ථානයකද?** යනාදීන් විචාරීම." පරි: පා: 228[30] –**සෙනාසන** (නා) [සං. ශයනාසන] = නිවාසස්ථානය. සිව් වැදෑරුම් සෙනාසනයන්ගෙන් එකක් "යථ වා පන භික්ඛු පටික්කමනන්ති එතං **ඔකාස සෙනාසනං** නාම්" මනො: පූ: 571[31]

ඔකාසතො 1 (නා) = අවකාශ ගෙයින්. කමට හත් දෙන ඇදුරකු විසින් උද්ග්‍රහ කෙරෙන ශල්‍යය = උද්ග්‍රහ විධිය කියා දිය යුතු සත් ආකාරයෙන් එක් ආකාරයක්. වි: මා: ස: 586[13].

ඔකාසතො 2 (නා) = අවකාශ ගෙයින්. අශුභ කම් ස්ථානයෙහි නිමිති ගන්නා සැටි දැරුම් ක්‍රමයෙන් එකක්. වි: මා: ස: 436[6].

ඔකිණ්ණණ (නා) [සං. අවකීර්ණ] = හැසුණු ගැවැසුණු. විසුරුණු. "උභතුරෙහිපි විහාරා ඔකිණ්ණණ විකිණ්ණණා හොන්ති" වි: මා: සං: 84216 ම: පා: සං: 6658 මහා: පා: 2443 -**විකිණ්ණණ** (නා) [සං. විකීර්ණ] = හැසුණු ගැවසුණු. හෙසජ්ජ සික්ඛාපද නිදාන කථා වෙහි සහ මහාවග්ග පාළි හෙසජ්ජ අනුසඤ්ඤුත භාණවාරයෙහි සඳහන් පරිදි ගිතෙල් සුවඳින් බිම කණින මියන් ගෙන් සහ බත්ති කණිමින් උඩ හැසිරෙන මියන් ගෙන්ද ගැවැසුණු පාරා: පා: 2807 සං: පා: 51524 මහා: පා: 2443-4 සාරා: ම: 10323 ම: පා: සං: 6658-31.

ඔකිරි (ක්‍රි) (අව + √කිර + ඊ) = පහතට හෙළීය, දැමීය (අනී: **ඔකිරි** වනී: **ඔකිරති** අතා: **ඔකිරිස්සති** සම්: **ඔකිරෙය්‍ය** පම්: **ඔකිරතු** පූ:ක්‍රි: **ඔකිරිත්වා** වකෘ: **ඔකිරනෙනා** සන්‍ර: ලි: **ඔකිරනති** = පහතට හෙළන්නී. විසුරුවන්නී) "සා ඉස්සා පකතා සපත්තිං අඞ්ගාර කටාහෙන **ඔකිරි**" – "භික්ඛු රජෙන **ඔකිරිංසු**" පාරා:පා: 11420 චූ: පා: 34935. සං: පා:30122

ඔකිරිණී (නා) = ගැවසුණී, අහුරින් ගැවසුණී. භාත්පස පිහිටි කැලමල් වැනි ගිනි අහුරින් මැදිවූ තැනැත්තී. "අද්දසං ඉත්ථිං උපකඤ්ඤා **ඔකිලිණිං ඔකිරිණිං** වෙහාසං ගච්ඡන්තං" පාරා: පා: 11418 සාරා: ම: 3525 සං: පා: 36315

ඔකිරියති (ක්‍රි) (අව + √කිර + ඊය + ති) = සිදින ලද කෙළවරින් ගැලෙයි, වැගිරෙයි. සිවුරු කොණින් හූ එල්ලෙයි "සුත්තා **ඔකිරියති**" – "**තිණවුණ්හණාදිපි** පංසුකෙනිපි **ඔකිරියති**" මහා: පා: 23733 33326 චූ: පා: 23423 සං: පා: 8379

ඔකිලිනී (නා) (අව + √කලිද + ඉනී) = පහතට වැගිරෙන්නී. සිරුරින් බින්දු බින්දු වශයෙන් ඔජාව වැගිරෙන්නී. තෙත්වූ තැනැත්තී. "අද්දසං ඉත්ථිං උපකඤ්ඤං **ඔකිලිනිං** ඔකිරිණ්ණං" පාරා: පා: 11418 සං: පා: 36334 සාරා: ම: 3924

ඔක්කන්ති (නා) (අව + √කමු + ති) [සං. අව ක්‍රාන්ති] = ඉපදීම, මව් කුසට පැමිණීම. පිළිසිඳ ගැණීම. "**ඔක්කන්ති** හොතීති, නිබ්බත්තී හොති" සාර: දී: 4045 වි: මා: සං: 149637

ඔක්කන්තික ධම්මදෙසනා (නා) = සූත්‍රාභිධර්ම විනය පාළියට නොනැගූ බුඩ දෙශනාව. ඒ ඒ කරුණෙහි නුවණින් පිවිස කරනු ලබන දෙශනාව ප්‍රතීත්‍යික දෙශනාව. "**ඔක්කන්තික ධම්ම දෙසනා** නාම සඤ්ඤෙත අනුපවිසිත්වා අන්තරා කථියමාන ධම්මදෙසනා" සාර: දී: 4189 සං: පා: 1558

ඔක්කන්තික පීති (නා) = එතම් ප්‍රීතිය. (පඤ්ච පීති බලනු) සාර: දී: 58712

ඔක්කන්තික විනිච්ඡය (නා) = ආචාර්‍යවාදයෙහි බැසගත් විනිශ්චය. ආචරිය වාදය. පන් සියයක් මහරහතන් වහන්සේ විසින් තබන ලද අර්ථ කථාව. සතර මහා ප්‍රදේශයන් ගෙන් එකක්. "ආචරිය වාදෙ නාම -පෙ- **ඔක්කන්තික විනිච්ඡය**පවත්තා අට්ඨකථා තන්ති" වි: ලං: 9736 සාර: දී: 4301 සං: පා: 16217 19715 (ආචරියවාද 1 බලනු)

ඔක්කඳික (නා) (අව + √කඳ + ඉක) = පැන පැන, පනිමින්. ජා: අ: ගැ: 16614 (ඔක්කන්දිත්වා බලනු.)

ඔක්කඳිත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √කඳ + ඉ + ත්වා) = පැන පැන නොහොත් ඕකදකොට. මත රැව් පවත්වමින්" ජා: අ: ගැ: 16615 සාර: දී: 58744

ඔක්කමනතා 1 (නා) = පැම්ණෙන්නෝ, පසුව පැම්ණෙන්නෝ. සමව නෝ එක් දිශාවකින් පැම්ණෙන භික්ෂූහු "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පවජ්‍ය **ඔක්කමනතානං** අකාමාහාගාදුතුනති" මහා: පා: 32021 සං: පා: 1 722

ඔක්කමනතා 2 (නා) = පැම්ණෙන්නෝ, බැස ගන්නෝ. "මුච්චති හි ආනන්ද මුඨස්සතීනං අසම්පජානානං නිද්දං **ඔක්කමනතානං** සුපිනනෙනන අසුචි" මහා: පා: 3313-12

ඔක්කමනතී (නා) (ඔක්කමනත + ඊ) = ඉක්මවන්නී, ඉක්මවා යන තැනැත්තී. "අපරිකඛිත්තස්ස ආරම්මණස්ස උපවාරං **ඔක්කමනතියා** ආපත්තී පාචිත්තියස්ස" පාචි: පා: 34126

ඔක්කමයනත? (නා) = පැම්ණෙන, බැසගන්නා. "**පඤ්ඤා**මෙ උපාලි ආදීනවා මුඨස්සතිස්ස නිද්දං **ඔක්කමයනතො**" පරි: පා: 27221 (මේ පාඨය මහා: පා: ආදී පොත්වල දක්නේ "**ඔක්කමනතො**" යනුවෙනි.

ඔක්කමි (ක්‍රි) (අව + √කමු + ඒ) = පැමිණියේය. නින්දට පැමිණියේය. අනී: **ඔක්කමී** වතී: **ඔක්කමති** අනා: **ඔක්කමිස්සති** සමී: **ඔක්කමෙය්‍ය** පමී: **ඔක්කමතු** පු: ක්‍රි: **ඔක්කමිත්වා** වකෘ: **ඔක්කමමනෙනා** සත්‍රී: ලි: **ඔක්කමමනති** කර්මී: කෘ: **ඔක්කමිතබ්බා – තබ්බා – තබ්බං**) "අථ ඛො සො නාගො -පෙ- විස්සත්ථො නිද්දං **ඔක්කමි**" – "තස්ස ව මෙ ච්ඡිතං අරහං සම්මා සම්බුද්ධො **ඔක්කමෙය්‍ය**" – "මූහුත්තෙ නෙව නිද්දං **ඔක්කමි**" – "අසමපජඤා නිද්දං **ඔක්කමනති**" – අසම්පජඤානං නිද්දං **ඔක්කමනානං** සුපිනන්තෙන අසුචි මුච්චති" මහා: පා: 96^{25} 331^{2-3} චු: පා: 328^{35}

ඔක්කමිත්වා 1 (පූ: ක්‍රි:) = පැමිණ, වෙත පැමිණ. "ආයස්මා කඞ්ඛා රෙවතො අන්තරාමග්ගෙ ගුළකරණං **ඔක්කමම්ම**" ම: පා: සා: 666^{35} චු: පා: 307^{13}

ඔක්කමිත්වා 2 (පූ: ක්‍රි:) = ඉවත්ව, පසෙකට වී. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ -පෙ- දූරතොව **ඔක්කමිත්වා** මඟඟං දූතුනති" – "පුන ගාම සීමං **ඔක්කමිත්වා** වසිත්වා පක්කමති" චු: පා: 411^{33} පාරා: පා: 292^{9} (ඔක්කමම බලනු).

ඔක්කමිංසු (ක්‍රි) = පැමිණියාහුය. ගියාහුය. "එකච්චෙ භික්ඛු පඨමං සුසානං **ඔක්කමිංසු**" මහා: පා: 320^{15} චු: පා: 328^{35}

ඔක්කමම (පූ: ක්‍රි:) = 1 පැමිණ. 2 පහවැ සිට, ඉවත්ව. "**ඔක්කමම**, පහවැ සිට" ක: වි: පි: 40^{37} ධ: අ: ගැ: 182^{18}

ඔක්කිත්ත (නා) (අව + √ඛිප + ත) [සං. අවක්ෂිප්ත] = යට හෙලූ, බිම බැලූ. (ඔක්කිත්ත චක්ඛු බලනු). -**චක්ඛු** (නා) = යට හෙලූ ඇස් ඇති, විය දඬු පමණ දුර බලන. "යුගමාත්‍ර දර්ශී බැවින් යට හෙලූ ඇස් ඇතියෙ" – "සො භික්ඛු -පෙ- පිණ්ඩාය පාවිසි -පෙ- **ඔක්කිත්ත චක්ඛු** ඉරියාපථ සම්පන්නො" – වි: මා: සා: 55^{21} 56^{29} පාරා: පා: 214^{29} සා: පා: 449^{4} 662^{9} ප්‍රා: පු: සා; 99^{28} ධ: අ: ගැ: 254^{23} මහා: පා: 36^{37} -**ලොචන** (නා) (√ලුව + යු = අන) = යට හෙලූ ඇස්ඇතිව. "**ඔක්කිත්ත ලොචනො**, පත්ත සංඥයෙන් යට හෙලූ ඇස් ඇතිව" වි: මා: සා: 173^{27} (ඔක්කිත්ත චක්ඛු බලනු).

ඔගණ (නා) [සං: අව + ගණ] = අඩු වූ සමූහය, සවලප පිරිසක්. "අථ ඛො භගවා **ඔගණෙන** භික්ඛු සඞ්ඝෙන දක්ඛිණාගිරිං චාරිකං පක්කාමි" මහා: පා: 88^{18} සා: පා: 749^{29}

ඔගත (නා) (අව + ගත) = බැස ගිය, ඉර බැස ගිය. "අත්ථඞ්ගතෙ සුරියෙති, **ඔගතෙ** සුරියෙ" පාචි: පා: 71^{2}

ඔගඩ (නා) (අව + ගඩ) = බැස ගත්, ඇතුළත්. අ: ප: සා: 98^{28}

ඔගමන (නා) (අව + ගමන) (ඔගාහන බලනු) සු: වි: 69^{1}

ඔගාහ 1 (නා) (අව + ගාහ) = බැස ගත්, අව නිණී. "ඉදානං ආවුසො -පෙ- නාගානං **ඔගාහං** -පෙ- සද්දං අස්සොසිං" පාරා: පා: 116^{7} සා: පා: 364^{37} 365^{1} ධ: අ: ගැ: 326 මහා: පා: 408^{2}

ඔගාහ 2 (නා) = ජලය, දිය. "**ඔගාහා**, දියෙන්, ඔගාහති එත්වාති **ඔගාහො**" – "**ඔගාහා ච** මෙ උත්තිණ්ණස්ස හත්ථිනියො කායං උපනිසංසන්තියො ගච්ඡන්ති" ධ: අ: ගැ: 325 මහා: පා: 408^{2}

ඔගාහෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √ගාහ + ණෙ + ත්වා) = 1 ගිල්ලවා, බස්වා. 2 ජලය ඇතුළත දැඩිසේ ගෙණ. 3 බැස. "වචඡතරිම්පි **ඔගාහෙත්වා** මාරෙන්ති" – "තෙ තං සරසිං **ඔගාහෙත්වා** -පෙ- අජ්ඣොහරන්ති" මහා: පා: 225^{11} චු: පා: 329^{32} සා: පා: 807^{16}

ඔගුණ්ඨිත (නා) [සං. අවගුණ්ඨිත] = හිස වැසූ. හිස වසා පෙරෙවී. ඇතුළු ගම් නො යායුතු යයි පැණ වූ එක් ක්‍රමයක්. "න **ඔගුණ්ඨිතෙන** අන්තරඝරෙ ගම්සාමීති සික්ඛා කරණීයා" ප්‍රා: පු: සා: 101^{26} කා: වි: පි: 125^{2} සා: පා: 663^{1} 666^{31} සා: පා: 896^{34} කා: වි: 151^{27} 155^{15} චු: පා: 338^{4} (**ඔගුණ්ඨිත** යි ද දක්නේය සා: පා: 896^{34})

ඔගුණ්ඨිත සික්ඛා (නා) = එනම් ශික්ෂා පදය (ඔගුණ්ඨිත බලනු).

ඔගුම්බියනති (ක්‍රි) (අව + √ගුම්බ + ඊය + නති) = වෙළා බඳිනු ලැබෙත්. බිත්ති දඬු ආදීන්හි වෙළා බඳිනු ලැබෙත්. "තෙන ඛො පන සමයෙන විහාරා වම්මවටෙහි **ඔගුම්බියනති**" මහා: පා: 228^{9} සා: පා: 808^{16} මී; පා; සා: 628^{20}

ඔගුම්බන්ධා (පු: ක්‍රි:) = ඝන දඬු යොදා, එසේ පියස්ස තනා. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ඔගුම්බන්ධා** උල්ලිත්තාවලිත්තානං කාතුං" වූ: පා: 229[3] වූ: පා: B. 28[3] 670[20] 671[98] සා: පා: 892[28]

ඔඝගමන (නා) (අව+ගමන) = බැස යෑම, අසනඹගමනය සඳ හිරු සහ නැකැත්තරු බැස යෑම. එයින් ඇතිවන ඵලවිපාක කියමින් කරන මිථ්‍යා ජීවිකාව. දී: නි: 53[21] (ඔඝ මන යි ද පාඨයි) (ඔගමන බලනු.)

ඔඝ (නා) [සං. ඔඝ] = 1 කාමොඝාදිය 2 ජල ප්‍රවාහය, සැඩවතුරු 3 සමූහය. "යත්‍ර හි නාම ජණණුක මත්තෙසුපි **ඔඝෙසු** වත්තමානෙසු කට්මත්තෙසුපි **ඔඝෙසු** වත්තමානෙසු" අ: ප: සා: 135[10] මහා: පා: 328[22]

ඔවරක (නා) (අව+√වර+ණ්වු = අක) [සං. අවවරක] = ඇතුළට පිවිසෙන්නා. අනුන්ගේ ගෙවල නෝ විහාරාරාමයන්හි නෝ ආරක්ෂා වෙන් තොර වූ බඩු සොය සොයා අසුවල් අසුවල් දේ සොරා ගණුවසි. සංඥ ආදිය කරන තැනැත්තා. ඔත්තු කියන්නා. පාරා: පා: 46[29] 52[1] සා: පා: 264[14] 266 සාරා: ම: 27[30] වි: වි: ටී: 164 සාර: දී: 519[23]

ඔවරක කථා (නා) = අදින්නාදුන පාරාජිකාවේ ඔවරක විනිශ්චය. සා: පා: 264[27]

ඔවරිත්තා (පු: ක්‍රි:) = විමසා, සලකා, පිරික්සා බලා. "**ඔවරිත්තා**නි සල්ලක්ඛෙත්වා උපධාරෙත්වාති අත්ථො" සා: පා: 264[15] පාරා: පා: 52[1]

ඔවිණ (නා) (ඔවිනන බලනු) සාර: දී: 386[17]

ඔවින (නා) (අව+√වි+ත) = සිඳින ලද, බිඳින ලද, බුන්. "**ඔවින්නොවින්නං**, බුනු බුන්නා" ජා: අ: ගැ: 169[12]

ඔවිනන (නා) (අව+√වින+යු = අන) = නෙළීම, වල්නෙළීම. "මාලාවච්ඡ රොපනා දයො, කුලන් සගන්නට මල් රුක් රොපනාදි; රොපාපන සිඤ්චන සිඤ්චාපන **ඔවිනන ඔවිනාපන** ගන්‍ථන ගන්‍ථාපන යන මේ ගෘහිතයි" ක: වි: පි: 38[29] සා: පා: 445[35]

ඔවිනනති (ක්‍රි) (අව+√වින+නති) = මල් නෙළත්. කුලන් සගන්නා පිණිස මල් නෙළත්. (අකි: **ඔවිණි** වතී: **ඔවිනානි** = **ඔවිනනති** බහු: ව: **ඔවිනනති** අනා: **ඔවිනිඤ්ඤති** සම්: **ඔවිනෙය්‍ය** පරි: **ඔවිනාතු** පු: ක්‍රි: **ඔවිනිත්වා** වකා: **ඔවිනනෙනා** කර්මකා: **ඔවිනිනබ්බෝ, -නබ්බා -නබ්බං** නෙළිය යුතු, මල්නෙළිය යුතු) පාරා: පා: 213[28] ක: වි: පි: 38[29] වූ: පා: 259[26]

ඔවිනාපන (නා) (අව+√වි+න+ණාප+යු = අන) = නෙළවීම, මල් නෙළවීම. "**ඔවිනාපනෙ** සකිං ආණත්තෙනා බහුකම්පි **ඔවිනන්ති එක**මෙව සප්‍යාවන්තිය දුක්කටං" සා: පා: 446[1] ක: වි: පි: 38[39]

ඔවිනාපෙනති (ක්‍රි) (අව+√වි+නා+ණාපෙ+නති) = නෙළවත්. කුලන් සගන්නා පිණිස මල් නෙළවත්. "ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ -පෙ- **ඔවිනනන්ති ඔවිනාපෙනන්ති**" වූ: පා: 256[26] පාරා: පා: 213[28]

ඔවිජ්ඣිත්වා (පු: ක්‍රි:) (අව+√ඡන්ද+ඉ+ත්වා) = හවුරා, මඟ හවුරා. මඟ වළකා. ජා: අ: ගැ: 158[6]

ඔජ (නා) [සං. ඔජස්] = 1 දීප්තිය 2 ශක්තිය. බලය. අ: ප: සා: 134[23]

ඔජවනිකා (නා) (අව+ජවන+ඉක+ආ) = යටිගං බලායන, එබදු නැව. "අධොගාම් නිනන්ති **ඔජවනිකාය**" පාචි: පා: 81[17] සා: පා: 593[23]

ඔජා (නා) = ඔජස්. රසොජස් වණීණාදී අෂ්ට ධම්මකලාපයන්ගෙන් එකක්. "ආවිසනන්තිපි **ඔජම්පි** හරනති" වි: මා: සා: 879[8] අ: ප: සා: 134[22] මහා: පා: 166[10]

ඔඡක්ඛාපෙනති (ක්‍රි) = උඩුක්ඛාපෙනති යන්නෙහි පාඨාන්තරයක් සා: පා: 563[6] (උඩුක්ඛාපෙනති බලනු)

ඔඤ්ඤන (නා) (අව+√ඤ්ඤ+ත) [සං අවඥ] = ලාමක කොට දන්නා ලද, පහත් කොට සැලකූ. "**ඔඤ්ඤනන්නි** අවඤ්ඤතං" සා: පා: 122[4] 538[5] පාචි: පා: 93

ඔටඨ 1 (නා) = මුවවිට, ගැට්ට. "හිකඛූ ජම්මය පත්‍තං නික්කුජ්ජනති **ඔටට්ඨා** ඝංසියති" වූ: පා: B. 652[6] 653[7]

ඔට්ඨ 2 (නා) [සං. ඔෂ්ඨ] = තොල, දෙතොල. අ: ප: ස: 36^{17} **-චම්මන** (නා) = තොල් නැති යහු. පැවිදි නොකළයුතු පරිස දූෂකයෙක්. ස: පා: 768^{30} **-නිල්ලෙඛන** (නා) (නි + √ලිඛ + ණවු = අක) [සං. නි + ලෙඛක] = තොල ලෙවීම. "**ඔට්ඨනිල්ලෙඛකං** දිවින් පිටතොල ලෙව ලෙව" - න **ඔට්ඨනිල්ලෙඛකං** භුඤ්ජී සසාමීති සික්ඛා කරණීයා" ප්‍රා: පු: ස: 1057_{-20} **-මංස** (නා) = ඔටමස්, දෙතොල් පෙති දෙතොල. ක: වි: 153^{32}

ඔට්ඨා (නා) [සං. උෂ්ට්‍ර] = ඔටුවා. පාවි: **පා:** 14^{28} අ: ප: ස: 68^{30} (සත්‍රී: ලි: ඔටසී ජා: අ: ගැ: 225^{35})

ඔට්ඨා'සි (ක්‍රි) = ඔටුවෙක් වෙනි. දශවිධ ආක්‍රොශ වසතුන්ගෙන් **එකක්**. ඔම්සවාද ශික්ෂාපදයෙහි උපසපන් භික්ෂුවකට නිතු කිරීමෙන් පවිනි ඇවැත්වන හින ආක්‍රොශ වචනයක්. පාවි: පා: 14^{27-33} සි: ව: වි: 42^{32} ධ: අ: ගැ: 74^{9} 229^{8} 259^{8}

ඔඩ්ඩි 1 (ක්‍රි) (√උඩ්ඩ + ඒ)=ඉදිරිපත් කෙළේය. අභිමුඛ කෙළේය. නැමිය "අථඛොසා මක්කටී භුඤ්ජිත්වා තස්ස භික්ඛුනො කටිං **ඔඩ්ඩි**" පාරා: පා: 20^{16} ස: පා: 159^{2}

ඔඩ්ඩි 2 (ක්‍රි) = ඇට වී. (ඔඩ්ඩෙති යන ක්‍රියා පද යෙහි අතීත රූපය) (ඔඩ්ඩෙනති බලනු) ස: පා: 327^{1} වි: මා: ස: 1611^{13}

ඔඩ්ඩෙනති (ක්‍රි) = අටවත්. උගුලක් අටවත්. "**ඔඩ්ඩෙනති**, හටවත්" ජා: අ: ගැ: 61^{26}

ඔණ? (නා) = ගෙණ එන ලද. සාර: දී: 518^{23} වි: වි: ටී: 164^{7} (ඔණිරක්ඛ බලනු)

ඔණිරක්ඛ? (නා) = ගෙණවුත් තැබූ බඩු ආරක්ෂා කිරීම, එසේ කරන්නා. "**ඔණිරක්ඛා** නාම ආහටං භණ්ඩං ගොපෙනෙනා" ස: පා: 264^{28} සාර: ම: 27^{28} (ඔනිරක්ඛ යි ද දක්නේය. පාරා: පා: 52^{4}) (ඔනිරක්ඛ බලනු)

ඔණොජන (නා) (ඔනොජන බලනු) චූ: පා: 77^{30}

ඔණොජේථ? (ක්‍රි) = දෙව්. "**ඔණොජේථ**, වුසො සඞ්ඝස්ස චීවරනනි" පාරා: පා: 292^{29} (ඔනොජේථ බලනු)

ඔතපති (ක්‍රි) (අව + √තප + නි) = රත්වෙයි, අව්වෙන් රත්වෙයි, රත්කරයි. "පානීයං **ඔතපති**" චූ: පා: B. 28^{4} 29^{5}

ඔතමසික (නා) (අව + තමස + ඉක) = අඳුරෙහි සිටින්නා. අඳුරෙහි සිටින භික්ෂුව. නො වැන්ද යුතු භික්ෂූන් පස්නමගෙන් **එක** නමක්. "**ඔත මසිකො**, අඳුරෙහි හුන්නේ" පරි: පා: ගැ: 378 පරි: පා: 272^{31} ස: පා: 1024^{30} (අවඤ්ඤිය බලනු)

ඔතරති (ක්‍රි) (අව + √තර + නි) = බසියි අව තරණය කරයි. (අනී: **ඔතරි** වතී: **ඔතරති** අනා: **ඔතරිස්සති** සම්: **ඔතරෙය්‍ය** පම්: **ඔත රතු** පූ: ක්‍රි: **ඔතරිත්වා=අවතරිත්වා** වකෘ: **ඔතරනෙනා** සත්‍රී: **ඔතරන්ති**=බස්නී, එබදු තැනැත්තිය) පාරා: පා: 81^{25} ධ: අ: ගැ: 77^{34}

ඔතරාහි (ක්‍රි) = බසුව. "ඔතරති" යන ක්‍රියා පද යෙහි විධික්‍රියා රූපය. "ආවුසො ඉතො **ඔතරාහිති**" පාරා: පා: 81^{26}

ඔතල්ලක (නා) = බැගෑපත්, දීනයා, දුගියා. සා පිපාසාදි දුකින් පෙළුණු සිරුරු පිළිදැගුමක් හෝ නැති අසරණයා. ශික්ෂාප්‍රත්‍යාඛ්‍යාන යෙහි ගිහි ශබ්දයට යෙදූ පර්‍යාය පදයක්. ස: පා: 180^{35} සාර: දී: 457^{30} වි: වි: ටී: 115^{11}

ඔතාපෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √තප + ණාපෙ + ත්වා) = තවා, රත්කොට. වියලා. අව්වෙහි තබා. (අනී: **ඔතාපෙයි** වතී: **ඔතාපෙති** අනා: **ඔතාපෙස්සති** සම්: **ඔතාපෙය්‍ය** පම්: **ඔතාපෙතු** පූ: ක්‍රි: **ඔතාපෙත්වා** වකෘ: **ඔතා පෙනෙනා** කම්කෘ: **ඔතාපෙතබ්බා-තබ්බා-තබ්බං**=තැවිය යුතු, අව්වෙහි රත් කළ යුතු.) "අනුජානාමි භික්ඛවෙ මුහුත්තං උණ්හෙ **ඔතාපෙත්වා** පත්තං පටිසාමෙතුං" චූ: පා: 224^{11-19} 340^{3} චූ: පා: B. 650^{11-13} මහා පා: 431^{4} ම: පා: ස: 158^{38} චූ: පා: 340^{3} පාවි: පා: 53^{26}

ඔතාර 1 (නා) (අව + √තර + ණ) = ඇතුළට පිවිසීම, බැසගැන්ම. කෙලෙසුන් සිත ඇතුළට බැස ගැන්ම. "දස්සනෙ සති සංසග්ගෙහා සංසග්ගෙ සති විස්සාසො විස්සාසෙ සති **ඔතාරො**" පරි: පා: 182^{15} ස: පා: 990^{8} පරි: පා: ගැ: 151^{1} අ: ප: ස: 150^{16} ධ: අ: ගැ: 187^{20}

ඔතාර 2 (නා) = සිදුරු, වරද, දෙස්, අනුන්ගේ වරද, ජා: අ: ගැ: 38^{13} අ: ප: ස: 150^{16} ධ: අ: ගැ: 187^{20} 174^{22}

ඔතාරාපෙඛ (නා) [සං.අපෙක්ෂා>පා: අපෙඛා >අපෙඛා] = සිදුරු සෙවීම, අනුන්ගේ වරද සෙවීම. **"ඔතාරාපෙඛා,** සිදුරු සොයන්නෙමි" ජා: අ: ගැ: 38^{13} 43^{32} ප: සූ: 100^{14} (4)

ඔතාරෙසි (ක්‍රි) (අව + √තර + ණෙ + ඊ) = බහාලී. ඇතුළෙහි බහාලිය. (අතී: **ඔතාරෙසි** වතී: **ඔතාරෙති** අනා: **ඔතාරෙසසති** සමී: **ඔතාරෙය්‍ය** පමී: **ඔතාරෙතු** පූ: ක්‍රි: **ඔතාරෙත්වා** වකෘ: **ඔතාරෙනෙතා** කමී: කෘ: **ඔතාරෙතබ්බා-තබ්බා-තබ්බං**=බහාලියයුතු) ජා: අ: ගැ: 176^{29} ක: වී: පි: 122^{32} ධ: අ: ගැ: 186^{10} 204^{4}

ඔතිණ්ණ 1 (නා) (අව + √තර + ත=ඉණ්ණ) [සං. අවතීර්ණ] = 1 බස්නා ලද, බටුවාවූ. 2 රාග රහිත වූ. 1 **"ඔතිණ්ණා,** කායසංසග්ගරාගයෝ විසින් බස්නා ලද්දේ නොහොත් කාය සංසග්ගරාගයට බටුයේ" 2 දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදරාගයෝ විසින් බස්නා ලද්දේ නොහොත් දුට්ඨුල්ල වාචස්සාදරාගයට බටුයේ 3 අත්ත කාම පාරිචරියා රාගයෝ විසින් බස්නා ලද්දේ නොහොත් අත්තකාමපාරිචරියා රාගයට බටුයේ. ප්‍රා: පු: ස: 14^{20} සා: පා: 379^{15} ක: වී: 35^{1}

ඔතිණ්ණ 2 (නා) = ආරොවනය කිරීම, දැන්වීම. "ඔතිණ්ණෙන දෙසෙ සික්ඛාපද පඤ්ඤපනං'-"**ඔතිණ්ණෙනාති** ආරොචිතෙ" ස: පා: 135^{2} සාර: දී: 387^{15} **-චිත්ත** (නා) = කායසංසග්ගරාගයට බටුවා වූ සිත් ඇති, එබඳු මහණ. පරි: පා: 182^{15} **-සඞ්ඝාදිසෙස** (නා) = එනම් සඞ්ඝාදිසෙස තුණ. භික්ෂුණීන්ට අසාධාරණ වූ 1 කායසංසග්ග 2 දුට්ඨුල්ලවාචා 3 අත්ත කාම යන සඞ්ඝාදිසෙස **තුණ.** පරි: පා: ගැ: 193^{0} ප්‍රා: පු: ස: 14^{22} $159-21$

ඔතප්ප (නා) [සං. අපත්‍රප්‍ය] = භය, පවට ඇති බිය. අ: ප: ස: 22^{20}

ඔතාපී (නා) (ඔතාප + ඊ) [සං අපත්‍රප්‍ය] = පවට බිය ඇති. මහා: පා: 71^{18} 89^{10}

ඔත්ථර (නා) (අව + √ථර + ත) වැතුරුණු, පැතිරී පැවැති. ගලාගිය. "සො පදෙසො උදකෙන **ඔත්ථටො** හොති" මහා: පා: 29^{24}

ඔත්ථරණ (නා) = ළිඳ ඇතුළෙහි බැඳ තබන පෙරහන. ළිඳට බස්වා තිබෙන පෙරහන. ලී සතරක වස්ත්‍රයක් බැඳ ජලයෙහි **කණ්ඨ** සතරක් සිටුවා එහි වස්ත්‍රය සහිත ලී සතර බැඳ, කොන් සතර ජලයෙන් උඩට සිටින සේ ද, මැද කොටස ජලය ඇතුළෙහි වැටෙන සේ ද, යෙදූ පෙරහන. ජලය ඇතුළත පෙරහන ඇති බැවින් එහි වූ ජලය නිතර ම පෙරී ඇත්තේය. **කළය** එහි ඔබා ජලය ගනු ලැබේ. 'අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ඔත්ථරණං"** වූ: පා: B. 668^{7} 669^{9} ස: පා: 893^{1} චූ: පා: 220^{28} චූ: පා: B. xii^{20} (ඵ: ඉ:)

ඔත්ථරිත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √ථර + ඉ=ත්වා) = වැතිර, වැතිර හිඳ. අතුරා (අතී: **අවත්ථරි**= **ඔත්ථරි** වතී: **අවත්ථරති**=**ඔත්ථරති** අනා: **අවත්ථරිස්සති**=**ඔත්ථරිස්සති** සමී: **අවත්ථරෙය්‍ය**=**ඔත්ථරෙය්‍ය** පමී: **අවත්ථරතු**=**ඔත්ථරතු** පූ: ක්‍රි: **අවත්ථරිත්වා**=**ඔත්ථරිත්වා** වකෘ: **අවත්ථරනෙතා**=**ඔත්ථරනෙතා** = වතුරුවමින්, වැතිර හිඳිමින්) "සති සමෙමාසා නිසීදනතං **ඔත්ථරිත්වා** පත්තං හිඳුනති"-"අඤ්ඤතරං විලිවකාරං **ඔත්ථරිත්වා** මාරෙසි"-"න සංඝාටිං **ඔත්ථරිත්වා අනතරඝරෙ** නිසීදිතබ්බං" චූ: පා: B. 652^{22} පාරා: පා: 81^{35} චූ: පා: 344^{6-36} පාචි: පා: 391^{2}

ඔත්ථරියති (ක්‍රි) (අව + √ථර + ඊය + ති) = වතුරුවනු ලැබෙයි. යටවෙයි. "උදකෙන **ඔත්ථරියති"** චූ: පා: 234^{8} චූ: පා B. 28^{5}

ඔදක (නා) (උදක + ණ) = දියෙන් හටගත්. ඕඩ. "**කඳමෝ** නාම **ඔදකො** වුච්චති" පාචි: පා: 138^{25}

ඔදකජාති (නා) (උදක + ණ; + ජාති) = දියෙහි උපදින, මසුන් කැස්බන් මැඩියන් ආදීහු. ස: පා: 185^{7}

ඔදකනන්තික (නා) (උදක + අනන්ත + ණික) = උදක කිස අවසන් කොට ඇති. සේදීමෙන් අවසන් වූ. මේථුන ධර්මය. "යං එවං අසද්ධම්මං -පෙ- **ඔදකනන්තිකං** -පෙ- සමාපජ්ජිස්සසි"-"උදකං අස්ස අන්තො **සුද්ධන්තං** ආදියතීති උදකන්තං. උදකන්තමෙව= **ඔදකනන්තිකං,** සො මේථුනධම්මො" පාරා: පා: 191^{6} ස: පා: 153^{31} 183^{22} සාර: ම: 15^{10} ජා: අ: ගැ: 131^{25}

ඔදන (නා) [සං. ඔදන] = 1 බත, ආහාරය. සත්වැදෑරුම් ධාන්‍ය සහලින් පිසූ බත. 2 **පස්** වැදෑරුම් භොජනයන්ගෙන් හෝ **එකක්,**

3 සොළොස් පිණ්ඩපාතයන්ගෙන් හෝ එකක්. ප්‍රා: පු: සං: 103^{19} පාරා: පා: 58^{19} සං: පා: 510^{13} 605^{7} මනෝ: පූ: 491^{34} පරි: පා: 249^{37}

-ගතික (නා) (ගති + **ක**) = ඔදන සුභාවය ඇති, බත්වැනි. **ක**: වි: 73^{25} **ක**: වි: පි: 54^{16}

-සුරා (නා) = එනම් සුරාව. හාජනයෙක්හි බත් බහා එහි දිය වත්කොට අළලා සදා ගත් සුරා වර්ගය. වින: ම: 236^{33} සාරා දී: 858^{17} (ඔදනීය සුරා බලනු)

ඔදනික (නා) (ඔදන + **ඉක**) = 1 බත් තබන තැන. බත් විකුණන තැන. 2 අරක්කැමියා. ජා: අ: ගැ: 94^{18} 173^{20} අ: ප: සු: 63^{26}

-ආපණ (නා) = බත් තබන අංගාණිය, බත් විකුණන සල්පිල ජා: අ: ගැ: 94^{18} –

-සරවිටි (නා) = බත් විකුණන ගෙවල් ඇති වීථිය. බත් විකුණන ගේ ඇති වෙළෙඳුන් ඉන්නා වීථිය. ජා: අ: ගැ: 173^{20} (ඔදනීයඝර බලනු)

ඔදනීයඝර (නා) = විකුණනු පිණිස බත් පිසන ගෙය. "අඤ්ඤතරෝ භික්ඛු දුබ්භික්ඛෙ ඔදනීය ඝරං පවිසිත්වා – පෙ – අවහරි" පාරා: පා: 58^{18} සං: පා: 275^{31}

ඔදනීයසුරා (නා) = එනම් සුරාව. පාචි: පා: 128^{1} වින: ම: 236^{33} (ඔදන සුරා බලනු)

ඔදපත්තකිනී (නා) (උදපත්ත + **ක** + ඉනී) = එනම් භාජනය. අටවැදුරුම් හෝ දසවැදුරුම් භාජනයන්ගෙන් එක් තැනැත්තියක්. ජලය (උදක පාත්‍රය) සාක්ෂ්‍ය කොට පාවා දුන් භාජනය. **ඔදපත්තකිනී** නාම උදපත්තං ආමසිත්වා වාසෙති" යි වදාළ "ඉදං උදපත්තං විය සංඝස්ස අහෙජ්ජා හොථ" යි කියා එක් දියපතක් පිරිමිහු එක්කොට භාජනාවතාර කරවා භරියා කැර වූ මාගම් **ඔදපත්තකිනී** නම්" ක: වි: පි: 291^{1} සාරා: මි: 58^{27} සං: පා: 397^{22} පාරා: පා: 156^{2-19} වින: ම: 101^{18} වි: වි: ටී: 225^{10}

ඔදහථ (ක්‍රි) (අව + $\sqrt{}$දහ + ථ) = යොමු කරව්. කත් තමව්. "**ඔදහථ** භික්ඛවෙ සොතං. අමත මධිගතං" මහා: පා 8^{28} 911

ඔදහිත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + $\sqrt{}$දහ + ඉ + ත්වා) = බහා, ඇතුළත බහා. (අනී: **ඔදහි** වර්ත: **ඔදහති** අනා: **ඔදහිස්සති** සම්: **ඔදහෙය්‍ය** පරි: **ඔදහතු** පූ: ක්‍රි: **ඔදහිත්වා** වක්‍රා: **ඔදහනෙනා** කර්මක්‍රා: **ඔදහිතබ්බා – තබ්බා – තබ්බං** = බහා ලිය යුතු) "සොතං **ඔදහිස්සනතීති** පකකමිතබ්බං" මහා: පා: 168^{15} 911 169^{6} "පත්තමහි **ඔදහිත්වා** අභිනාගං බ්‍රාහමණස්ස දසෙසසි" මහා: පා: 23^{24}

ඔදාත (නා) [සං. අවදාත] = සුදු, ශ්වේත වර්ණය, එලළු. වි: මා: සා: 417^{3} මහා: පා: 265^{4} පරි: පා: ගැ: 29^{8} සාර: දී: 411^{8}

-අලඞ්කාර (නා) = ශ්වේතවර්ණ ආභරණ පැළඳි, සුදු පැහැති අබරණින් සැරසුණු. "අපෙපකවෙව ලිච්ඡවි **ඔදාතා** හොනති ඔදාත වණණා ඔදාතවත්ථා **ඔදාතාලඞ්කාරා**" මහා: පා: 265^{5} මි: පා: සා: 714^{32}

-කසිණ (නා) [සං. කෘත්ස්න] = අවදාත කසිණය. දශකසිණයන්ගෙන් එකක්. සුදු පැහැ ඇති දෑසමන් ආදී මල් හෝ සුදුපිළි ආදියක් හෝ එබදු අන් කිඹිවක් හෝ නිමිතිකොට වඩන **කසිණ** භාවනාව. වි: මා: සා: 516^{36} අඞ්ගු: පි: 268

-වණණ (නා) = අවදාත වර්ණය, සුදුපැහැය, එබදු පැහැ ඇති. මහා: පා: 265^{5} අඞ්ගු: නි: 268

-වත්ථ (නා) [සං. වස්ත්‍ර] = සුදුපිළි, වි: මා: සා: 4 636

-වත්ථවසනා (නා) = සුදුපිළි හඳිනා ලද්දේ, එබදු භික්ෂූහු. වින: ම: 478^{6}

-වත්ථා (නා) = සුදු පිළි හඳිනා ලද්දේ. "අපෙපකවෙව ලිච්ඡවි -පෙ= **ඔදාතවත්ථා** ඔදාතා ලඞ්කාරා" මහා: පා: 265^{4} මි: පා: සා: 714^{23}

-වසනා (නා) = සුදුපිළිහන්, එබදු ගිහියෝ. "නිහි කාමභොගිනො **ඔදාතවසනා** -පෙ- ආවරියෙසු සගාරවා සපපතිස්සා සභාගවුතතිකා විහරිස්සනතී" මහා: පා: 221^{18}

ඔදිස්ස (පූ: ක්‍රි:) [සං. උද්දිශ්‍ය] = උදෙසා, නියම කොට. පිණිස, හිමිතබා. ජා: අ: ගැ: 133^{28} **ක**: වි: පි: 34^{4} සං: පා: 521^{10} 596^{4} 676^{22} පාචි: පා: 249^{18} (සත්ත ඔදිස්ස බලනු සං: පා: 521^{10}) (ඔදිස්සක බලනු.)

-ආචික්ඛති (ක්‍රි) = නියම කොට, හිමි තබා කියයි. භික්ෂුණී විභඞ්ග සත්තරසකයෙහි ප්‍රථම සඞ්ඝාදිශෙෂ ශික්ෂා පදයෙහි නිස්සාරණීය ශික්ෂාපදයේ දක්නා පරිදි යම් මෙහෙණක් විනිශ්චය මහාමාත්‍යයන් වෙත ගොස් අසුවලා විසින් මෙහෙණ වරෙහි පලතුරු ආදිය පැහැරගනු ලැබේයයි නියම කොට කියයි නම් සඟ වෙසෙස් වේ. පාචි: පා: 249^{18} සං: පා: 676^{21}

-ආචික්ඛනා (නා) = නියම කොට කීම. අනාගතය හෝ අතීතය අරභයා නියම කොට කීම. භික්ෂුණී

විහඬග සත්තාරසක ප්‍රථම ශික්ෂාපදයෙහි භික්ෂුණියකට සඟවෙසෙස්වන එක් ආකාරයක්. සං: පා: 676[12] (ඔදිසස්ස ආචිකඛති බලනු)

ඔදිසඤ්ඤක (නා) (ඔදිසස්ස + ක) = නියම කිරීම, සීමා කිරීම. උදෙසා. "ඔදිසඤ්ඤක නම් භිම් තබනු" ජා: අ: ගැ: 467 12516 සං: පා: 5201[0] ජා: අ: ගැ: 1338[8]

ඔඛානසමොඛාන 1 (නා) [සං. අවඛාන? සමව ධාන] = තෙවැදෑරුම් සමොධාන පරිවාසයන් ගෙන් එකක්. "ඔධුනිත්වා අවධූය පහාය සමොධානෙ ඔඛාන සමොධානෙ" සමෝ ධාන පරිවාසය 1 ඔඛාන සමොධානය 2 අඟස සමෝධානය 3 මිස්සක සමොධානයයි තෙවැ දෑරුම් වේ. එහි ඔඛානසමොධානය නම් මූලාය පටිකස්සනය කළ මහණහට දෙන පිරි වෙසය." ම: පා: සං: 171[27] 172[4] 173[5] සං: පා: 875[28] 876[22] ක: වි: 501[0] ටීක: ම: 125[27] ක: වි: පි: 41[7]

ඔඛානසමොඛාන 2 (නා) = එනම් මානත සමොධාන මානත් තුණෙන් එකක්. "මේ සමොධාන මානත වනාහි 1 ඔඛානසමොධා නය 2 අඟසසමොධානය 3 මිස්සකසමොධාන යයි තෙවැදෑරුම් වේ. මූලාය පටිකස්සනය කළ මහණහට දෙන මානත ඔඛාන සමෝ ධාන මානත නම්" ම: පා: සං: 173[38] 174[1] සං: පා: 879[35] 880[2] ක: වි: පි: 41[7] (ඔඛාන සමොධාන බලනු)

ඔඛි (නා) [සං. අවධි] = සීමාව. නියමය. "ඔඛිං අකත්වා, භිරි නොදක්වා" ක: වි: පි: 127[21] ක: වි: 152[22] අ: ප: සං: 32[14] ජා: අ: ගැ: 204[18]

ඔඛිසොඵරණ (නා) = සීමා කොට පැතිරවීම. සත් ආකාරයකින් මෛත්‍රී භාවනාව වැඩීම. "ඉමෙහි සත්ත ආකාරෙහි ඔඛිසොඵරණා මෙත්තා වෙතොවිමුත්ති වෙදිතබ්බා" වි: මා: සං: 755[6] 759[1]

ඔධුනන (නා) [සං. අවධූනන] = යටිකුරුකොට සැලීම. "ඔධුනන නම් අධොමුඛ කොට වලනයයි" වි: මා: සං: 1202[24]

ඔධුනිත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √ධුන + ඉ + ත්වා) = පොළා, පොළා හැර, දුරුකොට,මකාහැර. සං: පා: 892[28] ටීක: ම: 125[27] ක; වි: පි: 41[17]

ඔනත (නා) [සං. අවනත] = නැමුණු, "නයි මසස කකුධස්ස සාඛා ඔනතා" මහා: පා: 26[24]

ඔනද්ධ (නා) [සං. අවනද්ධ] = 1 වැසුණු 2 එකා බද්ධ වූ, එකට බැඳී පවත්නා, "අඞ්කාරෙන ඔනද්ධා තණ්හාදසා සතෙත්තිකා' චූ: පා: 414[5] 439[28] සු: ප: 421[3]- පීඨ (නා) = මේට්ටය සහිත පුටුව. මේට්ටය හා එකාබද්ධ වූ පුටුව: "අනුජානාමි භික්ඛවෙ ඡිනද්ධ මඤ්චං ඔනද්ධ පීඨං" චූ: පා: 267[20] 414[5] චූ: පා: B. xiii[24] 460[8] 461[9] -මඤ්ච (නා) = මේට්ටය සහිත ඇඳ, මේට්ටය හා එකා බද්ධ වූ ඇඳ. "තෙන ඛො පන සමයෙන උතුනියො භික්ඛුනියො ඔනද්ධ මඤ්චං ඔතද්ධපීඨං අභිනිසීදනති" චූ: පා: 267[20] 414[4]

ඔනඤ්ඡිතුං (තුං) = අවවින් වැසීම. උරයක් යෙදීම. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ භිසිං ඔනඤ්ඡිතුං" - "මහණෙනි බිස්සට උරයක් යෙදීම අනුදනිමි" චූ: පා: 267[17] චූ: පා: B. 181[8] 192[6]

ඔනමන (නා) (අව + √නම + යු = අන) = යටට නැමීම. පාරා: පා: 132[32] (ඔලඔසන බලනු)

ඔනාමෙසි (ක්‍රි) = නැමීය; පහතට නැමීය. "අථඛො කකුධෙ අධිවත්වා දෙවතා-පෙ- සාඛං ඔනාමෙසි" මහා: පා: 26[24] 27[11]

ඔනිරකඛ (නා) (ඔණිරකඛ බලනු) පාරා: පා: 52[4]

ඔනීතපත්තපාණී (නා) [සං. අපනීත>ඔනීත]= පාත්‍රයෙන් ඉවත් කළ අත් ඇති. වළඳ අවසන් වූ "භගවන්තං භුත්තාවිං ඔනීත පත්තපාණිං එකමන්තං නිසිදි" මහා: පා: 17[4] 35[32] සං: පා: 727[15] (ඔනීතපත්තපාණී යනුත් පාඨයි ප: සූ: 236[2])

ඔනියනති (ක්‍රි) = ගෙනයනු ලබත්. "තෙ වධාය ඔනියනති" මහා: පා: 98[16]

ඔනොජන (නා) (අව + √නුද? + යු = අන) = කල් තැබීම. පිරිවෙස් පුරන භික්ෂූන් උදෙසා අනුදන වදළ බතක් පිරිවෙස් පුරන භික්ෂුව විසින් වැඩි මහළු පිළිවෙළින් ප්‍රකෘති භික්ෂූන් සමග කටයුතු කරුණු පසින් එකක්. පිරි වෙස් පුරන භික්ෂුව බත්හලෙහි සඞ්ඝතවක ස්ථානයෙහි හිඳින බැවින් කැඳ බත් ආදිය

මද වෙයි. හිතවෙයි එයට පිළියම් වශයෙන් මේ ඔනොජනය පැණවූහ. විසඋජනය හෙවත් අනෙක් දවසට කල් තැබීම ඔනොජනය නම්. එක් දිනකට දෙතුන් බතක් උදෙසනු ලැබේ නම් එවිට විසඋජනය කළ යුතුයි. එසේ විසඋජනය කළ බත අනෙක් දිනයෙහිදී සෙසු භික්ෂූන් නො පිළිගෙන ඒ පිරිවෙස් පුරන භික්ෂුවට දෙන්නට නියම වෙයි. මුලදී විසඋජනය නො කරන ලද්දේ නම් ඒ භික්ෂුවට නො ලැබේ" –"**ඔනොජනය** නම් තමන්ට පැමිණි උදෙසා භත්තාදිය එදින අනිකෙකුට භාර කරවා පසු දිනකට තමන් පවරවා ගැණීමය" චූ: පා: B. 234[19] 235[31] චූ: පා: B. xiii[28] (ඵ: ඉ:) චූ: පා: 82[30] ස: පා: 860[31] මී: පා: ස: 183[14] වි: වි: ටී: 449[16]

ඔනොජේථ (ක්‍රි) = දෙවි. "ඔනොජේථාවුසෝ සඞ්ඝස්ස විවරනති" පාරා: පා: 292[28] ස: පා: 533[2] (**ඔණොජේථ** යි ද දක්නේය. පාර: පා: 292[29])

ඔනොජේමි (ක්‍රි) = දෙමි. පරිත්‍යාග කරමි. නිස්සජනය කරමි. විත: ම: 143[26] (**ඔණෝජේමි** යි ද දක්නේය)

ඔපක්කමික (නා) (උපක්කම + ණික) = 1 උපක්‍රමයෙන් සිදුවූ, උපක්‍රමයෙන් ඉවත් කළ 2 එක් පණඩකයෙක්. කු: සි: ස: 10[6] **-ආබාධ** (නා) = වධබන්ධනාදි උපක්‍රමයෙන් හටගත් ආබාධ මනෝ: පූ: 525[9] **-පණ්ඩක** (නා) = එනම් පණ්ඩකයා. පැවිද්දට නුසුදුසු පුද්ගලයෙක්. පස් වැදෑරුම් පණ්ඩකයන්ගෙන් එක් පණ්ඩකයෙක්. "**ඔපක්කමික පණ්ඩක** නම් නිමිත්ත සම්පාත බීජොදධරණය කෙළේසි[1] –"යස්ස උපක්කමෙන බීජානි අපනීතානි අයං **ඔපක්කමික පණ්ඩකෝ**" ක: වි: පි: 15[17] ස: පා: 758[28] කු: සි: ස: 10[32] ක: වි: 15[17] විත: ම: 43[10]

ඔපතිකා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √පත + ඉ + ණා) = ඇතුළෙහි පතිතව, වැටී. "අන්තළික්ඛා ධඤ්ඤස්ස ධාරා **ඔපතිකා** ධඤ්ඤාගාරං පූරෙසි" මහා: පා: 273[35] ම: පා: ස: 728[8] 729[9]

ඔපපාතික (නා) (උපපාත + ණික) [බෞ: සං: උපපාදුක] = උපපතනය වීමෙන් උපදින දිව්‍ය බ්‍රහ්ම නෙරයිකාදීහු. අණ්ඩජ ජලාබුජ සංසෙදජ යන තුන් ආකාරයෙන් වෙනස්ව පහළ වන්නෝ. "නිර්මිතව පෙනීයන්නාවූ දෙව් බඹුන් ආදී සත්ත්ව ඔපපාතිකයෝ නම් වෙත්" – 'උපපාතො තෙසං අත්ථීති **ඔපපාතිකා**. මෙහි උප ශබ්දය විශිෂ්ටවාචී හෙයින් උත්කෘෂ්ටගති පරිච්ඡේදවශයෙන් විශිෂ්ට වූ උපපාතය ගන්නා ලදී. "අභිරූපස්ස කණ්ඩකු දානබ්බා" යනු මෙනි" – "**ඔපපාතිකා** පරිපූණී වස්ථාවෙන් **පැමිණෙන** හෙයින් ඔපපාතිකයෝ නම් වෙත්" අභි: කෝ: 145[22] 251[1] 253[9] අ: ප: ස: 98[25] වි: මෑ: ස:1354[21] **-මනුස්ස** (නා) = ඔපපාතික මනුෂ්‍යයෝ. ස: පා: 326[9] අභි: කෝ: 253[10] **-යොනි** (නා) ඔපපාතික යොනිය. **එතම් සත්ත්ව නිකාය**. වි: මෑ: ස: 1354[21]

ඔපම්ම (නා) (උපමා + ණ්‍ය) = උපමාව. "**ඔපම්ම** නිදස්සනත්ථාය" ස: පා: 1012[32] පර: ප:

ඔපාත (නා) (අව + √පත + ණ) = ආවාටය, වළ. ස: පා: 326[2] ක: වි: 31[10] ක: වි: පි: 23[17] ජා: අ: ගැ: 61[25] ධ: අ: ගැ: 285[10] **-ඛණක** (නා) (√ඛන + ණ්වු = අක) = වළ කණින්නා. වළ සාරන්නා. ස: පා: 325[29] 326[7] **-ඛනන** (නා) (√ඛන + යු = අන) = වළ කැණීම, වළක් සැරීම. මනුෂ්‍ය විග්‍රහ පාරාජිකාවෙහි සවැදැරුම් වධ ප්‍රයොගයන්ගෙන් එකක්. "අසවල් මිනිස් මියේවයි වළකණිනි නම් හැම පියොවිහි මේ දුකුළාවෙ" සි: ව: වි: 24[1] ක: වි: 30[11] 31[10] ස: ඵා: 324[35] 336[2] **-රොග** (නා) = වළෙහි වැටීමෙන් රොගී වූ තැනැත්තා. ස: පා: 326[7]

ඔපානෙතබ්බා (නා) = (අව + √පත + ණෙ + තබ්බා) = හෙළිය යුතු, හටගැන්විය යුතු "න උපජ්ඣායස්ස භණ්ඩමනස්ස අනන්තරනන්තරා කථා **ඔපානෙතබ්බා**" ස: පා: 730[35] මහා: පා: 591[1]

ඔපාන (නා) = උදපානය, ළිඳ, පොකුණ "**ඔපාන** භූතානි, උදපාන භූතානි" වි: මෑ: ස: 52[33] ධ: අ: ගැ; 235[18]

ඔපායික (නා) (උපාය + ණික) = උපාය ප්‍රති සංයුක්තය; සුදුසුය. මැනැවි. මේ උපායයෙන් (ක්‍රමයෙන්) නුඹ මෙවක් පටන් මට භාරය· "උපජ්ඣායො මෙ හනෙන හොහි" සි. උපාධ්‍යාය ග්‍රහණය කළහුගේ යාවකුව පිළිගත්

බව උපාධ්‍යායයන් විසින් දන්වන වාග් විඥප්ති ප්‍රඥප්තියෙන් එකක්. "සාහූනි වා ලහුනි වා ඔපාසිකනනිවා පතිරූපනනිවා ජාසාදිකෙනසමපාදෙහීතිවා-පෙ-වදති විඤ්ඤු පෙති ගහිතො හොති උපජ්ඣායො" "ඔපාසිකනනි උපාය පටිසංයුත්තං" මහා: පා: 42[24] 58[26] සී: පා; 72[934] ම: පා: සී: 149[25] මි: ලං: 201[3] අ: ප: සී: 48[25] මි: මි: ටී: 368[12] ඇ

ඔපිලාපෙති (ක්‍රි) (අව + √පල + ණාපෙ + ති) = පා කොට යවයි. (අතී: **ඔපිලාපෙසි** වනී: **ඔපිලාපෙති** අනා: **ඔපිලාපෙසෙති** සම්: **ඔපිලාපෙය්‍ය** පම්: **ඔපිලාපෙතු** පූ: ක්‍රි: **ඔපිලාපෙත්වා** වකා: **ඔපිලාපෙනෙනා** = පාකර යවමින්) "අපපාණකෙ වා උදකෙ ඔපිලාපෙය්‍ය." - "අපපහරිතෙ වා ඡඩ්ඩෙති අපපාණකෙ වා උදකෙ ඔපිලාපෙති" මහා: පා: 176[26] 177[8] 407[9] ජා: අ: ගැ: 80[32] 81[26] 204[13].

ඔපුඤ්ඡාපෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √පුඤ්ඡ + ණාපෙ + ත්වා) = ගල්වා, ආලෙප කරවා, "හරිතෙන ගොමයෙන පඨවිං ඔපුඤ්ඡාපෙත්වා දෙව පුඤ්ඡේ කාරාපෙසි" පාරා: පා: 15[4] සී: පා; 14[431] ධ: අ: ගැ: 227[1]

ඔපුඤ්ඡිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = ආලෙප කොට, පිරිබඳ ගෙන. ධ: අ: ගැ: 227[1].

ඔපුනාපෙතබ්බං (නා) = පොළා ලීම කට යුතුයි. පොළා ලිය යුතුයි. වී හුළං ගැස්විය යුතුයි. "උද්ධාරාපෙත්වා ඔපුනාපෙතබ්බං" චූ: පා: B. 138[20].

ඔපුනාපෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) = පොළා, හුළංගස්වා. චූ: පා: 305[28].

ඔබද්ධ (නා) = මුදු ලීම, අසුනෙන් නැගිටුවීම. සී: පා: 865[15].

ඔබණ්ඩිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = (අව + √බණ්ඩ + ඉ = ත්වා) = තමා බැඳ. "තස්ස තස්ස ඔබණ්ඩිත්වා චීවරං සිබෙබතුං" චූ: පා: B. 658.

ඔභගඟ (නා) [සං. අව + භඟන] = බිඳ හෙලන ලද, මැදින් බුන්. කඩා පහතට දැමූ, "ඔභ ගෙඟාභගඟසඞ්ඝාසා සාඛා භඞ්ගං ඛාදන්ති" -"ඔභගඟං, මැද-බුනුවා" මහා: පා: 407[28] සී: පා: 855[16] ධ: අ: ගැ: 123[30] 189[22] -**ඔභගඟ** (නා) = මැදින් කඩා, වඩාලා පහතට දැමූ මහා: පා: 407[32].

ඔභඤ්ඤිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = බිඳ, නමා, සී: පා: 896[7] ක: චි: පි: 122[7] ක: චි: 149[8].

ඔභතචුම්බට (නා) = එනම් සත්‍රිය. අට වැදෑරුම් භාර්‍යාවන්ගෙන් එක් භාර්‍යාවක්. දර ඇ ගෙණෙනුවට හිසෙහි තුබූ සුඹුළුව (= දරණුව) ඔභා තබා භාර්‍යා භාවයට උපනීත කාෂ්ඨභාරිකාදි සත්‍රී **ඔභත චුම්බටා නම්**" ක: චි: පි: 29[16] සී: පා: 399[26] පාරා: පා: 156[2-20] සාරා: ම: 58[29] වින: ම: 101[8] (අටඨ භරියා බලනු).

ඔභාස 1 (නා) (අව + √භාස + අ) = නුසුදුසු කථාව. ප්‍රත්‍යය පිළිබඳ කථාව. තමාගේ ඉච්ඡාව හැඟවීම, පහළ කිරීම. ප්‍රත්‍යය නො සෙවිය යුතු එක් ක්‍රමයක්. චි: මා: සී: 67[42] 77[26] කු: සි: සී: 126[30] 127[8] 128[22] සාර: දී: 672[36] චි: ම: ටී: 47[2].

ඔභාස 2 (නා) = 1 ආලොකය. එළිය. 2 කසිණාලොකය. විදර්‍ශනාවට උපකෙලෙශ වූ අවභාසය. අ: ප: සී: 8[9] චි: මා: සී: 417[35] 1571[30] ජා: අ: ගැ: 53[39] ධ: අ: ගැ: 82[27] 246[3] සාර: දී: 586[26] 588[14].

ඔභාස 3 (නා) = මල් හා ගෙඩි දෙන රුක් රොපනය කිරීමෙහි ඔභාසය. "**ඔභාස නම්** හුදළු ආදී ද, මල් රුක් ද ගෙන සිටීමයි. එය වටනේය." කු: සි: සී: 99[12] -**කම්ම** 1 (නා) = පහළ **කරණ** ක්‍රියාව. ප්‍රත්‍යය ලබන අදහසින් ඒ පිළිබඳව කථා කිරීමෙන් අදහස හැඟවීම. චීවර පිණ්ඩපාත ප්‍රත්‍ය දෙකෙහි නුසුදුසු වූවක්. වසුපාලයන් දැක කිමෙක් ද මේ වස්සෝ කිරි දෙනුන් වස්සෝද? මෝරු දෙනුන් වස්සෝ දැයි භික්ෂුව විචාරති. සඩාමීනි කිරි දෙනුන් වස්සෝ යයි වසු පල්ලෝ පිළි තුරු දෙති. එහිදී භික්ෂුව මෙසේ කියති. එය විය නො හැක. මොවුන් කිරි දෙනුන් ගේ වස්සන් නම් අපත් කිරි ලැබිය යුතු නොවේ දැයි මෙසේ කිරි ලැබීමේ ආශාව පහළ **කරණ** ක්‍රියාව **ඔභාස කම්ම නම්** වේ. චි: මා: සී: 67[42] 77[28] කු: සි: සී: 127[8] (ඔභාස කම්ම 2 බලනු). -**කම්ම** 2 (නා) = ඔභාස කමීය, සෙනසුන් ලැබීමේ ආශාව

යෑමුව නො කියා අදහස හැඟෙන සේ කීම. "උපාසකවරුනි! තොපි කොහි වසව් ද? සවාමීනි ප්‍රාසාදයෙහි යයි කිකල කිමෙක්ද? උපාසකවරුනි භික්ෂූන්ට වනාහි ප්‍රාසාද නො වටීදැයි" මෙසේ ප්‍රාසාදයක් ලැබීමේ අදහස යෑමුව නොකියා එය හැඟෙන සේ කීම. සෙනසුන් පිළිබඳව **ඔභාස කම්මය** වටනේය. "සතරවන පසයෙහි පරිකථාදි සතරම වටී. තුන්වන පසෙහි විඤ්ඤත්ති මුත් සෙසු තුන වටී. පළමු දෙපසයෙහි හැමම නොවටී" - මෙහි පරිකථාදි සතර නම් 1 පරිකථා 2 ඔභාස 3 නිමිත්ත කම්ම 4 විඤ්ඤත්ති යන සතරයි. කු: සි: ස: 127¹⁹ 128²⁵ සාර: දී: 672³⁶ ස: පා: 404³¹ **-කරණ** (නා) = ඔභාස කරණය. තමාගෙ කැමැත්ත හැඟවීම. වි: මා: ස: 7³³ (ඔභාස කම්ම 1 බලනු) **-ගාථා** (නා) = ආලොකය විහිදුවීම පෙරටු කොට දෙසූ ගාථාව. 1 පාචිත්තිය පාළියෙහි අත්ථඔභත ශික්ෂාපද නිදානයෙහි දක්නා "අධිවෙතසෝ අපපමජ්ජතෝ මුනිනෝ" ආදී ගාථාව. 2 චුල්ල පන්ථක තෙරුන්ගේ උදාන ගාථාව. "ඔභාස විස්සජ්ජන පුබ්බකං භාසිතා ගාථා **ඔභාස ගාථා**" ස: පා: 588³⁶ පාචි: පා: 70⁸ සාර: දී: 827²³ 828¹⁰ ධ: අ: ගැ: 94¹ වි: මා: ස: 942³⁷ **-මණ්ඩල** (නා) = අවභාස මණ්ඩලය. ආලොක මණ්ඩලය. ආලොක කසිණයෙහි බිත්ති සිදුරින් හෝ වා කවුළු ආදියෙන් හෝ කිමට වැටුණු සූර්‍යාලොක වන්ද්‍රාලොකාදීන්ගේ මණ්ඩලය. ආලොක කසිණය වඩන්නහු විසින් වැඩිය යුතු එක් නිමිත්තක්. වි: මා: ස: 417¹³-³⁴ **-මත්ත** (නා) [සං. මාත්‍ර] = ආලොක මාත්‍රය. විදර්‍ශනාවට උපකාරශ වූ අවභාස මාත්‍රයක්. ජා: අ: ගැ: 53²⁹.

ඔභාසන 1 (නා) (අව + √භාස + යු=අන) = අවභාෂණය, අසභ්‍ය කථා. "**ඔභාසනා** තයෝ වුත්තා" සු: ප: 132⁶ පරි: පා: 278³⁰

ඔභාසන 2 (නා) = අවභාෂණය, යෑමුව නො කියා අදහස හැඟෙන සේ කීම. වි: චි: ටී: 229²³ සාර: දී: 672³⁷ (ඔභාස කම්ම 1 බලනු)

ඔභාසනති (ක්‍රි) = අසද්ධම්ම පිණිස කථාකරත්. අසත් ධර්‍මයෙන් කථාකරත්. "භික්ඛුනියෝ **ඔභාසන්ති**" චූ: පා: B. 434¹² ස: පා: 952³⁶ (ඔභාසෙන්ති යි ද දක්නේය. චූ: පා: 405¹⁴)

ඔභාසෙති (පු: ක්‍රි:) (අව + √භාස + ණෙ + ති) = ආලොක කොට. "කෙවලකප්පං වන සණ්ඩං **ඔභාසෙති**" මහා: පා: 247 25² සාර: ම: 196³⁵

ඔභාසෙය්‍ය (ක්‍රි) (අව + √භාස + එය්‍ය) = අසඬ්ගී වචන, අසභ්‍ය වචන, තොමතා තෙපුල් කියන්නේය. ශීලය පිළිබඳ සීමාව ඉක්මවා හැසිරෙන්නේය. මාගමකගේ වසමග පසමග පිළිබඳ සතුති නිදු කරන්නේය. අනී: **ඔභාසි** වතී: **ඔභාසති** අනා: **ඔභාසිස්සති** සම්: **ඔභාසෙය්‍ය** පම්: **ඔභාසතු** පු: ක්‍රි: **ඔභාසෙසි** වකා: **ඔභාසෙනෙනා** සත්‍රී: ලී: **ඔභාසෙනති** කම්කා: **ඔභාසෙතබ්බා - තබ්බා - තබ්බං**) "**ඔභාසති**, අසභ්‍ය තෙපුල් කියා ද"-"**ඔභාසෙනෙය්‍ය**, අසඬ්ගී තෙපුල් බණන්නාහට" "න භික්ඛුනියෝ **ඔභාසෙතබ්බා**" පාරා: පා: 144¹⁸ ස: පා: 390¹⁴ ප්‍රා: පු: ස: 15¹⁸ ක: වි: පි:27²¹ පරි: පා: ගැ: 35¹² පරි: පා: 278 චූ: පා: 405¹⁹ ධ: අ: ගැ: 36¹²

ඔභොග (නා) (අව + √භුජ + ණ; ජ=ග) = නැමීම, සිවුර නැමූ තැන. චීවරභෝගය. **සිවුරු** නැමීම අතර. "**ඔභොග** කාලබන්ධනං කාතබ්බං" ම: පා: ස: 154²⁷ 185¹⁶ සාරා: ම: 202³⁸ මහා: පා: ගැ: 20²⁴ මහා: පා: 43¹⁷ 52¹⁹ චූ: පා: 363. වි: ලං: 289.

ඔමක 1 (නා) (සං. අවම + ක) = **ලාමක**, අඩු, පහත් "**ඔමක** පරිමාණං, අවම ප්‍රමාණයෙන්" ජා: අ: ගැ: 133¹⁴ කු: සි: ස: 24¹⁵ අ: ප: ස: 94⁵ වි: ම: ස: 135³⁶

ඔමක 2 (නා) = එනම් පාත්‍රය. ප්‍රමාණයෙන් ඉතාම අඩු පාත්‍රය. කු: සි: ස: 24²⁴ සි: ව: වි: 37²⁵ (ඔමක පත්ත බලනු) **-ථවිකථවිපත්ත** (නා) = ඔමකොත්ථවිෂට පාත්‍රය. තව පාත්‍රයන්ගෙන් එකක්. ඔමක පාත්‍රයට හි පමණට වඩා විශාල වූ පාත්‍රය ස: පා: 510²³ කු: සි:ස: 24²⁶ (ඔමක පත්ත බලනු) **-පත්ත** (නා) = ඔමකොමක පාත්‍රය. ඔමක පාත්‍රයටත් වඩා ප්‍රමාණයෙන් අඩු පාත්‍රය. තව වැදූරුම් පාත්‍රයන්ගෙන් එකක්. පාත්‍රයක් මෙන් නොව භාජනයක් මෙන් පරිභොග කටයුත්තක්. "තස්මා එතෙ භාජන පරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බං" ස: පා; 510²⁷ කු: සි: ස: 94³⁷ සි: ව: වි: 37²⁵ ක: වි; 73³⁴ **-මාතු මාස** (නා) = සිව් මසකට අඩු, සාරම්ස්ක්

ඉකුත් නොවූ. පාචි: පෘ: 46[26] **-චාතුමාස ඔවටික** (නා) = වැසි වැස සාරමසක් ඉකුත් නොවූ, එබඳු පොළොව. අජාත පෘථිවියේ **එක් ලක්ෂණයක්**. පාචි: පෘ: 46[26] **-පත්ත** (නා) = ඔමක පාත්‍රය. ප්‍රමාණාතියෙන් ඉතා අඩු පාත්‍රය. අතිඝ්‍යාත විකල්පනයට සුදුසු **එක් පාත්‍රයක්**. මගධ නැළියෙන් නැළි භාග යක (පත සතරක) සාලින් පිසූ බත සහ එයට සුදුසු මූදග සූපය ද, හැම පිඬකටම පොහොනා මත්‍රය මාංසාදි අවුළුඳ ගන්නා පමණ වූ පාත්‍රය. මේ පමණින් කුඩා වූයේ **ඔමකොමක** පත්ත නම්. මෙයට වඩා විශාල වූයේ ඔමක උක්කාටඨ පත්ත නම්. පාචි: පෘ: 273[23] කු: සි: ස: 24[24] සි: ව: වි: 37[19] ස: පෘ: 510[21] ක: වි: 73[23]

ඔමට්ඨ (නා) = 1 යටිකුරු වූ සිදුර. එබඳු සිදුරක් ඇති සැළි ආදිය. 2 පහළ සිට පහර දෙන ලද. **"ඔමට්ඨං** නාම අධොමුඛ ඡිද්දං" ස: පෘ: 230[34]

ඔමද්ද (නා) (අව + √මද්ද + අ) [සං. අවමර්ද) = මැඩීම, මැඩලීම.

ඔමද්දකාරක (නා) = මැඩලන්නා, වන් මැඩලන භික්ෂුව. **කම්මය** පටිපස්සම්භනය නොකළ යුතු භික්ෂුවකගේ එක් ලක්ෂණයක්. පරි: පෘ: 241[20] පරි: පෘ: ගැ: 32[17]

ඔමද්දිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = 1 මර්දනය කොට, මැඩ. 2 හනා, මිශ්‍රකොට. **"ඔමද්දිත්වා,** මාගේ වචනයෙන් ඔහුගේ වචනය මැඩ." – "න ථූපතො ඔමද්දිත්වා පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිස්සාමීති සික්ඛා කරණීයා" පරි: පෘ: ගැ: 13[8] 35[3] **පරි:** පෘ: 256[16] ප්‍රා: පු: ස: 102[28] ක: වි: පි: 127[29] මහා: පෘ: 204[18]

ඔමසනති (ක්‍රි) (අව + √මස + නති) = නිහඬ කරත්, ජාත්‍යාදීන් ඝටා බණිත්. (අනි: ඔමසි වති: **ඔමසති** අනා: ඔමසිස්සති සම්: ඔම සෙය්‍ය පමී: **ඔමසතු** පූ: ක්‍රි: **ඔමසිත්වා** තුං: **ඔමසිතුං** වක්‍ය: **ඔමසනෙනා කම්මක්‍ය: ඔම සිතබ්බා – තබ්බා – තබ්බං**) "ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ-පෙ- **ඔමසනති**" – "පෙසලෙ භික්ඛූ **ඔමසිස්සනති** – ඔමසථ" පාචි: පෘ: 7[3-9-14] පරි: පෘ: ගැ: 22[23] ස: පෘ: 381[13] 537[17] 538[21]

ඔමසන (නා) (අව + √මස + යු = අන) [සං. අව මර්ශන] = 1 උඩ සිට පහළට ආමර්ශනය කිරීම. 2 පහතට බැස්වීම. "**ඔමසනා** නාම හෙට්ඨා ඔරොපනා" පාරා: පෘ: 133[31]

ඔමස්සවාද 1 (නා) [සං අව + මර්ශවාද?] [බෞ: සං: උත්තරමනුෂ්‍ය වාද] = 1 පරාස තෙපුල්. 2 උපසම්පදාවක් හට ජාත්‍යාදීන් ඝටා බිණීම. 1 ජාති 2 නාම 3 ගොත්‍ර 4 කම් 5 ශිල්ප 6 ආබාධ 7 ලිඛිත 8 කෙලෙස 9 ආපත්ති 10 ආක්‍රෝශ යන දශආකාරයෙන් ඝටා බිණීම. ජා: අ: ගැ: 66[21] ප්‍රා: පු: ස: 56[18] පාචි: පෘ: 8[15] සි: ව: වි: 42[3] කු: සි: ස: **44[27]**

ඔමස්සවාද 2 (නා) = එනම් ශුද්ධ පවිත්‍ර ශික්ෂාපදය. හිතෝත් කෘෂ්ට වශයෙන් දක්වන ලද ජාත්‍යාදී දශපදයෙන් යම් කිසිවකින් ඝටා උපසම්පන් භික්ෂුවකට සම්මුඛයෙහි බිණීමෙන් සිද්ධවන ඔමස්සවාද නම් ශුද්ධ පවිත්‍රය. භි: ශි: 10[11] කු: සි: ස: 44[27] ස: පෘ: 539[9] පරි: පෘ: ගැ: 4[16]

ඔමස්සවාදසික්ඛාපදං (නා) = හැවිලි පිණිස ජාත්‍යාදීන් ඝටා බිණීම නිසා පැණවූ ශික්ෂා පදය. ජා: අ: ගැ: 89[22]

ඔමාන (නා) [අව + මාන] = තමා අනුනට පහත් කොට සැලකීම, එනම් මානය. "**ඔමාන** අති මාන වසෙන, තමහට උනු කොට හඟන මන් හා තමා අධික කොටැ හඟන මන් විසින්. ධ: අ: ගැ: 134[2]

ඔමුක්ක 1 (නා) (අව + √මුච + ණ; ච = ක) = ඉවත් කළ, මිදූ. පරිභොග කොට ඉවත් කළ. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ඔමුක්කං** ගණ්ඩගනු පාහනං" මහා: පෘ: 220[36] ම: පෘ: ස: 612[26] පාචි: පෘ: 227[7] ස: පෘ: 663[13] 806[32]

ඔමුක්ක 2 (නා) = ගිනි පෙතෙහෙල්ල. ජා: අ: ගැ: 218[18]

ඔමුඤ්චාපෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √මුච + ණාපෙ + ත්වා) = මුදවා, ඉවත් කරවා. "සබ්බා ලඞ්කා රං ඛුසාපෙත්වා **ඔමුඤ්චාපෙත්වා** පුඤ්ඡාකං කාරාපෙත්වා" මහා: පෘ: 311[6] ම: පෘ: ස: 792[15]

ඔමුඤ්චිත්වා (පූ: ක්‍රි:) = ඉවත් කොට, මුදා, ගල්වා තබා. "කාලස්සෙව වුට්ඨාය උපාහනා **ඔමුඤ්චි** ත්වා" – "පරිස්සයං ඔහාකම්ත්වා ආහරණං **ඔමුඤ්චිත්වා**" මහා: පෘ: 42[30] චූ: පෘ: 307[13] 338[31] ජා: අ: ගැ: 148[6] ධ: අ: ගැ: 176[27]

ඔමුත්තනනි (නා) = මූත්‍රයෙන් තෙමන්. මූත්‍ර කරන්. "ඔමුත්තනනිසි, මූත්‍රයෙන් තෙමන් ජී" ධ: අ: ගැ: 156[13]

ඔර (නා) [සං. අවර] = මෙතෙර. මේ පෙදෙස. අපරතීරය. "පාරතො අන්තං **ඔරතො** හොගං කත්වා චීවරං නිකඛිපිතබ්බං" මහා: පා: 43[24] අ: ප: ස: 90[7] ධ: අ: ගැ: 194[25]

ඔරක (නා) [සං. අවර>පා: ඔර + ක) = සළුප මාත්‍ර, පහත්. සුලුපටු "නාරහතායං උපාසකො **ඔරකො** හොතුං" – "නඛොපනෙදං **ඔරකං** භවිස්සතීති, මෙය වනාහි සුලු පටු වැඩක් නොවෙයි" – "නහන්හන සො **ඔරකො** ධම්මවිනයො න සා **ඔරකා** පබ්බජ්ජා" පාචි: පා: 178[18] සං: පා: 653[22] චූ: පා: 277[34] 317[28] චි: වි: ටී: 362[19] චූ: පා: B. 48[19] ධ: අ: ගැ: 101[1] මහා: පා: 189

ඔරතො (නා) = මෙතෙර, මෙතෙරින්. "**ඔර තො** සීතො පුරිසො පාරතො සීතං පුරිසං න පස්සති" පාරා: පා: 15[6]

ඔරඔහික (නා) (උරබ්භ + ණ්ඩික) = එළුවන් මරා ජීවත්වන වැද්දා. එළුවන් මරන්නා. "එසො හිකඛවෙ – පෙ – **ඔරඔහිකො** අහොසි" පාරා: පා: 113[10] අ: ප: ස: 70[6]

ඔරභාග (නා) [සං. අවරභාග>පා: ඔරභාග] =මෑත භාගය, කෙළවර, ජා: අ: ගැ: 30[21]

ඔරතීර (නා) = මෙතෙර. ධ: අ: ගැ: 268[21]

ඔරමත්තක (නා) [සං. අවරමාත්‍ර> පා: ඔර මත්ත + ක) = සුවලපමාත්‍ර. අල්ප. කුඩා, චික. **ඔරමත්තකෙන** විසෙසාධිගමෙන අන්තරා වොසානං ආපාදි" පරි: පා: 171[25] පරි: පා: ගැ: 13[22] සං: පා: 882[22] චූ: පා: 183[30] 331[26]

ඔරව (නා) =සං. ආරාව?) රැස්වූවන්ගේ හඬ. ස: පා: 604[12] (කාකොරව බලනු)

ඔරස (නා) (උරසි + ණ) [සං. ඖරස] = තමාට උපන්. ළෙහි උපන්. ජා: අ: ගැ: 195[1] අ: ප: ස: 345 - **පුත්ත** (නා) = ඔරස පුත්‍රයා. ළෙහි උපන් පුත්‍රයා. "මාතා පුත්තං ව **ඔර සං**" මහා: පා: 263[15] වි: මා: ස: 1661[89] ජා: අ: ගැ: 195[1]

ඔරපාර (නා) = මෙතෙරින් පරතෙර, මෙතෙරින් එතෙරට. "අඤ්ඤකුලං ඛණිනති **ඔර පාරං** ගන්තුකාමා" මහා: පා: 263[25]

ඔරිම(නා) [සං. අවරිම]= මෙතෙර, ළඟ පෙදෙස. "එවමෙව භගවා ගඞ්ගාය නදියා **ඔරිමතීරෙ** අන්තරහිතො පාරිමතීරෙ අඛාසි" මහා: පා: 263[30] -**අන්ත** (නා) = මේ පෙදෙස. ළඟ පෙදෙස. මෑත පෙදෙස. වි: වි: 64. 85. 94 -**භාග** (නා) =මෙතෙර ගම. ළඟ ගම. ස: පා: 931[27] -**භාග** (නා) = මෑත භාගය. මුල් කොටස, "ගිම්හානං පඨම මාසස්ස **ඔරිම භාගෙ** යාව හෙමන්තස්ස පඨම දිවසතො" ක: වි: 77[31] -**වාරගාම** (නා) ළඟ පිහිටි වරගම. තමනට නියමිත ළඟ ගම. ස: පා: 932[8]

ඔරුහති (ක්‍රි) (අව + √රුහ + ති) = බසියි. පහතට බසියි.

ඔරුළහ (නා) [සං. අවරුඝ> පා: ඔරුළහ] = බස්නාලද, බැස්ම. "**ඔරුළහන හුසෙජ් තබ්බං**" පාචි: පා: 90[27] සං: පා: 661[18]

ඔරෙන (නා) = ඇතුළත. මෑත, පූජීභාගය. ප්‍රා: පු: ස: 46[19] 51[10] 74[27] ක: වි: 77[30] පාචි: පා: 135[20] -**අදඛමාස** (නා) = ඇතුළු අඩමස. අඩමස නො පිරුණ. "**ඔරෙන**දඛමාසං ඇතුළු අඩමස හෙවත් මැදුම් සියසැ නැවූ දවස් පටන් අඩමසක් නො පිරුණ කල්හි" ප්‍රා: පු: ස: 74[37] පරි: පා: ගැ: 17[30] ක: වි: 69[31] 77[34]

ඔරොධ (නා) [සං. අවරොධ>ඔරොධ] = අන්තඃපුරය ඇතොවුර. අ: ප: ස: 30[33]

ඔරොපන (නා) [සං. අවරොපන] = පහතට නැමීම, පහතට බැසීම. පාරා: පා: 133[31] (ඔමසන බලනු)

ඔරොපෙති (ක්‍රි) (අව + √රුප + ණෙ + ති) [සං. අවරොපයති] = නඟයි. බහාතබයි. (අතී: **ඔරොපෙසි** වතී: **ඔරොපෙති** අනා: **ඔරොපෙස්සති** සමී: **ඔරොපෙය්‍ය** පමී: **ඔරොපෙතු** පූ: ක්‍රි: **ඔරොපෙත්වා** වකෘ: **ඔරොපෙනෙනා** කම්: කෘ: **ඔරොපෙතබ්බා – තබ්බා-තබ්බං**) "ඛණ්ඩං **ඔරොපෙසි**" – "නාලාගිරි හත්ථි භගවතා මෙත්තෙන චිත්තෙන ථූණෝ සොණ්ඩං **ඔරොපෙත්වා**" – "භික්ඛූරජනං **ඔරොපෙතුං** කුමහිං ආවජෙජ්ජනති" –"උසභ හත්ථි පන භික්ඛවෙ භික්ඛු අඤ්ඤමඤ්ඤං කෙසෙ **ඔරොපෙතුං**" පාරා: පා: 48[20] 56[24] චූ: පා: 323[29] ම: පා: ස: 817[25]

ඔරොහති (ක්‍රි) (අව + √රුහ + ණ + ති) = බසියි අවතරණය කරයි. "ඉදානං ආවුසො ගිජ්ඣකූටා පබ්බතා **ඔරොහන්තා** අද්දසං මංස පිණ්ඩං වෙහාසං ගච්ඡන්තං" පාරා: පා: 113[26]

ඔලඹසන (නා) (අව + √ලඹ් + යු = අන) = යටට නැමීම. මාගම කෙහෙයෙහි ගෙන නමා කරන සිඹිම් ආදී අධ්‍යාචාරය. "**ඔලඹසනා** නාම හෙට්ඨා ඔනමනා" පාරා: පා: 138[33] 139[6]

ඔලඹෙසති (ක්‍රි) = යටට නමයි. මාගම් කෙහෙයෙහි ගෙන නමා සිඹිම් ආදී අධ්‍යාචාරයෙහි යෙදෙයි. පාරා: පා: 138[33] 139[6]

ඔලම්බ (නා) [සං. අවලම්බ] = එල්බෙන. "**ඔලම්බ** නම් මදක් එලෙන" වි: මා: ස: 260[22] ධ: අ: ගැ: 278[18]

ඔලම්බක 1 (නා) (අව + √ලම්බ + **ණ**වු = අක) = එල්බෙන. එල්බෙන්නා. ස; පා: 243[6] ධ: අ: ගැ: 276[22]

ඔලම්බක 2 (නා) = ඉදිරියෙන් පස්සෙන් එල්වා හැඳීම. එක් නිවාසන දෙශයක්. පරිමණ්ඩලාකාර නොවන එක් ලක්ෂණයක්. "ඉති ඉමං ඛන්ධකෙ පටිකූලතානඤ්ච සම්බං විවජ්ජනා" ක: වි: 149[13] **ක**: වි: පි: 123[32_34]

ඔලම්බක 3 (නා) = එල්ලා ගෙන යන බර. සිව් වැදුරුම් බරින් එකක්. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ -පෙ- සීසභාරං ඛන්ධභාරං කටිභාරං **ඔලම්බකන්ති**" චූ: පා: B. 728[23] වි: වි: 146 චූ; පා: 251[25] (ඔලම්බක භාර බලනු)

ඔලම්බක 4 (නා) = අවලම්බකය. එල්බෙන රැහැණ. වර්ච්ස් කොට නැඟි සිටිනු පිණිස බඳින රැහැණ. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ **ඔලම්බකන්ති**" චූ: පා: 256[3] (ඔලම්බනක යි ද පාඨයි) චූ: පා: B. 742[15] -**දීප** (නා) = එල්වන පහන්. එක් ගරු බඩු විශෙෂයක්. **ඔලම්බක දීපං**, එල්වන වැට ද" ක: වි: පි: 107[26] **ක**: වි: 138[15] ස: ප: 916[9] ග: භ: වි: 24[10] -**භාර** (නා) = එල්ලාගෙන යන බර. දුනිය පාරාජිකා භාරථ් **කථාවෙහි** සඳහන් සිව් වැදුරුම් බරින් එකක්. වැලමිට පටන් අත නිය සිළු දක්වා ඔලම්බක පරිච්ඡෙදය වේ. මේ අතර තුබූ බර ඔලම්බක භාර නම් වේ. පාරා: පා: 48[19] ස: පා: 243[6] වි: වි: 146 සාරා: ම: 271[1] (**මලම්බක** 3 බලනු).

ඔලම්බනෙනා (නා) = එල්බමින්. ඉදිරියෙන් හා පසු පසින් එල්බ හඳිමින්, හඳින්නේ හෙ හැන්දයුතු පිළිවෙළක්. "**ඔලම්බනෙනා** නිවාසෙති ආපත්ති දුක්කටස්ස"-"සචෙ කිර තුමෙහ -පෙ- **ඔලම්බනනා** නිවාසෙථාති" ස: පා: 661[3-4] පාචි: පා: 205[29] 206[7] 389[16]

ඔලාරික (නා) (**ඔළාරික** බලනු) වි: මා: ස: 304 සාරා: ම: 193[12] චූ: පා: 332 චූ: පා: B. 520

ඔලිඛ්ඛා (පූ: ක්‍රි:) = පිරා. පනා ගහා. "කොවෙජ්ජන **ඔලිඛ්ඛා** සන්නාසිදුපෙනති" ස: පා: 888[26]

ඔලිගල්ල (නා) (**ඔළිගල්ල** බලනු)

ඔලින (නා) [සං. අවලීන] = 1 සැඟවුණු, 2 යටින් ගලන, යට සිදුරින් ගලායන. 3 සුවලස, මඳ. ස: පා: 515[23] ජා: අ: ගැ: 213[13]

ඔලින විලින (නා) = යටින් හා දෙපසෙහි ගිලිහෙන ඉතිර වැගිරෙන "තානි **ඔලින විලිනානි** නිට්ඨන්ති" පාරා: පා: 280[6] මහා: පා: 244[4] ම: පා: ස: 665[24] ස: 515[23] සා: රා ම: 103[22]

ඔලියනති (ක්‍රි) = නවතින්. පසු බසින්. ධ: අ: ගැ: 257[0] 271[4]

ඔලුඛ (පූ; ක්‍රි:) = එල්බ, එල්ලී. ධ: අ: ගැ: 134[29]

ඔලුම්පතා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √ලුම්ප + ණ + තා) = ගල්වා, ඇතුළත ගල්වාගෙන. 'ජීවකො කොමාරභච්චො නඛෙන හෙසජ්ජං **ඔලුම්පතා** ආමලකඤ්ච ඛාදති පානීයඤ්ච පිවති" මහා: පා: 315[31] ම: පා: ස: 801[223]

ඔලොකෙති (ක්‍රි) (අව + √ලුව + ණ + ති) = අවලොකනය කරයි. බලයි (අතී: **ඔලොකෙසි** වතී: **ඔලොකෙති** අනා: **ඔලොකෙස්සති** සම්: **ඔලොකෙය්‍ය** පම්: **ඔලොකෙතු** පූ: ක්‍රි **ඔලොකෙත්වා** වකා: **ඔලොකෙනෙනා** සත්‍රී: ලි: **ඔලොකෙනතී** තුං: **ඔලොකෙතුං** කම්: කෘ: **ඔලොකෙතබ්බා - තබ්බා - තබ්බං** = බැලිය යුතු) "අථඛො රොජොමලෙලා භත්තගහං **ඔලොකෙනෙනා** දෙවි නාදද්‍දස" - "යන්නූනාහං භත්තගහං **ඔලොකෙය්‍යං**" මහා: පා: 283[10 14] ධ: අ: ගැ: 97[19]

ඔලොණ් (නා) = එක් ව්‍යඤ්ජන විකෘතියක්. එක් ව්‍යඤ්ජන වර්ගයක්. "**ඔලොණ්නි** එකා ව්‍යඤ්ජන විකති" සාර: දී: 881 ස: පා: 663[12] විත: ම: 265[7] වි: වි: ටී: 342[20] (ඔලෙලාණි ඔලොනී යි ද පාඨාන්තරයි විත: ම: 342)

ඔවට (නා) [සං. ආවෘත] = වළක්වන ලද, වසන ලද. "අජ්ජගෙහ **ඔවටා** නිඝණ්ඨීනං නිඝණ්ඩිසු වචනපථෙ" පාචි: පා: 68[1] ස: පා: 586[13] චූ: පා: B. 414[19] 415[95] චූ: පා: 398[27] **ක** වි: පි: 14[36]

ඔවටට? (නා) = වස්නා ලද වැසිදියෙන් තෙමුණු "අතිරෙක චාතුමාසං **ඔවටෙටා** පාචි: පා: 36^{21} (ඔවටය් බලනු).

ඔවටවි (නා) = දික් මැහීම. කයින **චීවරයේ** දිග මැස්ම. මහා: පා: 823^{23} (ඔවට්ටි **කරණ** මත්තෙන බලනු) **-කරණමත්තෙන** (නා) දික් මැහීම **කළ** පමණකින්. හිස් නූල් නැඟූ අනුසාරයෙන් දිග මැස්ම මැපූ පමණින්. හිස් නූල් නැඟීම තම් සිවුර මහන්නට පෙර ඇද ගන්නා නූල් පටයි. කයිනය ඇතිරීමට බාධක සූවිසි විපතින් **එක්** කරුණක්. "න **ඔවටවිකරණමත්තෙන** අත්ථතං හොති කයිනං" -"හිස්නූල් නැඟූ අනුසාරයෙන් දික් මැහීම කළ පමණකින්ද" -"දික් මැහුම් ගැබ ගෙත්තම් **කළ** පමණින්" මහා: පා: 288^{21} සා: පා: 823^{23} පරි: පා: ගැ: 291^{9} කයි: ව 72^{15} ම: පා: සා: 756^{15}

ඔවට්ටික 1 (නා) = වළලු. අත් පා දෙකෙහි පළඳන වළලු. "න **ඔවට්ටිකං** ධාරෙතබ්බං" චූ: පා: 217^{22} සා: පා: 888^{20} චූ: පා: B 630^{27} 631^{33}

ඔවට්ටික 2 (නා) [සං. ආවනීක] = සිසැරීම. දිග සළුවක් හැඳ එය කිපවරක් හිණ වෙළා ගැන්ම. **හිණ** ගන්වා සිසැරීම. එකුරුත්ත "සතවල්ලිකං නාම දීඝසාටකං අනෙකකාමතනූං ඔහඤ්ඣිත්වා ඔවට්ටිකං කරොන්තෙන නිවත්ථං" - "**ඔවට්ටිකං** කරොන්තෙන හිණෑ ගන්වා සිසාරන්නහු විසින්" - "**ඔවට්ටිකෙන රෙන**, එකුරුතු අතුරෙන්" "එළියෙහි හන්පිළිය වටාලූතැන් **ඔවට්ටික** නම්" ක: වි: 1494 **ක**: වි: පි: 1237 වි: මා: සා: 761^{37} ජා: අ: ගැ: 138^{24}

ඔවට්ටික 3 (නා) = සගුණ කිරීම. තනිපට සිවුරට දෙපට සිවුර **එකතු** කිරීම. සඟළය සහ පොරෝණය එකතු කිරීම. "ගිලානො පන අඤ්ඤා **කාසාවස්ස ඔවට්ටිකං** දස්සෙත්වා අපරං උපරි නිවාසෙතුං ලභති" - "අගඝළං තුන්නං **ඔවට්ටිකං කණ්ඩුසකං** දළහ කම්මනාති" - "**ඔවට්ටිකං** දස්සෙත්වා, සගුණ කොට යුතත්" - "**ඔවට්ටිකං** දස්සෙත්වා, අත් සිවුරෙහි මැද බිඳ පය ගැහෙනුවා මත්තෙහි ගන්වා හෙණෑ" මහා: පා: 327^{8} **ක**: වි: 1491^{1} **ක**: වි: පි: 123^{15-17}

ඔවට්ටික 4 (නා) - විදීම. විද මැහීම. දිරූ සිවුරු මැහීමේ **එක්** ක්‍රමයක්. විද කිරීම. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අගඝළං තුන්නං **ඔවට්ටිකං කණ්ඩුසකං** දළහිකම්මනාති" - "**ඔවට්ටිකං** ඇස් තබන විදුම්" මහා: පා 327^{8} ම: පා: සා: 825^{3-30} සා: පා: 837^{2} ජා: අ: ගැ: 138^{14}

ඔවට්ටිකං (නා)- හිත. ඉන එකුරුත්ත "අජෙජව මෙ ආවුසො චීවරං දෙහීති **ඔවට්ටිකාය** පරාමසි" - "**ඔවට්ටිකාය කම්මං** හින තඛා ගෙනෑ" -"**ඔවට්ටිකාය** එළියෙහි, හිඟැයෑ යූසේසි" පාරා: පා: 251^{4} ජා· අ: ගැ: 204^{14} ධ: අ: ගැ; 131^{22} වි: මා: සා: 761^{17} (ඔවට්ටික 2 බලනු)

ඔවට්ටෙය්‍ය කරණමත්තෙන (නා) = ආගන්තුක පත්‍රයක් ඇල්ලූ පමණින්. අත්වා පත් ලීම් පමණින්. **කඩකපා** මැහීමට නො පොහොනා **කයින** චීවරයට අනික් වස්ත්‍රකඩක් හෝ අනික් සිවුරක් හෝ **කයින** චීවරයෙන් **කඩක්** හෝ **එළලීම්** පමණින්. **කයිනය** නො අතුළ හැකි සූවිසි මහා විපත්තින්ගෙන් **එකොළොස්** වන විපත්තිය. මහා: පා: 288^{15} සා: පා: 823^{33} **කයි**: ව: 72^{22} පරි: පා: ගැ: 292^{3}

ඔවත්ථ (නා) (අව + $\sqrt{}$වස්ස + ත = ත්ථ) [සං. ආවෘත්ත] = තෙත් වූ. වැසි දියෙන් හෝ හිම වැස්සෙන් තෙමුණු. "සෙනාසනං **ඔවත්ථං** නොති" පාචි: පා: 53^{28} සා: පා: 564^{11}

ඔවදති (ක්‍රි) (අව × $\sqrt{}$වද + ති) = අවවාද කරයි. ඔවදන් දෙයි. (අතී: **ඔවදි** වති: **ඔවදති** අනා: ඔවදිස්සති සම්: **ඔවදෙය්‍ය** පමී: **ඔවදතු** පූක්‍රි: **ඔවදිත්වා** වකෘ: **ඔවදෙනෙනා** සත්‍රී: ලි: **ඔවදනති කෂී**: **ඔවදිතබ්බෝ - තබ්බා -තබ්බං** = අවවාද කළයුතු) "භික්ඛූ ධම්මියා කථාය **ඔවදි**" - "අඤ්ඤත්‍ර සම්මා **ඔවදති** ආපත්ති පාචිත්තියස්ස" -"වෙතසා වෙතෝ පරිච්ච **ඔවදිතූං**" -"වෙතසා වෙතෝ පරිච්ච **ඔවදති**" පාරා: පා: $84-6$ සා: පා: 589^{10} පාචි: පා: 65^{29} 66^{7} 67^{1-11} 68^{9} 71^{1} චූ: පා: 329^{2} ප්‍රා: පු: සා; 74^{32}

ඔවදනමූලකං (නා) = අවවාද කිරීම මුල් කොට ඇති. ඔවදන් දීම මුල් වූ. එයින් දුකුළා සහ පවිනි ඇවැත් වන අයුරු. සා: පා: 589^{24-28}

ඔවදියමාන (නා)=අවවාද කරනු ලබන. **ඔවදන්** දෙනු ලැබූ "ආයස්මතා මහා මොග්ගල්ලානෙන ඉද්ධිපාටිහාරියානුසාසනියා **ඔවදියමානානං** චූ: පා: 329^{6}

ඔවදෙය්‍ය 2 (ක්‍රි) = අවවාද කරන්නේය. අෂ්ට ගරු ධර්මයෙන් භික්ෂුණීන්ට අවවාද කරන්නේය.

"**ඔවදෙය්‍යානි** අට්ඨහි ගරුධම්මෙහි ඔවදනි" – "**ඔවදෙය්‍ය** වෙ, ගරු ධර්‍මයකින් හෝ අන්‍ය ධර්‍මයකින් අවවාද **කෙරේනම්**" පාචි: පා: 67^{11} ප්‍රා: ස: 74^{19} (ඔවදති බලනු)

ඔවරක (නා) [සං. අපවරක] = ගබඩා ගේ. ගර්‍හ්‍ය. කාමරය. ඔවරකය. "යානීපි තානි **ඔවරක්‍කානි** හොන්ති, යම් ඒ ගර්‍හ්‍ය සඞ්ඛ්‍යාත ඔවරක කෙනෙක් වේද්ද" –"උත්තරාසඞ්ගන උණ්‍හං වෙයෙය්‍යා **ඔවරක්‍කං** පවිසිත්‍වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි" – "**ඔවරක්‍කං**, ගබ්" – "**උය්‍යානොවරඤ්ඤ**, පිරිනිවන් පානට වැඩහොත් උයන් ගබඩායෙහි" වි: මා: ස: 54^{17} 101^{14} මහා: පා: 251^{8} ධ: අ: ගැ: 134^{14} ජා: අ: ගැ: 169^{18} සාර: දී: 404^{4} අ: ප: ස: 30^{31} පාරා: පා: 234^{7}

ඔවස්‍සක (නා) (අව + වස්‍ස + **ක**) = තෙමෙන. **ක**: වි: 91^{19} **ක**: වි: පි: 68^{18} (**ඔවස්‍සනක** යි ද දක්නේය. **ක**: වි: පි: 68^{16}) –**මණ්ඩප** (නා) = තෙමෙන මණ්ඩපය, මඩුව. මෙහි මණ්ඩපය නම් සාඛා මණ්ඩප පදර මණ්ඩපයයි. සාඛා මණ්ඩප නම්; අතුපතර ගැවැසුණු මණ්ඩප යයි. පෝරු ගසාලන ලද්දේ පදර මණ්ඩපයයි. පඨම සෙනාසන ශික්‍ෂාපදයෙහි සඳහන් සඞ්ඝික ඇඳ පුටු ආදිය තැන්පත් කිරීමට නුසුදුසු ස්ථානයක්. "තථාපි පකති අජ්ඣොකාසෙ ච **ඔවස්‍සක මණ්ඩපෙ** ච සන්‍ථරිතුං න වට්ටති" **ක**: වි: 91^{19} **ක**: වි: පි: 68^{16} සාර: දී: 806^{22} වින: මූ: 205^{29}

ඔවස්‍සති (ක්‍රි) = තෙමෙයි. වැස්සෙන් තෙමේද? "සචෙ සබ්බො විහාරො **ඔවස්‍සති**" චූ: පා: 342^{31} වින: මූ: 208^{4}

ඔවස්‍සාපෙති (ක්‍රි) (අව + $\sqrt{}$වස්‍ස + ණාපෙ + ති) = තෙමීම කරයි. සනානය කරයි. සිරුරු සනහයි. "සතියා වස්‍සික සාටිකාය නග්ගො කායං **ඔවස්‍සාපෙති**" – "ආජීවකා කායං **ඔවස්‍සාපෙන්ති**" පාරා: පා: 282^{29} සාරා: මූ: 105^{17}

ඔවස්‍සාපෙථ (ක්‍රි) = තෙමීම කරවු ද? සිරුරු සනහවු ද? "ජීවණ්‍ණාය වස්‍සික සාටිකාය නග්ගා කායං **ඔවස්‍සාපෙථ**" මහා: පා: 281^{28}

ඔවස්‍සාපෙන්ති (ක්‍රි) = තෙමීම කරත්. මහා: පා: 329^{2} (ඔවස්‍සාපෙති බලනු)

ඔවස්‍සාපෙස්‍සථ (ක්‍රි) (ඔවස්‍සාපෙථ බලනු)

ඔවස්‍සාපෙස්‍සන්ති (ක්‍රි) (අව + $\sqrt{}$වස්‍ස + ණාපෙ + ස්‍සන්ති) = තෙමන්නාහුය. සිරුරු සනහන් නාහුය. "නග්ගා කායං **ඔවස්‍සාපෙස්‍සන්ති**" පාරා: පා: 281^{24} මහා පා: 327^{33} 329^{4}

ඔවාද 1 (නා) (අව + $\sqrt{}$වද + ණ) [සං. අවවාද] = අවවාදය. අනුශාසනය. වරදක් දුටුවිට එය පෙන්වා දීම. කළ වරද කියාදීම. අනිමුඛ යෙහි හෝ කීම. "**ඔවා**ම නම් දුටු වරද පව් වනු" – "ඔවදෙය්‍ය, දුටු දෙස්හි **ඔවා** දෙන් නේයි" ධ: අ: ගැ: 142^{9} 143^{14} මූ: පා: ස: 150^{5} ස: පා: 585^{2} අ: ප: ස: 41^{27}

ඔවාද 2 (නා) = මෙහෙණනට දෙන අවවාදය. අෂ්ටගරු ධර්‍මය. අෂ්ටගරු ධර්‍මයෙන් භික්‍ෂුණීන්ට දෙන අවවාදය. "භික්‍ඛුනීනං අට්ඨ ගරු ධම්මෙහි ඔවදනං භික්‍ඛුනොවාදෙ" – "**ඔවාදෙති** භික්‍ඛුනොවාදෙ" **ක**: වි: 11^{23} වින: මූ: 33^{32} චූ: පා: 407^{1} **ක**: වි: පි: 8^{22} චූ: පා: B. 438^{1} පාචි: පා: 346^{32} 348^{18} 349^{5} ස: පා: 576^{1} 589^{21} වි: වි: ටී: 497^{16}

ඔවාද 3 (නා) = අවවාදය. නො බැසගත් වසතු වෙහි හෙවත් වරද කරන්නට පෙර මේය **කළ** යුතුය. මෙය නොකළ යුතුඋයි කීම. පළමුව **කරන** අවවාදය. "**ඔවාදෙති** අනො තිණෙණ වත්‍ථුසම්මිං ඉදං **කරොහි** ඉදං මාකරිත්‍ථාති වචනං" ස: පා: 733^{25} (අනුසාසනී බලනු) -**අනුසාසනී** (නා) = අවවාදය සහ අනුශාසනය. "ඔවා නම් දුටු වරද පව් වනු. අනුසසුත් නම් නොදුටු වරදෙහි හික්ම වනු" ධ:අ:ගැ: 142^{10} මූ:පා:ස: 150^{5} -**ආචරිය** (නා) [සං. ආචාර්‍ය] = අවවාද දෙන ගුරුවරයා. පස්වැදෑරුම් ආචාර්‍යවරයන්ගෙන් එක් ආචාර්‍ය වරයෙක්. ස: පා: 726^{25} 1025^{13} -**උපසඞ්කමන** (නා) (උප + සං + $\sqrt{}$කම + ය්‍ය=අන) = ඔවදන් ලබනු පිණිස පැමිණීම. පොහෝ කරන්නට වැඩහුන් සඞ්ඝයා වෙතින් අවවාද ලබනු පිණිස භික්‍ෂුණීන්ගේ පැමිණීම. අඩ මසක් පාසා භික්‍ෂුණී සඞ්ඝයා විසින් භික්‍ෂු සඞ්ඝයා වෙතින් බලාපොරොත්තු විය යුතු කරුණක්. "අඩ්ඪමාසං භික්‍ඛුනියා භික්‍ඛු සඞ්ඝතො දෙවධම්මා පච්චාසිංසිතබ්බා. උපොසථ පුච්ඡකඤ්ච **ඔවාදූපසඞ්කමනඤ්ච**" චූ: පා: B. 414^{9} 415^{11} ස: පා: 582^{7} 583^{37} 584_{1} **ක**: වි: පි: 9^{26} **ක**: වි: 12^{19} 13^{1} වින: මූ: 33^{22} චූ: පා: 398^{15} 407^{16} -**උපසම්පදා** (නා) = අට වැදෑරුම් උපසම්පදාවන්ගෙන් එකක්. ඔවාද පටිග්‍ගහණ උපසම්පදාව. මනෝ: පූ: 338^{36} (ඔවාදපටිග්ගහණ උපසම්පදා බලනු) -**කම්ම** (නා) [සං. අවවාදකර්‍ම] = අවවාදය ඉවසන. කරනු ලබන අවවාදය පිළිගන්නා. "**ඔවාද**

කඪමෝ, ඔවාද සහනුයේයි" ධ: අ: ගැ: j42[33] 225[29] **-දායක** (නා) = අවවාද දෙන්නා. අවවාද කරන්නා. සැ: පා: 580[31] **-පටිග්ගහණ උපසම්පදා,** (නා) = එනම් උපසම්පදාව. අටවැදෑරුම් උපසම්පදාවන්ගෙන් එකක්. තුන් අවවාදයකින් මහකසුප් තෙරුන්ට අනුදුන වදාළ උපසම්පදාව. "**ඔවාද පටිග්ගහණ උපසම්පදා** නම්; "තසමාතිහ තෙ කස්සප එවං සික්ඛිතබ්බං" යනාදීන් සප්තවිර නව මධ්‍යමයන් කෙරෙහි හිරිඔතප්ප ද, ධර්ම දෙශනා අර්ථිවැ මෙනෙහි කොට ඇසිම ද, කායගතාසතිමනසිකාරයද යන වදාළ තුන් අවවාදයන් පිළිගැන්මෙන් වූ උපසම්පදාසි" ක: වි: පි: 14[15] චින: ම: 41[20] ක: වි: 16[29] සැ: පා: 171[16] සාර: දී: 439[35] 440[5] (ඔවාදූප සම්පදාසි ද දක්නේය මිනෝ: පූ: 338[36]) **-පටිග්ගාහක** (නා) (පටි + √ගහ + ණ්වු =අක) අවවාද පිළිගන්වන, අවවාද දෙන, එබදු භික්ෂුව. මෙහෙණනට අවවාද කරනු පිණිස භික්ෂූන් විසින් සම්මත කළ අඩග අටකින් යුත් භික්ෂුව. ක: වි: 1[21] පාචි: පා: 66[29] සැ: පා: 582[29] ක: වි: පි: 10[22-33] ධ: අ: ගැ: 29[32] **-පනිකරෝ** (නා) = අවවාදය පිළිපදින්නා බුදුන්ගේ අවවාදය කරන්නා. "එස සාසන කරො **ඔවාදපනිකරොති** වෙදිතබ්බා" මිනෝ: පූ: 40[37] 41[5] **-පාතිමොක්ඛ** (නා) = අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය. දෙවැදෑරුම් ප්‍රාතිමොක්ෂයන්ගෙන් එකක්.

"ඛන්තී පරමං තපො තිතික්ඛා-
නිබ්බාණං පරමං වදන්ති බුද්ධා
න හි පබ්බජිතො පරූපඝාති-
සමණෝ හොති පරංවිහෙඨයන්තො
සබ්බපාපස්ස අකරණං-කුසලස්ස උපසම්පදා
සචිත්ත පරියොදපනං-එතං බුද්ධාන සාසනං
අනූපවාදෙ අනූපඝාතෝ-
පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරෝ
මත්තඤ්ඤුතාච භත්තස්මිං-
පන්තඤ්ච සයනාසනං
අධිචිත්තෙ ච ආයොගෝ-
එතං බුද්ධාන සාසනං"

යන ගාථාත්‍රයයෙන් බුදු වරුන් **පමණක්ම** උදෙසන ප්‍රාතිමොක්ෂය. දීඝායුෂ්ක බුදු වරුන් ශාසනාවසානය දක්වා ද, අල්පායුෂ්ක බුදුවරුන් ප්‍රථම බොධිය දක්වා ද, උදෙසන ප්‍රාතිමොක්ෂය. සැ: පා: 120[4-20] චින: ම: 287 ක: වි: පි: 7[29] **-උද්දෙස** (නා) = අවවාද ප්‍රාතිමොක්ෂය උදෙසීම, සවරූපයෙන් දෙසීම. අවවාදයම ප්‍රාතිමොක්ෂය මෙන් උදෙසීම. "ඔවාදෙව පාතිමොඪං, තස්ස උද්දෙසො, සරූපෙන කථනං **ඔවාද පාතිමොක්ඛුද්දෙස** සෝ" චින: ම: 288 ක: වි: 916 (ඔවාද පාතිමොඪං බලනු) **-සික්ඛාපද** (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. භික්ෂුණොවාදක සම්මුතියක් නො ලැබ අෂ්ටවාචික උපසම්පදාව ලත් භික්ෂුණියක් හට අෂ්ට ගරු ධර්මයෙන් අවවාද කරන භික්ෂුවට පවිනි ඇවැත් වේයයි පණවා වදාළ ශික්ෂාපදය. සැ; පා: 587[30].

ඔවාදක (නා) (අව + √වද + ණ්වු= **අක**) = අවවාද **කරන්නා,** මෙහෙණනට අවවාද දෙන භික්ෂුව. සැ: පා: 583[1-4] **-සම්මුති** (නා) = භික්ෂුණීන්ට අවවාද කිරීමේ සම්මුතිය, සැ: පා: 576[20] (භික්ඛුනී ඔවාදක සම්මුති බලනු)

ඔවිජ්ඣිකනති (ක්‍රි) = ඔවිදින්. විදින්. ඇනුම්පද කියන්. '**ඔවිජ්ඣිකනති,** තෙපුල් ශරයෙන් විදින්" ජා: අ: ගැ: 64[22].

ඔවිජ්ඣන (නා) (අව + √විධ + ය + යු = අන) = ඔවිදින, ජාත්‍යාදීන් සිටා විද බණන. ඇණුම් පද කියන. ක: වි: පි: 59[28] ක: වි: 831

ඔසක්කති (ක්‍රි) (අව + √සක + ඊ) = පසු බැස්සේය. "**ඔසක්කිතුං** පසු බස්නට" ජා: අ; ගැ: 141[16] ධ: අ: ගැ: 124[1] 165[27] 238[17] 26: [4] 272[24].

ඔසඪ (නා) (අව + √සර + ත) = ඉදිරිපත් කළ. ගෙණ හැර දැක්වූ චින: ම: 110[1] ක: වි: 43[17].

ඔසණ්හනති (ක්‍රි) (අව + √සණ්හ + ණෙ + නති) = පිරත්, හිසකේ පිරත්. (අනි: **ඔසණ්හි** වතී: **ඔසණ්හති** බහු: **ඔසණ්හනති** අනා: **ඔසණ්හාසති** සමී: **ඔසණ්හෙය්‍ය** පමී: **ඔසණ්හතු** පූ: ක්‍රි: **ඔසණ්හතා** වකෘ: **ඔසණ්හනෙනා** කර්මී: කෘ: **ඔසණ්හ තබ්බා -තබ්බා-තබ්බං**) "තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ කොචෙජන කෙසෙ **ඔසණ්හනති**"- "න භික්ඛවෙ කොචෙජන කෙසෙ **ඔසණ්හතබ්බා**" චූ: පා: B. 632[8] 6.39 චූ: පා: 217[32] සැ: පා: 888[26].

ඔසඪ (නා) [සං. ඔෂධ] :ඔසු. බෙහෙත් ජා: අ: ගැ: 34[17] අ: ප: ස: 8[11]

ඔසධි 1 (නා) = ගෙඩි හටගන්මෙන් පසු මැරෙන කදලි ධාන්‍යාදි වෘක්ෂ විශෙෂ ඵලපාකා නන්තලතාදිය. අ: ප: ස: 74^{8} 81^{9}.

ඔසධි 2 (නා) [සං ඔෂධි] = **එනම් තාරකාව.** දවහන් තරුව. ඔසුධි තරුව· "ඔසධි තාරකා නම් දවහන් තරු. හෝ ඔසධි ගහනයට වාහන වන බැවින් **ඔසධි** නම් වීය යෙත්" ධ: අ. ගැ: 24^{29-31}

ඔසධි තාරකා (නා):එනම් තාරකාව. "උසස නන්නා පහා එතාය ධියතීති = ඔසධි. ඔසධි නංවා අනුබ්ලප්පදුසිකත්තා= **ඔසධිති** එවං ලද්ධනාමාය තාරකාය පහා" වි: මා: **සෘ:** 980^{37} ධ: අ: ගැ: 24^{29-31}.

ඔසධිස (නා) = චන්ද්‍රයා. සඳ. අ: ප: ස: 9^{28}.

ඔසරක (නා) [සං. අප + සරක] = පිටතට පැන්නු වහල ආලින්දයක් නැති විහාරයෙහි පිටතට පැන්නු වහළ "අනුජානාමි භික්ඛවෙ ආලින්දං පඤ්ඤං පකුඩ්ඩං **ඔසරකං**" චූ: පා 296^{32} චූ: පා: B 26^{11} 27^{18} ස: පා: 901^{10}

ඔසරණ (නා) අව + $\sqrt{}$සර + ණ =රැස්වීම, එකතුවීම. ස: පා: 580^{10}.

ඔසරයය (ක්‍රි) (අව + $\sqrt{}$සර + එය්‍ය = බස්නේය. බස්නේ නම්. "සො ගාමන්තං **ඔසරෙය්‍ය** වජ්ජං තං දුසෙය්‍ය" චූ: පා: B 204^{9} 205^{16} චූ: පා: 325^{24} පාර: පා: 205^{27}

ඔසාදෙති (ක්‍රි) ගිල්වා දමව කිඳුවව "මංසෙඛ ගඞ්ගාය සොතෙ **ඔසාදෙති**" පාරා: පා: 15^{31}

ඔසාන (නා)[සං අවසාන] = අවසානය. කෙළවර. අ: ප: ස: 102^{12}.

ඔසාර (නා) (ඔසරණ) බලනු) සු: පා: 68^{12}

ඔසාරණා 1 (නා) (අව + $\sqrt{}$සර + ණ) = පිවිසීම ඇතුළුවීම. අපලොකන කර්මය ලැබෙන එක්. කරුණක් ඇතතිකර්මය ලැබෙන එක් තැනක්. නිස්සාරණය (සඞ්ඝයා වෙතින් ඉවත්) කළ කණ්ටක සාමණෙරයන් වැනියන් පසුව යහපත්සේ පවතිනු දැක සඞ්ඝයා විමසා ඔවුන් ඇතුළු කරගැණීම නම් වූ එක් අපලොකන කර්මයක්. "සම්මාවත්තනං දිස්වා පවෙසනා **ඔසාරණාති** වෙදිතබ්බා" ක: වි: 133^{31} වින ම: 249^{30} ස: පා: 851^{19} 1046^{5} පරි: පා: ගැ: 47^{16} චූ: පා: B xviii^{23} (ළ: ඉ:)

ඔසාරණා 2 (නා) ඇතුළත් කර ගැණීම. උපසම්පදා පෙක්ෂකයා කැඳවීම. ඇතැත්ති කර්මය ලැබෙන ස්ථාන නවයෙන් එක් තැනක්. අන්තරාය ධර්ම විචාරා අනුශාසිත වූ උපසම්පදා පෙක්ෂකයා සඞ්ඝයා වෙත කැඳවීම. "සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝා – පෙ – ඉත්ථන්නාමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො-පෙ-ආගච්ඡාතීති වත්තබ්බොති එවං උපසම්පදා පෙඛණස්ස ඔසාරණා **ඔසාරණා** නාම" ක: වි: 134^{22} ස: පා: 851^{20} 1051^{13} මහා: පා: 350^{32}(දොසාරිත බලනු)

ඔසාරණා 3 (නා) = ඇපැති විතීය කර්මය ලැබෙන සත් තැනින් එක් කරුණක් භික්ෂූන්ට අලාබය පිණිස, අනර්ථය පිණිස පැවැතීම නිසා සඞ්ඝයා හා අසම්මොහගය දැක්වීම සඳහා පත්තනික්කුජ්ජනය කළ උපාසකයකු මනාව පවතිනු දැක පත්තුක්කුජ්ජනය කිරීම නම් වූ ඇතැත්ති දුනිය කර්මයක්. ක: වි:135^{21} ස: ප: 1053^{3}.

ඔසාරණා 4 (නා) =ඇපැති වතුර්ථ කර්මය ලැබෙන සත් තැනින් එක් කරුණක්. ඇපැති වතුර්ථ කර්මයෙන් කරන තජ්ජනීයාදි සප්ත කර්මයන් නිස්සරණය කිරීම. ඒ කර්මයන් ඉවත් කිරීම. "තෙසංයෙව කම්මානං පවිපස්සම්භනා වසෙන **ඔසාරණා** වෙදි තබ්බා" ක: වි: 135^{37} ස: පා: 1053^{18}.

ඔසාරණා 5 (නා) අනුධර්මය ස: ප: 6451^{1} (අක ටානුධම්මබලනු)

ඔසාරණා 6 (නා) = එනම් ශික්ෂාපදය. භික්ෂුණී සඞ්ඝයා විසින් උත්සෙපනීය කර්මය කරණු ලැබූ භික්ෂුණියකට කාරක සංඝයා නො විචාරා, කාරකසංඝයාගේ අදහස් නොදැන ඔසාරණ කර්මය කරන භික්ෂුණිය සහවෙසෙස් ඇවැතට පැමිණෙන බැව් පැණ වූ ශික්ෂාපදය. සු: ප: 68^{22} පාචි: පා: 255^{35} ස: පා: 965^{12}.

ඔසාරණීය 1 (නා) = ඇතුළත් කරගත යුතු, ඇතුළත් කටයුතු බව. යම් කර්මයකින් සංඝයාට ඇතුළත් කරගත යුතු නම් එම කර්මය. යහපත් සේ පවත්නාහු පිණිස පැන වූ කර්මය "සම්මාවත්තනත්තස්ස **ඔසාරණීයං** පඤ්ඤත්තං" මනො පු: 338^{34} ස: පා: 1054^{19} පරි: පා: ගැ: 47^{36} අඞ්ගු: නි: 60.

ඔසාරණීය 2 එනම් විනය කර්මය. අටලොසක් වූ හෝ තුන්සාලිසක් වූ වත්හි මනාව පිළිපදින්නහු උදෙසා පැණ වූ ඔසාරණීය නම් විනය කර්මය. ස: පා: 1054^{19} මනො: පු: 338^{34}.

ඔසාරයිංසු (ක්‍රි) = 1 එල්වූහ. එල්බවූහ. 2 ඇතුළු කළහ. ඔසාරණ කර්‍මය කළහ. ජා: අ: ගැ: 149[23]

ඔසාරිත (නා) [සං. අවසාරිත] =1 ඇතුළු කළ. ඇතුළු කරණ ලද. 2 එල්වන ලද. ජා: අ: ගැ: 63[31].

ඔසාරියති (අව + √සර + ඊය + ති) = බැහැර කරනු ලැබේ කර්‍මයෙන් බැහැර කරනු ලැබෙන්නේ නම්. "සෝ වෙ පුන ඔසාරියති තස්ස තදෙව පුරිමං පරිවාස දූනං" වූ: පා: 142[30] වූ: පා: B. 430[22] 431[35]

ඔසාරෙති (ක්‍රි) (අව + √සර + ණෙ + ති) = 1 කියයි දෙසයි. 2 ඇතුළත් කරයි 3 එල්වයි 1 අනී: ඔසාරෙඝි වතී: ඔසාරෙති අනා: ඔසාරෙඝ්ඝති සම්: ඔසාරෙය්‍ය පර්: ඔසාරෙතු පූ: ක්‍රි: ඔසාරෙත්වා තුං: ඔසාරෙතුං වකෘ: ඔසාරෙන්තෙනා සත්‍රී: ලි: ඔසාරෙන්ති කර්‍මී: කෘ: ඔසාරෙතබ්බෝ - තබ්බා - තබ්බං "ඔසාරෙති අය්‍යානි වුච්චමානෙ ඔසාරෙති" "තඤෙව සඤ්ඤං ඔසාරෙති එකචෙවා සොසාරිතෙ එකචෙවා දෙසාරිතෙ" -"සවාහං න පසිසිස්සාමීති න ඔසාරෙතබ්බෝ ඔසාරෙත්වා වත්තබ්බා" -"ලහුං ලහුං නිහඤුනී සඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා වණ්ඩකාළිං භික්ඛූනිං ඔසාරෙසි" - "කාරකසඞ්ඝං අනඤ්ඤය ගණ්ඨස්ස ඡන්දං ඔසාරෙඝ්ඝි" -' ඡන්දංඔසාරෙය්‍ය" -ඔසාරෙතබ්බෝ, එළවිය යුතු. ඇතුළත් කටයුතුයිසේසි" පාවි: පා: 69[23] 255[1923] 255[26-35] සං: පා: 580[13] 587[16] කං: වි: පි: 41[22] සාරා: ම: 133[2] මහා: පා: 108[11] 360[23] 361[2] ම: පා: සං: 325[28]

ඔසාරෙපවච්චාවිකඛණ (නා) - එනම් ශික්ෂාපද දෙක. "අනපලොකෙත්වා කාරකසඞ්ඝං අනඤ්ඤය ගණ්ඨස්ස ඡන්දං ඔසරෙය්‍ය" යනු සහ "බුද්ධං පච්චක්ඛාමි" යනුවෙන් පැණවූ ශික්ෂාපද දෙක. සං: පා: 965[12]

ඔසාසනති (නා) = ඔසාසනක නම් ශික්ෂාපදය පරි: පා: 196[55] සූ: ප: 91[14]

ඔසිඤ්චෙය්‍ය (ක්‍රි) (අව + √සිඤ්ච + එය්‍ය) = ඉස්නේය. දිය ඉස්නේය (අනී: ඔසිඤ්චි වතී: ඔසිඤ්චති අනා: ඔසිඤ්චිස්සති සම්: ඔසිඤ්චෙය්‍ය පර්: ඔසිඤ්චතු පූ: ක්‍රි: ඔසිඤ්චිත්වා තුං: ඔසිඤ්චිතුං වකෘ: ඔසිඤ්චන්තෙනා කර්‍මී: කෘ: ඔසිඤ්චිඝ්ඝ තබ්බා - තබ්බා - තබ්බං) "ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ භික්ඛුනියෝ ඤදඤමොදකෙන ඔසිඤ්චන්ති" -"න භික්ඛවෙ භික්ඛුනා භික්ඛුනියෝ ඤදඤමොදකෙන ඔසිඤ්චිතබ්බා යෝ ඔසිඤ්චෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්ස" වූ: පා: 405[4-7] ධ: අ: ගැ: 229

ඔසිඳුපන (නා) = ගැල්වීම. කිඳවීම. ධ: අ: ගැ 94[2]

ඔසිඳුපෙති (ක්‍රි) = ගලාපියම්. ගිල්වම්. ජා: අ: ගැ: 220[29] ධ: අ: ගැ: 79[32]

ඔසිඤ්ඨ (නා) (අව + √සජ + ත) [සං. අවසෘෂ්ට] අත්හළ. "ඔසිඤ්ඨ විරියං, හළළිසී ඇති" ජා: අ: ගැ: 53[24]

ඔහර (ක්‍රි) (අව + √හර + ණි) බස්වව. පහතට ගනුව. "ගච්ඡාවුසෝ මොග්ගල්ලාන එතංපත්තං ඔහර තුයොසෝ පත්තෙනාති" වූ: පා: 222[3]

ඔහරාපෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (ඔහාරාපෙත්වා බලනු) සාර: දී: 208[8]

ඔහාය (පූ: ක්‍රි:) (අව + √හා + ත්වා = ය) හැර. අත්හැර ඉතිරි කොට. "ආයසම්න්තං සාරිපුත්තං එකකං ඔහාය පක්කාමිංසු" වූ: පා: 349[19] සං: පා: 772[11] මහා: පා: 218[29]

ඔහාරාපෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) (අව + √හර + ණාපෙ + ත්වා) ඉවත් කරවා පැවිද්ද දීමෙහිදී කසාවත් හැන්දවීමට පෙරකළයුතු හිසකේ රවුල් බහාලීම. ඉවත් කරවාලීම. "පඨමංකෙස මස්සූ ඔහාරාපෙත්වා" මහා: පා: 772[8] 921[8]

ඔහාරිත (නා) අව + හාරිත) = බස්වන ලද. පහතට බස්වන ලද. "ආයසම්තා භන්තෙ පිණ්ඩොල භාරද්වාජෙන රාජගහකස්ස සෙට්ඨිස්ස පත්තෙ ඔහාරිතෙ" වූ: පා: 222[18]

ඔහරෙතබ්බං (නා) (අව + √හර + ණෙ + තබ්බ) = ඉවත් කළයුතු. පිස හැරිය යුතු "සචෙ විහාරෙ සන්තානකං හොති උලෙලෝකා පඨමං ඔහාරෙතබ්බං" මහා: පා: 496

ඔහාරෙත්වා (පූ: ක්‍රි:) = ඉවත්කර. බහාදමා. "ඉච්ඡාමහං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා-පෙ- අනගාරියං පබ්බජිතුං" පාර: පා: 11[18] මහා: පා: 228[30]

ඔහිත (නා) (අව + √හි + ත) = බහා තැබූ. තැන්පත් කළ. යොමු කළ. ජා: අ: ගැ: 154[1] **-පත්තපාණි** (නා) (ඔහිත පත්තපාණි බලනු.) **-භාර** (නා) = බහා තැබූ බර ඇති. කෙලෙස් බර බහා තැබූ. "සඤ්ඤ කෙලඤ අභිසංසකාර භාරයන් බහාලා තුබූ බැවින් තබන ලද බර ඇති" - "වුසිතවා කතකරණීයෝ ඔහිතභාරෝ අනුපපත්ත සදත්ථෝ"

ජී: මා: ස: 167117 මහා: පා: 21629 **-සොත** (නා) = යොමු කළ කන් ඇති. කන් යොමු කළ, **"ඔඝිතසොතො ධම්මං සොස්සාමි"** ස: පා: 17121 ජා: අ: ගැ: 1541

ඔඝින (නා) (අව + √ඝි + යු = අන) වෙන්වීම, වෙන්වුණු. "කිස්ස ත්වං අය්‍යෙ එකිකා ඔඝිනා" පා:වි: පා: 25324

ඔඝිසි (ක්‍රි) (අව + √ඝි + ඊ) = වෙන් වීය. ගණයා කෙරෙන් වෙන් වීය. (අනී: **ඔඝිසි** වනී: **ඔඝියති** අනා: **ඔඝිසිස්සති** සම්: ඔඝි යෙය්‍ය පමී: **ඔඝියතු** තුං: **ඔඝිසිතු** පූ: ක්‍රි: **ඔඝිසිත්වා** ව: කෘ: **ඔඝියනෙනා** සත්‍රී: ලී: **ඔඝි යනති** කම්: කෘ: **ඔඝිසිතබ්බා – තබ්බා – තබ්බං**) "තතො අඤ්ඤතරා භික්ඛුනී වෙච්චන පිළිච්චා එකිකා **ඔඝිසිත්වා** පච්ඡා අගමාසි" - "කථං හි නාම භික්ඛුනී එකා ගණමහා **ඔඝි සිස්සති**" – "එකා ගණමහා **ඔඝිසිනී**" "එකා ගණමහා **ඔඝියෙය්‍ය**, එකලා වැ ගමින් පිට තදී ගෙණෙන් වෙන් වේ නම්" පාචි: පා: 25334–30 ප්‍රා: පු: ස: 1288 ධ: අ: ගැ: 6830

ඔඝියක (නා) (අව + නියක) = හුදෙකලා වූ. වාරය පැමිණි නෙයින් හුදෙකලාව විහාර යෙහි සිටී "ආයස්මා උදායී **ඔඝියකො** නොති විහාරපාලෝ" පාරා: පා: 24015 ස: පා: 47813 සාරා: ම: 8917.

ඔඝිලන (නා) (අව + ගිළන) (√ගිළ + යු = අන) = වැඩි වශයෙන් පිළිකුල් කිරීම. "**ඔඝි ලනා** නම් වැඩි වශයෙන් පිළිකුල් කිරීමයි." අනී: ප්‍ර: 201323.

ඔඝිලිත (නා) = විශෙෂයෙන් ගරහන ලද, ජාති කුල ගොත්‍රාදි වශයෙන් ගරහන ලද. "**ඔඝිලිතෙ**, වෙසෙසින් ගරහන ලද" ස: පා: 1084 සාර: දී: 3408 වි: මා: ස: 100111 අනී: ප්‍ර: 201325.

ඔළාරික 1 (උළාර + ණික) [සං ඖදාරික] = මහත් වූ. විශාල වූ. සියුම් නොවූ. බැරෑ රුම් වූ. "න ච **ඔළාරිකො** ආහාරො පඤ්ඤායති" මහා: පා: 2342–6 වි: වි: ටී: 48112 සු: වි: 45516 ස: පා: 308? (**ඔලාරික** බලනු.)

ඔළාරික 2 (නා) = පහසුවෙන් තේරුම් ගත හැකි. මහත් "භගවතා **ඔළාරිකෙන** ඔහාසෙ **කසිරමානෙ**" චූ: පා: B. 5202 5212 (ඔළාරික යි ද දක්නේය.) **-අඞ්ග** (නා) = ඔළාරික අඞ්ගයන්. ප්‍රකට වූ අවයවයන්. ස: පා: 9719 **-අස්සාස පස්සාස** (නා) = ඔළාරික වූ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන්. "එවමෙවං පඨමං ඔළාරිකා අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති" ස: පා: 29825 30418 සාර: දී:56922 **-ආරම්මණ** (නා) = මහත් අරමුණු. නයා නක අරමුණු. සාර: දී: 54087 **-කිලෙස** (නා) [සං. ක්ලෙශ] = මහත් කෙලෙසුන්. **"ඔළාරික කිලෙස** නම් පච්චයගෙඩ ගණ සංසඟ ඇති" ධ: අ: ගැ: 9535. **-චිත්ත සඞ්ඛාර** (නා) = ඖදාරික වූ චිත්ත සංසකාර යන්. වෙදනා. සංඥාසඛන්ධයන්. ස: පා: 30940 **-දෙස** (නා) = මහත් දෙසක් බැරෑ රුම් වරදක්. **"ඔළාරික දෙසං**, බැරි වරදක්" ජා: අ: ගැ: 1379 **-නිමිත්ත** (නා) = මහත් නිමිති. එබඳු දෑ කිරීම්. පොළොව කණින්නේද, **කණ**වැයි අණ කරනුයේ ද, තණ දර ඇ සිදිනුයේ ද, සිදුවැයි අණ කරනු යේ ද, **ඔළාරික** නිමිති **කර**නුයේ නම් වේ" අඞ්ගු: නි: 4111 මනෝ: පූ: 61317 **-රූප** 1 (නා) = මහත්, ප්‍රකට රූප. ඖදාරික රූපය. චක්ඛු, සොත, ඝාණ, ජිව්හා, කාය, රූප, සද්ද, ගන්ධ, රස, පඨවි, ආපො, තෙජො, වායු යන දෙළොස. "සංකිලිට්ඨ රූපං -පෙ- ඛන්ධා වා **ඔළාරිකං වා**" මහා: පා: 135 සාරා: ම: 19322 ම: පා: ස: 475 **-රූප** 2 (නා) = දෙළොස් වැදෑරුම් ඖදාරික රූපය. චක්ඛුරාදි නවය සහ ආපොධාතු වර්ජිත රූපත්‍රය. වි: මා: ස: 107314 **-විරෙචන** (නා) [සං. විරෙචන] = මහත් විරෙචනයක්. බර විරෙචනයක්. "න බො මෙතං පතිරූපං යොහං භගවතො **ඔළාරිකං විරෙචනං** දදෙය්‍යන්ති" මහා: පා: 3171 මහා: පා: 80313 **-සද්ද** (නා) = මහත් ශබ්දය. "සෙය්‍යථාපි කංසෙ ආකොටිතෙ **ඔළාරිකාසද්දා** පවත්තන්ති" ස: පා: 29820 30432

ඔළිගල්ල (නා) [බෙඳ: සං: ඔඞ්ගල්ලඃ] = ගම්දෙර ගවරවල මඩදිය ආදිය ගලා බස්නා අව කාශය. වළ. සොරොවුවළ. සොරළු බොල? මනෝ: පූ: 68517 අ: ප: ස: 924 වි: මා: ස: 842228 1491188 (ඔළිගල්ලයි ද දක්නේය.)

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

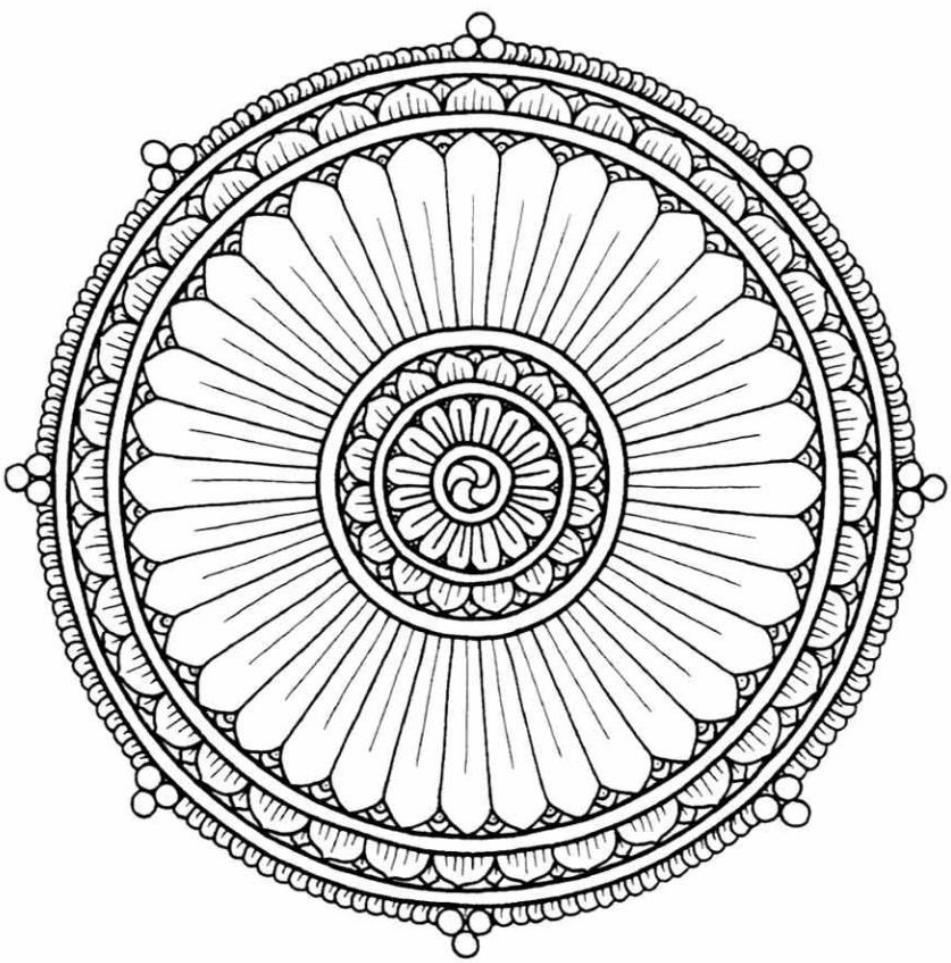

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු